
MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

KÜÇÜK
OSMANLICA
TÜRKÇE
SÖZLÜK

İNKILÂP KİTABEVİ

KÜÇÜK
OSMANLICA—TÜRKÇE
SÖZLÜK

1. Basım: Ağustos 1971
2. Basım: Ekim 1977
3. Basım: Ocak 1983
4. Basım: Mayıs 1988

Dizgi:
STİL MATBAACILIK A.Ş.

Baskı:
ANKA OFSET
Cemalnadir Sok. İSTANBUL — 1988

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

KÜÇÜK
OSMANLICA—TÜRKÇE
SÖZLÜK

*Gözden geçirilmiş, genişletilmiş
Dördüncü basım*

(Basıma hazırlayan: Nijat ÖZÖN)

İNKILÂP KİTABEVİ
YAYIN SANAYİ ve TİCARET A.Ş.
Ankara Cad 95-34410 İSTANBUL

Muallim Naci, **Lügat-i Naci** sözlüğünün ilksözünde şunları söyler: “Lügatler Türkçe tefsir olunur. Meselâ, Arabî bir kelimeye Arap istimaline göre değil, kendi istimalimize nazaran mana verilir. Harekeler dahi kendi telaffuzumuza göre konulur. Meselâ, **seyahat** kelimesi fil’asl ‘sin’in kesriyle (**siyahat**) olduğu halde istimalimize tevfikân ‘sin’in fethiyle (**seyahat**) gösterilmiştir. — Muallim NACİ”.

ARAP ABECESİ

Okunuşu	Elif	Okunuşu	Sat
Başlı başına	ا	Başlı başına	ص ص ص
Başta	ب ب ب	Başta	ض ض ض
Ortada	پ پ پ	Ortada	ط ط ط
Sonda	ت ت ت	Sonda	ظ ظ ظ
	ث ث ث		ع ع ع
	ج ج ج		ع ع ع
	چ چ چ		ف ف ف
	ح ح ح		ق ق ق
	خ خ خ		ك ك ك
	د د د		ل ل ل
	ذ ذ ذ		م م م
	ر ر ر		ن ن ن
	ز ز ز		و و و
	ژ ژ ژ		ه ه ه
	س س س		ی ی ی
	ش ش ش		
	Şin		

KISALTMALAR

<i>a.</i>	Ad (isim)	(Fiz.)	Fizik
<i>A.</i>	Arapça	(Fizy.)	Fizyoloji
<i>ad.</i>	Adil (zamir)	(Geo.)	Geometri
(Ana.)	Anatomi	(Hayb.)	Hayvanbilim
(A.Dilb.)	Arapça dilbilgisi		(zooloji)
(As.)	Askerlik	(Hek.)	Hekimlik
<i>b.</i>	Bileşik	(Huk.)	Hukuk
<i>bağ.</i>	Bağlaç (rabıt)	<i>i.</i>	Ilgeç (edat)
<i>be.</i>	Belirteç (zarf)	(Kim.)	Kimya
(Bitb.)	Bitkibilim	(Man.)	Mantık
	(botanik)	(Mec.)	Mecazi
<i>Bkz.</i>	Bakınız	(Müz.)	Müzik
(Coğ.)	Coğrafya	<i>ö. a.</i>	Özel ad
<i>c.</i>	Çoğul	(Ruhb.)	Ruhbilim
(Dilb.)	Dilbilgisi		(psikoloji)
	(gramer)	<i>s.</i>	Sıfat
(Ed. Ce.)	Edebiyat-i Cedide	(Tas.)	Tasavvuf
(Dirb.)	Dirimbilim	(Ti.)	Tiyatro
	(biyoloji)		Toplumbilim
(Eğitb.)	Eğitibilim		(sosyoloji)
	(pedagoji)	<i>tüm.</i>	Tümce (cümle)
(Eko.)	Ekonomi	<i>ü.</i>	Ünlem
<i>e.</i>	Eylem (fiil)	(Ya.)	Yazın (edebiyat)
<i>F.</i>	Farsça	(Yerb.)	Yerbilim (jeoloji)
<i>Fel.</i>	Felsefe		

A

â. Türkçede kullanılmış olan Arap abecesinin ilk harfi *elif*; yerine göre *a, e, i, u, ü* okunurdu; yine o abecenin *ayın* harfi de böyledi. Onun için gerek *metli elif*, gerek *ayın* harfinin eliflileriyle sert harflerle bulunanları *a* ve *â* olarak sıralanmıştır. Ebced hesabında *elif* 1; *ayın* 70'tir.

â, F. il. "Ey!" anlamında ünlem ilgecidir. • *Asafâ, cana, dave-râ, mutribâ, saha, zahidâ.* Nazımda vezin zorundan olsun, şairin kendisine söylenmesi gibi olsun, özel adların sonuna gelir ve sesliyle bitenlerde *-yâ* şeklini alır. • *Bâki-yâ, Galib'â, Halet'â, İzzet'â, Nabî'yâ, Nedim'â, Nefî'yâ, Zati'yâ.*

-â-, F. il. Aynı iki sözcük ya da başka iki sözcük *a r a s ı n a* gelerek sözcük anlamını pekiştirir. • *cuşâcuş; çekâçek; demadem; dūrâdūr; fevcâfevc; girdâgird; gûnâgûn; keşâkeş; lebâleb; malâmal; nevânev; nuşânuş; rengârenk; serâser.*

âamm. A. s. Daha, pek, en genel, kapsamlı.

âb, F. a. Ağustos ayı.

âb, F. a. 1. Su. 2. Sıvı. 3. Şarap. 4. Yağmur. 5. Kaynak çeşme, kuyu. 6. Deniz, göl, büyük nehir. 7. Gözyaşı. 8. Özsu, besisuyu. 9. Döl suyu. 10. Şişe, billur, sırça. 11. Buz. 12. Parlaklık, tazelik, canlılık. 13. Hoşluk, güzellik. 14. Cilalılık, keskinlik. 15. Değerli süs taşlarının parlaklığı, suyu. 16. Ahlak güzelliği. 17. Cevher. 18. Silah. 19. Değer, onur. 20. Kısmet. • *Âb-i abisteni, döl suyu; -âteşin, -âteşnak, -âteşnümay, -âteşpâre, -âteşrenk, -âteşsa; -âteşzây.* 1. Şarap. 2. Kanlı gözyaşı; *-beka, (Bkz. âbîhayat); -beste,* 1. Donmuş su, buz. 2. Şişe, billur; *-câvidan, (Bkz. âbîhayat); -dehan,* ağız suyu, salyâ; *-engûr,* 1. Üzüm suyu, salya. 2. Şarap; *-füsürde.* 1. Donmuş su, buz. 2. Kılıç, hançer. 3. Şişe, billur; *-hasret,* gözyaşı; *-hayat, hayvan, -Hızır, (Bkz. âbîhayat); -hufte,* kılıç; *-işret,* şarap; *-kebut,* Çin denizi; *-Meryem.* 1. Temizlik, arılık. 2. Üzüm şırası, şarap; *-muallâk,* 1. Gök. 2. Güzelin çenesi; *-revan,* 1. Akarsu. 2. Hayat. 3.

(Tas.) Tarikat adamının yüreğindeki sürekli ferah; *-rêz*, Üzüm suyu. 1. Şarap; *-rûy*, (Bkz. âbiru). *-sur*, 1. Acı su. 2. Gözyaşı. *-tarab*, Şarap; *-tiğ*, keskin, zağlı kılıç; *-zer*, 1. Altın suyu. 2. Eritilmiş yaldızdan yapıma mürekkep. 3. Safran. 4. Altın renkli şarap; *-zindegâni*, *-zindegi*, (Bkz. âbihayat); *-zülâl*. 1. Katıksız; berrak su. 2. Billur, ayna; *âb ü dane*, kismet; *ab ü gil*, balçıktan yaratılma; vücut, yaratılış; *âb ü hâk*, su ile toprak, vatan; *âb ü hava*, su ile hava, iklim; *âb ü tâb*, parlaklık, hoşluk, tazelik. • *girdab*; *gülâb*; *hoşab*; *mizab*; *serdab*; *seylâb*; *simab*; *sirab*; *şadab*; *tizab*; *vişnab*; *zehrâb*.

abâ', A. a. (ayın ile) 1. Aba. Kalın, kaba kumaş. 2. Bu kumaştan yapıma bol, geniş üstlük. 3. (Mec.) Dervişlik, şeyhlik. • *Âl-i abâ*, *ashab-i al-i abâ*, Muhammed Peygamberin üzerlerine abasını örttüğü Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin; *bende-i âl-i abâ*, Âl-i abâ yanlısı, onlara bağlı; *rind-i abâ beduş*, dünyada yalnız bir abası olan rint.

âba, A. a. [eb ç.] 1. Babalar. 2. Erkek atalar. 3. Küreler, dokuz felek. 4. Güneşle ay da beraber olarak yedi gezegen. • *Aba-i mâneviye*, morali yöneten kimseler, mürşitler, şeyhler, *-kinisaiye*, kilisenin ileri gelenleri, din üzerine eser yazmış-

lar anlamına gelen bu söz "Peres d'Eglise" karşılığı olarak (XX. yüzyıl) kullanılmıştır; *-ulviye*, dokuz gök ya da yedi gezegen, *âba vü ecdad*, atalar, babalar ve dedeler.

a'bâ, A. ç. a. (elif ve ayın ile) Yükler, ağırlıklar.

ab'âb, A. a. Karnından söz söyleyen (Fransızca "ventriloque" karşılığı, XX. yüzyıl).

abad, A. a. [ebb ç.] Otlaklar, meralar.

âbâd, A. a. [ebed ç.] Tükenmez zamanlar, sonsuz gelecekler.

• *Ebed-ül-âbâd*, hiçbir zaman, asla.

âbâd, F. s. Bayındır, şenlikli.

-âbâd, F. s. 1. Yer. 2. Kent. 3. Çokluk, bolluk anlamlarıyla tamlamalar yapımada kullanılır. • *Gamabâd* gamı çok yer, dünya; *harabâbâd*, çok viran, viranelik, dünya; *Haydarâbad*, Hindistan'da bir kent; *şemsâbâd*, bol güneşli yer.

âbadan, F. s. Bayındır, şenlikli.

âbadani, F. a. Bayındırlık, şenlik.

âbadî, F. a. Bayındırlık.

âbadi, F. a. Sarımtırak renkli cilalı yazı kâğıdı; İran, Hint ya da Çin'den geldiği için değeri çoktu.

Abadile, A. a. [Abdullah ç.] Aptullah adında olan kimseler. Muhammed Peygamber zamanında bu adda 220 kişi vardı. • *Harb-ül-Abadile*, Aptullah adlı dört komutanın bu-

- lunduğu savaş.
- abaî**, *F. s., a.* 1. Ev dokuması yünden üst giyeceği. 2. Hıyvan örtüsü.
- abâpuş**, *F. s.* [abâ-puş] 1. Aba giyinen. 2. Derviş. 3. Fakir.
- âbar**, *F. a.* Hesap defteri.
- âbar**, *A. a.* [bi'r ç.] Su kuyuları.
- Abbas**, *A. a.* (*ayın, sin* ile) "Sert, çatık yüzlü, aslan" anlamında da olan bu sözcük, özel ad olarak, Muhammed Peygamberin amcası ile Safevi soyundan iki İran şahının adlarıdır. • *Âl-i Abbas*, Abbas soyu, hanedanı.
- Abbasi**, *A. s.* 1. Abbas'a ait. 2. (*a.*) Emevilerden sonra kurulan halifelik ve hükümet (750-1258). 3. İran şahı Abbas tarafından çıkarılan para.
- abbasiyan**, *F. a. abbasiyyun*, *A. a.* [Abbasi ç.] Abbasi halifeleri, Abbasiler.
- abd**, *A. a.* (*ayın* ile) 1. Tanrı yaratığı. 2. Kul, köle. 3. "Tanrı kulu" anlamıyla Tanrı adlarından herhangi biriyle birleşik sözcük biçiminde birçok adlar oluşturulmuştur. • *Abdullah*, *Abdurrahman*, *Abdülâziz*, *Abdüllâtif*, *Abdülmecit*. 4. Bu sözcük kendinden söz edenlere alçakgönüllülük ya da karşındakine aşırı bağlılık göstermek için *abd-i âciz*, *-ahkar*, *-kemine*, *-memlûk*, *-sadık* biçimlerinde de kullanılmıştır. • *Abd-i müştêra*, parayla satın alınmış köle.
- abdal**, *ebdal*, *A. a.* (Arapça as-

- linda çoğul olan bu sözcük, Türkçede tekil olarak kullanılır). 1. Evliyalar, erenler. 2. Tarrikat adamı. 3. Gönlünü Tanrı'ya vermiş, dünya ile ilgisini kesmiş kimse. 4. Bön insan, aptal.
- abdâlân**, *F. a.* [abdâl ç.] Abdallar (Bunlar 7, 40, 70 olarak sayılır).
- âbdan**, *F. a.* [âb-dan] 1. Su kabı. 2. Sidik kavuğu. 3. Göl.
- âbdar**, *F. s.* [âb-dar] 1. Sulu, taze. 2. Parlak, hoş. 3. Keskin, zağlı. • *Ayna*. 4. Gözyaşı. 5. Aşığın yüreği.
- âbgir**, *F. a.* [âb-gir] Su biriktirisi, çukur.
- âbgûn**, *F. s.* Su renginde, mavî. • *Âbgûn kafes*, gök.
- abher**, *A. a.* 1. Nergis. 2. Yasemin. 3. Zerrinkadeh çiçeği.
- abherî**, *A. s.* Nergis gibi.
- âbhiz**, *F. a.* [âb-hiz] 1. Dalga. 2. Kaynak. 3. Su yolu.
- âbhord**, *F. a.* [âb-hord] Kismet. Nasip.
- âbhorde**, *F. s.* [âb-horde] 1. Su içmiş. 2. Su kopmuş (yara).
- âbihayat**, *F. a.* [âb-i hayat] Hayat suyu, bengisu. İçeni ölmezliğe kavuşturan masal suyu. 1. (Ya.) Eski yazının çok işlenmiş bir konusu, fazla kullanılmış bir mazmunudur. Bu sudan yalnız Hızır içebilmiştir. İskender-i Zülkarneyn bu suyu aramak için yola çıkmış ise de zulûmat (*Bkz.*) içinde kılavuzu Hızır'ı yitirerek isteğine varmamıştır. • *Ayn*, *beka*, *çeşme*,

*hayvan, Hızır, mâ sözcükleri*yle yapıma anlamdaşları çoktur. **2.** (Tas.) Gerçek sevgi, Tanrı sevgisi.

âbık, A. s. **1.** Kaçak, kaçan. **2.** Cıva. • *Abd-i âbık*, kaçak köle.

âbiru, F. s. [âb-i rû] **1.** Yüzsuyu. **2.** Onur, şeref.

âbi, F. s. [iba'dan] Çekinen, tiksinen, sakınan.

âbî, F. s. **1.** Suyla ilgili, suya ait. **2.** Suda yaşayan. **3.** Gök mavisi. **4.** a. Ayva.

âbid, A. s., a. [ibadet'ten] **1.** Tapan, ibadet eden. **2.** Sofu.

âbid, A. a. [abd ç.] Kullar.

âbidane, F. be. [âbid-ane] Dine bağlı kimselere yakışır yolda.

âbidat, A. a. [âbide ç.] Anıtlar. • *Abidat-i Islâmiyye*, İslam uygarlığı anıtları, -*kadime*, ilkçağlardan, antikiteden kalma anıtlar.

âbide, A. a. s. (ayın ile) İbade-te düşkün kadın.

âbide, A. a. Arapçada "sürekli, süren ve vahşi, yabani, bilmece, anlaşılmaz sözcük" anlamlarında olan bu sözcük, Türkçede (XIX. yüzyıl) anıt anlamına kullanılmıştır [ç. âbidat, evabid].

âbidevî, A. s. Anıt gibi, anıt a n d ı r ı r yolda. (Fransızca "monumental" karşılığı olarak kullanılmıştır) Anıtsal.

âbile, F. a. **1.** Sivilce. **2.** Kabarcık. **3.** Hava kabarcığı.

âbir, A. s. [ubur'dan] Geçen, geçip giden.

abîr, A. a. (ayın ile) Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunc ve iğde çiçekleri gibi kokulu maddelerin miskle karıştırılıp dövülmesinden yapılan ve eski zamanın en beğenilen kokusu.

âbirîn, A. a. [âbir'den] Geçip gidenler. • *Marîn ü âbirîn*, gelip geçenler.

âbisten, F. s. Gebe. • *Ab-i abis-teni*, döl suyu.

âbişhor, F. a. **1.** Yalak. **2.** Su içilecek bardak. **3.** Sıra tekneler. **4.** Gündelik ekmek, rızık.

âbkâr, F. a. [âb-kâr] **1.** Su taşıyıcısı. **2.** Şarap satan.

abkarî, A. s. Yemen'in bilinmeyen bir yerinde olan ve cinlerin oturduğu sanılan Abkar kentinin adından alınarak çok ustalıklı işlenmiş kumaşlara sıfat olmuştur; ince, çok güzel.

âbkeş, F. a. [âb-keş] **1.** Su çeken, su taşıyan. **2.** Süzgeç.

âbnus, F. a. Abanoz.

âbnusî, F. s. **1.** Abanozdan yapılmış, abanozla ilgili. **2.** Kara, siyah. **3.** Abanozcu.

âbrah, **âbrahe**, F. a. [âb-rah] Su yolu, su borusu, kanal.

abre, A. a. Gözyaşı. [ç. aberat].

âbriz, F. a. [âb-riz] Ayakyolu.

âbsüvaran, F. a. [âb-süvar-an] Su ya da şarap yüzündeki kabarcıklar.

âbşar, F. a. [âb-şar] Su şarılması, çağilti.

âbşinas, F. a. [âb-şinas] **1.** Sudan anlayan. Suyolcu. **2.** Ge-

mi kılavuzu.

âbtab, *F. a.* 1. Güneş. 2. Şarap. 3. Sarhoş.

âbtabe, *F. a.* 1. Su kovası, ibrik. 2. Güneş biçiminde yapıma mücevher.

abus, **ubus**, *A. s.* (*ayın* ve *sin* ile) Hoş olmayan, ekşi, çatık. • *Abus-ül-vech*, *vech-i abus*, yüzü ekşi, çatık yüzlü, kem surat.

âbyar, *F. s.* [âb-yar] Sulayan, sulayıcı.

âbyarî, *F. a.* 1. Sulayıcılık. 2. (Mec.) Yardım. • *Abyarî-i himmet*, himmet yardımı.

âbzih, *F. a.* Su sızıntısı.

âc, *F. a.* (*elif* ile) Ilgın ağacı.

âc, *A. a.* (*ayın* ile) Fildişi, bağa.

acaib, *A. a.* [acibe ç.] Acayip, şaşılacak şeyler. • *Acaib-i seb'a-i âlem*, dünyanın yedi tane şaşılacak şeyi.

acaibat, *A. a.* (*ayın* ile) [acaib ç.] 1. Acayip şeyler. 2. Yaratıkların olağanüstü bulunanlarını, normal olmayan acayıpları inceleyen bilgi. 3. Bu biçimde yaratıklar.

acalz, *A. a.* [acuz, acuze ç.] Kocakarılar.

âcal, *A. a.* [ecel ç.] Sonlar, bitimler. Normal olan yaşama sonları, ölümler.

acale, **acalet**, **ucale**, **ucalet**, **icale**. *Bkz.* icalet.

acaleten, *A. be.* (icaleten, ucaleten olduğu halde Türkçede böyle kullanılır). Hemen, çabucak.

Âcam, *A. a.* (*elif*, *ayın* ile)

[Acem ç.] Acemler.

âcam, *A. a.* [eceme ç.] Meşelikler, sık ormanlıklar.

âcâr, *A. a.* (*elif* ile) [ecr ç.] Ecirler, ücretler, sevaplar.

âceb, *A. a.* (*elif*, *ayın* ile) Daha ya da pek, en çok şaşılacak. • *A'ceb-iil acaib*, şaşılacakların en şaşılacağı.

aceb, *A. a.* (*ayın* ile) 1. Şaşma, şaşakalma. 2. Acaba. • *Bü-l-aceb*, büyücü, talih, zaman.

aceba, *A. be.* Acaba.

a'cel, *A. s.* [acl'den] Daha çabuk, acele eder.

acele, *A. a.* Bir şeyi çabuk yapmaya, bitirmeye çalışma, tez, ivedi. • *Bkz. Alalacele. El aceltü mineşşeytan*, acele, şeytan işidir.

aceleten, *A. be.* Aceleyle, ivedilikle.

Âcem, *A. s.* (*elif*, *ayın* ile) 1. Arap olmayan, Araptan gayri. 2. Arapçayı iyi söyleyemeyen. 3. İranlı.

Acem, *A. a.* (*ayın* ile) 1. Arap olmayan, Arapça konuşmayanlar. 2. İranlılar. • *Irak-i Acem*, Orta İran'ın kuzeyi ile Horasan.

acemane, *F. s. be.* Acemlere yakışırmasına.

acemî, *A. a.* 1. Arap olmayan, Arabın gayri. 2. İranlı. 3. Bir işe başlayıp yeni öğrenmekte olan. 4. Yabancı. • *Acemî oğlan*, yeniçeriliğe yeni alınanlar.

Acemistan, *F. a.* (*ayın* ile) İran ülkesi.

acemiyan, *F. a.* Acemiler. Yeniçeri ocağına ilk girenler.

acemperestî, *F. a.* [acemperestî] İran sanat ve edebiyatı düşkünlüğü, yanlısı olma. İran taklitçiliği (XX. yüzyıl).

âcer, **âcir**, **âcür**, *A. a.* **1.** Tuğla. **2.** Kiremit. **3.** Kerpiç.

âcerî, **âcirî**, **âcürî**, *F. s.* **1.** Tuğlacı. **2.** Kiremitçi. **3.** Kerpiççi.

a'cez, *A. il.* (*elit*, *ayın* ile) [âciz'den] Daha ya da pek, en âciz, işe yaramaz.

aceze, *A. a.* [âciz ç.] Düşkünler, güçsüzler. • *Dar-ül-aceze*, düşkünlerevi (XX. yüzyıl).

acib, *A. s.* [aceb'den] **1.** Şaşkınlığa yol açan şey. **2.** Tuhaf; garip. • *Acib-ül-kıyafe*, kılığı kıyafeti tuhaf.

acibane, *F. be.* Şaşılacak yolda, biçimde.

acibə, *A. a.* Şaşacak, şaşılacak şey. • *Acibe-i hilkat*, normal olmayan yaratık.

âcil, *A. s.* (*ayın* ile) [acele'den] **1.** Acele, ivedi, çabuk. **2.** Şimdiki, hemen; öncesi olmayan. İlk. • *Şifa-yi âcil*, çabuk iyileşme.

âcil, *A. s.* [ecel'den] Zamanı gelince yapılmaya bırakılmış, ertelenmiş.

âcilen, *A. be.* **1.** [acele'den] **1.** Hemen, çabuk. **2.** [ecel'den] Vakti gelince, yapılmak üzere.

âcin, *A. a.* (*ayın* ile) Hamur koyuluğunda ilaç, macun.

âciniyyet, *A. a.* Macun koyuluğunda olma.

âcir, *A. s.* (*ayın* ile) Bir şeyi ica-

reye, kiraya veren.

âcir, *A. a.* Tuğla, kerpiç.

âciz, **âcize**, *A. s.* [acz'den] **1.**

Eli yetmez gücü yetmez. **2.** Beceriksiz. **3.** Gevşek, şaşkın. **4.** Zavallı, acınacak. • *Âcizleri*, kendinden s öz ederken kullanılan nezaket formülü.

âcizan, *F. a.* [âciz ç.] Âcizler, güçsüzler.

âcizane, *F. s.* **1.** Zavallı, alçakgönüllü. **2.** Âcizce, alçakgönüllülükle.

âcizi, *F. a.* Âcizlik.

âcizî, *F. s.* Zavallı, alçakgönüllü kimseye ait. En çok, kendinden söz ederken kullanılır, ben.

acn, *A. a.* (*ayın* ile) Yuğurma, hamur tutma, macun yapma, macun kıvamına getirme.

a'cube, **u'cube**, *A. a.* Pek acayip, pek şaşılacak şey.

acul, *A. s.* (*ayın* ile) **1.** İçi dar.

2. Ç o k acele eden, ivenessen.

aculâne, *F. be.* Çabuk çabuk, aceleciye yakışır yolda.

acuz, **acuze**, *A. a.* Kocakarı. Huysuz, geçimsiz, büyücü karı. • *Berd-el-acuz*, kocakarı soğuğu, mart 10-16 arasında olur.

âcür, *Bkz.* âcer.

acz, *A. a.* Beceriksizlik, güç yetmeme. • *Izhar-i acz*, beceriksizliği, güçsüzlüğü açığa vurma.

acz, *A. a.* **1.** İnsan ve hayvanın gerisi, sağrısı. **2.** (Ya.) Beytin son sözcüğü. • *Redd-ül-acz al-es-sadr*, bir beytin son söz-

cüğünün aşağı beytin ilk sözcüğü olarak yinelenmesi.

Âd, *A. a.* (*ayın* ile) Çok eskiden Yemen taraflarında bulunan bir kavmin adı olup, Hud Peygamber bunları imana getiremediği için Tanrı tarafından yok edilmişlerdir.

âda, *A. a.* (*elif*, *ayın* ile) [âdu ç.] **1.** Düşmanlar. **2.** Rakipler.

âdâ, (*elif*, *ayın*, *ye* ile) Daha, pek, en saldırgan, kıyıcı.

âdab, *A. a.* [edeb ç.] **1.** Göz önünde bulundurulması gerekli kurallar, yollar. **2.** Görgü ve gelenekler. • *Adab-ı muâşeret*, görgü; -*munazara*, konuşma, tartışma kuralları; -*umumiye*, -genel ahlak kuralları; *âdab ü erkân*, yol, iz, sıra, saygı; *adab-ül-kadı*, şeriat mahkemelerinde kadıların tutacakları yol ve kural.

âdad, *A. a.* (*elif*, *ayın* ile) [aded ç.] Sayılar.

adahî, *A. a.* (*dat* ile) [udhiyye'nin ç.] Bayramda kesilen kurbanlar.

adalât, *A. a.* (*ayın* ile) [adele ç.] Kaslar.

adale, *A. a.* (Ana.) Üyeleri oynatan sinirli etler, kas.

adalet, *A. a.* **1.** Doğrudan ayrılmama, haktan yana olma. **2.** Hakkı yerine getirme, hakkı gözetme. **3.** Tüze.

adaletkâr, *F. s.* [adalet-kâr] Adaletli, hakkı gözetir.

adaletpenah, *F. s.* [adalet-penah] Adaletli.

adalî, **adaliyye**, *A. s.* Kaslara

ait, kaslarla ilgili.

adall, *A. s.* [dalâl'den] Çok şaşkın, yoldan aykırı, sapıtmış.

âdat, *A. a.* [âdet ç.] Âdetler, alışkanlıklar.

adavet, *A. a.* (*ayın*, *dal* ile) **1.** Düşmanlık. **2.** Hınc, kin. • *Izhar-i adavet*, düşmanlık gösterme.

add, *A. a.* (*ayın*, *dal* ile) **1.** Sayma. **2.** Sanma, tutma.

-âde, *A. a.* "Âdet" sözcüğünün Arap kuralınca yapılan bileşmelerdeki şekli. • *Bkz. Alelâde*, *fevkalâde*, *harikulâde*.

aded, *A. a.* Sayı, rakam, tane. • *Aded-i âşarî*, ondalık sayı; -*ferd*, tam sayı; -*zevc*, çift sayı.

adeden, *A. be.* Sayıca, sayı bakımından.

adedî, **adediye**, *A. s.* Miktar ya da rakama ait. Sayılan şey. Sayısız, numaral.

âdel, *A. s.* (*ayın*, *dal* ile) [âdil'den] Daha ya da pek, en adaletli. • *A'del-ül-âdilin*, (âdillerin en adaletlisi) Tanrı.

Âdem, *A. a.* İlk yaratılan insan, insanların babası. Tanrı, bütün meleklerle bu yaratığa secde etmelerini buyurdu. Şeytandan başka hepsi bu buyruğu yerine getirdi. Şeytan, bu davranışından sonra lanetlenerek Cennette kovuldu. Tanrı, ilk kadın olarak Havva'yı da yarattıktan sonra Âdem'le birlikte Cennete koyup, her şeyden yararlanmalarını, yalnız buğday ya da elma olduğu söylenen bir yiyeceğe yaklaşma-

malarını buyurdu. Şeytan, Adem'i kandırmak istedi, fakat b u n u başaramayınca Havva'ya bu yemiştten yedirdi. Âdem ile Havva bunun üzerine Cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirildiler. • *Beniâdem*, Âdemoğulları, insan.

âdem, A. a. Adam, insan.

adem, A. a. (*ayın, dal* ile) 1. Yokluk, olmama. • *Adema-bâd*, bu dünya; *diyar-ı adem*, yokluk ülkesi, ölüm. 2. Bu sözcük, birçok Arapça sözcükle birlikte onları olumsuzlaştırarak t a m l a m a l a r oluşturur. • *Adem-i basiret*, basiretsizlik; *-dikkat*, dikkatsizlik; *-emniyet*, güvensizlik; *-ihtimal*, olamazlık; *-iktidar*, gücü yetmezlik; *-imtizaç*, kaynaşmazlık, geçinememezlik; *-inkıta*, kesilmezlik; *-inzibat*, disiplinsizlik; *-istikrar*, bir halde durmazlık; *-itaat*, itaatsizlik; *-itilâf*, anlaşmazlık, uyuşmazlık; *-itimad*, güvensizlik; *-kifayet*, yetmezlik; *-liyakat*, liyakatsizlik; *-merkeziyyet*, bir merkezden değil, her büyük kurulun kendi kendini yönetimi, özyönetim; *-mesuliyet*, sorumsuzluk, sorulmazlık, suç görülme; *-mevcudiyet*, bulunma, yokluk; *-mutabakat*, uyumsuzluk, uyuşmazlık; *-muvafakat*, razı olmama; *-müsaade*, izinsizlik; *darlık*; *-müsavat*, eşitsizlik; *-nezafet*, pislik; *-riayet*, riayetsizlik, saygısızlık, saymama; *-sebat*, tutunmaz-

lık, çabuk bıkmama; *-tâbiyyet*, bağlanmazlık; *-tecavüz*, saldırmazlık; *-tesir*, etkisizlik.

ademâbad, F. a. [adem-âbad] 1. Yokluk ülkesi. 2. Ölüm.

âdemî, A. s. İnsana mensup, insanla ilgili.

ademî, F. a. 1. İnsan. 2. Bir kimseye yakın adam, hizmetçi.

ademî, ademiyye, A. s. a. 1. Yoklukla ilgili, ahrete, ölüme dair. 2. (XX. yüzyılda) *nihilisme* sözü, "her itikadı çürüten fırka-i dalle" olarak bu sözcük ile aktarılmıştır, hiççilik.

âdemiyan, F. a. [âdemî ç.] İnsanlar, adamlar.

âdemiyyet, A. a. Adamlık, insana yakışır davranış.

âdempira, F. a. [âdem-pira] 1. İnsanı yaratan, (Mec.) Tanrı. 2. Ermiş, veli, olgun insan.

âdemzad, F. a. (âdem-zad) Âdemoğlu, insanoğlu, insan.

âder, Bkz. âzer.

ades, A. a. Mercimek.

adese, A. a. 1. Mercimek. 2. (Fiz.) Mercek.

adesî, A. s. Mercimekle, mercek ile ilgili, ona benzer.

âdet, A. a. Alışılmış şey. Olagelmiş, görenek. • *Adet-i agnam*, koyun, keçi vergisi; *-belde*, bir bölge ya da kentte yapılagelmekte olan şey; *âdetullah*, Tanrı hükmünün olagelip olagitmesi; *hilâf-i âdet*, alışkanlığın dışında.

âdeta, âdeten, A. be. 1. Her zamanki gibi. 2. Basbayağı. 3. Düzce.

adha, A. a. ç. Kurbanlar. • *İd-i adha*, Kurban Bayramı.

âdi, âdiyye, A. s. [âdet'ten] 1. Alışılmış olan, her zamanki gibi. 2. Bayağı, aşağı.

adîd, adîde, A. s. [aded'den] Çok, birçok. • *Defeat-i adîde*, birçok kez; *sinîn-i adîde*, birçok yıl.

âdil, âdile, A. s. [adl'den] Adalet sahibi, hakkı hakeden. • *Âmir-i âdil*, haksızlık etmeyen amir; *hükümet i âdile*, bütün işleri doğrulukla yürütülen hükümet; *şahid-i âdil*, adalet üzere, yani doğru tanık.

adil, A. s. [adl'den] 1. Eş, denk. 2. Benzer, akran. • *Bîadil*, eşsiz.

âdilâne, A. s., be. Adalet sahibi birine yakışır suratte. Hakça davranış.

adîm, A. s. [adem'den] Yok olan, var olmayan. • *Adîm-ül-iktidar*, güçsüz; *adîm-ül-imbân*, imkânsız, olmayacak; olanaksız; *adîm-ül-misal*, eşsiz, örneksiz.

âdiyat, A. a. [âdiye ç.] Her zaman olan, olağan şeyler, alışılmış ve şaşılmayacak işler. • *Âdiyat-i umur*, günlük, ufak tefek, önemsiz işler.

âdiyen, A. be. Bir üstünlük olmadan, her zamanki gibi.

âdiyet, A. a. Adilik, bayağılık.

âdiyye, A. s. [âdi'den] Alışılmış, bir üstünlüğü olmayan. • *Eyyam-ı âdiyye*, bayram ya da tatil günlerinden başka günler; *mahakim-i âdiye*, ce-

za mahkemelerinden gayrı mahkemeler.

adl, A. a. Adalet, adillik. *Kâtib-i adl*, noter (XX. yüzyıl).

adla', A. a. (*ayın, dat, lam, ayın*) [dılı' ç.] 1. (Geo.) Kenarlar. • *Zu erbaat-ül-adla'*, dörtgen; *zu kesir-ül-adla*, poligon. 2. (Ana.) Eğeler.

adlî, adliyye, A. s. 1. Adalet işlerine ait, onlarla ilgili. 2. Mahkeme ve dava işlerine ait, onlarla ilgili. • *Hata-yi adlî*, adalet yanlışı, yanlış hüküm; *umur-i adliyye*, adalet işleri. 3. Adlî, II. Mahmut'un lakabı.

adliyye, A. a. 1. Mahkeme ve dava işleri dairesi (XX. yüzyıl). 2. Mahmut II. zamanında yirmi gümüş kuruş değerinde çıkarılmış altın para.

adlpenah, F. s. [adl-penah] Adaletin sığındığı yer, kimse.

adn, A. a. (*ayın, dal* ile) Cennet. • *Cennet-i adn*, cennet bahçeleri.

adras, A. ç. a. (*elif, dat, sin* ile) (Ana.) Azıdışleri.

adû. Bkz. aduvv.

adud, A. a. 1. Kol, pazı. 2. (Mec.) Dayanacak yer, arka. • *Adud-ud-devlet*, büyük devlet adamlarından bazılarına verilmiş lakap.

adudî, adudiyye, A. s. (Ana.) Pazı kemiğiyle ilgili.

aduvv, adû, A. a. Düşman. • *Aduvv-i can*, can düşmanı, -ekber, en büyük düşman.

afâf. Bkz. aff.

afâfet. Bkz. aff.

afâif, A. a. [afife ç.] Namuslu, temiz kadınlar.

âfak, A. a. [ufk ç.] 1. Ufuklar. 2. Bütün dünya, gözle görülen âlem. (*enfus* karşıtı).

âfakgir, F. s. [âfak-gir] Ufukları tutmuş, âleme yayılmış.

âfakî, A. s. 1. Mekke'ye yalnız hac için gidip, oturmayan ya da Mekke'den ayrılan kimse, yabancı. 2. Havaî, gereksiz, boş sözler, şeyler. 3. (XX. yy.) Fransızca *objektif* karşılığı olarak felsefe terimi. Nesnel.

âfakiyat, A. a. [âfakî ç.] Havadan, sudan, gereksiz sözler.

âfakiye, A. a. Fransızcadan *objectivite* (nesnellik) karşılığı (XX. yy.).

âfakiyet, A. a. Fransızcadan *objectivite* (nesnellik) karşılığı (XX. yy.).

afarit, A. a. [ifrit c.] Ifritler. Cin tayfasının korkunç takımından olanlar.

âfât, A. a. [afet ç.] Büyük dertler, belalar, musibetler.

âferide, F. s. Yaratık, yaratılmış. • *Ferd-i âferide*, hiç kimse.

âferidkâr, F. a. [âferid-kâr] 1. Yaratıcı, yaratıcı. 2. Yaradan, Tanrı.

âferin, F. ün. Aferin!

-**âferin**, F. s. "Yaratıcı, meydana getiren" anlamlarıyla birleşikler yapılır. • *Cihanaferin*, dünyayı yaratan, Tanrı; *mâni-âferin*, anlam, söz yaratıcı.

âferinende, F. s. Yaratan.

âferinhan, F. s. [âferin-han]

"Aferin!" diyen, beğenen.

âferiniş, F. a. Yaratılış.

âfet, A. a. 1. Sakınılacak hal, bela. 2. Çok güzel insan. • *Âfet-i can*, çok güzel insan; *-devran*, zamanını kasıp kavuran (güzel).

âfetresan, F. s. [âfet-resan] Belaya getiren, dert çektiren.

âfetzede, F. s. [âfet-zede] Büyüyük belaya uğramış.

âfetzedegân, F. a. [âfet-zede ç.] Büyük bir belaya, su baskını, yersarsıntısı gibi büyük felaketlere uğramış kimseler.

aff, A. a. Bkz. *afv*.

aff, **affe**, A. s. 1. Namuslu. 2. Günahsız.

aff, **afâf**, **afâfet**, A. a. 1. Temiz olma. 2. Namus, dürüstlük. 3. Günahattan, kötülükten çekinme.

afif, **afife**, A. s. [iffet'ten] 1. Temiz, doğru, çekingen. 2. Namuslu.

afifane, A. be. Temiz olarak, temizce.

âfil, **âfile**, A. s. [uful'den] 1. Batan, sönen. 2. Kaybolan görünen mezzolan.

afiyet, A. a. 1. Hastalık ya da sakatlığı olmamak. 2. Sağlık, sağlamlık. • *lade-i afiyet*, hastalığı geçirme.

afruise, **afruise**, F. a. Un helvası.

âftab, F. a. 1. Güneş. 2. (Mec.) Güzel kimse, güzel, parlak yüz. • *Âftab-i âlemtâb*, dünyayı isitan güneş; *âftab-i Ku-reyşi*, Muhammed Peygamber **âftabe**, F. a. Bkz. *âftabe*.

âftabefruz, *F. s.* [âftab-efruz] Işıklandırıcı güneş.

âftabgir, *F. a.* [âftab-gir] **1.** Şemsiye. **2.** Ufak çadır.

âftabî, *F. s.* Güneşe ait, güneşle ilgili.

âftaberest, *F. a.* [âftaberest] Güneşe tapan kimse.

âftabrû, *F. s.* [âftab-rû] Güneş yüzlü, güzel.

âftabruh, *F. s.* [âftab-ruh] Güneş yanaklı, güzel.

âftabsüvar, *F. a.* [âftab-süvar] Sabahları erken kalkan kimse, erkenci.

afv, *A. a.* **1.** Affetme, birinin suçunu bağışlama. **2.** Özür dileme. **3.** Çalışan birinin işine son verme. **4.** Zorlamama. **5.** (Huk.) Bir hükümlünün cezasını indirme ya da bağışlama.

afyon. *Bkz.* efyun.

aga, (Türkçe) Ağa. Eskiden birçok insan adlarına eklenen bu sözcükle Fars kuralına uygun olarak tamlamalar yapılırdı; hatta *agavat* ve *agayan* şeklinde Arapça ve Farsça ilgeçlerle çoğulu da kullanılırdı.

agâh, **ageh**, *F. s.* Bilen, haberi, uyanık. • *Dilagâh*, kalbi uyanık. [ç. agâhan].

agâhî, **agehî**, *F. a.* **1.** Bilirlik. **2.** Uyanıklık.

agani, **egani**, *F. a.* [ugniyye ç.] Şarkılar, türküler. • *Ugniyyet-ül-agani*, Süleyman Peygamberin kitabı.

agarr, **egarr**, *A. s.* [gurre'den] **1.** Çok gururlu. **2.** Ak, parlak. **3.** Alnında ak uğur işareti olan

(at). **4.** Sakalı olan. **5.** Soylu. **6.** Çok sıcak (gün). • *Agarr-ül-eyyam*, en sıcak gün.

agavat, [aga-vat] Ağalar. (Arap çoğul kuralına uyularak yapılmıştır).

agayan [aga-yan] Ağalar (Fars çoğul kuralına uyularak yapılmıştır).

âgaz, *F. a.* Başlama.

âgaze, *F. a.* **1.** Türkü söyleyenlerin başlangıç ahengi. **2.** Şarkı başlangıcı.

agbiya, **egbiya**, *A. a.* [gabi ç.] Akıl ve kavrayışı kıt olanlar, ahmaklar.

agdiye, **agziye**, *A. a.* [gıda, gıza ç.] Besinler.

agende, *F. s.* Dolu, doldurulmuş.

agendegûş, *F. s.* [agende-gûş] Söz dinlemez, kulağına söz girmez.

-agin, *F. s.* "Dolu, dolmuş" anlamıyla birleşik sözcükler yapılır. • *Meserretagin*, *müşkâgin*, *vahşetagin*.

agişte, *F. s.* Bulaşmış, bulanmış. • *Agişte-i hun ü hâk*, kana toprağa bulanmış. *Agâşte*, *aguşte* de okunur.

aglâk. *Bkz.* eglâk.

aglâl. *Bkz.* eglâl.

aglât, *A. a.* [galat ç.] Yanlışlar.

aglaz, *A. s.* [galiz'den] Çok kaba ve çirkin.

agleb, *A. s.* [galib'den] En kuvvetli, en çok. • *Agleb-i ihtimalât*, sanılanlardan en kuvvetlisi.

agmad. *Bkz.* egmad.

agna, *Bkz.* egna.
agnam, *A. a.* [ganem ç.] Koyunlar, keçiler.
agniya, *A. a.* [gani ç.] Zenginler.
agniye, *A. a.* [gına ç.] Şarkılar, türküler, ilahiler.
agrar, *A. s.* [gırr ç.] Tecrübesiz, kolay aldanır kimseler.
agras, *A. a.* [gars ç.] Taze fidanlar, yeni ekilmiş ağaçlar.
agraz, *A. a.* [garaz ç.] 1. Maksudlar, istekler. 2. Gizli kinler. • *Agraz-i nefsanîyye*, özel düşmanlıklar, kötü istekler.
agreb, *A. s.* [garib'den] Çok şaşılacak olan. • *Agreb-ül-garaib*, şaşılacakların en şaşırıcısı.
agribe, *A. a.* [gurab ç.] Kargalar.
agsan, *A. a.* [gusn ç.] Dallar.
agşiyе, *A. a.* [gişа ç.] 1. Örtüler. 2. Mahfazalar.
agtiye, *A. ç. a.* Perdeler, örtüler.
aguş, *F. a.* 1. İki kolun açılmış çevresi; kucak. 2. (Mec.) Sığınılacak yer. • *Ağuşbeaguş*, kucak kucağı; *aguş-i mader*, ana kucağı; *deraguş*, *hem-aguş*.
agval, *Bkz.* egval.
agvar, *Bkz.* egvar.
agvas, *Bkz.* egvas.
agyar, *A. a.* [gayr ç.] 1. Gayrılar, yabancılar. • *Yâr ü agyar*, dost düşman. 2. Aşık olana göre, sevgiliyle görüşen herkes, rakipler.
agyer, *A. s.* [gayret'ten] 1. Çok, aşırı gayretli. 2. Çok kıskanç.

agzeb, *A. s.* (*Dat* ile) Pek öfkeli, gazaplı.
agzel *A. s.* 1. Daha, pek, en tutkun, vurgun. 2. *a.* En şiddetli sıtma.
agziye, *Bkz.* agdiye.
ah, *A. a.* (*he* ile) İç çekme, hayıflanma. • *Ah ü zar*, yazıklanma, inleyip sızlama, yanıp yakılma.
ah, *A. a.* (*hı* ile) Erkek kardeş.
ahabb, *Bkz.* ehabb.
ahabir, *A. a.* (*elif* ve *hı* ile) [ihbar ç.] İhbarlar, haberler, öyküler, masallar.
Ahabiş, Ehabiş, *A. ç. a.* Habesliler.
âhâd, *A. a.* [ahad ç.] Birler, birden dokuza dek sayılar. • *Ahâd-i nâs*, halk, halkın aşığı, fukara kısmı.
ahad, ehad, *A. z.* (*elif*, *ha*, *dal* ile) Bir. • *Yevm-i ahad*, pazar günü. *Ahad-ül-âhâd*, *ahad-ül-uhedeyn*, eşsiz, benzersiz.
ahadd, *A. s.* [hadd'den] Pek keskin.
ahadis, ehadis, *A. a.* [hadis ç.] Hadisler. Muhammed Peygamberin buyurdıkları.
ahadiyyet, ehadiyyet, *A. a.* Tanrının birliği.
ahadühüma *A. a.* İki den biri.
ahakk, ehakk, *A. s.* Daha, pek çok haklı, pek hak etmiş.
ahali, ehali, *A. a.* [ehl ç.] Bir yerde oturanlar, halk.
ahar, *F. a.* Elbise, kâğıt cilalamak, parlatmak için kullanılan ak düzgün.
âhar, âher, *A. s.* Başka, öteki

• *Bahs-i âhar*, başka konu; *tâbir-i âharla*, başka bir deyimle; *vakt-i âhar*, başka bir deyimle; *vakt-i âhar*, başka zaman.

ahasin, ehasin, A. s. [ahsen ç.] Pek güzel olan şeyler.

ahass, ehass, A. s. (*elif, hı, sin* ile) Pek, en hasis, bayağı, adi.

ahass, ehass, A. s. (*elif, hı, sat* ile) [hass'tan] Pek özel, başlıca, pek yakın. • *Ahass-i âmâl*, dileklerin en özeli; *ahass-i ehibba*, tanıdıkların en yakını.

âhât, A. a. (*ayın, he* ile) [âhe ç.] Afetler, belalar.

ahavat, uhavat, A. a. [uh ç.] 1. Kızkardeşler. 2. Kadın yoldaşlar.

ahbab, A. a. (*ha* ile) [habib ç.] Sevilen dostlar.

ahbar, ehbar A. a. [hibr ç.] 1. Bilginler. 2. İsrailoğulları bilginleri, öğretmenler. 3. Mürekkepler.

ahbar, ehbar, A. a. [haber ç.] 1. Haberler. 2. Hikâyeler. 3. Tarihler.

ahber, A. a. İstiskaya tutulmuş kimse.

ahbes, A. s. Çok kötü, pek fena.

ahbiye, A. a. [hiba ç.] Kıldan çadırlar.

ahcal, A. a. [hac ç.] 1. Topuklar. 2. Zincirler.

ahcar, A. a. [hacer ç.] Taşlar, kayalar.

ahd, A. a. (*ayın, he* ile) 1. Bir işi üstüne alıp söz verme. 2. Ant, yemin. 3. Sözleşme, ant-

laşma. 4. Zaman, devir. 5. Bir hükümdarın zamanı. 6. İsrailoğullarının kutsal kitapları. • *Ahd-i Âtik*, Tevrat; -*Cedid*, İncil; -*karib*, yakın zaman; önceki zaman; *ahd ü peyman*, ant, yemin.

ahdak, A. a. [hadeka ç.] Gözbebekleri.

ahdân, A. ç. a. Dostlar, yaşlılar.

ahdariyet, ahzariyet, A. a. Yeşillik, yeşil olma.

ahdar, ahzar, A. s. (*he, dat* ile) Yeşil.

ahdeb, A. s. Kambur.

ahdebiyyet, A. a. Kamburluk.

ahdas, A. a. (*ha, se* ile) [hades ç.] 1. Yeniden olan şeyler. 2. Gençler, 3. Olaylar. 4. Fena-lıklar.

ahdi, A. s. Sözleşme ya da antlaşmayla ilgili.

ahdname, F. a. [ahd-name] 1. Antlaşma kâğıdı. 2. Bir antlaşmanın iki tarafça imzalanmış kâğıdı.

âhe, âhet, A. a. (*ayın, he* ile) Afet, büyük bela. (ç. âhât).

âhek, F. a. (*he, kef* ile) 1. Kireç.

2. Alçı. • *Âhek-i tefte*, sönmemiş kireç.

ahen, F. a. Demir.

ahendest, F. s. [ahen-dest] Demir el. Eli demir gibi olan.

ahendil, F. s. [ahen-dil] Demir yürekli, acımaz.

ahenger, F. a. [ahen-ger] Demirci.

ahengerî, F. a. Demircilik.

ahenin, F. s. 1. Demirden. 2. (Mec.) Pek sağlam.

ahenînreg, *F. s.* [ahenîn-reg]

Güçlü, dayanıklı (at, vb.).

ahenk, **aheng**, *F. a.* (he ile) **1.**

Seslerin düzgün oluşu. **2.** Müzik aletleri arasındaki ses uygunluğu. **3.** Eğlence, çalıp çağırma. **4.** Düzgünlük, uygunluk, uyarılık. **5.** İstek, başlama.

ahenkdar, *F. s.* [ahenk-dar]

Ahenkli, uygun.

ahenkeş, *F. a.* [ahen-keş] Miknatis.

ahenpuş, *F. s.* [ahen-puş] Demir kuşanmış.

ahenreg, *F. s.* [ahen-reg] Güçlü, dayanıklı (at, vb.).

ahenrüba, *F. a.* [ahen-rüba]

Miknatis.

âher. *Bkz.* âhar.

aheste, *F. s.* Yavaş, ağır.

ahestegî, *F. a.* Yavaşlık, ağırlık.

ahesterev, *F. s.* [aheste-rev]

Acelesiz giden, yavaş yavaş yürüyen.

ahfa, *A. s.* (hı ile) [hafî'den] Pek gizli, saklı.

ahfad, *A. a.* [hafid ç.] Torunlar.

ahfaz, *A. s.* (ha ve zı ile) **1.** Kuvvetli hafız, Kur'an'ı en iyi bellemiş (kimse). **2.** Belleği çok güçlü (kimse).

ahfeş, *A. a.* "Gece ya da karanlıkta daha iyi gören insan"ı niteleyen bu sözcük, kimsesizlikten dersini geçisinin karşısında okuyan Ahfeş dolayısıyla Türkçeye geçmiştir.

ahfiye, *A. a.* [hafa ç.] Örtüler, perdeler.

ahger. *Bkz.* ahker.

ahibba', **ehibba'**, *A. a.* [habib

ç.] Dostlar, tanıdıklar.

ahillâ', **ehillâ'**, *A. a.* (hı ile) [halil ç.] S a d ı k dostlar, seçilmişler, beğenilmişler.

âhir, *A. a.* Son, sonraki. • *Ahir nefes*, son nefes; *âhir-ül-emr*, sonunda; *âhir zaman*, son zaman. (Dünyanın son zamanı).

ahîr, **ahîre**, *A. s.* Sonraki, en sonra olan. • *İş'ar-i ahîr*, sonra yapılacak bildirme; *kurun-i ahîre*, son çağlar.

âhîrbîn, *F. s.* [âhir-bîn] Her şeyin sonunu gözünün önüne getiren.

ahîre, *A. s.* (ayın ve he ile) Zina edici (kadın).

ahîren, *A. be.* En sonra. Şimdi den biraz önce. Son zamanda.

ahîret, *A. a.* Öbür dünya, ahret.

âhîrin *A. a.* [âhir c.] Sonrakiler.

âhîrîn, *A. s.* Sonda, sondaki, en son, en sondaki.

âhîz, *A. s.* [ahz'den] Alan, alıcı.

ahîz, *A. a.* Tutsak.

ahîze, *A. a.* [ahz'den] Almaç, alıcı, reseptör.

ahkab, *A. a.* [hukub ç.] **1.** Seksen yıllık dönemler. **2.** Uzun zamanlar.

ahkad, *A. a.* [hıkd ç.] Kinler, garezler.

ahkaf, *A. a.* [hıkf ç.] **1.** Kum tepeleri. **2.** ö. a. Arabistan'da bir bölge. **3.** Kur'an'ın 46. surresinin adı.

ahkâm, *A. a.* (ha, kef ile) [hüküm ç.] **1.** Emirler, buyruklar. **2.** Kanunlar. **3.** Yıldızlardan ve

başka gök görüntülerinden çıkarılan anlamlar.

ahkar, A. s. (*ha, kef* ile) [hakîrden] Çok, pek âciz, önemsiz, küçük.

ahkarane, A. be. [ahkar-ane] Küçüklere, önemsizlere, güçsüzlere yakışır yolda.

ahkem, A. s. [hükm'den] Pek, çok hükümlü, en kuvvetli. • *Ahkem-ül-hâkimin*, hüküm verenlerin en güçlüsü, Tanrı.

ahker, **ahger**, F. a. (*hı, kef* ile) Ateşli kor, kızıl ateş.

ahkerpare, F. s. [ahker-*pare*] Ateş parçası, kor parçası.

ahkersuz, F. s. [ahker-suz] Kor gibi yakıcı.

ahlâ, A. s. [hulv'den] En çok, pek tatlı.

ahlâb, A. a. [hilb ç.] Kuş pençeleri.

ahlâf, A. a. (*hı* ile) [halef c.] Bizden sonrakiler.

ahlâf, A. a. (*ha* ile) [hilf ç.] 1. Ant içenler. 2. Antlar, yeminler. 3. Antlaşmalar.

ahlâk, A. a. [halâk ç.] Eski, yıpranmış (kumaşlar, giysiler).

ahlâk, A. a. (*hı* ile) [hulk ç.] İnsanın yaradılıştan ya da sonra eğitimle kazandığı ruh ve kalp halleri, huylar, töre. • *Ahlâk-i hamide*, beğenilecek ahlak nitelikleri; *-hasene*, güzel huylar; *-redie*, kötü ahlak; *-zemime*, yolsuz, kötü ahlak nitelikleri. *Ilm-i ahlâk* ahlak bilgisi, ahlak felsefesi, etika, törebilim.

ahlâkan, A. be. Ahlak bakımın-

dan, ahlakça.

ahlâkî, A. s. Ahlakla ilgili, ahlak bilgisine ait, törel. • *Gayri-ahlâkî*, ahlaqsızca; (XX. yüzyıl) *lâahlâkî*, ahlakdışı.

ahlâkiyyat, A. a. Ahlak ile ilgili konular.

ahlâkiyyet, A. a. Fransızca *moralite* karşılığı (XX. yüzyıl).

ahlâkiyyun, A. a. Ahlakçılar, ahlaka dair kitap yazmış, fikir söylemiş olanlar, töre bilimciler.

ahlâm, A. a. [hülm ç.] Düşler.

• *Azgas-i ahlâm* yahut *azgas ü ahlâm*, düş karışıklıkları, karışık düşler. Düş azması.

ahlas, A. s. (*hı, sat* ile) [halis'ten] Pek temiz, arı; yüreği çok temiz.

ahlât, A. a. [hilt ç.] Eski hekimliğin insan bedeninde varsaydığı öğeler. • *Ahlât-i erbaa*, dem (kan), balgam, sevdâ, safra; *ahlât-i fâside*, dört maddeden kimilerinde olan bozukluk; *ahlât-i mahmude*, bunların normal oluşu.

ahlef, A. s. Solak (adam).

ahmak, A. s. [humk'tan] Akılsız, budala, kalın kafalı. (ç. ahmakçan).

ahmakane, F. be. [ahmak-ane] Ahmakçasına.

ahmakî, **ahmakiiyyet**, A. a. Ahmaklık, bönülük.

ahmal, A. a. [himl'den] Yükler, ağır şeyler, ağırlık. • *Ahmal ü askaal*, ağır yükler.

ahmed, A. s. Övülmeye çok layık, beğenilmiş. • Özel ad

olarak, *Ahmed*, Muhammed Peygamberin adlarındandır.

Ahmedî, A. s. 1. Ahmet'le ilgili.

2. Muhammed Peygamberin bir adı da *A h m e t* olduğundan onunla ilgili şeyler ve nitelikler anlamında kullanılır. 3. Müslüman.

ahmer, A. s. Kırmızı, kızıl. • *Bahr-i Ahmer*, Kızıldeniz; *Hilâl-i Ahmer*, Kızılay; *mevt-i ahmer*, kan dökerek ölme.

ahna', A. s. Karışık işler.

ahnasiyye, ihnasiyye, A. a. (*elif, hı, sin* ile) Ananasgiller.

ahnef, A. s. Ayakları çarpık olan.

ahra, A. s. Daha, pek, en uygun; layık.

ahram, A. a. [*hareme, harîm ç.*] 1. Kutsal, özel yerler, topraklar. 2. Kadın daireleri. 3. Kadınlar.

ahrar, A. s. [*hür ç.*] Köle ve esir olmayanlar, özgürler.

ahrarane, F. s. be. Özgür olana yakışır yolda, serbestçe, özgürce.

ahreb, A. s. [*harab'tan*] Çok harap.

ahrec, A. s. Alaca.

ahres, A. a. (*hı* ile) Dilsiz.

ahrûf, A. a. [*harf c.*] 1. Harfler. 2. Lehçeler, deyimler. 3. Uçlar, kıyıları, sınırlar.

ahsam, A. a. (*hı, sad* ile) [*hasm ç.*] Hasımlar, düşmanlar.

ahsar, A. s. Daha, pek, en kısa.

ahsas, A. a. [*his ç.*] Hisler, duygular.

ahseme, ahsüme, F. a. Boza.

ahsen, A. a. [*hasen'den*] Çok, pek, en güzel, yakışıklı. • *Ahsen-i vech-i şebek*, (Ya.) benzetme yönlerinden en uygunu, en güzeli; *ahsen-ül-halikîn*, yaratıcıların en yakışıklısı, en güzeli, Tanrı; *ahsen-üt-takvim*, *ahsen-i takvim*, en yakışıklı surette; *ahsen-ül-kısas*, öykülerin en güzeli, Yusuf ile Züleyha kıssası.

ahşâ', A. ç. a. (*elif, hemze* ile)

1. Canlıların göğüs ve b a ğ ı r bölgesi içinde bulunanlar; bağırsak. 2. Yanlar, bölgeler.

ahşab, A. a. [*haşeb ç.*] 1. Ağacın odun kısımları. 2. Kereste. Tahta, ağaç kısımları.

ahşam, A. a. (*ha* ile) [*haşem ç.*] 1. Aile, yakınlar. 2. Bir kimse'nin adamları.

ahtâb, A. a. [*hatab ç.*] Odunlar.

ahtâr A. a. [*hatar ç.*] Tehlikeler.

ahter, F. a. (*elif, hı* ile) 1. Yıldız. 2. (Mec.) Talih, baht. • *Ahter-i dünbaledar*, kuyruklyıldız.

ahteran, F. a. [*ahter ç.*] Yıldızlar.

ahterşinas, F. a. [*ahter-şinas*] Yıldızlardan hüküm çıkaran, yıldız falcısı, müneccim, astrolog.

ahterşinasane, F. be. [*ahter-şinas-ane*] Y ı l d ı z falcılarına yakışır biçimde.

ahû F. a. (*elif, he* ile) 1. Ceylan, ceyran, karaca, maral. 2. Güzel genç, kız. 3. Güzel göz. • *Ahû beçe*, maral yavrusu; çe-

kingen güzel; *ahû-yi âteşin*, K u z u (Hamel) burcunun işareti; *-bezm*, bir davetin, bir meclisin başlıca güzeli; *-cerende*, ot yiyen, otlayan ceylan; *-Çin*, Çin'in mis karacası; *-dünbalekeşide*, kenarı sürmeyle genişletilmiş göz; *-felek*, *-haveri*, güneş; *-Huten*, Tataristan'daki Hutun ilinin mis karacası; *-nerr*, erkek karaca, benekli giyecek; *-sefid*, ak maral; *-sîmin*, (gümüş beyazlığında ahû) hoş endam, güzellik; *-şirefgen*, (aslan yıkıcı ahû) güzel delikanlı, kız, büyüleyen ve güzel göz; *-Tatar*, Tataristan'ın mis karacası; *-zerrin*, 1. Güneş. 2. Meclisin kadeh ya da sürahisi.

ahund, *F. s.* (*elif, hı* ile) Şii hocası, imami.

ahur, *F. a.* Ahır.

ahuvan, *F. a.* [ahû ç.] Ahular.

ahuvane, *F. s.* Ahucasına, ahû gibi.

ahval, *A. a.* (*elif, ha* ile) [hal ç.] Durumlar, oluşlar, bulunuşlar.

• *Ahval-i hazırâ*, şimdiki durum, işlerin şimdiki durumu; *ahval-i pür melâl*, çok acınacak haller, durumlar.

ahvat, *A. s.* (*ha, tı* ile) 1. Çok kapsamlı. 2. Çok ihtiyatlı.

ahvat, ahavat, *A. a.* (*elif, hı, te* ile) [uht ç.] 1. Kızkardeşler. 2. Kadın yoldaşlar.

ahvâz, *A. a.* (*ha, dat* ile) [havz ç.] Havuzlar, sarnıçlar, su depoları.

ahvec, *A. s.* Çok, pek, en muh-

taç, sıkıntıda.

ahvef, *A. s.* Daha, pek, en korkunç.

ahvel, *A. a.* 1. Şaşı. 2. (Mec.) Yanlış gören.

ahver, *A. s.* 1. İri ve akı ak, karası kara gözlü (kimse). 2. Güzel göz. 3. Müşteri yıldızı, Jüpiter. 4. Akıllı.

ahya, *A. a.* [hay ç.] Diriler, canlılar. • *Ahya vü emvat*, diriler ve ölümler.

ahyal, *A. a.* [hayl ç.] 1. Atlar, at sürüleri. 2. Atlılar.

ahyan, ehyan, *A. a.* Vakitler, zamanlar.

ahyanâ, ahyanen, ehyani, ehyanen, *A. be.* Vakit vakit, ara sıra.

ahyar, *A. s.* [hayyir ç.] Hayır çok, iyiliği ziyade kimseler.

ahyel, *A. a.* 1. Yüzü benli adam. 2. Boyunburan kuşu. 3. Arıkuşu. 4. Kibir.

ahyer, *A. s.* [hayr'dan]' Daha hayırlı, pek hayırlı.

ahz, *A. a.* 1. Alma, alınma. 2. Tutma, tutulma. • *Ahz-i sar*, oç alma; *ahz ü girift*, tutup ele geçirme, yakalama; *ahz ü ita*, alış veris, aksata; *ahz ü kabz*, alıp alındı verme.

ahzab, *A. a.* [hizb ç.] 1. Kısımlar, bölükler. 2. K u r ' a n ' ı n kısımları. Kur'an'ın 30 cüzden her birinin yarısı, altmışta biri, beş sayfa.

ahzak, *A. s.* (*ha, zel* ile) [hazık'tan] Pek usta (bilgin, hekim).

ahzan, *A. a.* [hazen ç.] Hüzünler, tasalar. *Beyt-ül-ahzan*. 1.

Yas evi. **2.** (Mec.) Göğüs. **3.** Yakup Peygamberin oturup oğlu Yusuf'un acısını çektiği ev. • *Külbe-i ahzan*, y a s e v i, ozanlar kendi buldukları yeri böyle adlandırıyorlardı.

ahzar. Bkz. ahdar.

ahzariyet. Bkz. ahdariyet.

âib, âyib, A. s. Geri dönen, dönüp çekilen.

aid, aide, A. s. [avdet'ten] **1.** Geri gelen, dönen. **2.** Bir kimse ya da şeyle ilgisi olan. **3.** İlişkin, ilgili, dolayı, için, üzerine.

aidat, A. a. [aide ç.] **1.** Gelirler, ihsanlar, paylar. **2.** Ödenti, kesenek.

aide, A. s., a. **1.** Ait olan. **2.** Birine bağlanmış gelir; irat. • *Daire-i aide*, *makam-i aid*, ilgili daire, ilgili makam.

aidiyyet, A. a. Ait olma. İlişiklik.

aik, A. s. [avk'tan] Alıkoyan, engel olan.

aile, A. a. **1.** Geçimi bir kimse üstünde olan ve kadın-erkek eş, çocuklar ve ana-babadan oluşan topluluk. **2.** Bir evde yaşayan insanlar. **3.** Kadın eş.

ailevî, A. s. Aileyle ilgili. Aile işi.

âine. Bkz. âyine.

ainne, A. a. [inan ç.] Dizginler.

aizze, eizze. Bkz. eizze.

ajenk, F. a. Yüzdeki buruşukluklar.

âk, âkk, A. s. Bkz. âkk.

akab, akib, A. s. (ayın ile) **1.** Topuk, ökçe. **2.** Bir şeyin hemen arkası. **3.** Bir zamanın ardı. •

Akab-i leşker, bir asker kolu ya da kıtasının gerisi; *derakab*, hemen.

akab, A. ç., a. (elif, ayın ile) Evlatlar, torunlar.

akabât, A. a. [akabe ç.] **1.** Korkunç olaylar. **2.** Zorlu geçitler.

akabe, A. a. (ayın ile) **1.** Sarp yokuş, yol. **2.** Dar ve iki yanı pusu olan tehlikeli geçit. **3.** Hastalığın ya da bir durumun en korkulu sırası, anı. • *Akabe-i ulâ*, *akabe-i saniye*, Muhammed Peygamberin Medine ileri gelenleriyle yaptığı iki gizli gece konuşması.

akabgîr, F. a., s. [akab-gîr] Peşedüşen, kovalayıcı.

akahi, A. a. [ukhuvan ç.] Patyalar.

akaid, A. a. [akide ç.] İtikat olunan şeyler. • *Akaid-i diniyye*, dinin, Tanrı ve ibadetle ilgili konularını ele alan bilgi.

akakir, A. ç., a. Hekimlikte kullanılan bitki kökleri.

akâl, A. a. (elif, ayın, kef ile) [akel ç.] Alçak, aşağılık olanlar.

akal, A. s. [âkıl'den ç.] Daha ya da pek, en akıllı.

akalim. Bkz. ekalim.

akall, ekall, A. s. [kalil'den] Daha ya da pek ve en az. • *Akall-i kalil*, en az, azın azı; *lâakall*, en az, hiç olmazsa, ondan aşağı olmamak koşuluyla.

akalliyet, ekalliyet, A. a. (elif ile) Azınlık.

akamet, A. a. (ayın ile) **1.** Kı-

sırlık, verimsizlik. **2.** Bir sonuç alınmama.

akar, *A. a.* Gelir sağlayan mal ve yapı.

akarât, *A. a.* [akar ç.] Gelir sağlayan mallar ve yapılar.

akaret, *A. a.* Gelir sağlayan mal ve yapı.

akaret, *A. a.* Kısırlık.

akarib, *A. a.* [akreb ç.] Akrepler.

akarib, **ekarib**, *A. ç. a.* Yakın hısımlar, akrabalar.

akbah. *Bkz.* ekbah.

akasım. *Bkz.* ekasım.

akasır. *Bkz.* ekasır.

akavil. *Bkz.* ekavil.

akbiye, *A. a.* [kabâ' ç.] Giyecekler, giysiler.

akd, *A. a.* **1.** Bağ, bağlama. **2.** İki taraf bir iş üzerinde sözleşme, bağıt, bağlanma. **3.** Kurma, düzme, düzenleme. **4.** Nikâh kıyma. • *Hall ü akd-i umur*, işlerin görülmesi ve yönetimi.

akdah, *A. a.* [kadeh ç.] Kadehler. • *Idarei- akdah*, içki içme, birinin onuruna kadeh kaldırma.

akdam, *A. a.* [kadem ç.] Ayaklar.

akdar, *A. a.* [kadr c.] Değerler, kudretler, ölçüler.

akdem, *A. s.* [kadim'den] **1.** Daha ya da pek eski. **2.** Daha önde, daha ileri, daha önemli, üstün tutulur. • *A k d e m-i umur*, işlerin en önemlisi.

akdemiyet, *A. a.* **1.** Öncelik,

eskilik, önce olmuşluk. **2.** Üstünlük.

akdemun, *A. a.* [akdem ç.] Önce yaşamış olanlar, gelmiş geçmişler, eskiler.

akdes, *A. s.* [kuddus'tan] Daha ya da pek, en kutsal. Kut-sallığa en yakın.

akfal, *A. a.* [kufî ç.] Kilitler.

akfas, *A. a.* [kafes ç.] Kafesler.

âkî, *A. s.* (*ayın* ile) [âkk'tan] Başkaldırmış, asi, inatçı.

akîb, *A. s.* [akab'dan] Hemen arkadan gelen.

âkıbet, *A. a.* **1.** Son, bitim. **2.** Sonuç. • *Âkıbet-ül-emr*, bir işin sonu, sonunda.

âkıbetbîn, *F. s.* [âkıbet-bîn] Her işin sonunu önceden gören.

âkıbetbînî, *F. a.* [âkıbet-bîn-i] İşin sonunu görürlük.

âkıbetendiş, *F. s.* [âkıbet-endiş] Her işin sonunu ve sonucunu önceden düşünen.

akîka, *A. a.* (*ayın* ile) **1.** Doğumda bebeklerde ya da hayvan yavrularındaki saç. **2.** Çocukların doğumunun yedinci günü ya da saçının ilk kırkılışı. **3.** O gün kesilen kurban. **4.** Sünnette kesilen deri parçası. **5.** Şimşek. **6.** Kılıç. **7.** Göğe atılan ok.

âkıl, **âkîle**, *A. s.* Akıllı, akli çok olan. • *Kâr-i âkıl*, akıllı işi, akıllı harcı.

âkılân, *A. ç. a.* [âkıl ç.] Akıllılar.

âkılâne, *F. s., be.* [âkıl-âne] Akıllı adama yakışır surette, akıllıca.

âkılât, *A. a.* [âkile ç.] Akıllılar.

âkile, A. s. Akıllı (kadın).
âkım, A. s. Kısır. Verimsiz.
âkır, A. s. (ayın, elif ile) Kısır, doğuramaz. Verimsiz.
âkid, A. s. [akd'den] Söz ya da yazıyla bağlaşılanlardan her biri, bağıtçı.
akide, A. a. İnanılan şey.
âkif, A. s. Kendi isteğiyle bir yere çekilip ibadetle uğraşan.
akik, A. a. Yüzük taşı, mühür olarak da kullanılan değerli süs taşı. • *Akik-i nâb*, saf şarap; *akik-i Yemânî*, akik taşının Yemen'de çıkarılan en iyi ve kırmızı renkte olanı.
âkil, **âkile**, A. s. (a, kef ile) [ekl'den] Yiyen, yiyici. Hekimlik t e r i m l e r i yapılırken (XIX. yüzyıl) -*phage*, ve -*vore*, için önek olarak kullanılmıştır. • *Âkil-ül-beşer*, insan eti yiyen (adam); *âkil-ül-cerrad*, çekirgeyle beslenen; *âkil-ül-hevam*, böceklerle, haşaratla beslenen, böcekçil; *âkil-ün-nebat*, otla beslenen, o t ç u l u; *âkil-üs-semek*, balıkla beslenen, balıkçıl.
âkile, A. s., a. Akil olan. Kemirici ülser, kanser, yenirce. • *Karha-i âkile*, frengi yarası.
akım, A. s. 1. Kısır, çocuk yapmaz. 2. Sonu çıkmaz, verimsiz.
âkis, A. s. [aks'ten] Akseden, vuran, çarpan.
âkk, **âkka**, A. s. İnatçı, başı sert. • *Kazak-i âkk*.
akkâm, A. a. 1. Deve sürücüsü. 2. Sürre alayı hizmetçisi.

akl, A. a. (ayın, kaf ile) 1. Akıl, us. 2. Anlama. 3. Düşünme. 4. Anlak. 5. Fikir, oy, yol. • *Akt-i bâliğ*, ergin kimse hali; -*e v v e l*, yaradılıştaki akıl, (Tas.) Tanrı; -*fa'al*, işleyici, y a p ı c ı akıl; -*hayvanî*, içgüdü; -*ilâhî*, Tanrı zekâsı; -*insanî*, insan kavrayışı; -*kül*, doğada görülen genel düzen; (Mec.) Ceb-rail; -*maad*, geleceği kavrayan akıl; -*maaş*, geçim fikri; -*nefsanî*, kendini koruma içgüdü; -*selim*, sağduyu (XIX. yy.) [ç. ukul].
aklâm, A. a. [kalem ç.] 1. Kalemler. 2. Daireler, bürolar.
aklen, A. be. Akılla, akıl gereğince. • *Aklen ve naklen*, akıl ve önceki söylenmişlere göre.
aklî, A. s. Akılla ilgili. Akılla anlaşılan, salt akla vurulan, ussal.
akliyyat, A. a. [akliyye ç.] Akılla bulunan, incelenen, gelenek ve söylenenlerin etkisi bulunmoyan, maddeler. (Nakliyyat karşıtı).
akliyye, A. a. Akılla ilgisi olan, akılla anlaşılan. *Emraz-i akliyye*, akıl hastalıkları; *ulum-i akliyye*, tabiat bilgisi, matematik bilgiler.
akliyyun, A. ç., a. Olayları gelenek ve alışkanlıklara göre değil, akılla inceleyenler.
akm, **akam**, **ukm**, A. a. Erkek ve dişi kısırlığı.
akmar, A. a. [kamer ç.] Aylar.
akmer, A. s. 1. Açık mavi (renk). 2. Ay gibi (güzel).

akmise, A. a. [kamis ç.] Gömlekler.

akmişe, A. a. [kumaş ç.] Kumaşlar.

akra, A. s. 1. Kel, dazlak, çıplak. 2. (Zehirinin çokluğundan) çıplak başlı (yılan). 3. Keskin (kılıç). 4. Yiğit, gözüpek.

akraba, **akriba**, A. a. [karib ç.] Aralarında soydan gelme, yankınlık olanlar.

akran, A. ç. a. 1. Eşler, eşitler. 2. Yaşça, mevkice eşit olanlar. • *Beyn-el-akran*, eşitler arasında.

akrâniyet, A. a. Akran oluş, akranlık, eşitlik, yaşitlık.

akreb, A. s. (*elif, kaf* ile) [karîb'den] Çok yakın.

akreb, A. a. (*ayın, kaf* ile) 1. (Hayb.) Kuyruğunun ucunda zehirli iğnesi bulunan hayvan, akrep. 2. Saatin saat gösteren küçük ibresi. 3. (Gökb.) On iki burçtan, güneşin ekim'de girdiği burç. 4. (Simya) Kükürt.

akrebiyye, A. a. (Hayb.) Akrepler.

akren, A. s. Çatık kaşlı.

akriba, **akraba**. Bkz. akraba.

aks, A. a. 1. Bir yere vurma, çarpma. 2. Işık ya da sesin bir yerde görünmesi, vurma sı, görünüp dönmesi, yansı, yankı. 3. Ters, karşıt. 4. (Ya.) Kalam bölümlerinin yerini değiştirme. • *Aks-i davâ*, karşıt teorem; *aks-i müddeâ*, karşısav; *aks-i seda*, yankı; *aks-i tesir*, istenilenin karşıtı, etki; *aks-*

ül-amel, tepki. *Beraks*, bilâks.

aksâ, A. s. Uzakta bulunan, irak. • *Aksâ-i meram*, isteklerin son derecesi; *Aksâ-i Şark*, Uzakdoğu, Çin; Japonya; (parlamentolarda) *aksâ-i yemin*, en sağ; *aksâ-i yesar*, en sol; *aksâ-ül-meratib*, rütbe-lerin son derecesi, en büyük rütbe; *Magrib-i aksâ*, Fas; *maksad-i aksâ*, en büyük ölkü; *Mescid-i Aksâ*, Kudüs tapınağı.

aksam, A. a. [kısım ç.] Bölükler, parçalar.

aksar, A. s. [kasîr'den] Daha ya da pek, en kısa. • *Aksar-i tarik*, en kısa yol.

aksendaz, F. s. [aks-endaz] Çarpıp duran.

akset, A. s. Daha, pek, en adalimli, doğru.

akta, A. s. [kat'tan] 1. Eli kesilmiş. 2. Çok, en keskin.

aktâ, A. a. [katî ç.] Hayvan sürüleri.

aktab, A. a. [kutb ç.] 1. Kutuplar. 2. (Tas.) • *Kutb-ül-aktab*, kutupların kutbu, azizlerin başı.

aktar, A. a. [kutr ç.] Çaplar, kurtlar. • *Aktar-i cihan*, dünyanın dört bucağı.

akur, A. s. Salar, azgın, ısırır. • *Kelb-i akur*, kuduz köpek.

akurane, F. s. [akur-ane] Salarcasına, kudurmuş gibi.

akva, **ekva**, A. s. [kavi'den] Daha ya da pek, en güçlü.

akval, A. a. [kavl'den] Sözler.

akvam, A. a. [kavm ç.] Kavim-

ler, budunlar. • *Akvam-i kadime*, eski kavimler; *mütemeddine*, u y g a r kavimler; *-vahşiyye*, vahşi kavimler; *fenn-i menşe-i akvam*, etnoloji, budunbilim; *tarih-i akvam*, uluslar tarihi (XX. yy.).

akvamiyat, A. a. Fransızca *ethnographie* karşılığı, kavmiyat, budunbilim (XX. yy.).

akvas, A. a. [kavs ç.] Kavisler, yaylar.

akvat, A. a. [kut ç.] Yiyecekler, azıklar. • *Akvat-i yevmiye*, gündelik yiyecek, geçim.

akvem, A. s. [kavim'den] Daha ya da pek, en doğru.

akviya, A. a. [kavi ç.] Kuvvetliler, güçlüler.

akyad, A. a. [kayd ç.] 1. Kayıtlar. 2. Bağlar.

akyise, A. a. [kıyas ç.] Tasımlar. Kıyaslar.

akza, A. s. [kazı, kadı'dan] Kadılıkta, fıkıhta daha ya da pek çok bilgin. • *Akza-yi kuzat-ül-Müslimin*, Müslüman kadılarının en bilgini. *Akza-l-ashab*, Hazreti Ali.

akziye, A. a. [kaza ç.] Hükümler.

âl, A. s. [ulûv'den] Yüce.

âl, s. Al. Bu Türkçe sözcük Fars kuralına göre tamlamalara girer ve 'l' hafif ince olarak uzatılarak okunur. • *Âriz-i âl*, *ruhsar-i âl*, *verd-i âl* (kırmızı gül) al yanak.

âl, A. a. 1. Evlat, çoluk çocuk. 2. Sülale, hanedan. • *Bkz. âl-i âba*, *âl-i Osman*, Osmanlı ha-

nedanı; *âl-i nebi*, *âl-i resul*, Muhammed Peygamber soyu, sülalesi.

âl, A. a. Dek, düzen, hile. • *Mekr ü âl*, oyun, düzen, hile.

âlâ', A. ç. a. Bahşişler, ihsanlar, bağışlar.

alâ', A. a. Yükseklik, şeref, şan. • *Bais-i izz ü alâ'*, değer ve yükselme nedeni; *Alâ'üd-devle*, *Alâ'üd-din* gibi özel adlar yapılmıştır.

âlâ, **âlâ**, A. s. [âli'den] Daha ya da pek yüksek. • *Aliy-ül-âlâ* âlânın âlâsı, en yüksek derece; *arş-i âlâ* (*Bkz.* *cebr-i âlâ*, yüksek cebir; *matlab-i âlâ*, elde edilmesi istenilen son derece; *mele-i âlâ*, Melekût âlemi.

alâ-, A. il. Ontakıdır, harf-i tarifli sözcüklerden önce *ale*, adillerinden önce de *aley* biçimlerini alır. "Üst ve üzere" anlamlarıyla, sözcüğün gerektirdiği yolda adın tüm hallerini kabul eder. • *Alâbahtek*, bahtın üzerine, bahtına; *alâhalihî*, olduğu gibi; *alâhaza* bunun üzerine; *alârivayetin*, *alâtakdir*, takdir, farz üzerine; *Bkz. alâtarik*, *alâvefk*, *alâvech*. *Alâzalik*, buna göre.

âlâf, A. a. [elf ç.] Binler.

alâf, A. a. [alef ç.] Hayvan yemleri, otlar, samanlar.

alâhalihî, A. [alâ-halihî] Bulunduğu durumda, değişiklik olmaksızın. (Siyasa dilinde *statu quo* karşılığı).

alâif, A. a. [ulufe ç.] Ulufeler.

alâik, A. a. [alâka ç.] İlgiler, ili-

sikler. • *Alâik-ı dünyeviyye*, (Tas.) yola gireni Hakka ulaştırılmaktan alıkoyan dünya il-gileri.

alâim, A. a. [alâmet ç.] İzler, nişanlar. • *Alâim-i sema*, *alâim-üs-sema*, eleğimsağma; *ilm-i alâim-ül-cevviye*, meteoroloji.

alâka, A. a. 1. İlgi, ilişik. 2. Sevgi, sevme. 3. (Ya.) Benzetme ve mecaz için düşünülen ilgi. **alâkabaş**, F. s. [alâka-baş] İlgi uyandıran.

alâkadar, F. s. [alâka-dar] İlgili, ilişkisi olan.

alâkadarın, F. s. [alâkadar ç.] İlgililer. İlişkisi olanlar.

alâkader, A. [alâ-kader] Derecesince, gücü yettiği kadar anlamıyla bazı sözcüklere katılır. • *Alâkader-il-imbân*, olanak derecesinde; *alâkader-il-istitaa*, *alâkader-it-taka*, güç yettiği kadar.

alâkavlin, A. be. [alâ-kavl-in] Bir söylentiye göre, söylenildiğine göre.

alâkülli, A. il. [alâ-küllü] "Her" anlamıyla b a z ı s ö z c ü k l e r e takılır. • *Alâküllihalin*, h e r halde, ne şekilde olursa olsun, *alâküllişey'in kadîr*, her şeye gücü yeten (Tanrı).

alâl, **i'lâl**, A. a. [illet c.] İletler, hastalıklar, marazlar.

alâm, A. a. [alem ç.] 1. İzler, işaretler. 2. Bayraklar. 3. Başkanlar. 4. Özel adlar. • *A'lâm-i zafer*, zafer bayrakları;

Kamus-ül-a'lâm, ö z e l adlar kamusu.

âlâm, A. a. [elem ç.] Elemler, acılar.

âlâmat, A. a. [alâmet c.] İzler, nişanlar.

alâme, A. a. İz, nişan, işaret, belirti, im.

alâmeleinnas, A. be. [alâ-melein-nas] Herkesin önünde.

alâmeratibihim, A. be. [alâ-meratibi-him] Rütbe ve derecelerine göre. Sırasıyla.

alâmet, A. a. 1. İşaret. 2. İz. 3. Sembol, simge. • *Alâmet-i fârika*, endüstride fabrikaların kendi yaptıkları için kullandıkları y a s a l marka, ayırtaç; *alâmet-i şerife*, padişahın (yazılı emirlerde) işareti, bir çeşit marka.

alânî, A. s. Açıkta olan, meydana, herkesin gözü önünde.

alâniyet, **alâniyyet**, A. a. Meydanda oluş, dıştan görünüş.

alâniyeten, be. Açıkta, açıkça. • *Sırran ve alâniyeten*, gizli ve açık olarak.

alârivayetin, A. be. [alâ-rivayetin] Söylentiye göre, söylenenlere bakılırsa.

âlât, A. a. [âlet ç.] Aletler. • *Alat ü edevat*, avadanlık, takımlar; *âlât-i harb*, silahlar ve savaş araçları.

alâtariki, A. il. [alâ-tariki] "Yoluyla" anlamında bileşikler yapılır. • *Alâtarik-il-istidlâl*, istidlal yoluyla, çıkarsamayla, dolayısıyla sonuca (varma);

alâtarik-il-münavebe, nöbetleşe; *alâtarik-il-hezel*, eğlence yoluyla; *alâtarik-iş-şehade*, ta-nıklık yoluyla.

alâvechi-, *A. il.* [alâ-vechi] "Üzere" anlamıyla bazı birleşikler yapılır. • *Alâvech-il-istical*, acele üzere, çarçabuk; *alâvech-it-tafsîl*, tafsil üzere, inceden inceye, ayrıntılarıyla.

alâvefk-, *A. s.* [alâ-vefk] Uygun olarak anlamıyla tamlamaları yapılır. • *Alâvefk-il-matlub*, *alâvefk-il-murad*, istenilene, dilenene uygun olarak.

alay, *F. a.* Alay. Fars kuralına göre bazı tamlamalarda kullanılan bu Türkçe sözcük o şiveye uydurularak uzatılıp inceltilir. • *Alay-i hümayun*, *alay-i valâ*, padişah alayı, yüce alay; *miralay*, albay.

alâyiş, *F. a.* 1. Bulaşıklık, bulaşma. 2. Boş, geçici süs ve gösteriş. • *Alâyiş-i dünya*, dünya süsleri, gösterişleri; insanları ahretlerini düşünmekten alıko-yan engel.

alâzalik, *A. be.* Bundan dolayı, bundan ötürü.

ale-, *A. il.* Alâ ilgecinin kame-riye harfi sözcüklerin h a r f-i tarifle kullanılmışlarıyla birleştiği zamanki biçimi.

aledderecat, *A. be.* [aled-derecat] Derece derece, sırayla.

aleddevam, *A. be.* [aled-devam] Devam üzere, durmadan.

alef, *A. a.* 1. Ot, saman. "

Hayvan yemi. • *Alef-i şimşir*, kılıç hırcı, kılıçlık.

alefzar, *F. a.* [alef-zar] 1. Ot ye-ri, samanlık. 2. Otlak.

alek, *A. a.* 1. Kan pıhtısı. 2. Sülük.

aleka, *A. a.* 1. Yapışkan çamur, balçık. 2. Kan pıhtısı.

alekî, *A. s.* 1. Pıhtımsı. 2. Sülük cinsinden.

alekiyye, *A. a.* (Hayb.) Sülük-giller.

alelacele, *A. be.* [ale-l-acele] Aceleyle, çarçabuk.

alelâde, *A. be.* [ale-l-âde] Adet olduğu üzere, âdetâ.

alelekser, *A. be.* [ale-l-ekser] Çok kere, çoğu kez, sık sık.

alelfew, *A. be.* [ale-l-fevr] He-men, birden.

alelgafle, *A. be.* [ale-l-gafle] Gaflet üzere, ansızın.

alelhadiyye, *A. a.* (Fel.) Fran-sızcadan *epiphenomenisme* (gölgeolaycılık) karşılığı (XX. yy.).

alelhesab, *A. be.* [ale-l-hesab] Hesaba sayarak. .

alelhusus, *A. be.* [ale-l-husus] Hele, en çok.

alelittlak, *A. be.* [ale-l-ittlak] Ğ e n e l olarak, salt, mutlak.

alelicmal, *A. be.* [ale-l-icmal] lcmal yoluyla, topluca, kısaca, özetle.

alelimmiya, **alelimya**, *A. be.* Körü körüne, sorup soruş-turmuş un.

alelittirad, *A. be.* [ale-l-ittirad] Birer birer, teker teker.

alelistical, *A. be.* Çabuklukla,

ivedilikle, çarçabuk.
alelistimrar, A. be. [ale-l-istimrar] Aralıksız.
aleliştirak, A. be. [ale-l-iştirak] İştirak yoluyla, ortaklıkla.
alelittifak, A. be. İttifakla, ay-birliğiyle.
alelittisal, A. be. [ale-l-ittisal] Aralarında aralık olmamak üzere, birbiri ardınca.
alelkaide, A. be. [ale-l-kaide] Kurala göre.
alelumum, A. be. [ale-l-umum] Genel olarak, genellikle.
a'lem, A. s. [âlim'den] Daha ya da pek, en bilgin. • *A'lem-ül-ulema*, bilgilerin bilgini.
alem, A. a. 1. İz, işaret. 2. Bayrak. 3. Minare, bayrak direkleri tepesindeki ay. 4. Sarığın altın teli. 5. (Dilb.) Özel ad. • *Miralem*, bayrak beyi, eski bir rütbe. [ç. â'lâm].
âlem, A. a. 1. Bütün yaratıklar. 2. Dünya, yeryüzü. 3. İnsanlar, halk. 4. Varlıkların bir sınıfı. 5. Hayatın bir dönemi. 6. Bir meslek, bir iş, ayrı bir nitelikte olan toplantı ya da durum. • *Âlem-i âb*, içki meclisi; *-ceberut*, yaratılışın ikinci basamağı; *-ervah*, ruhlar âlemi, öbür dünya; *-esbab*, madde dünyası, bu dünya; *-fani*, ölümlü âlem, bu dünya; *-gayb*, görünmez âlem; *-hab*, uyku âlemi; *-kevn ü fesat*, olma ve bitme (tükenme) dünyası, bu dünya; *-kitman*, Tanrı'nın hükmettiği âlem; *-kudsî*, *-lâhut*, Tanrı âlemi; *-mâna*, -

melekût, yaratılışın üçüncü basamağı; *-menam*, *-misal*, uyku âlemi, düşler; *-nâr*, ateş dünyası; *-rüya*, düş âlemi; *-sabavet*, çocukluk âlemi; *-şahadet*, görülen âlem, bu dünya; *-şems*, güneş ve uyduları; *-tahkik*, gerçek dünyası; *-ulvî*, ruhlar âlemi; *-zevk ü safa* cümbüş, içki, eğlence âlemi; (XIX. ve XX. yüzyıllarda) *âlem-i kibar*, *-matbuat*, *-ticaret*, *-tahrir...* gibileri kullanılmıştır. *Fahr-i âlem*, Muhammed Peygamber; *meşhur-i âlem*, dünyanın tanıdığı, ünlü.

âlemâra, F. s. [âlem-âra] Dünyayı süsleyen, dünyanın süsü olan.

alemdar, F. a. [alem-dar] Bayrağı tutan kimse, bayraktar.

alemdarî, F. a. [alem-dar-î] Bayraktarlık işi.

aleme frahte, F. s. [alem-efrahte] Bayrağı kaldırmış, yükseltmiş.

aleme fraz, F. s., a. [alem-efraz] Bayrak a ç a n, bayrak kaldıran, bayrak yükselten.

âleme fruz, F. s. [âlem-efruz] Alemi parlatan, dünyaya nur saçan.

âleme yn, A. a. İki âlem, dünya ile ahret.

âlem firib, F. ö. [âlem-firib] Herkesi kendine çeken.

âlem gir, F. s. [âlem-gir] 1. Dünyayı ele geçiren, cihangir. 2. Bütün dünyaya yayılan, dünyayı dolduran.

alemi, **alemiyye**, A. s. [alem-

den] Özel adla ilgili, ona ait.
âlemi, A. s. [âlem'den] Dünyalı,
 onunla ilgisi olan.

âlemîn, F. a. [âlem ç.] Alem-
 ler, dünyalar. • *Rabb-ül-
 âlemîn*, Tanrı.

âlemiyan, F. a. Dünya adağ-
 ları, insanlar.

âlemiyane, F. a. İnsanoğluna
 yakışırca, akıllı, kurnaz.

alemiyyet, A. a. [alem'den] Bir
 sözcüğün özel ad olma ni-
 teliği.

âlemnüma, F. a. [âlem-nüma]
 Dünyayı gösteren.

âlempenah, F. s. [âlem-penah]
 Herkesin sığınağı, sığınacak
 yer.

âlemsûz, F. s. [âlem-sûz] Cihan-
 nı, herkesi yakan. • *Ah-i âlem-
 sûz*.

âlemşümul, F. s. [âlem-şümul]
 Alemi kaplamış, dünyayı ilgi-
 lendiren.

âlemtâb, F. s. [âlem-tâb] Cihanı
 parlatan, aydınlatan. • *Âf-
 tab-i âlem-tâb*.

alen, A. s. Açık ve meydanda
 olma.

alenen, A. be. Açık olarak,
 meydanda.

âleng, F. a. Metris, siper, şa-
 rampol.

alenî, A. s. Açık, saklanmayan.

aleniyye, A. s. Aleni. • *Muha-
 keme-i aleniyye*, her isteyenin
 girip dinleyebileceği muhake-
 me; *münakasa-i aleniyye*,
müzayede-i aleniyye, açık ek-
 siltme ve açık artırma; *müza-
 kere-i aleniyye*, açık görüşme.

aleniyyet, A. a. Bir işin açıkta
 ve meydanda olması.

allerre's ü vel ayn, A. s. Baş ve
 göz üstüne.

alessabah, A. be. Sabah sa-
 bah, erkenden.

alesseher, A. be. Erkenden,
 gün ışıırken, sabah sabah.

alesseviyye, A. be. Bidüziye,
 birbiri üstüne, hepsi beraber,
 aynı düzeyde.

âlet, A. a., s. 1. Alet. Bir iş iş-
 leme, bir sanat yapmada kul-
 lanılan araç. 2. (Mec.) Sebep,
 neden, vasıta. 2. Oyuncak.

alettacil, A. be. [ale-t-tacil]
 Çarçabuk, hemen, ivedilikle.

alettafsil, A. be. [Ale-t-tafsil]
 Bütün ayrıntılarıyla, inceden
 inceye.

alettahkik, A. be. [ale-t-tahkik]
 Gerçek olarak, kesin surette.

alettahmin, A. be. [ale-t-
 tahmin] Tahmin üzerine, kes-
 tirmeyle.

alettahsis, A. be. [ale-t-tahsis]
 Özel olarak, özellikle, hele, en
 çok.

alettakrib, A. be. [ale-t-takrib]
 Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.

alettedric, A. be. [ale-t-tedric]
 Yavaş yavaş, derece derece.

alettertib, A. be. [ale-t-tertib]
 Tertip üzere, sırasıyla.

alettesavi, A. be. [ale-t-tesavi]
 Eşit olarak, eşitçe, denk
 olarak.

alettevali, A. be. [ale-t-tevali]
 Durmadan, birbiri ardınca.

alev, a. Türkçe olan bu sözcük-
 le*Fars kuralına göre. • *alev-*

gir, alevlenmiş; *alevkeş*, alev çıkarıcı. alev verici olan; *alevriz*, alevlenen, gibi bazı sözcükler yapılmıştır.

alevgûn, *F. s.* [alev-gûn] Alev renginde.

alevhiz, *F. s.* [alev-hiz] Alevlenen, parlayan.

Alevî, *A. s., a.* 1. Halife Ali'yle karısı Fatimetüzzehra soyundan gelenler. 2. Hazreti Aliyi öteki sahabelere üstün tutan ve onda büyük üstünlükler gören yanlılar.

alevnâk, *F. s.* [alev-nâk] Alevli.

aley, *A. il.* "Alâ" ilgecinin adlarla birleştiği zamanki şekli.

aleyh, *A. il.* [aley-h] 1. Karşı, karşıt. 2. Ona, onun üzerine. • *Bkz. binaenaleyh. Mebnialeyh* üzerine kurulan şey, konu; *müttefakunaleyh*, birlikte kararlaştırılmış; *müddei aleyh*, kendisine karşı dava olunan.

aleyh, aleyha, *A. s.* Onun üzerine olsun.

aleyhdar, *F. s.* [aleyh-dar] Karşıt. Uygun fikirde olmayan.

aleyhüm, aleyhüma, *A. il.* "Aleyh" adının çoğul ve tesniye şekilleri.

aleyk, aleyke, *A. il.* [aleyk, -e] Senin üzerine olsun. • *Esselâmü aleyk, aleyk-is-selâm, aleyke avnillah*, Tanrı yardımı senin üzerine olsun anlamında dua ve alkış sözü.

aleyküm, *A. il.* [aley-küm] Sizin üzerlerinize olsun. • *Selâmün aleyküm, ve aleykümüsselâm.*

âlgüne, *F. a.* [âl-güne] Pembe

düzgün, allık.

âli, *A. s.* Yemin eden, ant içen.

âli, *A. s.* [ulüv'den] Yüce, yüksek. • *Bkz. Babîâli. Canib-i âli*, yüce kat; *emr-i âli*, yüksek buyruk, padişah ya da sadrazam buyruğu; *huzur-i âli*, yüce kat; *ferman-i âli*, yüce buyruk, padişah emri; *makam-i âli*, yüce mevki; *mekteb-i âli*, yüksek okul; *mesned-i âli*, yüce mevki.

âli, âliye, *A. s.* (elif ile) [âletten]

1. Aletle ilgili. 2. Teknik. 3. Fransızcadan *machinal* ve *mechanique* karşılığı (XX. yy.). • *Tedrisat-i âliye*, tekniköğretim.

Ali, *A. a.* Muhammed Peygamberin amca çocuğu ve damadı. 4. halife olmuştur. Halifeliliği zamanındaki karışıklıklar, İslam dini üzerinde önemli etkiler yapmıştır.

âlibaht, *F. s.* [âli-baht] Talihi yüksek, çok mutlu.

âlicah, *F. s.* [âli-cah] Yüce mevkide bulunan.

âlicenab, *F. s.* [âli-cenab] Onurunu koruyup pintilik ve bayağılık etmeyerek iyilik ve cömertlikte bulunan.

alif, *A. s.* Yem torbası.

âlifitrat, *F. s.* [âli-fitrat] Yaradılışı yüce olan.

âligüher, *F. s.* [âli-güher] Mayası yüce olan. [ç. âligüheran].

âlih, *A. a.* Tapınılan nesne. Mabut [ç. âlihat].

âlihe, *A. a.* [âlâh ç.] İlahlar. (XX. yüzyılda *ilâhe* ile birlikte

deesse "tanrıca" karşılığı ve tekil olarak kullanılmıştır.

âlihîmem, A. s. [âli-himem] Himmetleri yüce olan.

âlihîmmet, F. s. [âli-himmet] Himmeti çok ve yüce olan.

alîk, A. s. Torba. • *Alik-üdd-evab*, yem torbası.

âlikadr, F. s. [âli-kadr] Değer ve aşaması yüce olan.

alîl, A. s. • [illet'ten] Hasta, sakat.

alîm, A. s. [ilm'den] Çok bilen.

âlim, A. s. [ilm'den] Bilgin, bilen. • *Alim-ül-gayb ve-ş-şahade*, görülen ve görülme-yeni bilen (Tanrı). [ç. ulema].

âlimakam, F. s. [âli-makam] Aşaması, y e r i yüce.

alimallah, ün. "Allah bilir!" anlamında a n t sözü.

âliman, F. a. [âlim ç.] Bilginler.

âlimane, F. be. [âlim-ane] Bilginlere yakışır yolda.

âlimekân, F. s. [âli-mekân] Yeri, derecesi, rütbesi yüksek olan.

âlimikdar, F. s. [âli-mikdar] Kadri, değeri yüksek.

âlinîjad, F. s. [âli-nîjad] Aslı, so-yu yüce.

âlîşan, F. s. [âli-şan] Şan ve şerefi yüce olan.

âlîtebar, F. s. [âli-tebar] Büyük bir soydan olan.

âliyat, A. a. [âliye ç.] Yüceler, ulular.

âliye, A. s. [ulûv'den gelen âli] Yüce. • *Makamat-i âliye*, yüce makamlar; *mekâtib-i âliye*, yüksekokullar; *tedrisat-i âliye*,

yükseköğretim, *ulûm-i âliye*, din konulu bilgiler.

aliyye, A. s. Yüce. • *Devlet-i aliyye*, Osmanlı İmparatorluğu; *evamir-i aliyye*, yüce buyruklar; *irade-i aliyye*, yüce buyruk.

âliyye, A. s. (*elif, lam* ile) [âlet'ten] Alet olarak, aletle yapılan. • *Ulûm-i âliyye*, ulûm-i âliyeyi (din konulu bilgileri) öğrenmekte kullanılan bilgiler (*şarf, nahiv, vb.*).

aliyyülâlâ, A. s. Birincilerin birincisi, en üstün.

Allah, A. a. Tanrı. • *Allahü alem*, Tanrı daha iyi bilir; *Allahü ekber*, Tanrı uludur.

allahân, F. a. Allah adamları, ermişler.

allahî, F. a. Allah adamı, ermiş, veli.

allahîyan, F. a. Allah adamları, ermişler.

allâm, A. s. [ilm'den] Çok ve her şeyi bilen. Tanrı. • *El-melik-ül-allâm*, Tanrı.

allâme, A. s. [allâm'dan] "Allâm" sıfatı yalnız Tanrı için kullanılır olduğundan çok bilgin, her bilgide üstat olan için bu sözcük kullanılırdı.

âlû, F. a. Erik. • *Zerdalû*, zerdali.

-âlûd, F. s. "Bulaşmış, bulaşık" anlamıyla sıfatlar yapılır. • *berfâlûd*; *çirkâlûd*; *damenâlûd*; *eşkâlûd*; *füturâlûd*; *gamâlûd*; *hâbâlûd*; *humarâlûd*; *hunâlûd*; *jengâlûd*; *semâlûd*; *site-mâlûd*; *şevkâlûd*; *zevkâlûd*.

âlûde, *F. s.* Bulaşmış, bulaşık.
alûdedaman, alûdedamen, *F. s.* [âlûde-damen] **1.** Eteği bulaşık. **2.** Suç işlemiş. **3.** Lekeli.
âlûdegân, *F. a.* [âlûde ç.] Bulaşmışlar, suçlular.
âlûdegî, *F. a.* Bulaşıklık.
alûf. *Bkz.* ulûf.
alüfte, *F. s.* **1.** Sevgi yüzünden aklını, fikrini yitirmiş, kendini şaşırılmış. **2.** Aşüfte, düşkün kadın.
alüftegân, *F. a.* [alüftegân] Düşkün kadınlar.
alüftegî, *F. a.* Düşkünlük.
âlül'âl, *A. s.* [âl, ulüv'den] Yücelerin yücesi, en yüce.
âm, *A. a.* Yıl. • *Âm-ül-fil*, (Fil yılı) Habeşli Ebrehe'nin 12 rebi-ülevvelde Mekke'ye hücumu.
âm, *A. s.* *Bkz.* âmm.
A.M., Peygamberlerin adından sonra söylenen "aleyhisselâm" duasının yazıda kısaltılmışı.
amâ, *A. a.* Körlük, görmezlik. • *Amâ-yi mutlak*, (Tas.) yarıdılışın basamağı.
a'mâ, *A. s.* Kör. Âmâ.
amac, *F. a.* Amaç, ulaşılabilecek yer.
amacgâh, *F. a.* [amac-gâh] Nişanın bulunduğu yer, nişan yeri.
âmade, *F. s.* Hazır.
amedegî, *F. a.* Hazır olma, hazır bulunma.
amaim, *A. a.* [imame] Sâriklar.
amair, amayir, *A. a.* [imaret c.] **1.** Bayındırlıklar. **2.** Yoksullara yiyecek veren kurullar. • *Amair-i hayriyye*, hayır

yerleri.

a'mak, *A. a.* [umk ç.] Derinlikler.
a'mal, *A. a.* [amel ç.] **1.** İşler. **2.** Yapılan, uygulanan şeyler. **3.** Bir kent ya da ilin kasabaları. • *A'mal-i erbaa*, (Mat.) dört işlem; *a'mal-i Rûsul*, havarilerin davranışları; *a'mal-i salih*, (ahret) için hayırlı işler; *defter-i a'mal*, bütün yapılanların defteri; *kâtib-i a'mal*, insanın dünyada işlediklerini yazan melek.
âmal, *A. a.* [emel ç.] Etmeller, istekler. • *Ashab-i âmal*, emel sahipleri, halkın ihtiraslı kısmı; *vahib-ül-âmal*, istekleri veren, (Tanrı).
Amalik, Amalika, *A. ç. a.* Çok eski zamanlarda Sina yarımadasında yaşadığı sanılan ve acayiplikleriyle ün almış bir ulus.
a'mam, *A. a.* [amm ç.] Amcalar.
amamedar. *Bkz.* imamedar.
aman. *Bkz.* eman.
a'mar, *A. a.* [ömr ç.] Ömürler. • *A'mar-i beşer*, insanların ömürleri.
amarî, amariyye, *A. a.* Mahfe.
amas, *F. a.* Şiş, ur.
amd, *A. a.* Bilerek ve isteyerek yapma.
amden, *A. be.* Bilerek, isteyerek.
âmed, *F. a.* **1.** Gelme, geliş. **2.** Gelen, giren. **3.** Hükümet merkezinde bulunan il memuru. • *Amed ü şüd*, gelip gitme.

Bkz. *hoşamed*, *seramed*.

Âmed, **Âmid**, *a.* Diyarıbakır.

âmedî, *F. s.* "Ametçi" denilen ve sarayla Babiâli arasındaki haberleşmeye memur olan daire başı, bu daire ve buradaki kâtipler. • *Hoşamedî*, karşılama ve karşılaşmada söylenen söz.

âmediyye, *a. s.* (Türkçede yapılmıştır). İçeri giren maldan alınan gümrük vergisi. (Karşıtı: Reftiyye).

amedşüd, *F. s.* Geliş gidiş.

amedüref, *F. s.* Geliş gidiş.

amel, *A. a.* **1.** İş. **2.** Uygulama, meydana çıkarma. **3.** Din emirlerini yerine getirme işi. **4.** Sürgün, iç sürmesi. **5.** Vali. • *Amel-i bâtil*, gerçek olmayan, boş iş; *-salih*, yarar iş (ikisi de din işleri hakkında kullanılır). *Düstur-ül-amel*, işlerde uyulması gereken örneklik formül; *ilm ü amel*, bilgiyle iş, kuramla uygulama; *su-i amel*, kötü iş; *amele getirmek*, sözden iş haline getirmek; uygulamak. [ç. a'mal].

amele, *A. a.* [âmil ç.] İşçi, ırgat, rençper. (Türkçede tekil olarak kullanılır).

amelî, **ameliyye**, *A. s.* **1.** Pratik, kılğısal, iş olarak. **2.** Yapma, yapıma, yapılarak. • *Hikmet-i ameliyye*, pratik felsefe, etika.

ameliyyat, *A. a.* **1.** Bir bilgi ya da fennin uygulanan biçimi. (Karşıtı: *Nazariyyat*). **2.** Cerrahlık, operatörlük. • *Ameliy-*

yat-icerrahiyye, *a m e l i y a t*, operasyon; *-turabiyye*, toprak işleri, toprak düzeltme.

amelmande, *F. s. a.* [amelmande] **1.** İşten kalmış, işlemez. **2.** Yaşlı ya da sakat insan.

amelnüvis, *F. a.* [amel-nüvis] İş yazar. (Fransızcadan *ergographe* karşılığı, XIX. yüzyıl).

âmenna, *A. be.* İnadık, evet öyle, diyecek yok.

a'mide, *A. a.* [amud ç.] **1.** Direkler. **2.** Ulular.

âmihte, *F. s.* Karışık, karışmış.

amîk, **amîka**, *A. a.* [umk'tan] **1.** Derin. **2.** (Mec.) İnceden ince.

amîkane, *F. be.* [amîk-ane] Derinden derine, derinlemesine, inceden inceye.

âmil, **âmile**, *A. s.* [amel'den] **1.** Yapan, işleyen. **2.** Yapan, yapıcı. **3.** Vali. **4.** (Arapça Dilb.) Bir sözcüğün harekesini idare eden şey.

amîm, **a m î m e**, *A. s.* [umum'dan] Genel. • *Amîm-ül-ihsan*, bağış, bahşişi genel olan.

âmîn!, *A. ün.* Öyle olsun, Tanrım, kabul et!

âmin, *A. s.* (*elif* ile) [emn'den] Yüreğinde korku olmayan, güvenlik içinde olan (kimse).

âminen, *A. be.* [emn'den] Sağ ve esen olarak.

âmînhan, *F. s.* [âmîn-han] Aminci, amin diyen.

âmir, *A. s.* [emr'den] **1.** Buyuran, buyurucu. **2. a.** Memurun

üstü, büyük memur.

âmir, âmire, A. s. [umran'dan]

1. Bayındır. **2.** İşlenmiş toprak.

3. Halk bulunan, şenlik yer. **4.**

Devlete ait, devlet dairesi. •

Arazi-i âmire, yararlanılan

toprak; *bilad-i âmire*, bayındır

kentler; *Darphane-i âmi-*

re, para kesilen yer; *Hazine-i*

âmire, devlet hazinesi; *Istabl-i*

âmire, saray ahır; *Matbah-i*

âmire, saray mutfuğu; *Mat-*

baa-i âmire, devlet basımevi:

Tersane-i âmire, devlet ge-

mi yapım yeri; *Tophane-i*

âmire, devlet top döküm yeri.

âmirane, f. be. **1.** Amire yakı-

sır yolda. **2.** Emrederek.

âmirliyyet, A. a. Âmirlik, buyu-

ruculuk, üstlük.

âmirziş, âmurziş, F. a. Tanrı

bağışı, bağış, af.

âmirzkâr, âmurzkâr, F. a. Ba-

ğışlayan Tanrı, bağışlayan,

affeden.

âmirzkârî, âmurzkârî, F. a.

Bağışlayıcılık, affedicilik.

âmiyane, A. be. Adice, bayağı.

âmiyya, amya, imiyya, immi-

ya, A. be. Görmeyerek, dü-

şünmeyerek. *Bkz.* alelimmiya.

âmiz, F. s. "Karışık, karışmış"

anlamıyla birleşikler yapıla-

da kullanılır. • *Hikmetâmiz,*

hikmet karışık, hikmetli.

âmizemu, âmizemuy, F. s.

[âmize-mu] Saçına, sakalına

kır düşmüş, kır saçlı, kır sakallı.

âmizîş, F. a. Geçinme, kaynaş-

ma. • *Hüsni-amizîş*, iyi ge-

çinme, düzen; *amizîş-i şîr ü şe-*

ker, sütle şekerin kaynaşması.

(*Mec.*) Düzgün geçim.

âmm, â m m e, A. s. [umum'

dan] **1.** Genel. **2.** Herkesin

olan. **3.** Adı, bayağı. • *Ders-i*

âmm, müderrisin (profesörün)

herkes e açık dersi; *harc-i*

âmm, herkesçe elde edilebile-

cek, yapılacak yolda ucuz ve

bayağı; *hass ü âmm*, seçkin-

lerle halk; *ism-i âmm*, cins

adı; *katl-i âmm*, kırım, ayırsız

öldürme; *nefir-i âmm*, ahaliden

toplanan düzensiz asker;

tarik-i âmm, herkesin geçmek

hakkı bulunan yol.

amm, A. a. Amca.

amma. Bkz. emma.

amma ba'dü. Bkz. emma ba'

dü.

ammâl, ammâle, A. a. Çok

çalışkan.

ammât, A. a. [amme ç.] Hala-

lar, baba kız kardeşleri.

âmmе, A. s., a. **1.** Genel, her-

kesle ilgili, kamu. **2.** Halk. •

Hukuk-i amme, amme, kamu

hukuku. *Umur-i amme*, genel

işler, kamu işleri.

amme, A. a. Hala, babanın kız

kardeşi.

amme, A. a. Kur'an'ın 78. su-

resi. • *Amme cüz'ü*, 78. su-

reden başlayarak Kur'an'ın

sonuna dek kısa sureleri bir

araya toplayan kitapçık, eski-

den okullarda Elifbe'den son-

ra okunurdu. • *Sure-i amme*,

Kur'an'ın 78. suresinin adı.

ammeten, A. be. Genel ola-

arak. Hepsi birden.

âmmî, A. s. Halkın olan; seçkinlerin olmayıp herkesin harcı olan, bayağı.

amud, A. a. **1.** Direk, sütun. **2.** (Geo.) Dikey. • *Amud-i fıkari*, (Ana.) omurga.

amuden, A. be. Dik olarak, boyuna.

amudî, **amudiyye**, A. s. Dik olan, dikey bulunan.

amuhte, F. s. Öğrenmiş.

amuhtegân, F. ç., a. Öğretmenler. • *Amuhtegân-ı ezel (ezelî)*, peygamberler ve ermişler.

Amuriyye, A. ö. a. Ankara kenti.

âmurzîş. Bkz. âmirzîş.

âmurzkâr. Bkz. âmirzkâr.

âmurzkârî. Bkz. âmirzkârî.

-amuz, F. s. Öğretici, öğrenici.

• *Edebamuz*, edep öğretene; *hikemamuz*, *hikmetamuz*, hikmet öğreten.

amuzgâr, **amuzkâr**, F. a. Öğretmen.

amuzgârî, **amuzkârî**, F. a. Öğretmenlik.

amuzîş, F. a. Öğretme.

an, A. a. Az bir zaman. Göz açıp kapayıncaya kadar olan kısa süre. • *An-i vâhid*, çok kısa zaman. Bkz. el'an.

ân, F. a. Güzellik. • *Hüsn ü ân*, güzellik, çekme gücü.

an, F. s. Şu. • *In ü an*, *an ü in*, şu, bu.

-an, F. il. **1.** Çoğul ilgeci. • *Sahan*, şahlar, *zenan*, kadınlar. **2.** Sıfat ilgeci. • *Hiras-an*, korkak. **3.** Belirteç kipi. • *Güyan*,

söyleyerek.

an, A. il. Başına eklendiği sözcük ya da tamlamayı -den haline koyar. • *An asl*, aslından; *an cehlin*, bilmeyerek; *an-il-gıyab*, hazır olmadan, görmeden ya da tanımadan; *an karib*, yakında; *an kasdin*, isteyerek, bile bile; *an samim*, can ve gönülden; *an yedin*, elden ele.

anâ, A. a. Yorgunluk, zahmet. • *Renc ü anâ*, yorgunluk ve eziyet.

ânâ, A. ç. a. [inv ç.] **1.** Zamanlar. **2.** Saatler. **3.** Geceyarısına doğru olan zamanlar. • *Anâ-ül-leyl*, geceyarıları.

a'nab, A. a. [ineb ç.] Üzümler.

anadil, A. a. [andelib ç.] Bül-büller.

ânaf, A. a. [enf ç.] Burunlar.

a'nak, A. a. [unk ç.] Boyunlar.

anakıd, A. a. [unkud ç.] Salkımlar, hevenkler.

anakib, A. a. [ankebut ç.] Örümcekler.

anan, A. a. [anane ç.] Bulutlar.

an'ane, A. a. **1.** Hadis ve buna benzer yolda din buyruklarının "*an filân*, *an filân*" (filandan, filandan) diye kimlerden geldiğini sıralama. **2.** (Mec.) Bir söylentiye inceden inceye araştırıp anlama. **3.** Gelenek.

anane, A. a. Bulut.

ananeî, A. a. Cinsel güçsüzlük, kısırlık.

an'anevî, A. s. Geleneksel.

an'aneviyye, A. a. (Fel.) Fransızca *traditionalisme* (gelenek-

- çilik) karşılığı.
- anasır**, *A. a.* [unsur ç.] 1. Unsurlar, öğeler, elemanlar. • *Anasır-i erbaa*, çar anasır, dört öge (ateş, hava, su, toprak). 2. Irklar. • *Anasır-i muhtelif*e, çeşitli ırklar; *ittihad-i anasır*, ırklar birliği (XX. yüzyıl).
- an asl**, *A. be.* Aslından, aslında. Kökü bakımından.
- ânât**, *A. a.* [an ç.] Zamanlar (XX. yüzyılda Fransızca *nuances* karşılığı olarak kullanılmıştır).
- anbean**, *F. be.* [an-be-an] Gittikçe, zaman ilerledikçe.
- anber**, *A. a.* 1. Amber, Hint denizinden adabalığı denilen bir balığın midesinden çıkarılma güzel kokulu kara madde. 2. (Mec.) Güzel koku. 3. Güzelin saçı.
- anberbar**, *F. s.* [anber-bar] Amber yağdıran, güzel koku saçan. Kokulu.
- anberbarış**, *F. a.* (Bitb.) Kadıntuzluğu denilen bitki.
- anberbû**, *F. s.* [anber-bû] 1. Amber kokulu. 2. *a.* Güzel kokulu Hint pirinci.
- anberefşan**, *F. s.* [anber-efşan] Amber saçıcı.
- anberfâm**, *F. s.* [anber-fâm] Amber renkli.
- anberî**, *F. s.* Amber karışık, amber kokulu.
- anberî**, **anberiyye**, *A. s.* Amberle ilgili, amberli.
- anberîn**, *F. s.* Amberli, kokulu.
- anberiyye**, *A. a.* Amber karışık Osm.-Türkçe Sözl. F. 3

ıçki, şerbet.

- anbernisar**, *F. s.* [anber-nisar] Amber saçan.
- anbersirişte**, *F. s.* [anbersirişte] Amberle yoğurulmuş.
- anbersûz**, *F. s.* [amber-sûz] Amber yakan.
- anberşemim**, *F. s.* [amberşemim] Amber kokulu.
- andelib**, *A. a.* Bülbül [*A. ç.* anadil. *F. ç.* andeliban].
- ane**, *F. il.* Adları sıfat ve sıfatları da belirteç biçimine sokan ilgeçtir. Ünlü harflerle biten sözcüklere *-yane* şeklinde ulanır. "Yakışacak surette, gibi, -ce" anlamı verir. • *Acemane*; *âcizane*; *aculane*; *ahkarane*; *ahmakane*; *ahrarane*; *ahuvane*; *âkılane*; *âmirane*; *amiyane*; *bahadırane*; *beligane*; *beşuşane*; *bihaberane*; *biraderane*; *caniyane*; *dahiyane*; *edibane*; *eblehane*; *faalane*; *fakirane*; *fatihane*; *hakimane*; *hâkimane*; *gulane*; *-kârane*; *maderane*; *muzafferane*; *münfeilane*; *-perverane*; *sadıkane*; *sakitane*; *tıflane*; *zalımâne*. Özel adlara katıldığı zaman "onun üslubu, yolu" anlamındadır: *Bakiyane*, *Hâmidane*, *Nabiyane*, *Nedimane*.
- anede**, *A. a.* [anud ç.] Pek inatçılar.
- anenfeanen**, *A. e.* Gittikçe, gitgide, zamanla.
- anh**, **anha**, **ahnüm**, **anhüma**, *A. be.* "An" ilgecinin müennes, tesniye ve çoğul biçimle-

- ri. "Ondan, onlardan, ona, onlara" anlamınadır. Çoğu kez *radiallah* sözüyle kullanılır. • *Anha minha*, şu, bu, öte beri ederek, kısaca, sonuç.
- âni**, A. a., s. 1. Güçsüz. 2. Tut-sak, köle. 3. Meşgul. [ç. unat].
- ânî**, A. s. Olmuş, olgunlaşmış.
- anî**, A. s. Bir anda, ansızın olan.
- a'ni**, A. bağ. Yani.
- anîd**, A. s. [inad'dan] İnatçı.
- anîdane**, F. be. (ayın ile) [anîd-ane] İnatçılara yakışır yolda, inatçılıkla.
- anîf**, A. s. [unf'tan] Sert, kaba, katı.
- ânîf**, **ânîfe**, A. s. Pek yakın geçmişte, biraz önce. • *Anîf-ül-beyan*, *ânîf-üz-zikr*, az yukarıda bildirilen, geçen; *ifadat-i ânîfe*, *madde-i ânîfe*, yukarıdaki söylenenler, yukardaki madde.
- ânîse**, A. a. İyi huylu kız, kadın, sevgili.
- ânîye**, A. a. [inâ' ç.] Kap kacaklar, sahanlar, tencereler.
- Anka**, A. a. 1. Kafdağı'nda bulunduğu söylenen masal kuşu. 2. (Mec.) Adı var kendi yok şey. 3. (Tas.) *Anka-yi lâmekân*, Tanrı.
- an karîb**, A. be. Yakında. • *Ankarîb-üz-zaman*, yakın vakitte.
- an kasdîn**, A. be. Bile bile, bilerek, isteyerek.
- ankebut**, A. a. [Farsçada *ankebud* yazılır] Örümcek. • *Bey-i ankebut*, *târ-i ankebut*,

örümcek ağı; *Sure-i ankebut*, Kur'an'ın 29. suresi. [ç. anakib].

- ankebutiyye**, A. a. (Hayb.) Fransızca *arachnides* (örümceğimsiler) karşılığı (XX. yy.).
- an nakdîn**, A. be. Nakit (para) olarak.
- an samim**, A. be. "Özünden, içinden" anlamınadır. • *An samim-il-bal*, *an samim-ül-fuad*, *an samim-ül-kalb*, yürekten, can ve gönülden.
- ansar**, **ensar**, A. a. [nâsir ç.] 1. Yardımcılar. 2. Muhammed Peygamberi Medine'ye çağırıp onun hizmetinde bulunanlar.
- ansarî**, **ensarî**, A. a. Ansardan olan kimse.
- anud**, A. s. [inad'dan] İnatçı. • *Ne m r u d-i anud*, çok inatçı.
- anve**, **unve**, A. a. Kuvvet, zor.
- anveten**, **unveten**, A. be. Zorla.
- âr**, A. a. 1. Utanacak şey, ayıp. 2. Utanma. • *Ar-i namus*, namus utanması; *âr ü namus*, utanma ve namus.
- âra**, A. a. [rey ç.] Oylar, fikirler. • *Ekseriyet-i ârâ*, oyçokluğu; *ittifak-i ârâ*, oybirliği; *ârâyi umumiyye*, genel oy, halkoyu, referandum.
- ârâ**, F. s. "Bezeyen, donatan, süsleyen" anlamlarıyla birleşikler oluşturur. • *Bkz. âlemârâ*, *çeşmârâ*, *dilârâ*, *meclisârâ*, *suhanârâ*.
- ârâb**, A. a. 1. Vücut üyeleri. • *Arâb-i seb'a*, yedi üye (alın, eller, dizler, ayaklar). 2. Akıl,

zekâ. 3. Hile.

Arab, A. a. 1. Arap yarımadası halkı ve o soydan olan. 2. Kara, zenci.

Arâb, A. a. [arab ç.] 1. Araplar. 2. Çöl Arapları, göçebeler.

Arâbi, A. a. Çöl Arabı, göçebe Arap.

Arabî, A. s., a. 1. Araplara ait, Araplarla ilgili. 2. Arapça. Arap dili.

Arabistan, F. a. Arap ili.

arabiyyat, A. a. [arabiyyet ç.] Arap dil ve yazını.

arabiyye, A. s. Araplara ait, Araplarla ilgili. • *Şuhur-i arabiyye*, Arabi aylar (Muharrem, safer, rebiy-ül-evvel, rebiy-ül-âhir, cemazi-el-evvel, cemazi-el-âhir, recep, şaban, ramazan, şevval, zi-l-kade, zi-l-hicce).

arabiyyet, A. a. 1. Arap diliyle ilgili ilimler, kitaplar, fikirler. 2. Arap yazını.

ârâf, A. a. [örf ç.] 1. Örfler, alışkılar. 2. Sırt, tepe, yükselti. 3. Cennetle cehennem arasında bir sırt, tepe. • *Ashab-i a'raf*, *ashab-ül-a'raf*, arafta duran ruhlar; *sure-i â'raf*, *suret-ül-a'raf*, Kur'an'ın 7. suresi.

Arafat, A. a. [arefe, arife ç.] 1. Âdem'le Havva'nın cennetten çıkarıldıktan sonra ilk buluştukları ve Mekke doğusunda bulunan tepe. 2. Hacca gidenlerin arife günü toplandıkları yer.

a'rafiyan, F. a., ç. Araftakiler.

arâik, A. a. (ayın ile) [arîke ç.] 1. Tabiatlar, huylar. 2. Ahlak.

arais, A. a. [arus ç.] Gelinler.

arâiz, A. a. [arîze ç.] Üst kimse ya da yere yazılan yazılar.

a'rak, A. a. [ırk ç.] Kökler, damarlar.

arak, A. a. 1. Ter. 2. Rakı. *Arak-i cebin*, alın teri; *-infial*, fena bir heyecan sonunda terleme; *araknuş*, rakı içen.

arakçin, F. a. [arak-çin] K a - v u k altına giyilen takke.

arakî, A. s. Terle ilgili.

arakiyye, A. a. Tiftikten, ince külah, takke.

arâknak, F. s. [arak-nak] Terlemiş, tere batmış.

arâkriz, F. s. [arak-riz] Terleyen ter dökten.

âram, F. a. 1. Dinlenme, rahat etme. 2. Durma, oturma. • *Aram-i can*, *-dil*, canın, gönlün rahatı, yani sevgili, sevilen güzel. *Bilâ âram*, durup dinlenmeden, rahat etmeden.

ârambahş, F. s. [âram-bahş] Dinlendiren, dinlendirici.

âramcu, F. s. [âram-cu] Dinlenmek isteyen, dinlenme arayan.

âramcuyane, F. be. Dinlenme isteyene uygun biçimde, dinlenme istercesine.

aramcuyî, F. a. Dinlenme arama.

âramgâh, **âramgeh**, F. a. [âramgâh] Dinlenme yeri.

âramgüzin, F. s. [âram-güzin] Dinlenen.

âramî, *F. a.* Dinlenme hali, rahat etme.

âramide, âremide, *F. s.* Dinlenmiş, durgun, rahatta bulunan.

âramış, *F. a.* Dinlenme, dinleniş.

âramrûba, *F. s.* [âram-rûba] Rahat kaçırcı.

âramsaz, *F. s.* [âram-saz] Dinlenen, oturan.

âramsûz, *F. s.* [âram-sûz] Rahat giderici, tedirgin edici.

âramzar, *F. a.* [âram-zar] Dinlenecek yer. Dinlenti yeri.

ar'ar, *A. a.* 1. Ardiç, dağservisi. 2. (Mec.) Güzelin boyu.

a'ras, *A. a.* (elif, ayın, sat ile) [arse ç.] Arsalar, alanlar.

a'ras, *A. a.* (elif, ayın, sin ile) [arus ç.] Gelinler.

Arasat, Aresat, *A. a.* [arsa ç.] Kıyamet günü toplanılacak alan.

ârâste, *F. s.* Donanmış, bezenmiş, süslenmiş süslü.

ârâstegî, *F. a.* Süslülük.

a'raş, *A. a.* [arş ç.] Arşlar.

ârayende, *F. s.* Düzen verici, süsleyici.

ârayî, *F. a.* Düzen vericilik, düzen verme.

ârayış, *F. a.* Süs.

araz, *A. a.* 1. Asıldan olmayıp sonradan olan durum ve nitelik. 2. Görünmesi için bir asla, cevhere muhtaç nesne. 3. Para ve tartılabilen eşyadan gayri şeyler.

a'raz, *A. a.* [araz ç.] Arazlar. Hastalık belirtileri.

a'raz, *A. a.* [ırz ç.] Irzlar. • *Hetk-*

i a'raz, ırza geçmeler.

arazat, *A. a.* [arz ç.] Topraklar.

arazî, *A. s.* Yaradılış ya da asıldan olmayıp sonradan olma, eğreti.

arazi, erazi, *A. a.* [arz ç.] 1. Ekilen ya da ekilebilen yerler.

2. Bir kimsenin malı olan toprak. 3. Yerler. • *Arazi-i haliye*, sahipsiz toprak; *arazi-i haraciye*, haraca bağlanmış toprak; *arazi-i emiriye*, beylik toprak; *arazi-i memlûke*, mülk, timar toprağı; *arazi-i metruke*, ekimi bırakılmış toprak; *arazi-i mevat*, işlenmemiş, sahipsiz toprak; *arazi-i miriye*, beylik toprak; *arazi-i mübareke*, Hicaz; *arazi-i mülkiyye*, hükümet toprağı.

arbede, *A. a.* Kavga, gürültü.

arbedecû, *F. s.* [arbede-cû] Kavga arayan, kavgacı.

arbedecuyane, *F. be.* Kavga çıkarma niyetiyle.

arbedegâh, *F. a.* [arbede-gâh] Çekişme yeri.

arbedesazî, *F. a.* [arbede-sazî] Kavgacılık.

ard, *F. a.* Un.

ardıyye, arziyye, *A. a.* 1. Bir malın resmi bir yerde belli bir süre durmasından dolayı alınan para. 2. Eşyanın bu şekilde bekletildiği yer.

arec, *A. a.* Topallama, aksaklık.

a'rec, *A. s.* Topal, aksak.

a'ref, *A. s.* 1. Pek tanınmış. 2. Çok bilen.

arefe, arife, *A. a.* Bayramdan, en çok da Kurban Bayramının-

- dan önceki gün.
- âremide**, *Bkz.* âramide.
- aremrem**, *A. s.* Pek çok.
- ârende**, *F. a.* (Bir şey) getiren kimse.
- âreng**, *F. a.* **1.** Dirsek. **2.** Gidiş, davranış.
- ârik**, *A. s.* Terlemiş, tere batmış.
- âriz**, *A. a.* Yanak. • *Âriz-i gül-gün*, pembe, al yanak; *-pür-tab*, parlak, al yanak; *âyine-i ariz*, yanak aklığı.
- âriz**, *A. s.* **1.** Kendiliğinden olmayıp sonradan olan. **2.** Ya-pışan, takılan.
- âriza**, *A. a.* Sonradan gelip ya-pışan şey. Sakatlık, bozukluk. • *Teknik âriza*.
- ârizan**, *A. be.* [âriz'dan] **1.** Do-ğal olmayarak. **2.** Geçici olarak.
- ârizî**, *A. s.* Gelip geçici asılda olmayan.
- âri**, *A. s.* **1.** Çıplak. **2.** Boş. **3.** Soyunmuş, kurtulmuş.
- ârib**, **âribe**, *A. s.* [arab'dan] Arap cinsinden. • *Arab-i âri-be*, kökten ve katıksız Arap cinsinden olan.
- âric**, *A. s.* [uruc'dan] Yukarı çıkıcı.
- ârif**, *A. s.* [irfan'dan] Bilen, bil-gi sahibi. • *Ârif-i billâh*, Tan-rı'yı hakkıyla anlamış; ermiş; *mürşid-i ârif*, Tanrı sırrına er-miş mürşit, kılavuz.
- arif**, *A. s.* [irfan'dan] **1.** Ünlü, tanınmış. **2.** Arif, bilgili. **3.** Okul öğretmen ya da yar-dımcısı.
- ârifan**, *F. a.* [ârif ç.] Ârifler.

- ârifane**, *F. s., be.* [ârif-ane] Âri-fe yakışır, uygun yolda, ârifçe.
- arife**, **arefe**. *Bkz.* arefe.
- ârifin**, *A. a.* [ârif ç.] Ârifler.
- Aristatalis**, **Aristetalis**, *A. a.* Aristo.
- ârîş**, *A. a.* Çardak, sundurma.
- ariyet**, *A. a.* **1.** Ödünç. **2.** Eğ-reti. • *Ariyetsaray*, dünya.
- ariyeten**, **ariyyeten**, *A. be.* Ödünç olarak, eğreti.
- ariyetî**, *A. a.* Ödünç, iğreti.
- arîz**, *A. s.* [arz'dan] Enli. • *Arîz ü amik*, enine boyuna, et-raflica.
- arîza**, *A. a.* Bir büyüğe yazılan yazı.
- arkub**, **urkub**, *A. a.* **1.** Ökçe si-niri. **2.** Arkub, Arap'ın Amali-ka boyundan yalancılığı ve sö-zünde durmazlığıyla ün almış birinin adı. Bu yüzden, yalan-la aldatan, sözünde durma-yan kimselere denir. • *Mevaid-i arkubiyye*, aldatıcı, oyalayıcı, tutulmayacak sözler.
- arsa**, *A. a.* **1.** Açık, meydanlık. **2.** Bina kurulabilecek boş top-rak. **3.** Yapısı yıkılmış yer. • *Arsa-i âlem*, dünya; *-kârzar*, savaş alanı; *-tarih*, tarih alanı.
- arsagâh**, *F. a.* [arsa-gâh] **1.** Ar-sa yeri. **2.** Alan. **3.** (Mec.) Dünya.
- arş**, *A. a.* **1.** Çardak, çatı, kub-be. **2.** Taht. **3.** Dokuzuncu ve en sonuncu gök tabakası. **4.** Tanrı'nın dokuzuncu tabaka gökte varsayılan kudret ve ululuğunun tecelli yeri, tahtı. • *Ars-i âlâ*, *ars-i â'zam*, *arş-i*

ilâhî, arş-i rahman, arş-i yez-danî, Tanrı'nın cevher-i evvele bakışından vücuda gelen âlem, meleklerin kiblesi; *arş ü fers*, dokuzuncu gökle yeryüzü; *min-el arş, ile-l-fers*, gökten yere kadar; *arş ü kürsî*, arş ile (arşın altında ve levh-i mahfuz'un bulunduğu) kürsü; *hamele-i arş, hamelet-ül-arş*, arş omuzları üstüne yüklenmiş melekler.

arşaşiyân, *F. s.* [arş-aşiyân] Yuvası, yeri arşta olan.

arşiyân, *F. a., s.* Tanrı tahtı tabakasında bulunan melekler.

arşpaye, *F. s.* [arş-paye] Derecesi arşa dek olan.

artâl, *A. a.* Cins ve nev'inin gereğinden çok büyük, çok iri.

Aruba, *A. a.* Yedinci Cennet.

arug, *F. a.* Geçirme.

arus, *A. a.* 1. Gelin. 2. Hüsrev Perviz'in sekiz hazinesinden biri. 3. (Simya) Kükkürt. • *Arus-i cihan*, dünya; *-cerh, -felek, -haverî*, güneş; *arus-i Şam*, Şam, Askalon; *nev arus*, yeni gelin.

arusan, *F. a.* [arus ç.] Gelinler. • *Arusan-i bağ, -çemen*, tarla çiçekleri, yabancı çiçekler; *-huld*, cennet hurileri.

arusane, *F. s.* Gelinin olan, geline yakışır. Gelinlik.

arusek, *F. a.* 1. Küçük gelin. 2. Yeşil ve pembe dalgali sedef.

aruz, *A. a.* 1. Nazım ölçüsü. 2. Bir beytin ilk dizesinin son ayağı. • *Ehl-i aruz*, nazımlar, ozanlar; *ilm-i aruz*, ölçüler

bilimi.

arz, *A. a.* 1. Bir büyüğe sunma, önüne koyma. 2. Gösterme, görünme. • *Arz-i cemel, -didar*, yüz gösterme, görünme; *-hacet*, ihtiyacını, maksadını anlatma; *-hayret*, şaşkınlık gösterme; *-hulûs*, içten sevgisini gösterme; dalkavukluk etme; *-h ü n e r*, marifet gösterme; *-hürmet*, saygı sunma; *-ma fizza mir*, gönüldekini söyleme; *-leşker*, asker gösterme, teftiş için önden geçme, alay gösterme; *-mahzar*, bir iş için halk tarafından düzenlenip yüksek makama sunulan yazı; *-muahat*, kardeşliği, kardeşçe bağlılığı bildirme; *-müddea*, fikrini bildirme; *-ü t â l e p*, (Eko.) mal satma, mal alma, sunu ve istem; *yevm-ül-arz*, mahşer günü.

arz, *A. a.* 1. En, genişlik. 2. (Gökb.) Enlem. • *Arz-i cen-nubî*, güney enlem; *-şimalî*, kuzey enlem.

arz, *A. a.* 1. Yer, toprak. 2. Memleket, ülke. • *Arz-i mukaddes*, Filistin, Kudüs; *ehl-i arz*, cinler; *kürre-i arz*, yeryuvarlağı.

arza, *F. a.* Arapça *arz* (sunma, gösterme) sözcüğünün Farsçada kullanılış biçimi.

arza, *A. a.* 1. Ağaç kurdu. 2. Beyaz karınca. 3. Güve.

arzadaşt. *Bkz.* arzdaşt.

arzan, *A. be.* Genişlikçe, enine.

arzanî, *A. be.* Enine olarak.

arzdaşt, **arzadaşt**, *F. a.* Hatı-

ra, anı, muhtıra, andaç.
arzgâh, *F. a.* [arz-gâh] **1.** Arz, bildirme, sunma yeri. **2.** Halk ya da askerin gösteri için toplandıkları yer.
arzihal, *F. a.* [arz-i hal] Arzuhal. Resmi bir makama durum ya da iş bildiren yazı, dilekçe.
arzi, *A. s.* [arz'dan] Ene ait, en ile ilgili.
arzi, *A. s.* [arz'dan] Toprakla ilgili.
arziyyat, *A. a.* (*elif, dat* ile) Fransızca *geologie* (yerbilim) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yy.).
arziyye, *A. s.* [arz'dan] Toprakla ilgili, topraktan olan. • *Mahsulât-i arziyye*, toprak ürünleri. *Bkz.* ardiyye.
arzu, *F. a.* İstek, özleme.
arzudar, *F. s.* [arzu-dar] İstekli.
arzukeş, *F. s.* [arzu-keş] Yürekten isteyen.
arzumend, *F. s.* [arzu-mend] İstekli.
âs, *F. a.* (*elif, sin* ile) **1.** Değirmen. **2.** Beyaz kürk, kâkum.
âs, *A. a.* (*elif, sin* ile) Mersin ağacı. • *As-uş-şekl*, Fransızca *myrtiforme* (Mersin yaprağı biçiminde) sözcüğünün karşılığı (XX. yy.).
âs, *A. a.* (*ayın, sin* ile) Gece bekçisi. [ç. uses].
asâ, *A. a.* **1.** Uzun el sopası, baston. **2.** Sopa. **3.** Hükümdar, din başkanı, bazı din adamlarının resmi ve üzerlerinde işaretler bulunan sopası. • *Asâ-yi Musa*, Musa peygamberin yılan olan sopası;

şakk-i asâ, ayrılık, birliği bozma. [ç. a'sâ].
-âsâ, *F. s.* Gibi, benzeyen, andıran. • *Cennetâsâ*, cennet gibi; *devâsâ*, dev gibi; *menarâsâ*, minare gibi.
asab, *A. a.* **1.** Sinir. **2.** Damar.
a'sab, *A. a.* [asab ç.] Sinirler, damarlar.
as'ab, es'ab, *A. s.* [sa'b'dan] Daha ya da pek, en güç.
asabe, *A. a.* **1.** Bir tek sinir. **2.** Baba tarafından, erkek tarafından akraba olanlar. **3.** Hı-sım, akraba. **4.** Tarafli, yardımcı.
asâbi', esâbi', *A. a.* [isbi, usbu ç.] Parmaklar.
asabî, *A. s.* [asab'dan] Sinirli.
asabiyye, *A. s.* Sinirle ilgili. Sinir hastalığı.
asabiyyet, *A. a.* **1.** Arkabalık, yakınlık. **2.** Yakınlık gayreti gütme. **3.** Aşırı yanlılık. **4.** Sinirlilik. • *Asabiyyet-i kavmiye*, *asabiyyet-i milliye*, kavim ve millet gayreti gütme.
âsad, *A. a.* (*elif, sin* ile) [esed ç.] Aslanlar.
Âsaf, *A. a.* Süleyman peygamberin veziri. Çok ünlü bir vezir olduğu için vezirlere, en çok da sadrazamlara övme sıfatı olmuştur.
âsafane, âsefane, *F. s.* Vezire yakışır yolda, vezirce.
âsafî, *A. s.* Vezirle ilgili. • *Bab-i âsâfi*, Babîâli; *emr-i âsafi*, sadrazam buyruğu.
asafir, *A. a.* [asfur ç.] Serçeler.
asafiyet, *A. a.* [asaf'tan] Ve-

zirlik.

âsafrey, *F. s.* [âsaf-rey] Fikri Asaf'inki gibi akıllıca olan (vezir).

asagır, esagır, *A. a.* [asgar, esgar ç.] Çok küçükler. • *Ekâbir ve asagır*, büyükler ve küçükler, herkes.

asahh, esahh, *A. s.* [sahih'ten] Daha, pek, en gerçek.

asaib, asayib, *A. a.* [isabe c.]

1. Başa sarılan şeyler, kaşbas-tılar, sargılar, sarıklar. 2. Bulut kümeleri. 3. Topluluklar, cemaatler, tayfalar.

asakir, *A. a.* [asker ç.] Askerler. • *Asakir-i bahriye*, deniz askerleri; *-berriye*, kara askeri; *-hassa*, padişah muhafaza askeri; *-Mansure-i Muhammediyye*, Yeniçeri ocağının düzeltilmesi zamanında kurulan asker; *-muavine*, yardımcı, m i l i s askeri; *-muntazama*, ordu askeri; *-nizamiyye*, ilk askerlik devresini yapmakta olan asker; *-redife*, ikinci devre askerliğini yapan askerler; *-şahane*, genel olarak askerler.

âsâl, *A. a.* Öğleden sonra geceye dek olan zaman. • *Bilgüdüvvi vel-âsâl*, sabah-akşam.

âsal, *A. a.* (*sin* ile) Ahlaklar, alametler.

âsâl, *A. a.* (*sat* ile) Temel, kök.

asale. *Bkz.* assale.

asalet, *A. a.* [asl'dan] 1. Köklü, temelli olma. 2. Soyluluk. • *Asaletlü, asaletli*, yabancı politika adamları için kullanılır san.

asaleten, *A. be.* Kendisi olarak. Başka birinin yerine değil, kendi.

âsam, *A. a.* (*se* ile) [ism ç.] Günahlar, suçlar.

asamm, esamm, *A. s.* (*sat* ile) [sum'dan] 1. Sağır, işitmez. 2. Tınlamayan, ses vermeyen.

asammiyet, *A. a.* Sağırılık, işitmezlik.

âsan, *F. s.* (*sin* ile) Kolay.

âsanî, *F. a.* Kolaylık.

âsar, *A. a.* [sâr ç.] Oç almalar.

âsar, *A. a.* [eser c.] 1. İzler, nişanlar. 2. Kalıntılar. 3. Anıtlar.

4. Bir yazarın yazdıkları, yapıtları. • *Asar-i atika*, eski eserler; antikite; *-edebiyye*, yazın yapıtları; *-ilmiyye*, b i l i m yapıtları; *-islâmiyye*, İslam yapıtları; *-kalemiyye*, yazılmış yapıtlar; *külliyat-i âsar*, bir yazarın tüm yazdıkları, tüm yapıtlar.

a'sâr, *A. a.* (*elif, sat* ile) [asr ç.] Yüzyıllar. • *A'sar-i ibtidaiye*, i l k yüzyıllar; *-kadime*, geçmiş, eski yüzyıllar.

âsârdide, *F. s.* [âsâr-dide] Yüzyıllar görmüş, (üzerinden) yüzyıllar geçmiş.

asayib. *Bkz.* asaib.

asayiş, *F. a.* 1. Rahat, dinlenme. 2. Eminlik, güvenlik, barış.

asayişcu, *F. s.* [asayiş-cu] Düzen, güven arayan; düzen, güven isteyen.

asayişperver, *F. s.* [asayişperver] Güvenliğe ve genel barışa hizmet eden.

asbah, *A. a.* [sabah ç.] Sa-

- bahlar.
- asban**, *F. a.* [as-ban] Değirmenci.
- asbanî**, *F. a.* Değirmencilik.
- asced**, *A. a.* Altın.
- asdika**, **esdika**, *A. a.* [sadîk ç.] Doğru ve gerçek dostlar. • *Asdika-yi bendegân*, gerçek kullar, hizmet edenler.
- âsefane**. *Bkz.* âsafane.
- asel**, *A. a.* (*sin* ile) Bal. • *Asel-i musaffa*. 1. Süzme bal. 2. Cennetteki dört sudan biri. • *Şem-i asel*, balmumu.
- aselî**, *A. a.* 1. Bal gibi sarı renkte olan. 2. Yahudilerin, ayırt edilmek üzere, omuz başlarına taktıkları sarı kumaş parçası.
- aseliyyet**, *A. a.* Bal niteliği.
- aserat**, *A. a.* (*se* ile) [asere ç.] Sürçmeler, kaymalar, sendelemeler.
- asere**, *A. a.* Sürçme, yanıltma.
- ases**, *A. ç., a.* Gece kolu, gece bekçileri, emniyet memuru.
- asf**, *A. a.* (*ayın*, *sin* ile) 1. Zulmetme. 2. Yoldan çıkma, azma. 3. Ölüm.
- asf**, *A. a.* (*ayın*, *sat* ile) Rüzgâr kuvvetle esme.
- asfa**, *A. s.* (*elif*, *sat* ile) [safî'den] Aşırı saf, arı, temiz olan.
- asfâr**, *A. a.* (*sat* ile) [sıfır ç.] Sıfırlar.
- asfer**, *A. s.* [safret'ten] Sarı. • *Bahr-i Asfer*, Sarı deniz; *beni asfer*, sarı ırk.
- asfiya**, *A. a.* [safî ç.] 1. Halisler, saflar. 2. *a.* Gerçek dostlar, ermişler, azizler.

- asfur**, *A. a.* Serçe kuşu. [ç. asafir].
- asgar**, **esgar**, *A. a.* [sagîr'den] Daha ya da pek, en küçük.
- asgaran**, *F. a.* Yürek ile dil.
- asgareyn**, *A. a.* Yürek ile dil.
- asgarî**, *A. s.* En az.
- ashab**, *A. a.* [sahib ç.] 1. Arkadaşlar. Muhammed Peygambere gerek Mekke'de uyan (Muhacirin), gerek O'nu Medine'ye çağırın (Ansar) kimseler. 3. Niteliği, ünü olan kimseler. 4. Büyük bir meslek ya da mezhep sahibine uyanlar. • *Ashab-i akar*, gelir sahipleri; -*Bedr*. *Bkz.* bedr. -*dirayet*, becerikliler; -*emlâk*, malları olanlar; -*itibar*, sayılır kimseler; -*Kehf*. *Bkz.* kehf. -*kiram*, Muhammed Peygamberi görmüş, konuşmuş olanlar; -*masalih*, devlet dairesinde işi olanlar; -*mütalaa*, okuyucular; -*nâr*, zebaniler ya da cehennemlikler; -*rivayet*, menkibe anlatıcılar; -*sebt*, Yahudi kavmi; -*Soffa*, Medine'de Muhammed Peygamberin yanında oturup kalkan bazı fakara ashab; -*süyuf*, kılıç sahipleri, savaşçılar; -*tevarih*, olay kaydedenler, tarihçiler; -*cah*, ileri rütbeliler; -*cennet*, melekler ya da şehitler; -*devlet*, zengin olanlar, saygıdeğerler.
- ashâr**, *A. a.* (*sat*, *he* ile) [sıhr ç.] Evlenmeyle akraba olan erkekler.
- âsîf**, *A. s.* Sert, kuvvetli, şiddetli esen.

asihha, A. s. [sahih ç.] Sağlık-lılar, s i h h a t t e olanlar.
âsım, A. s. [ismet'ten] Temiz, namuslu, günahattan çekinen.
âsi, A. s. [isyan'dan] Başkaldıran, azan.
âsi, A. a. (elif, sin ile) Hekim, cerrah.
âsi, A. s. (elif, sin ile) Üzüntülü, kederli, hüznülü, gamlı.
asîb, A. s. Şiddetli sıcak.
âsîb, **âşîb**, F. a. 1. Çarpma. 2. Talihsizlik, felaket, kaza.
âsîbresan, F. s. [âsîb-resan] Felaket getiren, bela açan.
aside, A. a. Pirinç unu, bamya ve etten yapılan yemek.
asîl, A. s. [asalet'ten] 1. Soylu, soydan. 2. Kendi adına hareket eden, kendisi.
asîlâne, F. be. [asîl-ane] Soyluya yakışır, kibar yolda.
asîlzâde, F. a. [asîl-zâde] Soylu, soydan.
âsım, A. s. [ism'den] Günah işlemiş, suçlu.
asîr, A. s. [usret'ten] Zor, güç, ağır. • *Emr-i asîr*, zor iş.
asiya, F. a. Değirmen.
asiyab, **asyab**, F. a. Değirmen.
asiyaban, **asyaban**, A. a. Değirmenci.
asiyager, F. a., s. [asiya-ger] 1. Değirmenci. 2. Değirmen yapan.
âsiyan, F. a. [âsi ç.] Asiler, başkaldıranlar.
asiyasenk, F. a. [asiya-senk] Değirmen taşı. • *Asiyasenk-i zeberin*, üstteki değirmen taşı; *-zirin*, alttaki değirmen taşı.

asiyazene, F. a. [asiya-zene] Dişengi.
asiye, A. a. 1. Direk. 2. Acılı kadın. ~
Asiye, A. a. Yahudilerin Musa peygamberle Mısır'dan çıkmasını sağlayan kadın, Fira-vun'un karısı.
âsiyye, A. a. (Bitb.) Mersingiller.
aska, A. a. Bölgeler.
asker, A. a. Asker. • *Ahz-i asker*, asker alma, askere alınma; *serasker*, komutan. Tanzi-mat'tan sonra asker işlerinin en büyük amiri, Milli Savunma Bakanı.
askergâh, F. a. [asker-gâh] Asker kampı.
askerî, A. a. Asker olmuş kimse. Asker er ya da subay.
askerî, **askeriyye**, A. s. Asker ya da askerlikle ilgili. • *Daire-i askeriyye*, askerlik işlerinin görüldüğü daire, savunma bakanlığı; *cihet-i askeriyye*, asker dairesi; *kuvay-i askeriyye*, asker kuvveti; *malûmat-i askeriyye*, askerlik bilgisi; *mekâtib-i askeriyye*, asker okulları.
asl, A. a. 1. Kök. 2. Dip, temel. 3. Başlangıç, ilk çıkış yeri. 4. Gerçeklik. 5. Eskilik, özlülük. • *Asl ü esas*, *asl ü fasl*, gerçek, doğru; *asl ü nesl*, soy; *an asl*, aslında; *bî asl*, asılsız; *fi-l-asl*, aslında.
asla, A. be. (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir zaman.
asla, A. s. 1. Dazlak, kel. 2. Çıplak.
aslâb, A. a. [sulb ç.] 1. Beller.

2. Kuşaklar. • *Aslâb ü erham*, beller ve dölyatakları.
- aslah**, A. s. [salih'ten] Daha iyi.
- aslahallah**, A. söz. "Tanrı ıslah etsin!" anlamında kullanılan dua.
- aslan**, A. be. 1. Kökten, temelden. 2. Soyca, soy bakımından.
- aslî**, A. s. 1. En önceki, ilk. 2. Bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan. 3. En başlı, temel (nesne). • *Hatt-i aslî*, ana yol; *metn-i aslî*, ilk meydana getirilmiş metin; *şekl-i aslî*, ilk biçim.
- asliyet**, A. a. Fransızca *originalite* (özgünlük) karşılığı (XX. yüzyıl).
- asliyye**, A. s. Asli. • *Heyet-i asliyye*, ilk, katıksız biçim; *mahkeme-i asliyye*, asliye mahkemesi; *memuriyet-i asliyye*, asil memurluk.
- aslûb**, A. a. [sulb ç.] Beller, soylar, kuşaklar.
- asman**, F. a. Asüman, gök. • *Asman-i berîn*, en yüksek gök. Bkz. *arş-i alâ*; *asman ü risman* (gök ve halat), birbirini tutmaz, saçmasapan söz.
- asmane**, F. a. Tavan. Kubbe, dam.
- asmanî**, F. s. 1. Gök ile ilgili. 2. Gök rengi, mavi. 3. a. Melek.
- asmanîyan**, F. a. [asmanî ç.] Melekler.
- asmanrend**, F. a. [asman-rend] Müneccim.
- asmansenc**, F. a. [asman-senc] Sanat.

- asr**, A. a. (*ayın*, *sat* ile) Sıkma, sıkıp suyunu çıkarma.
- asr**, A. a. 1. Devir, zaman, vakit. 2. İkinci vakti, mevsime göre güneş batmasından 2-3,5 saat önceki zaman. 3. (XIX. yüzyıldan sonra) Yüzyıllık zaman, yüzyıl. • *Asr-i evvel*, *-sani*, ikinci namazı vakitleri; *-saadet*, Muhammed Peygamber zamanı; *-sabık*, geçen devir; *bad-el-asr*, ikindiden sonra; *salat-i asr*, ikinci namazı; *vahid-ül-asr*, zamanın tek insanı.
- asre**, A. a. (*se* ile) 1. Ayak sürüp yere kapanma. 2. Yanılma.
- asrî**, A. s. 1. Zamanla ilgili, çağdaş. 2. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *moderne* karşılığı olarak kullanılmıştır.
- assal**, A. a. Balcı.
- assale**, **asale**, A. a. 1. Bal pe-teği. 2. Bal arısı. 3. Arı kovanı.
- astan**, F. a. 1. Eşik. 2. Tekke. • *Astan-i fena*, dünya.
- astane**, F. a. 1. Eşik. 2. Padişah sarayı eşiği. • *Asitane*, *Asitane-i saadet*, İstanbul. 3. Büyük tekke.
- aster**, F. a. Astar.
- astin**, F. a. Elbise kolu, yen.
- astîne**, F. a. Yumurta.
- astinefşan**, **astinfeşan**, F. s. Vazgeçen, vazgeçici.
- asud**, F. a. Rahat, rahatlanma, dinlenme.
- asude**, F. s. Rahatlanmış.
- asudedil**, F. s. [asude-dil] Gön-lü rahat.

asudedilî, *F. a.* Gönül rahatlığı.

asudegî, *F. a.* [asude-gî] Rahat, durgunluk.

asudehal, *F. s.* [asude-hal] Rahat bir halde.

asudehâtır, *F. s.* [asude-hâtır] Akli rahat, derli toplu.

asudenîşin, *F. s.* [asude-nîşin] Rahat, sessiz oturan.

asuf, *A. s.* [asf'ten] Zulüm eden.

asvaf. *Bkz.* esvaf.

asvat. *Bkz.* esvat.

asveb, *A. s.* [saib'den] Daha ya da pek, en doğru. Çok isabetli.

asya, **asıya**, *F. a.* Değirmen.

asyab, **asıyab**, *F. a.* Su değirmeni. • *Asyab-i âlem*, dünya; -*devlet*, devlet yönetimi.

asyaban, **asıyaban**, *F. a.* Değirmenci.

asyaf, *A. a.* [sayf ç.] Yazlar.

aşâ, *A. a.* Akşam yemeği.

aşâ, *A. s.* Gözleri dumanlı, bulanık gören.

aşab, *A. ç., a.* Yeşil otlar.

aşair, *A. a.* [aşiret c.] Aşiretler. Oymaklar, kabileler, göçebeler. • *Iskân-i aşair*, göçebeleri yurtlandırma.

-**âşam**, *F. s.* "İçen, içici" anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Hunâşam*, kan içici; *meyâşam*, şarap içen.

âşamende, *F. s.* İçki içen, içkici.

aşar, *A. a.* [üşr ç.] 1. Onda birler. 2. Ürünlerden alınan vergi, ürün vergisi.

aşarî, *A. s.* Ondalık. • *Hesab-i*

aşarî, ondalık hesap; *kesr-i aşarî*, ondalık kesir; *usul-i aşarî*, metre sistemi.

aşavet, *A. a.* Gündüz görüp gece görmemek hastalığı, gece körlüğü, tavukkarası.

aşayâ, *A. a.* [asi ç.] Akşamlar.

aşb, **uşb**, *A. a.* (ayın ile) Yaş ot.

aşebî, **aşebîyye**, *A. s.* Ot gibi olan.

aşer, *A. s.* • *Buruc-i isna aşer*, 12 takımyıldız; *eimme-i isna aşer*, on iki imam.

aşerat, *A. a.* [aşere ç.] (Mat.) Onlar (basamağı).

aşere, *A. s.* On. • *Aşere-i mübeşşere*, Muhammed Peygamberin cennetlik olduklarını müjdelediği on kimse.

âşık, *A. s.* [aşk'tan] Birini seven, tutkun, yanık. [ç. uşşak].

âşika, *A. s., a.* Seven kadın. Aşık kadın.

âşikan, *F. a.* [âşık ç.] Âşıklar.

âşikane, *F. s.* [âşık-ane] Âşıklara yakışır yolda.

âşikiyyet, *A. s.* Âşıklık.

âşikküş, *F. s.* [âşık-küş] Seveni öldüren.

âşikpesend, *F. s.* [âşık-pesend] Aşık beğenir.

âşîb. *Bkz.* asîb.

âşır, *A. s.* Onuncu.

aşî, *A. a.* 1. Akşam. 2. Akşam yemeği.

âşikâr, **âşikârâ**, **âşikâre**, *F. s.* Açık, belli, meydanda.

âşinâ, **âšnâ**, *F. s.* Bildik, tanıdık.

-**âşinâ**, *F. s.* Bilgili anlamıyla tamlama yapılmada kullanılır.

• *Halâşinâ*, halden anlayan;

- lisanâşinâ*, yabancı dil bilen.
âşinayan, *F. s., a.* [âşinayf ç.]
 Tanıdıklar, bildikler.
âşinayî, *F. a.* Bildiklik, ahbablık. Tanış.
aşîr, *A. a.* Onda bir.
aşîret, *A. a. 1.* Bir asıldan gelen, birlikte yaşayıp konan, göçen kimseler topluluğu. **2.** Kabile, oymak, göçebe.
aşîyan, aşîyane, *F. a. 1.* Kuş yuvası. **2.** Ev.
aşîyangir, *F. s.* [aşîyan-gir] Yuva tutan, yuvalanan.
aşîyansaz, *F. s.* [aşîyan-saz] Yuva yapan, yer tutan.
aşk, ışk, *A. a. 1.* Sevgi. **2.** (Tas.) Tanrı sevgisi. • *Aşk-i cismanî*, ten ve et sevgisi; *-derun*, içten gelen istek, arzu; *-effâtunî*, maddeci olmayan, ideal sevgi (XX. yüzyıl); *-hakikî*, gerçek, ruhani olan, maddeci olmayan sevgi; *-marazî*, düzensiz bir ruh halinin uyandırdığı normal olmayan sevgi (XX. yüzyıl); *-mecazî*, Tanrı sevgisine u l a ş m a k için O'nun tecellisi olan güzel yaratıkları sevme; *-ruhanî*, manevi, Tanrı sevgisi; *-vatan*, y u r t sevgisi (XIX. yüzyıl).
aşkbaz, *F. a.* [aşk-baz] Yalandan âşık görünen, yalancı âşık. [ç. aşkbazan].
aşkbazî, *F. a.* [aşk-baz-î] Sever görünme.
aşkî, aşkıyye, *A. s., be.* Aşka ait, aşka dair.
aşkperver, *F. s.* [aşk-perver] Sevgi, aşk besleyen, artıran.

- âşnâ**. Bkz. âşinâ.
âşnager, *F. s.* (Suda) yüzücü.
âşnagerî, *F. a.* Yüzücülük, yüzme.
âşnaver, *F. s.* (Suda) yüzücü.
aşpez, aşpüz, *F. a.* Aşçı.
aşr, *A. s.* (ayın ile) On.
aşşab, *A. s.* (ayın ile) [aşb'dan]
1. Ot otlayan, otçu. **2.** Kökçü. Fransızca *herboriste* (kökçü) karşılığı (XX. yy.).
âştî, *F. a.* Barışıklık, barış.
aştîperver, *F. s.* [âştî-perver]
 Barışçı, barışsever.
âşub, *F. a.* Kargaşalık.
-âşub, *F. s.* "Karıştırıcı" anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • Bkz. *Dilâşub*; *şehrâşub*, şehri karıştıran, kargaşa çıkaran.
âşubgâh, âşubgeh, *F. a.* [âşubgâh] K a r g a ş a yeri.
aşura, *A. a.* Aşure. **1.** Muharrem ayının onuncu günü. **2.** O gün pişirilen tatlının adı. (Bu, Nuh peygamberin gemisinin toprağa oturduğu günün anılması sayılır).
aşüfte, *F. s. 1.* Cıldırircasına seven; bu yüzden kendinden geçen, perişan olan. **2.** Açık saçık, ahlâksız kadın, aşifte. • *Aşüftedil*, gönlü perişan olmuş; *aşüftedimağ*, akli perişan. [ç. aşüftegân].
aşüftegî, *F. a.* Kendinden geçme, coşma, divanelik.
aşüftehal, *F. s.* [aşüfte-hal] Perişan, aklını dağıtmış.
aşva', *A. a.* Gözünde tavukkarası olan kimse (geceleri

- görmez).
- at**, *A. il.* **1.** Arapçada çoğul ilgecidir. • *Düyun-at*, borçlar; *himem-at*, himmetler; *masarif-at*, masraflar, giderler; *nadir-at*, az bulunur şeyler; *varid-at*, gelirler. **2.** Bu çoğul ilgeciyle (XX. yüzyıl) bilgi adları türetilmiştir. • *Acaibat*; *arziyat*; *atikiyat*; *beşeriyat*; *edebiyat*; *fel-sefiyat*; *hayvanat*; *ırkiyat*; *iç-timaiyat*; *ihsaiyat*; *iktisadiyat*; *ilâhiyat*; *kavmiyat*; *Mısriyat*; *nebatat*; *Türkiyat*.
- atâ**, *A. a.* **1.** Verme, veriş. **2.** Bağışlama, bahşiş; ihsan, bağış, vergi.
- atâbahş**, *F. a.* [atâ-bahş] Bahşiş verici.
- atad**, *A. a.* **1.** İşe yarar alet. Aygıt. **2.** Büyük kadeh.
- a'tâf**, *A. a.* [atf ç.] Lütuflar, ihsanlar, bağışlar.
- a'taf**, *A. s.* [atf'dan] Daha, pek esirgeyici; çok acır.
- atak**, *A. a.* Köle azat etme, azat olma.
- atalet**, *A. a.* İşsizlik, boş durma; işlememe, dinginlik, eylemsizlik. (Fiz.) Süredurum.
- atâyâ**, *A. a.* [atiyye ç.] Bir büyüğün küçüğe bahşişi, hediye, armağan. • *Ataya-i ilâhiyye*, Tanrı vergileri; *-seniyye*, padişah hediyeleri.
- atbak**, **etbak**, *A. a.* [tabak ç.] İnce katlar, tabakalar.
- atebat**, *A. a.* [atebe ç.] **1.** Basamaklar. **2.** Eşikler. Eşiği öpülen kutsal yerler. • *Atebat-i âliye*, Irak'ta Necef, Kerbelâ,

- Kâzımiyye gibi türbeli yerler.
- atebe**, *A. a.* **1.** Eşik. **2.** Basamak. • *Atebe-i felekmertebe*, *-ulya-i aliye*, Osmanlı padişahı sarayı, katı.
- ateh**, **ath**, **uth**, *A. a.* Bunama; bunaklık. • *Ateh-i kalbel-miad*, vaktinden önce bunama, erken bunama.
- âteş**, *F. a.* **1.** Ateş. **2.** Isı. **3.** Kızgınlık, parlama. **4.** Yangın, tutuşma. **5.** Kırmızı, kızıl renk. **6.** Kırmızı şarap. **7.** Gözyaşı. **8.** Savaş. **9.** Hastalık. • *Âteş-i Nemrut*, Babil hükümdarlarından Nemrut'un, İbrahim peygamberin halkı aydınlatmasına kızarak cezalandırmak için yaktırdığı ateş. Peygamber İbrahim bu ateş içine atılınca, ateş, bir gül bahçesi halini almıştır. • *-suzan*, yakıcı ateş; *-ter*, kırmızı şarap.
- âteşbar**, *F. s.* [âteş-bar] Ateş yağdıran. Çok şiddetli, yakıcı. • *Ah-i ateşbar*.
- âteşbaz**, *F. a.* [âteş-baz] Ateş oyunu yapan hokkabaz. [ç. ateşbazan].
- âteşbazi**, *F. a.* Savaşlarda patlayıcı silah kullanma ve bunu yönetme.
- âteşdan**, *F. a.* [âteş-dan] **1.** Ateşlik. **2.** Ocak. **3.** Mangal.
- âteşdar**, *F. s.* [âteş-dar] Ateşli.
- âteşdem**, *F. s.* [âteş-dem] Sözü, sesi dokunaklı, yankı olan.
- âteşdide**, *F. s.* [âteş-dide] Ateş görmüş, ateşten geçmiş.
- âteşdil**, *F. s.* [âteş dil] Yanık gönüllü.

âteşefruz, âteşfüruz, F. s. [âteş-efruz] Ateşleyen, yakan.
âteşefşan. Bkz. âteşfeşan.
âteşek, F. a. 1. Şimşek. **2.** Yıldızböceği. **3.** Frengi hastalığı.
âteşengiz, F. s. [âteş-engiz] Ateşleyen, çok şiddetli.
âteşfam, F. s. [âteş-fam] Ateş renkli, kırmızı.
âteşfeşan, âteşefşan, F. s. [âteş-feşan] Ateş saçan, ateş püsküren.
âteşfüruz. Bkz. âteşefruz.
âteşgâh, F. a. [âteş-gâh] **1.** Ateş yeri. **2.** Ateş tapınağı.
âteşgede, ateşkede, F. a. [âteş-gede] Ateşe tapanların tapınağı.
âteşgîre, F. a. [âteş-gîre] Maşa.
âteşgûn, F. s. [âteş-gûn] Ateş gibi kırmızı, kızıl.
âteşhane, F. a. [âteş-hane ç.] **1:** Ocak. **2.** Ateş tapınağı.
âteşhâtır, F. s. [âteş-hâtır] Her güzeli seven, ateşli tabiatlı.
âteşhıram, F. s. [âteş-hıram] Çabuk yürüyen.
âteşhîz, F. s. [âteş-hîz] Ateşleyici, ateş uyandırıcı.
âteşhuruş, F. s. [âteş-huruş] Ateş püsküren.
âteşi, F. s. 1. Ateş renginde. **2.** Açık kızıl.
âteşi, F. a. Cehennem zebanisi. [ç. ateşiyân].
âteşîn, F. s. 1. Ateş gibi pek kızgın ve yakıcı. **2.** Parlak.
âteşîndem, F. s. [âteşîn-dem] Sözü ya da sesi dokunaklı, yanık.
âteşiyân, F. a. [âteşi c.] Ceheri-

nem zebanileri.

âteşkarar, F. s. [âteş-karar] Duracağı cehennem olan, cehennemlik.

âteşkede. Bkz. âteşgede.

âteşnak, F. s. [âteş-nak] Ateşli, kızgın. Yakıcı.

âteşnisar, F. s. [âteş-nisar] **1.** Ateş saçan. **2.** (Mec.) Çok öfkeli.

âteşnüma, F. s. [âteş-nüma] Ateş gösteren.

âteşpâ, F. s. [âteş-pâ] Çevik, atik.

âteşpâre, F. s. [âteş-pâre] **1.** Ateş parçası, kıvılcım. **2.** Şiddetli, yiğit adam, ele avuca sığmaz. **3.** Gözyaşıyla şaraba sıfat olur.

âteşpaş, F. s. [âteş-paş] Ateş saçan.

âteşperest, F. a., s. [âteşperest] **1.** Ateşe tapan. **2.** Ateşe tapanların dini.

âteşperestî, F. a. Ateşe tapma.

âteşrenk, F. s. [âteş-renk] Ateş renginde, kızıl.

âteşsuhan, F. s. [â t e ş-suhan] Sözü sert, dokunaklı olan.

âteştâb, F. a., s. [âteş-tâb] **1.** Ateş gibi sıcak. **2.** Işıklı.

âteşzar, F. a. [âteş-zar] Ateşi çok yer. Ateşlik.

âteşzeban, F. s. [âteş-zeban] Sözü dokunaklı; ateş gibi şiddetli ve dokunaklı söz ve şiir söyleyen.

âteşzede, F. s. [âteş-zede] Yakılmış, ateşe uğramış.

âteşzen, F. s. [âteş-zen] Yakıcı, yakan.

âteşzene, *F. a.* [âteş-zene] Çakmak.

atf, *A. a.* **1.** Çevirmek, döndürmek. **2.** Yükleme. **3.** (Dilb.) Bir sözcük ya da tümcenin başka bir sözcük ya da tümceye bağlanması. • *Atf-i beyan*, bir tümcenin anlamını açıklama ve kuvvetlendirme için bağlaç kullanma; *-inan*, yolunu (o yöne) çevirme, döndürme; *-nazar*, bakma; *-tefsir*, hemen hemen aynı anlamda olan ve sadece kuvvetlendirme için birbirine ve ile bağlanan sözcük: "Ahz ü girift; hüzn ü keder" gibi.

atfan, **atfen**, *A. be.* Birine yükleyerek, birinden naklederek, onun adına.

atfi, **atfiyye**, *A. s.* (Dilb.) Bağlaca ait, bağlaçla ilgili. • *Huruf-i atfiyye*, b a ğ l a ç sözcükleri: ve, fakat...

ath. *Bkz.* ateh.

athar, *A. a.* [tahir ç.] **1.** Temizler, arılar. **2.** Aptes bozulmayan durumda olanlar. **3.** Kadınların aybaşından u z a k kaldıkları günler.

ather, *A. s.* Daha, pek, en temiz.

âtıf, *A. s.* [atf'tan] **1.** Yüzünü çeviren, bakan. **2.** Birini beğenen, ona sevgiyle bakan. **3.** (Dilb.) Bağlaç.

âtıfet, *A. a.* **1.** Sevgi, acıma. **2.** Tarafılıkla esirgeme, koruma.

âtıfetkâr, *F. s.* [âtıfet-kâr] Esirgeyip koruyucu, gözetici.

âtıl, *A. s.* (*ayın*, *elif* ile) **1.** İşle-

mez, boş durur. **2.** Tembел. **3.** Etkisi olmayan.

âtır, *A. s.* [itr'dan] Güzel kokulu. • *Hâtır-i âtır*, mektuplarda hatır sorma formülü.

âti, *A. s.* [utv'dan] Sert başlı. Serkeş.

âti, **âtiyye**, *A. s.* [ityan'dan] **1.** Gelecek. **2.** Önde, aşağıda. • *Atiy-ül-beyan*, aşağıda bildirilen; *âtiy-üz-zikr*, aşağıda zikrolunan; *eyyam-i âtiye*, gelecek günler; *nesl-i âti*, gelecek kuşak.

atîk, **atîka**, *A. s.* [itk'tan] **1.** Eski. **2.** Azat edilmiş köle. **3.** Ebubekir'in lakabı. **4.** Genç kız. • *Asar-i atîka*, eski yapıtlar, antikite yapıtları; *Beyt-i atîk*, Mekke'deki Kabe; *edebiyat-i atîka*, eski (Tanzimattan önceki) yazın.

atîkiyyat, *A. a.* Eski yapıtlar bilimi, arkeoloji (XX. yüzyıl).

atîme, *A. a.* [taam ç.] Yemekler.

âtiyen, *A. be.* Önde, gelecekte.

atiyyat, *A. a.* [atiyye ç.] İhsanlar, bağışlar, bahşişler.

atiyye, *A. a.* (*ayın*, *tı* ile) Büyük bir kimsenin küçüğe verdiği bahşiş, armağan. • *Atiyye-i seniye*, padişah armağanı.

atk, *A. a.* **1.** Köle azat etme, azat edilme. **2.** Yaşlanma.

atlas, *A. a.* **1.** Yüzü ipek, tersi pamuk kumaş. **2. s.** Yıpranmış, dümdüz olmuş. • *Atlas-i cerh*, *-gerdun*, *-mîna*, gökyüzü; *felek-i atlas*, Batlamyos sistemine göre, tüm felekleri kap-

layan ve içinde hiç bir yıldız bulunmayan dokuzuncu gök katı.

atrâb, A. a. [tarab ç.] Neşeler, sevinçler.

atras, A. a. (tı, sin ile) [tırs ç.]
1. Yazılar. 2. Yazılı sayfalar, kâğıtlar.

atse, A. a. (ayın, tı, sin ile) Ak-sırma, aksırık. • *Atse-i anberin*, g ü z e l kokulu nefes; -*çah*, kuyuda olan yankı; -*keman*, okun çıkardığı ses; -*subh*, -*şeb*, şafak; -*tig*, vurulan kılıcın çıkardığı ses.

atş, A. a. Susama, susuzluk. • *Atş-i garam*, sevgiye susamışlık (XX. yüzyıl).

atşan, A. s. [atş'tan] Susamış, susuz.

atşdaran, F. s. [atş-dar-an] Susamışlar, susuzlar.

attar, A. a. [itr'dan] Aktar. Güzel koku, kokulu şeyler satan dükkâncı.

atuf, A. s. [atf'tan] Çok esirgeyici, acıyıcı.

atufet, **utufet**, A. a. Lütuf, nezaket, şefkat.

atuh, A. s. Bunak.

atvad, A. a. [tadv ç.] Dağlar.

atvak, **etvak**, A. a. [tavk ç.] 1. Gerdanlıklar. 2. Tasmalar. 3. Boyunda halka biçiminde çizgiler. 4. Güçler, kuvvetler.

atvâl, A. a. [tul ç.] 1. Boylamlar. 2. Uzunluklar.

atvas, A. a. [tavs ç.] Tavus kuşları.

atvel, A. s. [tavil'den] Daha ya da pek, en uzun.

atyeb, A. s. [tayb'den] Dahir pek, en güzel.

a'vad, A. a. [ud ç.] Utlar.

avadi, F. a., s. Zulmedenler, zalimler.

avaid, A. a. [aide ç.] 1. Mal ve akçe olarak gelirler. 2. Bahşişler. • *Avaid-i şehriyye*, aylık gelirler.

avaik, A. a. [aik ç.] Alıkoyanlar, engel olanlar.

avakıb, A. a. [âkıbet ç.] Sonlar, sonuçlar. Bitimler. • *Avakib-i ahval*, durumların sonu; -*hasen*, iyi sonlar, iyi son nefesler; -*umur*, işlerin sonucu.

avakir, A. a. [âkira ç.] 1. Yoksullar. 2. Verimsiz olanlar. 3. Kısırlar. 4. Kudurmuşlar.

avali, A. s. [ali ç.] Yüceler, yüce olanlar.

avalim, A. a. [âlem ç.] Âlemler. • *Avalim-i süfliyye*, yeryüzü ile güneş arasında en aşağı bulunan Utarit ile Zühre; -*ulviyye*, Merih ve Müşteri âlemi.

a'vam, A. a. [âm ç.] Yıllar. • *Şuhur ü a'vam*, aylar ve yıllar.

avam, **avamm**, A. a. [âmm ç.] Halkın büyük kısmı, havas karıştı. • *Hükümet-i avam*, demokrat hükümeti, demokrasi.

avamfirib, F. s. [avam-firib] Halkın, büyük çoğunluktaki kimselerin hoşuna gidecek yolda davranan.

avamîl, A. a. [âmil ç.] 1. Etmenler, sebepler, nedenler. 2. (Dilb.) Arapça sözcüklerin a,

e, i okunmasını öğreten bilgi ve kitap. **3.** Valiler.

avamm. Bkz. avam.

avampesend, F. s. [avampesend] Halkın beğeneceği yolda, halkın beğeneceği şey.

a'van, A. a. [avn ç.] Yardımcılar.

avani. Bkz. evanî.

avar, uvar, A. a. Kusur, ayıp, eksiklik.

âvare, F. s. Serseri, boş gezen.

âvaregî, F. a. Âvarelik, boş gezicilik.

avarereviş, F. s. [avare-reviş] Başiboş gidişli.

âvareser, F. s. [âvare-ser] Başiboş.

avarız, A. a. [ârıza ç.] **1.** Sakatlıklar, bozukluklar. **2.** Engeller. **3.** Girinti çıkıntı. **4.** Olağanüstü alınan geçici vergi. • *Avarız-i zemin*, engebeler. [ç. avarızat].

avarif, A. a. [ârif ç.] Ârifler.

avasıf, A. a. (ayın, sat ile) [âsıf ç.] Sert, şiddetli rüzgârlar.

avasım, A. a. [âsım, âsıma ç.] Temiz kimseler, günahsızlar.

avatıf, A. a. [âtıfet ç.] Atıfetler.

avatık, A. a. [atık ç.] Genç kızlar.

av'ave, A. a. Köpek havlaması. İt köpek şamatası.

âvaz, F. a. Ses, seda, bağırtı. (Mec.) Ün.

av'az, A. a. [ivaz ç.] Ivazlar, bedeller.

âvaze, F. a. Yüksek ses. Nara.

avd, A. a. Geri dönme.

avdet, A. a. Geri dönme.

a'vec, A. s. Eğri, çarpık.

aveh, F. ün. Eyvah, yazık!

avene, A. a. (Kötülükte) Yardımcılar, arkadaşlar, (A'van, yardımcılar demektir, kötülükte yardım edenler için bu sözcük Türkçede yapılmıştır). • *Avene-i havene*, hainlik yardımcıları.

âveng, âvenk, F. a. İpe geçirilmiş askı. Hevenk.

-âver, F. s. "Getirici, sebep olucu" anlamlarıyla birleşik sözcük yapmada kullanılır. • *Bkz. cengâver, dilâver. Huzurâver*, rahatlandırıcı; *peyamâver*, haber ulaştırıcı; *reşkâver*, imrendirici; *tâbâver*, güçlü, dayanıklı; *z o r â v e r*, güç sahibi, kuvvetli.

a'ver, A. s. Tek gözlü, sokur.

âverd, F. a. Savaş, kavga.

averde, F. s. Getiren, getirici.

âverdgâh, âverdgeh, F. a. [âverdgâh, geh] Savaş yeri, savaş alanı.

âvihte, F. s. Asılmış.

avîl, A. s. [avl'den] Feryat, acınmayla olan ağlama.

avine, A. a. [evan ç.] Zamanlar.

-âviz, F. s. "Asılan, asılı bulunan" anlamlarıyla birleşikler yapmada kullanılır. • *Bkz. dilâviz.*

âvize, F. a. **1.** Asma, askı. **2.** Tavana asılan ışık aracı. • *Âvize-i gûş*, (kulak askısı) küpe.

avk, A. a. Alıkoyma, geciktirme.

avl, A. a. Feryat, zulmetme.

avl, A. a. **1.** Kötülüğe yönelme. **2.** Çoluk çocuğu çok olma. **3.**

Mirasçı paylarının bölünmede artık çıkması.

avn, A. a. **1.** Yardım. **2.** Yardım eden. Özel ad olarak, Süleyman peygamberle birlik olan bir cin. • *Avn-i Hak, -ilâhi*, Tanrı yardımı.

avnî, A. s. Yardıma ait, yardımla ilgili.

avniye, A. a. Serasker Hüseyin Avni Paşa tarafından ilk kez kullanılmış kolsuz asker kaputu, (pelerin).

avrât, A. a. [avret c.] **1.** Kadınlar. **2.** M a h r e m yerler.

avret, A. a. **1.** Kadın. **2.** Dince görünmesi haram sayılan vücut yerleri. • *Setr-i avret*, bu gibi yerleri örtme.

avvad, **avvade**, A. s. [ud'dan] Utçu, ut çalan.

avz, **ivaz**, A. a. Karşılıklı verişme, trampa.

âyâ, F. ün. Şaşma, sorma, umut durumlarında acaba anlamında kullanılır.

a'ya, A. a. Yorulma, yorgunluk.

a'yad, A. a. [id ç.] Bayramlar. • *A'yad-i Müslimin*, Müslüman bayramları.

ayag, **eyag**, Türkçede "kadeh" anlamında olan *ayak* sözü, "mey, baş" sözcükleriyle yazın sanatı yapılmada kullanılır: ayaklı kadeh, kadeh.

ayal, **iyal**, A. ç., a. **1.** Bir kimsenin besleyip geçimini sağlama zorunda olduğu kimseler. **2.** Kadın eş. • *Evlâd ü ayal*, çoluk çocuk.

ayan, **ıyan**, A. s. Açık,

meydanda.

a'yan, **âyan**, A. a. [ayn ç.] **1.** Gözler. **2.** Ayan. Bir yerin ileri gelenleri. • *A'yan-i sabite*, eşyanın yaratılmadan önce Tanrıca saptanılmış biçimleri; *a'yan ü eşraf*, (bir kent ya da kasabanın) ileri gelen halkı; *Meclis-i âyan*, Osmanlı İmparatorluğunun 1877 ve 1908 meşrutiyetlerinde iki meclisten, üyeleri hükümetçe. seçileni, (senato).

ayanen, A. be. Açıkça, açık açık.

ayanıyet, A. a. Göze görünür olma, ortaya çıkma.

ayar, **ıyar**, **ıyar**, A. a. **1.** Altın ve gümüşte saflık derecesi. **2.** Saatte tam vakit gösterme. **3.** Ölçülerde tam ve doğru olma. **4.** (Mec.) Derece, mektebe, aşama. • *Kemayar*, katıklı; *sahibayar*, Darphanede basılan paraların ayarını kontrol memuru; *tamm-ül-ayar*, eksiksiz, tam.

ayardan, F. s. [ayar-dan] Ölçü, değer bilir.

âyat, A. a. [âyet ç.] Ayetler. • *Âyat-i muhkemat*, açık ve kesin anlamlı ayetler; *-müteşabihat*, yoruma gelebilen ayetler.

ayb, A. a. **1.** Ayıp. Utanacak şey. **2.** Eksiklik. **3.** s. Utanmayı doğuran, edepsizce. [ç. uyub].

aybcu, F. s. [ayb-cu] Herkesin kusur ya da ayıbını aramakla uğraşan. Dedikoducu. [ç. ayb-cûyan].

aybe, A. a. Heybe.

aybgû, F. s. [ayb-gû] Herkesin kusur ya da ayıbını söyleyip gezen. Dedikoducu. [ç. ayb-güyan].

aybnâk, F. s. [ayb-nâk] F. s. 1. Ayıbı olan. 2. Kusurlu.

âyen, A. a. 1. Büyük, iri gözlü. 2. (Mec.) Herkesin göz dikip ümit bağladığı.

âyende, F. s. Gelen, gelici. • *Hoşâyende*, gelişigüzel; zahmetsiz. *Ayende ve revende*, gelen giden. [ç. ayendegân].

âyet, A. a. 1. Kur'an surelerini meydana getiren tümcelerden her biri. 2. İz, işaret. 3. (Mec.) Çok belli ve kuvvetli gerçek. • *Âyet-i kerime*, k u t s a l âyet, Kur'an ayeti.

âyib. Bkz. âib.

âyin, F. a. 1. Gelenek, kanun, eski usul. 2. Din töreni. 3. Yol, davranış. • *Ayin-i Cem*, Bektaşî tarikatının özel töreni. (Mec.) İçki meclisi; *-kudema*, eskilerin yolu, davranışı; *-M e v l e v î*, Mevlevilerin ney ile dönerek yaptıkları âyin; *şehrâ-yin*, şenlik, donanma.

âyine, **âine**, F. a. 1. Ayna. 2. (Tas.) Tanrı'nın kendi cemalini seyretmek için yarattığı âlem. • *Ayine-i âriz*, parlak yanak; *-Çin*, *-çinî*, cilalı maddeden ayna; *-haveri*, güneş; *-İskender*, Büyük İskender'in Faros adasında denizdeki gemileri gözlemek için yaptırdığı ayna; *-kitiefruz*; güneş; *-maksud*, Kur'an'ın 4. suresi-

nin 62. ayeti; *-şey cihet*, bir ermişin, bir din ulusunun, er çok, Muhammer Peygamberin kalbi.

âyinedan, F. a. [âyine-dan] Ayna mahfazası.

âyinedar, F. a. [âyine-dar] Ayna tutan kimse.

âyinerû, F. s. [âyine-rû] Yüzü ayna gibi parlak.

ayn, A. a. 1. Göz. 2. Pınar, kaynak. 3. Bir nesne ya da kimşenin kendisi. 4. Arap abecesininin 18., Fars ve Osmanlı alfabelerininin 21. harfinin adı. • *Ayn-el-yakîn*, görmüş gibi; k e s i n. (Tas.) Yürekten gözlemlerle gerçek birliği görme; *ayn-i betra*, (ayın harfinin başı) hemze; *-hata*, yanlışın ta kendisi, tam yanlış; *-hayat*, (hayat pınarı) Bkz. âb-ı hayat; *-keramet*, keramet gibi, peygamberlere yakışır bir güçle; *-vahid*, tek gözlü; *ayn-ül-fi'l*, "fiil" maddesinin ikinci harfi *ayn-ül-kemal*; n a z a r değmesi; *biaynihi*, tıpkısı, tamamıyla; *insan-ül-ayn*, gözbebeği; *isabet-i ayn*, göz değmesi; *igmaz-i ayn*, göz yumma, görmezlikten gelme; *karir-ül-ayn*, gözü aydın; *kurret-ül-ayn*, göz aydınlığı, sevinç; *mehmuz-ül-ayn*, üç harfli sözcüğün ortasında hemze bulunmak; *mu'tell-ül-ayn*, üç harfli sözcüğün ortasında "elif, vav, ye" harflerinden biri bulunmak; *nur-i ayn*, göz nuru, çok değerli ve sevgili;

re'y-el-ayn, kendi gözüyle görerek; *tarfat-ül-ayn*, göz açıp yumuncaya dek, çok kısa bir sürede.

aynen, *A. be.* Bir şeyin kendisi ve aslı olarak; tıpkı tıpkısına, tamamıyla, hiç değiştirmeden.

aynı, *A. s. 1.* Başkası değil yine o. **2.** Tıpkısı.

aynî, *A. s.* Gözle ilgili.

ayniyye, *A. a. 1.* Aynen alınan şeyler. **2.** Taşınabilen ve para eden şeyler.

ayniyye, *A. s., a. 1.* Göz hastalıkları bilgi ve bakımı. **2.** Gümrük resmi para olarak değil, eşyanın kendisinden olan.

ayniyyet, *A. a.* Bir nesne ya da kimsenin ta kendisi olma. Aynılık.

ayş, ıyş, *A. a. 1.* Yaşama, yaşayış. **2.** Yiyip içme, zevk ve safa. • *Ayş-i deh ruz* (on günlük yaşama) bu dünyadaki hayat; *ayş ü işret*, yiyip içme; *ayş ü tarab*, yeme içme, çalgı çağanak.

a'yün, *A. a. (elif, ayın ile)* [ayn ç.] Gözler.

ayyar, *A. s.* Hileci, dolandırıcı.

ayyaş, *A. s.* [ayş'tan] Çok içki içen. • *Ayyaş-i bedmaş*, geçimi kötü sarhoş. [ç. ayyaşan].

ayyuk, *A. a. 1.* Keçi yıldızı, *Aurigea*. **2.** (Mec.) Gökyüzünün pek yüksek yeri.

âz, *F. a.* Hırs, tamqh. Açgözlülük.

azâ, *A. a. (ayın, ze ile)* Ölüm karşısında sabır ve tahammül.

a'za, *A. a.* [uzv ç.] Üyeler, ör-

genler, azalar. • *A'za-yi dahi-liye*, iç organlar; *-fahriyye*, ilgisi olmadığı halde onur için ya da şaygı göstermek için bir kurula seçilen üyeler, o n u r üyeleri; *-hariciyye*, dış üyeler; *-tabiîye*, bir kurulun doğal üyeleri.

azab, *A. a. 1.* Ceza. **2.** Günahlara karşı ahrette çekilecek ceza. **3.** Eziyet, işkence. **4.** Büyük sıkıntı, şiddetli acı. • *Azab-i ahiret*, cehennem azabı; *-kabr*, mezarda meleklerin soracaklarına cevap verirken çekilecek sıkıntı; *ehl-i azab*, günahlılar. (Ed. Ce.) • *Azab-i ihtizar*, *-intizar*, *-maraz*, *-ruh*, *-seyyal*, *-vicdanî*.

âzad, *F. s. 1.* Kölelikten kurtulmuş, serbest bırakılmış. **2.** Kimseye bağlı olmayan, serbest düşünceli. **3.** Azat edilmiş. • *Bkz. serâzad. Servâzad*, bir kökten ayrılıp uzanmış servi, uzun boy.

âzade, *F. s.* Her türlü bağdan kurtulmuş.

âzadedil, *F. s.* [âzade-dil] Gönüllü bir şeye bağlı olmayan.

âzadegân, *F. a.* [âzade ç.] Serbest fikirliler.

âzadegî, *F. a.* Serbestlik. Bağısızlık. Kayıtsız yaşama.

âzadehâtır, *F. s.* [âzade-hâtır] Gönüllü her türlü hırs ve emel bağından kurtulmuş.

âzadeser, *F. s.* [âzade-ser] Başında galesi olmayan. Başı dinç.

âzadî, *F. a.* Serbestlik, azatlık.

• *Azad-i dil*, gönül serbestliği.
azaim, A. a. [azime ç.] Kötü şeylerden kurtulmak için düzenlenen muskalar, okunan dualar.

azaim, A. a. (ayın, ze ile) [azime ç.] Büyük işler.

âzal, A. a. [ezel ç.] Ezeller. Geçmişin başlangıçsız zamanları. • *Ezel-ül-âzal*, en büyük ezal.

a'zam, A. s. [azim'den] Pek, en büyük, ulu. • *Bkz. Arş-i azam. Sadr-i a'zam*, (Sadrazam), başta olanların en büyüğü. Başbakan.

azamet, A. a. 1. Ululuk, büyüklük. 2. Kibirliklik.

azametfuruş, F. s. [azamet-furuş] Ululuk satan, büyüklük taslayan.

azametperver, F. s. [azamet-perver] Azametli, büyüklük gösterisinde bulunan.

a'zamî, A. s. 1. En yüksek, azami. 2. (Mat.) Maksimum.

a'zamiyyet, A. a. En büyük olma.

âzan, A. a. [üzn ç.] Kulaklar. • *Azan-i umumiyye*, herkesin kulağı.

a'zar, A. a. [özr ç.] Bahaneler, kusurlar. • *A'zar-i vahiye*, uydurma, asılsız özürler.

âzar, F. a. İncitme.

âzâr, A. a. Mart.

-âzar, F. s. "İnciten, kıran" anlamıyla birleşikler yapmada kullanılır. • *Dilâzar*, gönül kıran; *merdümâzar*, insan inciten, kaba.

âzardide, F. s. [âzar-dide] 1. İncitilmiş, küskün. 2. Zulüm görmüş.

âzarende, F. s. [âzar-ende] Keder verici, incitici.

âzarî, F. a. Dert, küskünlük, incitme.

âzarîş, F. a. Dert, keder, eziyet.

âzarmend, F. s. [âzar-mend] Kederli, dertli.

azarr, A. s. (elif, dat ile) [zarardan] Çok, pek, en zararlı.

azaz, A. a. Sert toprak, yoz yerler.

Azazil, A. ö. a. Şeytan. İblis'in meleklikteki adı.

azb, A. s. Tatlı, hoş. • *Lisan-i azb-ül-beyan*, söylenişi tatlı dil.

azeb, A. a. 1. Evlenmemiş, bekar. 2. Azap. (Tanzimattan önce) Deniz tüfekçi askeri. [ç. ezaban].

a'zeb, A. s. [azb'den] Daha tatlı, en tatlı.

a'zel, A. s. Silahsız ve yalnız adam.

Âzer, A. ö. a. İbrahim peygamberin babası ya da kimilerine göre amcası.

âzer, **ader**, F. a. Ateş.

âzerâsâ, F. s. [âzer-âsâ] Ateş gibi. Kızıl.

Âzerbaycan, A. ö. a. Azerbaycan.

Âzerbaygân, F. ö. a. Azerbaycan, İran'ın Azerbaycan ili.

âzergûn, **azergûne**, F. s. Ateş renginde, kızıl.

azerî, F. s. Ateşle ilgili, ateş gibi.

Âzerî, *F. ö. a.* Azerbaycanlı, Azerbaycan lehçesi.
âzerkede, *F. a.* [âzer-kede] Ateşe tapanların tapınağı.
âzerm, *F. a.* Yumuşaklık. Sevgi.
âzerperest, *F. a.* [âzer-perest] Ateşe t a p a n kimse.
azfar, *A. a.* (*zı, fe* ile) [zıfır, zufr ç.] Tırnaklar.
azhar, *A. s.* [zâhir'den] Daha ya da pek, en açık; meydan-da. • *Azharü min-eş-sems*, güneşten daha aydın, açık.
âzil, *A. a., s.* (*ayın, zel* ile) 1. Kınayıcı (kimse). 2. Kadınların aybaşıları gelen damar.
âzım, *A. s.* [azm'den] 1. Kesin olarak karar veren. 2. Bir yere gitmeye kalkan. • *Âzim-i dâr-i beka*, ölme.
azım, *azime*, *A. s.* [azamet'ten] 1. Büyük, ulu. 2. Yüce, aşaması yüksek. 3. Önemli. • *Azım-üş-şan*, şan ve aşaması b ü y ü k; *emr-i azım*, önemli iş; *umur-i azime*, önemli işler.
azime, *A. a.* Cin, yılan ve buna benzer kötü şey ve kötülüklerden korunmak için yapılan muska, okunan dua.
azimet, *A. a.* 1. Yola çıkma, gidiş. 2. Niyet tutup okunan afsun.
âzin, *A. a.* Kapıcı, perdecî.
âzine, *F. a.* 1. Bayram günü. 2. Cuma.
aziz, *A. s.* 1. Değerli. 2. Ermiş. Eren. [ç. eizze]. 3. Yüksek aşamalı, çok değerli. 4. Kuvvet, güç, kudret sahibi. • *Aziz-i Mısır*, eski Mısır'da hâkim ya

da vezir; *nân-i aziz*, ekmek.
azizan, *F. a.* [aziz ç.] Azizler, dostlar.
azize, *A. s.* "Aziz" sözünün kadınlar için olanı (XIX. yüzyılda Fransızca *cherie* karşılığı kullanılmaya başlanmıştır).
azl, *A. a.* Bir yerden, bir işten çıkarılma. • *Azl-i nefis*, kendi kendini azl, istifa; *azl ü nasb*, işten çıkarılma, bir işe atanma.
azl, *A. a.* (*zel* ile) Kınama, azarlama, başa kakma.
azlâf, *A. a.* (*elif, zı* ile) [zılf ç.] 1. (Hayb.) Toynaklar; tırnakları çatal hayvanların tırnakları. 2. (Mec.) At.
azlâl, *A. a.* [zıl ç.] Gölgeler.
azlem, *A. s.* [zalim'den] Daha ya da pek, en zalim. Haksız.
azlem, *A. s.* [zulmet'ten] Daha ya da pek, en karanlık.
azm, *A. a.* 1. Kesin karar. 2. Yola çıkma. • *Ulü-l-azm*, (kesin niyetli büyükler) Nuh, İbrahim, Musa ve Muhammed Peygamberler gibi yılmayan, ayak direyen büyükler.
azm, *A. a.* (Ana.) Kemik. • *Azm-i aczi*, sağrı kemiği; *-adesî*, mercimek kemiği; *-adud*, pazı kemiği; *-akab*, ökçe kemiği; *-âne*, kasık kemiği; *-cebhi*, alın kemiği; *-cidarî*, yan kemiği; *-dil'î*, eğe kemiği; *-enfi*, burun kemiği; *-fahz*, uyluk kemiği; *-garbalî*, kalbur kemiği; *-hanek*, damak kemiği; *-har-kafa*, kalça kemiği; *-kâ'b*, aşıklık kemiği.

-âzma, âzmay, F. s. "Denemiş" anlamıyla birleşikler yapmada kullanılır. • *Cenkâzma*, savaşı denemiş, savaştı; *kârâzma*, iş denemiş, görgülü.

âzmayî, F. a. Deneyimlilik, tecrübe görmüştük.

âzmayış, F. a. Deneme.

âzmend, F. s. [âz-mend] Açgözlü, tamahkâr.

âzmerde, F. s. [âz-merde] Açgözlü, pinti, cimri.

-âzmude, F. s. "Denenmiş" anlamıyla takımlar yapmada kullanılır. • *Kârâzmude*, iş görmüş, tecrübeli, görgülü.

âzmudegî, F. a. [âzmu-de-gî] Görgülü olma, deneyimli, alışık olma.

âzmun, F. a. Deneme. İmtihan, sınav.

azot, Fransızcadan alınan bu sözcükle (XIX. yüzyıl) *azotî*, *azotiyet*, *zülazot* gibi kimya terimleri yapılmıştır.

azra', A. a. Kız oğlan kız.

Azra, A. ö. a. 1. Medine kenti.

2. *Vamık ile Azra* öyküsünün kadın kahramanı.

azrar, A. a. (*elif, dat* ile) [zarar ç.] Zararlar, ziyanlar, eksikler.

Azrail, A. ö. a. Ölüm meleği.

âzur, âzver, F. s. Pinti, tamahkâr.

âzürde, F. s. İncinmiş.

âzürdedil, F. s. [âzürde-dil] Gönlü kırık.

âzürdegî, F. a. İncinme, kırılma.

âzürdehâtır, F. s. [âzürde-hâtır] Hatırı kırılmış, küskün.

azv, A. a. Bir kimseye bir iş ya da sözü yakıştıрма, gerçek olmadığı halde onundur deme. İftira.

âzver. Bkz. âzur.

azviyyat, A. a. [azv ç.] İftiralar.

azz, A. a. İsrırma, dişleme. • *Azz-i benan*, parmak ısırma.

azze, A. ün. Aziz olsun, kadri yüce olsun. • *Azze ve celle*, Aziz ve celil olan (Tanrı).

B

b, Arap ve Fars abecelerinin ikinci harfi. Ebcet hesabında 2 sayısını, ay olarak yazıldığı zaman "recep" ayını gösterir. Bazı Arap ve Fars sözcüklerinin sonlarındaki bu harf Türkçede *p* ile gösterilir, sert harflerle bulununca da yine *p* ile gösterilir.

bâ, A. a. Arapça, "b" harfinin okunuşu. Tek n o k t a l ı olduğundan "ba-i muvahhide" ve noktası altta olduğundan "ba-i tahtaniyye" denir.

ba, F. s. İle, -li. • *Ba berat*, berat ile; *ba emr-i âli*, sadrazam buyruğuyla; *ba jurnal*, (zap-tiyece düzenlenen) tutanakla; *ba mazbata*, mazbatayla; *ba posta*, postayla, muhafaza altında; *ba rapor*, raporla, polis mazbatasıyla; *ba sened*, senetle; *ba tahrirat*, resmi bir makam yazısıyla; *ba tapu*, tapuyla.

ba', A. a. 1. Kulaç (1,829 m.) 2. Erişmek, yetmek. 3. Güç, beceriklilik. 4. Onur. Kerem, vergililik.

ba anki, F. bağ. Şu şartla ki, şu suretle ki.

bab, A. a. Bap. 1. Kapı. 2.

(Mec.) Sığınılacak, başvurulacak yer. • *Bab-i adalet*, hak kapısı; *-hükümet*, hükümet da-iresi; *-irtişa*, rüşvet kapısı. *Mınelbab ilel mihrab*, kapıdan mihraba dek, baştan aşağı.

bab, A. a. Bap. Kapı. Tanzimat-tan önce sarayın, Tanzimattan sonraları yeni düzenlenen hükümet dairelerinden bazıları hakkında kullanılmıştır. • *Bab-i hümayun*, Topkapı sarayının birinci kapısı; *-Fetvapenahi*, *-M e ş i h a t*, şeyhülislâm ka-pısı; *-Seraskeri*, askerlik işleriyle uğraşan daire; *-zaptiye*, İstanbul'da emniyet işleriyle uğraşan d a i r e. *Bab-üs-saade*, Topkapı Sarayının ikinci kapısı.

bab, A. a. Bap. 1. Bir kitabın bölümlerinden her biri. 2. Arapçada eylemlerin çekim biçimlerinden her biri. 3. İş, husus, madde. • *Ol bapta*, o iş hakkında. 4. Geçit, boğaz. • *Bab-ül-ebvab*, Kafkasya'da Şirvan dolaylarındaki der-bent. *Bab-ül-Mendeş*, Kızılde-niz'in Hint denizine doğru ta-rafındaki boğaz. 5. (Tas.) Tö-be, husus, keyfiyet.

bab, baba, F. a. 1. Baba. 2.

Şeyh. • *Baba-yi âlem*, Adem peygamber; *-suhan*, söz babası; *-zemane*, çağdaş şeyh; *Baba-yi atik*, Trakya'daki Babneski.

bal ıyan, *F. a.* [baba ç.] Tarihi babaları, şeyhler. Bektaşî şeyhleri.

Babâli, *ö. a.* [Bab-i âli] 1. Tanzimattan önce vezir-i âzam kapılarının, bu dönemden sonra hükümet dairelerinden birçoğu da içinde toplanan ve sadrazamların buldukları dairenin adı. Bulduğu semte de b u a d verilmiştir. 2. (Mec.) Bu semtte basımevleri ve gazete idarehaneleri bulunduğundan, İstanbul basını için kullanılır. kinayeli söz hali de almıştır.

Babil, *A. a.* Irak'ta ve Bağdat'ın güney tarafına düşen ünlü bir ilkçağ kenti. Büyüculüğünden dolayı Babil kuyusu anlamında "çeh-i Babil" e s k i yazınımızda çok kullanılırdı. Tanzimattan sonra, dillerin oluşturulması hakkındaki masalın dayandığı ü n l ü kuleden dolayı "Babil Kulesi" ve dünyanın yedi harikasından b i r i olan "asma bahçeleri" yüzünden kullanılır olmuştur.

babune, *F. babunec*, *A. a.* (Bitb.) Papatya.

bac, *F. a.* Bir yerden başka bir yere getirilen mallardan alınan vergi. Baç, haraç.

bacdar, *F. a.* [baç-dar] Baç toplama memuru.

bacenk, *F. a.* Baca.

bacgâh, *F. a.* [bac-gâh] Vergi alınan yer.

bacgîr, *F. a.* [bac-gîr] Baç toplama memuru.

bacgüzar, *F. s.* [bac-güzar] Baç veren.

bachâh, *F. s.* [bac-hâh] Baç isteyen.

-bâd, bâdâ, *F. a.* "Olsun, ola" anlamında dua. • *Afiyetbâd*, *aferinbâd*, *mübarekbâd*, kutlu olsun; *mebâdâ*, olmaya ki.

bâd, *F. a.* 1. Yel, rüzgâr. 2. Hava. 3. Soluk, nefes. 4. Ah, iç çekme. 5. (Tas.) Tanrı yardımı.

6. (Mec.) Söz. Övme. 7. Ulu-luk satma, kibir. 8. Şarap. • *Bâd-i berin*, sabah yeli; *-bü-rut*, (bıyık yeli) kibir, ululanma;

-fena, ölüm; *-İsa*, 1. İsa peygamberin ölüyü diriltten nefesi; 2. Usta hekim; 3. Etkili ilaç;

-nevruz, bahar yeli; *-saba*, baharda hafif esen rüzgâr, (Tas.) Tanrı lütfunun etkileri;

-seher, *-seherhîz*, sabah erken esmeye başlayan hafif yel; *-serd*, 1. Soğuk, sert yel; 2. İç-

ten gelen ah; *-sümum*, Sam yeli, çölün ağılı yeli; *-surta*, uygun, güzel yel. (Ed. Ce.): • *bâd-i âfet*; *-aşk*; *-biinsaf*; *-bi-*

karar; *-hâlik*; *-hamuş*; *-hazan*; *-hiraman*; *-meşacir*; *-muattar*;

-m u g a n n i; *-m u h a b - b e t*; *-nalân*; *-nevbahar*; *-pe-*

yemres; *-purgû*; *-pür-safir*; *-pür-vâd-i*; bahar; *-ratib*; *-re-*

biî; *-serma*; *-sümum*; *-şeban-*

gah; *-tabiat*; *-teranedar*; *-zâr*.

badam, *F. a.* 1. Badem: 2. (Mec.) Göz. • *Badam-i dü-magz*, iki içli badem.

badame, *F. a.* 1. İpek kurdu, ipek kozası. 2. Nazarlık, nazarlık boncuğu. 3. Et beni. 4. Zincir halkası. 5. Yamalı deriş hırkası. 6. Süslü, göz alan şey.

badamî, *F. s.* Badem biçiminde. • *Çeşm-i badamî*, sürmeli, iri, çekik, güzel göz.

bâdaver, *F. a.* [bâd aver] Bedavadan ele geçen şey. • *Gençine-i bâdaver*, Husrev Perviz'in ikinci haznesi.

bâdban, *F. a.* [bâd-ban] 1. Yelken. • *Bâdban-i ahdar*, yeşil yelken. 2. (Mec.) Arş, felek-ül-eflâk. • *Badbanküşa-yi azimet*, yola hazırlık.

badbedest, *F. s.* [bâd-bedest] Ele bir şey geçmemiş, hava almış, züğürt.

badbiz, *F. a.* [bad-biz] Yalpaze.

bâde, *F. a.* Şarap. • *Bâde-i canbahş*, can veren şarap; *-gülfam*, *-gülreng*, gül renkli (kırımızı) şarap; *-hamra*, kırmızı şarap; *-nâb*, katıksız, duru şarap.

bâde, *A. be.* "Sonra" anlamıyla tamlamalar yapmada kullanılır. • *Bâde bu'dun*, bir hayli zaman sonra; *bâde harab-ül-Basra*, Basra yıkıldıktan sonra, (yani) iş işten geçtikten sonra. *Ba'd-el-lüteyya v-el-leti*, bir ç o k belalar çekildikten sonra; *ba'd-el-eda*, yapıldıktan sonra; *ba'd-el-*

harb, savaştan sonra; *ba'd-et-ifa*, yerine getirdikten sonra; *b'ad-el-imza*, imzadan sonra; *ba'd-el-musalaha*, barıştan sonra; *ba'd-el-m ü t a l â a*, okuduktan sonra; *ba'd-et-tahkik*, araştırmadan sonra; *ba'd-el-eyvm*, bugünden sonra; *ba'd-ez-zeval*, öğleden sonra; *ba'd-ez-zuhur*, öğleden sonra. *Min ba'd*, bundan sonra, bundan böyle.

bâdefürüş, *F. s.* [bâde-fürüş] Ş a r a p satan, meyhaneci.

bâdegüdaz, *F. s.* [bâde-güdaz] Şarap tüketen.

bâdehâr, *F. s.* [bâde-hâr] Şarap içen. [ç. bâdehâran].

bâdehu, *A. be.* Ondan sonra.

bâdehüm, *A. be.* [ba'de-hüm] Onlardan sonra.

bâdekeş, *F. s.* [bâde-keş] Şarap içen.

bâdelahz, *A. be.* [ba'de-l-ahz] Tutulduktan sonra, yakalandıktan sonra.

bâdelasr, *A. be.* [ba'de-l-asr] İkkinden sonra.

bâdelistizan, *A. be.* [ba'de-l-istizan] İzin aldıktan, sorduktan sonra.

bâdeleyvm, *A. be.* [ba'de-l-eyvm] Bugünden sonra, bundan sonra.

badema, *A. be.* Bundan sonra.

bâdenuş, *F. s.* [bâde-nuş] Şarap içen. • *Bâdenuş olmak*, şerefe i ç k i içmek.

bâdeperest, *F. s.* [bâde-perest] 1. Şaraba tapan. 2. (Mec.) Şarabı çok içen.

bâdeza, *F. be.* [bâde-za] Bundan sonra.

ba'dezin, *F. be.* [ba'd-ezin] Bundan sonra.

ba'dezzeval, *A. be.* [ba'de-zzeval] Ö ğ l e d e n sonra.

ba'dezzuhr, *A. be.* [ba'de-z-zuhr] Öğleden sonra.

bâdfeza, *F. s.* [bâd-feza] Rüzgâr getiren.

badgân, *F. a.* Gözetici, bekçi, haznedar.

bâdgâne, *F. a.* Kafesli pencere.

bâdgîr, *F. a.* [bâd-gîr] Baca, nefeslik.

badî, *A. s., a.* [bed'den] 1. Neden. Gereken ve gerektiren.

2. İlk, baş. • *Badi-i emirde*, işin başında.

bâd-i heva, *F. s.* Bedava. Beleş, bahşış.

badinc, *F. a.* Hindistancevizi.

badincan, *F. a.* Patlıcan.

badincanî, *F. s.* Patlıcan renginde, morumsu.

badingân, *F. a.* Patlıcan.

badire, *A. a.* Ansızın, birdenbire söylenen söz, olay. [ç. bevadır].

badîye, *A. a.* Çöl. • *Badiye-nişin*, çölde oturan, çöl halkı; *badiye-peyma*, çölde gezip dolaşan. *Badiye-i gul*, dünya [ç. bevadi].

bâdnüma, *F. a.* [bâd-nüma] Yelin esme yönünü gösteren aygıt.

bâdpâ, *-y, F. s.* 1. [bâd-pa] Yel ayaklı. 2. (Mec.) Ayağına çabuk (at).

badpeymâ, *F. s.* [bâd-peymâ]

Boş gezen, serseri.

bâdreftar, *F. s.* [bâd-reftar] Koşması yel gibi olan, çabuk koşan.

bâdreng, *F. a.* 1. Ağaçkavunu. 2. Başı sert ve hızlı gider at.

bâdsenc, *F. s.* [bâd-senc] 1. Kibirli, ululuk satan. 2. Kötü niyetli.

bâdser, *F. s.* [bâd-ser] 1. Başı yelli. 2. (Mec.) Kibirli. Asi. Muhtaassıp.

bâdsüvar, *F. s.* [bâd-süvar] Yele binmiş, hızlı giden.

bâdzehr, *F. a.* [bâd-zehr] Panzehir, zehirin etkisini önleyen ilaç.

bâdzen, **bâdzene**, *F. a.* [bâdzen] Yelpaze.

-baf, *F. s.* "Dokuyan, dokuyucu" anlamıyla birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Buriyabaf*, *zerbaf*, hasır ören, sırma dokuyan.

baft. *Bkz.* beft.

bag, *F. a.* 1. Ağaç ve çiçek dikili yer. 2. Üzüm bahçesi. 3. (Mec.) Seyir, gezinti yeri. 4. Dünya. 5. Cennet. • *Bag-i adn*, *-behîstî*, *-cinan*, *firdevs*, *-huld*, *-Irem*, *-kuds*, *-naim*, *-Rıdvan*, *C e n n e t*; *bag-i dehr*, dünya.

bagal, **begal**, *F. a.* Koltuk. • *Bagalgir*, koltuk tutucu, koltuğa girici.

bagat, *F. a.* [bag ç.] 1. Bahçeler. 2. Üzüm bağları.

bagban, *F. a.* [bag-ban] Bahçıvan, bağ bekçisi.

bagbanî, *F. a.* [bag-ban-i] Bağ

- bekçiliği, bahçıvanlık.
bagçe, *F. a.* [bag-çe] Bahçe.
bagçevan, *F. a.* Bahçıvan.
bâgî, **bâgîye**, *A. s.* [bagy'den] Asi. Başkaldırmış. • *Taife-i bagîye*, başkaldırmışlar takımı.
bagistan, *F. a.* Bağ ve bahçe yeri, bağlık, bahçelik.
bâgîyane, *F. s., be.* Asicesine, asilere yakışır biçimde.
bâgız, *A. s.* [bugz'dan] Kinci, kin tutan.
bagiz, **begiz**, *A. s.* [bugz'dan] Herkese kin besleyen, kimseyi sevmeyen.
bagl, **bagle**, *A. a.* Katır.
bagteten, *A. be.* Birdenbire, ansızın.
bagvan, *F. a.* [bag-van] Bahçıvan, bağ bekçisi.
bagz, *A. a.* Azgınlık, aşırılık. Haktan ayrılma.
bagza, *A. a.* (*gayın*, *dat* ile) Hiç sevmeyiş, şiddetli sevgisizlik.
bagzar, *F. a.* [bag-zar] Bağlık yer. Bağ.
bah, *A. a.* Erkekle dişinin birleşmesi.
baha. *Bkz.* beha.
bahaber, *F. a., s.* [ba-haber] Haberli olma, haberi olma, haberli, bilgili. [ç. ba-haberan].
bahaberan, *F. s.* [bahaber-an] Haberliler, haberli olan kişiler.
bahadır, *F. a., s.* Yiğit, kahraman.
bahadırane, *F. s., be.* Yiğitçe, yiğide yakışır biçimde.
bahaim. *Bkz.* behaim.

- bahane**, **behane**, *F. a.* 1. Neden, vesile. 2. Yalandan özür.
bahanecu, *F. s.* [bahane-cu] 1. Bahane arayan. 2. Fırsat gözeten. 3. Garezci.
bahar, *F. a.* 1. İlkyaz mevsimi. 2. Yeşillik. 3. Çiçek ve yeşillik mevsimi. (Ed. Ce.): • *Bahar-i aşk*; *-hayal*; *-hayat*; *-mutrib*; *-nâtik*; *-terennüm*; *aşyan-i bahar*; *benat-i bahar*; *dem-i bahar*; *hadayik-i bahar*; *incilâl-i bahar*; *sürud-i şuh-i bahar*.
bahar, *A. a.* 1. Sarı papatya. 2. Tarçın ve karanfil gibi güzel kokulu ve sert taneler, ki yemeklere konur.
bahar, *A. a.* (*hı* ile) Ağız kokusu, kötü koku.
baharan, *F. a.* İlkyaz.
baharat, *A. a.* [bahar ç.] Yemeklere tat için katılan koku veren maddeler.
bahari, *F. s.* İlkyazla ilgili, ona dair.
baharistan, *F. a.* 1. Baharın hüküm sürdüğü zaman. 2. ö. a. Şeyh Sadi'nin eseri.
bahariyye, *F. a.* 1. Kasidelerden bahar betimlemesiyle başlayanı. 2. ö. a. İstanbul'da Halic'te tekkesiyle ünlü bir semt.
bahem, **behem**, *F. be.* [bohem] B i r arada, birlikte, toplu.
bahî, **bahiye**, *A. be.* Şehvetle ilgili, kösnül.
bahil, *A. s.* [buhl'den] Pinti, cimri. [ç. bahılan].
bâhil, *A. s.* 1. Başına buyruk. 2. İşsiz güçsüz, avare, başı-

boş.

bâhir, **bâhire**, *A. s.* 1. Parlak, güzel. 2. Açık, belli, görünen.

bâhis, *A. s.* [bahs'ten] Bahseden, konu yapan.

bahname, *F. a.* [bah-name] Şehveti uyarıcı t a n ı m ve resimlerle meydana getirilmiş kitap.

bahr, *A. a.* 1. Deniz. Büyük nehir ya da göl. 2. Aruz vezinlerinin bölümleri. 3. (Mec.) Bilgisine son olmayan kimse. • *Bahr-i bipayan*, genişliği sınırsız deniz; *bahr-i muhit*, büyük deniz, dış deniz, okyanus. [ç. bahur, bihar, ebhâr, ebhur].

bahren, *A. be.* Deniz yoluyla.

bahreyn, *A. a.* İki deniz. Akdeniz, Karadeniz. • *Hakan-ül-bahreyn*.

bahrî, **bahriyye**, *A. s.* Denize ait. Deniz ya da denizcilikle ilgili.

bahriyye, *A. a.* Devletin donanma ve deniz askerleri ve bunlara ait işler.

bahs, *A. a.* 1. Bir nesne üzerinde etraflı söz söyleyip gerçeği araştırma. 2. Söz tartışması. 3. İddialaşmak. [ç. ebhâs].

bahsî, *Â:ç.* [bahs'ten] Fransızca *discursif* (gidimli) karşılığı.

bahş, *F. a.* Bağış, ihsan. • *Bahş-i kalenderî*, cömertçe dağıtma. Bol keseden ihsan.

-bahş, **-bahşa**, *F. a.* "Bağışlayıcı, verici" anlamıyla birleşik sözcükler türetilir. • *Canbahş*, *hayatbahş*, *hayretbahş*, *giryebahş*, *kerembahş*, *kerem-*

bahşa, *safabahş*, *safabahşa*.

bahşayış, *F. a.* Bağışlayış. Bağışlama.

bahşayışger, *F. s.* [bahşayışger] 1. Bağış yapan. 2. Acıyan, şefkatli.

bahşende, *F. s.* Bağışlayan.

bahşış, *F. a.* Bağışlanan. Ücretten fazla verilen şey.

baht, *F. a.* Uğur. Talih. Yazı, yazgı, kader. • *Baht-i bidad*, insafsız talih, kötü yazgı; *-bidadar*, uyanık, açık talih; *-habalûd*, uyumuş, (yani) kapalı kısmet; *-siyah*, kara talih. *Bkz. bedbaht*, *bibaht*. *Civanbaht*, talihi genç, kısmeti açık; *kavi-baht*, talihi kuvvetli, uğuru açık; *nikbaht*, iyi talihli, kaderi uygun.

baht, *A. a.* Katıksız, arı, saf, halis, öz, salt.

bahtaver, *F. s.* [baht-aver] Talihli.

bâhte, *F. s.* Oyunda kaybetmiş, yutulmuş.

bahtek, *F. a.* 1. Küçük baht. Kötü talih. 2. *ö. a.* Nuşirevanın vezirinin adı.

bâhter, *F. a.* Batı, batı yönü. (Doğu, doğu yönü anlamında da kullanıldığı olur).

bahteri, *A. s.* 1. Salına salına yürüyen. 2. Ululuk satan (kimse).

bahtiyar, *F. a.* Kutlu, mutlu.

bahtiyarane, *F. be.* Bahtiyar olanlara yakışır biçimde.

bahtiyari, *F. a.* Kutluluk.

bâhur, *A. a.* Fazla sıcaklık. Sıcak zamanlarda yerden yük-

selen buhar. • *Eyyam-i bahur*, ağustos ayında yedi gün süren sıcaklar.

bahur. *Bkz.* buhur.

bahusus, *F. be.* [ba-husus] Hele, en çok.

bahye, *F. a.* Dikiş.

bahyezen, *F. a., s.* Terzi. Dikişçi.

baid, **baide**, *A. s.* [buud'dan] **1.**

Uzak, ırak. **2.** (Mec.) Beklenmedik, umulmaz. • *Baid-ül-ih-timal*, olamaz; *aktar-i baide*, uzak ülkeler; *esfar-i baide*, uzak, açık deniz seferleri.

bâir, *A. a.* **1.** Yok olmuş, yok olan. **2.** İşe yaramaz, yararsız. **3.** Boş, ıssız, ekilmemiş (toprak).

bâir, *A. a.* Erkek deve.

bâis, *A. s.* Neden. Gerektiren.

• *Bâis-i feryad*, feryad ettiren; *-meserret*, sevinç nedeni. [ç. bevais].

bâk, *F. a.* Korku; çekinme. • *Bi-bâk*, korkusuz, korkmayan. Günah sahibi anlamına da kullanıldığı olmuştur.

bakar, *A. a.* **1.** Öküz, sığır. **2.** (Mec.) İyiyi kötüyü ayırt edemeyen; sersem, ahmak.

bakari, **bakariye**, *A. s.* Öküz, sığır, inek, manda gibi hayvanlara ait, onlarla ilgili. • *Hayvanat-i bakariye*, sığır cinsinden hayvanlar.

bakay. *Bkz.* bekaya.

bakemal, *F. s.* [ba-kemal] Olgun, kusursuz, eksiksiz.

Bakıl, *A. ö. a.* Ahmaklığı mesel olmuş bir Arap.

Bâkır, *A. a.* 12 imamın beşin-

cisi. İmam Zeynelabidin'in oğlu ve Hüseyin'in torunudur (694-735).

bakıyat, *A. a.* [bakî, bakiyye ç.] Sürüp giden şeyler. • *Bakıyat-i salihat*, sevabı sürüp giden güzel işler.

bakiyye, *A. a.* **1.** Artıp kalan. **2.** Alt tarafı, sonrası. **3.** Yok olmuş bir şeyin artığı. • *Bakiyyet-üs-selef*, eskilerden artakalan adam. (Daha çok dine bağlı ve hayırlı kimseler için kullanılır). *Bakiyyet-üs-seyf*, *bakiyyet-üs-süyuf*, kılıç artıkları, savaştan ya da öldürülmeden kurtulabilmiş olanlar. [ç. bevaki, bekaya].

baki, **bakiyye**, *A. s.* [beka'dan]

1. Tanrı. **2.** Kalan, artık. • *El-baki*, Tanrı; *hüvelbaki*, (mezar taşlarında) ölmeyen, baki olan Tanrı'dır; *âsar-i bakiyye*, *mucizat-i bakiye*; s ü r ü p giden, ölmeyen yapıtlar, mucizeler. [ç. bakiyat, bevaki].

bakî, *A. s.* [bükâ'dan] Ağlayan.

bakir, *A. a.* El değmemiş.

bakire, *A. a.* Er görmemiş kız.

bakkal, *A. a.* Bakkal.

bakkam, *A. a.* **1.** Bakkam ağacı, Kızılağaç. **2.** Bundan çıkarılan kırmızı boya. **3.** Doğal olmayan tüm kumaş boyaları.

bakl, *A. a.* Yenecek her türlü yeşillik, ot.

bakla', *A. a.* Yeşillik.

bakûre, *A. a.* Turfanda yemiş.

bâl, *F. a.* **1.** Kanat. **2.** Kol, pazı. • *Bâl ü yal*, kol gerdan, boy bos. Uzun endam. *Kavi bâl*,

kolu kuvvetli; *şikeste bâl*, kanadı kırık, âciz. *Bâl ü per*, kanat.

bâl, *A. a.* Yürek, gönül, kalp. • *Fârig-ül-bâl*, kaygısız; *ferih-ül-bâl*, gönlü rahat; *halis-ül-bâl*, yüreği rahat, temiz; *mafi-l-bâl*, yürekteki (Mec.) murat, istek; *münkesir-ül-bâl*, gönlü kırık, gücenmiş; *müşevves-ül-bâl*, yüreği (niyeti) bozuk; *selim-ül-bâl*, temiz yürekli.

ba'l, *A. a.* 1. Erkek eş. 2. Efendi, sahip, hükümdar. 3. ö. a. İslamdan önceki bir put, Baal.

balâ, *F. s.* 1. Yüksek, yukarı, yüce. 2. a. Boy. • *Balâ kadd*, uzun boylu; *dûbalâ*, iki kat; *kadd-i balâ*, yüksek boy; *rûtbe-i balâ*, vezirlikten bir önceki rûtbe. *Zir ü balâ*, alt ve üst.

balâhane, *F. a.* [balâ-hane] Evin üstündeki kısım, ci-hannüma.

balâdest, *F. s.* [balâ-dest] Üstte olan, üstün olan. [ç. balâ-destan].

balâkadd, *F. s.* [balâ-kadd] Uzun boylu.

balâkeşide, *F. a.* [bâlâ-keşide] 1. Uzamış, boy atmış. 2. Uzun boylu. [ç. balâkeşidegân].

balânişin, *F. s.* [balâ-nişin] Üstte, yukarda oturan.

balâpervaz, *F. s.* [balâ-pervaz] Yüksekten uçan, kendini gücünün üstünde görüp göstermeye çalışan.

balâpervazane, *F. be.* [balâ-pervaz-ane] Yüksekten atar-

casına.

balârev, *F. s.* [balâ-rev] Yüksekte giden, uçan.

balâter, *F. s.* [balâ-ter] Daha ya da pek yüksek.

balâterin, *F. s.* En yüksek.

Ba'lbek, *A. ö. a.* Lübnan'da bir kent. Baalbek.

ba'le, *A. a.* Kadın eş.

balgam, *A. a.* İnsanı oluşturan 4 ahlattan biri sayılan *lenf* ya da serum (*flegme*, XIX. yüzyıl).

balgamî, *a. s.* 1. Balgamla ilgili. 2. Yapısında balgam üst ü n bulunan, *flegmatique* karşılığı (XIX. yy.).

bâli, **bâliye**, *A. s.* Eski, köhne. • *Ebniye-i bâliye*, eskiden kalma binalar.

balide, *F. s.* Büyümüş, yetişmiş, uzamış.

balig, **baliga**, *A. s.* [bülûğ'dan] 1. Erişen, erişmiş. 2. Ergin. 3. Varan. 4. Olgunluğun son basamağına ulaşan. • *Baligan mabelag*, ferah ferah. *Hikmet-i baliga*, *inayet-i baliga*, *kudret-i baliga*, (Tanrı'ya mahsus) en tam, olgun hikmet, bağış, kudret.

balîn, *F. a.* Yastık. • *Balîn-i istirahat*, -rahat, dinlenme yastığı. *Balînperest*, tembel; *ser-i balîn*, yastık ucu, başucu.

balış, *F. a.* Yüz yastığı. • *Baliş-i çarmin*, deriden yastık. *Çar-baliş*, yüce makam.

bâlküşa, *F. s.* [bâl-küşa] Kana-dını açmış, uçan.

balûa, *A. a.* Su dökecek çukur;

- delikli taş.
bâlvar, bâlver, *F. s.* [bâl-ver] Kanatlı.
bam, *F. a.* 1. Dam, çatı. 2. Sabah ışığı. 3. Telli sazların en kalın teli. • *Bâm-i bedi*, dokuzuncu gök. 4. Çeşme, göz-kapağı.
bâmdad, bâmdadan, *F. a.* Sabah vakti. Erte.
bame, *F. a.* Uzun, gür, kaba sakal.
bâmgâh, bâmgeh, *F. a.* Sabah vakti.
ban, *A. a.* 1. Sorgun ağacı, bey söğüdü. 2. (Mec.) Sevgilinin boyu.
ban, [Slavcadan] Bey, küçük prens.
-ban, *F. il.* -ci. • *Bagban*, bağcı; *derban*, kapıcı; *nigehban*, gözcü; *pasban*, bekçi.
bâni, *A. s.* [bina'dan] Yapıcı, yaptıran.
bank, bang, *F. a.* Haykıрма, bir ağızdan alkış. • *Bang-i reva-rev*, İsrâfil'in mahşer için çalacağı surun ikinci aşaması; *-namaz*, ezan.
banu, *F. a.* Kadın, bayan. • *Banu-yi meşrik*, güneş; *-Mısır*, Züleyha.
bâr, *F. a.* 1. Yük, ağırlık. 2. Kez, defa. 3. İzin. 4. Yemiş, meyve. • *Bâr-i evvel*, birinci kez; *-giran*, ağır yük, sıkıntı; *-Huda*, (i z i n sahibi) Tanrı; *bâr ü bengâh*, eşya ve çadır; *kâr ü bâr*, iş gücü.
-bar, *F. s.* "Yağdıran, saçan, serpen, döken" anlamlarıyla

- birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Anberbar*, *ateş-bar*; *eşkbar*; *gevhârbar*; *giranbar*; *giryebâr*; *güherbar*; *handebar*; *hûnbar*; *jalebâr*; *müşkbar*; *neşvebar*; *sayebar*; *şerarebar*; *şererbar*; *şulebar*; *ziyabar*.
baran, *F. a.* Yağmur. • *Mevsim-i baran*, yağmur mevsimi, g ü z ü n sonları.
barandide, *F. s.* [baran-dide] Görmüş, geçirmiş. • *Gürk-i barandide*, eski kurt.
barani, *F. a.* Yağmurluk.
baranriz, *F. s.* [baran-riz] Yağmur saçan, yağmur serpiştiren.
bâraver, *F. s.* [bâr-aver] Yemişli, yemişi olan.
bârdan, *F. a.* [bâr-dan] Her çeşit yük kabı.
bârdar, *F. s.* [bâr-dar] Yüklü.
bare, *F. a.* 1. Defa, kez. 2. Kale. 3. Zülf.
barec, *F. a.* İtüzümü.
barekâllah, *A. ün.* Allah mübarek etsin!
bargâh, bargeh, *F. a.* [bar-gâh] İzinle girilecek yer. Girmek için izin gereken yer. • (Mec.) *Bargâh-i kibriya*, Tanrı orunu.
bârgîr, *F. s., a.* [bâr-gîr] Yük kaldıran, yük taşıyan. Beygir, iğdiş edilmiş at.
bârha, *F. a.* [bâr ç.] 1. Yükler. 2. *F. be.* Sık sık, çoğunlukla, birçok kez.
bârhane, *F. a.* [bâr-hane] Yolcu eşyası, yüklü.
bârik, *A. s.* Parlayan. Şimşekli

- bulut.
- barîk**, *F. s.* İnce. (Ed. Ce.): • *Fikr-i barîk, hayal-i barîk, rişte-i barîk.*
- barîkbîn**, *F. s.* [barîk-bîn] İnce şeyleri gören, incelikleri anlayan.
- bârîka**, *A. a.* 1. Kılıç. 2. Parıldayan kılıç. 3. Silahların parıldaması. 4. Şimşek. 5. Parıltı, ışık. 6. (Mec.) Aydınlanma, nurlanma.
- barî**, *A. s.* 1. İyi nitelikleri bulunan, üstün. 2. Yakışıklı, güzel. 3. Zeki.
- barî**, *F. s.* Hiç olmazsa.
- Barî**, *A. a., s.* Yaratan, yaratıcı. Tanrı. • *Avn-i Barî, feyz-i Barî, lütf-i Barî*, Tanrı'nın yardımı, feyzi, lütfü.
- barî, baria**, *A. s.* [beraat'ten] 1. Tam. 2. Üstün.
- barîd**, *A. s.* [berd'den] Soğuk. (Mec.) Hoş olmayan.
- bâriş**, *F. s.* Yağış.
- bariz**, *A. s.* [bûruz'dan] Belirgin, meydanda, açık.
- bârkeş**, *F. s.* [bâr-keş] Yük çeken, yük kaldıran, ağır şeyler taşıyan.
- bârmend**, *F. s.* [bâr-mend] Yemişli, yemiş veren (ağaç).
- barr**, *A. s.* 1. Dürüst, doğru. 2. Dindar. 3. İyilik ve hayır işleyici.
- bâru**, *F. a.* 1. Kale duvarı, tabyanın gezinti yeri. 2. Sığınacak yer, siper.
- barud**, *F. a.* Barut. • *Barudhane*, barut işlenen yer. *Barudî*, baygın siyah, koyu gri; *barud-*

- i siyah*, küherçileden işlenen barut. [ç. bevarid].
- bârver**, *F. s.* [bâr-ver] Yemişli, yemişi olan, (Mec.) yarar, fayda.
- ba's**, *A. a.* 1. Gönderme. 2. Diriltme. • *Ba'sü ba'de-l-mevt*, yeniden dirilme. 3. Peygamberlik.
- basair, besair**, *A. ç.* 1. İbret uyandıracak durumlar. İbretli görüşler.
- basal**, *A. a.* Soğan.
- basala**, *A. a.* Bedende yaradılıştan olan her çeşit kabartı. • *Basala-i sisaiyye*, omurilik soğanı.
- basar**, *A. a.* 1. Görme. 2. Göz. 3. Kalp gözü. • *Kuvve-i basar*, gözün i y i görmesi; *şiddet-i basar*, keskin g ö r ü ş, görme keskinliği. *Medd-i basar*, uzun, uzak görme; *nur-i basar*, göz nuru. [ç. ebsar].
- basaret, besaret**, *A. a.* 1. Göz açıklığı. 2. Derin görüş. 3. Görme duyusu.
- basarî**, *A. s.* [basar'dan] Görmeye ait, görmekle ilgili.
- basavab**, *F. s.* [ba-savab] Doğru, haklı.
- basbasa**, *A. a.* 1. Köpeğin yaltaklanması. 2. Dalkavukluk, yaltaklanma.
- bâsır, bâsıra**, *A. s.* [basar'dan] Gören, görücü. • *Kuvve-i bâsıra* görme yetisi.
- bâsıt**, *A. a.* [bast'tan] 1. Yayan, yayıcı. • *Bâsıt-ür-rızk*, T a n r ı . 2. (Anat.) Açan.
- bâsim**, *A. s.* [besm'den] Gülen,

- gölücü.
- basir**, A. s. [basar'dan] 1. Gören. 2. Görüp anlayıcı, kalp gözüyle gören. 3. Her şeyi görüp bilen (Tanrı).
- basiret**, A. a. Kalp gözüyle görme, biliş. [ç. basair].
- basiretkâr**, F. s. [basiret-kâr] Basiretli, öngören, uzgören.
- basit**, **basita**, A. s. [bast'tan] 1. Düz, engelsiz. 2. Açık, geniş. 3. Sade, yalın.
- basite**, A. s. 1. Döşeme. 2. Düz yer. 3. İrtifa almada kullanılan yayvan güneş saati.
- bast**, A. a. 1. Yayma, serme, açma. 3. Gevşetme. • *Bast-i bisat*, örtünün yayılması; -*cevab*, karşılık v e r m e; -*makal*, söz açma, -*mukaddemat*, asıl maksada girmeden b i r şeyler söyleme; *kabz ü bast*, büzülmeyle gevşeme, iyilikle kötülük.
- basur**, A. a. Kalınbağırsağın yangısı yüzünden kan gelme. Mayasıl. [ç. bevasir].
- baş**, F. ü. Olsun, ola.
- başe**, F. a. Doğan, atmaca. • *Başe-i felek*, güneş; Kartal (takımyıldızı).
- başed**, F. a. "Olsun, ola" anlamına olup *gâh başed*, *gâh nebaşed*, gâh olur gâh olmaz biçiminde kullanılır.
- bat**, F. a. 1. Kaz. 2. Uzun boylu sürahi, testi. • *Bat-i sahba*, şarap kabı; -*şehd*, bal kabı; -*şir*, süt kabı.
- bataet**, A. a. Ağırılık, yavaşlık. Ağır davranma.

- Batalese**, A. a., ç. Ptolemeos soyundan gelen hükümdarlar.
- batalet**, A. a. İşsizlik. Avarelik.
- batane**, **batanet**, A. a. 1. Büyük karınlı, şişman olma. 2. Obur olma.
- batar**, A. a. 1. Ululanma, ululuk satma. 2. Kendini beğenme. 3. Haktan ayrılma. 4. Aşırı sevinç.
- batarika**, A. a. [batrik ç.] Patrikler.
- Batha**, A. a. 1. Mekke'de dağ arasında bir derenin adı. 2. (Mec.) Çakıl taşı bulunan büyük dere.
- bâtıl**, **bâtıla**, A. s. [butlan'dan] 1. Boş. 2. Çürük. 3. Doğruya ve gerçeğe karşıt. [ç. ebatil].
- bâtın**, **bâtına**, A. a. İçyüz, görünmeyen yan, sır. • *Ehl-i bâtın*, Tanrı sırrına ermiş ârifler.
- bâtınan**, A. be. İçinden, içyüzünden.
- bâtını**, A. s. 1. İç. 2. Aşikâr, belli olmayıp gizlilik bulunan şeylere ait.
- bâtıniyye**, A. a. Bir tarikat. Ayetlerin dış anlamlarından çok bâtın anlamlarına önem verdikleri içi n Tanrı sıfatlarından bazılarından şüphe gösterirler. Hasan Sabbah'ın t a r i k a t ı. • *Sahibiye*, *ibahiye*, *karamita*, *seb'iye*... gibi.
- batıy**, **batî**, A. s. [bataet'ten] 1. Ağır, yavaş hareketli. 2. Yavaş, geç. • *Batıy-ül-hareke*, davranışı ağır, *batıy-ül-hazm*, geç sindirilen; *batıy-ül-mizaç*, hu-

- yu ağır, yavaş olan.
- bâtir**, A. s. 1. Keskin. 2. Keskin (kılıç). 3. Kesen, budayan.
- bâtîş**, A. s. [batş'dan] Şiddetle davranan, tuttuğunu koparan.
- batiş**, A. s. [b a t ş' t a n] Güçlü, tuttuğunu koparan.
- batn**, A. a. 1. Karın. 2. Soy, kuşak. • *Batnan ba'de batnın*, soydan soya, kuşaktan kuşağa. [ç. bütün].
- batnî**, **batniye**, A. s. (Ana.) Karna mensup, karınla ilgili.
- batrik**, A. a. Patrik.
- batş**, A. a. 1. Sertlik ve kuvvetle tutup yakalama, kapma. 2. Kuvvet, şiddet, üstünlük.
- battal**, A. s., a. [betalet'ten] 1. Hükümsüz, boş. 2. İşlemez. 3. Çok büyük, hantal. 4. 57×82 boyunda baskı kâğıdı.
- battaliyye**, A. s. [battal'dan] İşi biten resmi kâğıtların bulunduğu torba.
- bauz**, **bauze**, A. a. Sivrisinek.
- baver**, F. s. Sağlam, çok doğru.
- bay**, A. a. 1. Zengin. 2. (Mec.) Sevilen, sevgili. • *Bay ü geda*, zenginle fakir.
- baygân**, F. a. [bay-gân] Bekçi, koruyucu.
- bayız**, A. s. (dat ile) [beyza'dan] Yumurtlayan.
- bâyî'**, A. s. [bey'den] Mal satan, satıcı.
- bâyiste**, F. s. 1. Gerekli, zorunlu. 2. Uygun. • *Bâyiste-i hes-tî*, varlığı zorunlu olan, kendi kendine var olan (Tanrı).
- bâyin**, **bâyine**, A. s. [beyn'den]

Aralayıcı, ayıran, ayırıcı. • *Talâk-i bâyin*, yeniden nikâh gerektiren boşanma.

bayrakdar, F. a. [bayrak-dar] Türkçe "bayrak" sözcüğünden yapıma: Bayrak taşıyan kimse.

Bayramiye, A. ö. a. 1. Hacı Bayram-i Veli tarikatı. 2. s. Bu tarikatla ilgili.

baytar, A. a. Baytar, veteriner.

baytari, **baytariyye**, A. a., s. 1. Baytarlık, veterinerlik. 2. Baytarlıkla, veterinerlikle ilgili.

baytara, A. a. Nalbantlık.

bâz, F. s. (ze ile) 1. Açık, açılmış. 2. Aralık. 3. Ayır.

bâz, F. be. 1. Geriye, geriye doğru. 2. Yeniden.

baz, F. a. 1. Doğan kuşu. 2. s. Açık. • *Şahbaz*, *şehbaz*, şahin.

ba'z, A. a. Birtakım, bir parça, biraz, birkaçı.

-baz, F. a. "Oynayan" anlamıyla birleşik sözcükler oluşturur. • *Bkz. ateşbaz*, *canbaz*, *dilbaz*, *hokkabaz*, *kumarbaz*, *serbaz*.

ba'zan, A. be. [b a'z-a n] Kimi vakit, kimileyin. Her zaman değil. Arasına.

bazar, F. a. 1. Pazar. 2. Alışveriş. 3. Pazar yeri. • *Şahid-i bazar*, hafif ahlaklı kadın.

bazargâh, F. a. [bazar-gâh] Pazar yeri, çarşı, alışveriş yeri.

bazargân, **bazergân**, F. a. 1. Tüccar, alışveriş eden esnaf. 2. Bezirgân. • *Bazargân başı*, tüccar vekili, şehbender. [ç. bazargânan, bazergânan].

- bâzdar**, *F. a.* [bâz-dar] Doğan-
cı. Çakırbaşı. Kuşçubaşı.
- bazende**, *F. a.* Oyuncu,
dansöz.
- bâzgerd**, *F. a.* [bâz-gerd] Dön-
me, dönüş.
- bâzgerdan**, *F. s.* [bâz-ger-dan]
Dönücü, dönen.
- bâzgeşt**, *F. a.* [bâz-geşt] **1.**
Dönme, dönüş, geriye dönme.
2. Vazgeçme. **3.** Gerileme.
- bâzgeşte**, *F. s.* [bâz-geşte] **1.**
Dönmüş. **2.** Vazgeçmiş. **3.** Ge-
rilemiş.
- bazgûn**, **bazgûne**, *F. s.* Ters, ba-
şaşağı.
- bazî**, *A. a.* Doğan kuşu.
- bazî**, *F. a.* Oyun.
- baziçe**, *F. a.* Oyuncak.
- baziçegâh**, *F. a.* [baziçe-gâh]
Kumarhane.
- baziçekâr**, *F. a.* [baziçe-kâr]
Oyuncu. [ç. baziçekâran].
- bazigâh**, *F. a.* [bazi-gâh] Oyun,
eğlence yeri, kumarhane.
- bazigede**, **bazikede**, *F. a.*
[bazi-gede] Oyun, eğlence
yeri, kumarhane.
- baziger**, *F. a.* [bazi-ger] **1.**
Oyuncu. **2.** Cambaz, ip cam-
bazı. **3.** Köçek. [ç. bazigeran].
- bazigûş**, **bazikûş**, *F. s.* Şen, la-
tifeci.
- bâzil**, *A. s.* (zel ile) [bezl'den]
Bol bol veren, dağıtan.
- baziş**, *F. a.* Oyun.
- bazküşa**, *F. a.* [baz-küşa] Ayırt
etme gücü.
- bazmande**, *F. s.* [baz-mande]
1. Geride kalmış, geride bira-
kılmış. **2.** Canlı kalmış.

- bazr**, **bızr**, *A. a.* (dat ile) Bızır,
dilak, klitoris.
- bazu**, *F. a.* **1.** Pazı, kol. **2.**
(Mec.) Güç, kudret. • *Bazu-yi*
himmət, himmet kolu; -*simin*,
gümüş gibi beyaz kol; -
zorâver; dayanıklı, kuvvetli
kol. [ç. bazuvan].
- bazubend**, *A. s.* [bazu-bend]
Pazıbent, kola bağlanan
muska.
- bazudıraz**, *F. s.* [bazu-dıraz]
Kolu uzun, güçlü, kahraman.
- bazuvan**, *F. s.* [bazu ç.] Pazılar,
kollar.
- be**, **-be-**, *F. il.* Sözcükleri -e ha-
line koyar, ile, için; "tâ" ekle-
nerek -e kadar anlamı verir. •
Begayet, *behakk-ı*, *benam-i*,
betekrar, *dembedem*, *dest be-*
dest, *lebbeleb*, *mahbemağ*,
sûbesû, *tâ be*, *zanubezanu*,
nevbenev. B u n a göre Türk-
çe sözcüklerle de *aybeay*, *kar-*
şibekarşı, *yanbeyan*... gibi bi-
leşikler yapar.
- be an şart ki**, *F. be.* Şu koşulla
ki.
- bebbega**, **bebga**, *A. a.* Papa-
ğan.
- bebr**, **beber**, **bebir**, *F. a.* Kap-
lanı andıran, yırtıcı ve postu
değerli bir hayvan.
- bebruh**. *Bkz.* yebruh.
- Bec**, *a.* [Macarcadan] Viyaña.
- becâ**, *F. s.* [be-câ] Yerinde, uy-
gun. • *Becâ nabecâ*, yerli yer-
siz.
- becâyiş**, *F. a.* [be-cayış] Onun
yerine. İki memurun kendi is-
tekleriyle birbirleriyle yer de-

ğıştirmeleri.
becbece, *A. a.* Çocukları avutmak için yapılan gürültü.
becce, **beççe**, **beçe**, *F. a.* **1.** Yavru. **2.** Çocuk. • *Şirbeçe*, aslanın yavrusu, cesaretli genç. *Tersabeçe*, Hıristiyan genci.
beceyb, *F. be.* [be-ceyb] **1.** Yakaya, yakaya doğru. **2.** Cebe, cebe doğru. • *Serbeceyb*, başı öne eğik.
becid, *F. be.* [b e- c i d] Uğraşma ile, çalışmayla.
becîl, *A. s.* Hatırı çok sayılan kimse.
beçegân, *F. a.* [beçe ç.] Yavru- lar, çocuklar.
bed, *F. s., a.* **1.** Kötü, fena, çirkin. **2.** Kötülük, fenalık.
bed', *A. a.* Başlayış, ilk.
bedaat, *A. a.* **1.** Güzellik. **2.** Birden, ansızın söz söyleme.
bedahd, *F. s.* [bed-ahd] Yalancı, sözünde durmaz, sözüne inanılmaz.
bedahce, **bedahet**, *A. a.* **1.** Açık, meydanda olma. **2.** Birden, ansızın.
bedaheten, *A. be.* Açıkça, açık açık.
bedahlâk, *F. s.* [bed-ahlâk] Kötü huylu.
Bedahş, **Bedahşan**, *F. a.* Hindistan'la Horasan arasında eski Baktria. • *Lâ'l-i Bedahşan*, adı geçen kentte çok değerli lâl taşları işlendiği için bu yolda ün almıştır.
bedahter, *F. s.* [bed-ahter] Kötü yıldızlı, talihsiz.
bedai', **beza'**, *A. a.* (*dat*, *ayın*

ile) [bidaat ç.] **1.** Anamallar, sermayeler. **2.** Mallar.
bedamel, *F. s.* [bed-amel] İşi, tutumu kötü olan.
bedamuz, *F. s.* [bed-amuz] Kötülük öğreten, rezil, deni.
bedasl, *F. s.* [bed-asl] Soyu kötü olan.
bedavaz, *F. s.* [bed-avaz] Kötü sesli.
bedavet, *A. a.* Bedevilik, Badiyede oturma, göçebelik.
bedavi, *A. s.* Bedevi; çölde, kırdan yaşayan, göçebe.
bedayi', *A. a.* [bedi, bedia ç.] Görülmedik ve beğenilebilecek yeni icat edilmiş şeyler. • *Bedayi-perver*, sanatçı, artist. *Hikmet-i bedayi*, estetik.
bedâyin, *F. s.* [bed-âyin] Gelenek ve tutamakları, ayın ve mezhebi kötü.
bedbaht, *F. s.* [bed-baht] Talihi kötü, talihsiz. [ç. bedbahtan].
bedbîn, *F. s.* [bed-bîn] Her şeyi kötü gören, kötümser. [ç. bedbînan].
bedbînî, *F. a.* Kötümserlik.
bedbû, *F. s.* [bed-bû] Kötü kokulu, kötü kokan.
bedcins, *F. s.* [bed-cins] Yapısı kötü, soysuz, sütü bozuk.
bedçehre, *F. s.* [bed-çehre] Çirkin yüzlü.
bedçeşm, *F. s.* [bed-çeşm] Kötü gözlü, nazarı degen.
beddua, *F. s.* [bed-dua] Inkisar, ilenc, kargıma.
bededa, *F. s.* [bed-eda] Tavrı, davranışı kötü, çirkin olan.

bedel, *A. a.* **1.** Bir şeyin yerini tutabilen nesne. **2.** Karşılık olarak verilen nesne. • *Bedel-i askerî*, askerlik ödevine karşı verilen para; -*nakdî*, askerlik ödevi için verilen belli bir para; -*şahsî*, askerlik ödevini maşasını vererek birine yaptırma. *Bedel-i mayetehallel*, vücudun harcamalarını tamamlayan yiyecekler; -*misl*, bir şeyin kıyaslanarak biçilme bedeli; -*üşr*, ekilmesi bırakılmış bir tarla için üşre karşılık alınan bedel. [ç. bedelât].

bedelen, *A. be.* Değeri ödenecek.

beden, *A. a.* **1.** Gövde. **2.** Kale mazgalı. [ç. ebdan].

bedendiş, *F. s.* [bed-endiş] Başkaları hakkında kötülük düşünen.

bedene, *A. a.* Kurban devesi.

bedenen, *A. be.* **1.** Vücutuyla. **2.** Fizik yönden.

bedenî, **bedeniyye**, *A. s.* Bedenle, vücutla ilgili. • *Terbiye-i bedeniyye*, jimnastik, beden eğitimi.

beder, *F. be.* [be-der] **1.** Dışarıya, dışarda. **2.** Kapı dışarı.

bedergâh, *F. a.* [be-dergâh] Kapıya çıkma.

bedevî, *A. s., a.* Çölde, çadırda yaşayan, göçebe insan.

bedeviyyet, *A. a.* Çölde ve çadırda yaşayan ve konup göçen halkın durumu.

bedfâl, *F. s., a.* [bed-fâl] **1.** Uğursuzluğa alamet olan (yorum). **2.** Kötüye yorma.

bedfercam, *F. s.* [bed-fercam] Sonu kötü.

bedfial, *F. s.* [bed-fial] Yaptığı işler kötü olan.

bedgevher. *Bkz.* bedgüher.

bedgirdar, *F. s.* [b e d-girdar] Kötü tabiatlı. Yaptığı işler kötü olan. • *Küffâr-i bedgirdar*; *rüzgâr-i bedgirdar*.

bedgû, *F. s.* [bed-gû] Herkes hakkında kötü söyleyen, dedikoducu, çekiştirici.

bedgüher, **bedgevher**, *F. s.* [bed-güher] Mayası kötü. [ç. bedgüheran].

bedgüman, *F. s.* [bed-güman] **1.** Kötülük düşünen. **2.** Her işte kötülük gören, işkilli.

bedhah, *F. s.* [bed-hah] Herkesin kötülüğünü isteyen. [ç. bedhahan].

bedhahî, *F. a.* Bedhahlık, herkesin kötülüğünü isteme.

bedhal, *F. s.* [bed-hal] Kötü hali, düşkün.

bedhisal, *F. s.* [bed-hisal] Kötü huylu.

bedhu, **bedhuy**, *F. s.* [bed-hu] Kötü huylu, huysuz.

bedî, *A. s.* Örnek ve benzeri olmayan bir şey yaratan. Böylece yaratılan. [ç. bedayi].

bedî, *A. a.* (Ya.) Kelamın lafız ve anlamca sanat ve süslerini konu yapan bilim.

bedia, *A. a.* Görülmedik, beğenilebilecek yeni bulunma şey. • *Bedia-i hayaliyye*, ülkü, ideal.

bediazar, *F. a.* [bediazar] Güzellik yeri.

bedid, pedid, *F. s.* Görünür, açık, belli. • *Nabedid*, görünmez, kayıp.

bedidar, *F. s.* Görünür, açık, belli.

bedihe, *A. a.* Ansızın ve düşünmeden söylenen güzel söz. Hazırcevaplık.

bedihegû, *F. a.* [bedihe-gû] Bedihe söyleyen, söylemeye alışık olan kimse. [ç. bedihegûyan].

bedihî, *A. s.* Kanıt ve tanıt gerekmeyecek derecede açık, belli olan.

bedihiyat, *A. a.* [bedihî ç.] Kanıt ve tanıt gerekmeyecek derecede açık, meydanda olan şeyler.

bedihiyet, *A. a.* Bedihî olma. Akıl kestikten sonra onayı için başka bir şeye gereksinmemek durumu.

bedîi, bedîye, *A. s., a.* Güzellik. Güzel.

bedîyat, *A. a.* Estetik.

bedîyet, *A. a.* [bedî'den] Güzellik.

bedil, *F. be.* [be-dil] Yürekten, gönülden, içten.

bedkâr, *F. s.* [bed-kâr] İş kötü, fena. [ç. bedkâran].

bedkârane, *F. be.* [bed-kârane] Kötü davranarak.

bedkiş, *F. s.* [bed-kiş] Dinsiz. • *Keşîş-i bedkiş*.

bedlika, *F. s.* [bed-lika] Suratı kötü, çirkin.

bedlikâm, *F. s.* [bed-likâm] Gem tutmaz, başı sert. Asi.

bedmaaş, *F. s.* [bed-maaş] 1.

Geçimsiz. 2. Ahlıksız.

bedmaye, *F. s.* [bed-maye] Mayası, yaradılışı bozuk [ç. bedmayegân].

bedmeniş, *F. s.* [bed-meniş] Kötü huylu.

bedmest, *F. s.* [bed-mest] 1. Sarhoşluğu kötü. 2. Fena sarhoş. 3. Kendini bilmeyecek denli sarhoş. [ç. bedmestan].

bedmestî, *F. a.* [bed-mestî] Bedmestlik.

bedmezheb, *F. s.* [bedmezheb] Kötü mezhepli, mezhebi kötü, sapkın.

bedmihir, *F. s.* [bed-mihir] Muhabbetsiz.

bednam, *F. s.* [bed-nam] Kötü ad kazanan, adı kötüye çıkmış olan.

bednesl, *F. s.* [bed-nesl] Soyu sopu bayağı olan, soysuz, piç.

bednigâh, *F. s.* [bed-nigâh] Kötü bakışlı.

bednihad, *F. s.* [bed-nihad] Kötü tabiatlı.

bednijad, *F. s.* [bed-nijad] 1. Soyu sopu aşağı. 2. Şeceresi bozuk (insan, at).

bedniyet, *F. s.* [bed-niyet] Niyeti, içi kötü olan, kötü niyetli.

bednüma, *F. s.* [bed-nüma] Çirkin, görünüşü kötü.

bedpesend, *F. s.* [bed-pesend] Kötüyü beğenen, cahil.

bedr, *A. a.* Dolunay. On dört gecelik ay.

Bedr, *A. a.* Mekke'yle Medine arasında bir yer olup Muhammed Peygamberin dinsizlerle ünlü bir gazasına sahne ol-

muştur. • *Ashab-i Bedr*, bu gazada Peygamberle birlikte bulunan 313 kişi.

bedrah, *F. s.* [bed-rah] Kötü yolu sapmış olan.

bedram, *F. s.* [bed-ram] **1.** Yabani (hayvan). **2.** Vahşi (at).

bedre, *A. a.* **1.** İçinde para olan torba, çıkın **2.** On bin kuruş.

bedreftar, *F. s.* [bed-reftar] Tutumu, g i d i ş i kötü.

bedrek, *F. s.* [bed-rek] Kötü damarlı, huysuz.

bedreka, **bedrika**, *F. a.* Kılavuz, yol gösterici.

bedrenk, *F. s.* [bed-renk] Açıkla koyu arasında kirlimsi bir renk.

bedrey, *F. s.* [bed-rey] Düşünçesi yanlış, batıl olan.

bedrud, *F. a.* Esenlik, esenleme. Veda.

bedsikâl, *F. s.* [bed-sikâl] Kötü düşünceli, herkes hakkında kötü söyleyen.

bedsiret, *F. s.* [bed-siret] Tabiatı kötü.

bedsirişt, *F. s.* [bed-sirişt] Kötü tabiatlı.

bedsuret, *F. a.* [bed-suret] Kötü tarz ve durum.

bedter, *F. s.* [bed-ter] Çok kötü. Beter.

bedterîn, *F. s.* En kötü.

bedtıynet, *F. s.* [bed-tıynet] Yaradılışı kötü.

beduh, *A. a.* Mektup zarfları üzerine yazılan ve zarf mühürlerine kazılan bir söz olup anlamı üzerinde çok şeyler denilmiştir. Bunun yerine ebced he-

sabına göre karşılığı olan 2, 4, 6, 8 rakamları da kullanılırdı.

beduş, *F. s.* [be-duş] Omuzda, omza. • *Ababeduş*, abası omzunda, serseri; *duşbeduş*, omuz omza.

bedüslûb, *F. s.* [bed-üslûb] **1.** Biçimsiz, çirkin. **2.** Tavrı, davranışı kötü ve çirkin olan.

bedzeban, *F. s.* [bed-zeban] Kötü dilli, küfürcü, ağız bozuk.

bedzehre, *F. s.* [bed-zehre] Yüreksiz, korkak.

beft, **baft**. *Bkz.* zerbeft.

beftere, *F. a.* Avcıların kullandıkları alıştırılmış kuş.

befteri, **pefteri**, *F. s.* Çulha tarağı.

begal. *Bkz.* bagal.

begâm. *Bkz.* bekâm.

begas, **bigas**, **bugas**, *A. a.* Zararlı ve hayırsız kuş.

begavet, *A. a.* [bagi'den] Asilik, zorbalık.

begayâ, *A. a.* Askerin ön karakol takımı, çarhacılar.

begayet, *F. be.* [be-gayet] Son derece, pek.

beggal, *A. a.* [bagl'den] Katırcı.

begiz, *A. s.* [bugz'dan] Kimseyi sevmeyen.

begiz. *Bkz.* bagiz.

begra, *F. a.* Erkek domuz.

begza, *A. a.* Hiç sevmeyiş.

beha, **baha**, *F. a.* Değer, fiyat, paha. • *Bibeha*, d e ğ e r i biçilemeyecek yükseklikte.

beha, *A. a.* **1.** Alışmak, dadanmak. **2.** Güzellik, süs, parıltı. *Hüsn ü beha*.

behadar, *F. s.* [beha-dar] Paha-

- lı, değerli.
- behaim, behayım, bahaim, A. a.** [behime ç.] Dört ayaklı hayvanlar.
- behak, A. a.** [Farsçası behek] İnsan derisinde pul pul alacalık peyda eden hastalık.
- behak, behk, A. a.** Göz patlama, göz patlatma.
- behakki, F. be.** [be-hakk] Hakkiyçin. • *Behakk-i Huda*, Allah hakkıyçin.
- behane. Bkz.** bahane.
- beharic, A. ç., a.** Çürük paralar.
- behc, A. a.** Her zaman neşeli insan.
- behcet, A. a.** 1. Güzellik. 2. Sevinç. 3. Güteryüzlülük.
- behek. Bkz.** behak.
- behem. Bkz.** bahem.
- behemzade, F. s.** Karmakarışık, dağınık.
- behemehal, F. be.** [beheme-hal] Her halde. Mutlaka.
- beher, F. s.** [be-her] Her bir, her biri. • *Beherhal*, mutlaka.
- behhal, A. s.** (hı ile) [buhl'den] Çok pinti, çok cimri.
- behhar, A. s.** (ha ile) [bahr'den] Gemici, denizci.
- behî, behiyye, A. s.** 1. Güzel. 2. Alımlı.
- behîc, A. s.** [behcetten] 1. Güzel. 2. Şen, güteryüzlü.
- behk. Bkz.** behak.
- behîm, A. a.** 1. Düz siyah şey. 2. Alacasız hayvan. 3. Dik, tiz, pürüzsüz ses.
- behime, A. a.** Dört ayaklı hayvan.

- behimî, A. s.** Hayvanca.
- behimiyyet, A. a.** Hayvanlık. Canlılık kalmakla beraber aklın tam olarak kaybolma durumu.
- behîr, A. s.** 1. Nefesi sıkışıp çok soluyan kimse. 2. Nefes darlığı.
- behire, A. s.** Soyluluk ve iyilikle ün salmış kadın. Şişmanlıktan yürürken solur kadın.
- behişt, bihişt, F. a.** Cennet, uçmak. • *Behişt aşıyan, -nişin*, d u r a ğ ı cennet olan, rahmetli, ölmüş.
- behiştî, F. s.** Cennetlik, cennete ait. Huri.
- behiyye, A. s.** [beha'dan] Güzel. • *Hediye-i behiyye*, güzel armağan; *emanet-i behiyye*, *idare-i behiyye*, *müdiriyet-i behiyye*, rütbeleri balâdan aşağı olan idare başkanlarına yazılırdı.
- behle, F. a.** Doğancı eldiveni.
- Behlûl, Buhlûl, A. a.** Çok gülen ve hayır sahibi kimse anlamına olan bu söz ad olarak da kullanılmaktadır. Harun-ür-Reşid'in kardeşinin adı olup divanece davranışlarıyla ünlüdür. • *Behlûl-i dâna* denirdi.
- Behmen, F. a.** Eski İran şahlarından Erdşir'in lakabı.
- behmen, F. a.** Brehmen sözünün hafifi.
- behod, F. s.** [be-hod] Yalnız, kendi. • *Hod behod*, yapayalnız, kendi başına, kendi kendine.
- Behram, F. a.** 1. Fars hüküm-

darlarından, zamanını yaban eşiği avlamakla geçirdiği için Gûr lakaplı bir hükümdarla, Nuşirevan'ın oğlu Hürmüz'ün başkomutanı ve çok zayıf olduğundan *Ç u p i n* lakabı verilen kimse. 2. Merih yıldızı. 3. Fars mitolojisinde bir perinin adı.

behre, *F. a.* 1. Pay, hisse. 2. Nasip, kısmet.

behredar, *F. s.* [behre-dar] Pay almış, yararlanmış.

behremend, *F. s.* [behre-mend] Nasiplenmiş. [c. behremendan].

behrever, *F. s.* [behre-ver] Pay almış, nasip sahibi.

behreyab, *F. s.* [behre-yab] Behreli, başarı göstermiş.

beht, *A. a.* Şaşma, şaşakalma.

behükmi, *F. be.* [be-hük] Hükümünce, hükmüyle. • *Behükmi-kadı*, kadı hükmüyle; *-kader*, kader hükümünce.

Behzad. *Bkz.* Bihzad.

beis. *Bkz.* be's.

beka, *A. a.* Bulunduğu halde kalma. Kalım. • *Dar-i beka*, *mülk-i beka*, ahret.

bekâm, **begâm**, *F. s.* [bekâm] İsteğine kavuşmuş.

bekâmet, **bikâmet**, *A. a.* Dilsizlik.

bekâr, Arapça, "bekâret" ya da Farsça "bikâr" sözcüğünden *a l i n m a* olup Türkçe "evlenmemiş" anlamında kullanılır.

bekâret, *A. a.* 1. Erkek görmemiş kız. 2. Kızlık.

bekavli, *F. be.* [be-kavl] Dediğine, sözüne göre. • *Bekavl-i sari*, yasayı koyana göre.

bekaya, **bakaya**, *A. a.* [bakiye ç.] 1. Artanlar, kalıntılar. 2. Akçalı yıl içinde tahsil olunmayıp ertesi yıla kalan vergiler. 3. Herhangi bir yüzdenden, zamanında askerliği sonraya kalmış olanlar.

kef, *F. be.* [be-kef] Avuçta, el içinde.

bekî, *A. s.* Çok ağlayan.

bekre, *A. a.* 1. Çark, çıkırcık. 2. Makara.

bekrî, *A. s.* İçkiye düşkün, sarhoş. • *Bekrî Mustafa*.

Bektaşî, **Bektaşîyye**, *A. ö. a.*, *s.* 1. Bektaşilikle ilgili. 2. Bektaşî (Hacı Bektaş-i Veli tarikatinden). 3. Yeniçeri.

Bektaşîyan, *F. a.* [bektaşî ç.] 1. Bektaşiler. 2. Yeniçeriler.

beküsiste, *F. s.* [be-küsiste] 1. Kopmuş, kopuk. 2. Çözüc, gevşek, düşük.

bel', *A. a.* Yutma, emme.

belâ, *A. a.* 1. Tasa, kaygı. 2. Büyük kaygı, afet. 3. Sıkıntılı iş ya da kimse. 4. Sıkıntı, zorluk. 5. Ceza. • *Belâdide*, sıkıntı görmüş; *belâ ender belâ*, püsküllü, katmerli bela; *belâkeş*, *b e l a* çekici; *belâ-yi siyah*, kara bela, (Mec.) acı olan her türlü olay.

belâbil, *A. ç., a.* Kuruntular, vesveseler.

belâbil, *A. a.* [bülbül ç.] Bülbüller.

belâcu, **belâcu**, *F. s.* [belâ-cu]

Bela arayan. [ç. belâcuyan].

belâdet, A. a. Kalın kafalılık.

belâgat, A. a. (Ya.) Meramın düzgün olarak süslü sözlerle anlatılması. • *Fenn-i belagat*, lafız ve sözcüklerin hale uygun olarak kullanımından söz eden bilim.

belâgatfuruş, F. s. [belâgat-furuş] Beliglik taslayan.

belâgatperdaz, F. s. [belâgat-perdaz] Belig söze gücü olan.

belâğ, bilâğ, A. a. Yetiştirme, eristirme.

belâhet, A. a. Bönlük.

belak, A. a. 1. Akli karalı, alaca olma. 2. (Özellikle ayakları böyle olan) at, hayvan. 3. Şaşma, hayrete düşme.

belâkeş, F. s. [belâ-keş] Ezizet ve sıkıntı çeken, çekici. [ç. belâkeşan].

Bel'am bin Baur, A. ö. a. Musa peygamber hakkında İsrailileri kandırarak kötü söylediğinden ün almıştır.

belâya, A. a. [beliyye ç.] Belalar.

belâzede, F. s. [belâ-zede] Belaya uğramış.

belbal, A. a. Tasa, kuruntu.

belbele, A. a. Emzikli bardak (F. bülbüle).

belde, A. a. Kent, kasaba. • *Belde-i tayyibe*, Medine.

beleb, F. be. [be-leb] Dudakta. • *Can beleb*, canı dudağa gelmiş, ölecek durumda.

beled, A. a. 1. Memleket, ülke. 2. Kent. • *Beled-ül-emin*, Mekte; *nefy-i beled*, kentten, ülke-

den çıkarma, sürme; *şeyh-ül-beled*, belediye başkanı yerini tutan kimse.

beledî, A. s. 1. Kentli. 2. Kent ya da kasabaya ait. 3. Yerli. 4. Belediyeye ilgili. 5. T. Bir çeşit kumaş.

belediyye, A. a. Kent ya da kasaba işleriyle uğraşan daire, belediye.

beleh, A. a. Bönlük, ahmaklık; aptallık.

belel, A. a. 1. Yaşlık, ıslaklık. 2. Rahatlık, başı dinçlik. 3. Güzellik, tazelik.

belesan, A. a. 1. Pelesenk ağacı. 2. Pelesenk yağı.

beli, F. a. Evet.

belîd, A. s. Akılsız, bön.

belig, A. s. [belâgat'ten] 1. Belagatle, yani düzgün olarak meramını anlatan. 2. Belagatle anlatılan, düzgün ve sanatlı. 3. Yeter derecede, fazla, çok. • *Say-i belig*, *tesir-i belig*.

beligane, F. be. Belig bir kimseye yakışır sûrette.

belîl, A. s. Yağmur serpiştiren yel. Islanmış şey.

beliyyat, A. a. [beliyye ç.] Beliyeler.

beliyye, A. a. Zorluk, sıkıntı.

belka', **belka'a**, A. a. Çöl.

belki, A. be. Belki, olabilir ki, olsa olsa.

Belkis, A. ö. a. Yemen'de bulunan Saba ülkesinin hükümdarı kadın. Süleyman peygamberle olan kıssası ünlüdür.

bellut, A. a. 1. Meşe ağacı. 2. Meşe palamutu. • *Bellut-ül-*

melik, Kestane ağacı, keşane.
bellutiyye, A. a. Palamutlular.
belsemiyye, A. a. Fransızca *balsaminees* (kınaçiçeğigiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
bel'um, bül'um, A. a. (Ana.) Gırtlak.
belva, A. a. Çile, sıkıntı. • *Dâr-i belva*, dünya.
bem, F. a., **bemm**, A. a. Telli sazların en kalın teli. [A. ç. bümüm].
ben, F. a. Harman, ekin, bağ.
benadık, A. a. [bündük ç.] 1. Tüfekler. 2. Kurşun taneleri, mermiler. 3. Yaylar.
benadir, A. a. [bender ç.] Ticareti işlek iskeleler, limanlar.
benam, F. s. [be-nam] Adlı, ünlü.
benam-ı, Adına, adıyçin.
benan, A. a. P a r m a k, parmak ucu. • *Müşar bilbenan*, parmakla gösterilir, ünlü; *ser-i benan*, parmak ucu.
benat, A. a. [bint ç.] Kız çocuklar. • *Benat-i Havva*, kadınlar; *-naaş*, Büyükeyi yıldız kümesi.
benc, beng, A. a. (Bitb.) Banotu.
bend, F. a. 1. Bağlama. 2. Kendinden ayırlamayacak surette çekme. 3. Boğum, boğmak. 4. Yasa ya da dilbilgisi kitaplarında rakamlı rakamsız fıkrâ, madde. 6. Baraj. 7. Makale. 8. Fıkra. 9. Uyakları başka olarak ve birkaç bölümden meydana getirilmiş uzun manzumenin her kısmı. •

Heftbend, yedi kat gök. *Bend-i ahenîn*, demir bağ. kelepçe; *terkib-i bend*, birkaç bentten oluşan manzumeden bent sonlarında kendi başına uyaklı beyit bulunan; *terci-i bend*, bentler arasında yinelenen birer beyit bulunanı.

-**bend**, F. s. "Bağlayan, bağlanmış" anlamlarıyla sözcükler meydana getirir. • *Bkz. bazubend. Divbend*, devleri bağlayan; *kalebend*, kalede cezasını çekmeye hükümlü; *prangabend*, prangayla cezasını çekmeye hükümlü; *zincirbend*, zincirli, zincire vurulmuş.

bende, F. a. 1. Bağlı, esir, tutsak. 2. Kul. 3. Birine bağlı, onun yanlısı. • *Bende-i halka begûş*, kulağı küpeli tutsak (esirlerin kulağına küpe takmak gelenektir); *-direm hiride*, parayla alınmış köle; *-dirine*, eski kul; *bendeniz, bendele-ri...* gibi sözler, kendini karşısındaki ö n ü n d e küçük tutup onun büyüklüğüne saygı göstermek gibi bir terbiye ve incelik geleneğiydi.

bendegân, F. a. [bende ç.] 1. Kullar. 2. Padişah hizmetinde olanlar.

bendegî, F. a. Kulluk.

bendehane, F. a. [bende-hane] Kendi evinden söz eden birinin nezaket olsun diye "köleevi" anlamında bu sözü kullanması gelenektir.

bendenevaz, bendenüvaz, F.

- s. [bende-nevaz] Kulunu, kölesini, adamlarını hoş tutan.
- bendeperver**, *F. s.* [bende-perver] Kendi adamlarını koruyup kayıran.
- bender**, *F. a.* Ticareti olan liman, iskele. [ç. benadir].
- berdergâh, bendergeh**, *F. a.* [bender-gâh] Ticaret limanı.
- bendezade**, *F. s.* [bende-zade] Kendi çocuğundan söz eden birinin kullanacağı n e z a k e t sözü.
- bendide**, *F. s.* Bağlı, bağlanmış.
- benefşe**, *F. s.* Mor.
- benefşe**, *F. a.* (Bitb.) Menekşe.
- benefşî**, *F. s.* Mor.
- benevbet**, *F. be.* [be-nevbet] Nöbetle, nöbetleşe, sırayla.
- beng, benc**, *A. a.* (Bitb.) Banotu.
- bengâh, büngâh**, *F. a.* Keçeden yapılmış Türkmen evi, çadır. • *Bâr ü bengâh ve hayme vü hargâh* sözü tarihlerde çok geçer.
- bengî** *F. s.* Beng düşkünü, tiryaki.
- benî**, *A. ç. a.* Oğullar demek olup bazı kabile ve hanedan adlarıyla kullanılır. • *Benî âd e m*, Âdemoğulları, insanlar; *-beşer, -nev*, insanoğulları; *Benî Israil*, Israiloğulları; *-Ümeyye*, Ümeyye oğulları.
- benîn**, *A. a.* [ibn ç.] Oğullar, çocuklar.
- benna**, *A. a.* [bina'dan] Yapı yapma işiyle geçinen adam. Mimar, kalfa.
- benu**, *A. a.* [ibn ç.] Oğullar.

- benvan, bunvan**, *F. a. 1.* Tarla, ekin bekçisi. **2.** Bekçi. **3.** Çiftlik kâhyası.
- bepga**, *F. a.* Papağan.
- ber**, *F. il.* Gibi, üzere.
- ber**, *F. s.* "Götüren, ileten, alan" anlamı katarak sözcüklere girer. • *Bkz. dilber; nameber*, mektup taşıyan.
- ber**, *F. a.* Yemiş.
- ber**, *Bkz.* berr.
- ber'**, *Bkz.* bür'.
- ber**, *F. a.* Göğüs.
- beraa, beraat**, *A. a.* İyi huy ve meziyetlerle benzerlerine üstün olma. • *Beraat-i istihlâl*, bir yapının konularını iyi bir başlangıçla anlatma, iyi başlangıç.
- beraber**, *F. s.* [ber-aber] **1.** Birlikte bulunan. **2.** *be.* Birlikte.
- Berabir, Berabire**, *A. ö. a.* [Berber ç.] Berberler, Berberistan halkı.
- beraet**, *A. a.* Bir işte ilgisi olmadığı anlaşılma, ilişiksiz çıkma, beraat, aklanma. • *Beraet-i zimmet*, üstünde bir şey ispatlanamamış olma, temize çıkma, temiz bulunma.
- Berahime**, *A. a.* [Berehmen ç.] Brehmenler.
- berahîn**, *A. a.* [burhan ç.] Burhanlar. Kanıtlar. • *Berahin-i adîde*, birçok kanıt.
- ber'aks**, *F. be.* [ber-aks] Tersine, aksine.
- beramed**, *F. a.* [ber-amed] Gider. • *Deramed beramed*, gelirler ve giderler.
- Beramike**, *A. ç. a.* Bermeki'ler.

- Bkz.* Bermek.
- berari**, *A. a.* [berriye ç.] Çöller, sahralar.
- beras**, *A. a.* **1.** Miskin hastalığı, cüzzam. **2.** Abraşlık.
- berat**, *A. a.* Nişan, rütbe, memurluk, maaş ve buna benzer şeyler hakkında devletçe verilen resmi kâğıt. • *Leyle-i Berat*, Muhammed Peygambere, peygamberliğinin bildirildiği 15 şaban gecesini anmak için olan kandil.
- beratil**, *A. a.* [birtîl ç.] Rüşvetler. Armağanlar.
- beraver**, *F. s.* [ber-aver] Yemiş veren yemiş ağacı.
- beraverd**, **beraverde**, *F. s.* Kayırmayla yükseltilmiş adam. Ayrılmış, seçilmiş şey.
- beray**, *F. il.* İçin, amacıyla. • *Beray-i hatır*, h a t ı r için; *-isticvab*, sorğu için; *-keşf*, keşif için; *-maslahat*, iş için; *-tenez-züh*, gezinti için.
- beraya**, *A. a.* [beriyye ç.] **1.** Halk. **2.** Halkın, haraç ve te-kâlîf vermeyeni, Müslüman ve kılıç ehli kısmı (böyle olmayanlara "reaya" denirdi). • *Reaya* ve *beraya*, tüm halk.
- berbad**, *F. s.* [ber-bad] **1.** Havaya uçmuş gibi dağınık. **2.** Viran, harap. **3.** Pis, kötü.
- berbat**, *A. a.* Kopuz ve lavtayı andırır saz.
- Berberî**, *A. s.* Berber kavmin-den, Afrika'nın Mısır'dan başka, tüm kuzeyde oturan halktan olan.
- Berberistan**, *F. ö. a.* Berberler

- ülkesi (Mısır sınırından Atlas Okyanusu kıyılarına dek uzanan bölge).
- Berberiyye**, *A. ö. a.* Berberler ülkesi.
- berca**, *F. s.* [ber-ca] Yerinde, uygun. • *Naberca*, yersiz; *pâ-berca*, ayağı yerinde, sebat edici. (Mec.) Uygun.
- berceste**, *F. s.* Nazik, güzel, yakışıklı. • *Mısra-i berceste*, kuvvetli, sağlam dize.
- berçide**, *F. s.* Toplanmış, devşirilmiş.
- berçîn**, *F. s.* Toplayıcı.
- berd**, *A. a.* Soğuk. • *Berd-el-acuz*, *b e r d-i acuz*, kocakarı soğuğu.
- berdar**, *F. s.* [ber-dar] Yemişli.
- berdar**, *F. s.* [ber-dâr] Asılmış. Darağacına çekilmiş.
- berdaşte**, *F. s.* Yüksekçe kaldırılmış. Giderilmiş.
- berde**, *F. a.* **1.** Tutsak. **2.** Köle. [ç. berdegân].
- berde**, **berede**, *A. a.* Mide dolgunluğu. • *Da-ül-berde*, mide dolgunluğu hastalığı.
- berdevam**, *F. s.* [ber-devam] Süren, sürüp giden, sürekli.
- berdî**, *A. a.* Saz otu, hasırotu, papirüs.
- berduş**, *F. s.* [ber-duş] Omuz üzerinde. Sırtta. • *Haneberduş*, evi omuzunda, serseri.
- bere**, **berre**, *F. a.* Kuzu.
- bered**, *A. a.* (Yağan) Dolu.
- Berehmen**, *A. a.* **1.** Brahma dininde olan. **2.** Hintli, Mecusi din başkanı.
- berehne**. *Bkz.* bürehne.

berehnêgî, *Bkz.* bürehnêgî.
bereket, *A. a.* 1. Nimet, Tanrı vergisi. 2. Bolluk, gürlük. 3. Uğurluluk. [ç. berekât].
berendaz, *F. s.* [ber-endaz] Yurkarı atan, fırlatan. Yok eden.
 • *Mevani berendaz*, engelleri yıkan, yok eden.
befere, *A. a.* [barr ç.] 1. Dürüstler, doğrular. 2. Dindarlar. 3. İyilik ve hayır işleyenler.
berevat, *A. a.* [berat ç.] Beratlar.
berf, *A. a.* Kar.
berfalûd, *F. s.* [berf-alûd] Karabatmış, kar içinde.
berfin, *F. s.* Kardan, karla ilgili.
berfnâk, *F. a.* [berf-nâk] Karlı.
berfpâre, *F. a.* [berf-pare] Kar tanesi.
berg, *Bkz.* berk.
bergeşte, *F. s.* Tersine dönmüş. • *Bergeşte ahter*, yıldızı tersine dönmüş; *-baht*, talihi tersine dönmüş; *-hal*, geçimi bozulmuş, düşkün; *-ruz*, günü dönmüş, talihsiz.
bergiriz, *F. s.* Yaprak dökücü.
bergul, *Bkz.* burgul.
bergüstvan, *F. a.* Zırhtan hayvan örtüsü.
bergüzar, *F. a.* Anılmak üzere verilen armağan,
bergüzide, *F. s.* Seçilmiş, seçkin.
berhabe, *F. a.* [ber-habe] 1. Yatılacak nesne. 2. Birlikte yatılan kimse.
berhane, *F. a.* Barhane, büyük ve düzensiz konak.
berhast, **berhaste**, *F. s.* Kalkmış, ayaklanmış.

berhayat, *F. s.* [ber-hayat] Yaşayan, hayatta olan.
berhe, *Bkz.* bürhe.
berhem, *F. s.* Karışık, dağınık.
berhemzede, *F. s.* Karmakarışık, altüst edilmiş.
berhemzen, *F. s.* Darmadağınık edici. Dağıtıcı.
berheva, *F. s.* [ber-heva] Havaya doğru atılmış, havaya uçurulmuş hava. (Mec.) Boş, yararsız.
berhîz, *F. s.* Kalkıcı, sıçroyıcı.
berhurdar, *F. s.* Unmak.
beri, *A. s.* [beraat'ten] 1. Kurtulmuş. 2. Temiz. 3. Hiç bir işe karışmamış, işte eli olmayan.
 • *Beriyy-üz-zimme*, üzerinde bir şey olmayan, aklanmış.
beria, *A. s.* Güzellik ve olgunlukla akranına üstün sevgili kadın.
berid, *F. a.* Postacı, sayı (yaya, ulak), ulak, tatar. • *Berid-i felek*, Satürn (Zuhâl) ya da Ay. [ç. beridan].
berik, *A. s.* Işık, parıltı.
berin, *F. s.* Yüksek, en yüce. • *Arş-i berin*, *çerh-i berin*, *sipehr-i berin*, *arş-i âlâ*; *behişt-i berin*, *huld-i berin*, *cennet-i âlâ*; *bâd-i berin*, tan zamanı esen yel.
beriyye, *A. a.* Halk, insanlar. • *Hayr-ül-beriyye*, Muhammed Peygamber.
beriyye, *A. a.* Çöl, sahra, kır.
berk, **berg**, *F. a.* Yaprak. • *Berk ü bâr*, yaprakla meyve. (Mec.) Sermaye; mal; *berk ü neva*, geçinecek şey; *bi berk ü neva*,

elde avuçta yok; *berk-i sebz*, armağan.

berk, *A. a.* (*kaf* ile) Şimşek. • *Rad ü berk*, gök gürültüsüyle şimşek. [ç. *bürük*].

berkân, *Bkz.* *bürkân*.

berkarar, *F. s.* [ber-karar] Kararlı, yerleşmiş, devamlı.

berkefşan, *F. s.* [berk-efşan] Şimşek saçan.

berkendaz, *F. s.* [berk-endaz] Parıldayıcı.

berkende, *F. s.* Kõparılmış, kökünden sökülüp atılmış.

berkeşide, *F. s.* 1. Çekilmiş kınından çıkarılmış 2. (Mec.) Çekilip meydana getirilmiş, ilerletilmiş.

berkeşte, *F. s.* Çıkarılmış, çıkmış olan [ç. *berkeştegân*].

berkiyye, *A. s., a.* 1. Şimşek gibi. 2. (XX. yüzyıl) Elektrik. • *Seyyale-i berkiyye*, elektrik akımı; *ahbarat-i berkiyye*, telgraf haberleri.

berkuk, *A. a., burkuk*, *F. a.* Şeftali, kayısı, zerdali.

Bermek, *A. ö. a.* Harun Reşit zamanında vezirlik eden bir ailenin Halit, Yahya, Fazil, Cafer adlarında dört oğlunun soyadları. Bağış, cömertlik örneği tutularak. • *Bermekî-meşrep*, *Bermekî-haslet* gibi sıfatlar yapılmıştır.

bermezid, *F. s.* Çok, ziyade olan.

berminval, *F. be.* [ber-minval] Üzere, olduğu gibi. • *Berminval-i âti*, aşağıda olduğu gibi. *Berminval-i muharrer*, yazıldı-

ğı yolda. *Berminval-i sabık*, eskisi gibi.

bermucib, *F. be.* [ber-mucib] Uyarınca, mucibince, ...a göre.

bermurad, *F. s.* [ber-murad] Muradına, isteğine ermiş.

bermutad, *F. s.* [ber-mutad] Alışıldığı, her vakit olduğu üzere.

berna, *F. a.* Genç. • *Pir ü berna*, yaşlı ve genç.

bername, *F. a.* 1. Mektup başlığı, elkap ve unvanı. 2. Adres.

berpâ, **berpây**, *F. s.* [berpâ] Ayakta. Yıkılmamış.

berr, **ber**, *A. a.* Kara, toprak.

• *Bahr ü ber*, deniz ve kara.

• *Berr-i atik*, Asya, Avrupa, Afrika;

-cedid, Amerika, Avustralya kıtaları, Yenidünya.

berrade, *A. a.* Kartlık.

berrak, *A. s.* [berk'ten] 1. Pek parlak. 2. Duru.

berran, *F. s.* Kesen, kesici, keskin. • *Tig-i berran*, keskin kılıç.

berranî, *A. s.* [berr'den] 1. Kıra, sahraya ait. 2. Harici, dışçı. 3. Mezhep kayıtlarına kayıtsız.

berre. *Bkz.* *bere*.

berren, *A. be.* Kara yoluyla, karadan.

berri, **berriyye**, *A. s.* Karaya ait. Karayla ilgili. • *Asakir-i berriyye*, *kuvve-i berriyye*, kara askeri, kuvveti; *Mühendishane-i berri-i hümayun*, kara kuvvetleri için teknik subay yetiştirme okulu.

berriyye, *A. a.* Çöl, sahra, kır.

berş, *A. ey., a.* Keten yaprağıyla yapılmış afyon şurubu, macunu. Keyif veren maddelerdendir.

bertaraf, *F. s.* [ber-taraf] Bir yana. Ortadan çıkmış, yok edilmiş. Şöyle dursun.

bertafsil, *F. s.* [ber-tafsil] Ayrıntılarıyla.

berter, *F. s.* [ber-ter] Daha yüksek.

berterîn, *F. s.* [ber-terîn] En yüksek.

berumend, *F. s.* Taze, taravetli. Yemiş verir.

bervech-, *F. s.* [ber-vech] Olduğu gibi, olarak. • *Bervech-i âti, -zîr*, aşağıda olduğu gibi; *-bâlâ*, yukarda olduğu gibi; *-i ş t i r a k*, ortaklıkla; *-m e ş r u h*, anlatıldığı üzere; *-peşin*, önceden, peşin verilmek koşuluyla; *-yesir*, kolaylıkla.

berz, *F. a.* 1. Tarım. 2. Tarla. 3. Ekin. 4. Mala.

berzah, *A. a.* 1. İki şey arasındaki aralık. 2. Ruhların kıyamet zamanına dek bekleyecekleri, dünyayla ahret arasındaki yer. 3. (Mec.) Çok sıkıntılı yer. Dar boğaz. [ç. berazih].

berzede, *F. s.* Toplanılmış, bir araya getirilmiş. Biriktirilmiş.

berzen, *F. a.* 1. Sokak. 2. Mahalle. 3. Alan.

berzger, **berzkâr**, *F. a.* Ekici, çiftçi.

berzgerî, *F. a.* Ekicilik, çiftçilik.

be's, **beis**, *A. a.* 1. Azap, sıkıntı. 2. Zarar, korku, fenalık. 3. Şiddet. • *Iman-i be's*, zor ve

sıkıntı inanı.

bes, *F. be.* (*sin* ile) Yeter, yetişir.

besair. *Bkz.* basair.

besait, *A. a.* [basit ç.] Basit şeyler.

besalet, *A. a.* Yürek sağlamlığı, yürekte korku olmayış. Yiğitlik.

besamet, *A. a.* Güler yüzlü olma.

besaret. *Bkz.* basaret.

besat, *A. a.* Düz, yayvan kap.

besatet, *A. a.* Basitlik, düzlük.

besatin, *A. a.* [bustan ç.] Bostanlar.

beser, *F. be.* [be-ser] Baş üstüne. • *Beser ü çeşm*, (baş göz üstüne) baş üstüne.

besi, *F. a.* Çokluk.

besic, *F. a.* 1. Yol hazırlığı. 2. Yolluk azlık.

besim, *A. s.* [besm'den] Güler yüzlü.

besir, *A. s.* (*se* ile) Çok, çok olan.

besme, **vesme**, *F. a.* Rastık.

besmele, *A. a.* 1. Bismillahirrahmanirrahim sözü. 2. Başlangıç. • *Besmelehân-i...*, besmele okuyarak. *Besmelekeş*, besmele çeken, başlayan.

besr, **besre**, *A. a.* (*se* ile) Sivilce, ufak çiban. • *Besre-i habise*, kangren yapan sivilce, karakabarcık.

bess, *A. a.* 1. Yayma, dağıtma. 2. Anlatma, açığa v u r m a.

• *Bess-i şekva*, *bess ü şekva*, şikâyeti açığa vurma.

bessam, **bessame**, *A. s.* (*sin* ile) Güleç, güler yüzlü.

- best**, *F. a.* Dügüm.
- beste**, *F. a.* Ezgi, hava, müzik.
- beste**, *F. s.* Bağlı. • *Bkz. dilbeste, pâbeste. Şikeste beste*, kırık dökük, şöyle böyle.
- bestedehan**, *F. s.* [bestedehan] Suskun, susan, dili tutulmuş.
- bestedem**, *F. s.* [beste-dem] Nefesi tutulmuş.
- bestedil**, *F. s.* [beste-dil] Gönülü bağlı, tutkun.
- bestegî**, *F. s.* 1. Bağlılık. 2. Kapalılık. • *Dilbestegî*, gönül bağıllığı, aşıklık.
- bestekâr**, *F. a.* Besteci.
- besteleb**, *F. s.* [beste-leb] Dudağı kapalı. Tutuk.
- besur**, *A. a.* [besr ç.] Sivilceler, küçük çıbanlar.
- beş'at**, *A. a.* 1. Acılık, tatsızlık, yavanlık. 2. (Nefeste) fena koku.
- Beşanika**, Arapça kurala uydurularak *B o ş n a k* sözcüğünün çoğulu olarak kullanılmıştır.
- beşaret**, **bişaret**, *A. a.* Muştı, müjde. • *Haber-i beşaretâver*, müjdeci haber.
- beşaretname**, *F. a.* [beşaretname] Muştı kâğıdı.
- beşaretresan**, *F. a.* [beşaretresan] Muştucular, muştı ulaştırırlar.
- beşart**, *F. be.* [be-şart] Koşuluyula, koşula bağlı olarak. • *Beşart-i an ki*, Şu koşulla ki.
- beşâset**, *A. a.* Güler yüzlülük.
- beşel**, *F. a.* Sarılma, yapışma, tutunma.
- beşem**, *F. s.* 1. Üzüntülü, keder-

- li, hüznülü. 2. Sindirilmemiş.
- beşen**, *F. a.* Boy, boybos, beden, uzun boy.
- beşene**, *F. a.* Güzellik, alımlılık.
- beşer**, *A. a.* İnsan. • *Eb-ül-beşer*, Â d e m peygamber; *nev-i beser*, insan c i n s i; *seyyid-ül-beşer*, *hayr-ül-beşer*, Muhammed Peygamber; *ilm-ül-beşer*, antropoloji (insanbilim) (XX. yy.).
- beşere**, *A. a.* İnsan derisinin dış tarafı. (Dirb.) Üstderi.
- beşeriyyat**, *A. a.* Fransızca *anthropologie* (insanbilim) karşılığı (XX. yy.).
- Beşeriyye**, *A. ö. a.* Tanrıyı, yarattıklarından biri gibi düşünen Mutezile fırkalarından biri.
- beşeriyye**, *A. s.* İnsanla ilgili.
- beşeriyyet**, *A. a.* İnsanlık. İnsanın doğal durumu.
- beşi**, **beşi'a**, *A. s.* Çirkin, tiksinti verici.
- beşîr**, *A. s., a.* [beşaret'ten] 1. Müjdeci, muştucu, peygamber. 2. Güler yüzlü adam.
- beşm**, *F. a.* 1. Kıracağı; çiy. 2. Dinsiz, sapkın.
- beşuş**, *A. s.* Güler yüzlü.
- beşuşane**, *F. be.* Güler yüzlüye yakışır surette, güler yüzlülükle.
- betat**, *A. a.* (te ile) 1. Azık, yol azığı. 2. Ev eşyaları. 3. Kesin, kesme. • *Bey'i betat*, kesin satış.
- betekrar**, *A. be.* [be-tekrar] Tekrar, y i n e, yeniden.
- beter**, *F. s.* [bed-ter'den] Daha

kötü.
beṭra, A. s. 1. Kesik, kuyruğu kesik. 2. Eksik, güdük, kusurlu. 3. Kısır. 4. Yürüyen, akan, geçen.
bettat, A. a. Salcı, şal yapan ve satan.
betûl, A. s. Erkeğe yanaşmayan kadın. Meryem'in ve Muhammed Peygamberin kızı Fatıma-üz-Zehra'nın lakaplarıdır.
Betuliye, 1. Kayingiller. 2. Gür-gengiller.
betyar, **betyare**, F. a. İfrit, Gul-yabani.
beva. Bkz. bevva.
bevabet, **bivabet**, A. a. Kapıcılık.
bevadi, A. a. [badiye ç.] Badiyeler.
bevadir, A. a. [badire ç.] Birdenbire olan olaylar.
bevais, A. a. [bais ç.] Bais olan şeyler.
bevaki, A. a. [baki ç.] Artakalanlar. • *Ve kissi aleyh-ül-bevakî*, g e r i kalanları da buna kıyas et.
bevar, A. a. Ölme, yok olma. • *Dar-ül-bevar*, cehennem.
bevari, A. a. [buriye ç.] Hasırlar.
bevarid, A. a. [barid ç.] Soğuklar, soğutulmuş şeyler.
bevarih, A. ç., a. S a m yelleri.
bevarik, A. a. [barika ç.] Parıltılar, parıldayıcılar.
bevasir, A. a. [basur ç.] Basırlar.
bevatıl, A. a. [batıl ç.] Batıl şeyler.
bevatın, A. a. [bâtın ç.] Batın-

lar, kapalı şeyler.
bevefk, F. be. [be-vefk] Uygun olarak.
bevl, A. a. 1. İşeme. 2. Çiş. • *Habs-i bevl*, sidik tutma; *sils-ül-bevl*, sidik tutamama, hep akıtma. *Bevle*, üre.
bevr, A. a. 1. Yok olma, ölme. 2. Yoklama, sınama. 3. Alışveriş sıkıntısı, durgunluk. 4. Sürülmemiş toprak.
bevva, **beva**, A. a. • *Cevz-i bevva*, Hindistancevizi.
bevab, A. a. Kapıcı. • *Bevvab-i mide*, mide kapısı.
bevaban, F. a. [bevab ç.] Kapıcılar.
bevabîn, A. a. [bevab ç.] Kapıcılar.
beval, A. s. [bevl'den] Çok işeyen. Şeker hastalığına tutulan kimse. • *Bevval-i çeh-i Zemzem*, adı ün alsın diye Zemzem kuyusuna işeyen adam.
bey, A. a. Satma. • *Bey' ü şira*, alım satım. *Bey'i men yezid*, artırmayla satış. [ç. büyü].
beyaban, F. a. Ç ö l. • *Beyabanneverd*, çöllerde dolaşan; *beyabapnişin*, çölde oturan.
beyabani, F. a. 1. Vaşşi, yabani (insan, hayvan, b i t k i, vb.) 2. a. Ç ö l adamı.
beyadika, A. a. [beydak ç.] (Satrançta) Paytaklar, piyadeler.
beyadir, A. ç., a. Harmanlar.
beyan, A. a. 1. Anlatma, açık söyleme. 2. Tanıt ve kanıtla fikrini ispatlama. • *Azb-ül-beyan*, anlatışı tatlı; *hüs-ni be*

yan, anlatış güzelliği; *fasih-ül-beyan*, anlatış fasih; *ilm-i beyan*, belagatin teşbih, istiare, mecaz ve kinaye kısımlarından söz eden bilim; *sadık-ül-beyan*, anlattığında doğru olan. *Atf-i beyan*, birbirini daha açıklamaya yarayan eşanlamlılardan her biri, örneğin, ahz ü girift, ifade vü beyan. *Beyan-ı hal*, durumu anlatma.

beyanat, A. a. [beyan ç.] Demeç.

beyanname, F. a. [beyanname] 1. Yazılı demeç. 2. Bildiri. 3. Durumu yazıyla bildiren açıklama, bildirme.

bey'at, **biat**, A. a. Birinin hâkimliğini, hükümdarlığını kabul etme. Uyuma.

beyaz, A. a. Aklık.

beyda', A. a. 1. Çöl, sahra. 2. ö. a. Mekke ile Medine arasındaki b i r düzlüğün adı.

beydak, A. a. (Satrançta) Piya-de, paytak.

bey'gâh, F. a. [bey'gâh] Pazar, pazar yeri.

beygar, **beygare**, F. a. 1. Azarlama, kınama, başa kakma. 2. Çekişme, kavga.

beyn, A. a. Ara, aralık. *be*. Arada, araya. • *Beyne beyne*, ikisi ortası; *beynehu beynallah*, k e n d i arasıyla Allah arası, yani Allah bilir; *beyn-el-ahali*, a h a l i arasında; *beyn-el-akran*, yaşitler arasında; *beyn-el-guzat*, gaziler arasında; *beyn-el-halk*, halk arasında; *beyn-*

el-havf verrica, korkuyla yalvarma arasında; *umutla umutsuzluk* arasında; *beyn-el-ihvan*, eş dost arasında; *beyn-el-milel*, uluslararası; *beyn-el-ulema*; alimler (sarıklılar) arasında; *beyn-el-üdeba*, edipler arasında; *beyn-en-nas*, halk, ahali arasında; *beyn-en-nehreyn*, iki ırmak arası; *beyn-en-nevmi vel yakaza*, uykuyla yarı uyanıklık arası; *beyn-es-semai vel arz*, yerle gök arasında; *beyn-ez-zevceyn*, karı-koca arasında; *beynina*, aramızda.

beynehüma, A. *be*. İki arasında.

beynelmileliyyet, A. a. [beynel-mileliyyet] Fransızca *cosmopolitisme* (kozmpolitlik) karşılığı (XX. yy.).

beynunet, A. a. 1. Aralık. 2. Fark, zıtlık. Anlaşmazlık. • *Beynunet-i-âzamiye*, (Gökb.) uzanım.

beyt, A. a. Ev, konut. • *Beytullah*, *beytülharam*, *beyt-i haram*, *b e y t-i mukaddes*, Kâbe; *Beyt-ül-mukaddes*, *b e y t-i mukaddes*, Kudüs'teki Mescid-i Aksâ; *Beyt-ül-lâhm*, Kudüs'teki tapınak. *Beyt-ül-mamur*, *beyt-i mamur*, yedinci kat gökte Cennet-i Firdevs'te bir köşk olup, Adem peygamberle yer-yüzüne (Kâbe bulunan mevkie) indirilmiş, Tufan'dan sonra yine Cennetteki yerine alınmıştır. *Beyt-ül-hazen*, *beyt-i ahzan*, Yakup peygamberin,

oğlu acısıyla yaşadığı yer, gam, tasa yuvası. *Beyt-ül-arus*, *beyt-üz-zıfâf*, gelin odası, gerdek odası. *Beyt-ül-mal*, genel mal hazinesi, devlet hazinesi. *Beyt-i müzlim*, fotoğraf kutusu. *Ehl-i beyt*, ev halkı, Muhammed Peygamber hanedanı. [ç. büyüt].

beyt, *A. a.* İki mısradan meydana gelen nazım, koşa (ya.). • *Beyt-i musarra'*, mısralarının ikisi de uyaklı beyit; *beyt-ül-gazel*, bir gazelin en güzel beyti; *beyt-ül-kasid*, bir kaside nin en güzel beyti. [ç. ebyat].

beytî, *beytiyye*, *A. s.* Evle ilgili. • *Idare-i beytiyye*, ev yönetimi.

beytutet, *A. a.* [beyt'ten] Bir yerde geceyi geçirme, gece yatma, geceleme.

beyyin, *A. s.* Açık, aşikâr.

beyyine, *A. a.* Kanıt, burhan. [ç. beyyinat].

beyza', *A. s.* Daha ak, çok ak. • *Hil'at-i beyza'*, beyaz kaftan (şeyhülislam kaftanı); *Millet-i beyza'*, İslamlar; *yed-i beyza'*, Musa peygamberin ışıklı görünen eli.

beyza, *beyze*, *A. a.* 1. Yumurta. 2. Savaşçı başlığı. • *Beyza-ı anka*, *-dik*, (horoz yumurtası) bulunmaz şey; *-â t ş i n*, *-cerh*, *zer*, *-zerrin*, güneş; *-islâm*, Müslüman şehirleri.

beyzî, *beyziye*, *A. s.* Yumurta biçiminde. Oval.

beze, *A. a.* Günah, suç.

bezl, *A. a.* Kendiliğinden verme, esirgemenen bol bol harcama.

• *Bezli-himmet*, *-makdur*, *-nefs*, himmetini, kuvvetini, nefesini esirgemenen uğraşma.

bezle, *A. a.* Latife.

bezlegû, *F. s.* [bezle-gû] Şakacı.

bezm, *F. a.* 1. Konuşma, yiyip içme meclisi. 2. İçki meclisi. • *Bezm-i cihan*, dünya meclisi; *-elest*, *-ezel*, elest meclisi; *-has*, özel meclis, sayılı birkaç kişilik içki meclisi.

bezmgâh, *bezmgeh*, *F. a.* [bezm-gâh] İşret meclisi yeri.

bezr, *A. a.* Tohum.

bezzgâr, *bezzger*, *F. a.* [bezzgâr] Çiftçi, ekici.

bezul, *A. s.* [bezl'den] Eli açık, bağışi bol olan.

bezz, *A. a.* (ze ile) 1. Bez, kumaş. 2. Giysi, elbise. 3. Döşeme.

bezzaz, *A. a.* Bez ve bezden yapılmış şeyler satan kimse.

bezzazistan, *bezzistan*, *F. a.* Bedesten.

bıdaa, *bıdaat*, *bızaa*, *bızaat*, *A. a.* 1. Anamal, sermaye. 2. Bilgi. • *Kalil-ül-bıdaa*, sermayesi az, bilgisi az; *kembıdaa*, ilmi az, eksik.

bınsır, *A. a.* Yüzükparmağı, ad-sızparmak.

bitane, *A. a.* 1. Gizli şey. 2. Astar. 3. İcyüz. 4. Sırdaş.

bitih, *bitiha*. *Bkz.* bittih, bittiha.

bitna, *A. a.* Çok yeme, mide şişkinliği.

bittih, *bitih*, *bittiha*, *bitiha*, *A.*

a. Kavun, karpuz. • *Bittih-i ahzar* (ahdar), -Şami, -zikkî, karpuz.

bızr. Bkz. bazır.

bi-, A. il. Başlarına eklendiği sözcükleri -e halî'ne koyar; "ile, için" anlamları katar. • Bkz. *Billahi*, *b i h a k k ı n*. (Farsça *be-* ilgeciyle) aynı işi görür, Arapça tamlamalarda *bi-*, Farsçalarda *be-* okunması gerekir). Kameriye harfleriyle başlayan sözcüklere eklendiği zaman "bil-" şeklini, şemsiye harfleriyle, *bid-*, *bin-*, *bir-*, *biş-*, *bit-*, *biz-* şekillerini alır.

bi-, F. il. Başlarına katıldığı adların anlamına olumsuzluk katar. • *biâb*; *biaman*; *biâr*; *bi-baha*; *bibahane*; *bibaht*; *bi-bâk*; *bibedel*; *biberk*; *bicâ*; *bicevab*; *bidad*; *biderd*; *biderman*; *bidin*; *bidirig*; *biedep*; *bi-enbaz*; *biencam*; *bifaide*; *bifütur*; *bigam*; *bigayret*; *bigiran*; *bigüman*; *bigünah*; *bigüvah*; *bihâb*; *bihaber*; *bihareket*; *bihayâ*; *bihayat*; *bihesap*; *bihired*; *bihis*; *bihudut*; *bihutut*; *bihuzur*; *bihüner*; *biihtiyar*; *biiktidar*; *biinsaf*; *biintibah*; *biintiha*; *biştibah*; *biitibar*; *bikâm*; *bikâr*; *bikayd*; *bikeran*; *bikiyas*; *bikusur*; *bilüzum*; *bimağz*; *bi-mâna*; *bimeal*; *bimecal*; *bimisal*; *bimuhaba*; *binam*; *binasib*; *binazir*; *bineva*; *binihaye*; *binışan*; *biniyaz*; *bikayd*; *bipayan*; *biperva*; *birahm*; *birenk*; *biriya*; *biruh*; *bisebat*; *bisebep*; *bisud*; *bisükûn*; *bişaibe*;

bişek; *bişekib*; *bişuur*; *bişümar*; *bişüphe*; *bitakat*; *bitaraf*; *bitekellûf*; *bitenahi*; *bitehasi*; *bitevakkuf*; *bitüvan*; *bivakt*; *bivefa*; *bivukuf*; *bivücut*; *bizeban*; *bizeval*; *biziya*.

bia, A. a. Tapınak. Kilise ya da sinagog (havra).

biad, A. s. [baid ç.] Iraklar.

biadd, F. s. [bi-add] Sayısız.

biaded, F. s. [bî-a d e d] Sayısız.

biadil, F. s. [bî-adil] Benzersiz, eşsiz.

biaman. Bkz. bieman.

biâr, F. s. [bi-ar] Arsız, utanmaz, hayasız, yüzsüz.

biârâm, F. a. [bî-ârâm] 1. Durup dinlenmez. 2. Bidüziye. 3. Rahatsız.

biat, **bey'at**, A. a. Birinin hâkimliğini, hükümdarlığını kabul etme, el sıkışma, saçak öpme. • *Biat-ı Rıdvan*, Hudeybiye'de Muhammed Peygambere yapılan biat.

biavni, A. be. [bi-avn] "Yardımla" anlamında terkip. • *Biavnillâhi tealâ*, Yüce Tanrının yardımıyla.

biaynihi, **biayniha**, A. be. [biayni-hi] Aynıyla, olduğu gibi.

bibahane, F. s. [bi-bahane] Bahane olmaksızın, nedensiz.

bibaht, F. s. [bi-baht] Talihsiz, bahtı kötü.

bibâk, F. s. [bi-bâk] Korkusuz, sakınmaz.

bibâkâne, F. be. [bi-bâkâne] Korkusuzca.

bibâkî, F. a. [bi-bâk-î] Korku-

suzluk.

bibedel, *F. s.* [bi-bedel] Benzersiz, eşsiz.

bibeha, *F. s.* [bi-beha] 1. Napsiz, mahrum. 2. Değersiz.

bibeka, *F. s.* [bi-beka] 1. Bekasız. 2. Geçici.

biber, *F. a.* Fare.

bicâ, *F. s.* [bi-câ] Yersiz.

bican, *F. s.* [bi-can] Cansız. Canını esirgemez yiğit.

Bicen. *Bkz.* Bijen.

bicevab, *F. s.* [bi-cevab] Yanıt-sız, karşılıksız.

biçare, *F. s.* [bi-çare] 1. Çaresiz. 2. Zavallı, yoksul. [ç. biçaregân].

biçaregî, *F. a.* Bicarelik, zavallılık.

Biçen. *Bkz.* Bijen.

biçide, **piçide**, *F. s.* Bükülmüş, kıvrılmış, karışık.

biçun, *F. s.* [bi-çun] Yaptığından sorulmayan (Tanrı sıfatı). • *Biçun ü çira*, sorumsuz (Tanrı).

bid, *A. s.* [bid-el-d...] Arapça *bi-* ilgecinin *d* ile başlayan sözcüklerden eliflamlılara katıldığı zamanki biçimi. • *Biddâva*, dava ederek; *biddave*, davet ederek; *biddefâ'at*, birçok defa, defalarca; *biddevlet ü vel ikbal*, devlet ve ikballe; *biddevr*, dolaşarak, başkasına bırakarak; *biddua*, duayla, dua ederek.

bid, *F. a.* Söğüt. • *Bîd-i giryân*, -*serniğûn*, salkımsöğüt; -*müşk*, sultani söğüt, çiçeği kokulu söğüt.

bida, *A. a.* (*dal*, *avın* ile) [bid at

ç.] Bid'atler.

bidaa, **bidaat**, *A. a.* (*be*, *dad*, *elif*, *avın* ile) 1. Anamal, sermaye. 2. Mal. 3. Bilgi dağıtıcı, yetenek.

bidad, *F. s.* [bi-dad] Adaletsiz, zalim. Acımasız.

bidadger, *F. s.* [bi-dadger] Zulüm edici. [ç. bidadgeran].

bidadî, *F. a.* Zalimlik.

bidar, *F. s.* Uyanık. • *Bidar baht*, mutlu; -*dil*, uyanık, aydın. *Baht-i bidar*, uyanık, uygun talih; *dil-i bidar*, uyanık gönül.

bidarî, *F. a.* 1. Uyanıklık. 2. Uğraşma, çabalama. 3. Dikkatlilik.

bid'at, *A. a.* 1. Sonradan, yarıdan çıkmış şey. 2. Peygamber zamanından sonra dinde olan şey. • *Bid'at-i hasene*, beğenilebilir yenilikler; -*seyyie*, kötü yenilikler. [ç. bida'].

bidaye, **bidayet**, *A. a.* 1. Başlama. 2. Ön, başlangıç, ilk. • *Mahkeme-i bidayet*, davaların ilk görüldüğü mahkeme, bunun üstünde *istinaf*, *t e m y i z* mahkemeleri vardı.

bidayeten, *A. be.* [bidayet-en] İlk olarak, başlangıç olarak.

biddefâ'at, *A. be.* [bi-d-defâ'at] Defalarca, sık sık, çok kez.

bidester, *F. a.* Kunduz.

bidevlet, *F. s.* [bi-devlet] Zavallı, mutsuz, talihsiz.

bidil, *F. s.* [bi-dil] Gönülsüz.

bidimağ, *F. s.* [bi-dimağ] Akılsız.

bidin, *F. s.* [bi-din] 1. Dinsiz. 2.

(Mec.) Acımasız.
bidireng, *F. s.* [bi-direng] Eğlenmeyen, durmayan, çabuk.
bidirig, *F. s.* [bi-dirig] Esirgemyen, elinden geleni yapan.
bidud, *F. s.* [bi-dud] Dumansız, duman çıkarmayan.
Biduht, *F. a.* Venüs. Zühre.
biecmahim, *A. be.* Hepsi, cümlesi, tümü.
biedeb, *F. s.* [bi-edeb] Edepsiz, terbiyesiz.
biedebane, *F. be.* [bi-edebane] Edepsizce, terbiyesizce.
bieman, **biaman**, *F. s.* [bi-eman] A m a n s ı z, aman vermez, acımasız.
biemrillah, *A. be.* Tanrı'nın buyruğuyla.
biendaze, *F. s.* [bi-endaze] Endazesiz, ölçüsüz, aşırı.
biesrihi, *A. be.* Hep bir arada.
bieyyihal, *A. be.* [bi-eyyi-hal] Her halde, mutlaka.
bifaide, *F. s.* [bi-faide] Faydasız, yararsız, işe yaramaz.
bifazlillahi tealâ, (Allah'ın fazlıyla) anlamına Arapça terkip.
bigâh, *F. s.* [bi-gâh] Vakitsiz. • *Gâh ü bigâh*, vakitli vakitsiz.
bigal, *A. a.* [bagl ç.] Katırlar.
bigam, *F. s.* [bi-gam] Gamsız, tasasız.
bigâne, *F. s.* 1. Yabancı. 2. Tanımaz. 3. (Tas.) Yaşadığı halde dünyayla ilgisini kesmiş.
bigânegî, *F. a.* [bi-gânegî] Yabancılık.
bigaraz, *F. s.* [bi-garaz] 1. Garezsiz. 2. Yan tutmayan. 3. İçten.

bigarazane, *F. be.* [bi-garazane] 1. Garezsiz olarak. 2. Yan tutmayarak. 3. İçtenlikle.
bigas. *Bkz.* begas.
bigavr, *F. s.* [bi-gavr] 1. Sığ olan, derin olmayan. 2. Düşüncesiz, akılsız, ahmak.
bigayat, *F. a.* [bigaye ç.] Sonsuzlar.
bigaye, *F. s.* [bi-gaye] 1. Sonsuz. 2. Çok.
bigayri, *A. be.* [bi-gayri-i] Olumsuzluk, a s ı l sözcük anlamının tersini vererek tamlamalara girer. • *Bigayri hakkın*, haksızlıkla, haksız olarak.
bigayriha, **bigayrihi**, *A. ad.* [bi-gayri-ha] Başkası. • *Asaba bigayriha*, mirası kalan kimse ile arasındaki bağda kadın bulunan kadın mirasçılar.
bigeren. *Bkz.* bikeran.
bigış, *F. s.* [bi-gış] Hilesiz, samimi.
bigüman, *F. s.* [bi-güman] Şüphesiz, kuşkusuz.
bigünah, **bigüneh**, *F. s.* [bi-günah] 1. Günahsız, suçsuz. 2. (Mec.) Zavallı.
bih, *F. s.* İyi.
bih, *F. a.* 1. Ayva ağacı. 2. Ayva.
bih, *F. a.* (hı ile) 1. Kök. 2. Temel, kaynak.
bih, **biha**, **bihima**, **bihim**, *A. s.* O adılının eril, dişil, tesniye ve çoğul durumları. O, onunla, ona, ondan. • *Mahkûmun bih*, ona hükmolunmuş; *ma-mulün bih*, onunla amel olunan, hükmü geçer; *mef'ulün-*

bih, (Dilb.) -i hali.
bihab, *F. s.* [bi-hab] Uykusuz.
bihaber, *F. s.* [bi-haber] Habersiz, haberi olmayan.
bihadd, *F. s.* [bi-hadd] Sınırsız, uçsuz bucaksız, sonsuz. • *Bihadd ü payan*, uçsuz bucaksız, tükenmez. *Bihadd ü şumar*, sonsuz ve sayısız.
bihakkın, *A. be.* [bi-hakkın] Hakkıyla, tamamıyla.
bihalet, *F. s.* [bi-halet] Durgun, neşesiz.
biham, *A. a.* (Koyun, kuzu, keçi vb.) Hayvanlar.
bihamat, *A. a.* (Koyun, kuzu, keçi vb.) Hayvan sürüleri.
bihamdillâh, *A. be.* Allaha şükür olsun, Allahın yardımıyla.
bihar, *A. a.* [bahr ç.] Denizler.
bihar, *F. s.* [bi-har] Dikensiz.
bihareket, *F. s.* [bi-hareket] Hareketsiz, kıvılcımsız.
bihasebi, *A. il.* -ce, bakımından anlamıyla birleşikler meydana getirir. • *Bihaseb-il-hal*, hal dolayısıyla, duruma göre; *bihaseb-il-i'rab*, i'rapça; *bihaseb-il-meratib*, rütbece, rütbe bakımından.
bihâsıl, *F. s.* [bi-hâsıl] 1. Sonsuz, sonuçsuz. 2. Verimsiz.
bihayâ, *F. s.* [bi-haya] Hayasız, utanmaz.
bihayat, *F. s.* [bi-hayat] Cansız.
bihbud, *F. s.* İyi, sağ.
bihbudî, *F. a.* İyi olmaklık.
bihefgen, *F. s.* [bih-efgen] Kök söken.
bihemal, **bihümal**, *F. s.* [bihemal] Eşsiz, benzersiz.

bihemta, *F. s.* [bi-hemta] Eşsiz, benzersiz.
bihengâm, *F. s.* [bi-hengâm] Vakitsiz.
bihesab, *F. s.* [bi-hesab] Hesaba gelmez, sayısız.
bihin, *F. s.* İyi.
bihired, *F. s.* [bi-hired] Akılsız, aptal, ahmak.
bihiss, *F. s.* [bi-hiss] Hissiz, duygusuz.
bihişt. *Bkz.* behişt.
bihter, *F. s.* En iyi.
bihterîn, *F. s.* Çok iyi, pek iyi.
bihud, *F. s.* [bi-hud] Kendinden geçmiş.
bihudane, *F. be.* [bi-hudane] Kendinden geçmişçesine.
bihude, *F. s.* Beyhude, nafile, boş. • *Bihudegû*, boşuna söz söyleyen; *bihudekâr*, boşuna çalışan.
bihudegî, *F. a.* [bihudegî] Beyhudelik, nafilelik, yararsızlık.
bihudud, *F. s.* [bi-hudud] Sınırsız, sayısız.
bihuş, *F. s.* [bi-huş] Aklını kaybetmiş, sersem, baygın, kendinden geçmiş.
bihuşane, *F. be.* [bi-huşane] Kendinden geçmişçesine.
bihutut, *F. s.* [bi-hutut] Çizgisiz, çizgileri belirsiz.
Bihzad, **Behzad**, *F. s.* Ünlü Fars ressamı. "Doğuşu iyi" anlamındır.
biibaretiha, *A. be.* Aynıyla, ibaresi ibaresine.
biidrak, *F. s.* [bi-idrak] İdraksiz, anlayışsız.
biihtiyar, *F. s.* [bi-ihtiyar] Elde

olmayarak, kendiliğinden.
biiman, *F. s.* [bi-iman] İmansız, dinsiz, inançsız.
biinsaf, *F. s.* [bi-insaf] İnsafsız, acımaz.
biintiha, *F. s.* [bi-intiha] Sorumsuz.
biir. *Bkz.* bi'r.
biirtiyab, *F. s.* [bi-irtiyab] Şüphesiz.
biitibar, *F. s.* [bi-itibar] İtibarsız, değersiz, saygınlığı olmayan.
biiz'an, *F. s.* [bi-iz'an] Anlayışsız.
biiznillâhi tealâ, Tanrı'nın izniyle.
Bijen, Bicen, Biçen, *F. a.* Rüştem'in yeğeni.
bika', *A. a.* [buk'a ç.] Ülkeler.
bikâmet. *Bkz.* bekâmet.
bikarar, *F. s.* [bi-karar] 1. Kararsız. 2. Rahatsız.
bikayd, *F. s.* [bi-kayd] Kayıtsız, ilgisiz, aldırma.
bikaydane, *F. be.* [bi-kayd-ane] Kayıtsızca.
bikaydî, *F. a.* (Hek.) Kayıtsızlık. *F r a n s ı z c a atraxie* karşılığı (XX. yüzyıl) Ataraksiya.
bikemükâst, *F. be.* [bi-kem-ükâst] Eksiksiz, artıksız, tamam olarak.
bikeran, bigeran, *F. s.* [bikeran] Sınırsız, uçsuz bucaksız, sonsuz.
bikes, *F. s.* [bi-kes] Kimsesiz. [ç. bikesan].
bikesane, *F. be.* [bi-kes-ane] Kimsesizlere yakışır halde.
bikıyas, *F. s.* [bi-kıyas] Ölçüsüz, kıyas kabul etmez, çok büyük

olan.
bikiymet, *F. s.* [bi-kıymet] Kıymetsiz, değersiz.
bikr, *A. s.* 1. Kızlık. 2. Bozulmuş, el sürülmemiş. • *Bikr- fikr*, -*mazmun*, ilk olarak söylenmiş fikir, mazmun. [ç. ebkâr].
bikusur, *F. s.* [bi-kusur] Kusursuz, eksiksiz.
bil-, *A. il.* [bi-el] Kameriye harfleriyle başlayan sözcüklerde *bi-* ilgeci bu biçimi alır. Katıldığı sözcüğe "ile, için" anlamı k a t a r a k belirteç grupları meydana getirir. • *Bilafiye; bilahare; bilâkis; bilasale; bilcümle; bilfarz; bilhusus; biliskat; bilicab; bilicad; biliclal; biliddia; bilifa; biliftihar; bilihitimam; bilihtisar; bilihtişam; bilihtiyar; biliktiza; biliktibas; biliktidar; biliktifa; biliktisab; bililtica; bililtifat; bililtimas; bilimal; bilitizam; bilimdad; bilimha; bilimlâ; bilimtihan; bilimtisal; bilimtizac; bilimza; bilincimad; bilinfaz; bilinfikâk; bilinfilâk; bilinfirad; bilinfisal; bilinkısam; bilinkışaf; bilintac; bilintihab; bilintikal; bilintisab; bilirad; bilirae; bilirkâb; bilisaf; bilistical; bilisticar; bilisticvab; bilistid'a; biliştidlâl; bilisti'fa; bilistifsar; bilistihbar; bilistihdam; bilistikbal; bilistikmal; bilistilzam; bilistimlâk; bilistintak; bilistisna; bilistişare; bilistizan; biliş'ar; bilişare; bilişgal; biliştira; biliştirak; bili'ta; bilitiraf; bilitiraz; bilititifak; bilittihad; bilityan;*

- bilkalb*; *bilkayd*; *bilkeşf*; *billisan*; *bilmukabele*; *bilmünavebe*; *bilmüşahade*; *bilmüşave-re*; *bilmüvacehe*; *bilmüzakere*; *bilvasıta*; *bilvekâle*; *bilvesaye*.
- bilâ-**, A. s. Bulunduğu sözcüğe olumsuzluk verir. Yalnız Arapça sözcüklere eklenmesi kural gereği ise de Farsça sözcüklere de eklendiği olmuştur. (*Bilâârâm*, *bilâperva* gibi). • *Bilâârâm*; -*bedel*; -*faiz*; -*fâsıla*; -*ihtar*; -*ihtilâf*; -*ihtiyar*; -*ihtiyat*; -*imtihan*; -*inkita*; -*intihab*; -*intikal*; -*irtikâb*; -*isbat*; -*isticvab*; -*istisna*; *iş'ar*; -*itiraz*; -*kayd ü şart*; -*lüzum*; -*mualece*; -*muayene*; -*mucib*; -*müdafaa*; -*muhakeme*; -*mücadele*; -*münazaa*; -*müsademe*; -*m ü z a k e r e*; -*resm*; -*sebeb*; -*tahrik*; -*taksir*; -*tarif*; -*târiz*; -*tasdik*; -*tashih*; -*teemmül*; -*tehir*; -*tek-lif*; -*tevakkuf*; -*ücret*; -*vasıta*; -*veled*.
- bilâd**, A. a. [beled ç.] Kentler. • *Bilâd-i aşere*, (10 kent) İzmir, Eyüp, Kandıye, Halep, Selanik, Sofya, Trabzon, Galata, Kudüs, Larisa; -*erbaa*, (4 kent) Edirne, Bursa, Ş a m, Kahire; -*isna aşer*, (12 kent) Adana, Erzurum, Bağdat, Beyrut, Diyarıbekir, Rusçuk, Bosnasaray, Sivas, Maraş, Trablusgarp, Ayıntap, Çankırı.
- bilâfâsıla**, A. be. [bilâ-fâsıla] Aralıksız, bidüziye.
- bilâfütur**, A. be. [bilâ-fütur] Çekinmeksizin.
- bilâğ**. Bkz. belâğ.

- bilâhire**, A. be. [bi-l-âhire] Sonra, sonradan, sonunda.
- bilâistisna**, A. s. [b i l â-istisna] İstisnasız, ayırt etmeksizin.
- bilakis**, A. be. [bi-l-aks] Aksine, tam tersine.
- bilâsebeb**, A. s. [b i l â-sebeb] Nedensiz.
- bilâtevakkuf**, A. be. [bilâ-tevakkuf] Durmadan.
- bilâudul**, A. be. [bilâ-udul] Sapmadan, dönmeden.
- bilâvasıta**, A. be. [b i l â-vasıta] Dolaysız, doğrudan doğruya.
- bilâveled**, A. be. [b i l â-veled] Çocuksuz.
- bilbedahe**, A. be. [bi-l-bedahe] Düşünmeden, hemen akla geldiği gibi.
- bilcümle**, A. be. [bi-l-cümle] Bütün, tüm, hep.
- bilerziş**, F. s. [bi-lerziş] Titremeden, titremez.
- bilfarz**, A. be. [bi-l-farz] Diyelim ki, tutalım ki.
- bilfiil**, A. be. [bi-l-fiil] Gerçek olarak, sözle değil işle.
- bilhassa**, A. be. [bi-l-hassa] Mahsus, özel olarak, hele, özellikle.
- bilhayr**, A. be. [bi-l-hayr] Hayırla, hayırlısıyla.
- bilicra**, A. be. [bi-l-icra] 1. İcra ederek, yaparak. 2. İcra yoluyla.
- bililtizam**, A. be. [bi-l-iltizam] 1. İş edinerek, m a h s u s; bile bile. 2. İnadına.
- bilittifak**, A. be. [bi-l-ittifak] Birleşerek.
- bilkuvve**, A. be. [bi-l-kuvve] 1.

Fikirde, düşünce halinde. İş haline çıkmadan. 2. (Fel.) Gizil, tasarlı.

bilkülliye, *A. be.* [bi-l-külliye] Bütün bütüne. Büsbütün.

billâh, **billâhi**, *A. be.* [bi-l-Allah] A l l a h için (ant).

billûr, *A. a.* Billur, kırılca.

billûrîn, *F. s.* Billurdan, billur gibi.

bilma', *A. be.* [bi-l-ma'] (Kim.) Su ya da hidrojeni bulunan madde adlarına *hydro* karşılığı olarak girer.

bilmukabele, *A. be.* [bi-l-mukabele] K a r ş ı l ı k olarak.

bilmünasebe, *A. be.* [bi-l-münasebe] Sırası gelmekle.

bilûtfihi tealâ, *A. be.* [bi-lûtfi-hi] Tanrı'nın inayetiyle.

bilüzum, *F. s.* [bi-lüzum] Lüzumsuz, gereksiz.

bîm, *F. a.* Korku. • *Bîm ü ümid*, korkuyla umut, kararsızlık; *bîm-i can*, can korkusu.

bimagz, *F. s.* [bi-magz] Beyinsiz, akılsız, hafif davranışlı.

bimahal, *F. s.* [bi-mahal] Yersiz, sırasız.

bima'na, *F. s.* [bi-ma'na] Manasız, anlamsız.

bima'nahi, *A. be.* [bi-ma'na-hi] Yine o anlamda. Aynı anlamda.

bimanend, *F. s.* [bi-manend] Benzersiz, eşsiz.

bimar, *F. s.* Hasta. [ç. bimarın].

bimarhane, *F. a.* [bimar-hane]

1. Hastane. 2. Akıl hastanesi.

bimarî, *F. a.* [bimar-i] Hastalık.

bimaristan, *F. a.* [bimar-istan] Hastane.

bimeal, *F. s.* [bi-meal] Anlamsız, saçma.

bimecal, *F. s.* [bi-mecal] Mecal-siz, dermansız, halsiz, zayıf, güçsüz.

bimecalane, *F. be.* [bi-mecal-ane] Güçsüzce, dermansızca.

bimecalî, *F. a.* [bi-mecal-i] Güçsüzlük, dermansızlık, halsizlik, zayıflık, mecal-sizlik.

bimekân, *F. s.* [bi-mekân] Yersiz yurtsuz. Serseri.

bimer, *F. s.* [bi-mer] Sayısız.

bimera, *F. s.* [bi-mera] Riyasız.

bimerhamet, *F. s.* [bimerhamet] Merhametsiz, acımaz, acımasız.

bimeze, *F. s.* [bi-meze] Tatsız tuzsuz.

bimihir, *F. s.* [bi-mihir] Sevgisiz, şefkatsiz.

bimikdar, *F. s.* [bi-mikdar] Değersiz, önemsiz.

biminnet, *F. s.* [bi-minnet] Yaptığı iyiliği başa kakmaz.

bimisal, *F. s.* [bi-misal] Eşsiz, benzersiz, örneksiz.

bîmnak, *F. s.* [bîm-nâk] Korkulu, korkuya kapılmış.

bimuadil, *F. s.* [bi-muadil] Benzersiz, eşsiz.

bimucib, *F. s.* [bi-mucib] Necessiz, gerekçesiz, yersiz.

bimuhaba, *F. s.* [bi-muhaba] Çekinmeyerek, korkmadan.

bimübalât, *F. s.* [bi-mübalât] Dikkatsiz, kayıtsız.

bimüdani, *F. s.* [bi-müdani] Emsalsiz, benzersiz, eşsiz.

bimürüvvet, *F. s.* [bi-mürüvvet] Mürüvveysiz.

bin-, *A. il.* [bi-el-n...] Arapça *n u n* harfiyle başlayan elif-lamlı sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki *ş e k l i* olup sözcüğü -e, -de durumlarına koyar. • *Binnetice*, sonunda; *binnefs*, nefisle, kendisi; *binnis-be*, bir dereceye kadar; *binnihaye*, sonunda, en sonunda.

-bîn, *F. s.* Gören, görücü. Birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Bkz. âkibetbîn, bedbîn, durbîn, geçbîn, nikbîn, zâhîrbîn.*

bînâ, *F. s.* Gören, görücü. • *Çeşm-i bînâ*, görür göz; *nâbînâ*, kör. [ç. binâyân].

bina', *A. a.* 1. Yapı. 2. Yapma. 3. Dayama, bir dava ve iddiayı bir şeyin üzerine kondurma. 4. (Dilb.) Arapçada eylemlerin çatılarını konu yapan kitap. • *Bina' emini*, yapıya bakmakla görevli kimse.

binaberin, *F. be.* Bunun üzerine.

binaen, *A. be.* Dayanarak, yapılarak, dolayı. • *Binaen alâzalik*, bunun üzerine, bundan dolayı; *binaenaleyh*, bundan dolayı, bunun üzerine.

binagûş, *F. a.* Kulak memesi.

binam, *F. s.* [bi-nam] Adsız, ünsüz.

binamaz, *F. s.* [bi-namaz] Beynamaz, namaz kılmaz.

binazîr, *F. s.* [bi-nazîr] Benzersiz, eşsiz.

bincişk, *F. a.* Serçe kuşu.

binefsihi, *A. be.* [bi-nefsi-hi] Kendisi, kendi.

binemek, *F. s.* [bi-nemek] Tuzsuz, tatsız. [ç. binemekân].

bînende, *F. s.* Gören, görücü. [ç. bînendegân]. -

bineng, *F. s.* [bi-neng] Utanmaz.

bineva, *F. s.* [bi-neva] Nasipsiz. Her şeyden yoksun. [ç. binevayan].

bîni, *F. a.* Burun.

-bînî, *F. a.* Görücülük, görürlük. • *Âkibetbînî*, sonu görürlük.

binihaye, binihayet, *F. s.* [bi-nihaye] Nihayetsiz, sonsuz, pek çok, sayısız.

bîniş, *F. s.* Görüş, uyanıklılık.

binışan, *F. s.* [bi-nışan] Nişansız, izsiz.

biniyaz, *F. s.* [bi-niyaz] Kimseye gereksinimi olmayan, özgür, bağımsız, gözü tok.

binnefs, *A. be.* [bi-n-nefs] Kendinden, kendisi.

binnisbe, *A. be.* [bi-n-nisbe] 1. Nispetle, oranla. 2. Bir ölçüde, bir ölçüye dek. 3. Oldukça.

bint, *A. a.* Kız. • *Zeyneb binti Ali*, Ali'nin kızı *Z e y n e b*. *Bint-i ineb, bint-ül-ineb*, üzüm kızı, şarap.

bipayan, *F. s.* [bi-payan] Sınırsız, sonsuz, ucu bucağı bulunmayan, tükenmez.

biperde, *F. s.* [bi-perde] Arsız, utanmaz, yırtık.

biperva, *F. s.* [bi-perva] Korku-

suz, aldırış etmez.
bir, *F. s.* 1. Yıldırım, şimşek. 2. Şiddetli yağmur, tufan. 3. Yatak, yaygı, döşek. 4. Ezber.
bir-, *A. il.* [bi-el-r...] Arapça *ri* harfiyle başlayan eliflamlı sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki biçimi olup sözcüğe "ile", "ederek" anlamı katar.
 • *Birrakabe; birrasad; birremz; birresm; birrıza; birrica; birric'a; birrivaye; birrücu; birrüküp; birrüus; birruye.*
bi'r, biir, *A. a.* Kuyu. [ç. âbar].
birader, *F. a.* 1. Erkek kardeş. 2. (Mec.) Dost, arkadaş.
biraderane, *F. s., be.* [birader-ane] Kardeşlikle ilgili. Kardeşçe.
biraderî, *F. a.* [birader-î] Kardeşlik.
birah, *F. s.* [bi-rah] 1. Yolsuz, yoldan sapmış, yolunu yitirmiş. 2. Dinsiz, imansız. 3. Yol yordam bilmez, edepsiz.
birahî, *F. a.* [bi-rah-î] 1. Yolsuzluk, yoldan çıkmışlık, yolunu sapıtmışlık. 2. Dinsizlik, imansızlık. 3. Yol yordam bilmezlik, edepsizlik.
birahm, *F. s.* [bi-rahm] Acımaz, acımasız, kalpsiz.
Bircîs, *F. a.* (Gökb.) Jüpiter (Müşteri) yıldızı.
bi reng, bi renk, *F. s.* [bi-reng] 1. Renksiz. 2. Lekesiz, beneksiz.
bi rengî, *F. a.* [bi-rengî] Renksizlik.
bi re'sihi, *A. be.* [bi-re'si-hi] Başlı başına.

bi resm, *A. be.* [bi-resm] Âdet olduğu üzere, resmi olarak.
bi rey, *F. s.* [bi-rey] Reysiz, oysuz.
bi rey b, *F. s.* [bi-rey b] Şüphesiz. Kuşkusuz.
bi rinc, *F. a.* Pirinç.
bi riya, *F. s.* [bi-riya] Riyasız, içten, yürekten, sözü özüne uygun olan.
bir ke, *A. a.* Gölcük, büyük havuz.
bi rr, *A. a.* Dince iyi işler işleme.
bi rsam, *A. a.* *Hallucination* karşılığı. (XX. yüzyıl) Sanrı.
bi rtil, *A. a.* Haksızlığı yürütmek için verilen armağan, rüşvet. [ç. beratil].
bi ru, *F. s.* [bi-ru] Arsız, yüzsüz, haylaz.
bi ruh, *F. s.* [bi-ruh] Cansız, ruhsuz.
bi run, *F. a.* Dışarı. Aşırı. • *Derun ü birun*, iç ve dış, içerisi dışarı; *perdebirun*, haddi aşıran.
bi ru z, *F. s.* [bi-ruz] Talihsiz, yıldızı düşkün.
bi ru zî, *F. s.* [bi-ruz-î] 1. Talihsizlik. 2. Ekmeğinden edilme.
bi ryan, *F. a.* Kebap. Püryan.
bi sabr, *F. s.* [bi-sabr] Sabırsız, tezcanlı.
bi saman, *F. s.* [bi-saman] Sermayesiz, parasız.
bi sat, *A. a.* Halı, kilim, yaygı, döşeme. • *Bisat-i arz*, yeşillik, çimen; *bisat-i hâk*, yeryüzü; *bisat-busî*, etek öpme.
bi sebat, *F. s.* [bi-sebat] 1. Sebatsız, bir işi sürdüremeyen. 2.

- Dönek.
- bisebeb**, *F. s.* [bi-sebeb] Nedsiz, yok yere, durup dururken.
- biser ü bün**, *F. s.* [bi-ser-ü-bün] Saçmasapan.
- biser ü pâ**, *F. s.* [bi-ser-ü-pâ] Başsız ayaksız, dağınık bir halde.
- bi'set**, *A. a.* Gönderme. Bir peygamber göndererek halkın dine çağırılması. • *Bi'set-i nebeviyye* Muhammed Peygamberin gönderilmesi.
- bismi**, *A. be.* [bi-ismi] Adıyla. • *Bismillâhi*, Allah adıyla; *bismihi subhanehu*, A l l a h ı n adıyla.
- bismil**, *A. s.* Boğazlanacak hayvan. Besmeleyle kesilecek.
- bismilgâh**, **bismilgeh**, *F. a.* [bismil-gâh] Kurban boğazlanma yeri.
- bismilgede**, *F. a.* [bismil-gede] Kurban boğazlanma yeri.
- bismilgeh**. *Bkz.* bismilgâh.
- bismillah**, *A. söz* [bi-ismi-Allah] "Tanrı adıyla". • *Bismillâhirrahmanirrahim*, "Esirgeyen ve koruyan Tanrı adıyla" (Kur'an'ın 9. sure dışında tüm surelerinin başında yer alan söz. Kur'an okumaya, namaza ya da önemli herhangi bir işe başlanırken söylenir).
- bismilşüde**, *F. s.* [bismil-şüde] Boğazlanmış.
- bissuhule**, *A. be.* [bi-s-suhule] Kolaylıkla, kolayca.
- bist**, *F. s.* Yirmi.
- bister**, **pister**, *F. a.* Yatak, dö-

şek.

- bisud**, *F. s.* [bi-sud] Boş, yarar-sız.
- bisükûn**, *F. s.* [bi-sükûn] Durmaz, devingen.
- Bisütun**, *F. a.* 1. Ferhat tarafından denilen dağ. 2. (Mec.) Gökyüzü. • *Çetr-i bisütun*, gök.
- bisyar**, *F. s.* Çok.
- bisyarî**, *F. a.* Çokluk.
- biş**, *F. s.* Fazla, artık. • *Kem ü biş*, artık, eksik.
- bişaibe**, *F. s.* [bi-şaibe] 1. L e k e s i z, kusursuz, eksiksiz. 2. Kuşkusuz, şüphesiz, bilinen.
- bişaret**. *Bkz.* beşaret.
- bişe**, *F. a.* Meşelik, sazlık, orman. • *Bişezar*, ormanlık.
- bişek**, *F. s.* [bi-şekk] Kuşkusuz, şüphesiz, kesin.
- bişerm**, *F. a.* [bi-şerm] Utanmaz.
- bişezar**, *F. a.* [bişe-zar] Ormanlık, sazlık, meşelik.
- bişter**, *F. s.* [biş-ter] Daha çok.
- bişuur**, *F. s.* [bi-şuur] Bilinçsiz, şuursuz. [ç. bişuuran]:
- bişuurane**, *F. be.* [bi-şuur-ane] Bilinçsizce, şuursuzca, düşünmeden.
- bişübhe**, *F. s.* [bi-şübhe] Kuşkusuz, şüphesiz.
- bişümar**, *F. s.* [bi-şümar] Sayısız, pek çok.
- bit**, *A. il.* [bi-el-t...] Arapça *te ve ti* harfleriyle başlayan eliflamlı sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki biçimi olup "le, ederek" anlamı verir. • *Bittabîi*; *bittadil*; *bittagyir*; *bit-tahkik*; *bittahkir*; *bittahrir*; *bit-*

tahvil; bittahsis; bittakdim; bitakdir; bittakrib; bittaksim; bitaleb; bittamam; bittasmim; bittanzim; bittedric; bittefrik; bittemsil; bittensib; bittenzil; bittercih; bitteslim; bittevdi; bittevfik.

bitab, *F. s.* [bi-tab] Güçsüz, kuvvetsiz, bitkin.

bitabane, *F. be.* [bi-tab-ane] Bitik bir halde.

bitabî, *F. a.* Takatsizlik, halsizlik, bitkinlik.

bitahsis, *A. be.* [bi-tahsis] Hususuyla, hele.

bitakdirillahi tealâ, *A. söz.* [bi-takdiri-llahi tealâ] "Y ü c e Tanrı'nın takdiriyle".

bitamamiha, bitamamihi, *A. be.* [bi-tamami-ha] Tamamıyla, tümüyle, bütün, hep.

bitaraf, *F. s.* [bi-taraf] Tarafsız, yansız, y a n tutmayan.

bitarafane, *F. be.* [bi-taraf-ane] Tarafsızca, yansızca, yan tutmaksızın.

bitarik, *A. be.* [bi-tarik] Yoluyla, yöntemiyle. • *Bitarik-il-evilâ*, h a y d i haydi, Fransızca *afortiori* karşılığı: *bitarik-it-tecrid*, soyutlama yoluyla; *bitarik-it-temsil*, benzetme yoluyla, Fransızca *par analogie* karşılığı.

biteayyün, *F. s.* [bi-teayyün] Adı sanı belirsiz.

bitekellüf, *F. s.* [bi-tekellüf] Teklifsiz, içten, candan, laübali.

bittabîî, *A. be.* [bi-t-tabîî] Doğal olarak, kuşkusuz.

bittahkik, *A. be.* [bi-t-tahkik]

Araştırarak, soruşturarak.

bittav', *A. be.* [bi-t-tav'] İstekle.

bittemam, *A. be.* [bi-t-temam] Tamamıyla, bütünüyle, tümüyle, eksiksiz.

biv, *F. a.* Güve.

bivakt, *F. s.* [bi-vakt] Vakitsiz.

bivaye, *F. s.* [bi-vaye] Sığınaksız, koruyucusuz. [ç. bivayegân].

bive, *F. s.* Dul.

bivech, *F. s.* [bi-vech] Neden-siz. Münasebeti yokken, yersiz.

bivefa, *F. s.* [bi-vefa] Vefasız, döneke; sözünde, sevgisinde durmayan.

bivefayî, *F. s.* [bi-vefa-yî] Vefasızlık.

biver, *F. s.* 1. On bin. 2. Sayısız.

bivukuf, *F. s.* [bi-vukuf] 1. Durmaz, durmayan. 2. Bilmez, bilisiz, cahil.

bivücut, *F. s.* [bi-vücut] 1. Vücutsuz. 2. Varolmayan.

biz-, *A. il.* [bi-el-z...] Arapça *zel, ze, dad* harfleriyle lameflifli sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki hali olup, sözcüğü -e, -ile durumuna koyar.

• *Bizzat*, kendi kendisi; *bizzecr*, zorla, *bizziyare*; ziyaretle; *bizzikr*, zikrederek söyleyerek, yineleyerek.

-biz, *F. s.* "Eleyen, tarayan; bitiren" anlamlarıyla sözcüklere katılır. • *Fitnebiz*, dalavere yapan; *gülbiz*, gül yetiştiren.

bizar, *F. s.* Bıkmış, usanmış. Küsmüş.

bizarî, *F. a.* Bezginlik, küskünlük.

bizatihi, *A. be.* [bi-zati-hi] Kendiliğinden. • *Müteharrîk b iz a t i h i*, kendi işler, otomatik.

bizeban, *F. s.* [bi-zeban] Dilsiz. [ç. bizebenan].

bizer, *F. s.* Pinti, cimri.

bizeval, *F. s.* [bi-zeval] Zevalsiz, sonsuz.

biziya, *F. s.* [b i z i y a] Işıksız, karanlık.

bizzarur, **bizzarure**, *A. be.* [bi-zarure] İster istemez.

bizzat, *A. be.* [bi-z-zat] Kendisi, kendi.

Bosnavî, *A. s., a.* Bosnalı. Boşnak.

bostancıyan, **bostaniyan**, *ö. a.* [Farsça *bustan*'dan Türkçeleşen *b o s t a n c ı*'nın ve Farsça *bostani*'nin Farsça çoğul biçimleri] Bostancılar (padişah saraylarının korunmasıyla görevli olanlar).

bu, *A. a.* [ebu hafifi] Baba. • *Bu Ali Sina. Bu Turab*, Halife Ali.

bû, **bûy**, *F. a.* 1. Koku. 2. (Mec.) Umut. • *Bû-yi vefa*, vefalılık umudu.

bûd, *F. a.* Varlık. • *Bûd ü ne bûd*, var yok.

bu'd, **buud**, *A. a.* 1. Uzaklık. 2. Aralık. 3. (Geo.) Boyut. • *Bu'd-i mücerred*, varsayılan uzay. [ç. ebad].

budelâ, *A. a.* [bedil ç.] 1. Abdallar, dervişler. 2. Aptal(lar), akılsız(lar), saf(lar), bön(ler).

bugas. *Bkz.* begas.

bugat, *A. a.* [bagi ç.] Asiler, başkaldıranlar.

bugz, *A. a.* Sevmeme. Gizli, yürekte düşmanlık duyma.

buhalâ, *A. a.* [bahil ç.] Pintiler, cimriler.

buhar, *A. a.* Buğu.

buhayre, *A. a.* Göl.

buhl, *s. a.* Pintilik, cimrilik.

Buhlûl. *Bkz.* Behlûl.

buhran, *A. a.* 1. Hastalığın en ağır zamanı. 2. Nöbet. 3. (Mec.) Bir işin tehlikeli, karışık bir durum alması, bunalım. • *Buhran-i ceyyid*, *-kâmil*, *-mahmud*, hastalığın iyiliğe döneceğini gösteren nöbet, *-redî'*, hastalığın fenalaşma nöbeti; *-vükelâ*, hükümet bunalımı.

buhur, *A. a.* [bahr ç.] 1. Denizler. 2. Nazım bahirleri.

buhur, **bahur**, *A. a.* Kokulu tütsüler.

buhurdan, *F. a.* [buhur-dan] İçine kokulu ağaç parçaları konulup yakılan kap.

buka'. *Bkz.* bika'.

buk'a, *A. a.* 1. Yeryüzü parçası, ülke. 2. Büyük yapı. 3. Leke, benek.

bukalemun, *A. a.* 1. (Hayb.) Bukalemun. 2. (Mec.) Dönek adam.

Bukrat, *A. a.* Ünlü eski Yunan hekimi Hipokratos.

bukul, *A. a.* [bakla ç.] Yeşillikler, otlar.

bukur, *A. a.* [bakar ç.] Bakarlara, sığırlar, öküzler.

bûm, *A. a.* [Hayb.] Baykuş.

bum, *F. a.* Memleket, ülke.

bunvan. *Bkz.* benvan.
bûr, *F. s.* 1. Fıstıkî (renk). 2. Kızıl. 3. Bal rengi. 4. *a.* Kızıla çalan at. 5. Sülün.
bûr, *A. a.* 1. Dünya ve ahrete yaramayan adam, adamlar. 2. Yok olma, ölme. 3. İşe yaramaz, yararsız. 4. Sürülmemiş topraklar, ekime yaramaz toprak.
Burak, *A. a.* 1. Muhammed Peygamberin Miraç'ta bindiği binek. 2. Cennetin olağanüstü bineği.
burc, *A. a.* 1. Kale çıkıntısı, tabya. 2. Tek hisar, kule. 3. (Gökb.) Güneş dönencesinin bölündüğü on iki parçadan her biri, burç.
burgul, bergul, *F. a.* Bulgur, ezilmiş buğday.
burhan, *A. a.* 1. Kanıt. Hücret. Delil. 2. (Man.) Öncül, kesin bilgilerden meydana gelmiş tasım.
huriya, *F. a.* Hasır. • *Buriyabat,* hasır örücü.
burka, Bürka, *A. a.* 1. Kadınların yüzörtüsü, peçe, bürgü. 2. Mekke'de Kâbe örtüsü. 3. Yedinci kat felek. • *Burka'fiken,* peçe açıcı. [ç. beraki].
burkuk. *Bkz.* berkuk.
buruc, *A. a.* [b u r c ç.] Burçlar. • *Buruc-i isna aşer,* Güneş dönencesinin on iki burcu.
bus, *F. a.* Öpme.
-bus, *F. s.* Öpen. • *Bkz. bisat-bus, damenbus, destebus, pâbus, pâybus, zeminbus.*
buse, *F. a.* 1. Öpme. 2. (Tas.)

Dünya zevki ya da Tanrı sevgisinden yürekte doğan sevinç.

busecâ, *F. a.* [buse-câ] Öpecek yer.

buseçin, *F. s.* [buse-çin] Öpücük toplayan.

busegâh, busegeh, *F. a.* [b u s e-g â h] Öpülecek yer.

busende, *F. s.* Öpücü, öpen.

busî, *F. a.* Öpme, öpmeklik. • *Damenbusî,* etekleme, etek öpme; *destbusî,* el öpme.

busîde, *F. s.* Öpülmüş.

busiş, *F. s.* Öpüş.

bustan, busitan, *F. a.* Bahçe, çiçek bahçesi.

bute, *F. a.* Pota. Kuyumcu kalıbı.

buteyn, *A. a.* (Ana.) Karıncık.

butimar, *F. a.* (Hayb.) Sorguçlu balıkçıl kuşu.

butlan, *A. a.* 1. Haksızlık. Boş olma. 2. Hükümsüz olma. • *Hatt-i butlan,* bir yazıya geçersizliğini göstermek için çekilen çizgi.

butun, *A. a.* [batn ç.] 1. Her şeyin içyüzleri. 2. Kuşaklar, nesiller.

buule, *A. a.* Kadın eş.

bûy. *Bkz.* bû.

bûya, *F. s.* Güzel kokulu.

bûyâver, *F. s.* [bûy-âver] Koku ulaştırıcı, koku ulaştırıcı.

buyçe, *F. a.* Sarmaşıkotu.

bûydan, *F. a.* [bûy-dan] Koku şisesi.

bûydar, *F. s.* [bûy-dar] Kokulu, güzel kokulu.

bücdet, *A. a.* Bilgi.

bühr, *A. a.* Soluğan illeti. Astma.
bühtan, *A. a.* Birine yalandan bir şey kondurma, iftira.
bükâ, *A. a.* Ağlama.
bükâalûd, *F. s.* [bükâ-alûd] Ağlatıcı.
bükâengiz, *F. s.* [bükâ-engiz] Ağlatıcı.
bukât, *A. a.* [bâki ç.] Ağlayanlar. Ağlayıcılar.
bükm, *A. s.* [ebkem ç.] Dilsizler.
bükre, *A. a.* Sabah vakti.
bül'aceb, *A. s.* Şaşılacak, garip.
bülbül, *F. a.* Bülbül. • *Çeşm-i bülbül*, çok ince kristal; *bülbül-i şeyda*, çılgın bülbül. [ç. belâbil, bülbülân].
bülbüle, *F. a.* Emzikli su kabı.
bülbülî, *F. a.* Şarap kadehi.
büldan, *A. a.* [beled ç.] Kentler.
bülega, *A. a.* [beliğ ç.] Belîğ kimseler.
büleha, *A. a.* [ebleh ç.] Eblehler, ahmaklar.
bülend, *F. s.* Yüce, yüksek. • *Bülendahter*, yüce talihli; *bülendavaz*, haykırma; *bülendpâyeye*, yüce aşamalı; *bülendpervaz*, yücelerde uçar, gözü yükseklerde; *bülendhimmet*, iyi çalışır; *serbülend*, övünür.
bülendî, *F. a.* Yücelik.
bülfodul, **bülfuzul**, *A. s.* Boşboğaz.
bülfodulane, **bülfuzulane**, *F. be.* Boşboğazlıkla, gücünün üstünde işlere karışır yolda.
bülgâme, *F. s.* Çok istekli.
bülheves, *A. s.* Maymun iştahlı.
bülhevesane, *F. be.* Maymun

iştahlılara yakışır yolda.

bülüğ, *A. a.* Erginlik.

bül'um. *Bkz.* bel'um.

bün, *F. a.* **1.** Dip, temel. **2.** Alt yan, aşağı. **3.** Kök, kütük. **4.** Ağaç. • *Biser ü bün*, başsız kışsız (anlamsız); *gülbün*, gül ağacı.

bündük, *A. a.* Fındık.

bündük, **bünduka**, *A. a.* **1.** Yuvarlak tane, yuvarlak taş tanesi. **2.** Tüfek mermisi, kurşun tanesi. **3.** Yay.

büngâh. *Bkz.* bengâh.

bünüvvet, *A. a.* [ibn'den] Oğulluk, evlatlık.

bünyad, *F. a.* Temel, esas.

bünyan, *A. a.* **1.** Yapı, bina. **2.** Bir şeyin yapısı.

bünye, *A. a.* **1.** Bir şeyin yapısı. **2.** Vücut yapısı. • *Bünye-i içtimaiye*, toplumsal yapı; *kaviyy-ül-bünye*, vücudunun yapısı güçlü; *zaif-ül-bünye*, bünye yapısı zayıf.

bür, **ber**, *A. a.* Hasta iyiliğe yüz tutma. İyileşme. • *Bür-üs-saa*, çabuk iyileşme.

bürcüme, *A. a.* Parmak boğumu.

bürd, *A. a.* Çubuklu, yollu kumaş.

bürdbar, *F. s.* Dayanıklı, sabırlı, çilekeş, katlanıcı.

bürde, *A. a.* Arapların üstten giydikleri üstlük. Hırka. • *Kaside-i Bürde*, Kaab bin Zehir'in Muhammed Peygamber önünde okuduğu bir kasideye karşı sırtından çıkardığı hırkayı o n a giydirmesiyle ü n almış

- bir kaside adı.
- bühne, berehne, F. s. 1.** Çıplak, açık. **2.** Yalınız. • *Bühnepâ*, yalınayak; *bühneser*, başı kabak.
- bühnegî, berehnegî, F. a.** Çıplaklık.
- bürgus, A. a.** (se ile) Pire.
- bürhe, berhe, A. be.** Müddet, uzun süre. • *Bürheten-min-ez-zaman*, b i r hayli zamandan sonra.
- büride, F. s.** Kesilmiş. • *Bürideser, ser büride*, başı kesilmiş.
- bürka'. Bkz. burka'.**
- bürkân, berkân, A. a.** [volkan'dan] Yanardağ, volkan. [ç. berakin].
- bürke, A. a.** (Hayb.) Martı.
- bürnus, A. a.** Borno, Arap maşlahı. [ç. beranis].
- bürran, F. a.** Keskin.
- bürsün, A. a.** Yırlıcı hayvan pençesi.
- bürudet, A. a.** Soğukluk.
- bürük, A. a.** [ç. berk] Şimşekler.
- bürut, A. a.** Bıyık.
- bürüz, A. a.** Meydana çıkma. Açığa vurma.
- büstan, A. a.** Bkz. bustan.

- büşra, A. a. 1.** Müjde. **2.** İncil.
- büt, F. a. 1.** Put. **2.** (Mec.) Güzel, genç. [ç. bütan].
- büthal, büthale, F. a.** Ünlü bir tapınak.
- büthane, F. a.** [büt-hane] Tapınak.
- bütkede, F. a.** [büt-kede] Tapınak.
- bütperest, F. a., s.** [büt-perest] Puta tapan.
- bütşiken, F. a.** [büt-şiken] Put kırıcı.
- büyut, A. a.** [beyt ç.] Evler.
- büz, F. a.** Keçi.
- büzak, A. a.** Tükrük, salya.
- büzgale, F. a.** Oğlak. • *Büzgale-i felek*, Oğlak burcu.
- büzur, A. a.** [bezr ç.] Tohumlar. [ç. büzurat].
- büzürg, F. s. 1.** Büyük. **2.** Yarıca iri. **3.** Kudretli, güçlü. **4.** Şef, başkan. **5.** Musiki makamlarından abece sırasıyla birincisi. [ç. büzürgân].
- büzürgî, F. a.** Büyüklük.
- büzürgvar, F. s.** [büzürg-var] Büyük mertebeli, kadri yüce.
- büyü', A. a.** [bey' ç.] Satışlar.
- büyüz, A. a.** [beyza ç.] Yumurtalar.

C

c, **1.** Osmanlı ve F a r s abecelerinin a l t ı n c ı, Arap abecésinin beşinci harfi. **2.** Ebced hesabında 3 sayısına işaretir. **3.** Ay kısaltmasında cemaziye-lâhir ayını gösterir.

ca, *A. a.* Ay kısaltmasında cemaziyelevvel işaretidir.

câ, **cây**, *F. a.* Yer. • *Bicâ*, yerinde değil, yersiz. *Busecây*, öpecek yer.

ca'be, *A. a.* **1.** Ok kuburu. Tirkeş. Okluk. **2.** Küçük sandık.

câbecâ, *F. be.* [câ-be-câ] Yer yer.

câbi, *A. a.* [cibayet'ten] Evkaf kiralarnı ve zekâtı toplayan memur.

Cabilka, *F. a.* **1.** Dünyanın doğu ucunda bin kapısı bulunan bir kent. **2.** (Tas.) İnsanların Mutlak a ulaşma çabalamalarının ilk basamağı.

Cabilsa, *F. a.* **1.** Dünyanın batı ucunda bin kapısı bulunan bir kent. **2.** (Tas.) İnsanların Mutlak'a ulaşmak çabalarının son varış noktası.

câbir, *A. s., a.* [cebr'den] **1.** Zorlayıcı. **2.** Kırıkçı.

cablûs, **çablûs**, **caplûs**, *F. a.* Fl etek öpme, yaltaklanma.

cablûsî, **çablûsî**, *F. a.* Dalkavuk niteliği ve davranışı. Dalkavukluk.

ca'd, *A. s.* **1.** Kıvırcık (saç). **2.** Büklüm, lüle.

cadde, *A. a.* **1.** Büyük, geniş sokak. **2.** Ana yol.

cadu, *F. s., a.* **1.** Cadı. **2.** Hortlak, gul. **3.** Büyücü. **4.** Çok güzel göz. [ç. caduvan].

cadufen, *F. a.* [cadu-fen] Büyücü.

caduger, *F. a.* [cadu-ger] Büyücü. [ç. cadugeran].

cadugerî, *F. a.* [cadu-ger-i] Büyücülük.

cadukeş, *F. s.* [cadu-keş] Büyü yapan.

cadusuhan, *F. s.* [cadu-suhan] Büyülercesine söz söyleyen.

caduvâne, *F. be.* [cadu-vane] Büyücülere yakışır yolda.

caduvi, **caduyî**, *F. a.* Büyücülük.

caduzeban, *F. s.* [cadu-zeban] Büyüleyici dili olan.

cafer, *A. a.* **1.** K ü ç ü k akarsu. **2.** ö. *a.* Cafer-i Zülcenaheyn, Alî'nin kardeşi olup Muta savaşında bayrak tutarken iki elini de kaybederek öldürüldü. Buna karşı iki kanatla cennete

- gitmiştir. • *Cafer-i Sadık*, Şiilerin on iki imamından altıncısı.
- Caferî**, A. s. Şiilerden İ m a m Cafer-i Sadık yanlısı olan.
- Caferiyye**, A. a. Caferi tarikatı.
- cafi**, A. s. Cefacı, eziyet eden.
- câh**, A. a. Rütbe, derece, yüksek mevki. • *Hırs-i câh*, mevki hırsı; *hubb-i câh*, mevki sevgisi.
- cahd**, A. a. Bile bile inkâr etme, ayak direnme. • *Cahd-i mutlak*, *cahd-i mustağrak*, Arap dilbilgisinde iki tane olumsuz geniş zaman kipi.
- cahet**, A. a. Rütbe, mevki, yükseklik.
- cahf**, A. a. (*ha* ile) 1. Kabuk soyma. 2. K a p ı p alma.
- cahf**, A. a. (*hi* ile) 1. Övünme, yüksekten atma. 2. Tehdit etme.
- cahif**, A. s. (*hi* ile) Kibirli, kendini beğenmiş.
- câhız**, A. s. Patlak gözlü adam, lokma gözlü.
- cahîd**, A. s. [cehd'den] Çalışıp çabalayan.
- cahîd**, A. s. [cahd'dan] Bildiği halde inkâr eden, ayak direyen. • *Hasm-i cahid*, bile bile i n k â r eden düşman.
- cahil**, A. s. [cehl'den] 1. Bilmeyen, habersiz. 2. Okumamış, öğrenmemiş. 3. Tecrübesiz, acemi. • *Cahil-i anud*, inatçı cahil; *-munsif*, bilmediğini teslim eden, söyleyen cahil. [ç. cühela, cühhal].
- cahilâne**, F. s. [cahil-ane] Cahil kimseye yakışır surette, ca-

hillikle, cahilce. • *Cür'et-i cahilâne*, cahilce ataklık; *gayret-i cahilâne*, ne olduğunu bilmeden bir şeyin sıkı surette yanlılığını götürme.

cahilî, **cahiliyye**, A. s. 1. Cahillige ait. 2. İslamdan önceki Arap zamanına ait.

Cahiliyye, A. a., s. Cahiliyet dönemi adamları, puta tapınlar. • *Şuara-yi Cahiliye*, Cahiliyet dönemi ozanları.

Cahiliyyet, A. a. Muhammed Peygamberden önceki, puta tapma zamanı, çağı.

cahîm, A. a. Yedi kat cehennem dördüncü katı. İslâmdan ayrılanlarla şeytanların azap çekecekleri yer. • *Nâr-i cahîm*, cehennem ateşi.

cahîmî, A. s. Cehennem gibi.

cahiz, A. s. (*he*, *dad* ile) Öfkeli, atılgan, gözüpek.

cahud, A. s. [cahd'dan] Kuvvet ve inatla inkâr eden, yadsıyan.

cai', **cayi'**, A. s. Aç, acıkmış.

cail, **caile**, A. s. [cevelân'dan] Dönüp dolaşan.

cail, A. s. Yapan, eden. Kılıcı.

caile, A. a. İçteki anı.

cair, A. s. [cevr'den] Eziyet eden.

caiz, **cayiz**, A. s. [cevaz'dan] 1. İşlenmesinde bir suç olmayan; izin verilmiş sayılabilen. 2. Olabilir, olur. [ç. caizat].

caize, A. a. [cevaz'dan] 1. Bir büyüğün, kendisine sunulan bir armağana, en çok da ozanların sundukları yapıtlar

ve manzumeler için verdikleri bahşiş. **2.** Eşit, aynı ve başkaları deme anlamında (=) ya da (") biçimlerinde konan işaret [ç. cevaiz].

cal', A. a. (*ayın* ile) **1.** Yaratma, meydana getirme. **2.** Kılma. **3.** Koyma, yerleştirme. **4.** Adlandırma, ad koyma. **5.** Alma, başlama, işe başlama.

cali', A. s. Utanması kıt.

cali, A. s. **1.** Cilalı, parlak. **2.** Sürgün eden, süren.

ca'li, **ca'liyye**, A. s. Cali, yapmacık. Gerçek ve içten olmayan. • *Etvâr-i ca'liyye*, yapmacık tavırlar.

calib, **calibe**, A. s. [celb'den] Kendine doğru çeken, çekip alıcı, çekici. • *Calib-i dikkat*, dikkati çeken; *ca'lib-i merhamet*, acındıran.

calif, A. s. Deri, kabuk soyan.

calife, A. a. Deriyle eti birlikte koparan yara.

Calinus, A. a. İlkçağların, Hipokrat'la birlikte en büyük Grek hekimi, Galen (131-210).

câlis, A. s. [cûlus'tan] Oturan, oturucu. • *Câlis-i evreng-i saltanat*, saltanat tahtında oturan.

caliye, A. a. **1.** Cilalı, parlak nesne. **2.** Sürgün, sürülme. **3.** Zimmiler.

câliyet, A. a. Yapmacık.

Calût, A. a. Davud peygamberle savaşmış olan dev gibi bir Filistinli olup Davud tarafından alınca atılan bir taşla öldürülmüştür. Goliath.

câm, F. a. **1.** Cam. **2.** Kadeh.

3. Sırça. "Ateş" ve gül sözcükleriyle ve daha birçok sözcüklerle birleşikleri v a r d ı r. • *Câm-i Cem*, (Cem'in kadehi) şarap; *-cihan-nüma*, her şeyi, tüm olayları içinde gösterdiği söylenen bir ayna; *-fena*, (fanilik kadehi) ölüm; *-gurur*, insanı gururlandıran içki kadehi; *-gülfam*, (gülrengi kadeh) kırmızı şarap; *-ikbal*, dünya ululuğu kadehi, şarabı; *-memlû*, dolu kadeh; *-minarenk*, açık mavi renk kadeh; *-zerrin*, (altın kadeh) beyaz şarap. **4.** (Tas.) Tanrı âşiğının yüreği.

Camasb, A. ö. a. Daniyal peygamberin oğullarından biri. Gûştasb (Hystaspes)'in veziri olan ünlü bilge.

came, F. a. Elbise. • *Came-i fena*, (fanilik elbisesi) kefen; *-hayat*, (hayat elbisesi) ömür; *tebdil-i came*, (kılık değiştirme) tanınmaz kılığa girme.

camedan, F. a. [came-dan] Elbise ya da çamaşır sandığı. Hurç.

cameduz, F. a. [came-duz] Elbise biçen, diken, terzi.

camegî, F. a. Elbiselik kumaş.

camehab, F. a. Yatak.

camekân, F. a. Camla örtülü, kapalı yer. Camlık.

cameşuy, F. a. Çamaşır yıkan, çamaşırıcı.

camî, A. a. [cami'den] Müslümanların ibadet için toplandıkları minareli, minberli, mihraplı yapı, cami. • *Cami-i ke-*

bir, ulu cami, [ç. cevami].
cami', **cami'a**, A. s. [cemi'den]
1. Derleyen, toplayan. **2.** İçine alan, içinde bulunduran. • *Cami-i Kur'an*, (Kur'an'ı derleyen) Halife Osman; *cami-ül-huruf*, kitap yazarı; *cami-ül-kelim*, lafzı az anlamı çok söz, özlü söz; *cami-ül-mahasin*, nitelikleri bulunan; *cihet-i cami'a*, durumlar, koşullar; *kelâm-i cami'*, öğüt sözü.
cami'a, A. a., s. [cami'den] Toplum, topluluk, cemiyet (XIX. yüzyıl).
camid, **camide**, A. s. [cümuddan] Donmuş, donuk. • *Cism-i camid*, *ecsam-i camide*, cansız cisim(ler); *ism-i camid*, (Arap dilbilgisinde) çekimsiz ve türevi olmayan ad ya da eylem. [ç. cevamid, cemed].
camih, A. s. (*ha* ile) Başı sert, zaptolunmaz (hayvan).
camiiyyet, A. a. Toplu olma, topluluk.
camus, A. a. (Hayb.) Susıgırı, manda.
can, F. a. **1.** Can. **2.** Hayat, yaşayış. **3.** Gönül, yürek. • *Can-i can*, (Canın canı) T a n r ı; *gûş-i can*, can kulağı; *yâr-i can*, can dostu. [ç. canan].
can, **cann**, A. a. Cin tayfası. [ç. ecinne].
canâ, F. ün. Ey sevgili.
canâferin, F. s. [can-âferin] Yararlıcı.
canan, F. a. **1.** Sevgili. **2.** (Tas.) Vücut-i mutlak.
canane, F. s. Sevgili (kadın).

canâver, F. s. [can-âver] **1.** Canlı, yaşayan. **2.** Canavar.
canâzar, F. s. [can-âzar] Can yakıcı, eziyet eden.
canbahş, F. s. [can-bahş] Can veren, iç açan.
canbaz, F. a. [can-baz] **1.** Canıyla oynayan, tehlikeli gösteriler yapan, cambaz. **2.** (Eski) Fedai asker atlısı. **3.** (Mec.) Hileci.
canbazî, F. a. **1.** Canıyla oynayanın durumu, niteliği. Cambazlık. **2.** Hilecilik.
canbeleb, **canberleb**, F. s. [can-be-leb] Canı dudağında. Nerdeyse ölecek halde bulunan.
candade, F. s. [can-dade] Candan bağlanmış, bağlı.
candâr, F. a. [can-dâr] **1.** Diri, canlı. **2.** Koruyucu kimse, güvenlik görevlisi.
cane, F. a. Hayvan yavrusu.
canefşan, **canfeşan**, F. s. [can-efşan] Bir dava uğruna can veren.
canefşanî, F. a. Bir dava uğruna can vericilik.
canefza, **canfeza**, F. a. [can-efza] Taze hayat verici, iç açıcı.
canfersa, F. s. [can-fersa] Canın dayanamayacağı.
canfeza, F. s. [can feza] Can artırıcı, taze yaşam verici, yürek açıcı, cana can katıcı.
canfigen, F. s. [can-figen] Can düşüren, harcayan.
cangâh, F. a. [can-gâh] **1.** Can eskitici, çok üzücü. **2.** Can evi.

cangeza, *F. s.* [can-geza] Can ısırtıcı, öldürücü tehlikeli olan.
cangir, *F. s.* [can-gir] Can alıcı.
cangüdaz, *F. s.* [can-güdaz] Can eritici, acıma uyandırıcı.
cangüzar, *F. s.* [can-güzar] Candan geçer olan, cana dokunan.
canhıraş, *F. s.* [can hıraş] Dayanılamayacak derecede acı veren. İç tırmalayan.
canî, *F. s.* Candan sevilmiş olan.
canî, *A. a.* [cinayet'ten] Cina-yet işlemiş kimse.
canib, *A. a.* [cenb'den] Yan. Taraf. Yön. • *Leyyin-ül-canib*, geçinmesi kolay, yumuşak. [ç. cevanib].
canibdar, *F. s.* [canib-dar] **1.** Tarafli, yanli. **2.** Bir tarafın gayretini güden. **3.** (As.) Yancı.
canibeyn, *A. a.* İki taraf. Antlaşma ya da sözleşmelerde karşılıklı bulunan taraflar.
canibgir, *F. s.* [canib-gir] Yan tutan, yan tutucu. [ç. canibgiran].
canibî, *A. s.* Yana ait. (Mat.) Yanal.
canih, *A. s.* [cünha'dan] Suç sahibi olan.
cânîşin, *F. s.* [câ-nişin] Birinin yerine oturan, yerine geçen, vekil.
cann, **can**, *A. a.* Cin tayfası.
cannisar, *F. s.* [can-nisar] Canını fida edip harcayan.
canperver, *F. s.* [can-perver] Ruha hoş gelen. Ruh besleyi-

ci. İç açan, rahatlandırıcı. [ç. canperveran].
canrüba, *F. s.* [can-rüba] Gönül kapan. Çok güzel olan.
cansipar, *F. s.* [can-sipar] Canını feda eden.
cansiparane, *F. be.* [can-siparane] Canını feda edercesine.
cansiparî, *F. a.* Can feda edicilik.
cansitan, *F. s.* [can-sitan] Gönül alan, insana bela olan güzel.
cansitanî, *F. a.* Can alıcılık.
cansuz, *F. s.* [can-suz] Can yakıcı. Yürek tutuşturucu.
caşikâf, *F. s.* [can-şikâf] Can yırtıcı, yaralayıcı.
caşikâr, *F. s.* [can-şikâr] **1.** Can avlayıcı, öldürücü (olan sevgili). (Mec.) Azrail.
canver, **canâver**, *F. s.* **1.** Canlı, diri. **2.** Canavar. [ç. canveran].
câr, *A. a.* **1.** Komşu. • *Cârullah*, Mekke'ye çekilip orada oturan. **2.** Çarşaf, örtü.
ca'r, *A. a.* Hayvan tersi, mayıs.
câri, **câriye**, *A. s.* [cereyan'dan] **1.** Akan, akıcı. **2.** Geçmekte olan. **3.** Geçer olan. • *Hesab-i câri*, karşılıklı geçen hesap; *ma-i câri*, akarsu; *miyah-i câriye*, akarsular; *nizam-i câri*, yürürlükte olan nizam; *şehr-i câri*, geçmekte olan, içinde bulunduğumuz ay; *umur-i câriye*, gündelik işler.
cârih, **câriha**, *A. s.* [cerh'ten] **1.** Yaralayan (kimse), yara açan. **2.** Bir görüşün karşısını

söyleyen, bir görüşü çürüten.

• *Alet-i câriha*, yara açan âletler (bıçak, hançer, kama, şiş, vb.); *esliha-i cariha*, y a r a açan silahlar. [ç. cârihîn].

cariha, A. s. (Hayb.) Fransızca *rapaces* (yırtıcılar) karşılığı (XX. yüzyıl).

câriha, A. a. 1. Üyelerden her biri (kol, ayak gibi). 2. Avcı, kuş.

cârim, A. s. [cürüm'den] Suç sahibi.

caris, **carise**, A. s. Yaygaracı, geveze.

câriye, A. s. [cereyan'dan] Cârî, geçer olan. • *Adet-i câriye*, hükmünü kaybetmemiş gelenek; *sikke-i câriye*, geçer akçe.

cariye, A. a. 1. Parayla satılıp alınan hizmetçi kız. 2. Savaşta esir olmuş ya da odalık diye alınmış kız. [ç. cevârî].

carr, **carre**, A. s. [cer'den] Çeken, çekici, sürükleyici. • *Huruf-i carre*, (Arapça Dilb.) harf-i cerler.

carub, **çarub**, F. a. Süpürge.

carubkeş, F. a. [carub-keş] Mekke'de Kâbe'nin, Medine'de camilerin süpürme işi. (Eskiden önemli bir görev ve şerefli bir rütbeydi).

carubnüma, F. s. [carub-nüma] Süpürge gibi, süpürgeyi andıran.

carubzen, F. a. [carub-zen] Süpürücü, çöpçü.

caselik, A. a., **çaselik**, F. a. Papas, büyük papas, başpis-

kopos.

câsir, A. s. [cesaret'ten] Cesaret edici.

cass, **cıss**, A. a. (*sat* ile) 1. Kireç. 2. Alçı. 3. Alçı taşı. 4. Sıva, harç.

cassas. Bkz. *cessas*.

casus, A. a. 1. Çasıt. 2. Fenalığa dair haberleri ve gizli şeyleri öğrenip bildiren kimse. 3. Düşmanın askerlikle ilgili haberlerini öğrenip bildiren. [ç. *cevasis*].

casusî, A. s. Casusluk.

cavers, A. a. Darı, karaca darı.

caversî, **caversiyye**, A. a., s. Hacmi bir darı tanesi büyüklüğünü geçmeyen kabarcık. • *Caversiyy-üş-şekl*, darı biçiminde; *dâ-i caversî*, kabarcık hastalığı.

cavid, **cavide**, F. s. Sonu olmayan, sonsuz.

cavidan, F. s. Sonu olmayan, sonsuz. • *Cavidanhired*, (ezeleli akıl) Huşeng'in kitabı; *Cavidanname*, Fazlullah'ın kitabı; *çavidanseray*, (sonu olmayan saray) cennet.

cavidane, F. s. Sonu olmayan, sonsuz.

cavidanî, F. s. Sonsuz, tükenmez. • *Hayat-i cavidanî*.

cây, **câ**, F. a. Yer. • *Cây-i işti-bah*, kuşku noktası; *-karar*, durma, dinlenme yeri; *-mülâ-haza*, düşünülecek nokta, yer.

câygâh, **câygeh**, F. a. [cây-gâh] İyi memurluk yeri.

câygîr, F. s. [cây-gîr] Yerleşen, yer tutan, yerleşmiş. Süren.

cayi'. Bkz. cai'.

cayiz. Bkz. caiz.

câynişin, *F. a.* [cây-nişin] Birinin yerine geçen. Mevki tutan.

cazib, cazibe, *A. s.* [cezb'den]

1. Kendine doğru çeken. **2.**

Gönül çeken, sevgi uyandıran.

• *Teklif-i cazib, tekâlif-i*

cazibe, insanda t a m a h

uyandıran çekici, kandırıcı

öneri(ler).

cazibe, *A. a.* [cezb'den] Çekim.

Kendine çekme niteliği, gücü.

• *Cazibe-i arz, yerçekimi.*

cazibedar, *F. s.* [cazibe-dar]

Çekici.

câzim, c â z i m e, *A. s.* [cezm'den]

Kesin karar veren. Zihninde kestirip karar veren.

• *Itikad-i câzim*, hiçbir kuşku olmayan kesin inanış. [ç. cevazim].

cazu, *F. a.* Cadı, büyücü.

cebabire, *A. a.* [cebbar ç.] Zorlayıcılar, zorbalar, zulmedenler.

ceban, cebban, *A. s.* [cebanet'ten]

Korkak, yüreksiz, ödle.

cebanet, *A. a.* Korkaklık, yüreksizlik.

cebbar, *A. s.* [cebr'den] **1.** Kudret,

güç, ululuk sahibi. Tanrı.

2. Zor kullanan, zorba. **3.** Giriştiği işi mutlaka başaran. [ç. cebabire].

cebbarane, *F. be.* [cebbar-ane]

Cebbara yakışacak yolda, zorbalıkla.

cebe, *F. a.* Halka ya da zincirden örme zırh.

cebehane, *F. a.* [cebe-hane]

Savaş aletlerinin korunduğu yer.

cebel, *A. a.* Dağ. • *Cebel-i*

Nur, C e b e l - ü n - N u r, Mekte'deki Harra dağı; *Şeyh-ül-*

cebel, Haşhaşiler de denilen İsmaililerin başkanı. Hazer denizi dolaylarında Alamut dağında otururdu. [ç. cibal].

cebeli, cebeliyye, *A. s.* Dağa ait, dağsal.

cebelistan, *F. a.* [cebel-istan]

Dağlık, dağlık yer.

cebepuş, *F. s.* [cebe-puş] Zırh giymiş, zırhlı.

ceber, *A. s.* İnsanda elindelik kabul etmeyip her davranışını bir zor altında yaptığına inanan tarikat, bu tarikata inanmış kimse.

ceberiyye, *A. a.* [ç. ceberiyyun]

Elindeki (irade-i cüz'iyeye) kabul etmeyen felsefe yolu, mezhep.

ceberut, *A. a.* **1.** Aşırı ululuk.

2. Tanrı ululuğu. **3.** (Tas.) Tanrı'ya varmanın üçüncü basamağı. • *Alem-i ceberut*, Tanrısal güç âlemi; *makam-i ceberut, menzil-i ceberut*, Tanrısal güçle doğrudan temas noktası.

cebbe, *A. a.* **1.** Alın. **2.** Ön taraf, yüz. **3.** (As.) Ordunun ön tarafı, savaş hattı, cephe. [ç. cebehat, cibah].

cebbesây, *F. s.* [cebbe-sây] Birinin karşısında alını yere koyan.

cebîn, *A. a.* Alın. • *Çin-i cebîn*,

- alın kırıışığı, buruşuk, kızgınlık.
- cebîn**, A. s. [cebanet'den] Korkak, yüreksiz.
- cebînsâ**, F. s. [cebîn-sâ] Alnını yere koyan, fazla saygı gösteren.
- cebîre**, A. a. Cerrahların kırık sarma işi için kullandıkları tahta. [ç. cebayir].
- cebr**, A. a. 1. Zor, zorlama. 2. D ü z e l t m e, onarma. 3. (Mat.) Cebir. • *Cebr-i âdi*, -â-lâ, matematikten cebir konuları; -*hâtır*, gönül alma, gönül yapma; -*mâfat*, kaybedilmiş bir şey yerine başka bir şey bulup avunma; -*nefs*, kendini zorla tutma; -*noksan*, eksiği tamamlama; *cebr ü zor*, baskı ve zorlama; *cebr ve mukabele*, cebir denklemi, denklem.
- Cebraîl, Cebril, Cibril**, A. a. Tanrı'ya en yakın dört melekten, yeryüzünde peygamberlere selam ve söz getirme işini göreni.
- cebre**, F. be. Zorla.
- cebrî, cebriyye**, A. s. 1. Cebirle ilgili, cebirsel. • *İfade-i cebriyye*, cebirsel ifade. 2. Zorla, sıkı altında yaptırılan. • *Muamele-i cebriyye*, zor muamelesi.
- cebrîyye, ceberîyye**, A. a. Kadercilik. (XX. yüzyıl) *Fatalisme* karşılığı.
- ced**. Bkz. cedd.
- ced**, A. a. 1. Zindana koyup hapsedme. 2. Birinin burun, kulak, el ya da ayağını kesme.

- cedavil**, A. a. [cedvel ç.] 1. Arklar, su kanalları. 2. Cetveler. 3. Cetvelli defter ya da kâğıtlar.
- cedd**, A. a. 1. Büyükbaba. 2. Dedelerden biri. • *Cedd becedd*, soyca, eskiden, babadan babaya geçe geçe; *cedd-i âlâ*, bir soyun başı olan kimse; *cedd-i büzürgvar*, kadri yüksek soy başı. [ç. ecdad].
- ceddanî**, F. s. [cedd'den] Atayla ilgili. *Atavistique* karşılığı. (XX. yüzyıl).
- ceddaniyet**, A. a. Atacılık. (XX. yüzyıl) *Atavisme* karşılığı.
- cedde**, A. a. Büyükanne, nine. Babanın, yahut annenin annesi. • *Cedde-i fâside*, annenin annesi; *cedde-i sahiha*, babanın annesi.
- cedel**, A. a. 1. Konuşmada çekişme. 2. (Man.) Eytışim, diyalektik. • *İlm-i hilâf ü cedel*, mantık yoluyla tartışma ve çekişme bilimi.
- cedelgâh**, F. a. [cedel-gâh] Çekişme yeri (yani, dünya).
- cederî, cedrî, cüderî**, A. a. Çiçek hastalığı. • *Telkih-i cederî*, çiçek aşısı.
- Cedi**, A. a. Oğlak burcu. Güneş aralık ayının dokuzunda bu burca girer. • *Medar-i Cedi*, Oğlak dönencesi; çok sıcak iklimlerle güneydeki orta iklimi ayırır, güneşin güneye doğrû en aşığı derecesini bildirir.
- cedid, cedide**, A. s. 1. Yeni. 2. Kullanılmamış. 3. Yeni çıkma. 4. Farsların kullandıkları bir

vezin. • *Edebiyat-i Cedide*, (Y e n i Y a z ı n) 1896'dan 1901'e d e k süren Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Sahabettin ve arkadaşlarının temsilcileri oldukları y a z ı n o k u l u; *eser-i cedit*, bir çeşit dilekçelik kâğıt; *Nizam-i Cedit*, III. Selim zamanında kurulmuş olan yeni askerlik örgütü.

cedidan, **cedideyn**, *A. a.* Geceyle gündüz.

cediden, *A. be.* Yeniden, yeni olarak.

cedîr, *A. s.* Uygun, layık.

cedr, **cidar**, *A. a.* Duvar.

cedrî. *Bkz.* cederî.

cedvel, *A. a.* 1. Ark, su kanalı. 2. Çizgi ya da sıraları olan ve bölümleri bulunan defter ya da kâğıt çizelge. 3. Çizgi tahtası. [*ç.* cedavil].

cefa, *A. a.* 1. Ayrılıkta bırakma. 2. Eziyet etme. 3. (Tas.) Tarih adamının kalbinin öğrendiklerinden perişan olması.

cefacu, *F. s.* [cefa-cu] Cefa arayan, cefa eden. [*ç.* cefacuyan].

cefadide, *F. s.* [cefa-dide] Cefa görmüş, eziyete uğramış.

cefa-kâr, *F. s.* [cefa-kâr] 1. Cefa eden. 2. Cefa çekmiş olan. [*ç.* cefakâran].

cefakeş, *F. s.* [cefa-keş] Cefa çekip sesini çıkarmayan.

cefapîşe, *F. s.* [cefa-pîşe] Cefa etmeyi huy edinmiş olan.

ceffar, *A. s., a.* [cifr'den] Cifirci, falcı.

ceffelkalem, *A. be.* 1. Bir kalemde. Uzun uzadıya düşünmeden bir şey yazıverme, söyleyiverme. 2. Birden, hemen.

cefn, *A. a.* 1. Gözkapağı. 2. Kın. [*ç.* cefan, cüfun].

cefr. *Bkz.* cifr.

cehazibe, *A. a., ç.* Gerçeklerden haberi olanlar. • *Cehazibe-i mutasavvifin*, *cehazibe-i ulûm*, tasavvuf, bilim gerçeklerinden haberli olanlar, iyice bilenler.

cehalet, *A. a.* Bilmezlik.

cehamet, *A. a.* 1. Patlıcan burunlu kimse. 2. Yüz ekşiterek karşılama.

cehan. *Bkz.* cihan.

ceharet, *A. a.* (*he, te* ile) 1. Sesi gür olma, gür seslilik. 2. Güzellik, yakışıklılık.

cehaz. *Bkz.* cihaz.

cehd, *A. a.* Çalışma, çabalama, çok uğraşma. • *Cehd ü gayret*, *cehd ü i k d a m*, çok çalışma; *bezl-i cehd*, çalışıp durma.

cehele, *A. a.* [cahil *ç.*] 1. Cahiller, bilmezler. 2. Kendini bilmezler, münasebetsizler.

cehende, *F. s.* Sıçramış, fırlamış; sıçrayan, fırlayan.

cehennem, *A. a.* Günah işleyenlerin ahrette cezalandırılacakları y e r. Yedi kattır: *Cehennem*, *sair*, *sakar*, *cahim*, *huteme*, *lâzi*, *haviye* yahut *derk-i esfel*.

cehennemî, *A. s.* Cehenneme layık. Cehennem gibi (sıcak ya da sıkıntılı).

cehennemiyun, A. a. Cehennemlikler.

cehîd, A. s. [cehd'den] Aşırı çalışkan.

cehîr, A. s. [cehr'den] Yüksek sesle, açık olarak söylenen.

cehl, A. a. Bilmezlik. • *Cehl-i mürekkebe*, bilmediğini de bilmemek suretiyle olan iki kat bilmezlik, yarı okumuşluk.

cehr, A. a. Açıkta ve yüksek sesle (söyleme ya da okuma).

cehre, A. a. Açıkta ve belli olan şeyler.

cehren, A. be. Açık sesle, aşikâr olarak, açıktan. • *Sırran ve cehren*, gizliden ve açıktan.

cehreten, A. be. Aşikâr olarak.

cehrî, **cehriyye**, A. s. Açıkta ya da yüksek sesle yapılan.

cehud, A. s. Aşırı çalışkan.

cehud, **cühud**, A., F. a. Yahudi, Çifit.

cehudane, F. a. [cehud-ane] Çifitçasına.

cehul, F. s. [cehl'den] Pek, çok cahil.

cehulâne, F. s. [cehul-ane] Pek cahilcesine.

celâ, **cilâ**, A. a. Ülkesinden ayrılma. Gurbete düşme. • *Celâ-yi vatan* doğduğu yerden ayrılma, ayırma.

celâbib, A. a., ç. Kadın baş ve yüz örtüleri. Yaşmaklar.

celâcil, A. a. [cülçül ç.] Tef zilleri.

celâdet, A. a. Yiğitlik. • *Şemşir-i celâdet*, yiğitlik kılıcı.

celâfet, A. s. Kabalık, yakışık-sızlık.

celâil, A. a. [celile ç.] Yüce olan şeyler. • *Celâil-i masalih-i devlet*, devlet işlerinin büyüklüğü.

celâl, A. a. 1. Büyüklük, ululuk. 2. Hışım, kızgınlık. • *Zülcelâl*, celal sahibi, Tanrı; *ism-i celâl*, Tanrı adı.

celâlet, A. a. Büyüklük, ululuk.

celâlî, A. s. 1. Tanrı'ya ait, Tanrısâl. 2. Celal adlı kimselerle ilgili. 3. XVI. yüzyıl sonlarıyla XVII. yüzyıl başlarında Anadolu'da kalabalık olarak ayaklananlar. 4. Sultan Celâlüddeve Melikşah tarafından düzenlenen ve 1100 (Hicri 471) yılından başlayan bir takvim. [ç. celâliyan].

celâliyane, F. be. Celali olana yakışır surette.

celb, A. a. 1. Getirme, kendine çekme. 2. Getirtme. 3. Yazıyla çağırma. • *Celb-i kulüb*, kalpleri kazanma; *-menfaat ve def-i mazarrat*, yararı isteme ve zararı istememe.

celbname, F. a. [celb-name] Mahkemeye çağrı kâğıdı, celpname.

celcele. Bkz. cülcüle.

celd, A. s. 1. Yiğit, gözüpek, güçlü. 2. Canlı, çevik, ayağına çabuk.

celd, A. a. Kamçılama (cezası).

celdbaz, F. s. [celd-baz] Çevik, ayağına çabuk.

celdî, A. a. Çeviklik, çabukluk.

celdkadem, F. s. [celd-kadem] Ayağına çabuk.

celdmizac, F. s. [celd-mizac] 1.

Tezcanlı, ivercen. **2.** Çabuk öfkelenen.

celeb, *A. a.* Kasaplık hayvan alışverişi yapan, sürü getiren.

celeb, *F. a.* Orospu.

celesat, *A. a.* [celse ç.] Oturumlar.

celf, *A. a.* **1.** Kabuğunu soyma. **2.** Kökünden koparma.

celi, **celli**, *A. s.* [cilâ'dan] **1.** Açık, meydanda. **2.** Parlak, aşikâr. **3.** Bir yazı çeşidi.

celîd, *A. s.* [celadet'ten] Çok yiğit.

celîd, *A. s.* **1.** Yiğit, canlı, güçlü. **2.** Sert, katı, pek. **3.** Dövülmüş.

celîd, *A. a.* Kırağı, çiy.

celîdî, **celîdiyye**, *A. s.* Kırağı, çiyle ilgili; kırağı, çiy gibi olan. • *R u t u b e t-i celîdiyye*. Gözbebeğindeki su.

celîdiyye, *A. a.* **1.** Gözbebeğindeki su. **2.** Göz merceği.

celîl, **celîle**, *A. s.* [celâl'den] Büyük, ulu. Resmi yazılarda vezir ya da müşür rütbeli kimselere ve onların dairelerine hitap olarak yazılırdı. • *Nezaret-i celîle*, *vilâyet-i celîle*. Bu rütbelerden aşağıdakilerin buldukları dairelere *behîyye* ya da *aliyye* diye yazılırdı (XIX. yüzyıl).

celîs, *A. s.* [cülûs'tan] Birlikte oturan arkadaş. • *Celîs-i enîs*, cana yakın arkadaş.

cellâd, *A. a.* Öldürülmeye hükümlü kimseleri öldürmekle görevli kimse. (Mec.) Çok zalim, acımaz. • *Cellâd-i felek*,

ölüm meleği: *M e r i h* (Mars) ile *Zühâl* (Satürn). [ç. cellâdan].

celle, *A. ün.* "Celil ve aziz olsun!" anlamında dua sözü. • *Celle ve alâ*, *celle şanühu*, *celle celâlühü*, *azze ve celle* olarak ve Tanrı hakkında kullanılır.

celse, *A. a.* Bir kez oturma, oturum. • *Celse-i hafife*, hafif oturma, ilişme; *-hafîyye*, gizli oturum.

Celvetî, *A. a.* Celvetilik tarikatından olan.

Celvetîyye, *A. a.* Celvetilik (Aziz Mahmut Hüdai'nin kurduğu tarikat).

Cem, *F. a.* **1.** İran Pişdadiyan hükümdarlarının dördüncüsü Cemşid. Şarabı bulan masal hükümdarı. **2.** Peygamber Süleyman'ın lakabı. **3.** Büyük İskender'in lakabı. • *Ayin-i Cem*, şarabı bulan Cem tarafından kurulan usul, ayin; *bâd-i Cem*, peygamber Süleyman'ın hükmettiği yer; *câm-i Cem*, şarap kadehi, şarap.

cem', *A. a.* **1.** Toplama. Bir yere getirme. **2.** Asker kuvveti. **3.** (Dilb.) Çoğul. **4.** (Mat.) Toplam. • *Cem-ül-cem'*, iki kat çoğul; *eyyam-i cem'*, Mekke'de Mina ve Arafat ziyaretiyle geçen dört hac günü; *yevm-ül-cem'*, 1. Zilhicce'nin dokuzunda Mekke yakınındaki Arafat dağında hacıların toplandığı gün. **2.** Kıyamet günü.

cemaât, *A. a.* [cemaat ç.] Top-

luluklar, kalabalıklar.
cemaat, A. a. [cem'den] **1.** Bir yere toplanmış insanlar. **2.** Bir imama uyup namaz kılanlar. **3.** Bir mezhepten olan topluca ahali. **4.** Yeniçeri örgütünde birkaç odanın meydana getirdiği kısım.
cemad, A. a. Kurak yer.
cemad, A. a. Cansız nesne (taş, toprak, maden).
cem'adan, F. a. Yolcu torbası, çantası, camadan.
cemadat, A. a. [cemad ç.] Canlılardan ve bitkilerden gayri cisimler.
cemadi, cemazi, cumade, cumadi, A. a. Arabi ayların beşincisiyle altıncısının adı. • *Cemadi-el-ula, cemadi-el-âhiri*.
cemadî, cemadiyye, A. a. Cansız nesnelere ilgili.
cemadiyyet, A. a. Cansızlık, donukluk (Ed. Ce.)
cemah. Bkz. cimah.
cemahir, A. a. [cumhur ç.] Cumhurlar, cumhuriyetler. • *Cemahir-i Müttehide-i Amerika, Amerika Birleşik Devletleri*.
cemal, A. a. **1.** Güzellik. Yüz güzelliği. **2.** Bu güzellik, Tanrı kemalinin bir görünüşü tutularak, (Tas.) Hakka erişmek, Hakka kavuşmak için bir yol sayılmıştır. • *Cemalullah, Tanrı'nın lütfü; arz-i cemal*, yüz gösterme, görünme.
cem'an, A. be. Toplamak suretiyle, toplanmış olarak, tümü

birden.
cem'aniyye, A. a. (Topb.) Fransızca *collectivisme* (ortaklaşıcılık, kolektivizm) karşılığı (XX. yüzyıl).
cemazi. Bkz. cemadi.
cemceme. Bkz. cümcüme.
ceded, A. a. Buz, kar. Dondurma.
cededî, A. s. [ceded'den] Pek soğuk, buz gibi.
cemel, A. a. Erkek deve.
cemerat, A. a. [cemre ç.] Cemreler.
cemî', A. s. [cem'den] Bütün, hep.
cem'î, A. s. [cemiyet'ten] Topluma ait, toplumla ilgili, toplumsal. (XX. yüzyıl).
cemian, A. be. Bütün, hepsi, tümü.
cemil, cemile, A. s. [cemal'den] Güzeli. • *Evsaf-i cemile*, güzel nitelikler; *zikir-i cemil*, **1.** İyilikle anma. **2.** Okullarda verilen ödül kâğıtlarından biri.
cemile, A. a. Hatır hoşluğu için yapılan hareket; yaranma, yaranmak için yapılan davranış.
cem'iyyat, A. a. [cemiyet ç.] Cemiyetler, toplumlar, kurumlar, dernekler.
cem'iyyet, A. a. **1.** Topluluk, bir yere toplanma. **2.** Toplum. **3.** Kurul. **4.** Dernek, cemiyet. **5.** Düğün. **6.** (Ya.) Sözün birkaç yönden anlamlı bulunması. **7.** (Tas.) Zihin ve hatırın yalnız Tanrı'yla dolu bulunması, meşgul olması. **8.** Derli topluluk, rahatlık. • *Cem'iyyet-i be-*

seriye, insan topluluğu, toplum; *-hâtır*, zihin ve fikrin dağınık olmayıp rahat ve toplu olması; *-İlmiyye-i Osmaniye*, on dokuzuncu yüzyılda kurulmuş bir bilim kurulu; *-kelâm*, birkaç anlamı bulunan söz; *hitan cemiyeti*, sünnet düğünü; *velime cemiyeti*, düğün.

cem'iyetgâh, *F. a.* [cem'iyetgâh] Toplantı yeri.

cemm, *A. a.* Tüm, bütün. Halk kalabalığı. • *Cemm -i gafîr*, pek kalabalık topluluk.

cemmal, *A. a.* Deveci. Deve meheri.

cemmaş, *A. s.* Zampara.

cemmaz, **cemmaze**, *A. a.* Erkek deve, dişi deve.

cemmaz, **cemmaze**, *A. s.* Kıvrak, çevik, canlı, hızlı (hayvan).

cemre, *A. a.* 1. Yanmış kömür parçası, kor. 2. Hacca gidenlerin Mekke yakınında Mina vadisinde şeytan taşlamaları.

3. Şubat sonlarıyla mart başında havaya, s u y a, toprağa d ü ş t ü denen nesne ki, havalar yavaş yavaş ısınmaya başlar. 4. Karakabarcık denen çiban.

Cemşid. *Bkz.* Cem.

cenab, *A. a.* 1. Taraf, yön. 2. Büyültme, ulu görme deyiimi.

• *Cenab-ı Hak*, Tanrı; *-hilâfet-penahi*, *-padişahi*, padişah.

cenabet, *A. a.* Din bakımından yılanma gerektiren durum; pis.

cenah, *A. a.* 1. Kuş kanadı. 2. Kol, pazı. 3. (As.) Yan. Kol. [ç.

ecnaha, cenahan].

cenaheyn, *A. a.* [cenah'tan] İki yan. • *Zü-l-cenaheyn*, dünya ve ahreti de iyi olan anlamında bulunan bu söz aynı zamanda iki tarafa da yaranan, ikiyezlü için de kullanılmıştır.

cenaib, **cenayib**, *A. a.*, ç. Yedek hayvanlar, binekler.

cenan, *A. a.* Yürek, gönül. • *Halis-ül-cenan*, yüreği temiz.

cenaze, *A. a.* Kefenlenip tabuta yatırılmış ölü.

cenb, *A. a.* Yan. Yan taraf, koltukaltının aşağısı.

cenbî, *A. s.* Yanal.

cenbiyye, *A. a.* Yan tarafa asılan bir çeşit eğri kama ya da hançer.

celand, *A. a.* Irmaklarda bulunan iri kaya.

celandere, *F. a.* Baskı. Mengene.

ceng, **cenk**, *F. a.* Cenk, savaş.

• *Ceng-i zergeri*, yalancıktan savaş. *Der ceng-i evvel*, ilk ağızda.

cengâr, *F. s.* Savaşçı.

cengâver, *F. s.* [c e n g-âver] Cenkçi, savaşçı.

cengâverane, *F. be.* [ceng-âver-ane] Savaşçı gibi, savaşçıya yakışır biçimde.

cengâverî, *F. a.* Savaşçılık.

cengazmâ, *F. s.* [ceng-azmâ] S a v a ş görmüş, deneyimli savaşçı. [ç. cengazmâyan].

cengazmûde, *F. s.* [ceng-azmûde] Savaş görmüş, deneyimli savaşçı.

cengcu, *F. s.* [ceng-cu] 1. Savaş arayan, savaşa hazır. 2.

- Kavgacı.
- cengcuyane**, *F. be.* [ceng-cuyane] 1. Savaş arayanlara özgü biçimde. 2. Kavgacılar özgül biçimde.
- cengel**, **cengül**, **çengel**, *F. a.* Sık ağaçlık ve sazlık yer.
- cengelistan**, *F. a.* [cengelistan] Sık ağaçlık ve sazlık yer.
- cengî**, *F. a.* Savaşan kimse.
- Cengiziyân**, *F. ç. ö. a.* 1. Cengiz soyundan gelenler, Cengizliler. 2. Bunların uyrukları.
- cengül**. *Bkz.* cengel.
- cenib**, **cenibe**, **cenibet**, *A. a.* Yedek hayvanı.
- cenin**, *A. a.* 1. Döl. 2. Ana karında çocuk, dölüt. • *Cenin-i kâzib*, gerçek olmayan gebelik; *cenin-i sakıt*, düşük; *iskat-i cenin*, çocuk düşürme.
- cenk**. *Bkz.* ceng.
- cennat**, *A. a.* [cennet c.] Cennetler. • *Cennat-i Adn*, cennet bahçeleri.
- cennet**, *A. a.* 1. Ağaçlı, sulak yer, bahçe. 2. Tanrı'nın insana vermiş olduğu ölümden sonraki güzel ebedi durak. • *Dar-ül-celâl*, *dar-üş-selâm*, *cene t-ül-meva*, *cennet-ül-huld*, *cennet-ül-naim*, *cennet-ül-firdevs*, *cennet-ül-karar*, *cennet-ül-adn*, adlarında sekiz cennettir.
- cenub**, *A. a.* Güney.
- cenubî**, *A. s.* Güney yönde bulunan.
- cerab**, *A. a.* Dağarcık.
- cerad**, *A. a.* 1. Çekirge. 2. (Mec.) Yağmacı kalabalığı. •

Cerad-i münteşir, yayılmış yağmacılar.

- cerahat**, *A. a.* İrin.
- ceraid**, *A. s.* [ceride ç.] 1. Cerideler. 2. Gazeteler.
- ceraim**, *A. a.* [cerime ç.] 1. Suçlar. 2. Suç pahaları.
- cerair**, *A. a.* [cerire ç.] Suçlar, kabahatlar.
- cerb**. *Bkz.* çerb.
- cerban**, *A. s.* Uyuz.
- cerbeze**, *A. a.* 1. Hilekârlık, kurnazlık. 2. Beceriklilik. 3. Güzel ve kandırıcı-söz söyleme.
- cerd**, *A. a.* Atlı ya da yaya asker takımı.
- cerda**, *A. s.* Tüysüz. Dazlak.
- cerde**, *F. a.* Kuladan açıkça sarı renkli at.
- cereb**, *A. a.* Uyuz.
- cerebiyye**, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *acaricens*, *acarides* (uyuzböcekleri) karşılığı (XX. yy.).
- cerem**, *A. a.* Ayrılma. • *Lâcerem*, şüphesiz, mutlaka, kuşkusuz.
- ceres**, *A. a.* Hayvan boynuna asılan çingirak. Küçük çan.
- ceresiyye**, *A. a.* Fransızca *campanulaces* (çançeğigiller) karşılığı (XIX. yy.).
- cereyan**, *A. a.* 1. Akma, akım. 2. Geçme. 3. Olma. • *Cereyan-i hava*, hava akımı; *-mesalih*, işlerin oluşu; *-vaka*, olayın geçişi; *-batiyy-ül-cereyan*, ağır akışlı; *kaza-cereyan*, Tanrı buyruğuna uygun olarak, önlenmez halde geçen;

- seri-ül-cereyan*, çabuk akan, çabuk geçen.
- cerh**, A. a. 1. Yaralama. 2. Çürütme, kabul etmeme.
- ceri**, A. s. [cüre'ten] Gözü pek, yılmaz. • *Ceriy-ül-kalem*, serbest yazar, kalemi güçlü; *ceriy-ül-lisan*, sözünü esirgemez, serbest sözlü.
- cerîb**, A. a. 1. Osmanlı imparatorluğunun Arabistan ülkelerinde kullanılan 216 litre kadar olan bir hacim ölçüsü. 2. 80 metre kare kadar tutan bir toprak ölçüsü.
- ceride**, A. a. 1. Haraç defterdarlarının toprak ölçülerini kaydettikleri defter. 2. Önemli olaydır. 1. Evdedildiği resmi dairelerin bazı büyük defterleri. 3. G a z e t e (XIX. yüzyıl). • *Ceride-i feride*, eşi olmayan, tek gazete; *Ceride-i Havadis*, 1840'ta çıkarılmış resmi olmayan ilk gazete; *Ceride-i nüfus*, nüfus kütüğü. [ç. ceraid].
- cerih**, A. s. [cerh'ten] Yaralı.
- ceriha**, A. a. Yara. (Arapçada yok diye bazı sözlükler almaz ve yanlış olduğunu yazarlar vardır; böyle olduğu halde çok kullanılmıştır).
- cerihadar**, F. s. [ceriha-dar] Yaralı.
- cerim**, A. a. Suçlu.
- cerime**, A. a. [cürm'den] 1. Suç. 2. Para cezası.
- cerr**, A. a. 1. Çekme, sürüklenme. 2. Kendine doğru çekme. 3. Medresede okuyanların üç

- aylarda köy köy dolaşarak imamlık, vaizlik işleri görerek yıllık para toplamaları. 4. Arap dilbilgisinde, sözcüğün sonunun *i* okunması. • *Cerr-i eskal*, mekanik; *-menfaat*, *nükud*, yarar, para çekme; *harf-i cerr*, birlikte buldukları Arapça sözcüklerin sonunu *i* okutan harf.
- cerrah**, A. a. Yaraya bakan. Operatör.
- cerrahî**, A. a. Cerrahlık.
- cerrar**, A. a. [cerr'den] 1. Mutlaka para toplamak için kendine bir kıyafet vermiş dilenci. Arsız, asılıcı dilenci. 2. s. Kalabalık, çok (asker).
- cerrare**, A. a. Küçük ve ağılı akrep. (Saç için kullanılır).
- cesamet**, A. a. [cism'den] Büyüklük, irilik.
- cesaret**, A. a. Yiğitlik.
- cesban**, **çeşban**, F. s. Layık, yaraşır.
- cesed**, A. a. 1. Cisim. 2. Gövde, ten. 3. Ölü insan gövdesi. [ç. ecsad].
- cesîm**, **cesîme**, A. s. [cesamet'ten] 1. İri. 2. Ulu. 3. Önemli, büyük.
- cessas**, **cassas**, A. a. (*sat* ile) Kireççi.
- cest**, F. a. 1. Sıçrama, atlama. 2. s. Atlayıcı, kaçıcı, kurtulucu. 3. *be*. Sıçrayarak, atlayarak.
- ceste**, F. s. Sıçramış, fırlamış. • *Ceste ceste*, azar azar.
- cesur**, A. s. [cesaret'ten] Yiğit.
- cesurane**, F. *be*. [cesur-ane]

Cesaretle, yiğitçe.
ceşn, çeşn, *F. a.* Ziyafet, şölen.
cev, *F. a.* Arpa. • *Dane-i cev*, arpa tanesi.
cevab, *A. a.* 1. Soruya karşı söylenen söz, yanıt. 2. Kabul etmeme. 3. Bir yazıya karşılık. • *Cevab-i cevab*, söylenene karşılık; *-kat'i*, kesin yanıt; *-nasavab*, doğru olmayan karşılık; *-red*, olmaz deme; *-safi*, inandırıcı yanıt; *hazırcevab*, yerinde ve hemen karşılık bulan; *redd-i cevab*, karşılık söylenene karşı söz söyleme. [ç. ecvibe].
cevaben, *A. be.* Karşılık olarak.
cevabî, *A. a.* [cabi ç.] Tahsil-darlar, cabiler.
cevabî, *A. a.* Karşılık olarak.
cevabname, *F. a.* [cevab-name] Cevap, karşılık olarak yazılan şey.
cevad, *A. s.* [cu'dan] Cömert.
cevad, *A. a.* [cadde ç.] Caddeler.
cevahir, *A. a.* [cevher c.] Cevherler, değerli süs taşları. • *Cevahir-i ulviye*, felekler, gezegenler.
cevaib, *A. a., ç.* Halk arasında dolaşan sözler. Haberler.
cevaiz, *A. a.* [caize ç.] Caizeler, verilen bahşişler.
cevami', *A. a.* [cami', cami'a ç.] 1. Camiler. 2. Tôplu şeyler. 3. İçinde çok şeyler bulunan kitap ya da nesnelere.
cevamid, *A. a.* [camide ç.] Donmuş, donuk nesnelere.
cevamis, *A. a.* [camus ç.] Su-

şığıruları, mandalar.
cev'an, *A. s.* [cu'dan] Acıkmış, midesi boş.
cevan, **civan**, **cüvan**, *F. a.* Genç, delikanlı.
cevanan, **civanan**, *F. a.* [cevan ç.] Gençler; tazeler.
cevanbaht, *F. a.* [cevan-baht] Talihli, mutlu.
cevanî, *F. a.* Gençlik.
cevanib, *A. a.* [canib ç.] Yöneler, yanlar, taraflar. • *Cevanib-i erbaa*, dört yan.
cevari, *A. a.* [cariye ç.] Cariyeler, kızlar, halayıklar. • *Cevariy-ül-künnes*, g e z e g e n l e r, Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter) i l e Zühal (Satürn).
cevarih, *A. a.* [cariha ç.] Avcı kuşlar.
cevasir, *A. a.* [casir ç.] Cesurlar, yiğitler.
cevasis, *A. a.* [casus ç.] Casuslar.
cevaşin, *A. a.* [cevşen ç.] Pul-la halkadan yapılmaz zırhlar.
cevaz, *A. a.* 1. Yasak olmama. İzin. Olurluk. 2. İşlenmesi ya da işlenmemesi bir olan. • *Cevaz-ı k a n u n î*, işlenmesinde yasaca bir engel olmayan; *-şer'i*, yapılması şeriatçe suç sayılmayan.
cevdet, *A. a.* İyilik. Tazelik. Kursesuzluk. • *Cevdet-i fehm*, *-fikir*, *-kariha*, *-zihn*, anlayış, fikir, kavrama, zihin tazeliği, iyiliği, üstünlüğü.
cevelân, **cevlân**, *A. a.* Dolaşma, gidip gelme. Dönüp do-

laşma. • *Cevlâna gelmek*, dolaşmak, dönmeye başlamak.
cevelângâh, *F. a.* [cevelân-gâh] Dönüp dolaşma yeri; koşu, savas yeri.

cevelânger, **cevlânger**, *F. a.* [cevelân-ger] Dönüp dolaşan, atlı.

cevf, *A. a.* 1. İç, orta. 2. Kof, oyuk. • *Cevf-i leyl*, yarı gece, gece yarısı; -*mide*, mide boşluğu.

cevher, *A. a.* 1. Yaradılış, asıl maya. 2. Özellik, yaradılıştaki değer. 3. Değerli süs taşı. 4. Kılıç namlusundaki meneviş ve dalgalar. 5. Ebced hesabında noktalı harf. 6. (Fel.) Kendi kendine bir varlığı olup gerçekleşmesi için başka bir nesneye ihtiyacı olmayan, t ö z. • *Cevher-i ferd*, bir cismin bölünemez ufaklıktaki parçalarından her biri; (Ya.) sevgili ya da sevgilinin dudağı; -*mücerred*, mutlak, katıksız c e v h e r; madde halinde olmayan ve evrenin ruhunu oluşturan nesne; -*ulvî*, yüce cevher, felek. [ç. cevahir].

cevherdar, *F. s.* [cevher-dar] 1. Cevherli. 2. Kendisi ve mayası beğenilecek halde olan. 3. Özelliği bulunan. 4. Değerli taşlarla süslü bulunan. 5. Yalnız noktalı harfleri sayılan tarih.

cevhere, *A. a.* Bir tane cevher.

cevherfüruş, *F. a.* [cevher-fürüş] Cevahirci.

cevherî, **cevherivve**, *A. s.* 1.

Değerli taş ya da inciye ait olan, onlarla yapılmış, işlenmiş bulunan. 2. *a.* XX. yüzyılda Fransızcadan *substantialisme* karşılığı.

cevherin, *F. s.* Mücevherden, cevherden.

cevheriyyun, *A. a.* Tanrı'ya bir cevher gözüyle bakan mutezile fırkası.

cevherpâre, *F. s.* [cevher-pâre] Mücevher parçası.

cevherşinas, *F. s.* [cevher-şinas] Mücevherden anlayan. [ç. cevherşinasan].

cevhertıraş, *F. s.* [cevher-tıraş] Mücevher işleyen, kuyumcu.

cevin, *F. s.* Arpadan yapıma. • *Nan-i cevin*, arpa ekmeği.

cevlân. *Bkz.* cevelân.

cevlângâh, **cevlângeh**, *F. a.* Dolaşma yeri.

cevlânger, *F. s.* Dolaşan, dolaşıcı.

cevlângerî, *F. a.* Dolaşıcılık, gezicilik.

cevr, *A. a.* 1. Haksızlık edip incitme. 2. (Tas.) Tarikat adamının ruh yolunda ilerlemesine engel olan nesne.

cevreb, *A. a.* Çorap. • *Çâk-i cevreb*, çorap söküğü.

cevşen, *F. a.* Örme zırh. Zincir ve puldan yapıma zırh. • *Cevşengüdaz*, zırh eriten, -*güzar*, zırh delen.

cevşenpuş, *F. s.* [cevşen-puş] Zırh giyen, zırhlı asker.

cevv, *A. a.* Yeryüzünün etrafındaki geniş boşluk. • *C e v v - i h a v a*, hava boşluğu, gök;

ilm-i ahval-i cevval, meteoroloji.
cevval, A. s. Fazla ya da pek dolaşan, hareketli. • *Fikr-i cevval*, canlı, hareketli fikir.
cez', A. a. Ağaç kütüğü, tomruk.
ceza', A. a. Sabırsızlık gösterip acı acı telaşlanma. • *Ceza' ü feza'*, telaş ve figan, ağlayıp sızlama.
ceza, A. a. 1. İyi ya da kötü karşılık. 2. Suç işleyene dünyada ya da ahrette yapılan karşılık. 3. (Dilb.) Koşullu tümcelerde ikinci bölüm. "Haber verirseniz" koşul, "ben de gelirim" cezadır. • *Ceza-yi amel*, işlenen bir şeyin görülmesi, çekilen kötülüğü; *-n a k d î*, para cezası; *-seza*, layık olan ceza; *-Sinimmar*, Sinimmar'ın gördüğü karşılık (Yaptığı güzel binanın üstünden fırlatılarak, bundan daha iyi yapı yapmasın d i y e, öldürtülmüştür). *Dar-ül-ceza*, öbür dünya; *kanun-i ceza*, ceza yasası; *mahkeme-i ceza*, cünha ve kabahat suçlarına bakan mahkeme; *ruz-i ceza*, k i y a - m e t günü.
cezaen, A. be. Ceza olarak.
cezaî, **cezaiyye**, A. s. Cezaya ait, ceza işleriyle ilgili.
cezair, A. a. [cezire ç.] Adalar. • *Cezair-i Bahr-i Sefid*, Akdeniz (Ege) adaları; *-Garb*, Cezayir; *-Halidat*, *-Saadet*, Kanarya adaları; *-Hind*, Çin Hindisi adaları; *-Seb'a*, İyoniyen adaları.

cezalet, A. a. Düzgün söyleyiş, pepeme ve kekeme olmayış. • *Cezalet-i lafz*, lafız düşkünlüğü; *-mâna*, anlam düşkünlüğü.
Cezayir, A. a. Cezayir.
cezb, A. a. 1. Kendine doğru çekme. 2. İçme.
cezbe, A. a. 1. Hal ehlinin Tanrı hatırlamalarıyla dalıp kendinden geçme durumu. 2. Delilik nöbeti. [ç. cezebat].
cezebat, A. a. [cezbe ç.] Cezbeler.
cezel, A. a. (Ya.) Doğru olan lafız.
cezer, **cezere**, A. a. (ze ile) Havuç.
cezîl, A. s. Bol, çok. • *Ecr-i cezîl*, çok sevap.
cezîm, A. s. [cezm'den] Kesilmiş, koparılmış.
cezire, A. a. Ada. • *Ceziret-ül-Arap*, Arap yarımadası; *Elcezire*, Fırat'la Dicle arasında bulunan Irak toprağı; *şibih-cezire*, yarımada. [ç. cezair].
cezî. Bkz. cizl.
cezm, A. a. 1. Kesme. 2. Kesin karar verme.
cezm, A. a. Arapçada sükûn ve hareketsizlik işareti.
cezr, A. a. (Bitb.) Kök. • *Cezr-i arizî*, e k k ö k; *-derenî*, yumru k ö k; *-rişî*, saçak gök; *-vetedî*, kazık kök. [ç. cüzur].
cezr, A. a. Deniz suyunun çekilmesi. • *Cezr ü medd*, gelgit.
cezrî, **cezriyye**, A. s. Köke ait, kökle ilgili.

cezri, A. a. Radikal (XX. yüzyıl).

cezriyye, A. a. (Fel.) Fransızca *radicalisme* (köktencilik, radikalizm) karşılığı (XX. yy.).

cezu', A. a. (*ze, ayın* ile) Yakınan, sızlanan, dert yanan.

cezub, A. s. (*zel* ile) [cezb'den] Kendine çekici olan, çeken.

cezve, A. a. (*zel* ile) Kor.

cezzab, A. s. [cezb'den] Çok çeken, çok çekici.

cezzar, A. a. 1. Kasap. 2. (Mec.) Zalim, kanlı. Acımaz. • **ciss**. Bkz. *cass*.

cibah, A. a. [cebhe ç.] Alınlar.

cibal, A. a. [cebel ç.] Dağlar.

cibayet, A. a. 1. Toplama, derleme. 2. Gelir toplama. 3. Vakıf kirası toplama, cabilik.

cibillet, A. a. Cibilliyet. Yaradılış. Asıl maya. Huy.

cibillî, A. s. Yaradılıştaki olan.

cibilliyet, A. a. (cibillet sözünün Türkçede kullanılan biçimi) Yaradılış, asıl maya, huy.

Cibril, A. a. Cebrail. • *Cibril-i Emin*, Cebrail.

cibs, A. a. Alçıtışı.

cibt, A. a. 1. Put. 2. Büyücü, büyücülük. 3. Kâhin, kâhinlik, kehanet.

cîd, A. a. Boyun, gerdan.

cidal, A. a. 1. Zorlu çekişme, uğraşma. 2. Ateşli konuşma, bahis. • *Cenk ü cidal*, savaş.

cidalcu, F. s. [cidal-cu] Kavgaçı, dalaşçı.

cidalcuyane, F. be. [cidal-cuyane] Kavga çıkarmak istercesine.

cidalgâh, F. a. [cidalgâh] Savaş yeri, uğraş yeri. • *Cidalgâh-i maişet*, yaşam, geçim kavgası yeri (bu dünya).

cidar, A. a. Duvar.

cidd, A. a. 1. Gayretle çalışma çabalama. 2. Ciddilik.

cidden, A. be. Gerçekten. Şaka olmayarak.

ciddî, **ciddiyye**, A. s. 1. Gerçek. Şaka değil. 2. Ağırbaşlı.

ciddiyyat, A. a. [ciddî ç.] Önemli sözler ve davranışlar.

ciddiyet, A. a. 1. Ciddilik, ağırbaşlılık.

cife, A. a. Leş. [ç. ciyef, ecyaf].

cifegâh, A. a. [cife-gâh] Leşle dolu yer. Dünya.

cifehâr, A. s. [cife-hâr] Leş yiyen (hayvanlar).

cifr, **cefr**, A. a. Rakam, harf ve simgeyle anlatılır bir bilgi olup, insan bununla geleceği hakkında bazı haberler öğrenir, fal. İlk Hz. Ali'nin bu işle uğraştığı söylenir.

cifrî, A. a. Cifirci, falcı.

cifriyyat, A. a. Cifre ait eserler, işler.

çift, F. s. Çift, eş, tek olmayan.

ciğer, F. a. Karaciğer.

ciğerdar, F. s. [ciğer-dar] Ciğerli, yürekli, cesaretli.

ciğerduz, F. s. [ciğer-duz] Ciğeri delip geçen.

ciğergâh, **ciğergeh**, F. a. [ciğer-gâh] Ciğerin bulunduğu yer. Ciğerin ta kendisi.

ciğergüşe, F. a. [ciğer-güşe] Sevgili. Evlat.

ciğerhıraş, F. s. [ciğer-hıraş] Ci-

- ğer koparan, ciğer söken.
ciğerhun, *F. s.* [ciğer-hun] Ciğeri kanlı, çok acıklı.
ciğerpâre, *F. a.* [ciğer-pâre] Evlat.
ciğersuhte, *F. s.* [ciğer-suhte] Ciğeri yanık.
ciğersuz, *F. s.* [ciğer-suz] Bağır yakıcı, çok acı.
cihad, *F. a.* **1.** Din uğrunda savaş. **2.** Dini yaymak için uğraşma. **3.** (Tas.) Nefisle savaş. • *Dâr-ül-cihad*, İslam sınırları dışındaki ülke, İslamla antlaşma yapmamış, ya da barış halinde olmayan ülke.
cihadi, **cihadiyye**, *A. s.* Savaş işlerine ait, savaşla ilgili.
cihan, **cehan**, *F. a.* **1.** Yarattılmış âlemlerin tümü. **2.** Yeryüzü, dünya. • *İki cihan*, dünyayla ahret; *Sadr-i cihan*, Ekber Şahın'ın veziri; *cihan cihan*, çok çok.
cihanaferin, *F. s.* [cihan-aferin] Alemleri yaratan, Tanrı.
cihanârâ, *F. s.* [cihan-ârâ] Alemleri süsleyen, âleme süs veren.
cihanban, *F. s.* [cihan-ban] Alemleri gözetken. **1.** Tanrı. **2.** Hükümdar. [ç. cihanbanan].
cihanbanî, *F. s.* Hükümdarlığa ait.
cihandar, *F. s., a.* [cihan-dar] Dünyayı tutucu, hükümdar. [ç. cihandaran].
cihandarane, *F. be.* [cihan-darane] Cihandara yakışan biçimde.
cihandarî, *F. a.* Hükümdarlık.
cihandide, *F. s.* [cihan-dide]

Çok yer gezmiş, çok şey görmüş, tecrübeli, deneyimli, görgülü, eski kurt. [ç. cihandidegân].

- cihanefruz**, *F. s.* [cihan-efruz] Alemleri parlatan, ışık veren.
cihangerd, *F. s.* [cihan-gerd] Cihanı dolaşan.
cihangir, *F. s.* [cihan-gir] Dünyayı zapteden, fatih.
cihangîrane, *F. be., s.* [cihangir-ane] Cihangire yakışır durum ve biçimde.
cihangîrî, *F. a.* Cihangirlik.
cihanî, *A. s.* Cihanla ilgili (insan).
cihanistan, *F. a.* Cihan tutucu, alıcı padişah.
cihanistanî, *F. a.* Padişahlık.
cihaniyan, *F. a.* [cihanî ç.] Dünya adamları, halk.
cihanküşa, *F. s.* [cihan-küşa] Fatih.
cihanmuta', *F. a.* [cihan-muta'] Kendisine tüm cihan itaat etmiş.
cihanneverd, *F. s.* [cihanneverd] Dünyayı dolaşır, büyük gezgin.
cihannüma, *F. a.* [cihan-nüma] **1.** Dünyayı gösteren harita. **2.** Evin en üstü, çatı altı.
cihanpenah, *F. s.* [cihanpenah] Herkesin sığınacağı yer ya da kimse.
cihanperver, *F. s.* [cihanperver] Dünyayı besleyen.
cihanpira, *F. s.* [cihan-pira] Dünyayı süsleyen.
cihansalar, *F. a.* [cihan-salar] Dünyanın büyüğü, komutanı

olan padişah.
cihansuz, *F. s.* [cihan-suz] Cihanı yakan.
cihanşümül, *F. s.* [cihan-şümül] Dünyayı kavrayan, dünya çapında, evrensel.
cihantâb, *F. s.* [cihan-tâb] Dünyayı parlatan.
cihar, *A. a.* [cehr'den] Yüksek sesle söyleme ya da okuma.
cihat, *A. a.* [cihet c.] **1.** Yanlar, taraflar, yönler. **2.** Yerler, semtler. **3.** Bakımlar, görüşler. **4.** Evkaf maaşları. • *Cihat-i erbaa*, doğu, batı, kuzey, güney; *-selâse*, en, boy, kalınlık; *-sitte*, ön, arka, sağ, sol, üst, alt.
cihaz, *cehaz*, *A. a.* **1.** Çeyiz. **2.** (Yolcu, ordu için) Ağırlık. **3.** Alet ve edevat, avadanlık. **4.** Aygıt. **5.** Koşum. **6.** Mal. **7.** Ev eşyası. **8.** Kefen. **9.** Kadının cinsel organları. **10.** Tekne.
cihet, *A. a.* **1.** Yan. **2.** Yön. **3.** İlgî, ilişki. **4.** Sebep, neden, bahane. **5.** Evkaftan olan maaş.
cîl, *ceyl*, *A. a.* **1.** İnsan grubu. **2.** Kuşak, nesil. [ç. ecyal].
cilâ, *A. a.* Parlatma, açma.
cilâ'. *Bkz.* celâ'.
cilâbahş, *F. s.* [cilâ-bahş] Cila veren, parlatan.
cilâdar, *F. s.* [cilâ-dar] Cilalı, parlak.
Cilân, *A. a.* İran'ın Cilan ili.
cilânger, *F. a.* Çilingir.
cilbab, *A. a.* Gömlek. Kadın feresesi.
cilbend, *F. a.* Büyük cüzdan,

kâğıt saklamak için mukavva kap.
cild, *A. a.* **1.** Deri. **2.** Meşin. **3.** Kitap kabı. **4.** Bir kitabın ayrıldığı büyük bölümlerden her biri.
cildiyye, *A. a.* Cilt hastalıkları, bakımı.
cilf, *A. a.* Kaba, hoyrat, ayakta kimse. [ç. eclâf].
cilve, *A. a.* **1.** Güzellere yakışır duruş ve davranış. **2.** Hoşa gider şekilde görünme. **3.** (Tas.) Tanrı'nın salık kalbinde görünüşü.
cilvegâh, *F. a.* [cilve-gâh] Görünme ve gözükme yeri.
cilveger, *F. s.* [cilve-ger] Cilve ve naz eden, cilveli.
cilvekâr, *F. s.* [cilve-kâr] Cilve eden, cilveli.
cilvenüma, *F. s.* [cilve-nüma] Cilve gösteren; görünen.
cilvesaz, *F. s.* [cilve-saz] Cilve eden, cilveli, nazlı.
cim, *A. a.* C harfinin sesi.
cima', *A. a.* [cemi'den] Çiftleşme.
cimah, *cemah*, *cümüh*, *A. a.* **1.** Sert başlı at. **2.** Evini bırakan kadın.
cimal, *A. a.* [cemel ç.] Develer.
cimri, *F. a.* Pinti, hasis.
cin. *Bkz.* cinn.
cinaî, *A. s.* Cinayete ait, cinayetle ilgili.
cinan, *A. a.* [cennet ç.] Cennetler. Arş ile Kürsi altında ve yedi gök üstündeki sekiz cennet. • *Cinan-üd-dünya*, (dünya cennetleri), **1.** Basra'da Ubulla,

2. Sogdiyana, Semerkand vadisi, 3. Elcezire'de Bevvan geçidi, 4. Şam vadisi.

cinas, A. a. Lafız ya da anlamca birbirine benzeyen iki sözcüğün her iki yana uyabilecek biçimde birlikte kullanılması.

cinayat, A. a. [cinayet ç.] Cinayetler.

cinayet, A. a. 1. Cana kıyma. 2. Bu ağırlıkta suç ya da günah işleme.

cinayetskâr, F. s. [cinayet-kâr] Cinayet işleyen.

cinayetskârane, F. be. [cinayet-kâr-ane] Cinayet işleyenlere yakışır biçimde.

cinn, A. a. Insanlardan gayrı, göze görünmez, latif cisim olan yaratık, cin. Meleklerin bir kısmı. Çoğunlukla kötü anılır.

cinnet, A. a. [cinn'den] 1. Cin tutma. 2. Delilik.

cinnî, A. s. Cin tayfasından, onlarla ilgili.

cinni, A. a. Ecinni, bir cin.

cins, A. a. 1. Cins. 2. Soy. 3. Kavim, kabile. 4. (Dilb.) Bir çeşidin tümünü anlatan ad. 5. (Arap. Dilb.) Sözcüğün eril, dişil oluşu. • *Ebna-yi cins*, insanlar.

cinsen, A. be. Cins yönünden.

cinseyn, A. s. İki cins, kadın ve erkek.

cinsî, A. s. Erkeklik ya da dişilikle ilgili (XX. yüzyıl), cinsel.

cinsiyet, A. a. 1. Bir kavim ve kabileden oluş. 2. (XX. yüzyıl) Aynı cinsten, erkek ya da dişi oluş. Erkek ve dişinin özellik-

leri, cinsellik.

ciran, A. a. [câr ç.] Komşular.

cirm, A. a. 1. Cansız cisimler.

2. Hacim. [ç. ecram].

cirri, **cirris**, A. a. 1. Yılanbalığı. 2. Yayın.

cism, A. a. 1. Canlıların bedeni, gövde. 2. Madde, maddi olan şey. 3. Dünya. • *Cism-i cevherî*, ilk madde; -*effâtunî*, dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü düzgün beş cisim; -*latif*, beş duygunun kavrayamadığı melek, cin gibi cisimler.

cismanî, A. s. Cisme, bedene ait. Din ve din işlerinden g a y r ı olan. (Karşıtı: ruhanî).

cismaniyat, A. a. Cisimle, maddi yönle ilgili şeyler.

cismaniyyet, A. a. 1. Cisim, v ü c u t. 2. Cisimlenme.

cismen, A. be. Cisim bakımından gövdece.

cısr, A. a. Köprü.

cisreyn, A. a. İki köprü. Haliç üzerinde biri Unkapanı, öteki Galata'da olan iki köprü (XIX. yüzyıl).

civan, **cevan**, **cuvan**, F. a. Genç. • *Nevcivan*, pek genç.

civanan, F. a. [civan ç.] Gençler.

civanane, F. be. [civan-ane] Genç olana yakışır biçimde.

civanbaht, F. s. [civan-baht] Talihli, mutlu.

civani, F. a. Gençlik.

civanmerd, F. s. [civan-merd] Cömert.

civanmerdan, F. a. [civan-mert

ç.] Cömertler.
civanmerdî, *F. a.* Cömertlik.
civar, *A. a.* Yakın yer. Yakın. Komşu. Yöre, dolay.
civârî, *A. s.* Yakınlık, komşulukla ilgili.
civariyet, *A. a.* Yakınlık, komşuluk.
cive, *F. a.* Cıva.
ciya, *A. s.* [cayı ç.] Açlar.
ciyad, *A. a., ç.* Eşkini ve deprenişi soy atlar.
ciyadet, *A. a.* Tazelik, yenilik.
ciyef, *A. a.* [cife ç.] Leşler.
cizl, **cezl**, (*zel* ile) *A. a.* 1. Büyüğe ağaç kökü. 2. Tomruk. [ç. eczal, cizal, cüzul].
cizye, *A. a.* Vergi, haraç.
cizyedar, *F. a.* [cizye-dar] Cizye toplayan.
cizyegüzar, *F. s., a.* [cizye-güzar] Müslüman olmayan ve İslam devleti uyruğu bulunan cizye ödeyen delikanlı.
cu, **cuy**, *F. a.* Arama, araştırma. • *Cüst ü cu*, arama, araştırma.
cu, **cuy**, *F. a.* Akarsu, çay.
-cu, **-cuy**, *F. s.* "Arayan, arayıcı, isteyen" anlamlarıyla sıfatlar oluşturur. • *Bkz. Arbedecu, belâcu, ceñgcu, çarecu, dilcu, fırsatcu, intikamcu*, vb.
cu', *A. a.* Açlık. • *Cu-i kelbî*, (köpek açlığı) midenin bir türlü doymak bilmediği bir hastalık; *def-i cu'*, açlık giderme.
cûd, *A. a.* El açıklığı, cömertlik. • *Cûd ü kerem, cûd ü seha*, cömertlik.
Cûdi, *A. a.* Dicle suyu dolay-

larında, Cizre'ye yakın bir yerde Nuh peygamberin gemisinin Tufan'dan sonra üzerinde bulunduğu dağın adı.

cugd, *F. a.* (Hayb.) Baykuş.
Cuha, **Cuhi**, *A. a.* Yalancılık ve ikiyüzlülükle ün almış bir Arap.
cuhud. *Bkz. cühud.*

cum'a, *A. a.* [cem'den] 1. Cuma. 2. Cuma günü kılınan namaz. • *Cum'a-i atik*, (Eski Cuma) Bulgaristan'da Şumnu ile Razgrat arasında Osmanlılar zamanında ünlü bir k e n t; *Cum'a-i bâlâ*, (Yukarı Cuma) Osmanlılar zamanında Selanik vilayetinin Serez sancağında bir kaza merkezi; *sure-i Cum'a*, Kur'an'ın 62. suresi.

cumade, **cumadi**, *A. a.* Arabi ayların beşinci ve altıncı aylarının adı. • *Cumad-el-ulâ, cumad-el-ahire*, cemaziyelevvel, cemaziyelâhir de denir.

cum'at, **cumaât**, **cumuat**, *A. a.* [cum'a ç.] Cuma günleri, cumalar.

cumd, **cumud**, *A. s.* Yüksek, yüce (yer, toprak).

cumhur, *A. a.* 1. Halk kalabalığı, halk. 2. Başsız kalabalık. 3. Belli bir sınıf insan. 4. (XX. yüzyıl) Seçilmiş başkanla yönetilir halk. • *Cumhur-i hükema*, filozoflar sınıfı; *cumhur-i nâs*, halk kalabalığı; *umur-i cumhur*, halk işleri. [ç. cemahir].

cumhurî, **cumhuriyye**, *A. s.* Cumhur ile ilgili olan. • *Hükümet-i Cumhuriyye*, Cumhuriyet

Hükümeti.
cumhuriyet, *A. a.* Seçilme bir başkanın başında bulunduğu devlet yönetimi (XIX. yüzyıl), cumhuriyet.
cumu', *A. a.* [cem' ç.] 1. Cemiler, toplamlar. 2. Çoğullar. 3. Asker kuvveti.
cumud. *Bkz.* cumd.
cumud, *A. a.* Donma, kaskatı kesilme. • *Cumud-ül-mevt*, ölüm katılığı; *da'ül-cumud*, donma, katalepsi (*catalepsie*, XIX. yüzyıl).
cumudiye, *A. a.* Buzul, g'üsiye (XX. yüzyıl).
cur'a, *A. a.* 1. Tek yudum, yudum. 2. (Tas.) İçeni coşkunluğun son aşamasına ulaştıran yudum. 3. Daha çok, içildikten sonra kadehin dibinde kalan anlamında kullanılırdı. • *Cur'a-i mevt*, ölüm yudumu.
curh, **curha**, **cürh**, *A. a.* Tek yara. (Ceriha'nın doğrusu olarak kullanılırdı).
curuh, *A. a.* [curh ç.] Yaralar.
cûş, *F. a.* 1. Kaynama, coşma. 2. (Tas.) Halleri açığa vurma, coşma. • *Cûş ü huruş*, aşıp taşma; *pürçûş*, coşkunluk içinde, çok coşkun.
cûşacûş, *F. s.* Çok coşkun.
cûşan, *F. s.* Kaynayan, coşkun.
cûşâver, *F. s.* [cûş-âver] Coşturucu.
cûşide, *F. s.* Kaynamış, coşmuş.
cûşiş, *F. a.* 1. Kaynama, kaynasma. 2. C o s m a, coşkunluk.
cuvan, **cevan**, **civan**. *Bkz.* ci-

van.
cuy, **cu**, *F. a.* Akarsu, çay. • *Cuy-i revan*, akarsu; *leb-i cuy*, ırmak kıyısı.
-cuy. *Bkz.* -cu.
cuya, **cuyan**, *F. s.* Arayan, arayıcı.
cuybar, *F. a.* Akarsu, dere, ırmak.
cuyende, *F. s.* Arayan, isteyen.
cübb, *A. a.* 1. Kuyu, sarnıç. 2. Susuz kuyu, derin çukur, zindan. 3. Kulelerdeki kuyu. • *Cübb-i Yusuf*, Yusuf peygamberin atıldığı kuyu.
cübbe, *A. a.* Sarıklıların eskiden binış altına giydikleri darca ve uzun üstlük, sonraları daha bol olarak üste giyilen binışlere de cübbe denilmiştir.
cübn, **cübün**, *A. a.* 1. Utangaçlık, ürkeklik, korkaklık. 2. Peynir.
cübün, *A. a.* [cebin ç.] Alınlar.
cübünn, **cübn**, *A. a.* Peynir.
cüda, *F. s.* Ayrılmış, ayrı düşmüş.
cüdagâne, *F. be., s.* 1. Ayrıca, başkaca. 2. Ayrı ayrı.
cüdayî, *F. a.* Ayrılık.
cüderî. *Bkz.* cederî.
cüdr, **cüdür**, *A. a.* [cidar ç.] Duvarlar.
cüdran, *A. a.* [cedr c.] Duvarlar.
cüfa', *A. a.* 1. Köpük. 2. Çerçöp, öteberi.
cüff, *A. a.* İçi boş olan şey.
cüft, *F. a., s.* Çift, çifte. Tek olmayan.
cüfte, *F. a.* Hayvan çiftesi.

cühela, A. a. [cahil ç.] Cahiller, bilmezler.

cühera', A. a., ç. Yüzleri güzel olanlar.

cühhal, A. a. [cahil ç.] Cahiller, bilmezler.

cühud, **cuhud**, **cehud**, A. a. Yahudi. • *Cühud-i anud*, çok inatçı Yahudi.

cühudane, A. be. [cühud-ane] Yahudiye yakışır biçimde.

cül, **cüll**, A. a. Çul.

cülâb, **cüllâb**, A. a. 1. Gülsuyu. 2. Sürgün şerbeti, müşhil.

cülâh, F. a. Çulha.

cülcül, A. a. 1. Küçük çan, çingirak. 2. T e f pulu.

cülcüle, **celcele**, A. a. Tefin etrafında bulunan pul, zil.

cülcülân, A. a. Kişniş.

cülencibin, A. a. Gül tatlısı.

cülesa, A. a. [celîs ç.] Birlikte oturanlar.

cüllâs, A. a. [câlis ç.] Oturanlar, birlikte oturanlar.

cülûd, A. a. [cild ç.] 1. Ciltler. 2. Deriler.

cülus, A. a. 1. Oturma. 2. Hükümdarın tahta çıkması, hükümdar olması. • *Cülus-i hümayun*, padişahın tahta çıkması.

cülusiyye, A. a. 1. Yeni hükümdarın, tahta çıkışının yıldönümünde sunulan manzume, kaside. 2. Hükümdarın ilk tahta çıkışında verdiği bahşiş.

cüman, A. a. İri inci. • *İkd-ül-cüman*, inci gerdanlık.

cümcüm, F. a. Altı aba, üstü ipten yapılma derviş ayakkabısı.

cümcüm, A. a. Kafatası.

cümcüme, **cemceme**, A. a. 1. Kafatası. • *Cümcümet-ür-re's*, kafatası. 2. Derviş ayakkabısı. 3. Çamçak.

cümel, A. a. [cümle ç.] Cümleler, tümceler. • *Cümel-i hike-miyye*, hikmetli tümceler; *-müntahabe*, seçme tümceler.

cümle, A. a. 1. B ü t ü n, hep.

2. (Dilb.) Eylem, özne ve nesneden oluşan, tam anlamlı söz, tümce. 3. Aynı çeşitten ya da bir aslin uzantı ve ayrıntıları hep bir arada; sistem, dizge (XX. yüzyıl). • *Cümle-i asabiyye*, sinir sistemi; *-asliyye*, temel tümcesi; *-fi'liyye*, eylem tümcesi; *ihbariyye*, haber tümcesi; *-ismiyye*, ad tümcesi; *-kevkebiyye*, takımyıldız; *-mutariza*, iki virgöl ya da iki çizgi, ayraç içinde bulunan tümce; *-şartıyye*, koşullu yantümce; *bilcümle*, hep, bütün; *ez an cümle*, *ezcümle*, tümceden biri, birçok örneklerden biri; *filcümle*, sözün kıyası, özü; *karra cümle*, dört işlem.

cümleten, A. be. Bütün, hep birden.

cümme, A. a. 1. Urgan, halat. 2. Harflerin sayı değerine uyularak yapılan hesap. • *Cümme-i sagir*, e b c e d hesabı; *-kebir*, harf adlarının sayısına göre yapılan hesap (buna göre *Muhammed* adı, birincisinde 92, ikincisinde 224, üçüncüsünde 1530 eder); *he-*

sab-i cümmel, ebced hesabı.
cümuh. *Bkz.* cimah.
cünban, *F. s.* Kımıldanan, sallanan, oynayan.
-cünban, *F. s.* "Kımıldanan, sallanan, oynayan" anlamıyla sıfatlar meydana getirir. • *Dünbale-cünban*, kuyruk sallayan; *kadime-cünban*, kanat uçlarını oynatan; *sercünban*, baş sallayan, baş oynatan.
cünbed. *Bkz.* cümbüd.
cünbide, *F. s.* Kımıldanmış, oynamış.
cünbiş, cünbüş, *F. a. 1.* Kımıldanma, oynama. **2.** Cümbüş. Eğlence, eğlenti.
cünbişgeh, *F. a.* [cünbiş-geh] Eğlence yeri.
cünbüd, cünbüde, cünbed, *A. a.* Kümbet.
cünd, *A. a. 1.* Asker, asker topluluğu. **2.** Ordu. [ç. cünud, ecnad].
cündî, *A. a. 1.* Bir asker. **2.** Mısır atlısı. **3.** Usta binici.
cündiyane, *F. be.* İyi binicilere yakışır halde, böyle bir hal takınarak.
Cüneyd, *A. a.* Bağdatlı ünlü bir şeyh (909'da ölmüştür).
cünh, *A. a.* Koruma, esirgeme.
cünha, *A. a.* Küçük kabahat, ufak suç.
cünhadar, *F. s.* [cünha-dar] Suçlu.
cünhakâr, *F. s.* [cünha-kâr] Suç işlemiş, suçlu.
cünnar, *A. a.* Çınar.
cünud, *A. a.* [cünd ç.] **1.** Askerler. **2.** Asker kitaları.

cünun, *A. a.* Delirme, deli olma. • *Cünun-i devrî*, zaman zaman tutan delilik; *-mutbık*, süren delilik, mahkemece hükümlü delilik; *-âhidî*, merak hastalığı.
cünüb, *A. s.* Dince yıkanmayı gerektiren durum.
cürab, *A. a.* Çorap.
cürh. *Bkz.* curh.
cür'et, *A. a.* Korkmayarak ileri atılma, yiğitlik, atılğanlık, ataklık.
cür'etkâr, *F. s.* [cür'et-kâr] Atılğan, atak. [ç. cüretkâran].
cür'etkârane, *F. s.* [cür'et-kârane] Atılğanlara, korkmayarak ileri atılanlara yakışır yolda.
cür'etyab, *F. s.* [cür'et-yab] Cesaret eden, davranabilen.
cürm, *A. a. 1.* Suç. **2.** Ceza yasasının sırasıyla kabahat, cünha, cinayet diye ayırdığı suçların tümü, cürüm. • *Cürm-i meşhut*, suçüstü.
cürmnâk, *F. s.* Suçlu, kabahatli.
cürre, *F. s.* Cesaretili.
cürrebaz, *F. a.* Erkek şahin ya da doğan kuşu.
cürsume, *A. a. 1.* Kök. **2.** Gırtlak kapağı. **3.** Bir tohumun özü; ilk hücrecik (XIX. yüzyıl).
cüruf, *A. a.* Maden posası.
cürüf, *A. a.* Yalıyor, uçurum.
cürz, *A. a.* Gürz, topuz.
cüşam, *A. a.* (se i l e) Ağrılık, karabasan, kâbus.
cüşban, *F. s.* Yaraşır, yakışır, la-yık.

cüseym, *A. a.* [cism'den] Cisimcik (XIX. yüzyıl). [ç. cüseymat].

cüsse, *A. a.* Gövde, kalıp, beden.

cüssedar, *F. s.* [cüsse-dâr] İriyarı, kalıbı kıyafeti yerinde.

cüst, *F. a.* Arama, araştırma.

cüst, **çüş**, *F. s.* Çevik, arayıcı.
• *Cüst ü çalâk*, çevik.

cüstcu, *F. a.* Araştırma, arama..

cüsu', *A. a.* Tamahkârlık, pintilik.

cüsum, *A. a.* [cism ç.] Cisimler.

cüsür, *A. a.* [cür ç.] Köprüler.

cüşa, *A. a.* Geçirme.

cüveda, *A. a.* [cevad ç.] Cömert insanlar.

cüvud, *A. a.* [cevad ç.] Cömert insanlar.

cüyub, *A. a.* [ceyb ç.] Yakalar.

cüyud, *A. a.* [cüd ç.] Boyunlar, gerdanlar.

cüyüş, *A. a.* [ceyş ç.] Askerler.

cüz', *A. a.* **1.** Bölük, parça. **2.** Bir bütünün parçalarından her biri. **3.** Kur'an'ın otuz bölümünden her biri. **4.** Kitap forması. • *Cüz'i ferd*, atom; *-lâ-yetecezza*, eski felsefenin her

cismin artık bölünemeyecek derecede varsaydığı en küçük bölümü.

cüzam, *A. a.* Miskin illeti, alaten.

cüzbend, *A. a.* [cüz-bend] Cüzleri saklayacak kap.

cüzdan, *F. a.* [cüz-dan] Kâğıt p a r a koymaya özgü çanta.

cüzeyr, *A. a.* İnce kök.

cüzeyre, *A. a.* Küçük ada.

cüzhân, *F. a.* [cüz-hân] Kur'an cüzlerini okumakla görevli kimse.

cüz'î, **cüz'iyye**, *A. s.* **1.** Bir şeyin bütününe ait olmayıp özel olan. **2.** Az miktarda, pek az.

• *Irade-i cüz'iyye*, elindelik-masarif-i cüz'iyye, az bir gider; *mikdar-i cüz'î*, az bir miktar, pek az.

cüz'iyyat, *A. a.* [cüz'î ç.] Ufak tefek, önemsiz şeyler. • *Cüz'iyyat-i umur*, önemsiz şeyler, ufak tefek işler.

cüz'iyyet, *A. a.* Azlık.

cüzul, *A. a.* [cizl ç.] Kökler, kütükler.

cüzur, *A. a.* [cezr ç.] Kökler.

Ç

ç, a. 1. Fars ve Osmanlı abecelerinin yedinci harfi. 2. Arap abecesinde yoktur. 3. Ebced hesabında, c gibi, 3 sayısının işaretidir.

çablus, çablusî. *Bkz.* cablus.

çabuk, F. s. Çabuk.

çabükdest, F. s. [çabük-dest]

Eline çabuk. [ç. çabükdestan].

çabükdestî, F. a. Eline çabukluk. El çabukluğu.

çabühiram, F. s. [çabühiram] Çabuk yürüyen.

çabükî, F. a. Çabukluk.

çabükinan, F. s. [çabük-inan]

Dizginine çabuk, atını hızla süren.

çabükpâ, F. s. [çabük-pâ] Ayağına çabuk.

çabükrev, F. s. [çabük-rev] Çabuk giden.

çabüksüvar, F. s. [çabük-süvar]

Ata iyi binen, iyi at süren. [ç. çabüksüvaran].

çaç, F. a. Harmanlanmış buğday yığını, çeç.

çader, F. a. 1. Çadır. 2. Kadınların başörtüsü.

çadırşeb, F. a. [çadır-şeb] Çarşaf.

çadırnişin, F. s. [çadır-nişin]

Çadırdaki oturan, göçebe.

çah, çeh, F. a. 1. Kuyu. 2. Çukur. • *Çah-i Babil*, Babil'de Harut ile Marut'un kıyamet gününe dek asılı buldukları kuyu ya da çukur; -*Biçen*, Biçen'in Efrasyap tarafından hapsedildiği kuyu; -*bün*, kuyu dibi; -*gabgab*, çene altı çukuru; -*Nahşeb*, Orta Asya'da Nahşep'te bir müneccim çukuru; -*nisyan*, (-a atılmak) unutulmak; -*pest*, bu aşağılık dünya; -*Rüstem*, Rüstem'in, üvey kardeşi tarafından tuzağa düşürüldüğü ve öldürüldüğü çukur; -*Yusuf*, Yusuf peygamberin kardeşleri tarafından atıldığı kuyu; -*zekân*, çene çukuru; -*zehendan*, çene çukuru; -*zic*, rasat kuyusu.

çâk, F. a. Yırtık yer. • *Çak-i giriban*, yaka yırtığı.

çâk, F. s. Yarık, yırtmaç, yırtık.

çâkâçâk, A. a. Silah çatışmalarından çıkan ses. *Bkz.* çekâçâk.

çâkçâk, F. s. Çok yırtık, parça parça.

çaker, F. a. Kul, köle. Bende sözü gibi bu da eski resmi ve özel yazılarda bir nezaket formülü gibi kullanılırdı. [ç. çakeran].

çakerane, *F. s.* [çaker-ane] Kula, köleye yakışır biçimde. Konuşma ya da yazıda "ben": den kinayedir. • *Fikr-i-çakerane*, *maruzat-i çakerane*, *fikrim*, *bildiklerim*.

çakerhane, *F. s.* [çaker-hane] Benim evim anlamına kullanılır.

çakerî, *F. a.* Kulluk, kölelik.

çakernevaz, *F. s.* [çaker-nevaz] Adamlarını iyi muameleyle okşayan. Siz yerine de kullanılır.

çakerperver, *F. s.* [çakerperver] Adamlarını besleyip kayıran. Siz yerine de kullanılır.

çâkide, *F. s.* Yırtılmış.

çalâk, *F. s.* Çevik. Eline ayağına çabuk. • *Cüst ü çalâk*, çevik ve tetik; *fikr-i çalâk*, çabuk kavrar fikir; *tab-i çalâk*, keskin tabiat.

çalâkî, *F. a.* Çeviklik, çabukluk.

çalış, **çalış**, *F. a.* 1. Kostaklanarak yürüme. 2. Karşı çıkma, çekişme. 3. Savaş.

çaplûs. *Bkz.* *cablûs*.

çar, *F. a.* Dört. Cihar sözünün hafifi. *Anasır-i erbaa* anlamında Farsçada da bu sözle tamamlamalar yapılmıştır. • *Çarejdeha*, *çarerkân*, *çarmader*, *çarmih-i hayat*, bunlardandır.

çarbalış, *F. a.* [çar-balış] Dört yastık. Bir hükümdar ya da büyük bir mevki sahibinin mevkii, oturduğu yer. Dört öge.

çarçeşm, *F. s.* [çar-çeşm] Dört göz demek olan bu sözle fazla ve candan bekleme, sabır-

sızlık anlatılır.

çarçube, *F. a.* [çar-çube] Çerçeve.

çardih, *F. s.* [çar-dih] On dört.

çare, *F. a.* 1. Herhangi bir işi bitirme yolu, bir işten kurtulma yolu. 2. Yardım. 3. İlaç.

çarebru, *F. s.* [çar-eburu] Dört kaşlı, yani bıyığı yeni çıkmış delikanlı. [ç. çarebruyan].

çarecuy, *F. s.* [çar-cuy] Çare arayan.

çarerkân, *F. a.* [çar-erkân] Dört (temel) öge: Su, ateş, toprak, hava.

çaresaz, *F. s.* [çar-saz] Çare ve ilaç yapan, düşünen, bulan.

çargâh, *F. a.* [çar-gâh] 1. Dört yön (doğu, batı, güney, kuzey) 2. Dünya. 3. Musikide bir makam adı.

çargûşe, *F. s.* [çar-gûşe] 1. Dört yön. 2. Dört köşe.

çarh, **çerh**, *F. a.* 1. Çark. 2. Gök. 3. Makinelerin döner tekerleği. 4. Felek. 5. Talih. • *Çarh-i ahzar*, mavi gök kubbesi; *çarh-i berin*, *Bkz.* *arş-i âlâ*; *çarh-i çiharüm*, Batlamyos sisteminde dördüncü felek; *çarh-i devvar*, gök; *çarh-i gaddar*, talih; *çarh-i mina*, mavi gök kubbesi; *çarh-i nü-hüm*, dokuzuncu gök tabakası.

çarha, **çerha**, *F. a.* Çarka. Düşman saflarını çevirmek için yapılan asker operasyonu. • *Çarha topu*, hafif top.

çarmih, *F. a.* [çar-mih] 1. Çarmık, çarmih. 2. Adam asmak

için kurulmuş haç şeklinde da-rağacı. **3.** Gemi direklerinin başından a ş a ğ ı inen kalın ipler.

çarnâçar, *F. be.* [çar-nâ-çar] İster istemez.

çarpâ, *F. a.* [çar-pâ] Dört ayaklı hayvan.

çarpâre, *F. a.* [çar-pâre] Çalpara, parmaklara takılıp calınan zil.

çarsu, *F. a.* Çarşı.

çarşeb, *F. a.* Çarşaf. Yatak örtüsü.

çarşenbih, *F. a.* [çar-şenbih] Dördüncü gün, çarşamba.

çartak, *F. a.* [çar-tak] Çardak.

çarub. *Bkz.* carub.

çarubkeş, *F. a.* [çarub-keş] Süpüren, süpürücü, çöpçü.

çarüm, *F. s.* Dördüncü.

çarümin, **çeharümin**, *F. s.* Dördüncü. • *Çarümin bâm, -felek, -sipih*, Batlamyos sisteminin dördüncü feleği.

çarünâçar, *F. be.* [çar ü nâçar] İster istemez.

çaryâr, **çeharyâr**, *F. a.* [çar-yâr] Dört dost: İbubekir, Ömer, Osman, Ali.

çaryârî, *F. s., a.* Çaryara, ilk dört halifeye bağlılık. Sünnilik.

çaryek, *F. a.* [çar-yek] **1.** Çeyrek. **2.** Dörtte bir.

çasar, *F. a.* **1.** Kayser. **2.** Çar.

çaselik. *Bkz.* caselik.

çaşni, *F. a.* **1.** Çeşni, tat. **2.** Tat örneği.

çaşnigîr, *F. a.* [çaşni-gîr] Büyük yerlerde yemeklerin tadına bakmakla görevli kimse.

çaşnigîran, *F. a.* [çaşni-gîr ç.] Sofra hizmetine bakanlar.

çaşt, *F. a.* Kuşluk vakti, kuşluk yemeği, sabahla öğle arası.

çaştan, *F. a.* [çaşt-dan] Yemek sepeti.

çaştgâh, **çaştgeh**, *F. a.* [çaşt-gâh] Kuşluk vakti, sabahla öğle arası.

çaştî, *F. a.* Kahvaltı.

çay, *F. a.* Çay.

çayfuruş, *F. a.* [çay-furuş] Çay satan.

çayhane, *F. a.* [çay-hane] Çay içilen yer, çayevi.

-çe, *F. a.* Küçültme ilgeci.

çeb, *F. a.* *Bkz.* cep.

çegane, *F. a.* Çengilerin usul tutmak için ellerine aldıkları, ucu yarık ve birkaç pul bulunan müzik aleti, küçük tef.

çeh. *Bkz.* çah.

Çeh, *a.* Çek. • *Çehistan*, Çekoslovakya'nın Bohemya ili.

çehar, **çihar**, *F. s.* Dört. *Bkz.* çar.

çehardeh, *F. s.* On dört. • *Çehardeh masum*, Muhammed Peygamber, kızı Fatma ve on iki imam.

çehargâne, *F. s.* [çehar-gâne] Dört öge.

çeharşenbih, *F. a.* [çehar-şenbih] Dördüncü gün, çarşamba.

çeharüm, *F. s.* Dördüncü.

çeharümin. *Bkz.* çarümin.

çeharyâr. *Bkz.* çaryâr.

çehre, **çihre**, *F. a.* **1.** Yüz, surat. **2.** Surat etme, ekşi yüz. • *Çehre-i gülgün*, gül rengi

(pembe) yüz. **3.** (Tas.) İlahi tecelli nurlarının görünmesi.

çehreküşa, *F. s.* [çehre-küşa] Yüzünü açan, yüz açıcı.

çehrenüma, *F. s.* [çehre-nüma] Yüzü gösteren, görünen.

çehreperdaz, *F. a.* [çehre-perdaz] Ressam. • *Çehreperdaz-i cihan*, güneş.

çehresa, *F. s.* [çehre-sa] Yüz süren.

çek, *F. a.* **1.** Berat. **2.** Hüccet. **3.** Borç senedi (temessük). **4.** Tapu.

çekâcâk, çâkâcâk, *F. a.* [çek-â-çâk] Sert, madenden nesnelere, en çok, silahların çatışma sesi.

çekân, *F. s.* Damlayan, damlamış. • *Hunçekân*, kan damlayan.

çekâv, *F. a.* **1.** Toygar kuşu. **2.** Bir çalgı.

çekide, *F. s.* Damlamış.

çelipa, *F. a.* Salıp, put, haç.

çeman, *F. s.* Salınarak yürüyen, salınan.

çemçem. *Bkz.* çümçüm.

çemçeme. *Bkz.* çümçüme.

çemen, *F. a.* Çimen. Yeşil alan.

çemenârâ, *F. a.* [çemen-ârâ] Bahçıvan.

çemenbend, *F. a.* [çemenbend] Bahçıvan.

çemenistan, *F. a.* [çemenistan] Çimli yer.

çemenpira, *F. a.* [çemen-pira] Bahçıvan.

çemensoffa, *F. s.* [çemen-soffa] Bahçede çimle kaplı oturacak yer.

çemenzar, *F. a.* [çemen-zar] Yeşil, çimli alan.

çenar, çınar, çınar, *F. a.* Çınar. (Yaprağının biçiminden el ve ele ait bir imgeyle birlikte söylenir. İhtiyarladığı zaman kendiliğinden tutuşup yandığına inanılırdı).

çenber, *F. a.* **1.** Çember. **2.** Halka, kusunak. **3.** Yemeni, eşarp. **4.** Demir k u ş a k. • *Derçenber*, çember içinde, sıkıştırılmış.

çend, *F. il.* Birkaç, bazı. • *Çend bâr*, birkaç kez; *çend ruz*, birkaç gün; *her çend*, her ne kadar.

çendan, *F. il.* O kadar, pek o kadar.

çendin, *F. il.* Kaç, kadar.

çeng. *Bkz.* cenk.

çengâl, *F. a.* **1.** Çengel. **2.** Yırtıcı hayvan ya da kuş pençesi.

çengâr. *Bkz.* jengâr.

çengâr, *F. a.* **1.** Yengeç. **2.** Benekli at.

çengel. *Bkz.* cengel.

çengi, *F. a., s.* **1.** Cenge ait. **2.** Sazla oyun oynayan kadın. [ç. çengiyan].

çenk, çeng, *F. a.* **1.** El, pençe. **2.** Kanuna benzer ve dik tutularak çalınan saz.

çep, *F. s.* **1.** Sol. **2.** Falso, yanlış. • *Çep ü rast*, sağa sola.

çependaz, *F. s.* Hileci.

çependazî, *F. a.* Hilecilik.

çera, *F. a.* Ot.

çera. *Bkz.* çira.

çerag, çirag, *F. a.* **1.** Lamba,

- mum, kandil. **2.** Aydınlatan, açan. • *Ruşençerag*, ışığı yapan, kutlu ve mutlu.
- çeragâh, çerageh, F. a.** [çeragâh] Otlak.
- çeragan, F. a.** **1.** Yağa bulanmış fitil. **2.** Kandil donanması, çırağan.
- çeragdan, F. a.** [çerag-dan] Üzerine kandil konacak nesne.
- çeragefruchte, F. s.** [çeragefruchte] Ev bark ile çırağ edilmiş.
- çerager, F. s.** Otçul, otobur.
- çeragfûruz, F. s.** [çerag-fûruz] Işıtan, aydınlatan.
- çeragpâ, F. a.** [çerag-pâ] **1.** Kandil ayağı. **2.** Şahlanan at.
- çeragperest, F. a.** [çeragperest] (Hayb.) Pervane.
- çeragperhiz, F. a.** [çeragperhiz] Fanus, fener.
- çerahar, F. a.** [çera-har] Otlar, çayır.
- çerahor, F. a.** [çera-hor] Otlar, çayır.
- çerakese, A. a.** [çerkes ç.] Çerkezler.
- çeram, çeramin, F. a.** Otlak, çayır.
- çerazar, F. a.** [çera-zar] Otlar, çayır.
- çerb, çerb, F. s.** **1.** Semiz, yağlı. **2.** (Mec.) Üstün. • *Çerb ü huşk*, semizle kuru; zenginle fakir.
- çerbdest, F. s.** [çerb-dest] Eli işe yakışır.
- çerbğû, F. s.** [çerb-ğû] Yumuşak sözlü.

- çerbî, F. a.** **1.** Yumuşaklık, tatlılık. **2.** Kolayca dünya nimetlerine kavuşma.
- çerbpehlû, F. s.** [çerb-pehlû] Semiz, şişman, rahatta.
- çerbzeban, F. s.** [çerb-zeban] Tatlı dilli, yaltaklanan.
- çerde, F. a.** Renk. • *Siyehçerde*, kara yağız.
- çerende, F. a.** Otçul. Ot yiyen hayvan.
- çerh. Bkz.** carh.
- çerha. Bkz.** çarha.
- çerhendaz, F. s.** [çerh-endaz] Mancınıkla taş ya da ok atan.
- çerhzen, F. s.** [çerh-zen] Dönen, dönücü.
- çerm, F. a.** Deri, kösele, post.
- çermi, çermîn, çermine, F. s.** Deriden, köseleden yapıma.
- çermineduz, F. s.** [çermine-duz] Ayakkabıcı, kunduracı.
- çesban, cesban, F. s.** Layık, yakışık, uygun.
- çesbide, F. s.** Layık, uygun.
- çeş, F. s.** "Deneyen, tadına bakan" anlamıyla birleşikler yapılır. • *Nemekçeş*, tuzlu.
- çeşende, F. s.** Tadan, tadına bakan.
- çeşide, F. s.** Tatmış olan, tadılmış olan.
- çeşm, F. a.** Göz. • *Çeşm-i ahu*, ahu gözü, çok güzel göz; *-bed*, zararı dokunan kem göz, kötü göz; *-bülbül*, noktalı ya da damarlı sırça; *-gazal*, ahu gözü; pek güzel göz; *-horos*, horoz gözü, kırmızı şarap; *-lsmail*, babası İbrahim peygamber tarafından kurban edile-

cek olan peygamber İsmail'in gözü, yazgıya boyun eğmiş göz; -*mahmur*, -*mest*, baygın, süzük göz; -*meygûn*, şarap gibi sarhoş edici göz; -*pür h u m a r*, -*terk*, (Tas.) olgunlukla ilgili durumların görünmesi; fazla baygın göz; -*şeb*, ay, yıldız; -*şehlâ*, (yakışıklı) şaşı, kaymış göz; -*zag*, (karga gözü) mavi, açık mavi göz; *çeşm ü gûş*, (göz ve kulak) dikkat; *merdüm-i çeşm*, gözbebeği; *nur-i çeşm*, gözün nuru çok sevgili. [ç. çeşman].

çeşmaru, *F. a.* [çeşm-aru] Nazarlık.

çeşmâşinâ, *F. s.* [çeşm-âşinâ] Göz aşinalığı olan, tanıdık.

çeşmaviz, *F. a.* [çeşm-aviz] Yüz örtüsü, peçe.

çeşmbaz, *F. s.* [çeşm-baz] Göz oynatan, yalvaran.

çeşmbend, *F. a.* [çeşm-bend] 1. Hayvanın gözüne takılan bağ. 2. Peçe. 3. Büyücülük, gözbağcılık.

çeşmbeste, *F. s.* [çeşm-beste] 1. Gözü bağlı. 2. Büyülenmiş.

çeşmbus, *F. a., s.* Göz öpme, gözden öpen.

çeşmbusî, *F. a.* [çeşm-busî] Göz öpme.

çeşmdar, *F. s.* [çeşm-dar] Gözleyen, bekleyen, uman.

çeşmdaşt, *F. a.* [çeşm-daşt] Umma.

çeşme, *F. a.* Çeşme. Kaynak, pınar. • *Çeşme-i haveri*, güneşi; -*hayvan*, -*Hızır*, *Bkz.* âb-i hayat; *serçeşme*, bir bölge ya

da kent büyüğü.

çeşmesar, *F. a.* [çeşme-sar] 1. Pınarı çok olan yer. 2. Çeşme başı.

çeşmhane, *F. a.* [çeşm-hane] Gözevi.

çeşmzahm, *F. a.* [çeşm-zahm] Göz değmesi.

çeşn. *Bkz.* çeşn.

çetr, *F. a.* 1. Çadır. 2. Şemsiye. 3. Güneşlik.

çevgân, **çuygân**, *F. a.* 1. Cirit oyununda topu yöneten eğri uçlu sopa. 2. (Tas.) Tanrı'nın ezeldeki yazgısı.

çevgânbaz, *F. a.* [çevgân-baz] Çevgan ile oynayan, sopa sallayan.

çevgândar, *F. a.* [çevgân-dar] Çevgan taşıyan uşak.

çevgânzen, *F. s.* [çevgân-zen] Çevgan vuran, çevganla oynayan.

çınar. *Bkz.* çenar.

çi, *F. il. Ne.* • *Çi faide*, ne fayda, ne yararı var, neye yarar; *çi hacet*, ne gerek var; *çi sūd*, ne fayda, neye yarar, ne yararı var.

çide, *F. s.* Derilmiş, toplanmış. • *Berçide*, çekilip toplanmış.

çigûnegî, *F. a.* Nasıllık, nicelik, ne türlürlük.

çihar. *Bkz.* çehar.

çihil, **çihel**, *F. s.* 1. Kırk. 2. (Mec.) Çok.

çihre. *Bkz.* çehre.

çil, *F. s.* 1. Kırk. 2. (Mec.) Çok.

çile, **çille**, *F. a.* 1. Dervişlerin kırk günlük denemesi. 2. Yayın örme kırışi. 3. İplik, ipek, sırma

ibrîşim sarması. **4.** Sıkıntı, eziyet.
çilekeş, *F. s.* [çile-keş] Çile çıkar-
 ran. Dert çekmiş. [ç. çilekeşan].
çillehane, *F. a.* [çille-hane] Çi-
 lehane, çile süresini geçirmek
 amacıyla dervişlerin kapan-
 dıkları yer.
çim, *F. a.* Farsçada bulunan ç
 harfinin sesi.
çîn, *F. a.* Kıvrım, büklüm, buru-
 şuk. • *Çîn-i cebin*, alın buru-
 şuğu, dargınlık; *-ebru*, k a ş
 çatıklığı, kızgınlık.
-çin, *F. s.* "Toplayan, derleyen"
 anlamıyla birleşikler yapılmada
 kullanılır. • *Hurdeçin*, kırıntı top-
 layan; *huşecin*, başak toplayan.
Çin, *F. a.* **1.** Çin ülkesi. **2.** Şiir-
 lerde saç ve koku anlamlarıyla
 birlikte çok kullanılırdı. • *Çin ü*
Maçin, Çin'le (belki) Mançurya.
çinar. *Bkz.* çenar.
çine, *F. a.* Kuşyemi.
çinî, *F. a.*, *s.* **1.** Çini. **2.** Sırlı kap,
 tuğla.
çira, **çera**, *F. s.*, *be.* Niçin? •
Çun ü çira, nasıl, neden?
çirag. *Bkz.* çerag.
çire, *F. s.* Üstün, usta.
çiredest, *F. s.* [çire-dest] Eli ya-
 kışır, elinden iş gelir. [ç. çire-
 destan].
çiredestî, *F. a.* Ustalık, beceri.
çirk, *F. a.* Kir, murdarlık.
çirkâb, *F. a.* [çirk-âb] Çirkef.
çirkâlûd, *F. s.* [çirk-alûd] Mur-
 dar, bulaşık.
çirkin, *F. s.* Güzel olmayan.
çirknâk, *F. s.* [çirk-nâk] Kirli, kir
 pas içinde.
çiz, *F. s.* Şey, nesne. *Bkz.* naçiz.

çûb, *F. a.* Değnek. Tahta par-
 çası, çöp.
çûban, *F. a.* Çoban.
çube, *F. a.* **1.** Çubuk, değnek. **2.**
 Baston. **3.** Oklava. **4.** Ak-
 çakavak.
çubek, *F. a.* **1.** Ağaç parçası. **2.**
 Çubuk, değnek.
çûbhâr, *F. a.* [çûb-hâr] **1.** Ağaç
 kurdu. **2.** *s.* Sopa, değnek yî-
 yen, dövülen.
çubi, **çubin**, *F. be.* Ağaçtan,
 tahtadan.
Çubin, *F. a.* Nâşirevan'a karşı
 ayaklanmış olan Behram'ın
 lakabı.
çun, *F. il.* Nasıl? • *Çun ü çira*,
 nasıl, niçin?
çuygan. *Bkz.* çevgan.
çü, *F. il.* Gibi.
çümçüm, **çemçem**, *F. a.* **1.** Al-
 tı aba, üstü ipten yapılmış der-
 viş ayakkabısı. **2.** (Hayvanda)
 ayak. **3.** Yürüme, yürüyüş.
çümçüme, **çemçeme**, *F. a.*
 Yürürken çıkan ayak sesi.
çümçüme, *F. a.* Çamçak.
çün, *F. il.* **1.** Gibi. **2.** (Nazım-
 da) çünkü, madem.
çünan, *F. il.* Böyle, bunun gibi,
 her ne kadar.
çünbek, *F. a.* Sıçrama, zıpla-
 ma, atlama.
çünkü, *F. il.* Niçini, nedeni açık-
 lar. Çünkü. Eskiden zaman
 gösterirdi, *mademki*, *zira*, an-
 lamında kullanılırdı.
çüst. *Bkz.* cüst.
çüstî, *F. a.* Çabukluk, çeviklik.
çüval, *F. a.* Çuval.
çüvalduz, *F. a.* Çuvaldız.

D

d, **1.** Osmanlı ve Fars abecelerinin onuncu, Arap abecesinin sekizinci harfi. **2.** Ebced hesabında 4 rakamına işaretidir. **3.** *Dad* ve *tı* harfleriyle yazılan sözcüklerden bazıları "de" sesi verir.

dâ', *A. a.* Hastalık. Tanzimat'tan sonra Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye hekimlik terimlerini dilimize çevirirken türlü hastalıklarla ilgili sözcüklere bunu katarak birçok tamlamalar yapmıştır. • *Dâ'i merak*, karasevda (hypocondrie), (Fel.) *Dâ'i Dalton*, Fr. Daltonisme karşılığı (XX. yüzyıl).

daavat, *A. a.* [davet ç.] Dua sözcüğünün çoğulu o l a r a k kullanılır. • *Daavat-i hayriye*, hayırlı dualar.

dabbe, *A. a.* Binek hayvanı.

Dabbet-ül-arz, *A. a.* Kıyamet günü yaklaşınca çıkacak olan korkunç hayvan.

dâbir, *A. s.* **1.** Arkadan gelen, izleyen. **2.** Geride kalan. **3.** Geçmiş. **4.** Sonuncu.

Dabişlim, *F. a.* Bir Hint hükümdar hanedanının adı.

dad, **zad**, *A. a.* Osmanlı abecesinin 17. harfinin sesi, dat.

(Bu harfle yazılı sözcüklerin kimi d, kimi z sesini verir).

dâd, *F. a.* **1.** Bahşış, bağış. Vergi. **2.** Verme. **3.** Adalet, insaf, hak. **4.** Sızlanma, yakınma, şikâyet. **5.** Feryat. • *Dâd-i Hak*, *-Huda*, Tanrı vergisi; *dâd ü feryad*, feryat, eyvah; *dâd ü sited*, alışveriş.

dâdâ, *F. a.* Çocuğa bakan cariye, dadı.

dâdâferin, *F. a.* [dâd-âferin] Tanrı.

dâdar, *F. a.* **1.** Tanrı. **2.** Adaletli hükümdar.

dâdaver, *F. s.* [dâd-aver] Adaletli.

dadbahş, *F. s.* [dâd-bahş] Adalet verici (Tanrı).

-dâde, *F. s., a.* **1.** Verilmiş, verilmiş olan. **2.** V e r g i. • *Karardâde*, (hakkında) karar verilmiş; *rızadâde*, razı olunmuş.

dâder, *F. a.* Erkek kardeş.

dâdfermâ, *F. s.* [dâd-fermâ] İnsaf edici, adaletle buyurucu (Tanrı ve mecaz olarak da padişahlar hakkında).

dâdgâh, *F. a.* [dâd-gâh] **1.** Adalet dağıtan yer. **2.** Divan. **3.** Mahkeme.

dâdger, *F. s.* [dâd-ger] Adalet-

- li. [ç. dâdgeran].
- dâdhâh**, *F. a.* [dâd-hâh] Hak, adalet isteyen, şikâyetçi.
- dâdküster**, *F. s.* [dâd-küster] Adalet yayıcı, adaleti yerine getiren.
- dâdküsterî**, *F. a.* Adaleti yerine getiricilik.
- dâdres**, *F. s.* [dâd-res] Yardımcı, yardıma yetişen [ç. dâdresan].
- dâdüsited**, *F. a.* [dâd ü sited] Alışveriş.
- dafadı**, *A. a.* [difda' ç.] Kurbağalar.
- dafda'**. *Bkz.* difta'.
- dâfik**, *A. s.* Atılarak dökülen, dökülücü.
- dâfi**, **dâfia**, *A. s.* [def'den] Kovan, savan. • *Dâfi-i taaffün*, pis kokuları defeden (antiseptique); *kuvve-i dâfia*, çekici gücün karşıtı, itici güç. Kötülükleri, hastalıkları defedici anlamında Tanrı için de kullanılır. *Dâfi-i beliyyat*, belalar savuşturucu; *ya Dâfi'*, ey Tanrım!
- dag**, *F. a.* Kızgın demirle gövdeye açılan nişan, iz. Damga. • *Dag ber dag*, yara yara üzerine; *dag ber dil*, gönlü yaralı, kederli; *dag-i dil*, -derun, unutulmayacak y a r a, g ö n ü l yarası; -*elem*, elem yarası.
- dagal**, *F. a.* Hile, oyun.
- dagalbaz**, *F. a., s.* [dagal-baz] Hileci, oyuncu.
- dagalperdaz**, *F. s.* [dagal-perdaz] Hile, oyun düzücü,

- hazırlayıcı.
- dagdaga**, *A. a.* Gürültü patırtı; boşuna telaş ve ıstırap. • *Dagdaga-i âlem*, -*cihan*, -*dünya*, -*hayat*, -*maîset*. *Terk-i dagda-i hayat*, ölmek.
- dagdagafermâ**, *F. s.* [dagdagafermâ] Gürültü uyandıran, iş çıkaran.
- dagdar**. *Bkz.* *F. s.* [dag-dar] **1.** Pek acılı. **2.** (Gönlü) yaralı.
- dagî**, *A. s.* Azgın, başkaldıran.
- Dagistan**, *F. a.* Kafkas dağlarının kuzey ve güney tarafından Hazar kıyılarına yakın bölgesi, Dağıstan.
- dagkeş**, *F. a.* [dag-keş] Yara açan.
- dagzen**, *F. s.* [dag-zen] Damgalayıcı, iz bırakıcı, (gönül) yaralayıcı.
- dahalet**, *A. a.* (Türkçede kullanılmıştır) Sığınma.
- dahamet**, *A. a.* Kalınlık, kabalık. İrilik. (Hek.) *Fr. Hypertrophie* hastalığı (XIX. yüzyıl).
- dahhâk**, (*dat*, *ha*, *kef* ile) Çok gülen, alaycı. • *Dahhâk-i bit-tabîi*, insan.
- Dahhâk**, *F. a.* Cemşid'in yerini almış olan İran hükümdarlarından ünlü bir zalim. Dahhak-i Mari de d e n i r, (tutulduğu hastalık için her seferinde iki çocuk beynini ilaç olarak kullanırdı.) Gâve'nin çocuklarına sıra gelince başkaldırmış ve Dahhak'in düşürülmesine yol açmıştır.
- dâhi**, *A. s.* Çok üstün akıllı, öke. [ç. dūhat].

dâhik, A. s. [dihk'ten] Gülen, gülücü.

dahil, **dahile**, A. s., a. 1. İç, içeri. 2. İçeri giren. 3. İçeri girmiş, içerde. • *Dahil-i esnan*, -*ku'â*, ilk askerlik çağı; -*memleket*, memleket i ç i; *hareket-i dahil*, ilmiye sınıfında ilk aşama; *ibtida-i dahil*, medrese görevinde başlangıç.

dahîl, A. s. [dühul'den] Dışardan gelip birinin acıma ve korunmasına sığınan. • *Dahilek*, sarfa sığındım.

dahile, A. a., s. 1. İç, içeri. 2. İçle ilgili, içsel. 3. Bir insanın içi, iç düşüncesi.

dahilen, A. be. İçerden, içten.

dahîlî, **dahiliyye**, A. s. [dühul'den] 1. İç ya da içeriye mensup, iç ile ilgili, içsel. 2. Aileye ait, özel. 3. Bir devletin kendi ülkesine ait. • *Nizamname-i dahili*, içtüzük; *emraz-i dahiliye*, iç hastalıkları; *havadis-i dahiliye*, iç haberler; (*nezaret-i dahiliye*, dahiliye nezareti, içişleri bakanlığı; *umur-i dahiliye*, iç işler.

dahîm, A. s. [dahamet'ten] Oldıgandan fazla kalınlıkta olan.

dahihe, A. a. Duman çıkan baca.

dahîs, A. a. (Hek.) Dolama.

dâhiye, A. s. Üstün zekâ ve anlayış sahibi.

dâhiye, A. a. Büyük bela, afet.

dahk. Bkz. dihk.

dahl, A. a. 1. Karışma. Eli olma. 2. Etki. 3. Takılma, do-

kunma. 4. Gelir. • *Dahl ü harc*, gelir ve gider; *dahl ü târız*, işe karışma, dokunma.

dahm, A. a. [dahamet'ten] İri, büyük, kocaman.

dahme, F. s. 1. Mezar. 2. Şenlik geceleri atılan hava fişegi. • *Dahmeendaz*, lağam ve fişek atıcı; *dahmefeşan*, lağam saçıcı; *dahmeküşa*, mezar açıcı, mezarıcı.

dahve, A. a. İlk kuşluk vakti. Güneşin ufukta ilk yükselip yarılmaya başladığı zaman. • *Dahve-i kübrâ*, kaba kuşluk.

dâi, A. s. [dave'ten] 1. Dua eden, duacı. 2. Çağırان, çeken, yol açan. 3. Mezhep propagandacısı. • *Dâi-i dirine*, eski duacı, eskiden beri dua eden; -*mazarrat*, -*mesuliyet*, -*şüphe*, zarar, sorumluluk getiren, bunlara yol açan, kuşku uyandıran. Ulema sınıfından olanlar "bendeniz, bendeleri" yerine, "dâiniz, dâileri" sözünü kullanırlardı ki, "duacınız" demektir. 4. Gülü (Fr. *Motif* karşılığı olarak XX. yüzyıl). [ç. dâiyan, duat].

daim, **daime**, A. s. [devamdan] Sürekli, süregelen. Devam üzere. Bir düziye. Her vakit. • *Daim-ül-evkat*, *daim-ül-eyyam*, her zaman, her gün; *meveddet-i daime*, sürekli dostluk.

daima, A. be. [devam'dan] Her zaman.

daimî, **daimiye**, s. [devam'

dan] Sürekli. Hiç eksik olmayan. • *Encümen-i daimî*, geçici olmayan kurul; *neşve-i daimî*, sürekli sevinç.

daimiyet, *A. a.* [daimî'den] Daimilik. Sürerlilik.

dain, **dayın**, *A. s.* [deyn'den] Borç veren, alacaklı. • *Dainler vekili*, Osmanlı İmparatorluğu zamanında D ü y u n-i Umumiye'de bulunan alacaklı temsilcisi.

dair, *A. s.* [devr'den] **1.** Dönen, dolaşan, devreden. **2.** Bir şey hakkında olan, ilgili. • *Dairen mâdar*, çepeçevre. *Dâir ve sair*, (dönen ve dolaşan) seyyah, gezgin.

daire, *A. a.* **1.** (Mat.) Daire. Çember. **2.** Büyük bir kimse-nin evi, adamları. **3.** Büyük bir ev ya da yapının birkaç odalık bölümü. **4.** Hükümet idare kollarından her biri. Bunların kalemlerini, meclislerini barındıran yapı. **5.** Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul Şehremaneti'nin belediye dalları. **6.** Zilli tef. • *Daire-i aide*, ilgili resmi makam; *-arz*, (Gökb.) dünya çevresi, paralel; *-faside*, (Man.) kısırdöngü; *-husuf*, (Gökb.) tutulma dairesi; *-muhiyye*, (Geo.) çevretek; *-nisf-un-nehar*, meridyen dairesi; *-resmiyye*, (resmi daire) hükümet dairesi; *daire-i sadaret*, sadaret dairesi; *-sadise*, (İstanbul belediyesi) altıncı (Beyoğlu) daire. [ç. devair].

dairevî, *A. s.* [daire'den] Çev-

re biçiminde, dairesel.

dairezen, *F. s.* [daire-zen] Tef çalan.

dâiyan, *A. s.* [dâi ç.] Duacılar.

• *Dâiyan-i devlet*, devlete dua eden (ulema, sarıklılar). [ç. duat].

daiye, **daiyye**, *A. a.* İnsanı bir şeye, bir işe candan bağlanmaya sürükleyen iç duygusu, dürtü. Arzu, hırs. • *Daiye-i istiklâl*, *-tefavvuk*, bağımsızlık, üstünlük isteği.

dakaik, *A. a.* [dakika ç.] Anlaşılması dikkat isteyen, ince işler. • *Dakaik-i edebiyeye*, *-feniyye*, yazının ve bilimin ince noktaları; *dakaik-iktinah*, işlerin ince noktalarını bilen; *dakaik-i umur*, işlerin ince noktaları.

dakik, **dekik**, *A. s.* [dikkat'ten]

1. İnce, nazik (soyut düşünceler için kullanılır). **2. a.** Toz haline getirilmiş şey, un. • *Fikr-i dakik*, ince düşünce; *dakik-i has*, has un.

dakika, **dekika**, *A. a., s.* **1.** İnce fikir, düşünce. **2.** Bir saat, zamanın altmışta biri. **3.** İnce, nazik fikirler, düşünceler.

dakikabîn, *F. s.* [dakika-bîn] İncelikleri görür, bilir.

dakikadân, *F. s.* [dakika-dân] Güç, zor şeyleri bilen.

dakikasenc, *F. s.* [dakika-senc] Güç, zor şeyleri tartıp anlayan.

dakikaşinas, *F. s.* [dakika-şinas] Güç, zor şeyleri tartıp anlayan.

dakikî, dakikiyye, A. s. [dakik'ten] Un gibi olan ya da içinde un bulunan. (Patates ve fasulye gibi.) • *Mevadd-i dakikiyye*.

dakk, dekk, A. a. Çalma, vurma. • *Dakk-i bab*, kapı çalma.

dakkak, A. s. 1. Kapı çalıcı. 2. Kapı kapı dolaşan.

dâl, A. a. 1. Arap abecesinde "d" harfinin adı. Noktasız olduğu için *dâl-i mühmele* de denir. 2. Kambur, iki kat olan. • *Kamet-i dâl*, iki kat olmuş boy.

dalâl, A. a. 1. Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak; azıp eğriye sapmak. 2. Din ve mezhep cihetiyle yanılıp batılı kabul etme. 3. (Fel.) Fr. *Aberration* ve *erreur* karşılığı (XX. yüzyıl).

dalâlet, A. a. Azma. Doğru yoldan çıkma. • *Tarik-i dalâlet*, azma yolu, günah yolu.

dâliyye, A. a. (Türkçede kullanılır) Delta harfi biçiminde olan. *Deltoide* karşılığı kullanılmıştır. (XIX. yüzyıl).

dâll, dâlle, A. s. 1. Doğru yolu şaşırmış. 2. Günaha girmiş, günah içinde. • *Firak-i dâlle*, doğru yoldan ayrılmış din fırkaları; *kral-i dâll*, Hıristiyan hükümdar.

dâll, dâlle, A. s. (*dal* ile) [delâlet'ten] Gösteren, belirten, (bir şeyin) belirtisi olan.

dâlle, A. s. [delâlet'ten] (Mat.) Determinant, belirten.

dâm, F. a. Tuzak. 1. Ağ. • *Dâm-i belâ*, bela tuzağı; *-tezvir*,

yalan, tezvir tuzağı. 2. Aldatma için yapılmış hile; *dâm-ı zülf*, zülfün tuzağı.

dâm, F. a. Ot yiyen hayvan; insana ya da başka canlıya saldırmayan hayvan. • *Ded*, et yiyen orman hayvanı; *dâm ü ded*, orman hayvanları.

damad, F. a. Bir kimsenin kızının kocası. Güvey. • *Damad-i hazret-i padişahî*, Osmanlı hanedanından prensesle evlenmiş kimse.

dâman. Bkz. dâmen.

dâmçide, F. s. [dâm-çide] Tuz ağa yakalanmış, düşmüş.

dâme, dâmet, A. be. "Daim ve baki olsun" anlamına dua deyimlerinde kullanılır. • *Dâme mülkühu*, ülkesi daim olsun; *dâmet saadetühu*, mutluluğu sürsün.

dâmeken, F. s. [dâm-efken] Tuzağa düşmüş, yakalanmış.

dâmen, dâman, F. a. Etek. *Dâmen-i afv ile setr buyrulmak*, affetmek.

dâmenalûde, F. s. [dâmenalûde] Eteği bulaşık: İffetsiz.

dâmenalûdegî, F. s. [dâmenalûde-gî] Etek bulaşıklığı. İffetsizlik.

dâmenbus, F. s. [dâmen-bus] Etek öpen.

dâmenbusî, F. a. Etek öpme. Etek öpme töreni.

dâmen der meyan, F. s. Eteği belinde. İşe hazır durumda. • *Dâmen der meyan-i gayret olmak*, bir işe canla başla girişmek.

dâmengîr, *F. s.* [dâmen-gîr] Yardım dileyerek eteğe sarılan.

dâmenkeş, *F. s.* [dâmen-keş] Eteğini çeken, toplayan, bir işe karışmayan.

dâmenkeşide, *F. s.* [dâmen-keşide] El etek çekmiş.

dâmğâh, dâmgeh, *F. a.* [dâm-gâh] Tuzak yeri.

-dân, *F. il.* F a r s ç a ve Arapça adlara ulanarak yer, kap, mahfaza anlamına sözcükler meydana getirir. • *Ateşdan*, ateşlik; *cüzdân*, cüzdân; *kalemdan*, kalemlik; *nemekdan*, tuzluk; *şem'dan*, şamdan. Hatta Türkçe *iğnedan*, *sürmedan* gibi sözcükler de yapılmıştır.

-dân, *F. s.* Adlara katılarak "bilen, bilir" anlamında sıfatlar meydana getirir. • *Kadirdân*, *nüktedân*, *suhandan*.

dânâ, *F. s.* Bilen, bilici. Bilgili. • *Dânâ-yi Tus*, (Tus'lu) Firdevsi; *dânâ -yi Yunan* Eflatun: *dil-i dâna*, *merd-i dâna*, bilir gönül, kişi; *mürg-i dâna*, papağanların söz söyleyen cinsi, tuti; *mürşid-i dâna*, bilici mürşit. [ç. dânaayan].

dânâdil, *F. s.* [dânâ-dil] Gönlü ç o k aydınlık, gönlüyle anlar. [ç. dânadilân].

dânâyî, *F. a.* Bilicilik. Bilirlik.

dâne, *F. a.* 1. Tane. 2. Tohum. 3. Ateşli silahların attığı kurşun, gülle. • *Dâne-i hal*, tek ben; *-hardal*, hardal tanesi (en ufak bir şey); *ab ü dâne*, içecek ve yiyecek (kısmet).

dâneçin, *F. s.* [dâne-çin] Tane toplayan, döküntü halinde ufak tefek şeylerden yararlanan.

dânende, *F. s.* Bilen, bilgili. [ç. dânenegâh].

dâneriz, *F. s.* [dâne-riz] Tane dökten. Tohum serpicisi. [ç. dânerizan].

dâniş, *F. a.* Bilgi, bilme, biliş. • *Ehli-dâniş*, bilgi sahipleri: *encümen-i dâniş*, akademi (XIX. yüzyıl).

dânişger, *F. s.* [dâniş-ger] Bilgi sahibi.

dânişmend, *F. s.* [dâniş-mend] 1. Bilgi sahibi. 2. Tanzimat'tan önce, kadılar yanında çalışan mülazım, stajyer. [ç. dânişmendân].

dânişver, *F. s.* [dâniş-ver] Bilgin, bilgici. [ç. dânişveran].

dank, *A., F., a.* Dirhem altıda biri ağırlık tartısı; denk.

dank. *Bkz.* zamk.

dâr, *A. a.* 1. Ev. 2. Yapı. 3. Yer.

4. Yurt. • *Dâr-i ahiret*, ahret, öbür dünya; *-beka*, (ş o n s u z âlem) ahret; *-berzah*, ölümden kıyamet gününe dek beklenenecek yer; *-dünya* *-fena*, *-ibtîlâ*, bu dünya; *-sair*, cehennem; *-Şûra-yi Askerî*, (Tanzimat'tan s o n r a) H a r b i y e Nezaretinde Büyük Askerlik Şurası. Bundan başka Arapça tamlamalar olarak birçok kurul adları yapılmıştır. *Bkz.* dârül.

dâr, *F. a.* Darağacı. • *Berdâr*, darağacına çekilmiş, asılmış.

-dar, *F. s.* "Tutan, sahip, malik" anlamlarıyla sıfatlar oluşturur. Eski memurluklardan, işlerden. • *Alemdar, bayraktar, cihan dar, defterdar, dindar, hazinedar, hissedar, hükümdar, ibrikdar, kisedar, maldar, mühürdar, pâyardar, sâydar, serdar, silâhdar, silihdar, tâcdar.*

dâr, *F. a.* Savaş. Eşanlamı olan *gîr* ile birlikte kullanılır. • *Dâr ü gîr*, kavga, savaş.

Dârâ, *F. a.* Fars hükümdarlarından Keykubad'ın lakabı. Büyük Dârâ, Darius. Bundan alınarak "büyük, kudret sahibi" anlamıyla hükümdarlar için sıfat olarak kullanılmıştır.

daraat, zaraat, *A. a.* Alçalma, kendini küçültme. • *Daraatname*, kendini çok küçülterek yazılmış mektup.

daraban, *A. a.* 1. Nabız vurma, vuru. 2. Oynama, çarpma. • *Daraban-i kalb*, yürek çarpıntısı, -ş e d i d, şiddetli çarpma, vurma.

darabat, *A. a.* [darbe ç.] Vuruşlar, çarpışlar. • *Darabat-i anîfe*, şiddetli vuruşlar.

dârât, *F. a.* (Padişahlara layık) Şan, şevket. Büyük gösteriş. • *Dârât-i Iskender.*

dârâyî, *F. a.* 1. Sahip olma. 2. Hüküm sürme. 3. Bir çeşit kumaş adı.

darb, zarb, *A. a.* 1. Vurma, dövme. 2. Maden üzerine para damgası vurma, damgalama. 3. Dikme, kurma. 4. Kuv-

vet, güç. 5. (Mat.) Çarpma. 6. (Ya.) Nazımda beytin ikinci mısraının son tef'ilesi. • *Darb-i dest, darb-ül-yed*, el, kol kuvveti; -hiyam, çadırları d i k m e, kurma; -mesel, atasözü; -sikke, para kesme; -unk, boyun vurma, öldürme; *hâsil-i darb (zarb)*, çarpım.

darbe, *A. a.* 1. Vuruş, çarpış. 2. Vurma, çarpma. • *Darbe-i şedide*, zorlu vuruş.

darben, *A. be.* Vurarak, dövecek.

darçinî, *F. s.* 1. Tarçın gibi. 2. Tarçın rengi, tarçını.

darbet, *A. a.* Vurma, vuruş.

darbhane, zarbhane, *F. a.* [darb-hane] Para kesilen yer. • *Darbhane-i âmire*, hükümetin para kesme işiyle uğraşan dairesi.

darbzen, zarbzen, *F. a.* Kale döven top.

darçın, *F. a.* Tarçın. (Tarçın suyu, keyif veren içki olarak kullanılırdı).

darende, *F. s.* 1. Tutan, sahip. 2. Getiren, ulaştıran. • *Darende-i ferman*, -menşur, -yerlig, ferman almış.

dâreyn, *A. a.* İki konak, yani dünya ile ahret. • *Saadet-i dâreyn*, iki dünya mutluluğu.

dârıb, *A. s.* [darb'dan] 1. Döven, dayak atan. 2. Çarpan. • *Dârıb-i müsterek*, (Mat.) ortak çarpan.

darîh, zarîh, *A. a.* Mezar.

darîr, *A. s.* Anadan doğma kör.

darr, darre, zarr, zarre, A. s. Zarar ve ziyana yol açan, zararlı. • *Kaide-i darre*, zarar veren kural, yöntem.

darr. Bkz. zarr.

darra, A. a. Sıkıntı, bela. • *Serra ve darra*, rahatlık ve sıkıntı; iyi ve kötü günler.

dars, dırs, A. a. (Ana.) Azıdışı. [ç. adras].

darsî, darsiyye, A. s. Azıdışıyle ilgili.

dâru, F. a. (Sade olsun, katışık olsun) İlaç. • *Dâru-yi bür-üs-saa*, hemen etkisini gösteren, iyileştiren ilaç.

daruberd, F. s. Büyüklük, ululuk. Büyük gösteriş.

dârufuruş, F. s. [dâru-furuş] İlâç satan eczacı.

daruga, F. a. Yerli hâkim. Bir kasabanın hâkimi.

dârugîr, F. a. Savaş, kavga, çekişme, arbede.

dâruhane, F. a. [dâru-hane] Eczane.

Dârûlaceze, A. a. [Dâr-ül-laceze] Düşkünler yurdu. XIX. yüzyıl sonlarında İstanbul'da kurulmuştur.

dârûlâmân, A. a. [dâr-ül-âmân] Sığınılacak yer. Sığınak.

Dârülbedayi, A. a. [Dâr-ül-bedayi] Konservatuvar karşılığı olarak bulunmuş, 1913'ten sonra bir tiyatro kuruluşu adı olarak kalmıştır (sonraki Şehir Tiyatrosu).

dârûlbeka, A. a. [dâr-ül-beka] A h r e t, ö b ü r dünya.

dârûlbevar, A. a. [dâr-ül-

bevar] Çürüyüp kalınacak yer. Cehennem.

dârûlcâhim, A. a. [dâr-ül-câhim] Cehennem.

dârûlcinan, A. a. [dâr-ül-cinan] Cennet.

dârûlcihad, A. a. [dâr-ül-cihad] Müslümanların, müslüman olmayanlarla savaştığı yer.

Dârülelhan, A. a. [Dâr-ül-elhan] Darülbedayi'nin musikiyle uğraşan kolu olarak aynı tarihlerde kurulmuştur.

dârûlemare, A. a. [dâr-ül-emare] 1. Emaret dairesi. 2. Hükümet konağı. 3. Başkent.

Dârülfünun, A. a. [Dâr-ül-fünun] Üniversite.

dârûlhadis, A. a. [dâr-ül-hadis] Hadis ve bilgilerini öğretme yeri.

darülharb, A. a. [dâr-ül-harb] 1. Kavga alanı. Savaş yeri. 2. İslam elinde olmayan, her zaman savaş yeri olabilecek yer.

Dârülhilâfe, A. a. [Dâr-ül-hilâfe] 1. Hilâfet merkezi. 2. İstanbul'un adlarından.

dârûlhuld, A. a. [dâr-ül-huld] Beka evi, cennet.

dârûlistihzar, A. a. [dâr-ül-istihzar] Laboratuvar karşılığı olarak XIX. yüzyıl sonlarında kullanılmaya başlanmıştır.

dârûlkarar, A. a. [dâr-ül-karar] Kıyametten sonra kalınacak yer.

dârûlmesai, A. a. [dâr-ül-mesai] Çalışma yeri. Atelye, enstitü karşılığı olarak XX. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

Dârümuallimat, *A. a.* [Dâr-ül-muallimat] Kız Öğretmen Okulu.

Dârümuallimîn, *A. a.* [Dâr-ül-muallimîn] Erkek Öğretmen Okulu. • *Dârümuallimîn-i âliye*, Yüksek Öğretmen Okulu.

dârülmülk, *A. a.* [dâr-ül-mülk] Başşehir, başkent. • *Dârülmülk-i Osmanî*, İstanbul.

Dârünnedve, *A. a.* [Dâr-ül-nedve] İslamlıktan önce Kureş kabilesinin tartışmalar için toplandığı yerin adı. Sonraları Muhammed Peygambere karşı olanların toplanmasından ötürü karıştırıcı ve fesat kurucuların toplandıkları yer anlamına kullanılmaya başlanmıştır.

dârüssaade, *A. a.* [dâr-ül-saade] Saadet yeri, saray. • *Dârüssaade ağası*, saray harem dairesindeki kadınların başı olan karaağa.

dârüssair, *A. a.* [dâr-üs-sair] Cehennem.

dârüssaltana, *A. a.* [dâr-üs-saltana] Saltanat yeri, İstanbul

Dârüsselâm, *A. a.* [Dâr-üs-selâm] 1. İkinci kat cennet. 2. Bağdat şehri.

Dârüşşafaka, *A. a.* [Dâr-üş-şafaka] XIX. yüzyıl sonlarında İstanbul'da, öksüz ve yetimler için kurulmuş yatılı okul.

dârüşşifa, *A. a.* [dâr-üş-şifa] Şifa yurdu. İlkın genel olarak *hastane* anlamındayken gitgide *akıl hastanesi*, *tımarhane* anlamına kullanılır olmuştur.

dâs, *F. a.* Orak. • *Dâs-i zerrin*, (altın orak) gökcismi ayın ilk ve son gecelerdeki biçimi.

dâstan, *F. a.* 1. Hikâye, masal. 2. Bir olay ya da hali anlatan manzume. 3. *Epopee* k a r ş ı l ı ğ ı (XIX. yüzyıl sonları).

dâstanî, *F. s.* 1. Destan kahramanlarına yakışacak şekilde, kahramanca. 2. Destanla ilgili. 3. *Epique* karşılığı olarak kullanılmıştır.

dâstanserâ, *F. s.* [dâstan-serâ] Destan okuyucu.

dašte, *F. s.* Eskimiş, yıpranmış.

Daud. *Bkz.* Davud.

dâ'ülefrenc, *A. a.* [dâ'-ül-efrenc] (Hek.) Frengi hastalığı.

dâ'ülfil, *A. a.* [dâ'-ül-fül] (Hek.) Kol ve bacak derilerinin fil derisi gibi çizgili ve sert olma hastalığı, *elephantiasis*.

dâ'ülhanazir, *A. a.* [dâ'-ül-hanazir] (Hek.) Sıracı hastalığı.

dâ'ülkelb, *A. a.* [dâ'-ül-kelb] (Hek.) Kuduz hastalığı.

dâ'ülküul, *A. a.* [dâ'-ül-küul] (Hek.) İspirtolu içkilere düşkünlük hastalığı. Alkolizm.

dâ'ülmerak, *A. a.* [dâ'-ül-merak] Karasevda, *hypocondrie*.

dâ'ünnibah, *A. a.* [dâ'-ün-nibah] Havlama hastalığı; havlar gibi sesler çıkararak soluma.

dâ'üssa'leb, *A. a.* [dâ'-üs-sa'leb] (Hek.) Saç dökülme hastalığı (uyuz, kel, vb.).

dâ'üssıla, A. a. [dâ-üs-sıla] Memleket hastalığı, yurtsama, *nostalgie*.

dâ'ütteşhir, A. a. [dâ-üt-teşhir] (Psi.) Utaçıcılık.

dav, F. a. (Oyunda) El, sıra.

da'va, **da'vi**, A. a. 1. Hak i ç i n mahkemeye baş vurmak. 2. Bir kimsenin başka bir kimse-den hakkını araması. 3. Bir şey için böyledir ya da böyle de-ğildir, demek, iddia. 4. (Mat.) Teorem. • *Dâ'va-yi bîmâna*, anlamsız, s a ç m a iddia; -*nübüvvet*, peygamberlik iddiası; *davavekili*, avukat.

da'vat, A. a. [davet c.] 1. Çağ-rılar. 2. (Yalnız çoğul halde) Dua.

da've. Bkz. da'vet.

daver, F. a. 1. Hükümdar. 2. Vezir, vali. 3. Tanrı.

daverâ, F. ün. Ey daver! (Hü-kümdar, vezir).

daverane, F. bel. [daver-ane] Adalet sahibi büyüğe yakışa-cak biçimde. Hükümdara, ve-zire mensup. Vezirlere seslen-me. • *Huzur-i daveranelerine*.

daverî, F. s. Hükümdarlık. Ve-zirlik.

da'vet, **da've**, A. a. (Arapça tamlamalarda *dave* şeklinde kullanılır). 1. Çağırma, birlik-te bulunmayı isteme. 2. Çek-me, neden olmasına yol aç-ma. 3. (Çoğul halinde ya da Arapça tamlamalar halinde). Dua. • *Müstecab-ü d-d a v e*, duası Tanrı nezdinde kabul buyrulan; *ümme-i davet*,

peygamber çağrısına uyma-yan ümmet.

davetiyye, A. a. 1. Çağrı kâğı-dı, çağrılık. Bir kimseyi çağır-mak için gönderilen kâğıt. 2. Tanık ya da sanıklara mahke-medede bulunmak üzere gönde-rilen kâğıt.

da'vi. Bkz. da'va.

Davud, **Daud**, A. a. İsrail hü-kümdarlarından v e peygam-ber (İ.Ö. X. yüzyıl). Sesi çok güzel ve gürdü; ozandı. Ca-lut'u yenmiştir. • *Mezamir-i Davud*, dualar dergisi.

davudî, A. s. 1. Peygamber Da-vud'un sesini andırır kalınca, hoş, dokunaklı (ses). Gür ses. 2. Davud'a yakışır, onunla il-gili. • *Zırh-i davudî*, Davud peygamberin Calut'la sava-şında giydiği zırha benzer, onun gibi.

day'a. Bkz. zay'a.

dâye, F. a. Daya. Dadı. [ç. dâ-yegân].

dâyegî, F. a. Dadılık.

dayf, **zayf**, A. a. Konuk. Misa-fir.

dayın. Bkz. dain.

deajm, A. a., ç: Destekler. Di-rekler.

deavi, A. a. [dava ç.] Davalar. 1 • *Deavi Nezareti*, XIX. yüzyıl. Tanzimat'ta Adliye Nezaretin-den önce kurulmuş aynı gö-revli.bakanlık; *vükelâ-yi dea-vi*, (davavekilleri) avukatlar.

de'b, **deeb**, A. a. Gelenek, tö-re, kural. • *De'b-i dirîn* eski tö-re.

debabis, A. a. [debbus ç.] Topuzlar.

debagat. Bkz. dibagat.

debbag, A. a. Tabak. Sepici.

debbus, A. a. Topuz.

debdebe, A. a. 1. Patırtı, gürültü. 2. Patırtılı, gürültülü ululuk. Gösteriş.

Deberan, A. a. Gökçismi Ay'ın dördüncü durağı.

debg, A. a. Sepi, tabaklama.

debîr, F. a. 1. Kâtip, yazıcı. 2.

Danışılacak, müsteşar. • *Debîr-i encüm*, *-felek*, *-sema*, Utarit, Merkür, [ç. debîran].

debîristan, F. a. Kalem odası.

debistan, F. a. Okul.

deble, düble, A. a. Cerahatli şiş, yangı, apse.

debur, A. a. Batı rüzgârı.

decac, A. a. Tavuk ve horoz. Bkz. dücace.

decace, A. a. Tavuk. Bkz. dücace.

Deccal, A. a. Kıyamet zamanı ortaya çıkacak olan çok yalancı ve zararlı biri. Yalancı Mesih, *Antechriste*. Teccal.

ded, F. a. Et yiyen orman hayvanı. • *Dâd ü ded*, (et ve ot yiyen) orman hayvanları.

def, deff, A. a. (Müz.) Tef, daire.

def, A. a. 1. Savma, savulma. 2. Verme, harcama. 3. Öteye itme, kakma. 4. Ortadan kaldırma. 5. (Huk.) Bir davayı savunma için açılan dava. • *Def'i gam*, gam gidermek; *-hacet*, aptes bozmak; *-mazarrat*, zarar verecek şeyi sav-

ma, savuşturma; *def' ü ref'*, savma ve kaldırma.

defa, A. a. Defa, kere, kez. • *Def'a-i ulâ*, ilk kez, birinci defa.

defain, defayın, A. a. [define ç.] Defineler. Yeraltında gömülerek gizlenmiş hazineler.

defaten, A. be. Bir defada, bir demede, birden. • *Def'aten ba'de uhra*, tekrar tekrar, birçok kez.

defateyn, A. s. İki kez.

defatir, A. a. [defter c.] Defterler. • *Defatir-i atika*, eski defterler.

defeat, A. a. [defa ç.] Birçok kez. • *Biddefeat*, defalarla, birçok kez.

deff. Bkz. def.

deffaf, deffafe, A. a. Tefçi. Tef çalan kimse. • *Deffafe-i felek*, (Zühre) Venüs.

deffe, A. a. Yan, yüz, kitap cildinin iki yanı.

defîn, A. s. [defn'den] Gömülü. • *Defîn-i hâk-i itirnak*, güz e l kokulu toprağa gömülü (ölüler hakkında).

define, A. a. Yere gömülmüş mal ya da akçe, gömü.

defn, A. a. Toprağın içine sokma. Mezara koyma.

defter, A. a. D e f t e r. • *Defter-i a'mâl*, insanların iyilik ve kötülüklerinin yazıldığı tinsel defter; *-Hakanı*, mülk ve toprakların kayıtlı oldukları defterleri tutan ve alım satım kayıtlarını yürüten devlet dairesi; *defter etmek*, listesini yapmak.

defterdar, *F. a.* [defter dar] **1.** Devletin gelir ve gider defterini tutan; Tanzimat'tan biraz önce Maliye Nazırlığı kurulmuş ve bu şekil defterdarlık kaldırılmıştır. **2.** Bir vilayetin en yüksek maliye memuru (Sancaqlardakilere *muhasebeci*, kazalardakilere (ilçeler) *mal-müdürü* denirdi).

defterhane, *F. a.* [defter-hane] Emlak ve arazinin kayıtlı bulunduğu, bunların alım satım ve vergi işlerine b a k a n daire.

defzen, *F. a.* [def-zen] Tefçi. Tef çalan kimse.

dega, *F. a.* **1.** Hile, düzen, oyun. **2.** Hileci, kötü huylu.

deh, *F. s.* On. • *Deh sale*, on yıllık, on yaşında.

deha', *A. a.* Dâhilik. Üstün zekâlılık. *Genie* karşılığı (XIX. yüzyıl sonları).

dehaet, *A. a.* Dâhilik. (XIX. yüzyıl sonları.)

dehakîn, *A. a.* [dihkan ç.] **1.** Köylüler, çiftçiler. **2.** Köy ağaları.

dehalet, (Türkçede kullanılmıştır) Birine sığınma.

dehaliz, *A. a.* [dehliz c.] Dehlizler. Koridorlar. • *Ebna-üddehaliz*, sokağa, öteye beriye atılmış çocuklar.

dehan, **dehen**, *F. a.* Ağız. • *Dehanbeste*, kapalı ağız, susmuş; *dehanküşa*, açılmış ağız, söyleyen. (Ed. Ce.) • *Dehan-i istihza*, *-kadid*, *-pürhun*, *ruh*, *-yâr*.

dehenbaz, *F. s.* [dehen-baz] **1.**

Ağız oynatan. **2.** Söz söylemek için ağızını açan.

dehenşuy, *F. a.* [dehen-şuy] Ağız yıkama, temizleme.

dehhaş, *A. s.* (*he* ile)-[dehşet] Aşırı korkunç, aşırı ürkütücü.

dehliz, **dihliz**, *A. a.* İç ve dış kapı arasındaki geçit; koridor, geçenek.

dehna', *A. a.* Geniş, susuz ova, çöl.

dehr, *A. a.* **1.** Zaman. **2.** Cihan.

3. Devir, çağ. **4.** Dünya. • *Dehr-i bisebat*, *-dün*, *-fani*, (sebatsız, aşağılık, geçici cihan) bu dünya; *sure-i dehr*, Kur'an'ın 76. suresi. [ç. duhur].

dehrî, **dehriyye**, *A. s.* **1.** Zaman ve dünyaya ait, onunla ilgili.

2. (Fel.) Dehriyye yolunda o l a n kimse. Dünya olaylarının doğadan olduğuna inanıp ahrete inanmayan adam. (XIX. yüzyıl. *Materialiste* karşılığı kullanılmış, sonra bu sözcük *maddiye* ile karşılanmıştır).

dehriyye, *A. a.* (Fel.) Dünyanın bakiliğine inanan felsefe okulu. *Materialisme* karşılığı (XIX. yüzyıl sonları).

dehşet, *A. a.* Korkunç bir şey ya da büyük bir tehlike karşısında ş a ş ı p kalma, korkma, ürkme.

dehşetaver, *F. s.* [dehşet-aver] Dehşet saçan, çok korkutan. Dehşet verici.

dehşetefşan, *F. s.* [dehşet-efşan] Dehşet koparan, ürkü-

ten korkunç.
dehşetnâk, *F. s.* [dehşet-nâk] Aşırı korkunç, aşırı ürkütücü.
dehşetres, *F. s.* [dehşet-res] Korku veren, korkutan.
dehüm, *F. s.* Onuncu.
dehya, *A. s.* "Dâhiye" sözünü pekiştirmek için kullanılır. • *Dâhiye-i dehya*, çok büyük bela, musibet.
dekaik, **dekayık**, *A. a.* [dakaika ç.] Anlaşılması dikkate bağlı güç işler.
dekâkîn, *A. a.* [dükkân ç.] Dükkânlar.
dekik. *Bkz.* dakik.
dekika. *Bkz.* dakika.
dekk. *Bkz.* dakk.
delâil, *A. a.* [delil ç.] **1.** Deliller. **2.** (Man.) Kanıtlar.
delâl, *A. a.* **1.** İnsana hoş, sevimli görünecek durum, davranış. **2.** (Tas.) Tanrı sevgisinin, bir cilve olarak, salikin kalbinde kesilmesi.
delâlât, *A. a.* [delâlet ç.] Dealetler.
delâlet, *A. a.* **1.** Yol gösterme, kılavuzluk. **2.** Delil ve alamet olma. **3.** İz, işaret.
delil, *A. a.* **1.** Kılavuz. Yol gösterici. **2.** Bilinmeyen nesneyi bilmeye, bildirmeye, bilinen şeyin aslını faslını kanıtlamaya yarayan madde, kanıt. *Fr. Argument* karşılığı. • *Delil-i akli*, düşünülerek bulunan kanıt; *-nakli*, üstatlardan birinin kanıtı. *Delil-i cedeli* (istidlâl a l e l-müsellemaat) *Fr. Argument exconcesso* karşılığı; -

gayât, *Fr. Preuve physicothéologique* karşılığı; *-kevnî*, *Fr. Preuves cosmologiques de l'existence de Dieu* karşılığı; *-tekinî*, *-vücut*, *Fr. Argument ontologique* karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. delail].

delk, *A. a.* **1.** El sürtme, oğuşturma. **2.** Sürtme, sürtünme. • *Delk ü temas*, sürtme ve dokunma.

delk, *A. a.* Eski ve yamalı hırka.

delkpuş, *F. s.* [delk-puş] **1.** Eski, yamalı hırka giymiş (derviş). **2.** İkiyüzlü. **3.** Fakir (kimse).

dell, *A. a.* Fındıkçılık, koketlik.

dellâk, *A. a.* [delk'ten] T e l l a k. Hamamlarda müşterileri oğuşturup yıkayan kimse. [ç. dellâkân].

dellâl, *A. a.* [delâlet'ten] **1.** Alışverişte aracılık eden kimse. **2.** Satılacak şeyi yüksek sesle tanıtan adam, tellal. [ç. dellâlân].

dellâle, *A. a.* Kadınla erkek arasında aracılık eden kadın.

dellâliyye, *A. a.* Tellal parası, harcı.

delv, **delve**, *A. a.* (On iki burçtan) Kova burcu (güneş, ocak ayınının 21. günü bu burca girer).

dem, *A. a.* Kan. • *Iraka-i dem*, kan dökmek; *itidal-i dem*, soğukkanlılık.

dem, *F. a.* **1.** Nefes, soluk. **2.** İçki. **3.** Zaman, vakit. • *Dem-i İsa*, Mesihadem, İ s a nefes-

li, (İsa peygamber nefes etmekle ölüyü diriltme mucizesini göstermişti); *dem-i vâpesin*, son nefes.

dem', *A. a.* Gözyaşı. • *Dem'i teessür*, üzüntü gözyaşı. [ç. dümu].

dem'a, *A. s.* Bir damla göz yaşı.

demâdem, *F. be.* [dem-â-dem] Her zaman, sık sık.

demag, *F. a.* 1. Damak. Ağzın tavanı. 2. Tat, keyif. 3. Kibir, ululanma. *Bkz.* dimag.

demagdar, *F. s.* [demag-dar] Kibirli, ululuk satan.

deman, *F. s.* 1. Hemen seğirten, deli gibi saldıran. 2. Sevinç ya da kızgınlıkla bağırma, kükreme. • *Pil-i deman*, saldırgan ya da kuvvetle bağırarak fil.

demar, **dimar**, *A. a.* Ölüm. • *Tig-i demar*, ölüm kılıcı.

dem'ariz, *F. s.* [dem'a-riz] Gözyaşı dökken, ağlayan.

dembedem, *F. s.* [dem-bedem] Vakit vakit, durmadan, her zaman.

dembeste, *F. s.* [dem-beste] Soluğu kesilmiş, susmuş, sessiz.

demdeme, *A. a.* 1. Hiddetle söz söyleme, azarlama. 2. Halkı kökünden koparırcasına kırıp geçirme.

demdeme, *F. a.* 1. Hile, aldatma. 2. Ün. 3. Davul, kös. 4. Kavga.

demende, *F. s.* 1. Kükreyip saldırgan. 2. Üfleyici.

demevi, **demeviyye**, *A. s.* Ka-

na ait, kanla ilgili. • *Demeviyy-ül-mizac*, tabiatı demeviden olan; *eskam-i demeviyye*, kan bozuklukları.

demgüzar, *F. s.* [dem-güzar] Vakit geçiren, yaşayan.

dem'i, **dem'iyye**, *A. s.* Göz yaşıyla ilgili. • *Gudde-i dem'iyye*, gözyaşı bezi.

demide, *F. s.* (Çiçek gibi) açılmış.

demkâr, *F. s.* [dem-kâr] (Müzikte) eş.

demkeş, *F. s.* [dem-keş] 1. Soluk alan. 2. Dem çeken (güvercin). 3. Şarap içen. 4. a. Şarkıcı.

demkeşide, *F. a.* Arkadaş, kafadar.

Demne. *Bkz.* Dimne.

demsaz, *F. a.* [dem-saz] Uygun arkadaş.

demsazî, *F. s.* Dostluk, arkadaşlık.

denaet, *A. a.* Alçaklık. Aşağılık. • *Denaet-i tab'*, tabiat adilliği.

denaetkâr, *F. s.* [denaet-kâr] Alçak, aşağılık tabiatlı.

denaetkârane, *F. s., be.* Alçakça, alçaklıkla yapılan.

denanir, *A. a.* [dinar ç.] Altınlar.

denaset, *A. a.* Kirlilik, paslılık.

dendan, *F. a.* 1. Diş. 2. (Arap harflerinden) b, t, n, s, ş gibi harflerin dişi andıran çıkıntısı.

dendane, *F. a.* 1. Diş tanesi. 2. Çark gibi aletlerin dişleri.

dendene, *F. a.* Yavaş yavaş söy-

- lenme, mırıldanma.
- denes**, A. a. Kir. Murdarlık. Pislik. [ç. ednas].
- denesâ**, A. a. [denes c.] Kirler.
- deng, denk**, F. s. Şaşkın.
- denî**, A. s. Alçak. • *Deniyy-üt-tab'*, alçak tabiatlı.
- denis**, A. s. Kirli, pis, murdar.
- deniyyat**, A. a. [deni ç.] Aşağılık şeyler, alçaklıklar.
- der-**, F. s. Belirteç ilgeci. Sözcükleri -de haline koyar ya da "içinde" anlamı katar. • *Deranbar*, ambarda, ambar içinde. *Bkz. derhal, derhatır, derpiş...*
- der**, F. s. "Yırtan, yırtıcı, yaran" anlamlarıyla sözcükler sıfatlaştırır. • *Ciğerder*, ciğer delen; *perdeder*, perde yırtıcı, edepsiz; *safder*, saf yaran, sıra yaran.
- der**, F. a. Kapı. • *Der-i aliyye* (*Deraliye*), *Dersaadet* (*Der-i saadet*), İstanbul; *der-i bâr*, divan kapısı.
- derâ**, F. a. Çan. • *Derâ-yi deyr*, kilise çanı.
- derâ, derây**, F. s. "Durmadan söyleyen, dirlenan" anlamıyla sıfatlar oluşturur. • *Herzederây*, *yâvederây*, saçma söyleyen.
- deraguş**, F. a. [der-aguş] Kucaklama, sarma.
- derahim**, A. a. [dirhem ç.] Dirhemler.
- derahs**. *Bkz. dirahş.*
- derakab**, F. be. [der-akab] Arkası sıra, hemen.
- Derâliuve**, F. a. İstanbul

- deramed**, F. a. [der-amed] Gelir. • *Deramed beramed*, gelir gider, gelirler ve giderler.
- der an**, F. be. O anda, hemen.
- derari**, A. a. [dürri ç.] Parlak yıldızlar.
- deraz**. *Bkz. diraz.*
- derban**, F. a. [der-ban] Kapıcı. Kapı bekçisi. [ç. derbanan].
- derbar**, F. a. [der-bar] (Büyük kimselerin) kapı yeri, kapısı. • *Derbar-i saadetkarar*, *derbar-i sevketkarar*, (Padişah kapısı) İstanbul.
- derbeder**, F. s. Kapı kapı gezen, serseri [ç. derbederan].
- derbend**, F. a. [der-bend] 1. Dar geçit, boğaz. 2. Küçük, sınırlı kalesi.
- derbendat**, a. [derbend ç.] Derbentler (Farsça bir sözcüğün Arapça ilgeçle çoğulu yapılmak kural dışı olduğu halde bu sözcük tarih kitaplarında ve resmi kayıtlarda çok kullanılmıştır).
- derbest, derbeste**, F. s. 1. Kapalı kapı. 2. Kapalı, kapanmış. Susmuş.
- derc**, A. a. 1. Sokma, araya sıkıştırma. 2. Gazete ya da dergiye, kitaba koyma, katma. 3. Toplama, biriktirme. 4. Nakışlı kâğıda yazılmış yazı.
- derd**, F. a. 1. Kaygı, tasa. 2. Hastalık, illet. • *Derd i derun*, iç kaygısı; -*ser*, sıkıntı, baş ağrısı.
- derdâb**, F. ün. Yazık, eyvah.
- derdâşinâ**, F. s. [derd-âşinâ] Dert ve keder görmüş olan.

derdest, *F. a.* [der-dest] **1.** Elde. Elde etme, yakalama. **2.** s. Elde, hemen olmak üzere.

derdmend, *F. s.* [derd-mend] Tasalı, kaygılı, zavallı. [ç. derdmendan].

derdnâk, *F. s.* [derd-nâk] Dertli, kaygılı.

derece, *A. a.* [derece ç.] Dereceler. Basamaklar.

derecat, *A. a.* [derece ç.] Dereceler. • *Derecat-i Cennet*, Cennet tabakaları, katları.

derece, *A. a.* **1.** Basamak. **2.** Derece. **3.** Memurluk, rütbe sırası. **4.** Değer, miktar. • *Derece-i arz*, enlem; *-hararet*, ısı derecesi; *-mirkat*, merdiven basamağı; *-nihaye*, s o n derece; *-süllem*, m e r d i v e n basamağı; *-tûl*, boylam; *-ûlâ*, *-saniye*, birinci, ikinci derece.

derekât, *A. a.* [dereke ç.] (Aşağıya inen) Basamaklar. • *D e r e k â t - i c e h e n n e m*, cehennem tabakaları.

dereke, *A. a.* (Aşağıya doğru inen) Basamak.

derekî, *A. a.* [dereke'den] *F r a n s ı z c a r e g r e s s i o n* karşılığı olarak kullanılmıştır ki *g e r i l e m e* demektir. • *Derekî* de bu anlamda kullanılmıştır.

deren, **dern**, *A. a.* (Hek.) Ur, şiş, verem.

derende, **derende**, *F. s.* Yırtıcı. • *Şir-i derende*, yırtıcı aslan.

derenî, **dereniyye**, *A. s., a.* (Hek.) Ura, şişe ait.

dergâh, **dergeh**, *F. a.* **1.** Kapı,

kapı önü. Büyük kimselerin kapısı. **2.** Tekke. • *Dergâh-i âli*, padişah kapısı; *-ilâhî*, *-izzet*, Tanrı katı; *-Mevlâna*, Mevlevi tekkesi.

derhab, *F. a.* [der-hab] Uyumla.

derhal, *F. be.* [der hal] Şimdi, h e m e n, vakit kaybetmeden.

derhâst, *F. a.* **1.** İstek, dilek. **2.** Dilekçe.

derhem, *F. s.* İncinme. Yüz buruşturma.

derhor, **derhâr**, *F. s.* Uygun, layık.

derî, *F. a.* Havası iyi, çimenli dağ eteği. • *Kebk-i derî*, bir çeşit güzel keklik.

derî, **deriyye**, *F. s.* **1.** Kapıyla ilgili. **2.** Saray ya da kente ait (olan eski düzgün) Farsça. • *Deriyye* de denir.

deriçe, *F. a.* **1.** Küçük kapı. Oyuma kapı. **2.** Küçük pencere.

deride, *F. s.* Yırtılmış, yırtık. • *Deride dehen*, boşboğaz, dik sözlü; *nikab deride*, perde deride örtüsü, perdesi yırtık, utanmaz.

deriyye. *Bkz.* derî.

derk, *A. a.* **1.** En aşağı kat. **2.** Bir şeyin dibine varma, iyice anlama. • *Derk-i dekaik*, *-gavamız*, *-hakaik*, *-netayic*, ince şeyleri, güç şeyleri, gerçekleri, sonuçları anlamak, onları esastan kavramak.

derkafa, *F. a.* [der-kafa] Arttd, arkada bulunan.

derkâr, *F. s.* [der-kâr] **1.** İşte bulunan, işin içinde olan. **2.** Belli, meydanda.

derkemîn, *F. be.* [der-kemîn] Pusuda, pusu bekleyen.

derkenar, *F. a.* [der-kenar] **1.** Kenarda bulunan; bir yazının kenarına çıkılan yazı, çıkma. **2.** Kucağa alma, kucaklama.

derman, *F. a.* **1.** Çare. **2.** İlaç. **3.** Güç, kuvvet.

dermande, *F. s.* Çaresiz kalmış.

dermandegân, *F. s.* [dermande ç.] Zavallılar, âcizler, düşkûnler.

dermandegî, *F. a.* Acizlik, düşkûnlük.

dermeyan, **dermiyan**, *F. s.* [dermiyan] Ortada, arada. • *Dermeyan etmek*, araya sürmek, söylemek, anlatmak.

dern. *Bkz.* deren.

derniyam, *F. s., be.* [der-niyam] Kında, kın içinde, kına sokulmuş.

derpey, *F. s.* [der-pey] Ardı sıra.

derpiş, *F. s.* [der-piş] Önde olan, göz önünde bulunan. • *Derpiş etmek*, göz önünde tutmak, bulundurmak.

derr, *A. a., s.* **1.** İyi hediye, iyi iş. **2.** İyilik. • *Lillâhi derrühu*, "Tanrım mükâfatını versin" anlamında dua ve övme tümcesidir.

derrace, *A. a.* **1.** Kale diplerine varmak için içine girilip ileri sürülen b i r savaş arabası. **2.** (XIX. yüzyıl sonları) Velospit, bisiklet. • *Derracesüvar*, bisiklete binmiş kimse.

derrak, *A. s.* [derk'ten] Çok anlamlı.

derrende. *Bkz.* derende.

derri, **dürri**, *A. s.* Parlak. Işıldayan.

ders, *A. a.* Bir şey öğrenme; bir şey öğrenmek için okuma. • *Ders-i âmm*, (kamuya a ç ı k d e r s) camilerde, başvuran öğrencilere verilen ders; böyle d e r s okutmaya izinli (müderris) öğretmen; *-ibret*, (ibret der-si) göz açacak şey, us payı; *ders vekâleti*, şeyhülislam kapısında medrese öğrencileri ve bunların dersleriyle uğraşan daire. [ç. dürs].

Dersaadet, *F. a.* [Der-saadet] İstanbul.

ders-hân, *F. s.* [ders-han] Ders okuyan, öğrenci.

dershane, *F. a.* [ders-hane] Ders yeri; ders vermeye mahsus geniş oda; sınıf, derslik.

dersî, **dersiyye**, *A. s.* Dersle ilgili, derse a i t. • *Sene-i der-siyye*, öğretim yılı.

Derteng, **Dertenk**, *F. a.* Irak'ta, Bağdat seferlerinde adı çok geçen bir Fars kenti.

der'uhde, *F. a.* [der-uhde] Üstüne alma, üstlenme.

derun, *F. a.* **1.** İç, iç taraf. **2.** Yürek, kalp, iç. • *Derun-i hane*, ev içi; *âteş i derun*, *derd-i derun*, yürek yanıklığı, derdi.

derunî, *F. s.* İçle ilgili. İçe ait. İçten. • *Ah-i derunî*, içten gelen ah.

dervaze, *F. a.* **1.** Şehir ve kale kapısı. **2.** Büyük kapı. • *Dervaze-i gûş*, kulak deliği; *-nuş*, ağız.

derviş, *F. a.* **1.** Fakir, zavallı. **2.** Tarikatlerden birine girmiş kimse. **3.** (Mec.) İşini Tanrı'ya bırakmış kanaat sahibi kimse. • *Derviş-i âbapûş*, aba giyinmiş derviş; *-dilriş*, gönlü yaralı derviş; *tuvanger ü derviş*, zengin ve fakir (herkes). [ç. dervişan].

dervişane, *F. s., be.* [derviş-ane] Dervişlere özgü ya da layık, onlara yakışır biçimde; saflık ve kalenderlikle.

derya, *F. a.* Deniz. • *Derya-yi bigeran*, sonsuz deniz: *-rahmet*, Tanrı rahmeti(nin denizi); *kapudan-i derya*, Tanzimat'tan önce en büyük deniz amirali.

deryab, *F. s.* Akıllı, anlayışlı.

deryabar, *F. s.* [derya-bar] **1.** Tufan gibi yağan. **2.** Akarsuları bol olan. **3. a.** Ulu deniz, Okyanus. **4.** Liman.

deryabî, *F. a.* Akıllılık, anlayışlılık.

deryaçe, *F. a.* [derya-çe] Küçük deniz, göl.

deryadil, *F. s.* [derya-dil] Kalbi deniz gibi geniş olan. Gönlü büyük. Olur olmaz şeye aldırmayan, kalender.

deryaneval, *F. s.* [derya-neval] Lütuf ve bağış deniz gibi çok ve sonsuz olan.

deryaneverd, *F. s.* [derya-neverd] Denizde y o l alan.

deryaşinas, *A. s.* [derya-şinas] Deniz işlerini çok iyi bilen.

deryuze, *F. a.* Derviş dilenci. • *Kâse-i deryuze*, dilenci çanağı. [ç. deryuzegân].

derz, *A. a.* Yiv, derz.

derzencir, *F. s.* [der-zencir] Zincirde, zincirle bağlı.

derzi, *F. a.* Terzi.

derzindan, *F. be.* [der-zindan] Zindanda, hapiste.

desais, desayis, *A. a.* [desise ç.] Desiseler. Gizli/hileler, oyunlar. • *Desais-i şeytaniyye*, şeytanca desiseler.

desam, desame, disame, *A. a.* (Ana.) Kapak, kapacık. (XIX. yüzyıl). [ç. desamat].

desatir, *A. a.* [düstur ç.] Düsturlar.

desem, *A. a.* Yağ.

desemî, desemiyye, *A. s.* Yağla ilgili.

desise, *A. a.* Gizli hile, oyun. [ç. desais].

desisekâr, *F. s.* [desise-kâr] Hileci, gizlice hileler düzen.

desisekârane, *F. s., be.* [desise-kâr-ane] Desiseciye yakışır yolda.

deskere, *F. a.* (Hasta ve eşya taşımada kullanılan) teskere, sedye.

dess, *A. a.* (sin ile) Gizleme.

dessas, *A. a.* [desise'den] Çok desiseci.

dest, *F. a.* **1.** El. **2.** Meclisin itibarlı yeri, büyük efendi yeri. • *Dest-i hat*, el yazısı. [ç. destan]. (Ed. Ce.) • *Dest-i ahenin*; *-âsuman-i şita*; *-billür*; *-dil*; *-gayb*; *-hazan*; *-himayet*; *-hiyanet*; *-ıstırab*; *-ihanel*; *-izdivaç*; *-kerem*; *-kitman*; *-meçul*; *-nazenin*; *-nekbet*; *-nevaziş*; *-pür-meharet*; *-râşedar*; *-râşenak*; *-saf ü şeffaf*; *-sema*; *-sitemkâr*; *-si-*

yah-i şeb; -şühbedar; -şeb; -şita; -tehekküm; -v e d a; -zaman.

destamuz, *F. s.* [dest-amuz] Yavrudan beslenip ele alıştırmış (hayvan).

destan, *F. a.* 1. Hikâye, masal. 2. Şarkı. 3. Hile, oyun. 4. (XIX. yüzyıl sonu) *epopee karşılığı.*

• *Hezar destan*, bülbül.

destan, *F. a.* [dest ç.] Eller.

destanserâ, *F. s.* [destan-serâ] Destan okuyan.

destar, *F. a.* Sarık.

destarbend, *F. s.* [destar-bend] Sarık saran, sarıklı; sarıklılar sınıfından.

destarçe, *F. a.* [destarçe] Mendil, yağlık.

destare, *F. a.* Testere.

destaviz, *F. a.* [dest-aviz] Ufak armağan.

dest bedest, *F. s., be.* [dest-bedest] El ele; elden ele.

destbeste, *F. a.* [dest-beste] 1. El kavuşturmuş, el bağlamış. 2. Eli bağlı.

destbus, *F. a.* [dest-bus] El öpme.

destbusî, *F. a.* El öpme töreni.

destbürd, *F. a.* [dest-bürd] 1. Üstünlük, galebe. 2. Çok güzel ustalık.

destçub, *F. a.* [dest-çub] Değnek, sopa, çomak.

destdiraz, *F. a.* [dest-diraz] 1. El uzatma, sarkıntılık. 2. El uzatan, zulmeden.

deste, *F. a.* 1. El, tutam, bağ, demet. 2. Kabza, tutulacak yer. 3. Takım.

destefşan, *F. a., s.* [dest-efşan] 1. Çengi. 2. Dans eden.

destek, *F. a.* 1. İğ. 2. Küçük el. 3. Kapı artlarına konan kol, dayak.

destendaz, *F. s.* [dest-endaz] El uzatan, el atan.

destere, **desterre**, *F. a.* [dest-erre] 1. El bıççısı. 2. Testere.

destgâh, **destgeh**, *F. a.* [dest-gâh] Tezgâh.

destgîr, *F. s.* [dest-gîr] 1. El uzatan, yardım eden. 2. Koruyan, koruyucu. 3. Ele geçirilmiş, tutsak edilmiş.

destgîrî, *F. a.* 1. Yardım etme, el uzatma. 2. Koruma. 3. Tutsaklık.

destî, *F. a.* Testi. Kulplu sıvı kabı.

destine, *F. a.* Kola takılan bilezik.

destkâr, *F. s.* [dest-kâr] İş, el işi.

destkeş, *F. s.* [dest-keş] El çekici. Vazgeçen.

destküşa, *F. a.* [dest-küşa] El açma, avuç açma.

destmal, *F. a.* [dest-mal] El silecek. Yağlık.

destmaye, *F. a.* [dest-maye] Sermaye, elde olan şey.

destres, *F. s.* [dest-res] Eli y e t i s e n. İsteğine eren, başaran.

destşu, **destşuy**, *F. a.* [dest-şu] 1. El yıkama. 2. Vazgeçme. 3. Umutsuzluk.

destteng, *F. s.* [dest-teng] Yoksul, fakir.

desttengi, *F. a.* Yoksulluk, fakirlik.

destur, *F. a.* İzin.
destuvan, destvan, destvane, *F. a.* 1. Eldiven, zırh eldiveni. 2. Bilezik.
destvar, destvare, *F. a.* 1. Bir avuç dolusu. 2. Bir karış 3. Baston. 4. Dost.
destyâr, *F. s.* [dest-yâr] Yardımcı. Arka.
destyârî, *F. a.* Y a r d ı m etme. Arka çıkma.
destzen, *F. a.* [dest-zen] El uzatma, yapışma, tutunma.
deşişe, *A. s.* Bulgur.
deşne, *F. a.* Hançer. • *Deşne-i subh* (i l k i n hançer biçiminde görünmesinden) tanyeri.
deşt, *F. a.* (Ekilmemiş) ova. • *Deşt-i Kıpçak*, Dinyester'le İrtiş arası geniş step; *deşt-i fena*, (fanilik ovası) bu dünya.
dev, *F. s.* Koşma, seğırtme.
deva, *A. a.* İlaç. Çare. • *Devanapezir*, ilacı olmayan. [ç. edviye].
devabb, *A. a.* [dabbe ç.] Binek hayvanları.
devadar, *F. a.* Bkz. devatdar.
devahi, *A. a.* [dâhiye ç.] Büyük belalar.
devahil, *A. a.* [dahile ç.] İçler.
devahim, *A. a.* [dahine ç.] Duman çıkan bacalar.
devahîm, *A. a.* [dühan ç.] Tütünler.
devai, devaiyye, *A. s.* İlaçla ilgili, ilaçlara ait. • *Tertib-i devai*, ilaç formülü, *Fr. formule* karşılığı (XIX. yüzyıl).
devai, *A. a.* [daiye ç.] Dürtüler. İstekler. Durumlar. • *Devaiyy-*

üd-dehr, dünya halleri, değişiklikleri.

devair, *A. a.* [daire ç.] Daireler.

• *Devair-i belediyye*, -*devlet*, -*resmiyye*, belediye, devlet daireleri, resmi daireler.

devalî, devaliye, *A. s.* Damar hastalığı. • *Varice* karşılığı (XIX. yüzyıl).

devalib, *A. a.* [dolab ç.] Dolaplar. • *Devalib-i ihtiyâlât*, hile, düzen dolapları.

devam, *A. a.* Daim olma, sürme, kesilmeme. Bir durum üzere sürüp gitme.

devan, *A. s., be.* Koşucu, seğırtici. Koşarak. • *Esb-i devan*, koşucu at; *peyk-i devan*, yanda koşan at uşağı.

devar, *A. a.* (Hek.) Baş dönmesi.

devat, *A. a.* Divit. Taşınabilir yazı takımı.

devatdar, *F. a.* [devat-dar] 1. Yazıcı. 2. Yazı takımlarına bakan kimse.

devavin, *A. a.* [divan ç.] Divanlar, şiir dergileri. • *Devavin-i atika*, eski (şiir) divanları.

devende, *F. s.* Dönüp dolaşan, gezen, koşan, koşucu.

deveran, devran, *A. a.* 1. Dönüp dolaşma. 2. Çark gibi dönmek. 3. *Devran*, felek, zaman. • *Deveran-i dem*, kan dolaşımı.

devha, *A. a.* Büyük, ulu ağaç.

devî, *A. a.* 1. Uğultu, uğuldaması. 2. Vınlama, çınlama, kulak çınlaması. 3. Anlaşılmaz sesler.

devle, A. a. "Devlet" sözcüğü-
nün Arapça deyimlerdeki bi-
çimi.

devlet, A. a. 1. Talih, kut. 2.
Büyük rütbe, mevki. 3. Zen-
ginlik, varlıklılık. 4. Hükümet
ve ülkesi. 5. Hükümet süren
sülâle, hükümdar k u ş a ğ ı.

• *Devlet-i aliyye*, Osmanlı
İmparatorluğu; *-ebed müd-
det*, (sonsuzluğa dek sürecek
devlet) Osmanlı İmparatorlu-
ğu; *-şehadet*, şehitlik devleti,
ahrette olacak en büyük mut-
luluk; *devlet ü ikbal*, ululuk ve
(güzel) talih; *din ü devlet*, din
ve hükümet. *Devletlû*, Tanzi-
mat'tan önce vezirler ve vezir
derecesinde bulunan büyük
kimselere denirdi. Sadrazam-
larla, vezir valilere de *sahib-
i devlet* denirdi. Tanzimat'tan
sonra rütbeler düzenlenip, un-
vanlar kararlaştırılınca sadra-
zamlara, *fahametlû devletlû*;
seraskere, *devletlû re'fetlû*;
Mekke şerifine, *devletlû siya-
detlû*, müşür rütbeli komutan-
larla padişah damatlarına,
devletlû utufetlû; sarayın kız-
larağasına, *devletlû inayetlû*
yazılırdı.

devlethane, F. a. [devlet-hane]
Bir büyük kimsenin konağı,
evi.

devletmeab, F. s. [devlet-
meab] Talih ve kudretin sığına-
cağı yer; hükümdar.

devletmedar, F. s. [devlet-
medar] Büyüklük merkezi olan
(hükümdar vb.).

devletmend, F. s. [devlet-
mend] D e v l e t l ü. [ç. dev-
letmendân].

devr, A. a. 1. Bir şeyin kendi ek-
seni üzerinde dolaşması. 2. Bir
şeyin etrafında dolaşma. 3.
Bir ülkenin her yanını gezip
dolaşma. 4. Dervişlerin dön-
meleri. 5. Bir kimseden başka
bir kimseye geçme, verilme. 6.
Zaman. 7. Bir zamanın ayrıl-
dığı bölümlerden her biri. 8.
Yukardan aşağı okumak. 9.
(Tas.) Yaratıcı âlem-i gayb-
dan âlem-i şühuda inmesi, ya-
ni dünyaya gelmesi (*nüzul*),
tekrar kaynağına kavuşması,
yani ölmesi (*uruc*) halî. • *Devr-i
âlem*, dünyayı dolaşma, dün-
ya gezisi; *-daim*, bidüziye,
durmamacasına, dönme, do-
laşma; *-dilârâ*, gönül hoşlan-
dırıcı devir, en hoş zaman; *-
ebvab*, k a p ı k a p ı g e z i p
dolaşma; *-felek*, talih, kader;
-gül, gül mevsimi; *-ihtiyarî* (ya-
hut) *-rabi*, eski takvimde uğur-
lu ve uğursuz günler dönemi,
on iki gün; *-isna aşerî*, eski
Türklerin hayvan adlarıyla
saydıkları on iki yıllık çağ; *-ka-
merî*, bir ay içinde ayın dola-
şımı; *-sabık*, bir önceki padi-
şah, hükümet zamanı; *-salta-
nat*, bir hükümdarın zamanı;
-senevî, bir yıllık süre, bir yıl
içinde bir kez gelen (gün);
devr ü teselsül, davanın kanı-
ta, kanıtın davaya temel ol-
masıyla önermenin dönüp do-
laşıp eski haline gelerek çözü-

lememesi; *devr ü teslim*, birinin bir işi tümüyle başkasına verip çekilmesi. **10.** Fr. *periode* (dönem) karşılığı (XX. yüzyıl). **11.** (Man.) Diyal. Fr. *diallele* karşılığı. *Devr-i bâtil*, (Man.) Kısırdöngü. Fr. *cercle vicieux* karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. edvr].

devran, deveran, A. a. 1. Zaman. **2.** Felek. **3.** Devir, çağ.

devre, A. a. 1. Dönüş, dönme. **2.** Bir şeyin firdolayı çevresi. Çevrim. **3.** Birkaç yıldan oluşan zaman süresi. • *Devre-i âliye*, sultani (lise) örgütünde "ulâ" denilen ilk altı sınıfın son sınıfları, öteki sınıflar, *-mutavassıta*, *-ibtidaiye*, diye ayrılırdı. Tam örgütlü Sultanilerde ilk altı sınıfa *-ulâ*, ondan sonraki sınıflara *-saniye* denirdi. *Devre-i kasîre*, (Fiz.) kısa devre.

devrhân, F. a. [devr-hân] Kur'an'ı durmadan, tekrar tekrar okumakla görevli kimse.

devrî, devriyye, A. s. 1. Devre, devrana mensup, onunla ilgili. **2.** Zaman zaman. • *Cünun-i devrî*, döner delilik; *sene-i devriyye*, bir olayın her yıl gelen oluş günü, tam bir yıllık süre geçmesi, yıldönümü.

devriyye, A. a., s. 1. Dolaşım gezerek koruyan, kontrol eden. • *Mevali-i devriyye*, devriyye mevalisi. **2.** (Tas.) Devr sözcüğünün 9. anlamındaki düşünceleri işleyen manzume çeşidi. **3.** Devriye, kol.

devvar, A. s. [devr'den] Devreden. Ç o k ya da durmadan d ö n e n. • *Çerh-i devvar*, *felek-i devvar*, dünya.

devvare, A. a. Pergel, yayçizer.

dey, F. a. Ekim ayına rastlayan ve güneşin Oğlak dönencesinde bulunduğu sürenin adı, kış. • *Fasl-i dey*, *mevsim-i dey*, kış mevsimi.

deyacı, A. a. [deycur ç.] Karanlık.

Deyalime, A. ç. ö. a. [Deylem ç.] Deylemliler.

deycur, F. s. Karanlık. Kapanık. • *Şeb-i deycur*, karanlık gece. [ç. deyacı].

deydene, A. s. Töre, gelenek. • *Deydene-i dirîne*, *-hasene*, çok eskiden süregelen, iyi töre.

Deylem, Dilem, F. ö. a. 1. Hazer kıyısında bir Fars ili. **2.** Bu ilin halkı, Deylemliler.

deymumet, A. a. Sürme, sürerlilik.

deyn, A. a. Belli bir süre sonunda ödenmek üzere alınmış borç.

deyr, dîr, A. a. 1. Hıristiyan manastırı. Kilise. **2.** (Tas.) İnsanlık âlemi, bu dünya. **3.** (Mec.) Meyhane.

deyrânî, A. s. [deyr'den] Manastıra mensup, manastır adamı.

deyrhane, F. a. [deyr-hane] Manastır. Kilise.

deyyan, A. a. "Mücizat ve mükâfatı hakkıyla veren" anlamında. Tanrı adlarından biri.

deyyar, A. a. 1. Manastır, kili-se adamı. **2.** İnsan, kimse.

deyyus, A. s., a. Kurumsak; karısını başkasına bile bile teslim eden.

dıbk, A. a. Ökse.

dîfan, **dıyfan**, **zifan**, A. a. [dayf ç.] Misafirler, konuklar.

dıfda', **dıfdı'**, **dafda'**, A. a. Kurbağa.

dıfdaiye, A. a. (Zoo.) Kurbağagiller.

dıhk, **dahk**, A. a. Gülme.

dıhkâver, F. s. [dihk-âver] Gülme getiren, güldürücü.

dıkk, A. a. İnce ağrı, erime hastalığı.

dıl', **dılı'**, A. a. 1. Ege kemiği.

2. (Geo.) Kenar. • *Dil-i kaim*, dikkenar; *-sahih*, doğrudan göğüs kemiğine bağlı yedi tane ege kemiği; *-kâzib*, göğüs kemiğiyle bağı olan beş küçük ege kemiği.

dırs. Bkz. dars.

dıyfan. Bkz. dîfan.

dî, F. a. Dün.

diam, **diamet**, A. a. 1. Destek. Payanda. 2. Toplum ileri geleni, baş.

diba, F. a. Kalın canfes kumaş.

• *Diba-yi frenk*, frenk canfesi; *-münakkaş*, işlemeli canfes.

dibac, A. a. Diba. Canfes.

dibace, A. a. 1. Başlangıç, önsöz. 2. Kitabın yıldızlanmış, işlenmiş başlangıç sayfaları.

dibagat, **debagat**, A. a. Tabaklık, sepicilik; deriyi sepileyip meşin, kösele, sahtiyan haline getirme.

dicace. Bkz. dücace.

didan, A. a. [dûd ç.] Kurtçuk-

lar, solucanlar. • *Didan-i em'a*, bağırsak solucanları; *-haytıyye*, ipsi solucanlar; *-şeritiyye*, şeritler.

didar, F. a. 1. Yüz. 2. Görme.

• *Didar-i yâr*, sevgilinin yüzü; *arz-i didar*, y ü z gösterme; *müştak-i didar*, yüzünü göreceği gelmiş olma.

dide, F. a. Göz. • *Nur-i dide*, gözün nuru.

-dide, F. s. "Görmüş" anlamıyla ulandığı sözcüklerle sıfatlar meydana getirir. • Bkz. *cihandide*, *ihsandide*, *keremdide*, *lütüfdide*, *zarardide*.

dideban, F. a. [dide-ban] 1.

Bekçi, kolcu. 2. Nöbetçi karakol. • *Didebanân-i âlem*, (Gökb.) yedi gezegen; *-çeharüm*, güneş; *-felek*, Satürn.

dideduz, F. s. [dide-duz] Göz dikmiş, bekler durumda olan.

didefûruz, F. s. [dide-fûruz] Göz aydınlatan.

-didegân, F. s. [-dide ç.] Görmüşler. • *Lütüfdidegân*, lütüf görmüşler.

dideküşa, F. s. [dide-küşa] Göz açıcı.

dideküşud, F. s. [dide-küşud] Gözü açık olan.

diderüba, F. s. [dide-rüba] Göz alıcı.

digal, A. a. [dagal ç.] Hileler, oyunla dalavereler.

diğer, **diğer**, F. s. Başka, diğer, öteki.

diğerbar, F. s. [diğer-bar] Başka zaman, başka defa.

diğerbîn, F. s. [diğer-bîn] Baş-

- kasını düşünen, özgeci.
- diğergûn**, *F. s.* [diğer-gûn] Başka türlü. Başkalaşmış. Bozuk, perişan.
- diğerkâm**, *F. s.* [diğer-kâm] Özgeci. Başkalarını düşünen, *Fr. altruisme* karşılığı (XX. yüzyıl).
- dih**, **dîh**, *F. a.* (he ile) Köy.
- dih**, *F. s.* "Veren, verici" anlamında ulandığı sözcükleri sıfat haline koyar. • *Aramdih*, rahatlandırıcı; *fermandih*, buyurucu; *fürugdih*, parıldatıcı, ışık verici; *hacletdih*, utandırıcı, utanç verici.
- dihan**, *A. a.* [dühn ç.] Sürülecek yağlar.
- dihat**, *F. a.* [dih ç.] Köyler.
- dihîm**, **dîhîm**, *F. a.* Taç.
- dihîş**, *F. a.* Verme, bağışlama, ihsan.
- dihkan**, *F. a.* 1. Çiftçi. 2. Köyün başlıca adamı.
- dihliz**, *F. a.* *Bkz.* dehliz.
- dijem**, *F. s.* 1. Üzüntülü, kederli. 2. Çılgın, deli. 3. Ters, aksi. 4. Öfkeli, kızgın. 5. Korkunç, ür-kütücü. 6. Sarhoş. 7. Hasta. 8. Kaygılı, tasalı. 9. Karanlık.
- dîk**, *A. a.* Horoz. • *Dîk-i ebyaz*, cennette bir kuş: *dîk-ül-arş*, Sidret-ül-müntehada bulunan tavus şeklindeki melek olup bağırtısıyla cennetteki melek-lere n a m a z vakitlerini bildirir.
- dîk**, *F. a.* Kazan. • *Dîk-i sevda*, (muhabbet kazanı) sevda düş-leri.
- dîkak**, **dükak**, *A. s.* [dakîk ç.] İncelmiş, ufalmışlar.

- dikkat**, *A. a.* 1. İnce arama. Çok ince eleme. 2. Zihin yor- ma. • *Dikkat-i nazar*, bakış in- celiği; *nazar-i dikkat*, inceden inceye bakış. *Fr. attention* karşılığı (XX. yüzyıl).
- dil**, *F. a.* 1. Gönül. 2. Cesaret, yürek. 3. İstek, niyet. 4. Yarı. • *Dil-i pâk*, temiz gönül. *Ehl-i dil*, Tanrı adamı; *ez dil ü can*, can ve gönülden. (Ed. Ced.); • *Dil-i bikarar*; *-bitab*; *-heya- kil*; *-mahzun*; *-masum*; *-nalân*; *-nizar*; *-pâk*; *-sevdanihat*; *-sevdanişan*; *-şair*; *şebhiz*; *-yekvücut*; *lerzebahş-i dil*; *maraz-i dil*; *pür-neva-yı mü- sekkire-i dil*; *rize-i dil*.
- dilâgâh**, *F. s.* [dil-âgâh] İşt en anlayan, g e n i ş kavrayışlı, gönlü uyanık, kalp gözü açık olan.
- dilârâ**, *F. s.* [dil-ârâ] Gönül be- zeyici, sevgili.
- dilârâm**, *F. s.* [dil-ârâm] Gön- le rahat verici, gönül eğlendi- rici, sevgili.
- dilâşub**, *F. s.* [dil-âşub] Gönül karıştırıcı. Gönle acı verici.
- dilâver**, *F. a.*, *s.* Yürekli, yiğit. [ç. dilâveran].
- dilâverî**, *F. a.* Yiğitlik, yürekli- lik.
- dilâvîz**, *F. s.* [dil-âvîz] Gönle asılan, gönlü çeken.
- dilâzar**, *F. s.* [dil-âzar] Gönlü inciten, hatır kıran.
- dilâzürde**, *F. s.* [d i l-âzürde] Gönlü kırılmış, incinmiş olan.
- dilbaz**, *F. s.* [dil-baz] Gönül eğ- leyen, sözü ve davranışı hoş

- olan.
- dilbend**, *F. s.* [dil-bend] Gönül-den bağı, gönü bağı.
- dilber**, *F. s.* [dil-ber] Gönül gö-türücü, sevgili. Güzel. [ç. dil-beran].
- dilberane**, *F. s., be.* [dil-ber-ane] Güzel ve sevgiliye yakışır biçimde.
- dilbeste**, *F. s.* [dil-beste] Gönül bağlamış âşık. [ç. dilbeste-kân].
- dilcû**, *F. s.* [dil-cû] Gönül ara-yıcı, gönül çeken. [ç. dilcû-yan].
- dildade**, *F. s.* [dil-dade] Gönül vermiş, âşık. [Türkçe *a.*] Bazı kimselerin özel olarak başkalarına bağladıkları bo-yalı mendil. Alın baskısı.
- dildar**, *F. s.* [dil-dar] Gönül bas-kı altında tutan, sevgili. [ç. dil-daran].
- dilduz**, *F. s.* [dil-duz] Gönül de-lici, acı veren.
- dilefruz**, **dilfüruz**, *F. s.* [dil-efruz] Gönül parlatici. Gönül sevindiren.
- Dilem**. *Bkz.* Deylem.
- dilfigâr**, **dilfikâr**, *F. s.* [dil-figâr, -fikâr] Gönül yaralı.
- dilfirib**, *F. s.* [dil-firib] Gönül av-layan. Gönül eğlendiren, avu-tan. [ç. dilfiriban].
- dilfiribane**, *F. be.* [dil-firib-ane] Gönül avlayarak, gönül avla-yıcı biçimde.
- dilfüruz**, *F. s.* [dil-fürüz] Gönül yakan, gönül ferahlandırıcı.
- dilgerm**, *F. s.* [dil-germ] Öfke-li, öfkelenmiş.

- dilgîr**, *F. s.* [dil-gîr] Gücenik, kır-gın. Unutulmaz, derin etkili.
- dilgüdaz**, *F. s.* [dil-güâaz] Yü-reği eriten, yüreğin dayana-mayacağı.
- dilhâh**, *F. s.* [dil-hâh] Gönül is-teği.
- dilharab**, *F. s.* [dil-harab] Gönül yıkılmış.
- dilhaste**, *F. s.* [dil-haste] Yüre-ğine hastalık çökmüş, dertli olan. [ç. dilhastegân].
- dilhıraş**, *F. s.* [dilhıraş] Yüreği tırmalayan, çok acıklı.
- dilhun**, *F. s.* [dil-hun] Yüreği ka-namış, yüreği kan ağlayan.
- dilhuş**, *F. s.* [dil-huş] Yüreği rahat, mutlu.
- dilîr**, *F. s., a.* Yiğit. Cesaretli. [ç. dilîran].
- dilîri**, *F. a.* Yiğitlik, cesurluk.
- dilîrane**, *F. be.* [dilîr-ane] Yiğit-çe; yiğit insana yakışır biçim-de.
- dilistan**, **dilsitan**, *F. s.* [dil-istan] Gönül alan, kendine bağlayan.
- dilkeş**, *F. s.* [dil-keş] Gönül çe-ken.
- dilkûb**, *F. s.* [dil-kûb] Gönül ze-deleyen, vuran.
- dilkûşa**, *F. s.* [dil-kûşa] İç açı-cı. Yüreğe ferahlık veren.
- dilkûşade**, *F. s.* [dil-kûşade] Gönül ferah.
- dilkûşte**, *F. s.* [dil-kûşte] Yüre-ği ölü.
- dilmürde**, *F. s.* [dil-mürde] Yü-reğî ölü. Manevi şeyleri dı y-maz, duygusuz.
- dilnevaz**, **dilnûvaz**, *F. s.* [dil-

nevaz] Gönül okşayan, hoş a giden:

dilnevazane, *F. be.* [dil-nevaz-ane] Gönül alırcasına, gönül alanlara yakışır biçimde.

dilnişin, *F. s.* [dil-nişin] Yürek te duran, pek hoş a giden. Ferahlı, safalı.

dilpesend, *F. s.* [dil-pesend] Gönülün beğendiği, beğenilecek.

dilpezir, *F. s.* [dil-pezir] Gönülün kabul edeceği. Gönülün beğendiği.

dilriş, *F. s.* [dil-riş] Yüreği yaralı. • *Derviş-i dilriş*, gönül yaralı derviş. [ç. dilrişan].

dilrüba, *F. s.* [dil-rüba] Gönül uğrusu. Gönül kapan. Güzel.

dilrübayî, *F. a.* Güzellik; gönül çelen güzellik.

dilsaht, *F. s.* [dil-saht] Katı yürekli, taş yürekli.

dilsaz, *F. s.* [dil-saz] Gönül yapan. Tatlı muamele eden.

dilsir, *F. s.* [dil-sir] Yüreği tok, kanmış, doymuş.

dilsitan, *F. s.* [dil-sitan] Gönül a l a n, kendine bağlayan.

dilsuhte, *F. s.* [dil-suhte] Yüreği yanık. [ç. dilsuhtegân].

dilsuz, *F. s.* [dil-suz] Yürek yakan. Acıklı. • *Vak'a-i dilsuz*, yürek yakan (çok acıklı) olay.

dilşad, *F. s.* [dil-şad] Gönül sevinçli.

dilşikâf, *F. s.* [dil-şikâf] Yürek delen. Çok acıklı, dokunaklı.

dilşiken, *F. s.* [dil-şiken] Gönül yıkıcı, kırıcı.

dilşikenane, *F. be.* [dilşiken-

ane] Gönül kırarcasına, gönül kıranlara özgü biçimde.

dilşikâr, *F. s.* [dil-şikâr] Gönül yıkıcı, kırıcı.

dilşikeste, *F. s.* [dil-şikeste] Yüreği kırık.

dilşüde, *F. s.* [dil-şüde] Gönül gitmiş, âşık. [ç. dil-şüdegân].

dilşüküfte, *F. s.* [dil-şüküfte] Gönül açılmış.

dilteng, *F. s.* [dil-teng] Gönül daralmış, içi sıkkin.

diltengî, *F. a.* Gönül darlığı, iç sıkıntısı.

dilteşne, *F. s.* [dil-teşne] 1. Gönül susamış. 2. Çok özlemiş.

dilzinde, *F. s.* [dil-zinde] 1. Gönül diri, taze can bulmuş.

2. Akıllı, uyanık. [ç. dilzindegân].

dima', *A. a.* [dem ç.] Kanlar. • *Sefk-i dima'*, kanlar dökücülük.

dimag, *A. a.* Beyin.

dimagi, dimagiyye, *A. s.* 1. Dimaga, beyne ait, beyinle ilgili. 2. Fikri, zihni (Ed. Ce.).

dimar, demar, *A. a.* Ölüm.

Dimişk, *A. a.* Şam.

dimişkî, *A. s.* Şam'la ilgili, oraya ait.

Dimne, *F. ö. a.* 1. Kelile ve Dimne öyküsünün kahramanı çakal. 2. *F. a.* (Mec.) Kurnaz, hilebaz, düzenbaz kimse.

din, *A. a.* 1. Tanrı ve peygamber hususunda insanlar arasındaki olan inanış. 2. İnanış yolu. • *Yevm-üd-din*, kıyamet günü.

dinar, *A. a.* (Latince) Altın para (on dirhem saf gümüş değerinde). [ç. denanir].

dindar, *F. s.* [din-dar] Dinin yap, yapma emirlerine sıkıdan sıkıya bağlı. Din işlerinde titiz ve dikkatli.

dindarane, *F. s., be.* [din-dar-ane] Dininin tüm buyruklarına uyan adama yakışır biçimde.

dindari, *F. a.* Dindarlık.

dinen, *A. be.* Din bakımından, dince.

dinî, diniyye, *A. s.* Din ve mezhebe ait, onunla ilgili. • *Em r-i dinî, umur-i diniyye*, dine ait iş(ler). *Ulûm-i diniyye*, (din bilgileri) din dersleri (XIX. yüz-yıl).

diniyat, *A. a.* Din konulu bilgiler, dinsel bilgiler.

dinpenah, *F. s.* [din-penah] Dinin dayandığı, dine destek olan. • *Padişah-i dinpenah*, dine destek olan padişah.

dinperver, *F. s.* [din-perver] Dine hizmet eden, arka olan.

dinşiken, *F. s.* [din-şiken] Dini kıran, dine karşı koyan.

dinşikenane, *F. s., be.* [din-şiken-ane] Dini kıracak, ona zarar verecek yolda. • *Akval-i dinşikenane*, dine zarar verecek yolda sözler.

dîr. *Bkz.* deyr.

dîr', *A. a.* Zırh gömlek. [ç. dir-a', düru'].

dirahş, derahş, *F. a.* Parlama. Işık. Parıltı.

dirahşan, *F. s.* Parlak, parıldayan. • *Mihr-i dirahşan*, parla-

yan güneş; *necm-i dirahşan*, parlayan yıldız.

dirahşende, *F. s.* Işıldayan,, parlak. Nurlu.

diraht, *F. a.* Ağaç. • *Diraht-i Meryem*, Meryem'in Mısır'a gidişinde altında oturduğu ağaç; *diraht-i meyvedar*, yemişli, yemiş veren ağaç. [ç. dir-ahtan].

dirahtistan, *F. s.* [diraht-istan] Ağaçlık yer.

dîran, *A. a.* [dâr ç.] Evler.

diraset, *A. a.* Çalışma, inceleme.

dirayet, *A. a.* 1. Akıl, zekâ. 2. İnce şeyleri kavrayış. 3. Beceriklilik. • *Erbab-i dirayet*, becerikliler.

dirayetkâr, *F. s.* [dirayet-kâr] Dirayetli. Becerikli.

dirayetmend, *F. s.* [dirayet-mend] Dirayetli, becerikli.

diraz, deraz, *F. a.* Uzun. • *Ömr-i diraz*, uzun ömür.

dirazdest, *F. s.* [diraz-dest] Uzun el, el uzatan, zulmeden.

dirazgûş, *F. a.* [dirazgûş] 1. Uzun kulak. 2. Tavşan. 3. Eşek. 4. 1565'te Malta kuşatmasında ölen Turgut Reis'in lakabı.

dirazî, *F. a.* Uzunluk.

direfş, *F. a.* 1. Bayrak. 2. Büyük iğne, biz. • *Direfş-i Gâviyanî*, (Gâve'nin bayrağı). Dahhak'e karşı ayaklanan demirci Gâve'nin deriden olan önlüğünden yapılmış bayrak; eski Farslarca kutsal ve çok

değerli sayılırdı. Kadisiyye sa-
vaşında Arapların eline geç-
miştir.

direm, *F. a.* 1. Gümüş para. 2.
Para, akçe. 3. Dirhem.

diremhiride, *F. s.* [direm-hiride]
Parayla satın alınmış.

direng, **direnk**, *F. a.* 1. Yavaş-
lık. 2. Dinlenme, durma. • *Bi-
direng*, durup dinlenmez.

direv, *F. a.* Ekin biçme.

dirhem, *A. a.* 1. Gümüş para.
2. Okkanın 400'de biri. Şeri-
at bakımından 700 taner orta
boy arpa ağırlığı. • *Dirhem ü
dinar*, gümüş ve altın para;
dirhem-i a's a ri, gram.

dirig, *F. a.* 1. Esirgeme, kıyama-
ma. 2. ün. Yazık! Eyvah! • *Bi-
dirig*, esirgenmemiş, bol.

dirigal, *F. ün.* Çok yazık!, ey-
vah!

dirin, **dirine**, *F. s.* Eski. • *Ayin-i
dirin*, eski töre; *bende-i dirine*,
eski kul; *deydene-i dirine*, es-
ki usul, eski gelenek.

dirre, *F. a.* Kamçı, kırbaç.

dîruz, *F. s.* Dün, dünkü gün.

diryak. *Bkz.* tiryak.

disam. *Bkz.* desam.

-disar, Arapça "üste giyilecek
şey" anlamında olan bu sözcük,
Farsça kurala göre
"bolluk" anlamıyla sözcükle-
re ulanır. • *Asar-i merhamet-
disar*, merhamet dolu e s e r -
l e r; *hükümdar-i mekarimdi-
sar*, keremi bol hükümdar.

div, *F. a.* Şeytan, cin, ifrit.

divan, *F. a.* [div ç.] Devler, dev.

divan, *A., F. a.* 1. Hükümetin

ileri gelenlerinin toplantısı,
meclis. 2. Eskiden ozanların
abece sırasına göre düzenle-
dikleri şiir dergisi. • *Divan-ı
Ali*, Yüce divan (XX. yüzyıl); -
harb, askeri mahkeme (XX.
yüzyıl); -*harb-i örfî*, sıkıyöne-
tim mahkemesi (XX. yüzyıl);
Divan-i Hümayun, padişaha
bildirilecek şeylerle bunların
yazılma, kaydedilme, saklan-
ma işleriyle uğraşan daire;
-ilâhî, ahretteki hesap günü;
Divan-i Muhasebat, Sayıştay
(XIX. yüzyıl); -*padişahî*, Tanzi-
mat'tan önce padişahın ken-
disinin bulunduğu ya da onun
adına sadrazamlar ya da ve-
zirlerin kurdukları resmi top-
lantı. *Ayak divanı* acele görü-
lecek işler için hemen ayakta
toplanan divan; *Beş Divan*,
(eski) Taşköprü bölgesi; *ehl-i
divan*, bir divanda bulunma-
ya yetkili kimseler; *galebe di-
vanı*, yabancı elçiler kabulü sı-
rasında ulufelerin de verildiği
divan; *On iki Divan*, (eski)
Bartın ve bölgesi.

divançe, *F. a.* Küçük boyda
manzume kitabı.

divane, *F. s.* 1. Deli. 2. Aptal.
[ç. divanegân].

divanegî, *F. a.* Divanelik, Deli-
lik.

divanemeşreb, *F. s.* [divane-
meşreb] Divane huylu, çılgın
yaradılışlı.

divanerev, *F. s.* [divane-rev] De-
licesine davranan.

divanhane, *F. a.* [divan-hane]

Odalar arasındaki geniş sofa. Salon.

divanî, divaniyye, *A. s., a.* Divanla ilgili. • *Hatt-i divanî*, divandan çıkan yazıların yazıldığı bir çeşit yazı; *menasib-i divaniyye*, divan kalemindeki memurluklar.

divar, *F. a.* Duvar.

divbeçe, *F. s.* [div-beçe] Dev yavrusu.

divçe, *F. s.* Küçük ev.

divlâh, *F. a.* [div-lâh] Devler, şeytanlar, cinler yatağı, ülkesi.

diyanet, *A. a.* Dindarlık. Din buyruklarına uyma, baş eğme.

diyar, *A. a.* [dâr ç.] Memleket, ülke. • *Diyar-i âhar*, başka ülke; *-gurbet*, gurbet ili, başka ülke; *-küfr*, İslam diyarlarından başka yerler; *-Rum*, Osmanlı ülkesi.

diyât, *A. a.* [diyet ç.] Diyetler.

diyet, *A. a.* Kan pahası. Öldürülen ya da yaralanan bir kimseye ödenmesi hükmolunan para. [ç. diyat].

-diz, *F. s.* "Siyah ya da koyu külrengi" anlamında olup sıfat yapmak için sözcüklere ulanır. *Bkz.* şebdiz.

dizdar, *F. a.* [diz-dar] Kale ağası.

doka. *Bkz.* duka.

Dobravenedik, (İslavca'dan) Raguza.

lolab, *A. a.* 1. Su dolabı. 2. Her döner çark. 3. Duvar içine oyulmuş ya da ayrıca ya-

pılmış rafli ve kanatlı eşya yeri. 4. Haremle selamlık arasında eşya alıp vermede kullanılır döner dolap. 5. Bedesten içindeki küçük dükkânlar. 6. İşini yürütmek, uydurmak. 7. Hile, oyun, düzen.

dost, *F. a.* 1. Sevilen kimse. 2. Sevgili. 3. (Tas.) Gerçek sevgili. Vücut-i mutlak, Tanrı.

dostan, *F. a.* [dost ç.] Dostlar.

dostane, *F. be.* [dost-ane] Dostça. Dosta yakışır biçimde.

dostdar, *F. s.* [dost-dar] Birini dost tutan.

dostî, *F. a.* Dostluk.

dostkâm, dostkân, dostkânî,

F. a. 1. Ahbap isteğine uygun kimse. 2. Mecliste dostlarla şarap içme. Birinin şerefine içme.

dû', *A. a.* (*dat, vav, hemze* ile) Işık. Ziya, nur. *Bkz.* zav', zu'.

dua', *A. a.* 1. Tanrı'ya yalvarma. 2. Yakarış. 3. Birinin iyiliği için Tanrı'ya yalvarma. 4. Böyle yakarıştaki okunan ibareler. • *Dua'-yi hayr*, hayır dileyen dua; *-müstecab*, kabul edilen dua; *beddua'*, ilenc, birinin aleyhinde okunan dua.

dua'gû, *F. a., s.* [dua'gû] 1. Duacı, dua eden. 2. Vakıf idaresinden ücreti olup karşılığında dua etmekle görevli kimse. [ç. dua'gûyan].

dua'gûyî, *F. a.* Duacılık, dua edicilik.

dua'hân, *F. s.* [dua'hân] Dua okuyucu.

dua'name, *F. a.* [dua'-name] Birinin hayır duası yazılı mektup.

du'at, duat, A. a. [dâi ç.] 1. Çağırıcılar. 2. Duacılar.
ducret, A. a. İç sıkıntısı, yürek darlığı. Sıkıntı, darlık.
ducretver, F. s. [ducret-ver] Sıkıntılı.
duçar, F. s. Ulaşmış, bulaşmış, yakalanmış, tutulmuş.
dûd, dûde, A. a. Kurtçağız. Böcek. • *Dûd-i harir*, ipekböceği; *-şarifi*, *-vahid*, kârında olan uzun solucan, şerit, tenya.
dûd, F. s. 1. Duman. 2. Acı, gam. 3. Soluk, nefes. • *Dûd-i ah*, ilenc, beddua; *dûd-i demağ*, kibirlenmek.
dûdâlûd, F. s. [dûd-âlûd] Dumanlı.
dûde, F. a. Ocak. Soy.
dûdgâh, dûdgeh, F. a. [dûd-gâh] Duman yeri, ocak, baca.
dûdî, dudiyye, A. a. Kurtçuklara ait, onlarla ilgili.
dûdman, F. a. 1. Ocak. 2. Hanedan. Soy. Aile. • *Dûdman-i Bektaşiyye*, Yeniçeri ocağı; *-Osmaniyan*, Osmanoğulları hanedanı.
dufayda, A. a. (Hayb.) Fransızca *tetard* (iribaş) karşılığı (XX. yy.).
duha, A. a. Kuşluk vakti. • *Salât-i duha*, sabah namazı; *sure-i Duha*, Kur'an'ın 93. s u r e s i (*Vedduha... di ye başlar*).
duhan, A. a. 1. Duman. 2. Tütün. • *Inhisar-i duhan*, tütün tekeli, reji; *sure-i Duhan*. Kur'an'ın 44. suresi. [ç. devahin].
duhanaşam, F. s. [duhan-a-

şam] Tütün içen.

duhanfuruş, F. s. [duhan-furuş] Tütün satan, tütüncü.

duhanî, duhaniyye, A. s. Dumanla, tütünle ilgili.

duhaya, A. a. (*dat, ha* ile) [dahiyye ç.] Kurbanlar.

duht, F. a. Kız oğlan kız. • *Duht-i rez*, (üzüm kızı) şarap.

duhte, F. s. 1. İğneyle dikilmiş. 2. Sağılmış.

duhter, F. a. Kız. Kız çocuk. • *Duhter-i rez*, (üzüm kızı) şarap. [ç. duhteran].

duhul, A. a. İçeri girme. • *Duhul ü huruc*, içeri girip çıkma.

duhuliyye, A. a. İçeri girme parası, girmelik.

duka, doka, (İtalyanca) (Eski tarihlerde geçer) Toskanya d u k a s ı. • *Duka altını*, İspanyol altını, *Duka denizi*, Tireniyen denizi.

dumur, A. a. Körelme. Bir organ ya da bir dokunun beslenmeyerek küçülmesi.

dûn, A. s. 1. Alçak (kimse). 2. Aşağı. 3. Altta, aşağıda olan. • *Baht-i dûn*, *dünya-yi dûn*, *düşmen-i dûn*, alçak, aşağılık talih, dünya, düşman. Bkz. *madun*.

dûnan, F. a. [dûn ç.] Alçaklar.

dûnhimmet, F. s. {dûn-himmet} Az istekli, iştahsız. İsteksiz.

dûniyyet, A. a. Aşağılık.

dûnperver, F. s. [dûn-perver] Alçakları, kötülerini koruyan, onları ilerleten.

dûr, F. s. Uzak. • *Dûr ü dıraz*, uzun uzadıya.

dur, *A. a.* [dâr ç.] 1. Evler. 2. Bölgeler.

dûrâdûr, *F. be.* [dûr-â-dûr] Uzun uzadıya.

dûr baş!, *F. ün.* Eskiden büyük adamların yanındaki yasa kâçıcıların, "Uzak dur, savul!" anlamına seslenen dikleri söz.

dûrbaşan, *F. a.* "Dûr baş!" diye bağırانlar, yasakçılar.

dûrbîn, *F. a.* [dûr-bîn] 1. Dürbün. 2. *s.* Uzağı görür (kimse), uzak görücü, akıllı.

dûrbînane, *F. be.* [dûr-bîn-âne] İşin sonucunu öndeden kestirircesine, kestirerek.

durbînî, *F. a.* Uzak görürlük.

dürendiş, *F. s.* [dûr-endiş] Her şeyi uzaktan, yani çok önceden düşünen; her şeyin sonunu önceden düşünüp akıl eden.

dürendişane, *F. be.* [dûr-endiş-ane] İleriyi düşünerek.

dûrî, *F. a.* Uzaklık.

dûrnüvis, *F. a.* [dûr-nüvis] Uzak yazıcı anlamına olup bir ara telgraf karşılığı kullanılması önerilmişse de tutmamıştır (XIX. yüzyıl sonları).

durûb, *A. a.* [darb c.] *Durûb-i emsal*, atasözleri.

düş, *F. a.* Sırt, omuz. • *Düş-i gayret*, *-hamiyyet*, *-tahammül*, gayret, hamiyet, tahammül omzuna (yüklemek, yüklenmek); *düş ber düş*, omuz omza; *hane beduş*, *hane berduş*, (evi omzunda) omzundaki kilim ya da pösteğiyle rast geldiği yerde yatan serseri,

kalender.

düşbedüş, *F. be.* [düş-be-düş] Omuz omza.

düşin, *düşine*, *F. s.* Dün gece.

duşize, *F. a.* Kız oğlan kız

duyuf. *Bkz.* zuyuf.

-düz, *F. s.* "Dikici, dikmiş" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Çüvalduz*, çüvaldız, çüval dikici; *didedüz*, göz dikip bekleyici; *zerduz*, altınla dikilmiş, altın telle işlenmiş.

duzah, *F. a.* 1. Cehennem. 2. (Tas.) Dünya düşkünlerinin cemiyeti. • *Duzahmakarr*, *duzahmekân*, *duzahnışin*, (durağı cehennem olan) kâfir (eski tarihlerde çok geçer).

duzahî, *F. s.* 1. Cehennem mensup, cehennemle ilgili 2. Zebani.

duzahıyan, *F. a.* [duzahî ç.] Azap melekleri. Zebaniler.

dü, *F. s.* İki.

düâlem, *F. a.* [dü-âlem] İki âlem (dünya ile ahret).

dübalâ, *F. s.* [dü-balâ] İki kat.

dubar, **dübare**, *F. s.* 1. İki kez, iki kat. 2. Katmerlenmiş, iki kez damıtılmış.

dübare, **dübara**, *F. s.* [dü-bare] 1. Zarların ikisinin de iki benekli gelmesi. 2. Hile, oyun, dalavere.

dübb, *A. a.* 1. Ayı. • *Dübb-i asgar*, (Gökb.) Küçükayı; *-ekber*, Büyükayı; *-şimalî*, Kuzey ayısı (Rusya).

dübbiyye, *A. a., ç.* (Hayb.) Ayıgiller.

dübeyt, *F. a.* [dü-beyt] Rübai.

Özel vezinlerle yazılan dört dizelik koşuk.

duble. Bkz. deble.

dübr, dübür, A. a. (Ana.) Kıç.

düca, A. a. Karanlık.

dücade, decace, dicace, A. a. Tavuk.

dücacıyye, A. a. (Zoo.) Tavukgiller.

dücihan, F. a. [dü-cihan] İki cihan (dünya ile ahret).

düçeşm, F. s. [dü-çeşm] İki göz.

düvide, F. a. [dü-dide] İki göz.

düdil, F. s. [dü-dil] 1. Kararsız, ikircil. 2. İkiyüzlü.

düdilî, F. a. 1. Kararsızlık, ikircik, duraklama. 2. İkiyüzlülük.

düfuf, A. a. [def ç.] Tefler.

dügâh, F. a. Müzik makamlarından biri.

dügâne, F. s. [dü-gâne] Çift ikiz.
• *Salat-i dügâne*, iki rekât namaz.

dühat, A. a. [dâhi ç.] Dâhiler, üstün akıllılar.

dühl, dühül, F. a. Davul. • *Avaz-i dühül*, davul sesi.

dühlbaz, F. s. [dühl-baz] 1. Davulcu. 2. Doğancıların kuş kaldırmada kullandıkları küçük davul.

dühn, A. a. Sürünecek yağ.

dühur, A. a. [dehr ç.] 1. Zamanlar. 2. Cihanlar, devirler, çağlar.

dükak. Bkz. dikak.

dükevn, F. a. [dü-kevn] İki âlem (dünya ile ahret).

dükkân, A. a. Çarşı ve pazarda mal, eşya konulup satılan

önü açık ya da camlı yer.

dükkânçe, F. a. Dükkâncık, küçük dükkân.

dülbend, F. a. Tülbent.

dülbenddar, F. a. [dülbenddar] Sarayda, büyük dairelerde sarıklar ve başka ince bezlerle uğraşan içoğlanı, bunların başları. T ü l b e n t ağası.

Düldül, A. a. İskenderiye emiri Mukavkis tarafından Muhammed Peygambere armağan edilip, onun da Hz. Aliye verdiği kır katır. At ve katır nitelemde kullanılır.

düm, F. a. Kuyruk.

dümbüride, F. s. [düm-büride] Kuyruğu kesik.

dümçe, F. a. Küçük kuyruk.

dümdar, F. a. [düm-dar] (As.) Artçı.

dümmel, A. a. 1. Çıban. 2. Kan çıbanı (XX. yüzyıl).

dümü, A. a. [dem' ç.] Gözyaşları.

dünbal, dünbale, F. a. Kuyruk.

dünbaledar, F. s. [dünbale-dar] Kuyruklu. • *Necm-i dünbaleदार*, Kuyruklu yıldız.

dünbalerev, F. s. [dünbale-rev] Bir kimseye kuyruk gibi takılmış, arkası sıra giden.

dünbe, F. a. Kuyruk.

dünim, dünime, F. s. [dü-nim, -nime] İki parça, ikiye bölünmüş.

dünya, A. a. 1. Şimdi yaşadığımız âlem. 2. Yeryuvarlığı. 3. (Tas.) Görünen âlem. • *Ehl-i dünya*, yaşamaktan başka şey düşünmeyen; dünya şeylerine

fazla düşkün; *târik-i dünya*, yaşadığımız dünyayla ilgisini kesip ahreti sağlamakla uğraşan kimse.

dünyadar, *F. s.* [dünya-dar] Dünya işleriyle uğraşip mal mülk sahibi olan.

dünyaperest, *F. s.* [dünya-perest] Dünya ya önem veren, ahretini düşünmeyen.

dünyevî, **dünyeviyye**, *A. s.* Dünyayla ilgili. Dünyaya ait.
• *Alâka-i dünyeviyye*, dünya işleriyle fazla ilgi; *emel-i dünyevî*, dünyaya ait istek.

düpâ, *F. s.* [dü-pâ] İki ayaklı. • *Har-i düpâ*, (iki ayaklı eşek) eşek gibi insan.

dür, **dürr**, *A., F. a.* İnci. • *Dürr-i Aden*, Aden incisi; *-giranma-ye*, değeri çok, iri inci; *-hoşab*, iyi inci; *-meknun*, mahfazalı parlak inci; *-nâb*, parlak, beyaz inci; *-nasüfte*, delinmemiş inci, (Mec.) kız oğlan kız; *-nazım*, dizilmiş inci; *nefid*, dizi inci; *-sadefnîşin*, sedefinden çıkmamış inci; *-semîn*, değerli iri inci; *-sîrab*, iri inci; *-şahvâr*, *-şehvar*, (padişaha layık) iri taneli inci; *-yekta*, eşi olmayan inci; *-yetim*, sedefinde tek olan inci, (Mec.) Muhammed Peygamber.

dürc, *A. a.* 1. (Kadın tuvaleti için) kutu. 2. Mücevher kutusu. 3. Güzel, biçimli ağız. • *Dürc-i dür*, inci kutusu; *-tenk*, sevgilinin ağız (inciye benzeten dişlerden dolayı) *c e v - h e r* kutusu); *-zer*, altın kutu-

su.

dürce, *A. a.* Merdiven, merdiven basamağı, ip merdiven basamağı.

dürd, **dürde**, *F. a.* Tortu, çöküntü.

dürdane, **dürrdane**, *F. a.* İnci tanesi.

dürdâşam, *F. s.* [dürd-âşam] Şarabın tortusunu içen rint, kalender.

dürdkeş, *F. s.* [dürd-keş] Şarap tortularını içen.

dürer, *A. a.* [dürre ç.] İnciler.
dürerbâr, *F. s.* [dürer-bâr] İnciler yağdıran, inci gibi söz söyleyen.

dürger, **dürüger**, *F. a.* Dülger. **dürr**. *Bkz.* dür.

dürraa, *A. a.* Önü açık üst giyeceği. Ferace, binış.

dürrac, **dürrace**, *A. a.* Eti gevrek keklik cinsinden bir kuş.

dürrat, *A. a.* [dürre ç.] İri inci taneleri.

dürre, *A. a.* İnci tanesi. Dürdane.

dürrefşan, **dürefşan**, *F. s.* [dürr-eşan] İnci serpen. İnci gibi söz söyleyen (ağız).

dürrî, **dürrîyye**, *A. s.* [dürr-î] İnci gibi parlayan, parlak. *Kevkeb-i dürrî*, parlak yıldız.

dürû, *F. s.* [dü-rû] İkiyüzlü.

dürü', *A. a.* [dir' ç.] Zırh gömlekler.

dürub, *A. a.* (*dat* ile) [derb ç.] Sokaklar.

dürud, *F. a.* Dua.

dürug, *F. a.* Yalan. • *Dürug-i maslahatâmiz*, iş bitiren yalan.

dürus, *A. a.* [ders ç.] Dersler.
dürüz, *A. a.* [dürzî ç.] Dürziler.
 • *Cebel-i Dürüz*, Lübnan dağ-ı.
dürüz, *F. s.* [dü-rüz] İki günlük.
 Kısa.
dürüger. *Bkz.* dürger.
dürüst, *F. s.* Sağlam, doğru, gerçek. Bütün, tam.
dürüstî, *F. a.* Sağlamlık, doğruluk, gerçeklik.
dürüş, *F. s.* Kaba. Sert.
dürüşane, *F. be.* [dürüş-ane] Kabaca.
dürüşti, *F. a.* Kabalık, sertlik.
Dürzî, *A. a.* Lübnanlı.
düstur, *A. a.* Yasa. Yasa ve tüzük dergisi. • *Düstur-i mükerrem*, (kanun, nizamla davranmakla görevli) vezir, sadrazam; *düstur-ül-amel*, (hükümlerine uyulacak, yürürlükte) kanun, k u r a l; *düstur-ül-edviye*, kodeks. *Fr. codex* karşılığı (XIX. yüzyıl). [ç. desatir].
düsum, *A. a.* [desem ç.] İçyağlar, çeviş yağları.
düsür, *A. a.* (se ile) [disar ç.] Üst giyecekleri, giysiler.
düşab, *A. a.* 1. Üzüm, hurma suyu. 2. Pekmez.
düşah, **düşahî**, *F. s., a.* [düşah] 1. Çatal ağaç. Tomruk. 2. Suçlu boynuna geçirilen ç a t a l ağaç.
düşenbih, *A. a.* Pazartesi günü.
düşeş, *F. a.* 1. Zarlardan ikisinin de altı altı gelmesi. 2. (Mec.) Beklenmedik kazanç.
düşmen, *F. a., s.* Düşman. [ç.

düşmenan].

düşnam, *F. a.* Sövme. Sövüp sayma.

düşvar, *F. s.* Güç. • *Emr-i düşvar*, güç iş.

dütâ, *F. s.* [dü-tâ] İki büklüm, iki kat. Bükülmüş, eğrilmiş. • *Kadd-i dütâ*, iki büklüm boy, endam.

düval, *F. a.* Kayış. Köseleden kesilme ince uzun tasma.

düvazdeh, *F. s.* On iki. • *Düvazdeh imam*, Şiîlerin on iki imamı.

düvel, *A. a.* [devlet c.] Devletler. • *D ü v e l-i muazzama*, büyük devletler (İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya, Rusya); *-mü'telife*, (İtilaf devletleri, I. Genel Savaş) İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya; *-müttefika*, (İttifak devletleri, I. Genel Savaş) Osmanlı İmparatorluğu, Almanya, Avusturya - Macaristan; *beyn-ed-düvel*, devletlerarası; *hukuk-i düvel*, devletler hukuku.

düvelî, **düveliyye**, *A. s.* Devletlerle ilgili, onlara ait. • *Münasebat-i düveliyye*, devletlerarası ilişkiler.

düveybe, *A. a.* [dabbe'den] 1. Dabbecik, küçük hayvan. 2. Böcek.

düvimîn, *F. s.* İkinci.

düvüm, *F. s.* İkinci.

düyun, *A. a.* [deyn ç.] Borçlar.

• *D ü y u n-i Umumiyye*, Osmanlı İmparatorluğunun XIX. yüzyıl ikinci yarısından başla-

arak yabancı devletlerden aldığı borçlar için gösterdiği gelirleri toplamak için kurulmuş yabancı memurlar idaresi.

düyunat, *A. a.* [düyun ç.] Borçlar. • *Düyunat-i atika*, eski borçlar.

düzd, düzdan, *F. a.* Hırsız(lar).

düzdane, *F. be.* Hırsız gibi, hırsıza yakışır yolda.

düzdî, *F. s.* Hırsızlık.

düzdide, *F. s.* Hırsızlama.

düzeban, *F. s.* [dü-zeban] İki dilli. Gereklere göre konuşan.

E

e, Elif harfinin üstün ve ince okunan biçimi.
-e, *A. il.* Arapça sözcüklerin sonuna dişlilik (müenneslik) bildirmek için eklenir. • *Âdil, âdile; malik, malike; sahib, sahibi...* vb.
eabîd, *A. a.* [abd ç.] Kullar, bendeler.
eacîb, *A. a.* (*elif, ayın* ile) [ucube ç.] Şaşılacak çok tuhaf şeyler. • *Eacîb-i dehr*, dünyanın çok şaşılacak nesnelere.
Eacim, *A. a.* [Acem ç.] Arap soyundan olmayan, Arapça konuşmayan kimseler.
eadi, *A. a.* [adüv'ün iki dereceli ç.] Düşmanlar. • *Dest-i eadi*, düşmanların eli.
eadî, *A. s.* Adi (kimse)ler.
eali, *A. a.* [a'lâ ç.] Şerefli, onurlu, ulu kimseler.
eamm, *A. s.* [âmm'dan] Çok genel, çok yaygın.
Earîb, *A. a.* [A'rabi ç.] A'rabiler, çöl göçebeleri.
earîz, *A. a.* [aruz ç.] Aruzlar.
easıb, *A. a.* [asaba ç.] Sınırlar.
easır, *A. a.* [i'sar ç.] Kasırgalar.
eazım, *A. a.* [a'zam ç.] Büyükler. • *E a z ı m-i millet*, millet

uluları; *eazım-i rical*, pek ulu devlet adamları; *eazım-i üdeba*, yazıncıların pek büyükleri.
eazz, *A. s.* [aziz'den] En, pek, çok aziz. Kıymetli. • *Eazz-i ehıbb*, tanıdıkların en azizi.
eazze, *A. tüm.* "Azız etsin!" anlamıyla duada kullanılır.
eb, *A. a.* Baba. • *Eb ü cedd*, baba ve büyükbaba; *eb-i müşfik*, şefkatli baba; *liebin*, baba bir ana ayrı kardeş, baba tarafından. [ç. âbâ].
eba, *A. a.* Arap adlarında künyelerde babayı göstermek üzere "eb" sözünün aldığı biçim. • *Eba Bekir, Eba Eyyub*.
ebabil, *A. a.* **1.** Dağ kırlangıcı, keçisağan. **2.** Habeş komutanı Ebrehe'nin ordusu üzerine t a ş yağdıran kuşlar.
eb'ad, *A. s.* [baid'den] Pek uzak. • *Eb'ad-i ihtimalât*, olasılıkların pek uzağı.
eb'âd, *A. a.* [bu'd ç.] **1.** Uzaklıklar. **2.** (Geo.) Boyutlar. • *Eb'ad-i binihaye*, sonsuz uzaklıklar; *eb'ad-i s e l a s e*, (uzunluk, enlilik, derinlik) üç boyut.
ebaid, *A. a.* [eb'ad ç.] Hısım ve akrabanın uzak olanları. •

Ekarib ü ebaid, yakın ve uzak hısımlar.

ebalis, **ebalise**, *A. a.* [iblis ç.] İblisler, şeytanlar.

ebarik, **ebarika**, *A. a.* [ibrik ç.] İbrikler.

ebatîl, **ebatıl**, *A. a.* [bâtıl ç.] Boş, yararsız, mantıkdışı, akla uygun olmayan şeyler.

ebazir, *A. a.* [ezbar ç.] (Yemekte kullanılan) Kokulu ve lezzetli otlar, baharat.

ebb, *A. a.* Otlak, otu çok yer.

ebbar, *A. a.* İğne yapan, satan, iğneci.

ebced, *A. o.* Eski abecelerde hecelemlerin altında bulunan b i r ibarenin ilk sözü ve tümünün a d ı . • *Ebced hüvvez hut-ti kelemen sa'fas karaşet se-haz zazıg(len)*. Bu harfleri rakam gibi sayıp bir sözcük ya da ibareden tarih ya da başka bir sayı çıkarabilecek biçimde düzenlemeye "ebced hesabı" denir.

ebcedhân, *F. s.* [ebced-hân] Henüz ebced okuyan, öğrenmenin ilk zamanlarında bulunan. • *Tıf-i ebcedhân*, (ebced okuyan çocuk) çok acemi, daha başlangıçta.

ebda, *F. s.* [bedi'den] Pek göze çarpan, dikkati çok çeken.

ebdal. *Bkz.* abdal.

ebdan, *A. a.* [beden ç.] Vücutlar, bedenler. • *İlm-ül-ebdan*, hekimlik; beden bilgisi, cimmastik.

ebed, *A. a.* Sonu olmayan gelecek. • *Ebed müddet*, sonsuz

sürelî. Latince *a parte poste* karşılığı (XX. yüzyıl).

ebeda, **ebeden**, *A. be.* (Olumsuz tümcelerde) Hiçbir zaman, asla.

ebedgâh, *F. a.* [ebed-gâh] Mezar.

ebedhane, *F. a.* [ebed-hane] Mezar.

ebedi, **ebediyye**, *A. s.* **1.** Sonsuz, tükenmez. **2.** Hiç son bulmayacak biçimde süren: • *Ebediyy-ün-devam*, sonu gelmez biçimde sürecek olan; *ebediyy-ül-hafâ*, *ebediyy-üz-zuhûr*, ufuk durumuna göre bazı yerlerce hiç görünmeyen, k i m i yerlerce de hiç b a t m a y a n yıldızlar; *Hürriyet-i Ebediyye*, 31 Mart'ta ölenler için İstanbul'da dikilmiş olan anıt ve yeri

ebediyyen, *A. be.* Ebedi, sonsuz olarak.

ebediyyet, *A. a.* **1.** Ebedilik, sonsuzluk. **2.** Sonsuz zamanın halî.

ebedpeyvend, *F. s.* [ebed-peyvend] Sonu gelmeyecek olan, sonsuz.

eben an cedd, **eben an ceddin**, *A. be.* Babadan oğula, kuşaktan kuşağa.

eberr, *A. s.* Herkesçe hayırlı ve şerefli olan.

ebeveyn, *A. a.* Babayla ana.

ebgaz, *A. s.* Çok, pek, en sevilmeyen.

ebhal, *A. s.* [buhl'den] Pek cimri.

ebhâr, *A. a.* [bahr ç.] Denizler.

ebhar, A. a. A ğ z ı kötü kankan (kimse).

ebhas, A. a. [bahs ç.] Bahisler, konular. • *Ebhas-i müşkile*, zor konular.

ebher, A. a. Temiz kanı yürekten gövdeye dağıtan damar, atardamar.

ebhire, A. a. [buhar ç.] Buharlar, buğular.

ebhur, A. a. [bahr ç.] Denizler.

ebi, A. a. Baba, (birinin) babası.

ebkâr, A. a. [bikr ç.] **1.** Kız olan kızlar. **2.** Daha önce kimse tarafından kullanılmamış şeyler. • *Ebkâr-i efkâr*, *ebkâr-i maani*, *ebkâr-i nüket*, önceden kimse tarafından söylenmemiş, kullanılmamış düşünceler, anlamlar, nükteler.

ebkem, A. s. [bükm'den] **1.** Dilsiz. **2.** (Mec.) Sessiz. • *Zulmet-i ebkem*, dilsiz karanlık (Ed. ce.)

ebkemî, F. a. Dilsizlik.

ebkemiyyet, A. a. Dilsizlik. • *E b k e m i y y e t-i mutlaka*, tam dilsizlik.

eblag, A. s. [belig'den] **1.** Pek, daha, en belîğ. **2.** Sözü tam sözcükleriyle düzgün söyleyip etki yaratan.

eblak, A. s., a. **1.** Alaca. **2.** Alabacak at.

ebblaksüvar, F. s. [eblak-süvar] Cenkçi yiğit.

eblec, A. s. **1.** Kaşlarının arası açık olan. **2.** Aydınlık, parlak, açık.

ebled, A. s. **1.** Kaba saba. **2.** Bön, alık.

ebleh, A. s. [belâhat'ten] Akılsız. Budala. [ç. eblehan].

eblehane, F. be. [ebleh-ane] Akılsızcasına. Böncesine.

eblehfirib, F. s. [ebleh-firib] Ahmak aldatan.

eblehfiribane, F. be. [ebleh-firib-ane] Ahmak aldatanlara yakışır yolda.

eblehî, F. a. Bönlük, ahmaklık. Akılsızlık.

eblehiyyet, A. a. Bönlük, ahmaklık.

eblem, A. a. Kalın dudaklı adam.

ebna, A. a. [ibn ç.] Oğullar, çocuklar. • *Ebna-yi â d e m*, âdemoğulları; *-b e ş e r*, insanoğulları; *-cins*, aynı cinsten olanlar, insanlar; *-sebil*, yolcular.

ebniye, **ebniyye**, A. a. [bina' ç.] Yapılar. Binalar. • *Ebniye-i âliye*, yüksek yapılar; *ebniye-i hassa*, padişah binaları; *ebniye-i miriye*, beylik yapılar; *ebniye-i seniye*, padişah binaları.

ebr, F. a. Bulut. • *Ebr-i bahar*, *-bâran*, *-ihсан*, *-nisan*, *-rahmet*, *-seher*, bahar, yağmur, ihсан, nisan, rahmet, sabah bulutu.

ebrac, A. a. [burç ç.] Burçlar, kaleler.

ebralûd, F. s. [ebr-alûd] Bulutlu.

ebrar, A. a. [berr ç.] Doğru sözlü; hayır işleyen algun insanlar. • *Ebrar-i ümmet*, ümmetin hayırlı insanları; *şeş ebrar*, Ebubekir, Ömer, Osman,

Ali, Hasan ve Hüseyin.
ebras, A. s. Miskin hastalığına tutulmuş. Ala tenli.
ebred, A. s. **1.** Çok, pek soğuk. **2.** Soğuk (kaçan söz).
Ebrehe, A. ö. a. Hıristiyan Habeşlerden San'a'da bir kilise yaptıran ve Kabe'yi yıkmak için fillerle donatılmış orduya komuta eden kişi.
ebreş, A. s. Abraş, alaca, benekli (at).
ebrişim, F. a. İbrişim.
ebrkâr, F. s. Şaşırılmış, ne yapacağını bilmez kişi.
ebru, F. a. Kaş.
ebruferah, F. s. [ebru-ferah] Gülyüzlü, sevinçli.
ebruferahî, F. a. Gülyüzlülük, sevinç.
ebruperest, F. s. [ebru-perest] (Sevgilinin) kaşına tutkun, kaşına tapan.
ebruvan, F. a. [ebru ç.] Kaşlar.
ebzar, A. a. [basar ç.] Gözler. • *Ulû-l-ebzar*, görüp anlayanlar.
ebtal, A. a. [batl ç.] Yiğitler, kahramanlar.
ebter, A. s. **1.** Kuyruksuz, kuyruğu kesik. **2.** Eksik, tamamlanmamış. **3.** Dölsüz, yaramaz kimse. • *Emr-i ebter*, yararsız iş.
ebu, A. a. "Eb" sözcüğünün künyede aldığı biçim. • *Ebu Bekir, Ebu Cehl, Ebu Süfyan*, vb.
ebulbeşer, A. a. [ebu-l-beşer] İnsanların babası. Adem peygamber.

Ebuhevl, A. a. (Mısır'daki) Sfenks.
ebuzzeheb, A. s. [ebu-z-zeheb] Altın babası, çok zengin; *ebu zeheb*.
ebvab, A. a. [bab ç.] **1.** Kapılar. **2.** Başvurulacak büyük kapılar. **3.** Kitap bölümleri. **4.** Arapça eylemlerin çekim biçimleri. • *Ebvab-i rahmet*, rahmet kapıları.
ebval, A. a. [bevl ç.] Sidikler, çişler.
ebvibe, A. a. [bab ç.] Kapılar.
ebyat, A. a. [beyt ç.] Beyitler. İki dizeden oluşan manzum parçalar.
eb Yaz, A. s. [beyaz'dan] Çok ak. Beyaz. • *Mevt-i ebyaz*, ansızın ölüm.
eb Yazıyyet, A. a. Beyazlık, akılık.
ebzar, A. a. [bezr ç.] (Yemekte kullanılan) kokulu ve lezzetli ot, baharat. [ç. ebazir].
ecahil, A. a. [echel ç.] Eşcheller, pek bilmezler.
ecanib, A. a. [ecneb ç.] Ecnebler, yabancılar. (XIX. yüzyıldan sonra yabancı uyruklu kimseler anlamında kalmıştır).
ecbal, A. a. [cebel c.] Dağlar.
ecdad, A. a. [cedd ç.] Büyükbabalar, atalar.
ecdas, A. a. (se ile) [ceds ç.] Mezarlar.
ecder, A. s. Çok, pek, en uygun, layık.
ecel, A. a. Her canlının, en çok da insanın ömrünün son demi. Ölüm zamanı. • *Ecel-i kaza*,

- bir kazayla ö l m e; *ecel-i mev'ud*, *ecel-i müsemma*, normal bir ölümle ölme.
- ecell**, A. s. [celil'den] Daha ve pek büyük, en üstün. • *Ecell-i mahlûkat*, (yaratıkların en parlağı, üstünü) insan.
- eceme**, A. a. Vahşi hayvanların yeri olan sık orman, c e n g e l. [ç. âcam].
- ecfan**, A. a. [cefn ç.] Gözkapakları.
- echel**, A. s. [cahil'den] Pek cahil, eçhel. • *Echel-i min Karagöz*, Karagöz'den daha cahil.
- echer**, A. s. 1. Pek dilber. 2. Gündüzleri görmez (kimse), kamaşık gözlü.
- echize**, A. a. [cihaz ç.] 1. Çeyizler. 2. Ağırlıklar. 3. Avadamlıklar. 4. Aygıtlar.
- ecil**, A. a. Ertelenmiş.
- ecille**, A. a. [celil ç.] Büyükler, ulular, rütbe ve dereceleri yüksekler. • *Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye*, (Osmanlı İmparatorluğu) ulâ rütbesinin sınıf-i evvelinde olanlar; *ecille-i üdeba-yi Osmaniyye*, Osmanlı yazınının ulu kimseleri.
- ecinne**, A. a. [cenin ç.] Ana karnındaki çocuklar.
- ecinne**, A. a. [cin ç.] Cinler.
- ecîr**, A. a. [ecr'den] Ücretle işleyen. Gündelikçi.
- ecl**, A. a. Sebep, neden. Türkçede "den, için" ile ya da Arapça "li" katılarak kullanılır. • *Bu eclden*, bu yüzden; *liecl-il-maslaha*, iş için; *liecl-il-muayene*, muayene için.
- eclâ**, A. s. [celi'den] Daha ve pek aşikâr, pek belli.
- eclâ**, A. s. 1. Kısa düdaklı. 2. Miskin.
- eclâd**, A. a. [cild ç.] Ciltler, deriler.
- eclâf**, A. a. [cilt ç.] Edepsiz, yüzsüz adamlar.
- eclah**, A. a. (ha ile) 1. Şakaklarındaki saç dökülmüş kimse. 2. Saçı dökülmüş kimse, dazlak, kel.
- eclef**, A. s. [cilt'ten] Pek, en edepsiz.
- ecma'**, A. s. [cem'den] 1. En toplu. 2. Çok birleşmiş ve biriken.
- ecmad**, A. a. [cumd ç.] Yüksek, engebeli yerler.
- ecmaîn**, A. tüm. Hepsi, topu, tümü, cümlesi. • *Radiyallahü anhüm ecmaîn!*, "Tanrı tümünden razı olsun!"
- ecmal**, A. a. [cemel ç.] Develer.
- ecme**, A. a. 1. Sık ağaçlı yer; orman. 2. Vahşi hayvan yatağı.
- ecmel**, A. s. [cemil'den] Daha güzel. En yakışıklı.
- ecnab**, A. a. [cenb ç.] Yanlar, taraflar.
- ecnad**, A. a. [cünd ç.] Askerler.
- ecnas**, A. a. [cins ç.] Cinsler, türler, çeşitler. • *Ecnas-i muhtelif*, değişik türler.
- ecnebi**, A. a. 1. Yabancı, garip. 2. Sert başlı at.
- ecnebi, ecnebiyye**, A. s., a. 1. Yabancı. 2. Başka devlet uyruğu. • *Memalik-i ecnebiyye*,

yabancı ülkeler. [ç. ecanib].
ecnebiyyet, A. a. Yabancılık.
ecniha, A. a. [cenah ç.] 1. Kanatlar. 2. Yanlar, cehahlar.
ecr, A. a. 1. Bir iş karşılığı verilen şey, ücret. 2. Ahret mükâfâtı, sevap. • *Ecr-i misil*, bir iş için bilirkişi tarafından belirtilen ücret; *ecr-i müsemma*, sözleşme ya da pazarlıkla belirtilen ücret; *ecir ve sabır*, başsağlığı dileği. [ç. ücur, ücurat].
ecrah, A. a. [cürh ç.] Yaralar.
ecram, A. a. [cirm ç.] Ruhu olmayan cisimler. • *Ecram-i felekiyye*, *-semaiyye*, *-ulviyye*, gökcisimleri, yıldızlar.
ecras, A. a. [ceres ç.] Çanlar.
ecreb, A. a. Uyuz.
ecred, A. s. 1. Tüysüz, saçsız. 2. Seyrek, düz saçlı, tüylü. 3. Çıplak, kel (toprak).
ecribe, A. a. [cirab ç.] Dağarcıklar.
ecsad, A. a. 1. Gövdeler, tenler. 2. Cisimler. • *Ecsad-i seb'a*, yedi cisim (eskilerin yedi cisim ve yedi maden dedikleri altın, gümüş, kalay, kurşun, demir, bakır ve harçini); *ümm-ül-ecsad*, (eski kimyada) civa.
ecsam, A. a. [cism ç.] Cisimler.
ecsem, A. s. İri, gövdesi büyük.
ecvad, A. a. [cud ç.] Cömertlikler.
ecvaf, A. a. [cevf ç.] 1. İçler. 2. Kovuklar, oyuklar.
ecvam, A. a. [câm ç.] Kadehler.
ecvar, A. a. [câr ç.] Komşular.

ecvaz, A. a. Ortalar, vasatlar.
ecveb, A. s. Pek, en uygun.
ecved, A. s. Pek, en iyi.
ecvef, A. s. [ceyf'den] 1. İçi boş, kof. 2. (Arap Dilb.) İkinci harfi "v", "y" olan eylem. • *Ecvef-i vavî*, *ecvef-i yaî*.
ecvibe, A. a. [cevab ç.] Cevaplar, karşılıklar, yanıtlar.
ecyad, A. a. [cîd ç.] Uzun boyunlar.
ecyaf, A. a. [cife ç.] Cifeler, leşler.
ecyal, A. a. [ceyl ç.] Soylar.
ecza, A. a. [cüz' ç.] 1. Bölümler. 2. Parçalar. 3. Ciltlenmiş kitap. 4. İlaç. 5. Kimyasal madde. • *Ecza-i nariyye*, ateşlenici kimyasal maddeler; *-tıbbiyye*, ilaçlar; *-şerife*, Kur'an cüzleri; *ecza-üş-şî'r*, arzun sekiz asıl parçası; fâilün, feülün, mefâilün, müstef'ilün, fâilâtün, mefâiletün, mef'ulâtün, mütefâilün.
eczahane, F. a. [ecza'hane] İlaç yapılan ve satılan dükkân, eczane.
eczal, A. a. [cizl ç.] Ağaç kökleri.
eczem, A. s. [cüzam'dan] Cüzama tutulmuş, miskinlik illetine yakalanmış.
eda, A. a. 1. Ödemek. 2. Yapma, kilma, yerine getirme. 3. Üslup, deyiş, tarz. 4. Soğuk davranış. Kurum. • *Eda-i deyn*, borç ödeme; *şair-i pakize-eda*, temiz üsluplu ozan.
ed'ac, A. s. Kara ve iri gözlü.

edakk, A. s. [dakik'ten] Pek ince, pek önemli.

edamallahü, A. ün. "Tanrı sürekli kılsın!" anlamında dua.

edani, A. s. [edna ç.] Pek alçak, en bayağı adamlar.

edat, A. a. 1. Alet. 2. (Dilb.) Kendi kendine anlamı olmayıp ad ve eylemlere katılarak anlam gösteren, sözcük, harf; ilgeç. [ç. edevat].

edava, A. a. [idave ç.] Su ibrikleri.

eddai, A. söz. [el-dai] "Duacı-nız". (Ulema ile şeyhlerce imza yerinde kullanılır).

eddua, A. söz. [el-dua] "Sizin için duamız eksik değildir" anlamına.

edeb, A. a. 1. Terbiye, güzel ahlak, iyi davranış. 2. İncelik, kibarlık. 3. Utanma. 4. Örtülmesi gerekli ayıp yerler. 5. Yazın. • *Edeb-ül-bahs*, mantığın bir konu üzerinde konuşmada tutulacak yol ve kuralları gösteren bölümü; *edeb-ül-kâtib*, *edeb-ül-kadi*, kâtip ve kadı gibi kimselerin mesleklerinde bilimleri ve kullanmaları gerekli yollar ve kurallar; *ilm-i edeb*, sarf, nahiv, bedi', beyan, lügat, istikak, aruz, kafiye, hat, inşa, şiir, muhazarat (yazın konularında konuşmalar) bölümlerine ayrılan yazın bilgisi. [ç. âdab].

edebane, F. be. [edeb-ane] 1. Edebe, terbiyeye uygun biçimde. 2. Edepli, terbiyeli kimseye yakışır biçimde.

edebî, edebîyye, A. s. [edeb'den] Yazın, yazın bilgilerine, onunla ilgili, yazınsal. • *Mecmua-i edebîyye*, yazın dergisi; *mekeb-i edebî*, yazın okulu; *musahabe-i edebîyye*, yazın konuşması.

edebîyyat, A. a., ç. Edebiyat, yazın. (Arapça anlamıyla "ilm-i edeb" in tüm bölümlerini kapsayan çoğul anlamı bu sözcük, Tanzimat'tan sonra Türkçede bugünkü tekil ad anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır).

edeme, edme, A. a. Derinin ikinci tabakası, altderi. • *Edeme-i dahiliyye*, içderi (dahilet-ül-beşere).

edevat, A. a. [edat ç.] 1. (Dilb.) İlgeçler. • *Edevat-i lâhika*, son takılar. 2. Âlet, avadanlık. Takım.

edfan, A. a. [define ç.] Defineler, gömüler.

edhan, A. a. [dühn ç.] Sürülecek güzel kokulu yağlar.

edhem, A. a. Karayağız (at).

Edhem, A. a. IX. yüzyıldan Belh'de hükümdarken derviş olup devletinden vazgeçen İbrahim Edhem.

edhine, A. a. [duhan ç.] Dumanlar, tütünler.

edib, edibe, A. s. [edeb'den] 1. Edepli, terbiyeli. 2. Yazınla uğraşan. • *Edib-i bimüdani*, benzeri olmayan yazıncı; *tiffi edib*, terbiyeli çocuk. [ç. üdeba].

ediban, F. a. [edib-an] 1. Edepli

liler, terbiyeliler. **2.** Edebiyatçılar, yazıncılar.

edibane, *F. s., be.* [edib-ane] Edip olana yakışır biçimde. • *Etvar-i edibane*, terbiyelice davranışlar.

edille, *A. a.* [delil ç.] Kanıtlar, deliller. • *Edille-i akliyye*, *edille-i kanuniyye*, *edille-i kaviiyye*, akla, yasaya uygun, güçlü kanıtlar; *edille-i şer'iyeye*, *edille-i erbaa*, kitap, sünnet, icma-i ümmet, kıyas-i fukahadan çıkarılma şeriatın dört kanıtı.

edim, *A. a.* **1.** Tabaklanmış deri. **2.** Yüz (taraf). • *Edim-i arz*, yeryüzü.

ed'iye, **ed'iyye**, *A. a.* [dua ç.] Dualar.

edmiga, *A. a.* [dimag ç.] Dimaglar. Beyinler.

edmu', *A. a.* [dem' ç.] Gözyaşları.

edna, *A. s.* [deni'den] **1.** Daha ya da pek aşağı. **2.** Daha ya da pek alçak. **3.** Daha ya da pek bayağı. **4.** Pek az.

ednas, *A. a.* [denes ç.] **1.** Murdarlıklar, pislikler. **2.** Çapkınlar, b a y a ğ ı kimseler.

edred, *A. a.* Dişsiz.

edva', *A. a.* [da' ç.] Hastalıklar.

edvar, *A. a.* [devr c.] **1.** Devirler, zamanlar, dönemler. **2.** Musikiyi konu yapan eserler.

edven, *A. s.* Çok, pek, en aşağı olan.

edviye, *A. a.* [deva' ç.] İlaçlar.

edyak, *A. a.* [dik ç.] Horozlar.

edyan, *A. a.* [din ç.] Dinler.

efa. *Bkz.* ef'i.

efadıl, **efazıl**, *A. a.* [efdal ç.] Fuzala, çok erdem sahibi olgunlar.

efahim, *A. a.* [efham ç.] En ulular, pek büyükler.

efai, *A. a.* [ef'i ç.] Engerek yılanları.

efal, *A. a.* [fi'l] **1.** Eylemler. **2.** İşler. • *Ef'al-i hasene*, iyi işler; *ef'al-i muzırra*, zararlı işler.

efanin, *A. a.* [ufnun ç.] **1.** Çeşitler, durumlar. **2.** Yollar. **3.** Birbirine sarılmış, sık dallar. **4.** Saç bükümleri.

efavic, *A. a.* [fevc ç.] Bölükler, topluluklar, kalabalıklar.

efayik, *A. a.* [efike ç.] Yalan, uydurma sözler.

efazıl. *Bkz.* efadıl.

efdah, *A. s.* [fadih'ten] Pek rezil.

efdal, *A. s.* [fazıl, fadıl'dan] Pek erdemli. Derecesi yüksek. [ç. efazıl].

efdâl, *A. a.* [fazl ç.] Bahşişler, ihsanlar.

efdaliyyet, *A. a.* Daha erdemli olma, üstünlük.

efferr, *A. s.* Ziyade, çok, pek koşucu, kaçıcı.

effak, *A. s.* (kef ile) [ifk'ten] Yalancı.

efgan, *F. a.* Acıyla bağırıp çağırma. Feryatla bağırışma.

-efgâr, *F. s.* "Yaralı" anlamıyla sözcüğe ulanır. *Bkz.* figâr.

-efgen, *A. s.* "Atıcı-yıkıcı, düşürücü" anlamlarıyla sözcüklere ulanır.

efgende, *F. s.* Yıkılmış, yıkık,

- düşkün.
- efham**, A. s. [fahîm'den] Daha ya da pek ulu.
- efhâm**, A. a. [fehm] Anlamlar, zihinler.
- efhem**, A. s. [fehm'den] Çabuk anlayan.
- efî**, **efa**, A. a. Engerek yılanı.
- efîde**, A. a. [fuad ç.] Yüreklere, kalpler.
- efike**, A. a. Yalan, iftira.
- efkar**, A. s. [fakir'den] Daha ya da pek fakir, çok yoksul. • *Efkar-i fukara*, fakirlerin en fakiri.
- efkâr**, A. s. [fikir ç.] Fikirler, düşüncüler. • *Efkâr-i umumiyye*, kamuoyu.
- efken**. Bkz. *efgen*.
- efkende**. Bkz. *efgende*.
- eflâk**, A. a. [felek ç.] Felekler. • *Eflâk-i ulviyye*, Z u h a l (Satürn), Müşteri (Jüpiter), Merih (Mars) yıldızları.
- Eflak**, a. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, iki ülke anlamına gelen. • *Memleketeynden b i r* bölüm ki merkezi Bükreş'ti (öteki Buğdan).
- eflâkî**, F. s. Eflâkte bulunan, yani melek.
- eflâkiyan**, F. a. [eflâkî ç.] Melekler.
- Eflâtun**, **F e l â t u n**, A. a. Sokrat'ın öğrencisi, Aristonun da öğretmeni olan Grek filozofu, Platon. • *Eflâtun-i ilâhî* denir.
- eflâtunî**, A. s. Eflâtun'a ve onun felsefesine ait, onunla ilgili. • *Aşk-i Eflâtunî*.

- efles**, A. s. Pek züğürt, çok müflis.
- efnan**, A. a. 1. Çeşitler, türler, tarzlar. 2. Dallar. 3. Saç bükümleri, kıvrımları.
- efniye**, A. a. [fina ç.] Avlular.
- efrad**, A. a. [ferd ç.] Fertler, bireyler, kimseler.
- efrah**, A. a. [ferah ç.] Sevinçler, neşeler, eğlenceler.
- efrahte**, F. s. Yükselmiş, yükseltilmiş, kaldırmış, kaldırılmış.
- efrak**, A. a. 1. Fırkalar. 2. İ n s a n toplulukları, bölükleri.
- efras**, A. a. [feres ç.] Atlar.
- Efrasiyab**, F. a. Büyük İskender zamanında yaşamış, Keyhusrev tarafından öldürülmüş bir Turan yiğidi.
- efraş**, A. a. [fers c.] Döşenecek şeyler, döşemelikler.
- efraşte**, F. s. Yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş, yüceltilmiş.
- efraz**, F. s. "Yükselten, kaldıran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Serefraz*, baş yükselten. Bkz. *-firaz*.
- efrenc**, A. a. Frenk, Avrupalı. • *Da-ül-efrenc*, *illet-i efrenciyye*, frengi; *taife-i efrenc*, Frenkler, Avrupalılar.
- efrencî**, **efrenciyye**, A. s. Frenklere, Avrupalılara mensup, onlarla ilgili. • *Tarih-i efrencî*, milat tarihi.
- Efridun**, **Feridun**, F. a. Cemşid soyundan ünlü bir Fars hükümdarı.
- efruhte**, F. s. "Parlamış, tutuşmuş" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Dil efruchte*, gönlü

- yanık: *sem' efruhte*, mumunu yakmış.
- efruz, -fûruz**, *F. s.* "Parlatan, tutuşturan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Hüsn-i cihan-efruz*, dünyayı tutuşturan güzellik; *dil-efruz*, gönül yakan.
- efruzende**, *F. s.* 1. Parlatici, ışıklandırıcı, aydınlatıcı. 2. Parlak.
- efsah**, *F. s.* [fasih'ten] Daha ya da pek fasahatli, çok düzgün söz söyleyen.
- efsak**, *A. s.* Pek ya da çok fasisik, en edepsiz.
- efsane**, *F. a.* 1. Masal. 2. Un salmış, dillere düşmüş olay.
- efsun**, *Masal ve büyü*
- efsanecu**, *F. s.* Masal arayan, boş vakit geçireri.
- efsanecuyî**, *F. a.* Boş vakit geçiricilik.
- efsanegû**, *F. s.* [efsane-gû] Masal söyleyen.
- efsanegûyî**, *F. a.* Masal söyleyicilik.
- efsaneperdaz**, *F. s.* [efsane-perdaz] Masal uyduran, masalcı.
- efsaneperdazî**, *F. a.* Masal uydurma, masalcılık.
- efsanevî**, *F. s.* Efsaneyle ilgili, efsane niteliği taşıyan.
- efsar**, *F. a.* Yular.
- efsed**, *A. s.* Pek kötü, çok bozuk.
- efser**, *F. a.* Taç.
- efsuh, fûsun**, *F. a.* Afsun, büyü. Üfürük.
- efsunger**, *F. a.* [efsun-ger] Büyü

- yücü, üfürükçü.
- efsungerî**, *F. a.* Büyücülük, üfürükçülük.
- efsunsaz**, *F. s.* [e f s u n-saz] Büyücü.
- efsus**, *F. ün.* Yazık! Eyvah!
- efsürde**, *F. s.* Donmuş, donuk.
- efsürdedil**, *F. s.* [efsürde-dil] Yür e ğ i donmuş, duygusuz.
- efsürdedilî**, *F. a.* Yürek donukluğu, duygusuzluk.
- efsürdedimag**, *F. s.* [efsürdedimag] B e y n i donmuş, durmuş.
- efsürdegân**, *F. a.* [efsürde ç.] Gayretsiz, duygusuz kimseler.
- efsürdegî**, *F. a.* Donukluk, duygusuzluk. Gayretsizlik.
- efşan**, *F. s.* "Saçan, serpen, ağıtan, silken" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Bkz. anberfeşan, damenfeşan, hunefşan, nurefeşan, zerefeşan.*
- efşar**, *F. a.* 1. Sıkma, özünü çıkarma. 2. Çimdikleme.
- eftan**. *Bkz. fütan.*
- efvac**, *A. a.* [fevc ç.] Bölükler, takımlar.
- efvah**, *A. a.* [fevh, fuh ç.] Ağızlar. • *Efvah-i nariyye*, ateşli silah ağızları; *efvah-i nâs*, halk ağızı.
- efyak**, *A. s.* [faik'ten] En üstün.
- efyal**, *A. a.* [fil ç.] Filler.
- efyun**, *afyon*, *F. a.* Afyon.
- efyunî**, *F. s.* Afyon kullanan, afyon düşkünü.
- efyunkteş**, *F. s.* [efyun-keş] Afyon kullanan, afyon düşkünü.
- efza**, *F. s.* "Artıran, çoğaltan"

anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Ferah-efza*, neşe artıran; *ruh-efza*, gönül açan.

efza', *A. a.* [feza' ç.] Korkuyla bağırmalar.

efzayış, *F. a.* Artma, çoğalma.

-efzud, *F. s.* "Çoğaltıcı, artırıcı; çoğaltan, artıran" anlamıyla sözcüklere ulanır.

efzun, *F. s.* Ziyade, çok. Aşkın, taşkın.

efzunî, *F. s.* Çokluk, artıklık.

efzunter, *F. s.* [efzun-ter] Daha artık, daha fazla.

egalit, *A. a.* [uglûte ç.] Yanıltmaçlar, bilmeceler, bulmacalar.

egani. *Bkz.* agani.

egarr. *Bkz.* agarr.

egbiya. *Bkz.* agbiya.

eger, **eğer**, *F. il.* Şart ilgeci olarak kullanılır. Eğer.

egerçi, **eğerçi**, *F. il.* Her ne kadar, olsa da ..., ise de...

eglâk, **aglâk**, *A. a.* [galak ç.] Kilitler. Kapalı şeyler.

eglâl, **aglâl**, *A. a.* [gull ç.] Hükümlülerin boyunlarına, kol ve ayaklarına takılan zincirler.

eglâl, **aglâl**, *A. a.* [galel ç.] Korulukta, ağaçlar arasından akan sular.

egmad, **agmad**, *A. a.* [gımd ç.] Kınlar.

egna, **agna**, *A. s.* Pek, en zengin. • *Egnay-ül-agniya*, zenginlerin zengini.

egval, **agval**, *A. a.* [gul c.] Güller.

egvar, **agvar**, *A. a.* [gavr ç.] D i p l e r, çukurlar, sonlar. •

Baid-ül-egvar, çok derin şeyler.

egvas, **agvas**, *A. a.* [gavs ç.] Gavsler.

egzaşte, *F. s.* Geçmiş.

ehabb, **ahabb**, *F. s.* [habib'den] En sevgili.

ehabir, *A. a.* Haberler, ihbarlar, olaylar, öyküler, masallar, söylenceler.

Ehabiş. *Bkz.* Ahabiş.

ehaci, *A. a.* (*ha* ile) [uhcuve, uhciyye ç.] Muammalar, bilmeceler, bulmacalar.

ehaci, *A. a.* (*he* ile) [hicv ç.] Hicivler, hicviyeler, yergiler.

ehad, **ahad**, *A. s.* Bir.

ehadd, *A. s.* [hadd'den] Pek ya da çok keskin.

ehadis, *A. a.* [hadis c.] Hadisler. *Bkz.* ahadis.

ehadiyyet, **ahadiyyet**, *A. a.* Birlik. • *Bargâh-i ehadiyyet*, Tanrı kapısı.

ehaff, *A. s.* [hafif'ten] P e k ya da en hafif. • *Ehaff-i mücazat*, cezaların en hafifi.

ehakk. *Bkz.* ahakk.

ehali. *Bkz.* ahali.

eharr, *A. s.* (*ha* ile) Çok, pek, en sıcak.

ehasin. *Bkz.* ahasin.

ehass. *Bkz.* ahass.

ehbar. *Bkz.* ahbar.

ehbar. *Bkz.* ahbar.

ehbas, *A. a.* [habs ç.] 1. Hapishaneler, zindanlar. 2. Su setleri, barajlar, göletler. 3. Hayrat için vakfedilmiş yapılar, topraklar.

ehdab, *A. a.* [hüdb ç.] Kirpik-

ler. • *Ehdab-i mühtezze*, titrektüpler.
ehdaf, A. a. [hedef ç.] Hedefler. Amaçlar, erekler.
ehdak, A. a. [hadeka ç.] Gözbebekleri.
ehdeb, A. s. Sık ve uzun kirpikli adam.
ehemm, A. s. [mühim'den] Daha ya da pek önemli. • *Takdim-ül-ehemm ael mühim*, iki işten en önemliyi önce yapma.
ehemmiyyet, A. a. 1. Ehemmiyet, önem. 2. Değerlilik.
ehibba'. Bkz. ahibba'.
ehillâ'. Bkz. ahillâ'.
ehille, A. a. (he ile) [hılal ç.] Ayçalar, yeni doğmuş aylar.
ehissa, A. a. (hı, sin ile) [hasıs ç.] Pintiler, cimriler.
ehl, A. s., a. 1. Sahip, malik olan, olanlar. 2. Bir yerde oturanlar, oranın halkı. 3. Becerikli, elinden iş gelir. 4. Karı ve kocadan her biri. • *Ehl-i âlem*, insanlar; -*Beyt*, 1. Ev halkı. 2. Muhammed Peygamberin, kızı Fatımatüzzehra'dan gelen soyu; -*cehennem*, cehennemlikler, günahlılar ve Müslüman olmayanlar; -*cennet*, cennetlikler; -*dil*, gönül erbapları, Tanrı'yi iyice anlamış kimse; -*divan*, divan halkı, diyanda memurlukları olan kimseler; -*dünya*, dünya işleriyle uğraşan kimse; -*Hak*, Tanrı'ya kendini vermiş kimse; -*hal*, hal erbabı, c o ş k u n l a ş ı r kimse; -*hibre*, bilirkşi; -*namus*,

k e n d i halinde kimse; -*İslam*, İslam topluluğu; -*Kıble*, Müslümanlar; -*Rum*, Osmanlılar; -*sûk*, çarşı halkı, esnafı; -*sünnet*, peygamber gidişatına ve ashabına inanma ve işleme hususunda uyan Müslümanlar; -*şia*, Ali'ye uyup ondan yana olan mezhepteki insanlar; -*tarik*, tarikatlerden birine girmiş kimseler: -*vukuf*, bilirkşi.

ehlâ, A. s. [halv'den] Daha ya da pek tatlı.

ehli, **ehliyye**, A. s. [ehl'den] Alışık, yabani olmayan. Evcil.

ehliyyet, A. a. 1. Yeterlik, yetenek. 2. Beceriklilik.

ehlperver, F. s. [ehl-perver] 1. Yarar kimseyi tutan. 2. Adamını kayıran.

ehlperveri, F. a. 1. Yarar kimseyi tutma. 2. Adam kayırma.

ehlullah, A. a. Tanrı adamı, veli, ermiş, evliya.

ehmâ, A. s. [hamiyyet'ten] Çok ya da pek hamiyetli.

Ehram, A. a. Mısır'da bulunan piramit biçiminde eski zaman yapısı.

ehram, A. a. (Geo.) Piramit. • *Ehram-i nakıs*, kesik piramit.

ehramî, A. s. (Geo.) Piramidal.

Ehremen, **Ehrimen**, F. a. Zerdüşterin inandıkları iki tanrıdan Kötülük ve Karanlık tanrısı. Şeytan, kötülük.

ehsa, A. a. Pek kumlu, taşlı yer.

ehtâb. Bkz. ahtâb.

ehtâr. Bkz. ahtâr.

ehva', A. a. [heva ç.] Nefis is

tekleri. • *E h l-i ehva'*, e h l-i kiblede olup itikatları ehli-sünnetinkine uymayan bazı mezhep fırkaları.

ehval, A. a. [h e v l ç.] Korkular.

ehvel, A. s. [hevl'den] Pek ya da çok korkunç.

ehven, A. s. 1. Daha hafif, daha zararsız. 2. Daha ve pek ucuz. • *Ehven i şerr, ehven-i şerreyn*, iki kötülüğün en hafifi.

ehvenîyyet, A. a. Ucuzluk.

ehviye, A. a. [hava' ç.] Havva lar. • *Ehviye-i latife*, latif (müzik) parçaları.

ehya'. Bkz. ahyā'.

ehyan. Bkz. ahyān.

ehyanî, ehyanen. Bkz. ahyānî, ahyānen.

ehyeb, A. s. [mehîb'den] Daha, pek, en korkunç, ürkütücü, heybetli.

ehyef, A. s. İnce belli, yakışıklı delikanlı.

eimme, A. a. [imam c.] İmamlar. • *E i m m e-i din*, din konularında sözü geçer kimseler; *-erbaa*, (Dört imam) İmam-i A'zam Ebu Hanife, İmam Şafii, İmam Malik, İmam Hanbel; *-isna aşer*, (On iki imam) Alevî imamları; *-izam*, din imamları; *-nuhat*, nahv (sentaks) bilgileri.

elizzâ, A. a. [aziz ç.] 1. Çok sevilenler, azizler, çok saygı görenler, yüceler. 2. Yüce, ulu.

elizze, A. a. [a z i z c.] Azizler, kutsal kimseler (Evliyalar için

kullanılır).

ejdeha. Bkz. ejder.

ejder, ejdeha, ejderha, F. a. Yılanı andırır, dört ayaklı, kanatlı, ağzından ateş püskürür varsayılan hayvan.

ekâbir, A. s. [ekber ç.] Pek ulular.

ekâbirane, F. be. [ekâbir-ane] Ululara yakışır biçimde.

ekadîh, A. a. [kadeh c.] Kadehler.

ekalim, akalim, A. a. [iklim c.] İklimler. • *Ekalim-i bâride*, *ekalim-i harre*, soğuk, sıcak iklimler; *ekalim-i seb'a*, yedi iklim.

ekall. Bkz. akall.

ekalliyet. Bkz. akalliyet.

ekanim, A. a. [üknum ç.] Asıl lar, rükünler. • *Ekanim-i selâse*, Hıristiyan inancında Eb, İbn, Ruhülkuds (Baba, Oğul, Kutsal Ruh) inancı.

ekarib. Bkz. akarib.

ekârim, A. a. [ekrem ç.] Pek kerem sahibi olan kimseler.

ekasi, A. a. [aksa ç.] Pek iraklar.

ekasım, akasım, A. a. [aksam ç.] Bölümler, kısımlar.

ekasir, akasir, A. a. [aksar c.] Pek kısaltar.

ekâsire, A. q. [kisra ç.] Kısaltalar. Eski Fars hükümdarları.

ekavil, akavil, A. a. [akval ç.] Sözler. • *Eka vil-i batıla*, doğru olmayan, çürük sözler.

ekavim, A. a. [kavm ç.] Kavimler, uluslar.

ekâzib, A. a. [ekzube ç.] Yalanlar.

ekbad, A. a. [kebed ç.] Ciğerler.

ekbah, **akbah**, A. a. [kabih'ten] Pek ya da en çirkin.

ekber, A. s. [kebir'den] En ya da pek çok büyük, ulu. • *Ekber ü erşed*, (soyun) en büyük ve en ergeni; *Allahü ekber*, Tanrı uludur: *cihad-i ekber*, *gaza-yi ekber*, din uğruna yapılan savaş. [ç. ekâbir].

ekdar, A. a. [keder ç.] 1. Kederler, acılar. 2. Bulanıklıklar. • *Ekdar ü âlâm*, kederler, acılar.

েকে, A. a. [âkil ç.] Yiyiciler. Oburlar.

ekeme, A. a. Tepe.

ekfa', A. a. [küfüv ç.] Denkler, uygunlar.

ekfan, A. a. [kefen ç.] Kefenler. Ölüye sarılan bezler.

ekhal, A. a. Çok sürme kullanın. Gözü sürmeli.

ekhal, A. a. (*kef*, *ha* ile) [kühi ç.] Sürmeler.

ekîd, **ekîde**, A. a. 1. Sağlam, kuvvetli. 2. Açık ve kesin. • *Emr-i ekîd*, *evamir-i ekîde*, kesin buyruklar.

ekîden, A. be. Kesin olarak, sağlam biçimde.

ekîl, A. a. [ekl'den] 1. Yiyen, aşırı iştahla yiyen. 2. Yenilebilir. 3. Vahşi bir hayvanca yenmiş olan. 4. Sofra arkadaşı.

ekîle, A. a. 1. Yenmek için ayrılmış koyun. 2. Vahşi bir hayvanca yenmiş yaratık.

ekimme, A. a. [kümm ç.] Çiçek kapçıkları.

ekinne. Bkz. ekanan.

ekkâl, A. s. [ekl'den] 1. Çok yiyen, obur. 2. Etrafındaki etleri çürüterek yok eden (yara). 3. Aşındıran.

ekl, A. a. Yeme. • *Ekl ü şürb*, yeme, içme.

ekmam, A. a. [kümm ç.] 1. Esvap kolları, yenler. 2. Ağaç çiçeklerinin kapçıkları.

ekmeh, A. a. Anadan doğma kör.

ekmehiyet, A. a. Anadan doğma körlük.

ekmel, A. s. [kâmil'den] Daha ve pek kâmil, en olgun. Hiç eksiği olmayan. • *Ekmel-i enbiya*, Muhammed Peygamber.

ekmelâne, F. be. [ekmel-ane] Hiç eksiksiz biçimde, çok mükemmel olarak.

ekmeliyyet, A. a. Ekmel oluş. Olgunluk. Eksiksizlik.

eknaf, A. a. [kenef ç.] Taraflar, yönler. (Çoğu kez *etraf ü eknaf* biçiminde kullanılır).

eknan, **ekinne**, A. a. [kinan, kinn ç.] 1. Perdeler, örtüler. 2. 'Evler, odalar. Çadırlar.

eknun, **künun**, F. be. Şimdi. Hâlâ.

Ekrad, A. a. [Kürd ç.] Kürtler.

ekreh, A. s. Daha pek, en öğrenc.

ekrem, A. a. [kerim'den] 1. Çok, pek, en cömert, iyiliksever. 2. Çok, pek, en soylu, onurlu. 3. Kimi görevleri niteleyen. • *Serdar-i ekrem*, tüm ordunun ya da belirli bir göre-

ve gönderilen ordunun komutanı; *yaver-i ekrem*, padişah yaveri.

ekremane, *F. be.* [ekrem-ane] Cömertce, soyluca.

ekremî, *A. s.* Cömertlikle, soylulukla ilgili.

ekremiyet, *A. a.* Cömertlik, iyilikseverlik, soyluluk.

eksem, *A. s.* (*kef*, *se* ile) **1.** Şişgöbek, karnı şiş. **2.** Doymuş. **3.** Şişman, şişko. **4.** İri yarı.

ekser, *A. a.* [kesir'den] En çok.

ekserî, *A. s.* Çoğunlukla, çoklukla ilgili, genellikle.

ekseriyya, *A. be.* Çoğu kez, genellikle, çoğunlukla.

ekseriyyet, *A. a.* Çoğunluk, çokluk. • *Ekseriyyet-i ârâ*, oy çokluğu; *ekseriyyet-i mutlaka*, salt çoğunluk; *sülûsan-i ekseriyyet*, çoğunluğun üçte ikisi.

eksibe, *A. a.* Kumsal, kumul.

ektaf, *A. a.* (*te* ile) [ketf ç.] **1.** Omuz başları. **2.** Kürek kemikleri.

ektem, *A. s.* [ketm'den] **1.** Daha, pek, en-sır saklayıcı. **2.** Çok gizli. **3.** Karnı şişkin, şişgöbek.

ekûl, *A. s.* [ekl'den] Çok yiyen, obur, pisboğaz. [ç. ekele].

ekûlâne, *F. be.* [ekûl-ane] Oburcasına.

ekûlî, *F.* Oburluk.

ekva. *Bkz.* akva.

ekvab, *A. a.* [kûb ç.] Küpler. Büyük su kapları.

ekvan, *A. a.* [kevn ç.] Varlıklar, varolanlar.

ekvar, *A. a.* [kevr ç.] Dönme-

ler ve bir ş e y i sarmalar.

ekvat, *A. a.* [kut ç.] Karın doyuracak şeyler.

ekvaz, *A. a.* [kûz ç.] Kadehler, kâseler, bardaklar.

ekyal, *A. a.* [keyl ç.] **1.** Kileler. **2.** Ölçekler.

ekyas, *A. a.* [kis ç.] Keseler.

ekzeb, *A. a.* Pek büyük yalan. Uydurma.

el-, Arapça *harf-i tarif* olup sözcüğün kavramını belirtir. Türkçede, özel adlarla cins adlarında ve Arapça tamlamalarda rastlanır; çoğu kez de belirtenle belirtilen arasında bulunur. Sözcük başlarındayken okunur, *Elhac* gibi. Tamlamalarda (d, l, n r, s, ş, t, z) harflerden önce "l" okunmayıp yanındaki harf ikileştirilir: *Abdüsselâm*, *eddai*, *esselâm*.

elâ, *A. il.* Bak, dinle, haberin olsun! anlamlarında olup Türkçede *elâ ey* biçiminde ve ünlem olarak kullanılır.

el'ab, **il'ab**, *A. a.* Oyun.

el'aceb, *A. ün.* [el-aceb] Şaşılacak, acayip.

el'an, *A. be.* [el-an] **1.** Şimdi. **2.** Hâlâ.

elâstikî, *F. s.* Esnek.

elâstikiyet, *A. a.* Esneklik.

elbab, *A. s.* [lûbb ç.] Akıllar. *Ulû-l-elbab*, akıl sahipleri.

elban, *A. a.* [lebn ç.] Sütler.

elbas, *A. a.* [libas ç.] Giyecekler, giysiler.

elbet, **elbette**, *A. il.* Mutlaka. Kesin olarak, kesinlikle.

elbise, *A. a.* [libas ç.] Giyecek

- şeyler, giysi.
- elcime**, A. a. [licam ç.] Gemler.
- eledd**, A. s. Hakkı kabul etmeyen, inatçı. • *Düşman-i eledd*, *h a s m-i eledd*, bir türlü anlaşmaya yatmayan inatçı düşman.
- elektrikî**, A. s. Elektrikle ilgili, elektrik hassasında. • *Cereyan-i elektrikî*, elektrik akımı; *tedavi-i elektrikî*, elektrikle bakım.
- elektrikiyyet**, A. a. Elektrikleştirme, elektrikleşme.
- elem**, A. a. 1. Ağrı, acı, sancı. 2. Kaygı, dert, gam. 3. Hekimlik terimlerinde *-algie* soneki bu sözle karşılanmıştır. • *Elem-i asabî*, (nevralgie); *-fem*, (stomalgie); *-g u d d e*, (adenalgie); *-k a s s î*, (sternalogie); *-m a f s a l*, (arthralgie); *-sin*, (odontalgie). (Ed. Ce.): • *E l e m-i kalb*; *-yetimane*; *ifade-i elem*; *manay-i elem*; *neşide-i elem*; *nevehat-i elem*; *nokta-i elem*; *şebrev-i elem*.
- el'eman**, A. ün. [el-eman] Medet, aman, imdat.
- el'amanhah**, F. s. [el-emanhah] A m a n dileyen. Aman gelen.
- el'emrû emrüküm**, A. tüm. [el-emr] "Emir sizin emrinizdir, ne buyursanız" anlamında.
- Elemut**, F. a. Hasan Sabbah'ın, otuz beş yıl içine sığındığı sarp kale.
- elemzede**, F. s. [e l e m-zede] Acılı, kederli. [ç. elemzede-

gân].

- elest, elestü**, A. a. 1. Asıl anlamı, Tanrı'nın Âdem peygamberi yarattığı zaman sorduğu: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (elestü birabbiküm) de olduğu gibi, olumsuz soru biçimidir. 2. Buradan alınarak ruhların ilk yaratıldığı an olarak kullanılmıştır. • *Bezm-i elest*, *ruz-i elest*, elest meclisi, g ü n ü; *mest-i elest*, elest gününden mest olmuş.
- elezz**, A. s. [l e z i z'd e n] Daha ya da pek tatlı.
- elf**, A. s. Bin. [ç. alâf].
- elfaf**, A. a. [lif ç.] Dalları birbirine sarılmış fidanlar, dolaşık fidanlar.
- elfâtiha**, A. ün. [el-fâtiha] F a t i h a suresinin okunmasını anlatır bir deyimdir. Bu söylenedikden sonra fatiha okunur.
- elfaz**, A. a. [lafz ç.] Sözler. Lafızlar. • *Elfaz-i galiza*, kaba küfürler; *-küfr*, dinden düşmeye yol açan sözler; *-müştereke*, anlamdaşlar.
- elfirak**, A. ün. [el-firak] Elveda! (Ayrılık sözü).
- elfiyye**, A. a. Bin beyitlik kaside.
- elgaraz**, A. ün. [el-garaz] "Diyeceğim şu ki, gelelim maksada" anlamında kullanılır.
- elgaz**, A. a. [lügaz ç.] Lügazler, yanılmaçlar, bilmeceler.
- elgıpta**, A. ün. [el-gıpta] "İmrenilir, imrenirim!" anlamında çok beğenme anlatır.

elgıyas, A. ü. [el-gıyas] 1. Ey y a r d ı m c ı o l a n (Tanrı)! 2. (Tanrım) Yardım et. 3. İmdat!
elhac, A. a. [el-hac] Hacı.
elhakk, A. be. [el-hak] Doğrusu, gerçekten.
elhaletü hazihi, A. be. [el-haletü-hazihi] B u g ü n , b u g ü n k ü g ü n d e , ş i m d i .
elhamdülillah, A. ün. [elhamdü lillah] "Şükür Tanrı'ya!; Tanrı'ya şükürler olsun!" anlamında.
elhan, A. a. [lâhn ç.] İrlamalar, ezgiler. (Ed. Ce.): • *Elhan-i maani*; -m u h a b b e t ; -sürur; -şita; -tuyur; -yekâheng -i ci-han; lüknet-i elhan; mürğ-i elhan.
elhased, A. ün. [el-hased] "Kıskanılır, kıskanırım!" anlamlarıyla a ş ı r ı b e ğ e n m e a n l a t ı r .
elhasıl, A. be. [el-hasıl] Sözün kısası, kısacası.
elhaz, A. a. [lahz ç.] Göz ucuyla bakışlar.
elhazer, A. ün. [el-hazer] "Sakin, sakınalım, sakınınız, sakınılsın!" anlamlarında kullanılır.
elhükmü lilgalib, elhükmü li-mengalebe, A. tüm. "Hüküm, üstün olanındır; hüküm, üstün gelmektedir!" anlamlarında kullanılır.
elhükmü lillah, A. tüm. [el-hükmü lillah] "Hüküm Tanrı'nındır; buna karşı yapılacak bir şey yoktur!" anlamında başsağlığı için kullanılır.
elibba, A. a. [lebib ç.] Akıllılar.

elif, A. ş. [ülfet'te] Alışkın, tanıdık.
elif, A. a. 1. Arap abecesinde ilk harf. 2. (Mec.) Doğru, düz boy.
elifba, elifbe, A. a. Harflerin d ü z e n i , takımı. Harflerin ses ve okunmasını öğreten kitap.
elim, elime, A. s. [elem'den] 1. Ağrıtan, ağrı veren. 2. Şiddetli, çok acı veren. • *Azab-i elim, darbe-i elime*.
el'insaf, A. a. [el-insaf] "İnsaf etmeli, insaf edilsin" anlamında.
el'iyazübillah, A. tüm. "Tanrı'ya sığındık, Tanrı esirgesin" anlamında.
elkab, A. a. [lakab ç.] 1. Lakaplar. 2. Resmi terim olarak rütbe sahiplerine rütbelerine göre yazılacak lakaplar: (En küçük rütbeden yukarıya doğru) *Hamiyetlû, Fütuvvetlû, Rif'atlû, İzzetlû, Saadetlû, Utufetlû, Devletlû*. (Ulema, yani sarıklı sınıfının da yine en küçükten başlayarak) *Mekrümetlû, Faziletlû, Semahatlû*.
elken, A. a. Peltek.
elkıssa, A. bağ. [el-kıssa] Hikâyemize, sözümüze gelelim, sözün kısası.
elma, elmaî, A. s. Çok zeki, akıllı.
elmah, elmahî, A. a. Meraklı kişi.
elmas, A., F. a. Elmas.
elmasnisar, F. s. [elmas-nisar] Elmas saçan.

elmaspâre, *F. a.* [elmas-pâre] Elmas parçası.

elmasrîze, *F. s.* [elmas-rîze] Elmas kırıntısı, elmas tozu, döküntüsü.

elmaştırış, *F. a.* [elmas-tıraş] Billur, kristal.

elmia, *A. a.* [leman ç.] Işıklar, parıltılar.

elminnetülillâh, *A. tüm.* [el-minnetü - lillâh] "Minnet Tanrı içindir; Tanrı'ya minnet olsun" anlamlarında kullanılır, şükür tümcesi.

elsag, *A. s.* 1. "r"leri "ğ" ya da "l" olarak söyleyen. 2. Peltek.

elsas, *A. a.* [lus ç.] Hırsızlar.

elsen, *A. s.* Çok düzgün, fasahtle söz söyleyen (kimse).

elsine, **elsün**, *A. a.* [lisan ç.] Lisanlar, diller. • *Elsine-i selâse*, (üç dil) Türkçe, Arapça, Farsça.

eltaf, *A. s.* [l a t i f ' t e n] Daha ya da pek latif.

eltâf, *A. a.* [lûtf ç.] Lütuflar.

elûf, *A. s.* Girişken, herkesle görüşüp konuşan.

elvah, *A. a.* [l e v h ç.] Levhalar, tablolar.

elvan, *A. a.* [levn ç.] 1. Renkler. 2. Türü şeyler.

elveda', *A. tüm.* [el-veda'] Allaha ismarladık, Allaha emanet olun!

elviye, *A. a.* [l i v a ç.] Eski yönetim örgütünde mutasarrıflık olan livalar. • *Elviye-i müstakille*, bir vilayete (il'e) bağlı olmayıp doğrudan doğruya

Dahiliye Nezareti'ne bağlı (Bingazi, Bolu, Canik, Çanak-kale, Çatalca, İzmit, Karesi, Kudüs, Zor gibi) b a z ı sancaklar.

elyaf, *A. a.* [lif ç.] Lifler.

elyak, *A. s.* [lâyık'tan] Daha ya da pek uygun; en liyakatli.

elyen, *A. s.* Çok, pek, en yumuşak.

elyevm, *A. be.* [el-yevm] Bugün, hâlâ.

elyevî, *A. s.* [ilye'den] Sağrıbutlarına ait, onunla ilgili.

elzem, *A. s.* [lâzım'dan] En gerekli, en lüzumlu.

elzemiyet, *A. a.* Gereklilik.

em'a, *A. a.* [me'a'] Bağırsaklar.

• *Em'a-yi galiza*, kalınbağırsaklar; *-rakika*, incebağırsaklar.

emacid, *A. s.* [emced ç.] Pek ya da çok şeref, ululuk sahipleri.

• *İftihar-ül-emacid vel ekârim*.

emakin, *A. a.* [mekân ç.] Mahaller, yerler. • *Emakin-i mukaddese*, *emakin-i mübareke*, kutsal yerler.

emalike, *A. a.* Kullar, köleler.

emam, *A. a.* Bir kimse ya da şeyin ön yüzü.

emame. *Bkz.* imame.

eman, **aman**, *A. a.* 1. Korkusuzluk, eminlik. 2. Bağış, bağışlama, izin. 3. Sığınma, yardım dileme. • *El eman*, yardım dileme, *i m d a t deme*; *yaka silkme*; *fi emanillah*; Tanrı selamet versin!"; *taleb-i eman*, *-aman deme*, bağış dileme, ne

olursa senden olur! deme.

emanat, A. a. [emanet ç.] Emanetler. • *Emanet-i mukadese*, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden İstana bul'a getirdiği Muhammed Peygamberden kalması olan şeyler, kutsal emanetler.

emanet, A. a. 1. Bir kimseye inanıp bir şey bırakma. 2. İnanılıp bırakılan şey. 3. Osmanlı İmparatorluğunda bazı kurumların adı. • *Emanetullah*, (Tanrı emaneti) Osmanlı İmparatorluğunda padişahların hükümet fikri bakımından halk, millet; *Rüsumat Emaneti*, Gümrükler İdaresi; *Şehremaneti*, (İstanbul) belediyesi.

emanetdar, F. s. [emanet-dar] Emanetçi.

emanetdarî, F. a. Emanetçilik.

emaneten, A. be. 1. Emanet yoluyla. 2. Hükümet adına olarak, yapılacak bir işi geçici bir süre için bir kimseye vererek.

emanhah, F. s. [eman-hah] Aman dileyen, aman isteyen. Sığınan. [ç. emanhahan].

emanî, A. a. [ümiye ç.] İstekler, dilekler.

emarat, A. a. [emare ç.] Emareler, nişanlar, ipuçları.

emare, A. a. Nişan, iz.

emaret, A. a. [emr'den] 1. Emirlik, beylik. 2. Emir, bey hali ve şanı. 3. Bir emir ya da bey yönetiminde bulunana yer; prenslik. Osmanlı İmparatorluğunda: • *Bulgaristan e-*

mareti, *Mekke-i Mükerrime emareti*, *Sisam emareti*.

emarid, A. a. [emred ç.] Sakalı, bıyığı bitmemiş olanlar, tüy-süzler.

emasil, A. a. [emsel ç.] Akranlar, benzerler, eşler. • *İftihar-ül-emasil vel-akran*, eski buyruklarda kullanılan bir formül.

emcad, A. a. [macid ç.] Ulular, şanlılar, şerefliiler.

emced, A. s. [mecid'den] Daha ve pek ululuk sahibi. • *Cedd-i emced*, çok ulu ata. [ç. emacid].

emed, A. a. 1. Bir şeyin, işin başlangıç ve bitim noktası. 2. Son, bitim, erek. 3. Zaman parçası, süre.

emedd, A. a. [medd'den] Daha, pek uzun. Çok süreklî.

emekdar, A. a. [emek-dar] Emektar; eski ve sadık hizmetçi.

emel, A. a. 1. Umu, umma. 2. Şiddetli istek. • *Tül-i emel*, gerçekleşmesine insan ömrünün yetemeyeceği istekler, kuruntular. [ç. âmal]. (Ed. Ce.): • *Emel-i arş*; -aşk ü perestiş; -kalb; -mekruh; -recüliyet; -sanaatkârane; -şebab; -vasl; *behic-i emel*; *fıraş-i emel*; *gaye-i emel*; *hun-i emel*; *hüma-yi emel*; *kâşane-i emel*; *mahrum-i emel*; *misal-i emel*; *nevemel*; *pür-vaad-i emel*; *pür-emel*; *râz-i emel*; *saha-i emel*; *sarsar-i hirs ü emel*; *şükûfe-i emel*; *taraiif-i emel*; *tıfl-i pür-emel*.

emerr, A. s. Pek acı.
emhal, A. a. [mehl ç.] Zaman vermeler, sonraya bırakmalar.
emhal, A. a. [mehl ç.] Kadına evlenme sırası verilmesi kararlaştırılan paralar.
emhar, A. a. [mühür ç.] Taylar.
emîn, A. s. 1. Korkusuz, korkmaz (k i m s e). 2. Inanan, güvenen. 3. Korkulmamacak, sağlam. Kendisine inanılabilir. 4. Emanet olan devlet dairelerinin başkanı. • *Emîn-i şair*, (arpa emini); *emîn-i kadı*, hâkimin bir işe vekil ettiği; *alay emîni*, bölük emîni, askerde alay ve bölüğün hesap işlerini gören kimse; *fetva emîni*, şeyhülislam kapısında fetva işlerinin en büyük memuru; *sandık emîni*, veznedar, kasadar; *şehremîni*, şehremanetinin başkanı; *yed-i emîn*, mahkemece kendisine bir şey emanet edilen kimse.
emîr, A. a., s. [emr'den] 1. Bir aşiret, bir ülkenin başı, bey, reis (en çok Arabistan'da). 2. Büyük bir soydan gelen. 3. Peygamber soyundan gelen, şerif. • *Emîr ahur* (mîrahur), padişahın dairesinin ve büyük kimseler dairelerinin taşıt ve binek hayvanlarına bakanların başı. • *Emîr-i Mekte*, Hicaz valisiyle birlikte Mekte ve dolaylarının işlerine bakmak üzere atanan peygamber soyundan (şerif) kimse. [ç. ümera].

emîrane, F. be. [emîr-a ne] Emire yakışır biçimde.
emîrname, F. a. [em r-name] Buyruk. • *Emîrname-i samî*, sadrazamın yazdığı emir.
emîrülceys, A. a. [emîr-ülceys] Asker, ordu, ordular komutanı.
emîrülhacc, A. a. [emîr-ülhacc] Hicaz'a hacı olmaya giden kabilelerin güvenliği ve işleriyle uğraşan görevli.
emîrülümü'nîn, A. a. [emîr-ül-mü'mînîn] Halifelerin lakapları. Bu lakap ilkin halife Ömer hakkında kullanılmış, sonraları Osmanlı padişahları için kullanılmıştır.
emîrülümera, A. a. [emîr-ülümera] Tanzimat'tan önce "beylerbeyi"ler hakkında kullanılırdı; sonra kim kimselelere olağanüstü "paşa" denilmek üzere çıkarılmış olan bir rütbe.
emkine, A. a. [mekân ç.] Yerler, mahaller.
emlah, A. s. [melîh'ten] Daha ve pek güzel.
emlâh, A. a. [milh ç.] (Kim.) Tuzlar.
emlâk, A. a. [mülk c.] Mülkler. • *Emlâk ü emval*, mülkler ve mallar; *emlâk-i hümayun*, padişah malı; *-miriye*, beylik mal.
emles, A. s. Avuç içi gibi düz, pürüzsüz. Yalız. • *Levh-i emles*, Fr. *table rase* karşılığı (XX yy.).
emma, **amma**, A. il. Ama, ama. Lakin. Şu kadar var ki

emma ba'dü, A. bağ. Bir yazı ya da söze başlarken söylenmesi gerekli besmele, Tanrı'ya hamd, peygambere d u a d a n sonra asil amaca girerken bu söz söylenir. Buna "fast-i hitab" denir.

emmare, A. s. [emr'den] Çok, fazla emredici, zorlayan, zorlayıcı. • *Nefs-i emmare*, insanı kötülüğe, günaha zorlayan nefis, istek.

emn, A. a. 1. Korkusuzluk, güven, eminlik. 2. Rahatlık, düzen. Çoğu kez pekiştirmek için anlamdaşı "eman"la kullanılır. • *Emn ü eman*.

emniyyet, A. a. 1. Emn, güven, korkusuzluk. 2. Güvenme, inçnma. • *Emniyyet-i amme*, kamu güvenliği; *Emniyyet-i Umumiye*, ülkenin güvenliğiyle görevli dairenin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki adı (XX. yüzyıl).

emr, A. a. 1. Buyruk. Buyurma. 2. İş, şey. • *Emr-i âli*, yüksek emir, buyruk; *-azîm*, büyük, önemli iş; *-bilma'uf* ve *nehy alelmünker*, şeriatın buyruklarına uygun emir ve yasaklarına göre yaptırmama; *-gaib*, *-hazır*, (Dilb.) üçüncü şahsa ikinci şahsa verilen emirler; *-Hak*, (Tanrı buyruğu) ölme; *-ilâhî*, Tanrı'nın takdir buyruğu, kader, alınyazısı; *-vâki*, olupbitti (XIX. yüzyıl); *ahir-ül-emr*, en s o n, sonunda; *evvel-i emirde*, ilkin, b a ş t a; *nefs-el-emr*, b i r i ş i n gerçeği,

başta; *ülü-l-emr*, halka emretmekle görevli ve halkın da bu emirleri tutma zorunda oldukları kimseler (birinci derecede h a l i f e, sonra onun vekilleri). [ç. evamir].

emraz, A. a. [maraz ç.] Hastalıklar. • *Emraz-i akliyye*, akıl hastalıkları; *-ayniyye*, göz; *-asabiye*, sinir; *-dahiliyye*, iç; *-efrençiyeye*, frengi ve benzerleri; *-hariciyye*, dış; *-intaniyye*, mikrop; *-müstevliyye*, salgın; *-nisaiyye*, kadın; *-sariyye*, bulaşıcı hastalıklar (XX. yüzyıl).

emred, A. s. Daha büyük ve sakalı çıkmamış, tüysüz. • *Şa-bemred*, tüysüz genç.

emrî, **emriyye**, A. s. Emre ait, emirle ilgili. • *Siga-i emriyye*, e m i r kipi.

emrud, **ermud**, F. a. Armut.

ems, A. a. (*sin* ile) Dün, dünkü gün.

emsal, A. a. [misal ç.] Eşler, benzerler. • *Emsal-i kesire*, birçok benzerler.

emsal, A. a. [mesel ç.] Dilden düşmeyen şeyler, hikâyeler, destanlar. • *Durub-i emsal*, atalarsözü, atasözleri.

emsar, A. a. [mısır ç.] Büyük kentler. • *Emsar ü bilâd*, büyük kentler.

emsel, A. s. [misal'den] Çok benzeyen, benzer.

emsile, A. a. [misal ç.] Örnekler. • *E m s i l e-i muhtelif*, (Dilb.) geçmiş, gelecek, geniş zaman gibi çeşitli kiplerin sırayla çekimi; *emsile-i muttari-*

de, bir kipin şahısları sırasıyla çekimi.

Emsile, A. a. Arap dilbilgisinde eylem çekimi örneği bulunan birinci kitabın adı.

emtar, A. a. [matar ç.] Yağmurlar. • *Sahaib-i emtar*, yağmur bulutları.

emtia, A. a. [meta' ç.] Emtaa, mal, mallar. • *Emtia-i ecnebiyye*, yabancı ülke malları; *emtia-i gûnegûn*, çeşitli mallar.

emvac, A. a. [mevc ç.] Dalgalar. • *Emvac-ı bihar*, denizlerin dalgaları; *ser-i emvac*, dalgaların ucu. (Ed. Ce.): • *Emvac-i gunude*; *iktirab*; *intikat*; *-pür-garam*; *-pür-huruş*; *-pür-surud*; *-ruya*; *duş-i emvac*; *gıriv-i muhiş-i emvac*; *safha-i emvac*; *selsebil-i emvac*; *tesadüm-i emvac*.

emvah, A. a. [ma' ç.] Sular.

emval, A. a. [mal ç.] Mallar. • *Emval-i emiriyye*, (eşya ve para) beylik mallar; *emval-i gayr-i menkule*, ev, dükkân, tarla gibi bir yerden başka yere taşınamayan mallar, taşınmaz mallar, akar; *emval-i menkule*, bir yerden başka yere taşınabilir mal, taşınır mallar, eşya; *emval-i metruke*, sahipleri kaybolmuş mallar; *bezl-i emval*, para ve armağan gibi mallar dağıtma.

emvat, A. a. [meyyit c.] Ölüler. • *Ahya vü emvat*, diriler ve ölümler; *arazi-i emvat*, hiç işlenmemiş boş toprak; *defn-i em-*

vat, ölümleri gömme; *ihya-yi emvat*, ölümlere can verme. (Ed. Ce.): • *Mahfil-i emvat*, *maşer-i emvat*, *lifafe-i emvat*.

emyal, A. a. [mil ç.] Miller.

emyel, A. s. [meyl'den] 1. Aşırı eğilmiş. 2. Çarpık çurpuk (kimse).

emzice, A. a. [mizac ç.] Mizaçlar, huylar, tabiatlar.

-en, A. il. Arapça sözcüklerin sonuna ulandığında sözcüğü belirteç biçimine koyar. • *Kasden*, *mânen...* vb. • *Acilen*; *âdiyen*; *ahiren*; *ânifen*; *aslen*; *âtiyen*; *aynen*; *bahren*; *bedaheten*; *berren*; *hidayeten*; *cebren*; *cezaen*; *cidden*; *cis-men*; *cümleten*; *dahilen*; *devren*; *dimagen*; *dinen*; *ebedi-yen*; *esasen*; *fennen*; *fiilen*; *fikren*; *gadren*; *garben*; *gıyaben*; *hamilen*; *haricen*; *haki-katen*; *hassaten*; *hissen*; *icra-en*; *idareten*; *ifaen*; *ihzaren*; *ilâveten*; *iltizamen*; *imtisalen*; *ismen*; *kalben*; *kâmilin*; *kayden*; *kazaen*; *kerhen*; *kismen*; *kıyasen*; *leylen*; *lüffen*; *mahsuben*; *mahsusen*; *meccanen*; *mecruhen*; *merhameten*; *mevkufen*; *m u t a den*; *muttari-den*; *muvakkaten*; *müstacelen*; *nadiren*; *nazmen*; *rabien*; *resen*; *ruhen*; *salisen*; *saniyen*; *şahsen*; *şimalen*; *şükren*; *tahminen*; *takriben*; *taltifen*; *tami-men*; *tashihen*; *tatbiken*; *tebcilen*; *tebdilen*; *teminen*; *tevilen*; *umranen*; *vazifeten*; *vica-hen*; *zamimeten*; *zaten*; *zec-*

ren; zımnen; zihnen.

enabib, A. a. [enbube ç.] 1. Boğum boğum o l a n şeyler.

2. Küçük borucuklar. • *Enabib-i gırbaliyye*, (Ana.) kalbur damarlar.

enabik, A. a. [inbik ç.] İmbikler.

enacil, A. a. [incil ç.] İnciller. • *Enacil-i erbaa*, dört incil.

enafis, A. a. [enfes ç.] Pek nefis olan şeyler.

enaî, enayi, F. s. Kendini bir şey sanan bilgisiz, aptal, ahmak, enayi.

enaiyyet. Bkz. enaniyyet.

enam, A. a. Halk, tüm yaratıklar. • *Beyn-el-enam*, halk arasında; *Rabb-ül-enam*, tüm yaratıkların Tanrısı; *seyyid-ül-enam*, (halkın ulusu) Muhammed Peygamber.

En'am, A. a. Kur'an'ın En'am suresiyle daha bazı surelerinden oluşturulmuş küçük kitap. • *Sure-i en'am*, Kur'an'ın altıncı suresi.

enamîl, A. a. [enmile ç.] Parmak uçları.

enaniyyet, enaiyyet, eneiyyet, A. a. Bencillik. Kendini beğenme (XX. yüzyıl).

enar, F. a. Nar.

enarallahü kabrühü, A. tüm. "Tanrı mezarını işitsin!" anlamında dua.

enba, A. a. [nebi ç.] Peygamberler.

enbag, F. a. (Evlilikte) ortak.

enban, enbane, F. a. Dağarcık. Heybe.

enbançe, F. a. [enban-çe] Küçük dağarcık, heybecik.

enbar, A. a. A m b a r. • *Der enbar etmek*, teslim almak, ambara koymak.

enbaşte, F. s. 1. Dolmuş, tıkanmış. 2. Yıkılmış.

enbaz, F. a. Ortak. • *Bienbaz*, ortaksız (Tanrı).

enbiya, A. a. [nebi ç.] Peygamberler. • *Hatem-ül-enbiya, şah-i enbiya*, Muhammed Peygamber.

enbube, ünube, F. a. 1. Kamışın boğumu. 2. İnce boru. 3. İnce yol, patika. • *Enbube-i teneffüsiyye*, soluk borusu. [ç. enabib].

enbubî, enbubiyye, A. s. İnce boru, boğmaklı boru biçiminde olan.

enbuh, F. a. Kalabalık. • *Leşker-i enbuh*, kalabalık asker.

encam, F. a. Son. • *Encam-i kâr*, işin sonu.

encere, F. a. 1. Isırgan. 2. Kurdeşen (echtmos, urtica). Bkz. encüre.

encir, F. a. İncir.

encüm, A. a. [necm ç.] Yıldızlar.

encümen, F. a. Meclis, komisyon. • *Encümen-i danîş*, akademi.

encümengâh, F. a. [encümen-gâh] Meclis yeri.

encür, encüre, A. a. Isırgan.

encüriyye, A. s., a. 1. Isırgan-giller. 2. Kabarcık bir deri hastalığı (XIX. yüzyıl).

endad, *A. a.* Benzerler, eşler. • *Endad ü ezdad*, benzerler ve karşıtlar; *biendad*, benzersiz, eşsiz.

endaht, *F. a.* Atma, silah boşaltma, atış.

endahte, *F. s.* Atılmış, bırakılmış. • *Endahte-i kûşe-i nisyan*, unutmaya köşesine atılmış, unutulup gitmiş.

endam, *F. a.* 1. Beden, vücut, ten. 2. Boy pos. 3. Biçim. • *Gülendam*, *sîmendama*, gül, gümüş tenli; *endam-i mevzun*, düzgün boy; *arz-i endam etmek*, boy göstermek, görünmek.

endave, *F. a.* Mala.

-endaz, *F. s.* "Atan, atıcı" anlamıyla sözcükleri sıfatlaştırır. • *Aksendaz*, (ışık) vurmuş; *lengerendaz*, demir atmış (gemi); *silâhendaz*, savaş gemilerinde silahlı asker, genel olarak silahlı asker; *tirendaz*, ok atan.

endaze, *F. a.* Ölçü. 65 santimlik ölçü.

endek, *F. s.* Az. Yaşı küçük. • *Tiff-i endek sale*, yaşı küçük çocuk.

ender, *F. bel.* -de, içinde anlamıyla sözcük arasına girerek anlamlarını pekiştirir. • *Behişt ender behişt*, cennet içinde cennet; *belâ ender belâ*, bela içinde bela; *muhal ender muhal*, olmaz içinde olmaz, hiç olmayacak; *müşkil ender müşkil*, güçlük içinde güçlük. (Bütün sözlük yazarlar *kat ender kat* sözünün yanlış oldu-

ğunu kaydederler, fakat kullanılır dururdu).

ender, *A. s.* [nadir'den] Daha ya da pek seyrek, çok az.

enderun, *F. a.* 1. İç, yürek. 2. Büyük bir kimsenin konağının iç tarafı. Sarayın harem dairesi kısmı. • *Enderun-i hümayun*, padişah sarayının iç kısmı; *enderun u birun*, iç ve dış.

enderz, *F. a.* 1. Öğüt, salık. 2. Vasiyet. 3. Kitap, yazı.

-endiş, *F. s.* "Düşünen, hesaplı davranan" anlamıyla sıfatlar oluşturmak için sözcüklere ulanır. • *Bkz. âkibetendiş, bedendiş, durendiş.*

endişe, *F. a.* 1. Düşünce. 2. Acı, keder. 3. Şüphe, kuruntu, kaygı, merak. • *Endişe-i ferda*, yarın düşüncesi; *endişe-i maîşet*, geçim düşüncesi, geçim derdi. (Ed. Ce.): • *Bais-i endişe, ebr-i endişe, mâna-yi endişe.*

endişekâr, *F. s.* [endişe-kâr] Endişeli, kaygılı, düşünceli.

endişenâk. *Bkz. endişnâk.*

-endişî, *F. a.* "e n d i ş" ekiyle meydana gelen sıfatları ad biçimine koyar. • *Akibetendişî*, sonunu düşünüş; *durendişî*, her şeyi önceden görüş.

endişnâk, endişenâk, *F. s.* [endiş-nâk] 1. Düşünen, düşüncesi olan. 2. Tasalı. 3. İşkilli, vesveseli.

endud, *F. s.* 1. Sürülmüş, sıvanmış. 2. Boyanmış. 3. a. Sıva, harç.

-endud, *F. s.* "Sürülmüş boyan-

miş, işlenmiş" anlamıyla sözcükleri sıfat haline koyar. • *Zerendud*, sırma işlenmiş.

endude, *F. s.* 1. Sürülmüş, sıvanmış. 2. Boyanmış.

endûh, *F. a.* Tasa, kaygı, gam.

endûhgîn, **endûhnâk**, *F. s.* [endûh-gîn, -nâk] Gamlı, tasalı, kaygılı.

enduhte, *F. s.* 1. Toplanmış, biriktirilmiş, yığılmış. 2. Kazanılmış.

-enduz, *F. s.* "Kazanan" anlamıyla ulandığı sözcükleri sıfatlandırır. • *Hikmetenduz*, *mesadetenduz*, *tarabenduz*, hikmet, kutluluk, ahenk kazanan.

ene, *A. ad.* Birinci tekil şahıs. Ben.

eneiyye, *A. a.* Tekbencilik *Fr. solipsisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

eneiyyet. *Bkz.* enaniyyet.

enf, *F. a.* 1. Burun. 2. Kibir, ululuk taslama. • *Ebü-l-enf*, koca burunlu, kibirli; *kesr-i enf*, burun kırma, kibir kırma.

enfa', *A. s.* [nafi'den] Daha, pek yarar.

enfal, *A. a.* [nefel ç.] 1. Ganimetler. 2. Kur'an'ın 8. suresi.

enfar, *A. a.* [nefer ç.] Kişiler.

enfas, *A. a.* [nefes ç.] Nefesler, soluklar. • *Enfas-i hayriyye*, uluların hayırlı nefesleri; *enfas-i madude*, sayılı nefesler, insan hayatı. (Ed. Ce.): • *Enfas-i saadet*, -zâr.

enfes, *A. s.* [nefis'ten] Daha ve pek güzel.

enfi, *A. s.* Burna ait, burunla il-

gili.

enfiyye, *A. a.* Burun otu.

enfüs, *A. a.* [nefs ç.] Yaşarlar, hayat sahipleri, canlılar. *Fr. sujet* karşılığı (XIX. yüzyıl sonları). • *Enfüs ü âfak*, nefisle dışı.

enfüsî, *A. s.* Öznel. *Fr. subjectif* karşılığı (XX. yüzyıl).

enfüsüyye, *A. a.* Öznecilik. *Fr. subjectivisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

engebin. *Bkz.* engübin.

Engelyon, **Engilyon**, *F. a.* 1. İncil. 2. İşlemeli, renkli kumaş. 3. Ünlü Fars ressamı Ertenk'in yaptığı resim albümü.

Engerus, **Engürus**, *a. ve s.* 1. Macar. 2. Macaristan.

engihte, *F. s.* Koparılmış, oynatılmış, karıştırılmış, yükseltilmiş.

-engiz, *F. s.* "Koparıcı, karıştırıcı" anlamlarıyla sözcükleri sıfatlaştırır. • *Fitneengiz*, fitne koparıcı; *safaengiz*, sefa koparan, neşe oluşturan.

engûr, *F. a.* Üzüm. • *Ab-i engûr*, (üzüm suyu) şarap.

engûrek, *F. a.* Üzümcük, küçük üzüm. • *Engûrek-i çeşm*, gözbebeği.

engübin, **engebin**, *F. a.* Bal.

engüşt, *F. a.* Parmak. • *Engüşt-i hata*, yanlış işaret e d e n parmak; *-muhannâ*, kınalı parmak.

engüşt berdehan, *F. s.* 1. (Şaşkınlıktan) parmak ağızda kalma. 2. (Parmağı ağza götürüp) Sus işareti yapma.

engüşt bedendan, *F. s.* Şaşkın, şaşırılmış.

engüşte, *F. a.* Yaba.

engüster, **engüsterî**, *F. a.* Yüzük. Yüzük halkası.

engüşt-nüma, *F. s.* [engüşt-nüma] Parmakla gösterilir. Ünlü.

enha, *A. a.* [nahv] 1. Yönler, yanlar. 2. Yollar. 3. Çeşitler, türler. 4. Bölgeler, yöreler.

enhar, **enhar**, *A. a.* [nehr ç.] Nehirler, ırmaklar. • *Enhar-i amîka*, derin nehirler; *menabi-i enhar*, nehir kaynakları; *mevc-i enhar*, nehir dalgaları.

enhas, *A. s.* (*hı, sin* ile) [nahs'tan] Çok, pek, en uğursuz.

enik, *A. s.* Güzel, ince şey.

enîn, *A. a.* İnleme, inilti. • *Ah ü enin*, ah etme ve inleme; *enîn-i teellüm*, acı iniltisi. (Ed. Ce.): • *Enîn-i elîm*, -gam, -hafi, -kalb, -kilâb, -sukut, -riyah.

enîs, **enîse**, *A. s.* [üns'ten] Görüşülen adam, arkadaş.

enîse, *A. a.* Ateş.

enkas, *A. s.* (*sat* ile) Daha, pek, en kısa.

enkaz, *A. a.* [nukz ç.] Yıkılan bir şeyin kalıntısı; yıkıntı. Moloz.

enker, *A. s.* Pek çirkin, çok korkunç, fazla çirkin. • *Enker-i asvat*, seslerin en beti, çirkinini.

enkiha, *A. a.* [nikâh ç.] Nikâhlar.

enkiş. *Bkz.* inkîş.

enmile, *A. a.* Parmak ucu.

enmuzec, **ünmuzec**, *A. a.* Örnek. *Fr. type* karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Enmuzec-i evvel*, ilk

örnek.

ensa, *A. a.* [nesy ç.] Unutmalar, akıldan çıkmalar.

ensab, *A. a.* (*sat* ile) [nasb ç.] 1. Dikili taşlar, sütunlar. 2. Arapların cahiliyet döneminde Mekke'deki putları.

ensab, *A. a.* [neseb ç.] Nesepler, soylar. *Fr. geneologie* (soy-bilim) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *İlm-ül-ensab*.

ensac, *A. a.* [nesc ç.] Nesiçler, dokular. • *İlm-i ensac*, *ilm-ül-ensac*, *Fr. histologie* (dokubilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

ensaf, *A. s.* [insaf'tan] Pek insafli.

ensâf, *A. a.* [nisf ç.] Yarımlar.

ensal, *A. a.* [nesl ç.] Nesiller, kuşaklar.

ensar. *Bkz.* ansar.

ensarî. *Bkz.* ansarî.

enseb, *A. s.* [nesîb'den] Daha ve en uygun.

ensiba, *A. a.* [nesib ç.] Soy ve neseb sahipleri, soylular.

ensice, *A. a.* [nesc ç.] Örmeleler, dokumalar, dokular. (Ş. S., bu sözün Arap sözlüklerinde bulunmadığını s ö y l e r (XIX. yüzyıl). Cemiyet-i Tibbiye-i Osmaniye bunu kullanmış, birçok terim türetmiştir. • *Mebhas-ül-ensice*, *histologie* (dokubilim); *ensice-i müşekkile*, sürgendoğu.

entak, *A. a.* [nutuk'tan] Daha ya da pek iyi söz söyler.

envâ, *A. a.* [nev' ç.] Neviler. Çeşitler, türler. • *Envâ-i kesire*, çok çeşitler. Terim olarak *Fr.*

especies karşılığı (XIX. yüzyıl).

- envar**, A. a. [nur ç.] Nurlar.
enver, A. s. [nur'dan] Daha ve çok parlak.
enyab, A. a. [nâb ç.] (Ana.) Dört sivriler, köpekdişleri.
enzar, A. a. [nazar ç.] Bakışlar.
 • *Enzar-i umumiye*, herkesin gözü önünde.
er'â, A. a. [ra'y ç.] 1. Otiar, çimenler. 2. Otlaklar.
eracif, A. a. [ürçufe ç.] Uydurma sözler. • *Eracif ve ekâzib*, uydurma ve yalan sözler. • *Neşr-i eracif*, uydurma sözler yayma.
eracih, A. a. [ürçuhe ç.] Salıncaklar.
eraciz, A. a. [ürçuze ç.] Uyaklı, kısa koşuklar.
eraik, A. a. [erike ç.] Tahtlar.
erakk, A. s. Daha, pek, en ince.
eramil, **eramile**, A. a. [ermile ç.] Dul kadınlar. • *Eytam ü eramil*, yetimler ve dullar.
er'an, A. a. Bön, ahmak, budala, çulpa, sünepe.
eranib, A. a. [erneb ç.] Tavşanlar.
erazi. Bkz. arazi.
erazil, A. a. [erzel ç.] Çok, pek reziller. • *Erazil-i nâs*, halkın pek rezilleri, aşağıları.
erba', A. s. Dört.
erbaa, A. s. Dört. • *Ahlat-ı erbaa*, dem, balgam, safra seveda; *amal-i erbaa*, dört işlem; *anasır-ı erbaa*, ateş, hava, su, toprak; *cihet-i erbaa*, dört

yön, doğu, batı, kuzey, güney; *etraf-i erbaa*, (dört yan), sağ, sol, ön, arka; *füsul-i erbaa*, (dört mevsim), ilkbahar, yaz, sonbahar, kış.

erbab, A. a., s. [rabb ç.] 1. Sahipler, efendiler. 2. Becerikli, bilgiç. • *Erbab-i hacât*, iş sahipleri, işi olan kimseler; *-kalem*, kalem sahipleri, yazarlar; *-namus*, namuslu kişiler; *-vukuf*, bilirkişiler.

erbain, A. s., a. Kırk. 1. Aralık ayının 21'inden, gündönümünden sonra 40 gün süren kış, karakış. 2. Tarikate girenlerin kırk gün süren çileleri.

erbaun, A. s. Kırk sayısı.

erca', A. s. [reca ç.] Taraflar, yönler.

ercâ, A. s. Daha, pek, en olası.

ercah, A. s. [racih'ten] Daha ya da pek üstün, çok beğenilir.

ercahiyyet, A. a. Üstünlük.

ercâl, A. a. [ricl ç.] Ayaklar.

ercmend, F. s. Şerefli, sayılır. Seçkin.

ercmendî, F. a. Şerefli, sayılır olma.

ercuvan, A. a. Farsça ergavan.

ercül, A. a. [ricl ç.] Ayaklar.

erdeb, **irdeb**, A. a. Sekiz yüz kiloya yakın ölçü.

erdiye, A. a. [rida'nın ç.] Baş örtüleri, omza alınan örtüler.

Erdşîr, F. a. Eski Fars hükümdarlarından bazılarının adı.

erfa', A. s. [refi'den] Daha ya da en yüksek.

erfâk, A. a. Yoldeşler.

erganun, *F. a.* Yunanca *organon* sözcüğünden, org.

ergavan, **erguvan**, **ürçuvan**, *F. a.* Erguvan.

ergavanî, **erguvanî**, *F. s.* Erguvan renginde.

erhâm, *A. a.* [rahm ç.] 1. Döl yatakları. 2. Hısımlar, akrabalar. • *Zevil-erhâm*, ana tarafından hısımlar.

erham, *A. s.* [rahîm'den] Daha ya da pek merhametli. • *Erham-ür-rahîmin*, (merhameti pek çok olan) Tanrı.

erîb, **erîbe**, *A. s.* [ireb'den] Akıllı.

erike, *A. a.* 1. Taht. 2. Gelin için hazırlanan sedirle üstündeki kubbe.

erikenîşîn, *F. s.* [erike-nîşîn] Tahtta oturan.

erikepîra, *F. s.* [erike-pîra] Tahtı süsleyen. Hükümdar.

Erjeng, **Erjenk**, **Ertenk**, *F. a.* Ünlü Fars ressamı Manî'nin resim albümü.

erk, *A. a.* (Başta bir ağrı ya da hastalıktan ileri gelme) Uykusuzluk hastalığı.

erka, *A. s.* Pek yüksek, en yukarı.

erkam, *A. a.* [rakam ç.] Rakamlar. • *Erkam-i Arabiyye*, Arap rakamları; *-aşere*, sıfırdan dokuza dek rakamlar; *-cûmel*, ebced hesabı; *-dalle*, birden dokuza dek olan sayıların tümü; *-divaniyye*, kimi Arap harfleriyle gösterilen rakamlar.

erkân, *A. a.* [rûkn c] 1. Direk-

ler. 2. Sütunlar. 3. Adetler, kuralları. 4. Bir kurulun ileri gelenleri. • *Erkân-i devlet*, devletin ileri gelenleri; *-harb*, kurmay subaylar; *-harbiyye*, kurmay heyeti; *-salât*, kıyam, kıraat, rükû, sücud, ka'de-i ahîre; *âdab ü erkân*, (davranışta) yol ve iz.

erma, *A. s.* Gayetle güzel, oynak.

ermah, *A. a.* [rumh, remh ç.] 1. Mızraklar. 2. Vurmalar, tepmeler.

erman, *A. a.* [rîmm, rimme ç.] Çürümüş kemikler.

ermegan, *F. a.* Armağan. Peşkeş.

ermele, *A. a.* Dul kadın.

Ermeniyan, *F. ç. ö. a.* 1. Ermeniler. 2. Ermenistan.

Ermeniyye, *A. ö. a.* Ermenistan.

ermud. *Bkz.* emrud.

erneb, *A. a.* Tavşan.

erre, *F. a.* Tahta biçecek dişli alet, bıçkı.

errehane, *F. a.* [erre-hane] Bıçkı yeri.

errekeş, *F. s.* [erre-keş] Bıçkıcı.

ersad, *A. a.* [rasad ç.] Rasatlar, gözlemeler.

erş, *A. a.* 1. Bir üyeyi sakatlayandan istenilen para, diyet. 2. Satıldıktan sonra eksigi, kötülüğü görülen malın parasından indirilen kısım.

erşed, *A. s.* [reşid'den] Doğru yola başkalarından daha yakın olan, davranışı daha beğenilir olan.

Ertenk, Erjenk, F. a. Ünlü Fars ressamı Mani'nin resim albümü.

erume, ürume, A. a. Kök. Ana kök. [ç. erum].

erüzz. Bkz. erz.

ervah, A. a. [ruh ç.] Ruhlar. • *Ervah-i habise*, cin ve şeytanlar; -*mukaddese*, kutsal ruhlar; -*tayyibe*, iyi, hoş ruhlar.

ervahiyye, A. a. (Fel.) Canlılık, a n i m i z m (XX. yüzyıl).

ervak, A. a. [rivak ç.] Perdeler, çadırlar.

ervam, A. a. [rumî ç.] 1. Romalılar. 2. Rumiler, yani Arap ileri dışından olanlar.

eryah, A. a. [rih ç.] Yeller, rüzgârlar.

eryah, A. s. Geniş, bol.

eryahî, A. s. 1. Genişlikle, bollukla ilgili. 2. Cömert, eli açık.

eryahiyyet, A. a. 1. Genişlik, bolluk. 2. Cömertlik, el açıklığı.

erz, erüz, ürz, A. a. Pirinç.

erzak, A. a. [rızk ç.] Yiyecek, içecek şeyler. • *Erzak-i mukaddere*, herkşsin Tanrıca takdir buyrulan rızkı.

erzal, A. a. [rezil ç.] Reziller.

erzan, F. s. 1. Ucuz, bol. 2. Layık, uygun.

erzanî, F. a. 1. Ucuzluk. 2. Layık, uygun görme.

erzaniş, F. a. Tanrı için para, mal verme.

erze, A. a. Çam ağacı.

erze, F. a. Siva, kerpiç.

erzeger, F. s. [erze-ger] Sıvacı.

erzel, A. s. [rezil'den] Daha ya

da pek alçak. Her şeyin en kötüsü. • *Erzel-i nâs*, insanların en kötüsü; *erzel-i ömr*, *erzel-ül-ömr*, yaşlılığın sonları, bunaklık zamanları.

erzen, F. a. Darı.

erzenin, F. a. Darı ekmeği.

erzide, F. a. Pahası biçilmiş, kesilmiş nesne.

erziz, F. a. Kalay.

es'ab. Bkz. as'ab.

esâbi'. Bkz. asâbi'.

esaci', A. a. [seci' ç.] Seciler, u y a k l ı düzyazı sözleri.

es'ad, A. s. [sa'id'den] Daha mutlu, bahtiyar. • *Es'ad-i leyâl*, gecenin en uğurlusu, mutlususu.

esaet. Bkz. isaet.

esafil, A. a. [esfel ç.] Pek alçak ve bayağı olanlar. • *Esafil-i nâs*, halkın en aşağıları.

esagir. Bkz. asagir.

esahh. Bkz. asahh.

esakıf, A. a. [eskaf ç.] Hıristiyan rahipleri.

esalîb, A. a. [üslûb ç.] Üsluplar, deyişler, biçimler.

esami, A. a. [ism ç.] İsimler, adlar.

esamm. Bkz. asamm.

esanid, A. a. [isnad ç.] Bir sözün kişiden kişiye nakledilmeleri. Nakiller.

es'ar, A. a. [sî'r ç.] Eşya narhları; fiyatlar. • *Galâ-yi es'ar*, fiyatların yüksekliği.

esara. Bkz. üsera.

esaret, A. a. 1. Tutsaklık, esirlik. 2. K ö l e l i k. • *Esaret-i vicdaniyye*, vicdan esirliği;

taht-i esaret, esirlik altında;
zincir-i esaret esirlik zinciri.

esarir, A. a. !

alındaki, *yüze* عنه ...

esas, A. a. (*elif*, *se* ile) Ev eşyası, döşeme. • *Esas-i beyt*, *-beytiye*, ev eşyası.

esas, A. a. (*elif*, *sin* ile) **1.** Temel. **2.** Asıl durum. **3.** Gerçek. **4.** (Kim.) Baz. Pekistirme için yine "temel" anlamında olan *üss* ile kullanılır. • *Üss-i esas*, *üss-ül-esas*, temelin temeli, sağlam temel demektir. *Asl ü esas*, gerçeklik, sahilik; *vaz-i esas*, temel atma [ç. esat].

esasen, A. be. Esasından, temelinden, aslından.

esasî, **esasiyye**, A. s. **1.** Asıl ve temele ait, onunla ilgili. (Kim.) Bazal. **2.** (Mat.) Temel. • *Kanun-i esasî*, *teşkilât-ı esasiyye*, anayasa; *kavaid-i esasiyye*, ana kurallar.

esatîn, A. a. [üstüvane ç.] **1.** Sütunlar, direkler. **2.** Üstüvaneler, silindirler. **3.** Bir topluluğun, bir grubun ileri gelenleri. • *Esatîn-i ulema*, bilginlerin ileri gelenleri.

esatîr, A. a. [üsture ç.] İlkçağlardaki insanların tanrıları hakkındaki hikâyeleri. Masal, acayip hikâyeler, mitoloji. • *Esatîr-i Yunaniyye*, Elen mitolojisi.

esatiz, **esatize**, A. a. [ustaz ç.] Üstatlar, öğreticiler, ustalar.

esavîr, **esavire**, **esavîr**, A. a. [sivar'ın katmerli ç.] **1.** Bilezik-

ler. **2.** [sivar'ın ç.] Atlılar, süvariler.

esb, F. a. At. • *Esb-i sabereftar*, yel gibi seğırten at; *-tâzi*, Arap atı. [ç. esban].

esbab, A. a. [sebeeb ç.] **1.** Nedenler. **2.** Aracılar, gerekler. • *Esbab-i muhaffife*, (bir suçta cezayı) hafifletici nedenler; *-mücbire*, zorlayıcı nedenler; *-müşeddide*, ağırlatıcı nedenler; *-nakziye*, bir hükmün daha yüksek mahkemece bozulma nedenleri; *müsebbib-ül-esbab*, nedenleri meydana getiren (Tanrı).

esbak, A. s. [sabık'tan] Bundan öncekinden eski olan; bir daha önceki. Sabık'tan önceki.

esban, A. a. Kadın başörtüsü, peçe.

esban, F. a. [esb ç.] Atlar.

esbat, A. a. [sibt ç.] **1.** Evlat evlatları, torunlar. **2.** Yakup peygamberin on iki oğlundan oluşan Beni İsrail kabileleri.

esbefken, F. s. [esb-efken] Cenk eri, yiğit.

esbel, A. s. Uzun bıyıklı adam.

esbengiz, F. a. [esb-engiz] Mahmuz.

esbran, F. s. [esb-ran] At süren, at koşturan, at oynatan.

esbuvar, F. s. [esb-suvar] Ata binmiş.

esca', A. a. [seci' ç.] Seciler.

esdaf, A. a. [sadeç ç.] Sedefler, inci kabukları.

esdal, A. a. [sidl ç.] **1.** Örtüler. **2.** Perdeler. **3.** Peçeler.

esdika. Bkz. asdika.

esed, A. a. Aslan. • *Burc-i esed*, on iki burçtan beşincisi, 23 temmuzda güneş bu burca girer. • *Esedullah*, Halife Ali'nin lakabı, Tanrı'nın aslanı.

esedî, F. a. Üzerinde aslan resmi bulunan gümüşten Konya Selçuki parası.

esediyye, A. a. 1. (Hayb.) Aslangiller. 2. (Bitb.) Sukamışgiller (XIX. yüzyıl).

esef, A. a. Acıma. Elden çıkmış bir şey için yazıklanma.

esefâ!, F. ün. Eyvah! Yazık!

esefhan, F. s. [esef-han] Esef edici, acıyıp duran.

esefnâk, F. s. [esef-nâk] Acıklı, acı uyandıran.

esel, A. a. 1. Sazlar. 2. Sukamışları. 3. Ciritler, mızraklar. 4. Oklar. 5. Sivri uçlu silahlar.

esele, A. a. 1. Saz. 2. Sukamış. 3. Cirit, mızrak. 4. Ok. 5. Sivri uçlu silah. 6. Sivri uç.

eseliyye, A. a. Fransızca *typhacees* (sukamışgiller) karşılığı (XIX. yy.).

esenn, A. s. Daha yaşlı. Pek çok yaşlı.

eser, A. a. 1. Varlığı gösteren şey. Bir insanın meydana getirdiği şey, yapıt, ürün. 2. İş, etki. 3. İz, kalıntı. 4. Hadis, peygamberin söz ya da hayatına ait bilgi. • *Eser-i hayat*, yaşama izi; *-hayr*, hayırlı iş, yapı; *-mesai*, çalışma ürünü. (Ed. Ce.): • *Eser-i bedî'*, *-hayret*, *-icad*, *telâş*; *-türaşide*.

-eser, F. s. "İz, alamet" anla-

myla Ed. Ce. zamanında bazı birleşik sıfatlar yapılmıştır. • *Neşe-i hayat-eser*, *nigâh-i sirişk-eser*, *sirişk-i hayat-eser*, *şekva-eser*.

esfar, A. a. [sefer c.] 1. Seferler. Yolculuklar. 2. Düşmana karşı gidişler. • *Esfar-i bahriyye*, deniz seferleri; *-baide*, uzun seferler (denizcilikte).

esfar, A. a. [sifr ç.] 1. Kitaplar. 2. Peygamberlerden kimilerinin küçük kitapları.

esfel, A. s. [sâfil'den] Daha ya da pek alçak, aşağı. • *Esfel-üs-sâfilin*, cehennemın yedinci ve en alt tabakası; *derk-i esfel*, *esfel-i safilin* de denir.

esfeliyyet, A. a. Aşağılık.

esfid. Bkz. isfid.

esgar. Bkz. asgar.

esha, A. s. [sahî'den] Pek cömert.

esham, A. a. 1. Sehimler, hisse ler, paylar. 2. (Mat.) Aksiyon. • *Esham-i umumiyye*, *esham k a l e m i*, Tanzimat'tan önce ve Tanzimat'ın ilk zamanları devletçe halka borç karşılığı verilen senetler, bu senetlerin yapıldığı yer.

eshar, A. a. [seher ç.] Seherler. Sabah vakitleri esen yel.

eshel, A. s. [sehl'den] Daha ya da pek kolay. En kolay. • *Eshel-i tarîk*, en kolay yol (kestirme, çıkar yol).

eshiya, A. a. [sahiy ç.] Cömertler.

esif, A. s. 1. Üzüntülü, kederli. 2. Öfkeli, kızgın. 3. a. 1. Kö-

le, kul. 2. İşçi, hizmetkâr, ecir.
esil, A. s. 1. Uzun, düz yüzlü adam. 2. Doğru şey.
es'ile, A. a. [sual ç.] Sorular.
esim, A. s. [ism'den] Günahkâr, suçlu.
esinne, A. a. [sin, sinan ç.] 1. Dişler. 2. Mızraklar.
esir, A. a. (elif, se ile) Yunanca "eter" sözünden. Havadan hafif olan ışık ve ısıyı nakledici varsayılan cisim.
esir, A. a. (elif, sin ile) 1. Tutsak. Savaşta düşman eline düşen. 2. Kul. Parayla satın alınan. 3. Bir şeye tutkun, düşkün. • *Esir-i firaş*, yatalak, yatağa düşmüş hasta; *esir-i harb*, savaş esiri, tutsak.
esirane, F. be. [esir-ane] Tutsak, köle ve tutkuna yakışır yolda.
esirî, A. s. [esir, eter'den] Esirle ilgili, çok hafif, uçacak gibi.
esirî, F. a. Esirlik. Kulluk. Tutsaklık.
esirre, A. a. [serir ç.] Tahtlar.
eskaf. Bkz. üskuf.
eskal, A. a. [sıkl ç.] Ağır yükler, ağır şeyler. • *Cerr-i eskal*, mihanik, makine bilgisi.
eskal, A. s. [sakil'den] Pek, en çirkin; çok ağır. Sözü, konuşması çekilmez.
eskam, A. a. [sekam ç.] Marazlar, illetler.
eslâf, A. a. [selef c.] Geçmişler. Yerlerine geçilmiş kimseler.
eslas, A. s., a. [sülüs ç.] Üçte birler.
eslem, A. s. [salim'den] Daha

ya da pek sağlam, en sağlam, en doğru. • *Eslem-i tarîk*, en doğru yol.

esliha, A. a. [silah ç.] Silahlar.
 • *Esliha-i atîka*, eski silahlar; *-carîha*, yaralayıcı silahlar; *-cedide*, yeni silahlar; *-hafife*, (tabanca, tüfek gibi) hafif silahlar; *-nariyye*, ateşli silahlar; *-sakile*, (top ve havan gibi) ağır silahlar.
esma', A. a. (elif, sin, ayın ile) [sem' ç.] Kulaklar. Kulak işitmeleri.
esma', A. a. [ism ç.] İsimler, adlar. • *Esmâ'i hüsnâ*, *esma-ül-hüsnâ*, Tanrı adları.
esmah, A. s. Aşırı cömert.
esmak, A. a. [semek ç.] Balıklar. • *Esmak-i azmiyye*, kemikli balıklar.
esman, A. a. (elif, se ile) [sümn ç.] Tutar, bedel. Her şeyin pahası, tutarı. • *Esmân-i hasıla*, elde edilen tutar.
esmar, A. a. (elif, se ile) [semer ç.] Yemişler. • *Esmar-i erbaa*, dört yemiş, (çekirdeksiz hurma, unnap, incir, kuru erik ya da kuru üzüm); *-gûnagûn* türlü yemişler.
esmar, A. a. [simer ç.] Masallar, hikâyeler.
esmer, A. s. Karaya çalan kumral renk. • *Esmer-ül-levn*, karayağız.
esna', A. a. Ara, aralık, sıra. • *Esna'i harb*, savaş sırası; *-mütalaa*, okuma sırası.
esnad, A. a. [sened ç.] Senetler, hüccetler.

esnaf, A. a. [sınıf ç.] 1. Sınıflar.

2. Çeşitler.

esnah, A. a. [sinh ç.] Her şeyin asılları, kökleri. • *Esnah-i riaviyye*, akciğer petekleri.

esnam, A. a. [sanem ç.] Putlar.

esnan, A. a. [sin ç.] 1. Dişler.

2. Yaşlar. • *Esnan-i askeriyye*, askerlik yaşları; -*katia*, kesici dişler.

esniye, A. a. [sena ç.] Övmeler. • *Esnıye-i seniyye*, padişahı övmeler.

esr, A. a. Tutsaklık, esir düşme.

• *Kayd-i esr*, esirlik bağı, esirliğe düşme.

esra, A. s. [seri'den] Daha ve pek çabuk.

esra, A. a. [esir ç.] Tutsaklar.

esrar, A. a. [sırr ç.] Sırlar. Gizlenen ve bilinmeyen şeyler.

esrar, A. a. Kenevirden, haşhaştan çıkarılan uyuşturucu çeşitten keyif veren zehir.

esrarenğiz, F. s. [esrar-engiz] Sırlı. Gizemli.

esrarkeş, F. s. [esrar-keş] Esrar içen, esrar düşkünü.

Esrib, A. a. Medine kenti.

esselâ, A. tüm. "Kendine güvenen meydana çıksın!" anlamında meydan okuma deyiimi.

esselâm, A. tüm. "Selam olsun!" anlamında selamlaşma sözü.

esta, A. s. [satı'dan] Daha çok ve pek ziyade yükselip meydana çıkan.

estağfurullah, A. tüm. "Tanrıdan bağış ve yargılama dileirim!" anlamında dua olup, ik-

ramlara karşı küçüklük göstermek için kullanılır: "bir şey değil!"

estar, A. a. (*sin*, *te* ile) [sitr'in ç.] 1. Örtüler, perdeler, peçeler, kaplar. 2. Astar.

estar, A. a. [sitr ç.] Satırlar.

ester, F. a. Katır.

esuf, A. s. 1. Çok çabuk üzülen. 2. Yufka yürekli.

esvab, A. a. [sev ç.] Giyecek şeyler, esvaplar, giysiler.

esvaf, **asvaf**, A. a. [sof ç.] Koyun yünleri.

esvak, A. a. [sük ç.] Alışveriş yerleri. Pazar yerleri.

esvar, A. a. (*se* ile) [sevr ç.] Boğalar.

esvar, A. a. [sûr ç.] 1. Kaleler.

2. Dügünler ve ziyafetler.

esvat, **asvat**, A. a. [savt ç.] Sesler. • *Esvat-i hazin*, (içe dokunan) hazin sesler.

esved, A. s. [sevad'dan] Kara, siyah. • *Esvedeyn*, (iki kara) yılanla akrep.

esyaf, A. a. [seyf ç.] Kılıçlar.

Eş'ab, A. a. Cimrilikle ün almış bir Arap.

eş'ab, **eş'ayib**, A. a. [uşabe ç.]

1. Karışıklar. 2. Cinsi bozuklar.

Eş'aire, A. a. İmam Ebulhasenül-Eş'ari yolunda olan kimse-ler.

eş'âr, A. a. [şî'r ç.] Şiirler. M a n z u m yazılar. Koşuklar.

eş'âr, A. a. [ş'a'r ç.] Kıllar. • *Eş'âr-i guddeviyye*, bez tüyler; *eş'âr-i mumissa*, emici kıllar.

eş'ar, A. s. [şair'den] Daha ve pek güzel şîr söyleyen.

eşbah, A. a. [şebah ç.] Vücutlar, gövdeler.

eşbah, A. a. [şibh, şebîh ç.] Benzerler. Benzeyenler.

eşbeh, A. s. [şebih'ten] Daha ve pek benzeyen. Kabadayı, yiğit.

eşca', A. s. [şeci'den] Daha ve pek yiğit.

eşcan, A. a. [şecn ç.] 1. Üzüntüler, kaderler. 2. İstekler, gereksinimler.

eşcar, A. a. [şecer c.] Ağaçlar. • *Eşcar-i müsmire*, yemiş ağaçları.

eşcer, A. a. Çok ağaçlı yer.

eşci'a, A. a. 1. Yiğitler. 2. Yılanlar.

eşedd, A. s. [şedid'den] Daha ya da pek şiddetli. Pek sert ya da güç. • *Eşedd-i ihtiyaç*, pek güçlü gereksinme; -*mücazat*, en sert ceza.

eşell, A. s. Çolak.

eşem, A. s. Daha, pek, en uğursuz.

eşerr, A. s. [şerir'den] Pek, en şerir, kötü, azılı.

eşfak, A. s. [şefik'ten] Daha ve pek şefkatli.

eşfak, A. a. [şefkat ç.] Acıma lar, inayetler. Şefkatler. • *Eşfak-i şamile*, herkese yayılan şefkatler, acıyıp esirgemeler.

eşfar, A. a. [şüfr ç.] Gözkapağının kenarları. Kirpik yerleri.

eşfiye, A. a. Şifalar, ilaçlar.

eşgal, A. a. [şugl ç.] İşler, güçler. • *Tatil-i eşgal*, Fr. greve karşılığı (iş bırakımı) (XX. yüzyıl).

eşgal, A. s. [meşgul'den] Daha ya da pek çok işi olan.

eşha, A. s. [şehi'den] En ya da pek çok sevilen, istekle yenilen.

eşhad, A. a. [şahid ç.] Şahitler, tanıklar.

eşhas, A. a. [şahs ç.] Kişiler, kimseler. • *Eşhas-i ma'rufe*, t a n ı n m ı ş, belli kimseler; -*muzirre*, zararlı, kötü kimseler.

eşheb, A. s. Kır (at).

eşhel, A. s. 1. Koyun gözlü. 2. Ela göz.

eşher, A. s. [şehir'den] Daha ya da pek ünlü.

eşhür, A. a. [şehr ç.] Aylar. • *Eşhür-ül-hacc*, *eşhürü malûmat*, şevval, zilkade ile zilhicceden on gün, ki tümü 70 günlük süre; *eşhür-ül-hurüm*, zilkade, zilhicce, muharrem, recep ayları.

eşi'a, A. a. [şua' ç.] Aydınlıklar. • *Eşi'a-i âlem-tab-i aftab*, güneşin dünyayı ışıtan aydınlıkları.

eşidda', A. a. [şedid ç.] Şiddetle davrananlar, yiğitler.

eşirra, A. a. [şerir c.] Çok edepsiz, en kötü kimseler.

eşk, F. a. Gözyaşı. • *Eşk-i şadî*, sevinç gözyaşı; *eşk-i tahasür*, ayrılık, hasret gözyaşı.

eşka, A. s. Daha, pek, en hırslı, haydut.

eşkâl, A. a. [sekl ç.] Şekiller. Biçimler. • *Eşkâl-i hendesiyye*, geometri şekilleri.

eşkâlüd, F. s. [eşk-âlüd] Gözü

yaşlı.
eşkar, A. s. Kula ya da kızıl saçlı (adam), bu donda (at).
eşkar, F. s. [eşk-bar] Gözyaşı yağıdaran, çok ağlayan.
eşkefşan, eşkefeşan, F. s. [eşkefşan, -feşan] Gözyaşı saçan, çok ağlayan.
eşkel, işkel, A. s. 1. Gözlerinin akı kı z a r m ı ş (kimse). 2. Kırmızı ile b e y a z karışık. 3. Çok güç.
eşkîya', A. a. [şaki ç.] Şakiler, haydutlar, azgınlar.
eşkriz, F. s. [e ş k - r i z] Gözyaşı döken, ağlayan.
eşkver, F. s. [eşk-ver] Gözyaşı döken, ağlayan.
eşmel, A. s. [şamil'den] Pek ya da çok şamil, kaplayan.
eşna', A. s. [şeni'den] Daha ya da pek çirkin, iğrenç.
eşne, üşne, A. a. Yosun.
eşneb, A. a. Beyaz, inci dişli adam.
eşniyye, üşniyye, A. a. Suyosunu.
eşraf, A. a. [şerif ç.] Şeref ve itibar sahipleri. İleri gelenler.
eşrâk, A. a. [şerik c.] Ortaklar.
eşrar, A. a. [şerir ç.] Şerirler. Pek kötü kimseler. Azgınlar.
eşrât, A. a. [şerat ç.] Nişanlar, belirtiler. • *Eşrât-i saat*, kıyamet belirtileri.
eşref, A. s. [şerif'ten] Daha ya da pek şerefli. • *Eşref-i mahlukat*, (yaratıkların en şerefli-si) insan; *eşref-i saat*, *eşref-i saat*, (müneccimlere göre) uğurlu saat.

eşrem, A. s. Burunsuz.
eşri'a, A. a. [şira' ç.] Yelkenler.
eşribe, eşrübe, A. a. [şerab ç.] İçilecek şeyler.
eştat, A. a. [şett ç.] Parçalar, bölümler.
eştiye, A. a. [şita ç.] Kışlar.
eşüd, A. a. Erginlik çağı, 18 ile 30 yıl arası.
eşvâk, A. a. [şevk c.] Dikenler.
eşvak, A. a. [şevk ç.] Şevkler.
eşvat, A. a. [şavt ç.] 1. Koşular. 2. Koşudaki turlar; (özellikle) Hacer-i esvedden başlayıp Kâbe çevresini yedi kez dolama, Safa ile Merve arasında koşma.
eşya', A. a. [şey' ç.] Şeyler. 1. Döşeme ve daha başka türlü ev öteberisi. 2. Yük. • *Eşya-i beytiyye*, ev eşyası.
eşya', A. a. [şia ç.] Bölükler, cemaatlar, yardımcıları, adamlar.
eşyah, A. a. [şeyh ç.] Şeyhler, yaşlılar.
eşyeb, A. s. [şeyb'den] Çok ve pek yaşlı. Saçı sakalı ağarmış.
etan, A. a. Dişi eşek.
etayib, A. a. [etyab ç.] Seçme ve seçkin şeyler.
etba', A. a. [teb' ç.] Birine bağlı olup her hususta kendinden ayrılmayanlar, uşaklar, hizmetçiler. [ç. tevabi].
etbak. Bkz. atbak.
etemm, A. a. [tam'dan] Daha ya da pek tam, eksiksiz.
etfal, A. a. [tıfl ç.] Çocuklar.
etfaliyyat, A. a. Çocukbilim. Fr. *pedagogie* karşılığı.
etibba', A. a. [tabib c.] Hekim-

ler, doktorlar. • *Etibba-yi has-sa*, saray, padişah doktorları.
et'ime, A. a. [taam ç.] Yemekler. • *Et'ime-i nefise*, çok güzel yemekler.
etkaa, A. s. [taki'den] Günah-tan çok sıkı çekinen.
etkiya, A. a. [taki ç.] Tanrı korkusuyla günah-tan kaçınan kimseler.
etlal, A. a. [talal ç.] Duvar temelleri, resimler.
etlas, A. a. Atlas.
etnab, A. a. [tinb ç.] Çadır ip-leri.
etrab, A. a. [tirb ç.] Akran. Bir yaşta olanlar.
etrâb, A. a. [tarab ç.] Ferahlık-lar, sevinçler.
etraf, A. a. [taraf ç.] 1. Uçlar. 2. Yanlar. 3. Üyeler.
etraf, A. a. [türfe ç.] Güzel yemekler, nimetler.
Etrak, A. a. [Türk ç.] Türkler.
etribе, A. a. [turab ç.] Toprak-lar.
etrika, A. a. [tarik ç.] Yollar.
etvak. Bkz. atvak.
etvar, A. a. [tavr ç.] Haller, davranışlar. Tavırlar. • *Etvar-i nâlâyika*, u y g u n s u z hare-ketler, davranışlar.
etvas, A. a. [taus ç.] Tavuslar.
etyab, A. s. [tayıb'den] Daha ya da en güzel, pek hoş.
etyan, A. a. [tin ç.] Balçıklar.
evabid, A. a. [abide ç.] Abide-ler, anıtlar.
evahir, A. a. [ahir ç.] Sonlar.
evail, A. a. [evvel ç.] Başlama-lar. Önler. Eskiler.

evam, F. a. Borç.
evamir, A. a. [emr ç.] Emirler, buyruklar. • *Evamir-i aşere*, on buyruk.
evan, A. a. Vakit, zaman.
evani, **avani**, A. a., ç. 1. Kap-lar. 2. Çay, yemek takımları. • *E v a n i-i sîm ü zer*, gümüş ve altından takımlar.
evasır, A. a. [âsıra ç.] 1. Akra-balıklar. 2. İhsanlar, bağışlar.
evasit, A. s., a. [evsat ç.] Or-talar. Orta zamanlar.
evbâ, A. a. [veba ç.] Vebalar.
evbaş, A. a., ç. Aşağı kimseler. Çapkınlar.
evc, A. a. Bir şeyin en ü s t de-recesi. • *Evc-i balâ*, en üst de-rece.
evca', A. a. [veca' ç.] Ağrılar. Acılar, sızılar. • *Evca'i batn*, karın ağrıları.
evcal, A. a. [vecel ç.] Korkular.
evceb, A. a. [vacib'den] Çok vacip.
evceh, A. s. (ha ile) Daha, pek, en uygun, layık.
evcgîr, F. s. [evc-gîr] En son perdeye yükselmiş.
evdiye, A. a. [vadi ç.] Vadiler.
evfa, A. s. [vefa'dan] Pek, çok vefalı.
evfak, A. s. [vefik'ten] En uy-gun.
evfer, A. s. [vâfir'den] Pek çok, bol.
evgad, A. a. [vagd ç.] Ahmak, akılsız kimseler.
evhad, A. s. [vahd'den] Tek.
evham, A. a. [vehm ç.] Vehim-ler. Yanılma, korku ve yanıltı-

- dan meydana gelenler.
- evhaş**, A. s. [vahşî'den] Pek, en vahşi, çok yabani.
- evhen**, A. s. (he ile) Daha, pek, en dayanıksız, zayıf, güçsüz, gevşek.
- evidda**, A. a. [vedid ç.] Ahbablar, dostlar.
- evkaf**, A. a. [vakf ç.] Vakıflar. Bir şeyi Tanrı için bir şeye bağlamaklar. • *Evkaf-i mazbute*, idaresi Evkaf Nazırlığına bağlı vakıflar; *-münderise*, gelirleri yok olmuş vakıflar.
- evkâr**, A. a. (kef ile) [vekr ç.] Kuş yuvaları.
- evkat**, A. a. [vakt ç.] Vakitler. • *Evkaf-i hamse*, beş vakit (namaz); *imrar-i evkat*, vakit geçirme.
- evkatgüzar**, F. a. [evkat-güzar] Vakit geçirme.
- evked**, A. s. Daha ve pek kuvvetli.
- evlâ**, A. s. Birinci.
- evlâd**, A. a. [veled ç.] Çocuklar. • *Evlâd-i fâtihan*, Rumeli zaptında bulunanların soyu; *-inas*, kız çocukları; *-vatan*, vatan çocukları; *-zükûr*, erkek çocuklar.
- evlâdiyyet**, A. a. Evlada kalması şartlı evkaf.
- evleviyyet**, A. a. Daha layık, üstün. • *Evleviyyetle*, (XX. yüzyıl) Fr. a. *fortiori* karşılığı, haydi haydi.
- evliya**, A. a. [veli ç.] 1. Büyükler, ulular. 2. Ermişler. • *Evliya-yi umur*, işbaşındakiler.

- Evliyaiyye**, A. ö. a. Bir din fırkası. (Bu fırkadan olanlar velayet aşamasına varınca kendilerini her türlü şeriat buyruğundan kurtulmuş sayarlar. Evliyayı da peygamberden üstün tutarlar).
- evrad**, A. a. [vird ç.] 1. Kur'an'dan seçilme ve her zaman okunan bölümler. 2. Her zaman ağızlarında dolaşan sözler.
- evrak**, A. a. [varak ç.] Yapraklar. Kâğıtlar. Arşiv.
- evram**, A. a. [verem ç.] Veremler, şişler.
- evreng**, **evrenk**, F. a. Taht. • *Evreng nişîn*, tahtta oturan; *evreng zîb*, tahta süs veren, tahtta oturan.
- evride**, A. a. [verid ç.] (Ana.) Toplardamarlar.
- evsa'**, A. a. [vasi'den] Daha geniş.
- evsaf**, A. a. [vasf ç.] Vasıflar, nitelikler.
- evsah**, A. a. [vesah ç.] Kirler.
- evsak**, A. s. 1. Çok sağlam. 2. En çok inanılan.
- evsan**, A. a. [vesn ç.] Putlar.
- evsat**, A. s. [vasat'tan] Ortada olan, ortadaki. İkisi ortası. • *Evsat-i umur*, ikisi ortası işler, ne kolay, ne güç; *Magrib-i evsat*, Cezayir ve dolayları.
- evsiya**, A. a. (sat ile) [vasi ç.] Vasiler.
- evşal**, A. a. 1. Damla damla akan su. 2. Birbiri ardısıra gelen kimseler.
- evşen**, A. a. Dalkavuk, yüze gülücü.

evtad, A. a. [veted ç.] Ağaç ya da demir kazıklar.

evtan, A. a. [vatan ç.] Vataneler.

evtar, A. a. [veter ç.] 1. Veterler. 2. Kirişler. 3. Saz telleri.

evvah, A. s. 1. Çok ah eden. 2. Çok dua eden. 3. İyi yürekli, merhametli. 4. İnançlı. 5. Din bilgini.

evvel, A. s., a. 1. Birinci, ilk. 2. Eski, geçmiş. 3. Başlangıç, ilk. Baş. • *Evvel ü ahir*, eninde sonunda, her zaman.

evvelâ, A. be. 1. Birinci olarak. 2. En önce, ilkin.

evvelen, A. be. İlk olarak.

evvelî, **evveliyye**, A. s. [evvel'den] Birinci dereceye, ilk zamanlara ait. En önce olan. İptida, ilkler. • *Tahkikat-i evveliyye*, ilk ağızda yapılan soruşturmalar. [ç. evail].

evvelîn, A. s. [evvel ç.] İlkler. • *Evvelîn ü ahirîn*, eskiler ve yeniler.

evvelîn, F. s. En önce.

evveliyyat, A. a. Bir iş ya da olayın ilk kısımları, asıl maddeden öncekiler.

evza', A. a. [vazı' ç.] Haller, durumlar, davranışlar. • *Evza'-i garibe*, garip davranışlar.

evzah, A. s. [vazih'tan] Daha ya da pek açık.

evzan, A. a. [vezn ç.] 1. Vezinler. 2. Tartılar. • *Evzan-i aruziye*, aruz vezinleri; *evzan-i atika*, eski tartılar.

ey, F. ü. Ey, hey.

eyâ, F. ün. Ey, hey!

eyadi, A. a. [yed ç.] Eller. • *Eyadi-i nâs*, halkın elleri.

eyag. Bkz. ayag.

eyalât, A. a. [eyalet c.] Eyaletler. • *E y a l â t-i mümtaze*, özel yönetimli, yarı bağımsız eyaletler.

eyalet, A. a. Vilayet. Tanzimat'tan sonra yönetim örgütünde yenilik yapıncaya dek bu sözcük kullanılmış, bundan sonra *vilâyet* sözü bunun yerini almıştır.

eyaletgâh, F. a. [eyalet-gâh] Eyalet merkezi.

eyama, A. a. [eyyim ç.] 1. Evlenmemiş ya da dul bekâr erkekler. 2. Evlenmemiş ya da dul kadınlar.

eyamin, A. a. [eymen ç.] Pek hayırlı, uğurlu olanlar.

eyavin, A. a. [eyvan ç.] Eyvanlar, köşkler.

eydi, A. a. [yed ç.] Eller.

eyman, **eymün**, A. a. [yemin ç.] 1. Yeminler, antlar. 2. Sağ eller, sağ yanlar. • *Eyman-i galize*, büyük, kaba yeminler.

eymen, A. s. [yümn'den] Daha uğurlu. • *Vâdî-i Eymen*, Musa peygamberin Tur dağında Tanrı tecellisine mazhar olduğu yer.

eymen, A. s. Sağ yandaki.

eyn, A. a., be. Mantıkta, bir şey ya da olayın yerini bildiren nere, nerede sözü. • *Eyn-el-mefferr*, kaçacak yer yok mu?

eyser, A. a. 1. Sol yandaki. 2. Pek kolay.

eytam, A. a. [yetim ç.] Yetim

ler. Babaları ölmüş çocuklar.
eyvah!, *F. ün.* Yazık! Eyvah!
eyvallah, *A. ün.* Evet, öyle olsun! Teşekkür ederim. Allaha ısmarladık.

eyvan, *F. a.* 1. Köşk. 2. Büyük sofa, salon. 3. Divanhane. 4. Kemerli büyük bina. • *E y - v a n-i Kisra*, Dicle'nin sol kıyısında Medayin kentinde yıkıntıları bulunan b i r saray. Muhammed Peygamberin doğduğu gece çatlayıp sakatlanmıştır.

eyyam, *A. a.* [yevm ç.] Günler. • *Eyyam-i âdiye*, tatil ve sayılı günlerden b a ş k a günler; *-bahur*, ağustosun pek sıcak olan ilk haftası; *-resmiyye*, resmi günler; *-tatiliyye*, tatil, dinlenme günleri; *eyyam-ül-bîyz*, her Arabi ayın 13.-15. günleri; *eyyam-ül-ma'dudat*, *eyyam-üt-teşrik*; Kurban Bayramının ilk üç günü.

eyyede, *A. ey.* "Güçlendirsin, sürdürsün!" anlamlarında "te'yid" sözünden gelme bir sözcük olup dua diye kullanılır. • *Eyyedullahu mülkühu*, Tanrı mülkünü sağlam ve sürekliliği kılın!

eyyid, *A. s.* K u v v e t l i, güçlü.

Eyyub, *A. a.* 1. İsa'dan 1800 ya da 800 yıl önce gelmiş olan Beni İsrail p e y g a m b e rlerinden. Kavmini dine çağırıldığı zaman kendisine yedi kişi uymuştur. On oğlunu kaybetmiş, malı mülkü elinden çık-

mış, korkunç bir hastalığa tutulup etleri çürüyüp kurtlar yemiştir. Yine sabredip Tanrı'ya şükretmiştir. Nihayet iyileşmiş, zenginleşmiş, çocukları da olmuştur. Sabir için örnek olmuştur. 2. Eyyüb Ansârî, Muhammed Peygamber zamanında İstanbul'un ilk kuşatılmasında ölmüş, İstanbul'un fethinden sonra mezarı bulunarak türbe yapılmıştır. İstanbul Haliç'inde ünlü bir semte de adı verilmiştir.

eyyüha, *A. il.* Ya, ey! gibi karşdakilere söz söylerken kullanılır, bazı Arapça terkiplere katılır. • *Ya eyyühessaki!* ey içki sunan!; *eyyühelhuzzar!*, ey hazır bulunanlar!..

eyzan, *A. be.* "Yine öyle, öteki gibi, tekrar" anlamıyla geçmiş şeyi tekrarlama yerinde kullanılır.

ez, *F. il.* Başına eklendiği sözcüğü -den halî'ne getirir. • *Ez an cümle*, o cümleden olarak; *ez dil ü can*, can ve gönülden; *ez her cihet*, her bakımdan; *ez in canib*, bu yandan; *ez kaza*, kazara; *ez nev*, yeniden; *ez ser-i nev*, yeni baştan.

eza', *A. a.* İncitme, kırma. İncinme, kırılma. • *Eza-yi derun*, iç incinmesi, sıkıntı.

ez'af, *A. s.* [zaif'ten] En, çok zayıf. • *Ez'af-i ibad*, *ez'af-ül-ibat*, halkın en zayıfı (nefsini küçültmek için bazı kimseler kendilerinden söz ederken kullanırlardı).

ez'âf, A. a. [zı'f ç.] İki k a t şeyler; katlar. • *Ez'âf-i muzaafa*, k a t kat, pek çok.

ezafir, A. a. (*elif*, zı ile) Tırnaklar.

ezahir, A. a. [zühre ç.] Çiçekler.

ezan, A. a. Müslümanlara namaz vaktini bildirmek için minarede yüksek sesle okunan mübarek sözler. • *Allahü ekber* (4 kez, Tanrı uludur), *eşhedü en lâilâhe illallah* (2 kez, Tanrı'dan başka yoktur tapacak), *eşhedü enne Muhammeden resulullah* (2 kez), *hayya ale-s-salât* (2 kez), *hayya alel-felâh* (2 kez), *Allahü ekber* (2 kez, Tanrı uludur), *lâilâhe illâlah* (Tanrı'dan başka yoktur tapacak). • *Ezâni saat*, güneşin battığı zaman 12 olan saat hesabı.

ezbad, A. a. [zebed ç.] Köpükler.

ezber, F. a. Kitaba bakmadan okuma ve buna alışma.

ezdad, A. a. [zıd ç.] 1. Karşıtlar, karşı olan şeyler. 2. Ters, aksi. • *Zıddani lâ yectemian*, bir araya gelmesi olanağı olmayan iki karşıt şey; *cem-i ezdad*, birbirine karşıt şeyleri bir yere toplama.

ezecc, A. s. İnce, uzun kaşlı, kalem kaşlı.

ezel, A. a. Başlangıcı olmayan geçmiş zaman. • *Minel'ezel*, çok eskiden; *tâ ezal*, ezelden beri.

ezelî, **ezeliyye**, A. s. Ezele m e n-

s u p, ezelle ilgili. Başlangıcı olmayan. • *İlm-i ezeli*, *kudret-i ezeliyye*, Tanrı bilgisi, Tanrı gücü.

ezeliyyet, A. a. Ezelilik. Süretilik.

ezell, A. s. [zelil'den] Çok aşâğılık.

ezfer, A. s. Güzel kokulu.

ezgas, A. a. Karışık şeyler. • *Ezgas-i ahlâm*, karışık düşler.

ezhan, A. a. [zihn'den] Zihinler. • *Ezhan-i nâs*, halkın zihni.

ezhar, A. a. [zehre ç.] Çiçekler. • *Ezhar-i erbaa*, ebegümeci, hatmi, menekşe, gelincik çiçekleri; *-rebiî*, bahar çiçekleri.

ezher, **zehra**, A. s. Pek beyaz ve parlak. • *Ezher-ül-levn*, parlak yüzlü, ak pak.

ezheran, **ezhereyn**, A. a. Ay-la güneş.

ezhereyn, A. a. Ay ile güneş.

ezikka, A. a. [zokak ç.] Sokaklar.

ezille, A. a. [zelil ç.] Zeliller. Alçaklar.

ezimme, A. a. [zimam ç.] Yullarlar. Yönetim ipleri. • *Malik-i ezimme-i enam*, *-kâinat*, herkesin, evrenin yönetimine sahip olan (Tanrı).

eziyyet, A. a. 1. İncitme. 2. Sıkıntı, zahmet.

ezkâ, A. s. (ze ile) Daha, pek, en temiz.

ezkâ, A. s. (zel ile) Daha, pek, en zeki, kavrayışlı.

ezkâr, A. a. [zıkr ç.] 1. Anmalar, hatıra getirmeler. 2. Tes-

pihle belli duaları tekrar etmeler. • *Ezkâr-i cemile*, iyi anılmalar.

ezkiya', A. s. [zeki ç.] Keskin zihinliler, çabuk anlalar. • *Ezkiya-i etfal*, zeki çocuklar.

ezkiya, A. s. [zeki ç.] Saf, temiz, iyi halli (kimse)ler.

ezlâm, A. a. (ze ile) [zelm ç.] Uğur denemek için atılan oklar, fal okları.

ezman, A. a. [zaman ç.] Zamanlar. • *Tagayyür-i ezman*, zaman değişmesi.

ezmine, A. a. [zaman ç.] Zamanlar. • *Ezmine-i cedide*, yeniçağlar; -*kadime*, eskiçağlar; -*müstakbele*, gelecek çağlar.

eznab, A. a. [zeneb ç.] Kuyruklar.

ezrak, A. s. Gök renginde, mavî.

ezrar, A. a. [zirr ç.] 1. Giysi düğmeleri. 2. (Bitb.) Tomurcuklar.

ezuz, A. s. Pek keskin.

ezvac, A. a. [zevc ç.] Kocalar, karılar. • *Ezvac-i mutahhare*, -*tahirat*, Muhammed Peygamberin on iki karısı.

ezvak, A. a. [zevk ç.] Zevkler.

evzer, A. s. 1. Yassı göğüslü. 2. Boynu eğri.

ezyaf, A. a. [zayf ç.] Misafirler, konuklar.

ezyak, A. s. [zik'tan] Çok dar, sıkıntılı.

ezyal, A. a. [zeyl ç.] 1. Zeyiller. 2. Kuyruklar, ulantılar, ekler. 3. Etekler.

F

f, 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi üçüncü, Arap abecesinin yirminci harfidir. 2. Ebced hesabında 80 sayısını gösterir. 3. Farsça sözcüklerde *f*'nin *p* ve *v* ile değişimleri olur.

fa', A. a. "f" harfinin Arapçadaki adı. • *Fa-i sa'fes*, ebced formülünde *sa'fes* sözündeki "f"; *fa-ül-fill*, eylem (fiil) sözcüğünde bulunan "f", yani üç harfli sözcüklerin birinci harfleri.

fa'al, A. s. [fiil'den] 1. Çok işleyen. 2. Hiç durmayıp h e p harekette bulunan. 3. İş gören, çalışkan. 4. Etkin. *Fa'al-i lemma yürid*, istediğini işleyen (Tanrı); *akl-i fa'al*, (Fel.) Fr. *intellect actif* (XX. yüzyıl), etkin anlık.

faalâne, F. be. [fa'al-ane] Çalışkancasına. Çalışır, iş görür biçimde.

faale, A. a. [fail ç.] 1. Failler. 2. İşleyenler, yapanlar.

faaliyet, (Türkçede kullanılmıştır) 1. Çalışma. 2. Etkinlik.

fâci', A. s. Acıklı.

facia, A. s. (Türkçede yapılmıştır) 1. A f e t. Büyük bela. 2.

Acınacak d u r u m. 3. Fransızca *drame* karşılığı olarak (XIX. yüzyıl). *Facianüvis*, dram yazarı.

facir, facire, A. s. [fücur'dan]

1. Kadına düşkün erkek, erkeğe düşkün kadın. 2. Günah işleyen. 3. Kötü işlerle vakit geçiren.

fâdil. Bkz. fâzıl.

fagfur, F. s. 1. Çin devlet başkanlarının lakabı. • *Fagfur-i Çin*. 2. Çin yapısı işlere de denir. • *Kâse-i fagfur*.

fagfurî, F. s. 1. Çin işi çanak, tabak. 2. Porselen.

fahamet, A. a. 1. Büyüklük, ululuk. 2. (Tanzimat'tan sonra) resmi yazıda sadrazam, Mısır hidiviyle yabancı prensler; yarı bağımsız emirliklerin başında bulunanlar hakkında kullanılır unvan olmuştur. • *Za t-i fahametpenahî*, sadrazam.

fahhar, A. s. Çok övünen.

fahîm, f a h î m e, A. s. [fahm'dan] Ulu, büyük. Resmi yazıda yabancı yedi büyük devlet (düvel-i muazzama) hakkında *devlet-i fahîme*, *düvel-i fahîme* gibi deyim olarak kullanılırdı.

fahîmane, *F. be.* [fahîm-ane] *Fahamet* unvanı kullanılanlara sıfat olarak söylenir. • *Huzur-i fahîmane*, *zat-i fahîmane*.

fâhime, *A. a.*, *s.* [fehm'den] **1.** Anlayışlı. **2.** Anlayış (XX. yüzyıl).

fâhir, **fâhire**, *A. s.* [fah'r'dan] **1.** Övünülecek. **2.** Parlak, şanlı, güzel. • *Libas-i fâhir*, *hil'at-i fâhire*, *daire-i fâhire*. **3.** Övünen.

fahiş, **fahişe**, *A. s.* [fuhş'tan] **1.** Ahlaka uymaz, edep ve terbiye dışı. **2.** Çok yolsuz, aşırı çirkin ya da uygunsuz. • *Galat-i fahiş*, *hataiyat-i fahişe*, *hata-i fahiş*, *kavl-i fahiş*, *kelâm-i fahiş*. **3.** Pek çok ve fazla şey, insafsızca, aşırı. • *Fi'l-i fahiş*, *fiat-i fahişe*, *gabn-i fahiş*.

fahişe, *A. a.* [fuhş'tan] **1.** Ahlakdışı ve günah sayılacak ilişkide bulunan. **2.** Orospu, kâhpe. [ç. fevahiş].

fahl, *A. a.* **1.** İleri gelen, üstün insan. (Bu anlamda ç. *fuhul* kullanılır). **2.** Erkek eş. **3.** Aygır.

fahm, *A. s.* [fahamet'ten] Ulu, büyük.

fahm, *A. a.* Kömür. • *Fahm-i billûrî*, elmas; -*nebatî*, bitkisel kömür; -*turabî*, huy (houille) kömürü; -*ha y v a n î*, Fransızca *charbon animal*, (hayvan kömürü); *hamz-i fahm*, karbonik asit; *muhassil-i fahm*, (karbon devri) Fransızca *carbonifere* karşılığı.

fahmî, **fahmiyye**, *A. s.* [fahm'dan] **1.** Kömürle ilgili. • *Havza-i fahmiyye*, kömür havzası. **2.** Hekimlik terimleri konurken *carboneux*, *carbonite*, *charbonneux* karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).

fahmiyyet, *A. a.* (Kim.) Karbonat.

fahr, *A. a.* **1.** Yapılanlar sayılarak övünmek. **2.** Ö v ü n ü l e c e k şey. **3.** Övünmeye neden olacak kimse. **4.** Kendisiyle ilgilileri övündürecek kimse. • *Fahr-i âlem*, -*kâinat*, Muhammed Peygamber; *fahr-ül-üdeba*, *fahr-ül-vüzera*.

fahrî, **fahriyye**, *A. s.* **1.** (Şeref için) parasız ve yalnız ad olarak verilen, kabul edilen iş, memurluk, onursal. **2.** Böyle bir iş ya da memurluk verilmiş kimse. • *Hizmet-i fahriyye*, *r e i s-i fahrî*, *yaver-i fahrî*.

fahriyyat, *A. a.* [fahriyye ç.] (Ya.) Fahriyeler.

fahriyye, *A. a.* (Ya.) Fahriye. İslam yazınında ozanların kendi nitelik ve erdemlerinden, kahramanlık ve yiğitliklerinden, cömertliklerinden söz ederek kendilerini övme yolunda yazdıkları koşuk. Nef'i fahriyeleriyle ün almıştır.

fahriyyen, *A. be.* Fahri olarak. Hiç karşılıksız, bedava olarak, onur için.

fahs, *A. a.* (*ha*, *sat* ile) Araştırma, inceleme.

fahşa, *A. a.* **1.** Yoksula yardım da, özellikle, zekât vermede

pintilik. **2.** Çirkin, ayıp davranış. **3.** Zina.

fâhte, A. a. Üveyik kuşu.

fahur, A. s. [fahr'dan] **1.** Çok övünen, övüngen. **2.** Kendini çok beğenip kibirlenen.

fahurane, G. s., be. [fahur-ane] Övüne övüne. Övünerek.

fahz, A. a. (Ana.) Uyluk. • *Azm-i fahz*, uyluk kemiği.

faide, A. a. **1.** Fayda, yarar, kâr, kazanç. **2.** İşe yarama, yararlık. **3.** Eski kitaplarda bu adla, söz sırası gelmişken hatırlatılan fıkraların adı. • *Bifaide*, faydasız, yararsız; *çifaide*, neye yarar, boşuna.

faidecu, F. s. [faide-cu] Çıkarıcı, yararlı. [ç. faidecuyan].

faidemend, F. s. [faide-mend] Faydalı, yararlı, kârlı.

faih, **fayih**, **faiha**, **fayiha**, A. s. Kendiliğinden dağılan (güzel) koku. • *Rayiha-i fayiha*, güzel koku. [ç. fevayih].

faik, **faika**, A. s. [fevk'ten] **1.** Üstün. **2.** Başkalarından ileri. • *Ihtiramat-i faika*, üstün saygılar; *faik-ül-akran*, akranlarından üstün. [ç. faikat].

faikiyyet, A. a. (Türkçede yapılmıştır) Üstünlük. • *Esbab-i faikiyyet*, üstünlük nedenleri.

fail, **faile**, A. a. **1.** Yapan, işleyen. • *Fail-i hayr*, hayır işleyen. **2.** E t k i g ö s t e r e n, etken. **3.** (Dilb.) Özne. • *Fail-i hakikî*, (gerçek yapıcı) Tanrı; -*muhtar*, elindelik (aynı zamanda Fransızca *libre arbitre* karşılığı olarak *faile-i muhtare*

(özgür istenç) (XX. yüzyıl); -*müstakil*, kendi yapan; -*müşterek*, ortak olarak yapanlardan her biri. **4.** (Dilb.) *Ism-i fail*, *naib-i fail*, nesne.

failliyyet, A. a. İşleyicilik. (Fel. ve Hek. terimi) Fr. *activite* (etkinlik) karşılığı (XIX, XX. yy.).

faiz, A. s. [fevz'den] **1.** Mera ma erme. **2.** Kurtulan, üstün gelen.

faiz, A. s. [feyz'den] **1.** Taşan, taşkın, dolu. **2.** Ödünç verilen para için alınan kâr.

fâka, A. a. Yoksulluk. • *Fakr ü faka*, yoksulluk.

fakahat, A. a. Fıkıh bilgisinde derinlik.

fakat, A. il. Yalnız, ancak, şu kadar ki...

fakd, A. a. Eksiklik, bulunma ma. Fikdan.

fakr'a, A. a. Büyük bela, musibet, felaket.

fâkîd, **fâkîde**, A. s. Bir şeyini yitiren. • (Ruhb.) *Fâkîd-ül-hıfz*, Fransızca *amnesique* (belleğini yitirmiş); *fâkîd-ül-keîâm*, ap hasique (sözünü yitirmiş) karşılığı.

fakîh, A. a. [fıkıh'tan] Fıkıh bilgini. [ç. fukaha].

fakihe, A. a. Yemiş. • *Fakihet-üş-şita*, (kış yemişi) ateş.

fakir, A. s., a. [fakr'dan] **1.** Yoksul. **2.** Zavallı. **3.** Dilenci. **4.** (Alçak gönüllülikle) Birinci şahıs, ben. **5.** Derviş.

fakirane, F. be. [fakir-ane] **1.** Fakir kimseye y a k ı ş ı r d u r u m d a. **2.** (Nezaket olarak)

- kendisinden konuşan kimse.
- fakirhane**, *F. a.* [fakir-hane] Söz söyleyen kimsenin evi (alçak gönüllülükle).
- fakr**, *A. a.* 1. Yoksulluk. Muhtaçlık. 2. Eksiklik, azlık. • *Fakr-i dem*, *fakr-üd-dem*, kan azlığı, kansızlık.
- fâl**, *A. a.* 1. Fal, uğur. 2. Baht ve talihi anlamak için garip yollara başvurma. • *Fâl-i hayr*, hayırlı işaret, uğur sayma; *huceste-fâl*, mutlu, talihi olan.
- fâlic**, *A. a.* [felc'den] Yarı inme. Vücudun yarısını tutmaz duruma getiren inme.
- falih**, *A. s.* (*ha* ile) 1. Felah olan; mutluluğa, kurtuluşa kavuşan. 2. İsteğine erişen.
- falûz**, **f a l û z e c**, *A. a.* [Farsça palûde'den] Paluze.
- fam**, *F. a.* 1. Renk. 2. Çeşit, örnek. • *Firuzefam*; *gülfam*; *kebudfam*; *lâ'lfam*; *minafam*; *nilfam*; *sebzfam*; *semenfam*; *siyehfam*; *zerfam*.
- fani**, *A. s.* [fena'dan] 1. Sonu olan. 2. Ölümlü, baki olmayan. 3. Çok yaşlı. • *Alem-i fani*, (ölümlü olan) bu dünya; *pîr-i fani*, pek yaşlı olan.
- fanlyyet**, *A. a.* Fanilik. Ölüm-lülük.
- fanus**, *A. a.* 1. Işığı rüzgârdan koruyan cam mahfaza. 2. Şişe kapağı.
- far**, **fare**, *A. a.* Sıçan. • *İtlâf-i far*, (gemilerde) sıçan öldürme.
- faraza**, *A. be.* Totalim ki, öyle

diyelim ki...

- farazî**, **faraziyye**, *A. s.* 1. Farz ve takdire dayanan. 2. Gerçek ve olmuş olmayıp öyle tutulan, denilen. Fransızcadan *hypothetique* (varsayımlı, varsayımsal) karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).
- faraziyyat**, *A. a.* [faraziyye ç.] Faraziyeler.
- faraziyye**, *A. a.* Varsayım. Hipotez Fr. *hypothese*.
- fârig**, *Â. s.* [ferag'dan] 1. Boş. 2. Vazgeçmiş. 3. Rahat, dinç halde. 4. (Huk.) Üzerindeki bir hakkı başkasına bırakan. • *Fârig-ül-bal*, rahat; *fârig-ül-hal*, durumu iyi olan.
- fârih**, **fârihe**, *A. s.* (*he* ile) 1. Akıllı, zeki, becerikli. 2. Canlı, yararlı. 3. Güzel, yakışıklı. 4. Haris, yırtıcı.
- fârih**, **fâriha**, *A. s.* (*ha* ile) Sevinçli.
- fârik**, **fârika**, *A. s.* [fark'tan] 1. Ayıran. 2. Ayırt edilmesine neden olan, alet olan. • *Alâmet-i fârika* (ayırtıcı) (*trade mark* karşılığı olarak XIX. yüzyıl), *fârika*, Fransızcadan *caractéristique* (ayırtkan) karşılığı olarak (XX. yüzyıl).
- fâris**, *A. a.*, *s.* 1. Binici, süvari. 2. Usta. • *Fâris-i meydan-i fesahat*, [ç. fârisan].
- Faris**, *A. ö. a.* İran. • *Bahr-i Fâris*, Basra körfezi.
- Farisî**, **Farisiyye**, *A. s.*, *a.* 1. İranla ilgili. 2. Farsça.
- Farisiyyat**, *A. a.* İran yazını.
- farıza**, *A. a.* 1. Farz olan şey.

2. Mirasçılardan her birine düşen pay. 3. Yapılması gereken iş olan ödev. • *Farîza-i zimmet*, boyun borcu.

fark, A. a. 1. Ayrılık, ayırım, başkalık, benzememek. • *Fark-i küllî*, büyük ayrılık. 2. Ayırma, iyice görme. • *Bilâ-fark*, ayırtmadan.

farkad, **farkadan**, **ferkad**, A. a. Kutup bölgesindeki iki yıldız.

farr, **farre**, A. s. Kaçak, kaçıcı. • *Talâk-ül-farr*, öleceğini kestiren bir kimsenin, kadının eşini mirasına konmasın diye boşaması.

fart, A. a. Çok aşırı olma. • *Fart-i muhabbet*, sevgi aşırılığı, -*semâne*, şişmanlık aşırılığı; -*zekâ*, zekâ aşırılığı.

faruk, A. s. [fark'tan] 1. Keskin. 2. Kesip bitirici, sonuca ulaştırıcı. 3. Hakkı hak olmayan dan ayıran. 4. ö. a. İkinci Halife Ömer'in lakabı. • *Ömer-ül-faruk*.

Farukî, A. s. İkinci Halife Ömer'e mensup. Onun gibi.

farz, A. a. 1. 1. Tutma, sayma, gerçek diye bakma. 2. Esaslı şey. 3. Dinde mutlaka yapılması gereken şey. • *Farz-i ayn*, her Müslümanın tek tek yapması gerekli farz: -*kifaye*, koşullara uygun olanın yapılması gerekli, bazı kimselerin yapmalarıyla başka kimselerin de yapmış sayıldıkları farz; -*muhal*, olmayacak, olması olanaksız şey; *bilfarz*, toplam

ki...

farzen, A. be. Faraza. Toplam ki...

Fas, **Fes**, A. a. 1. Fas'ta bir kent. 2. Fas ülkesi. • *Magrib-i Aksâ*.

fas, A. a. Nacak, balta.

fasahat, A. a. Bir dilin doğru olarak, kolay ve düzgün söylenişi, yazılışı. Yabancı ve az kullanılan sözcükler bulunması, bağlaçlarının kuralla uygun bulunması başlıca nitelikleridir.

fasahatperdaz, F. s. [fasahatperdaz] Fasahatle söz söyleyen.

fasd, A. a. Kan alma.

fâsıl, A. s. [fasl'dan] Ara kesip ayırıcı. Ayıran, bölen. • *Hatt-i fâsıl*, ayırma çizgisi, iki ülke arasındaki sınırları belirten belirli noktalar, sınır çizgisi.

fâsıla, A. a. 1. Ara, aralık, açık. 2. Ayıran şey, bölme. 3. Bir aralık virgül karşılığı kullanılmıştır. 4. (Ya.) Nesirde fıkraların, nazımda mısraların sonundaki eşit harfler. • *Fâsıla-i kübra*, üç harekeli sakin (...-); -*sugra*, iki harekeli sakin (...-) harften oluşan parça; -*saltnat*, Osmanlı tarihinde Yıldırım Bayezit'in tutsak düşmesinden Çelebi Mehmet'in padişah olmasına dek geçen süre; *bilâ fâsıla*, aralıksız, durmadan.

fasid, A. s. [fesad'dan] 1. Bozuk, bozulmuş. 2. Bozan, bozucu. • *Fasid-ül-mizac*, bün-

- yesinde bozukluk olan; *bey-i fasid*, (Huk.) alım satım koşulları eksik olan satım; *daire-i faside*, (Man.) kısırdöngü; *fikr-i fasid*, bozucu fikir, bozuk düşünce; *itikad-i fasid*, bozuk inanç. [ç. fasidat].
- fasih**, A. s. 1. Fasahatle söylenen. 2. Hatasız söz. 3. Fasahatle söylenen.
- fâsih**, A. s. [fesh'ten] Bozucu, vazgeçen.
- fâsik**, A. s. [fisk'ten] Günah işlemiş, kabahat yapmış. • *Fâsik-i mahrum*, günah işlemeye hazır, fakat araç bulamayan.
- fasîle**, A. a. 1. Birtakım taife. Grup. 2. (Bitb.) Familya.
- fasl**, A. a. 1. Ayrılma, ayrılık. 2. Kesme; kesin olarak bitirme. 3. Bir kitabın bölümlerinden her biri, bölüm. 4. Mevsim. 5. (Ti.) Bir oyunun bölümlerinden her biri, perde. 6. Bir defada çalınan müzik. 7. Çekiştirme, dedikodu. • *Fasl-i müsterek*, (Mat.) arakesit; *fasl-ül-hitab*, (Ya.) Başlangıç ile asıl konu arasındaki "emma ba'dü" sözü; *asl ü fasl*, temel, kök.
- fass**, A. a. (*sat* ile) 1. Yüzük taşı, değerli taş. 2. Gözbebeği. 3. Zar, zarın herhangi bir yüzü. 4. (Kemikte) eklem, oynak yeri. 5. (Badem gibi yemişlerde) iç. 6. (Kitapta, yazıda) bölüm. 7. (Bir konuda, sorunda) can alıcı nokta.
- fassad**, A. a. [fasd'dan] Kan alan cerrah, harcamatçı.
- fassal**, A. s. [fasl'dan] Dedikoducu, çekiştirici.
- fâş**, F. s. Açığa çıkmış, ortaya çıkmış, duyulmuş, yayılmış, çoğalmış, yaygınlaşmış.
- fatamet**, A. a. Zihin açıklığı, çabuk kavrama, anlama.
- fâtır**, **fâtıra**, A. s. (*tı* ile) Yaradıcı, Yaradan. • *Fâtır-üs-semavati ve'l-arz* (gökleri ve yerleri yaradan) Tanrı; *kudret-i fâtıra*, Tanrının yaratma gücü; *sure-i fâtıra*, Kur'an'ın 35. suresi.
- fâtiha**, A. a., s. (*te*, *ha* ile) [feth'den] 1. Açan. 2. Ülke açan, ele geçiren. 3. ö. a. (özellikle) İstanbul'u ele geçiren II. Mehmet'in l a k a b ı. • *Fâtiha-ül-ebvab*, (kısmet kapılarını açan) Tanrı.
- fâtiha**, A. a. (*te*, *ha* ile) 1. Kur'an'ın birinci suresinin adı. 2. Başlangıç. *Elfâtiha*, fatiha suresinin okunduğunu bildirmek.
- fâtihan**, F. a. [fâtiha ç.] Fethedenler, ele geçirenler, ülke alanlar. • *Evlâd-i fâtihan*, (Osmanlı İmparatorluğunda) Rumeli'ye ilk geçenlerin oğulları, soyu.
- fâtiha**, F. be [fâtiha-ane] Ülke almışlara yakışır biçimde.
- fâtik**, **fâtike**, A. s. 1. Çok adam öldüren. 2. Gözüpek, gözükara. 3. Haydut.
- fatim**, A. s. (*tı* ile) [fitnat'tan] Z i h n i açık, uyanık.
- fâtin**, A. s. [fitne'den] Fitneci.
- fâtir**, A. s. [fütür'dan] 1. İlik, soğuyan. 2. Gevşemiş, bıkılmış.

fatîr, A. a. Hamur olmayan mayasız ekmek.

fatn, A. s. Zeki.

fayih, fayiha. Bkz. faih.

faysal, A. a. 1. Karar. H ü k ü m, Bitirme. 2. Kesme. Sona erme. • *Faysalpezir*, sona eren.

fazahat, A. a. (*dat* ile) Rezalet, ayıp. • *Fazahat-i lisaniyye*, ayıp sayılacak biçimde açık açık söyleme.

fazaih, fazayih, A. a. [faziha ç.] Rezaletler, edepsizlikler.

fazail, A. a. [fazilet c.] Faziletler, erdemler. • *Fazail-i asliyye*, temel erdemler. (XX. yüzyılda *vertus cardinales* karşılığı olarak); *-insaniyye*, insanlık erdemleri.

fazazet, A. a. (*zı* ile) Kabalık, sertlik, hoyratlık.

fâzil, fâzıla, fâdil, fâdıla, A. s. Erdem sahibi, üstün, parlak.

fâzîlât, A. a. [fâzıla ç.] Fazilet, erdem sahibi, bilgin kadınlar.

fâzîh, A. s. 1. Rezil, rüsva, çirkin. 2. Rezilce.

fazîha, A. a. 1. Rezalet. 2. Ayıp. 3. Alçaklık, edepsizlik.

fazîhat, A. a. (*dat, ha* ile) Ayıp, utanç, rezalet.

fazilet, A. a. 1. Değer. 2. Bilgi, hüner. 3. İyi ahlak, erdem.

fazl, A. a. 1. Artıklık, üstünlük. 2. Kerem. 3. Bilginlere özgü olgunluk. 4. Olgunluk, bilgi.

fazla, A. a. 1. Artık, ziyade. 2. İleri, çok. 3. Gereksiz.

fazlât, A. a. [fazla ç.] Fazlalar, fazla şeyler.

febiha, A. be. [fe-biha] "Pekâ-

lâ, öyle olsun, imdi, bu halde" anlamlarında kullanılır.

feccat, A. a. (Türkçede yapılmıştır) Acıklılık.

fecacet, A. a. Hamlık, çığlık.

fecai', fecayi, A. a. [facia ç.] Facialar. Acıklı, dert verici şeyler.

fecar, A. a. 1. Günahkârlık, günah, ahlaksızlık, zina. 2. Ahlaksız kadın.

fecc, A. a. 1. Çukur. 2. Geçit. 3. Dağlar arasındaki geniş yol.

fecere, A. a. [facir ç.] 1. Çok günah işlemiş kimseler. 2. Kötü işler yapmış kimseler. • *Kefere-i fecere*, eski tarihlerin İslamlardan başkaları için kullandıkları aşağılayıcı söz.

feci', feci'a, A. s. Acıklı, acı veren.

fecd, A. a. Sabahın çok erken vakti, tan zamanı. • *Fecd-i âti*, (geleceğin fecri). (Ya.) 1908 Meşrutiyetinden sonra, Edebiyat-i Cedide'ye benzemek isteğiyle Servetifünün dergisinde toplanarak yeni bir yazın okulu kurmak isteyen gençlerin takındıkları ad; *-kâzib*, (yalancı tan) çok erkenden doğu tarafında görünen aydınlık; *-sâdik*, (gerçek tan) güneşin doğmasından biraz önce doğu tarafında beliren aydınlık; *salat-i fecr*, sabah namazı; *sure-i fecr*, Kur'an'ın seksen dokuzuncu suresi; *tulû-i fecr*, tan atması; *-şimalî*, kutup bölgelerinde uzun gece yarılarının

da görünen çeşitli renkte ışıklar, kuzey ışığı.

fecve, *A. a.* 1. Açıklık. 2. Avlu.

fedâ, fida, *A. a.* 1. Bir şeyin yoluna gitme, kurban olma. 2. Verme, uğruna verme. 3. Gözden çıkarma, kendi yararından vazgeçme. • *Feda-yi can*, canını verme.

fedâî, *A. s.* 1. Her şeyi göze alan. 2. Canını bile esirgemenen.

fedaiyan, *F. a.* [fedâî ç.] Fedailer. Serdengeçtiler.

fedakâr, *F. s.* Özel yararlarından geçen, onları bir uğurda gözden çıkaran, özverili.

fedakâran, *F. a.* [fedakâr ç.] Fedakârlar. • *Fedakâran-i millet*, millet uğruna kendi yararından vazgeçen kimseler.

fedakârî, *F. a.* Fedakârlık, özveri.

Fedaviyye, *A. a.* Batınilerin fedai takımı. Serdengeçtiler.

feddan, *A. a.* 1. Bir çift saban öküzü. 2. Bir çift öküzle bir günde sürülebilen toprak. 3. (Arap ülkelerinde kullanılan) dönüm birimi (eski feddan 59,3 ar; feddan-i Mısırî 42,1 ar).

fedm, *A. s.* (Hek.) Budala, gabi.

feemma, *A. bağ.* [fe-emma] Kaldı ki, gelince.

fehâmet, *A. a.* (*he* ile) Çabuk anlama, kavrama, zekâ.

fehâris, *A. a.* (*he* ile) [fihris ç.] Fihristler, dizinler.

fehavi, *Ar. a.* [fehva ç.] Anlam-

lar, kavramlar.

fehâd, *A. a.* (Hayb.) Pars.

fehham, **fehham**, *A. s.* Çok zeki, çabuk kavrayan.

fehîm, **f e h î m e**, *A. s.* [fehmden] Anlayışlı, kavrayışlı.

feh, *A. a.* Anlayış, anlama, kavrama. [ç. fûhum].

fehî, **fehmiyye**, *A. s.* Anlayışla, kavrayışla ilgili.

fehîde, *F. s.* Anlaşılmış, kavranmış.

fehüve, *A. bağ.* [fe-hüve] Bu ise, buna göre, budur.

fehva', *A. a.* 1. Anlam. 2. Kavram. 3. Özet, ruh.

feillâ, *A. be.* [fe-illâ] Olmazsa, olmadığı halde.

fekâhet, *A. a.* (*kaf* ile) 1. Fakihlik, fıkıh bilgisinde derinlik. 2. Anlayış, kavrayış.

fekâhet, *A. a.* Güler yüzlü, latifeci olma.

fekar, **fikar**, *A. a., ç.* (*kaf* ile) (Ana.) Omurga kemikleri. • *Zülfikâr*, Bedr savaşında düşmandan alınıp Muhammed Peygamberin Ali'ye verdiği kılıç.

fekeyfe, *A. bağ.* [fe-keyfe] Öyleyse, nasıl ki, bu surette.

fekk, *A. a.* (*kef* ile) 1. Ayırma, açma. 2. Kıрма, koparma. 3. Kurtarma. 4. (Ana.) Çene kemiği. • *Fekk-i âlâ*, üstçene; *-esfel*, altçene.

fekkeyn, *A. a.* (Alt ve üst) İki çene.

fekkî, **f e k k i y y e**, *A. s.* (Ana.) Çeneye ilgili. • *Izam-i fekkîyye*, *şiryân-i fekkî*.

felâ, A. be. O halde, o zaman.

• *Felâcerem*, muhakkak, kuşkusuz.

felâh, A. a. **1.** Kurtuluş. **2.** Mutluluk. • *Hayya âle-l-felâh*, (haydin mutluluk ve kurtuluşa) (ezan tümcesi).

felâhan, **felâhun**, F. a. Taş atma aleti, sapan.

felâhat, A. a. Ekincilik, çiftçilik.

felâhat, F. a. Taş atmada kullanılan alet. Sapan.

felâhyab, F. s. [felâh-yab] Felah bulan. Kurtuluşa eren.

felak, A. a. **1.** Tan zamanı. **2.** Falaka, tomruk.

felâket, A. a. (Türkçede yapılmıştır) Büyük dert, bela.

felâketdide, F. s. [felâket-dide] (Türkçede yapılmıştır) Derde görmüş, derde uğramış. [ç. felâketdidegân].

felâketgâh, F. a. [felâket-gâh] Felaket yeri, büyük dert ve bela yeri.

felâketzede, F. s. [felâket zede] (Türkçede yapılmıştır) Derde uğramış. [ç. felâketzedegân].

felâsife, A. a. [feylesof ç.] Filozoflar. • *Mezahib-i felâsife*, filozofların okulları.

felât, A. a. Çöl; çorak, ıssız, şenliksiz yer.

Felâtun, A. a. Eski Yunan filozofu Eflatun (Platon).

felc, A. a. Vücudun bir kısmının ya da tümünün kımıldamaması hastalığı, inme.

felek, A. a. **1.** Gök. **2.** Zaman. **3.** Talih, baht. **4.** Dünya. **5.** Her gezegenin gökyüzündeki

katı. • *Felek-ül-âlâ*, *felek-ül-eflâk*, eski gökbilimde dokuz gökten öteki felekleri kapsamış olan dokuzuncu felek; sekizincisi on iki burcun bulunduğu *felek-i sâmin*; yedincisi -*Zühal* (Satürn); altıncısı -*Müşteri* (Jüpiter); beşinci -*Merih* (Mars); dördüncüsü -*Şems* (Güneş); üçüncüsü -*Zühre* (Venüs, Çobanyıldızı); ikincisi -*Utariid* (Merkür); birincisi -*Kamer* (Ay); aşağıdan birincidir, bu bakımdan -*esfel* de denir; *nüh felek*, dokuz felek. [ç. eflâk].

felekcah, F. s. [felek-cah] Felek rütbeli. Derecesi felek kadar yüksek.

felekî, **felekiyye**, A. s. **1.** Felekle ilgili. **2.** a. Gökbilimle uğraşan.

felekiyyat, A. a. Astronomi bilgisi, gökbilim.

felekiyyun, A. a. Astronomi bilginleri, gökbilimciler.

felekzede, F. s. [felek-zede] Feleğin zulmüne uğramış, talihsiz. [ç. felekzedegân].

felevat, A. a. [felât ç.] Çöller.

felihaza, A. *bağ* [fe-lihaza] Bundan dolayı, bu nedenden.

Felistin, ö. a. Palestin, Filistin.

felizalike, A. *bağ*. [fe-lizalike] Bundan dolayı, bu nedenden.

fellâh, A. a. [felâhat'ten] **1.** Ekinci, çiftçi. **2.** Mısır çiftçisi. **3.** Kara Arap. [ç. fellâhîn].

fels, A. a. **1.** Akçe, para. **2.** Balık pulu.

felsefe, A. a. Filozofî.

felsefî, felsefiyye, A. s. Felsefeyle ilgili, felsefeden sayılan, felsefece. • *Efkâr-i felsefiyye, fikr-i felsefî*, felsefe düşünceleri.

felsefiyyat, A. a. Felsefe konuları, felsefe.

fem, A. a. Ağız. • *Gonce fem*, konca gibi, küçük ağızlı. [ç. efvah].

femmî, femmiyye, A. s. Ağızla ilgili.

fen. Bkz. fenn.

fena', A. a. 1. Yok olma. Süreksizlik. • *D â r-i fena', dâr-ül-fena'*, (fanilik evi), bu dünya. 2. (Tas.) İnsanın kendinden ve tüm dünya işlerinden vazgeçip birlik denizine dalması. • *fena' fillâh*.

fena'gâh, F. a. [fena'-gâh] (Fânilik yeri) bu dünyâ.

fena'pezir, F. s. [fena'-pezir] Yok olabilir, sürekli olmayan.

fena'yab, F. s. [fena'-yab] Yokolan.

fend, F. a. Yalan, dolan.

feneg, feng, A. a. Tarablus tilkisi. Karsak ve postu.

fenn, fen, A. a. Akıl, deney, kanıtla oluşmuş bilim. (XX. yüzyıl) Bir aralık *technique* karşılığı olarak kullanılmak istenmişse de tutmamıştır. • *Ilm ü fen* olarak b i r l i k t e kullanılırdı. *Edebiyat* karşısı olarak da kullanılmıştır. • *Fenn-i harb, -tedavi, hezarfen*. [ç. fûnun].

fennen, A. be. Fen bakımından, fenne uygun olarak.

fennî, fenniyye, A. s. Fenne ait,

fenle ilgili. • *Makale-i fenniyye, mebahis-i fenniyye, mecmua-i fenniyye*, fen konularını işleyen makale, konular, dergi. • (As.) *Kitaat-i fenniyye*, (istihkâm, muhabere) fen kitaları.

fenniyyat, A. a. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *technologie* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

fer, ferr, F. a. 1. Parlaklık, aydınlık. 2. Süs.

fer', ferî, A. a. (*ayın* ile) 1. Dal, budak, kol. 2. Bir kökten ayrılan kolların her biri. 3. İkinci derecede olan. 4. Ayrıntı. • *Fer'-i fiil*, ortaç.

ferace, A. a. 1. Yabanlık bol cüppe. Sarıklıların giydiği hafif üstlük. 2. Kadınların dışarı çıktıkları zaman giydikleri üstlük.

feradis, A. a. [firdevs ç.] 1. Bahçeler. 2. Cennetler. • *Feradis-i cennet*, cennet bahçeleri.

ferag, A. a. 1. Vazgeçme, çekilip bırakma. 2. Hiçbir şeyle uğraşmayıp rahat etme, dinlenme. 3. Rahatlık. 4. (Huk.) Üstüne çevirme. Başkasına satılan bir yerin kaydedilmesi. • *Ferag-i bal*, yürek rahatlığı; *-hâtır*, zihin rahatlığı; *günc-i ferag*, *küşe-i ferag*, rahatlık, dinlenme köşesi; *ferag ü intikal*, alım satımda tapu muamelesi.

feragat, A. a. 1. Vazgeçme. 2. Tokgözlülük gösterme. 3. Ra-

hatlık, dinçlik. **4.** Dava açtıktan sonra davacının hakkından vazgeçmesi.

ferah, *F. s.* **1.** Bol, geniş. **2.** Neşeli, açık. **3.** Gönlü şentlendiren. **4.** Çok. • *Hesab-i ferah*, geniş tutulan hesap.

ferah, *A. a.* Sevinme, iç açıklığı.

ferahan, *A. be.* Sevinçle, sevinerek.

ferahâver, *F. s.* [ferah-âver] Ferah getirici, sevindirici.

ferahbahş, *F. s.* [ferah-bahş] İç açıcı.

ferahfeza, **ferahfeza**, *F. s.* [ferah-efza] Ferah artırıcı.

ferahî, *F. a.* (*hı* ile) **1.** Genişlik, açıklık. **2.** Bolluk, bereket. **3.** Ucuzluk.

ferahim, *F. a.* **1.** Toplanma, birikme. **2.** Topluluk, bir arada olma.

ferahnâk, *F. s.* [ferah-nâk] **1.** Sevinçli. **2.** Musiki makamlarından biri.

ferahor, *F. s.* Uygun, yakışık, yararlı, layık, orantılı.

ferahrev, *F. s.* [ferah-rev] **1.** Hızlı yürüyen. **2.** İşgüzar. **3.** Savurgan.

ferahrû, *F. s.* [ferah-rû] Güleç, güler yüzlü.

ferahsal, *F. a.* [ferah-sal] Bereketli yıl.

feraid, *A. a.* [feride ç.] Tek bulunan inciler.

feraine, *A. a.* [firavun ç.] Fırvunlar.

feraiş, *A. a.* [ferîş, ferîse ç.] **1.** Döşekler, yataklar. **2.** Odalıklar.

feraiz, *A. a.* [farize ç.] **1.** Farizeler, farzlar. **2.** (İlm-i feraiz'den) Din bakımından miras, mirasçılar ve miras paylaşma konusu olan bilim.

• *Feraiz-i diniyye*, dini farzları. Müslümanların Tanrı buyruğuyla yapma zorunda buldukları işler; *ashab-i feraiz*, mirasçılar.

ferak, **ferk**, *A. a.* Baş; başın tepesi kısmı.

feramîn, (Farsça *ferman* sözcüğünün böyle Arapça çoğul hale konması yanlış sayıldığı halde, kullanılmıştır). Fermanlar.

feramuş, *F. a.* Unutma, hatırdan çıkarma.

ferarîc, *A. a.* [ferruc ç.] Piliçler.

feraset, **firaset**, *A. a.* Hemen anlama, çabuk kavrama.

feraset, *A. a.* [feres'ten] Atçılık, ata binicilik.

ferasih, *A. a.* [fersah'tan] Fersahlar.

ferâşe, *A. a.* **1.** Pervane, kelebek. **2.** Kilit dili. **3.** Balçık.

ferâşet, *A. a.* (Tar.) Kâbe ve peygamber türbesi hademeliği, orayı süpürme işi ve sıfatı. Eskiden bu iş beratla verilir, onlar da her yıl oraya parayla birer vekil gönderirlerdi. • *Ferâşet-i şerife. vekili*, padişahın bu iş için atanan vekili oldu.

ferazende, *F. s.* Kaldırıcı, yükseltici.

ferazî, *F. a.* Yükseklik, ululuk.

ferbeh, **ferbih**, *F. s.* Etli, yağlı,

- semiz.
- ferbehi**, **ferbihî**, *F. a.* Etlilik, yağlılık, semizlik.
- ferbiyuniyye**, *A. a.* (Bitb.) Süt-leğengiller.
- ferc**, *A. a.* Kadın cinslik organı.
- fercam**, *F. a.* Son, sonuç. • *Bedfercam*, sonu iyi olmayan; *nâfercam*, faydasız, yararsız, yaramaz, uğursuz.
- fercamgâh**, *F. a.* [fercam-gâh] Mezar.
- ferce**, **firce**, **fürce**, *A. a.* Acıdan, üzüntüden sonra gelen sevinç, ferahlık, rahatlık.
- ferd**, *A. a.* 1. Bir bütünün her biri. 2. Tek. Çift olmayan. 3. Eşi bulunmayan. 4. İnsanların her biri, birey. 5. (Ya.) Dizeleri birbirleriyle uyaklı olmayan tek beyit. • *Ferd-i âferide*, hiç kimse; *ferd-ül ferd*, ikiye bölünemeyen sayı; *cevher-i ferd*, (eski fizikte) varlığın temeli, bölünemez en küçük cisim; *cüz-i ferd*, atom; *receb-ül-ferd*, Arabi aylardan recep ayı.
- ferda**, *F. a.* 1. Yarın. 2. Gelecek zaman. 3. (Mec.) Kıyamet.
- ferdaniyyet**, *A. a.* 1. Teklik. 2. Yalnızlık. 3. Fransızca *individualite* (bireylik) karşılığı olarak (XX. yüzyıl).
- ferden**, *A. be.* Tek olarak, tek tek. • *Ferden ferden*, Tek tek, bir bir.
- ferdî**, **ferdiyye**, *A. s.* 1. Fertle ilgili, bireysel. 2. Tek şey.

- ferdiyyat**, *A. a.* Tek söylenmiş dize ya da beyitler tümü.
- ferdiyyet**, *A. a.* 1. Birlik, teklik. 2. *individualite* (bireylik) karşılığı (XX. yüzyıl).
- ferec**, *A. a.* Darlıktan, sıkıntıdan kurtulma.
- feres**, *A. a.* At. • *İslah-i nesli-feres*, at cinsini iyileştirme (XX. yy.).
- ferh**, *A. a.* Kuş yavrusu, piliç.
- Ferhad**, *A. a.* (he ile) Ferhat ile Şirin öyküsünün erkek kahramanı. Sevgilisi uğruna dağları devirmekle ün almıştır.
- ferhal**, *F. s.* Düz, uzun saç.
- ferhan**, *A. s.* Sevinçli.
- Ferhar**, *F. ö. a.* Uzakdoğu'da bir kent adı.
- ferhat**, *A. a.* [ferah'tan] Rahatlık.
- ferheng**, **ferhenk**, *F. a.* 1. Bilgi. 2. Sözlük.
- ferhunde**, *F. s.* Uğurlu, kutlu.
- ferhundefal**, *F. s.* [ferhunde-fal] Talihi uğurlu, kutlu.
- ferhundegî**, *F. a.* Uğurluluk, mutluluk.
- ferhundepâ**, *F. s.* [ferhunde-pâ] Ayağı uğurlu.
- feri**. *Bkz.* fer'.
- ferî**, **fer'iyye**, *A. s.* 1. Kökten olmayan, dallara, kollara ait olan. 2. İkinci derecede olan.
- ferid**, *A. s.* [ferd'den] Tek, eş olmaya n. • *Ferid-i asr*, -dehr, -rüzgâr, -zaman, zamanında eşi bulunmayan, tek; *ferid-üd-dehr*, aynı anlamdadır.
- feride**, *A. a.* Benzeri bulunmayan ya da pek az bulunan in-

ci. [ç. feraid].
Feridun. Bkz. Efridun.
ferih, A. s. Sevinçli.
ferik, A. a. 1. İnsan kalabalığı. 2. Büyük bölük. 3. Fırka (tümen) komutanı. Korgeneral.
ferikan, A. a. [ferik c.] Korgeneraller.
ferikayn, A. a. İki taraf, iki fırka. • *Tekabül-ı ferikayn*, iki düşman tarafın karşılaşması.
ferise, A. a. A v l a n a n hayvan.
feriş, A. a. Odalık.
ferişte, **firişte**, F. a. Melek.
ferk. Bkz. ferak.
ferkad. Bkz. farkad.
-fermâ, F. s. "Buyuran, hükmeden" anlamıyla sözcüklere k a t ı l ı r. • Bkz. *gıbtâ-fermâ*, *hükümfermâ*, *fermanfermâ*.
ferman, F. a. Buyruk. • *Ferman-i ilâhî*, Tanrı buyruğu; *-padişahî*, padişah buyruğu. *Emr ü ferman hazret-i m e n lehül emrindir*, (emir ve ferman, e m i r sahibi kimsenindir, anlamında) vezir ve müşürlere yazılan yazıların sonuna yazılırdı. [ç. feramin].
fermanber, F. s. [ferman-ber] Verilen emri yapan.
fermanberdar, F. s. [fermanberdar] Emre uyan, emri yerine getiren.
fermandih, F. s. [ferman-dih] Emir veren, buyuran.
fermanferma, F. s. [fermanferma] Buyruğu geçen, hük-

meden.
fermangüzar, F. s. [fermangüzar] Buyurucu, ferman edici.
fermanrev, F. a. [ferman-rev] 1. Emir buyurucu hükümdar, padişah. 2. Emrin geçerli olduğu ülke.
fermanreva, F. s. [ferman-reva] Emri yürüyen, hükmü geçerli olan.
fermayiş, F. a. 1. Buyurma, emir verme. 2. Ismarlama, sipariş.
fermude, F. a. 1. Buyruk. 2. **Erir**, irade, ferman.
ferî. Bkz. fer.
fer, A. a. Kaçma. Geri çekilme.
ferraş, A. a. [ferş'ten] 1. Hizmet gören. 2. (Yatak, kilim) serren, süpüren.
ferruc, A. a. Piliç.
ferruh, F. s. U ğ u r l u, kutlu, mutlu.
ferruhfal, F. s. [ferruh-fal] Talihi uğurlu, açık.
ferruhî, F. a. Mutluluk, uğurluluk, uğur.
ferruhsiyer, F. s. [ferruh-siyer] Huyu, a h l a k ı uğurlu olan.
ferruhzad, F. s. [ferruh-zad] D o ğ u m u uğurlu olan.
-fersa, F. s. "Eskitici, yıpratıcı, aşındırıcı, yoran, tüketen" anlamıyla sözcüklere k a t ı l ı r. • Bkz. *canfersa*, *hiredfersa*, *tahammülfersa*, *takatfersa*.
fersad, F. s. 1. Akıllı, bilgili. 2. a. Karadut, böğürtlen.
fersah, A. a. Dört saatlik (5000 metrelik) yol. [ç. ferasih].

- fersenk**, *F. a.* Fersah.
fersude, *F. s.* Eskimiş, aşınmış, yıpranmış, örselenmiş.
fersudegî, *F. a.* [fersude-gî] Esiklik. Yıpranma.
ferş, *A. a.* 1. Döşeme. 2. Yayma, yayılma. 3. Döşek, halı, seccade. Yaygı. 4. Yeryüzü. • *Arş ü ferş*, yerle gök.
fertut, *F. s.* 1. Eski. 2. Pek yaşlı. 3. Bunak.
ferûh, *A. s.* Çok sevinçli, çok neşeli.
ferve, *A. a.* 1. Kürk. 2. Hayvanların değerli postu. • *Ferve-i beyza*, beyaz kürk (şeyhülislamlar giyerdi).
ferver, **ferverdin**, *F. a.* 1. Mecusilerin melaikesi. 2. Baharın ilk ayı.
feryad, *F. a.* 1. Bağırma. 2. Ses. 3. Yaygara. 4. Y a r d ı m a çağırma. 5. Sızlanma.
feryadhân, *F. s.* [feryad-hân] Yardım isteyen, yardım için bağırان.
feryadkâr, *F. s.* [feryad-kâr] Feryat eden, bağırان, haykırان.
feryadres, *F. s.* [feryad-res] Yardıma yetişen, yardımcı.
ferz, *F. a.* Satranç oyununda vezir sayılan taş.
ferzane, *F. s.* 1. Bilgin. 2. Benzerlerinden farklı.
ferzanegî, *F. a.* [ferzane-gî] 1. Bilgi. 2. Üstünlük.
ferzend, *F. a.* Oğul, çocuk.
ferzendane, *F. be.* [ferzendane] Oğula, çocuğa yakışır yolda.

- Fes**, *A. ö. a.* 1. Fas'ta bir kent. 2. Fas ülkesi. *Bkz.* Fas.
fe's, *A. a.* İki yüzlü balta.
-fesa, -fesay, *F. s.* Başka sözcüklere e k l e n e r e k büyüleyici anlamını katar.
fesad, *A. a.* 1. Bozukluk. 2. Karışıklık. Çürüme, çürüklük. • *Fesad-i dimag*, delilik, (Mec.) delice düşünce; *-mide*, mide bozukluğu; *kevn ü fesat*, yaratıkların var olup yok olmaları; *âlem-i kevn ü fesat*, (var olup yok olma dünyası), bu dünya; *erbab-i fesat*, eşkiya.
fesadamiz, *F. s.* [fesad-amiz] Fesada düşüren, karıştıran. Kargaşa çıkarان.
fesadat, *A. a.* [fesad ç.] Fesatlar.
fesadengiz, *F. s.* [fesad-engiz] Fesat koparan, karışıklığa yol açان.
fesane, *F. a.* Efsane, masal, öykü.
fesaka, *A. a.* [fâsik ç.] Günah işleyenler.
fesân, *F. a.* Bileği taşı.
fesanzede, *F. s.* [fesân-zede] Bilenmiş.
fesede, *A. a.* [fâsid ç.] 1. Kalplar, sahteler. 2. Fesatçılar, bozuncular.
fesh, *A. a.* 1. Bozma. 2. Kaldırma. 3. Hükümsüz bırakma. 4. Yürürlükten çıkarma. 5. Bir mahkeme hükmünün üst bir mahkeme tarafından bozulması.
fesih, *A. s.* [füshat'ten] Geniş, açık.

feşafeş, *F. a.* 1. Okun havada çıkardığı ses. 2. Hışıltı.

-feşan, *F. s.* "Efşan" kısaltılmışı. "Saçan, saçıcı" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Bkz. hun-feşan, ziyafeşan.*

feşar, *F. s.* Sıkıcı, sıkın.

feşürde, *F. s.* 1. Sıkın sıkıp ezen, suyunu çıkarın. 2. Direnen, duran. • *Feşürdekadem, ayak d i r e y e n; pâ feşürde, ayak direyen.*

feta, *A. a.* 1. Delikanlı, genç. 2. Yiğit. 3. Cömert. • *Lâ feta illâ Ali, Ali'den başka yiğit yoktur.*

fetail, *A. a.* [fetile ç.] Fitiller.

fetava, *A. a.* [fetva ç.] Fetvalar.

feterat, *A. a.* [fetret c.] Hükümetin zayıflık anları, karışık zamanlar.

feteyan. *Bkz. fityan.*

feth, *A. a.* 1. Açma. 2. Başlama. 3. Ele geçirme, zaptetme. • *Feth-i bab*, kapı açma; *-kelâm*, söz açma, söze b a ş l a m a; *-meyt*, otopsi; *Ebülfeth*, (f e t i h l e r babası) II. Mehmet'in lakabı; *sure-i feth*, Kur'an'ın kırk sekizinci suresi; *yevm-el-feth*, Mekke'nin zaptetildiği gün. 4. Mahşer günü. [ç. fütuh, fütuhat].

fetha, *A. a.* 1. Arap abecesinde harfleri *a, e* okutan işaret. • *Fetha-i hafife*, "e" okutanlar; *-sakile*, "a" okutanlar. 2. Delik.

fethî, **fethiyye**, *A. s.* Fetihle ilgili.

fethname, *F. a.* [feth-name] Savaş üstünlüğünde, bir yer ele

geçirilmeye ülkeye haber vermek için gönderilen ilan fermanı, fetihname.

fetil, **fetile**, **fitil**, *A. a.* 1. Fitil. 2. B ü k ü l m ü ş, örülmüş nesne. 3. (Tar.) Tüfek ve topların falyalarına konan kaytan. 4. (Hek.) Merhem sürülüp yara ya sokulan u z u n tiftik. 5. (Mod.) Kumaşın altına ya da kenarına konulan kaytan. • *Hacer-i fetile, hacet-ül-fetile, dağ keteni, taş keten; fetile-i giysu, saç örgüsü.*

fetilesuz, **fetilsuz**, *F. s.* [fetile-suz] Ş a m d a n, kandil.

fetk, *A. a.* 1. Sökme. 2. Yarma, yarıma. • *Retk ü fetk-i umur*, genel işlerin görülmesi.

fetk, *A. a.* Zamanını gözeterek ansızın, açıktan adam öldürme.

fetret, **fitret**, *A. a.* 1. İki peygamber arasında geçen süre. 2. Bir hükümetin zayıflığı zamanı.

fettah, *A. s.* [feth'ten] 1. Kapılar açan, açıcı. 2. Kapalı, karışık işleri çözen (Tanrı).

fettak, *A. s.* (te, kef ile) Çok adam öldürmüş (kimse); kanlı.

fettân, *A. s.* [fitne'den] 1. Fitne koparıcı, kurnaz, karıştırıcı. 2. Gönül alıcı, çekici. • *Gamze-i fettân.*

fetva, *A. a.* Bir sorun ve dava için şeriatın ne dediğini anlatmak üzere müftü tarafından ad söylenmeden (Z e y d, Amr diyerek) yazılan karşılık. Müftü

hükmü. • *Bab-i fetva, daire-i fetva*, Şeyhülislam kapısı denilen daire. [ç. fetava].
fetvahane, *F. a.* [fetva-hane] Şeyhülislam dairesinde fetva işleriyle uğraşan daire.
fetvapenah, *F. s.* [fetva-penah] Şeyhülislam.
fetvapenahî, *F. a.* [fetva-penahî] Şeyhülislamlık.
fevahîr, *A. a.* [fahire ç.] Övünülecek şeyler.
fevahîş, *A. a.* [fahişe ç.] Fahişeler.
fevaîd, *A. a.* [faide ç.] Faydalar, yararlar.
fevaih, **fevayih**, [faiha, fayiha ç.] Çiçeklerin ve yemişlerin kolları.
fevakih, *A. a.* [fakihe ç.] Yemişler.
fevaris, *A. a.* [faris ç.] Farisler, biniciler.
fevasıl, *A. a.* [fasıl ç.] Fasilalar, aralar.
fevat, *A. a.* Ölüm.
fevatih, *A. a.* [fatiha ç.] Fatihalar.
fevayih. *Bkz.* fevaih.
fevazıl, *A. a.* [fazl, fazıla ç.] Fazıllar.
fevc, *A. a.* Bölük, insan kalabalığı. [ç. efvac].
fevcafevc, *F. s.* [fevc-a-fevc] Akın akın.
fevehan, *A. a.* [fevha ç.] 1. Kollar, kokup yayılma. 2. Kan akma.
fevehat, *A. a.* [fevha ç.] Kollar.
feveran, *A. a.* 1. Kaynayıp fiş-

kırma. 2. Coşma, kabarma. 3. Fırlama. • *Feveran-i âb*, suyun fişkirması; -*gazap*, kızgınlığın p a t l a k vermesi; -*zaman*, zamanın taşkınlığı.

fevh, **fevha**, *A. a.* Koku.

fevk, *A. be.* Üst. • *Mafevk*, üst, amir.

fevkalâde, *A. s.* [fevk-el-âde] Adetin dışında, olağanüstü. Hiç görülmemiş.

fevkalbeşer, *A. s.* [fevk-el-beşer] İnsanüstü.

fevkalgaye, *A. s.* [fevk-el-gaye] Gayenin üstünde; hiç u m u l m a d ı k, umulanın üstünde.

fevkalhadd, *A. s.* [fev-el-hadd] Hadden üstünde, haddenden dışarı; pek aşırı.

fevkalme'mul, *A. s.* [fevk-el-me'mul] Umulanın üstünde, umulandan çok.

fevkalmutad, *A. s.* [fevk-el-mutad] Alışılmışın üstünde, dışında, her zamankinden başka.

fevkanî, *A. s.* 1. Üst katı olan. Üstteki. 2. Ü s t t e noktası olan harf (Arap harflerinde).

fevkattabia, **f e v k a t t a b i î y e**, *A. s.* [fevk-at-tabia, -tabiyye] Tabiat üstü. (Fel.) Doğaüstü.

fevkıyet, *A. a.* Üstünlük.

fevr, *A. a.* Hemen, birdenbire olma. • *Alelfevr*, vakit geçirmeden.

fevrî, **fevriyye**, *A. s.* Birdenbire gelen, zorlu bir duygu etkisiyle düşünülmeden yapılan (hareket) (XX. yüzyıl).

fevt, A. a. 1. Bir daha bulamayacak şekilde kaybetme, elden kaçırma. 2. Ölüm. • *Fevt-i fırsat*, -vakt, fırsatı, vakti kaçırma.

fevzare, A. a. Döner fıskıye. Havuz fıskıyesi.

fevz, A. a. 1. Kurtuluş. 2. Üstünlük. 3. Başarı.

fevza, A. a. 1. Kargaşalık. 2. (XX. yy.) Anarşi.

fevzaî, A. s., a. (*fe*, *dad* ile) Kargaşalıkla ilgili. (XX. yüzyıl) Anarşist.

fev', A. a. 1. Gölge. 2. Ganimet, çapul. 3. İslam olmayanların, devlete verdikleri vergi, haraç.

feyafi, A. a. [*feyfa* ç.] Çöller, sahralar.

feyayih, A. a. [*feyha* ç.] Boşluklar, hiçlikler.

feyezân, A. a. 1. Taşma, çok gelme. 2. Su basma. • *Feyezân-i enhar*, -miyah, ırmakların, suların taşması.

feyf, A. a. Düz ve açık yer.

feyfa, A. a. Çöl. Düz, büyük sahra. [ç. feyafi].

feyfaneverd, F. s. [*feyfa*-neverd] Çöllerde y o l alan. Çöl yolcusu.

feyh, A. a. (Koku) yayılma.

feyha, A. s. Büyük, geniş, engin.

feylesof, A. a. 1. Felsefeyle uğraşan. 2. Dünyayı umursamaz; kalender. 3. Hikatsiz.

feyyaz, A. s. 1. Gür, bereketli. 2. Bolluk verici, feyz verici. • *Feyyaz-i mutlak*, Tanrı.

feyyil, A. a. Zayıf hüküm.

feyz, A. a. 1. Bolluk. • *Feyz ü bereket*. 2. Bağış, ihsan. • *Feyz-i ilâhî*. 3. İlerleme, olgunlaşma. 4. (Tas.) Mutluluk, Tanrı'nın verdiği iç mutluluğu. [ç. füyuzat].

feyzâver, F. s. [*feyz*-âver] Feyz getiren.

feyzbahş, F. s. [*feyz*-bahş] Bereket ve bolluğu oluşturan.

feyzdar, A. s. [*feyz*-dar] Gürelmiş, feyzli.

feyznâk, F. s. [*feyz*-nâk] Feyzli, verimli.

feyzresan, F. s. [*feyz*-resan] Feyz veren. Yetiştiren.

fezyab, F. s. [*feyz*-yab] 1. Feyiz bulucu, bulan. 2. Gelişen. bollaşan. 3. Mutlu. 4. İlerlemiş.

-feza, F. s. "Efza"nın kısaltılmışı. "Artıran" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Canfeza*, *ferahfeza*, *ruhfeza*.

feza', A. a. (*dat*, *hemze* ile) 1. Geniş alan. 2. Gök cisimleri arasındaki boşluk, uzay. • *Feza'-yi namütenahi*, sonsuz uzay; *feza'-nevert*, uzayda giden, orada dolaşan.

feza', A. a. (*ze*, *ayın* ile) 1. Korkup kaçma. 2. Dayanamama. 3. Umarsızlık ve korkuyu belli etme. 4. İnleyip sızlanma. • *Ceza' ü feza'*.

feza'î, A. s. *F e z a y l a*, uzayla ilgili, uzaysal.

fezalik, A. a. [*fezleke* ç.] Fezlekeler.

fezayende, F. s. Artırıcı, çoğaltıcı.

lezayiş, *F. a.* Artma, çoğalma, bollaşma.

lezleke, *A. a.* 1. Öz, özet. 2. Kısa anlatma, anlatım özeti. 3. (Huk.) Sorgu özeti. 4. Kararların kısaca yazılması.

fıdda, *A. a.* (*dat* ile) Gümüş. • *Da'ül-fıdda*, gümüşle z e h i r l e n m e (*argyrie*).

fıkara. *Bkz.* fukara.

fıkarat, *A. a.* [fıkra ç.] 1. Fıkralar. 2. Küçük öyküler. • *Fıkarat-i lâtime*, latif öyküler; *-müntahabe*, seçilmiş öyküler. 3. Tümceler, paragraflar. • *Fıkarat-i anife*, yukarda geçen tümceler. 4. (Ana.) Omurgalar. • *-acziye*, sağrı omurları; *-kataniye*, bel omurları; *-rakabiye*, boyun omurları; *-us'usiye*, kuyruk omurları; *-zahriye*, sırt omurları.

fıkarî, **fıkariyye**, *A. s., a.* (Hayb.) Omurga, omurgaya mensup, onunla ilgili. • *Amud-i fıkarî*, omurga; *fıkariyye*, omurgalılar; *gayr-i fıkariyye*, omurgasızlar.

fıkh, *A. a.* 1. İyi bilmek. 2. Şeriat bilgisi. Şeriat sorunlarının uygulanmış bölümünün bilgisi. Kitap, sünnet, icma-i ümmet, kıyas-i fukaha ile şeriat sorunlarını çözümüleme bilgisi. • *Fıkh-i Hanefî*, *-Malikî*, *-Şafîî*.

fıkhî, **fıkhîyye**, *A. s.* Fıkıhla ilgili.

fıkra, *A. a.* 1. Omur. 2. Bir yazının ayrıca bir konu olabilecek yolda olan ve ondan ay-

rılmış bulunan parçası. 3. Paragraf, bölümce. 4. (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş hikâyeleri gibi) çok kısa öyküler. 5. Yasa maddelerinin paragraflarından her biri. 6. Küçük öykü (Ed. Ce.). 7. Yazılmış herhangi kısa bir haber. 8. Fransızca *chronique* anlamında g ü n d e l i k olayların kısa olarak ve iyi bir üslupla yazılmış biçimleri, köşe yazısı.

fırak, *A. a.* [fırka ç.] Fırkalar, partiler. • *Fırak-i dalle*, sapıtılmış, yoldan çıkmış gruplar (dinde); *-siyasiye*, siyasal partiler.

fırka, *A. a.* 1. İnsan kalabalığı grubu. 2. Siyasal parti. 3. Asker tümeni. • *Fırka-i askeriye*, tümen; *-naciye*, Müslüman grubu; *-siyasiye*, siyasal parti.

fırsat, **fürsat**, *A. a.* (*sat* ile) Uygun zaman ve durum.

fırsatbîn, *F. s.* [fırsat-bîn] Fırsat gözeten.

fırsatcu, *F. s.* [fırsat-cu] Fırsat arayan, fırsat bekleyen.

fırsatyab, *F. s.* [fırsat-yab] Fırsat bulan, eline fırsat geçen.

fıtam, *A. a.* Sütten kesme.

fıtnat, *A. a.* Zihin açıklığı. Çabuk kavrayış.

fitr, *A. a.* Oruç açma. • *lyd-i said-i fitr*, Ramazan (şeker) bayramı; *sadaka-i fitr*, oruç bozma sadakası (bayramdan önce yoksullara dağıtılırdı).

fitra, *A. a.* Sadaka-i fitr da denilen oruç bozma sadakası

fitrat, A. a. 1. Yaradılış. 2. Yararıcı kuvvet, kudret, güç.

fitraten, A. be. Yaradılıştan olarak.

fitrî, fitriyye, A. s. Yaradılıştan olan.

fitriyye, A. a. (Fel.) Doğuştancılık. Fr. *nativitisme* karşılığı olarak (XX. yüzyıl).

fi', (Türkçede kullanılmıştır) Paha, değer, fiyat. • *Fi-i aslî*, asıl değer; *-carî*, geçer değer; *-kat'i*, son fiyat, olacağı.

fi, A. be. 1. Katıldığı sözcüklerin sonlarını *i* okutur ve *-de* haline koyar. • *Fi nefsülemr*, Latince *In re* sözü karşılığı (XX. yüzyıl).

2. *Fi*, eskiden tarih okunurken yanlarına katılırdı; *fi 2 haziran*, "filanca zamanda" anlamına "fi filan tarihinde" denilirdi. • *Fi-l-asl*; *fi-l-hakika*; *fi-l-hal*; *fi-l-mesel*; *fi-l-vaki*; *fi-mabad*; *fi sebilullah*; *fi yevmina*; *fi zamanına*.

fial, A. a. [fiil ç.] Eylemler. İşler. • *Bed-fial*, yaptıkları kötü olan.

fiat, (Türkçede) *fi'* sözcüğünün çoğulu gibi kullanılmıştır. Paha, değer.

ficâ', fücâ', A. a. (hemze ile) Ansızın gelme, birdenbire gelme, bastırma.

ficac, A. a. [fecc ç.] 1. Çukurlar. 2. Geçitler. 3. Dağlar arasındaki geniş yollar.

fidye, A. a. Birinin esirlik ya da beladan kurtarılması için verilen para, kurtarmalık. • *Fidye-i necat*, can kurtarma ak-

çesi.

fie, A. a. Kalabalık, topluluk. • *Fie-i kalile*, az bir insan topluluğu (kötülük için bir araya gelmişlere denirdi).

figan, F. a. Bağırıp çağırma. İnlleme. Hayıflanma.

figâr. Bkz. fikâr.

-fih, A. il. "Onda, içinde" anlamıyla söze katılır. • *Ma nah-nü fih*, konuştuğumuz; *münazaün fih*, hakkında tartışma çekişme olan, k a v g a l *mef'ul-in fih*, -de hali.

fihal, A. a. [fahl ç.] Üstün kim seler.

fiham, A. a. [fahm ç.] Ulular büyükler. • *Vükelâ-i fiham*.

fihris, A. a. 1. Bir kitabın içindeki maddeleri, konuları gösterir cetvel. 2. Dizin.

fiil, fi'l, A. a. 1. İş. • *Fi'l-i hayr*, hayırlı iş; *-şeni'*, çok kötü iş (ırza geçmeler için kullanılırdı); *-şerr*, kötü iş, *bilfiil*, sözle değil, işle, işe karışarak. 2. (Dilb.) Eylem, oluş, durum gösteren söz. • *Fiil-i cevherî*, -imek mas-tarından yapılan varlık eylemi;

-hikâye, hikâye birleşik zamanı; *-iane*, karmaşık eylemler yapmak için başka eylemlere katılan bilmek, vermek, yazmak gibi yardımcı eylemler; *-iktidarî*, yeterlik eylemi; *-iltizamî*, gereklik kipi; *-istimrarî*, sürerlik eylemi; *-lâzım*, geçişsiz eylem; *-malûm*, etken eylem; *-mazi*, geçmiş zaman kipi; *-meçhul*, edilgen eylem *-mukarabe*, yaklaşma eylemi

-mutavaat, öze dönüşlü eylem; -muzari, geniş zaman kipi; -müşareket, işteşlik eylemi; -müteaddi, geçişli eylem; -rivayet, rivayet birleşik zamanı; -şart, 1. Şart birleşik zamanı. 2. Dilek -şart kipi; -facilî, tezlik eylemi; -temenni, dilek -şart kipi; -vucubî, gereklik kipi. 3. (Arap Dilb.) Kök sözcüklerin kalıbı. • Fa'-ül-fiil, eylem kökündeki birinci harf; ayn-ül fiil, ikinci harf, lâm-ül-fiil, üçüncü harf. Fer'-i fiil, (ism-i fail, ism-i mef'ul, sıfat-i müşebbehe) Ortaç. 4. (Psi.) Fiil-i münâ'kis, tepke. Fr. reflexite karşılığı (XX. yüzyıl).

fiilen, A. be. İş olarak, iş halinde. Yapararak, karışarak. • Fii-len zimedhal, iş görerek k a r ı ş m ı ş (kimse).

fiilî, fiiliyye, A. s. 1. Eylemle ilgili. 2. Gerçekten yapılan, sözde kalmayan. • Cümle-i fiiliyye, yüklemi eylem olan tümce, eylem tümcesi; hizmet-i fiiliyye, ilk askerlik görevi.

fiiliyyat, A. a. İş olarak, gerçekten yapılan şeyler. İşler.

fiiliyye, A. a. (Fel.) Fr. activisme karşılığı olarak (etkincilik) felsefe terimi (XX. yüzyıl).

fikar. Bkz. fekar.

-fikâr, figâr, F. s. "Yaralı" anlamıyla sözcüklere katılır. • Dilfikâr, gönlü yaralı.

fikdan, A. a. 1. Eksiklik. 2. Bulunmama. 3. Yokluk. • Fikdan-i irade, irade yitimi, Fr. aboulie karşılığı (XIX. yüzyıl); -kuva,

Fr. adynamie karşılığı (XX. yüzyıl). Bkz. adem, madumiyet.

-fikên, -füken, F. s. Efken kısaltması.

-fikende, F. s. Efkende kısaltması.

fikr, A. a. 1. Fikir, düşünce. 2. Akıl. 3. Oy, istek. 4. Bellek, hafıza. • Fikr-i muzmer, dışarı vurulmamış, gizli düşünce; -sabit, saplantı; -takib, peşini bırakmama, sona erdirme.

fikren, A. be. 1. Düşünerek. 2. Belli etmeden, içinden düşünme.

fikret, A. a. Düşünme. Düşünmeye dalma.

fikrî, fikriyye, A. s. Fikirle ilgili, düşünsel. • Hayat-i fikriyye, düşünme yaşamı.

fikriyyat, A. a. Fikir işleri (XX. yüzyıl).

fil, A. a. (Hayb.) Fil. [ç. füyul].

fil'asî, A. be. [fi-l-asî] Aslında.

filban, F. a. [fil-ban] Fil bakıcısı.

filcümle, A. be. [fi-l-cümle] Sözüün kıtası, nihayet. Hepsî, tümü.

filhakika, A. be. [fil-l-hakika] Gerçekten, doğrusu.

filhal, A. be. [fil-l-hal] Şimdi, hemen.

filizz, A. a. Erir ham maden. İşlenmemiş maden, filiz.

filizzat, A. a. [filizz ç.] Ham madenler. • Filizzat-i seb'a, altın, gümüş, cıva, bakır, demir, kalay, kurşun filizleri.

filmesel, A. be. [fil-l-mesel] Ör-

- neğin, örnekteki gibi.
filpaye, *F. a.* [fil-paye] Sütun ayağı.
fimaba'd, *A. be.* [fi-ma-ba'd] Bundan sonra.
fina, *A. a.* Avlu.
firağ, *A. a.* 1. İşten güçten el çekme. 2. Rahatlık, başı dinçlik, esenlik.
firak, *A. a.* Ayrılık, ayrı düşme.
firar, *A. a.* Kaçma, kaçamak, kurtulma.
firari, *A. s.* Kaçak, kaçkın.
firaset. *Bkz.* feraset.
firaş, *A. a.* Döşek, yatak. • *Esiri firaş*, hasta; *hemfiraş*, kadın eş; *sahib-i firaş*, hasta.
firavan, *feravan*, *F. s.* Bol, çok.
firavun, *A. a.* 1. Mısır'ın ilkçağlardaki hükümdarlarına verilen unvan. 2. Aşırı inat ve kibirlilik. [ç. feraine].
firaz, *feraz*, *F. a.* Yükseklik, çıkış. • *Firaz ü neşib*, iniş çıkış, engelibelik.
-firaz, *F. s.* "Yükselten" anlamıyla sözcüklere katılır, "efraz" sözünün kısaltılmışıdır. • *Gerdenfiraz*, *nahvetfiraz*, *serfiraz*.
firce. *Bkz.* ferce.
firdevs, *A. a.* 1. Cennette altıncı bahçe. 2. Bahçe. • *Firdevs-aşıyan*, cennetlik (rahmetli). [ç. feradis].
firhan, *A. a.* [ferh ç.] 1. Kuş yavruları, piliçler. 2. Fidanlar, taze otlar.
-firib, *F. s.* "Aldatan, kandıran" anlamıyla sözcüklere ulanır. •

- Avamfirib*; *dilfirib*; *eblehfirib*; *nazarfirib*; *nigehfirib*; *ruhfirib*.
firib, *F. a.* Hile, dek, oyun. (Mec.) Oyalama.
firibane, *F. be.* [firib-ane] Aldattır, o y a l a r yolda.
firibende, *F. s.* Aldanmış, kapılmış.
firibhor, **firibhorde**, *F. a.* Hileye aldanma, kanma.
firifte, *F. s.* Aldatılmış, kandırılmış.
firistade, *F. s.* 1. Gönderilmiş. 2. Elçi. 3. Peygamber. [ç. firis-tadegân].
firiste, *F. s., a.* 1. Gönderilmiş. 2. Elçi. 3. Peygamber. [ç. firis-tegân].
firişte, **ferişte**, *F. a.* Melek. [ç. firiştegân].
firkat, **fürkat**, *A. a.* Ayrılık.
firkatzede, *F. s.* [firkatzede] 1. Ayrılık çeken. 2. Ayrılmış.
firu. *Bkz.* füru.
firud, *F. a.* 1. Bir yerin, bir nesnenin en alçak, en aşağı bölümü. 2. Alt, aşağı. 3. s. Aşağı, alçak, boyun eğen.
firuz, **piruz**, *F. s.* 1. Kutlu, mutlu. 2. Üstün gelmiş.
firuze, **piruze**, *F. a.* 1. Gök renk. 2. Nişabur'da çıkan gök renkte yüzük taşı.
firuzefam, *F. s.* [firuze-fam] Gök renkte. Mavi renk.
fisebilullah, *A. be.* [fi-sebil-ullah] Tanrı yolunda. (Mec.) Karşılıksız.
fisk, *A. a.* 1. Günah işleme. 2. Dinin yasakladığı şeyleri yapma. • *Fisk ü fücür*.

fiskiyye, A. a. Suyu yukarı doğru püskürten musluk, fiskiye.
fişnâb, F. a. [fişne-âb] Vişne şerbeti. Bkz. vişnâb.
fiten, A. a. [fitne ç.] Fitneler, karışıklıklar.
fitil. Bkz. fetil.
fitne, A. a. 1. Azdırma, baştan çıkarma. 2. Karışıklık. 3. Arabozan. 4. Fitne ve fesat çıkaracak derecede güzel kimse. • *Fitne-i âlem*, herkesi birbirine düşüren güzel; *ikaz-i fitne*, karışıklık çıkarma. [ç. fiten].
fitneamiz, F. s. [finte-amiz] Karıştırıcı, fesatçı.
fitnecu, F. s. [fitne-cu] Fesatçı. Fitne arayan. [ç. fitnecuyan].
fitneçeşm, F. s. [fitne-çeşm] Gözleri fitne uyandıran.
fitneengiz, F. s. [fitne-engiz] Fesat koparan, fesat çıkaran.
fitneger, F. s. [fitne-ger] Fitneci. [ç. fitnegeran].
fitnekâr, F. s. [fitne-kâr] Fitneci.
fitrak, F. a. At eyerinin terkisi. Terki kayışı.
fitret. Bkz. fetret.
fityan, feteyan, A. a. [feta ç.] Yiğitler, erler.
frengî, F. a. 1. Frenk, Avrupalı, Hıristiyan. 2. (Türkçede) Frengi.
Frengistan, F. ö. a. 1. Batı dünyası. 2. Hıristiyan dünyası.
fuad, A. a. 1. Yürek. Kalp, dil, gönül. 2. Anlık. • *Cazib-ül-fuad*, sevimli, yüreği kendine çeken; *mecruh-ül-fuad*, yüreği yaralı, kırık; *mesrur-ül-fuad*,

gönlü sevinç içinde; *ruşen-fuad*, aydın yürekli.

fuhş, A. a. 1. İş ve sözde taşkınlık. 2. Edep ve terbiyeye uymaz davranış. 3. Ayıp, zina, fuhuş. [ç. fuhşiyat, fevahiş].

fuhul, A. a. [fahl ç.] 1. Benzerlerinden üstünler. 2. Başlar, başkanlar. • *Fuhul-i muhad-disin*, -müfessirin, -ş u a r a, -ulema, hadisçilerin, tefsircilerin, ozanların, bilginlerin ileri gelenleri.

fukaha, A. a. [fakih ç.] Fıkıh bilginleri. • *Fukaha-i Hanefiye*, -Şafiîye, Hanefi, Şafii din bilginleri.

fukara, fıkara, A. a. [fakir ç.] Fakirler, yoksullar. • *Fukara-i sâbirin*, sabreden, dayanan fakirler.

fukka, A. a. Boza.

fukka'î, A. s. Bozacı.

ful, A. a. Bakla. • *Ful-i marî*, nohutu andıran, deve yemi denen küçük ve kara tane.

fulâd, A. a. (Farsça *pulâd* sözünün Arapça biçimi) Çelik.

furuz, A. a. [farz ç.] Farzlar.

furza, furzat, A. a. 1. Gedik, delik, çentik. 2. Su yolu ağzı. 3. Liman, gemi demir atacak yer. 4. Hokka ağzı.

fusaha, A. a. [fasih ç.] Açık ve düzgün anlatılı kimseler. • *Fusaha-yi Arab*, Arap açık ve düzgün anlatışlıları.

fusul, A. a. [fasıl ç.] Fasıllar, bölükler, kısımlar. • *Fusul-i erbaa*, dört fasıl (mevsim).

fusus, A. a. [fass ç.] 1. Yüzük

taşları, yüzükler. **2.** (Badem gibi) Yemiş içi.
fudur, A. a. Mantar.
fuzalâ', A. a. (*dat i l e*) [fadil, fazıl ç.] Fazıllar, olgunlar, bilginler, erdemliler.
fuzuh, fuzuhât, A. a. (*dat, ha ile*) Rezalet, rüsvaylık.
fuzul, A. a. [fazl ç.] **1.** Fazla, gereksiz şey, söz. **2.** Haksız, aşkın davranma.
fuzulen, A. be. **1.** Haksız ve izinsiz olarak. **2.** Zorbalıkla.
fuzulî, A. s. [fuzul'den] **1.** Boşuna, haksız, yersiz. **2.** Boşboğaz.
fücâ'. Bkz. ficâ'.
fücaar, A. a. [facir ç.] Günahkârlar.
füc'e, A. a. Birdenbire gelen, olan şey.
füc'eten, A. be. Birdenbire, ansızın (ölüm).
fücur, A. a. Günah, zina.
fühüm, A. a. [fehm ç.] Anlamalar, kavramalar. • *Eshab-i fühüm*, anlayışlı, kavrayışlı kimseler.
fükâhat, A. a. [fükâhe ç.] Eğlenceli fıkralar, latifeler.
fükâhe, A. a. Eğlenceli fıkra, latife.
-füken. Bkz. fiken.
fülân, A. a. Falan, filan.
fülfül, A. a. Karabiber.
fülk, A. a. **1.** Gemi, kayak, filika. **2.** Ağırşak. **3.** Yuvarlak nesne. **4.** Nuh'un gemisi.
füls, A. a. **1.** Bakır para, ufak akçe. **2.** (Hek.) Pul pul düşen kabuk.

fülûl, A. a. [fel ç.] Kılıç yüzündeki çentikler.
fülûs, A. a. [füls ç.] Bakır paralar.
fündük, A. a. (F a r s ç a bunduk, p u n d u k'un Arapçası) **1.** Fındık. **2.** Han.
fünun, A. a. [fenn ç.] Fenler. Uygulanmış bilimler. • *Fünun-i bahriyye*, denizcilik fenleri; - *harbiyye*, savaş bilgileri; - *şetta*, çeşitli fenler; *darülfünun*, üniver site; *Mecmuai Fünun*, Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniyye'ce 1862'de çıkarılan aylık dergi; *zulfünun*, çok şeyler bilen.
fürada, fürade, A. be. **1.** Tek, eşsiz, benzersiz. **2.** Tek tek, bir bir, ayrı ayrı. **3.** Birbiri ardından.
fürat, A. s. (*te ile*) **1.** Tatlı, içilebilir (su). **2.** ö. a. Fırat.
Füratan, A. ö. a. (İki Fırat) Fırat ile Dicle ırmakları.
fürce, ferce, A. a. **1.** Aralık, çatlak. **2.** Fırsat. **3.** Baskıdan kurtulma.
fürce. Bkz. ferce.
fürceyab, F. s. [fürce-yab] (Girmek için) bir gedik, yarık bulan.
Fürkan, A. a. Kur'an. • *Sure-i Fürkan*, Kur'an'ın 25. suresi; *yevm-el-fürkan*, Bedir savaşı.
fürkat. Bkz. firkat.
Fürs, A. c., a. **1.** Farslılar, Fars ulusu. **2.** Eski İran.
fürsah, A. a. [faris ç.] **1.** Usta biniciler. **2.** Atlılar.
fürsat. Bkz. fırsat.

Fürsî, A. s. Farslı.
Fürsiyyat, A. a. Fars dili kural ve deyimleri bilgisi.
fürsran, F. s. [fürs-ran] At süren, at koşturan.
fürü, **fîru**, F. s. 1. Bir nesnenin, bir yerin en alçak, en aşağı bölümü. 2. Alt, aşağı.
fürü, **fîru**, F. s. 1. "Aşağı, alçak, aşağılık" anlamlarıyla ön ve sonek olarak kullanılır. 2. B o y u n e ğ e n .
fürü', A. a. [feri' ç.] 1. Dallar, budaklar. 2. Bir kökten ayrılmış bölükler. 3. Bir atadan gelen çoluk çocuk, torunlar.
fürü'at, A. a. [fürü' ç.] Dallar budaklar.
füruc, A. a. [ferc ç.] Kadınların cinslik organları.
fürug, F. a. Işık, aydınlık • *Mihri fûrugeşan*, ışık saçan güneş.
füruh, A. a. [ferh ç.] Kuş yavruları, piliçler.
füruht, F. a. Satım, satış. • *Füruht ü hirid*, alım satım, ticaret.
füruhtar, F. s. Satıcı.
füruhte, F. s. Sifat.
füruk, A. a. [fark ç.] Farklar, başkalıklar. • *Fürük-i elfaz*, lafız farkları.
fürumande, F. s. Âciz, yorgun, bitkin. [ç. fûrumandegân].
fürumandegî, F. a. Yorgunluk, bitkinlik.
fürumaye, F. s. Soyu alçak, soy-suz.
fürunihade, F. s. İndirilmiş, çıkarılmış.
fürus, A. a. [feres ç.] Atlar.

füruset, **fürusiyyet**, A. a. At yetiştirme, binicilik bilgisi.
fürusî, F. s. İyi binici.
füruş, A. a. [ferş ç.] Döşemeler.
-füruş, F. s. "Satan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Azametfüruş; badefüruş; çayfüruş; hadfüruş; işvefüruş; malûmatfüruş; meyfüruş; tafrafüruş*.
füruter, F. s. [fürü-ter] Çok alçak, çok aşağı olan.
füruterîn, F. s. [fürü-ter-în] En alçak, en aşağı olan.
-füruz, F. s. [efruz'dan] "Parlatan, nurlandıran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cihanfüruz; dîlfüruz; hatîrfüruz; kî-tîfüruz*.
füruzan, F. s. Parlak.
füruzende, F. s. Aydınlatan, parlatan.
füruzide, F. s. Işıklandırılmış, aydınlanmış, belirlenmiş.
füşhat, A. a. Genişlik, açıklık.
füşhatkede, F. a. Geniş yer, alan.
füşhatseray, F. s. [füşhat-seray] Çok geniş, büyük saray. • *Füşhatseray-i âlem*, dünya.
füssak, A. a. [fâsik ç.] Doğru yoldan çıkmış olanlar.
füstük, A. a. Fıstık.
füsuk, A. a. 1. Günah işleme. 2. Günah.
füsul, A. a. [fesl c.] Bayağı, alçak kimseler.
füsulet, A. a. Bayağılık, alçaklık.
fusun, F. a. [æfsun hafifi] Büyü.

füsünâlûd, *F. s.* [fusun-âlûd] Büyüleyici.
füsunger, *F. s.* [fusun-ger] Af-suncu, büyüçü.
füsunkâr, *F. s.* [fusun-kâr] Büyüleyici.
füsünperver, *F. s.* [fusun-per-ver] Büyüleyici.
füsunsaz, *F. s.* [fusun-saz] Büyüleyici.
füsus, *F. a.* 1. Kandırma, doğru yoldan saptırma. 2. Kınama, ayıplama. 3. Şaka, alay. 4. Eğlenme, sarakaya alma. 5. Yazıklanma, üzüme. 6. ü. Yazık!
füsusa, *F. ü.* Çok yazık, ne yazık!
füsürde, *F. s.* [efsürde hafifi] Donmuş. • *Füsürde -dil*, gönlü donmuş, duygusuz.
fütade, *F. s.* [üftade hafifi] Düşmüş, düşkün.
fütadegân, *F. s.* [fütade ç.] 1. Düşmüşler. 2. Düşkünler, tutkunlar.
fütan, *eftan*, *F. s.* Düşen, düşerek.
füttâk, *A. a.* [fâtık ç.] 1. Çok adam öldürmüş kimse ler, kanlılar. 2. Haydutlar.
fütude, *F. s.* Kanmış, aldanmış.
fütuh, *A. a.* [feth ç.] 1. Zaferler, fetihler. 2. Yürek yoluyla Tanrı bilgisine ulaşma. 3. Tanrı rahmeti, ruhani nimetler.
fütuhât, *A. a.*, ç. [fütuh ç.] Fe-

tihler.

fütur, *A. a.* Gevşeklik, usanç, bezginlik. • *Bilâfütur*, futursuzca, usanmadan.
fütüvvet, *A. a.* 1. Gençlik, delikanlılık. 2. Cömertlik. 3. Yiğitlik. • *Fütüvvetlü*, mü l a z ı m (teğmenler)le yüzbaşılar ve bunların karşılığı olarak sivillerde rabia rütbesinde olan memurların resmi unvanı.
fütüvvetmend, *F. s.* [fütüvvetmend] Cömertliği, mertliği olan. [ç. fütüvvetmendân].
fütüya, *A. a.* Fetva.
füvak, *A. a.* 1. Hıçkırık. 2. Can çekişme.
füyu', *A. a.* [fey' ç.] 1. Gölgeler. 2. Ganimetler, çapullar. 3. İslam olmayanların, devlete verdikleri vergiler, haraçlar.
füyuf, *A. a.* [feyf ç.] Düz ve açık yerler.
füyul, *A. a.* [fil ç.] Filler.
füyuz, *A. a.* [feyz c.] 1. Bolluklar. 2. Bağışlar, ihsanlar. 3. İlerlemeler, olgunlaşmalar. 4. Mutluluklar. [ç. füyuzat].
füyuz, *A. a.* (Akarsuda) Taşmalar, taşkınlar.
-füzud, *F. s.* [efzud hafifi] Artıcı.
-füzun, *F. s.* [efzun hafifi] (Zeile) Çok, ziyade.
füzunî, *F. a.* Artma, çoğalma.
füzunter, *F. s.* [füzun-ter] Pek çok, pek ziyade.

G

g. 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi ikinci, Arap abecelerinin on dokuzuncu harfi olan *gayn* harfiyle Osmanlıca ve Farsça abecenin yirmi beşinci harfi olan *kâf* harfinin *ge* sesi veren okunuşlularını karşılar. 2. *Ge* sesi veren *kef* harfine *kâf-i Farisî* ya da *kâf-i Acemî* denir. • *Gâh, germ, gil, gûya*, 3. G harfi ebced hesabında 1000, *kef* harfi de 20 rakamına işaret eder.

gabât, A. a., ç. [gabe ç.] Gabeler, vahşi hayvan yatağı sık ormanlar.

gabavet, A. a. Kalinkafalılık, anlayışsızlık.

gabe, A. a. 1. Sık orman. 2. Yirtıcı hayvan yatağı. [ç. gabat].

gabgab, A. a. Çene altı. Çifte gerdan.

gabî, A. s. Kalinkafalı. Anlayışsız. Bön. [ç. agbiya].

gabın, A. s. [gabn'dan] Alışverişte aldatan, hileci.

gabr, A. a., s. 1. Kalan. 2. Gelecek zaman. 3. (Arap Dilb.) Gelecek zaman.

gabn, A. a. 1. Alışverişte aldatma. 2. Aşırı kazanma. • *Gabn-i fahiş*, aşırı kâr, faiz alıp

aldatma.

gabra', A. a. 1. Yer, toprak. Yeryüzü. 2. s. Toprak rengi.

gad, A. a. Erte, yarın.

gada, A. a. Sabah yemeği.

gadat, A. a. Sabah. Sabahın erken zamanı. [ç. gadavat].

gaddar, A. s. [gadr'den] 1. Çok gadreden. Zulmeden. 2. Vefasız. 3. Soyucu, pahacı.

gaddarane, F. be. [gaddar-ane] Hiç acımadan, haince.

gaddare, A. a. (Türkçede yapılmıştır) 1. Uzun kama. 2. İki yanı keskin kılıç.

gaddarî, F. a. 1. Gaddarlık, kıyıcılık. 2. Vefasızlık. 3. Soyuculuk, pahacılık.

gadir, **gadire**, A. s. 1. Gaddarlık, kıyıcılık eden. 2. Sözünde durmayan. 3. Aldatan, kandıran.

gadîr, A. a. 1. Durgun su. 2. Gölcük.

gadirî, **gadirîyye**, A. s. Göle ait, gölden biten. • *Fasile-i gadirîyye*, göl bitkileri.

gadiyye, A. a. Sabahın erken vakti; tan atmasıyla güneş doğması arası.

gadr, A. a. 1. Vefasızlık. 2. Acımasızlık. 3. Haksızlık.

gadrîde, *F. s.* [g a d r - d i d e]
Gadre uğramış. Haksızlık görmüş.

gadruf. *Bkz.* gudruf.

gadub. *Bkz.* gazub.

gaffar, *A. s.* Bağışlaması, ayıpları örtmesi çok olan (Tanrı).

gafil, *A. s.* [gaflet'ten] **1.** Habersiz, dikkatsiz. **2.** Önden yapacağını ve başına geleceği düşünmeyip aldırış etmeyen. [ç. gafilân].

gafilâne, *F. s., be.* [gafil-ane] **1.** Gafile yakışır biçimde. **2.** Habersizce. Körü körüne.

gafir, *A. s.* Çok, sayısız. • *Cemm-i gafir*, kalabalık, çok kalabalık.

gafir, *A. s.* (*gayın* ile) Günahları yargılayan, affeden (Tanrı). • *Sure-i gafir*, Kur'an'ın 40. suresi.

gaflet, *A. a.* **1.** Habersizlik. Boş bulunma. Dalgınlık. **2.** Uyku basma.

gafur, *A. s.* [gufran'dan] Acıması, bağışlaması çok olan (Tanrı).

gâh, geh, kâh, keh, *F. a.* Zaman, vakit, an. • *Gâh ü bigâh*; *gâh ü nâgâh*, vakitli vakitsiz; *nâgâh*, ansızın, birdenbire.

gâh, *F. be.* (*he* ile) Bazı. Arasıra.

-gâh, -geh, *F. il.* Zaman ya da yer göstererek sözcüklere ulanır. • *Askergâh*; *aşubgâh*; *ciğergâh*; *silvegâh*; *destgâh*; *güzergâh*; *haymegâh*; *karargâh*; *kârgâh*; *lengergâh*; *leş-*

kerghâh; *namazgâh*; *nazarghâh*; *secdegâh*; *seherghâh*; *seyrangâh*; *seyrgâh*; *şebangâh*; *şikârgâh*; *tahtgâh*; *tarabgâh*; *tecelligâh*; *temaşagâh*; *vahalgâh*.

gâhi, gehi, *F. be.* Arasıra, bazı bazı.

gâhvare. *Bkz.* kehvare.

gai, gaiyye, *A. s.* Gayeyle ilgili, maksat ve sonuca ait, e r e k s e l. • *Illet-i gaiyye*, bir işin sonucu, elde edilmeye çalışılan. *Fr. cause finale* (ereksel neden) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).

gaib, gaibe, *A. s.* [gayb, gıyab'dan] **1.** Hazır bulunmayan, görünmeyen. **2.** (Dilb.) Üçüncü şahıs, o. **3.** Kayıp. [ç. gavaib].

gaibane, *F. s., be.* Görmeyerek, görünmeyerek. Yüze karşı olmadan.

gaile, *A. a.* **1.** Sıkıntı, dert. **2.** Sıkıntılı iş. **3.** Baş belası. **4.** Savaş. • *Gaile-i zaile*, geçen savaş. [ç. gavail].

gair, gaire, *A. s.* **1.** Akan (su, vb.) **2.** Derin, alçak, çukur.

gaire, *A. s.* **1.** Akan (su, vb.). **2.** a. Öğle. **3.** Öğlen uykusu.

gait, gaita, *A. a.* **1.** İnsan pisliği, çıkartı, dışkı. **2.** Çukur yer. • *Mevadd-i gaita*, insan tersi. Dışkı.

gaiyye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızca *finalisme* karşılığı (Erekçilik, finalizm).

galâ', *A. a.* Pahalılık. • *Kaht u galâ'*, kıtlık ve pahalılık.

- galat**, A. a. 1. Büyük yanlış, yanlış. 2. (Ya.) Kurala uygun olmayan söz ya da tamlama. 3. XIX. yüzyılda hekimlik terimleri yapılırken bazı üye gelişmelerinin yaradılıştan başkılığı, bazı aşırı gelişmeleri anlatmada kullanılmıştır. • *Galat-i basar*, gözün kimi durumlarda al d a n m a s ı; *-fahiş*, pek belli, kaba yanlış; *-his*, duyuştaki aldanış; *-meşhur*, yanlış olduğu bilindiği halde kullanılması yaygınlaşmış yanlış; *-rû'yet*, *-rû'yet-i e l v a n*, renkleri başka renkte görme yanlış, renk körlüğü (buna, dâ-i Dalton da denirdi); *-tahakkümü*, (Ya.) d i l kurallarına aykırı olarak sözcüklerin birtakım değişikliklere uğraması; *-e l v a n*, Fransızcadan *dyschromatopsie* karşılığı. [ç. galatat].
- galatat**, A. a. [galat ç.] 1. Yanlışlar. 2. (Ya.) Kurala uymayan söz, anlama, anlatım. 3. (Özellikle) Dildeki yanlışları inceleyen kitap.
- galebe**, A. a. 1. Yenme. 2. Üstün gelme. 3. Bastırma, bozguna uğratma. 4. Zaptolunamayacak azgınlık. 5. Kalabalık, çokluk. [ç. galebat].
- galeyan**, A. a. 1. Kaynama. 2. Çalkınma. 3. Coşma. • *Derece-i galeyan*, *nokta-i galeyan*, kaynama derecesi (100 santigrat).
- gali**, A. s. [galâ'dan] Pahalı.
- galib**, **galibe**, A. s., a. [galebe-

den] 1. Yenen, üstün gelen. 2. Daha kuvvetli. • *Düvel-i galibe*, *fırka-i galibe*, (bir savaşta) üstün gelen devletler, fırka; *ih-timal-i galib*, *zann-i galib*, kuvvetli bir ihtimal, zan.

galiba, A. be. Belki görünüşe göre.

galibane, F. s., b. Galip gelene, üstün gelene yakışır durum ve biçimde; üstün gelmiş olduğu halde.

galibiyet, A. a. Galiplik. Yenme. Üstünlük.

galiya, **galiye**. A. a. 1. Mis ve amber karışığı siyah macun halinde güzel bir koku. 2. Güzel kara renk. [ç. gavalı].

galiyebâr, F. s. [galiye-bar] Güzel kokulu şey saçan.

galiyedân, F. a. [galiye-dan] Galiye kutusu. Güzel kokulu şey hokkası, mahfazası.

galiyefâm, F. s. [galiye-fam] Galiye renginde (güzel kara).

galiyegûn, F. s. [galiye-gûn] Güzel kara renk.

galiyemisk, F. a. Kalemis yağı denen güzel koku.

galiz, **galize**, A. s. [gîlzet'ten]

1. Kaba. Terbiye dışı. 2. Kalın, sık. • *Ebr-i galiz*, kalın bulut; *em'a-i galize*, kalınbağırsak; *eyman-i galize*, kaba yeminler; *tâbirat-i galize*, terbiye dışı sözler; *şütüm-i galize*, kaba küfürler.

gallât, A. a. [galle ç.] 1. Tahıllar. 2. Ürünler. 3. Yiyecekler. 4. Gelirler.

galle, A. a. 1. Tahıl, zahire. 2.

- Ürün. 3. Gelir. • *Galle-i vakf*, vakıftan gelen galle (gelir). [ç. gallat].
- galledan**, *F. a.* [galle-dan] Tahıl ambarı.
- gallefüruş**, *F. a.* [galle-füruş] Zahireci.
- gallezar**, *F. a.* [galle-zar] 1. Tahılı bol yer. 2. Ekili tarla.
- galsama**, *A. a.* 1. Gırtlak. 2. Gırtlığın ağzı. 3. Solungaç (suda yaşayan hayvanların solunum aygıtı).
- galtan**, *F. s.* 1. Yuvarlanan, tekerlenen. 2. Bulanık, bulanmış. • *Ser-i galtan*, yere yuvarlanan baş (gövdeden koparılmış baş).
- galtide**, *F. s.* Yuvarlanmış, tekerlenmiş. • *Galtide-i hâki mezellet*, zillet toprağına yuvarlanmış.
- gam**, *A. a.* Tasa, kaygı. • *Bi-gam*, tasasız; *def-i gam*, kaygı giderme.
- gamâbâd**, *F. s.* [gam-âbâd] Tasası çok yer (dünya).
- gamaim**, *A. a.* [gımame ç.] Hayvanların ağızlarına yem yemesin ya da ısırmasın diye takılan torba ya da benzerleri.
- gamâlûd**, *F. s.* [gam-âlûd] Gamlı, kaygılı, tasalı. Kaygıyla karışık.
- gamam**, **gamame**, *A. a.* Bulut.
- gamâşinâ**, *F. s.* [gam-âşinâ] Tasalı, üzüntülü, kaygılı.
- gamd**, *A. a.* 1. Kın. 2. Zarf, mahfaza.
- gamdide**, *F. s.* [gam-dide] Ta-

- salı, kaygılı.
- gamfeza**, *F. s.* [gam-feza] Tasa artırıcı, kaygılandırıcı.
- gamgama**, *A. a.* Haykırama. Savaşçı bağırtısı. [ç. gamgamat].
- gamgüsar**, **gamkûsar**, *F. s.* [gam-güsar] 1. Tasa gideren iyi arkadaşı. 2. Şarap.
- gamhane**, *F. s.* [gamhane] 1. Tasa yurdu. 2. Dünya.
- gamhâr**, *F. s.* [gam-hâr] Tasası olan, kaygı çeken.
- gamız**, *A. s.* [gaamız] Anlaşılmaz, karışık, belirsiz. [ç. gavamız].
- gamıza**, *A. a.* Kolay anlaşılmaz nükte.
- gamîn**, *F. s.* Tasalı, kaygılı.
- gamir**, *A. s.* [gaamir] Yıkık dökük. Viran yer.
- gamkede**, *F. a.* [g a m- k e d e] Tesaevi.
- gamkîn**, *F. s.* [gam-kin] Tasalı, kederli.
- gammaz**, *A. s.* [gamz'dan] Herkesin ayıplarını meydana çıkaran, ağzı kara.
- gammazane**, *F. be.* [gammazane] Ağzı karalara yakışırçasına.
- gamnâk**, *F. s.* [gam-nâk] Tasalı, kaygılı.
- gamnisar**, *F. s.* [gam-nisar] Tasalandırıcı, kavga veren.
- gamnişan**, *F. s.* [gam-nişan] Tasalı, tasa veren.
- gampenah**, *F. s.* [gam-penah] Tasalı yer. Tasanın sığındığı yer.
- gamperver**, *F. s.* [gam-perver] Kaygıyı, tasayı, üzüntüyü ar-

- tıran, besleyen.
- gamr**, A. a. 1. Derinlik. 2. Karanlık. 3. Suyun derinliği.
- gamre**, A. a. Bönlük, anlayışsızlık. Tecrübesizlik.
- gâmus**, F. a. Camus, öküz.
- gamz**, A. a. 1. Gözle işaret, göz kırpma. 2. Kovulama, arabozuculuk etme.
- gamze**, A. a. 1. Göz kırpma, gözle işaret. 2. Nazla bakma. • *Gamze-i cellâd*, (insanı) öldüren nazlı bakış.
- gamzede'**, F. s. [gamzede'] 1. Tasalı, kaygılanmış. 2. Gam gideren, kederi defeden.
- gamzede**, F. s. [gam-zede] Gamli, tasalı.
- gamzefiken**, F. s. [gamze-fiken] Gamze saçan.
- gân**, F. il. Sonları e olan sözcüklerin sonuna eklenerek çoğullatırır. • *Azedegân; bendegân; dilbestegân; dildadegân; ferîştegân; güzesteğân; güzidegân; hanendegân; küstegân; şehzadegân; üftadegân; zadegân.*
- ganaim**, A. a. [ganimet c.] Ganimetler. Düşmandan alınan şeyler. • *Ganaim-i bahriyye, harbiyye*, savaş halinde düşmandan deniz ve karada alınan şeyler.
- gane, gune**, A. a. Güzellerin nazı. Şuhluk.
- gâne**, F. il. -lik halinde sıfatlar yapar. • *Çihargâne*, dörtlük; *dügâne*, ikilik (iki rekâtlık sabah namazı).
- ganem**, A. a. 1. Koyun ve ke-

çi. 2. Koyun • *Lâhm-i ganem*, koyun eti. [ç. agnam].

ganî, A. s. 1. Elindekenden fazlasını istemeyen. 2. Zengin. 3. Bol, fazla. 4. Tanrı adlarından olup özel ad yapılır. • *Abdül-ganî*.

ganim, A. s. [g a a n i m] Düşmandan doyumluk mal ele geçirmiş. • *Ganimen*, düşmandan eşya ele geçirerek.

ganimîn, A. a. [gaanim ç.] Ganimet almış kimseler.

ganimet, A. a. 1. Savaşta düşmandan alınan mal. 2. (Mec.) Ele g e ç m i ş, beklenmedik şey. • *Fırsatı ganimet bilmek*, fırsattan yararlanmak, elden kaçırmamak; *mal-i ganimet*, umulmadan ele geçmiş mal.

ganiye, A. s. 1. Zengin (kadın). 2. Çok hoş. 3. Kadın şarkıcı.

gannac, A. s. [genc, gunc'dan] Fazla oynak, işveli. Çok şuh.

gar, A. a. 1. Mağara, in. 2. Defne ağacı. • *Habb-ül-gar*, defne tanesi; *yâr-i gar*, Mekke'den göçtükleri sırada Muhammed Peygamberle bir mağarada kalmış olan ilk halife Ebubekir'in lakabı.

-gâr, -ger, F. s. "Yapan, yapıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Aferidgâr; amürgâr; girdgâr; hudavendigâr; perverdigâr; yadigâr.*

garabet, A. a. 1. Yabancılık. 2. Tu h a f l ı k. 3. (Ya.) Alışılmamış sözcük kullanma.

garabetcu, F. s. [garabet-cu] Tu haflik, garip şey arayan, b ö y-

- l e şeylere düşkün.
- garabetnüma**, *F. s.* [garabet-nüma] **1.** G a r a b e t gösteren. **2.** Garip, tuhaf.
- garaib**, *A. a.* [garibe ç.] Görülmedik, alışılmadık, şaşılacak şeyler. [ç. garaibat].
- garam**, *A. a.* **1.** Aşk derdi. **2.** Olağanüstü sevgi. **3.** Aşırı düşkünlük. **4.** Ölüm.
- garamet**, *A. a.* **1.** Borç. **2.** Borçluluk. **3.** Ödenmesi gereken bir şeyi ödeme. **4.** Borcu üleştirme. **5.** Borcu yüklenme. [ç. garamat].
- garameten**, *A. be.* Herkese haklarına göre eşit olarak üleştirerek.
- garamiyyat**, *A. a.* Sevgiyle ilgili konular.
- garar**, **gurar**, *A. a.* Harar. Kıldan örülme büyük çuval.
- garât**, *A. a.* [garat ç.] Yağmalar, çapuldar.
- garaz**, **garez**, *A. a.* **1.** Niyet, maksat, amaç. **2.** Kötü niyet. **3.** Gizli düşmanlık. • *Bigaraz*, garazsız, gizli bir niyeti olmayan; *elgaraz*, maksat, amaç, niyet odur ki...; *ligarazin*, sebep altında, bile bile. [ç. agraz].
- garazâlûd**, *F. s.* [garaz-âlûd] G a r a z l ı, özel amaçlı.
- garazâmiz**, *F. s.* [garaz-âmiz] **1.** Düşmanlık güden. **2.** Kötü niyetli, art niyetli. **3.** Çıkarıcı, yararıcı.
- garazkâr**, *F. s.* [garaz-kâr] **1.** Gizli bir düşmanlığı olan. **2.** Kötülük isteyen. [ç. garaz-

kâran].

- garb**, *A. a.* **1.** Batı. **2.** Batı yönü, yeri. • *Garb-i cenubî*, lodos; *-şimalî*, karayel.
- garben**, *A. be.* Batı yönünden.
- garbî**, **garbiyye**, *A. s.* **1.** Batı yönüne ait, batıyla ilgili. **2.** ö. a. Garbiyye, Aşağı Mısır'ın batı bölgesi.
- garbiyyun**, *A. a.* **1.** Batı halkı. **2.** Batıyı özleyenler, batı yanlıları.
- gareng**, *F. a.* **1.** Haykırış, çığlık. **2.** Hırıltı. **3.** Hıçkırık. **4.** Gürültü.
- garet**, *A. a.* **1.** Düşmanın toprağına yağma hücumu, çapul, yağma. **3.** Kapışma, soyma.
- garetger**, *F. s.* [garet-ger] Yağmacı, çapulcu. [ç. garetgeran].
- gargere**, *A. a.* **1.** Suyu boğazda oynatma, gargara. **2.** Boğazı temizleme. **3.** Boğazdan ses çıkarma.
- garib**, *A. s.* [gaarib] Gurup eden, batan, sönen.
- garib**, *A. s.* [garabet'ten] **1.** Yabancı. **2.** Kimsesiz. [ç. gureba]. **3.** Tuhaf, şaşılacak, bambaşka. **4.** Dokunaklı.
- gariban**, *F. a.* [garib ç.] Garip kimseler.
- garibane**, *F. be.* [garib-ane] Garipçe. Garibe yakışır biçimde.
- garibe**, *A. a.* **1.** İşitilmemiş, görülmemiş şey. **2.** Tuhaf iş. **3.** Olağanüstü olay. [ç. garaib, garaibat].
- garibnüvaz**, *F. s.* [garib-nüvaz]

- Kimsesizleri, yabancıları koruyan.
- garik**, A. s. [gark'tan] **1.** Suda boğulmuş. **2.** Bir şeye bol bol kavuşmuş.
- garim, garime**, A. s., a. **1.** Alacaklı. **2.** (Huk.) Üzerinde borç ve başka haklar bulunan. [ç. gurema].
- gariye, g a a r i y e**, A. a. (Bitb.) D e f n e g i l l e r (XIX. yüzyıl).
- garize, gıriz**, A. a. **1.** Yaradılıştan olan durum. **2.** Fransızca *instinct* (içgüdü) karşılığı olarak felsefede kullanılmıştır (XX. yüzyıl).
- garizî, gariziyye**, A. s. Yaradılıştan garizeyle ilgili, içgüdüsel (XX. yüzyıl). Hekimlik terimleri konurken Fr. *caloricite* karşılığı olarak *hararet-i gariziyye*, (diriksel ısı) denilmiştir.
- gariziyat**, A. a. Fizyoloji (XX. yüzyıl).
- gark**, A. a. **1.** Batma. **2.** Boğulma. **3.** Bol bol verme ya da alma.
- garka**, A. s. Suya batmış.
- garkab**, F. s. [gark-âb] **1.** Suya batmış. **2.** Boğulmuş.
- garra**, A. s. **1.** Parlak. **2.** Ak. • *Şeriat-i garra, tuğra-yi garra.*
- garran**, F. s. **1.** Homurdanan, kömürdenen. **2.** Kızgınlıkla haykıran.
- garrende**. Bkz. gurrende.
- gars**, A. a. (Ağaç, fidan) Dikme. • *Gars-i yemîn*, sağ elle diki len fidan, birinin yanından fidanı gibi ayrılmaz kimse.

- garz**, A. a. Batırma. Sokma.
- gasb**, A. a. **1.** Zorla alma. **2.** Üstüne oturma.
- gasben**, A. be. [gasb'tan] Z o r l a alarak, zorla el koyarak.
- gaseyan**, A. a. **1.** Bulantı. **2.** Kusma başlangıcı.
- gasib**, A. s. [gasb'dan] **1.** Zorla alan. **2.** Yağmacı, çapulcu.
- gasl**, A. a. **1.** Yıkama, temizleme. **2.** Ölü'nün yıkanması.
- gass**, A. s., a. **1.** İnce. **2.** Zavalılı. **3.** Tatsız, yavan. **4.** İ n c e l i k, zayıflık. • *Gass ü semîn*, **1.** Zayıf ve semiz. **2.** Fakir ve zengin.
- gassal**, A. a. [gasl'den] Ölü yı kayan adam.
- gassale**, A. a. **1.** Ölü yıkayan kadın. **2.** Yıkacak, ilaçlı su.
- gaşeyan**, A. a. **1.** Kendinden geçme. **2.** Ovunma.
- gaşiye, gaaşiye**, A. a. **1.** Örtü, perde. **2.** At eyeri örtüsü, haşa.
- gaşiyedar**, F. s. [gaşiye-dar] At uşağı.
- gaşy**, A. a. **1.** Bayılıp yuvarlanma. **2.** B a y ı l ı p kendinden geçme.
- gaşyâver**, F. s. [g a ş y -âver] **1.** B a y ı l t a n. **2.** Baygınlık veren.
- gaşyet**, A. a. Kendinden geçme. • *Gaşyet-i mevt*, koma hali.
- gatarif, g a t a r i f e**, A. a. [git-rif ç.] Soydan kişiler. Başkanlar.
- gats**, A. a. **1.** Suya daldırma. **2.** Bir şeyin içine dalma.

gâv, kâv, *F. a.* Öküz. Sığır. • *Gâv-i arz, -zemin*, yeryüzünü boynuzu üstünde tutan öküz.
gava, *A. s.* 1. Yolunu şaşırılmış, sapmış. 2. Azgın, yoldan çıkmış olan. [ç. gavaya].
gavafil, *A. a.* [gafile ç.] Gaflette olanlar.
gavalb, *A. a.* [gaibe ç.] 1. Bulunmayanlar. 2. Gizli olanlar, gizlenmişler.
gavâil, *A. a.* [gaile ç.] Sıkıntı verici işler, halli zorluk gösteren işler. • *Gavil-i dahiliyye*, iç işlerdeki sıkıntılar.
gavali, *A. a.* [galiye ç.] Güzel kokular.
gavamız, *A. a.* [gamız ç.] 1. Kolay anlaşılma nüktele. 2. Gizli incelikler.
gavani, *A. a.* [ganiye ç.] 1. Zenginler. 2. Kadın şarkıcılar.
gavaşı, *A. a.* [gaşiye ç.] 1. Örtüler. 2. Kalbe dolan şüpheler. Endişeler.
gavaya, *A. a.* [gaviye ç.] Sapmışlar, sapıtılmışlar.
gavayet, *A. a.* Azgınlık.
gâvban, *F. a.* [gâv-ban] Sığır çobanı.
gavga, *F. a.* Kavga.
gavî, gaavi, *A. s.* Azgın.
gaviye, *A. s.* 1. Azgın, sapıtılmış. 2. Su çeken deve.
gavr, *A. a.* 1. Dip, en derin yer. 2. Kök, esas, temel. 3. Derin çukur.
gavs, *A. a.* Yardım, arka. 2. (Tas.) Azizlerin başlarından olan üç kişiden her biri. • *Gavs-ül-vasilîn*, gerçeğe, ma-

rifete ermiş olan kâmillerin başları, üçler.
gavs, *A. a.* 1. Suyu dalma. Dalgıçlık. 2. İşe girişme, dibine varma.
gavt, *A. a.* 1. Derin çukur. 2. Boşluk, oyuk. 3. Batma, bir madde içine girme.
gavta, *A. a.* Toprak üzerindeki çukur, sulak, ağaçlı yer. • *Gavta-i Şam*, Şam düzlüğü, ovası.
gavta, *F. a.* Su içindeki derinlik, su çukuru.
gavtabaz, *F. s.* [gavta-baz] Dalgıç.
gavtabazî, *F. a.* [gavta-bazî] Dalgıçlık.
gavtagâh, *F. s.* [gavta-gâh] Dalma yeri.
gavtahâr, *F. s.* [gavta-hâr] Batan, dalan.
gavun, gaavun, *A. a.* [gavi ç.] Azgınlar, yolunu şaşırılmışlar.
gavvas, *A. a.* 1. Dalgıç. 2. Çok gayretli, çalışkan kimse.
gayahib, *A. a.* [gayheb ç.] Gece karanlıkları.
gayat, gaayat, *A. a.* [gaye, gayet ç.] Gayeler, erekler, amaçlar. Ülküler, idealler. Sonuçlar.
gayb, *A. a.* 1. Hazır olmayan şey, gizli, görünmeyen, göz önünde olmayan. 2. Görünmez âlem. • *Âlem-i gayb*, gözle görünmez şeyler âlemi; *âlem-i gayb, âlim-ül-gayb*, görünmez şeylerin bilicisi (Tanrı); *hızane-i gayb*, Tanrı nimetlerinin gözle görünmeyen hazinesi; *lisan-ül-gayb*, Hafız Şira-

zi'nin lakabı; *rical-i gayb*, *rical-ül-gayb*, her dönemde varolan, fakat başkalarınca görülmeyen, Tanrı buyruklarına göre insanları yönetmeye çalışan kutsal kimseler. [ç. gubyub].

gaybdan, *F. s.* [gayb-dan] Gayb bilen.

gaybet. *Bkz.* gıybet.

gaybet, *A. a.* Hazır olmama. Görünmeme. • *Gaybet-i efkâr*, (XX, yüzyıl). *Fr. aideisme* karşılığı.

gaybî, **gaybiye**, *A. s.* Görülmezlikle ilgili. Görünmezlik âlemine mensup. [ç. gaybiyan].

gaybubet, *A. a.* Meydanda bulunmama. Gözle görünmeme. Başka yerde bulunma.

gaye, *A. a.* 1. M a k s a t, amaç, erek. 2. İş. 3. Sonuç. • *Bigaye*, sonsuz; *fevkal-al-gaye*, son derece, umulmadık ölçüde.

gayet, *A. a.* 1. Uç. 2. Son. Bitim. 3. Maksat, amaç, erek. 4. Pek çok, nihayet derece. • *Gayet-ül-gaye*, en son derece; *begayet*, son derece: *bigayet*, sonsuz.

gaym, *A. a.* 1. Bulut. 2. Susama. 3. Kin. [ç. guyum].

gayn, *A. a.* Arap abecesinde g harfinin adı.

gayr, *A. a.* Başka. Diğer. [ç. agyar].

gayr, *A. il.* Başına katıldığı sözcüklerin anlamını olumsuzlaştırır. XIX. ve XX. yüzyıllarda Fransızca *im-*, *-in*, *non-* önek-

li sözcüklerin çevrilmesinde çok kullanılmıştır. • *Bigayrihi*, *vegayrühüm*, ve başkaları.

gayrendiş, *F. s.* [gayr-endiş] Başkalarını düşünen.

gayret, *A. a.* 1. Olağanüstü çalışma. 2. Sabır, dayanma. 3. Kiskanma. 4. Kutsal bilinen bir şeye yabancı karışmasına dayanamamak. • *Gayret-i bâtila*, yararsız uğraşma; *-cahiliyye*, körü körüne uğraşma; *-diniyye*, din uğruna didinme; *-İslâmiyye*, İslâmîk gayreti; *sahib-i gayret*, gayretli, cesaretli, atılgan.

gayretkeş, *F. s.* [gayret-keş] 1. Çalışkan. 2. Bir yanı tutan, yanlı. 3. Hamiyetli. 4. Kıskaç.

gayretmend, *F. s.* [gayret -mend] Gayretli.

gayriyet, *A. a.* Gayrılık, özge-lik.

gays, *A. s.* (se ile) Yağmur.

gayur, *A. s.* [gayret'ten] 1. Pek gayretli. 2. Kıskaç. 3. Hamiyetli. 4. Dayanıklı. [ç. gayuran].

gayurane, *F. be.* [gayur-ane] Gayur kimseye yakışır surette. Büyük bir çalışma ve çabala-mayla.

gayy, *A. a.* 1. Yoldan çıkmış, sapıtılmış. 2. Gayya.

Gayya, *A. a.* 1. Cehennem-in beşinci tabakası olan Hute-me'nin içindeki korkunç kuyu. 2. (Mec.) Belalı derin çukur.

gayz, *A. a.* 1. Dargınlık. 2. Kızgınlık. • *Gayz ü gazab*, kızgınlık ve öfke; *kâzim-ül-gayz*, öf-

kesini yenen; *kâzm-i gayz*, öfkeyi yenme.

gayzeleşan, *F. s.* [gayz-efşan] Öfkeli, öfke saçan.

gaz, Fransızcadan alınma bu sözcükle hekimlik terimleri konulduğu sırada; *gazi* (gazeux), *gaziyet*, *gazi-yüş-şekil*, (gazeiforme); *gaz-i muhnik*, -*münir*, -*müntin*, *müvellid-i gaz* (gazometre) gibi sözler yapılmıştır. [ç. gazat].

gâz, kâz, *F. a.* Makas.

gazâ, *A. a.* Din uğruna savaş. [ç. gazevat].

gazab, gazeb, *A. a.* Öfke, darılma. • *Mir-i gazab*, cellat.

gazaben, *A. be.* Öfkeyle.

gazabnâk, *F. s.* [gazab-nâk] Öfkeli.

gazal, *A. a.* 1. (Hayb.) Ak geyik, ahu. 2. Geyik yavusu. 3. (Ya.) Güzel, kız. 4. Şarkıcı, mızıkacı. • *Çeşm-i gazal*, iri ve güzel göz. [ç. gazalân].

gazale, *A. a.* Gazal dışısı. Geyik yavrusunun dışısı.

gazanfer, *A. a.* 1. Aslan. 2. (Mec.) Cesaretli insan. 3. Hazreti Ali.

gazanferane, *F. be.* [gazanferane] Aslana yakışır biçimde. Aslanca.

gazat, *A. a.* (ze ile) [gaz ç.] Gazlar.

gazban, *A. s.* Öfkeli.

gaze, gazze, *F. a.* Kızıl renkte düzgün. Allık, ruj.

gazeb. *Bkz.* gazab.

gazel, *A. a.* 1. (Ya.) Konusu da-

ha çok sevgi ve içki olan, tek uyaklı ve 8'den 15 beyte dek koşuk. [ç. gazeliyat]. 2. Tek kişinin özel ahenkle okuduğu musiki parçası.

gazelhân, *F. s.* [gazel-hân] Gazel okuyan.

gazeliyyat, *A. a.* [gazel ç.] Gazeller.

gazelsera, *F. s.* [gazel-sera] Gazel söyleyen, gazel okuyan. (Mec.) Gazel yazar.

gazevat, *A. a.* [gazve ç.] Savaşlar, çarpışmalar, gazalar.

gazi, *A. a., s.* [gaza'dan] 1. Gaza etmiş, savaşta bulunmuş kimse. 2. Din uğruna savaşmış kimse. [ç. guzat, gaziyan]. 3. Üzerinde "Gazi" yazılı altın.

gazîr, *A. s.* Bol. Çok.

gaziyan, *A. a.* [gazi ç.] Gaziler.

gazi, *A. a.* (ze ile) İplik eğirme, bükme.

gaznevî, *A. s.* Afganistan'ın Gazne kentinden olan, Gazneli.

gazub, gadub, *A. s.* [gazab'dan] Öfkeli, kızgın, kükremiş.

gazubane, gadubane, *F. be.* [gazub-ane] Öfkeli.

gazve, *A. a.* 1. Arap kabilelerinin birbiriyle savaşı. 2. Gaza, din uğruna savaş.

gebk. *Bkz.* kebk.

gebr, *F. a.* Ateşe tapan. Zerdüşt dininden olan. • *Gebr ü tersa*, ateşe tapanla Hıristiyan.

gec, *F. a.* 1. Kireç. 2. Sıva, harç. 3. Alçı. 4. Badana.

gec, keç. *Bkz.* kec.

geda, *F. a.*, s. 1. Dilenci, yoksul. 2. Aşık. • *Gedagazi*, çengi; *bay ü geda*, zenginle fakir.
gedaçeşm, *F. s.* [geda-çeşm] Aç gözlü. Gözü doymaz, hırsı çok.
gedaçeşmane, *F. be.* [gedaçeşm-ane] Açgözlücesine.
gedai, **gedayi**, *F. a.* Dilencilik.
gedayan, *F. a.* [geda ç.] Dilenciler.
-gede. *Bkz.* kede.
-geh, **-gâh**, *F. il.* Katıldığı sözcüklerin anlamına zaman ve yer kavramı katar.
geh. *Bkz.* gâh.
gehan, *F. a.* Zaman. • *Nagehan*, ansızın.
gehi. *Bkz.* gâhi.
gehvare. *Bkz.* kehvare.
gehvarenişin, *F. s.* [geh-varenişin] Besikte yatan.
gejdüm, **kejdüm**, *F. a.* Akrep. [ç. gejdüman].
gelû, *F. a.* *Bkz.* gülü.
genc, *F. a.* Hazine.
genc. *Bkz.* gunc.
gencbahş, *F. s.* [genc-bahş] Hazine bağışlayan.
gencdar, *F. a.* [genc-dar] Hazinedar, hazine bekçisi.
gencevî, *F. s.* Gence kentinden olan, Genceli.
gencine, *F. a.* Hazine. Gömülü hazine.
gencname, *F. a.* [genc-name] 1. Hazine, define tilsımı. 2. Hazine, defineyle ilgili kitap. 3. Hazine dizelgesi.
gencur, **gencver**, *F. a.* Hazine bekçisi.

gende. *Bkz.* kende.
gendide. *Bkz.* kendide.
gendüm, **kendüm**, *F. a.* Buğday. • *Kendüm nüma vü cevfüruş*, (buğday gösterip arpa satan) hileci, yüze gülüp adam aldatan.
gendümgün, *F. s.* [gendümgün] Buğday benizli.
ger, *F. il.* "Eğer" sözcüğünün kısaltılmışı.
ger, *F. a.* Uyuz hastalığı.
-ger, *F. il.* Adları sıfat haline koyar; -ci. • *Ahenger*; *durger*; *garetger*; *keşşger*; *sitemger*; *yağmager*; *yekdiger*; *zenger*.
gerçi, *F. il.* [eğerçi hafifi] Her ne kadar, ise de.
gerd, *F. a.* Toz, toprak.
-gerd, *F. s.* "Dönen, dolaşan" anlamıyla sözcüklere ulanır.
gerdâlûd, *F. s.* [gerd-âlûd] Toza bulanmış, toz toprak içinde.
gerdan. *Bkz.* gerden.
-gerdan, *F. s.* "Dönen, dönücü" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bkz.* *rugerdan*, *sergerdan*.
gerdaniyye, *a.* Müzikte altıncı nota.
-gerde, **-kerde**, *F. s.* Yapılmış. • *B i n a g e r d e*, *imalgerde*, *telifgerde*.
gerden, **gerdan**, *F. a.* Gerdan. Boyun. [ç. gerdenan].
gerdenbend, *F. a.* [gerdenbend] 1. Boyunbağı. 2. Boyun atkısı. 3. Gerdanlık. 4. Tasma.
gerdenbeste, *F. s.* [gerdenbeste] B o y n u bağı, boynunda

bağı olan. [ç. gerdenbestegân].

gerdendade, *F. s.* [gerden-dade] Boyun eğmiş. Teslim olmuş.

gerdenefraz, **gerdenfiraz**, *F. s.* [gerden-efraz, -firaz] Boyununu yükselten. Gururlu, kibirli.

gerdenkeş, *F. s.* [gerden-keş] 1. İnatçı. 2. Asi, ayaklanan.

gerdide, *F. s.* Dönmüş, dolaşmış.

gerdiş, **girdiş**, *F. s.* Dönüş, dolanış. • *Gerdiş-i devran*, -ecram, -eflâk, -zaman, zamanın, yıldızların, feleklerin, dünyanın dönüşü.

gerdun, *F. s.* 1. Dönen, döncü. 2. *a.* Dünya. • *Gerdun-i dün*, alçak dünya.

gerdune, *F. a.* Araba. • *Gerdune-i iclâl*, saltanat arabası.

gerdun-haşmet, *F. s.* Gerdun gibi görkemli.

gerdun-iktidar, *F. s.* Kudreti gerduna benzeyen.

gerive. *Bkz.* girive.

germ, *F. s.* Sıcak. • *Germ ü serd*, (sıcak, soğuk) acı, tatlı.

germa, *F. a.* Yaz.

germâbe, *F. a.* [germ-âbe] 1. Sıcak su hamamı. 2. Kaplıca, ılıca, kaynarca.

germâgerm, *F. s.* [germ-âgerm] 1. Pek kızışmış. 2. Sıcığı sığına.

germhane, *F. a.* [germ-hane] Çiçek seri, limonluk.

germi, *F. a.* 1. Sıcaklık. 2. Çok

gayret.

germiyet, (Türkçede kullanılmıştır). 1. Sıcaklık. 2. Ateşli çalışma.

germülfet, *F. s.* [germ-ülfet] Sıkı fıkı olan.

Gerşasf, **Gerşasp**, *F., A. ö. a.* İran hükümdarlarından.

geşt, *F. a.* 1. Geçme. 2. Gezme. Seyir, dolaşma. • *Geşt ü gūzar*, gezip dolaşma.

geşte, *F. s.* Dönüş. • *Bergeşte*, altüst olmuş; *sergeşte*, başı dönmüş.

gevden, *F. s.* Bön, ahmak.

gevher, **güher**, *F. a.* 1. Cevher. 2. Asıl, maya. 3. İnci. 4. Elmas. • *Bedgevher*, soysuz; *pakgevher*, aslı temiz, soylu.

gevherbahş, *F. s.* [gevher-bahş] Mücevher bağışlayan, çok cömert.

gevherbar, *F. s.* [gevher-bar] Cevher yağdırıcı, cevher saçan.

gevherçile. *Bkz.* güherçile.

gevherdar, *F. s.* [gevher-dar] 1. Mücevherli. 2. Parlak.

gevherefşan, *F. s.* [gevherefşan] Cevher saçan.

gevherfuruş, *F. s.* [gevherfuruş] Mücevher satan. Cevahirci.

gevherî, *F. s., a.* 1. Mücevherle ilgili. 2. Cevahirci.

gevherîn, *F. s.* Cevherli.

gevhernisar, *F. s.* [gevhernisar] 1. Cevahir serpen. 2. Güzel, düzgün söz söyleyen.

gevhernişan, *F. s.* [gevhernişan] Cevahirle işlenmiş.

- gevherpaş**, *F. s.* [gevher-paş] **1.** Cevher saçan. **2.** Güzel söz söyleyen.
- gevherrîz**, *F. s.* [gevher-rîz] **1.** Cevahir dağıtan. **2.** Çok güzel söz söyleyen.
- gevherşinas**, *F. s.* [gevher-şinas] Mücevherden anlayan. Cevahirci.
- gevhertab**, *F. a.* [gevher-tab] **1.** Altın telle işlenmiş başörtüsü. **2.** Çok ince tülbent. **3.** Çok ince yazlık kadın giysisi.
- gevzen**, *F. a.* Geyik.
- geysu**. *Bkz.* gisu.
- gez**, *F. a.* **1.** Uzunluk ölçüsü. **2.** Kısa eğitim oku. **3.** Okun çentiği. **4.** Nişane. **5.** Kudret helvası. **6.** Akılgın ağacı. **7.** Ipek.
- geza**, *F. s.* "Isırgan, ısırıcı" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cengeza*, can ısırıcı, can acıtıcı; *lebgeza*, dudak ısırıcı, şaşkın.
- gezend**, *F. a.* **1.** Zarar. **2.** Kötülük. • *Isal-i gezend etmek*, zarara sokmak, zarar vermek.
- gezide**, *F. s.* Isırılmış.
- gıbb**, *A. il.* **1.** -den sonra. **2.** Günâşırı. • *Hümma-yi gib*, günâşırı tutan sıtma; *gıbb-ed-dua*, *gıbb-eş-şehade*, duadan, tanıklıktan sonra; *gıbb-et-tahkik*, araştırmadan sonra.
- gıbta**, *A. a.* Başkasının iyi şeyini kendi için dileme. İmrenme. Ağız suyu akma.
- gıbtaâver**, *F. s.* [gıbta-âver] İmrendiren.
- gıbtaefza**, *F. s.* [gıbta-efza] İmrendiren.

- gıbtaferma**, *F. s.* [gıbta-ferma] İmrendirici.
- gıbtakeş**, *F. s.* [gıbta-keş] İmrenen.
- gıbtaresan**, *F. s.* [gıbta-resan] Gıbta uyandıran, imrendiren.
- gıda**, **gıza**, *A. a.* **1.** Besleyen şey, besin. **2.** Yenebilecek kadar şey. [ç. agdiye].
- gılâf**, *A. a.* **1.** Kılıf. **2.** Kın. • *Gılâf-i harici-i semer*, meyvenin dışı; *gılâf-ül-kalb*, dış yürek zarı.
- gılâl**, *A. a.* [galle ç.] **1.** Tahıllar. **2.** Gelirler.
- gılâz**, *A. s.* **1.** Kalınlar. **2.** Kaba-lar. **3.** Bıyığı çıkmamış gençler.
- gılâzet**, *A. a.* (zı ile) **1.** Kalınlık. **2.** Kabalık.
- gıll**, *A. a.* (*gıll ü gış* olarak kullanılır) Gönül, iç bozukluğu. Gizli düşmanlık.
- gılman**, *A. a.* [gulâm ç.] **1.** Cennette hizmet gören erkekler. **2.** Yeniçeri ocağına yeni girmiş gençler. **3.** Köleler, tut-saklar. • *Hur ü gılman*, cennette hizmet gören dişiler, erkekler; *gılman-i hassa*, padişah sarayında hizmet gören yeniler, gençler; *gılman ü cevari*, köleler ve cariyeler.
- gılme**, *A. a.* [gulâm ç.] Genç delikanlılar.
- gılmet**, **gulmet**, *A. a.* Şehvet aşırılığı.
- gılzat**, *A. a.* **1.** Kabalık. **2.** Kalınlık.
- gımd**, *A. a.* **1.** Kılıç kını. **2.** Bakla ve benzerleri gibi bitkilerin kabuğu.

- gına**, A. a. 1. Bolluk, zeңinlik. 2. Yeter bulma. Tok gözlülük. 3. Bıkma. 4. Şarkı ve türkü söyleme.
- gınaî**, A. a. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *lyrique* (lirik) karşılığı.
- gırar**, **gırare**, A. a. Harar. Yünden yapıma büyük çuval.
- gırâr**, A. a. 1. Sütü azalma. 2. Sıra. 3. Keskin ve sivri aletlerin ağızı, ucu. 4. Saygıda kusur. 5. Abdestte, duada kusur. 6. Davranış, t u t u m. 7. (Kuş) gagasıyla besleme.
- gırbal**, A. a. 1. Kalbur. 2. Elek.
- gırbalî**, A. s. Kalbur gibi, kalbursu.
- gırbân**, A. a. [gurab ç.] Kargalar.
- gıriv**, F. a. 1. Bağırma. 2. Çığlık, çığiltı.
- gırivan**, F. s. Çıgılık atan, bağırان, haykiran.
- gırız**. Bkz. garize.
- gırre**, A. s. Boş biş şeye aldanan, övünen. Gururlu, gafil
- gışa'**, **gışave**, A. a. 1. Örtü. 2. Perde. 3. Zar. 4. Zarf, mahfaz.
- gışa'î**, A. s. Gışa, zar cinsinden.
- gışave**. Bkz. gışa'.
- gışavet**; A. a. Körlük yapan zar. Aksu.
- gışş**, A. a. Dalavere. Hainlik. (*Gill ü gış* olarak) kullanılır.
- gıtâ'**, A. a. 1. Kap. 2. Örtü. • *Keş-i gıtâ'*, örtüyü açma.
- gıyab**, A. a. 1. Hazır olmama. 2. Göz önünde bulunmama. 3. Arka. • *Añ gıyabin*, anıl gı-

- yab*, kendisi hazır olmadığı halde, arkasından.
- gıyaben**, A. be. Hazır bulunmadığı halde. Arkasından.
- gıyabî**, **gıyabîyye**, A. s. Arkadan; yüze karşı olmadan. Mahkemeye çıkmadığı halde yasaya uygun yapılmış işlerle ilgili. • *Hükm-i gıyabi*.
- gıyas**, A. a. 1. Yardım. 2. s. Yardımcı.
- gıyas**, **gıyaset**, A. a. (*şat* ile) 1. (Suya) dalma. 2. İnci avcılığı. 3. Derin araştırma, bir şeyin gerçeğine ulaşma. •
- gıybet**, **gaybet**, A. a. 1. Bir kimseyi arkadan çekistirme, kovculuk. Yermek, kınama. 2. Kaybolma, meydanda bulunmama.
- gıylân**, A. a. Guller.
- gıza'**. Bkz. gıda'.
- gil**, F. a. 1. Balçık. 2. Çamur. 3. Özlü çömlekçi çamuru.
- gile**, F. a. Yanıp yakılma. Şikâyet.
- gilemend**, F. s. [g i l e - m e n d] Şikâyetçi.
- Gilşah**, F. ö. a. 1. Balçıktan şah —ki, balçıktan yapıldığı için— Adem'e lakap olarak söylenir. 2. Farsların masal hükümdarı Keyumers'in adı.
- gilzar**, F. a. [gil-zar] Çamurlu yer.
- gîn**, F. il. Adları sıfat yapar.
- gîr**, F. s. 1. Tutan, tutucu. 2. Yayılan, anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Alemgîr*; *alemgîr*; *cihangîr*; *destgîr*; *dilgîr*; *giri-bangîr*; *pişgîr*; *şîrgîr*.

girami, *F. s.* Sevilen, onurlu, sevgili.

giran, *F. s.* 1. Ağır. 2. Pis, kötü, kokmuş. 3. Sıkıntılı, usandıracı. 4. Sert, katı. • *Giran bise*, pinti; *giran rikâp*, azimli; *giran saye*, güçlü, kuvvetli; *ritl-i giran*, büyük ve dolu kadeh. İçilmesi güç kadeh.

giranbaha, *F. s.* [giran-baha] Pahalı.

giranbar, *F. s.* [giran-bar] 1. Ağır yüklü. 2. Yemişi çok ağaç. 3. Gebe.

giranca, *F. s.* [giran-can] 1. Ağır canlı. 2. Karşısındaki sıkı. Can sıkıcı.

girandest, *F. s.* [giran-dest] Eli ağır. Yavaş iş görür.

girangûş, *F. s.* [giran-gûş] Ağır işiten, ağır.

girangûşi, *F. a.* Sağırılık.

giranhâb, *F. s.* [giran-hâb] Ağır uykulu. Uykusu ağır.

giranhâr, **giranhor**, *F. s.* [giran-hâr, -hor] Çok yiyen, obur.

giranhârî, *F. a.* [giran-hârî] Çok yiyicilik, oburluk.

giranhâtır, *F. s.* [giran-hâtır] 1. Kalbi kırık, üzüntülü, canı sıkılmış. 2. Dargın, küskün. 3. Çok sayılan.

giranî, *F. a.* 1. Ağırılık. 2. Sıkıcılık, çekilmezlik. 3. Güçlük. 4. Ciddilik, ağırbaşlılık, önem. 5. Pahalılık.

girankadr, *F. s.* [giran-kadr] Değeri büyük, çok değerli.

giranmaye, *F. s.* [giran-maye] 1. Mayası ağır, pahalı. 2. Değerli. 3. Paralı, mallı.

giranrikâb, *F. s.* [giran-rikâb] 1. Sağlam. 2. Ağırbaşlı. 3. At üzerinde iyi duran.

giranrikâbî, *F. a.* 1. Sağlamlık. 2. Ağırbaşlılık. 3. At üzerinde iyi durma.

giranpüş, *F. s.* [giran-püş] 1. Sırtı sağlam, güçlü kuvvetli. 2. *a.* Hammal.

giranseye, *F. s.* [giran-saye] 1. Yüksek dereceli, çok saygın. 2. Pek cömert. 3. Varlığı istenmeyen.

giranser, *F. s.* [giran-ser] Kibirli.

giray, *F. s.* 1. İstekli, niyetli. 2. Tutan, yakalayan, alan.

gird, *F. a.* 1. Çevre. 2. Dönme. 3. Yuvarlak.

girdâb, *F. a.* [gird-âb] Su çevrintisi.

girdâgird, *F. s.* [gird-â-gird] Çepeçevre. Firdolayı.

girdâlûd, *F. s.* [gird-âlûd] Toz toprak içinde. Toza bulanmış.

girdar, **kirdar**, *F. a.* 1. İş. 2. Tutuş, gidiş. • *Bedgirdar*, işi kötü olan.

girdbâd, *F. a.* Kasırğa. Rüzgâr çevrintisi.

girdgâr, **kirdgâr**, *F. s.* Tanrı.

girdiş. *Bkz.* gerdiş.

girev, *F. a.* 1. Bahis tutulan şey. 2. Pey, rehin.

giriban, *F. a.* Yaka. • *Çak-i giriban*, yaka yırtma, fazla acıklanma.

giribangîr, *F. s.* 1. Yakaya yapışan. 2. Yakalayan, tutan.

giribangîrî, *F. a.* 1. Yakaya yapışma. 2. Yakalama.

giribanî, *F. a.* Gömlek.

- girift**, *F. a.* 1. Tutma. 2. Yakalama. 3. Bir çeşit ney. • *Ahz ü girift*, yakalayıp tutma.
- giriftar**, *F. s.* 1. Tutulmuş, yakalanmış. 2. Tutkun. [ç. giriftaran].
- giriftari**, *F. a.* Tutkunluk. Tutulma.
- girifte**, *F. s.* 1. Yakalanmış, tutulmuş. 2. (Bir hastalığa) yakalanmış, tutulmuş. 3. Tutsak. • *Girifte dem*, kısa soluklu, nefes darlığı olan; *-hâtır*, gücümüş, kirgin; *-leb*, konuşamaz, dudakları oynamaz; *-ser*, akli fikri dağınık; *-zeban*, dili tutuk, kekeme.
- giriftegi**, *F. a.* 1. Tutkunluk. 2. Tutsaklık. 3. Hastalık durumu.
- giriftzen**, *F. s.* Girift çalan.
- giriş**, *F. a.* 1. Dügüm. 2. Bağ. 3. Buruşuk.
- girişbend**, *F. a.* [giriş-bend] Dügümcü. Bağcı.
- girişbür**, *A. a.* [giriş-bür] (Dügüm kesen). Yankesici.
- girişgîr**, *F. s.* [giriş-gîr] Dügümlü, düğüm tutan.
- girişküşa**, *F. s.* [giriş-küşa] Dügüm çözen, zorları kolaylaştıran, halleden.
- girişte**, **gürişte**, *F. s.* Kaçkın, kaçmış.
- giriş**, *F. a.* Hile, düzen, dek, oyun.
- girişme**, **kirışme**, *F. a.* 1. Naz, şive, eda. 2. Göz ve kaşla yapılan işaret.
- girive**, **gerive**, *F. a.* 1. Çıkmaz yol. 2. Çok dolaşık yol. 3. Dolaşık geçit. 4. Kayalık uçurum.

giriz, *F. a.* Kaçma.

-giriz, *F. s.* "Kaçan, çekinen" anlamıyla sözcüklere eklem. • *Merdümgiriz*, insandan kaçan.

girizan, *F. s.* Kaçan, kaçıcı. Kaçarak.

girizende, *F. a.* Kaçan, kaçıcı. [ç. girizendegân].

girizgâh, *F. a.* [giriz-gâh] 1. Kaçacak yer, kaçamak kapısı. 2. Söze girmeden önce söylenen söz. 3. (Ya.) Kasidelerde nesip yahut teşbip denen tasvir parçasından sonra asıl maksada girmek için söylenen beyit.

girüdar, *F. a.* [gir-ü-dar] Savaş. Kavga.

giryan, *F. s.* 1. Ağlayan. 2. Ağlayarak.

girye, *F. a.* 1. Ağlama. 2. Gözyaşı.

giryebar, *F. s.* [girye-bar] Gözyaşı döken.

giryedar, *F. s.* [girye-dar] Ağlamış.

giryefşan, **giryefeşan**, *F. s.* [girye-efşan] Gözyaşı saçan, acı acı ağlayan.

giryengiz, *F. s.* [girye-engiz] Ağlamaya neden olan, ağlatacak.

giryefeza, *F. s.* [girye-feza] Ağalama artıran, çok ağlatan.

giryehîz, *F. s.* [girye-hîz] Ağlama çıkarıcı, ağlamaya yol açan. Ağlatan.

giryekünan, *F. s.* [girye-künan] Ağlayarak.

giryemeşhun, *F. s.* [girye-meş-

- hun] Gözyaşıyla dolu.
giryenâk, *F. s.* [giryenâk] Ağlayan.
giryende, *F. s.* Ağlayıcı.
giryenikab, *F. s.* [giryenikab] Gözyaşı örtülü.
giryenüma, *F. s.* [giryenüma] Ağlar yüzü.
giryepaş, *F. s.* [giryepaş] Gözyaşı dökücü.
gisu, **geysu**, *F. a.* Saç. Uzun saç. Saç örgüsü.
gisubend, *F. a.* [gisubend] Saç bağı.
gisudar, *F. s.* [gisudar] Uzun saçlı. • *Necm-i gisudar*, kuyruklu yıldız.
giş, *F. a.* Samur.
gitî, **kitî**, *F. a.* 1. Dünya. 2. Talih, baht.
gitîârây, *F. s.* [gitîârây] 1. Dünyayı bezeyen, süsleyen. 2. *a.* Basra'da yetişen iri yapraklı, güzel kokulu bir gül.
gitîban, *F. a.* [gitîban] Padişah, hükümdar.
gitîfûruz, *F. s.* [gitîfûruz] Dünyayı aydınlatan.
gitîküşa, *F. s.* [gitîküşa] Dünyayı ele geçirici.
gitîneverd, *F. s.* [gitîneverd] 1. Dünyayı dolaşan. 2. *a.* Güneş.
gitînüma, *F. s.* [gitînüma] Dünyayı gösteren. • *Ayine-i gitînüma*, Büyük Iskender'in tüm dünyayı yansıtan aynası; *Câm-i gitînüma*, Cemsid'in tüm dünyayı gösteren kadehi.
gitîperver, *F. s.* [gitîperver]

- Dünyayı besleyen (güneş).
gitîpijuh, *F. s.* [gitîpijuh] 1. Dünyayı isteyen. 2. Padişah, hükümdar.
gitîsitan, *F. s.* [gitîsitan] Dünyayı ele geçiren.
Giv, *F. ö. a.* Fars masal kahramanlarından biri. Gûderz'in oğlu. Rüstem'in üvey oğlu.
giyah, **kiyah**, *F. a.* Ot.
gizlik, *F. a.* Çakı, kalem çakısı (kalemıraş).
gonce, **gonçe**, *F. a.* 1. Açılmamış gül, gonca, konca. Tomurcuk. 2. (Mec.) Ağız; sevgilinin ağzı. • *Goncedehan*, *gonceleb*, ağzı, dudağı koncaya benzeyen.
-gû, **-gûy**, *F. s.* "Diyen, söyleyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bezlegû*; *hâkgû*; *nadiregû*; *rastgû*; *suhangû*; *yavegû*.
gubar, *A. a.* Toz. • *Gubar-i tal*, (Bitb.) Pollen.
gubarâlûd, *F. s.* [gubarâlûd] Toza bulanmış, tozlu.
gudde, *A. a.* (Dirb.) Bez. • *Gudde-i dem'iye*, gözyaşı bezi; *-derakiye*, kalkan bezi; *-lûabiye*, tükürük bezi; *-mideviye*, mide bezi; *-nekfiye*, koltukaltı bezi; *-sanavberiyeye*, kozalaklı bez; *-taht-el-fekkiye*, çenealtı bezi; *-taht-el-lisan*, dilaltı bezi. [ç. guded].
gûdek, **kûdek**, *F. a.* Çocuk.
gudruf, **gadruf**, *A. a.* (Dirb.) Kıkırdak.
gudrufî, *A. s.* Kıkırdakla ilgili, kıkırdaka ait.

guduvv, A. a. Sabah, sabah vakti. • *Bilgudüvvi vel-âsâl*, sabah akşam.

gufran, A. a. Tanrı bağıışı, acıması. Rahmet, günahdan geçme.

guft. Bkz. güft.

guful, A. a. (*gayın* ile) Dikkatsizlik, ihmalcilik, ihtiyatsızlık.

gûh, F. a. Bok, insan tersi.

guk, F. a. Kurbağa.

gul, A. a. Korkunç hayal. Karakoncolos. • *Gul-i beyabani* (gulyabani), gullerin en yabani en irisi.

gûl, F. s. Bön, ahmak.

gulâfe. Bkz. gulfe.

gulâm, A. a. 1. Erkek çocuk, delikanlı. 2. Köle, tutsak, kul. [ç. gilman].

gulâmbâre, **gulâmpâre**, F. a. Kulampara, oğlanı.

gulâne, F. be. [gul-ane] 1. Gullere yakışır surette. 2. Olağanüstü bir çabalamaıyla.

gulât, A. s. [gali ç.] 1. Galeyan ediciler. 2. Azgınlar, taşkınlık. 3. Pek ileri varan coşkulu takımı. • *Gulât-i şia*, azgın Şii takımı.

gulâz, A. s. Kaba. Kalın. • *Eyman-i gulâz*, büyük, koyu koyu yeminler.

gulfe, **gulâfe**, A. a. Sünnet derisi.

gulgul, **gulgule**, F. a. 1. Gürültü, çığlıktı. 2. Çığıışma. 3. Ağzı dar bir kaptan dökülen suyun sesi.

gulmet. Bkz. gilmet.

gulûf, A. a. [gulûf ç.] Kılıflar,

kınlar.

gulüvv, A. a. 1. Üşüntü, saldırma. 2. (Ya.) Abartmanın (mübalaganın) ikinci derecesi, taşkın söz. • *Gulüvv-i âm*, genel ayaklanma.

gumum, A. a. [gam ç.] Gamlar, kederler.

gumuz, A. a. Sözü karanlık ve karışık olması.

-gûn, F. il. 1. Renk. 2. Çeşit anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Diğergûn*; *gûnâgûn*; *gûlgûn*; *sebzgûn*; *şefakgûn*; *vajgûn*.

gûna, **gûne**, F. a. Türlü, renk renk.

gûnâgûn, F. s. Türlü türlü.

gunc, **genc**, A. a. Güzellerin nazı, şivesi. • *Gunc ü delâl*.

gûne. Bkz. gûna.

gunne, A. a. Genizden söyleme. Hıhımlama.

gunude, F. s. Uyuklamış, uykuya varmış. • *Gunude-i hak-irahmet*, (rahmet toprağında uyumuş) ölmüş, ölü.

gûr, F. a. 1. Yaban eşiği. 2. Mezar, gömüt. • *Behram Gûr*, eski İran şahlarından.

gurab, A. a. 1. Karga. 2. Kuzgun.

gûrabe, F. a. Üstü kubbeli mezar.

gurabîn, A. a. [gurab ç.] Kargalar.

gurabûlbeyn, A. a. Alakarga.

gurbet, A. a. 1. Yabancı yer. 2. Doğulan yerden başka yer; dış ülke.

gurbetzedede, F. s. [gurbet-zede] Gurbete düşmüş olan. Ülkesi-

- nin dışında bulunan.
- gure**, *F. a.* Koruk. Ham üzüm.
- gureba'**, *A. a.* [garib ç.] 1. Garipler, kimsesizler, ülkenin yabancuları. • *Gureba-i Müslimin*, Müslüman kimsesizler. 2. (Eski askerlik) Sağ ve sol diye adlanan iki asker birini (*Gureba-i yemin, -yesar*).
- guref**, *A. a.* [gurfe ç.] 1. Çardaklar. 2. Cumbalar. 3. Yüksek odalar. • *Sure-i guref*, Kur'an'ın 39. suresi. [ç. gurefat].
- gurema'**, *A. a.* [garim ç.] 1. Alacaklılar. 2. İlk tan zamanı. 3. Çocuk düşürmeye neden olanın vereceği diyet. • *Taksim-i gurema'*, borçlu malının alacaklılar arasında bölünmesi.
- gurer**, *A. a.* [gurre ç.] 1. Parlamalar, ışıdamalar. 2. Ay başları. 3. Soydan, soylu, önemli kişiler.
- gurfe**, *A. a.* 1. Çardak. 2. Cumba, balkon. 3. İç oda. Halvet, yalnız kalma.
- gûrhane**, *F. a.* [gûr-hane] Türbe.
- gûristan**, *F. a.* [gûr-istan] Mezarlık, gömütlük.
- gûrken**, *F. a.* [gûr-ken] Mezar kazıcı, mezarıcı.
- gurran**, *A. s.* [agarr ç.] 1. Panayır. 2. Kişizade, soydan, soylu.
- gurre**, *A. a.* 1. Parlaklık, ışıdamma. 2. At alnındaki beyaz akıtma. 3. Ayın ilk görünmesi. 4. Arabi ayın ilk günü. •

- Gurre-i muharrem*, muharrem'in ilk günü.
- gurrende**, **garrende**, *F. s.* 1. Gürleyen. Kızgınlıkla haykıran. 2. Homurdanan, kömürdeyen.
- gurub**, *A. a.* 1. (Bir gökcisminin) batı yönünde görünmez olması. 2. Batma, görünmez olma.
- gurubî**, *A. s.* Gurupla ilgili. • *Gurubî saat*, alaturka saat da denilen ve güneşin batmış olduğu anda on ikiyi gösteren saat.
- gurur**, *A. a.* 1. Boş, beyhude şeye güvenip aldanma. 2. Boş şeylerle övünme. 3. Kurulma, kuruntu. • *Dâr-ül-gurur*, (gurur evi) bu dünya; *hab-i gurur*, kendini büyük sayma sanısı.
- gurve**, *A. b.* Burun ucundaki kırık.
- guses**, *A. a.* (*gayın, sat* ile) [gussa ç.] Tasalar, kaygılar.
- gûsfend**, **kûsfend**, *F. a.* Koyun.
- gusl**, *A. a.* Şeriate uygun biçimde yıkanma.
- guslhane**, *F. a.* [gusl-hane] Gusülhane. Evlerdeki yıkanma yeri. Banyo.
- gusn**, *A. a.* Ağaç dalı, budak. [ç. agsan].
- gusne**, *A. a.* Tek dal.
- gussa**, *A. a.* Tasa, kaygı.
- gussanâk**, *F. s.* [gussa-nâk] Tasa, kaygılı.
- gusun**, *A. a.* [gusn ç.] 1. Dallar, budaklar. 2. Filizler. • *Gusun-i ter*, taze, genç dallar.
- güş**, *F. a.* Kulak. • *Güş-i can*, can kulağı; *-huş*, akıl kulağı

(dikkatle dinleme); *güş etmek*, dinlemek.

güşâb, *F. a.* Pekmez.

güşdar, *F. s.* [güş-dar] Kulak tutan, dikkatle dinleyen.

güşe, küşe, *F. a.* Köşe. • *Güşe-i uzlet*, تنها, ıssız köşe.

güşegîr, *F. s.* [güşe-gîr] Bir köşeye çekilen.

güşenişin, *F. s.* [güşe-nişin] Köşeye çekilmiş, elini eteğini çekmiş.

güşiş, küşiş, *F. a.* Çalışma.

güşmal, *F. a.* 1. Kulak burma. 2. Terbiye.

güşt, *F. a.* Et.

güşvar, güşvare, *F. a.* 1. Küpe. 2. Dikkatle dinlenen öğüt. • *Güşvare-i felek*, yeni doğmuş ay.

güşzed, *F. s.* [güş-zed] 1. Kulağa çarpan. 2. İşitilen.

güşzed, *F. s.* [güş-zed] 1. Kulağa çarpan. 2. İşiten.

guta, gavta, *F. a.* 1. Suya dalma. 2. Suya bir kez dalıp çıkma.

guvat, *A. s.* [gavi ç.] Azgınlık, çapkınlık.

güy, *F. a.* 1. Top, yuvarlak, tane. 2. Söyleme, konuşma. • *Güy-i müsabakat*, yarış topu.

güya, güyya, *F. s.* 1. Söyleyen, söyleyici. 2. *il.* Sanki, sözde. • *Tuti-i güya*, (söyleyen tuti) şakrak söyleyen.

güyende, *F. s.* Söyleyen. Söyleyici.

güyî, *F. a.* Söyleme, söyleyiş. • *Hoşgüyî*, güzel, düzgün, eğlenceli söyleme.

guyub, *A. a.* [gayb ç.] Kayıplar.

guyum, *A. a.* [gaym ç.] Bulutlar.

guzat, *A. a.* [gazi ç.] Gaziler.

guze, *F. a.* Koza. Kozalak. Kozak.

güdahte, *F. s.* Erimiş.

-güdaz, *F. s.* 1. Eriten. 2. Yakan. 3. Tüketen anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cangüdaz; ciğergüdaz; dilgüdaz; takatgüdaz; tahammülgüdaz.*

güdaz, *F. a.* Yanma, yakılma. • *Suz ü güdaz*, yanıp yakılma.

güdazende, *F. a.* Yakıcı şeyler.

güdaziş, *F. a.* Yanma yakılma.

güft, guft, *F. a.* Söz, lakırdı. (Aslında eylem çekimli halidir). • *Güft ü gü*, dedikodu; *güft ü şinid*, duyulmuş şeyler, dedikodu.

güftar, guftar, *F. a.* 1. Söz, lakırdı. 2. Şiir. • *Güftara gelmek*, söze başlamak; *perişan güftar*, sözü dağınık olan, sözünde düzenlilik olmayan; *şeker güftar*, (şeker gibi) tatlı özlü.

güfte, *F. s., a.* 1. Söylenmiş. 2. Müziğe uygulanan şarkıların sözleri.

güftgû, *F. a.* Dedikodu.

güher, gevher, *F. a.* Gevher, cevher.

güherbar, *F. a.* [güher-bar] Cevher yağdırıcı.

güherçile, gevherçile, *F. a.* Güherçile.

güherfeşan, *F. s.* [güher-feşan] Cevher sacan.

güherfüruş, *F. s.* [güher-füruş] 1. Cevher satan. 2. Mücevherci.

güherpâre, *F. s.* [güher-pâre] Elmas parçası.

güherpâş, *F. s.* [güher-pâş] Cevahir saçan.

güherrîz, *F. s.* [güher-rîz] Cevher dökücü.

gül, *F. a.* 1. Gül çiçeği. 2. Gül ağacı.

gülâb, *F. a.* [gül-âb] Gülsuyu.

gülâbdan, *F. a.* [gül-âb-dan] Gülsuyu kabı.

gülâc, *F. a.* 1. Güllaç. 2. Hap.

gülbam. *Bkz.* gülbank.

gülbank, *F. a.* 1. Bir ağızdan çıkan ses. 2. Hep birden yüksek ses çıkarma. 3. Bir ağızdan yüksek sesle okunan dualar. 4. Bektaşilerin törenlerinde ulularını anmak için okunan dua.
• *Gülbank-i M u h a m e d î*, ezan.

gülbeden, *F. s.* [gül-beden] Gül (pembe) bedenli. Bedeni gül gibi hoş olan.

gülberk, *F. a.* [gül-berk] Gül yaprağı.

gülbeşeker, *F. a.* 1. Gül reçeli. 2. Gül yaprağından yapıma tatlı.

gülbiz, *F. s.* [gül-biz] Gül serpen.

gülbuse, *F. s.* [gül-buse] Gül öpüşlü. Öpmesi gül duygusu veren.

gülbün, *F. a.* [gül-bün] Gül ağacı. Gül fidanı.

gülcemal, *F. s.* [gül-cemal] Gül yüzlü, gül güzelliğinde.

gülçehre, *F. s.* [gül-çehre] 1. Gül yüzlü. 2. Pembe yüzlü. 3. Taze ve güzel yüzlü.

gülçin, *F. s.* [gül-çin] Gül derici, gül toplayan.

güldan, *F. a.* [gül-dan] 1. Gül mahfazası. 2. Çiçeklik, vazo.

güldehan, **güldehen**, *F. s.* [gül-dehan] Ağzı gül gibi olan, gül ağızlı.

güldeste, *F. a.* [gül-deste] 1. Gül demeti, buket. 2. Şiir ya da yaşamöyküsü kitabı. 3. Antoloji, seçki.

gülefşan, *F. s.* [gül-efşan] Gül saçan.

gülendam, *F. s.* [gül-endam] Gül fidanı gibi ince, nazık, hoş endamlı.

güleng, **gülenk**, *F. a.* Turna kuşu.

gülengübin, *F. a.* [gül-engübin] Balla gül yaprağı karması tatlı.

gülfam, *F. s.* [gül-fam] 1. Gül renginde olan. 2. Pembe.

gülfşan, *F. s.* [gül-feşan] Gül saçan, gül dağıtan.

gülgeşt, *F. a.* [gül-geşt] 1. Gül ağacıyla süslü gezinti yeri. 2. Gezinti yeri. 2. Çimen.

gülgonce, *F. a.* [gül-gonce] 1. Gül koncası. 2. Açılmamış gül.

gülgûn, *F. s.* [gül-gûn] 1. Gül renginde. 2. Kırmızı, pembe.

gülgüne, *F. a.* [gül-güne] 1. Kadın düzgünü, ruj. 2. Gül renkli.

gülhîz, *F. s.* [gül-hîz] Gül bitiren, gül yetiştiren.

gülistan, **gülsitan**, *F. a.* [gül-

istan] 1. Gül bahçesi. 2. ö. a. Şirazlı Sadî'nin ünlü kitabının adı.

gülizar, *F. s.* [gül-izar] Gül yanaklı.

gülnahl, *F. a.* [gül-nahl] Gül ağacı, gül fidanı.

gülnar, *F. a.* [gül-nar] Nar çiçeği dalı.

gülnihal, *F. s.* [gül-nihal] Gül fidanı. [ç. gülnihalan].

gülnikab, *F. s.* [gül-nikab] Yüzü gülle örtülü, pembe yüzlü.

gülpuş, *F. s.* [gül-puş] Gül örtülü, pembe yüzlü.

gülnenk, *F. s.* [gül-renk] Pembe.

gülriz, *F. s.* [gül-riz] Gül serpen. Gül saçan.

gülrû, *-rûy*, *F. s.* [gül-rû] Gül yüzlü. Al yanaklı. [ç. gülrûyan].

gülrüh, **gülrüh sar**, *F. s.* [gülrüh sar] Gül (al, pembe) yanaklı.

gülsitan. *Bkz.* gülistan.

Gülşah, *F. ö. a.* Varaka'nın sevgilisi, masal kadını.

gülşeker, *F. a.* [gül-şeker] 1. Gül tatlısı. 2. Güllü şeker.

gülşen, *F. a.* Gül bahçesi.

gülşengâh, *F. a.* [gülşen-gâh] Gül bahçesi.

gülşenseray, *F. a.* [gül-şenseray] Bahçe içindeki saray.

gülten, *F. s.* [gül-ten] Gül (pembe) vücutlu. [ç. gültenan].

gülû, **gelû**, *F. a.* Boğaz, gırtlak.

gülûgir, *F. a., s.* 1. Boğazda kalan şey. 2. Ahlat armudu.

gülzar, *F. a.* [gül-zar] 1. Gül bahçesi, gül tarlası. 2. Çiçek

bahçesi.

güm, *F. s.* 1. Kaybolmuş. 2. Başıboş, avare. 3. Şaşırılmış.

güman, *F. a.* Sanma. Sanı. • *Bedgüman*, şüpheci, kötü düşünceli; *bîgüman*, kuşkusuz.

gümaşte, *F. a.* Vekil.

gümgeşte, *F. s.* [güm-geşte] Kaybolmuş.

gümkerde, *F. s.* [güm-kerde] Kaybetmiş, batmış.

gümnam, *F. s.* [güm-nam] Adı batmış. Unutulmuş.

gümrah, **gümreh**, *F. s.* [gümrah] Yolunu kaybetmiş. Yoldan sapmış. [ç. gümrahan].

gümrahî, *F. a.* Yolunu sapma. Sapıtma.

gümşüde, *F. s.* Kaybolmuş.

günah, **güneh**, *F. a.* 1. Ahrette cezaya neden olacak davranış. 2. Suç. • *Bigünah*, suçsuz.

günahkâr, **günehkâr**, *F. s.* Günah işleyen, suçlu.

günahpişe, *F. s.* [günah-pişe] Günah işlemeyi huy edinmiş.

günbed, **künbet**, *F. a.* 1. Kümbet. 2. Kubbe. 3. Tavan. • *Günbed-i âli*, su kabarcığı; -*âzam*, dokuzuncu g ö k; -*azrak*, *-ekvar*, *-hazra*, gökyüzü.

günbegün, *F. be.* [gün-be-gün] Günden güne.

güncayış, **küncayış**, *F. a.* Sığma, sığışma.

güncide, **küncide**, *F. s.* Sıkıştırılmış. Sıkılmış.

güncişk, *F. a.* Serçe kuşu.

güneh. *Bkz.* günah.

günehkâr. *Bkz.* günahkâr.

günehkârî, *F. a.* Günah işleyicilik.

güng, *F. s.* 1. Dilsiz. 2. Bön.

gürüz, *F. a.* 1. Erkek domuz. 2. Yaban domuzu.

gürbe, *F. a.* Kedi. • *Şütürgürbe*, (deveyle kedi), münasebetsiz, anlamsız.

gürd, *F. s.* Yiğit, gözüpek, güçlü.

gürg, *F. a.* Kurt. • *Gürg-i barandide*, (yağmur görmüş kurt), çok şeyler görüp geçirmiş kimse, eski kurt.

Gürgân, *F. ö. a.* 1. İran'ın kuzeydoğusunda bir il. 2. Aksak Timur'un lakabı.

gürgzade, *F. s.* [gürg-zade] Kurt yavrusu. (Yine kurt olur).

gürhte. *Bkz.* girihte.

gürsine, *F. s.* Aç. [ç. gürsinegân].

gürsineçeşm, *F. s.* Açgözlü.

gürsinegî, *F. a.* Açlık.

güruh, *F. a.* 1. Kalabalık. 2. Topluluk. 3. Bölük.

gürz, *F. a.* 1. Ağır topuz. 2. Bozdoğan. • *Gürz-i giran*, iri, ağır topuz.

-güsar. *Bkz.* küsar.

güsiste, **küsiste**, **küsüste**, *F. s.* 1. Kopmuş. 2. Kırılmış. 3. Çözük, sölpük. • *Güsiste mihar*, (yuları kopmuş) başıboş. Kayıtsız. Senlibenli

Güstem, **Küstem**, *F. ö. a.* Eski zamanlarda iki Fars yiğidinin adı.

güster. *Bkz.* küster.

güsterde. *Bkz.* küsterde.

güşa. *Bkz.* küşa.

Güşasb, **Güştasb**, *F. ö. a.* Fars hükümdarlarından Hystaspes.

güvah, *F. a.* Tanık.

güvahî, *F. a.* Tanıklık.

güvar, *F. a.* Sindirim. • *Hoşgüvar*, sindirimi kolay olan.

güzaf, *F. a.* 1. Konuşma. 2. Boş söz. • *Laf ü güzaf*, boş lakırdı, anlamsız söz.

güzar, **güzer**, *F. a.* Geçme, geçiş.

-güzar, **-güzer**, *F. s.* "Yapan, beceren, ödeyen" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Demgüzar*; *haraçgüzar*; *işgüzar*; *kâr-güzar*; *maslahatgüzar*; *rehgüzar*; *suhangüzar*; *şükrüzar*.

güzarende, *F. s.* Geçiren, geçirici.

güzariş, *F. a.* Geçme. Geçirme. Geçiş.

güzariş, *F. u.* (ze il) 1. Ödeme. 2. Düş yorumu. 3. Yorum, açıklama. 4. Yorumcu.

güzarişname, *F. a.* [güzarişname] 1. Düş yorma kitabı. 2. Yorumlayıcı, açıklayıcı not. 3. Yorumlama, açıklama kitabı.

güzaşte, *F. s.* Geçmiş, geçmiş olan.

-güzer. *Bkz.* güzar.

güzeran, *F. a.* Geçme.

güzergâh, *F. a.* [güzer-gâh] Geçilen, geçilecek yer.

güzergeh, *F. a.* [güzer-geh] 1. Geçilen, geçilecek yer. 2. Yol, yol üstü.

güzeşt, *F. a.* Geçme, geçiş. • *Sergüzeşt*, baştan geçen.

güzeşte, *F. s.* 1. Geçmiş, geçen. 2. *a.* Faiz. • *Sâl-i güzeşte*, yıl.

[ç. güzeşteğân].

güzld, *F. a.* 1. Yardım. 2. Çare. 3. İlaç.

güzin, *F. s.* 1. Seçen. 2. Seçme.

-güzin, *F. s.* "Seçen, seçilmiş, seçkin" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cihar* (çar) *yar-i gü-*

zin, Muhammed Peygamberin başlıca dostları Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; *güşegüzin-i uzlet*, tenhalık köşesini seçmiş, seçen; *vahdetgüzin*, tek, yalnız başına kalmayı yeğ tutan. **güziniş**, *F. a.* Secme, secis.

H

h, Arap abecesinin *ha*, *hı*, *hè* harflerini karşılar.

ha, *A. a.* **1.** Arap abecesinde 6. harf olan ha-i mühmele yahut ha-i hutti (noktasız ha) denen, Osmanlı ve Fars abecelerinin 8. harfi olan harfin adı ve sesi. **2.** Ebced hesabında 8 sayısını gösterir. Ha-i muceme, ha-i menkute (noktalı ha). **3.** *Hı* harfi Arap abecesinin 7., Osmanlı ve Fars abecelerinin 9. harfidir. **4.** Ebced hesabında 600 sayısını gösterir. **5.** Arap abecesinin 27., Osmanlı ve Fars abecelerinin 30. harfi olan ha-i hüvvez ya da ha-i resmiye, ebced hesabında 5 sayısını gösterir.

-ha, *F. il.* Çoğul ilgecidir. • *Esb-ha*, atlar, *seg-ha*, köpekler. **T ü r k ç e d e**, Arapça sözcüklerden de bununla çoğul yapılmıştır. • *Kazaha-yi erbaa*, dört kaza.

-ha, *A. ad.* O.

-ha, **-hay**, *F. s.* "Çiğneyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Jaj-hay*, saçma söyleyen; *şeker-hay*, (şeker çiğneyen) tatlı söz söyleyen.

hâb, *F. a.* (*hı* ile) **1.** Uyku. **2.** Rü-

ya, düş. **3.** Ölüm. • *Hâb-i adem*, (yokluk) ölüm uykusu; *-gaflet*, gaflet uykusu; *-giran*, ağır uyku; *-harguş*, (tavşan uykusu) hile, düzen; *-naz*, naz uykusu, sevgilinin uykusu; *-nuşin*, tatlı uyku; *-perişan*, dağınık, rahatsız uyku; *-rahat*, dinlenme uykusu; *âlem-i hâb*, (uyku âlemi) düş; *şekerhâb*, şekerleme (uyku kestirme).

hab, **habb**, *A. a.* (*ha* ile) **1.** Tane. **2.** Yuvarlak ufak şey. **3.** Yuvarlak biçimde hazırlanmış ilaç tanesi, hap. **4.** Tohum, çekirdek. [*ç.* hubub].

habab, **hababe**, *A. a.* (Su üzerindeki) kabarcık.

habail, *A. a.* [*hibale ç.*] Tuzaklar, ağlar. • *Habail-üş-şeytan*, kadınlar.

habais, *A. a.* (*hı*, *se* ile) [*habise ç.*] Kötülükler. • *Umm-ül-habais*, (kötülüklerin anası) şarap.

habak, *A. a.* (*ha* ile) (Bitb.) Yarpuz.

habak, *F. a.* **1.** Dört yanı çevrili yer. **2.** Avlu, ağıl.

habal, *A. a.* **1.** Düzensizlik, bozulma. **2.** Üzüntü, sıkıntı.

habâlûd, *F. s.* [*hâb-âlûd*] Uyku-

su gelmiş, uyuklayan. Uykulu.
habar, hıbar, A. a. 1. İz. 2. Damga. 3. Yara. [ç. habarat].
habaset, A. a. Habislik, kötülük. Alçaklık.
habat, A. a. (*ha, tı* ile) 1. Yara, yara izi. 2. Şiş.
hâbâver, F. s. [hâb-âver] Uyutucu, uyku verici.
habaya, A. a. [habie ç.] Gizli şeyler. Yeraltı hazineleri, defineler.
habb. Bkz. hab.
habb, hıbb, A. a. (Deniz) dalgalanma, kabarma.
habb, hıbb, hubb, A. s. Aldatıcı, hileci, kurnaz.
habbal, A. a. [habl'den] İp, halat, organ yapan, satan.
habbar, A. a. 1. Mürekkeççi. 2. Kumaşçı, terzi.
habbas, A. a. (*ha, sin* ile) Zindancı, gardiyan.
habbât, A. a. [habbe ç.] 1. Taneler. 2. Habbeler. 3. Haplar.
habbaz, A. a. [hubz'dan] Ekmeççi. [ç. habbazan].
habbe, A. a. 1. Tane. • *Habbe-i vahide*, (tek bir tane) en ufak bir şey, hiçbir şey. [ç. hubub, hububat].
habbeza, A. ün. Ne güzel! Ne hoş!
hâbdar, F. s. [hâb-dar] Uykulu, uykucu.
hâbdarî, F. a. Uyku, uykuculuk.
habe, A. a. Üzüntü, sıkıntı.
habeb, A. a. Aldatma. Kurnazlık.
habek, A. a. Üzülme, sıkılma.
habel, A. a. Gebelik.

habel, habl, A. a. 1. Delirtme. 2. Cin, dev. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *obsession* karşılığı felsefe terimi olarak kullanılmıştır, takınak, musallat düşünce.

haber, A. a. (*ha* ile) 1. Bir olayda bulunmayanlara onun hakkında verilen bilgi. 2. Ağızdan ağza söylenen söz. 3. Bilgi. 4. Hadis, peygamber sözü. • *Haber-i mütevatır*, bir kalabalık tarafından başka bir kalabalığa söylenerek böylece süregelen hadis; *-meşhur*, bir ya da birkaç kişiden bir kalabalığa söylenerek böylece süregelen hadis; *-vâhit*, iki önekiler derecesinde yaygın olarak gelmiş olan hadis; *ba-haber*, haberli, bilgisi olan; *bi-haber*, habersiz, bilgisiz. 5. (Dilb.) Ad tümcelerinde yüklem. • *Edat-ı haber*. [ç. ah-bar].

haberdar, F. s. [haber-dar] Haberi olan.

haberî, haberîye, A. s. 1. Haberle ilgili. 2. (Dilb.) Yüklemele ilgili, yükleme ait.

habese, A. a. [habis ç.] Kötüler, habisler.

Habeş, A. a., s. 1. Habeşistan halkından. 2. (Habeş gibi) Zeytin renginde. 3. Habeş ülkesi.

Habeşî, A. s. 1. Habeşli. 2. Çok esmer, zeytin renginde.

hâbgâh, F. a. [hâb-gâh] Uyku yeri, yatak odası. Yatak.

hâbgeh, F. a. [hâb-geh] Uyku

- yeri, yatak.
- hâbit**, A. s. [hübu'tan] Aşağı inen, düşen. • (Ya.) *Tedric-i hâbit*, derece derece küçülen (top, tüfek, süngü, tırnak... vb. gibi).
- habib**, A. s., a. [hub'dan] Sevilen, sevgili. • *Habib-ul-lah*, (Tanrı sevgilisi) Muhammed Peygamber. • *Habib-i Huda*, -*kibriya* da aynı anlamdadır. [ç. ahbab, ahibba].
- hâbide**, F. s. Uykuda, uyumuş. [ç. hâbidegân].
- habie**, A. a. Gizli, saklı, görünmeyen şey.
- Habil**, A. a. Âdem peygamberin oğlu. Kabil'in kardeşi.
- habîr**, A. s. 1. Haberi olan. 2. Bilgin, bilgili. 3. Herşeyin haberlisi (Tanrı).
- hâbis**, A. s. Tutucu, hapsedici.
- habis**, **habise**, A. s. [hubs'tan] Kötü. Fesatçı. • *Ervah-i habise*, kötü ruhlar, cinler. [ç. hubesa].
- habl**, A. a. 1. İp. 2. (Ana., Bitb.) İp, iplik gibi bazı organların adı. • *Habl-ül-mesakîn*, sarmaşık; *habl-ul-lah*, Kur'an; *habl-ül-verid*, şahdamarı; *habl-i metîn*, (sağlam organ) İslamlık; -*mevhum*, olacak gibi görünüp gittikçe de uzaklaşan amaç. [ç. hubul].
- habl**. Bkz. habel.
- hâbnâk**, F. s. [hâb-nâk] Uykulu, uykucu, uykusu bastırmış olan.
- habr**, A. a. 1. Öğretmen. 2. Dine bağlı kimse. 3. İsrail din

adamı. 4. Yara, iz. [ç. ahbar, hubur].

habs, A. a. 1. Bir suçluyu bir yere kapama. 2. Kapalı bir yerde tutma. Salıvermeme. 3. Mal vakfetme. 4. Nefsini tutma.

habshane, F. a. [habs-hane] Hapishane, cezaevi.

habt, A. a. 1. Tartışmada karşındakini susturma. 2. Bozma. Düşürme.

habt, A. a. Yanılma. Yanlış.

hâc, A. a. [hacet c.] 1. Hacetler. 2. Devedikenleri, akdikenler.

hâc, A. a. Haç.

hâc, **hâcc**, A. a. Hicaz'a, Mekke'ye gidip hacı olmuş kimse. • *Elhâc*, hacı; *Hâcc-ül-haremeyn*, Mekke ve Medineyi ziyaret etmiş kimse. [ç. huccac].

hac, **hacc**, A. a. Zilhicce ayında Mekke'de gerekli törenle Kabe'yi ziyaret ve etrafını dolaşma. • *Emir-i hac*, *emir-ül-hac*, sürreyi, karadan giden hacıları Şam yoluyla Hicaz'a götürüp getirmeyle görevli kimse.

hacalet, A. a. Utanma. Utanç.

hacaletâver, [hacalet-âver] Utandırıcı.

hacamet, **hicamet**, A. a. Hacamat. Bedenin bir yanını yarıp üzerine boynuz koyarak kan alma.

hâcât, A. a. [hacet ç.] Hacetler. Gerekliler. • *Kadı-l-hâcât*, hacetleri yerine getiren (Tanrı).

Haccac, A. a. Irak valisi olup peygamber soyuna ve yanlılarına e z i y e t e d i . M ü s ü f bin Sakafi.

haccam, A. a. Hacamatçı.

haccar, A. a. 1. Taş işçisi, taş ustası. 2. Taşçı.

hâcce, A. a. Hacı kadın, Hicaz'a gitmiş kadın.

hacce. Bkz. hicce.

hace, F. a. 1. Efendi, ağa, sahip. 2. Öğreten öğretmen. 3. Sarıklı adam, hoca 4. Tüccar. 5. Ev sahibi. 6. (Eski) Gemi yazıcısı. 7. Aile başı. [ç. haccgân].

hace, A. a. Hacet sözünün Arapça birleşiklerdeki biçimi. • *Ind-el-hace*, *led-el-hace*, gerektiği zaman, gerekince. Bkz. hacet.

haccgân, F. a. [hace ç.] 1. Hocalar. 2. Resmi daire memurları (Tanzimat'tan önce). 3. Beşinci derece (rütbe-i hamisede) memurlar. • *Haccgân-i Divan-i Hümayun*, Divan-i Hümayun kalemi memurları.

haccgî, F. a. 1. Hocalık. 2. Tüccar. • *Bedestan haccgîsi*, Bedesten tüccarlarından her biri.

hacel, A. a. Utanma.

hacer, A. a. Taş. Kaya parçası. Çakıl. • *Hacer secer*, taş ve odun; değersiz, önemsiz; *Hacer-i Esved*, (Kara taş) Kâbe kapısı yanında bulunan ve hacıların öpmeleri hac koşullarından olan taş.

hacet, A. a. 1. İnsanın muhtaç

olduğu şey. 2. Gereklik. 3. Maddi, gerekli şey. 4. Muhtaçlık, boynu eğri olma. • *Arz-i hacet*, eksikliğini, isteğini bildirme; *def-i hacet*, ihtiyacı giderme, gerekli şeyi elde etme; *kaza-i hacet*, aptes bozma. Bkz. hace. [ç. havayic].

hacetmend, F. s. [hacet-mend] İhtiyaçlı, ihtiyacı olan. [ç. haccetmendân].

hacetreva, F. s. [hacet-reva] İhtiyacı gören, gideren.

hacı, A. a. Hicaz'a gidip hac törenini y a p m ı ş kimse. (Türkçede tüm Araplara denir).

hâci, A. s. [hicv'den] Hicveden. Hiciv yazan, yergici.

hâcib, A. a. [Hicab'dan] 1. Kapıcı, kapıcı başı. 2. Perde, perdecî. [ç. huccab]. 3. Kaş. [ç. havacib]. • *Hacib-i bâr*, Ceb-rail.

hacibeyn, A. a. İki kaş. • *Beynel-hacibeyn*, iki kaş arası.

hacil, **hacil**, A. s. Utanmış, utanık.

hâcim, A. s. (he ile) Saldıran, hücum eden.

hâcir, A. s. 1. Göçen, hicret eden. 2. Sayıklayan, sayıklayıcı.

hâcis, **hâcise**, A. a. Gönle doğan endişe. [ç. hevacis].

hacıyane, F. be. [hicv'den] Hicivci biçimde, yergici biçimde.

hâciz, A. s. [hacv'den] 1. Haczeden. 2. Ayıran, bölen.

hacle, A. a. Gelin odası. Gerdek.

haclegâh, *F. a.* [hacle-gâh] Gelen odası. Gerdek odası.
haclet, *A. a.* Utanma.
hacm, *A. a.* Hacim.
hacmen, *A. be.* Büyüklükçe, cüssece.
hacr, *A. a.* 1. Yasa yoluyla, birinin kendi malını istediği gibi kullanmaktan alıkonması, kısıtlanma. 2. Kucak.
hacz, *A. a.* 1. Malı yasaya uygun olarak sattırmayıp alıkoymak. 2. Alacağa karşılık rehin ya da bir malın mahkemece zaptını ve satılmasını isteme.
hada', *A. a.* (*hı* ile) [hadi ç.] Hileciler, dolapçılar.
hadaik, **hadayık**, *A. a.* [hadika ç.] Bahçeler. • *Hadaik-i hassa*, padişah bahçeleri.
hadaret, **hazaret**, *A. a.* Yeşilik.
hadaset, *A. a.* 1. Yenilik. 2. Tazelik. • *Hadaset-i sin*, gençlik.
hadd, *A. a.* (*hı* ile) Yanak.
hadd, *A. a.* 1. Sınır, kenar. 2. Derece. 3. Gerçek değer. 4. Şeriatçe verilen ceza. 5. (Man.) Bir önermede konuyla yüklemden her biri, terim. 6. (Mat.) Denklem bölümlerinden her biri, terim. [ç. hudut]. • *Hadd-i evvel*, birinci terim; *-i'caz*, düzgün söylemenin mucize derecesinde olanı; *-imkân*, olabirliğin son aşaması, olabirlik; *-kifaye*, yeter derecesi; *-lâyık*, tam derecesi, değeri; *-tedib*, (şeriatçe verilen) ceza derecesi; *-zatında*, aslında, yaradılıştan; *bihadd*, hesapsız, sınırsız; *fevkalhadd*,

pek çok aşırı; *serhad*, sınır.

hâdd, **hâdde**, *A. a.* (*ha*, *dal* ile)

1. Sivri, ince uçlu. 2. Keskin.

3. Gergin. 4. Azgın. 5. Sert.

6. Ateşli (yara, çıban). 7. Yıkıcı. • *Maraz-i hâdd*, kötüle-

miş hastalık; *zaviye-i hâdde*,

(Geo.) dar aç.

hadda', *A. s.* (*hı*, *ayın* ile) [hu-

da'dan] Hileci, dolapçı, dala-

vereci.

haddad, *A. a.* 1. Demirci. 2.

Gardıyan, cezaevindeki zin-

circi.

haddam, **haddame**, *A. s.* 1.

İşinde becerikli. 2. *a.* Hizmet-

çi.

hadde, *A. a.* Madenleri ince tel

olarak çekmeye yarayan ay-

gıt. • *Hadde-i tedkik*, inceden

inceye gözden geçirme.

Haddehane, *F. a.* [hadde-

hane] Deniz kuvvetine maki-

neci, teknisyen yetiştirmek için

(İstanbul, Kasımpaşa'da) olan

okul ve fabrika.

haddeyn, *A. a.* İki hadd, iki te-

rim.

hadeb, **hadebe**, *A. a.* (Ana.,

Bitb.) Kambur, yumru.

hadebiyet, *A. a.* Kamburluk.

hadec, *A. a.* (Bitb.) Ebucehil

karpuzu.

hadeka, *A. a.* Gözbebeği. [ç.

ahdak].

hadekî, *A. s.* Gözbebeğiyle il-

gili.

hadem, *A. a.* [hadim ç.] Hade-

meler. • *Hadem ü haşem*, hit-

metçiler ve koşuntular, maiyet

halkı.

hademe, A. a. [hadim ç.] 1. Hizmet görenler. 2. Resmi dairelerde hizmet gören kimse(ler). • *Hademe-i hassa*, -*şahane*, padişah sarayında görevliler.

hadenk, F. a. Ok.

hader, A. a. 1. (Örgenlerde) uyuşma. 2. Uyuşukluk, tembellik. 3. (Örgen) şişme, yumrulaşma. 4. Göz zayıflığı. 5. Yağmur.

hades, A. a. 1. Yeni çıkma. Yeni şey. Yeni olma. 2. Aptes tazelemeyi gerektiren durum. 3. (Dilb.) Eylemin bildirdiği hal. [ç. ahdas].

hades, A. s. Genç. Taze.

hadi, A. s. Birinci. • *Hadi aşr*, on birinci, *hadi vü işrin*, yirmi birinci.

hadi, hadiye, A. a. [hidayet-ten] 1. Hidayet edici, doğru yol gösterici kimse. 2. Önde giden kimse. 3. Mızrak ucu. • *Hadi-i sebil*, Muhammed Peygamber; *hadi-üt-tarik*, doğru yol gösterici (Tanrı).

hadia, A. a. Hile, dek. Oyun. [ç. hadai].

Hadice, A. a. Muhammed Peygamberin birinci eşi.

hadid, A. a. Demir. • *Sure-i hadid*, Kur'an'ın 57. suresi.

hadid, A. s. 1. Öfkeli, titiz. 2. Keskin. 3. Sert. • *Hadid-ül-basar*, kesin gözlü; *hadid-ül-mizac*, çabuk öfkelenir, titiz.

hadidî, hadidiye, A. s. Demirle ilgili, demirden; demir karışık. • *Hutut-i hadidiye*, de-

miryolları; *mürekkabat-i hadidiye*, demir karışıkları.

hadika, A. a. Ağaçlı bahçe. [ç. hadaik].

hâdim, hâdime, A. s. [hidmetten] 1. Hizmet gören. 2. Hadim, haremağası. • *Hâdim-ül-haremeyn-üş-şerifeyn*, (Mekke ve Medine gibi kutsal iki yerin hizmetçisi) Osmanlı padişahlarının lakabı. [ç. hadem, hademe, huddam].

hadim, A. s. [hadim'den] Yıkan. Kırıp geçiren. Düzen bozan. • *Hadim-ül-lezzat*, (tatları yok eden, yıkan) ölüm, ölüm melâikesi.

hâdime, A. s. (hı ile) Kadın hizmetçi.

hadîn, A. a. (hı ile) 1. Dost, arkadaş. 2. Yol arkadaşı. 3. Yaşıt.

hadir, A. a. Uyuşukluk, tembellik, gevşeklik.

hâdir, A. s. Uyuşuk, tembel, gevşek.

hâdir, A. s. Örgenlerinden birisi şişip yumrulan.

hâdir, A. s. Öten (güvercin).

hâdis, A. s. [hudus'tan] Yeni çıkan. Eski olmayıp, sonradan olan. [ç. hadisat].

hadis, A. a. 1. Yeni, taze. • *Hadis-üs-sin*, civan. 2. Fıkra, hikâye, haber. 3. Muhammed Peygamberin sözleri ya da yaptığı iş, davranış. • *Hadis-i kudsi*, -*nebevî*, Muhammed Peygamber hadisi.

hadisat, A. a. [hadise ç.] Hadiseler, olaylar. Yeniden yeni-

ye olan şeyler.
hâdise, *A. a.* Olay. Meydana çıkan durum. [ç. havadis].
hâdisiyye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızca *phenomenisme* (fenomenizm, görüngücülük) karşılığı.
hadnâşinas, *F. s.* [hadd-nâşinas] Kendini bilmez.
hadra, **hazra**, *A. a.* **1.** Bitki, yeşillik. **2.** Gökyüzü. **3.** Husrev Perviz'in sekiz hazinesinden birinin adı. [ç. hadravat, hazravat].
hadra, **hazra**, *A. s., a.* **1.** Yeşil. **2.** Taze. • *Hadra-i dimen*, soy-suz güzel (kadın); *Ceziret-ül-hadra*, Fas'taki Elcezire.
hads, *A. a.* **1.** Zan, tahmin. **2.** (XX. yüzyıl) Fransızca *intuition* (sezgi, sezîş, intüisyon) karşılığı.
hadsî, *A. s.* **1.** Zan ve tahminle ilgili. **2.** Sezgili.
hadsiyyat, *A. a.* Zanlar, tahminler.
hadşe, *A. a.* Tırınalama. Kocunma.
hadşeâver, *F. s.* [hadşe-âver] Kocundurucu.
hadşenisar, *F. s.* [hadşe-nisar] Kocunduran, vesvese saçan.
hadşinas, *F. s.* [hadd-şinas] Haddini bilen.
hafâ, *A. a.* Yokluk, görünmezlik. Gizlilik. [ç. hafâya].
hâfagâh, *F. a.* [hâfa-gâh] Gizlenme yeri.
hafair, *A. a.* [hafire ç.] Çukurlar.
hafakan, *A. a.* Yürek oynama-

sı. Çarpıntı.

hafât, *A. a.* [hafa ç.] Kıyılar, kenarlar.
hafayâ, *A. s.* [hafî, hafiye ç.] Gizlilikler. • *Hafayâ-yi umur*, işlerin gizli yanları.
hafaza, *A. a.* [hafız ç.] **1.** Hafızlar. **2.** Bekçiler. **3.** İnsanın yaptıklarını yazan melekler. Bunlara *kiramen kâtibin* de denir. • *Bab-ül-hafaza*, en aşağı Cennet katı yollarından birinin adı.
hafazanallah, *A. tüm.* "Tanrı bizi korusun!" anlamında dua.
hafa, *A. a.* Kıyı, kenar. [ç. hafât].
haffaf, *A. a.* Kavaf.
hâfik, *A. s.* Titrek, titreyen.
hâfık, *A. a.* Batı ya da doğu yönü. Dört a n a yönden biri. [ç. havafık].
hâfıkan, **hâfıkayn**, *A. a.* Doğu ve batı yönleri.
hafız, *A. a.* [hıfz'dan] **1.** Koruyan, koruyucu. **2.** Bekçi, nöbetçi. **3.** Kur'an'ı ezberden okuyan. • *Hafız-i hakikî*, -mutlak, Tanrı; *hafız-i kütüb*, kütüphane memuru. ö. a. Hafız-i Şirazi. [ç. hafaza, hafızun, huf-faz].
hâfıza, *A. a.* **1.** Kur'an'ı ezberlemiş kadın. **2.** İnsanda hatırlama yetisi. Bellek. • *Hâfıza-i enam*, halkın belleği; *hâfıza-pira*, belleği süsleyen beğenilerle ezberlenen.
hâfi, *A. s., a.* **1.** Yalınayak koşan. **2.** Çok ikramcı.

hafi, A. s. [hafa'dan] Gizli. • *Hafi vü celi*, gizli ve açık. [ç. hafaya].

hafid, A. a. Torun. [ç. ahfad].

hafide, A. a. (*ha* ile) Kız torun.

hafif, A. s. [hiffet'ten] Ağır olmayan. Hafif, yeğni. • *Hafif-meşreb* hoppa.

hâfil, A. s. 1. Yalınayak koşan. 2. Çok ikramcı.

hâfil, A. s. (*ha* ile) Bol ya da dolu nesne.

hâfir, A. a., s. Yeri kazan hayvanın tırnağı.

hafir, **hafire**, A. a. Kazılmış yer. Çukur. [ç. hafair].

hafiyyat, A. a. [hafiyye ç.] Gizli işler, sırlar, gizler. • *Hafiyyat-i umur*, işlerin gizli yanları; *âlim-ül-hafiyyat*, gizli işleri bilen (Tanrı).

hafiyye, A. a., s. 1. Gizli. • *Suret-i hafiyyede*, gizli olarak; *umur-i hafiyye*, gizli işler. 2. Gizli araştırma işinde kullanılan kimse, hafiye, sivil polis. 3. Bir kimseye zarar verecek biçimde haberler veren kimse.

hafiyyen, A. be. Gizli olarak, gizliden.

hafiyyeten, A. be. Gizlice.

hafız, A. s. Koruyucu, esirgeyici (Tanrı sıfatlarından).

hafır, A. a. Toprağı kazma.

hafre, **hufre**, A. a. Kazılmış çukur.

hafriyat, A. a. Kazma işleri. Kazı.

hafta, **hefte**, F. a. Hafta. Yedi günlük süre.

haftan, F. a. Kaftan.

-hah, F. s. (*hi*, *he* ile) "İsteyen, ister" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bedhah*, *hatırhah*, *nikhah*.

hahan, F. s. İstekliler.

haher, F. a. Kız kardeş.

hahiş, F. s. İstek.

hahişger, F. s. [hahiş-ger] İstekli. [ç. hahişgeran].

hahişgeri, F. a. İsteklilik.

hah nâhah, F. be. İster istemez.

haib, A. a. (*hi*, *hemze* ile) [haybet'ten] İsteğine kavuşamayan. İsteddiği olmayan. • *Haib ü hâsir*, hiçbir şey elde edemeyen.

haib, A. s. [heybet'ten] Korkan. Utangaç.

haiben, A. be. İstedğine ulaşamamaya.

haic, A. s. (*ha* ile) Bulunmayan, gerekli olan nesne.

haic, **hayic**, A. s. (*ha* ile) Coşkun.

haid, A. s. (*he* ve *dal* ile) Pişman olup tövbe eden.

haid, **hayid**, A. s. Dönücü. Sarpıcı.

haif, A. s. [havf'tan] Korkak.

haif, A. s. Haksızlık ve zulmeden. • *El hainü haif*, hain (kimse) zulmeder.

hail, A. s. (*ha*, *hemze* ile) [havl'den] İki şey arasında bulunup birinden ötekinin buluşmasına, görünmesine engel olan. (XIX. yüzyıl) Ekran.

hail, A. s. [hevl'den] Korkunç.

haile, A. a. (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *tragedie* karşılığı olarak kullanılmıştır.

haim, hayim, A. s. 1. Şaşkın, hayrette. 2. Sevgiyle şaşkına dönmüş.

hain, A. s. [hıyanet'ten] Hain.

hainane, F. be. Haine yakışır biçimde.

hair, A. s. [hayret'ten] Şaşırmış.

hait, A. a. 1. Duvar. 2. Tahta perde. [ç. hitan].

haiz, A. s. 1. Malik, sahip. 2. Taşıyan. 3. -de olan, -li.

haiz, haize, A. s. (*ha, dat* ile) 1. Aybaşısı olan kadın. 2. Ergin kız, gelinlik.

hak. Bkz. hakk.

Hak. Bkz. Hakk.

hâk, F. a. Toprak. • *Hâk-i kadem*, ayak toprağı; -*pâk*, temiz toprak.

hakaik, hakayik, A. a. [hakat ç.] Gerçekler.

hakan, Türkçe "Kağan" sözünün Arapçalaştırılmışı olan bu sözü yine Arap kuralına göre *havakin* diye de çoğulu yapılmıştır.

hakanî, A. s. Hakanla ilgili. Hakana mensup. • *Defter i hakanî*, t ü m mülklerin yazılı olduğu defter. Bu defteri tutan daire; *hudud-i hakanî*, Osmanlı İmparatorluğu sınırı; *kûs-i hakanî*, deve üzerinde taşınan, kûs (kös) denen büyük davulların en büyüğü.

hakaret, A. a. Saygı gösterme. Alçak görme. Aşağılama.

hakbîn, F. s. [hakk-bîn] Hak göürücü, hak verici.

hâkbus, F. a. [hâk-bus] 1. Yer öpme. 2. Büyük bir kimsenin

ayaklarına varıp öpme.

haku, F. s. [hakk-cu] Doğruyu arayan, doğrucu.

hâkdan, F. a. [hâk-dan] Toprak.

• *Hâkdan-i fena*, (fani toprak), bu dünya.

hâkdanî, F. s. Toprakla ilgili.

hakem, A. a. İki tarafın kendi istekleriyle hâkim tuttıkları kimse.

hakeza, A. be. Bunun gibi, yine. Böylece. Bu suretle.

hagû, F. s. [hakk-gû] Doğru söyleyen.

hagûzar, F. s. [hakk-gûzar] Hakkı ödeyen, haktan ayrılmayan.

hâkî, F. s., a. 1. Toprakla ilgili, toprağı aitt. 2. Toprak rengi, boz.

haki, A. s. [hikâye'den] Anlatan, hikâye eden.

hakik, A. s. Haklı, layık.

hakika, A. a. "Hakikat" sözünün Arapça tamlamalardaki biçimi.

hakikat, A. a. Gerçek. [ç. hakaik] (Ed. Ce.). • *Hakikat-i aşk*; -*ferda*; *ayât-i hakikat*; *fecr-i hakikat*; *mihr-i hakikat*; *reng-i hakikat*; *sahn-i hakikat*; *sima-i hakikat*; *zehr-i hakikat*.

hakikatbîn, F. s. [hakikat-bîn] Gerçek, doğru görüşlü.

hakikaten, A. be. Doğrusu, gerçekten.

hakikatgû, F. s. [hakikat-gû] Doğrucu. Doğru sözlü.

hakikatperest, F. s. [hakikatperest] Gerçeksever.

hakikatşinas, F. s. [hakikat-

- şinas] Gerçeği bilen, anlayan.
- hakikî, hakikiyye**, A. s. 1. Gerçek, sahici. 2. Asıl, tam. 3. Candan. 4. Olmuş. (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *realiste* (gerçekçi) karşılığı.
- hakikiyyun**, A. a. (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *les realistes* (gerçekçiler) karşılığı.
- hakîm**, A. a. 1. (Her şeyde üstün tedbirli) Tanrı. 2. Çok bilgili. 3. Filozof. • *Hakîm-i mutlak*, Tanrı; *emr-i hakîm*, Tanrı buyruğu; *kitab-i hakîm*, Kur'an. [ç. hükema].
- hâkim**, A. a. 1. Yargıç. 2. Yasa uygulayan kimse. 3. Şeriat işlerini yürüten, hükümlerini uygulayan kimse. 4. Vali. 5. Hükümdar. 6. s. Hükmeden, buyuran. 7. Üstte olan. 8. En belli. • *Hâkim-i hakikî*, -*mutlak*, -*lemyezel*, Tanrı; -*örf*, (bir bölgenin) sivil amiri, zabiti, mutasarrıfı; -*şer'*, (bir bölgenin) kadısı; -*vakt*, hükümdar; *ahkem-ül-hâkimîn*, *hayr-ül-hakimîn*, Tanrı. [ç. hakimun, hakeme, hükkâm].
- hakîmane**, F. s., be. Hakîm, filozof kimseye yakışır halde. Hakîmce.
- hâkimane**, F. be. Hükmederek. Amircesine, buyurucasına.
- hâkime**, A. s., a. "Hâkim" sözünün dişil biçimi. • *Heyet-i hâkime*, yargıçlar kurulu; *evsaf-i hâkime*, belirli nitelikler.
- hâkimiyyet**, A. a. 1. Hâkimlik. 2. Amirlik. 3. Üstünlük, ege-menlik.

- hakîr**, A. s. 1. Küçük, önemsiz. 2. Değersiz. Adı, bayağı.
- hakîrane**, F. be. [hakîr-ane] (Alçak gönüllülükle) kendinden söz ederken kullanılır.
- hakister**, F. a. Kül.
- hâkiyan**, F. a. [hâki ç.] Toprak-tan yaratıklar, ölümlü kimseler. İnsanlar.
- Hakk, Hak**, A. a. Tanrı.
- hakk, hak**, A. a. 1. Doğruluk. 2. Doğru, gerçek şey. 3. Adalet, insaf. 4. Bir kimseye ait şey, alacak. 5. Bir iş karşılığı verilen şey. 6. Pay.
- hakk**, A. a. 1. Kazıma, silme. 2. Oyma, kazma.
- hâkka**, A. a. 1. Gerçek, doğru. 2. Felaket, afet. 3. Kıyamet. • *Sure-i hâkka*, Kur'an'ın 69. suresi.
- hakkaa**, F. ün. Doğrusu, gerçekten. • *Hakkaa ki*, doğrusu bu ki.
- hakkâk**, A. a. [hakk'ten] Kazarak yazan. Mühürçü.
- hakkani, hakkaniyye**, A. a. 1. Haktan yana, adaletli. 2. Hakka yakın, uygun.
- hakkaniyyet**, A. a. Hakka uygun iş yapma. Doğruluk, adale-t.
- hâknişîn**, -F. s. [hâk-nişîn] Zavallı, yoksul, fakir.
- hâkpâ, hâkpây**, F. a. Ayağın toprağı, tozu. Ayağın bastığı toprak. (Alçakgönüllülük, karşısındakini yüceltmek için kendinden söz ederken *hâkpâyiniz*, *hâkpâyleri* demek bir incelik biçimidir).

hakpefest, *F. s.* [hakk-perest] Hakka tapan. Doğruyu çok seven.

hâkrub, *F. a.* [hâk-rub] Süpürge.

hâksar, *F. s.* [hâk-sar] **1.** Toprakla birlikte. **2.** Ufak, önemsiz, zavallı, bayağı.

hakşinas, *F. s.* [hakk-şinas] Doğruyu, hakkı tanır. Haktanır.

hakud, *A. s.* Çok kinci.

hâl, *F. a.* Vücuttaki benek. Ben. • *Hâl-i müşkin*, *-siyah*, mis kokulu, kara ben.

hâl, *A. a.* Babanın kız kardeşi. Hala.

hal, *A. a.* **1.** Durum. **2.** Oluş, bulunuş. **3.** Şimdiki zaman. **4.** Güç, kuvvet, kudret. **5.** (Tas.) Sufilerin geçici coşkunculukları. **6.** (Dilb.) Adların girdiği biçimlerden her biri. • *Hal-i hazır*, şimdiki durum; *-ihtizar*, (can çekişme) ölüm hali; *-intizar*, bekleme hali; *-medenî*, sosyal durum.

hal. *Bkz.* hall.

hal', *A. a.* **1.** Soyma. **2.** Boşanma. **3.** Tahttan indirme.

halâ, *A. a.* Boşluk.

hâlâ, *A. be.* (*he* ile) **1.** Bu zamana dek. **2.** Henüz, şimdilerde.

halâat, *A. a.* (*hı*, *ayın*, *te* ile) Küstahlık, yüzsüzlük, sıyrıklık.

halahil, *A. a.* [halhal ç.] Halhaller. Ayak bilezikleri.

halatîf, *A. a.* [halife ç.] Halifeler.

halaik, **halayık**, *A. a.* [halk, halika ç.] Yaratıklar.

halail, *A. a.* [halile ç.] (Kadın) eşler.

halaiyyun, *A. a.* (Fel.) Fransızca *vasuistes* (boşlukçular) karşılığı (XX. yy.).

halak, *A. a.* [halka ç.] Halkalar.

halakat, *A. a.* [halka ç.] Halkalar.

halâkat, *A. a.* (*hı* ile) **1.** Düzlük, pürüzsüzlük. **2.** Güzel huyluluk.

halâl, *A. a.* (*he* ile) Dostluk.

halâl, *A. a.* Helal.

halâle, *F. a.* İkinci eşinden ayrıldıktan sonra ilk kocasıyla yeniden evlenen kadın.

halâlet, **hılâlet**, **hulâlet**, *A. a.* İçten dostluk, arkadaşlık.

halâlzade, *A. a.* [halâl-zade] Evli eşlerden doğan çocuk, yasal çocuk.

halâs, *A. a.* Kurtulma. Kurtuluş.

halâskâr, *F. s.* [halâs-kâr] Kurtarıcı.

halât, *A. a.* [halet ç.] Haller, durumlar.

halavet, *A. a.* Tat. Tatlılık.

halâvetbahş, *F. s.* [halâvetbahş] Tatlılandırıcı.

halbe, *A. a.* Yarış ya da yardım için toplanan atlılar grubu.

hâldar, *F. s.* [hâl-dar] Benli, benekli.

hale, *A. a.* Ay ağılı. Ayla.

hale, *A. a.* Arapçada bizim, teyze dediğimiz annenin kız kardeşi; Türkçede hala, babanın kız kardeşi.

halecan, *A. a.* Titreme. Çarpınma.

haledar, *F. s.* [hale-dar] Hale tutan, halelenmiş, ağıllanmış.

halef, *A. a.* 1. Sonradan gelen.

2. (Birinin) yerini tutan. 3.

Oğul. • *Halef ü selef*, 1. Son-

ra olanla bir önceki. 2. Ba-

bayla oğul; *hayr-ül-halef*, ba-

basını hayırla andıracak evlat;

nâ halef, hayırsız evlat.

halel, *A. a.* 1. Alçaklık, boşluk.

2. Bozukluk, fesat.

haleldar, *F. s.* [halel-dar] Boz-

ma.

halelpezir, *F. s.* [halel-pezir]

Bozulucu.

halen, *A. be.* Şimdi. Şimdilik.

Daha, henüz.

halenciye, *A. a.* (Bitb.) (XX.

yüzyıl) Fransızca *ericacees*

(fundagiller) karşılığı.

halet, *A. a.* 1. Hal. 2. Takdir.

• *Halet-i cerr*, (Arap. Dilb.)

sözcüğün refi ve nasb hali; -

gaşy, baygınlık, kendini kay-

betme hali; *-nez'* yaşamın

ölümle bitme sırası, can çekiş-

me; *-ruhiye*, (XX. yüzyıl) Fran-

sızcadan *etat d'âme* karşılığı,

ruhsal durum; *-şuuriye*, bilinç

hali; *elhaletü hazihi*, şimdiki

halde. [ç. hâlât].

halevar, *F. s.* [hale-var] Hale gi-

bi.

halezon, **helezon**, *A. a.* 1. Ka-

buklu sümüksümböcek. Sümük-

lüböcek kabuğu. 2. (Geo.)

Helis.

halezonî, *A. s.* Halezonla ilgi-

li. Helisel.

half, *A. s.* Art, arka. Sonradan

gelen. • *Half tarikiyle*, (Fel.)

Fransızca *a contrario* karşı-

lığı (XX. yüzyıl).

half, *A. a.* Ant. Yemin.

halfa, *A. a.* Uzun ve kalın bir

çeşit ot, liflerinden ipek takli-

di şeyler dokunur.

halfî, *A. s.* [half'ten] Arka. Ar-

kaya ait ve onunla ilgili.

halhal, *A. a.* Arap kadınlarının

ayaklarına taktıkları bilezik.

hâli, **hâliye**, *A. s.* Boş. Issız. •

Arazi-i hâliye, *evkat-i hâliye*,

eyyam-i hâliye, boş topraklar,

boş vakitler, boş (işsiz) günler.

hali, **haliye**, *A. s.* (*ha* ile) [hal'-

den] Fransızca *actuel* (şimdi-

ki, güncel) karşılığı.

hâli', **hâli'a**, *A. s.* (*hı*, *ayın* ile)

Boşanmış erkek, kadın.

halî, *A. a.* 1. Soyma. 2. Vücu-

dunun bir yanına olan inme.

3. Evladı tanımama, evlatlık-

tan çıkarma. 4. (Bir hükümda-

rı) tahttan indirme.

halî, *A. s.* 1. Soyulmuş. 2. Ko-

vulmuş. • *Hali'ül-izar*, (yüzü)

sıyrık, çapkın, edepsiz, serse-

ri.

hâlib, *A. s.* Aldatan, kandıran.

halib, *A. a.* 1. Süt, taze süt. 2.

(Ana.) Sidik borusu.

halic, *A. a.* 1. Koy, körfez. 2.

Boğaz, kanal. • *Halic-i Bahr-i*

Sefid, Çanakkale; *-Bahr-i Si-*

yah, Boğaziçi; *-Dersadet*, İs-

tanbul Halic'i.

halid, *A. s.* Sürekli. Sürüp gi-

den. [ç. halidat].

halidat, *A. a.* [halide ç.] Sürüp

gidenler, sonsuza dek süren-

ler. • *Cezair-i Halidat*, Kanar-

ya Adaları.
halîde, *F. s.* Batmış, saplanmış.
hâlif, *A. a.* (*ha* ile) Ant içen.
halife, *A. a.* 1. Birinin yerine geçen adam. 2. Muhammed Peygamberin yerine, vekili olarak geçen adam. İslamların din başkanı. 3. Resmi daire kalemlerinde başın ikincisi. 4. Ustanın ikincisi, kalfa.
Halik, *A. a., s.* Yaratıcı. Tanrı.
hâlik, *F. s.* [helâk'tan] Helak olan. Ölebilen. Ölmüş. • *Turab-i hâlik*, beyaz arsenik.
halik, *A. s.* (*ha* ile) Tıraş edilmiş.
halil, **halile**, *A. a.* Nikâhlı kadın ya da erkek eş.
halil, *A. s.* İçten dost. • *Halilullah*, İbrahim Peygamber; *Halil-ur-rahman*, İbrahim Peygamber ya da onun mezarının bulunduğu yer. [ç. ahillâ].
halim, *A. s.* [hilm'den] Huyu yavaş, yumuşak.
halis, *A. s.* 1. Karışık olmayan, katıksız. 2. Temiz, arı. 3. Duru, gerçek. • *Halis-üd-dem*, arı kan, kanı karışmamış.
halisane, *F. s.* [halis-ane] Katıksız olarak. Yürekten. Yürek temizliğiyle.
halisiyyet, *A. a.* Halislik, temizlik, saflık.
halîta, *A. a.* İki şeyden, iki maddeden oluşmuş madde. (Kim.) Alaşım.
hâliya, *A. be.* Şimdiki zamanda.
hâliyen, *A. be.* [hâli'den] Boş olarak.
haliyye, *A. a.* İbadette raks, se-

ma, el ele vurmaya helal sayan bir tarikat.

halk, *A. a.* 1. Yaratma. 2. İcat. 3. İnsanlar. 4. Insanlardan bir bölük.

halk, *A. a.* 1. Boğaz. • *Huruf-i halk*, *huruf-ül-halk*, (Arap abecesinde) boğazdan söylenen harfler (*ha*, *hı*, *ayn*, *gayn*, *he*).

halka, *A. a.* Halka. Ortası boş teker. • *Halka begûş*, (kulağı küpeli) köle; *halka-i âbgün*, gökyüzü; *-tesbih*, tespih, dua eden halk çevresi; *-teslim*, dervişlerin boyun eğme işareti olarak üzerlerinde taşıdıkları halka; *-zikir*, Tanrı adlarını söyleyerek ibadet edenlerin oluşturdukları daire.

halkabegûş, *F. s.* [halka-begûş] (Kulağı küpeli) köle, kul. [ç. halkabegûşan].

halkabend, *F. s.* [halka-bend] 1. Halka yapıcı. 2. *a.* Halka biçiminde oturma, çepeçevre oturma.

halkadar, *F. s.* [halka-dar] Halkası olan, halka biçiminde.

halkârî, *F. a.* 1. Altın kaplama, yaldızlama. 2. (Kumaşa) altın, gümüş işleme. 3. İnce tel işleme.

halkavî, *A. s.* Halka biçiminde, halka gibi olan.

halkaviye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızcadan *oenotheracees* karşılığı bitkibilim terimi olarak yapılmıştır, küpeççeğigiller. (Bu terim, XIX. yüzyılda hayvanbilimdeki *anneles* sözü

için kullanılmıştır, halkalılar).

halkıyat, A. a. Fransızca *folk-lare* (folklor, halkbilim) karşılığı (XX. yy.).

halkî, A. s. Boğazla ilgili.

hall, **hal**, A. a. 1. Çözme. 2. Karışık bir işi sona erdirmeye. 3. Kuşkulanılmayacak biçimde açıklama. 4. Eritme. • *Hall ü akd*, idare (etme); *hall ü fasl*, açıklayarak sona erdirmeye.

hall, A. a. (*hı*, *lâm* ile) Sirke.

hallac, A. a. Pamuk atan, yatak yorgan atan kimse. • *Hallac-i Mansur*, 922 yılında darağacına asılarak öldürülen ünlü Safî. Divan edebiyatında adı çok geçer.

hallacı, **hallacıyye**, A. a. 1. Hallaçlıkla ilgili. 2. ö. a. Hallac-i Mansur tarikatı.

hallâf, A. s. (*ha* ile) Çok ant içen.

hallâf, A. s. (*hı* ile) Sözünde durmayan.

hallak, A. a. (*ha* ile) Berber.

Hallâk, A. a. Durmadan yaratıcı, Tanrı. • *Hallâk-i maani*, *h a l l â k - u l - m a a n i*, Fars ozanlarından İsfahanlı Kemal'in lakabı.

hallâl, A. s. Halledici, sona erdirici. • *Hallâl-i müşkilât*, güçlükleri sona erdiren.

hallede, A. tüm. "Tanrı baki etsin!" anlamında dua olarak kullanılır.

hallî, **halliye**, A. s. [hall'den] Çözmek, çözümlenmekle ilgili. Fransızcadan *analytique* (çözümleyici) karşılığı (XIX. yüz-

yıl).

hallî, **halliyye**, A. a. Sirkeyle ilgili. Fransızca *aceteux*, *aceti-que* karşılığı. • *Deva-yi hallî*, *edviye-i halliye*, Fransızca *acétolees* karşılığı (XIX. yy.).

halliyet, A. a. (XIX. yüzyıl) Kimya terimi olarak Fransızca *acetat* (asetat) karşılığı.

halt, A. a. 1. Karıştırma. 2. Münasebetsiz söz söyleme.

haltıyat, A. a. Münasebetsiz sözler.

halûk, A. s. İyi huylu. Herkesle geçinir olan.

halv. Bkz. hulv.

halva, A. a. Helva.

halvet, A. a. 1. Tenhaya çekilme. 2. Tenha yer. 3. İbadet için تنها hücre. 4. Hamamlarda tek kurnalı bölme. 5. Çok sıcak yer.

halvetgâh, **halvetgeh**, F. a. [halvet-gâh] Tenha kalma yeri. Gizlice görüşülecek yer.

halvetgüzin, F. s. [halvet-güzin] Halvete, تنها bir yere çekilmiş.

halvethane, F. a. [halvet-hane] Ö z e l konuşma yeri.

halvetî, **halvetiye**, A. s. 1. Halvetle ilgili. 2. İbadet ve törenlerini tenhada yapan bir tarikat. 3. Halvetiye tarikatından olan kimse.

halvetnişîn, F. s. [halvet-nişîn] Halvete, bir kenara çekilip o t u r a n (kimse).

halvetsaray, F. a. [halvet-saray] Bir hükümdarın özel dairesi.

hâm, *F. s.* 1. Pişmemiş, çiğ, ham. 2. Olmamış. • *Hayal-i hâm*, *ümid-i hâm*, olmayacak (boş) hayal, düş, umut.

ham, *F. a.* 1. Kat, büküm. 2. Kemer, yay.

ham, *F. s.* Bükülmüş, kemerli.

Ham, *A. ö. a.* Nuh'un oğlu Ham.

hamaid, *A. a.* [hamide ç.] Övülmeye değer durumlar.

hamail, *A. a.* 1. Omuzdan çapraz asılan bağ. 2. Muska, tılsım.

hamaim, **hamayim**, *A. a.* [hamame ç.] Güvercinler.

hamakat, *A. a.* Beyinsizlik. Anlamamak hali. Ahmaklık.

hamam. *Bkz.* hammam.

hamam, **hamame**, *A. a.* Güvercin.

Hâmân, *A. a.* Musa zamanındaki Mısır Firavun'unun veziri.

hamaset, *A. a.* Yaradılıştan olan cesaret. Yiğitlik.

hamasî, *A. s.* Hamasetle ilgili. (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *epique* (koşaklamalı) karşılığı.

hamasiyat, *A. a.* Yiğitliğe ait yazıların tümü.

hambeham, *F. be.* [ham-beham] Büküm büküm.

hamd, *A. a.* Tanrı'nın ululuğunu söyleyerek teşekkür için övme. • *Elhamdülillâh*, Tanrı'ya şükrolsun; *Elhamd cüzü*, abeceden sonra okunan ve kısa namaz sureleri bulunan okuma kitabı; *bilhamdihi taâlâ*, *bihamdillâh*, Tanrı'nın inaye-

tiyle; *liva-il-hamd*, Muhammed Peygamberin bayrağı.

hamdele, *A. a.* "Elhamdülillâh" sözünün adı ve bu sözün söylenmesi.

hame, *F. a.* Kalem. • *Hame-i ezel*, Tanrı'nın yazgıları saptadığı kalem.

hame, *A. a.* 1. Başın üstü. 2. Kafası, tepe.

hamegüzar, *F. s.* [hame-güzar] Kalemle yazılmış.

Hamel, *A. a.* Kuzu burcu. Güneş, Mart ayında bu burca girer.

hamel, *A. a.* Kuzu.

hamele, *A. a.* [hamil ç.] Yüklendi, yüklenenler. • *Hamele-i Arş*, Arş'ı e n s e köklerinde taşıyan İsrail, Cebrail, Mikâil, Azrail adlarında dört büyük melek; *-huccet*, yazı, kayıt melekleri; *-Kur'an*, hafızlar.

hamepira, *F. s.* [hame-pira] Başlı süsleyen, baş üstünde yeri olan.

hameran, *F. s.* [hame-ran] Kalem süren, kalem oynatan.

hamhame, *A. a.* Burundan söyleme, hımhımlik.

hâmız, *A. s.* 1. Ekşi, ekşimtirak. 2. Ekşilik yapan madde. 3. (Kim.) XIX. yüzyılda hekimlik terimleri konulurken Fransızcadan *a c i d e* (asid) ve bileşikleri bununla karşılanmıştır. Bu sözden *hamizat*, *hamız*, *hamizî*, *tahammuz*, türevleri yapıldığı *g i b i* Frenkçe sözcüklerle *hâmız-i kılor-i karbon*

gibi tamlamalar da yapılmıştır.

hâmızat, A. a. [hâmız ç.] Asitler. • *Hamızat-i şahmiye*, yağ asitleri.

hâmızıyet, A. a. [hâmız'dan] Ekşilik (XIX. yy.).

Hamî, **Hamiye**, A. a. Ham soyundan.

hâmi, **hâmiye**, A. a., s. 1. Koruyan, koruyucu. 2. Arka çıkan, sahip çıkan.

hâmid, **hâmide**, A. s. [hamd-den] Hamd ve şükreden.

hamid, A. s. [hamd'dan] Övülmeye değer. (Tanrı sıfatlarındandır). • *Evsaf-i hamide*, övülmeye değer nitelikler.

hamide, F. s. Eğrilmiş, bükülmüş. Kambur. Kemerli. • *Hamide kamet*, iki büklüm.

hâmil, A. s. 1. Yüklü, yüklenmiş. 2. Taşıyan. 3. Üzerinde olan. Sahip. • *Hâmil-i vahy*, (peygamberlere haber ulaştırıcı) Cebrail.

hamile, A. s. Gebe (kadın).

hamilen, A. be. Taşıyarak. Üstünde olduğu halde.

hamim, A. s. Sıcak (su).

hamîr, A. a. Hamur, maya.

hamîs, A. a. Perşembe günü.

hâmis, **hâmise**, A. s. Beşinci.

hâmise, A. a. Beşinci rütbe. Sivil memurların ilk rütbeleri.

hâmîsen, A. be. Beşinci olarak.

hamîş, A. a. Kitabın kenarına yazılan açıklama. Mektubun yanına katılan ek.

hamiyye, A. a. "Hamiyyet" sözünün A r a p ç a tamlama-

lardaki biçimi.

hamiyyet, A. a. İnsanın yurdunu, aile ve yakınlarını koruma gayreti, hamiyet. • *Hamiyyet-i cahiliyye*, gerçeğe karşı harcanan emek. (B i r aralık *taassup* ile dilimize çevrilen Fr. *fanatisme* (bağnazlık) karşılığı olarak ileri sürülmüşse de kullanılmamıştır).

hamiyyetmend, F. s. [hamiyyet-mend] Hamiyetli [ç. hamiyetmendân].

hamka', A. s. Akılsız, bön (kadın).

haml, A. a. 1. Yük. 2. Yükleme, yüklenme. • *Vaz-i haml*, doğurma.

hamlac, A. a. 1. Kuyumcu körügü. 2. (Kim.) Üfleç.

hamle, A. a. 1. Atılma, atılış. 2. Saldırma, hücum.

hamlî, **h a m l i y e**, A. s. [haml'den] (Man.) Yüklemlî.

hammal, A. a. [haml'den] Para karşılığı yük taşıyan adam, hamal.

hammam, **hamam**, A. a. Yıkacak yer. Hamam.

hammamiye, ö. a. (Hayb.) Güvercinler.

hammar, A. a. [hamr'den] 1. Şarap yapan ya da satan. Meyhaneci. 2. (Tas.) Manevi kılavuz, mürşit.

hamme, A. a. Zararlı böcek. [ç. hevam].

hamr, A. a. Şarap.

hamrâ', A. s. Kırmızı. • *Elhamrâ'*, İspanya'da Gırnata kentinde Araplardan kalma ünlü saray.

hamri, A. s. Şarapla ilgili. Şaraba ait.

hamriyye, A. a. (Ya.) Şarap hakkında yazılmış övmeler.

hamse, A. s., a. 1. Beş. 2. (Ya.) Beş ayrı kitaptan meydana getirilmiş yapıt. • *Bilâd-i hamse*, *evkat-i hamse*, *havas-i hamse*, beş kent, beş vakit (namaz), beş duyu.

hamsin, A. s., a. Erbainden (karakış) sonra gelen elli günlük kış.

hamul, A. s. [haml'den] Çok dayanıklı, dayanan, kaldırır.

hamule, A. a. 1. Yük. 2. Gemi yükü.

hamuliyet, A. a. 1. Dayanıklılık, dayanma, sabır. 2. Fransızca *tolerance* (hoşgörü) karşılığı.

hâmun, F. a. Geniş, ıssız ova, bozkır. • *Hâmun neverd*, kırda, ovada gezen yolcu.

hâmûş, **hâmuş**, **hamûş**, **hamuş**, F. s. Susan, susmuş. Sessiz.

hâmuşan, F. a. [hâmuş ç.] Sessizler, susmuşlar. • *Vâdi-i hâmuşan*, mezarlık.

hamuşane, F. be. [hamuş-ane] Sessizce.

hâmuşî, F. a. 1. Susma. 2. Ölüm.

hamyaze, A. a. 1. Esneme. 2. Kötü davranışlar. 3. Soğuk davranış.

hamyazekeş, F. s. [ham-yaze-keş] 1. Esneyen. 2. İnsanın içini sıkan.

hamz, A. a. Ekşilik. Bkz. humz.

hamzede, F. s. [ham-zede] Bükülmüş, eğrilmiş.

han, F. a. Han, hakan, hükümdar. [ç. hanan].

han, A. a. Han, kervansaray. [ç. hanât].

hân, F. a. 1. Sofra. 2. Yemek. 3. Aşçı dükkânı. • *Hân-i yağma*, yoksullara, açlara dağıtılan genel yemek.

-hân, F. s. "Okuyan, okuyucu" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Duahân*, *e b c e d h â n*, *gazelhân*, *mevlidhân*, dua, ebced, gazel, mevlut okuyan.

hanabile, A. a. [hanbeli ç.] Hanbelîliler.

hanacı, A. a. [hancer c.] Hançerler.

hanacı, A. a. [hancere ç.] Gırtlaklar.

hanadık, A. a. [handek c.] Hendekler.

hanafis, A. a. [hunfesa ç.] Mayıs böcekleri.

hanak, A. a. Darılmak, kızmak.

hanan, A. a. Yufka yüreklilik, acıma.

hanazir, A. a. [hınzir ç.] Domuzlar.

Hanbelî, A. s. İslamın dört mezhebinden biri ve imamları Hanbel olan tarikatten bir kimse.

hancer, A. a. Ucu sivri, iki yanını keskin kamayı andırır bıçak, hançer.

hancere, A. a. (Ana.) Gırtlak.

hancerî, **hanceriyye**, A. s. Gırtlakla ilgili. • *Huruf-i hanceriyye*, gırtlaktan çıkan harfler, (e,

- ha, hı, ayn, gayn, he).
- hânçe**, *F. a.* Küçük sofra, küçük sini. • *Hânçe-i zer*, güneş.
- hançeriye**, *A. a.* Fransızcadan botanik terimi olan *tropeoles* (Latin ç i ç e k l e r i) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- handâhand**, *F. a.* [hand-â-hand] Çok, sürekli gülme, güle güle, pek gülünen yer.
- handan**, *F. s.* Gülen, neşeli, sevinçli.
- hande**, *F. a.* 1. Gülme. 2. Eğlenme. 3. Açılma. • *Hande-i afitab*, güneşin doğması; -*câm*, içki kadehi doldurulurken olan parlaklık; -*gül*, gülün açması; -*zemin*, (baharda) toprağın yeşillenmesi.
- handebahşa**, *F. s.* [hande-bahşa] Güldüren, gülme getiren.
- handebar**, *F. s.* [hande-bar] Güldürücü.
- handeferma**, *F. s.* [handeferma] Güldürücü.
- handefeşan**, *F. s.* [hande-feşan] Gülümsemeler saçan, çülüp duran.
- handefeza**, *F. s.* [hande-feza] Gülme artıran, güldüren.
- handek, hendek**, *A. a.* 1. Kale etrafına açılan uzun çukur. Siper. 2. Uzun çukur. 3. (Birçok ölü atılmak için açılmış) geniş mezar. 4. Hendek. • *Gaza-i Handek*, Muhammed Peygamberin Hicret'in 5. yılında Medine'de yaptığı savaş.
- handekâr**, *F. s.* [hande-kâr] Gülen, gülcü.

- handekünan**, *F. be.* [handekünan] Gülerek. Güle güle.
- handemeşhun**, *F. s.* [handemeşhun] Hep gülen, çok gülen.
- handenâk**, *F. s.* [hande-nâk] Gülen, gülümser.
- handenüma**, *F. s.* [handenüma] Gülen.
- handerîz**, *F. s.* [hande-rîz] Gülp duran.
- handezen**, *F. s.* [hande-zen] Gülen.
- hane**, *F. s.* 1. Ev. 2. Bir bütünün küçük parçalarından her biri. 3. (Mat.) Basınak.
- hane**, *F. s.* "Hane" sözü adlara ulanarak ad takımları oluşturur. Bununla Türkçede çeşitli dillerden birçok sözcükler yapılmıştır. • *Apteshane; aşhane; balikhane; baruthane; batakhane; basmahane; bozahane; cambazhane; cebehane; çayhane; çilehane; demirhane; divanhane; feshane; fotoğrafhane; gusülhane; gülhane; haddehane; hapishane; hastahane; hayalhane; helvahane; islahhane; idarehane; imalâthane; imarethane; iplikhane; kahvehane; kayikhane; kimyahane; kitaphane; kuşhane; kütüphanne; menzilhane; meyhane; miskinhane; mühendishane; nezarethane; nümunehane; nüzülhane; pastahane; patrikhane; postahane; rasathane; resimhane; rezaletane; sabunhane; salhane; sefarethane; sim-*

keşhane; tabakhane; tabhane; talimhane; tebhirhane; telgraphane; tembelhane; ter-zihane; tevkifhane; tibhane; ticarethane; tiyatrohane; yazihane; yemekhane.

hanebeduŝ, *F. s.* [hane-be-duş] Evi omzunda. Yersiz yurtsuz, serseri.

haneberduş, *F. s.* [hane-ber-duş] Evi omzunda. Serseri, yersiz yurtsuz.

hanedan, *F. a.* Kökten büyük aile. Ocak.

Hanefî, *A. a., s.* 1. İmamı Âzam Ebu Hanife mezhebinden olan kimse. 2. O mezheple ilgili olan.

hanegî, *F. s.* Eve mensup. Evin insanı.

haneharab, *F. s.* [hane-harab] 1. Evi yıkık, viran olan. 2. (Kendi evinin yıkılması n a yol açan) işe yaramaz, serseri.

hanek, *A. a.* (*ha, kef* ile) Ağız tavanı. Damak.

hanekî, **hanekiyye**, *A. s.* Damakla ilgili, damaksıl.

hanende, *F. s., a.* Şarkı söyleyen.

hanendegî, *F. a.* Hanendelik. Şarkı söyleyicilik.

hanekah. *Bkz.* hankah.

hanenişîn, *F. s.* [hane-nişîn] Evinde oturan, evine kapanmış, evcil.

hanesuz, *F. s.* [hane-suz] (Ev yakıcı) ev bark yıkan, çapkın.

haneŝiye, *A. a.* (Hayb.) (XIX. yüzyıl) Fransızca *ophidiens*

(yılanlar) karşılığı.

hanevade, *F. a.* [hane-vade] 1. Ev halkı. 2. Soy, sülale. • *Hanevade-i saltanat*, hükümdar soyu, ailesi, şehzadeler.

hanezad, *F. s.* [hane-zad] Köle ya da cariye'nin evde doğmuş çocuğu.

hânîk, *A. s.* [hunk'tan] Boğan.

hânîf, *A. s.* 1. Küsmüş, dargın. 2. Gururlu.

hanîf, *A. s.* 1. Tanrı birliğine inanan. 2. Muhammed Peygamber zamanından önce tek Tanrı'ya inanan.

hanîn, *A. a.* 1. Fazla istekten inleme. Sızlama. 2. İstek.

hânîs, *A. s.* Andını bozan. Yemininde, sözünde durmayan.

haniye, *A. a.* Şarap.

hank, *A. a.* Boğazını sıkarak boğma.

hankah, **hankeh**, **hanekah**, *A. a.* Tekke. [ç. havanık].

hankan, *A. be.* Boğazını sıkarak boğmak suretiyle.

hannan, *A. s.* Çok acıyıcı olan (Tanrı sıfatlarındandır).

hannas, *A. s.* Şeytan.

hânsalar, *F. a.* [hân-salar] 1. Sofracı. 2. Kilerci.

hanuman, *F. a.* Ev, bark. Ocak.

hanumansuz, *r. s.* [hanu-man-suz] Ev bark yakan, kül eden. • *Harik-i hanumansuz*, evi kül eden yangın.

hanzal, *A. a.* Ebucehl karpuzu. Acı hıyar. İt hıyarı.

hâr, *F. a.* (*hı, elif* ile) Diken. • *Hâr ü has*, çalı çırpı, çerçöp.

hâr, *A. a.* (*he* ile) 1. Yıkılmaya

yüz tutmuş yapı. 2. Güçsüz, zayıf, sakat kimse.

har, *F. a.* (*hı* ile) Eşek.

hâr, **hor**, *F. s.* Aşağı, bayağı.

-hâr, **-hor**, *F. s.* "Yiyen, yiyici" anlamlarıyla sözcüklere ulanır.

• *Merdümhâr*, yamyam; *mey-hâr*, *meyhor*, içki içen; *şîrhâr*, süt içen (küçük çocuk).

har. *Bkz.* harr.

hârâ, *F. a.* 1. Pek sert taş, kaya. 2. Üzeri menevişli kumaş.

harab, *A. a.* 1. Viran. 2. Issız. 3. Yıkık.

harabat, *A. a.* [harabe ç.] Yıkıklar.

harabat, *A. a.* Meyhane.

harabatî, *A. a.* 1. Dağınık. Peşişan. 2. İçmeye düşkün, harabat insan. [ç. harabatıyan].

harabe, *A. a.* Bir kent ya da ev yıkıntısı. [ç. harabat].

harabazar, *F. a.* [harabe-zar] Viran yer. Viranelik.

harabî, *F. a.* Haraplık. Yıkıklık.

harabiyet, *A. a.* Viranlık. Haraplık.

harac, *A. a.* 1. Vergi. 2. Zor altında alınan para. 3. Mezat etme.

haracgüzar, *F. s.* [harac-güzar] Haraç veren. Haraca kesilmiş.

harahir, *A. a.* [harhara ç.] Hırıldılar.

haraid, *A. a.* (*hı*, *hemze* ile) [haride ç.] 1. Delinmemiş inciler. 2. Kız olan kızlar.

harait, *A. a.* (*hı*, *hemze*, *tı* ile) [harita ç.] Haritalar.

haram, *A. s.*, *a.* Dinin yasakladığı şey. Yasak yer. • *Beled-i*

haram, Mekke kentiyle dolayları (Müslümanlardan başkasına yasak bölge); *beyt-i haram*, Mekke'deki Kabe; *Mescid-i Haram*, Kabe'deki cami; *şehr-i haram*, haram ayı (İslamıktan önceki dönemde Arapların birbirleriyle savaşı yasak olan ay, muharrem ayı).

haramî, *A. s.*, *a.* Yol kesen. Haydut.

haramkâr, *F. s.* [haram-kâr] 1. Zina yapan, yasadışı birleşen. 2. Günahkâr.

haramzade, *F. a.*, *s.* Piç.

hararet, *A. a.* Sıcaklık. Ateş. • *Hararet-i gariziye*, diriksel ısı.

haras, *F. a.* Hayvan gücüyle döndürülen değirmen.

haraset, **heraset**, *A. a.* Ekincilik, çiftçilik, tarımcılık.

harâşif, *A. a.* [harşef ç.] Balık pulunu andırır katmerli yapraklar.

harazat, *A. a.* (*ha*, *dat* ile) Bir hastalığın sürekli olması, yerleşmesi.

harb, *A. a.* Savaş. Cenk. • *Bilâharb*, savaş etmeden, savaş açmadan; *divan-i harb*, harp divanı, askeri mahkeme; *erkân-ı harb*, kurmay; *fenn-i harb*, savaş açma; *meydan-i harb*, savaş alanı; *yaver-i harb*, büyük komutan emir subayı; *dar-ül-harb*, savaş yeri. İslam elinde olmayan yerler. [ç. hurub].

harba, *A. a.* Güneş ışığının bulutlara vurması.

harbcu, *F. s.* [harb-cu] Savaş

arayan. Kavga çıkarmaya istekli.

harbe, A. a. Kısa mızrak, süngü.

harben, A. be. Savaşarak.

harbende, F. a. Eşek ve katır gibi yük hayvanları sürücüsü, onlara bakan.

harbeze. Bkz. harbutuz.

harbgâh, F. a. [harb-gâh] Savaş yeri.

harbî, A. a. 1. Düşman, (Arada barış antlaşması olmayan). 2. İslam olmayan kimse.

harbî, harbiyye, A. a. Savaşla ilgili. • *Fünun-i harbiyye*, savaş bilgileri; *Mekteb-i Harbiyye*, Harp Okulu.

harbutuz, harbeze, f. a. Karpuz.

harc, A. a. 1. Sarf, gider. 2. Bir iş için kullanılan maddeler. 3. Güç, kuvvet. • *Harc-i âlem*, her keseye elverişli, herkesin yapabildiği; -*rah*, yolluk (para).

harçenk, F. a. Yengeç.

hardel, A. a. Hardal.

hâre, F. a. (hı ile) Yiyecek, yiyinti.

hâre, F. a. 1. Sert taş, kaya. 2. Meneviş. Menevişli kumaş.

harekât, A. a. [hareke, hareket ç.] 1. Kımıldanmalar, depremler. 2. İş işlemler. 3. Davranışlar. • *Harekât ü sekenat*, 1. Davranışlar. 2. Bir hecenin harekeli ya da sakin oluş durumu. • *Harekât-i harbiyye*, savaş hareketleri; -*müştereke*, birlik, ortak davranışlar; -*na-*

pesendane, beğenilmez davranışlar; -*selâse*, heceler (e, i, o) okunuşu.

hareke, A. a. Ünlü harfi olmayan Arap harflerinin ne türlü okunacağını gösteren üstün (fetha), esre (kesre), ötrü (zamme) işaretleri ve sesleri. [ç. harekât].

hareket, A. a. 1. Kımıldanma. 2. Davranış. 3. Yola çıkma, kalkma. 4. Medreselilerin derecesi. • *Hareket-i arz*, deprem, *bihareket*, kımıldanmaz.

harekî, A. s. Hareketle ilgili (XX. yüzyıl). • Fr. *cinetique* karşılığı, kinetik; *hasse-i harekiye*, Fr. *cinesthesique* karşılığı.

harekiyat, A. a. (Fiz.) Fransızca *cinematique* karşılığı, kinematik.

harem, A. a. 1. Herkese açık olmayan yer. 2. İslam evlerinde kadınların bulunduğu bölüm, daire. 3. Kadın eş. 4. Mekke'de belli bazı mevki. • *Harem-i hümayun*, padişah sarayında kadınlar dairesi; -*resulullah*, Medine kenti dolaylarıyla Muhammed Peygamberin türbesi ve camii; -*şerif* (müdürlüğü), Medine'de Muhammed Peygamber türbesine bakan, yöneten kimse; *şeyh-ül-harem*, Medine kenti ve vilayeti muhafızı.

Hareman, A. ö. a. Mekke ile Medine.

haremeyn, A. a. Kutsal olan Mekke ve Medine kentleri. •

Hadim-i haremeyn-i şerifeyn, (kutsal Haremeyn'in hizmetkârı) Osmanlı padişahlarının lakaplarından; *haremeyn payesi*, eski sarıklı hâkim sınıfının ileri rütbelerinden biri.

haremğâh, *F. a.* [harem-gâh] Harem, harem dairesi.

haremseray, *F. a.* [harem seray] **1.** Harem dairesi. **2.** Cami içi.

hares, *A. a.* (*hi, sin* ile) Dilsizlik.

harf, *A. a.* **1.** Bir abeceyi oluşturan e okuyup yazmaya aracı olan işaretlerin h e r biri. **2.** (Mec.) Söz, işaret. [ç. huruf].

harfâşinâ, *F. s.* [harf-âşinâ] **1.** Abeceyi öğrenmiş, okumayı yeni öğrenmiş. **2.** Söz anlar.

harfendaz, *F. s.* [harf-endaz] **1.** Dokunaklı söz söyleyen. **2.** Söz atan. Takılan.

harfgîr, *F. s.* [harf-gîr] Her işte ayıp arayan.

hargâh, **hargeh**, *F. a.* [har-gâh] Büyüklerin çadırı.

hargele, *F. a.* **1.** Hergele. **2.** Binnek ve taşıta alışmamış hayvan. **3.** İşsiz, güçsüz takımı.

hargûş, *F. a.* Tavşan. • *Hâb-i hargûşî*, tavşan uykusu; hafif uyku.

hârâr, *F. a.* **1.** Sürekli kaşıntı. **2.** Sürekli istek. **3.** Merak, üzüntü, dargınlık.

harhara, *A. a.* Sürekli hırıltı.

hârî, *F. a.* Aşağılık, horluk.

hârîb, *A. s.* (Korkudan) kaçan.

haric, *A. a.* **1.** Dış, dışarı. **2.**

Görünen dünya. **3.** Dışarı çıkan, dışarıda, dışta. **4.** Hiç ilgisi olmayan kimse. • *Harican-il-merkez*. (Geo.) dış merkezli; *haric ez memleket*, gerçekten oturduğu yerin değil, kendi ülkesi halkından sayılan (dışışleri memurları gibi); *haric-i kismet*, (Mat.) bölüm; *hareket-i haric*, *ibtidai-haric*, medrese yolunda ilk rütbeler.

haricen, *A. be.* Dıştan, dışarıdan. • *Haricen mersum daire*, (Geo.) çevrel daire; *haricen mersum mudalla*, (Geo.) dış çokgen; *haricen mümas daire*, (Geo.) dış daire; *haricen mütebadil*, (Geo.) dış ters açı.

haricî, **hariciye**, *A. s.* **1.** Dışa ait. Dışla ilgili. **2.** Halife Ali'ye karşı ayaklananlar mezhebinden olan.

hariciye, *A. a.* **1.** Bir ülkenin yabancı devletlerle olan ilişkilerini düzenleyen daire. Dışışleri. **2.** Dış hastalıkları, ameliyat işleriyle uğraşan hekimlik bölümü.

harid, **haride**, *A. s., a.* **1.** Kız oğlan kız. **2.** Delinmemiş inci. [ç. haraid].

harid, **hırd**, *F. s.* (*hı* ile) Satın alma.

haridar, *F. a.* Satın alma.

haride, *F. s.* Satın alınmış.

harif, *A. a.* Güz zamanı, sonbahar.

harif, *A. a.* [hırfet'ten] **1.** İş, sanat arkadaşı. **2.** Eğlence arkadaşı.

harifane, *F. be.* Ortaklaşa.
hârik, *A. s.* Yırtan, yaran. Üstün. • *Hârik-i âde*, *hârik-ul-âde*, hiç görülmemiş, çok şaşılacak.
hârik, *A. s.* Yakan, yakıcı.
harîk, *A. a.* (*ha* ile) Yapının tutuşup yanması, yangın.
hârîka, *A. a.* Âdet ve doğa dışında olan şey. [ç. havarik].
hârîka, *A. a.* Ateş.
hârîkat, *A. a.* [harika ç.] Harikalar, şaşılıp kalınacak şeyler.
hârîkavî, *A. s.* Harika çeşidinden, harika gibi.
hârîkulâde, *A. s.* [hârik-ul-âde] Olağanüstü, görülmemiş, alışılmamış.
harîkzede, *F. s.* [harîk-zede] Yangına uğramış. Malı mülkü yanmış. [ç. harîkzedegân].
harîm, *A. a.* 1. Herkesin giremeyeceği yer. 2. Harem dairesi. 3. Eş. Dost.
harîr, *A. a.* İpek. • *Dud-i harîr*, ipekböceği; *şarab-i harîr*, dut şurubu.
harîrî, *A. s.* 1. İpekten yapılma. 2. İpek gibi yumuşak.
hârîs, *A. s.* [hars'tan] Eken. Ekiçi. Çiftçi.
hârîs, *A. s., a.* [hirsset'ten] 1. Bekleyen. 2. Bekçi. [ç. hârîsan].
harîs, *A. s.* (*ha*, *sat* ile) [hirs'tan] 1. Çok pinti. 2. Çok istekli. 3. Bir şeye fazlasıyla düşkün. 4. Açgözlü, gözü doymaz.
hârîstan, *F. a.* (*hı* ile) [hâr-istan] Dikenlik. Dikeni çok olan yer.

harîta, *A. a.* Harita. • *Harîta-i âlem*, dünya haritası, dünya. [ç. harait].
hariy, *A. s.* Layık, uygun.
hark, *A. a.* Yarma, yırtma.
hark, *A. a.* Yakma.
hark, *harkat*, *A. a.* Yanma. Yangı.
harkafa, *A. a.* Kalça kemiği.
harman. *Bkz.* hirmen.
harmuş, *F. a.* Sıçan. Fare.
harmühre, *F. a.* Katırboncuğu.
harnub. *Bkz.* harrub.
hârîş, *F. a.* (*hı* ile) Kaşımaya, kaşınma.
harpuşte, *F. a.* Balık sırtı şeklindeki çatı.
harpüş, *F. a.* Kirpi.
harr, *A. a.* Hararet, sıcaklık.
harr, **har**, **harre**, *A. s.* 1. Sıcak. Çok sıcak. 2. ateşli, hareketli. • *Devâ-i harr*, sıcaklık veren ilaç; *bilâd-i harre*, sıcak kentler (bölgeler); *ekalim-i harre*, tropikal bölgeler; *mıntaka-i harre*, (Coğ.) sıcak kuşak.
harraka, *A. a.* Gemileri ve kentleri ateşe vermeye özgü yangın gemisi.
harras, *A. a.* [hars'tan] Çiftçi.
harrat, *A. a.* Çikrikçi.
harrub, **harnub**, *A. a.* Keçiboyunu yemişi.
hars, *A. a.* 1. Tarla sürme. 2. Sürülmeye hazırlanmış tarla. 3. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *culture* karşılığı, kültür.
harsî, *A. s.* Kültürle ilgili, kültürel.
harşef, *A. a.* 1. Balık pulu. 2. Enginar.

haruk, A. a. (*ha* ile) Kav.
harun, A. s. (*ha* ile) İleri sürülünce g e r i giden (hayvan).
Harun, A. a. **1.** Musa peygamberin büyük kardeşi (Aaron).
2. Bağdat halifelerinden Harun-ür-reşid.
harur, A. a. **1.** Sıcaklık. **2.** Sıcak yel. **3.** (XX. yüzyıl) Fransızca *calorifique* karşılığı, ısı.
harurî, haruriye, A. s. Hararetle ilgili, harekete ait, ısı.
Harut, A. a. Arkadaşı Marut'la ün almış bir melek. Büyüyle uğraşırlardı, bu yüzden kıyamete dek kalmak üzere Babil'deki bir kuyuda tutuklanmışlardır.
Harutî, F. a., s. 1. Harut'un işi, büyücülük. **2.** Harut yolunda olan, büyücü.
harvar, F. a. Bir eşek yükü ağırlık (bir yük, on iki kilo).
hârzâr, F. a. [hâr-zâr] Dikenlik. Diken çok olan yer.
Harzem, A. a. Hazer denizinin doğu yönü; Hıyve tarafı.
has, F. a. (*hı, sin* ile) Çöp, süpürüntü. • *Has ü hâşak*, çerçöp; *hâr ü has*, çalı çırpı.
has. Bkz. *hass*.
hasad, A. a. (*ha, sat* ile) **1.** Ekin biçme. **2.** Ekin biçme zamanı.
hasadet, A. a. (*ha, sin* ile) Kiskanma, haset etme.
hasafet, A. a. Sağlam düşünce. Doğru oy.
hasail, A. a. [haslet c.] Hasletler.
hasais, A. a. [hasisa ç.] Hasiseler. Nitelikler.

hasais, A. a. (*hı, sin* ile) [hasise ç.] Kötü huylar.
hasanet, A. a. Bir yerin kendiliğinden ya da yapılarak, kuvvetli, dayanıklı olması.
hasar, hasaret, A. a. (*hı, sin* ile) Zıyan, zarar. [ç. hasarat].
hasardide, F. s. [hasar-dide] Zarara uğramış, zıyan çekmiş.
hasaret. Bkz. *hasar*.
hasaset, A. a. (*hı* ile) Pintilik, cimrilik.
hasat, A. a. (*ha, sat, te* ile) **1.** Küçük taş parçası. **2.** Çakıl. **3.** Hastalıktaşı.
hasb, A. be. Göre, gereğince.
hasbe, A. a. (*ha, sat, be* ile) Kıyamık.
hasbe, A. be. "Dolayı, ötürü" anlamıyla sözcüklerin başına getirilir. • *Hasbe-l-beşeriyye*, insanlık yüzünden; *hasbe-l-emr*, e m r e uyarak, emir dolayısıyla; *hasbe-l-hal*, durumdan ötürü; *hasbe-l-icab*, gerektiğinden ötürü; *hasbe-l-iktiza*, gerektiğinden ötürü; *hasbe-l-imbân*, elden geldiğince; *hasbe-l-kader*, kaderin yöneltmesiyle; *hasbe-l-lüzum*, gerektiğinden ötürü.
hasbeten lillâh, A. tüm. "Tanrı için, Tanrı rızası için" anlamında tümce.
hasbî, A. s. Karşılıksız. Tanrı için.
hasbîhal, A. a. **1.** Dardini yanma, içindekileri söyleme. **2.** Söyleşi, konuşma.
haseb, A. a. (*ha, sin, be* ile) Soyululuk. Asillik.

hasebî, hasebiyye, A. s. Soylulukla ilgili.

hasebiyyet, A. a. [haseb'den]

1. Soyluluk. 2. Hısım akrabalık. 3. Hısım akraba gayreti.

hased, A. a. Başkasının iyi durumlarını kıskanma.

hasede, A. s. [hâsid ç.] Hasetçiler.

hasef, F. a. Ceviz.

hasele, A. a. Karnın göbekte kasık arası bölgesi.

hasen, hasene, A. s. Güzel. İyi. Hoş. • *Âmal-i hasene*, güzel işler; *vech-i hasen*, güzel yüz.

hasenat, A. s. [hasene ç.] İyiler, güzeller, hoşlar. • *Sahib-ül-hasenat*, güzel şeyler kurmuş olan.

haseneyn, A. a. İki Hasan (Hasan'la Hüseyin).

hasf, A. a. (*hı, sin* ile) 1. Toprağa, yere batma, batırma. 2. Kuyu acma. 3. Eksiklik, kusur. 4. Yoksulluk.

hasıb, A. a. (*ha, sat* ile) Ortallığı toz toprağa bûlayan şiddetli yel.

hâsıd, A. a. (*ha, sat* ile) [hasad'dan] Orakçı.

hâsıl, A. a., s. (*ha, sat* ile) [husul'dan] 1. Meydana gelen. 2. Elde edilen. 3. Fayda, yarar, kazanç. 4. Bir aritmetik işleminin sonucu. 5. Bitip yerden çıkan.

hâsılat, A. a. [hâsil ç.] 1. Kazanç. 2. Elde edilenlerin tümü, gelir. • *Hâsılat-i gayr-i safiye*, gelirin tümü; *hâsılat-ı safiye*, harcamalar çıkarıldıktan son-

ra kalan kazanç.

hasına, A. s. Temiz, iffetli (kadın).

hâsır, A. s. Kendisinde değer olan.

hasıb, A. a. (*ha, sin* ile) 1. Muhasip, hesap uzmanı. 2. (Hesap sorucu) Tanrı. 3. Soylu.

hasıb, hasibe, A. s. (*ha, sin* ile) Kendisinde değer olan, soyu sopu belli.

hâsid, A. s. [hased'den] Kıskanan, kıskanıcı. Göz koyan. [ç. hasede, hussad].

hâsif, A. s. [husuf'tan] Batan, gölgelenen.

hâsim, A. s. İşti bitiren, sorunu kesip atan.

hasın, A. s. [hısn'den] İsteğine kavuşamayan. Hasret çeken.

hasîn, A. s. [hısn'dan] Sağlam, iyi korunan.

hâsir, A. s. (*ha, sin* ile) [hasretten] İsteddiğine kavuşamayan, hasret çeken, özleyen.

hâsir, A. s. [hasar'dan] Zarara uğrayan. [ç. hasirîn, hasirun].

hasir, A. a. Hasır.

hasis, A. s. (*hı, sin* ile) [hissetten] 1. Cimri, pinti. 2. Ufak, değersiz, adi.

hasisa, A. a. (*hı, sat* ile) Bir şeye özgü durum. (XX. yüzyıl) Seciyeyle birlikte Fransızca *caractere* karşılığı olarak kullanılmıştır.

hasise, A. a. (*hı, sin* ile) 1. Kötü huy. 2. Alçak tabiat.

hasiy, A. s. 1. Erkekliği giderilmiş (adam), hadım edilmiş. 2. İğdiş, burulmuş hayvan.

haslet, A. a. Tabiat, huy. [ç. hasail].

hasm, A. a. 1. Kesme. 2. Sona erdirmeye. 3. Davayı kesip atma.

hasm, A. a. 1. Düşman. 2. Karşı yan.

hasmane, F. be. Düşmanca.

hasnâ, A. s. Güzel kadın.

hasr, A. a. 1. Sıkıştırma, bir çember içine alma. 2. Yalnız bir şeye kullanma. 3. Belli etme.

hasren, A. be. 1. Çemberleyerek, kuşatarak. 2. Yalnızca bir kimsenin, tek başına.

hasret, A. a. 1. Ele geçemeyen ya da kaçırılan bir şey için yazıklanma. 2. Göreceği gelme, özlem.

hasretkeş, F. s. [hasret-keş] Hasret çeken, özlemiş. [ç. hasretkeşan].

hasretzede, F. s. [hasret-zede] Hasrete uğramış. Yokluk ve istek düşkününü. [ç. hasretzede-gân].

hass, A. a. Teşvik, kışkırtma.

hass, **has**, A. a., s. 1. Seçkin ve ileri kimselerin oluşturduğu topluluk. 2. Özel, hususi. 3. Katıksız, halis. • *Hass ü âm*, herkes; *hass-ül-has*, en has, en özel; *ism-i has*, özel ad.

hass, A. a. (*ha*, *elif*, *sin* ile) [hiss'ten] Hisseden. Duyan.

hassa, A. a. Bir kimse ya da şeye özgü olan durum. [ç. havas].

hassad, A. s. Ekin biçici, orakçı.

Hassan, A. a. Muhammed Peygamberi öven ozanlardan bazılarının lakabı. • *Hassan-ül-acem*, Fars ozanı Hakani.

hassas, A. s. [hiss'ten] Duygulu. Hisli.

hassasiyyet, A. a. Hislilik. Duyarlık.

hassaten, A. be. Bilhassa, özellikle. Hele, yalnız.

hasse, A. a. [hiss'den] Canlılardaki duygu hassası. Duyu. • *Hasse-i selime*, (XX. yüzyıl) Fransızca *bon sens* karşılığı, sağduyu; *kuva-yı hasse*, *kuvve-i hasse*, duyu güçleri. [ç. havas].

hassiyyet, A. a. (*sat* ile) Bir şeye özgü olan kuvvet.

hâste, F. a. İstenilmiş. İstenilen.

hâste, F. s. (*hı* ile) 1. Kalkmış, ayağa kalkmış. 2. Uzanmış. • *Berhâste*, ayaklanmış; *nevhâste*, yeniyetme.

haste, F. s. Sağlığı yerinde olmayan. Hasta. [ç. hastegân].

hastegî, F. a. Hastalık.

hastehane, F. a. [haste-hane] Hastane.

hâstkâr, F. s. İsteyen, isteyici. [ç. hastkâran].

hasud, A. s. [hased'den] Çok haset eden, kıskanan.

hasudane, F. be. [hasud-ane] Kıskanarak, haset ederek.

hâş, F. a. 1. Kırıntı, döküntü, süprüntü. 2. Şiddet, kızgınlık.

haşâ, A. ün. "Tanrı korusun, olmaya ki!.." anlamlarında belirleme sözü.

haşahiş, A. a. [haşhaş ç.] Haş-

- haşlar. -
haşaış, A. a. [haşış ç.] Hintkenevirleri.
hâşak, F. a. Çerçöp. Yonga.
haşeb, A. a. 1. Ağacın odun kısmı. 2. Kereste.
haşebe, A. a. Kalın, kuru ağaç.
haşebî, **haşebiye**, A. s. 1. Odun yapısında, odun gibi. 2. Odun cinsinden. 3. (Coğ.) Ağaçsıl.
haşebıyyet, A. a. Odun niteliği, odunluk.
haşebpâre, F. a. [haşeb-pâre] Ağaç, tahta parçası.
haşefe, A. a. Erkeklik organının tepesi. (Bitb.) Başçık.
haşel, A. a. Adilik, bayağılık.
haşe lillâh, A. tüm. "Tanrı korusun!" ve "haşâ!" anlamlarında tümce.
haşem, A. ç., a. Bir kimsenin adamları. • *Hadem ü haşem*, hizmetkârlar ve maiyet halkı.
haşerat, A. a. [haşere ç.] Böcek ve yılan gibi küçük hayvanlar.
haşere, A. a. (Örümcek, karınca... vb. gibi) küçük böcek.
haşhaş, A. a. Afyon çıkarılan bitki.
haşhaşıyye, A. s. Haşhaşla ilgili, haşhaş cinsinden. • *Fasile-i haşhaşıyye*, gelincikgiller.
hâşî, A. s. [huşu'dan] Alçakgönüllü.
hâşî'ane, F. be. Alçakgönüllüye yakışır biçimde.
hâşî'in, A. a. [hâşî' ç.] Alçakgönüllüler.
haşîn, A. s. [huşunet'ten] Sert,

katı. Kaba.

- hâşır**, A. s. (*ha* ile) [haşr'dan] Toplayan, toplayıcı.
haşış, A. a. 1. Kuru ot. 2. Hintkenevirleri (esrar çıkarılır).
haşışe, A. a. Kuru ot.
haşıye, A. a. 1. Kumaş kenarı, pervaz. 2. Kenar, sayfa kenarındaki boşluk. 3. Bir kâğıt ya da kitap kenarına yazılan ve içerdeki bir şeyi açıklayan not. 4. Bir metin ya da açıklamanın (şerhin) karışık yerlerini açıklayan kitap. 5. Aşağı tabaka insanı. [ç. havaşı].
haşnet, A. a. (Adamlarının çokluğundan ileri gelme) Ululuk, büyüklük gösterisi. • *Haşmetmeab*, Osmanlı İmparatorluğunun yabancı ülkeler hükümdarlarına olan yazılarında hitap (XIX. yüzyıl).
haşr, A. a. (*ha* ile) 1. Toplama. Bir yere biriktirme. 2. Kıyamet gününde ölülerin dirilip yaptıklarının hesabı görülmek için bir yere toplanmaları. • *Haşr ender haşr*, kıyamet günü toplanıp dağılma; *sure-i haşr*, Kur'an'ın 59. s u r e s i; *yevm-ül-haşr*, mahşerde dirilme günü.
haşşaş, A. s. Esrarkeş, uyuşturucu şeyler kullanan.
haşv, A. a. (*ha* ile) 1. Fazla, gereksiz söz. 2. (Ya.) Dolma, doldurma. Eskiden *haşv-i melih*, *haşv-i müfsid* diye birincisi pek o kadar kötü olmayan iki çeşit haşiv sayılırdı.
haşviyyat, A. a. [haşv ç.] Ha-

şivler, doldurmalar.
haşye, haşyet, A. a. (hı ile) Kor-
ku. • *Haşyetullah*, Tanrı kor-
kusu.
hat, F. a. (hı, tı ile) Gençlerde
çıkan ilk ince tüy.
hat. Bkz. hatt.
Hata, Hıta, A. a. Çin'in kuzey-
yine rastlayan ve Ortaasya-
da bulunan mis keçeleriyle es-
ki yazınımızda adı çok geçen
ülke.
hata', A. a. (hı, tı, hemze ile)
Yanlış. Yanlışlık. Yanılma. 2.
Suç, günah. [ç. hataya, hata-
iyat].
hatab, A. a. (ha, tı ile) Odun.
[ç. ahtab].
hata'bahş, F. s. [hata'bahş]
Yanlış bağışlayan, hoş gören.
hata'en, A. be. Yanlışlıkla. Yanlış
olarak.
hata'iyat, A. a. [hata ç.] Yan-
lışlar, yanlışlıklar.
hata'kâr, F. s. [hata-kâr] Yanlış
yapan, kabahatli, suçlu.
hatal, A. a. (hı, tı ile) Boş, an-
lamsız söz.
hata'puş, F. s. [hata-puş] Olan
yanlışlıkları örten, görmezlik-
ten gelen.
hatar, A. a. (hı, tı ile) Tehlike,
emniyetsizlik.
hatarat, A. a. [hatar ç.] Tehli-
keler.
hatargâh, F. a. [hatar-gâh] Teh-
likeli yer.
hatarnâk, F. s. [hatar-nâk] Kor-
kulu, korkunç. Emin değil.
hatavat, A. a. [hatve c.] Adım-
lar.

hataya, A. a. [hatia ç.] Yanlış-
lar. Yanlışlıklar.

Hatem, A. a. (ha, te ile) Arap-
ların Tayy kabilesinden cömertliğiyle dillere destan bir
emir. • *Hatem Tay*.

hatem, A. a. (ha, te ile) 1. Mü-
hür. Üstünde yazı olan, mühür
gibi kullanılan yüzük. 2. Son.
En son. • *Hatem-ül-enbiya*,
peygamberlerin en sonu (Mu-
hammed Peygamber). [ç. ha-
vatim].

hatemane, F. be. [hatem-ane]
Hatem'e yakışır biçimde. Çok
cömertlikle.

hateme, A. ün. "Tanrı sona er-
dirsin!" anlamında.

hatene, A. a. (hı, te ile) Kayna-
na.

hatf, A. a. (ha, te ile) Ölüm. •
Hatf-i enfihi, (rahat döşeğin-
de) doğal ölüm.

hatf, A. a. (hı, tı ile) 1. Kapma.
2. Şimşek gibi gözü kamaştır-
ma.

hâtıb, F. s. [hatab'dan] Odun
toplayan, toplayıcı.

hâtıf, A. s. 1. Kapıp götürücü.
2. Kamaştıran, kamaştırıcı. •
Berk-i hâtıf.

hâtır, A. a. (hı, tı ile) [hatur'dan]
1. İnsanın düşünme ve
aklında tutma gücü. 2. Zihin,
bellek. 3. Gönül. 4. Saygı. 5.
Keyif. [ç. havatır].

hâtıra, A. a. [hatur'dan] Zihin-
de kalan şey, anı.

hâtırat, A. a. [hâtıra ç.] Hatır-
lanan şeyler, anılar. (Ed. Ce.)
• *Hâtırat-i âşıkane; -aşk; -ci-*

dal; -hikâyât; âfâk-i hâtîrat; ezhar-i hâtîrat; girdab-i hâtîrat; mahfaza-i hâtîrat; mezher-i hâtîrat; nigâh-i hâtîrat; silsile-i hâtîrat.

hâtîrâzar, *F. s.* [hâtîr-âzar] Gönül kırıcı.

hâtîrcu, *F. s.* [hâtîr-cu] Gönül alıcı.

hâtîrküşa, *F. s.* [hâtîr-küşa] Gönül açıcı, ferahlatıcı.

hâtîrmande, *F. s.* [hâtîr-mande] Hatırı kalmış, gücenmiş.

hâtîrnevaz, *F. s.* [hâtîr-nevaz] Gönül okşayıcı, okşayan.

hâtîrnişan, *F. s.* [hâtîr-nişan] Hatırda kalan, hatırlanan, anımsanan. Unutulmayan.

hâtîrşinas, *F. s.* [hâtîr-şinas] Hatıra saygı gösteren. Hatır kırmayan. [ç. hâtîrşinasan].

hâtîrşiken, *F. s.* [hâtîr-şiken] Gönül kırıcı. [ç. hâtîrşikenan].

hatia, *A. a.* **1.** Yanlış. **2.** Suç. [ç. hataya, hata'iyat].

hatib, *A. a.* (*hı, tı* ile) **1.** Camide hutbe okuyan kimse. **2.** Bir topluluğa karşı güzel söz söyleyen kimse. [ç. huteba].

hatibane, *F. be* [hatib-ane] Hatiplere, güzel söz söyleyenlere yakışır biçimde. Söylev verircesine.

hâtîf, *A. s., a.* (*he, te* ile) Görünmeden seslenen melek. Avaz edici, seslenici. • *Hâtîf-i gayb*, görünmez öğütçü ya da vicdan.

hâtîfane, *F. be.* [hâtîf-ane] Hatife yakışır biçimde.

hâtîfî, *A. s.* Hatifle ilgili.

hâtîm, *A. s.* [hatm'den] **1.** Mühür basan, mühürleyen. **2.** Bitiren, sona erdiren.

Hatîm, *A. ö. a.* Kâbe'nin kuzeyindeki duvar.

hâtîme, *A. a.* Son. Sonsöz.

hâtîmekeş, *F. s.* [hâtîme-keş] Sonu çekici. Bitiren.

hatîr, *A. s.* (*hı, tı* ile) **1.** Ünlü. **2.** Yüce. Ulu. **3.** Korkulu.

hatîre, *A. a.* Çevresi parmaklık ya da duvarla çevrili mezar anlamına olan *hazîre* sözcüğü yerine kullanılır.

hatm, *A. a.* (*hı, te* ile) **1.** Mühürleme. **2.** Kur'an'ı baştan sona kadar ezberden okuma.

hatme, *A. a.* (Bir kez) hatim indirme; Kur'an'ı ezberden okuma.

hatmi, *A. a.* Hatmi (çiçeği).

hatn, *A. a.* (*hı, te* ile) Sünnet etme.

hatşinas, *F. a.* [hatt-şinas] Yazıdan anlar bilirkişi. Yazı uzmanı.

hatt, **hat**, *A. a.* **1.** Çizgi. **2.** Sattır. **3.** Yol. **4.** Yazı. **5.** Padişah yazısı, padişah buyruğu. **6.** Sıra, saf. **7.** Gemiler için hareket yönü olarak belirtilen kıyıları. **8.** (Geo.) Yalnız uzunluğu olan boyut. **9.** Ölçülerden parmağın on ikide biri. **10.** Yeni çıkmaya başlamış tüy tüş, sakal bıyık. • *Hatt-i balâ*, (Coğ.) doruk çizgisi; *-d e s t*, el yazısı; *-hareket*, davranış, davranma yolu; *-hümayun*, padişah yazısı, buyruğu; *-içtima-i miyah*, suları bir yöne

okan tepelerin oluşturdıkları çizgi; -*imtiyaz*, (XIX. yüzyıl) Sırbistan, Romanya gibi beylik olan yerler sınırı; -*istiva*, ekvator (eşlek); -*mihi*, -*mismarî*, çiviyazısı; -*müdafaa*, (As.) savunma hattı; -*muvazi*, (Geo.) paralel çizgi; -*münebbih*, (Geo.) ara doğru; -*münhani*, (Geo.) eğri çizgi; -*müstakim*, (Geo.) doğru çizgi; -*nev*, -*nev-hîz*, -*nevin*, yeni yeni çıkmaya başlamış sakal; -*nısf-un-nehar*, meridyen; -*taksim-i miyah*, (Coğ.) su bölümü çizgisi, su çatı; -*ufki*, (Geo.) yatay; -*vâsıt*, kenarortayı; -*zemin*, (Geo.) yer eksenî. [ç. hutut].

hattâ, A. be. bağ. Ve dahi, bile, bir de... gibi.

hattab, A. a. Oduncu.

hattaf, A. s. (*hı*, *tı* ile) 1. Kapan, kapıp tutan. 2. a. Şeytan.

hattan, A. a. (*hı*, *te* ile) Sünnetçi.

hattat, A. a. Güzel yazı yazan.

hattâver, F. s. [hatt-âver] Sakalı yeni yeni çıkmaya başlamış (genç).

hatun, A. a. (Kadın sözcüğünün Arapçalaştırılmışı) kadın, hanım. [ç. havatin].

hatve, A. a. Adım.

hava, **heva**, A. a. 1. Hava. Dünyayı çeviren gaz tabakası. 2. İklim. 3. Rüzgâr. • *Âb ü hava*, iklim; *küre-i hava*, atmosfer; *tebdil-i hava*, hava değişimi, yer yer değiştirme. (Ed. Ce.): • *Hava-yi ârâmiş*; -*bahar*; -*hayat*; -*mazlumiyet*;

-*muattar*; -*mugaşsi*; -*muhabet*; -*müşkin*; -*nefaset*; -*rakik*; -*raks*; -*ratib*; -*rayihadar*; -*sevda*.

havacıb, A. a. [hacib ç.] Perdeliler.

havadar, F. s. [hava-dar] Havası bol. Hava alır.

havadis, A. a. [hâdise ç.] 1. Olaylar, yeni olaylar. 2. Kötü haberler. [ç. havadisat].

havafır, A. a. [hafir ç.] (Atlarınki gibi) Tırnak kaplı ayaklar.

havaî, F. s. Havayla ilgili, havada. • *Ahval-i havaiye*, meteoroloji haberleri; *hatt-i havaî*, havadan çekilen tel.

havakîn, A. a. [hakan ç.] Hakanlar.

havale, A. a. 1. Birinin üstüne bırakma. 2. Saldırma. 3. Hâkim olma. 4. Tepeden bakma. 5. Kale. 6. Bir işi başkasına yaptıрма. 7. Bir parayı başkasına ödetme.

havalename, F. a. [havale-name] Postayla gönderilen para kâğıdı.

havali, A. a. 1. Etraf, çevre, civar. 2. Dolay, yöre. 3. (Jeo.) Bölge.

havamil, A. a. [hamile ç.] Gebelik kadınlar.

havamış, A. a. [hamiş ç.] Kitabın, mektubun kenarları.

havan, F. a. Havan.

havânık, A. a. [hankah ç.] Tekeler.

havanit, A. a. (*ha* ile) [hanut ç.] 1. Dükkanlar. 2. Meyhaneler.

havarık, A. s., a. [hârik, hari-

- ka ç.] Harikalar. • *Havarık-i âde*, olağanüstü olaylar.
- havari**, A. a. 1. Yardımcı. 2. Peygamberlerin düşüncelerini y a y m a d a yardımları d o k u n a n kimselerden her biri. İsa peygamberin on iki yardımcısından her biri. [ç. havariyyun].
- havari**, A. a. "Huri" çoğulu olarak kullanılmıştır.
- havaric**, A. a., s. [haric, harice ç.] Halife Ali'ye karşı gelen din fırkaları insanları.
- Havariyyun**, A. a. [havari ç.] Havariler. İsa peygamberin on iki kişi olan yardımcıları, İncil'in çeşitli nüshalarını yaymışlar ve propaganda yapmışlardır.
- Havarnak**, **Havernak**, A. a. Mimar Sinimmar tarafından Fırat'ın Hıra yakınlarında yapılmış ünlü köşk. Divan edebiyatında çok geçer.
- havasib**, A. a. [hasıb ç.] Şiddetli rüzgârlar.
- havasıl**, A. a. [havsala ç.] 1. Kursaklar. 2. Mideler. 3. (Ana.) Leğenler.
- havass**, **havas**, A. a. [hasse ç.] Hasseler, duygular. • *Havass-i hamse-i bâtına*, (içteki beş duygu) hiss-i müşterek, hayal, vehim, hafıza, mutasarrıfa; *havass-i hamse-i zâhire*, (dıştaki beş duygu) görme, işitme, tatma, koklama, dokunma.
- havass**, A. a. [hass, hassa ç.] 1. Nitelikler, keyfiyetler. 2. İllerlemiş, ileri kimseler. 3.

Okumuşlar, bilginler. 4. Padişaha ayrılmış gelir kaynakları. 5. Harflerden, bazı başka şeylerden ahkâm çıkarma ustalığı, bu iş için okunan dualar. • *Havass ü avam*, ileri gelenler ve halk (herkes); *ehl-i havass*, büyücüler.

havaşi, A. a. [haşiye ç.] 1. Haşiyeler. 2. Kuyruklar. 3. Sonralar, maiyet adamları.

havatır, A. a. [hâtır, hâtıra ç.] Fikirler, düşünceler. • *Havatır-i nefsanîye*, nefis düşünceleri (tutkunun ten düşkünlüğü); *-rabbanîye*, Tanrısal ilhamlar, telkinler; *-şeytaniye*, şeytan telkinleri.

havatim, A. a. [hatem ç.] 1. Mühürler. 2. Sonlar, akıbetler.

havatîn, A. a. [hatun ç.] Hatunlar, kadınlar.

havayic, **havaic**, A. a. [hacet ç.] İhtiyaçlar, gerekli şeyler. • *Havayic-i zaruriye*, mutlaka giderilecek ihtiyaçlar, zorunlu gereksinimler.

havelân, A. a. 1. Dönme, doluşma. 2. Değişme.

havene, A. a. [hain ç.] Hainler.

haver, F. a. Doğu yönü. Doğu.

haveran, F. a. Doğuyla batı.

Havernak. Bkz. Havarnak.

havf, A. a. Korku. (XIX. yüzyıl) Hekimlik terimleri için Fr. *phobie* karşılığı olarak kullanılmıştır. • *Havf-i füşhat*, (XX. yüzyıl) Fransızca *agoraphobie* karşılığı, meydan korkusu; *-mehat*, Fransızcadan *claustrophobie* karşılığı, kapalı yer

- korkusu.
havfen, A. be. Korkudan, korkarak. • *Havfen min Allah*, Tanrı'dan korkarak.
havfnâk, F. s. [havf-nâk] Korkulu. Korkutan.
havi, A. s. İçine alan. Kaplayan.
haviye, A. s. 1. Issız yer. 2. Boş çöl.
Haviye, A. a. Cehennem tabakalarının yedincisi, en şiddetlisi.
havkale, A. a. "Lahavle" sözünü söyleme.
havl, A. a. 1. Yıl. 2. Çevre. 3. Güç, kuvvet.
havlaka, A. a. "Havkale" gibi, "lâhavle" sözünü yineleme.
havra, A. a. Gözü iri, karası pek kara, akı pek ak kız.
havsala, A. a. 1. Kuş kursağı. 2. Mide. 3. (Mec.) Alış gücü. 4. (Ana.) Leğen.
havsalasuz, F. s. [havsala-suz] Sabrı, dayanaklığı darmadağın eden.
Havva, A. a. Âdem peygamberin eşi. İnsan türünün anası.
havvan, A. s. (hı ile) Çok, aşırı hain, hayıllığı âdet edinen.
havz, A. a. (hı, dat ile) 1. Suya girme. 2. Sakınılacak bir işe girişme. 3. Girişme, başlama.
havz, A. a. Özel olarak yapılmış su çukuru, havuz. [ç. hı yaz].
havza, **havze**, A. a. 1. Bir şeyin çevresi içinde olan. 2. Sınıf içi. 3. Belirtilmiş bir bölge,

yöre.

·**hay**. Bkz. ha.

hay. Bkz. hayy.

hayâ, A. a. 1. Utanma. 2. Tanrı korkusuyla günahattan kaçınma. 3. Namus, edep.

hayadîd, [h a y d u t ç.] Haydutlar (Türkçede yapılmıştır).

hayahay. Bkz. heyahay.

hayahay, **hayahuy**, **hayhuy**, F. a. Büyük ses, gültü, şamata.

hayal, A. a. 1. Bir şeyin zihinde cisimlenen biçimi. 2. Aslı esası olmadan bellekte kurulan şey, düş, imge. 3. Gölge görünen şey. 4. Sanı. 5. Karagöz oyunu. • *Hayal-i hâb*, rüya, düş; -zıl, gölge (Karagöz) oyunu. (Ed. Ce.) • *Hayal-i bedbaht*; -dilber; -hodgâm; -perran; -ruyet; -saadet; -şefkat; *gark-i hayal*; *ihtişam-i hayal*; *levha-i hayal*; *maşer-i hayal*; *per-i hayal*; *rikkat-i hayal*; *sem-i hayal*; *serab-i hayal*; *şehd-i hayal*; *tantana-i hayal*; *zirve-i hayal*.

hayalât, A. a. [hayal ç.] Hayaller, düşler, imgeler.

hayalen, A. be. Hayal bakımından. Hayalde olarak.

hayalet, A. a. Aslı olmadığı halde göz önünde cisimlendiği sanılan biçim. Karaltı.

hayalhane, F. a. [hayal-hane] Vehim, kuruntu yetisi.

hayaiî, A. s. 1. Hayalle ilgili. 2. Karagöz oynatan 3. (XIX. yüzyıl sonlarında Fransızcadan *romantique* (coşkucu) söz

bununla karşılanmıştır).
hayaliyyun, A. a. [hayali ç.] (XIX. yüzyıl) sonlarında Fr. *les romantiques* (coşkucular) sözü karşılığı olarak kullanılmıştır.
hayalperest, F. s. [hayal-perest] Hayalci, hayal kuran, dalgın, düşkurucu.
hayalperver, F. s. [hayal-perver] Hayale düşkün, düşçü.
hayat, A. a. 1. Dirilik, canlılık. 2. Sağlık. 3. Yaşayış, yaşam. • *Hayat-i baki*, -*cavid*, (ölmez, sürekli hayat) ahretteki hayat; -*müstear*, (ödünç hayat) bu dünya hayatı. (Ed. Ce.) • *Hayat-i aile*; -*âşikane*; -*aşk*; -*beşer*; -*beynelmilel*; -*câriye*; -*cehennemiyeye*; -*edebiyeye*; -*fikriye*; -*gaflet*; -*garam*; -*gayz*; -*güzeşte*; -*hakikiye*; -*hata*; -*husran*; -*hususiyeye*; -*ihtiras*; -*işkence*; -*izdivac*; -*kibarane*; -*mahsusa*; -*matbuat*; -*maziye*; -*mel'üne*; -*muhayyel*; -*mürganeye*; -*m ü s t a k b e l e*; -*müştereke*; -*müzebzeb*; -*pürçûs*; -*refakat*; -*resmiye*; -*saffet*; -*sevda*; -*seyran*; -*şiiir*; -*zail*; -*zevk*; -*zillet*; *âkibet-i hayat*; *âlem-i hayat*; *bahar-i hayat*; *devre-i hayat*; *eb'ad-i hayat*; *ekdar-i hayat*; *enîn-i hayat*; *esrar-i hayat*; *eşkâl-i hayat*; *fütur-i hayat*; *gam-i hayat*; *gıda-yı-hayat*; *günah-i hayat*; *hâb-i hayat*; *hakikat-i hayat*; *hâtıra-i hayat*; *hava-yi hayat*; *kalb-i hayat*; *levs-i hayat*; *maayib-i*

hayat; *menşe-i hayat*; *meskenet-i hayat*; *mest-i hayat*; *neşet-i hayat*; *nüsha-i hayat*; *raşe-i hayat*; *refik-i hayat*; *saadet-i hayat*; *saiyan-i hayat*; *sual-i hayat*; *sürud-i hayat*; *şa'saa-i hayat*; *şi'r-i hayat*; *târ-i hayat*; *tarih-i hayat*; *tarz-i hayat*; *tecdid-i hayat*; *ufk-i hayat*; *vakf-i hayat*; *veche-i hayat*; *veda-i hayat*; *vukuat-i hayat*.

hayatbahş, F. s. [hayat-bahş] Hayat veren, hayat verici; iç açıcı.

hayatengiz, F. s. [hayat-engiz] Yaşatan, yaşamaya zorlayan.

hayatfeza, F. s. [hayat-feza] Hayat artırıcı, canlandıran.

hayatî, A. s. Yaşayışa, hayata ait. Hayatla ilgili.

hayatiyat, A. a. (XIX. yüzyıl) Fransızcadan *biologie* (dirim-bilim) sözcüğünü karşılamak için kullanılmıştır.

hayatiyet, A. a. Canlılık.

hayatiyyun, A. a. Dirimbilimciler.

haybet, A. a. (hı ile) Yoksunluk, yoksul kalma; isteğe ereme-me; umut kırılması.

hayder, A. a. 1. Aslan. 2. (Mec.) Yürekli yiğit. 3. ö. a. Halife Ali'nin lakabı. • *Hayder-i kerrar* (döne döne saıdıran aslan) Ali; *hayde-u'llah* (Tanrı'nın aslanı) Ali.

hayderane, F. be. [hayder-ane] Aslan gibi, aslancasına; Halife Ali'ye yakışırçasına.

hayderiyye, A. a. Hırka altına

giyilen kolsuz ve kısa giyecek.
haye, *F. a.* 1. Yumurta. 2. Ha-
ya.

hayevan. *Bkz.* hayvan.

hayevî, *A. s.* 1. Yılanlara ait. Yi-
lanla ilgili. 2. (Fel.) Fransızca
vital (d i r i m s e l) karşılığı.
Canlı, dirimsel. • *Efail-i haye-
viye*, *hasse-i hayeviye*, *icab-i
hayevî*.

hayeviyye, *A. a.* (Fel.) Fransız-
ca *vitalisme* (dirimselcilik) kar-
şılığı. (XX. yüzyıl).

hayf, *A. a.* Haksızlık. Zulüm.

hayf, **hayfâ**, *F. ün.* Yazık!

hayic. *Bkz.* haic.

hayid. *Bkz.* haid.

hâyide, *F. a.* 1. Çiğnenmiş. 2.
Bayat.

hâyidegû, *F. s.* [hâyide-gû] Ba-
yağı söz söyleyen.

hayl, *A. a.* 1. At sürüsü, yulku.
2. Atlı sürüsü. [ç. ahyal, hu-
yul].

hayli, *F. s.* Haylı, epey.

haylûlet, *A. a.* Araya girme.

hayme, *A. a.* Çadır.

haymegâh, *F. a.* [hayme-gâh]
Çadır kurulmuş yer. Çadır ye-
ri.

haymenişin, *F. s.* [hayme-nişin]
Çadırdaki oturan. Göçebe.

hayr, *A. a.* 1. İyilik. 2. İyi iş. 3.
Fayda, yarar.

hayr, *A. s.* 1. İyi. 2. Faydalı, ya-
rarlı. • *Hayr-ül-vera*, halkın
hayırlısı.

hayran, *A. s.* Şaşakalmış. Şaş-
kın.

hayrani, *F. a.* Şaşkınlık.

hayrat, *A. a.*, ç. Sevap için ya-

pılmış şeyler. İyi şeyler. • *Sa-
hib-ül-hayrat vel-hasenat*, se-
vap ve güzel şeyler sahibi.

hayrendiş, *F. s.* [hayr-endiş] İyi-
lik düşünen.

hayret, *A. a.* (*ha*, *te* ile) Şaşkın-
lık. Şaşa kalma. • *Bahr-i hay-
ret*, *vâdi-i h a y r e t*, çok şaş-
sırmâ. (Ed. Ce.) • *Beyan-i
hayret*; *eser-i hayret*; *garka-i
hayret*; *heykel-i hayret*;
kelime-i hayret; *nida-yi hay-
ret*; *sayha-i hayret*; *ukûs-i hay-
ret*; *vakfe-i hayret*.

hayretbahş, *F. s.* [hayret-bahş]
Şaşırtan. Şaşırtıp bırakan.

hayretefza, *F. s.* [hayret-efza]
Hayret veren, hayreti artıran,
şaşırtan.

hayretengiz, *F. s.* [hayret-en-
giz] Hayret veren. Hayret için-
de bırakan.

hayretfeza, *F. s.* [hayret-feza]
Hayret veren, hayret artıran,
şaşırtıcı.

hayretzede, *F. s.* [hayret-zede]
Şaşakalmış.

hayrhah, *F. s.* [hayr-hah] İyilik
isteyen.

hayrhahane, *F. be.* [hayr-hah-
ane] İyilik ister kimseye yakı-
şırcasına.

hayri, **hayriyye**, *A. s.* İyilikle il-
gili. Uğur ve kutluluğa ait.

hays, *A. a.* Saygı. İlgi.

haysiyyet, *A. a.* Değer, itibar,
şeref, onur.

hayşum, *A. a.* Geniz.

hayşumî, *A. s.* Genizden ge-
len.

hayt, *A. a.* İplik. Tire.

hayta, A. a. 1. İp, organ. 2. Kazık. • *Hayta-i hayme*, çadır kazığı.

haytiye, A. a. (Hayb.) İpsiler.

hayvan, hayevan, A. a. 1. Dirilik. 2. Sağlık. 3. Canlı şey. İnsanla birlikte tüm canlılar.

hayvanat, hayevanat, A. a. [hayevan ç.] Hayvanlar.

hayvani, hayvaniyye, A. s. Hayvanla ilgili. Canlıya ait.

hayvaniyyet, A. a. Hayvanlık.

hayy, hay, A. s. 1. Diri. Sağ. Canlı. 2. Tanrı sıfatlarındandır.

hayya, A. ün. Gel! Çabuk ol! • *Hayyak-Allah!* Tanrı ömrünü uzun etsin!

hayyak, A. a. (*ha, kef* ile) Çulha, dokumacı.

Hayyam, A. ö. a. "Çadircı" anlamında olan bu söz İran'ın ünlü ozanlarından Ömer Hayyam'ın adıdır.

hayyat, A. a. [hayye ç.] Yılanlar.

hayyat, A. a. Dikici, terzi.

hayye, A. a. Yılan.

hayyen, A. be. Diri, canlı olarak. • *Hayyen meyyiten*, ölü ya da diri.

hayyır, A. s. Her zaman iyilik eden. Çok hayırlı.

hayyiz, A. a. (*ha, ze* ile) Yer, yön. Meydan, alan (Fel.) Uzam.

hayz, A. a. (*ha, dat* ile) Kadınların aybaşı.

haz. Bkz. hazz.

haza, A. ad. (*he, zel* ile) Bu, şu. • *Fi yevmina haza*, bugünkü günde; *ilâ yevmina haza*, gü-

nümüze dek, hâlâ; *lihaza*, bunun için; *maahaza*, bununla birlikte.

haza', A. a. Kesme, yarma. Ameliyat.

hazain, A. a. [hazine, hizane ç.] Hazineler. • *Hazain-i medfune*, gömülü hazineler.

hazair, A. a. (*ha, zı* ile) [hazire ç.] Mezarlar.

hazakat, A. a. Ustalık. Hekim ve sanatçı ustalığı.

hazan, F. a. Güz. Sonbahar. • *Bâd-i hazan*, güz rüzgârı.

hazandide, F. s. [hazan-dide] Hazan görmüş, solup sararmış.

hazani, F. s. Güz mevsimine ait, güzle ilgili.

hazanistan, F. a. [hazan-istan] Hazan görmüş, solup sararmış yer.

hazanlika, F. s. [hazan-lika] Hazan yüzlü, soluk yüzlü.

hazanreside, F. s. [hazan-reside] Hazan ermiş, solup sararmış.

hazar, A. a. 1. Köy ya da kasabada yaşayanların durumu.

2. Barış, rahat zamanı. • *Hazar ve sefer*, 1. Evde oturma ve yolculuk. 2. Barış zamanı ve savaş zamanı.

hazar, A. a. Hazır şey. • *Mâ-hazar*, hazır olan şey.

hazaret. Bkz. hadaret.

hazari, hazariyye, A. s. 1. Köy, kasabada yaşayanların hayatına ait. Medeni, uygar. 2. Barış zamanına ait. • *Kuvve-i hazariyye*, barış zamanındaki as-

- ker gücü.
- hazef**, A. a. Topraktan yapılmış çanak, çömlek gibi şey.
- hazefiyye**, A. a. 1. Çanak, çömlek gibi topraktan yapılmış şeyler. 2. Bunları yapma sanatı. 3. Fransızcadan *ceramique* (seramik) karşılığı.
- hazefpâre**, F. s. [hazef-pâre] Çanak, çömlek kırıntısı. Ufak parça.
- hazele**, A. s., a. [hâzil ç.] Yüz-süzler, sıyrıklar. Arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçanlar, alçaklar. [ç. hazelat].
- hazen**, hüzn, A. a. Tasa, kaygı, keder. • *Âm-ül-hazen*, (tasa yılı) Muhammed Peygamberin eşi Hatice'yle amcası Ebutalib'in öldüğü yıl; *beyt-ül-hazen*, Bkz. Beyt.
- hâzen**, hâzene, F. s. Baldız.
- hazer**, A. a. Sakınma, çekinme. • *Elhazer!* Sakın!
- hazerat**, A. a. [hazret ç.] Hazretler. • *Hazerat-i hams*, (Tas.) tecellinin beş derecesinin basamakları; *eimme-i isnaaşer hazeratı*, on iki imam hazretleri; *sıbteyn-i ekremeyn hazeratı*, peygamber s o y u n d a n olan iki torun hazretleri; *vüzerai izam hazeratı*, ulu vezirler hazretleri.
- hazf**, A. a. Aradan kaldırma, giderme. Silme.
- hâzi'**, A. a. [huzu'dan] Alçakgönüllülük gösteren.
- hâzık**, A. a. 1. Keskin. 2. Usta. 3. Usta, keskin hekim. [ç. huzzak].

- hâzıkane**, F. be. Uсталıklı. Ustacasına.
- hâzım**, A. s. Sindiren, sindirici.
- hâzına**, A. a. Emzirici. Sütanne.
- hâzır**, hâzıra, A. s. [huzur'dan] 1. Hazır. 2. Konuşulan yerde bulunan. 3. Elde bulunan. 4. Her şeyi tamamlamış olan. • *Hâzır bil-meclis*, toplantıda bulunan, *hâzır ü nazır*, her yerde bulunan ve gören (Tanrı); *ahval-i hâzıra*, şimdiki durum; *asr-i hâzır*, yeniçağlar; *emr-i hâzır*, (Dilb.) emir kipi; *zaman-i hâzır*, bugünkü gün.
- hâzıra**, A. s., s. 1. Şehirli, kentli. 2. Bir yere yerleşmiş.
- hâzırbaş**, F. s. [hâzır-baş] 1. (Bir yerde) sürekli hazır bulunan. 2. ü. Hazır ol! komutu.
- hâzırın**, hâzırın, A. a. [hâzir ç.] Hazır olanlar. Bulunanlar.
- hâzil**, A. s. Arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçan, alçak. [ç. hazele].
- hâzım**, A. s. [hazm'dan] Basiretli, geleceğe tedbir alan, öngören. İşinde gözü açık.
- hâzim**, A. s. [hezimet'ten] Bozucu, bozan, bozguna uğratan.
- hâzin**, A. s. [hüzn'den] Üzüntülü, kederli, hüznülü.
- hâzin**, A. a. [hizane'den] 1. Haznedar. 2. Bekçi.
- hazine**, A. a. 1. Hazine. 2. Akça saklanan yer. 3. Değerli şeyler saklanan yer. 4. Su biriktirilen yer, hazne. 5. Yere gömülmüş mal. 6. 16.000 ku-

ruş tutarı. **7.** Maliye veznesi, devlet parasının biriktiği yer. • *Hazine-i evrak*, arşiv; *-hassa*, padişahın özel serveti; *-maliye*, devlet hazinesi, maliye idaresi. [ç. hazain].

hazinedar, *F. a.* [hazine dar] Hazinedar: değerli eşya, para koruyucusu, yönetici.

haziran, *A. a.* Haziran.

hazîre, *A. a.* Çevresi duvar ya da çitle çevrili mezar. [ç. hazir].

haziz, *A. a.* **1.** En aşağıda, alttaki mevki. **2.** (Gökb.) Bir gezegenin Güneş'ten en uzak bulunduğu yer. Ay, Güneş ve gezegenlerin en yakın oldukları yer. • *Haziz-i mezellet*, zilletin en aşağı noktası.

hazm, *A. a.* Sağlam ve doğru oy ve istek. Kesin karar. Sağlam kazığa bağlama.

hazm, *A. a.* **1.** Sindirme. **2.** (Ana.) Sindirim.

hazra. *Bkz.* hadra.

hazret, *A. a.* [huzur'dan] **1.** Ön. **2.** Övme ve büyültme, ululama i ç i n kullanılır. • *Hazret-i Allah*, *Hazret-i Muhammed*, *Hazret-i Ali*. **3.** (Tas.) Tecellinin b e ş derecesinden her biri. [ç. hazerat].

hazul, *A. a.* (*hı*, *zel* ile) **1.** Dostunu bırakıp yardım etmeyenler. **2.** Bozgunlar, kaçaklar.

hazur, *A. s.* (*zel* ile) [hazer'den] Çok çekingen, çok dikkatli.

hazz, **hazz**, *A. a.* **1.** Pay, nasip. **2.** Hoşlanma. **3.** Sevinme. [ç. huzuz, huzuzat]. (Ed. Ce.) •

Hazz-i amik; *-bahar*; *-garib*; *-inbisat*; *-itminan*; *-saadet*; *-terrenüm*; *-tesliyet*.

hazzaf, *A. a.* (*hı*, *ze* ile) Çanak çömlekçi, testici.

heba, *A. a.* **1.** İnce toz. **2.** Harcama. Bol harcama. **3.** Boş, nafile. • *Hebaen mensura*, boşuna harcanmış, yok edilmiş. Çarçur.

Hebenneka, *A. a.* Ahmaklığıyla ün almış Yezid adlı bir Arabın lakabı.

heca, *A. a.* **1.** Harflerin sesi. **2.** Bir sözcüğü oluşturan harflerin teker teker seslendirilmesi. **3.** Ağzın b i r hareketiyle söylenen söz, hece, seslem. **4.** Bir kimseyi nazım ya da nesirle yermek. • *Huruf-i heca*. **1.** Elif-be (abece) sırasına göre dizilmiş harfler. **2.** Sözcüklerdeki harfleri seslendiren (elif, vav, he, ye) harfler.

hecagû, *F. s.* [heca-gû] Yeren, yergici. Hiciv yazan. Hicveden.

hecaî, *A. s.* [heca'dan] Heceyle ilgili. • *Vezn-i hecaî*, hece vezni.

hecaya, *A. a.* [hece ç.] Heceleler.

heccav, *A. s.* Çok hicveden. Hep yeren.

hecemat, *A. ç., a.* Hücumlar, saldırmalar.

heceme, **hecme**, *A. s.* Şiddet.

hecîn, *A. a.* Çok dayanıklı, hızlı yürür, koşucu deve.

hecme. *Bkz.* heceme.

hecr. *Bkz.* hicr.

hecv. Bkz. hicv.

hedaya, A. a. [hediye ç.] Hediyeler, armağanlar, bahşişler.

hedd, A. a. Binayı gürültüyle yıkıp göçertme.

hedeb, Bak. hüdüb, hüdüb.

hedef, A. a. 1. Nişan noktası, amaç. 2. (Mec.) Varılmak istenen nokta. [ç. ehdafl].

heder, A. a. 1. Boş yere harcanma. 2. Ziyan olma. 3. Kısassız ölme.

hedhede, A. a. 1. (Kuş) (ötme). 2. (Deve) bağırma. 3. Ninni.

hediyeye, A. a. Armağan. Bahşiş. [ç. hedaya].

hediyeten, A. be. Armağan olarak. Peşkeş.

hedm, A. a. Yıkma.

hefevat, A. a. [hefve ç.] Sürmeler, kaymalar. Yanılmalar.

heft, F. s., a. Yedi. • *Heft âbâ*, (yedi baba), yedi âlem; *-ahter*, *-ayine*, *-bânu*, yedi gezegen; *-asman*, yedi kat gök; *-dane*, aşure pişirmede kullanılan yedi tahil çeşidi; *-devr*, yaradılıştan kıyamet gününe dek olan yedi devir; *-ejdeha*, yedi gezegen; *-elvan*, (yedi renk), İsa'ya gönderildiği söylenen yedi çeşit yemek, türlü (yemek); *-endam*, (baş, göğüs, karın, 2 el, 2 ayak) yedi üye; *-hun*, cehennem 7 tabakası; *-iklim*, Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi; *-kalem*, yedi yazı çeşidi; *-merd*, *-merdan*, kutub, gavs, ahyar, evtad, abdal, nukaba, nüceba diye sıralanan yediler;

-meyve, (kuşüzümü, üzüm, incir, kaysı, şeftali, hurma, erik), yedi meyve; *-muhit*, (Pasifik, Atlantik, Akdeniz, Karadeniz, Tabariye, Hazer, Aral denizleri), yedi büyük deniz; *-tenan*, ashab-i kehf.

heftad, F. s., a. Yetmiş. • *Heftad ü dü şah*, (yetmiş iki dal), insan ırkının 72 dalı ya da İslamlıktan gayri 72 mezhep.

hefte, F. a. Hafta. Yedi günlük süre.

heftevrenç, F. a. [heft-evrenç] Büyük ve Küçükayı yıldızlarını oluşturan yedi yıldız.

heftgâne, F. s. [heft-gâne] Yedi tane, yedi türlü, yedi kat.

heftüm, heftümin, F. s. Yedinci.

hefte, A. a. 1. Ayak kayıp sürçme. 2. Yanılma, yanlışlık. 3. Günah. [ç. hefevat].

hejdeh, F. s. [heştdeh'ten] On sekiz. Bkz. heştdeh.

helâhil, A. a. Öldürücü zehir. İlacı olmayan zehir.

helâk, A. a. 1. Ölme. 2. Gerberme. 3. Harcanma, çok yorulma.

helâl, helâliye, A. s. 1. Din bakımından günah olmayan. 2. Yasak olmayan. 3. Nikâhli eş.

helâlzade, F. s. [helâl-zade] Doğru, temiz.

helezon, halezon, A. a. 1. Sümüksümlü böcek kabuğu. 2. (Geo.) Helis. 3. (Ana.) Salyangoz.

helezonî, A. s. 1. (Fiz.) Sarmal. 2. (Geo.) Helisel.

helile, *F. a.* Halile. Tohumları hekimlikte kullanılan bitki.

helümme cerra, *A. tüm.* "Var kıyas et!" anlamında ve çoğu kez, "ve..." ile kullanılır.

hem, hemm, *A. a.* **1.** Zor iş. **2.** Tasa, kaygı. [ç. hümm].

hem-, *F. il.* Farsça ve Arapça sözcüklerin başına eklenir bir önek. **K a t ı l d ı ğ ı** sözcüklere "birliktelik, ortaklık" anlamı verir.

hemaguş, *F. s.* [hem-aguş] Kucak kucağa. Sarmaş dolaş.

hemahenk, *F. s.* [hem-ahenk] Uygun. Denk.

hemahim, *A. a.* [hemheme ç.] Dertler. Üzüntüler.

hemal, hümal, *A. a.* Ortak. Eş.
• *Bihemal*, eşsiz; *gerdunhemal*, çok güçlü.

heman, *F. be.* Hemen. Çabucak.

hemanâ, *F. il.* Sanki.

hemandem, *F. be.* Hemen. Çabucak, o anda.

hemangâh, *F. be.* O anda, hemen.

hemâramiş, *F. s.* [hem-âramiş] Birlikte dinlenen, soluk alan.

hemare, *F. a.* Her zaman. Hep.

hemasl, *F. a.* [hem-asl] Aynı asıldan.

hemasr, *F. a.* [hem-asr] Çağdaş.

hemaşıyan, *F. s.* [hem-aşıyan] Aynı yuvada.

hemâvaz, *F. s.* [hem-âvaz] **1.** Aynı sesi çıkaran, sesleri birbirine uygun. **2.** Birbiriyle uyuşan. **3.** Birbirine danışan.

hemâver, *F. s.* **1.** Benzer, eş, eşit. **2.** Arkadaş, okul arkadaşı, kapı yoldaşı.

hemâverd, *F. a.* **1.** Rakip. **2.** Düşman. **3.** Savaşta akran ve eş olan.

hemayar, *F. s.* [hem-ayar] Denk. Eşit.

hembar, *F. s.* [hem-bar] **1.** Aynı yükü yüklenmiş olan. **2.** Felaket, yazgı arkadaşı olan.

hembaz, *F. s.* [hem-baz] Birlikte oynayan. Ortak.

hembezm, *F. s.* [hem-bezm] Meclis (içki) arkadaşı.

hembû, *F. s.* [hem-bû] Kokuları bir olan.

hemcây, *F. a.* [hem-cây] Hemşeri.

hemcenah, *F. s.* [hem-cenah] **1.** Eşit. **2.** Denk.

hemcereyan, *F. s.* [hem-cereyan] Aynı akışta olan.

hemcins, *F. a., s.* [hem-cins] Aynı cinsten. Bir soydan olan.

hemcivar, [hem-civar] Aynı civarda bulunan, komşu.

hemcivarî, *F. a.* Komşuluk.

hemçü, hemçün, *F. be.* [hem-çü] (Onun) gibi.

hemçünan, *F. be.* [hem-çünan] Böylece.

hemdem, *F. s., a.* [hem-dem] Sıkı fıkı arkadaş.

hemdemî, *F. a.* Sıkı fıkı arkadaşlık.

hemderd, *F. s.* [hem-derd] Dert ortağı.

hemdest, *F. a., s.* [hem-dest] **1.** El ele veren. **2.** Güç ve kuvveti bir olan. **3.** Ortak. [ç. hem-

- destan].
- hemdestî**, *F. s.* Ortaklık. Birlik.
- hemdiger**, *F. s.* [hem-diger] **1.** Her ikinin öbürü. **2.** Her biri, her ikisi.
- hemdih**, *F. s.* [hem-dih] Aynı köyden, köydeş.
- hemdil**, *F. s.* [hem-dil] Düşünce ve yürekleri bir olan.
- heme**, *F. a., s.* Bütün. Hep.
- hemec**, *A. a.* Şaşkın, çulpa.
- hemfikir**, *F. s.* [hem-fikir] Aynı düşüncede olan. Kafadar.
- hemhâb**, *F. s.* [hem-hâb] **1.** Birlikte uyuyan. Yatak arkadaşı. **2.** Eş.
- hemhâbe**, *F. s.* [hem-hâbe] Yatak, oda arkadaşı.
- hemhal**, *F. s., a.* [hem-hal] Bir halde olan, bir halli. Durumları birbirine benzeyen.
- hemhane**, *F. s.* [hem-hane] Aynı evde oturan. Arkadaş.
- hemheme**, *A. a.* **1.** Boğuk ses çıkarma. **2.** Kükreme, böğürme. **3.** İleme. **4.** Fısıldama, mırıldanma. **5.** Ninni söyleme.
- hemhudud**, *F. s.* [hem-hudud] Sınırları yan yana olan, sınırdaş.
- hemhuy**, *F. s.* [hem-huy] Aynı huyda, tabiatları bir.
- hemîn**, *F. ad.* **1.** Bu, o, ta kendisi. **2.** s. Tek, yalnız, aynı, tıpkı.
- heminan**, *F. a., s.* [hem-inan] Birlikte hayvan yürütenlerin her biri. At başı beraber.
- hemîşe**, *F. be.* Her zaman. Her vakit.
- hemkadeh**, *F. a.* [hem-kadeh]

- İçki arkadaşı, sıkı fıkı dost.
- hemkadem**, *F. s.* [hem-kadem] **1.** Güç ve orun bakımından eşit olan. **2. a.** Arkadaş, ayaktaş.
- hemkadr**, *F. s.* [hem-kadr] Saygınlıkta, değerinde eş olan.
- hemkâr**, *F. a.* Aynı işte olan kimse, meslektaş.
- hemkâse**, *F. s.* [hem-kâse] Aynı kâseyi kullanan, içtikleri aynı gitmeyen, içki arkadaşı, sıkı fıkı dost.
- hemkıran**, *F. a.* [hem-kıran] **1.** Aynı yaştan, kuşaktan kişiler, yaşıt. **2. s.** Talihleri eş olan.
- hemkîş**, *F. a.* [hem-kîş] Dındaş.
- hemkitab**, *A. a.* [hem-kitab] **1.** Ders arkadaşı. **2.** Dındaş.
- hemkudret**, *F. be.* [hem-kudret] Birçok organların aynı görev için birleşmeleri. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *synergie* (sinerji) karşılığı, görevdeşlik.
- hemkün**, *F. a.* [hem-kün] İş arkadaşı, meslektaş.
- hemm.** *Bkz.* hem.
- hemmeşreb**, *F. s.* [hem-meşreb] Huyları uygun, kafadar. [ç. hemmeşreban].
- hemmezheb**, *F. s.* [hem-mezheb] Aynı din ve mezhepte olan. Din kardeşi.
- hemnam**, *F. s., a.* [hem-nam] Adaş.
- hemneberd**, *F. a.* [hem-neberd] **1.** Savaş arkadaşı. **2.** Rakip.
- hemnefes**, *F. s.* [hem-nefes] Sıkı arkadaş.
- hemnesi**, *F. a.* [hem-nesi] Ay-

- ni soydan. Aynı ulustan.
- hemnişin**, *F. s.* [hem-nişin] Beraber oturup kalkan. Sıkı fıkı arkadaş. [ç. hemnişinan].
- hempâ**, *F. a.* [hem-pâ] **1.** Ayakdaş, arkadaş. **2.** (Kötülükte) arkadaş, hampa.
- hempâye**, *F. s.* [hem-pâye] Aynı rütbede. Eşit. [ç. hempâye-gân].
- hempîşe**, *F. a.* [hem-pîşe] Aynı sanatta olan. Aynı işi yapan.
- hemrah**, **hemreh**, *F. a.* [hem-rah] Yol arkadaşı, yoldaş.
- hemrahî**, *F. a.* Yol arkadaşlığı, yoldaşlık.
- hemraz**, *F. a.* [hem-raz] Dost. Sıkı fıkı arkadaş. Sırlarını bilen arkadaş.
- hemrazi**, *F. a.* Dostluk. Arkadaşlık.
- hemreh**. *Bkz.* hemrah.
- hemrenk**, *F. a., s.* [hem-renk] **1.** Aynı renkte olan. **2.** Huyları bir olan.
- hemrev**, *F. s.* **1.** Birlikte giden, yol arkadaşı, yoldaş. **2.** Aynı yere giden. **3.** Eş, benzer.
- hemrey**, *F. a.* [hem-rey] Aynı sözde, aynı düşüncede olan. Oydaş.
- hemrikâb**, *F. a.* [hem-rikâb] R i k â p rikâba. Eşit.
- hemrütbe**, *F. a.* [hem-rütbe] Aynı rütbede olan. Eşit.
- hemsal**, *F. a.* [hem-sal] Aynı yaşta. Yaşıt.
- hemsaye**, *F. a.* [hem-saye] Komşu.
- hemsayegî**, *F. a.* Komşuluk.

- hemsaz**, *F. s., a.* **1.** Uygun uygunluk. **2.** Arkadaş, arkadaşlık.
- hemsebak**, *F. a.* [hem-sebak] Ders arkadaşı. Birlikte ders çalışılan.
- hemsefer**, *F. a.* [hem-sefer] Birlikte yolculuk eden. Yol arkadaşı. • *Hemseferan-i cahil*, (cahil yoldaşlar), vücutla ruh. [ç. hemseferan].
- hemser**, *F. a.* [hem-ser] Arkadaş. Erkek-kadın eşten her biri. [ç. hemseran].
- hemsin**, *F. a.* [hem-sinn] Yaşıt.
- hemsohbet**, *F. a.* [hem-sohbet] Birbiriyle konuşan. Arkadaş.
- hemsüvar**, *F. a.* [hem-süvar] Birlikte ata binmiş olanlar, yol arkadaşı, yoldaş.
- hemşehrî**, *F. a.* [hem-şehrî] **1.** Aynı kent halkından olan. **2.** Yurttaş.
- hemşer**, *F. s.* [hem-şer] Kötülükte eşit.
- hemşire**, *F. a.* [hem-şire] Kızkardeş.
- hemşirezade**, *F. a.* [hem-şirezade] Yeğen. Kızkardeş çocuğu.
- hemtâ**, *F. a.* [hem-tâ] Eşit. Aynı derecede eş. • *Bihemtâ*, eşsiz, benzersiz.
- hemvar**, *F. s.* **1.** Düz. **2.** Uygun. **3.** Daima. • *Nahemvar*, çarpık, eğri. Doğru değil.
- hemvare**, *F. be.* Her zaman.
- hemvarî**, *F. a.* Düzlük.
- hemyan**, *F. a.* Heybe, dağarcık, çanta.
- hemyançe**, *F. a.* Kese, küçük

torba.

hemzad, *F. a.* [hem-zad] **1.** İki. **2.** Yaşıt.

hemzanu, *F. s., a.* [hem-zanu] **1.** Yan yana oturan. **2.** Diz diz oturup konuşan.

hemze, *A. a.* **1.** Arapçada elif-in adı. **2.** (Elif, vav, ye, he) harflerinin üzerine konan işaret.

hemzeban, *F. s., a.* [hemzeban] **1.** Aynı dili kullanan. **2.** Birbirinin dilinden anlayan. **3.** Ağız bir olanlar. [ç. hemzebanan].

hemzeman, *F. a., s.* [hemzeman] **1.** Çağdaş. **2.** Aynı zamanda işleyen. **3.** Eşit zaman, zamandaş.

hencar, *F. a.* Bir işte doğru ve düzgün yol. Kural, usul, kaide. • *Nâbehencar*, yolsuz, doğru değil.

hendek. *Bkz.* handek.

hendese, *A. a.* Geometri. • *Usul-i hendese*, geometri kitabı.

Hendesehane, *F. a.* [hendesehane] Tanzimat'tan biraz önce açılan mühendis okulu.

hendesî, **hendesîye**, *A. s.* Geometriyle ilgili, geometriye ait. Geometrik.

hengâm, *F. a.* Çağ, zaman, devir, mevsim. • *Bihengâm*, *nâbehengâm*, vakitsiz, mevsimsiz.

hengâme, *F. a.* **1.** Savaş, savaş yeri. **2.** Kavga, gürültü.

hengâmegîr, *F. s.* [hengâmegîr] **1.** Cambaz, oyunbaz. **2.**

Hileci, düzenbaz şarlatan. **3.** Gürültücü, şamatacı, kavgacı. [ç. hengâmegîran].

hengâmegîrî, *F. a.* Kavgacılık.

henüz, *F. be.* Henüz. Şimdiye dek. Hâlâ.

her, *F. s.* Hep, bütün. • *Herşehri*, (XX. yüzyıl) Fransızca *cosmopolite* karşılığı.

heras. *Bkz.* hiras.

heraset. *Bkz.* haraset.

herâyine, *F. be.* [her-âyine] Mutlaka. Her halde. Elbette.

herb. *Bkz.* hereb.

herbar, *F. be.* [her-bar] Her defa. Her zaman.

herc, *A. a.* Karışıklık. • *Hercmerc*, *herc ü merc*, karmakarışık, altüst, darmadağın, allak bullak.

hercai, **hercayî**, *F. s.* Her yerde bulunur, serseri. Çul tutmaz, derbeder. Gelgeç, yarıdöner. • *Hercayî menekşe*, üç renkli menekşe.

herçend, *F. s.* [her-çend] Her ne zaman.

herçibâdâbâd, *F. be.* [her-çibâd-â-bâd] Ne olursa olsun. İster istemez.

herdem, *F. be.* [her-dem] Her vakit. Hep. • *Herdem taze*, parlaklığını, tazeliğini hiç kaybetmeyen.

hereb, **herb**, *A. a.* **1.** Kaçma, kapağı atma. **2.** Şiddetli üzüntü.

herem, *F. a.* **1.** İhtiyarlama, kocama. Zayıf, düşme. **2.** Mısır ehiramlarından her biri. • *Hengâm-i herem*, ihtiyarlık zamanı.

heremdice, *F. s.* [herem-dide] Kocalmış, zayıflamış.

heremî, *A. s.* Ehram, piramitle ilgili, ona benzer.

heremreside, *F. s.* [herem-reside] İhtiyarlığa ulaşmış, kocalmış.

hergâh, *F. be.* [her-gâh] Her zaman.

hergiz, *F. be.* Hiçbir zaman, hiçbir suretle. Asla.

herheft, *F. a.* [her-heft] Kadınların süslerinde kullandığı yedi şey: Kına, çivit, lal (allık), üstübeç, antimon, altın varak, mis.

herim, *A. s.* Çok ihtiyar ya da çökmüş.

herze, *F. a.* Boş söz. Saçma sapan söz. [ç. herzevat].

herzegû, *F. s.* [herze-gû] Saçma sapan söz söyleyen.

herzegûyi, *F. a.* Herze söyleyicilik.

herzekâr, *F. s.* [herze-kâr] 1. Boş şeylerle uğraşan. 2. Saçma sapan konuşan.

herzevat, *A. a.* [herze ç.] Herzeler. Boş sözler.

herzevekil, *F. s.* Üstüne gerekmeyen şeylere karışan, münasebetsiz. Boşboğaz.

hesab, hisab, *A. a.* 1. Sayma. 2. Sayı. 3. Sayı bilgisi, aritmetik. • *Hesab-i amelî*, pratik hesap; *-asgar-i namütenahi*, infinitesimal hesap; *-cûmel*, *-ebced*, ebced hesabı; *-nazarî*, teorik hesap; *-tefazulî*, diferansiyel hesap; *-temamî*, integral hesap; *-zihnî*, zihin he-

sabı; *alhelhesap*, hesaba tuta, avans olarak; *bîhesap*, hesapsız sayısız, pek çok; *ilm-i hesap*, aritmetik bilgisi; *indelhesap*, hesap sonunda, hesap edilerek.

hesabî, *A. a.* 1. Hesapla ilgili, hesap işi. 2. Hesabını bilir, idareli.

hestî, *F. s., a.* Sekiz. • *Heşt be-hişt*, Kur'an'da a d ı geçen sekiz c e n n e t (H u l d, Dâr-üşselam, Dâr-ül-karar, Cennet-ül-adn, Cennet-ül-me'va, Cennet-ün-naim, İlliyyin, Firdevs).

heştad, *F. s., a.* Seksen.

heştüm, heştümîn, *F. s.* Sekizinci.

hetf, *A. a.* (*he, te* ile) 1. Seslenme, bağırma, çağırma. 2. (Güvercin) dem çekme.

hetk, *A. a.* Yırtma, yarma. • *Hetk-i hicab-i ismet*, *-perde-irz*, namus perdesini yırtma, irza saldırma.

hettak, *A. s.* Yırtıp parçalayan.

heva, *A. a.* 1. Hoşlanma. 2. Düşkünlük, tutkunluk. 3. Sevgi, sevdâ. • *Heva vü heves*, tutkular, gelip geçici istekler, et arzuları; *ehl-i heva*, hırs sahipleri, nefsine düşkünler. [ç. ehva].

heva. *Bkz.* hava.

hevacıs, *A. a.* [hacise ç.] Yürekta uyanan kötü düşünceler, kuruntular.

hevadar, *F. s.* Aşık, tutkun.

hevadıc, *A. a.* [hevdec ç.] K a d ı n bineklere için mahfe.

hevahah, *F. a.* [heva-hah] 1.

Sevgili, dost, yar. **2.** Nefsine düşkün, gelip geçici şeyler isteyen.

hevaî, *A. s.* **1.** Hevayla tutkunluk, nefse düşkünlükle ilgili. **2.** Nefsine düşkün, ciddi şeylerle ilgisiz. • *Hevaî meşrep*, gelgeç tabiatlı.

hevaî, *F. s.* Açık mavi (renk).

hevalyat, *A. a.* [hevai ç.] Ciddi olmayanlar, gelip geçici şeyler.

hevamiş, *A. a.* (*he* ile) [hamiş ç.] Ekler, çıkıntılar, notlar.

hevamm, *A. a.* [hamme ç.] Zararlı böcekler (pire, tahtakurusu... vb.). • *Hevamm-i cerebî*, uyuzböceği; *el-avam*, *kel-hevam*, halk böcekler gibidir.

hevan, *A. a.* Aşağılık. Horluk, zelillik.

hevaperest, *F. s.* [heva-perest] Nefis isteklerine düşkün. Sefih.

hevdec, *A. a.* Deve üstünde kadınların binmesi için üstü kubbeli mahfe. [ç. hevadıc].

heves, *A. a.* **1.** İstek. **2.** Gelip geçici istek. **3.** Akıllı harcı olmayan istek. **4.** Zevk, eğlence. • *Nev-heves*, (yeni hevesli) yeni başlayan, yeni alışan.

hevesat, *A. a.* [heves ç.] Hevesler. • *Hevesat-i nefسانيye*, nefis düşkünlükleri.

hevesdar, *F. s.* [heves-dar] Hevesli, hevese bağlı.

heveskâr, *F. s.* [heves-kâr] Bir şeyi esaslı olarak değil de geçici olarak iş edinen. Fransız-

cadan *amateur* (özenci) karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. heveskârân].

heveskârane, *F. be.* Heveskârca. Heveskâra uygun biçimde.

heveskârî, *F. a.* Heveskârlık, özencilik.

hevesnâk, *F. s.* [heves-nâk] Heves edici, hevesli.

hevesperver, *F. s.* [hevesperver] Hevesli.

hevesperverane, *F. be.* [hevesperver-ane] Hevesliye yakışır biçimde.

hevl, *A. a.* **1.** Korku. **2.** Korkma, ürkme. • *Ebülhevl*, (korku babası), Sfenks. [ç. ehval].

hevlengiz, *F. s.* [hevl-engiz] Korkunç.

hevlkâr, *F. s.* [hevl-kâr] Korkunç.

hevl-nâk, *F. s.* [hevl-nâk] Korkunç, korkulu.

hevn, *A. a.* **1.** Kolaylık. **2.** Ufak şey, önemsizlik.

heyahay, *heyahay*, *F. a.* Acıklıların bağırtısı.

heyakil, *A. a.* [heykel ç.] Heykeller. Yontular.

hey'at, *A. a.* [heyet ç.] Heyetler.

heyban, *A. a.* **1.** Ululuk. **2.** Korkunçluk. **3.** Korku uyandıran hal, durum.

heybet, *A. a.* **1.** Ululuk. **2.** Korkunçluk. **3.** Korku uyandıran durum.

heyc, *A. s.* Tozlu, rüzgârlı (gün).

heyca, *A. a.* Gürültü, kavga, dövüş. • *Heycazar*, *arsa-i heyca*, *mevdan-i heyca*, savaş

- alanı.
- heyecan**, *A. a.* 1. Tozmak, tozlamak. 2. Coşma, coşkunluk. 3. İçte olan acelecilik ve çarpınma.
- heyelân**, *A. a.* Toprak kayma. Kayşa.
- hey'et**, *A. a.* 1. Şekil, biçim, suret. 2. Görünüş. 3. Kılık. 4. Hal, durum. 5. Bir bütün oluşturanların tümü, kurul. 6. Birkaç kişiden oluşan kurul. • *Hey'et-i âyan*. *Bkz.* âyan; -*ih-tariye*, ihtiyar heyeti; -*mahsusâ*, bir iş için özel olarak oluşturulan kurul; -*umumiye*, genel kurul; -*vekile*, -*vükelâ*, bakanlar kurulu, kabine; *ilm-i heyet*, gökbilim.
- hey'etşinas**, *F. a.* [hey'et-şinas] Gökbilimci.
- heyhat!**, *A. ün.* Kaybedilen bir şeye acınma, yazıklanmayı bildirir.
- heyhey**, *A. a.* Bir meclis sonunda içilen içki dolu kadeh.
- hey'i**, *F. a.* Madde. Varlık.
- heykel**, *A. a.* 1. Çok iri şey. 2. Büyük tapınak. 3. Statü. 4. Heykel. [ç. heyakil].
- heykeltırış**, *F. a.* [heykel-tıraş] Heykel yapan. Heykelci. Yontucu.
- heyulâ**, *A. a.* 1. Madde. 2. (Eski felsefe) Tüm cisimlerin ilk maddesi diye varsayılan madde. Kendisinin biçim ve sureti olmayan, fakat her biçim ve suret sahibi olanın muhtaç olduğu. 3. Bellekte tasarlanan biçim. Asıl tasvir. 4. (Tas.) *Ruh-*

i âzam, doğanın tümü. 5. Eşyanın gerçek olan kısmı. 6. Önemsiz, ufak şey.

- heyulânî**, **heyulânî**, *A. s.* Heyulaya ait, maddesel olan.
- heyulânîyye**, *A. a.* Maddecilik.
- heyulânîyyun**, *A. a.* Maddeciler.
- heyzâ**, *A. a.* 1. Şiddetli kusma. 2. Kolera.
- hezabir**, *A. a.* [hizebr ç.] Aslanlar. Yiğitler.
- hezar**, *F. s.* 1. Bin. 2. Pek çok.
- hezar**, *F. a.* Bülbül.
- hezarân**, *F. a.* [hezar ç.] 1. Binler. 2. Bülbüller.
- hezarfen**, *F. s., a.* [hezar-fen] Çok bilen. Elinden birçok iş gelen.
- hezarmîh**, *F. a., s.* [hezar-mîh] 1. Gökyüzü. 2. Çok süslü. 3. Çok yamalı (derviş hırkası).
- hezarpâ**, *F. a.* [hezar-pâ] Kırkayak.
- hezarpâre**, *F. s.* [hezar-pâre] Bin parça, parça parça.
- hezec**, *A. a.* Canlı, neşeli şarkı. • *Bahr-i hezec*, asıl vezni mefâilün (.—) olan aruz vezni takımı.
- hezeyan**, *A. a.* 1. Sayıklama. 2. Saçma sapan söyleme. • *Hezeyan-i mürteiş*, (XIX. yüzyıl) sarhoşluktan ileri gelme titretili, kızartı. [ç. hezeyanat].
- hezimet**, *A. a.* Bozgunluk. Sındırıcı.
- hezl**, **hezel**, *A. a.* Şaka. Latife.
- hezlâmiz**, *F. s.* [hezl-âmiz] Şakadan. Şakayla karışık.

hezlû, *F. s.* [hezl-gû] Hezelci. Şakacı.

hezliyyat, *A. a.* [hezliyye ç.] Şakalar, latifeler.

hezm, *A. a.* **1.** Sıkma, sıkıştırma, ezme. **2.** Bozma, bozguna uğratma.

hıbar. *Bkz.* habar.

hibazet, *A. a.* (*hı, ze, te* ile) Ekmekçilik, fırıncılık.

hibb. *Bkz.* habb.

hibb, *A. a.* **1.** Sevgi, aşk. **2.** Sevgili. **3.** Dost, arkadan. **4.** Tohum.

hibb, hubb, *A. a.* Sevme, beğenme.

hibban, *A. a.* [hibb ç.] Sevgililer.

hibbe, *A. a.* Sevgili.

hıdab, hıdab, *A. a.* **1.** Boya. **2.** Kınalama.

hıdadet, *A. a.* Demircilik.

hıdiv, *A. a.* **1.** Büyük vezir. **2.** Sadrazam derecesinde olan Mısır valisi (Mehmet Ali'den sonra).

hıdivane, *F. s., be.* Bir vezire yakışır biçimde.

hıdivî, *A. s.* Bir vezirle ya da Mısır valisiyle ilgili, ona mensup.

hıdiviyyet, *A. a.* Mısır valiliği.

hıdn, *A. a.* (*hı* ile) **1.** Dost, arkadaş. **2.** Sevgili, yar, metres. [ç. ahdan].

hîf, hîfe, *A. a.* (*hı* ile) Korku.

hîk, *F. a.* (*hı, kef* ile) Tulum. • *Hîk-i şarab*, şarap tulumu.

hıfz, *A. a.* **1.** Saklama, koruma. **2.** Ezberleme, hatırdan tutma. • *Hıfz-i Kur'an*, Kur'an'ı ezber-

leme; *-sıhhat*, sağlık koruma bilgisi; *taht-el-hıfz*, polis ya da jandarma muhafazası altında.

hıkd, *A. a.* Kin tutma. Kötü niyet besleme.

hılâlet. *Bkz.* halâlet.

hılt, *A. a.* **1.** Bir karışımdaki parçalardan her biri. **2.** Eski hekimliğin insan bedeninde dem, balgam, safra, s e v d a olarak varsayıldığı dört öğeden her biri. • *Hılt-i mahmud*, beden rahat ve doğal halde oluşu; *-redi*, beden rahatsız haline neden olan hılt. [ç. ahlat].

hıltî, *A. s.* Dört hılttan biriyle ilgili.

hıltiyyun, *A. a., s.* Ahlata çok önem verip hastalık ve sağlığın onlarla ilgisine inanan ve o yolda bakım yapan hekimlerle onların yolunu anlatan Fransızca *humorisme* ve *humoriste* sözlerinin karşılığı (XIX. yüzyıl).

hına. *Bkz.* hınna.

hınas, *A. a.* (*hı, se* ile) [hınsa ç.] Erselikler, er -dişiler.

hınat, *A. a.* [hunta ç.] Buğdaylar.

hınna, hına, *A. a.* Kına.

hınsır, hınsar, *A. a.* Serçe parmak.

hınsîr, *A. s.* (*hı, sin* ile) Soysuz, sütsüz, sütübozuk, aşağılık yaratılışlı.

hınta, *A. a.* Buğday.

hinzir, *A. a.* **1.** Domuz. **2.** Pis ve katı yürekli kimse. • *Lahm-i hınzir*, domuz eti; *şahm-i hın-*

zir, domuz yağı.
hinzire, *A. a.* Dişi domuz.
hîre, *F. s.* 1. Bulanık, donuk, şaşkın. 2. Boş. Manasız. Anlamsız.
hired, *F. a.* 1. Akıl, anlama. 2. Zekâ.
hiredamuz, *F. s.* [hired-amuz] Belletici, öğretmen.
hiredaşub, *F. s.* [hired-aşub] Akıl dağıtıcı.
hiredfersa, *F. s.* [hired-fersa] Akıl dayanmayan, akıl yoran. Çok zor.
hiredmend, *F. s.* [hired-mend] Akıllı, anlayışlı. [ç. hiredmendân].
hiredmendane, *F. s., be.* [hired-mend-ane] Akıllıca.
hiredsuz, *F. s.* [hired-suz] Akıl yakıcı, şaşırtıcı.
hırd. *Bkz.* harid.
hıridar, *F. s.* Alıcı, müşteri.
hırde, *F. s.* Satın alınmış, satın alınan.
Hıristiyanî, *A. s.* Hıristiyanlığa ait. Hıristiyanlıkla ilgili.
hırka, *A. s., a.* Hırka. Üste giyilen şey. • *Hırka-i iradet*, *-teberrük*, b i r kimsenin dervişliğe ilk girişinde giydiği hırka; *-şerif*, Muhammed Peygamberin hırkası; *ö. a.* Peygamber Muhammed'in hırkasının bulunduğu cami, İstanbul'da Fatih dolaylarında bu a d l a anılan semt.
hırkapuş, *F. s.* [hırka-puş] 1. Hırka giyen. 2. Derviş. [ç. hırkapuşan].
hırman, *A. a.* Mahrumluk. Yok-

sunluk. Bir şeyi elde edeme-
me.
hırs, *A. a.* (*sat* ile) 1. Tamah. 2. Çok isteme. 3. Açgözlülük. 4. Öfke, kızgınlık.
hırs, *F. a.* (*sin* ile) Ayı.
hırsek, *t. a.* Ayı yavrusu.
hırz, *A. a.* (*ze* ile) 1. Sığınak. 2. Kötülükten korunmak için kullanılan muska. Nazar boncuğu. 3. Tılsım. • *Hırz-i can*, canı gibi saklama.
hısa', *A. a.* (*hı*, *sat*, *hemze* ile) İğdiş etme, hadim etme, eneme.
hısam, *A. a.* (*hı*, *sat* ile) [hasm ç.] Düşmanlar.
hısam, *A. a.* (*hı*, *sat* ile) Çekişme, kavga, uğraşma.
hısan, *F. a.* Aygır.
hısas. *Bkz.* hises.
hısb, *A. a.* (*hı*, *sat* ile) Bolluk.
hısn, *A. a.* 1. Sağlam, sarp yer. 2. Kale.
hîş, **hîşavend**, *F. a.* Akraba. [ç. hîşan].
hışm, *F. a.* Öfke. Kızgınlık, hid-det.
hışmâlûd, *F. s.* [hışm-âlûd] Darılmış, dargın. Öfkeli, dargın.
hışmnâk, *F. s.* [hışm-nâk] Öfkeli, kızgın.
hışt, *F. a.* 1. Kerpiç, tuğla. 2. Kalın, kısa harbi. El mızrağı.
Hıta. *Bkz.* Hata.
hıtam, *A. a.* Yular.
hıtbe, *A. a.* (*hı*, *tı* ile) Evlenme için istenmiş kız, kadın.
hıtta, *A. a.* (*hı*, *tı* ile) Memleket, kıta, ülke.
hiyaban, *A. a.* İki yanı ağaçlı

- yol. Bulvar.
- hıyam**, *A. a.* [hayme ç.] Haymeler, çadırlar.
- hıyanet**, *A. a.* Kendine olan inanı, güveni kötüye kullanma. Sözüünü tutmayıp oyun etme. Hainlik.
- hıyanetkâr**, *F. s.* [hıyanet-kâr] Hıyanet eden, hain.
- hıyanetkârane**, *F. s., be.* [hıyanet-kâr-ane] Haince. Hainin yapacağı biçimde.
- hıyar**, *A. a.* **1.** Bir işi yapıp yapmamada serbestlik. **2.** [hayır ç.] Hayırlar; iyi, güzel işleri çok kimse. [ç. hıyarat].
- hıyat**, *A. a.* **1.** İbrişim. **2.** İğne.
- hıyatet**, *A. a.* (*hı, tı, te* ile) Dikişçilik, terziilik.
- hıyatethane**, *F. a.* [hıyatet-hane] Terzi, dikiş evi.
- hıyaz**, *A. a.* [havuz ç.] Havuzlar.
- hıyaz**, *A. a.* (*ha, dal* ile) [hayz ç.] (Kadınlarda) aybaşılar.
- hıyem**, *A. a.* [hayme ç.] Haymeler; çadırlar.
- hıyere**, *A. a.* (*hı* ile) **1.** Beğenme, seçme, yeğleme. **2. s.** Beğenilmiş, seçilmiş, yeğlenmiş.
- hıyre**, *A. s.* **1.** Kamaşmış. **2.** Şaşkın.
- hıyrebahş**, *F. s.* [hıyre-bahş] Göz kamaştırıcı.
- hıyreçeşm**, *F. s.* [hıyre-çeşm] Kamaşık gözlü. Şaşkın. Utanmaz.
- hıyredest**, *F. s.* [hıyre-dest] Sakar, çapaçul.
- hıyrey**, *F. s.* [hıyre-rey] Kötü reyli.

- hıyresaz**, *F. s.* [hıyre-saz] Göz kamaştırıcı.
- hıyreser**, *F. s.* [hıyre-ser] Sersem, alık.
- hızab**. *Bkz.* hıdab.
- hızane**, *A. a.* Hazne, hazine. [ç. hazain].
- hızb**, *A. a.* **1.** Takım. Birkaç kişilik arkadaş takımı. **2.** Kur'an'ın altıda bir bölümü. [ç. ah-zab].
- Hızr, Hızır**, *A. ö. a.* (*hı, dat* ile) Hızır. İçenlere ölmezlik veren abihayat'ı içmiş olan peygamber. • *Ab-i hayat, rah-i zulmet* sözleriyle adı koşuklarda çok geçer. 5 Mayıs - 23 Nisan günü adına Hidrellez töreni yapılır.
- hibab**, *A. a.* [habb ç.] **1.** Taneler. **2.** Tohumlar, çekirdekler. **3.** Haplar.
- hibal**, *A. a.* [habl ç.] Urganlar.
- hibale**, *A. a.* **1.** Ağ, tuzak. **2.** Kement. • *Hibale-i izdivaç*, evlenme bağı. [ç. habail].
- hibe**, *A. a.* Bağışlama. Bahşış.
- hibr, habr**, *A. a.* **1.** Öğretmen, hoca. **2.** Mürekkep.
- hibre**, *A. a.* Bilgi. Haber. Dene-me. • *Ehl-i hibre*, bilirkışı.
- hibret**, *A. a.* Bir iş hakkında tam bilgi. İşin aslına varma.
- hica'**, *A. a.* Hiciv, yergi.
- hicab**, *A. a.* **1.** Perde. **2.** Utanma perdesi, utanma.
- hicabet**, *A. a.* **1.** Kapıcılık, perdecilik. **2.** Mabeyncilik, saray adamlığı. **3.** Kâbe perdeciliği.
- hicabi, hicabiyye**, *A. s.* **1.** Örtülü, perdeli. **2.** Engellenmiş,

- güç. **3.** Utangaç. **4.** Diyaframla, zarla ilgili.
- hical**, *A. a.* [hacele ç.] Hacerler.
- hicamet**. *Bkz.* hacamet.
- Hicaz**, *A. a.* **1.** Arap yarımadasında Mekke'yle Medine'nin bulunduğu bölge. **2.** Acem musikisinin on iki makamından ikinci makam.
- Hicazi**, *A. s.* Hicazlı. Hicazla ilgili.
- hicazkâr**, *F. a.* Bir musiki makamı.
- hicce**, **hacce**, *A. a.* Mekke'ye bir kez hacı olmak için gitme. • *Hiccet-ül-veda*, Muhammed Peygamberin son hacı, veda hacı. *Zilhicce*, hacılık ayı.
- hicr**, **hecr**, *A. a.* **1.** Ayrılık. **2.** Bırakma.
- hicran**, *A. a.* **1.** Unutulmaz acı. **2.** Ayrılık.
- hicranmeal**, *F. s.* [hicran-meal] Hicran bildiren. Hicran anlatan.
- hicranzede**, *F. s.* [hicran-zede] Hicranlı. Hicrana uğramış.
- hicret**, *A. a.* **1.** Ayrılma. **2.** Kendi yurdunu bırakma. **3.** Göçme. • *Hicret-i nebeviyye*, Muhammed Peygamberin Mekke'den Medine'ye göçmesi. Hicret tarihinin başı olmuştur ki, İsa'dan sonra 15 Temmuz 622'ye rastlar.
- hicri**, **hicriyye**, *A. s.* **1.** Göçmenlikle ilgili. **2.** Hicret zamanından başlayan tarihle ilgili, ondan herhangi bir yıl. • *Sene-i hicriyye*, *tarih-i hicri*,

Hicret yılından başlayan tarih.

- hicv**, **hecv**, *A. a.* Hiciv. Nazım ya da nesir olarak yerme. Yergi.
- hicvî**, *A. s.* Yergi koşuklarına ait, onunla ilgili.
- hicviyyat**, *A. a.* [hicviye ç.] Yergiler.
- hicviyye**, *A. a.* (Ya.) Konusu birini yerme olan koşuk.
- hiç**, *F. a.* **1.** Yok olan. **2.** Yok देनेk kadar az olan, önemsiz.
- hiçâhiç**, *F. s.* [hiç-â-hiç] Hiç in hiçi. Hiç yok. Bomboş.
- hiçî**, *F. a.* Hiçlik. Yokluk.
- hiçkes**, *F. ad.* [hiç-kes] Hiç kimse. [ç. hiçkesan].
- hida'**, *A. a.* (*hı*, *ayın* ile) Aldatma, hile, oyun, düzen, kurnazlık.
- hidayet**, *A. a.* **1.** Yol gösterme. **2.** Doğru yolu arama. **3.** Doğru yola girme. **4.** Tanrı tarafından birinin yüreğine ilhamı olunan doğru yolu aramak işteği.
- hiddet**, *A. a.* **1.** Keskinlik. **2.** Şiddet. **3.** Öfke. • *Hiddet-i bāsar*, göz keskinliği; *-havass*, (Fel.) *Fr. acuite des sens* karşılığı (XX. yüzyıl), duyuların keskinliği; *-zekâ*, *zekâ* keskinliği.
- hidem**, *A. a.* (*hı* ile) [hidmet ç.] Hizmetler.
- hidemat**, *A. a.* [hidmet ç.] Hizmetler.
- hidmet**, **hizmet**, *A. a.* **1.** İş. **2.** Birinin işini görme. **3.** Görev.

Hizmet.
hidmetgüzar, *F. s.* [hidmet-güzar] Hizmetle uğraşan.
hidmetkâr, *F. a.* [hidmet-kâr] Hizmet gören. Hizmetçi.
hiffet, *A. a.* Hafiflik.
hikâyât, *A. a.* [hikâyet ç.] Hikâyeler, öyküler.
hikâye, *A. a.* Hikâye. Öykü.
hikâyenüvis, *F. s., a.* [hikâyenüvis] 1. Hikâye yazan. 2. Hikâyeci, öykücü.
hikâyet, *A. a.* Hikâye. Öykü.
hikem, *A. a.* [hikmet ç.] Hikmetler.
hikemî, *A. s.* Hikmetle ilgili.
hikemiyat, *A. a.* Hikmetli sözler.
hikmet, *A. a.* 1. Felsefe. 2. Gizli, bilinmeyen nokta. Sebep. Neden. 3. Gerçeğe, ahlaka ait kısa söz. • *Hikmet-i amelîyye*, pratik bilgi; *-hükümet*, hükümet yönetimi koşulları, hükümetin akıl ermeyen işleri; *-ilâhiye*, (ancak) Tanrı'nın bileceği iş; *-tabîyye*, fizik bilgisi.
hikmetâmiz, *F. s.* [hikmetâmiz] Hikmetle karışık. Hikmetli.
hikmetfûruş, *F. s.* [hikmetfûruş] Hikmet satan. Hikmetli bir şey söylediğini sanan.
hikmetşinas, *F. a.* [hikmetşinas] Fizik bilgini, fizikçi.
hilâ', *A. a.* [hil'at ç.] Üst giyimleri.
hilâf, *A. a.* Karşı. Karşıt. • *Hilâf-i âde*, (Fel.) Fransızca *anomalie* karşılığı (XX. y ü z y ı l); *-hakikat*, gerçeğe karşıt, gerçe-

ğe uymayan; *ilm-i hilâf ü cedel*, tartışma yollarını öğreten bilgi, eytişim.

hilâfen, *A. be.* Tersine. Aksine.
hilâfet, *A. a.* 1. Birinin yerini tutma. 2. Peygambere vekil olarak İslamları ve İslamlığı koruma görevi. 3. Halifelik zamanı ve hüküm sürdüğü çevre. • *Dâr-ül-hilâfe*, İstanbul.
hilâfgîr, *F. s.* [hilâf-gîr] Karşı olan, karşı çıkan, karşı görüşte olan. [ç. hilâfgîran].
hilâfiyyat, *A. a.* Polemik bilgisi.
hilâl, *A. a.* 1. Ara, aralık. 2. Sıra, esna. 3. Dış karıştırmakta kullanılan araç. • *Hilâl-i şevvalde*, şevval ayı sırasında.
hilâl, *A. a.* 1. Yeni ay. 2. Kaş. • *Hilâl-i ahmer*, Kızılay; *-Ahzar*, Yeşilay.
hilâlî, *A. s.* Hilalle, yeni ayla ilgili.
hilâsi, *A. s.* Melez.
hil'at, *A. a.* Padişah ya da vezir tarafından verilen ağır kaftan. • *Hil'at-i fâhire*, çok ağır değerde kaftan.
hilb, *A. a.* 1. Tırnak. 2. Kuş pençesi.
hile, *A. a.* 1. Aldatacak tertip. Düzen. 2. Sahtecilik, oyun, dolap. • *Hile-i şer'îye*, dinle ilgili bir işte kaçamak noktası.
hilebaz, *F. a.* [hile-baz] Hileci.
hilekâr, *F. s.* [hile-kâr] Hileci.
hilm, *A. a.* 1. Yardımlaşma. 2. Sözleşme, antlaşma.
hilkat, *A. a.* 1. Yaratma, yaratış. 2. Yaradılıştaki hal, tabiat.

hilkaten, A. be. Yaradılıştan.
hilkî, hilkıyye, A. s. Yaradılıştan, doğuştan.
hilkıyyet, A. a. Bir hal ya da huyun yaradılıştan olması.
hill, A. s. Helal. Şeriatça yapılmasına izin verilmiş.
hille, A. a. Durak.
hilm, A. a. Tabiat, huy yavaşlığı. Yumuşaklık. Sabır.
hilmıyyet, A. a. Yavaşlık, yumuşaklık.
hilye, A. a. 1. Süs, cevher. 2. Güzel sıfatlar. 3. Fizik görünüş. 4. (Ya.) Peygamberin kutsal niteliklerini, fizik durumunu anlatan yazı.
himam, hümmam. Bkz. hümmam.
himar, A. a. Eşek.
himaye, A. a. Koruma.
himayet, A. a. Koruma.
hîme, F. a. Odun.
himem, A. a. (he ile) [himmet ç.] Çabalar, çalışmalar, yardımlar.
himl, A. a. (ha ile) Yük.
himmet, A. a. 1. Çalışma. Çabalama. 2. E r m i ş kimse etkisi. [ç. himem, himemat].
himye, A. a. 1. Perhiz. 2. (Hasta için) Rejim.
Himyer, A. a. Yemen'de bir kent adı.
Himyerî, A. a. Himyerli. (Himyerliler gayet kısa konuşmalarıyla ün almıştır).
himyevî, A. s. Perhizle ilgili.
hîn, A. a. 1. Bir an. 2. Bir zaman parçası. 3. Vakit. 4. Sıra. • *Hîn-i hacette*, gerektiği zamanda. [ç. ahyân].

Hind, A. a. 1. Bir kadın adı olup, fetvalar ve şeriat işlerinde soyut olarak kadından söz edildiği zaman çok geçer. 2. Hindistan. • *Derya-yi Hind*, Hint Okyanusu.
Hindî, A. s. 1. Hintli. 2. Hindistan ya da Hintlilerle ilgili.
hindiba', A. a. Hindiba.
Hindu, F. s. 1. Hintli. 2. Satürn. 3. Ben, benek.
hinduvane, F. a. Karpuz.
hink, F. a. Kır ya da ak at.
hins, A. a. (ha, se ile) Adını bozup sorumluluk taşıma.
Hira', A. ö. a. (ha ile) M e k k e yakınlarında, Muhammed Peygamberin ibadet için çektiği dağ.
hıram, F. a. 1. Sallanma. 2. Salınarak yürüme.
hıraman, F. s. Salınarak, naz ve edayla yürüyen.
hıramende, F. s. Hoş ve edayla yürüyen.
hıras, **heras**, F. s. Korkma. Korku.
hırasan, F. s. Korkak.
hırasat, A. a. 1. Saklama. 2. Koruma, bekleme.
hırasat, A. a. (ha, se ile) Ekinçilik, çiftçilik.
hıraş, F. s. Tırmalayan. • *Dilhıraş, samia-hıraş*, gönül, kulak tırmalayan.
hırba', A. a. 1. Bukalemun. 2. Güneşin buluta vurduğu zaman o l a n renkler.
hıref, A. a. [hırfet ç.] Sanatlar.
hırfet, A. a. 1. Sanat. 2. Kazanç. 3. Esnaf işi. [ç. hıref].

hirmen, harman, F. a. Harman.

hirre, A. a. Dişi kedi. [ç. hürer].

his. Bkz. hiss.

hisab. Bkz. hesab.

hisal, A. a. [haslet ç.] Hasletler, huylar.

hisar, A. a. [hasr'dan] 1. Kuşatma, etrafını alma. 2. Çevresi istihkâmlı kale.

hisas. Bkz. hises.

hisbanîyye, A. a. (XX. yüzyıl) Fransızca *scepticisme* karşılığı: Şüphencilik, kuşkuculuk.

hises, hisas, hisas, A. a. Hiseler, paylar.

hiss, his, A. a. Duygu. Candan duyma. • *Hiss-i bâtin*, zihin yetisi; -*hal*, hal duygusu, (Fr. *ce-nesthesie, coenesthesie* karşılığı. XX. yüzyıl); -*kabl-el-vuku*, önsezi; -*müşterek*, ortak duyum (Fr. *sensation commun* karşılığı. XX. yüzyıl); -*selim*, sağduyu (Fr. *bon sens* karşılığı. XX. yüzyıl).

hisse, A. a. Pay. Kısmet. Kazanç.

hisseçîn, F. a. [hisse-çîn] Pay alma.

hissedar, F. s. [hisse-dar] Hisse sahibi, paydaş.

hissemend, F. s. [hisse-mend] Hisesi olan.

hissen, A. be. Duyguca, duygu yönünden.

hisseyab, F. s. [hisse-yab] Hisse bulan.

hisset, A. a. Hasislik. Pintilik.

hissî, hissiyye, A. s. Duyguya ilgili.

hissiyyat, A. ç., a. Duygu yetileri. Duygular.

hissiyyet, A. a. Duyarlık. Duygulu olma.

hiş, F. a. (*hi, sın* ile) Akraba.

hişan, F. a. [hiş ç.] Akrabalar.

hitab, A. a. 1. Birine söz söyleme. Sözü biri üzerine çevirme.

2. Bir topluluğa söyleme. • *Hitab-i izzet*, Tanrı sözü; *fasl-ül-hitab*, bir kitabın başında besmele ve dualardan sonra "em-ma ba'dü" sözüyle asıl amaca giriş.

hitabe, A. a. Düzgün söz söyleme. Söylev verme.

hitaben, A. be. (Ona) Söyleyerek.

hitabet, A. a. 1. Camide cuma günleri hutbe okuma. 2. Güzel ve düzgün söz söyleme.

hitam, A. a. (*hi, te* ile) Son. Bitim.

hitampezir, F. s. [hitam-pezir] Biten, sona eren.

hitan, A. a. Sünnet.

hitan, A. a. [hait ç.] Duvarlar.

hitanet, A. a. (*hi, te, te* ile) Sünnetçilik.

hiye, A. ad. (*he, ye* ile) O (kadın).

hiyel, A. a. [hile ç.] Hileler.

hiyem, A. a. [hayme ç.] Çadır-lar.

-**hîz, F. s.** "Kalkan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Seherhîz*, erken kalkan.

hîz, F. a. 1. Hamam taşı. 2. İbne, puşt.

hîza, A. a. Hiza. Sıra.

hizab, F. a. (*hi, ze* ile) Dalga.

- hîzan**, *F. s.* Kalkan, kalkarak. • *Uftan ü hîzan, düşe kalka.*
- hizber, hizebr**, *F. a.* 1. Aslan. 2. Yürekli adam. [ç. hizberan].
- hizem**, *F. a.* Odun.
- hizende**, *F. s.* (*hı, ze* ile) Kalkıcı, atlayıcı, sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı.
- hizî**, *F. a.* 1. İbnelik, puştuluk. 2. Kulamparalık.
- hiziy**, *A. a.* Rezil ve kepaze olma. • *Hiziy ü hizlân.*
- hizlân**, *A. a.* Yardımsız kalıp zayıf olma.
- hizmet**. *Bkz.* hidmet.
- hoca**. *Bkz.* hace.
- hod**, *F. a.* Kendi. • *Hod behod*, kendi kendine.
- hodârâ**, *F. s.* [hod-ârâ] Kendini süsleyen, övünüp duran.
- hodbîn**, *F. s.* [hod-bîn] Yalnız kendini gören. Kibirli, gururlu. Bencil.
- hodbînî**, *F. a.* Bencilik.
- hodfûruş**, *F. s.* [hod-fûruş] Kendini satan, övüngen.
- hodgâm, hodkâm**, *F. s.* [hod-kâm] Kendi isteğinden başkasını düşünmeyen, bencil.
- hodkâmâne**, *F. be.* [hod-kâmâne] Bencilce.
- hodkâmî**, *F. a.* [hod-kâmî] Bencilik.
- hodnûma**, *F. s.* [hod-nûma] Kendini gösteren, öven.
- hodperest**, *F. s.* [hod-perest] Kendine tapan, kendini beğenmiş.
- hodpesend**, *F. s.* [hod-pesend] Kendini beğenmiş, gururlu.

- hodrey**, *F. s.* [h o d-r e y] Kendi kafasına giden, inatçı.
- hodru**, *F. s.* (Kendi kendine biten bitki), yaban, yabani.
- hodser**, *F. s.* [h o d-s e r] Dik başlı, bildiğine gider, inatçı.
- hodsita**, *F. s.* [hod-sita] Kendini öven (kişi).
- hokka, hukka**, *A. a.* 1. Küçük yuvarlak kutu. 2. Mürrekkep konan küçük kap. • *Hokka-i dehen, hokka-i mina.*
- hokkabaz**, *F. a.* [hokka-baz] 1. Hokkabaz. 2. Oyuncu, hileci.
- hokne**. *Bkz.* hukne.
- hor**. *Bkz.* hur.
- hor, hâr**, *F. s.* Değersiz, önemsiz. Ufak. Bayağı, adi.
- hor, har**, *F. a.* 1. Güneş. 2. Işık.
- hor, -hâr**, *F. s.* "Yiyen, yiyici" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Meyhor, mirashor.*
- Horasan, Hurasan**, *F. a.* İranla Afganistan arasında bir bölge.
- hord**, *F. a.* Yeme, yiyecek şey.
- horde**. *Bkz.* hurde.
- horde**, *F. s.* "Yemiş, yenilmiş" anlamlarıyla bileşik sözcükler türetir. • *Danehorde*, kurşun yemiş; *sâlhorde*, (yıl yemiş) y a ş l ı, kocamış; *taamhorde*, yemek yemiş.
- hordemî, hurdenî**, *F. a.* Yiyecek şey. Yiyinti.
- horende**, *F. s.* Horanta. Bir kimsenin beslediği insan. Boğaz.
- horos**, *F. a.* Horoz.
- horşid**. *Bkz.* hurşid.
- hortum**. *Bkz.* hurtum.
- Hoseyn**. *Bkz.* Hüseyin.

hosrev. Bkz. husrev.
hoş, *F. s., be.* 1. Güzel. 2. İyi. 3. Tatlı.
hoşâ, *F. ün.* Ne iyi! Ne güzel!
hoşâb, *F. a.* [hoş-âb] 1. Hoşaf. 2. (İnci ve benzerleri değerli taşların) iyi suyu (berraklığı, parlaklığı).
hoşâmed, *F. a.* [hoş-âmed] İyi karşılama. Karşılama iltifatı.
hoşâmedgû, *F. s.* [hoş-âmed-gû] Karşılaman, karşılayıcı. (Mec.) Yüze gülen, dalkavuk. [ç. hoşâmedgûyan].
hoşâmedgûyi, *F. a.* Karşıcılık. (Mec.) Yüze gülücülük, dalkavukluk.
hoşâmedî, *F. a.* Karşılama töreni. • *Beyan-i hoşâmedî,* "safa g e l d i n!" deme.
hoşane, *F. s.* Güzel.
hoşâvaz, *F. s.* [hoş-âvaz] Sesi güzel.
hoşâyende, *F. s.* [hoş-âyende] Hoşa gider, beğenilir. [• hoşâyendegân].
hoşbîn, *F. a.* [hoş-bîn] 1. Hoşgörür. 2. İyimser.
hoşbû, *F. s.* [hoş-bû] Güzel kokan, iyi kokulu.
hoşbûyi, *F. a.* İyi kokma, güzel kokma.
hoşdem, *F. s.* [hoş-dem] 1. İyi arkadaş. 2. Geçimi yerinde olan.
hoşdil, *F. s.* [hoş-dil] G ö n l ü hoş, halinden memnun, razı.
hoşe. Bkz. huşe.
hoşeda, *F. s.* [hoş-eda] Davranışı güzel.
hoşelhan, *F. s.* [hoş-elhan] Gü-

zel ve tatlı okuyan. Güzel makamlı.
hoşendam, *F. s.* [h o ş-endam] Boyu bosu güzel.
hoşgû, *F. s.* [hoş-gû] Tatlı dilli, iyi söz söyleyen.
hoşgûvar, *F. s.* [hoş-gûvar] Tatlı. Sindirimi kolay.
hoşhal, *F. s.* [hoş-hal] Hali vakti iyi. Geçimi yolunda.
hoşhıram, *F. s.* [h o ş-hıram] Yürüyüşü güzel.
hoşk. Bkz. huşk.
hoşkadem, *F. s.* [h o ş-kadem] Ayağı uğurlu. Meymenetli.
hoşkâm, *F. s.* [hoş-kâm] İsteklerine ulaşmış, rahat, memnun.
hoşmanzar, *F. s.* [h o ş-manzar] 1. Göze güzel görünen. 2. Güzel yüzlü.
hoşmeniş, *F. s.* [h o ş-meniş] İyi yaradılışlı.
hoşneva, *F. s.* [hoş-neva] Güzel sesli.
hoşnihad, *F. s.* [hoş-nihad] İyi huylu, iyi yaradılışlı.
hoşnişîn, *F. s.* [hoş-nişîn] 1. Rahat yerleşmiş. 2. Göçebe. [ç. hoşnişînan].
hoşnud, *F. s.* Sevinme. Halini iyi bulma. Razı olma.
hoşnudî, *F. a.* Hoşnut olma. Razılık. Memnunluk, sevinme.
hoşnüma, *F. s.* [hoş-nüma] Hoş ve iyi gösteren, böyle görünen.
hoşreftar, *F. s.* [h o ş-reftar] İyi, güzel yürüyüşlü. Yürüyüşü güzel olan.
hoşsohbet, *F. s.* [hoş-sohbet]

Konuşması iyi; konuşması hoşça giden.

hoşrûy, *F. s.* [hoş-rûy] Güzel, sevimli.

hoştab, *F. s.* [hoş-tab'] Tabiatı hoş olan. Huyu iyi olan.

hoşter, *F. s.* [hoş-ter] Daha, çok hoş.

hoy. *Bkz.* huy.

hu, *A. ün.* Sığınmak, yakarmak anlamındadır.

hu. *Bkz.* huy.

hub, *F. s.* Güzel, hoş, iyi. [ç. huban].

Hubahib, *A. a.* Pintilikle ün almış bir kimse olup, misafire çok zayıf ateş yakardı. • *Nar-i Hubahib ya da nar-ül-Hubahib* sözü mesel olmuştur.

huban, *F. a.* [hub ç.] Kadın ve erkek güzeller. • *Huban-i Dımışk*, Şam güzelleri; *zümre-i huban*, güzeller takımı.

hubb, *A. a.* Sevgi, bağlılık. • *Hubb-i cah*, mevki, rütbe sevgisi; *-din*, din sevgisi; *-nefs*, nefsi sevme; *-vatan*, yurt sevgisi; *hubb-ül-gayr*, özgeçelik (Fr. *altruisme*).

hubb. *Bkz.* habb.

hubbaz, *A. a.* (Bitb.) Ebegümeçci.

hubbaziye, *A. a.* (Bitb.) Ebegümeçgiller.

hubesa, *A. a.* [habis c.] Habisler.

hubeyb, **hubeybe**, (hab sözünden Türkçede yapılmıştır) Küçük tane. Tanecik.

hubeybat, (Türkçede hubeyb ç.) Küçük tanecikler. • *Hubey-*

bat-i mülevvene, (Bitb.) kromoplast.

hubeybî, (Türkçede) Tanecikli.

hublâ, *F. s.* Gebe.

hubrû, *F. s.* [hub-rû] Güzel yüzlü. Yüzü güzel. Gülçehre, pembe yüzlü. [ç. hubrûyan].

hubs, *A. s.* 1. Kötülük. 2. Fena-lık. 3. Murdarlık, pislik.

hubter, *F. s.* [hub-ter] Pek güzel.

hubterin, *F. s.* En güzel.

hubub, *A. a.* [habb ç.] Taneler. Haplar.

hububat, *A. a.* [hubub ç.] Taneli kuru şeyler. Buğday, arpa, çavdar... vb. gibi taneli bitkiler. Tahıl.

hubur, *A. a.* Çok sevinme. Sevinç.

hubut. *Bkz.* hübut.

hubz, *A. a.* Ekmek.

huc, *A. a.* (hı ile) Kuş tacı, ibik.

huccac, *A. a.* [hâc ç.] Hacılar. Hacılık yolculuğunu yapmış olanlar.

hucr, *A. a.* Kucak.

hucüb, *A. a.* [hicab ç.] Perdeler.

hud, *F. a.* Zırhtan başlık. Miğfer. • *Hud-i horos*, horoz ibiği.

hud, *A. a.* (hı ile) [havd ç.] Düzgün vücutlu güzeller.

hud, *A. a.* [ha'id ç.] 1. Pişmanlık getirenler, tövbekârlar. 2. Yahudiler.

Hud, *A. ö. a.* (he ile) Âd ulusuna gönderilen peygamber (Haber). • *Beni Hud*, İspanya'da hüküm süren iki hüküm-

dar soyu; *kavm-i Hud*, Âd ulusu; *sure-i Hud*, Kur'an'ın 11. suresi.

Huda, *F. a.* Tanrı.

hud'a, *A. a.* Aldatma, düzen, dek. Oyun, dalavere. Hile.

hudadâd, *F. s.* [huda-dâd] Tanrı vergisi.

hud'akâr, *F. s.* [hud'a-kâr] Oyuncu, dekçi, hileci, düzenbaz.

hudanegerde, *F. s.* Tanrı göstermesin!

hudaret, *A. a.* 1. Yeşillik. 2. İçaçıcılık.

hudavend, *F. a.* 1. Sahip, efendi. 2. Zengin kimse. 3. Tanrı. [ç. hudavendan].

hudavendî, *F. a.* 1. Sahiplik, efendilik. 2. Tanrılık.

hudavendîgâr, *F. a.* 1. Hudavend, sahip, efendi. 2. I. Murat'ın lakabı. 3. Bursa ilinin eski adı.

hudaver, *F. a.* 1. Sahip, efendi. 2. Emir, bey, hakim.

Huday, *F. a.* Huda, Tanrı.

Hudayâl, *F. ün.* Ey Tanrı!

hudayegân, *F. a.* Büyük bir efendi ya da hükümdar; Tanrı.

hudayî, *A. s.* Tanrı yarattığı, tabiattan olan. • *Hudayî nâbit*, kendiliğinden biten bitki, yabani, kırçığı.

huddam, *A. a.* [hadim ç.] 1. Hizmet edenler. Hademeler. Hizmetçiler. 2. Cinci hocaların toplayıp kendilerine iş gördükleri cinler.

hudret, **huzret**, *A. a.* Yeşillik.

hudu', **huzu'**, *A. a.* Boyun eğ-

me, eğilme, alçakgönüllü olma.

hudud, *A. a.* [had ç.] 1. Engeller. 2. Yasaklar. 3. Şeriatça verilen dayak cezaları. 4. Uçlar, sonlar. 5. Sınır. 6. Nokta, derece, devirler. 7. Taraflar.

hudus, *A. s.* Sonradan olma. Yeni çıkma.

hufer, *A. a.* (*ha* ile) [hufre ç.] Kazılmış çukurlar.

huff, *A. a.* 1. Ayakkabı. 2. Devetabanı. 3. Deve. • *Huff ü hafir*, deve ve at.

huffaş, *A. a.* Yarasa. Gecekuşu. [ç. hafafiş].

huffaşe, *A. a.* Yarasa.

huffaz, *A. a.* [hafız ç.] Hafızlar.

hufre. *Bkz.* hafre.

hufte, *F. s.* Yatıp uyumuş. Durgun. [ç. huftegân].

huftegi, *F. a.* Yatıp uyuma.

hufye, *A. a.* Gizlenme, saklanma.

huk, *F. a.* Domuz.

hukerde, *F. s.* [hu-kerde] Terlemiş.

hukka. *Bkz.* hokka.

hukne, **hokne**, *A. a.* Tenkiye aleti. Şiringa.

hukuk, *A. a.* [hakk ç.] 1. Haklar. 2. Gerçekler. 3. Yasaların verdiği haklar, türe. • *Hukuk-i cezaiye*, ceza hukuku; -*düvel*, devletler hukuku; -*ibad*, insan hukuku; -*kadime*, eskiden beri olan tanışıklık; -*medeniyye*, medeni hukuk; -*milel*, devletler hukuku; -*mevzua*, konulmuş kanunların oluşturduğu hukuk; -*siyasiye*, ülke yönetimini, halkının haklarını bildi-

ren hükümlerin tümü; -*şahsiye*, şahsın hukuku; -*tabiiye*, yaradılıştan insanların sahip oldukları hukuk; *ilm-i hukuk*, hukuk bilgisi.

hukukan, A. be. Hukuk yönünden.

hukukî, hukukiyye, A. s. Hukukla ilgili. Hukuk işleriyle uğraşan. • *Mahkeme-i hukukiye* hukuk mahkemesi.

hukukiyat, A. a. (XX. yüzyıl) Hukuk bilgisi bahisleri. Hukuk bilgisi.

hulâlet. Bkz. hılâlet.

hulâsa, A. a. 1. Öz. 2. Özet. 3. İlaç olarak çıkarılmış öz. • *Hulâsa-i kelâm*, sözün özü, sözün kıyası; *hulâsat-ül-hulâsa*, sözün sonucu.

hulâsaten, A. be. Hulasa olarak, kısaca, özetle.

huld, A. a. 1. Sürüp giden, sonu olmayan varlık. Tükenme. Bakilik. 2. Cennet. • *Dar-ül-huld*, *huld-i berin*, cennet.

huldzar, F. a. [huld-zar] Cennet.

hulefa, A. a. [halife ç.] 1. Halifeler. 2. Bir resmi dairede kalem amirinin çalıştırdığı kişiler. • *Hulefa-i raşidin*, ilk 4 halife, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.

hulel, A. a. [hulle ç.] Elbiseler.

hulema, A. a. [halim ç.] Halimler.

huleyme, (Türkçede yapılmıştır). 1. Memecik. 2. Deride ve en çok dil üzerinde olan küçük kabarcık. [ç. huleymat].

hulf, A. a. Sözde durma, sözü-nü tutmama. Aksine gitme, karşıt olma.

hulfe, hulfet, A. a. (*hı, te* ile) Bunama.

huli. Bkz. hulli.

hulk, A. a. 1. Yaradılıştan olan huy. 2. Manevi nitelik, iyi ya da kötü huy. 3. Yaradılıştan olan tabiat ya da karakter. • *Hüsni-hulk*, iyi huy; huy ya da karakter iyiliği. [ç. ahlâk].

hulkan, A. be. Ahlak ya da tabiatça.

hulkiyet, A. a. (Türkçede XX. yüzyıl) Fransızca *moralisme* karşılığı, törecilik, moralizm.

hulkum, A. a. Boğaz.

hullân, A. a. [halil ç.] Dostlar.

hulle, A. a. 1. Cennet elbisesi. 2. Bir kısmı belden aşağı, bir kısmı belden yukarı giysi. 3. Uç kez boşanmış bir kadının tekrar alınabilmesi için başkasına bir günlük nikâh edilmesi, hülle. • *Hulle-i Âdem* (Âdem peygamberin elbisesi) İncir yaprağı. [ç. hulel].

hullebaf, F. a. [hulle-baf] Terzi.

hullet, A. a. (*hı, te* ile) İçten dostluk, arkadaşlık.

hulli, huli, A. a. Değerli süs taşı. [ç. hulliyat].

hulm, hulüm, A. a. Düş azma. [ç. ahlâm].

hulûd, A. a. Bakilik. Ölmezlik. Kalıp durma. • *Yevm-i hulûd*, kıyamet günü.

hulûl, A. a. 1. Konma. 2. Girme. 3. Gelip çatma. 4. Geçiş-

me. **5.** Tenasuha inananlarca bir ruhun bir güzel cisme girmesi.

hulûliyye, *A. s., a.* Tanrı'nın cisimleşmesi, yani ölümlü cisimlere geçmesi inancında bulunma. Bu yolda inanan kimse.

hulûs, *A. a.* **1.** Halislik. Saflik. Doğruluk. **2.** Samimilik, içtenlik. **3.** Yaltaklanma. • *Hulûs-i bal, -kalb*, kalp arılığı, samimilik; *arz-i hulûs*, içtenlik gösterme.

hulûsiyyet, *A. a.* İçten dostluk.

hulûskâr, *F. s.* [hulûs-kâr] **1.** Samimi dost. **2.** İkiyüzlü, riyacı kimse.

hulûskârane, *F. be.* Hulûskâr birine yakışacak gibi. Dostça.

hulûsname, *F. a.* [hulûs-name] Sadece ilgi ve bağlılığı göstermek için sunulan mektup.

hulûv, *A. a.* Boşluk.

hulv, halv, *A. s.* **1.** Tatlı. **2.** Hoş, güzel.

hulviyyat, *A. a.* [hulv, hulvi ç.] Tatlı şeyler. Hoş şeyler.

hulya, *A. a.* **1.** Kuruntu. Kurgu. Fikir. **2.** Dört hilttan sevda.

hulyaamiz, *F. s.* [hulya-amiz] Rüya uyandıran, hayale sürükleyen.

hulyadar, *F. s.* [hulya-dar] Hulya sahibi.

hum, *F. a.* Geniş küp. • *Hum-i husrevanî*, çok büyük küp.

humaka', *A. a.* [ahmak ç.] Ahmaklar.

humar, *A. a.* **1.** İçki içtikten sonra gelen baş ağrısı. Sersemlik. **2.** Burundan gelme.

Acısını çekme.

humarâlûd, *F. s.* [humar-âlûd] **1.** Şaşkın, kendini toplayamamış. **2.** Süzgün, baygın (göz).

humasî, *A. a.* Arapçada beş harfli sözcük kökü. Beşizli.

humat, *A. a.* [hâmi ç.] Koruyucular.

humavî, *F. a.* Humma, ateş, sıtmayla ilgili.

humbara, *F. a.* Humbara, kumbara.

humçe, *F. a.* Küçük küp.

humeyra, *A. a.* (*ha* ile) **1.** Ufak tefek (kadın). **2.** ö. *a.* Muhammet Peygamber'in eşi Ayşe'nin adı.

humeyya, *A. a.* (*ha* ile) Ateşlilik, şiddet, sertlik.

humhane, *F. a.* [hum-hane] **1.** Şarap küplerinin bulunduğu yer. **2.** Meyhane. **3.** (Tas.) Aşığın kalbi.

humk, *A. a.* Ahmaklık. Aptallık.

humma, *A. a.* **1.** Ateşli hastalık. **2.** Nöbet. **3.** Sıtma.

hummaz, *A. a.* (*ha, dat* ile) Kuzukulağı.

humran, *A. a.* [ahmer ç.] Kırmızılar.

humret, *A. a.* Kırmızılık. Kızılık.

hums, *A. a.* Beşte bir. [ç. ahmas].

humud, *A. a.* (Ateş) Sönmeye başlama. Alev basılma.

humul, *A. a.* (Bir kimsenin) adı sanı batma; ünü kaybolma.

humul, *A. a.* [himl ç.] Yükler.

humuza, *A. a.* Ekşilik. • *Müvel-*

- lid-ül-humuza*, oksijen.
- humuzet**, *A. a.* Eksilik.
- hun**, *F. a.* 1. Kan. 2. Öldürme. 3. Öç. • *Hun-i câm, -kebuter*, (güvercin kanı); -*şişe, -tâk, şarap*; -*siyavüşam*, kardeş kanı.
- hunâb, hunâbe**, *F. a.* [hun-âb] Kanlı gözyaşı.
- hunak**. *Bkz.* hunnak.
- hunâlûd**, *F. s.* [hun-âlûd] Kana bulaşmış, kanlı.
- hunâşam**, *F. s.* [h u n-âşam] Kan içici. Zalim.
- hunbar**, *F. s.* [hun-bar] Kan yağıdıran, kan saçan. • *Dide-i hunbar*, kan saçan göz, kan ağlayan.
- hunbeha**, *F. s.* [hun-beha] Kan pahası. Diyet.
- hunçekân**, *F. s.* [h u n-çekân] Kan damlayan, kan akan. • *Ecfan-i hunçekân*, kan a k a n gözlevleri (gözler).
- hunefa**, *A. a.* (*ha* ile) [hanîf ç.] 1. Tanrı birliğine inananlar. 2. İslamdan önce tek Tanrıya inananlar.
- hunfesa**, *A. a.* Bokböceği, mayıs böceği. [ç. hanafis].
- hunefşan**, *F. s.* [h u n-efşan] Kan saçan.
- hunfeşan**, *F. s.* [h u n-feşan] Kan saçan.
- hunhar**, *F. s.* [hun-har] Kan içen, zalim. [ç. hunharan].
- hunharane**, *F. be.* [hun-harane] Zalimce.
- hunî**, *F. s.* Kanlı. Kan dökmeye alışık.
- hunîn**, *F. s.* Kanlı. Katil.
- hunkâr**, *F. a.* Hünkâr, padişah,

- sultan. • *Molla hünkâr*, Mevlana'nın lakabı.
- hunnak, hunak**, *A. a.* Bademciklerin yangısı.
- hunpâş**, *F. s.* [hun-pâş] Kan saçan, kan döken.
- hunrîz**, *F. s.* [hun-rîz] Kan döken, kan dökücü. Zalim. [ç. hunrîzan].
- hunsâ**, *A. s.* Kendisinde hem erkeklik, hem dişilik olan, erse-lik, er-dişi.
- hunûk!**, *F. ün.* Ne mutlu! Yaşa!
- hur, hor**, *F. a.* Güneş.
- hur**, *A. a.* [hura ç.] 1. Gözünün akı karasından çok olan iri gözlüler. 2. Cennetlik olanlara vaat edilmiş g ü z e l kızlar. Cennet kızları. [ç. hurriyan].
- hura**, *A. s.* İri gözlü kadın. [ç. hur].
- hurac, hurace**, *A. a.* 1. İrinlenme. 2. Çıban.
- hurafat**, *A. a.* [hurafe ç.] Hurafeler.
- hurafe**, *A. a.* 1. Dine karışmış garip öykü, masal. 2. Anlamsız söz, laktaka. [ç. hurafat].
- huran**, *F. a.* [hur ç.] İri akgözlü cennet kızları.
- Hurasan**. *Bkz.* Horasan.
- huraşe**, *A. a.* Küçük, ufak parça. Kırıntı.
- hurc**, *A. a.* Meşinden yapılmış büyük heybe.
- hurd**, *F. s.* 1. Ufak, küçük. 2. Kırık. 3. Önemsiz.
- hurde, horde**, *F. a.* 1. Ufak şey. 2. İnce anlam.
- hurde, horde**, *F. s.* 1. Ufak, küçük. 2. İnce, kırıntı. 3. Önemsiz

hurde. Bkz. horde.

hurdebîn, F. s., a. [hurde-bîn]

1. Küçük ve ince şeyleri görebilen. Keskin gözlü. 2. Mikroskop.

hurdebîni, hurdebîniye, (Türkçede yapılmıştır). Mikroskopla görülebilir, mikroskopik.

hurdedan, F. s. [hurde-dan] İnce şeyleri bilen.

hurdefürüş, F. s. [hurde-fürüş] Ufak tefek satan. Az şey bildiği halde yüksekten atan.

hurdegîr, F. s. [hurde-gîr] İnceden inceye yoklayan, meraklı. Sözde kusur ve ayıp arayan.

hurdegîrî, F. a. Sözde kusur ve ayıp arayıcılık.

hurdehaş, F. s. [hurde-haş] Kırık dökük, paramparça.

hurdekâr, F. s. [hurde-kâr] 1. İnce işler işleyen. 2. İşlerin ince yanlarını bilen.

hurdenî. Bkz. hordeni.

hurdeşinas, F. s. [hurde-şinas] Dikkat sahibi, ince şeyleri anlayan.

hurdevat, F. a. Öteberi. Kırık dökük. Hırdavat.

hurdsal, F. s. [hurd-sal] Genç. Küçük yaşta.

huri, F. a. 1. Cennet kızı. 2. Sevgili. [ç. huriyan].

huriveş, F. s. [huri-ves] Huri gibi.

huriyye, A. a. Coşkunluk demlerinde hurilerle buluştukları inancında bulunan bir tarikat.

hurkat, A. a. (ha ile) Yanık, yanma, yangı. • Hurkat-ül-

bevl, (Hek.) belsoğukluğu.

hurlika, F. s. [hur-lika] Peri yüzü. Güzel.

hurma, F. a. Hurma.

hurpeyker, F. s. [hur-peyker] Huri yüzü.

hurras, A. a. [hâris ç.] Bekçiler, nöbetçiler.

hurrem, F. s. 1. Taze. 2. Yeşil. 3. Sevinçli. 4. Gönül açıcı.

hursend, hursende, F. s. 1. Doymuş. 2. Tok gözlü, memnun.

hursendî, F. a. Göz tokluğu, tokgözlülük.

hurşid, horşid, F. a. Güneş. • Şîr ü Hurşid, (Aslan ve Güneş) İran arması; İran'ın bir nişanı.

hurtum, hortum, A. a. 1. Fil burnu. 2. Hortum. [ç. haratim].

hurub, A. a. [harb c.] Harpler, savaşlar.

huruc, A. a. 1. Dışarı çıkma. 2. Ayaklanma, başkaldırma, ayaklanma. • Huruc alessultan, padişaha karşı ayaklanma; sahib-huruc, büyük kahraman; yevm-el-huruc, kıyamet günü.

huruf, A. a. [harf c.] Harfler. • Huruf-i âliyat, Tanrı maksadının sırlarında gizli olan maddeler; -heca, 1. Abece harfleri, 2. Elif, vav, he, ye harfleri; -imlâ, a, e, i, o harfleri; -kameriye, kendinden önce gelen el harf-i tarifinin l harfi okunan harfler (e, b, c, h, g, f, k, m, v, y); -mankuta, -muceme,

Arap abecesindeki n o k t a l ı h a r f l e r; -*mukatta'a*, Kur'an'ın 29. suresinde (Arap abecesi de 29 harftir) Elif lam mim, elif lam, re, kaf, sad, nun gibi harfler; -*munfasıla*, (Arap abecesinde) kendinden sonra gelen harflere bitişmeyen harfler (v, r, d, z); -*muttasıla*, kendinden sonra gelen harflere bitişen harfler; -*şemsiye*, kendinden önce gelen *el* harfi tarifinin / harfi okunmayan harfler (d, l, n, r, s, ş, t, z); *ilm-i huruf*, harflerden anlam çıkarıp yorumlama bilgisi. [ç. hurufat].

hurufat, A. a. [huruf ç.] Harfler.

hurufî, A. s. Huruf bilgisiyle ilgili olan. (Tas.) Tanrı'nın kelim suretinde tecellisine ve harflerle belirtilmesine inanan.

hurur, A. a. 1. Sıcaklık, ısı. 2. Isınma.

hurur, A. a. [harr ç.] Sıcaklıklar.

hururet, A. a. Serbestlik, özgürlük.

hururiyyet, A. a. Serbestlik, özgürlük.

huruş, F. a. Şamata, bağırma. Gürültü, telaş. • *Cuş ü huruş*, coşma ve patırtı.

huruşan, F. s., be. Bağırıp gürültü eden, gürültü ederek. Coşan, çağlayan.

husam, A. a. Keskin kılıç.

husema, A. a. [hasm ç.] Düşmanlar.

husr, A. a. Zarar, ele avuca bir

şey girmeme. • *Husr-üd-dün-ya velahire*, dünyada ve ahrette zararlı; hiçbir şey elde edememiş.

husran, A. a. 1. Ziyan, zarar. Kayıp. 2. Sapıtkanlık, azgınlık.

husrev, **hosrev**, A. a. 1. Hükümdar. 2. Güneş. 3. ö. a. İran devleti kurucusu Cyrus'le, Muhammed Peygamber zamanında yaşamış iki Sasani hükümdarın adları. Keyhusrev de denir. • *Husrevperest*, hükümdarını seven.

husrevan, F. a. [husrev ç.] Hükümdarlar.

husrevane, F. bel. [husrev-ane] Hükümdarca, hükümdara yakışır biçimde.

husrevanî, F. s. 1. Hükümdara layık. 2. Çok iyi, âlâ, birinci derece. 3. Bir çeşit şarap. • *Hum-i husrevanî*, çok büyük şarap küpü.

hussad, A. s. [hasid ç.] Hasetçiler.

hussar, A. s. (*ha*, *sin* ile) [hâsir ç.] 1. Silahsızlar. 2. Çıplaklar. 3. Piyadeler.

hussar, A. a. (*ha*, *sat* ile) [hâsır ç.] Kuşatanlar, kuşatmacılar.

husuf, A. a. Ay tutulması. • *Husuf-i cüz'î*, ayın bir bölümünün tutulması; -*küllî*, ayın tümünün tutulması.

husul, A. a. 1. Vücuda gelme. 2. Meydana çıkma. 3. Peyda olma. Üreme. Türeme.

husum, A. a. [hasm ç.] Düşmanlar.

husum, A. a. (*ha, sin* ile) Uğursuzluk.

husumet, A. a. 1. Düşmanlık. 2. Davacılık. 3. Karşılık. 4. Kıskaçlık.

husun, A. a. [*hısn ç.*] Kaleler.

husus, A. a. 1. Bakım. 2. İş. 3. Konu. 4. Sorum. 5. Şekil. 6. Yön. 7. Yol. 8. Birinin özel bir şeyi olma. 9. Yargıç huzuruna gidemeyecek durumda birinin yanına yargıçça gönderilen k i m s e. • *Alelhusus, bahu-sus*, başkaca, ayrıca.

hususa, hususan, A. be. Başkaca, ayrıca.

hususat, A. a. [*husus ç.*] İşler. Maddeler, meseleler, sorunlar.

hususî, hususîyye, A. a. Bir kimsenin, bir şey ya da heyetin olan. Herkesin olmayan, genel olmayan. • *Imtihan-i hususî*, yıl içinde yapılan yoklama; *kâtib-i hususî*, ö z e l k â t i p; *mekâtib-i hususîyye*, özel okullar; *suret-i hususîyyede*, özel olarak.

hususîyyat, A. a. [*hususî ç.*] Bir kimsenin özel yaşamına ait şeyler.

hususîyyet, A. a. 1. Özellik. 2. Bir kimseye özel bağlılık.

husye, A. a. Haya. Yumurtalık.

huş, F. a. Akıl. • *Gûş-i huş*, (akıl kulağı) anlayış; *bahuş*, akıllı; *bihuş*, 1. Baygın. 2. Akılsız, ahmak.

huşaş, huşâşe, A. a. 1. Çerçöp, ramak. 2. Yaşamın son demleri, son nefes.

huşe, hoşe, F. a. Başak. Başak

demeti.

huşeçîn, F. s. [*huşe-çîn*] 1. Başakçı. 2. Tarlanın artık başaklarını toplayan fakir.

huşeng, F. a. 1. Akıl, kavrayış, bilgi. 2. ö. a. İran'ın Pişdadiler soyundan gelme söylence-sel bir hükümdar.

huşk, hoşk, F. s. 1. Kuru. 2. İşe yaramaz. 3. Kaba, soğuk. • *Huşk ü ter*, kuru ve sulu, iyi ve kötü, kara ve deniz.

huşkî, F. a. Kuruluk.

huşmend, F. s. [*h u ş-mend*] Akıllı, akli başında. [*ç. huş-mendan*].

huşu', A. a. Aşağıdan alma, alçakgönüllülük etme. Tanrı'ya karşı boyun eğme, yüreği korku içinde bulunma.

huşunet, A. a. 1. Sertlik. 2. Kabalık. 3. Katılık.

huşyar, hüşyar, F. a. Ayık. Akıllı. Akli başında.

hut, A. a. 1. Büyük balık. 2. Balık burcu. Güneş, Şubat ayında bu burca girer. • *Sahib-ül-hut*, (balık adamı) Yunus peygamber.

hutab, A. a. [*hutbe ç.*] Hutbeler.

hutaba, A. a. [*hatib ç.*] Hatipler.

hutam, A. a. Kuru ot parçaları, çerçöp. • *Hutam-i dünya*, *h u t a m-üd-dünya*, bu dünyanın boş, geçici malı mülkü.

hutbe, A. a. 1. Cuma namazlarında hâtiplerin okudukları Arapça dua ve öğütler. 2. Kitapların başındaki süslü nesir,

başlangıç. **3.** Kız isteme, dü-
nürlük. • *Sikke ve hutbe*, (pa-
ra kesme ve hutbe okutma)
bağımsızlık işaretleri,
huteb, *A. a.* (*hı, tı* ile) [hutbe ç.]
Hutbeler.
huteba, *Á. a.* (*hı, tı* ile) [hatib
ç.] Hatipler, konuşmacılar.
Huteme, *A. ö. a.* Cehennemin
beşinci katı. İnatçı Yahudi-
ler yeri. Gayya kuyusu bu ta-
bakadadır.
Huten, *F. ö. a.* Çin ile Türkistan
arasında bir bölge. Ahuları ve
miskiyle ünlüdür.
hutevat, *A. a.* [hutve ç.] Şeyta-
nın aldatmaları.
hutub, *A. a.* [hatb ç.] İşler. Me-
seleler, sorunlar.
hutun, hutunet, *A. a.* (*hı, te,*
te ile) **1.** Damat olma, damat-
lık. **2.** Evlenme.
hudur, *A. a.* (*hı, tı* ile) Akla gel-
me, hatırlama, anımsama.
hutut, *A. a.* [hat ç.] **1.** Çizgiler.
2. Yazılar. **3.** Yollar.
huvaysal, *A. a.* Deri altında, içi
suyla dolu kabarcık. Deri yan-
gısı sonunda çıkan küçük ka-
barcık. [ç. huvaysalât].
huveyn, *A. a.* (Gözle görülmez
k ü ç ü k l ü k t e) Hayvancık.
[ç. huveynat].
huy, hu, *F. a.* **1.** Tabiat, huy,
âdet. **2.** Kötü alışma, kötü alış-
kanlık. • *Bed-huy; divane-*
huy; dürüş-huy; hoş-huy; me-
lek-huy; n i k-h u y; pākize-
huy; sitize-huy; tünd-huy.
huy, hoy, *F. a.* Ter.
huykerde, *F. s.* [huy-kerde] **1.**

Alışmış, âdet edinmiş. **2.** Ter-
lemiş.

huyul, *A. a.* (*hı* ile) [hayl ç.] **1.**
Atlar. **2.** Atlı takımlar. **3.** Kö-
tüler kalabalığı.

huyut, *A. a.* [hayt ç.] İpler.
buz, *A. be.* [ahz'den] Emir ki-
pi; al! • *Huz ma safa da' ma*
keder, hoşuna gideni al, git-
meyeni bırak!

huzme, *A. a.* Demet.

huzret. *Bkz.* hudret.

huzu'. *Bkz.* hudu'.

huzur, *A. a.* **1.** Hazır olma, ha-
zır bulunma. **2.** On. Büyük
kimselerin yanı. **3.** Rahat. **4.**
(Tas.) Rahatlık, eminlik derece-
si. • *Huzur ü asayiş, huzur ü*
sükûn, rahatlık ve eminlik;
huzur-i kalb, iç rahatı; -*küllî*,
(XX yüzyıl) Fransızcadan *om-*
niprésence (Tanrı'nın her yer-
de olması) karşılığı; *hakk-i hu-*
zur, bir toplantıda bulunma
karşılığı verilen para.

huzurâver, *F. s.* [huzur-âver]
Rahatlandırıcı.

huzuz, *A. a.* [haz ç.] Hazlar.

huzuzat, *A. a.* [huzuz ç.] Haz-
lar.

huzzar, *A. a.* [hazır ç.] Hazır
olanlar. Bulunanlar, seyreden-
ler.

Hübet, *A. a.* Kureyşlilerin en
büyük putunun adı.

hübub, *A. a.* **1.** Esmе. **2.** Üfür-
me, üfleme.

hübut, hubut, *A. a.* **1.** Aşağı
inme, inme. **2.** Düşme. **3.**
Uyuşma. • *Hübut-i Adem*,
Adem peygamberin gökten

- yere inmesi; -*kuva*, yaşama gücünün ateşli hastalıklarla çok azalmış olması.
- hüccet**, A. a. 1. Kanıt. 2. (Eski) Şeriat mahkemesinden verilen bir hak ya da bir sahiplik gösteren resmi belge. 3. Seçkin bilginlere verilen unvan. • *Hüccet-ül-İslam*, İmam Gazali.
- hücec**, A. a. [hüccet ç.] Hüccetler.
- hücerat**, A. a. [hücre ç.] 1. Odalar, odacıklar. 2. Sürü konulan yerler. • *Suret-i hücerat*, Kur'an'ın kırk dokuzuncu suresi. • *Hücerat-i tenasüliye*, germen.
- hüceste**, F. s. Uğurlu, kutlu. • *Hüceste-fal*, falı uğurlu; -*hisal*, tabiatı uğurlu (iyi); -*mâna*, anlamı uğurlu; -*rey*, fikri uğurlu (isabetli).
- hüceyrat**, A. a. [hüceyre ç.] Hüceyreler.
- hüceyre**, A. a. Pek küçük hücre.
- hücnet**, A. a. 1. Soysuzluk, karışıklık. 2. Bayağlık, aşağılık. 3. Kötü davranış. 4. Söz ve dil ayıbı, yanlış.
- hücre**, A. a. 1. Oda, odacık. 2. (Bitb.) Hücre, göze.
- hücrevî, hücreviye**, A. s. Hücreyle ilgili. Hücresel.
- hücu', hücad**, A. a. Az uyuma, uykusuzluk.
- hücum**, A. a. 1. Üste saldırma, saldırış, şaldırı. 2. Ansızın bastırma. 3. Üste vurma.
- hüda**, A. a. Hidayet. Doğru yo-

la kılavuzluk etme. Doğru yolu gösterme, doğru yola gitme.

- hüdam**, A. a. Deniz tutma.
- hüdb, hüdüb, hedeb**, A. a. 1. Kirpik. 2. (Bitb.) Kirpik. 3. Saçak, püskül.
- hüdhüd**, A. a. Çavuşkuşu. Süleyman peygamberle S a b a kraliçesi Belkis arasında haber getirip götürülen kus. [ç. heda-hid].
- hüdüb**. Bkz. hüdb.
- hükema**, A. a. [hakim ç.] Hakimler. Filozoflar. Bilgeler. Bilim adamları. (Çoğu kez *ulema* sınıfının dışındaki bilgiler için kullanılırdı).
- hükkâm**, A. a. [hâkim ç.] 1. Hâkimler, yargıçlar. 2. İleri gelen yöneticiler. • *Hükkâm ü zâbitan*, sivil ve asker hükümet memurları.
- hükm**, A. a. 1. Hüküm, yargı. 2. Buyruk, emir. 3. Karar. 4. Kuvvet. • *Hükm-i âdil*, adalet üzere verilmiş hüküm; -*gıyabî*, (suçlunun bulunmamasından) arkadan verilen hüküm; -*karakuşî*, (Karakuş hükümü) akıldışı, hiç hesaba kitaba gelmeyen hüküm: -*nizamî*, şeriat hükümleri dışında kalmış işler için nizamiye mahkemelerince verilmiş hüküm; -*şer'î*, şeriat kurallarına göre verilmiş hüküm.
- hükmen**, A. be. Hüküm yönünden, hükmünde, derecesinde olan.
- hükümdar**, F. a. Hüküm ve emir sahibi kimse. Padişah,

- şah, vb... [ç. hükümdaran].
- hükümdarane**, *F. be.* Hükümdarca. Hükümdara yakışır biçimde.
- hükümdarî**, *F. a., s.* Hükümdarlık. Hükümet. Ülke.
- hükümet**, *A. a.* Hükümet. • *Hükümet-i âdile*, adaletli hükümet; *-amme, -avam*, demokrat hükümet; *-cumhuriye*, cumhuriyet hükümeti; *-meşrutâ*, meşrutiyetle yönetilen hükümet; *-müstebidde*, istibdatla yönetilen hükümet; *-ruhaniye, -ruhbanîye*, teokrasi yönetimi; *-sabîka*, yönetimin evvelce başında bulunan(lar); *-zalime*, zalimlikle yönetilen hükümet.
- hükümferma**, *F. s.* [hüküm-ferma] Hüküm süren.
- hükümran**, *F. s.* [hüküm-ran] Hüküm yürüten. Hükümdar.
- hükümranî**, *F. s., a.* 1. Hükümdarlık. 2. Hükümdar.
- hülâm**, *A. a.* Balık tutkalı, paça suyu gibi donan şeylerin durumu.
- hülâmî**, **hülâmîye**, *A. s.* Tutkalı. Jelatinli ya da albüminli.
- hüm**, *A. ad.* Üçüncü şahıs, çoğul adlı.
- hüma**, *F. a.* 1. Cennetkuşu. 2. (Mec.) Saadet, kutluluk. • *Hüma-yi beyza-i din*, Muhammed Peygamber; *-ikbal*, yüksek, gayet iyi talih, uğur; *-lâmekân*, (mekânsız hüma) Tanrı.
- hüma**, *A. ad.* İki kişiyi gösterir.

- hümal**. *Bkz.* hemal.
- hümam**, **himam**, *A. a.* Himmet sahibi. Bir işe iyice sarılıp çabalayan.
- hümayun**, *F. s.* 1. Kutlu, kutsal. 2. Padişaha ait. • *Alem-i hümayun*, padişah bayrağı; *hatt-i hümayun*, padişah yazısı (buyruğu); *ordu-yi hümayun*, padişah ordusu, ordu; *saray-i hümayun*, padişah sarayı.
- hümud**, *A. a.* 1. Ateşin basılması. S ö n m e. 2. Düşme, zayıflama.
- hümum**, *A. a.* [hem ç.] Tasalar, kaygılar.
- hümapâye**, *F. s.* [hüma-pâye] Çok yüksek dereceli.
- hümapervaz**, *F. s.* [hümapervaz] Yüksekte uçan, yüksekten konuşan.
- hümasaye**, *F. s.* [hüma-saye] İyilikleri, gölgesi dünyaya yayılmış.
- hüner**, *F. a.* 1. Bilme, biliş. 2. Ustalık. 3. El ustalığı, el becerisi. 4. Sanat. • *Erbab-i hüner*, hüner sahipleri.
- hünermend**, *F. s.* [hüner-mend] Hüner sahibi, usta. [ç. hünermendan].
- hünermendî**, *F. a.* Ustalık. Hünerlilik.
- hünerperver**, *F. s.* [hünerperver] Hüneri seven, hüner koruyan. [ç. hünerperveran].
- hünerperverî**, *F. a.* Hünerseverlik.
- hünerver**, *F. s.* Usta. [ç. hünerperveran].
- hünerverî**, *F. a.* Ustalık.

Hünud, A. a. [Hindu ç.] Hintliler.

hür, hürr, A. s. 1. Serbest. 2. Köle ya da tutsak olmayan. 3. Kölelik ya da tutsaklıktan kurtulmuş. [ç. ahrar].

hürmet, A. a. 1. Onur, şeref, haysiyet. 2. Saygı, sayma. 3. Haram olma.

hürmeten, A. be. Saygı olarak.

Hürmüz, Hürmüzd, F. a. 1. Zerdüştlerin i y i l i k tanrısı. 2. Eski İran takviminde güneş yılının ilk günü. 3. J ü p i t e r (Müşteri) yıldızının adı.

hürr. Bkz. hür.

hürre, A. a., s. Cariye ya da tutsak olmayan kadın.

hürriyyet, A. a. 1. Serbestlik, serbest o l m a, özgürlük. 2. Azatlık. 3. Yapabilme. Davranabilme. • *Hürriyyet-i bedeniyye*, *-mâneviyye*, *-medeniyye*, *-siyasiyye*, *-tabiiyye*, *-tekemmül* (XX. yüzyıl).

Hüseyn, Hoseyn, F. a. 1. Küçük sevgili anlamına. 2. Halife Ali'nin iki oğlunun küçüğü, Muhammed Peygamberin torunu. • *Meşhed-i Hüseyin*, Kerbela'da Hüseyin'in türbesi, Şiilerce önemli bir ziyaret yeri.

hüseynî, A. s. 1. Hüseyin'le ilgili. M u h a m m e d Peygamberin t o r u n u Hüseyin'in çocukları. 2. Bir müzik makamı.

hüsn, A. a. 1. Güzellik. 2. İyilik. 3. Tamlık. Olgunluk. 4. Düzen, düzgünlük. • *Hüsn ü ân*, güzellik; *Hüsn ü Aşk*, güzellik

ve sevgi. ö. a. Şeyh Galip'in ünlü manzum hikâyesi; *hüsn ü kubh*, güzellik ve çirkinlik; *hüsn ü letafet*, güzellik ve hoşluk; *hüsn-i âdab*, g ü z e l t e r b i y e, görgü; *-ahlâk*, ahlak güzelliği; *-beyan*, (Ya.) iyi, yolunda anlatış; *-hal*, iyi davranış, iyi gidiş; *-hareket*, iyi muamelede bulunma; *-hat*; iyi yazı; *-hitam*, iyi sona erme; *-idare*, iyi yönetim; *ibtida*; (Ya.) yazıya iyi başlama; *-kabal*, iyi karşılama; *-imtizaç*, iyi geçinme; *-mânevî*, iç güzelliği; *-muâşeret*, iyi geçim; *-muamele*, güzel davranma, iyi muamele etme; *-nazar*, iyi gözle görme; *-niyet*, iyi niyet; *-suret*, iyi bir surette; *-suri*, görünüşteki güzellik; *-şöhret*, ün güzelliği; *-tabiat*, zevk güzelliği; *-tâbir*, soğuk ya da kötü bir şeyi uygun bir biçimde anlatma; *-tahallus*, *-tâlil*, (Ya.) iyi, uygun bir neden bulma; *-teveccüh*, sevgiyle karışık beğenme; *-telâkki*, iyiye alma, iyiye çekme. *-tedbir*, yerine ve yolunda tedbir; *-zan*, iyi düşünme besleme.

hüsna, A. s. [ahsen'den] Daha güzel, pek güzel. • *Esmâ-i hüсна*, Tanrı adları.

hüsnâver, F. s. [hüsn-âver] Güzellik artırıcı.

hüsnî, A. a. Güzelliğe ait, onunla ilgili.

hüsnîyyat, A. a. [hüsnî ç.] Güzel, hayırlı işler.

hüşyar. Bkz. huşyar.

hüve, *A. ad.* Üçüncü tekil şahıs adılı. **1.** O. **2.** Tanrı. **3.** Sözü edilen kişi. • *Hüvelbaki*, baki kalan Tanrı'dır.

hüveyda, *F. s.* Meydanda. Açık, belli.

hüveyza, *A. a.* İç sürgünü. (Hek.) Kolerayı andırır ishal, kolerin.

hüviyyet, *A. a.* **1.** Asıl kök. **2.** Bir adamın aranılan ya da olmak iddiasında b u l u n d u ğ u kimse olması.

hüyam, *A. a.* Azgınlık. •

Hüyam-i rahm, kadınlarda şehvet azgınlığı. *Fr. nymphomanie.*

hüzal, *A. a.* **1.** Arıklık, cılızlık. **2.** Bitkinlik, ağırlık.

hüzn, hazen, *A. a.* Tasa, kaygı, gam.

hüznâver, *F. s.* [hüzn-âver] Tasalandırıcı hüzn veren.

hüznefza, *F. s.* [hüzn-efza] Tasa artıran.

hüznengiz, *F. s.* [hüzn-engiz] Tasa veren.

hüzzam, *a.* Müzik makamı.

I

- ı, Elif ve ayın harfleriyle başlayan sözcüklerden esrelilerin sert okunanlarının sesini verir.
- ıbt, ibt**, A. a. (Ana.) Koltukaltı, omuzun iç tarafı.
- ıbta**, A. a. (*ti* ile) Yavaşlatma, geciktirme.
- ıbtiyye**, A. s. (Ana.) Koltuğa ait, koltukaltıyla ilgili.
- ıdaa**. Bkz. iza.
- ıdhak**, A. a. [*dihk'ten*] Güldürme, güldürülme.
- ıdlâl**, A. a. [*dalâl'den*] Doğru yoldan şaşırma. Azdırma. • *Girive-i idlâl*, sapıtkanlığın çıkmaz yolu.
- ıdlâliyyat**, A. a. Azdıracak, iman bozacak konular ve düşünceler.
- ıhn**, A. a. (*ayın, he* ile) Boyalı sof (kumaş).
- ık'ad**. Bkz. ik'ad.
- ıkad**. Bkz. ikad.
- ıkal**, A. a. (Bağ.) Ayak kösteği.
- ıkanıyye**, A. a. "Nassiyе" ile birlikte Fransızcadan *dogmatisme* (dogmatizm, inakçılık) karşılığı (XX. yy.).
- ık'ar**, A. a. (*kaf, ayın* ile) [*ka'r'dan*] Derinleştirme.
- ıkbah, ikbah**, A. a. [*kubh'tan*] Fena, çirkin halde bulunma.

Kötülük işleme.

- ıkd**, A. a. **1.** Gerdanlık. **2.** Dizilmiş şey. **3.** Mücevher dizisi. [ç. ukud].
- ıklâl**, A. a. Azalma, azaltma.
- ıklid**, A. a. Anahtar. [ç. akalid, mekalid].
- ıklım**, A. a. **1.** İklim. **2.** (Eski coğrafyada) Eşlekten başlayarak kuzeye doğru dünyanın bölünmüş olduğu yedi parçadan her biri. • *İklim-i evvel, -sanı...* **3.** Memleket, diyar, ülke. • *İklim-i Fas, -Habeş, -Rum, Heft iklim, yedi iklim.* [ç. eka-lim].
- ıkna', ikna'**, A. a. [*kanaat'ten*] **1.** Kanaat ettirme. **2.** Kandırma, razı etme.
- ıknaiyyat**, A. a. Kandırmak, kandırılmak için söylenmiş sözler.
- ıkta'**, A. a. [*kat'dan*] **1.** Padişahın toprak vermesi. **2.** Haraç topraklarından bir bölümünün *mukataa* yoluyla birine verilmesi. **3.** Kanıtla susturma. Kanıtı kalmayıp susma. [ç. ıkta'at].
- ıktida, iktida**, A. a. Uyuma. Örnek tutma. Ardından gitme
- ıktidaen**, A. be. Uyarak.

iktifa, iktifa, A. a. [kafa'dan] Arkasından gitme. Ardına düşme.

iktifaen, iktifaen, A. be. Örnek tutarak, izinden yürüyecek.

iktiham, iktiham, A. a. 1. Hiç düşünmeden saldırma. 2. Bir şeyi küçük görme. [ç. iktihamat].

iktilâ', A. a. (te, ayın ile) [kal-den] Kopma, koparma.

iktina, A. a. 1. Çalışıp kazanma. 2. İş tutma. 3. Artırıp biriktirme, yığma.

iktinas, A. a. (Tuzak kurarak) Avlama.

iktirab, A. a. [kurb'dan] Yaklaşma, yanaşma.

iktirah, A. a. [kariha'dan] Hatıra geliverip, içe doğup söyleme.

iktiran, iktiran, A. a. [karin'den] 1. Yaklaşma. Yanına gelme. 2. (Gökb.) İki gezegenin aynı burçta bulunmaları.

iktiraz, A. a. [karz'dan] Borç alma.

iktisam, iktisam, A. a. [kısmî-dan] Paylaşma, bölüşme.

iktisar, iktisar, A. a. [kasr'dan] Kısa kesme.

iktisas, iktisas, A. a. 1. İzine düşme. Ardınca gitme. 2. Kısaltma etme ya da kısas isteme. 3. Kıssa, hikâye söyleme.

iktitaf, A. a. (Meyve) Toplama, devşirme, derme.

iktiyat, A. a. Beslenme.

iktizaz, A. a. Kızlık bozma. Irza aecme.

Imran, A. ö. a. (ayın ile) 1. İsa Peygamber'in babaannesi. 2. Musa ile Harun'un babası. • *Al-i Imran*, İmran'ın soyu (Musa ile Harun, Meryem ile İsa); *Sure-i âl-i Imran*, Kur'an'ın 30. suresi.

innin, A. s. [anane'ten] Kısır. Güçsüz.

Irak, A. a. Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat suyunun iki yanı. Bunun Bağdat tarafına *Irak-i Arap*, İran tarafına da *Irak-i Acem*, her ikisine de *Irakeyn* denir.

Irakî, irakiyye, A. s. Irak halkından. Irak'la ilgili, Irak'a ait olan.

irda', irza', irda', irza', A. a. [rıda'dan] Süt emzirme. Emzikli olma.

ırk, A. a. 1. Kök. Asıl. 2. Damar. 3. Kuşak, nesil. • *Irki ahmer, -asfar, -ebyaz, -esved*, kırmızı, sarı, beyaz, kara ırk; *ırk-un-nesa*, kalça kemiği hastalığı, siyatik; *ırk-us-su*, meyan-kökü; *ırk-üz-zehab*, altın kökü. [ç. uruk].

irki, irkiyye, A. s. Irka ait, ırkla ilgili.

irkiyyat, A. a. (XX. yüzyıl) Fr. *ethnologie* (etnoloji, budunbilim) karşılığı.

ırz, A. a. 1. Irz. 2. Namus. 3. Perde. 4. Temizlik. (Çoğu kez eşanlamıyla birlikte *ırz ü namus* olarak kullanılır). • *Ehl-i ırz*, namuslu kimseler; *hetki ırz*, namus perdesini yırtma, namusa dokunma. [ç. a'raz].

- ırza'** Bkz. ırda'.
- ıs'ab**, A. a. [s a'b'd a n] Güçleştirme. Zora salma.
- ısabe**, A. a. Topluluk. Cemaat. [ç. asaib].
- ıs'ad**, A. a. [suud'dan] Yukarı çıkarma, yükseltme.
- ısaga**, A. a. 1. Kalıba dökme. 2. Kuyumculuk etme.
- ısbah**, A. a. (sat, ha ile) 1. Sabah, tan vakti. 2. Sabahleyin yapılan iş. 3. Sabah namazı.
- ısbı'**, A. a. 1. Parmak. 2. Üç santim kadar boyda ölçü. [ç. esabi'].
- ısdâ'**, A. a. [seda'dan] Yankı.
- ısdar**, A. a. [sudur'dan] 1. Çıkarma, çıkarılma. 2. Döndürülme.
- ısfırar**, A. a. [safret'ten] Sararma. • *İsfıra-ri-ayn*, -evrak, -sima, gözün, yaprakların, yüzün sararması.
- ısga'**, A. a. Dinleme. Kulak verme.
- ısgar**, A. a. [sagır'den] Küçültme. Küçük, önemsiz görme.
- ıshar**, A. a. [sıhriyet'ten] Damat olma. Damat edinme.
- ıskat**, **ıskat**, A. a. [sukut'tan] 1. Düşürme. 2. Yok etme, silme. 3. Hükümsüz bırakma. 4. Düşürülme. 5. Ölünün azaplarının bağışlanması için dağıtılan sadaka. • *İskat-i cenîn*, ana karnındaki çocuğu düşürme.
- ıslah**, A. a. [sulh'tan] 1. İyileştirme, düzeltme. 2. Eksikleri tamamlama, kötülüğü giderip iyileştirme. • *İslah-i hal*, duru-

- mu düzeltme; -zat-ül-beyn, barıştırmaya, aralarını bulma.
- ıslahat**, A. a. [ıslah ç.] Düzeltmeler, iyileştirmeler, yoluna koymalar. • *İslahat-i askeriyeye*, askerlikte yapılan düzeltmeler, yenilikler; -*cedide*, yeni düzeltmeler, düzenler; -*malıyye*, -*mülkiyye*, m a l i y e d e, yönetimde yapılan yenilikler, düzeltmeler.
- ıslahî**, **ıslahiyye**, A. s. İyileştirme, düzeltmeye dair, düzeltmeyle ilgili. • *Tedabir-i ıslahiyye*, düzeltme önlemleri.
- ısrar**, A. a. 1. Ayak direyip durma. 2. Bir düşünce ya da davada direnip dönmeme. 3. Üstüne düşme.
- ıstabl**, A. a. Ahır. • *İstabl-i âmirre*, padişah sarayı ahır; *ıstabl-i âmirre pâyesî*, (Tanzimat sonrası) kapıcıbaşlıktan yukarı ve emirülümeralıktan alt bir rütbe.
- ıstafîlîn**, A. a. (Bitb.) Havuç.
- ıstıbab**, A. a. 1. Dökülme. 2. Damarlardan kan fışkırtma.
- ıstıbar**, A. a. [sabr'dan] Dişini sıkıp dayanma.
- ıstıca'**, **ıztıca'**, A. a. 1. Yan üstüne yatmak. 2. Namazda, secde ederken koltukları sıkıp göğsü yere deydirmek.
- ıstıfa'**, A. a. 1. Seçme. 2. Bir şeyin halis ve temizini seçip ayırma. 3. Ayıklama, ayıklanma. Fr. *selection* karşılığı (XIX. yüzyıl).
- ıstıfâf**, A. a. Saf bağlama, sıralanma.

istilah, A. a. 1. Bir bilim ya da sanatta kullanılan sözcük, terim. 2. Genel bilinen anlamından başka özel bir anlamda kullanılan sözcük. 3. Herkesin anlamadığı, konuşmada kullanılmaz, garip ve karışık sözcük.

istilabat, A. a. [istilah ç.] Terimler.

istilâhî, istilâhiyye, A. s. Bilim ya da sanata özgü sözcüklere ait ya da onlarla ilgili. • *Mâna-yi istilâhî*, terim anlamı; *tâbirat-i istilâhiyye*, terim olarak kullanılan deyimler.

istilahperdaz, F. s. [istilah-perdaz] Herkesin anlayamayacağı garip ve karışık sözcükler kullanan, "istilah parlayan".

istina', A. a. Adam seçme.

ıstırab, ıztırab, A. a. [darb'dan] Sıkıntı, b ü y ü k ü z ü n t ü. (Ed. Ce.): • *Istırab-i cismanî*; *-ruh*; *-sekr*; *cürha-i ıstırab*; *devre-i ıstırap*; *enin-i ıstırab*; *eşkâbe-i ıstırab*; *feveran-i ıstırab*; *hamle-i şehik-i ıstırab*; *ifade-i ıstırab*; *leyal-i ıstırab*; *mahiyet-i ıstırab*; *maşer-i ıstırab*; *nokta-i ıstırab*; *sayha-i ıstırab*; *şahka-i ıstırab*; *tenvim-i ıstırab*; *zehr-i hand-i ıstırab*.

ıstırabat, ızdırabat, A. a. [ıstırab ç.] Sıkıntılar, üzüntüler. • *Istırabat-i kalbiyye*, gönül üzüntüleri.

ıstırabâver, F. s. [ıstırab-âver] Sıkıntı getiren.

ıstıram, ıztıram, A. a. (dat, tı

ile) Alevlenme, tutuşma.

ıstırar, ıztırar, A. a. [zaruret'ten] Çaresizlik, zoruna olan durum.

ıstırarî, ıztırarî, ıstırariyye, A. s. Zorla olan. Elinde olmadan yaptırılan, yapılan.

ıstıyad, A. a. [sayd'dan] Avlama, ava gitme.

ışk. Bkz. aşk.

it'am, it'am, A. a. [taam'dan] Yemek yedirme. • *It'am-i muhtacîn*, yoksullara yemek yedirme, doyurma.

ıtik, itk, A. a. Kul azat olma. Azatlık.

ıtikname, F. a. [itik-name] Azat kâğıdı.

ıtlak, A. a. [talk'tan] 1. Bağlıyı salıverme, koyverme. 2. Bağışlama, cezadan kurtarma. 3. (Koca, karısını) boşama. 4. Genleştirme. 5. Adlandırma. • *Alelittlak*, genel olarak; *ıtlak-i inan*, dizgini bırakma, yönelme; *-lisan*, a ğ z ı n a geleni söyleme; *-yed*, b a ğ ı ş yapma, hayır işleme.

ıtlâl, A. a. 1. Kan dökme, kan dökülme. 2. Bir şey üzerine yüklenme.

ıtma', itma', A. a. [tama'dan] Tamaa düşürme, hırs uyandırma.

ıtma'ıyyat, A. a. Tamaha düşürmek, hırs uyandırmak için söylenen sözler.

itnab, A. a. 1. Sözü ip gibi çekip uzatma. 2. Fazla sözlerle konuyu uzatma. • *Itnab-i mümill*, usanç yerecek uzatma.

itnabe, A. a. Gölgelek.
itnan, A. a. (*tı* ile) Ses çıkarttırma, çınlatma, öttürme.
itr, A. a. 1. Sürünmede kullanılan güzel kokulu yağ. 2. İtir bitkisi.
itra', A. a. [taravet'ten] Övmeye aşırılık.
itrab, A. a. [tarab'dan] Şevkendirme, şevke getirme.
itrah, A. a. [tarh'tan] Çıkarma.
itrî, **itriyye**, A. s. Kokulu. • *Mevadd-i itriyye*, kokulu maddeler.
itriyyat, A. a. Güzel kokulu ruhlar ve yağlar.
itrnak, F. s. [itr-nâk] Güzel kokulu.
ittilâ', A. a. [tulû'dan] Haberi olma. Bilgisi bulunma. [ç. ittilâât].
ittılaat, A. a. (*tı*, *ayın* ile) [ittıla ç.] Haberler.

ittırad, A. a. [tard'dan] 1. Birbirine uyup gitmek, biteviye, bidüziye. 2. (Fel.) Ritim. • *İttıraden-lil-bab*, kural bozulmamak, u s u l e uymak için.
ıyadet, A. a. Hatır sorma, gidip görme.
ıyar. Bkz. ayar.
ıyaz, A. a. Sığınma. • *İyazen billah*, Tanrı'ya sığınarak.
ıyş. Bkz. ayş.
ızaa. Bkz. ızaa.
ızmar, A. a. Gizleme, saklama.
ızraf, A. a. (*zı* ile) [zarf'tan] Zarfa koyma, zarflama.
ızrar, A. a. [zarar'dan] Zarara uğratma. Zarar verme.
ıztıca'. Bkz. ıstıca'.
ıztırab. Bkz. ıstırab.
ıztırabat. Bkz. ıstırabat.
ıztıram. Bkz. ıstıram.
ıztırar. Bkz. ıstırar.
ıztırarî. Bkz. ıstırarî.

İ

i. Elif ve ayın harfleriyle başlayan sözcüklerden esreli olanların hafif okunanlarının sesi ni verir.

iade, A. a. [avd'den] **1.** Geri çevirme, geri döndürme. **2.** Bir daha yapma. **3.** Eski haline getirme. **4.** Karşılık yapma. • *lade-i afiyet*, (hastalıktan) iyileşme; *-itibar*, (i f l a s t a n) kuşulma; *muhakeme*, y e n i d e n yargılanma; *-mücrimîn*, (devletlerarası) suçluların asıl ülkesine verilmesi; *-ziyaret*, karşılık ziyarete gitme; *iadeli taahhütlü*, postada alındı kâğıdının getirilmesi şartıyla taahhütlü.

iadeten, A. be. Geri çevrilmek üzere.

iale, A. a. Çoluk çocuğunun nafakasını tedarikleme.

ianat, A. a. [iane ç.] laneler, yardım paraları.

iane, A. a. [avn'den] **1.** Yardım. **2.** Para yardımı. **3.** Genel bir iş için toplanan yardım parası. [ç. ianat].

ianet, A. a. [avn'den] Yardım.

ianeten, A. be. Yardım olmak üzere.

iare, A. a. Ödünç verme [ç. iarat].

iareten, A. be. Ödünç olarak.

iâşe, A. a. [ayş'ten] Yaşatma. Geçindirme. Besleme.

iaza, A. a. (ayın, dat ile) **1.** Sığınma. **2.** Esirgeme, koruma.

iba', A. a. Bir işten tiksinierek çekinme. Rızı olmama.

ib'ad, A. a. [bu'd'den] Uzaklaştırma.

ibad, A. a. [abd ç.] **1.** Kullar. **2.** İbadet edenler. • *Ibadullah*, Tanrı kulları, insanlar.

ibadat, A. a. (ayın ile) [ibadet ç.] İbadetler.

ibade, **ibadet**, A. a. Öldürme, yok etme, kökünü kazıma.

ibadet, A. a. Tanrı buyruklarını yerine getirme. T a p m a, tapınma. [ç. ibadat].

ibadetgâh, F. a. [ibadet-gâh] İbadet yeri. Tapınak.

ibadethane, F. a. [ibadet-hane] İbadet evi. Tapınak.

ibadetkâr, F. s. [ibadet-kâr] İbadetini yapan. İbadete düşkün.

ibahat, **ibahe**, A. a. Bir şeyin haramlığının kaldırılarak yapıp yapılmamasının serbest bırakılması.

ibahî, A. s. Her şeyi mubah sa-

yan.

ibahiyye, *A. a.* İnsanın nefse hâkim olmamasından dolayı her şeyi mubah sayan tarikat.

• *Ibahiyyun*, *I b a h i y y e* mezhebinde olanlar. Esası Mezdek'ten gelir; Hasan Sabbah da bu tarikattendi.

ibak, **ibakat**, *A. a.* (Bir kölenin) sahibinden kaçması.

ibale, **ibalet**, *A. a.* **1.** Hayvan sürme, bakma. **2.** Kuyu bileziği.

ibar, *A. a.* [*ibre' ç.*] İbreler. İğneler.

ibar, *A. a.* **1.** (Bitb.) Bitkilerde dişi ve erkek organları geliştirme. **2.** Köpeğe ekmek arasında iğne yutturma.

ibare, *A. a.* **1.** Tümce. **2.** Paragraf, bölümce. **3.** Bir metinden çıkarılmış birkaç satır. • *Türkiyyül-ibare*, Türkçe, Türkçe yazılmış. [*ç. ibarat*].

ibaret, *A. a.* (Bir şeylerden) meydana gelmiş. Bir şeyin aynı; başkası değil.

ib'as, *A. a.* Adam gönderme.

ibate, *A. a.* Barındırma. Gece alıkoyma. • *Ibate ve iase*, yatırma ve besleme.

ibban, *A. a.* Uygun zaman. Uygun vakit.

ibcal, *A. a.* Ağırılama, ululama.

ibda', *A. a.* Örneksiz bir şey meydana getirme, yaratma.

ibda, *A. a.* Meydana getirme.

ibdaiyye, *A. a.* Fransızca *creationisme* kavramına karşılık olmak üzere yapılmıştır, yarıdış doktrini (XX. yüzyıl).

ibdakâr, *F. s.* [*ibda-kâr*] Yaratıcı.

ibdal, *A. a.* Birinin yerine diğerini getirme. Değiştirme.

iber, *A. a.* [*ibret ç.*] İbretler.

iber, *A. a.* (*elif* ile) [*ibre ç.*] **1.** İğneler. **2.** İbreler.

ibgaz, *A. a.* [*bugz'dan*] Sevme, hoşlanmama.

ibha, *A. a.* (*he* ile) **1.** Evi boşaltma. **2.** Bir kabı boşaltma. **3.** Güzel yüzlü olma.

ibhac, *A. a.* Sevindirme. Sevin-dirme.

ibhal, *A. a.* Salıverme, hoşlanma. Koyverme.

ibham, *A. a.* Başparmak. [*ç. ebahim*].

ibham, *A. a.* Belli etmeme, kapalı bırakma. [*ç. ibhamat*].

ibil, **ibl**, *A. a.* Deve, deve sürüsü.

ibkâ, *A. a.* Ağlatma.

ibka, *A. a.* **1.** Sürekli kılma. **2.** Yerinde bırakma. • *Ibka-iy nam*, ad bırakma.

ibkaen, *A. be.* Yerinde bırakarak.

iblâğ, *A. a.* **1.** Vardırma. **2.** Eriştirme. **3.** Ulaştırma. **4.** Gönderme.

iblî, *A. a.* Deveci.

iblim, *A. a.* **1.** Bal. **2.** Amber.

iblis, *A. a.* Şeytan. [*ç. ebalis, ebalise*].

iblisane, **iblisikârane**, *F. s.; be.* [*i b l i s-kâr-ane*] Şeytana layık. Şeytanca.

ibn, *A. a.* Oğul. • *Ibn arz*, gurbette bulunan, yolcu; *ibn-il-haram*, piç; *ibn-is-sebil*, yolcu;

- ibn-il-vakt* (*ibn vakt*), vaktin uyarına giden, zamana uyma. [ç. beni, ebna].
- ibra'**, A. a. [ber'den] 1. Borçtan kurtulma. 2. Beraet etme, temize çıkarılma, aklanma. 3. Hastayı iyi etme.
- ibrad**, A. a. Soğutma.
- ibram**, A. a. Usandırıcaya dek üste düşme. Zorlama. [ç. ibramat].
- ibraname**, A. a. [ibra-name] Arada alacak verecek kalmadığını gösteren kâğıt, aklanmalık.
- İbranî**, A. s., a. (*ayın* ile) İsrailoğullarından olan. İsrailoğullarından olan.
- ibrar**, A. a. 1. Yemini doğrulama, onaylama. 2. Kabul etme, yerinde bulma.
- ibraz**, A. a. (*elif* ile) [dürüz'dan] Meydana çıkarma, gösterme.
- ibre**, A. a. İğne.
- ibret**, A. a. (*ayın* ile) Bir şeyden çekinmek için ders alıp göz açacak olay. Böyle bir olaydan ders alma. • *ibret-i âlem için*, âleme, herkese gözdağı, ibret olsun diye. [ç. iber].
- ibretamiz**, F. s. [ibret-amiz] İbret verici.
- ibretbahş**, F. s. [ibret-bahş] İbret veren.
- ibretbîn**, F. s. [ibret-bîn] İbret almış.
- ibreten**, A. be. İbret olsun diye. • *ibreten-lis-sairîn*, başkalarına ibret olsun diye.
- ibretnüma**, F. s. [ibret-nüma] İbret olan, ibret gösteren.

- İbrevî**, **İbreviyye**, A. s. İğne gibi.
- İbreviyye**, A. a. (Bitb.) Sardun-yagiller.
- İbrî**, A. s. İbrani, Yahudi.
- ibrî**, A. s. 1. İğnesi olan. 2. a. İğneliler, Fr. *styloïde* karşılığı.
- İbrik**, A. a. Emzikli su kabı. İbrik, bardak. • *İbrik-i mey*, şarap kabı. [ç. ebarika, ebarik].
- İbrikdar**, F. a. [İbrik-dar] El ve yüz yikanacağı zaman ibrikle su döken kimse.
- İbriz**, **İbrizî**, A. s. Katıksız, saf (altın).
- İbsar**, A. a. Dikkatle bakmak. Fransızca *vision* (bakış) karşılığı (XX. yüzyıl).
- İbsarî**, A. s. Fransızca *visuel* (görsel) karşılığı (XX. yüzyıl).
- İbşar**, A. a. [beşr'den] Muştulama. [ç. ibşarat].
- ibt**. Bkz. *ibt*.
- İbta**, A. a. [batiy'den] Ağır davranma. Geeikme, geciktirme.
- İbtal**, A. a. Boş, hükümsüz bırakma. Bozma.
- İbtaliyyat**, A. ç. a. Boş, bir işe yaramaz sözler.
- İbtar**, A. a. Esirgeme. Kısırganma.
- İbtat**, A. s. Kesme. Bitirme. Sonna erdirmeye.
- İbtida'**, A. a. [bed'den] 1. Başlama. 2. Başlangıç. 3. İlk, en önce. 4. (Eski) Kimi memurlukta başlama rütbesi.
- İbtida'**, A. a. (Beğenilmeyecek biçimde) Yeniden bir şey meydana getirme.
- İbtida'en**, A. be. Başlangıçta, başlangıç olarak, ilkin.

- ibtida'i**, **ibtida'iyye**, *A. F. a.*, s. 1. İlkle ilgili. 2. İlkel. 3. İlk derecede. 4. H a m, işlenmemiş. • *M a d d e-i ibtida'iyye*, hammadde; *mekteb-i ibtida'i*, ilkokul; *tedrisat-i ibtida'iyye*, ilköğretim.
- ibtida'iyyat**, *A. a.* Bir bilginin ilk sade kısımları. Başlangıçlar.
- ibtidar**, *A. a.* Bir işe çabuklukla başlama.
- ibtiga**, *A. a.* Candan isteme. İmrenip isteme.
- ibtihac**, *A. a.* Sevinme. İç açıklığı.
- ibtihal**, *A. a.* Tüm varlığıyla yalvarıp yakarma.
- ibtikâ**, *A. a.* [bükâ'dan] Ağlama (Ed. Ce.).
- ibtikâr**, *A. a.* 1. Sabahleyin erken kalkma. 2. Başlangıca yetişme. 3. Acele etme. 4. Her şeyin turfandasını yeme.
- ibtîlâ**, *A. a.* (İyi ya da kötü bir şeye) düşkün olma. Düşkünlük.
- ibtîlâ'**, *A. a.* [bel'den] 1. Zorlukla yutma. 2. Gelini gerdeğe koyma.
- ibtîlâc**, *A. a.* Görünme. Meydana çıkma.
- ibtîlâl**, *A. a.* Bir şey yaş olma.
- ibtina**, *A. a.* [bina'dan] Bir konuda bir şeye dayanma. Bir (konuyu) bir şey üstüne kurma.
- ibtinaen**, *A. be.* Dayanarak.
- ibtirad**, *A. a.* 1. (Serinlemek için) soğuk su içme. 2. Su dökmeme, duş yapma.
- ibtisam**, *A. a.* İncelik ve güzel-

likle gülme.

- ibtisar**, *A. a.* [basar'dan] Can gözüyle görme.
- ibtîya'**, *A. a.* Satın alma.
- ibtizal**, *A. a.* 1. Yıpranma. 2. Hep kullanılma. 3. Kuvvetini kaybetme. 4. Ucuzlama.
- ibzal**, *A. a.* Esirgemeyip bol harcama ve kullanma.
- ica'**, *A. a.* [veca'dan] Ağırta.
- icaa**, *A. a.* [cu'dan] Acıktırma. Açlık çektirme.
- i'cab**, *A. a.* (*elif*, *ayn* ile) [ucb'den] Şaşırtma. Şaşırmaya neden olma.
- icab**, *A. a.* [vücub'dan] 1. Gereklilik, lüzum. 2. Bir sözleşme için ilk söylenen söz. 3. (Man.) Olumlama, olumlu halde bulunma. [ç. icabat].
- icabet**, *A. a.* Kabul etme. Kabul edinme. Rız olma, uyma. • *Ünvan-ı icabet*, İslamlar.
- icabetgâh**, *A. a.* [icabet-gâh] Kabul etme yeri. • *icabetgâh-i ilâhi*, Tanrı'nın duaları kabul ettiği yer.
- icabiyye**, *A. a.* Fransızca *determinisme* (gerekçilik, belirlenimcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).
- icad**, *A. a.* 1. Vücuda getirme. Yoktan var etme. 2. Yeniden bir şey çıkarma. • *Alem-i icad*, icad âlemi, bütün yaratılmışlar; *nev-icad*, yeni ortaya çıkmış.
- icade**, **icadet**, *A. a.* 1. İyi etme, iyi kılma, iyi işleme. 2. Cömertlik etme, bir şey verme. 3. İyi şey söyleme, güzel söyleme.
- icadkerde**, *F. -s.* [icad-kerde]

İcat edilmiş, yeni ortaya konulmuş.

i'cal, A. a. (*elif, ayın* ile) 1. Öne geçme. 2. Çabuk yaptırma.

icale, A. a. Dolaştırma. Dolaştırılma. • *Icale-i fikr, -kalem*, fikir, kalem dolaştırma; fikir, kalem o yollarda gezme.

icalet, icale, acale, acalet, ucale, ucalet, A. a. 1. Aceleyle, hemen yapılan iş. 2. Fransızca *manuel* karşılığı, elkitabı (XIX. yüzyıl).

i'cam, A. a. (*elif, ayın* ile) Yazıya, harflere nokta koyma.

icam, A. a. [eceme ç.] Sık ağaçlık yerler. Aslan yatakları.

icar, A. a. 1. Kiraya verme, kiraya verilme. 2. Kira parası.

icarat, A. a. [icare ç.] Vakıf kiralaları, gelirler.

icare, icaret, A. a. İrat, gelir, kira. • *Kitab-ül-icare*, Mecelle'nin, konusu kira ve kiralama olan bölümü.

icareteyn, A. a. Hem hemen alınan hem ilerde alınacak kirası olan vakıf bina.

i'caz, A. a. (*elif, ayın, ze* ile) 1. Aciz kılma, şaşırtma. 2. Mucize sayılacak güçte düzgün söyleme. 3. Eşini yapmada herkesi acze düşüren. • *Hadd-i i'caz, mertebe-i i'caz*, güzel söylemenin son aşaması.

icaz, A. a. (*elif, ze* ile) Sözü kısaca kesme. • *Icaz-i muhil*, (Ya.) anlamı bozacak şekilde sözü kısaltma; *alâ vech-il-icaz*, icaz yoluyla, kısaca.

icazet, A. a. 1. İzin. 2. Diploma. 3. Olur deme.

icazetname, F. a. [icazetname] Medresede okuyanlarla yazı öğrenenlere verilen öğrenim belgesi.

i'cazkâr, F. s. [i'caz-kâr] Herkesin yapamayacağı yolda yapıt yaratan.

i'cazkârane, F. s. [i'caz-kâr-ane] Herkesi yarışmada âciz bırakacak yolda.

i'caznüma, F. s. [i'caz-nüma] Mucizeyi andırır biçimde yapıt veren, ustalık gösteren.

icbar, A. a. Zorlama. • *Icbar-i nefis*, kendini zorlama, zorla kendini tutma.

ichar, A. a. [cehr'den] 1. Meydana koyma. 2. Sesini çıkarak okuma.

icl, A. a. (Hek.) Boyun tutukluğu.

icl, A. a. (*ayın* ile) Buzağı.

iclâ, A. a. (*elif* ile) [cilâ'dan] 1. Cilalama, parlatma. 2. Evinde barkından ayırma. Sürme sürgün etme. • *İclâ-yi vatan*, yerinden yurdundan sürgün etme, başka yana göçürtme; *nefy ü iclâ*, sürgün etme.

iclâl, A. a. [celâl'den] 1. Büyütme, ağırlama. İkrâm. 2. Büyüklük, ululuk.

iclâs, A. a. [cülûs'tan] Oturtma. Tahta çıkartma.

icle, A. a. (*ayın* ile) Buzağı.

icma', A. a. [cem'den] Dağınık şeyleri toplama, bir araya getirme. • *Icma-i ümmet*, (icthâh döneminde) imamlarla, fakih-

lerin ve ileri gelenlerin din konulu bir işte birlik olmaları, söz birliği.

icmaen, A. be. İcma-i ümmet yoluyla.

icmal, A. a. 1. Ayrıntı ve uzantılara girmeden toptan söyleme. 2. Uzun ve karışık bir hesabın özü, özeti. 3. Birçok konuyu özetleme. 4. (Mat.) Dörf işleminden toplam. • *Alâ vech-il-icmal, ber vech-i icmal*, kısaca, icmal yoluyla, özetle.

icmalen, A. be. Kısaltarak, kısaca.

icmalî, icmaliyye, A. be. Topluca, kısaca.

icmam, A. a. 1. Atı soluklandırma, dinlendirme. 2. Biriktirme.

icra', A. a. [cereyan'dan] 1. Akıtma. 2. Düşünce halindeki bir şeyi ortaya koyma, uygulama. 3. Bir notayı çalarak gösterme. 4. Yapma.

icraat, A. a. [icra ç.] İş, uygulanan şeyler.

ictiba, A. a. [cibayet'ten] 1. Toplama. 2. Seçme.

ictihad, A. a. [cehd'den] 1. Güç yettiğince çalışma. 2. Din imamlarının ayet, hadis, kıyasla şeriat işlerini belirtmede olan çalışmaları. 3. Bir iş hakkında bir kimsenin düşüncesi, özel görüş. [ç. ictihadat].

ictima', A. a. (elif, ayın ile) [cem'den] 1. Toplanma, bir araya gelme. 2. Toplanma, toplantı. 3. Birikme, yığılma. 4. (Gökb.) Kavuşum. [ç. icti-

maat].

ictimaî, A. a. Sosyal, toplumsal (XIX. yüzyıl sonu).

ictimaiyyat, A. a. (XX. yüzyıl) Sosyoloji, toplumbilim.

ictina, A. a. Ağaçtan yemiş devşirme.

ictinab, A. a. Sakınma, çekinme.

ictinah, A. a. (ha ile) 1. Bir y a n a eğilme. 2. Eğilme. 3. (Namazda) ellerini yere koyup dirseklerini kanat gibi açarak secde etme. 4. (Hayvan) bir yana meyilli koşma.

ictira', A. a. [cüret'ten] Yeltenme, cesaret etme.

ictisar, A. a. [cesaret'ten] Korkmayıp atılma. Cesaretlenme. (Türkçede kullanılmıştır).

ictivar, A. a. Komşu olma.

ictizab, A. a. [cezbe'den] 1. Çekip uzatma. 2. Etrafına toplama.

îd, iyd, (ayın ile) Bayram. • *Id-i adha*, Kurban Bayramı; *-fitr*, Ramazan (Şeker) Bayramı. [ç. a'yad].

îda', A. a. (elif, ayın ile) [vedîa'dan] Kendi malının korunmasını başka birine verme.

îdad, A. a. Sayı, hesap. • *Bîddad*, sayısız, pek çok.

îdad, A. a. [add'den] Hazırlama. Geliştirme.

îdadi, A. s. Hazırlama yeri. Hazırlamaya mahsus. • *Mekteb-i i'dadi*, (Rüşdiye denen ortaokullardan sonra olan) yüksek okullara hazırlayıcı okul.

idale, A. a. Bir şey elden ele geçme, geçirilme.
ıdam, A. a. [adem'den] Yok etme, öldürme, vücudunu ka l d ı r m a. • *ıdam-i nefis*, kendini öldürme, intihar.
ıdam, A. a. Katık, ekme katığı.
ıdame, A. a. [devam'dan] Sürdürme, devam ettirme.
ıdamet, A. a. [devam'dan] Sürdürme, devam ettirme.
ıdane, A. a. [deyn'den] Ödünç. Borç.
ıdaneten, A. be. Borç olarak.
ıdare, A. a. [devr'den] 1. Çevirme, döndürme. 2. Kullanma, becerme. 3. Tutum, iyi harcama. 4. Yetme. Yeter olma. 5. Bir ülkenin işlerinin çevrilmesi, yönetme, yönetim. 6. Bir yönetimde iş görenlerin tümü. 7. Bir yönetimin iş gördüğü yer. • *ıdare-i akdah*, (şerefe) kadeh kaldırma, içme; *-askeriyye*, asker işleriyle uğraşan idare; askerce yönetim; *-maslahat*, işi şöyle böyle, bugünlük g ö r m e; *-Mahsusa*, (ilk adı *ıdare-i Aziziye* olan) Devlet Vapur İşletme İdaresi (sonra adı *Seyr-i Sefain* olmuştur); *-meşrutat*, meşrutiyetle yönetim, meşrutiyet y ö n e t i m i; *-mutlaka*, bir hükümdarla yönetim; *-müstebidde*, istibdat yönetimi: *-örfiye*, sıkıyönetim; *-umur*, işlerin görülmesi; *ilm-i idare*, yönetim bilgisi; *meclis-i idare* (eskiden) ahali tarafından seçilme vıla-

yet meclisi.

ıdarehane, F. a. [ıdare-hane] Bir işi yönetenlerin bulunduğu yapı.

ıdareten, A. be. İdare için; kanunla değil, işin gelişine göre yapar.

ıdarî, A. F. a., s. 1. İdareyle ilgili, yönetsel. 2. İdare.

ıdbar, A. a. Talih yüz çevirme. Kutsuzluk. Düşkünlük. İşler tersine gitme. • *ıdbar ü idbar*, kutluluk, kutsuzluk, talihle talihsizlik.

ıdde, A. a. (ayın ile) Zaman, süre.

ıddet, A. a. Kocadan ayrılan kadının başkasıyla evlenebilmesi için şeriat bakımından beklemek zorunda olduğu süre.

ıddia, A. a. [dava'dan] 1. Davaya kalkışma. 2. Haksız bir düşüncede direnme. 3. İnat.

ıddiaî, **ıddiaîyyat**, A. a. İddiayla ilgili boş söz. Kanıt ve tanihsiz sözler.

ıddihal, A. a. Girme.

ıddihan, A. a. (*dal*, *he* ile) [dühn'den] Güzel kokulu yağ sürünme.

ıddihan, **ıdhan**, A. a. (*hı* ile) Tütme.

ıddihar, A. a. 1. Toplama, biriktirme, yığma. 2. Tahılı kıtlıkla pahalı satmak için toplama.

ıdgâh, **ıdgeh**, F. a. [ıd-gâh] Bayram yeri.

ıdgam, A. a. (A. Dilb.) Birbirine benzeyen iki harfi bir yazıp şeddeyle okuma.

idhal, A. a. [dühul'den] 1. İçeri koyma, içeri sokma. 2. Yabancı ülke eşyası getirme, dışalım.

idhalât, A. a. [idhal ç.] Bir ülkeye yabancı ülkelerden getirilen eşya, dışalım.

idhan. Bkz. iddihan.

idhar, A. a. (hı ile) Horlama, aşağılama.

idhaş, A. a. (he ile) Dehşete düşürme, yıldırma.

îdiyye, A. a. 1. Bayramlık. 2. (Ya.) Bayram dolayısıyla yazılmış kaside. Bayram kutlaması.

idlâl, A. a. Naz etme. Aşırı naz.

idmac, A. a. Bir şeyi bir şeyin içine koyma, arasına sıkıştırma.

idman, A. a. 1. Alışkanlık olması için bir şeyin birçok tekrarı. 2. Ağıştırma. 3. Jimnastik, beden eğitimi.

idra', A. a. Bildirme.

idrac, A. a. [derc'den] 1. Bir yazıyı bir yere koydurma. 2. (Fel.) Altılama, altılama, alta koyma. Fransızca *subsomption*, *subsumer* karşılığı (XX. yüzyıl).

idrak, A. a. [derk'ten] 1. Anlayış. Akıl erdirmeye. 2. Yetişme, erişme. 3. Olgunlaşma. Çağrını bulma. 4. (Fel.) Algı. • *İdrak-i dakik*, tamalgı. *İdrak-i bâtin*, -def'i, -haric, -kisbi, -meksub, -muhtelit, -tabii (XX. yüzyıl).

idrakât, A. a. [idrak ç.] Anlayışlar, kavrayışlar.

idrakiyye, A. a. Fransızcadan *conceptionnisme*, *perceptionnisme* (kavramcılık, algıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

idrar, A. a. 1. (Süt, sidik, yağmur, vb.) bol bol akma, akıtma. 2. İşeme. 3. (Türkçede) Sidik. 4. Hareket ettirme, döndürme. 5. Bol bol bağıştta bulunma. 6. Maaş.

idrarat, A. a. [idrar ç.] Maaşlar.

ifa', A. a. [vefa'dan] 1. Ödeme, yerine getirme. 2. Bir işi yapma. 3. İş görme. • *Ifa'-yi vazife*, görevini yapma.

ifadat, A. a. [ifade ç.] İfadeler.

ifade, A. a. 1. Anlatma. 2. Anlatım. Anlatış. • *Ifade-i cebriye*, cebirsel anlatım; -*merram*, kitapların niçin yazıldığı açıklanan önsöz; *ifade vü istifade*, anlatma (öğretme) ve yararlanma. [ç. ifadat].

ifakat, A. a. Hastalıktan kalkma, iyileşme.

ifakatyab, F. s. [ifakat-yab] Ifakat bulucu, iyileşen.

ifate, A. a. [fevt'ten] Kaybetme. Elden kaçırma. • *Ifate-i fırsat*, fırsatı kaçırma; -*vakt*, z a m a n kaybetme.

ifaza, A. a. [feyz'den] 1. 1. Feyzlendirme, feyz ve nur verme. 2. Kabı taşıncaya kadar doldurma.

ifdah, **ifzah**, A. a. [fadih'ten] Kötülüğü açığa vurma.

ifdal, **ifzal**, A. a. [fadl, fazl'dan] Fazıllandırma. Lütuf ve bağış.

iffet, A. a. 1. Namus. 2. Temizlik. • *Iffetlû*, kadınlara yazılan mektup hitabı.

iffetfüruş, F. s. [iffet-füruş] Namus taslayan, namus ve temizlikten söz eden.

ifham, A. a. [fuhum'dan] Susturma, ağız açtırmama. Tartışmada karşılık vermeyecek duruma getirme.

ifham, A. a. [fehm'den] Anlatma, bildirme.

ifhar, A. a. [fah'r'den] Şerefendirme, onurlandırma. Üstün tutma.

ifhaş, A. a. [fuhs'tan] Kötü ve fena söyleme.

ifk, A. a. Olmamış bir şeyi bir kimse için yaptı deme. İftira.

ifkar, A. a. 1. Yoksul düşürme. 2. Birine binek hayvanı kiralama.

iflâh, A. a. 1. Kutlu olma, başarılı olma. 2. (Kötü bir durumdan) kurtulup iyileşme.

iflâs, A. a. [füls'ten] Tüccarın ödeyemeyecek duruma düşmesi. Top atma.

ifna, A. a. [fena'dan] Yok etme. Tüketme.

ifrad, A. a. 1. Ayırma, tek bırakma, yalnız bırakma. 2. Elçi gönderme.

ifrağ, A. a. [ferağ'dan] 1. Kalıba dökme. 2. Bir biçime sokma. Şekil verme. 3. (Bitb.) Boşaltım.

ifrah, A. a. (ha ile) [ferah'tan] 1. Ferahlandırma, gönendirme. 2. Sevindirme.

ifrah, A. a. (hi ile) 1. Kuşkuyu

giderme. 2. Belirsiz bir şeyi belirtme. 3. Tohum yeşerme. 4. Kuş yavrusu çıkarma.

ifrat, A. a. [fart'tan] 1. Pek ileri varma. 2. Aşırı gitme. • *Ifrat-i his*, (XIX. yüzyıl) Fransızca *hyperesthesie* karşılığı, aşırılığı; *ifrat ü tefrit*, birbirine tam karşıt iki uç.

ifratkâr, F. s. [ifrat-kâr] Aşırı davranan.

ifratkârane, F. be. [ifrat-kârane] Aşırı biçimde, aşırı yolda, aşırı davranarak.

ifraz, A. a. (dat ile) 1. Verme. 2. Fırsat verme.

ifraz, A. a. 1. Bir bütünden bir parça ayırma. 2. (Bitb.) Bir yarıdan akan şey ya da bir şey akma, salgı.

ifrazat, A. a. [ifraz ç.] Vücuttan çıkan, akan, kan, cerahat... vb. gibi şeyler. Salgılar.

ifrit, A. a. Cinlerin zararı dokunan ve korkunç cinsi. [ç. afa-rit].

ifsad, A. a. [fesad'dan] 1. Bozma. 2. Düzensizlik yaratma. Kargaşalık çıkarma. [ç. ifsadat].

ifsah, A. a. (sad, ha ile) [fasahat'ten] 1. Fasahatle söyleme. 2. Açıkça, düzgün olarak bildirme.

ifşa, A. a. 1. Meydana çıkarma, açığa vurma. 2. Gizli bir şeyi yayma. [ç. ifşaat].

ifta, A. a. [fetva'dan] Fetva verme. Fetvayla bir işi sona erdirmeye. • *Hizmet-i ifta*, *makam-i ifta*, *mansıb-i ifta*, *mesned-i if-*

- ta*, şeyhülislamlık.
- iftah**, A. a. (*hı* ile) 1. Seğirtme. 2. Sık soluk alma, hışlama.
- iftan**, A. i. (*te* ile) 1. Fitneye düşürme. 2. Ayartma.
- iftar**, A. a. [*fitr*'dan] 1. Oruçlu olanın oruç açması. 2. Orucun sona erdiği zaman. 3. Oruç açıldıktan sonra yenen yemek.
- iftariyye**, A. a. İftarlık. İftar için özel olarak hazırlanmış şey.
- iftial**, A. a. 1. İş edinme, kendiliğinden yapma. 2. (A. Dilb.) Beş harfli sözcüklerin birinci babı, *iftial* babı.
- iftidah**, **iftizah**, A. a. [*fadahat*, *fazahat*'ten] 1. Kıрма, kırıp ufaltma. 2. Rezil olma, maskaraya dönme.
- iftihar**, A. a. [*fahr*'den] 1. Haklı olarak övünme. Koltuk kabartma. 2. Şeref, şan. • *Iftihar-ül-ulema*, *iftihar-ül-emasil vel akran*, âlimlerin (sarıklıların) şanına neden olan, benzer ve eşitlerinin övünmelerine neden olan (sarıklılar için kullanılır resmi deyimdi); *maaliftihar*, *iftihar* duyarak; *ma-bihiliftihar*, *iftihar* nedeni; *nişan-i iftihar*, II. Mahmut tarafından çıkarılmış nişan; *iftihar madalyası*, (yahut sanayi madalyası) II. Abdülhamit zamanında çıkarılmış madalya.
- iftikad**, A. a. Arayıp sorma.
- iftikâk**, A. a. [*fekk*'ten] Rehin kurtarma. Rehinden çıkarma.
- iftikâl**, A. a. Çok çalışma, çok uğraşma.

- iftikar**, A. a. [*fakr*'dan] 1. Büyük ihtiyaç, çok ihtiyacı olma. 2. Fakirliği, yoksulluğu belli etme, gösterme.
- iftikâriyye**, A. a. [*fikr*'den] Fransızcadan *idealisme* (idealizm) karşılığı olarak yapılmıştır. • *Iftikâriyye-i tarihiyye*, Fransızca *idealisme historique* karşılığı (XX. yüzyıl).
- iftira**, A. a. Birine yalandan bir suç yükletme.
- iftirak**, A. a. [*fark*'tan] 1. Ayrılma. 2. Dağılma, perişan olma.
- iftiras**, A. a. 1. Zorla yere yattırma, yıkma. 2. Yırtıcı hayvan yakalama, avlama.
- iftisad**, A. a. (*sat* ile) Kan alma.
- iftisal**, A. a. (*sad* ile) 1. Sütten kesme. 2. Fidanı başka yere dikme.
- iftitah**, A. a. [*feth*'den] 1. Açma. 2. Başlama.
- iftitahî**, **iftitahiyye**, A. s. Açmayla, açılışla, başlamayla ilgili. • *Nutk-i iftitahî*, açış söylevi, konuşması.
- iftitan**, A. a. [*fitne*'den] Fitneye uğrama.
- iftizah**. Bkz. *iftidah*.
- iftizaz**, A. a. 1. Kızlık bozma. 2. Dul kadının iddetten çıkması.
- ifzah**. Bkz. *ifdah*.
- ifzal**. Bkz. *ifdal*.
- igare**, A. a. 1. Gece baskını yapma. 2. Çapulculuk.
- igase**, A. a. Yardım etme.
- igbirar**, A. a. [*gubar*'dan] 1.

- Tozlanma, toz konma. **2.** Gücenme, kırılma.
- igfal**, A. a. [gaflet'ten] **1.** Yanılıp yanlış iş yaptırma. **2.** Aldatma, aldatılma. [ç. igfalât].
- igfaliyyat**, A. a. Yanılıp aldatmak için söylenen sözler.
- iglâ**, A. a. [galâ'dan] Fiyat yükseltme, pahalandırma.
- iglâf**, A. a. [gilâf'tan] Kına, kılıfa koyma.
- iglâk**, A. a. **1.** Kapama. Karıştırma. **2.** (Ya.) Sözü karışık ve anlaşılmaz biçimde söyleme.
- iglât**, A. a. [galat'tan] Yanlışla götürme.
- iglâz**, A. a. [galiz'den] Kaba, kötü söyleme.
- igma**, A. a. Bayılma.
- igmad**, A. a. **1.** Kınına, kılıfına koyma. **2.** Birçok şeyleri bir yere tıkma.
- igmam**, A. a. Gamlandırma, acılandırma.
- igmaz**, A. a. Göz yumma. Görmezlikten gelme. • *Igmaz-i ayn*, k u s u r u görmezlikten gelme.
- igmaz**, A. a. (ze ile) **1.** Gammazlama. **2.** Ayıplama. **3.** Tahkir etme.
- igna**, A. a. [gına'dan] **1.** Zenginleştirme. **2.** Muhtaç bırakmama.
- igra**, A. a. **1.** Özendirme. **2.** Hirsını uyandırma. **3.** Kışkırtma.
- igrak**, A. a. **1.** Suya boğma, suya batırma, boğma. **2.** (Ya.) Boğunç [ç. igrakat].
- igrakiyyat**, A. a. Aşırı abartma-

lı sözler.

- igrar**, A. a. Batırma.
- igras**, A. a. (sin ile) Toprağadikme, dikilme, ağaç dikme.
- igtida**, **igtiza**, A. a. [gıda'dan] Gıdalanma, beslenme.
- igtimam**, A. a. (gam'dan) Kederlenme, üzülmeye, tasalanma.
- igtina**, A. a. [gına'dan] Zenginleştirme. Zengin olma.
- igtinam**, A. a. **1.** Yağma ve çapulculuk. **2.** Zahmetsiz bir kazanç sayma. • *Igtinam-i fırsat*, fırsatı yakalama, kaçırmama.
- igtirab**, A. a. [gurbet'ten] Gurbete çıkma.
- igtirak**, A. a. [gark'tan] **1.** Suya batma. **2.** Soluğu kuvvetle içe çekme.
- igtirar**, A. a. [gurur'dan] **1.** Gururlanma, güvenilmeyecek şeye güvenme. **2.** Aldanma. **3.** Gaflette olma.
- igtisab**, A. a. [gasb'dan] Zorla alma.
- igtisal**, A. a. [gasl'den] Yıkama.
- igtişaş**, A. a. [gış'tan] **1.** Karışıklık. **2.** Duruluğu, arılığı kaybolma, bozulma. [ç. igtişaşat].
- igtiyab**, A. a. [gıyab'dan] Arkadan yerme.
- igtiyal**, A. a. Baskın yapıp öldürme.
- igtiyaz**, A. a. (zı ile) Öfkelenme, gazaba gelme.
- igtiza**. Bkz. igtida.
- igtizab**, A. a. (dat ile) **1.** Öfkelenme, gazaba gelme. **2.** Gücenme.
- igva**, A. a. [gavaye'den] Yolu

- şaşırtma. Baştan çıkarma, azdırma.
- igzab**, A. a. [gazab'dan] Gazaba getirme. Kızdırma.
- ihaf**, A. a. (*elif, ya, ha* ile) Korkutma.
- ihafe**, A. a. [havf'tan] Korkutma.
- ihale**, A. a. [havl'den] **1.** Bir işi birinin üzerine bırakmak. **2.** Artırma ya da eksiltme işinde istekliye bırakma.
- ihaleten**, A. be. İhale yoluyla üzerine bırakarak.
- iham**, A. a. [vehm'den] **1.** Vehme düşürme. **2.** (Ya.) İki anlamlı sözlerden en az kullanılan anlamı bilerek kullanma. • *Iham-i kabîh*, edep ve terbiye dışı anlamı bilerek kullanma. [ç. ihamat].
- ihan**, A. a. [vehn'den] Bir kimseyi zayıf, kuvvetsiz tutma. Güçsüzlendirme.
- ihanet**, A. a. [hevn'den] **1.** Haksızlık. **2.** Hainlik.
- ihanet**, A. a. Hain olma. Hainlik etme.
- ihata**, A. a. **1.** Kuşatma, etrafını çevirme. **2.** Geniş bilgi, tam kavrayış.
- ihbar**, A. a. [haber'den] Haber verme. Bildirme, anlatma. [ç. ihbarat].
- ihbari**, **ihbariyye**, A. s. (Dilb.) Bir olay haber veren eylem kipleriyle bu kiplerden yapılmış tümceler; basit zaman [ç. ihbariyyat].
- ihbariyye**, A. a. Kaçak eşyanın habercilerine verilen para.

- ihbarname**, F. a. [ihbar-name] Haber verme kâğıdı. Yazıyla bir haber verme.
- ihbat**, (*ha, tı* ile) Kaldırma, geçmez kılma.
- ihcac**, A. a. (*ha* ile) (Kendi yerine başkasını) hacca gönderme, gönderilme.
- ihcal**, A. a. (*hı* ile) [hac'den] Utandırma.
- ihda**, A. a. (*he* ile) [hidayet'ten] Doğru yola götürme.
- ihda**, A. a. Bir.
- ihda'**, A. a. [hediye'den] Hediye verme. Hediye gönderme.
- ihdad**, A. a. (*ha, dal* ile) Keskinleştirme.
- ihdad**, A. a. (Hek.) Gövdenin derisi şişme.
- ihdaf**, A. a. Karşısına dikilip durma. Hedef olma.
- ihdaiyye**, A. a. (*he* ile) Hediye etme yazısı.
- ihdar**, A. a. (*he, dal* ile) **1.** Kaldırma, battal etme. **2.** Boşa harcama.
- ihdas**, A. a. (*ha* ile) [hades'ten] Meydana getirme. Peyda etme.
- ihfa**, A. a. (*hı* ile) [hafi'den] Gizleme. Saklama.
- ihkak**, A. a. (*hı, kaf* ile) [haktan] Hakkı, yerine getirme.
- ihkâm**, A. a. [tahkim'den] Sağlamlama.
- ihlâ'**, A. a. [hulv'den] Tatlılandırma.
- ihlâ**, A. a. [halâ'dan] Boşaltma.
- ihlâf**, A. a. Yemin ettirme, ant içirme.
- ihlâk**, A. a. [helâk'tan] Harca-

ma, tüketme. Yok etme, öldürme.

ihlâl, A. a. [halel'den] Bozma. Sakatlama.

ihlâl, A. a. [mahal'den] Yer belli etme. Fransızca *localisation* (yerleştirme) karşılığı. (XX. yüzyıl).

ihlâs, A. a. [hulûs'tan] 1. Doğru, temiz sevgi. 2. İçten gelen bağlılık. • *Sure-i ihlâs*, "Kul hüvallahî ehadd..." suresi.

ihlâsperver, F. s. [ihlâs-perver] İhlas sahibi.

ihlîl, A. a. (Ana.) Erkeklik organının deliği.

ihlîlec, A. a. (he ile) Halile ağacı meyvesi.

ihlîlecî, A. s. Yumurta biçimi, söbe.

ihmad, A. a. (hı ile) Alevi bastırma.

ihmal, A. a. [haml'den] Bir şey yükletme.

ihmal, A. a. 1. Önem vermemek. 2. Üste düşeni yapmama, savsaklama.

ihmirar, A. a. [hamr'dan] Kı-zarma, kızılık.

ihnak, A. a. [hunk'tan] Boğma.

ihnasîyye. Bkz. ahnasîyye.

ihrab, A. a. (ha ile) Savaşa sürükleme.

ihrab, A. a. (hı ile) Harap etme, perişan etme.

ihrab, A. a. (he ile) 1. Çalışıp didinme. 2. Kaçma zoruna bırakma.

ihrac, A. a. [huruc'dan] 1. Dışarı atma, çıkarma. 2. Bir şey ya da yerden çıkararak elde et-

me. 3. Fazla nesneyi dış ülkelere gönderme, dışsatım.

ihracat, A. a. [ihrac ç.] Bir ülkenin tarım ya da sanayi ürünlerinin fazlasını b a ş k a ülkelere satma, dışsatım.

ihrak, A. a. [hark'tan] Yakma. Ateşe atma. • *Ihrak bin-nâr*, insanı diri diri ateşe atıp yakma.

ihram, A. a. [harem'den] 1. Hacıların giydikleri dikişsiz elbise. 2. Arapların büründükleri büyük yün çarşaf. 3. Yere ya da sedîre serilen yün yaygı.

ihraz, A. a. [hıız'dan] Bir şey kazanma. Elde etme. Manevi onura ulaşma.

ihsa', A. a. [hasî'den] Sayma. • *Nâkabil-i ihsa'*, sayılamaz.

ihsaî, **ihsaîyye**, A. s. Sayımla ilgili.

ihsaîyyat, A. a. Fransızca *statistique* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır, istatistik, sayılama. (XX. yüzyıl).

ihsan, A. a. [hasen'den] 1. İyi-lik etme. 2. Bağış, bağışlama. 3. Bağışlanan şey. 4. Lütuf, iyilik. • *Ihsan alel ihsan*, ihsan üstüne ihsan, katmerli bağış; *el ihsan bittemam*, bir şey verilince tamamıyla verilmeli. [ç. ihsanât].

ihsan, A. a. (ha, sat ile) [hısn-dan] 1. Sağlamlaştırma, berkitme. 2. Korunma, sakınma, kaçınma. 3. Evlenme.

ihсандide, F. s. [ihsan-dide] İhsan görmüş, bağış almış. Min-

- neti olan. [ç. ihsandidegân].
- ihşar**, A. a. (*ha, sin* ile) [hasr'dan] **1.** Kısa olma, kısaltma. **2.** Sıkıştırma.
- ihşas**, A. a. [hiss'ten] **1.** Duyma. Beş duyudan biriyle duyma. **2.** Duyurulma. Başkasına üstü kapalı a n l a t m a. **3.** (Ruhb.) Duyum. Fransızca *double sensation* sözü *ihşas-i muzaaf*; *pseudo-sensation* sözcüğü *ihşas-i kâzib*'le karşılanmıştır (XX. yüzyıl) [ç. ihşasat].
- ihşas**, A. a. (*ha, sat* ile) [hisseden] **1.** Pay verme, verilme. **2.** Paylaşma, paylaşılma.
- ihşasat**, A. a. [ihşas ç.] Duyurular, duyuruşlar.
- ihşasî, ihşasiyye**, A. s. (Ruhb.) Duyumsal.
- ihşat'**, A. a. (*hi, ti* ile) **1.** Yanılma, yanıltilma. **2.** Yanılma.
- ihşar**, A. a. [hutar'dan] **1.** Hatırlatma. **2.** Dikkati çekme, uyarma. [ç. ihtarat].
- ihşas**, A. a. [husus'tan] **1.** Bir kimsenin bir şeyle uğraşıp durması, onda derinleşmesi. Uzmanlık. **2.** Bir adama çok bağlılık.
- ihşabak**, A. a. Kumaş dokuma, bez örme.
- ihşibar**, A. a. [haber'den] **1.** Bir kimseyi anlamak için sınama. **2.** Bir kimseyi deneme.
- ihşibarî**, A. s. Deneyip yoklamaya ait, onunla ilgili anlamına olarak *tedribî, tecrübî* sözleriyle birlikte Fransızca *empirique* felsefe terimine karşılık

yapılmıştır, görgül, deneysel, ampirik (XX. yüzyıl).

- ihşibariyye**, A. a. Deneyip yoklayıcı anlamına olarak *tedribiyye, tecrübîyye* sözleriyle birlikte Fransızcadan *empirisme* felsefe terimine karşılık olarak yapılmıştır. (görgüçlük, d e n e y c i l i k, ampirizm) (XX. yüzyıl).
- ihşibas**, A. a. [habs'tan] Tutulma, tutkunluk. Kapanıp kalmak. XIX. yüzyıl hekimlik terimlerinde kullanılan bu söz, XX. yüzyılda Fransızcadan *refoulement* felsefe teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır; itilme. [ç. ihtibasat].
- ihşicab**, A. a. [hicab'dan] Örtünme. Saklanma. Gizlenme.
- ihşicac**, A. a. [hüccet'ten] Tanıt ve kanıt gösterme. [ç. ihticacat].
- ihşicam**, A. a. [hacamet'ten] Hacamat olma, kan aldırma.
- ihşida'**, A. a. [hud'a'dan] Oyun etme. Hilecilik.
- ihşida'**, A. a. [hidayet'ten] **1.** Doğru yola girme. **2.** İslamlığı kabul etme.
- ihşidad**, A. a. (*ha, te, dal* ile) **1.** Keskinleştirme. **2.** Öfkelenme.
- ihşifa**, A. a. [hafî'den] Gizlenme. Saklanma.
- ihşifal**, A. a. Büyük bir alayla tören yapma. [ç. ihtifalât].
- ihşikak**, A. a. Taraflardan her birinin haklı olduğunu ileri sürmesi, çekişme.
- ihşikan**, A. a. [hukne'den] **1**

Tenkîye ya da şırınga kullanma. **2.** Kanın bir yere toplanması, kan birikmesi.

ihlikar, A. a. [hakaret'ten] **1.** Hakarete katlanma. **2.** Hakaretle bakma. Göz tutmama.

ihlikâr, A. a. Madrabazlık, vurgunculuk.

ihlikâl, A. a. (*hı, te, ayın* ile) Kadın boşanma.

ihlikâc, A. a. Çarpınma, çarpıntı. Seğirme. [ç. ihlikâcat].

ihlikâf, A. a. [hulf'ten] Uyumsuzluk, uyumsuzluk. [ç. ihlikâfat].

ihlikak, A. a. (*hı, kaf* ile) Yalan uydurma. [ç. ihlikakıyyat].

ihlikak, A. a. (*ha, te, kaf* ile) Tıraş etme, edilme.

ihlikâl, A. a. [halel'den] **1.** Bozulma, bozukluk. **2.** Karışıklık, düzensizlik. [ç. ihlikâlât].

ihlikâm, A. a. [hulm'den] **1.** Düş azma. **2.** Ergen olma.

ihlikâs, A. a. **1.** Usulca ve el çabukluğuyla aşırma. **2.** Çalma, hırsızlama. [ç. ihlikâsat].

ihlikât, A. a. [halt'tan] Karışma. Karışıp görüşme. Birlikte bulunup konuşma. [ç. ihlikâtat].

ihlikâtgâh, F. a. [ihlikât-gâh] İhtilat yeri.

ihlikima, A. a. [himye'den] Perhiz.

ihlikimal, A. a. [haml'den] **1.** Yüklenme. **2.** Mümkün olma. Akla yakın olma. **3.** Olasılık. [ç. ihlikimalât].

ihlikimaliyye, A. a. Fransızca *probabilisme* karşılığı; olasıcılık (XX. yüzyıl).

ihlikimam, A. a. [himmet'ten] Çok dikkatle çalışma. Önemle inceleme [ç. ihlikimamat].

ihlikimar, A. a. [hamr'dan] Mayalanıp kaynamama. Ekşiyip mayalanma.

ihlikinak, A. a. [hunk'tan] Boğazın sıkılıp tıkanması yüzünden nefes alamama. Boğulma. • *Ihtinak-i rahm*, Fransızca *hysterie* karşılığı; isteri.

ihlikira, A. a. **1.** Benzeri görülmemiş bir şey icat etme. Bulgu, buluş. **2.** Asılsız bir şey uydurup gerçeğe gibi gösterme. [ç. ihlikira'at].

ihlikirab, A. a. (*ha, te* ile) Savaşma.

ihlikirak, A. a. [hark'tan] **1.** Yanma, tutuşma. Yanıp kül olma. **2.** (Gökb.) Bir gezegenin güneşe yaklaşması, güneşle aynı burçta bulunması.

ihlikiram, A. a. [hürmet'ten] Saygı. • *Vacib-ül-ihlikiram*, saygıdeğer.

ihlikiramat, A. a. [ihlikiram ç.] Saygılar. • *Ihtiramat-i faika*, üstün saygılar.

ihlikiramkâr, A. s. [ihlikiram-kâr] Saygılı.

ihlikiras, A. a. (*ha, te, sin* ile) [hırasat'ten] Sakınma, korunma, kaçınma.

ihlikiras, A. a. (*te, sat* ile) [hırsat'tan] Şiddetli istek. Bir şeyin olmasına şiddetle çalışma. Tutku. [ç. ihlikirasat].

ihlikiraz, A. a. [hırs'dan] Sakınma, çekinme.

ihlikirazi, A. s. Çekinmeyle ilgi-

li. Çekinmeye ait. • *Kayd-i ihtirazi*, ilerisi için katılan bir kayıt.

ih̄tisab, A. a. [hesab, hisab'dan] 1. Hesap sorma. 2. Ceza. 3. Eskiden belediye işlerine bakan memurun işi ve dairesi. 4. İhtisap dairesinin aldığı vergi.

ih̄tisabiyye, A. a. Belediye vergisi.

ih̄tisad, A. a. (*ha, te, sad* ile) [hasad'dan] Ekin biçme, biçilme.

ih̄tisam, A. a. (*hı, sat* ile) Karşılıklı düşmanlık etme.

ih̄tisar, A. a. (*hı, te, sat* ile) [hasr'dan] 1. Sözü'nün kısaltılması. İşe yaramaz ayrıntıların çıkarılması. 2. (Mat.) Sadeleştirme. • *A l a tarik-il-ih̄tisar*, kısaltma yoluyla. [ç. ihtisarat].

ih̄tisaren, A. be. Kısaltarak, kısaca.

ih̄tisas, A. a. [hiss'ten] Hissetme. Duygulanma. Fransızca *sensation* sözcüğüne karşılık olarak kuraldışı yapılmış ve çok kullanılmış bir sözdür; sonraları *sentiment* sözüne karşılık tutulmuş ve *ih̄tisas-i def'i*, *-faide*, *-hüsn*, *-kerih*, *-leziz*, *-menfaat*, *-mükellefiyet*, *-tedeyyün*, *-teklif*, *-vacib*, *-vazife*, *-zevk* gibi tamlamaları meydana getirilmiştir; duygu. [ç. ihtisarat].

ih̄tişad, A. a. Birikme. Toplanma.

ih̄tişam, A. a. [haşmet'ten] Etrafında insan ve taraflı çoklu-

ğu. Gürültülü gösteriş, gösterkem.

ih̄titaḅ, A. a. [hutbe'den] Nikâhla isteme.

ih̄titaḫ, A. a. [haff'tan] 1. Kapıp götürme. 2. Göz kamaştırma.

ih̄tital, A. a. Gizli söylenen sözü dinleme. Kulak kabartma.

ih̄titam, A. a. [hitam'dan] İş bitme. Sona erme.

ih̄titan, A. a. (*hı, tı* ile) [hitan'dan] Sünnet ettirme.

ih̄titat, A. a. Yukardan aşağı indirme.

ih̄tiva, A. a. İçine alma.

ih̄tiyaç, A. a. 1. Gereklilik, gereksinme. 2. Yokluk, yoksulluk. 3. Çaresiz kalıp isteme. (Ed. Ce.): • *ih̄tiyac-i azim*; *-ruh*; *-sevda*; *-sükût*; *-tefekkür*; *-zarafet*. [ç. ihtiyacat].

ih̄tiyal, A. a. [hile'den] Hile yapma. Düzen. [ç. ihtiyâlât].

ih̄tiyan, A. a. (*hı* ile) 1. Söзде durmama. 2. Hayınlık etme.

ih̄tiyar, A. a. 1. Seçme. 2. Katlanma, kabul etme. 3. Kendi isteğiyle davranma. 4. Yaşlı, kocamış. 5. (Fel.) Erkinlik.

ih̄tiyarat, A. a. [ih̄tiyar ç.] Takvimlerde gösterilen filan gün filan işi yapmalı ya da yapmamalı gibi hükümler.

ih̄tiyarî, **ih̄tiyariyye**, A. s. Zorla olmayan, insanın isteğine bırakılmış. [ç. ihtiyariyyat].

ih̄tiyat, A. a. İleriyi düşünme. İlerisini düşünerek davranma.

ih̄tiyaten, A. be. İhtiyatlı davranarak, ilerisini düşünerek.

ihtiyatî, ihtiyatiyye, A. s. İhtiyatla, gelecek zamanla ilgili.
ihiza, A. a. (hı, dat ile) Alçakgönüllü davranma.
ihizab, A. a. (hı, dat ile) Boyanma, renklenme.
ihizar, A. a. (ha, zel ile) Sakınma, korunma.
ihizar, A. a. [huzur'dan] Ölüme hazır olma. Can çekişme.
ihizaz, A. a. Titreme. Titreşim. Titreşme. Deprenme. (Ed. Ce).
 • *Ihtizaz-i asabî; -harir; -hayal; -nevhat; -rikkat.* [ç. ihtizazat].
ihvan, A. a. (hı ile) [ah ç.] 1. Candan dostlar. **2.** Bir tarikat, bir mezhep arkadaşları. • *İhvan-üs-sefa*, gizli bir Şii tarikatı.
ihvaniyat, A. a. Arkadaş, eş, dost mektupları.
ihve, A. a. [ah ç.] Arkadaşlar. Kardeşler.
ihya, A. a. [hayat'tan] 1. Diriltme, canlandırma. **2.** Taze can verircesine şenlendirme. **3.** Yeniden güçlendirme. **4.** Uyandırma. Canlandırma. **5.** Sabaha dek Tanrı'ya ibadet etme. • *Ihya-yi mevat*, işlenmemiş toprağı işleme, tarla açma, toprağı uyandırma.
ihya'kerde, F. s. [ihya'kerde] Meydana getirilmiş, yaptırılmış.
ihzar, A. a. [huzur'dan] Huzura getirme, hazır etme. [ç. ihzarat].
ika, A. a. [vuku'dan] Yapma, yaptıрма, oldurma. Düşürme.

ikab, A. a. (ayın, kaf, be ile) Azap, eziyet.
ikad, ikad, A. a. Yakma, tutuşturma.
ik'ad, ik'ad, A. a. [kuud'dan] 1. Oturtma. **2.** Bir hükümdar resmi olarak tahta çıkarılma, tahta oturtulma.
ikad, A. a. Bağlama, düğümleme.
ikaf, A. a. [vakf'tan] 1. Malını vakif durumuna sokma, vakfetme. **2.** Bir işten vazgeçme. **3.** Durdurma, alıkoyma.
ikale, A. a. Pazarlığı bozma.
ikâm. Bkz. akâm.
ikame, A. a. [kiyam'dan] 1. Oturma. **2.** Kaldırma; ayakta durdurma. **3.** Ortaya konma.
ikamet, A. a. [kiyâm'dan] 1. Oturma. **2.** Kaldırma; ayakta durdurma. **3.** Ortaya konma.
ikamet, A. a. [kiyam'dan] 1. Oturma. **2.** Namaz kılınacağı zaman müezzinin kamet getirmesi.
ikametgâh, F. a. [ikamet-gâh] Oturacak y e r. Oturulan yer.
ikan, A. a. [yakîn'den] Sağlam biliş.
ikaz, A. a. [yakaza'dan] 1. Uyanma. **2.** Gözünü açtırma, aklını başına toplatma.
ikbab, A. a. 1. Yüz üstü düşme, kapanma. **2.** Bir işin üzerine düşme, olmasına çaba gösterme.
ikbah. Bkz. ikbah.
ikbal, A. a. [kabal'den] 1. Tahlil düzgünlüğü. **2.** İşlerin doğru gitmesi. Halin iyi olması. **3.**

Birine doğru dönme. **4.** İsteme. **5.** Beğenilen cariye, gözde.

ikbalcu, *F. s.* [ikbal-cu] İlerleme ve büyüklük arayan. Onların peşinde.

ikbalperest, *F. s.* [ikbal-perest] İkbale çok düşkün.

ikdam, *A. a.* [kadem'den] **1.** İlerleme, ilerlemeye çalışma. **2.** Sürekli çalışma. [ç. ikdamat].

ikbar, *A. a.* (*kef* ile) Ulu görme, görülme.

ikdar, *A. a.* [kudret'ten] **1.** Kudret verme, güç kazandırma. **2.** Geçimini sağlama.

ikfal, *A. a.* (*kef* ile) Kefil gösterme.

ikfar, *A. a.* [küfr'den] Bir kimse için "kâfirdir" deme.

iklil, *A. a.* Taç.

ikmal, *A. a.* [kemal'den] Kemale erdirmeye. Tamamlama, bitirme.

ikmam, *A. a.* **1.** Elbiseye yen yapma. **2.** Ağaç tomurcuklanma.

ikna'. *Bkz.* ikna'.

ikrah, *A. a.* [kirh'ten] **1.** Zorla bir iş yaptırma. **2.** İğrenme. Tikslenme.

ikrahen, *A. be.* Kendisi istemediği halde. Zorla.

ikram, *A. a.* [kerem'den] **1.** Ağırılama. Saygı gösterme. **2.** İltifat için bir şeyler verme. **3.** Bağış. **4.** Hesap dışı verilen şey ya da yapılan indirme.

ikramen, *A. be.* İkrâm olarak.

ikramiyye, *A. a.* **1.** Bağışlar. Bahşişler. **2.** Hesap dışı veri-

len para. **3.** Piyangoda çıkan nesne.

ikrar, *A. a.* [karar'dan] **1.** Kararlaştırma. **2.** Dille söyleme. **3.** Kabul etme. **4.** Saklamayıp açıktan söyleme.

ikraz, *A. a.* [karz'dan] Borç verme. Ödünç verme. [ç. ikrazat].

iksâ, *A. a.* [kisvet'ten] Giydirmeye. Elbise verme.

iksâ', *A. a.* Sıkıntı, üzüntü verme.

iksad, *A. a.* [kesad'dan] Kesada düşürme. Kesatlandırma.

iksam, *A. a.* Ant içme.

iksar, *A. a.* [kesret'ten] Çoğaltma. Artırma. • *Iksar-i kelâm*, çok söyleme, sözü uzatma.

iksir, *A. a.* **1.** Eskiden kimyagerlerin olağanüstü etkili güçle varsaydıkları cisim. **2.** Etkili, yarar şurup. **3.** Bir şeyin olmasına neden en önemli madde.

ikşî'rar, *A. a.* Ürperme.

iktab, *A. a.* [ketb'den] Yazdırma.

iktibas, *A. a.* **1.** Ödünç alma. **2.** Bir fıkra ya da sözü olduğu gibi ya da anlamını aktarma. [ç. iktibasat].

iktida. *Bkz.* iktida.

iktidar, *A. a.* [kudret'ten] Güç yetme, yapabilme Fransızca'dan *potentiel* sözü *iktidar-i kâmin* (gizilgüç) olarak çevrilmiştir (XX. yüzyıl).

iktidari, *A. s.* Güç ve iktidara mensup. • *Fil-i iktidari*, yeterlik eylemi.

iktifa, A. a. [kifayet'ten] Yetinme. Yeter bulma. Fazla istememe.

iktifa. Bkz. iktifa.

iktihal, A. a. (he ile) Saçı sakalı kırışma, yaşlanma.

iktihal, A. a. Sürme çekme.

iktiham. Bkz. iktiham.

iktinah, A. a. [küh'n'ten] Bir işi kökten anlama. Gerçeği anlama.

iktinan, A. a. Gizlenme, saklanma, örtme, gizleme.

iktira, A. a. [kira'dan] Kiralama.

iktirab, A. a. Tasalı olma. Korkuyla acılanma.

iktiran. Bkz. iktiran.

iktisa', A. a. [kisvet'ten] Giyme, giyinme.

iktisab, A. a. [kesb'den] Kazanma, edinme. [ç. iktisabat].

iktisad, A. a. [kasd'dan] 1. Aşırı davranmama. 2. Tutma, tutum. 3. Biriktirme. Artırma, esirgeme. 4. Ekonomi.

iktisadî, A. s. Tutumla ilgili, ekonomik.

iktisadiyat, A. a. Tutum, iktisat bilgisi. İktisatla ilgili işler.

iktisam. Bkz. iktisam.

iktisar. Bkz. iktisar.

iktisas. Bkz. iktisas.

iktitaf, A. a. 1. Devşirme, derme. 2. Bir uğraşma sonucundan yararlanma. [ç. iktitafat].

iktitafiyye, A. a. Fransızcadan *eclectisme* karşılığı; seçmecilik. (XX. yüzyıl).

iktiyal, A. a. Kile ile ölçme.

iktiza, A. a. [kaza'dan] 1. Ge-

rekme. 2. İse yarama, yararlık.

ikval, A. a. Birine söylemediği sözü yakıştırma.

ilâ, A. a. [ulüvv'den] 1. Yüksetme. Yüceltme. Yukarı kaldırma. 2. Bir şeyin ününü artırma. • *İlâ-yi kelimetullah*, İslamlığı yükseltme; *-liva*, bayrağı yükseltme.

ilâ, A. il. -ye, -ye dek anlamıyla Arapça sözcüklere ulanır.

il'ab. Bkz. el'ab.

ilâc, A. a. (*elif*, *ye* ile) İçeri koyma, sokma.

ilâc, A. a. İlaç.

ilâcpezir, F. s. [ilâc-pezir] İlaç kabul eder, iyileşebilir, onulur.

ilâd, A. a. [velâdet'ten] 1. Doğurma. 2. Doğurtma.

ilâf, A. a. [ü l f e t t e n] Alıştırma. Ülfet etme.

ilâh, A. a. T a n r ı. [ç. alihe].

ilâhe, A. a. Kadın tanrı, tanrıça. [ç. alihat].

ilâhî, **ilâhiyye**, A. s. Tanrı'ya mensup, Tanrıyla ilgili. Tanrısal. • *İlm-i ilâhî*, Fransızca *theodicee* k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).

ilâhî, A. ün. Tanrım! Ey Tanrı!

ilâhiyyat, A. a. Felsefenin Tanrı'dan ve Tanrı'yla ilgili konulardan söz eden bölümü. Fr. *theologie* (Tanrıbilim).

ilâhiyye, A. a. Fransızca *deisme*, *theisme* karşılığı olarak yapılmıştır: yaradancılık, Tanrıcilik, deizm (XX. yüzyıl).

ilâhiyyun, A. a. 1. Tanrı varlığına inanan filozoflar. 2. Fel-

sefede Tanrı konularıyla uğ -
r a ş a n kimse.

i'lâl, A. a. 1. (A. Dilb.) İlet harf-
leri denen ve sözcük içinde bu-
lunan elif, vav, ye harfli bir ey-
lemin (fiil) asıl biçimiyle aldı-
ğı biçime nasıl girdiğini kura-
la uygulama. 2. (Man.) Ne-
denleme.

i'lâl. Bkz. a'lâl.

i'lâm, A. a. [ilm'den] 1. Bildir-
me, a n l a t m a. 2. (Huk.)
İlam. [ç. ilâmat].

ilân, A. a. [alen'den] 1. Mey-
dana çıkarma, belli etme. 2.
Yayına. Yaymak için gazetele-
re yazma. Gazetelerde bu
yolda yazılmış yazı. • *İlân-i*
harb, s a v a ş açma; -*iflâs*,
tüccarın işinde güçsüzlüğünü
resmi olarak söylemesi. [ç. ilâ-
nat].

ilânen, A. be. İlan yoluyla.

ilâve, A. a. 1. Katma, ek. 2. Ar-
tırma. 3. Bir gazetenin a s ı l
sayısından başka çıkardığı
nüsha. [ç. ilâvat].

ilâveten, A. be. Artırarak, ka-
tarak.

ilbas, A. a. [lebs'ten] Giydirme.

ilca', A. a. 1. Zorlama. Zorda
bırakma. 2. (Ruhb.) İçtepi.

ilcaat, A. a. [ilca ç.] Zorlama-
lar.

ilcam, A. a. Gem takma, takıl-
ma.

ilel, A. a. [illet c.] İletler. Has-
talıklar. Sakatlıklar.

ilel'an, A. be. Bu ana dek. Şim-
diye dek, hâlâ.

ilelebed, A. be. Ebede kadar,

sonsuz olarak.

ileyh, A. ad. O n a. • *Mef'ul-*
ün-ileyh, adın -e hali; *muzaf-*
un-ileyh, ad tamlamalarında
belirten.

ileyha, A. ad. (Dişil) Ona.

ilga, A. a. [lagv'den] Kaldırma,
bozma. Hükümsüz bırakma,
yürürlükten kaldırma.

ilgaz, A. a. [lûgaz'den] Sözde
amacı gizleme.

ilha', A. a. (he ile) Eğlendirme,
oyalama.

ilhab, A. a. (he ile) Aevlendir-
me.

ilhad, A. a. 1. Gerçek inançtan
cayma. 2. Tanrı varlığına, bir-
liğine inanmama. 3. Dinsizlik.

4. (Fel.) F r a n s ı z c a *atheis-*
me (tanrıtanımazlık) karşılığı
(XX. yüzyıl).

ilhah, A. a. 1. Bir şeyin kabulü
için son derece direnme. 2.
Üste düşme. 3. Sıkma, zorla-
ma.

ilhak, A. a. Katma. Katıştırma.
• *Redd-i Ilhak*, Birinci D ü n y a
Savaşı mütarekesinde ülkenin
bölünmesini kabul etmeyenle-
rin kurdukları bir 'dernek adı.
[ç. ilhakat].

ilham, A. a. 1. Tanrı'nın insan
yüreğine bir şey telkini. 2. Tel-
kin olunan şey. 3. Yüreğe do-
ğan şey, yüreğe doğma, içe
doğma, esin. [ç. ilhamat].

ilhamiyye, A. a. Kur'an, hadis,
fıkıhtan çok ilham e s e r i olan
kitaplara önem veren bir ta-
rikat.

ilka', A. a. Koma, bırakma. At-

ma, telkin. [ç ilka'at].
ilka'at, A. a. [ilka' c.] 1. Zararlı sözlerle zihin çevirme. 2. Baştan çıkarma, bozma.
ilkah, A. a. (Bitb.) Dölleme. Döllenme.
illâ, A. il. 1. -den başka, meğer. 2. Aksi halde. 3. İlle, mutlaka.
illet, A. a. 1. Hastalık. 2. Sakatlık. 3. Her zaman ortaya çıkan hastalık. 4. Sebep, bir şeyin nedeni. 5. Niyet, amaç. 6. (Man.) N e d e n. 7. (A. Dilb.) Bir sözcüğün asıl harfleri arasında huruf-i illetten biri bulunması. • *Huruf-i illet*, elif, vav, ye harfleri. [ç. ilel].
illî, A. s. Nedenle ilgili, sebebe ait, nedensel.
illiyet, A. a, Nedensellik.
illiyin, **illiyun**. A. a. Gökyüzünün ve cennetin en yüksek tabakası.
ilm, A. a. 1. Bilme, biliş. 2. Okumakla elde edilen bilgi. 3. Nazari bilgi. 4. Bilim. • *İlm-i ahlâk*, ahlak bilgisi; *-ahval-i cev*, meteoroloji; *-arz (ilm-ül-arz)* jeoloji (yerbilim); *-beden (ilm-ül-ebdan)*, hekimlik bilgisi; *-emraz (ilm-ül-emraz)*, patoloji; *-ensab (ilm-ül-ensab)*, jeneoloji; *-ensac (ilm-ül-ensac)*, dokubilim; *-ezeli*, öncebilim (Fr. prescience); *-hayvanat*, zooloji (hayvanbilim); *-hesab*, aritmetik; *-heyet*, astronomi (gökbilim); *-içtimai*, cemiyet bilgisi (toplumbilim); *iktisad*, ekonomi politik; *-ilahî*, teodise (Fr. theodisee); *-kihî*,

frenoloji; *-müstahasat*, paleontoloji; *-nebatat*, botanjik (bitkibilim); *-ruh (ilm-ür-ruh)*, psikoloji (ruhbilim); *-savt*, akustik; *-secaya*, etoloji (Fr. ethologie); *-terbiye-i efall*, pedagoji (eğitbilim); *-vezaif*, deontoloji, ödevbilim. [ç. ulûm].
ilma', A. a. 1. Parlatma. 2. İşaret etme.
ilmam, A. a. 1. Küçük günah işleme. 2. İki şey birbirine yaklaşma.
ilmî, **ilmiyye**, A. s. İlimle ilgili, bilimsel.
ilmihal, A. a. [ilm-i hal] Din kurallarını öğretmek için yazılmış kitap.
ilmiyyat, A. a. XX. yüzyılda Fransızcadan *epistemologie* (epistemoloji, bilgi kuramı) karşılığı.
ilmiyye, A. a. Fıkıh ve şeriat işleriyle uğraşan sarıklı sınıfı ve onların meslekleri.
ilsak, A. a. [lusuk'tan] Bitiştirme. Kavuşturma.
iltibas, A. a. [lebs'ten] Çok benzeyen iki şey arasında ayırma şaşırtmacı.
iltica, A. a. Koşup, kaçıp birine sığınma.
ilticagâh, F. a. [iltica-gâh] Sığınılacak yer ya da kimse.
iltifat, A. a. 1. Yüz çevirip bakma. 2. Dikkat. 3. Hatır sorma, gönül alma. 4. (Ya.) Sözü başka bir şahsa çevirme.
iltifatname, F. a. [iltifat-name] Övücü sözler taşıyan mektup, yazı.

iltifatperver, *F. s.* [iltifat-perver] İltifat eden.

iltiha', *A. a.* (*ha* ile) [lihye'den] **1.** Sakal salıverme. **2.** Ağaç kabuğu soyma.

iltihab, *A. a.* [lehb'den] **1.** Alevlenme, tutuşma. **2.** (Bir organ-da olan) Yangı.

iltihak, *A. a.* [luhk'tan] Katılma, karışma.

iltiham, *A. a.* (*elif, te, ha* ile) [lâhm'dan] Yara et peyda edip kapanma.

iltika', *A. a.* [lika'dan] Birleşme. Kavuşma.

iltikam, *A. a.* [lokma'dan] Lokma etme. Yutma.

iltikat, *A. a.* [lak'tan] Devşirip toplama. Kitaplardan toplama. [ç. iltikatat].

iltima', *A. a.* [lem'den] Parıldama.

iltimam, *A. a.* Konup durma. Konma.

iltimas, *A. a.* [lems'ten] **1.** Tutunma. **2.** Tutma. **3.** Yapılmasını isteme. [ç. iltimasat].

iltisak, *A. a.* [lûsuk'tan] **1.** Yapışma, kavuşma, birleşme, bitişme. **2.** (Bitb.) İki ayrı organın birbirine yapışması.

iltisakî, iltisakiye, *A. s.* **1.** İltisakla ilgili. **2.** Köklere birçok ekler alınarak türlü ilgiler oluşturan sözcük biçimleri kuran (dil), bitişken.

iltisam, *A. a.* **1.** Öpme. **2.** Tutma, tutunma, örtünme.

ltiva, *A. a.* **1.** Sarılma. Sarılıp dolaşma. **2.** Eğrilme. Büklüm büklüm olma. **3.** Eğri durma, dalgalanma. **4.** (Fiz.) Burulma.

5. (Yerb.) Kıvrılma. [ç. iltivaat].

iltiyam, *A. a.* Yara kapanıp unulma.

iltiyampezir, *F. s.* [iltiyam-pezir] Yara kapanabilir, iyi olabilir.

iltizak, *A. a.* (*ze* ile) Yapışma.

iltizam, *A. a.* [lüzum'dan] **1.** Kendi için gerekli sayma. **2.** Birinin yanını tutma. **3.** Gerektirme. **4.** Devlet gelirlerinden birinin toplanmasını üste alma. • *iltizam-i ma-lâ yülezem*, boşuna zahmet, gereksiz şeyle uğraşma; *bil-iltizam*, iş edinerek, mahsus, isteye isteye. [ç. iltizamat].

iltizamî, iltizamîyye, *A. s.* İsteyerek, bilerek yapılan.

iltizaz, *A. a.* [lezzet'ten] Hoş bulma, lezzet duyma.

ilye, *A. a.* Sağrı budu. But.

ilyeteyn, *A. a.* Sağ ve sol but. Kabae tler.

ilyevî, *A. s.* Butla ilgili.

ilzak, *A. a.* [lazk'tan] Yapıştırma, yapıştırılma.

ilzam, *A. a.* (*elif, ze* ile) Cevap veremez duruma getirme. Susturma. [ç. ilzamiyat].

îma, *A. a.* **1.** İşaret. **2.** İşaretle, açıktan olmayarak anlatma, dokundurma.

i'mâ', *A. a.* Kör etme.

imad, *A. a.* (*ayın* ile) Direk. Kolon. • *Imad-üd-din*, dinin direği; *zat-ül-i mad*, direkli. [ç. a-mide].

i'mal, *A. a.* [amel'den] **1.** Yapma. **2.** İşleme. **3.** Kullanma. Meydana getirme.

i'malât, *A. a.* [i'mal] Bir fabri-

- ka ya da ülkenin sanayi işleri.
- imale, imalet**, *A. a.* [meyl'den] **1.** Bir yana eğme, yatırma. **2.** (Ya.) Vezne uydurmak için sözcüğü uzun söyleme. [ç. imâlât].
- imam**, *A. a.* **1.** Namazda kendisine uyulan kimse. **2.** Önde bulunan kimse. **3.** Mezhep konularında uyulan kimse. **4.** Şeriat konularında oy sahibi olan kimse. **5.** Bir bilim ya da fende sözü senet tutulacak kimse. **6.** Halife olan kimse. [ç. eimme].
- imame, emame**, *A. a.* **1.** İmamlık. **2.** Sarık. **3.** Çubuk ya da tesbih ucundaki kehlibar parçası.
- imamedar, amamedar**, *F. s.* [imame-dar] Sarıklı.
- imamet**, *A. a.* **1.** İmamlık. **2.** Mezhep ve bilgi işlerinde imam unvanı. **3.** Halifelik.
- iman**, *A. a.* [emn'den] **1.** İnanma, inanç. **2.** İslamı kabul etme.
- imān**, *A. a.* [maan'dan] **1.** Bir şeyde pek ileri gitme. **2.** İnceden inceye bakma, inceleme.
- imaniyye**, *A. a.* Fransızca *fideisme* (inancılık, fideizm) karşılığı. (XX. yüzyıl).
- imar**, *A. a.* [umran'dan] Şenlendirme. Bayındırma. [ç. imarat].
- imaret**, *A. a.* (*ayın* ile) **1.** Bayındırlık. **2.** Fakirlere, medrese öğrencilerine ekmek, yemek dağıtılan yer. [ç. amayir, umarat].

- imata**, *A. a.* Uzaklaştırma. Uzaklaştırılma.
- imate**, *A. a.* [mevt'ten] Ölü haline koyma. Öldürme, öldürülme.
- imdad**, *A. a.* [meded'den] **1.** Yardım. **2.** Yardıma gönderilen kuvvet.
- imha**, *A. a.* [mahv'den] Yok etme.
- imhal**, *A. a.* [mehl'den] Mühlet verme. Bir süre daha sonraya bırakma.
- imkân**, *A. a.* [mekânât'ten] Olabilecek durumda bulunma. Olabilirlik. • *Adem-i imkân*, olamazlık; *adîm-ül-imkân*, olamaz.
- imlâ**, *A. a.* [melâ'dan] Doldurma.
- imlâ**, *A. a.* [imlâl'den] **1.** Söyleyip yazdırma. **2.** Bir dilin sözcüklerini, ibaresini doğru yazmak bilgisi. Yazım.
- imlak**, *A. a.* Çok fakir düşme.
- imlâl**, *A. a.* [melâl'den] Usandırma, usandırılma.
- imran**. *Bkz.* umran.
- imrar**, *A. a.* [mürur'dan] Geçirme.
- imruz**, *F. be.* [im-ruz] Bugün.
- imsak**, *A. a.* (*sin*, *kaf* ile) [misk'ten] **1.** Bir şeyden el çekme, perhiz. **2.** Belirli zamanda oruca başlama. Oruç başlama zamanı. **3.** Yemez içmez adamın durumu, cimrilik.
- imsakiyye**, *A. a.* Oruç açma saatlerini gösterir çizelge.
- imsas**, *A. a.* (*sat*, *sat* ile) [mass'tan] Emdirme. Emdirilme.

imşeb, *F. s.* [im-şeb] Bu gece.
imtidad, *A. a.* [medd'den] 1. Uzama. 2. Uzun sürme. 3. Uzayıp gitme. 4. (Geo.) Uzam.
imtihan, *A. a.* [mihan'dan] 1. Deneme. Sinama. 2. Okullarda öğrencilere sınıf geçme için sorulan sorular. Sınav.
imtilâ, *A. a.* [melâ'dan] 1. Dolma. 2. Dolgunluk. 3. Kan toplanma, kan durma.
imtina', *A. a.* [men'den] 1. Çekinme, yapmama. 2. Olamayıp, imkânsızlık. Olanaksızlık.
imtinan, *A. a.* [minn'den] Başa kakma, minnet.
imtisal, *A. a.* [misl'den] 1. Bir örneğe göre davranma. 2. Alınan emre tam uyararak davranma.
imtisalen, *A. be.* Uyarak, bağlı olarak.
imtisas, *A. a.* (*sat* ile) [mass-tan] 1. E m m e, emerek çekme. 2. (Dirb.) Soğurma, emilme.
imtiyaz, *A. a.* 1. Başkalarından ayrılma. Farklı olma. 2. Ayrıcalık. 3. Bir işi başkaları yapmamak üzere bir kimse ya da kurula v e r m e. 4. Resmi izin, özel izin.
imtiyazat, *A. a.* [imtiyaz ç.] İmtiyazlar. İzinler. • *İmtiyazat-ı ecnebiye*, kapitülasyonlar.
imtizac, *A. a.* [mezc'den] 1. Karışabilme. 2. Birbirini tutma, uygunluk. 3. İyi geçinme. Uyuşma. 4. (Kim.) Kaynaşma.
imza, *A. a.* Bir hükmün geçer-

liği için eliyle adını yazma.

in, *F. a.* Bu. • *In ü ân*, şu bu.
ina', *A. a.* Kab. Sahan, tencere gibi şey. [ç. evani].
inabe, **inabet**, *A. a.* 1. Günahlardan tövbe edip Hakka dönme. 2. Bir mürşide başvurup tarikate girme. 3. Bir kimseyi başka birinin yerine geçirme.
inad, *A. a.* Ayak direme. Sözünden vazgeçmeme.
inaden, *A. be.* İnat olsun diye.
inadiyye, *A. a.* (Fel.) Hakayık-ı eşyayı i n k â r edenler yolu.
inaha, *A. a.* Deve çökertmek.
in'am, *A. a.* [nimet'ten] Nimet verme. İyilik etme. [ç. in'amat].
iname, *A. a.* Uyutma, uyutulma.
inan, *A. a.* 1. Dizgin. 2. İdare, yürütme. • *Atf-ı inan*, bir yana yönelme; *hem-inan*, *inan ber inan*, at başı birlikte.
inankeş, *F. s.* [inan-keş] Dizgin çeken. Hesaplı giden.
inanrîz, *F. s.* [inan-rîz] Dizgin bırakmış, koşturucu.
inantab, *F. s.* [inan-tab] Dizgin çevirip dönen.
inare, *A. a.* [nur'dan] Nurlandırma. Aydınlatma.
inas, *A. a.* [ünsa ç.] Kadınlar, kızlar.
i'nat, *A. a.* 1. Zahmete uğratma, uğratılma. 2. Mukayyet kafiye ve mukayyet seci sanatı.
inayet, *A. a.* 1. Dikkat, gayret. 2. Lütuf, iyilik. • *Inayet-i rab-baniyye*, Fransızca *providen-*

tialisme (kayracılık) karşılığı (XX. yüzyıl) [ç. inayât].

inayetkâr, *F. s.* [inayet-kâr] Yardım ve iyilik eden.

inba', *A. a.* Haber verme.

inbah, *A. a.* **1.** Uyandırma, uyarma. **2.** Kımıldatma, harekete getirme.

inbat, *A. a.* [nebat'tan] (Bitki). Bitirme, bitmesini sağlama.

inbias, *A. a.* [biset'ten] **1.** Gönderme. **2.** İleri gelme, ortaya çıkarma.

inbîk, *A. a.* İmbik.

inbisat, *A. a.* [bast'tan] **1.** Yayılma, açılma. **2.** İç açılma, ferahlanma. **3.** (Fiz.) Genleşme.

inca', *A. a.* Kurtarma, kurtarılma.

incaz, *A. a.* Yerine getirme. • *Incaz-i vaad*, sözünü yerine getirme.

İncil, *A. a.* İsa peygamberin kutsal kitabı. [ç. enacil].

incilâ, *A. a.* [cilâ'dan] **1.** Parlama, cilalanma. **2.** Görünme, belli olma.

incimad, *A. a.* Donma.

incirar, *A. a.* Çekilme. Çekilip bir sona erme. • *Incirar-i kelâm*, sözgelisi.

incizab, *A. a.* [cezb'den] **1.** Çekme, çekilme. **2.** Gökcisimlerinin birbirini çekmeleri.

incizam, *A. a.* (zel ile) Kesilme.

incizam, *A. a.* (ze ile) **1.** Kırılma, kemik kırılma. **2.** (A. Dilb.) Son harfi harekesiz söyleme.

İnd, *A. a.* Yan, taraf. Yön. Kat.

İnd-, *A. ad.* **1.** Yanında, göre, lıkrince. **2.** Olunca, olduğu

halde. • *Ind-Allah*, Tanrı yanında, *ind-el-ba'z*, kimilerince; *ind-el-hace*, ihtiyacı olunca, gerekince; *ind-et-tahkik*, araştırma sonunda.

indab, *A. a.* [nedbe'den] Yarı iyileşip kabuk bağlama.

İndî, *A. s.* Bir kimsenin kendi kurduğu. Kendi yargısı, kendince.

İndifa', *A. a.* [def'den] **1.** Ortadan kalkma. **2.** Yer yer baş gösterme. **3.** (Yerb.) Püskürme. [ç. indifaat].

İndifaî, *A. a.* Püskürmeyle ilgili.

İndihaş, *A. a.* Çok korkma.

İndimac, *A. a.* Birbirine geçme. Kilitlenme.

İndirac, *A. a.* [derc'den] İçine koyma, arasına sıkıştırma.

İndiras, *A. a.* Kökten yıkılma. Adı, izi silinme.

İndiyal, *A. a.* İçin çok sürmesi. Çok ishal olma.

İndiyyat, *A. a.* Birinin kendince uydurduğu şeyler. Kuruntular.

İneb, *A. a.* Üzüm. • *Ineb-i kelb*, (Bitb.) Köpeküzümü.

İnebe, *A. a.* Üzüm tanesi.

İnebî, *A. a.* Üzüm biçiminde.

İnfak, *A. a.* [nafaka'dan] Nafaka verip geçindirme. Besleme. • *İnfak-i muhtacîn*, muhtaçları, yoksulları besleme.

İnfar, *A. a.* Ürkütme, ürkütülme.

İnfaz, *A. a.* [nüfuz'dan] (Emri) Yerine getirme.

İnfial, *A. a.* [fiil'den] **1.** Gücen-

me, darılma. **2.** Ruhun kabul ettiği her türlü değişiklikler ve etkilenmeler. (Fransızcadan *p a s s i o n* karşılığı kullanılmıştır: edilgi). [ç. infialât].
inficar, A. a. [fecn'den] **1.** Tanatma. **2.** (Dirb., Bitb.) Çatlatma.
infihâm, A. a. [fehmden] Anlaşılma.
infikâr, A. a. [fekkt'en] **1.** Ayrılma. Ayrı düşme. **2.** Yerinden ayrılma.
infilâk, A. a. [felâktan] **1.** Yarıma. Açılma. **2.** (Dilb., Kim.) Patlama.
infirac, A. a. **1.** Açılma. **2.** Ferahlama, genişleme.
infirad, A. a. [ferd'den] Ayrılıp tek kalma. • *Alelinfirad*, ayrı olarak, tek tek.
infirak, A. a. [fark'tan] Ayrılma.
infisad, A. a. [fesad'dan] Bozulma.
infisah, A. a. [fesh'den] Bozulma, hükümsüz kalma.
infisah, A. a. [füshat'ten] Genişleme. Bollanma.
infisal, A. a. [fasl'den] **1.** Ayrılma. Yerini bırakıp gitme. **2.** Azil olma. Memurluktan çıkarılma.
infisam, A. a. (*sat* ile) Kırılma, kesilme.
infitah, A. a. [feth'ten] **1.** Açılma. **2.** Boşanma.
infitam, A. a. (*ti* ile) Sütten kesilme.
infitar, A. a. (*ti* ile) Yarıma.
inha, A. a. [nehdy'den] **1.** Yetiş-

tirme, ulaştırma. **2.** Resmi dairede üst makama yazılan yazı.

inhac, A. a. **1.** Belli etme. **2.** Hayvanı yorarak solutma. **3.** Esvabı eskitme.

inhaf, A. a. Zayıflatma, inceltme.

inhibit, A. a. (*he* ile) Yokuş aşağı inme, inme, düşme.

inhibad, A. a. (*ha* ile) [hadébtan] Kamburlaşma.

inhidad, A. a. [hadé'den] İncelme. Keskinleşme.

inhidam, A. a. [hedm'den] Yıkılma. Viran olma. • *Mail-i inhidam*, yıkılmaya hazır.

inhidar, A. a. (*ha* ile) **1.** Y o k u ş aşağı inme. **2.** (Hek.) (Vurmadan dolayı) şişme.

inhidaş, A. a. (*he* ile) Dalışma.

inhifaz, A. a. Fransızca *depression* (çökkünlük) karşılığı. (XX. yüzyıl).

inhilâl, A. a. [hall'den] **1.** Çözülüp açılma. **2.** Dağılma. **3.** Erime.

inhimad, A. a. Ateşi sönmeyip alevi geçme.

inhimak, A. a. Çok düşkünlük. Bir şeye fazla düşme.

inhina, A. a. **1.** Eğilme, eğrilme. **2.** Yay biçimine girme.

inhinak, A. a. [hunk'tan] Boğulma. Bunalma, nefes tutulma.

inhiraf, A. a. **1.** Dönme, sapma. D o ğ r u yoldan çıkma. **2.** Değişme, bozulma. **3.** Kırıklık. **4.** (Gökb.) Açılım. **5.** (Fiz.) Sapma. [ç. inhirafat].

Inhirat, A. a. 1. Zarar verme.

2. Bilmediği bir işe danışmadan girişme. 2. İpliğe boncuk dizme. 4. Zayıflama.

Inhisaf, A. a. [husuf'tan] 1. Tutulma. 2. Söner gibi olma, parlaklığı gitme.

Inhisar, A. a. [hasr'dan] 1. Yalnız bir şey ya da kimseye bırakılma. 2. Bir maddeyi, bir işi bırakması yapamamak üzere bir kimseye verme. 3. Tekel.

Inhitat, A. a. 1. Düşme, aşağılama. 2. Olgunluk çağından sonra yaşlılığa yüz tutma. 3. Kuvvetten düşme. 4. Bir şeyinme.

Inhizam, A. a. [hezimet'ten] 1. Bozulma. 2. Yenilme.

In'idal, A. a. [udul'dan] Sapma.

In'idam, A. a. [adem'den] Yok olma.

In'ikad, A. a. [akd'den] 1. Bağlanma. 2. Kurulma, toplanma.

In'ikâs, A. a. [aks'ten] (Işık ya da ses) Bir yere vurup geri dönme, yansıma. [ç. in'ikâsat].

In'itaf, A. a. [atf'tan] Bir tarafla dönme.

In'izal, A. a. [azl'den] Bir yana çekilme. Tek başına kalma.

Inkâr, A. a. [nekr'den] 1. Tanımama. 2. Ne yapıp ettiğini gizleme. Yapmadım deme ve ayak direme, yadsıma.

Inkârî, A. s. Inkâr ve tanımayla ilgili. • *Istifham-i inkârî*, "Böyle şey olur mu?" diye

soru halinde, "Böyle şey olmaz"ı anlatma.

inkaz, A. a. (zel ile) Kurtarma, kurtarılma.

inkıbaz, A. a. [kabz'dan] 1. Büzülme. Çekilip toplanma. 2. Sıkıntı. 3. Peklik, kabızlık.

inkıhal, A. a. Büsbütün zayıf ve güçsüz düşme.

inkılâ, A. a. [kal'den] Kökünden koparılma, sökülme.

inkılâb, A. a. [kalb'den] Değişme, bir halden başka bir hale dönme, dönüşüm, devrim. [ç. inkılâbat].

inkıraz, A. a. 1. Tükenme, bitme. 2. Yok olma.

inkısam, A. a. [kısm'dan] Bölünme. Taksim olunma, ayrılma.

inkısar, A. a. Kabuk, deri soyulma.

inkıtâ, A. a. [kat'dan] 1. Kesilme. Arası kesilme. 2. Kesilme. Tükenme. 3. Herkesten vazgeçip bir kimseye bağlanma.

inkıyad, A. a. Boyun eğme. Kendini teslim etme.

inkıza, A. a. [kaza'dan] Bitme, tükenme. Belirtilen süre dolma.

inkızaz, A. a. (dat, dat ile) 1. Çatlama, yarıma, kağışama. 2. Duvar yıkılma. 3. Kuş havada süzülme. 4. Yıldız kayma.

inkıbab, A. a. Yüzü üstüne düşme, kapanma, kapaklanma.

inkis, **enkis**, A. a. Remilde kutsuzluğu belirten biçimlerden biri.

inkisaf, A. a. [küsuf'tan] 1. Güneşin tutulması. 2. Parlaklığı sönme.

inkisar, A. a. [kesr'den] 1. Kırılma. 2. Gücenme. Hatır kalma. 3. İlenc. 4. (Fiz.) Kırınım.

inkişaf, A. a. [keşf'ten] 1. Ortaya çıkma. 2. (Tas.) Manevi bir giz'in ya da durumun görünmesi. 3. Gelişme. 4. (Mat.) Açınım.

innî, A. s. (Fel.) 1. Denemeye edinilen olaylardan çıkarılan. 2. Fransızca *a posteriori* (sonsal) karşılığı (XX. yüzyıl).

innin, A. a. (*ayın* ile) Kısırlık.

inniyet, A. a. 1. Denemeye olaylardan çıkarılmış sonuç. 2. Denemeye sonuç elde etme.

ins, A. a. İnsan. • *Ins ü cin*, *ins ü melek*.

insa', A. a. 1. Unutturma. 2. Veresiye verme.

insaf, A. a. Adalet ve hak düşünerek davranma. Ortalama davranış.

insafkâr, F. s. [insaf-kâr] İnsafli. İnsafı olan.

insak, A. a. (*sin*, *kaf* ile) [nesak'tan] Secili, uyaklı düzgün söz söyleme, yazma.

insal, A. a. [nesl'den] Döl peyda etme. Döllenme.

insan, A. a. 1. İnsan. 2. Olgun insan. • *Insan-ül-ayn*, gözbebeği.

insanî, **insaniyye**, F. s. İnsan, kişi durumları ve onlarla ilgili.

insaniyye, F. a. (Hayb.) İnsanlar.

insaniyyet, A. a. 1. Tüm insanlar. 2. İnsana yakışır davranış ve durum.

insat, A. a. (*sat*, *te* ile) Susma, susup dinleme.

insıbab, A. a. 1. Dökülme, başka suya karışma. 2. Vücutta ahlatın bir yerde toplanması.

insıbag, A. a. (*sat* ile) [sıbg'tan] 1. Boyanma. 2. Tanrı'nın türlü tecellisine kavuşma.

insıraf, A. a. 1. Çekilme, çekilip gitme. 2. (A. Dilb.) Adların kurala göre çekilebilmesi.

insıram, A. a. (*sat* ile) Kesilme.

insıcam, A. a. 1. Yağmur bidüziye yağma. 2. Düzgün. Düzgün söz. 3. Tutarlık, bağdaşım.

insıdad, A. a. [sedd'den] Tıkanma, kapanma.

insilâb, A. a. [selb'den] Selp olunma. Kalkma. Giderilmiş olma. Kalmama.

insilâh, A. a. [selh'ten] 1. Kesilen hayvanın derisi yüzülme. 2. Şoyulma. Sıyrılip çıkma.

insilâk, A. a. [silk'ten] Yola girme, yol tutma.

insilâl, A. a. Gizlice savuşup gitme. Sıvışma.

insiyak, A. a. 1. Bir kuvvetin etkisiyle çekilip gitme. 2. (XX. yüzyılda) Fransızca *instinct* (içgüdü) karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu Fransızca sözcük için bir ara *sevk-i tabiî*, bir ara da *garize* karşılıkları kullanılmıştır.

inşa', A. a. 1. Yapma. 2. Kale-

me alma. **3.** (Dilb.) Dilek kip-leri. **4.** Nesir yazı, düzyazı. **5.** Mektup yazma. [ç. inşaat].
inşallah, A. tüm. "Tanrı isterse, Tanrı nasip ettiyse" anlamında dua sözü.
inşad, A. a. Koşuk okuma.
inşai, **inşaiyun**, A. s. **1.** İnşaya, yapıya ait, onunla ilgili. **2.** (Dilb.) Dilek kipine ait. Dilek kipiyle yapılan tümce.
inşaiyye, A. a. Yapma işiyle uğraşanlar.
inşat, A. a. [neşat'tan] Neşelendirme.
inşia', A. a. (Fiz.) Işınım.
inşiab, A. a. [şube'den] Şubelere ayrılma. Dal budak peydahlama, dallanma.
inşial, A. a. Alevlenme, şulelenme.
inşikak, A. a. [şak'tan] Yarılma. Çatlama. İkiye ayrılma.
inşilâl, A. a. Atılarak akma.
inşirah, A. a. [şerh'ten] Açılma. Açıklık, ferahlık.
inşitat, A. a. **1.** Dağılma. **2.** Dallara ayrılma.
intac, A. a. Sonuç verme. Sonuçlandırma. Doğurma.
intak, A. a. [nutk'tan] Söyietme, dile getirme.
intan, A. a. Fena kokma.
intanî, A. s. Mikroplu, mikrop-tan olan.
intaş, A. a. Tohumun toprakta çimlenmesi.
intiba', A. a. [tab'dan] İz bırakma. İzlenim.
intıbah, A. a. (tı, hı ile) Pişme, pişirilme.

intıbak, A. a. [tıbk'tan] Uyma uygun gelme.
intıfa, A. a. Sönme.
intılak, A. a. **1.** Gitme, hareket. **2.** Salıverilme. **3.** Sevinme.
intıva', A. a. Sarılıp devşirilme.
intıaş, A. a. **1.** Hastalıktan kurtulup kalkma. **2.** (Yıkılan adam) Doğrulup kalkma. **3.** Geçinme.
intiaz, A. a. Kuvvetlenme. Kıvama gelme. Kalkma.
intıbah, A. a. **1.** Uyanma, uyanıklık. **2.** Göz açıklığı. **3.** Sinir ve duyularda uyanma, harekete gelme.
intıfa', A. a. [nefi'den] Yararlanma.
intıfa, A. g. Bir şey ortadan yok olma.
intıfah, A. a. [nefh'ten] Şişme. Kabarma.
intıha, A. a. [nihayet'ten] **1.** Sona erme. **2.** Tükenme, bitme. **3.** Son. Nihayet.
intıhab, A. a. [nuhb'dan] **1.** Seçme. **2.** Seçilme. **3.** En güzel. • *Beyt-i intıhab*, kıta ya da kasidenin en güzel beyti. [ç. intıhabat].
intıhab, A. a. [nehb'den] Yağmayla mal alma. Kapaşma.
intıhabı, A. s. İntıhapla ilgili, seçme işlerine ait.
intıhac, A. a. (te, he ile) Yol bulma, varma, ulaşma.
intıhaî, **intıhaiyye**, A. s. Sona ait. bitmeyle ilgili.
intıhal, A. a. Başka birinin şii-rini ya da yazısını kendinin gibi gösterme.

intihar, A. a. [nahr'den] Kendini öldürme.

intihaz, A. a. 1. Fırsat bilip kaçırma. 2. Gözleme, bekleme.

intihaz, A. a. (te, he, dat ile) 1. Deprenip kalkma. 2. Yola, sefere çıkma.

intikad, A. a. 1. Kalp parayı gerçeğinden ayırma. 2. (XIX. yüzyıl sonları) Fr. *critique* karşılığı ileri sürülmüştür, eleştirme. (O zamana dek bu anlamda *muahaze* s ö z ü kullanılmaktaydı; kural dışı olduğu halde *tenkid* sözü kullanılmaya başlayınca doğrusunun *intikad* olduğu ileri sürülmüşse de benimsenmemiştir).

intikadiyye, A. a. Fransızca *criticisme* (kritisizm, elestirmecilik) (XX. yüzyıl).

intikal, A. a. [nakl'den] 1. Bir yerden başka yere geçme. Göçme. 2. Geçme, bulaşma. 3. Babadan kalma, miras, kalıt. 4. Ölme, ahrete göçme. 5. Anlama, kavrama. 6. Konudan konuya geçme. 7. Hastalığın yer değiştirmesi.

intikam, A. a. Öç alma.

intikamcu, F. s. [intikam-cu] Intikam almaya çalışan. Öçgüder.

intikâs, A. a. [nüks'ten] Başaşağı dönme ya da düşme.

intikaş, A. a. [naks'tan] Nakşolunma, kazılma.

intikaz, A. a. 1. Bozulma. 2. Çözülme.

intima, A. a. Birine mensup

olma. Birinin olma.

intisab, A. a. [nisbet'ten] Bir kimseye mensupluk, çatkinlik. Birinin adamı olma.

intisab, A. a. [nasb'dan] 1. Yüğe kaldırma; dikilip durma. 2. (A. Dilb.) Kurala göre sözcüğün mansup olması. 3. *Intisab-i nefes*, (Hek.) zorla soluk alma.

intisac, A. a. [nesc'den] 1. Doku peydahlama. 2. (Dirb.) Dokum.

intisak, A. a. [nesak'tan] Düzgün olarak dizilme.

intisar, A. a. [nesr'den] Yaygınlık, yayılma.

intisar, A. a. (te, sat ile) [nasr'dan] Öç alma, acı çıkarma.

intişab, A. a. 1. Tutulup kalma. Odun ve mal biriktirme.

intişar, A. a. [nesr'den] 1. Yayılma, dağılma. Üreme. 2. Gizli bir şeyin ağızlara düşmesi. 2. Genelleşme.

intiza, A. a. [nez'den] 1. Çekip koparma, koparıp alma. 2. (Bir ara) Fransızca *abstraction* (soyutlama) yerine kullanılmak istenmişse de *tecrid* daha çok bunun yerini tutmuş, bu söz de, Fr. *dissociation* karşılığı kullanılmak istenmiştir.

intizam, A. a. [nizam'dan] Düzgün dizilme. Düzgünlük.

intizamperver, F. s. [intizamperver] Düzenlilik, düzenliliği sevme, tertiplilik.

intizar, A. a. [nazar'dan] Bekleme. Gözleme.

intizaren, A. be. [intizar-en]

- Bekleyerek.
- inzal**, A. a. [nüzül'den] 1. İn-dirme. 2. Bel gelme.
- inzar**, A. a. [nezzar'den] Sonunun kötü olacağını bildirerek çekindirme.
- inzılâm**, A. a. (zı ile) Kıyıcının kıyımına boyun eğme.
- inziac**, A. a. 1. Yerinden kopma, koparma, sökülme. 2. Tanrıya tümüyle yönelerek yürekten dünya isteklerini sökmek. [ç. inziacat].
- inzibat**, A. a. [zabt'tan] 1. Yolunda olma. 2. Genel emninliğin yolunda olması. 3. Sağlamlaşma.
- inzimam**, A. a. [zam'dan] 1. Katılma. 2. (Kim.) Katım.
- inziva**, A. a. Bir köşeye çekilme. Çekilip karışmama. Dünya işlerinden vazgeçme.
- ira'**, A. a. Bağış yapma. Çakmaktan ateş çıkma, parlamak.
- ira'**, A. a. Soyma, çıplaklama.
- irab**, A. a. 1. Düzgün konuşma ve gerçeği belirtme. 2. (A. Dilb.) Arapça sözcüklerin sonlarındaki harf ya da hareketinin değişmesi. 2. Bu değişikliği öğreten bilim.
- irad**, A. a. [vürud'dan] 1. Getirme. Söyleme. 2. Bir malın getirdiği kazanç, gelir. • *Iradi edille*, kanıtlarını gösterme; *irad-i kelâm*, söz söyleme; *irad-i mesel*, a t a s ö z ü söyleme; *irad-i nutk*, nutuk söyleme; *irad ü masraf*, gelirle gider.
- irade**, A. a. 1. İsteme, dileme.

2. Büyük bir kimsenin buyruğu; e m i r, ferman. • *Irade-i aliyye*, sadrazam buyruğu; *irade-i cüz'iyye*, Tanrı tarafından insanın elinde bırakılmış istek; elindelik; *i r a d e-i ilâhiyye*, Tanrı buyruğu; *irade-i külliyye*, Tanrı isteği; *irade-i seniyye*, padişah emri; *irade-i zaife*, istemseme, geçici arzu. [ç. iradat].

iradet, A. a. 1. İrade. 2. Gönüldeki istek.

iradî, iradiyye, A. s. [irade'den] İradeyle ilgili. Zor ve sıkı altında yapılmayan, istekle, kendiliğinden yapılan. İstemli. İradeli, iradesel. • *Bükâ-yi iradî*, insanın ihtiyariyle ağlaması; *harekât-i iradiyye*, kendiliğinden davranışlar; *gayr-i iradî*, elde olmayarak, iradedışı, istençdışı.

iradiyye, A. a. İradencilik. Fransızca *volontarisme* (istençlilik) karşılığı (XIX. yüzyıl).

irae, A. a. [rüyet'ten] 1. Gösterme. 2. Gösterip öğretme. • *Iræ-i tarik*, yol gösterme, kılavuzluk etme.

irahe, A. a. [rahat'tan] Rahatlandırma, r a h a t ettirme, yorgunluk aldırma. • *irahe-i fikr*, fikir dinlendirme.

iraka, A. a. Dökme, akıtma. • *Iraka-i dem*, kan dökme.

İran, F. ö. a. İran.

İranî, F. s. 1. İran'la ilgili. 2. İranlı.

iras, A. a. [irs'ten] Getirme. Gerekme. Verme. • *Irasi fü-*

tur, bıkkınlık verme; *iras-i keder*, *iras-i mazarrat*, *iras-i zarar*, keder, zarar verme.

i'raz, A. a. Çekinme. Yüz çevirme.

irba', A. a. [*riba'dan*] Faize verip artırma.

irbah, A. a. [*ribh'ten*] Yarar ve kazanç elde etme.

irbe, A. a. 1. Akıllılık, zekâ. 2. İstek, gereksinme. 3. Hile.

irca', A. a. (*ce*, *ayın* ile) [*rücu'da*] 1. Geri çevirme, geri döndürme. 2. (Kim.) İndirgeme, redüksiyon. • *Irca-i inan*, atın dizginini çevirme, başka yana yönelme; *irca-i kelâm*, sözü yine maksada çevirme, getirme; *irca-i nazar*, bakışı geriye çevirme, geçmişe bakma.

ircaf, A. a. Kötü şeyle uğraşma. Fitne ve yalan yaymaya çalışma.

irda'. Bkz. irda'.

irdaf, A. a. (*dal* ile) [*redif'ten*] Ardı sıra yürütme, yürütülme.

irdeb. Bkz. erdeb.

ir'eb, A. a. Akıl. Derin zihin.

İrem, A. a. Ad kavmi zamanında Şeddad'ın cennete benzetmek için yaptığı bahçe. Sütunları çok olmasından *İrem-i zat-ül-ımad* da denir. • *Bağ-i İrem* olarak cennet gibi anlamında çok kullanılırdı.

irfah, A. a. (Geçimi) bollaştırma, genişletme.

irfan, A. a. 1. Bilme, biliş, anlayış. 2. (Tas.) Yaradılıştan bilme, anlama. 3. Tanrı giz ve gerçeklerini kavrama. 4. Ya-

radılıştan olmayanda bilimle meydana gelmez.

irfaniyye, A. a. Fransızca *gnosticisme* (bilinircilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

irgab, A. a. Rağbet ettirme.

irgam, A. a. 1. Aşağılatma, horlama. 2. Sürtme, burnunu kırma. • *Irgam-i enf*, -*unuf*, burnunu, burunlarını sürtme.

irha', A. a. Koyverme, gevşetme, salıverme. • *Irha-i inan-i semend i hame*, kalem atının dizginini salıverme; akla geleni yazma; hiç durmadan yazma.

irhab, A. a. (*he* ile) Korkutma.

irhan, A. a. (*he* ile) Rehin koyma, rehine koyma.

irhas, A. a. Ucuzlatma.

irkâb, A. a. [*rükûb'dan*] Bindirme. Binek verme. Bindirilme.

irkâben, A. be. Bindirerek.

irkak, A. a. (Satın alarak ya da tutsak ederek) kul edinme.

irs, A. a. 1. Ölen bir kimseden kalan mal ya da paraya konma. Miras yeme. Miras olarak düşen mal ya da para. Baba ve anadan geçme, cisim ve ruh hali. 2. Kalıtım, soyaçekim.

irsa', A. a. Sabit, sağlam kılma; durdurma.

irsal, A. a. [*resul'den*] 1. Gönderme, yollama. 2. Koyverme, salıverme. Elçi yollama. • *İrsal-i lihye*, törenle sakal koyverme. *İrsal-i mesel*, söz arasında atasözü söyleme. [*ç. irsalât*].

irsaliye, A. a. 1. (Tar.) Bazı eyalet vergisi. 2. Gönderilen eşya pusulası.

irsan, A. a. (*sat* ile) Sağlamaştırma, berkitme.

irsen, A. be. [irs'ten] Miras olarak; anadan babadan geçerek.

irsî, irsiyye, A. s. [irs'ten] 1. Mirasla ilgili. Ana babadan geçme mal. 2. Kalıtımsal.

irşad, A. a. [rüşd'den] 1. Doğru yolu gösterme, uyarma. 2. (Tas.) İrfan sahibi birinin, ârifin bir kimseye tarikatı ve Tanrı yolunu göstermesi.

irta', A. a. (*te, ayın* ile) Otlatma.

irtia', A. a. [ra'y'den] Otlatma.

irtiab, A. a. [ru'ub'dan] Ürkme.

irtiad, A. a. [ra'd'den] Yıldırım çarpmış gibi titreme.

irtiaş, A. a. [raş'e'den] Titreme. Sarsılma.

irtiba', A. a. Baharı bir yerde geçirme.

irtibat, A. a. [rabt'tan] 1. Bir şeye bağlı oluş, bağlanma. 2. İlgili olma, birbirini tutma. 3. Bağlantı.

irtica', A. a. [rücu'dan] Geri dönme, eskiyi isteme (XIX. yüzyıl), gericilik.

irticâ', A. a. [reca, rica'dan] Korkulu bir surette umma.

irticac, A. a. Çalkanma, karmama. Sarsılma. • *Irticac-i adalî*, kasıl sarsılma.

irticaf, A. a. [recfe'den] Sarsım.

irticai, irticaiyye, A. s. Irticayla ilgili.

irtical, A. a. Düşünmeden ve birdenbire içe doğduğu gibi şiir ya da söz söyleme. [ç. irticalât].

irticalen, A. b. Düşünmeden, içe doğduğu gibi, doğaçtan, ansızın.

irticalî, A. s. İrticalle ilgili.

irtida', A. a. [rida'dan] Örtünme, bürünme.

irtida', A. a. Dinin yasak ettiklerinden geri durma.

irtidad, A. a. [red'den] İslamı terkleyip başka bir dine geçme.

irtidaf, A. a. [redif'ten] Ardına düşme, ardından gitme, koşulma.

irtifa', A. a. [r e f' d e n] Yükselme. Yukarı çıkma. Yükseklik, yükselti. • *Irtifa almak*, zeval vakti güneşin yüksekliğini ölçüp derecesini belli etme.

irtifad, A. a. Kazanma, kâr etme.

irtifaen, A. be. Yükseklikçe, yükseklik bakımından.

irtifak, A. a. 1. Bir yere dayanma. 2. Dolma. 3. Arkadaşlık etme. • *Irtifak hakkı*, bir taşınmazda başka bir taşınmaz ya da kişi lehine bazı haklardan vazgeçme yükümlülüğü.

irtigab, A. a. [ragbet'ten] 1. İsteklendirme, heveslendirme. 2. İstek, heves.

irtihal, A. a. [rihlet'ten] 1. Bir yerden başka bir yere gitme. Göç etme. 2. Ölme. • *Irtihal-i dâr-i beka*, ölme.

irtihan, A. a. [rehn'den] Rehin olarak alma, alınma.

irtihâs, A. a. (*te, hı* ile) Ucuz sayılma, ucuz sayma.
irtihâz, A. a. (*ha, dat* ile) Rezil rüşva olma.
irtika', A. a. Yukarı çıkma, daha yüksek yerlere erişme.
irtikâb, A. a. Kötü bir iş yapma. Rüşvet alma.
irtikab, A. a. 1. Bekleme, gözleme. 2. Umma.
irtikas, A. a. [raks'tan] 1. Salıntı. 2. (Gökb.) Salınım.
irtikas, A. a. Savaşta iki taraf birbirine girme.
irtikâz, A. a. [rekz'den] 1. Nabız atma, seçirme. 2. Bağlanma. 3. Dikilme.
irtisam, A. a. [resm'den] 1. Resmi çıkma, resmolma. 2. (Geo.) İzdüşüm.
irtisamî, irtisamiyye, A. s. İzdüşümsel.
irtisas, A. a. (*sin* ile) (Haber, gizli bir şey) yayılma, açığa çıkma.
irtişa', A. a. [rüşvet'ten] Rüşvetçilik. Rüşvet alma. • *Bab-i irtişa'*, rüşvet kapısı; *erbab-ı irtişa'*, rüşvetçiler.
irtişah, A. a. [reşha'dan] Sızma, terleme.
irtitac, A. a. Söz söylerken dili tutulma.
irtiyab, A. a. [reyb'den] Şüphelenme. Duraksama. • *Bilâirtiyab*, şüphelenmeden, kuşulanmadan.
irtiyad, A. a. Fransızca *volition* (istem) karşılığı (XX. yüzyıl).
irtiyah, A. a. [rih'ten] Genişleme, feraha erme, ferahlama.

irtiza', A. a. [rıza'dan] Rızılı olma, uygun bulma. Beğenme, seçme.
irtiza', A. a. [rıza, rıza'dan] Memeden süt emme.
irtizak, A. a. [rızk'tan] Rızıklanma, rızık alma.
irva', A. a. Sulama, suvarma. Suyu kandırma. • *Irva'* ve *iska*, sulama ve suya kandırma.
irza', A. a. Gönlünü etme, kandırma. Rızılı, hoşnut etme. • *Irza'-i tarefeyn*, i k i tarafı anlaşdırma, kandırma.
irza'. Bkz. irda'.
İsa, İsi, A. ö. a. (*ayın'la*) İsa Peygamber.
İsa', A. s. (*sat* ile) 1. Vasi olarak atanma. 2. Vasiyet etme.
isabet, A. a. [savab'dan] 1. Rastgelme, doğru varma, yerini bulma. 2. Doğru bir fikir söyleme. 3. Düşme, tutma, dokunma. 4. Tam yerinde. • *Isabet-i ayn*, göz değme; *isabet-i re'y*, fikir doğruluğu, yerinde fikir.
isabetkâr, F. s. [isabet-kâr] Doğru rastlayıcı, yerinde, uygun.
is'ad, A. a. [suud'dan] Yukarı çıkarma, yükseltme.
is'ad, A. a. [s a'd'd a n] Kutlu kılma. Kutlu kılınma.
isaet, esaet, A. a. [sû'dan] Kötülük etme, kötü bir iş yapma.
İsaf, A. a. Mekke putlarından biri.
is'af, A. a. Birinin istediğini kabullenip yerine getirme.
isaga, A. a. Kalıba dökme. Ka-

liba dökülme.

isal, A. a. [vüsul'dan] Ulaştırma. Eriştirme, eriştirilme.

isale, A. a. [seyelân'dan] Akıtma. • *Isale-i dümu'*, gözyaşları dökme.

isam, A. a. [ism'den] Ceza. Bir suçun sonucu olan karşılık.

isar, A. a. 1. Bağ. 2. Esirlik. Tutsaklık. • *Kayd-i isar*, tutsaklık bağı.

is'ar, A. a. Narh konma. Paha biçilme.

isar, A. a. 1. İkrâm, bahşiş. 2. Seçme. 3. Cömertlikle verme.

isbah, A. a. [sebh'ten] Yüzdürme.

isbal, A. a. [sebl'den] Gönderme.

isbat, A. a. [sübut'tan] 1. Sağlamlaştırma. 2. Kanıt ve tanıt göstererek doğrusunu ortaya çıkarma. 3. V a r e t m e. 4. (Man.) Tanıt. 5. (Mat.) İspat.

isbatiyye, A. a. Fransızca *positivisme* (olguculuk, pozitivizm) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).

İsevî, A. s. İsa peygamber dininden olan, Hıristiyan.

isfenahiyye, A. a. (Bitb.) İspanakgiller.

isfenc, F. a. Sünger.

isfenciyye, A. a. (Hayb.) Süngergiller.

isfend, F. a. Şarap.

isfendan, F. a. 1. Beyaz biber tohumu. 2. Akçağaç.

isfendaniyye, A. a. (Bitb.) Akçağaçgiller.

isfid, **esfid**, F. s. Ak.

isfidac, F. a. -Ustübeç.

ishab, A. a. 1. Çok söyleme. 2. Fazla tamah. 3. Türlü şeylerden r e n k değışme.

ishal, A. a. [sehl'den] 1. Yürek sürme. 2. Sürgün.

ishan, A. a. (*sin*, *hı* ile) Isıtma, kızdırma. • *Ishan-i ayn*, ağlatma.

İsi. Bkz. İsa.

iska, A. a. [saky'den] 1. Su verme. 2. Sulama. Suvarma.

iskân, A. a. [sükûn'dan] 1. Yerleştirme. 2. Oturtma, ev sahibi yapma. 3. Bir harfi sakin okuma. • *İskân-i aşair*, *muhaçirin*, *aşiretleri*, göçmenleri yerleştirme.

iskâr, A. a. [sekr'den] Sarhoş etme.

iskat. Bkz. iskat.

iskât, A. a. [sükût'tan] 1. Susturma. 2. Tartışmada cevap veremeyecek d u r u m a düşürme. 3. Kandırıp razı etme. 4. Ağzını kapatma.

İskender, **Sikender**, F. ö. a. Divan edebiyatında *İskender-i zül-karneyn*, *İskender-i Rumi* diye de geçen ad. Kim olduğu, bunların başka başka kimseler olup olmadığı hakkında kesin bilgi yoktur. Çoğu, bunun ünlü Makedonyalı İskender (İskender-i Kebîr, Büyük İskender) (İ.Ö. 356-323) olduğuna işaret ederler. • *Sedd-i İskender*, Kafkas dağları.

islâk, A. a. [silk'ten] 1. Siraya koyma. 2. Diziye geçirme. 3. Yola getirme.

İslâl, A. a. [sell'den] **1.** (Kılıcı) Sıyırıp çıkarma. **2.** Vereme uğratma, verem etme.

İslâm, A. a. [selâm'dan] **1.** Muhammed Peygamberin kurup yaydığı din. **2.** Bu dinde olanın ve olanların tümü. • *Ehl-i İslâm*, İslam olanlar; *Huccet-ül-İslâm*, İmam Gazali'nin lakabı; *Seyf-ül-İslâm*, Halit bin Velid'in lakabı; *şeyh-ül-İslâm*, Osmanlı İmparatorluğunda şeriat işleriyle ve sarıklılara ait işlere uğraşmak ve bunlara başkanlık etmekle görevli kimse, derecede sadrazamdan sonra gelirdi.

İslâmi, **İslâmiyye**, A. s. İslam dinine ve İslam halka mensup, onlarla ilgili.

İslâmiyan, F. a. İslamlar.

İslâmiyyet, A. a. İslamlık (Yanlış söz olduğunu kaydetmişlerse de kullanılıp durmuştur).

İsm, A. a. **1.** Ad. **2.** (Dilb.) Ad.

• *İsm-i alet*, alet adı; *-âmm*, cins adı; *-câmi*, *-cemi*, topluluk adı; *-cins*, cins adı; *-fail* hal ortacı; *-has*, özel ad; *-işaret*, *-mef'ul*, geçmiş zaman ortacı; *-mekân*, *-mensub*, *-mevsul*, *-mübalâga*, *-tafdil*, *-tasgîr*, *-zaman*, *-zıt*. [ç. esami, esma].

İsm, A. a. (se ile) Günah. [ç. âsâm].

İsma', A. a. [sem'den] İştirtirme.

İsmail, A. ö. a. Babası İbrahim eliyle Tanrı buyruğu üzerine kurban edilmek istenen Peygamber.

İsmailiyye, A. a., s. Şiilerin son

imam saydıkları İsmail'in kurduğu Şii fırkalarından biri. Bu fırkada olan.

İsmet, A. a. (ayın ile) **1.** Haramdan ve kötülükten çekinme. **2.** Namus. **3.** Günahsızlık, temizlik. • *İsmetlû*, *ismetmeab*, *ismet penah*, derece bakımından yüksek kimselerin aile kadınlarına hitapta kullanılır deyimlerdi.

İsmî, **İsmiyye**, A. s. [ism'den] **1.** Ada mensup, adla ilgili. **2.** (Dilb.) Adla ilgili. • *Cümle-i ismiyye*, ad tümcesi.

İsmid, A. a. (se ile) Sürme taşı, tutya, antimon.

İsmirar, A. a. [semra'dan] Esmerleşme. Kara olma, karar ma.

İsmiyye, A. a. Fransızca *nominalisme* (adçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

İsmiyyet, A. a. Ad olma hâti. Adlılık.

İsna aşer, A. s. On iki. • *Eimme-i isna aşer*, on iki imam.

İsna aşeriyye, A. a. On iki imamın tarikatı.

İsnad, A. a. **1.** Bir şeyi bir adam için yaptı deme. **2.** İftira etme. **3.** Peygamber sözlerinin sırasıyla kimler tarafından söylenip geldiğini bildirme. **4.** (Dilb.) Özneyle yüklem arasındaki ilgi. [ç. isnodat].

İsnan, A. a. (se ile) **1.** Pazartesi. **2.** İki.

İsnan, A. a. [sinn'den] **1.** Diş çıkma. **2.** Yaşlanma.

- isnevî**, A. s. 1. İkiyle ilgili. 2. Pazartesiyle ilgili. 3. Her pazartesi oruç tutan kimse.
- isneyn**, A. s., a. (se ile) 1. İki. 2. Pazartesi günü.
- isneynliyyet**, A. a. İkilik. Fransızca *dualité* karşılığı (XX. yüzyıl).
- ispend**, A. a. U z e r l i k (tohumu).
- ispergam**, F. a. 1. Fesleğen. 2. Gül. 3. Genel olarak yeşillik.
- isr**, A. a. 1. İz, ayak izi. 2. Meslek, yol.
- isra'**, A. a. [sirayet'ten] 1. Yürütme. 2. Gönderme.
- isra'**, A. a. [sürat'ten] Çabuklaştırma.
- israf**, A. a. [süf'at'ten] Gereksiz yere harcama, savurganlık. [ç. israfat].
- İsrafil**, A. a. Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününe dek Levh-i Mahfuz'un bakıcısı ve kıyamet olacağını ötüreceği boruyla (sûr) bildirecek olan melek. • *Sûr-i İsrafil*, İsrafil'in kıyamet günü üfureceği boru.
- İsrail**, A. a. Yakup peygamberin adı. • *Beni İsrail*, İsrail çocukları.
- israiliyyat**, A. a. Beni İsrail kitaplarında olup oradan aktarılan bazı masalımsı öyküler ve olaylar.
- israr**, A. a. [sı r r' d a n] Gizleme. Sır tutma.
- istabrak**, A. a. 1. Sırma ve kılaptanla dokunmuş kumaş. 2. Huri giyeceği.

- istac**, **istic**, A. a. Masura.
- istade**, F. s. Ayakta durmuş.
- istar**, A. a. [satr'dan] Yazı yazma.
- istikra**, A. a. 1. Gezme, dolaşma. 2. Avarelik. Konuklama. 3. Fransızca *induction* (tümevarım) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- istikraî**, A. s. Fransızca *epagogique* ve *inductif* (tümevarımsal) karşılığı (XX. yüzyıl).
- istikrar**, A. a. [karar'dan] 1. Yerleşme, karar bulma. 2. Kararlaştırma. İyice belli olma.
- istikrar**, A. a. [kasr'dan] Kısmat. Kısırtma.
- istiksas**, A. a. [kısas'tan] Kısa isteme, katilin öldürülmesini isteme.
- istiktab**, A. a. [kutb'dan] 1. Kutuplaşma, bir kutup çevresinde toplanma. 2. (Fiz.) Fransızca *polarisation* (polarizasyon, ucuylanma) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).
- istiktar**, A. a. (te, kaf, sat ile) Damlatma.
- istatılâ'**, A. a. [tulû'dan] Bilmeyi isteme. Anlamaya, bilmeye çalışma. [ç. istitlâat].
- istitlâat**, A. a. [istitlâ ç.] Haber almalar. Duyulanlar.
- istiab**, A. a. 1. İçine alma, içine sığma. 2. Tutma, kaplama.
- istiade**, A. a. Y e n i d e n c a n l a n m a .
- istiane**, A. a. [avn'den] Yardım isteme.
- istiare**, A. a. 1. Ödünç alma. 2. (Ya.) Ad değişimi. Eğretilme. [ç. istiarat].

- istiaza**, A. a. [ivaz'dan] Karşılık olarak bir şey isteme.
- istiaze**, A. a. [iyaz'dan] Euzi billâhi min-eş-şeytan-ir-racîm sözünü söyleyerek Tanrı'ya sığınma.
- istib'ad**, A. a. [bu'd'dan] Yaklaştırmama, u z a k görme. Olamayacak sanma.
- isti'bad**, A. a. (te, ayın ile) Köle alma, edinme.
- istibaha**, **istibahat**, A. u. 1. Mübah ve helal sayma. 2. Birçok kimsenin kanını dökmeye izin verme.
- istibak**, A. a. (sin, te, kaf ile) Yarışma, yarış etme.
- istibane**, A. a. 1. Açıklama, açıklığa kavuşturma, açıkça ortaya koyma. 2. Açıklanma, açığa çıkma, ortaya çıkma.
- isti'bar**, A. a. (te, ayın ile) Güzel sayma, nadir sayma.
- istibdad**, A. a. Kendi başına, hiçbir kural ve yasaya bağlı olmadan yönetme.
- istibdadkârane**, F. be. [istibdad-kâr-ane] Istibdatla yöneten, ona yakışır biçimde.
- istibdat**, A. a. [bedel'den] 1. Değiştirme. Bir şey verip yerine bir şey isteme. 2. (As.) Zamanı gelince yeni asker alıp eskilere izin verme, koyverme.
- istibhac**, A. a. [behcet'ten] Yüz gülme, sevinme.
- istibhar**, A. a. Deniz gibi geniş olma. (Mec.) Bilgisi deniz gibi engin olma.
- istibka**, A. a. [beka'dan] 1. Sürmesini isteme. • *Istibka-i te-*

veccühleri... teveccühünüzün sürüp gitmesi (mektupların sonlarında kullanılırdı). 2. Fransızca *conservation* (saklama, korunma, kalma) karşılığı; *istibka-i hayat*, *-nevi*, *-vü-cud*, *-zat*, sözleri kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

- istibra**, A. a. İşedikten sonra temizlenme.
- istibsar**, A. a. [basar'dan] Bir işin üzerinde iyice düşünme. Basiretli, hesaplı davranma.
- istibşar**, A. a. Hayırlı haber alma. Müjdelenme. Müjde alıp sevinme.
- istibtan**, A. a. Her şeyin içyüzünü bilme.
- istic**. Bkz. *istac*.
- isticab**, A. a. [ucb'den] Şaşma, hayrette kalma.
- isticab**, A. a. Hak olarak isteme, hakkını isteme.
- isticabe**, **isticabet**, A. a. [cevab'dan] D u a n ı n Tanrıca kabulü.
- isticade**, A. a. Bağış, ihsan isteme.
- istical**, A. a. [acele'den] Acele etme. Çabuklaştırma.
- istıcar**, A. a. [ecr'den] Kirayla tutma, kiralama.
- isticare**, A. a. [cevr'den] Korunma isteme. Sığınak isteme.
- isticaze**, A. a. [cevaz'den] 1. İzin isteme. 2. Sunulan bir koşuk için caize, yani para isteme.
- isticbar**, A. a. [cebr'den] Zora bırakma. B a s k ı yapma.
- istichal**, A. a. [cehl'den] Cahil

- sayma.
- isticlâb**, A. a. [celb'den] **1.** Çekme. Çekme ya da getirmeye neden olma. **2.** (Fel.) Uyandırma.
- isticnas**, A. a. [cins'ten] Cinsine benzetme. (Ed. Ce.). • *Hasa-ı isticnasiye*.
- isticvab**, A. a. [cevab'dan] Sorup karşılık alma. Söyletme. Sorgu.
- istida**, A. a. [veda'dan] Bir kimseye bakılmak üzere bir şey bırakma.
- istidâ**, A. a. (*sin, te, ayın, elif* ile) **1.** Yalvararak isteme. **2.** Yetkili makama sunarak bir şey isteme. **3.** İstida, dilekçe.
- istidad**, A. a. **1.** Bir şeyi yapmaya doğuştan yetenekli olma, yetenek. **2.** Akıllılık. **3.** Yatkınlık, hazırlık, eğilim.
- istidame**, A. a. [devam'dan] Bir şey ya da bir durumun sürüp gitmesini dileme.
- istidane**, A. a. [deyn'den] Borç alma, ödünç alma.
- istidare**, A. a. [devr'den] **1.** Dönme, dolaşma. **2.** Yuvarlak, daire biçimine girme. Değirmileşme.
- istidbar**, A. a. [idbar'dan] Arka çevirme. Yüz döndürme.
- istidlâl**, A. a. [delâlet'ten] Bir tanıt ya da kanıtı göre bir şeyden sonuç çıkarma. Tanıt getirme. Fransızca *raisonnement* (usavurma) karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. istidlâlât].
- istidlâlen**, A. be. İstidlal yoluyla.
- istidrac**, A. a. [derece'den] **1.** Derece derece artırma, ilerleme. **2.** Değeri ve hakkı olmadığı halde talihi, kaderi düzgün, uygun gitme.
- istidrak**, A. a. **1.** Anlama, kavrama. **2.** İsteme. **3.** Elde etme, kavuşma, erişme, yetişme.
- isti'fa**, A. a. [afv'den] **1.** Bağış isteme. **2.** Bir işten isteğiyle çekilme. • *Isti'fa-i kusur*, özür dileme.
- istifa**, A. a. [vefa'dan] Tümüyle alma.
- istifade**, A. a. [faide'den] **1.** Yararlanma. **2.** Kazanma. **3.** Bir şey öğrenme.
- isti'faf**, A. a. [iffet'ten] Günah-tan, kötülükten çekinme.
- isti'faname**, F. a. [isti'fa-name] Bir yerden çekilmeyi bildiren yazı.
- istifaza**, A. a. [feyz'den] Feyz alma.
- istifham**, A. a. [fehm'den] **1.** Sorup anlama. **2.** Anlamak için sorma. Şoru. [ç. istifhamat].
- istifhami**, **istifhamiyye**, A. s. Soruyla ilgili. Soruya ait.
- istifrag**, A. a. [ferag'dan] Kusma.
- istifraş**, A. a. [feraş'tan] **1.** Odalık alma. **2.** Odalık yapma.
- istifsad**, A. a. [fesad'dan] Bir şeyin bozulmasını isteme.
- istifsar**, A. a. Sorup anlama.
- istifta**, A. a. [fetva'dan] Fetva alma için müftüye başvurma.
- istiftah**, A. a. [feth'ten] **1.** Baş-

- lama. **2.** Siftah etme.
- istigasa**, A. a. [gavs'ten] Yardım isteme.
- istigbar**, A. a. [gubar'dan] (Bitb.) Tozlaşma.
- istigfar**, A. a. [gufran'dan] Tanrı'dan günahının bağışlanmasını dileme.
- istiglâl**, A. a. [galle'den] Gelişi karşı gösterilerek yapı, tarla gibi malın rehine konması.
- istigna**, A. a. [gına'dan] **1.** Eldekini yeter bulma. **2.** Tokgöz-lülük.
- istigrab**, A. a. [garabet'ten] Şaşma. Garip bulma.
- istigrak**, A. a. [gark'tan] **1.** Dalma. İçine gömülme. **2.** Dalgınlık. **3.** (için.) Kendinden geçip dünyayı unutmak. **4.** (A. Dilb.) El harfi tarifinin adları genel hale koyması.
- istihal**, A. a. [ehl'den] Bir şeye layık olma. Onu çevirme.
- istihalât**, A. a. [istihale ç.] Başkalaşmalar, değişmeler.
- istihale**, A. a. [havl'den] **1.** Olamazlık. **2.** Bir durumdan başka bir duruma geçiş. **3.** Fransızca *metamorphisme* (başkalaşma, başkalaşım) karşılığı (XX. yüzyıl).
- istihaliyye**, A. a. Fransızca *transformisme* (dönüşümcülük) karşılığı (XX. yüzyıl).
- istihare**, A. a. [hayr'dan] Bir işin sonunu anlamak için ap-tes alıp duayla uykuya yatma.
- istihbab**, A. a. [hubb'dan] Bir şeyi iyi, yerinde, güzel sayma, uygun bulma.

- istihbar**, A. a. [haber'den] Haber ve bilgi alma. Duyma.
- istihbarat**, A. a. [istihbar ç.] **1.** Alınan haberler. **2.** Haber almayla ilgili bölüm.
- istihcan**, A. a. [hücnat'ten] Kötü görme. Çirkin sayma, çirkin sayılma.
- istihda**, A. a. [hüda'dan] Doğru yolu isteme.
- istihdaf**, A. a. [hedef'ten] Hedef tutma, amaç edinme.
- istihdam**, A. a. [hidmet'ten] Kullanma. Hizmete alma.
- istihfa'**, A. a. (hı ile) Saklanma, gizlenme.
- istihfaf**, A. a. [hiffet'ten] **1.** Hafifseme. **2.** Önem vermeme. **3.** Küçük görme.
- istihfalkârane**, F. be. [istihfalkâr-ane] Hafifseyerek, küçük görerek, küçümseyerek.
- istihkak**, A. a. [hak'tan] **1.** Haklı olma, hakketme. **2.** Hakkedilen şey, iş karşılığı. • *Bil-irs vel istihkak*, babadan kalma ve liyakati olma.
- istihkâm**, A. a. [hükm'den] **1.** Sağlamlık. Güçlü, dayanıklı olma. **2.** Kuvvetli siper. [ç. istihkâmat].
- istihkâr**, A. a. [hakaret'ten] Aşağı gözle bakma. Ufak ve adi görme.
- istihlâb**, A. a. (ha ile) Sağma, sağılma.
- istihlâb**, A. a. (hı ile) Tırmalama.
- istihlâf**, A. a. [half'ten] Birini kendi yerine geçirme. Birinin yerine geçme.

- istihlâk**, A. a. [helâk'tan] 1. Boş yere harcıyıp tüketme. 2. Kullanarak tüketme, bitirme, tüketim.
- istihlâkât**, A. a. [istihlâk ç.] Harcamalar. Yeneni içilen şeyler.
- istihlâl**, A. a. [hilâl'den] 1. Yeni ay görünme. 2. Çocuğun doğar doğmaz ağlaması. • *Beraat-i istihlâl*, (Ya.) Güzel başlangıç; iyi belirti.
- istihlâl**, A. a. [helâl'den] 1. Helal sayma. 2. Helallaşma. 3. Nikâhla alma.
- istihlâs**, A. a. [hulûs'tan] 1. Bir şeyi kendinin edinme. 2. Kurtarma, kurtarılma.
- istihmal**, A. a. 1. Yükleme, yükletilme. 2. (Bir işi birine) havale etme.
- istihmam**, A. a. Hamama girme. Yıkanma.
- istihrac**, A. a. [huruc'dan] 1. Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarma. 2. Sonuç çıkarma. 3. Bazı belirtilerden ileriye anlama. 4. Bir dilde okuduğunu anlama. 5. Fal bakma, yıldızlardan anlam çıkarma. [ç. istihracat].
- istihsal**, A. a. [hâsıl'dan] 1. Meydana getirme. 2. Ele geçirme.
- istihsalât**, A. a. [istihsal ç.] Elde edilen şeyler. Üretim.
- istihsan**, A. a. [hasen'den] Güzel bulma. Beğenme.
- istihsanen**, A. be. Beğenerek, güzel sayılarak.
- istihva**, A. a. 1. Bir kimsenin

- aklı alınma. 2. Şaşırıp kalma. 3. Heva ve hevesi hoş görme.
- istihya**, A. a. [hayâ'dan] 1. Utanma. 2. [hayat'tan] Diriltme, yaşatma.
- istihza**, A. a. Eğlenceye alma. Biriyle eğlenme.
- istihzar**, A. a. [huzur'dan] 1. Huzura getirme. Hazır etme. 2. Bir şeyi hatıra getirme, hatırlanma.
- istikamet**, A. a. [kıyam'dan] 1. Doğruluk. 2. Doğru davranış. 3. Bir şeyin bir yöne doğrulması, uzanması, yön. 4. (Tas.) Tanrı'ya kullukta bulunma. 5. (Mat.) Doğrultu.
- istikân**, A. a. Kesinlikle bilme.
- istikân**, **istikâne**, **istikânet**, A. a. 1. Alçak gönüllük. 2. Boyun eğme, küçülme.
- istikaz**, A. a. (te, kaf, zı ile) Uykudan uyanma.
- istikbah**, A. a. [kabih'ten] Çirkin görme, ayıplama.
- istikbal**, A. a. [kabl'den] 1. Gelecek zaman. 2. (Geleceği) Karşılama. • *Istikbal-i kible*, kibleye yönelme.
- istikbalen**, A. be. 1. İleride, gelecek zamanda. 2. Karşılama için, karşılayarak.
- istikbar**, A. a. [kibr'den] 1. Büyütme, önem verme. 2. Kibir. Kibir satma.
- istikdam**, A. a. 1. Öne, ileriye geçme. 2. Yiğit olma.
- istikfaf**, A. a. [kifaf'dan] Az şeyi yeter bulma. Yetinme.
- istikfal**, A. a. [kefalet'ten] Ke

- fil olma, kefilliği kabul etme.
- istiklâl**, A. a. [killet'ten] 1. Kendi başına olma. Kimseye bağlı olmama. 2. Azımsama. 3. Bağımsızlık.
- istiklâliyyet**, A. a. Başlı başına buyruk olma. İstiklal üzere bulunma.
- istikmal**, A. a. [kemal'den] 1. Bitirme. 2. Bir işin tam ve eksiksiz oluşu, kemale erdirilmesi.
- istiknah**, A. a. [kün'h'ten] Bir şeyin gerçeğine varma.
- istiknan**, A. a. Gizlenme, saklanma.
- istikra**, A. a. Kiralama. Kirayla tutma.
- istikrah**, A. a. [kerh'ten] 1. Bir şeyi istemeyerek zorla yapma. 2. Beğenmeyip tikslenme, iğrenme.
- istikrar**, A. a. [tekrar'dan] Tekrarlatma, yineletme.
- istikraz**, A. a. [karz'dan] Borç alma. [ç. istikrazat].
- istiksa**, A. a. Bir şeyin aslını anlamak için çok çalışma; dikkatle araştırma.
- istiksam**, A. a. 1. Bölüşme, paylaşma. 2. Ant isteme, önerme.
- istiksar**, A. a. [kesret'ten] Çok görme, çoğumsama.
- istikşaf**, A. a. [keşf'ten] Keşfetmeye çalışma. Ne o l u p bittiğini anlama için araştırma. [ç. istikşafat].
- istiktab**, A. a. 1. Söyleyip yazdırma. 2. Yazısı kontrol edilmek üzere birine birkaç satır

yazdırma.

- istiktal**, A. a. (kaf, te ile) Ölümeydan okuma.
- istilâ**, A. a. 1. Ele geçirme. 2. Yayılma, kaplama. 3. (Yerb.) Basma.
- isti'lâ**, A. a. [ulüv'den] Yükselme. Yüce olma.
- istilâb**, A. a. Kapıp alma.
- istilâd**, A. a. Doğurtma.
- istilâdî**, A. a. Doğurtucu. Fransızca *maïeutique* (doğurtma) karşılığı (XX. yüzyıl).
- istilâî**, A. s. 1. Bir ülkeyi e l e geçirmeye ait. 2. Salgın bir hastalıkla ilgili.
- istilâl**, A. a. Sıyırıp çıkarma.
- istilâm**, A. a. Öpme ya da el sürme.
- isti'lâm**, A. a. [ilm'den] Bilgi edinmek için yüksek bir bakamdan maiyete sorulma.
- istilka**, A. a. Arka üstü yatarak uyuma.
- istilzam**, A. a. [lüzum'dan] Gerekleme. Gerektirme.
- istilzaz**, A. a. [lezzet'ten] Hoşa gitme. Tat alma.
- istilzaziyye**, A. a. Hazcılık. Fransızca *hedonisme* karşılığı (XX. yüzyıl).
- istima'**, A. a. [sem'den] 1. Dinleme, kulak verme. 2. Dinleyip kabul etme. 3. İşitme.
- isti'mal**, A. a. [amel'den] Kullanma. • *Hüsn-i isti'mal*, güzel kullanma, yerinde kullanma; *su-i isti'mal*, yersiz, yolsuz kullanma, kötüye kullanma. [ç. istimalât].
- istimalet**, A. a. [meyl'den] 1.

- Gönül alma, gönül çelme.
2. Vaat ederek kandırma.
istimaletname, *F. a.* [istimalet-name] S u ç u n bağışlandığını bildirir yazı.
isti'mam, *A. a.* Sarık sarınma.
istîman, *A. a.* [enian'dan] **1.** Aman dileme. **2.** Sığınma.
isti'mar, *A. a.* [tamir'den] Bir yeri bayındırma. Bir yerin bayındırlığını dileme. Sömürgeleştirme.
istîmdad, *A. a.* [meded'den] Yardım isteme.
istîmdadkârane, *F. be.* [istîmdad-kârane] Yardım istemesine, umarcasına.
istîmhal, *A. a.* [mehl'den] Mühlet, zaman isteme.
istîmlâ', *A. a.* **1.** Birine bir şey yazdırma. **2.** Bir şey yazılmasını isteme.
istîmlâk, *A. a.* [milk'ten] **1.** Kamu yararı için bir mülkü kamulaştırma. **2.** Mülk edinme. [ç. istîmlâkât].
istîmlâl, *A. a.* [melâl'den] Can sıkılıp usanma.
istîmna, *A. a.* [meni'den] Abaza.
istîmrar, *A. a.* [mürur'dan] Sürme. Sürüp bidüziye gitme. • *Al-el-istîmrar*, aralıksız.
istîmrarî, *A. s.* Sürelik. • *Fiil-i istîmrarî*, sürelik eylemi.
istîmsak, *A. a.* [imsak'ten] Kendini tutma, nefesine hâkim olma.
istîmsal, *A. a.* [misal'den] Misal tutma. Ö r n e k edinme.
istîmta, *A. a.* [temettü'den] Ya-

- rarlanma.
istîmzac, *A. a.* [mizac'tan] Bir şeyin açıktan önerilmesinden önce, ne etki yapacağını, nasıl kabul edileceğini anlamaya çalışma, yoklama.
istînabet, *A. a.* Başka bir yer mahkemesi için bir tanığın yazılı olarak ifadesinin alınması.
istînad, *A. a.* **1.** Dayanma. **2.** Güvenme. **3.** K a n ı t diye bakılan bir şey üzerine düşünce-sini, iddiasını kurma.
istînaden, *A. be.* [istînad-en] Dayanarak, güvenerek.
istînadgâh, *F. a.* [istînad-gâh] Dayanacak, güvenecek yer.
istînaf, *A. a.* **1.** Yeniden başlama. **2.** B i d a y e t mahkemesinin kararı için bir üst mahkemeye başvurma. **3.** (Dilb.) Kelâmın başlangıcı.
istînafen, *A. be.* İstînaf yoluyla.
istîname, *A. a.* Yalandan uyuma, uyur görünme.
istînare, *A. a.* [nur'dan] Nurlandırma, parlatma.
istînas, *A. a.* [üns'ten] Alışma. Ürkeklilik gitme.
istînba', *A. a.* Haber sorma.
istînbat, *A. a.* Bir söz ya da işten gizli bir anlam çıkarma.
istînca, *A. a.* Pislikten temizlenme.
istîncad, *A. a.* Asker bulma, asker toplama.
istînfâr, *A. a.* Ürkütme, ayaklandırma. Ü r k ü p kaçma.
istînkâf, *A. a.* Kabul etmeme. Çekimser kalma.

istinkâh, A. a. [nikâh'tan] Bir kadını nikâhla alma.

istinkas, A. a. (*sen, sat* ile) Pa-hasını indirmeye çalışma, indirim isteme.

istinsab, A. a. [neseb'den] **1.** Soyunu bildirme. **2.** Soy davası gütme.

istinsah, A. a. [nesh'ten] Bir nüshasını yazma. Suretini çıkarma. Kopya etme.

istinsah, A. a. [nush'tan] Öğüt isteme. N a s i h a t alma.

istinsar, A. a. [nasr'dan] Yardım isteme.

istinşad, A. a. [inşad'dan] Birine konuşuk okutma.

intişak, A. a. Aptes alırken burna su çekme.

istintac, A. a. Sonuç çıkarma.

istintak, A. a. [nutk'tan] Söyletme. Sorguya çekme.

istirabe, A. a. Şüpheye düşme. Kuşgulanma.

istirahat, A. a. [rahat'tan] Dinlenme, rahatlaşma. [ç. istirahat].

istirak, A. a. [sirkat'ten] Çalma, hırsızlanma.

isti'rak, A. a. (*sin, te, ayın* ile) Tere yatma.

istirbah, A. a. [rihb'ten] Faizle para verme. Faize para yattırma. Tefecilik.

istirca, A. a. [reca, rica'dan] Yalvarma. Dileme.

istirca', A. a. [rücu'dan] Bir ölü görüldüğü zaman *inna lillâh ve inna ileyhi raciun* (Biz, Tanrı'nın kuluyuz ve biz, Tanrı'ya raciiz, O'na döneceğiz) aye-

tini okuma.

istirdad, A. a. [red'den] Geri isteme. Geri alma.

istirfa', A. a. [ref'den] Kaldırılmasını, yapılmamasını isteme.

istirfah, A. a. **1.** Rahatlık, bolluk isteme. **2.** Rahata, bolluğa kavuşma.

istirha, A. a. [rehavet'ten] Gevşeme.

istirhab, A. a. Korkutma. Korkutulma.

istirham, A. a. [rahm'den] Merhamet dileme. Yalvarma. [ç. istirhamat].

istirhamname, F. a. [istirham-name] Bir dilek için yazılan mektup.

istirhan, A. a. [rehn'den] Rehin alma, rehin alınma.

istirhas, A. a. (*sin, hı, sat* ile) Ucuz sayma, sayılma.

istirkab, A. a. [rekabet'ten] Çekememe. Rekabette bulunma.

istirkak, A. a. [rikk'tan] Kul edinme. Kul edinilme.

istirşa, A. a. Bir iş için bir şey isteme.

istirşad, A. a. [reşad'dan] Hak yoluna gitmek isteme.

ıştırvah, A. a. **1.** Rahatlama, dinlenme. **2.** Şiddetle koklama.

istirza, A. a. [rıza'dan] Razılık isteme.

istirzak, A. a. [rızk'tan] Rızık, nafaka sağlamaya çalışma.

istirzal, A. a. [rezalet'ten] Bayağı, aşağılık görme. Rezil sayma.

istis'ab, A. a. [saab'dan] Güç görme. Zorumsama.

istis'ad, A. a. [sa'd'den] Uğurlu sayma.

istis'adiyye, A. a. Mutçuluk. Fr. *eudemonisme* karşılığı (XX. yüzyıl), mutçuluk.

istis'al, A. a. [a s l'd a n] Kökünden koparıp çıkarma. Temelinden temizleme.

istisar, A. a. (*sin*, *se* ile) Benimseme, k e n d i n e ayırma, kendine saklama.

istisgar, A. a. [sagir'den] Küçük görme. Küçümseme. Azımsama.

istishab, A. a. [sohbet'ten] Yanına alma. Birlikte götürme. • *Bilistishab*, yanına alarak, ... ile birlikte.

istishal, A. a. [sehl'den] Kolay görme.

istiska, A. a. [saky'den] 1. Su isteme. 2. Yağmur duasına çıkma. 3. Bedenin ötesine berisine su toplanma hastalığı.

istiskal, A. a. [sıklet'ten] 1. Ağır b u l u p hoşlanmama. 2. Hoşlanılmadığını soğuk tavırla anlatma. 3. Yüz vermeme.

istislâf, A. a. [selef'ten] Birinin yerine geçme.

istislâm, A. a. 1. Uyuma. 2. Yolun ortasından gitme. 3. İslamlığı k a b u l etme.

istismar, A. a. [semere'den] Sömürme.

istisna, A. a. 1. Ayırma. Ayırtutma. 2. Kuraldışı olma. • *Bilâ istisna*, ayrıksız.

istisnai, **istisnaiyye**, A. s. Ay-

rıcalıklı şeylere ait, onunla ilgili, kuraldışı.

istisnan, A. a. (*sin* ile) Yaşlanma, kocalma.

istisra', A. a. [sürat'ten] Çabuklaştırma.

istisrar, A. a. (*sin* ile) Odalık alma.

istisvab, A. a. [savab'dan] Doğru bulma. Beğenme.

istiş'ar, A. a. 1. Bir maddenin yazılıp bildirilmesini isteme. 2. Killanma. 3. Ürkme.

istişare, A. a. [şûra'dan] Danışma. Fikir sorma.

istişfa', A. a. [şifa'dan] Sağlık çaresi arama.

istişfa', A. a. [şefaaf'ten] Şefaaf isteme, birinin aracılığını dileme.

istişhad, A. a. [şehadet'ten] 1. Tanık getirme, tanık gösterme. 2. Tanıt sayarak ileri sürme. 3. Şehit olma. [ç. istişhadat].

istişhar, A. a. Ün alma.

istişmam, A. a. [şemm'den] 1. Koklama. Koku alma. Kokusundan duyma. 2. Uzaktan ve dolayısıyla haber alma.

istitaa, **istitaat**, A. a. [tav'dan] Güç. Güç yeterlik. • *Alâ kader il istitaa*, gücün yettiğince.

istitabe, A. a. İyi ve hoş bulma.

isti'taf, A. a. [atf'ten] Acıma ve yardım dileme.

istitale, A. a. [tul'dan] 1. Uzama. Dal budak salma. 2. (Dirb.) Uzantı.

istit'am, A. a. (*te*, *hı* ile) Yiyecek isteme.

istitan, A. a. (*te*, *tı* ile) Yurt

edinme.
istitar, A. a. (*sin, te, te* ile) [setr'den] Gizlenme, örtünme, kapanma.
istitbab, A. a. [tīb'dan] Hekime başvurma. Kendini hekime gösterme. İlaç arama.
istitmam, A. a. **1.** Tamamlamasını isteme. **2.** Tamamlama, sona erdirme.
istitrad, A. a. Asıl konudan olmayıp söz sırası gelmişken söylenen söz.
istitraden, A. be. İstitrad olarak, söz sırası gelmişken.
istitradî, A. s. Asıl konudan olmayan, söz sırası gelerek söylenilmiş.
istitraf, A. a. [turfe'den] Hiç görülmemiş bir şey sayma.
istiva, A. a. **1.** Denk, eşit olma. **2.** Düz olma, düzlük. **3.** Ortada ve tam bir derecede bulunma.
istizaa, A. a. [ziya'dan] Ziyalanma, ışıklanma.
istizade, A. a. [ziyade'den] **1.** Artmasını artırılmasını isteme. **2.** Bağışı eksik bulma.
istiz'af, A. a. Güçsüz görme, küçümseme, horlama.
istizah, A. a. [vuzuh'tan] Bir işin açık söylenmesini isteme. Açıklama isteme, gensoru.
istizale, A. a. [izale'den] Yok edilme.
istizam, A. a. [azamet'ten] Büyültme.
istizan, A. a. [izn'den] İ z i n isteme. İ z i n için sorma. • *Bil istizan*, sorarak; *bilâ istizan*,

hiç danışmadan, sormadan.
istizare, A. a. (Birin) ziyarete gelmesini isteme.
istizhar, A. a. [zahr'dan] Yardım isteme. Arka olmasını isteme.
istizkâr, A. a. [zıkr'den] **1.** Hatıra getirme. **2.** Ezberleme. **3.** Fransızca *mnemotechnie* (belleteç) karşılığı (XX. yüzyıl).
istizlâl, A. a. [zill'den] Aşağılık görme. Bayağı görülme.
istizlâl, A. a. [zill'dan] Gölgeleme, gölge altına girme. Sığınma.
istizraf, A. a. [zarafet'ten] Zarıflık, incelik gösterme.
isvar, A. a. Atlı, süvari.
isvidad, A. a. Kararma.
isyan, A. a. Ayaklanma.
iş'a, A. a. **1.** Gece karanlığı başladığı zaman. Sular karardığı vakit. **2.** Akşam ya da yatsı namazı. **3.** Akşam yemeği.
işaa, **işaat**, A. a. [şüyü'dan] (Haber) yayma. Herkese duyurma.
işâât, A. a. [işaa ç.] (Haber) Duyurmalar, yaymalar. • *İşâât-i bedhahane*, k ö t ü niyetlerle haberler yayma; *-kâzibane*, yalan haber yayma.
işabe, A. a. Saçı sakalı ağartma, kocaltma.
işade, A. a. **1.** Seslenme, sesini yükseltme. **2.** D ü n y a isteğine erişmesi.
işaeyn, A. a. Akşamla yatsı zamanları. • *Beyn-el-işaeyn*, akşamla yatsı arası.
iş'al, A. a. [şu'l'den] **1.** Şulelen-

- dirme, yakma, tutuşturma. **2.** Alevlendirme, parlatma. Şiddetlendirme.
- iş'ar**, *A. a.* Yazıyla bildirme, haber verme. • *İş'ar-i ahîre değîn*, en son bildirilecek habere kadar. [ç. iş'arat].
- işaret**, *A. a.* **1.** Bir şeyi (parmak, el, kaş, gözle) gösterme. **2.** İz, alamet, im. **3.** (Tas.) Doğrudan olmayarak hatırlatma cinsinden verilen e m i r, rey, i r ş a t. • *İşaret-i aliyye*, şeyhülislam emri; *-ilâhiye*, Tanrı buyruğu. [ç. işaret].
- işba'**, *A. a.* [şibi'den] **1.** Doyurma. **2.** (Fiz.) Doyma. **3.** (Ya.) Arap nazmında vezin ya da uyak zoruyla sözcüğe bir harf katma.
- işcar**, *A. a.* [şecer'den] Ağaçlama. Ağaç yetiştirme.
- işfa**, *A. a.* [şifa'dan] Hastayı iyi etmeye çalışma. Şifalı şey verme.
- işgal**, *A. a.* [şugl'dan] **1.** İş verme, işle uğraştırma. **2.** İşten alıkoyma. Başka bir şeyle uğraştırıp asıl işe engel olma. **3.** Tutma. **4.** Oyalama.
- işha'**, *A. a.* [şehiy'den] **1.** Göz dikme. **2.** İstenileni vermeme.
- işhad**, *A. a.* [şühud'dan] Tanık getirme, tanık diye gösterme.
- işhaz**, *A. a.* (*ha*, *zel* ile) Bileme, bilenme, keskinleştirme.
- ışkâl**, *A. a.* [şekl'den] **1.** Şüpheli ve karışık olma. Güçlük. **2.** Zorlandırma.
- ışkel**. *Bkz.* eşkel.
- ışkenbe**. *Bkz.* şikembe.
- ışkence**, *F. a.* Azap, eziyet.
- ışkeste**, *F. s.* [şikest'den] Kırık. Bitik.
- ışküfe**, *F. a.* Şüküfe, çiçek.
- ışmam**, *A. a.* [şemm'den] **1.** Koklatma. **2.** Hafif şekilde duyurma.
- ışmizaz**, *F. a.* **1.** Can sıkılma. **2.** Yüzünü eksitme. **3.** Titreyip ürperme.
- ışrab**, *A. a.* [şürb'den] **1.** İçirme. **2.** Maksudı açıktan değil de dolayısıyla gösterme. Kapalı biçimde anlatma.
- ışraf**, *A. a.* **1.** Yüksek yere çıkma. Yüksek yere çıkıp anlama. **2.** Hasta ölüm halinde olma.
- ışrak**, *A. a.* [şark'tan] **1.** Parlatma, ışıklandırma. **2.** (Güneş) Doğma.
- ışrâk**, *A. a.* [şirk'ten] Tanrı'ya ortak koşma. Çok T a n r ı olduğuna inanma.
- ışrâkiyye**, *A. a.* Pythagoras felsefesi.
- ışrâkiyyun**, *A. a.* Pythagoras felsefesi yolunda olan kişiler.
- ışrakî**, *A. s.* İşrakiyye yanlısı.
- ışret**, *A. a.* Keyif veren içki kullanma. İçki içme.
- ışretgâh**, *F. a.* [ışret-gâh] İçki içilen yer.
- ışrethane**, *F. a.* [ışret-hane] İçilen yer. (Mec.) Bu dünya.
- ışretkede**, *F. a.* [ışret-kede] İçki içilen yer.
- ışretseray**, *F. a.* [ışret-seray] Yenip içilen yer; yaşanılan yer.
- ışretsaz**, *F. s.* [ışret-saz] İçen.
- ışrin**, **ışrun**, *A. s.* Yirmi, yirminci.

- iştat**, A. a. (*te, te* ile) Dağıtma, dağıtılma.
- iştat**, A. a. (*tı* ile) Adaletsizlik edip hükümde zulüm etme.
- iştial**, A. a. [*şule'den*] Tutuşma. Parlama. Alevlenme.
- iştibah**, A. a. Şüphe etme, kuş-kulanma. • *Bi iştibah, bilâiştibah*, şüphesiz, kuşkusuz.
- iştibak**, A. a. [*şebeke'den*] Örülme, örgülenme. Karışma, birbirine geçme.
- iştidad**, A. a. [*şiddet'ten*] Sertleşme. Ağırlaşma. Büyüme. Artma.
- iştigal**, A. a. [*şugl'den*] İş işleme. Bir şeyle uğraşma. [*ç. iştigalât*].
- iştihâ**, A. a. [*şehvet'ten*] 1. İstek. 2. Boğaz ve mide açlığı. Açlık. 3. Fazla istek.
- iştihar**, A. a. [*şöhret'ten*] Ün alma. Ünlü olma.
- iştikâ**, A. a. [*şekva'dan*] Şikâyet etme. Yanıp yakılma.
- iştikak**, A. a. [*şık'tan*] (Dilb.) Bir kökten ayrılmış sözcüklerin birbirleriyle ve kökleriyle olan ilgileri ve oluş durumları. Türem, türeme.
- iştimal**, A. a. [*şümül'den*] Kaplama. İçine alma. Çevirme.
- iştımam**, A. a. [*şemm'den*] Kokusunu alma. Koklama.
- iştira**, A. a. [*şira'dan*] Satın alma.
- iştirak**, A. a. [*şirket'ten*] 1. Ortak olma. 2. Aynı halde bulunma. • *Bil-iştirak*, ortak olma, birlikte.
- iştirakî**, A. s. Ortaklıkla ilgili.

- iştirakiyye**, A. a. Komünizm. Fransızca *communisme* karşılığı (XIX. yüzyıl).
- iştihat**, A. a. Haksızlık ve zulmetme.
- iştihak**, A. a. [*şevk'ten*] Özleme. Çok göreceği gelme.
- işünüş**. Bkz. ayş.
- işve**, A. a. Güzellerin gönül alıcı, gönül aldatici nazı, davranışı.
- işvebaz**, F. s. [*işve-baz*] Naz edici.
- işveger, işvekâr**, F. s. [*işve-ger, -kâr*] N a z eden, edalı.
- i'ta**, A. a. [*atâ'dan*] Verme. • *İ'ta-yi malûmat*, bilgi verme; *i'ta emri*, verile kâğıdı; *ahz ü i'ta*, alışveriş.
- itaat**, A. a. [*tav'dan*] Dinleme. Alınan emre göre davranma. • *A d e m-i itaat*, itaatsizlik, dinlememe; *arz-i itaat*, dinlemelikten v a z g e ç i p dinleyeceğini söyleme.
- itab**, A. a. Paylama, azarlama, tersleme. Darılma.
- i'tab**, A. a. (*elif, ayın, tı* ile) Öldürme.
- i'tab**, A. a. (*elif, ayın, te* ile) 1. Geri dönme. 2. Şikâyeti üzerinden giderme.
- it'ab**, A. a. [*taab'dan*] Yorma.
- itabnâme**, F. a. [*itab-name*] Paylama mektubu.
- itâd**, A. a. Kazık çakma.
- i'tak**, A. a. [*itk'tan*] Köle ya da cariye azadetme. Azat.
- itale**, A. a. [*tul'den*] Uzatma. • *İtale-i lisan*, dil uzatma, kötü şeyler söyleme; *-yed*, el uzatma.

- it'am.** Bkz. it'am.
- itare,** A. a. [tayran'dan] 1. Uçurma, uçurtma. 2. Çabucak gönderme, yollama.
- itba',** A. a. 1. Ardına katmak. 2. (Dilb.) Bir sözcük arkasından ona benzer söylenen anlamsız söz. Örneğin: At mat'taki "mat" gibi.
- itbal,** A. a. Kederlendirme, kederlendirilme.
- itfa,** A. a. 1. Söndürme. 2. Dindirme, bastırma. 3. (Fiz.) Sönüm. • *Itfa-yi düyun*, borcun faizle birlikte anaparadan da ödenmesi. Fr. *amortissement* karşılığı; *itfa-yi naire-i fesad*, fesat ateşinin söndürülmesi, bastırılması.
- itfaiyye,** A. a. Y a n g ı n söndürme ekibi, itfaiye.
- ithaf,** A. a. [tuhfe'den] Armağan verme. Hediye etme.
- ithafname,** F. a. [ithaf-name] Bir eserin bir kimse adına olduğunu gösteren yazı.
- itham,** A. a. [töhmət'ten] Töhmetsizleştirme, suçlulandırma.
- itibar,** A. a. [ubur'dan] 1. Önem verme. 2. Saygı gösterme. 3. Şeref, haysiyet, onur, saygınlık. 4. Bir şeyin gerçek değil kararlaştırılan değeri. 5. İbret alma. 6. Ticaretle söz ya da imzaya olan inanç, kredi.
- itibarat,** A. a. [itibar ç.] Varsaymalar, öyle zannetmeler. Faraziyeler.
- itibaren,** A. be. Başlayarak.
- itibarî, itibariye,** A. s. Gerçek olarak olmayan, varsayılan.

- itidad,** A. a. 1. Bir şeyi kol üzerine alma. 2. Yardım isteme.
- itidad,** A. a. [add'den] 1. Sayma, hesaba katma. 2. Önem verme.
- itidal,** A. a. [adl'den] 1. Eşitlik. 2. Orta oluş, ortalama. 3. Yavaşlık, yumuşaklık. 4. Uygunluk. 5. (Gökb.) G ü n-t ü n eşitliği.
- itikad,** A. a. [akd'den] 1. İnanma. 2. Bir din ya da mezhebin inanma yanı, temelini oluşturan inanç.
- itikadat,** A. a. [itikad ç.] İtikadlar. • *Itikadat-i bâtila*, (masalımsı) asılsız şeylere inanma.
- itikadî, itikadiyye,** A. s. İtikatla, inanla ilgili.
- itikadiyyat,** A. a. İtikat, inan konuları.
- it'ikâf,** A. a. Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme.
- it'ikâl,** A. a. [ekl'den] Yenme, aşınma, oyulma.
- it'ilâ,** A. a. [ulüv'den] 1. Yükselme. Yukarı çıkma. 2. Yüksek rütbelere çıkma.
- it'ilâf,** A. a. [ülfe'ten] 1. Görüşme. 2. Uygunluk. Uyuşma. [ç. itilâfat].
- it'ilâl,** A. a. [illet'ten] 1. Hasta olma. 2. Her şeyden vazgeçip bir şeyle uğraşma. 3. Bahane etme.
- it'ilâperest,** F. s. [i'tilâ-perest] Yükselme isteyen.
- itimad,** A. a. [amd'den] 1. Dayanma. 2. Güvenme. Güven.
- itimaden,** A. be. Güvenerek, dayanarak.

itimadname, *F. a.* [itimad-name] Elçilerin gittikleri ülkeye götürdükleri güven mektubu. (Bu mektup alındıktan sonra elçilik başlar).

itina, *A. a.* [anâ'dan] Çok dikkat etme. Önemle çalışma. Özenme.

itiraf, *A. a.* Kendi için iyi sayılmayacak bir hali gizlemeyip söyleme. [ç. itirafat].

itiraz, *A. a.* Bir fikir ya da kararı kabul etmeyip çürütmeye kalkışma. [ç. itirazat].

itisaf, *A. a.* Doğru yoldan ayırılma. Yolsuzluk. Haksızlık yapma.

i'tisam, *A. a.* [ismet'ten] 1. Bir şeye yapışarak sıkı sıkı tutunma. 2. Günah olabilecek şeylerden sakınma.

itiyad, *A. a.* Âdet edinme. Alışma. Alışkanlık [ç. itiyadat].

itiyadi, **itiyadiyye**, *A. s.* Alışkanlıkla ilgili.

itiza', *A. a.* Birinin adamı olduğunu iddia etme.

itizal, *A. a.* [azl'den] 1. Bir yana çekilme. 2. İşten çekilme. 3. Takımdan ayrılma. 4. İslamlikta ehl-i sünnet inançlarından ayrılan takım ve onun mezhebi.

itizam, *A. a.* [azimet'ten] Gitmeye davranma. Gitme.

itizar, *A. a.* [özr'den] Özür dileme [ç. itizarat].

itizaz, *A. a.* [aziz'den] Kendini aziz tutma.

itkâ, *A. a.* Dayanacak şey kullanma.

itkan, *A. a.* 1. Sağlama. 2. Bir şeyi iyice bilme.

itlâf, *A. a.* [telef'den] 1. Öldürme. 2. Boş yere harcama. 3. Bozma. Yok etme [ç. itlâfat].

itma', *Bkz.* itma.

itmam, *A. a.* [tamam'dan] Bitirme, tamamlama.

itminan, *A. a.* 1. Emin olma. 2. Birine inanma. 3. Kesin bilme.

ittırad, *Bkz.* itırad.

ittiaz, *A. a.* [vaız'dan] Öğüt dinleme.

ittiba', *A. a.* Uyma, arkasından gitme.

ittibaen, *A. be.* [ittiba-en] Uyarak.

itticah, *A. a.* [cihet'ten] 1. Bir cihete yönelme. 2. (Fel.) Yönelim.

ittifak, *A. a.* [vifak'tan] 1. Uyuşma. Söz bir etme. 2. Birlikte davranma i ç i n sözleşme. 3. Rastgeleş.

ittifakan, *A. be.* Rasgele.

ittifakat, *A. a.* [ittifak ç.] 1. Uyuşmalar, sözleşmeler. 2. Rasgele olan şeyler.

ittifaki, **ittifakiyye**, *A. s.* 1. İttifaka, sözleşme ya da uyuşmaya ilişkin. 2. Rastgele.

ittifakiyyat, *A. a.* Rastgele olan şeyler. Fransızca *hasards* (rastlantılar) karşılığı.

ittifakiyye, *A. a.* Fransızca *ocasionnalisme* (aranedencilik) olarak (XX. yüzyıl).

ittihab, *A. a.* [hibe'den] Bağış kabul etme.

ittihad, *A. a.* [vahdet'ten] 1.

Birleşme. Bir olma. Birlik. **2.** Aynı düşüncede olma. • *İttihad-i ârâ*, oybirliği; -*İslâm*, İslam birliği; -*menafi*, çıkarların bir ve ortak oluşu; *İttihad ü Terakki*, 1908 Meşrutiyeti'nden sonra ülkede görülen siyasal parti.

ittiham, *A. a.* [töhmet'ten] Töhmetsizlik. Suçlu olma, suçlanma.

ittihaz, *A. a.* [ahz'den] **1.** Kabul etme. Kabullenme. **2.** Sayma, öyle diye bakma. **3.** Kullanma. **4.** Düşünme, kurma.

ittika, *A. a.* [vikaye'den] **1.** Sakınma. **2.** Tanrı'dan korkma. Bu korkuyla kendini tutma.

ittikâ, *A. a.* Dayanma, yaslanma.

ittikâl, *A. a.* Boyun eğme, tevekkül etme.

ittikan, *A. a.* Gözle görmüş gibi sağlam ve iyi bilme.

ittisa', *A. a.* [vusu'dan] **1.** Bollaşma. **2.** Genişleme, genişleme. **3.** (Fel.) Kaplam.

ittisaf, *A. a.* [vasf'tan] Nitelenme.

ittisak, *A. a.* Sıralanma. Dizilip nizamlanma.

ittisal, *A. a.* [vasl'dan] **1.** Ulaşma, bitişme. **2.** Birbirine dokunma. **3.** Yakınlık.

ittisam, *A. a.* [vesm'den] **1.** Damgalanma. **2.** Nişanlanma. Süslenme.

ittizah, *A. a.* (*dad*, *ha* ile) [vuzuh'tan] Aydınlanma, açıklanma, ortaya çıkma.

ityan, *A. a.* Getirme.

iva', *A. a.* **1.** Kondurma, barındırma. **2.** Yerleştirme.

ivar, *F. a.* İkinci zamanı.

ivaz, *A. a.* Bir şeye karşılık olarak verilen ya da alınan şey. • *Bilâ ivaz*, karşılıksız, Tanrı için.

ivaz, **avz**, *A. a.* Karşılıklı verişme, trampa.

ivazan, *A. be.* Karşılık olarak. Karşılığında.

ivcac, *A. a.* **1.** Eğri büğrü olma. **2.** Eğrilik. Doğru davranmama.

iyab, *A. a.* Geri dönme. • *Zehab ü iyab*, gidip gelme.

iyal. *Bkz.* ayal.

iyalet, *A. a.* Yönetme, siyaset etme.

iyân. *Bkz.* ayan.

iyas, *A. a.* Umutsuzlanma.

iyase, *A. a.* Umutsuzlandırma.

iyd. *Bkz.* id.

izâ, *A. a.* İncitme, incitilme.

iza', *A. a.* (*ze* ile) **1.** Karşı (yan, yön), hiza, sıra. **2.** Durum, yer, düzey. **3.** Denk, eşit. **4.** Geçime yarayan şeyler.

izaa, **izaat**, **idaa**, **izaa**, *A. a.* **1.** Açığa vurma. **2.** Yüksek sesle bildirme, ilan etme.

izaa, *A. a.* [zıya'dan] Yitirme.

izae, *A. a.* [zu'dan] Işık verme. Aydınlatma.

izabe, *A. a.* [zeveban'dan] Eritme.

iz'ac, *A. a.* **1.** Yerinden koparıp ayırma. **2.** Rahatsız etme, can sıkma. [ç. iz'acat].

iz'af, *A. a.* (*dat* ile) Zayıf, güçsüz kılma, güçsüzleştirme.

izafat, A. a. [izafet c.] 1. İzafetler. 2. (Tas.) Dünya ilgileri.

izafe, A. a. Katma. Katıştırma.

izafet, A. a. 1. İki şey arasındaki ilgi, bağ. 2. (Dilb.) Ad tamlaması, ad takımı.

izafî, izafiyye, A. s. İzafetle ilgili. Bağlı olduğu nesneyle değişen; (Fel.) görelî.

izafiyye, A. a. Fransızca *relativisme* (görecelik) karşılığı. (XX. yüzyıl).

izafiyyet, A. a. Bağlılık. İlgi niteliği. (Fel.) Görelilik.

izah, A. a. [vuzuh'tan] Apaçık, eksiksiz anlatma. [ç. izahat].

izahe, A. a. 1. Bir şeyi ayırma. 2. Kurtulma. 3. Yok etme.

izahen, A. be. Açıklayarak.

izaka, A. a. [zevk'ten] Tattırma.

izale, A. a. [zeval'den] Giderme, yok etme. • *İzale-i bîkr*, kızlığı bozma; *-suyu*, ortaklığı giderme; *-ufunet*, kötü kokuyu yok etme.

izam, A. a. [azîm ç.] Büyükler, ulular, yüceler.

izam, A. a. [azm ç.] Kemikler.

i'zam, A. a. Gönderme. Yollama.

i'zam, A. a. [azm'dan] Büyütme. Gereğinden fazla önem verme. Büyültme.

izan, A. a. 1. İtaat, dinleme. 2. Yürek keskinliği, inanç. 3. Anlayış, kavrayış.

izan, A. a. (zel ile) Bildirme, haber verme.

izar, A. a. Bele bağlanıp bedenin alt yanını örten şey. Peştemal.

izar, A. a. Yanak. • *Hali-ül-izar*, utanmaz, arsız; *gülizar*, gül yanaklı.

i'zaz, A. a. [a z z'd e n] Ağırılama, saygı gösterme.

izbar, A. a. Yazma, yazıyla bildirme.

izdicar, A. a. 1. Yasağa uyma, sakinme, çekinme, s ö z dinleme. 2. Kendini tutma.

izdiham, A. a. [zahm'dan] Kalabalık. Bir yere çok kişi yığılma.

izdira, A. a. Tahkir etme, hakaretle görme.

izdirad, A. a. Yutma.

izdiram, A. a. Lokmayı iri iri yutma.

izdivac, A. a. [zevc'den] 1. Çiftleşme. 2. Evlenme. (Ed. Ce.). • *Dest-i izdivaç*; *devre-i izdivaç*; *fikr-i izdivaç*; *hacle-i izdivaç*; *hayat-i izdivaç*; *hediye-i izdivaç*; *kasd-i izdivaç*; *mesele-i izdivaç*; *münasebet-i izdivaciye*; *sene-i izdivaç*; *taleb-i izdivaç*; *tasavvur-i izdivaç*; *zemin-i izdivaç*.

izdiyad, A. a. [ziyade'den] Çoğalma, artma.

ized. Bkz. İzid.

izfaf, A. a. Gelini güveyin evine gönderme, gelin gönderme.

izhab, A. a. (zel, he ile) 1. Gönderme, iletme, yollama. 2. Giderme. 3. Altın sürme, yaldızlama.

izhak, A. a. 1. Öldürme. 2. Yok etme. 3. Oku nişandan ayırma.

izhar, A. a. [zuhur dan] **1.** Gösterme, ortaya çıkarma. **2.** Yalandan gösterme, satış.
İzid, İzed, F. a. **1.** Zerdüştlerin iyilik tanrısı. **2.** Tanrı.
izkâr, A. a. [zikhâr'den] Andırma. Hatıra getirme.
izlâl, A. a. [zül'den] Alçaltma, hakir görme. •
izlâl, A. a. [zill'dan] Gölge verme. Gölgeleme.
izlâm, A. a. [zulmet'ten] Karanlıkta koyma. Karanlık etme.
izmihlâl, A. a. **1.** Yok olma. **2.** Bozularak bitme.

izmihrar, A. a. **1.** Parıldama. **2.** Soğuğun artması, kışın şiddetlenmesi. **3.** Surat asma, ekşitme.
izn, A. a. Bir şeyde yasağın kaldırılması.
iznab, A. a. Günah işleme.
izticâ, A. a. (dat, tı, ayın ile) **1.** Yan yatma. **2.** Namazda göğsü y e r e değdirme.
izz, A. a. (ayın ile) **1.** Değer. **2.** Yücelik, ululuk. **3.** Güçlülük.
izzet, A. a. **1.** Değer. **2.** Yücelik. **3.** Kudret, güç, kuvvet. **4.** Saygı, ikram. • *Izzet i nefis*, onur, özsaygısı.

J

j, 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin on dördüncü harfidir; Farsça ve yabancı sözcüklerde bulunur. 2. Ebced hesabında "z" harfi gibi 7 sayısına işaretir.

jaj, jaje, *F. a.* 1. Devedikeni. 2. Saçma sapan söz.

jajha, *F. s., a.* Saçma sapan söyleyicilik. [ç. jajhayan].

jale, *F. a.* Kırağı, çiy.

jaledar, *F. s.* [jale-dar] Üzerine çiy düşmüş, kırağılanmış.

jaleriz, *F. s.* [jale-riz] Çiğ saçan.

jend, jende, *F. a.* Yamalı, eski hırka.

jendepuş, *F. a.* [jende-puş] Yamalı hırka giyen, fakir, yoksul.

jeng, *F. a.* 1. Erteng ya da Erteng sözünün hafifi. 2. Yüzdeki buruşukluklar. 3. Pas. 4.

Göz çapağı.

jengâlûd, *F. s.* [jeng-âlûd] Paslı.

jengâr, çengâr, *F. a.* 1. Pas, kir. 2. Bakır yeşili.

jengârî, *F. a.* Bakır yeşili renginde boya.

jengbar, *F. s.* [jeng-bar] Pas saçan.

jengbeste, *F. s.* [jeng-beste] 1. Paslı. 2. a. Bakır yeşili renginde boya.

jengdar, *F. s.* Paslı, pas tutmuş.

jengpezir, *F. s.* [jeng-pezir] 1. Paslı. 2. Paslandırma.

jengyab, *F. a.* [jeng-yab] Paslanma.

jerf, *F. s.* Derin.

jerfî, *F. a.* Derinlik.

jerfin, *F. a.* Kapı sürmesi.

jive, *F. a.* Cıva.

jiyan, *F. s.* Kızgın, kükremiş. • *Fil-i jiyan, şîr-i jiyan*, kızmış fil, kükremiş aslan.

jülide, *F. s.* Karmakarışık, dağınık (saç).

K

k. 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi dördüncü, Arap abecelerinin yirmi harfi olan *kaf* harfiyle, Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi beşinci harfi olan *kef* harfini karşılar. 2. *Kef* harfiyle yazılı sözcüklerden bir bölümü *g* sesi verir ve *kâf-i Fârisî* denirdi. Bu iki ses, Türkçede bir çok söyleniş karşıklığına yol açmış, sözcükler arasında birbirini tutmazlıklar göstermiştir. (Böyleleri iki biçimde de gösterilmiştir). 3. *Kaf* harfinin ebced hesabında değeri 100, *kef* harfinin de 20'dir.

kaa, A. a. Ev avlusu alanı.

kaan, A. a. Çin imparatorunun lakabı.

kab, A. a. Bir yayın iki uçları arasındaki aralık kadar ölçü. • *Kabe kavseyn*, iki yay aralığı kadar.

kâ'b, A. a. 1. Topuk kemiği. 2. Aşık kemiği. 3. Oyun zarı. 4. Sekiz köşeli altı yüzü olan cisim. 5. Küp. • *Kâ'b-i sum*, uğursuz ayak.

kaba, A. a. 1. Üst giyeceği. Cüppe, kaftan. • *Kaba-yi sefid*, ak sade. 2. Gömlek. •

Kaba-yi ahenin, zırh gömlek.

Kababıta, A. a. [Kıbtî ç.] 1. Kıptiler. 2. Çingeneler.

kabaçe, F. a. Kısa cüppe. • *Kabaçe-i ahen*, zırh yelek.

kabahat, A. a. 1. Çirkin davranış. Yakışsız iş. 2. Hafif suç [ç. kabahât, kabaih].

kabaih, A. a. [kabiha ç.] Kabahatler.

kabaih, **kabayih**, A. a. [kabiha ç.] Çirkin davranışlar, yakışsızlıklar, ayıplar.

kabail, A. a. [kabîle ç.] Kabileler.

kabale, A. a. 1. Kadı tarafından verilen hüccet. İltizam temessükü. 2. Toptan, götürü satış. 3. Yahudilerin kendi topluluklarına ödediği vergi.

kabati, A. a. Mısır'ın yerli halkı. Kıptiler.

kabban, A. a. Büyük terazi; kapın; kantar.

Kâ'be, A. ö. a. Hicaz'da Mekke kentinde bulunan kutsal yapı.

Kâ'beteyn, A. a. (İki Kabe) Mekke'deki Kabe'yle Kudüs'teki Mescid-i Aksa.

kabız, A. s. [kabz'dan] 1. Tutant, alan. 2. Peklik veren. 3.

(Ana.) Sikan, çeken. • *Kabız-i ervah*, *kabiz-ül-ervah*, can alıcı (Azrail).

kabıza, A. a. (Ana.) Büken.

kabîh, **kabîha**, A. s. 1. Çirkin.

2. Yakışksız, ayıp. • *Kabîh-ül-vech*, çirkin yüzlü; *fiil-i kabîh*, ayıp iş; *tâbirat-i kabîha*, ayıp sözler; *vech-i kabîh*, çirkin yüz.

kabîha, A. a. Çirkin davranış, ayıp iş. [ç. kabaih].

Kâbil, A. a. Afganistan'ın başkenti.

kabîl, A. a. Soy, tür, sınıf.

Kabil, A. a. Âdem peygamberin büyük oğlu olup kardeşi Habil'i öldürerek ilk katil olmuştur.

kabîl, A. s. [kabil'den] 1.

Olan, olabilir. 2. Olabilir. 3.

Yetiştirilebilir, istidatlı, yetenekli.

• *Gayr i kabil*, olamaz. *Kabil-i af*; -aks; -ekl; -hazf; -hitab; -icra; -ihtirak; -inhilâl; -inhina; -itiraz; -izal; -rücu; -tahakkuk; -tahlil; -tahallül; -tahammuz; -tahkik; -tahlil.

kabîl, A. s. [kabil'den] Az önce, biraz önce.

kabile, A. a. Bir soydan türemiş, bir başkanın yönetimi altında yaşar, birlikte konup göçer halk; boy, oymak. [ç. kabail].

kabile, A. a. Ebe kadın.

kabiliyyet, A. a. 1. Kabul edebilir olma. Alabilirlik. 2. Beceriklilik, işe yatkınlık, yetenek.

kâbir, A. s. Büyük, ulu, yüce. • *Kâbiren an kâbir*, büyükten

büyüğe.

kabl, A. be. Ön. Önde. İleride.

• *Kabl-el-milâd*, İsa'dan önce. *Kabl-el-vürud*, gelmeden önce; *kabl-et-taam*, yemekten önce; *kabl-et-tarih*, tarih öncesi; *kabl-et-tecrübe*, deney öncesi; *kabl-et-telâki*, buluşmazdan önce; *kabl-et-tufan*, Tufan'dan önce; *kabl- ez-zuhr*, öğleden önce; *mâ-kabl*, önceki.

kablî, A. a. Fransızca *a priori* (apriyori, önsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

kabr, A. a. Mezar, gömüt. [ç. kubur]. • *Kabr-i hazin*; -vahşet âkin; *azab-i kabr*; *delil-i kabr*; *zulmet-i kabr*.

kabrgâh, F. a. [kabr-gâh] Mezarlık, gömütlük.

kabristan, F. a. Mezarlık, gömütlük.

kabul, A. a. 1. Alma. 2. Görmeye gelen bir kimseyi içeri alma. 3. Rız olma. 4. Alıp kullanma. 5. Bir şeye sahip olmak için ikinci söylenen söz (alım satım bununla tamam olur). • *Hüsn-i kabul*, iyi karşılanma.

kabulgâh, F. a. [kabil-gâh] Kabul yeri. Tanrı'nın, padişah gibi büyük bir kimsenin dua, dilek gibi şeyleri yerine getirmeleri için kullanılır.

kâbus, A. a. Uykuda basan ağırlık. Karabasan.

kabz, A. a. 1. Elle tutma. Ele alma. Kavrama. 2. Alma. Teslim alma. 3. Bir kimsenin ruhu Azrail tarafından alınma.

- Ölme. 4. Tutkunluk, peklik. • *Kabz ü bast*, kapanıp açılma, daralıp genişleme; *ahz ü kabz*, alma.
- kabza**, A. a. 1. Pençe, avuç. 2. Tutamak yeri. 3. Bir tutam.
- kadd**, F. a. Boy. • *Kadd ü kamet*, boy bos; *kadd-i balâ*, uzun boy; *serv-kadd*, servi boylu.
- kaddahe**, A. a. Çakmaktaşı.
- kaddese**, A. ey. Kutlu ve mutlu olsun.
- kaddkeşide**, F. s. [kadd-keşide] Boy atmış.
- kâde**, A. a. Oturuş.
- kadeh**, A. a. 1. Küçük bardak. 2. (Bitb.) Kadeh. [ç. akdah].
- kadehkâr**, F. s. [kadeh-kâr] Kadeh sunan.
- kadehnuş**, F. s. [kadeh-nuş] İçki içen.
- kadem**, A. a. 1. Ayak. 2. Adım. 3. Seksen santim uzunluk ölçüsü. 4. (İngiliz ölçüsü) ayak: 30,48 santim. 5. Uğur. • *Haş-kadem*, uğurlu; *sabitkadem*, devamlı, sürekli. [ç. akdam, kudam].
- kadembusî**, F. a. [kadem-busî] Ayak öpme töreni.
- kademe**, A. a. 1. Basamak. 2. Merdiven ayağı. • *Kademe-i ulâda*, ilk basamakta, başlangıçta. [ç. kademat].
- kademiyye**, A. a. 1. Ayak teri. 2. Tabaklanmış keçi derisi.
- kademkeş**, F. s. [kadem-keş] Ayağını çeken, yanaşmayan.
- kademnihade**, F. s. [kadem-nihade] Ayak basmış, gelmiş.

- kademran**, F. s. [kadem-ran] Adım atan, ilerleyen.
- kader**, A. a. Alinyazısı, yazgı, Tanrı'nın ezelde tüm yaratıklar için olmasını buyurduğu şeyler. • *Kader-i ilâhî*, Tanrı takdiri, alinyazısı. Çoğu kez *kaza vü kader* biçiminde kullanılır. Yazgı.
- kaderî**, **kaderiyye**, A. s. 1. Kaderle ilgili. 2. Kaderiyye inancında olan.
- Kaderiyye**, A. a. İnsan, yaptıklarının yaratıcısıdır, inancında olan mutezile tarikatı.
- kadh**, A. a. Bir kimsenin ayıbını söyleyerek çekiştirme. • *Zemm ü kadh*, kötüleme.
- kadı**, **kazı**, A. s. [kaza'dan] 1. Yapan, yerine getiren. 2. a. Şeriat mahkemesi yargıcı. • *Kadı-l-hâcât*, herkesin dileklerini yerine getiren Tanrı; *kadı-l-kudat*, en büyük kadı; *kazasker* ya da şeyhülislam makamında bulunan kimse. [ç. kuzat].
- kadım**, **kadıma**, A. a. (Hayb.) Kemirici.
- kadib**, **kazib**, A. a. 1. İnce, düz fidan. 2. Erkeklik organı.
- kadid**, **kadide**, A. a. 1. Kurutulmuş et. 2. Etleri dökülmüş, yalnız kemik kalmış gövde, iskelet. 3. Pek kuru, zayıf kimse.
- kadîh**, **kadîhe**, A. a. [kadhtan] Bir kimse için kötü söz söyleyen, kötöleyen.
- kadim**, A. s. [kadem'den] Ayak basan, varan, ulaşan.

kadîm, kadîme, A. s. [kîdemîden] 1. E s k i. 2. Başlangıcı olmayan. 3. (Huk.) İlk zamanları, öncesini bilir kimse olmayan. • *Ezmine-i kadîme*, eski çağlar; *Kelâm-i kadîm*, Kur'an; *min-el-kadîm*, eskiden beri; *tarih-i kadîm*, eski çağlar tarihi. [ç. kudema].

kadîme, A. a. (As.) İleri karakol. [ç. kavadim].

kadîmî, A. s. Eski.

kadîr, A. s. [kudret'ten] Kudret sahibi, her şeye gücü yeten (Tanrı sıfatlarındandır).

kadir, A. s. [kudret'ten] Güçlü, kuvvetli.

Kadirî, A. s. Abdülkadir Geylani tarikatından olan.

Kadiriyye, A. a. Kadiri tarikatı.

kadr, A. a. 1. Değer. 2. İtibar, onur. 3. Rütbe. 4. Nicelik, derece. • *Âlikadr*, rütbe ve derecesi yüce; *leyle-i kadr*, kadir gecesini (Ramazanın 27. gecesini).

kadrâşinâ, F. s. [kadr-âşinâ] Değerbilir.

kadrđan, F. s. [kadr-dan] Değerbilir.

kadrđanî, F. a. Değerbilirlik.

kadrşinas, F. s. [kadr-şinas] Değerbilir.

kâf, A. a. Kef harfinin okunuşu.

kaf, A. a. Kaf harfinin adı.

Kaf, A. a. Zümrüdüanka ya da Anka kuşunun yaşadığı sanılan masal dağı.

kafa, A. a. 1. Kafa. 2. Baş. 3. Ense. Arka, geri.

kafadar, F. s., a. 1. Arkası sıra giden, uyan. 2. Arkadaş, kafası birbirine uyan. [ç. kafadaran].

kafavî, A. s. Kafayla ilgili.

kafes, F. a. Kafes.

kafesgîr, F. s. [kafes-gîr] Kafese kapatılmış.

kaffal, A. a. Çilingir.

kâffe, A. a. Hep, bütün, cümle.

kâffeten, A. be. Bütün, hep, tümü birden.

kâfi, kâfiyye, A. s. [kifayet'ten] Elveren, yetişen.

kâfil, kâfile, A. s. [kefalet'ten]

1. Bir işi üstüne alan. 2. Kefil olan, birinin yerine ödemeyi üste alan.

kafile, A. a. 1. Birlikte yolculuk eden atlılar takımı. 2. Takım takım ya da sıra sıra gönderilen bir şeyin her parçası. • *Kafile salar*, kafile bası. [ç. kavafil].

kâfir, kâfire, A. s. [küfr, küfran'dan] 1. Tanımayan, bilmeyen. 2. Tanrı ve Tanrı birliğine inanmayan. Tanrı'ya ortak güden. 3. (Şiirde) kara saç. [ç. kefere, küffar].

kâfirane, F. b., s. [kâfir-ane] 1. Kâfire yakışır durum ve davranış. 2. Kâfirce.

Kâfiristan, F. a. 1. Hindistan'ın kuzeybatısında Kâbil civarında dağlık ve oldukça yabani bir bölge. 2. Afrika'nın güney kısmının doğu kıyıları. 3. Genel olarak İslam olmayanların ülkesi.

kafiye, A. a. 1. (Ya.) Nazımda

dize sonlarında bulunan harflerin sesçe birbirine benzemesi, uyak. **2.** Düzyazıda seci harfi. [ç. kavafi].

kafiyedar, *F. s.* [kafiye-dar] Uyaklı.

kafiyeperdaz, *F. a.* [kafiye-perdaz] Kafiye uyduran; ozan, nâzım. [ç. kafiyeperdazan].

kafiyesenc, *F. a.* [kafiye-senc] Kafiye dizgen, ozan, nâzım.

kâfur, *A. a.* Hindistan'da yetişen bir ağacın zâmkından yapılmış beyaz, kokulu madde.

kâfurî, *A. s.* Kâfurdan yapılmış, kâfurla ilgili.

kâgaz, *F. a.* Kâğıt.

kâgûl. Bkz. kâkûl.

kâh, *F. a.* (*kâf*, *hı* ile) Köşk.

kâh, *F. a.* (*kâf*, *he* ile) Saman.

kâh. Bkz. gâh.

kâhban, *F. a.* [kâh-ban] Harman bekçisi.

kahbe, *A. a.* Namussuz kadın.

kâhdan, *F. a.* [kâh-dan] Samanlık.

kahhar, **kahhare**, *A. a.* [kahr'dan] Ziyadesiyle kahredici, batıran, yok eden.

kâhil, *A. s.* [kühulet'ten] Olgun, orta yaşlı, 30-60 yaş arasında olan. Erişkin.

kâhin, *A. a.* [kehanet'ten] Kayıptan haber verdiği sanılan din adamı. Tanrı habercisi.

kâhinane, *F. be.* [kâhin-ane] Kâhine yakışır biçimde.

kâhine, *A. a.* Kâhin kadın.

kahir, **kahire**, *A. s.* [kahr'dan]

1. Kahreden. Zorlayan. **2.** Üs-

tün gelen. **3.** Yok eden.

kahkaha, *A. a.* **1.** Sesle ve çok gülme. **2.** Sarmaşık gibi tırmanır, mor, kırmızı çiçek açar bir bitki. [ç. kahkahat].

kahkahazen, *F. s.* [kahkaha-zen] **K a h k a h a** atan.

kahkarî, **kahkariye**, *A. s.* Arkasını çevirmeyerek hep savaşıp dönme.

kâhkeşan, **kehkeşan**, *F. a.* Samanugrusu. Hacılaryolu. Samanyolu.

kahr, *A. a.* **1.** Zorlama. Zorla bir iş yaptıрма. **2.** Üstün gelerek batırma, ezme. **3.** Fazla kederlenme. (Ed. Ce.). • *Darbe-i kahr*; *emvac-i kahr*; *pençe-i kahr*; *saye-i kahr*; *yed-i kahr*; *zehr-i kahr ü gazab*.

kahraman, *F. a.* **1.** Yiğit. **2.** ö. *a.* Fars mitolojisinde Rüstemi'nin yendiği yiğit.

kahramanane, *F. be.* [kahraman-ane] Kahramanca. Yiğitçe.

kahramanî, *A. be.* **Z o r l a.** Ezerek.

kâhrüba, *F. a.* Kehribar.

kaht, *A. a.* Kuraklıktan dolayı ürün alınmama sonucu olan açlık. Kıtlik. • *Kaht ü galâ*, kıtlık ve pahalılık.

kahve, *A. a.* Kahve.

kâib, *A. a.* (*ayın* ile) Tomurcuk memeli kız.

kaid, *A. a.* Komutan.

kaid, *A. s.* [kuud'dan] Oturan.

kaidan, *A. a.* [kaid ç.] Komutanlar.

kaide, *A. a.* **1.** Kural. **2.** Ayak-

- lık. **3.** Taban. [ç. kavaid].
- kaiden**, *A. be.* Oturarak.
- kaideşinas**, *F. s.* [kaide-şinas] Kuralları bilen, kurallara uyan.
- kaideten**, *A. be.* Kurala göre, kurala uygun olarak.
- kaidevî**, *A. s., a.* **1.** Kuralla ilgili. **2.** (Geo.) Tabana ait.
- kail**, **kaile**, *A. s.* [kavl'den] **1.** Diyen, söyleyen. **2.** Başka birinden duyarak söyleyen. **3.** Razi.
- kaim**, **kaime**, *A. s.* [kiyam'dan] **1.** Ayakta duran. Ayağa kalan. **2.** Duran, sürüp giden. **3.** Birinin yerini tutan. **4.** Namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılmakla geciren. **5.** (Geo.) Dik.
- kaime**, *A. a.* **1.** Uzun kâğıt üstüne yazılan buyruk. **2.** Kitap yaprağı. **3.** Ufak kâğıt. **4.** Kâğıt para.
- kaimen**, *A. be.* **1.** Ayakta olarak. **2.** Dikey olarak. **3.** Yıkılmamış, canlı olarak.
- kaimmakam**, *A. a.* [kaim-makam] **1.** Birinin yerine geçen, yerini tutan. **2.** Kaza kaymakamı. **3.** Yarbay.
- kâin**, *A. s.* [kevn'den] Bulunan, varolan, mevcut olan.
- kâinat**, *A. ç., a.* Her ne varsa tümü. Evren. Yaratıklar. Yer gök. • *Fahr-i kâinat*, *seyyid-i kâinat*, *zübde-i kâinat*, *Muhammed Peygamber*.
- ka'kaa**, *A. a.* Silah çatırtısı.
- kaknus**, *F. a.* Gayet iri bir malsal kuşu olup çok delikli gaga-

- sından yel estikçe birtakım sesler çıkarırmış.
- kakulla**, **kakula**, *A. a.* Kakule.
- kakum**, *A. a.* Kuzey bölgelerinde bulunur, siyah kuyruklu bir hayvan olup kürkü değerliydi.
- kakuze**, *A. a.* Boş maşrapa. [ç. kavakiz].
- kâkül**, **kâgül**, *F. a.* Kâkül.
- kal**, *A. a.* Söz. • *Kale almamak*, sözünü etmemek; değer vermemek; *ki ü kal*, dedikodu.
- kal'**, *A. a.* **1.** Sökme. Söküp çıkartma. **2.** Yerinden oynatma. Temelinden yıkıp atma.
- kâlâ**, **kâle**, *F. a.* **1.** Kumaş. **2.** Giyim kuşam için güzel şeyler. **3.** Anamal, ustalık.
- kal'a**, **kal'e**, *A. a.* Kale. Etrafı kuvvetli biçimde korunmuş olan yapı. [ç. kıla].
- kal'abend**, *F. s.* [kal'a-bend] Bir kale içinde yaşamaya hükümlü.
- kal'adar**, *F. a.* [kal'a-dar] Kale koruyucusu. Dizdar.
- kalâid**, *A. a.* [kılâde ç.] Gerdanlıklar.
- kalail**, *A. a.* [kalil ç.] Az şeyler.
- kalak**, *A. a.* Sıkıntıda olma, gönül daralma.
- kalb**, *A. a.* **1.** Yürek, kalp. **2.** Gönül, duygu merkezi. **3.** Her şeyin ortası. Önemli noktası. (Ed. Ce.). • *Kalb-i hamiyet*; *-hayal*, *-hazin*, *-ka'r-i meşcere*, *-ka'r-i n e ş e*, *-masum*, *-mecruh*, *-meftur*, *-metruk*, *-mustarip*, *-müşfik*, *-nalemeşhun*, *-naşad*, *-saf*, *-şefkat*, *şeyda*, *-tabiat*, *-teessür*. *A'mak-ı*

kalb, amal-i kalb, azm-i kalb, buhayre-i kalb, cürha-i kalb, elem-i kalb, emel-i kalb, enin-i kalb, feryad-i kalb, harim-i kalb, hıyanet-i kalb, ihtilâc-i kalb, kitab-i kalb, leyl-i kalb, meyl-i kalb, penah-i kalb, sel-sebil-i kalb, vekar-i kalb.

kalb, *A. a.* 1. Değiştirme. 2. Harflerin yer değiştirmesi.

kalb, *A. a.* Karışık, hileli.

kalben, *A. be.* İçten, yürekten. Kendi kendine.

kalbgâh, *F. a.* [kalb-gâh] 1. Ordunun sağ ve sol kanatlarının arası, merkez bölümü. 2. Canevi.

kalbi, **kalbiye**, *A. s.* Yürekten, yürekle ilgili.

kâlbüd, *F. a.* 1. Kalıp, şekil, biçim. 2. Gövde, kafes.

kalbzen, *F. s.* [kalb-zen] 1. Kalpazan. Para sahtecisi. Sahte para basan. 2. Yalancı.

kal'e. *Bkz.* kal'a.

kâlê. *Bkz.* kâlâ.

kalem, *A. a.* 1. Kalem. 2. Yazı aleti. 3. Maden ya da taş üzerine kazmak için olan keskin uçlu alet. 4. Tülbent ve kumaş üzerine boya çekmek için kullanılan ince fırça. 5. Yazı çeşitlerinden her biri. 6. Yazı, yazma. 7. Resmi dairelerden her biri. 8. Yabani ağaçları aşılama çeşitlerinden biri. 9. Listede yazılı maddelerden her birisi. • *Ceff-el-kalem*, hemen hüküm vererek, düşünmeden; *ehl-i kalem*, *erbab-i kalem*, yazarlar, elleri kalem

tutanlar. [ç. aklâm].

kalem-dan, *F. a.* [kalem-dan] Kalem konan kutu, kalemlik.

kalemen, *A. be.* Kalemle, yazıyla. Sayıca.

kalemî, **kalemiyye**, *A. s.* Kalemle ilgili.

kalemiyye, *A. a.* Eskiden kalemlerde yazı karşılığı alınan para.

kalemkâr, *F. a.* [kalem-kâr] 1. Tülbent, ince kumaş üzerine fırçayla şekil yapan yazmacı. 2. Duvar ve tavanlara süs yapan, nakkaş. 3. Maden üzerine kazarak şekil yapan.

kalemkeş, *F. s.* [kalem-keş] 1. Yazan, yazıcı. 2. Çizen, yazıda silinti yapan.

kalemrev, *F. a.* [kalem-rev] Bir hükümdar ya da hükümetin hükmünün geçtiği yer.

kalemtıraş, *F. a.* [kalem-tıraş] Kalem açma, yontma aleti.

kalemzede, *F. s.* [kalem-zede] Yazılmış.

kalemzen, *F. s.* Yazan, kâtip.

kalen, *A. be.* Sözle, söyleyerek.

• *Kaalen ve kalemen*, sözle ve yazıyla.

kalender, *F. a.* Dünyadan el çekip başıboş dolaşan derviş.

kalenderane, *F. be.* [kalenderane] Kalenderce. Kalendere yakışır biçimde.

kalenderî, *A. a.* 1. Kalender hali. Serserilik. Filozofluk. 2. (Ya.) Nazım şekli.

Kalenderiyye, *A. a.* Kalenderlik tarikatı.

kalensöve, *A. a.* 1. Tepesi siv-

ri külah. **2.** (Bitb.) Yüksük.
kalevî, kaleviyye, A. s. (Kim.) Alkali. [ç. kaleviyat].
kali, A. s. [kal'den] Kökünden söküp koparan.
kali, F. a. Halı.
kalib, A. a. Kalıp.
kaliçe, F. a. Küçük halı.
kalil, kalile, A. s. [killet'ten] Az.
kall', A. s. Dedikoducu.
kallâb, A. s. S a h t e c i, kalpçı.
kallâş, A. s. Kalleş. Hileci. Dönek.
kaltaban, F. a. Pezevenk. Namussuz.
kâlûs, F. a. Ahmak.
kam', A. a. Ezip kırma. Zaptetme.
kâm, F. a. İstenen şey, istek. Arzu. Meram. • *Bekam*, isteğine kavuşmuş; *hodkâm*, bencil; *nakâm*, isteğine kavuşmamış.
kâmbahş, F. s. [kâm-bahş] Herkesin isteğini yerine getiren, bağışçı, ihsan edici.
kâmbîn, F. s. [kâm-bîn] Mera ma erdiren.
kâme, F. a. Kâm. İstek, arzu. • *Bülkâme*, isteği çok.
kamer, A. a. (Gökcismi) Ay.
kamerî, kameriyye, A. s. Ay'la ilgili. • *Huruf-i kameriyye*, (A. Dilb.) *El* sözünün / harfini okutan harfler (elif, be, ce, ha, hı, ayn, gayn, fe, kaf, kef, mim, vav, he, ye); *sene-i kameriyye*, gökcismi Ay'ın hareketiyle hesaplanan yıl; *şuhur-i kameriyye*, Ay'ın tam bir dev-

riyle hesaplanan aylar (Ara bi aylar da denir).

kameriyye, A. a. 1. Çardak. **2.** Bahçelerde yapılan küçük süslü köşk.

kamet, A. a. Boy bos. • *Kameti balâ*, uzun boy; *-dilcu*, gönlü hoşlandıran boy; *-mevzun*, düzgün, yakışık boy.

kâmgâr. Bkz. kâmkâr.

kâmil, kâmile, A. s. [kema'l'den] **1.** Bütün. Tam. eksiksiz. **2.** Kemale ermiş, olgun. **3.** Pişkin, yaşını almış. **4.** Bilgin, bilgisi çok kimse. • *Kâmil-ül-ayar*, ayarı tam, karışık ya da eksik değil.

kâmilen, A. be. Tam olarak. Hep, bütün.

Kâmiliyye, A. a. Bir Şii tarikatı.

kâmin, kâmine, A. s. Gizli, saklı. (Fiz.) Potansiyel, gizil güç.

kamis, A. a. Gömlek.

kâmkâr, kâmgâr, F. s. [kâmkâr] İsteğ i n e ulaşmış. Mutlu.

kaml, A. a. Bit.

kâmran, F. s. [kâm-ran] İsteğine kavuşmuş. Kutlu, mutlu.

kâmranî, F. a. İsteğine ulaşmanın hali. Kutluluk, mutluluk.

kâmreva, F. s. [kâm-reva] İsteğine erişen. İsteğini meydana getiren.

kamus, A. a. 1. Deniz. **2.** Sözlük. **3.** ö. a. Firuzabadi'nin Arapça sözlüğü.

kâmver, F. s. [kâm-ver] İsteğine k a v u ş m u ş. Mutlu.

kâmyab, *F. s.* [kâm-yab] İstediğini bulmuş.

kân, *F. a.* **1.** Maden kuyusu. Maden ocağı. **2.** Bir şeyin kaynağı. **3.** Bir niteliğin bol olarak bulunduğu k i m s e. • *Kân-i kerem*, kerem, bağış kaynağı, bağışı bol; -*merhamet*, pek merhametli kimse.

kanaat, *A. a.* **1.** Bir şeyi yeter bulup fazlasını istememe. **2.** Az şeyle yetinme. Azı yeter bulma. **3.** Kanma, kanım.

kanaatbahş, *A. s.* [kanaatbahş] İnanıdırıcı.

kanaatkâr, *F. s.* [kanaat-kâr] Az şeyle yetinen. Kanaat sahibi.

kanaatkârane, *F. be.* [kanaat-kâr-ane] Kanaat sahibi kimseye yakışır biçimde.

kanadîl, *A. a.* [kandil ç.] Kandiller.

kanat, *A. a.* **1.** Yeraltında su yolu. **2.** (Ana.) Kanal.

kanatır, *A. a.* [kantara ç.] Köprüler.

kanatır, *A. a.* [kantara ç.] Kantarlar.

Kanber, *A. a.* Halife Ali'nin sadık ve sevgili kölesi. (Bu anlamdan mecaz) Bir evin gedikli kimsesi.

kand, *A. a.* (Bitkiden çıkarılan) Şeker.

kandil, *A. a.* Kandil.

kanıt, *A. s.* [kunut'tan] Umud kesmiş.

kani, **kani'a**, *A. s.* [kanaat'tan] Yete bulup dahasını istemeyen. Kanaat sahibi.

kâni, *A. s.* [kinaye'den] Doku-naklı söz söyleyen.

kanit, *A. s.* [kunut'tan] **1.** İtaatli. Bağlı. **2.** Tanrı buyruklarına başeğen. Dindar.

kannad, *A. s.* (Bitkiden) Şeker yapan, şekerçi.

kansa, *A. a.* **1.** (Kuşlarda) Kursa. **2.** (Kuşlarda) Katı.

kantar, *A. a.* Kantar. [ç. kanatır].

kantara, *A. a.* Taştan ve kemerli köprü. [ç. kanatır].

kanun, *A. a.* **1.** Kanun, yasa. **2.** Kural. **3.** Düzen. [ç. kavanin].

kânun, *F. a.* **1.** Ateş ocağı. Soba, mangal. **2.** Bir şeyin tutuşup yandığı yer. **3.** Kış mevsiminin ilk iki ayı (ocakla aralık).

kanunen, *A. be.* Yasaya uygun olarak, yasaya göre.

kanunî, **kanuniyye**, *A. s.* **1.** Kanuna ait, kanunla ilgili, yasal. **2.** Yasa koyan. **3.** İyi kanun çalan. **4.** Padişah Süleyman'ın lakabı.

kanuniyyet, *A. a.* Bir kararın yasa haline girmesi. Yasa olması, yasalasma. • *Kesb-i kanuniyyet*, yasalasma.

kanzaa, *A. a.* İbik.

kâr, *F. a.* **1.** İş. **2.** Kazanç. **3.** İşleme, etki. **4.** Savaş. • *Kâr-i âkil*, akıllı işi; -*kadîm*, eski zaman işi; *kâr ü bâr*, iş güç, kazanç.

-**kâr**, *F. il.* Adlara katılarak o işi yapan, sahibi anlamını verir: • *Efsünkâr*; *füsünkâr*; *günahkâr*; *hizmetkâr*; *hilekâr*; *ka-*

lemkâr; kanaatkâr; minakâr; riyakâr; sahtekâr; şivekâr; tamahkâr.

ka'r, *A. a.* Deniz ve kuyu gibi şeylerin derin dibi. • *Ka'r-i derya*, deniz dibi. [ç. kuur].

karabe, *A. a.* Kırba. Büyük testi.

karabet, *A. a.* [kurb'den] Soyca yakınlık.

karabîn, *A. a.* [kurban ç.] Kurbanlar.

kâragâh, *F. s.* [kâr-agâh] İş bilir, uyanık.

kâragâhî, *F. a.* İş bilirlilik. Açık gözlülük, uyanıklık.

karain, *A. a.* [karine ç.] Karineler. İpuçları.

karanfil, **karanful**, *A. a.* Karanfil.

karafiliyye, *A. a.* (Bitb.) Karanfilgiller.

karaniye, *A. a.* (Bitb.) Kızılıçık.

karar, *A. a.* **1.** Durma. **2.** Rahat, dinlenme. **3.** Süreklilik. **4.** Konuşma sonu varılan, yapılması istenen sonuç. • *Berkarar*, aynı durumda olan; *bikarar*, bir halde durmaz; *duzakkarar*, durağı cehennem olan; *madelet-karar*, adalet merkezi.

karardade, *F. s.* [karar-dade] Kararı verilmiş.

karargâh, *F. a.* [karar-gâh] Durup dinlenecek yer.

karargîr, *F. s.* [karar-gîr] Kararı verilmiş. Karara bağlanmış.

kararname, *F. a.* [karar-name] **1.** Sorgu yargıcının hazırladığı suçlama ya da aklamayla

ilgili resmi yazı. **2.** Hükümetin yetkilerine dayanarak aldığı kararın yazısı.

kararyab, *F. s.* [karar-yab] Karar bulan. Bir yerde oturup dinlenen.

kârâşinâ, *F. s.* [kâr-âşinâ] İş bilir, işten anlar. [ç. kârâşinâyan].

karatıs, *A. a.* [kırtas ç.] Kâğıtlar.

kârazma, *F. s.* [kâr-azma] Görgülü. [ç. kârazmayan].

kârazmude, *F. s.* [kâr-azmude] Deneyimli, görgülü.

kârban, *F. a.* Kervan.

kârbanseray, *F. a.* [kârban-seray] Kervanların konaklayacağı yapı, kervansaray.

kârd, *F. a.* Bıçak.

kârdan, *F. s.* [kâr-dan] İş bilir, işten anlar. [ç. kârdanan].

kârdanî, *F. a.* İş bilir kimse'nin durumu, işbilirlilik.

kârdar, *F. s.* [kâr-dar] İş elinde tutan. [ç. kârdaran].

kârdide, *F. s.* [kâr-dide] İş görmüş. Deneyimli. [ç. kârdidegân].

kârferma, *F. s.* [kâr-ferma] İş buyuran. Hükümdar.

kârgâh, **kârgeh**, *F. a.* [kar-gâh] İşyeri. Fabrika.

kârger, *F. s.* [kâr-ger] İşleyen, etki yapan.

kârgîr, *F. s.* [kâr-gîr] **1.** İş tutan, iş tutucu. **2.** Taştan, kâgir.

kârgüzar, *F. s.* [kâr-güzar] İş beceren. Becerikli.

karh, *A. a.* **1.** Yaralama, yaralanma. **2.** Azıtan çiban.

karha, kurha, A. a. Yara. • *Karha-î âkile*, durmadan genişleyen yara; -*efrenciye*, frenği yarası; -*redie*, iyileşmesi zor, kötü yara.

kârhane, F. a. [kâr-hane] **1.** İşyeri, iş işlenen yer. **2.** Fabrika. **3.** Süt satılan, süttten öteberi yapılan yer. **4.** Genelev.

kari, karie, A. a., s. [kıraat'ten] **1.** Okuyan, okur. **2.** Kur'an'ı usulüne uygun okuyan. [ç. kari'in, kura'].

kari, A. s. [karye'de] Köyde oturan, köylü.

karia, A. a. **1.** Kıyamet. **2.** Birden gelen bela. **3.** Kur'an'ın 101. suresi.

karib, karibe, A. s. [kurb'dan] **1.** Yakın. **2.** Yerce ve zamanca yakın. **3.** Soyca yakın.

kariha, A. a. **1.** İnsanda kendiliğinden olan fikir. **2.** Padişahın aklına gelip buyurduğu iş. **3.** Düşünce gücü.

kariin, A. a. [kari' ç.] Okurlar.

karin, A. s., a. **1.** Yakın. **2.** Bir şeyi elde eden, nail olana. **3.** Hısım, komşu gibi yakınlardan her biri. **4.** Padişaha yakın hizmetlerde bulunan. [ç. kurena].

karine, A. a. Karışık ve belirsiz bir şeyin anlaşılmasına, çözülmesine yarayan durum. İpuçu. [ç. karain].

karir, A. s. Sevinmiş. • *Karir-ül-ayn*, gözü aydın.

kâriz, F. a. Keriz. Yeraltı lağımı.

karn, A. a. **1.** Boynuz. **2.** Yüzyıllık süre. **3.** Zaman, devir, dönem.

kârname, F. a. [kâr-name] Usta çıkacak çırakların ustalıklarını göstermek için yaptıkları iş örneği.

karneyn, A. a. İki boynuzlu. • *İskender-i zül-karneyn*, Büyük İskender'in lakabı.

kârperdaz, F. a. [kâr-perdaz] **1.** İş gören, iş düzenleyen. **2.** (İran) şehbenderi, konsolosu. [ç. kârperdazan].

karr, A. a. **1.** Durma, yerleşme. **2.** Yatışma. **3.** Karar. • *Yevm-ül-karr*, Hacıların Mina'da dinlendiği ikinci gün.

karra', A. s. Güzel okuyucu, okuyan. • *Hafiz-i karra'*, güzel okuyan hafız. [ç. karra'un].

kârsaz, F. s. [kâr-saz] İş yapan, becerikli. [ç. kârsazan].

kârşinas, F. s. [k â r-şinas] İşbilir, işten anlar.

Karun, A. a. **1.** Musa peygamber zamanında zenginliğiyle ün almış, peygamberin inkisarı üzerine parasıyla yere batmış kimse. **2.** Bu addan alınarak 'çok zengin kimse' anlamına kullanılmıştır.

karure, A. a. **1.** Şişe. **2.** Ördek (idrar için) **3.** İris.

kârvan, F. a. Kervan.

kârvanseray, F. a. [kârvan-seray] Kervanların konaklayacakları yapı, kervansaray.

karye, A. a. Köy. [ç. kura].

karz, A. a. Ödünç. Borç. • *Karz-i hasen*, faizsiz olarak verilen borç para.

kârzâr, kâr ü zâr, F. a. **1.** Cenk.

2. Cenk yeri.
karzen, A. be. Borç olarak.
kas'a, A. a. 1. Çanak, kâse. 2. Yemek kabı.
kasab, A. a. 1. Saz, kamış. 2. (Ana.) Bronş. 3. İnce keten bezi. • *Kasab-i Mısri*, Mısır'da dokunmuş keten bezi; *kasab-ül-Hind*, hintkamışı; *kasab-üs-sabak*, benzerlerine üstün gelen kimse; *k a s a b-üs-sükker*, şekerkamışı.
kasaba, A. a. 1. Kasaba. 2. Köyden büyük, kentten küçük yer. [ç. kasabat].
kasaba, A. a. 1. Saz, kamış. 2. (Ana.) Bronş.
kasabat, A. a. [kasaba ç.] 1. (Ana.) Bronşlar. 2. Kasabalar.
kasabi, **kasabiye**, A. s. (Bitb.) Kamışsı.
kasaid, A. a. [kaside ç.] Kasideler.
kasame, A. a. Öldüreni bulunmayan kimsenin bulunduğu yer halkından elli kişiye yemin ettirme.
kasas, A. a. (*sat* ile) 1. Anlatma, hikâye etme. 2. İzleme, iz sürme.
kâsat, A. a. [ke's ç.] Keisler, kadehler.
kasavet, A. a. 1. Sertlik, katılık. 2. Acımasızlık, duymazlık. 3. Tasa, kaygı.
kasd, A. a. 1. Kurma, niyet. 2. İsteyerek, bilerek bir işe girme. Bile bile yapma. 3. Birine karşı kötü istekle davranma. 4. Öldürme ya da yaralama gibi bir işe kalkışma. • *An kasdin*,

bile bile, isteye isteye; *su-i kasd*, öldürmeye kalkışma, bunu düzenleme, suikast.

kasden, A. be. Bile bile, isteyerek.

kasdî, **kasdiye**, A. a. İsteyerek, niyetle yapılan.

kâse, F. a. 1. Çini ya da billurdan yapılmış çanak. 2. Bazı şeylerin kâseyi andıran çukuru. 2. Başı kaplayan, beyni örtten kemik kısmı. • *Kâse-i ser*, kafatası.

kâselis, F. s. [kâse-lis] Çanak yalayıcı, dalkavuk. [ç. kâselisan].

kâselisane, F. be. Dalkavukça.

kasem, A. a. Ant. • *Maal-kasem*, ant içerek.

kasıd, A. s. [kasd'dan] 1. Kasdeden, yapmayı aklına koyan. 2. a. Haberci, postacı.

kasım, A. s. [kismet'ten] 1. Ayıran. Bölen. 2. a. (Mat.) Bölen. • *Kasım-i müşterek*, ortak tambölen; *-m ü ş t e r e k-i âzam*, en büyük ortak tambölen.

kasıma, A. a. (Mat.) Diskriminant.

kasır, **kasıra**, A. s. [kasr'dan] 1. Kısa. 2. Kusurlu.

kasi, **kasiye**, A. s. [kasvet'ten] Katı, sert.

kasî, **kasiyye**, A. s. (*sat* ile) Uzak.

kâsib, **kâsibe**, A. s. [kisb'den] Kazanan. Kazanmak için çalışın. İş gücü olan.

kâsid, A. s. [kesad'dan] Sürüm-süz, aranmaz. Geçmez.

kasîd, A. a. Kaside. • *Beyt-ül-kasîd*, kasidenin en seçkin beyti.

kasid, A. s. (*kas*, *sat* ile) [kasd'den] 1. Bir şey yapmayı amaçlayan. 2. a. Haberci, postacı. [ç. kasidan].

kaside, A. a. (Ya.) On beş beyitten aşağı olmamak üzere bir ayak üzerine ve çoğunun konusu büyükleri övmek olan koşuk. [ç. kasaid].

kasidegû, F. s. [kaside-gû] Kaside söyleyen, kaside yazan.

kasideperdaz, F. s. [kasideperdaz] Kaside yazan.

kasideserâ, F. s. [kaside-serâ] Kaside söyleyen, kaside yazan.

kâsir, **kâsire**, A. s. [kesr'den] Kıran, kırıcı. • *Kâsir-ül-esnam*, put kırıcı, İbrahim peygamber.

kasir, **kasire**, A. s. [kasr'dan] Kısa. • *Kasîr-ül-akl*, akli kısa, ermez; *kasîr-ül-basar*, miyop; *kasîr-ül-kame*, boyu kısa; *kasîr-ül-re's*, kısa kafalı, brakisefal.

kasir, **kasire**, A. s. [kasr'dan] Zorla işleten.

kasis, A. a. Keşiş.

kasr, A. a. Köşk. [ç. kusur].

kasr, A. a. 1. Kısm. Kısaltma. Kısa kesme. 2. Kesme, azaltma. Özetleme. 3. Eksiklik. 4. (Ya.) İbarenin çok kısaltılması. 5. (Ya.) Aruzda son tefilenin kaldırılması, fâilâtün'ün fâilât olması. • *Kasr-i yed*, el çekmek, vazgeçme; *kasr-ül-basar*, miyopluk.

kasr, A. a. 1. Zorla iş gördür-

me. 2. Zorla işletme.

kasri, **kasriye**, A. s. Zorla.

kasriyyet, A. a. Zorlama durumu.

kass, A. a. (Ana.) Göğüs.

kassab, A. a. Et kesen ya da satan, kasap.

kassam, A. a. [kismet'ten] Mirasçılar arasında mirası üleş-tiren, küçüklerin hakkını koruyan, şeriat memuru.

kassî, **kassîyye**, A. s. Göğüsle ilgili.

kâst, F. a. Eksiklik. • *Bi kem ü kâst*, eksiksiz.

kastal, A. a. Şeker tozu.

kâste, F. s. Eksilmiş.

kasvet, A. a. 1. Katılık. Sertlik.

2. Acımazlık. 3. Sıkıntı. İç darlığı.

kasvetefza, F. s. [kasvet-efza] İç sikan, iç sıkıntısını artıran.

kasvetengiz, F. s. [kasvet-engiz] İç sikan, hazin.

kâş, F. s. Çok istek, özleme bildirir.

kâşane, F. a. 1. Yuva. 2. Ev.

kâşî, F. s. İran'ın Kâş kentinde yapılan bir çeşit çini.

kâşif, **kâşife**, A. s. [keşf'ten] 1. Bulan, ortaya çıkarıcı. 2. a. Mısır'da nahiye ya da kaza yöneticilerine verilen ad.

kâşki, F. be. Keşke.

kat', A. a. 1. Kesme, biçme. 2. Ayırma, ilgi kesme. 3. Yok etme. 4. Sona erdirmeye, bitirme, halletme. 5. Yol alma. • *Kat-i alâka*, ilgiye son verme; *-merahil*, merhaleleri, durak yerlerini geçme, yol alma; *-mera-*

tib, rütbeleri geçme, büyük rütbeye geçme; *-mesafe*, yol alma; *-mükâfi*, (Geo.) paraböl; *-nakıs*, (Geo.) elips; *-nazar*, şöyle dursun; *-zaid*, (Geo.) hiperbol. [ç. kutu'].

kat'a, kat'an, A. be. (Olumsuz tümcelerde) Hiç, asla, büsbütün.

kataif, A. a. [kadife ç.] 1. Kadifeler. 2. Kadayıf.

katar, A. a. [katre ç.] Katreler.

katar, kıtar, A. a. 1. Birbiri arkasına sıralanmış hayvan dizisi. 2. Bir lokomotifin sürüklediği vagonların tümü.

katarat, A. a. [katre ç.] Katrarlar.

katele, A. a. [kaatil ç.] Katiller, öldürenler.

katf, A. a. Ağaçtan meyve devşirme.

katı, katı'a, A. s. [katı'dan] 1. Kesen. 2. Kısa kesen, durduran. 3. (Geo.) Kesen. Sekant. • *Alat-i katı'a*, kesici aletler.

katıba, A. a. Bütün, hep, cümle. • *Her halde ve kaatıba-i ahvalde emr ü ferman hazret-i men -leh-ül-emrindir*, (çok büyük kimselere yazılan dilekçe ve resmi yazılarda bitim olarak kullanılan formül).

katıbaten, A. be. 1. Hepsini, tümü, bütünüyle. 2. Hiçbir zaman, asla.

kat'i, kat'iyye, A. s. 1. Kestirme, kesin. 2. Adamakıllı kararlaştırılmış.

kâtib, A. a. [kitabet'ten] 1. Yazı

işiyile uğraşan. Kâtip. 2. s. Yazan, yazmak bilen. Usta yazıcı. • *Kâtib-i ezeli*, (Levh-i mahfuzu yazmış olan) T a n r ı; *-felek*, Merkür (Utarid) yıldızı; *-hususî*, (büyük bir kimsenin kullandığı) özel kâtip; *-vahy*, Kur'an ayetlerini yazan halife Osman; *Serkâtib*, başkâtip; *sı r r kâtibi* (*kâtib-i sır*), gizli yazılar yazmada kullanılan kâtip; *kâtib-ül-huruf*, eldeki mektup ya da kitabı yazan; *kâtib-i adl*, noter (XX. yüzyıl). [ç. ketebe, küttab].

katife, A. a. Kadife. [ç. kataif].

katil, katile, A. s. [katl'den] 1. Öldüren. Ölümüne neden olan. 2. a. Adam öldüren kimse.

katil, katile, A. s. [katl'den] Vurulmuş, öldürülmüş. [ç. kutela].

kâtim, A. s. [ketm'den] Sır saklayan. Sır tutan.

katiyen, A. be. Kesin olarak, asla.

katl, A. a. Öldürme. • *Katl-i âmm*, k ı r ı m; küçük büyük herkesi öldürme, kılıçtan geçirme; *-nefs*, "intihar" sözü yerine kullanılmıştır, kendini öldürme; *-nüfus*, adam öldürme.

katlâ. Bkz. kutelâ.

katran, A. a. Katran.

katre, A. a. Damla. [ç. katar, katarat].

katrecu, F. s. [katre-cu] Bir damla arayan.

kattal, A. s. [katl'den] Çok öldürücü.

- kâv**. Bkz. gâv.
- kavabil**, A. a. [kabile ç.] Ebe-
ler.
- kavadim**, A. a. [kadime ç.] 1.
Kuyruklar. 2. Kuş kanadının ön
yelekleri, uzun tüyleri.
- kavafi**, A. a. [kafiye ç.] Uyak-
lar.
- kavafil**, A. a. [kafile ç.] Kafile-
ler.
- kavaid**, A. a. [kaide ç.] Kural-
lar.
- kavaim**, A. a. [kaime ç.] Kai-
meler.
- kavakiz**, A. a. [kakuze ç.] Boş
maşrapalar.
- kavalib**, A. a. [kaleb ç.] Kalıp-
lar.
- kavanin**, A. a. [kanun ç.] Ka-
nunlar, yasalar.
- kavari**, A. a. [karia ç.] 1. Kıya-
metler. 2. Ansızın gelen bela-
lar.
- kâvi**, **kâviye**, A. s. [keyy'den]
Yakan, y a k ı c ı. Fransızca *ca-
ustique* karşılığı (XIX. yüzyıl).
- kavî**, **kaviyye**, A. s. [kuvvet'ten]
1. Kuvvetli, güçlü. 2. Sağlam,
inanılır. 3. Zengin, varlıklı. •
Kaviyy-ül-bünye, sağlam yapı-
lı.
- kavim**, A. s. [kıvam, kıyam'dan]
Doğru. Ayakta, dik.
- kâviş**, F. a. Kazma, eşme.
- kâvişger**, F. a. [kâviş-ger] Ka-
zan, kazıcı.
- Kâviyani**, F. s. Kâve ile ilgili. Kâ-
ve'ye ait olan. • *Direfş-i Kâvi-
yani*, demirci Kâve'nin ayak-
landığı zaman bayrak yaptığı
önlüğü.

- kavkaa**, A. a. (Dirb.) Kavkı.
- kavl**, A. a. 1. Söz. 2. Davran-
ma, iş karşıtı. Sözde kalan şey.
3. Söz bir etme. Sözleşme. •
Kavl ile fiil, sözle iş; *kavl-i hod*,
kendi sözü; -*mücerret*, kanıt-
sız, tanıtısız söz. [ç. akval].
- kavlen**, A. be. Söz olarak, söz-
de.
- kavlî**, **kavliyye**, A. s. Sözle ilgili,
söz niteliğinde.
- kavliyyat**, A. a. [kavlî ç.] Boş
sözler, kuru laflar.
- kavm**, A. a. 1. İ n s a n toplu-
luğu. 2. Bir peygamberin gön-
derildiği topluluk. • *Kavm ka-
bile*, hısım akraba. [ç. akvam].
- kavmî**, **kavmiyye**, A. s. Kavim-
le ilgili. Kavme ait. • *Asabiyet-
i kavmiye*, kavim gayreti güt-
me.
- kavmiyyat**, A. a. Etnografya.
Fransızcadan *ethnographie*
(budunbetim) karşılığı (XX.
yüzyıl).
- kavmiyyet**, A. a. B i r kavmin
özellikliğini oluşturan niteliklerin
tümü.
- kavs**, A. a. 1. Yay, keman. 2.
(Geo.) Yay. • *Kavs-i asabi*,
(Ana.) sinirsel y a y; -*azamî*,
(Ana.) kemik yaylar; -*elektrikî*,
(Fiz.) elektrik y a y ı; -*galsamî*,
(Hayb.) solungaç yayı; -*ku-
zeh*, (Coğ.) alkım; -*rahî*,
(Ana.) ayak kemiği. [ç. ak-
vas].
- kavsî**, **kavsiyye**, A. s. Yayla il-
gili. Yay biçiminde.
- kavvad**, A. a. Pezevenk.
- kavval**, A. s. [kavl'den] Çok

söyler. Geveze, çenesi düşük.

kavvas, A. a. [kavs'ten] 1. Oklu asker. 2. Ok yapan kimse, okçu.

kay', A. a. Kusma.

kayasire, A. a. [kayser c.] Kayserler.

kayd, A. a. 1. Bağlama. 2. Bağlayacak şey. 3. Bir yere yazma. 4. Sınırlama, belirtme. Önem verme, umursanma. • *Kayd ü bend*, bağlama; *kayd ü şart*, sözleşmenin bazı yanlarını sıralayan söz ya da fıkrâ; *kayd-i hayat*, yaşadığı sürece; ölünceye dek; *bi-kayd*, kayıtsız, aldırılmaz; *bilâ kayd ü şart*, kayıtsız şartsız; *terkin-i kayd*, kaydını silme, çıkarma, kovma. [ç. kuyud].

kayh, A. a. İrin.

kaylûle, A. a. Öğle uykusu.

kayravanîyye, A. a. Kirene okulu. Fransızca *cyrenaique* karşılığı (XX. yüzyıl).

Kays, A. a. Leylâ'yla Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olan Mecnun Âmiri'nin asıl adı.

kayser, A. a. Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı. [ç. kayasire].

kaytas, **kıyıtıs**, A. a. Balina balığı. Kadırğa balığı.

kaytasîyye. Bkz. kıyıtısıyye.

kayyim, A. a. [kıyam'dan] Camilerde iş gören kimse. Kayyum.

kayyum, A. s. [kıyam'dan] Kendiliğinden var olan (Tanrı sıfatlarındanır).

kayyumîyyet, A. a. Fransızca felsefe terimi olarak *aseite* (özendelik) karşılığı (XX. yüzyıl).

kayz, A. a. (zı ile) Yazın en sıcak zamanı.

kâz, **gâz**, F. a. Makas.

kaza, A. a. 1. Tanrı yazdıklarının oluşu, olması. 2. Kadının hükmü. Kadılık görevi. 3. Kadı'nın hükmünün geçtiği yer. Bir kadılık yer. 4. İstmeden yapılmış, elden çıkmış bir kötülük. 5. Yapma, yapılma. İşleme. 6. Vaktinde yapılmayan bir d i n borcunun sonradan yoluyla ödenmesi. • *Kaza-i hacet*, aptes bozma; *ecel-i kaza'*, bir kazaya uğrayarak olan ölüm; *ez kaza'*, şayet, olur a; *silk-i kaza'*, kadılık yolu, mesleği; *taht-i kaza'*, bir kadı'nın yönetimi altında olan (yer).

kaza'en, A. be. Bilerek değil; yanlışlıkla, elden çıkararak.

kazafe, A. a. (zel ile) Sapan.

kazaha, F. a. [kazı'dan] Kazalar. Kaymakamlık yönetimleri.

kaza'i, **kaza'iyye**, A. s. Kazayla ilgili. Hüküm vermeye ait.

kaza'ra, F. be. Kaza işi olarak, bilerek değil.

kazaya, A. a. [kaziyye ç.] Kaziyeler. Tasımlar.

kaza'zede, F. s. [kaza'-zede] Kazaya uğramış.

kazer, A. a. (zel ile) Pisenme, mundarlanma.

kazf, A. a. Kadına zina yükleme.

kazı. Bkz. kadı.

kâzım, A. s. Öfkesini yenen.
kâzım, **kâzıme**, F. s. 1. Öfkesini yenen. 2. ö. a. On iki imamın yedincisi Musa'nın lakabı (İmam Cafer-us-sadık'ın oğlu Musa'l-Kâzım).
kazib. Bkz. kadib.
kâzib, **kâzibe**, A. s. [kizb'den] 1. Yalancı. 2. Yalan. • *Haber-i kâzib*, yalan haber; *kavl-i kâzib*, yalan söz; *subh-i kâzib*, güneş doğmadan görünen ve biraz sonra kaybolan aydınlık; *şöhret-i kâzibe*, bir vakit süren haksız ve asılsız ün.
kaziyye, A. a. 1. İş, mesele, sorun, dava. 2. (Dilb.) Ö n e r m e 3. (Man.) Ö n e r m e 4. (Mat.) Yardımcı teorem. • *Kaziyye-i mucibe-i cüziye*, (Man.) olumlu tikel önerme; *-muhkeme*, (Fel.) kesin hüküm; *-salibe-i cüziye*, (Man.) yadsılı tikel önerme; *-salibe-i külliye*, (Man.) yadsılı tümel önerme.
kâzm. Bkz. kezem.
kazurat, A. a. (zel ile) [kazure ç.] 1. Pislikler, dışkılar. 2. Mezebelekler.
kazz, A. a. (ze ile) 1. Ham ipek, ipek. 2. İpek kumaş.
kazzaz, A. a. [kazz'dan] 1. İpek dokuyucu, ipekçi. 2. İpekli satıcı.
kebab, A. a. 1. Ateşte pişirilen et. 2. Ateşte kavrulmuş ya da alazlanarak pişirilen her türlü yiyecek.
kebabe, A. a. Baharattan karabiberi andırır tane.
kebade, F. a. Talim yayı, kepa-

ze.

kebaîr, A. a. [kepire ç.] Büyük günahlar.
kebbad, **kübbad**, A. a. İri limon.
kebd, **kebed**, A. a. Karaciğer: [ç. ekbad].
kebedî, **kebediye**, A. s. Karaciğerlerle ilgili.
kebîr, **kebîre**, A. s. 1. Büyük, ulu. 2. Yaşça büyük. Yaşlı. 3. Çocukluktan çıkmış genç. [ç. kibar, kübera].
kebîre, A. a. Öldürme ve zina gibi büyük günah. [ç. kebaîr].
kebiş, A. a. Bir gün fazlası olan yıl. Artık yıl. [ç. kebaîs].
kebk, **gebk**, F. a. Keklik.
kebbe, **kebbe**, F. a. Ayak patırdısı.
kebbe, A. a. 1. Yüz üstüne düşürme, bırakma. 2. Çukur bir yere döne döne düşme.
kebs, A. a. Çukuru doldurup düzeltme.
keş, A. a. Koç.
kebud, F. s. Mavi, gök rengi. (Ed. Ce.): • *Asüman-i kebud*; *çeşman-i kebud*; *hande-i kebud*; *serab-i kebud*.
kebudfam, F. s. [kebud-fam] Gök renginde, mavi.
kebudî, F. s. Mavilik.
kebuter, F. a. Güvercin. • *Kebuter-i nameber*, posta güvercini. [ç. kebuteran].
kec, **gec**, F. s. Eğri, çarpık.
kecabe, **kecave**, F. a. Deve üstüne konan oturulacak bir çeşit tahtirevan.
kecbaz, F. s. [kec-baz] Oyun-

- da hile yapan.
- kecbîn**, *F. s.* [kec-bîn] **1.** Şaşı. **2.** Eğri gören. **3.** Ters düşünen.
- keççeşm**, *F. s.* [keç-çeşm] Şaşı.
- kecfehm**, *F. s.* [kec-fehm] Yanlış anlayan. [ç. kecfehman].
- keckülâh**, *F. s.* [kec-külâh] Külahı eğri.
- kecmizac**, *F. s.* [kec-mizac] Huysuz, geçimi zor.
- kecnazar**, *F. s.* [kec-nazar] Eğri bakışlı. Hasetçi, kıskanç.
- kecnigâh**, *F. s.* [kec-nigâh] **1.** Eğri bakışlı. **2.** Hasetçi, kıskanç. [ç. kecnigâhan].
- kecnihad**, *F. s.* [kec-nihad] Mayası bozuk. Ters huylu olan.
- kecreftar**, *F. s.* [kec-reftar] Gidişi eğri. Ters yürüyen.
- kecrev**, *F. s.* [kec-rev] Eğri giden. Tuttuğu yol aykırı olan.
- kecrey**, *F. s.* [kec-rey] Fikri, rey-i ters, bozuk.
- kectab'**, *F. s.* [kec-tab'] Tabiatı ters olan.
- keçkül**, *F. a.* Dilenci çanağı. Keşkül.
- kedd**, *A. a.* Çalışma, çabalama. E m e k, iş. • *Kedd-i yemîn*, el emeği.
- kede, -gede**, *F. a.* Ev anlamıyla birleşik adlar biçiminde kullanılır. • *Ateşkede, bütkede, meykede.*
- keder**, *A. a.* **1.** Bulanıklık. **2.** Tasa, kaygı. [ç. ekdir].
- kedernâk**, *F. s.* [keder-nâk] Tasalı. Gamlı.
- kedme, kedeme**, *A. a.* Nişan.

- Bere. [ç. kedemat].
- kedu**, *F. a.* Kabak.
- keduret, küduret**, *A. a.* **1.** Bulanıklık. **2.** T a s a, kaygı.
- keenlemeyekün**, *A. ç.* Sanki yokmuş, hiç yokmuş, hiç olmamış gibi.
- keenme**, *A. il.* Güya, sanki.
- kef**, *F. a.* Köpük.
- kef**, *A. a.* **1.** Elin iç tarafı. **2.** Avuç. Avuç dolusu. **3.** Ayak düzü, taban.
- kefaf, kifaf**, *A. a.* Yaşayacak kadar rızık. • *Kefaf-i nefis*, bir kimsenin yalnız kendini öldürmeyecek kadar nafakası.
- kefalet**, *A. a.* Birinin bir şeyi yapmadığı halde kendinin o işi yerine getireceğini kabullenme. • *Kefalet-i bil-mal*, bir mal için kefil olma; *-bin-nefs*, birinin şahsına kefil olma; *-müteselsile*, birçok kişinin birbirlerine karşılıklı kefil olmaları; *-nakdiye*, para depozito ederek kefil olma.
- kefare**. *Bkz.* keffaret.
- kefçe**, *F. a.* Kepçe.
- kefe**. *Bkz.* keffe.
- kefen**, *A. a.* Kefen. Ölüyü sarıdıkları bez.
- kefen beduş, kefen berduş**, *F. s.* (Kefeni sırtında) ölümü göze almış.
- kefenpuş**, *F. s.* [kefen-puş] (Kefene sarılmış, k e f e n kuşanmış), ölmüş.
- kefere**, *A. a.* [kâfir c.] Kâfirler. • *Kefere-i fecere*, günahkâr kâfirler.
- keff**, *A. a.* Çekme, vazgeçme.

• *Keff-i yed*, el çekme, karışmama.

keffaret, *A. a.* Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan şey ya da verilen nesne, *k e f a r e t*.

• *Keffaret-i yemin*, tutulmayan yemine karşı *s a d a k a* vermek, köle azat etmek gibi gerekli şeriat cezası.

keffe, **kefe**, *A. a.* Terazi gözü.

kefgîr, *F. a.* [kef-gîr] (Köpük tutan) Kevgir.

kefil, *A. s., a.* [kefalet'ten] Kefalet eden. Birinin bir şeyi yapmadığı halde o işi kendi üstüne alan kimse. • *Kefil-bil-mal*, borcunun verilmesine; *-bin-nefs*, istenildiği zaman teslim etmek üzere birinin şahsına; *-bi-Festîm*, *بِ تَر مَالِ* malın teslimine *k e f i l* olma.

kefş, *F. s.* 1. Pabuç, ayakkabı. 2. Terlik.

kefşduz, *F. a.* [kefş-duz] Pabuç dikici, ayakkabıcı.

kefşger, *F. a.* [kefş-ger] Ayakkabıcı. [*ç.* kefşgeran].

keh. *Bkz.* gâh.

kehanet, **kihanet**, *A. a.* Kâhinlik. Bakıcılık. Önbili.

kehene, *A. a.* [kâhin *ç.*] Kâhinler.

kehf, *A. a.* 1. İn. Mağara. 2. Sığınak. 3. (Ana.) Bedendeki oyuk.

kehhâl, *A. a.* 1. Gözlere sürme süren. 2. Göz hekimi.

kehîl, *A. s.* Sürme çekilmiş.

kehkeşan, **kâhkeşan**, *F. a.* (Gökb.) Samanuğrusu. Hacılarıolu. Samanyolu.

kehl, *A. s.* Kemalini bulmuş, 30-50 yaş arasında (kimse).

kehl, *A. a.* Göze sürme çekme.

kehrüba, *F. a.* [keh-rüba] Kehribar.

kehrübaî, **kehrübaiyye**, *A. s., a.* (XIX. yüzyıl) Elektrik anlamında kullanılmaya başlanmıştır. • *Kehrübaiyyet* sözü bir süre kullanılmışsa da *elektrikî*, *elektrikiyyet* sözleri bunların yerlerini tutmuştur.

kehvare, **gâhware**, **gehvare**, *F. a.* Beşik. • *Kehvarenîşin*, beşikteki çocuk; *kehvare-i fena*, fanilik beşiği (bu dünya).

keis. *Bkz.* ke's.

kejdüm, **gejdüm**, *F. a.* Akrep.

kelâb, *A. a.* 1. Kuduz illeti. *Ky-dürmâ*. 2. *Sü ürkünüsü*, idrofobyaya.

kelâg, *F. a.* (Hayb.) Kuzgun.

kelâl, *A. a.* Yorgunluk. Bikkıntı.

kelâlâver, *F. s.* [kelâl-âver] Yorgunluk getiren, yorucu, sıkıcı.

kelâm, *A. a.* 1. Söz. Lakırdı. 2. (Dilb.) Söz, ibare, fıkra. Anlam ifade eder tümceler ve tümcecikler tümü. 3. Söyleyiş, söylev, nutuk. 4. Dil, lehçe. 5. Tanrı ve Tanrı birliğinden söz eden bilim. 6. Kur'an. • *Kelâmullah*, *kelâm-i kadîm*, Kur'an; *Kelâm-i Arap*, Arap dili ya da lehçesi; *-kibar*, atasözü haline gelmiş hikmetli, ünlü söz; *-manzum*, manzum söz; *-mensur*, düzyazı; *-nefsî*, Fransızca *endophasie* karşılığı, içten konuşma; *-resul*, Muhammed Peygamberin sözü; *agaz-i kelâm*, sö-

ze başlama; *batiyy-ül-kelâm*, ağır a ğ ır, zorlukla söyler; *hâsil-ı kelâm*, *hulâsa-i kelâm*, sözün kıyası; *ilm-i kelâm*, Tanrı birliğini ve Tanrı'yla ilgili konuları tanımlayan bilim; *irad-i kelâm*, söz söyleme; *ma lâ kelâm*, söz götürmez, diyecek yok; *mîr-i kelâm*, düzgün ve temiz söz söyler, meclis adamı; *tahrir-i kelâm*, söyleme.

kelâmi, kelâmiyye, A. s., a. 1. Söze ait, sözle ilgili. 2. Kelamiyye tarikatından olan.

kelâmiyye, A. a. Kelamcılar yolu.

kelâmiyyun, A. a. Kelamcılar.

kelân, F. s. 1. Geniş, enli. 2. Büyüyük, iri. 3. Yüksek. 4. Önemli, ileri gelen. 5. Yaşlı. 6. a. Başın tepesi, baş. • *Kelân-i ravza*, (cennetin ileri geleni) Muhammed Peygamber; -*sâl*, çok yaşlı.

kelb, A. a. K ö p e k. • *Kelb-i akur*, salar köpek; *kelb-ül-ma'*, kunduz. [ç. kilâb].

kelbetan, kelbeteyn, A. a. Kerpeten.

kelbî, kelbiyye, A. s. Köpeğe ait, köpekle ilgili.

kelbiyye, A. a. Fransızca *cinisme* ve *cinique* felsefe terimleri için *kelbiyye* ve *kelbiyyun* sözleri kullanılmıştır: Kinizm, Kinikler Okulu (XX. yüzyıl).

kelebçe, F. a. Bileğe takılan küçük zincir, kelepçe.

kelef, A. a. 1. Yüzdeki benek benek siyah ya da kırmızı noktalar. 2. Şiddetli sevgi.

kelender, kilindir, F. a. Şarap ölçeği.

kelevvel, A. be. [kel-evvel] Eskisi gibi.

kelîle, kelîle, A. s. Gözü az gören. İyice ayırt edemeyen.

Kelile, A. a. Bidpay'ın ünlü *Kelile* ve *Dimne* adlı hikâyelerinin kahramanlarından çakal.

kelim, kilem, A. a. [kelime ç.] S ö z c ü k l e r. • *Mevsuk-ül-kelim*, sözlerine inanılır; *nafiz-ül-kelim*, sözü geçer.

kelîm, A. s. [kelâm'dan] Söz söylenen. İkinci şahıs. • *Kelîmullah*, Tûr-i Sîna'da Tanrı'nın hitabını duyan Musa peygamber; *sure-i kelîm*, Kur'an'ın yirminci suresi, ki Sure-i Tahâ da denir.

kelime, A. a. 1. Anlamı olan lafız. 2. Söz, lakırdı, sözcük. 3. (Dilb.) Ad, eylem ve harf diye üçe bölünen söz bölümlerinin tümü. • *Kelime-i şahadet*, İslam'lığın koşullarından olan eşhedü... tümcesi; -*tayyibe*, gönül alıcı güzel söz; *ilâ-yi kelimetullah*, İslam'lığı yükseltme, yayma. [ç. kelimât].

kelisa, kelise, F. a. Kilise. • *Erbab-i kelisa*, Hıristiyanlar, rahipler.

kelle, F. a. Baş.

kellepuş, F. a. [kelle-puş] Baş giyeceği.

kem, A. il. (Soru ilgecidir) Kaç?

kem, F. s. "Az, eksik" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Biş ü kem*, artık ve eksik.

kema, A. il. Benzetme ilgecidir.

- Gibi • *Kema-fis-sabık*, eskisi gibi; *kema hiyye*, olduğu gibi; *kemakân*, eskisi gibi.
- kemahiye**, *A. il.* Olduğu gibi.
- kemahü**, *A. il.* Olduğu gibi.
- kemakân**, *A. be.* Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi.
- kemakl**, *F. s.* [kem-akl] Akli az, ahmak.
- kemal**, *A. a.* 1. Olgunluk, olma. 2. Tamlik, eksiksizlik. 3. Değer, paha. 4. Bilgi, erdem, fazilet. • *Kemal-i evvel*, Fransızca *entelechie* karşılığı, entelekyâ.
- kemalât**, *A. a.* [kemal ç.] İnsanın bilgi ve güzel ahlakça tam ve olgun olması.
- kemalâtperver**, *F. s.* [kemal-atperver] Kemalat sahibi.
- keman**, *F. a.* 1. Yay. 2. Keman. 3. Yayı andırır *h e r ş e y*. • *Keman-eburu*, *k e m a n* kaşlı; *sinekeman*, büyük boylu keman; *tîr ü keman*, okla yay.
- kemançe**, *F. a.* Kemançe. Küçük keman.
- kemandar**, *F. s.* [keman-dar] Yay tutucu.
- kemane**, *F. a.* 1. Keman ya da kemence yayı. 2. Makkap yayı.
- kemanebru**, *F. s.* [keman-eburu] Keman kaşlı.
- kemani**, *F. a.* Kemancı. Keman çalan çalgıcı.
- kemankeş**, *F. a.* [keman-keş] Okçu, ok atmada usta kimse.
- kemankeşi**, *F. a.* Okçuluk. Ok atıcılık.
- kemayar**, *F. s.* [kem-ayar] Ayarı bozuk, kalp, hileli.
- kemayenbagi**, *A. il.* Gerektiği yoldu, gerektiği gibi.
- kemayeşa**, *A. il.* Dilediği gibi, dilediğince.
- kembaht**, *F. s.* [kem-baht] Talihsiz.
- kembaha**, *F. s.* [kem-baha] Değersiz.
- kembidaa**, *F. s.* [kem-bidaa] 1. Sermayesi kıt. 2. Bilgisi az, çok okumamış.
- kem'e**, *A. a.* Domalan, yermantarı.
- kemend**, *F. a.* 1. Boyuna geçirilen ip ilmik. 2. Geyik ve benzerleri hayvan yutarı. 3. Güzelin saçı. • *Kemend-i zülf*, saçın kemendi.
- kemer**, *F. a.* Kuşak.
- kembend**, *F. s.* [kemer-bend] İşe hazır.
- kembeste**, *F. s.* [kemer-beste] Kuşanmış, kuşak bağlamış, hazır.
- kemergâh**, *F. a.* [kemer-gâh] Kemer takılan yer, bel.
- kemfehm**, *F. s.* [kem-fehm] Anlayışı kıt, anlayışsız. [ç. kemfehman].
- kemgû**, *F. s.* [kem-gû] Az söyleyen.
- kemgüftar**, *F. s.* [kem-güftar] Az söyleyen, az söz eden.
- kemha**, *F. a.* Bir tür ipek kumaş.
- kemîn**, *A. a.* Pusu. • *Derkemîn*, pusuda.
- kemîn**, *F. s.* 1. Çok az. 2. Pek küçük.
- kemîne**, *F. s.* 1. Güçsüz, âciz. 2. Zavallı.

kemingâh, *F. a.* [kemîn-gâh] Pusu yeri.

kemkadr, *F. s.* [kem-kadr] Kadri, itibarı az; adi.

kemkıymet, *F. s.* [kem-kıymet] Değersiz.

kemm, *A. a.* Kemmiyet, nice-lik. • *Kemm ü keyf*, nicelik ve nitelik.

kemmaye, *F. s.* [kem-maye] Aslı, cevheri aşağılık, mayası bozuk.

kemmî, *A. s.* Nicelikle ilgili, niceliğe ait, nicel.

kemmiyyet, *A. a.* 1. Sayı. 2. Nicelik. 3. (Dilb.) Tekillik ya da çoğulluk. Nicelik. [ç. kemmiyyat].

kemmun, *A. a.* Kimyon.

kemnam, *F. s.* [kem-nam] Adı sanı belirsiz, kimsenin bilmediği.

kemnazar, *F. s.* [kem-nazar] 1. Kötü gözle bakış, bakışı kötü. 2. Gözü zayıf, az gören.

kemne, *A. a.* (Hek.) Gözde olan karasu illeti.

kempâye, *F. s.* [kem-pâye] Rütbesi, derecesi aşağı.

kemsal, *F. s.* [kem-sal] Yaşı az.

kemter, *F. s.* Daha aşağı, aşağıda olan.

kemterane, *F. be.* [kem-terane] Âcizce, çok küçükçe. (Kendinden söz ederken alcakgömüllülük diye kullanılırdı).

kemterîn, *F. s.* En küçük, en aşağı.

kemyab, *F. s.* [kem-yab] Az bulunur. Bulunmayacak kadar

az. Bulunmaz.

-ken, *F. s.* "Kazan, kazıcı, koparan, söken" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Kûhken*, dağ deviren; *sikkeken*, sikke kazıcı.

kenais, *A. ç., a.* [kenise ç.] Kiliseler.

Ken'an, *A. a.* Filistin, Pa-lestin. • *Mah-i Ken'an*, *Yusuf-i Ken'an*, *Yusuf Peygamber*; *pîr-i Ken'an*, *Yakup peygamber*.

kenar, *F. a.* 1. Kıyı, çevre. 2. Deniz kıyısı. 3. Uç, köşe. Etrafı çevreleyen şey. 4. Kucaklama. Kucağa alma. • *Der-kenar*, bir yazıya bittikten sonra katılan bölüm. (Ed. Ce.): • *Kenar-i âfak*; *-bahr*; *-me'mun*; *-mezar*; *-mezhere*; *-sükûn*; *-tecelligâh*; *-tude-i âteş*.

kenare, *F. a.* 1. Kenar, kıyı. 2. Kucak.

kend, *F. a.* Şeker.

kende, *F. s.* Kokmuş.

kendide, *F. s.* Kokmuş.

kendirıyye, *A. a.* (Bitb.) Kendirgiller.

kendu, *F. a.* Epey genişçe toprak testi.

kendüm. *Bkz.* gendüm.

kene, *F. a.* 1. (Hayb.) Kene, sa-kırğa. 2. (Bitb.) Keneotu.

kenef, *A. a.* 1. Yön, taraf. 2. Koruma. [ç. eknaf].

kenîf, *A. a.* Ayakyolu.

kenîn, *A. s.* Örtülü, gizli.

kenisa, **kenise**, *A. a.* Kilise. [ç. kenais].

kenîz, *F. a.* Esir kadın. Cariye..

- *Kenîz bece*, cariyeden olan çocuk.
- kenîzek**, *F. a.* Küçük cariyeye.
- kennas, kennase**, *A. a.* Çöpçü, süpürücü.
- kens**, *A. a.* Süpürme.
- kenz**, *A. a.* Hazne. Define, gömü. Yeraltında saklı değerli eşya. • *Kenz-i mahfi*, zaman yaratılmadan önce Tanrı'nın bulunduğu kitman âlemi; *sure-i kenz*, Kur'an'ın birinci ayeti. [ç. künuz].
- ker**, *F. s.* Sağır.
- kerahet, kerahiyet**, *A. a.* 1. İğrenme. 2. İstemeyerek, zor altında yapma. 3. Şeriatın keskin olarak yasaklamadığı fakat harama yakınlığı ve olasılığı çok olduğu için çekinilmesi gereken şeyin durumu. • *Maalkerahet*, istemeye istemeye.
- keraheten**, *A. be.* İstemeye istemeye.
- kerahiyet**. *Bkz.* kerahet.
- keramet**, *A. a.* 1. Kerem, bağış. 2. İkram, ağırlama. 3. Evliyaların bazı olağanüstü durumu. 4. Ermişçesine yapılmış hareket ya da söylenmiş fikir. • *Sahib-i keramet*, keramet göstermiş kimse. [ç. keramat].
- keran**, *F. a.* Kenar, uç. • *Bikeran*, kenarsız, uçsuz bucaksız.
- keraste**, *F. a.* Kereste.
- kerb**, *A. a.* Tasa, kaygı. [ç. kürub].
- Kerbelâ**, *A. ö. a.* Irak'ta, Bağdat dolaylarında İmam Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yer. Kutsal zi-

yaret yerlerindedir.

- kerde, -gerde**, *F. s.* "Yapılmış, edilmiş" anlamıyla sözcüklere ulanılır. • *Huykerde*, huy edinilmiş; *imalkerde*, yapılmış; *tasmimkerde*, tasarlanmış; *te-lifkerde*, yazılmış.
- kerefs**, *A. a.* (*kef, sin* ile) Kereviz.
- kerék**, *F. a.* Bildircin.
- kerem**, *A. a.* 1. Soyluluk. Soyluluğun koşullarından cömertlik. 2. Lütuf, bağış, bahşiş.
- keremkâr**, *F. s.* [kerem-kâr] Kerem sahibi, cömert.
- keremkârane**, *F. be.* [kerem-kâr-ane] Kerem sahibine yakışır biçimde.
- keremkârî**, *F. s., a.* 1. Keremle ilgili. 2. Keremlilik, cömertlik.
- keremküster**, *F. s.* [kerem-küster] Kerem sahibi. Cömert.
- keremperver**, *F. s.* [kerem-perver] Kerem sahibi.
- keremperverane**, *F. be.* [kerem-perver-ane] Kerem sahibine yakışan biçimde.
- kerempverî**, *F. a.* Kerem sahibi olma.
- kergeden**, *F. a.* Gergedan.
- kerges, kerkes**, *F. s.* 1. Akbaba. 2. Ok. • *Kerges-i felek*, *kergeşan-i felek*, Çalgı ve Kartal takımı yıldızları.
- kerh**. *Bkz.* kerahet.
- kerhen**, *A. be.* 1. İğrenerek. 2. İstemeyerek, zorla. • *Tav'an ve kerhen*, ister istemez.
- kerîh, kerîhe**, *A. s.* [kerh'ten] İğrenç, pis, kokan. • *Kerîh-ül-*

manzar, görünüşü çirkin ve iğrenç; *kerih-ün-nefes*, nefesi, ağzı pis kokan; *rayiha-i kerihe*, pis koku; *savt-i kerih*, çirkin ses.

kerihe, A. a. İğrenç, nefret edilecek şey.

kerim, **kerime**, A. a. [keremden] 1. Kerem sahibi. 2. Cömert, vergili. 3. Ulu, büyük. • *Allah kerim*, Tanrı kerem ve ihsan sahibidir; Tanrı verir; *Kur'an-i Kerim*, Kur'an. [ç. kiram, kürema].

kerimane, F. be. [kerim-ane] Kerim insana yakışırçasına.

kerime, A. a. 1. Ayet. 2. Kız çocuk.

kerk, F. a. 1. Keklik. 2. Gözbebeği. 3. Dal. 4. Zirh.

kerkedan, **kerkedan**, A. a. Gergedan.

kerkes. Bkz. kerges.

kerm, A. a. Bağ kütüğü. Üzüm çubuğu. [ç. kürum].

kerr, A. a. Çekilme ve yeniden hücum etme.

kerrar, A. s. [kerr'den] Savaşta çekilip saldırma. • *Hayder-i kerrar*, Halife Ali'nin lakabı.

kerrat, A. a. [kerre ç.] Kezler, defalar. • *Kerrat cetveli*, (Mat.) çarpım tablosu.

kerre, A. a. Kez, defa.

kerrenay, **kerenay**, F. a. 1. Zurna çeşidi. 2. Boru çeşidi.

kerretan, A. a. Sabah ve akşam.

kerrubî, A. a. Büyük melek.

kerrubiyan, F. a. [kerrubi ç.] Tanrı'ya en yakın melekler.

kerrubiyyun, A. a. [kerrubi ç.] Tanrı'ya en yakın melekler.

ke's, **keis**, A. a. 1. Kadeh, bardak. 2. Şarap dolu bardak, bir bardak şarap. 3. (Bitb.) Çanak. [ç. küüs].

kes, F. a. Kimse. • *Bikes*, kimse-siz; *hiçkes*, hiç kimse; *na-kes*, alçak, adi, pinti, nekes. [ç. kesan].

kesad, A. a. 1. Sürümsüzlük. Satılmama. Alışveriş durgunluğu. 2. Kıtık, yoksuzluk.

kesafet, A. a. Bulanıklık. Açık ve berrak olmama. Kir, pislik.

kesafet, A. a. 1. Sıklık, tokluk. 2. Kalınlık, yoğunluk. 3. Saydam olmama. 4. Koyuluk. 5. Kalabalık.

kesalet, A. a. Üşenme, tembellik. Uyuşukluk.

kesan, F. a. [kes c.] Kimseler, insanlar.

kesb, **kisb**, A. a. Kazanma, kazanç. 2. Edinme, peydahlama. 3. Geçimi sağlama için kullanılan alet ya da iş.

kesel, A. a. Gevşeklik, tembellik. Uyuşukluk.

ke'si, A. a. [ke's'ten] 1. Kadeh, bardakla ilgili, onlara benzer. 2. (Bitb.) Çanaksı.

kesif, **kesife**, A. s. [kesafet'ten] 1. Sık, tok. 2. Kalın, yoğun. 3. Saydam olmayan. 4. Koyu. 5. Kaba.

kesir, A. s. [kesret'ten] 1. Çok, bol. 2. Çeşitli, türlü. 3. Çok olan, sık. 4. (XIX. yüzyılda terimler konurken) Fransızca *poly-* öneki karşılığı olarak kul-

lanılmıştır.

keslân, A. s. Y o r g u n, uyusuk.

kesr, A. a. 1. Kıрма, paralama. 2. Bozma. 3. (A. Dilb.) Bir harfin esre (ı, i) okunması. 4. (Mat.) Kesir. 5. (Ana.) Kemik kırılması. • *Kesr-i âdi*, bayağı kesir; *-âşari*, ondalık kesir; *-basit*, basit kesir; *-mürekkeb*, birleşik kesir; *-mütevali*, zincir kesir; *-müvellid*, ana kesir. [ç. kûsur, kûsurat].

kesre, A. a. Esre denilen hareke işaretinin adı (harfin altına konur ve ı, i okutulur). • *Kesre-i hafife*, i sesi; *-sakile*, ı sesi.

kesret, A. a. 1. Çokluk, bolluk. 2. Ziyadelik. 3. (Tas.) Kalabalık, birden artıklık. • *Cem-i kesret*, (A. Dilb.) dokuzdan çok sayı için kullanılan çoğul tipi.

kesretiyye, A. a. Fransızca *pluralisme* (çokçuluk) karşılığı, (XX. yüzyıl).

-keş, F. a. "Çeken, çekici" anlamıyla sözcüklere ulanır. [ç. keşan]. • *Âbkeş*; *afyonkeş*; *bârkeş*; *cefakeş*; *dilkeş*; *esrarkeş*; *gayretkeş*; *hasretkeş*; *meykeş*; *mihnetkeş*; *pişkeş*; *serkeş*; *simkeş*.

keşâkeş, F. a. 1. Çekişme. 2. Tereddüt, sıkıntı, ıstırap. Tasa.

keşan, F. s. Çeken, çekerek. • *Keşan ber keşan*, *keşan keşan*, zorla, sürükleye sürükleye götürerek.

keşef, F. a. Kaplumbağa.

keşf, A. a. 1. Açma, meydana

çıkarma. 2. Gizli bir şeyi bulma. 3. Bir sırrı öğrenme. 4. Olacak bir şeyi önceden anlama. 5. Tanrı tarafından ilham olunma. 6. Bir yapıya harcanacak giderin aşağı yukarı hesaplanması. 7. Askerin gideceği yerin önceden anlaşılması için yapılan hareket, keşif.

keşfi, **keşfiyye**, A. s. [keşf'ten] Bulmayla, ortaya çıkarmayla ilgili.

keşfiyyat, A. a. [keşf ç.] Keşifler. Bulunup ortaya çıkarılan şeyler.

keşide, F. s. Çekilmiş. Dizilmiş.

keşiş, F. a. Karabaş, evlenmez rahip. Manastır rahibi.

keşk, A. a. Keşkek.

keşkûl, F. a. Dilencilerin, derişlerin hindistancevizi kabuğundan kabı, keşkûl.

keşmekeş, F. a. 1. Çekişme. Kavga. 2. Kararsızlık.

keşşaf, A. a. [keşf'ten] 1. Gizli bir şeyi ortaya çıkararak. 2. Sırları ve gizli anlamları çözen, açıklayan.

keşti, F. a. Gemi. • *Keşti-i gam*, gam gemisi (bu dünya); *keşti-i Nuh*, peygamber Nuh'un Tufan'dan kurtulmak için yaptığı, içine her canlıdan birer çift aldığı gemi.

keştiban, F. a. Gemici. Kaptan.

keştigâh, F. a. [keşti-gâh] Liman.

keştiger, F. a. Gemi yapan işçi.

keştinişin, F. s. [keşti-nişin] Ge-

- mide oturan.
- ketaib**, A. a. [ketibe ç.] Askerler.
- ketb**, A. a. Yazma. • *Ketb ü tahrir etmek*, yazmak.
- ketebe**, A. a. [kâtib ç.] Kâtipler, yazıcılar.
- ketebehu**, A. il. Yazmalarda yazanın adıyla kullanılır, "filan yazdı" demektir.
- ketf**, **ketif**, **kitf**, A. a. 1. Omuz. 2. Omuz küreği, kürek kemiği. [ç. ektaf].
- ketibe**, A. a. (Çeşitli birlikler halinde) asker.
- ketm**, A. a. Gizleme, saklama. Sır tutma, söylemeyiş. • *Ketm-i adem*, Tanrı'nın ruh ve cisim âlemlerini yaratmayı istediği zaman tüm yaratıkların ilki olan cevher-i ahzar'ın çıktığı yer.
- kettan**, A. a. Keten.
- ketum**, A. s. [ketm'den] Her şeyi saklayan. Ağzı sıkı.
- ketumiyyet**, A. a. Ketumluk. Ağzına sıklık.
- kevaib**, A. a., ç. Memeleri olgunlaşmış kızlar.
- kevakib**, A. a. [kevkib ç.] Yıldızlar.
- kevakibşinas**, A. a. [kevakibşinas] Müneccim, yıldız falcısı.
- kevkib**, A. a. Yıldız.
- kevkibe**, A. a. 1. Gökteki yıldız. 2. Atlı insan kalabalığı. 3. Alay, gösteriş.
- kevkibî**, **kevkibiyye**, A. s. Yıldızlarla ilgili. Yıldıza ait.
- kevme**, A. a. Fransızca *agregat*

(katışmaç, küme) karşılığı (XX. yüzyıl).

- kevn**, A. a. 1. Olma. 2. Varolma. Varlık. Vücut. • *Kevn ü fesat*, (olma ve bozulma) d ü n y a; *kevn ü mekân*, varlık, kâinat. [ç. ekvan].
- kevneyn**, A. a. İki âlem. Dünyayla ahret. • *Seyyid-ül-kevneyn*, iki âlemin ulusu, Muhammed Peygamber.
- kevnî**, **kevnîyye**, A. s. Varlık evreniyle ilgili.
- kevnîyyat**, A. a. Fransızca *cosmologie* (kozomoloji, evrenbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).
- kevr**, A. a. Sarık sarma.
- keysel**, A. a. Geminin kış tarafı.
- Kevser**, A. a. Cennette bir akarsuyun adıdır. • *Ab-i Kevser*, *şarab-i Kevser*, kevser suyu, şarabı.
- key**, F. s. be. Ne vakit, ne zaman. • *Tâ bekey, tâ key*, ne zamana kadar?
- key**, F. a. Padişah, hükümdar. Fars hükümdarlarından bir tabakanın şahlarının adlarına katılırdı. • *Keyhusrev*, *Keykâvus*, *Keykubat*.
- keyan**, F. a. [key ç.] Keyler. Şahlar.
- Keyanîyan**, F. a. Keyler soyundan olanlar. İran'ın Achemenitler ailesi.
- keyd**, A. a. Düzen, dolap, oyun, hile.
- keyf**, A. a. 1. Sağlık, afiyet. 2. Memnunluk, hoşlanma. 3. İç açıklığı. 4. Neşe. Hafif sarhoş-

- luk. 5. İstek, heves.
- keyfe**, *A. il.* Her nasıl. • *Keyfe mayeşa*, her nasıl isterse; *keyfe mettefak* her nasıl rastlarsa, rastgele.
- keyfer**, *F. a.* 1. Ceza. 2. Ödül.
- keyfî**, **keyfiyye**, *A. s.* İsteğe bağlı. Bir düzen ya da kanuna bağlı değil. • *Idare-i keyfiyye*, *hükm-i keyfî*, *muamele-i keyfiye*.
- keyfiyyet**, *A. a.* 1. Nitelik. 2. Bir şeyin nasıl olması ciheti. 2. (Dilb.) Bazı dillerde sözcüklerin eril ya da dişil olması işi. 3. Bir olayın geçişi. 4. Madde, iş.
- Keyhüsrev**, *F. ö. a.* Keyanilerden İran'ın söylencesel hükümdarı.
- keyl**, *A. a.* Tahıl ölçüsü. Kile. [ç. ekyal].
- keylî**, *F. a.* 1. Kileleme, kileyle ölçme. 2. *A. s.* Kilelenen, kileyle ölçülen.
- keylûs**, **keymus**. *Bkz.* kilus, kimus.
- keynune**, *A. a.* Varolma. Varlık.
- keysiiyye**. *Bkz.* kisiyye.
- Keyumers**, *F. ö. a.* Fars İmparatorluğunu kurduğu ileri sürülen söylencesel hükümdar. Pişdadiler soyunun kurucusu.
- Keyvan**, *F. a.* S a t ü r n (Zühal) yıldızı.
- keyy**, *A. a.* (Yara) Dağlama.
- keyyal**, *A. s.* 1. Kile ile ölçen. 2. Kileci.
- keyyaliyye**, *A. a.* Kileci ücreti.
- keyyis**, **keyyise**, *A. s.* 1. İnce,

- zarif. 2. Akıllı, kavrayışlı.
- keza**, *A. il.* Böyle. Böylece. Bu dahi öyle.
- kezalik**, *A. il.* Keza. Bu da öyle.
- kezm**, **kâzm**, *A. a.* Kızgınlığı yenme. Öfkeyi belli etmeme.
- kezzab**, *A. s.* [kizb'den] Çok yalancı.
- kıbab**, *A. a.* [kubbe ç.] Kubbe-ler. • *Nüh kıbab*, (dokuz kubbe) gökyüzü.
- kıbal**, **kıbalet**, *A. a.* Ebelik bilgisi ve işi.
- kıbel**, *A. a.* Yan, yön, taraf. • *Kıbel-i şer-i şeriften*, şeriat tarafından; *min k i b e l-i-rahman*, Tanrı tarafından.
- kible**, *A. a.* 1. Namazda yönelinen t a r a f, Mekke yönü. 2. Herkesin darlıkta başvurduğu kapı. 3. Güney rüzgârı.
- kıblegâh**, *F. a.* [kible-gâh] Kible yönü.
- kıblenüma**, *F. a.* [küble-nüma] Kibleyi gösteren pusula.
- kıbletan**, **kıbleteyn**, *A. a.* (İki kible) Mekke'yle Kudüs.
- kıbt**, *A. a.* Mısır'ın eski, yerli halkı.
- Kıbtî**, *A. s., a.* 1. Kıbt soyundan olan. 2. Çingene. [ç. Kıbtıyan].
- kıdem**, *A. a.* 1. Eskilik. Eski zamandan kalmış olma. 2. Başkasından daha eski olma. Zamanca ileri bulunma. Memurluğa daha önce girme. 3. Başlangıcı olmayacak kadar eskilik.
- kıdemî**, **kıdemîye**, *A. s.* Rütbe

ve memuriyette eskilik işiyle ilgili.

kıdr, kıdre, A. a. Çanak, çömlek, kap.

kıdve, kudve, A. a. **1.** Uyulacak, ardından gidilecek adam. **2.** Bir sınıf ya da topluluğun başında o l a n kimse. • *Kıdvet-ül-hükema, kıdvet-ül-ulema, kıdvet-ül-ümera*, fermanlarda geçer sözlerdir.

kıhf, A. a. (*Ha* ile) Beynin zarfı olan kemik, kafatası. [ç. kuhuf].

kılâ', A. a. [kale ç.] Kaleler.

kılâa, A. a. Yelken.

kılâde, A. a. Gerdanlık. [ç. kalâid].

killet, A. a. **1.** Azlık. **2.** Kıtlık. • *Cem-i killet*, (A. Dilb.) çeşitli vezinden çoğulları olan adların bu çoğullarından dokuzdan aşağıya mahsus olanları.

kîlûkal, A. s. Dedikodu.

kımar. Bkz. kumar.

kımat, A. a. Örtü. Sargı. Sarılacak bez.

kına', A. a. Örtü, başörtüsü, yaşmak.

kınneb. Bkz. kunneb.

kîr, A. a. Zift. Katran.

kıraat, A. a. **1.** Okuma, ibare sökmek. **2.** Düzgün ve sürekli okuma. [ç. kiraât].

kıraathane, F. a. [kıraat-hane] Gazete, dergi bulunan kahve, gazino.

kırab, A. a. Bıçak, kılıç kını.

kırada, A. a. (Zoo.) Primatlar.

kıran, A. a. **1.** Yakınlık. **2.**

(Gökb.) İki gezegenin bir burçta bulunması. • *Kıran-i nahseyn (nahs-i kıran)*, Mars'la Satürn'ün aynı burçta birbirine yaklaşması, kutsuzluk işareti; *kıran-i saadeyn (sa'd-i kıran)*, Venüs'le Jüpiter'in aynı durumda olması, kutluluk işareti; *sahib-kıran*, talihi kutlu, kendi çok kuvvetli hükümdar.

kırat, A. a. Dört keçi boynuzu çekirdeği ağırlığında mücevher tartı birimi.

kırbe, A. a. Kırba.

kırd, A. a. Maymun. [ç. kurud].

kırda, A. a. (Hayb.) Dişi maymun.

kırmız, A. a. **1.** (Hayb.) Kırmız böceği. **2.** (Bu böcekten sağlanan) kırmız boyası. **3.** Kızıl.

kırmızı, A. s. **1.** Kırmızıla ilgili, kırmızıla hazırlanmış. **2.** Kızıl, kırmızı. • *Bade-i kırmızı*, kırmızı şarap.

kırtas, A. a. (*Ti* ve *Sin* ile) Kâğıt.

kırtasî, kırtasiye, A. s. Kâğıda ait, kâğıtla ilgili. • *Masarif-i kırtasiye*, kâğıt ve yazı işi giderleri.

kırtasiyye, A. a. Kâğıtla yapılan işlemler. Kâğıt işleri.

kıs, A. ey. "Kıyas et, buna benzet!" anlamıyla birkaç deyimde kullanılır. • *Kıssi alâ haz-el-baki, kıssi aleyhil bevaki*, "Ötekileri, kalanları buna benzet, uydur".

kısaıyye, A. a. (Bitb.) Kabakgiller.

kısar, A. a. [kasir ç.] Kısalar.

kısas, A. a. (*sat* ve *dat* ile) [kıs-
sa ç.] Kısalar. • *Sure-i kısas*,
Kur'an'ın 28. suresi; *kısas-i en-
biya*, peygamberler tarihi.

kısâs, A. a. Öldürenin öldürül-
me, yaralayanın yaralanma
cezası. "Dişe diş, göze göz".

kısâsen, A. be. Kısas yoluyla,
öldüren ya da yaralayan eşit
şekilde cezalandırılarak.

kısm, A. a. 1. Parçalara ayrıl-
mış şeyin her parçası. 2. Çe-
şit, tür. 3. Parça. 4. Bölük, bö-
lüm. [ç. aksam].

kısmen, A. be. Bir kısım olarak,
bir bölümünü, bölümsel ola-
rak.

kısmet, A. a. 1. Bölme. Pay et-
me. 2. Kader. Tanrı takdiri
olan şey. • *Kısmet-i askeriye*,
kassamlık işi; *haric-i kısmet*,
(Man.) bölüm.

kısmî, **kısmiyye**, A. s. [kısım-
dan] Kısımla, bölümlle ilgili,
bölümsel.

kıssa, A. a. 1. Anlatılan gerçek
ya da uydurma olay. Hikâye.
2. Baştan geçen hal, olay. •
El-kıssa, sözün kısası. [ç. kı-
sas].

kıssahan, F. a. [kısas-han] Hi-
kâye söyleyen kimse.

kıssaperdaz, F. a. [kısas-per-
daz] Kıssa, masal düzen kim-
se.

kıssis, A. a. (*kaf* ve *sin* ile) Ke-
şiş, rahip.

kıst, A. a. (*sin* ve *tı* ile) 1. Bö-
lüşmede, tartı ya da ölçüde
doğru davranma. 2. Pay. 3.
Parça parça verilen bir borç

ya da benzerlerinin her defa-
da verilen bölümü. • *Kıst-el-
yevm*, çalışılmayan günler için
kesilen para.

kıstas, A. a. 1. Büyük terazi. 2.
(Fel.) Fransızcadan *criterium*
karşılığı olarak kullanılmıştır,
ölçüt.

kısr, A. a. Kabuk. Yemiş, tahıl
kabuğu. • *Kısr-i arz*, (Yerb.)
yerkabuğu; *-badam*, badem
kabuğu; *-sin*, (Ana.) seman.
[ç. kusur].

kısrî, **kısrıyye**, A. s. Kabukla il-
gili, kabuksal. • *Hayvanat-i
kısrıyye*, (Hayb.) kabuklular.

kıt'a, A. a. (*tı*, *ayın* ve *he* ile) 1.
Parça, bölük. 2. Ülke, memle-
ket. 3. Büyük karâ parçasın-
dan her biri. 4. Cansız şeyle-
rin parçaları için kullanılır. 5.
(Ya.) En az iki beyit olan ve ilk
beyti uyaklı bulunmayan ko-
şuk parçası. 6. (Geo.) Parça.
• *Kita-i daire*, (Geo.) daire
parçası, d a i r e kesmesi; *-kü-
re*, (Geo.) küre kesmesi.

kıta', A. a. (*tı*, *ayın* ile) Kesme,
parça. • *Kita'-i daire*, (Geo.)
daire kesmesi, daire parçası.

kıtıl, A. a. [katl'den] 1. Vuruş-
ma. 2. Savaş.

kıtar. Bkz. kutar.

Kıtmir, A. a. Ashab-i Kefh'in
köpeğinin adı.

kıtmir, A. a. (*tı* ile) 1. Hurma
çekirdeğinin zarı. 2. Hurma
çekirdeğinin üstündeki beyaz
nokta. 3. Hurma çekirdeğin-
deki yarık ya da çizik. • *Na-
kîr ü kıtmir*, en ufak parça, en

- ufak şey.
- kıyam**, A. a. 1. Durma, duruş. 2. Yaratan, yaratıcı. 3. Bir sıvının koyuluk derecesi. 4. Her halin gerekli zamanı; tav, çağ.
- kıyam**, A. a. [kavim ç.] Dikler, doğrular.
- kıyadet**, A. a. [kaid'den] Komutanlık. Kaidlik.
- kıyafet**, A. a. 1. Kılık. Bir şeyin dış görünüşü. 2. Bir kimsenin giydiklerinin tümü. • *İlm-i kıyafet*, insanın yüzünden ve dış görünüşünden ahlak ve iç hayatına dair öte beri çıkarma bilgisi; *tebdil-i kıyafet*, tanınmayacak kılığa girme.
- kıyafetname**, F. be. [kıyafetname] Kıyafetten hüküm çıkarma kitabı.
- kıyam**, A. a. 1. Kalkma, ayakta durma. 2. Ayağa kalkma. 3. N a m a z ı n ayakta olan kısmı. 4. Namaz. 5. Bir işe kalkışma. 6. Karşı koyma, ayaklanma. 7. Ölümünden sonra olacak olan dirilme günü, kıyamet.
- kıyamet**, A. a. 1. Dünyanın sonunda tüm ölümlerin tekrar dirilip toplanacakları zaman. 2. Büyük sıkıntı, bela. 3. Gürültü, patırtı.
- kıyas**, A. a. 1. Bir şeyi başka bir şeye benzeterek ya da ona göre tutarak hüküm verme. 2. Benzetme. 3. (Ya.) Genel kurala uyma. 4. (Man.) Tasım. 5. (Fıkıh) Hakkında açıkça ayet ya da hadis olmayan maddelerin ayet ve hadis olan ben-

zerlerine göre hükmetme. • *Kıyas-i fâsîd*, (Man.) paralojizm; *-matvî*, entimem; *-mevsul-ün-netayic*, (Man.) öntasım; *-mukassim*, (Man.) ikilem; *-müdellet*, (Man.) epikerem; *-mülhak*, (Man.) astasım. [ç. kıyasat].

kıyasen, A. be. Kıyas yoluyla benzeterek, kurala uygulayarak.

kıyasî, kıyasıyye, A. s. 1. Uygulama ya da benzetmeyle olan. 2. Genel kurala uygun olan.

kıyem, A. a. [kıymet ç.] Kıymetler, değerler.

kıymet, A. a. 1. Değer. 2. Baha, bedel, tutar. 3. Onur, itibar. • *Kıymet-i hakikiye*, gerçek değer; *-itibariye*, devletçe kabul o l u n a n fiyat; *-mevzuâ*, satıcısı tarafından k o n a n fiyat; *-mutlaka*, (Mat.) mutlak değer; *-takribîye*, (Mat.) yaklaşık değer; *-vasatiye*, (Fiz.) ortalama değer; *-kıymet*, değeri çok, pahalı.

kıymetdar, F. s. [kıymet-dar] Değerli, pahalı.

kıymetnâşinas, F. s. [kıymetnâşinas] D e ğ e r bilmeyen.

kıymetşinas, F. s. [kıymet-şinas] Değer bilen, değer tanıyan.

kıytıs. Bkz. kaytas.

kıytısıyye, kaytasiyye, A. a. (Hayb.) Balınagiller.

kıyye, A. a. (Sözlükler bunun Arapçalığını kabul etmezler, öyle olduğu halde, *kıyye-i*

*atık, kıyye-i cedit... gibi kul-
lanılagelmiştir). Okka. 400
dirhem. • Kıyye-i aşari, kilo.*

ki, *F. bağ.* Ki.

kibar, *A. s., a.* [kebir c.] **1.** Büyüklükler, ulular. **2.** Büyük, ulu. **3.** İnce, terbiyeli. **4.** Kibirli, ululuk satar.

kibarane, *F. be.* [kibar-ane] Büyük adamlara, nazik kimselere yakışırcaasına.

kibariyye, *A. a.* (Bitb.) Gebre otugiller.

kibarzade, *F. s.* [kibar-zade] Kibar çocuğu. Soylu evladı.

kiber, *A. a.* **1.** Büyüklük, yaşlılık. **2.** Büyük olma, yaşlı olma.

kibr, *A. a.* **1.** Büyüklük. Büyük olma. **2.** Büyüklük taslama. Yüksekten bakma.

kibrit, *A. a.* **1.** Kükürt. **2.** Ucu kükürtlenmiş yakacak madde. • *Kibrit-i ahmer*, eski kimyada altın ya da pek az bulunan bir madde.

kibritî, **kibritiyye**, *A. s.* Kükürt soyundan, kükürtle ilgili.

kibritiyyet, *A. a.* Kükürt niteliği.

kibriya, *A. a.* **1.** Büyüklük, ululuk. **2.** Tanrı.

kifaf. *Bkz.* kefaf.

kifah, *A. a.* Savaş.

kifayet, *A. a.* **1.** Yeter, yetişme. **2.** Bir işe yetecek kadar olup, başkasına gerek duymama. **3.** İktidar, yararlık.

kifl, *A. a.* **1.** Pay. **2.** Benzer.

kih, *F. s.* Küçük.

kihal, *A. a.* (*he* ile) [kehl ç.] Olgunlaşmış kimseler.

kihalet, *A. a.* **1.** Göz için sürme çekme ya da sürme sanatı. Sürmecilik. **2.** Göz hekimliği. Göz hastalıkları bilimi.

kihan, *F. a., ç.* Küçükler. • *Kihan ü mihan*, küçükler ve büyükler.

kihanet. *Bkz.* kehanet.

kihîn, *F. s.* (*he* ile) Küçük.

kihterin, *F. s.* (Yaşça) en küçük olan.

kilâb, *A. a.* [kelb ç.] Köpekler.

kilâr, *F. a.* Kiler.

kile, *A. a.* Kile. Ölçü.

kilem, **kelim**, *A. a.* [kelime ç.] Sözcükler.

kilim, *F. a.* Tüysüz halı. Kilim.

kilindir. *Bkz.* kelender.

kilk, *F. a.* Kalem.

kils, *A. a.* Kireçtaşı.

kilsî, *A. s.* Kireçtaşı yapısında olan.

kilte, *A. a.* Demet. Deste.

kilûs, **keylûs**, *A. a.* Kilûs.

kilye, *A. a.* (Ana.) Böbrek.

kilyeteyn, *A. a.* İki böbrek.

kilyevî, **kilyeviyye**, *A. s.* Böbrekle ilgili.

kimam, *A. a.* [kimm, küm ç.] **1.** Tomurcuklar. **2.** Hayvan ağızlığı.

kimm, **küm**, *A. a.* (Bitb.) Çiçek kâsesi, çiçek kapçığı.

kimus, **keymus**, *A. a.* Kimus.

kimya, *A. a.* Kimya. • *Kimyayı bâtil*, eskiden simyagerlerin konuları olan şeyler.

kimyager, *F. a.* [kimya-ger] Kimyacı.

kimyevî, **kimyeviyye**, *A. s.* Kimyayla ilgili. Kimyasal.

kin, *F. a.* Gizli düşmanlık, garaz.

kinaye, *A. a.* 1. Doğrudan doğruya anlatmayıp dolayısıyla bir anlamı olan söz. 2. Doğrudan almayarak söylenen dokunaklı söz. 3. (Dilb.) (Adil, işaret sıfatları... gibi) bir anlama özgü olmayıp herkes ve her şey hakkında kullanılabilen sözcük.

kindar, *F. s.* [kin-dar] Kin tutan. Öç almaya düşkün.

kine, *F. a.* Kin. İçte beslenen düşmanlık.

kinecu, *F. s.* [kine-cu] Öç almaya çalışan. [ç. kinecuyan].

kinedar, *F. s.* [kine-dar] Kin tutan, kinci. [ç. kinedaran].

kinegâh, *F. a.* [kine-gâh] Savaş yeri.

kinehah, *F. s.* [kine-hah] Öç almak isteyen.

kinever, *A. s.* [kine-ver] Kin besleyen. Kinci.

kîr, *F. a.* Erkeklik organı.

kîra, *A. a.* 1. Herhangi bir şeyin geçici bir süre kullanılmak üzere parayla birine verilmesi. 2. Böyle bir şey karşılığı olarak alınan para.

kiram, *A. s.* [kerim ç.] Soylular. Ulu şerefliler.

kîrar, *A. a.* Tekrar.

kîraren, *A. be.* Tekrar tekrar, çoğu kez.

kîrbas, *A. a.* Bez.

kirdar. *Bkz.* girdar.

kirdgâr. *Bkz.* girdkâr.

kîrişme. *Bkz.* girişme.

kirm, *F. a.* 1. Solucan. 2. Kurt,

kurtçuk. 3. Böcek. • *Kirm-i badame*, *-ibrişim*, *-kazz*, *-pile*, *ipekböceği*; *-E y y u b*, Eyüp peygamberin vücudundaki kurtlar; *-pelas*, güve; *-şebçerağ*, *-şebefruz*, *ş e b t a b*, 1. Pervane. 2. Ateşböceği.

kîrş, *A. a.* (Hayb.) İşkembe.

kîs, *A. a.* 1. Cepte taşınır küçük kese. 2. Vücutta b a z ı sıvılar toplanan kese biçiminde oyuk.

kisâ, *A. a.* 1. Yün elbise. 2. Secade, halı.

kisb, **kesb**, *A. a.* 1. Kazanma. 2. Edinme. 3. Kazanma için kullanılan alet ya da iş.

kisbî, **kisbiyye**, *A. s.* Kazanılmış. Sonradan edinilmiş.

kise, *F. a.* 1. Küçük torba. 2. Cepte taşınan para torbası. 3. Bazı eşyanın küçük torbası. 4. Ovuşturma işinde kullanılan torba biçiminde bez. 5. Paraca olan güç. 6. 500 kuruş. • *Kise-i dem'îye*, (Dirb.) gözyaşı kesesi; *-havaîye*, (Dirb.) hava kesesi; *-safraviye*, safra kesesi; *-sebhiye*, yüzme kesesi.

kisedar, *F. a.* [kise-dar] Parayı toplayan, para hesabını tutan kimse.

kisiyye, *A. a.* (Hayb.) Keseliler.

Kisra, *A. a.* Eski İran hükümdarları lakabı. [ç. ekâsire].

kisve, **kisvet**, *A. a.* 1. Elbise. 2. Özel kıyafet. 3. Kispet.

kîş, *F. a.* Din. • *Bedkîş*, dinsiz.

kîşmiş, *F. a.* Çekirdeksiz pek küçük taneli üzüm.

kîşniş, *F. a.* Güzel kokulu bir

- tohum olan kara kimyon.
- kişt**, *F. a.* 1. Tohum. 2. Ekilmiş tohum. 3. Ekin.
- kiştban**, *F. a.* [kişt-ban] 1. Ekiçi, çiftçi. 2. Tarla bekçisi.
- kişt-kâr**, *F. a.* [kişt-kâr] Ekiçi, çiftçi.
- kiştzar**, *F. a.* [kişt-zar] Ekinlik, tarla.
- kişver**, *F. a.* Ülke.
- kişverküşa**, *F. a.* [kişver-küşa] Ülke açan, fatih, cihangir.
- kitab**, *A. a.* Kitap. • *Kitabullah*, Kur'an. *Umm-ül-kitab*, Kur'an'ın buyruklarla ilgili ayetleri; *ehl-i kitab*, Hıristiyanlarla Yahudiler.
- kitabe**, *A. a.* 1. Kazılı yazı, yazıt. 2. Mezar taşı yazısı.
- kitabeta**, *A. a.* 1. Yazma, yazı işi. 2. Kâtiplik.
- kitabhane**, *F. a.* [kitab-hane] Kitaplık. Kitabevi. Kitapsaray.
- kitabî**, *A. s.* 1. Kitapla ilgili, kitapta yazılı. 2. Kutsal kitaplardan birine inanan. 3. *a.* Kitaplara bakmaya memur kimse. 4. Hint ve Şam'ın eski bir çeşit nakışlı kumaşı.
- kitabiyat**, *A. a.* Kitap bilgisi. *Fr. bibliographie* (bibliyografya, kaynakça) karşılığı (XIX. yy. sonları).
- kitf**. *Bkz.* keff.
- kîti**. *Bkz.* gîti.
- kîtiârâ**, *F. s.* [kîti-ârâ] Dünyayı süsleyen. Dünyanın süsü olan.
- kîtifürüz**, *F. s.* [kîti-fürüz] Dünyayı aydınlatan.
- kîtinüma**, *F. s.* [kîti-nüma] Dünyayı gösteren. • *Câm-i kî-*

tînüma, Cemşid'in bütün dünyayı gösteren kadehi.

kitile. *Bkz.* kütle.

kitman, *A. a.* Sır saklama. Kimseye sır saçmama hali. Sır tutarlık.

kiyah, *giyah*, *F. a.* Ot.

kiyaset, *A. a.* Uyanıklık. Zekâ.

kiyan, *F. a.* 1. Yıldız. 2. Merkez.

kiyaniyyat, *A. a.* Fransızca *cosmogonie* (evrendoğum, kozmogoni) karşılığı (XX. yüzyıl).

kizb, *A. a.* Yalan.

köhne, *F. s.* 1. Eski, eskimiş. 2. Zamanı geçmiş.

-kûb, *F. s.* "Vuran, vurucu, döven" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. [ç. -kûban].

kubbe, *A. a.* Kubbe. • *Kubbe altı*, *İ s t a n b u l* Topkapı sarayında üstü kubbeli bir daire olup, bir çeşit kabine toplantısı denebilecek şekilde vezirler bu dairede divan günleri büyük alaylarla toplanırdı, burada bulunma hakkı olan vezirlere *kubbe veziri* denirdi.

• *Kubbe-i firuzefâm*, *-mîna*, gökyüzü; *-zerbeft*, yıldızlı gökyüzü; *k u b b e t-ül-arz*, yer-yuvarlağının insan oturan kısmının merkezi; *k u b e t-ül-hanek*, (Ana.) damak kemeri; *kubbet-ül-İslâm*, Belh kentinin başka bir adı. [ç. kîbab].

kubbenişin, *F. s.* [kubbe-nişin] Kubbe altında oturan vezirlerden her biri. [ç. kubbenişinan].

kubeb, *A. a.* [kubbe ç.] 1. Kubbeler. 2. Kemerler.

kubh, *A. a.* 1. Çirkinlik. 2. Çir-

kin iş.
kubhiyyat, A. a. Çirkin olan iş-
 ler ve davranmalar.
kuble, A. a. Öpme.
kubûr, A. a. [kabr ç.] Mezar-
 lar. • *Ehl-i kubûr*, ölüler;
ziyaret-i kubûr, ölü, mezar zi-
 yareti.
kûçe, F. a. Küçük sokak.
kudat. Bkz. kuzat.
kuddam, A. s. Ön, ileri taraf.
kuddamî, **kuddamiyye**, A. s.
 (Ana.) Ön.
kuddise, A. ün. "Mukaddes ol-
 ma!" anlamında ermişler hak-
 kında kullanılır dıva.
Kuddus, A. s. Her türlü eksik-
 likten arınmış olan (Tanrı).
kudema, A. a. [kadîm c.] 1. Es-
 ki adamlar, eski zaman adam-
 ları. 2. Eskiler, eskiliği bakımın-
 dan ileri gelenler.
kûdek. Bkz. gûdek.
kudeyh, A. a. Kadehçik.
kudret, A. a. 1. Güç. 2. Tan-
 rı'nın tüm varlığı kaplamış
 olan ezeli gücü. 3. Varlık, zen-
 ginlik. 4. Tanrı yapısı, insan eli
 karışmadan oluşan şeylerin
 kaynağı. 5. Ehliyet, becerebil-
 me, yetenek. • *Yed-i kudret*, 1.
 İnsanın gücü. 2. Yaradan'ın
 eli; *zi-kudret*, zengin.
kudretyab, F. s. [kudret-yab]
 Gücü yeten, yapabilen.
kuds, **kudûs**, A. a. 1. Temizlik,
 arılık. 2. Kutsallık, mübareklik.
 • *Haziret-ül-kuds*, cennet bah-
 çesi; *ruh-ül-kuds*, 1. Cebrail.
 2. Peygamber İsa'ya üfürülen
 ruh.

kudsî, **kudsiyye**, A. s. [kuds'
 ten] Kutsal Tanrı, melek ve la-
 hut âlemine mensup, o âlem-
 le ilgili. • *Alem-i kudsî*, bu
 dünya ve canlılardan gayrı
 olan âlem; *hadis-i kudsî*, Tan-
 rı tarafından ilham olunup
 Muhammed Peygamber tara-
 findan söylenmiş hadis; *kuvve-i*
kudsiyye, kutsal güç.
kudsiyan, F. a. [kudsi ç.] Me-
 lekler.
kudsiyyat, A. a. [kudsi ç.] Tan-
 rı'ya, meleklerle, lahut âlemi-
 ne mensup, o âlemle ilgili işler.
kudsiyyet, A. a. 1. Temizlik,
 arılık. 2. Kutsallık.
kudum, A. a. U z a k b i r
 yerden, uzun bir yoldan gel-
 me. Ayak basma.
kudumiyye, A. a. Bir büyüğün
 yoldan gelmesiyle sunulan ar-
 mağan. Böyle bir durum için
 yazılan kaside.
Kudûs, A. a. Filistin'in merkezi
 olan kent Beyt-i mukaddes bu-
 lunduğu için kutsal yerlerden
 sayılır. • *Kudûs-i şerif*.
kudûs. Bkz. kuds.
kûf, F. a. Baykuş.
kûfî, A. s. 1. Kûfeli. 2. a. Köşe-
 li ve yuvarlak çizgilerden olu-
 şan eski bir Arap yazısı biçimi.
kufî, A. a. Kilit.
kûfte, F. s. 1. Dövülmüş, ezilmiş.
 2. Yorgun, bitkin. 3. Köfte.
kufûl, A. a. Yolculuktan geri
 dönme. Gidip gelme.
kuful, A. a. [kufî ç.] Kilitler.
kûh, F. s. Dağ. • *Kûhbeden*,
 dağ gibi iri yapılı; *kûh-i Kaf*,

Kafdağı; *kūh ü dest*, dağ ve ova.

kūhan, *F. a.* 1. Kambur. 2. Eyer. • *Kūhan-i sevr*, Süreyya, Ülker yıldızı.

kūhe, *F. a.* (*he* ile) Eyer.

kūhî, *F. s.* Dağa ait, dağla ilgili. Dağ gibi.

kūhistan, *F. a.* [*kūh-istan*] Dağlık yer. Dağlık bölge.

kūhken, *F. s.* [*kūh-ken*] Dağ kazıcı, dağ deviren. • *Ferhad-i kūhken*, dağ kazan Ferhat.

kūhküb, *F. s.* [*kūh-küb*] 1. Dağ vurucu; dağı yerinden oynatan. 2. Kuvvetli at ya da katır. 3. Kale döven top. 4. Şirin'in sevgilisi Ferhat.

kūhl, *A. a.* 1. Sürme. 2. Göz ilacı.

kūhnümün, *F. s.* [*kūh-nümün*] Dağ gibi görünüşlü. Heybetli.

kūhsar, **kūhsar**, *F. a.* [*kūh-sar*] Dağlık yer. Dağ tepesi.

kulel, *A. a.* [*kulle ç.*] Kuleler. • *Kulel-i seb'a*, (İstanbul'da) Yedikule.

kulku, *A. s.* 1. Şen, çevik. 2. Bir şeyin deprenmesiyle çıkan ses.

kullâb, *A. a.* Çengel. Ucu eğri nesne.

kulle, *A. a.* 1. Dağ tepesi. 2. Kule.

kulûb, *A. a.* [*kalb ç.*] Kalpler, yürekler.

Kulzüm, *A. a.* Kızıldeniz'de eski Clysmas kenti. • *Bahr-i Kulzüm*, 1. Süveyş körfezi. 2. Kızıldeniz. • *Kulzüm-i maani*,

anlamlar denizi.

Kumame, *A. a.* Kudüs'te İsa peygamberin mezarı bulunan tapınak.

kumar, **kımar**, *A. a.* Para karşılığı oynanan oyun.

kumarbaz, *F. s.* [*kumar-baz*] Kumar oynayan. Kumarıcı.

kumarhane, *F. a.* [*kumar-hane*] Kumar oynanan yer.

kumarî, *A. s.* Hindistan güneyinde Kumar (Comorin) burunda çıkarılan en güzel öd.

kumaş, *A. a.* Kumaş.

kumri, *A. a.* Kumru.

kunduz, *A. a.* Postundan kürk yapılan kunduz.

kunneb, **kinneb**, *A. a.* Kenevir, kendir.

kunut, *A. a.* 1. İbadet. 2. Yatsı namazından sonra kılınan üç rekât namaz; bu namazda okunan dua.

kunut, *A. a.* Ümit kesme. Umutsuzluk.

kûpal, *F. a.* Demir topuz. Gürz.

kûr, *F. s.* Kör.

kur'a, *A. a.* (*kaf*, *ayın*, *he* ile) 1. Adçekme. 2. Tanzimat'tan sonraki askere alma işinde kullanılan yöntem (aynı yıl doğumlular arasında adçekilir, adına *k* yazılı kâğıt çekilen asker olur, beyaz ç *k* a n erte-lenirdi). • *Kur'acı*, kur'a çekme çekme işine memur subayla yanında bulunanlar; *kur'a-i şeriyye*, askere alım işi.

kura', *A. a.* (*kaf*, *elif* ile) [*karye ç.*] Köyler. • *Kura-i müte-cavire*, komşu köyler.

kûrab, *F. a.* Serap, ılgın.

kûrabe, *F. a.* K u b b e l i türbe.

Kur'an, *A. a.* Muhammed Peygambere inen kutsal kitap. • *Hafız-i Kur'an*, Kur'an'ı ezberlemiş kimse, hafız.

Kur'anî, **Kur'aniyye**, *A. s.* Kur'an'a mensup, Kur'an'la ilgili. • *Âyât-i Kur'aniyye*, Kur'an ayetleri; *tâbir-i Kur'anî*, Kur'an'da geçmiş söz.

kurb, *A. a.* Yakınlık. Yakın bulunma. • *Kurb-i Huda*, Tanrı'ya manevî yakınlık.

kurban, *A. a.* 1. Tanrı'ya yaklaşma sayılarak O'nun uğruna kesilen eti yenir hayvan. 2. Bir uğura feda olma.

kurbet, *A. a.* 1. Hısnımlık. 2. Tanrı'ya yakınlık.

kurbıyyet, *A. a.* Yakınlık.

kûrdil, *F. s.* [kûr-dil] 1. Gönlü kör, duygusuz. 2. Bilgisiz, anlayışsız.

kûre, *F. a.* Demirci ocağı.

kurena, *A. a.* [karîn ç.] Yakınlar. Padişahların yakınlarından bulunan, mabeyinci de denen kimseler.

Kureşî. *Bkz.* Kureyşî.

kurevî, **kureviye**, *A. s.* Köylü.

Kureyş, **Kureş**, *A. a.* Muhammed Peygamberin mensup olduğu Arap kabilesi. Kabe'nin hizmet ve korunması bunlara aitti. • *Sanadid-i Kureyş*, Muhammed Peygamberin peygamberliğini kabul etmeyip, ona karşı duran Kureyş kabilesinin ileri gelenleri; *sure-i Kureys*. Kur'an'ın yüz altıncı aye-

ti.

Kureyşî, **Kureşî**, *A. s., a.* Kureyş kabilesinden olan Arap. • *Aftab-i Kureyşî*, (Kureyş güneşi) Muhammed Peygamber.

kurha. *Bkz.* karha.

kurne, *A. a.* Kurna.

kurra, *A. a.* [kari' ç.] Kur'an'ı usulüne uygun olarak okuyanlar.

kurre, *A. a.* Tazelik, parlaklık. • *Kurret-ül-ayn*, göz nuru.

kurs, *A. a.* 1. Teker, tekerlek nesne. 2. Misk ve amberden tütsü için yapılmış ufak tefek tane. • *Kurs-i varak*, (Bitb.) Yaprak. [ç. akraç].

kuruh, *A. a.* [karh ç.] Yaralar.

kurun, *A. a.* [karn ç.] 1. Zamanlar, devirler, dönemler, çağlar. 2. (XIX. yüzyıl) Büyük tarih bölümleri. • *Kurun-i ahire*, İstanbul'un alınışından sonraki tarih zamanı, yeniçağ; *-ulâ*, tarih zamanından başlayıp Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesine dek olan dönem, ilkçağlar; *-vusta*, ortaçağ.

kûs, *A. a.* (*sin* ile) Büyük ve savaşlarda deve, araba üstünde taşınan d a v u l . • *Kûs-i gaza*, savaş davulu; *-rihlet*, 1. Kalkınma, yola çıkma davulu. 2. Ölüm davulu.

kuseybe, *A. a.* (*sat* ile) Dirb.) Bronzçuk.

kûsfend, **gûsfend**, *F. a.* (*sin* ile) Koyun.

kusur, *A. a.* 1. Eksiklik. 2. Ayıp, sakatlık. 3. Suç. 4. İhmal, ted-

birsizlik. 5. Bir hesabın üstü, artanı. • *Bikusur*, eksiksiz, tamam.

kusur, A. a. [kasr ç.] Köşkler.

kusva, A. s. Son derecede bulunan. Nihayet, son. • *Hadd-i kusva*, erişilecek son sınır, nokta; *mertebe-i kusva*, en son aşama.

kuşa'rire, A. a. 1. Titreme. 2. Tavuk derisi gibi ü r p e r i p kabarmış deri.

kûşe. Bkz. gûşe.

kûşiş. Bkz. gûşiş.

kuşur, A. a. [kışr ç.] Kabuklar.

kut, A. a. 1. Ya ş a ş a m a k için yenen şey. 2. Yiyecek. 3. Kale, istihkâmli yer. • *Kut-i lâye-mut*, ancak ölmeyecek kadar, çok darına bir gı d a; *-mesih*, 1. Hurma. 2. Şarap; *-ruh*, can için olan gıda; *-uşşak*, (âşıklar gıdası) öpme, gülümseme, tatlı sözler.

kûtah, **kûteh**, F. s. Kısa.

kûtahbîn, F. s. [kûtah-bîn] Kısa görüşlü, ileriye görmez.

kûtahendiş, F. s. [kûtah-endiş] İlerisini düşünmez.

kûtahî, F. a. Kısalık.

kutb, A. a. 1. Dönen bir çar-kin eksenî. 2. Dünya yuvarlı-ğının eşlekten en uzak iki ucundan her biri. 3. Tanrı adamlarının yeryüzündeki ön-derleri. 4. Bir grup ya da mes-leğin başları. • *Kutb-i arz*, kutup; *-cenubî*, güney kutbu; *-devran*, halife ve bu sıfatı olan O s m a n l ı hükümdarı; *-resalet*, Muhammet Peygam-

ber; *-şimalî*, kuzey kutbu; *-za-man*, zamanın ermişlerinin başı; *kutb-üd-din*, dinin kutbu (insan adı olarak kullanılırdı); *kutb-ül-aktab*, (kutupların kut-bu) her dönemde Tanrı halifesi olarak Tanrı tarafından iki âle-me tasarruf gücü yöneltilerek bulundurulmuş e r m i ş; *kutb-ül-ârifin*, ârif kimselerin en ileri geleni, kutbu; *Kutup yıldızı*, Demirkazık yıldızı. [ç. aktab].

kutbeyn, A. a. İki kutup.

kutbî, **kutbiyye**, A. s. Dünya kutuplarına ait, onunla ilgili.

kutbiyyet, A. a. Fransızca *po-larite* (ucaylık) karşılığı (XX. yüzyıl).

kutelâ, **kutlâ**, A. a. [katil ç.] Öldürülmüşler.

kutn, **kutun**, A. a. Pamuk.

kutnî, **kutniyye**, A. s. Pamuğa ait, pamuktan yapılmış. Kutnu.

kuatr, A. a. 1. Taraf, bölük. 2. Bölge. 3. (Mat.) Köşegen. Çap. [ç. aktar].

kutta', A. a. [katı ç.] Kesiciler. • *Kutta'-i-tarik*, *kutta'-üt-tarik*, yol kesenler, haydutlar.

kuttal, A. a. (te ile) [katil ç.] Ka-tiller, öldürenler.

kutu', A. a. [katı' ç.] Kesintiler.

kutu', A. a. 1. Sudan ya da bir yol üstünden geçme. 2. Kuşlar göç etme.

kutub, A. a. [kutb ç.] Kutuplar.

kûtval, F. a. Şehir ağası, mem-leket ayânı.

kuud, A. a. 1. Oturma. 2. Na-mazın oturarak icra olunan kısmı.

kuur, A. a. [ka'r ç.] Dipler.
kuva, A. a. [kuvvet c.] Kuvvetler. • *Kuva-yi hamse-i bâtına*, zihnin beş yetisi; *-hamse-i zahire*, dıştaki (görme, işitme, duyma, dokunma, anlama) beş yeti; *-Milliyye*, Kurtuluş Savaşı boyunca Anadolu'da kurulan hükümet ve asker kuvvetinin adı.
kuvvanî, **kuvvaniyye**, A. s. Fransızca *dynamique* (d e v i n g e n) karşılığı (XX. yy.).
kuvvaniyyet, A. a. Fransızca *dynamisme* (devingenlik) karşılığı (XX. yy.).
kuvve, A. a. 1. Kuvvet, güç. 2. Fikir, niyet. 3. Yeti. 4. Nitelik. 5. Duyu. • *Kuvve-i askeriye*, çıkarılabilecek, kullanılabilecek asker gücü; *-bahriye*, deniz savaşı gücü; *Bkz. -basıra*, *-cazibe*, *-dafia*, *-hafıza*; *-kari-be*, hemen bitmek üzere; *-kudsiyye*, Tanrı gizlerinin kendisinde gözüktüğü peygamberler, ermişler gücü; *-mekniye*, gizilgüç, potansiyel; *-mutasarrıfa*, zihinde hayalin sakladığı şeyleri istenilen biçimde düzenleme ve harcama gücü; *-müdrıke*, beş duyuyla duyulan bir şeyi zihinde de duyma gücü; *-mümeyyize*, içte duyulan duyuları birbirinden ayırt etme gücü; *-mütehayyile*, duyulmuş bir şeyi tekrar canlandırma gücü; *Bkz. -şamme*; *-şehvaniyye*, istek, yeme, içme istekleri; *-umumiyye*, genel olarak asker ve silah gücü.

kuvvet, A. a. 1. Güç, takat, kudret. 2. Bir hükümetin askerce gücü. Arapça tamlamalarda daha çok (*Bkz.*) *kuvve* kullanılır. • *Kuvvet-i kalb*, inanç, güven artırma; *kuvvet-üz-zahr*, (arka kuvveti), 1. Yedek güç. 2. Arka olan, yardımcı güç.
kûy, F. a. 1. Köy, mahalle. 2. Sevgilinin bulunduğu yer.
kuyud, A. a. [kayd ç.] Kayıtlar. 1. Bağlar. 2. Deftere geçirilmişler.
kuyudat, A. a. [kayd, kuyud ç.] Resmi muamele ve haberleşmeler defteri. • *Kuyudat-i atîka*, (bir hayli) eski kayıtlar (bu adla resmi bir daire de vardı).
kûz, A. a. (*kaf*, *ze* ile) Bardak, tas, çamçak.
kuzat, **kudat**, A. a. [kadı ç.] Kadılar. • *Kadı-l-kuzat*, kadınların başı.
kûze, A. a. Testi.
kûzeger, F. a. [kûze-ger] Çömlekçi. (ç. kûzegeran).
kuzeh, **kuzha**, A. a. Ebemkuşağındaki renklerden her biri. • *Kavs-i kuzeh*, ebemkuşağı.
kübbad, **kebbad**, A. a. İri limon.
kübera, A. a. [kebir c.] Ulular, büyükler.
kübra, A. a. 1. Büyük, ulu. 2. (Man.) Büyük önerme. • *Hadicet-ül-kübra*, Muhammed Peygamberin ilk karısı.
küca, F. be. Nereye? Nasıl?
küdas, A. a. Hayvan aksırığı.
küdur, A. a. [keder ç.] Kederler.

küduret. Bkz. keduret.
küeyş, A. a. (*kef, sin* ile) (Bitb.) Kadehçik.
küffar, A. a. [*kâfir c.*] 1. Kâfirler, gâvurlar, hak dininden olmayanlar. 2. Ekinciler, çiftçiler.
küfr, A. a. 1. Tanrı'ya inanmama ve O'na ortak koşma, ya da yakışmayacak sıfatları var deme. 2. Dinsizlik, imansızlık. 3. İslam dinine uymayan itikatlar besleme. 4. Nankörlük. 5. Kaba, ayıp söz söyleme. • *Küfr-i cahudî*, içten bilip ağızdan ikrar etmeme; *-inadî*, kalple bilip, dille söylediği halde İslam dinine girmeme; *-inkârî*, Tanrı'yı asla bilmeyip ikrar ve itiraf etmeme.
küfran, A. a. Görülen bir iyiliği unutma. • *Küfran-i nimet*, nankörlük.
küfrbaz, F. s. [*küfr-baz*] Küfür edici, sövüp sayıcı.
küfriyyat, A. a. Kâfirliğe hükmettiren, küfre neden olan işler, sözler.
küfv, A. a. Arkadaş, denk, benzer.
kühhan, A. a. (*he* ile) [*kâhin ç.*] Kâhinler, Tanrı habercileri.
kühen, F. s. Eski.
küheylân, A. a. Cins Arap atı.
kühsar. Bkz. köhsar.
kühuf, A. a. [*kehf ç.*] Mağaralar.
kühul, A. a. [*kehl ç.*] Orta yaşlılar.
kühulet, A. a. Olgunluk çağı, 30-50 yaş araları.
kül. Bkz. küll.

külâh, küleh, F. a. Külâh. Baş giyeceği. • *Keckülâh*, baş giyeceğini eğri giyen, hovarda, şuh.
külâle, F. a. 1. Kıvrıkcık saç, bukle, büküm. 2. Çiçek destesi.
külbe, F. a. Kulübe. • *Külbe-i ahzan*, gam, tasa evi.
külef, A. a. [*külfet c.*] Külfetler. Gereksiz zahmetler. Zorlu işler.
küleh. Bkz. külâh.
külfet, A. a. Zahmet; zorlu iş. • *Vareste-i külfet-i ihticac*, kendiliğinden aşikâr.
külhan, F. a. Külhan.
külîce, F. a. Külçe. • *Külîce-i sîm*, dolunay.
küll, kül, A. il. Hep, bütün. • *Küll-i yevm*, her gün; *akl-i kül*, her şeyi kapsayan akıl; *alâ küllî halin*, her halde; *üstad-i kül*, herkesin ustası.
küllî, külliyye, A. s. 1. Genel, bütün. 2. Çok. 3. (Maḥ.) Tümel. • *Husuf-i küllî*, ayın tam tutulması; *kaide-i külliyye*, genel, her şey hakkında uygulanabilecek kural; genel kural. *kudret-i külliyye*, Tanrı gücü; *kuvve-i külliyye*, (As.) tüm silahlı kuvvet.
küllîyyat, A. a. Bir yazarın tüm yapıtları (XIX. yüzyıl). • *Küllîyat-i hams*, Aristo sisteminde cins, tür, ayırım (fark), öze (has), ilinek; *-tabiiyye*, Latince *a parte* karşılığı (XX. yüzyıl).
küllîyye, külliyyet, A. a. 1. Genellik, bütünlük. 2. Çokluk, bolluk. 3. Osmanlı İmparator-

luğu zamanında Arap vilayetlerinde bazı medreselere, üniversite karşılığı verilen ad. • *Bilkülliyeye*, bütün b ü t ü n e. *Ervahiyye-i külliyeye*, Fransızca *panpsychisme*, (tümruh-salcılık); *kelimiyye-i külliyeye*, *panlogisme* (tüm mantıklılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

külliyen, A. be. Tamamıyla. Kökten, toptan.

küm. Bkz. kimm.

kümat, A. a. [kemi ç.] Yiğitler, savaşçılar.

kümdet, A. a. Renk değişme.

kümeyt, A. a., s. 1. Koyu doru at. 2. Kırmızı şarap. • *Kümeyt-i hame*, (söz alanının atı anıştırması yoluyla) kalem.

kümmel, A. a. [kâmil ç.] Kâmililer, olgunlar.

kümmelîn, A. a. [kâmil, kümmel ç.] Kâmiller.

kü mudet, A. a. Renk değişme.

kümun, A. a. Gizlenme.

kün, A. be. "Ol, olsun!" anlamında buyruk. Tanrı bu emirle varlıkları yarattığından tasavvuf edebiyatında bu söz çok geçer, *kâf ü nun* şeklinde de kullanılır; Tanrı'nın kenz-i mahfideki buyruğudur. • *Kün fekan*, *kün feyekün*, olan oldu, Tanrı'nın "ol!" demesiyle varlıkların vücuda gelmesi.

künam, A. a. 1. Kuş yuvası. 2. Hayvan ini.

-künan, F. s. Eden, edici anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Hande-künan*, gülerrek; *nale-künan*, figan ederek.

künase, A. a. Süprüntü.

künbed, **günbed**, F. a. Kubbe.

künc, A. a. Köşe. Bucak. • *Künc-i kanaat*, kanaat köşesi; *-mihen*, *-mihnet*, sıkıntı köşesi.

küncayış, **güncayış**, F. a. Sığma, sığışma.

küncide, **güncide**, F. s. Sığınmış, sığıştırılmış.

künd, F. s. 1. Cesaretli, atak. 2. Kunt, kısa, biçimsiz. 3. Kesmez, kör. 4. Anlayışı kit.

-künende, F. s. E d e n, edici, yapan, yapıcı.

künküre, F. a. Kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

künh, A. a. 1. Bir şeyin aslı, temeli. 2. Dip, kök. (Fel.) Öz. [ç. künhiyat].

künud, A. a. Nankörlük.

künun. Bkz. eknun.

künun, A. a. (Bir şeyi) gizleme.

künuz, A. a. [kenz ç.] Hazine-ler.

künuzat, A. a. [kenz, künuz ç.] Hazine-ler.

künye, A. a. Künye.

küran, A. a. Al donlu at.

kürat, A. a. [küre ç.] Küreler.

kürbet, A. a. Tasa, kaygı. • *Kürbet-i gurbet*, gurbet tasası.

küre, **kürre**, A. a. 1. Yuvarlak. 2. Toparlak. 3. (Geo.) Küre. •

Küre-i arz, yeryuvarlağı; *-ateş*, hava tabakası üstündeki ateş kısmı; *-ayn*, göz yuvarlağı; *-hacerî*, taşküre, litosfer; *hâk*, yeryüzü; *-hava*, *-lâceverd*, gök kubbesi; *-levniye*, renkkü-

re, kromosfer; -*maiye*, suküre, hidrosfer; -*musattaha*, düzlemküre; -*mücesseme*, yerküre; -*nesimî*, havaküre, atmosfer; -*sema*, gökyüzünde gökcisimleri durumunu gösterir küre; -*sulbe*, taşküre, litosfer; -*zemin*, yeryüzü; -*ziya*, ışikküre, fotosfer.

kürema, A. a. [kerim c.] Kerim, kimseler.

küreng, **kürenk**, F. s., a. Al at.

kürevî, **küreviyye**, A. s. Yuvarlak. (Mat.) Küresel. • *Hendese-i küreviyye*, küresel geometri.

küreyvat, A. a. [küreyve ç.] Küçük yuvarlaklar. • *Küreyvat-i hamra*, alyuvarlar.

küreyve, A. a. Küçük yuvarlak. • *Küreyve-i beyza*, akyuvar; -*hamra*, alyuvar; -*şahmiye*, et yuvarı.

kürmih, F. a. (hı ile) Çivi, mih, ekser.

kürrase, A. a. El yazma kitapların sekiz sayfalık forması.

kürre, F. a. 1. Hayvan yavrusu. 2. Tay. 3. Sipa.

kürsî, A. a. 1. Oturulacak yüksekçe yer. 2. Taht. 3. Makam, ödev. 4. Hükümet merkezi, başkent. 5. A y a k l ı k. 6. Arş-i âzam'ın altında bir düzlükte olan ve levh-i mahfuz'un bulunduğu yer. • *Kürsinişin*, tahta oturan padişah, vali, camide va'zeden şeyh.

kürub, A. a. [kerb ç.] Gamlar, tasalar.

kürüm, A. a. [kerm ç.] Üzüm

kütükleri.

kürur, A. a. Bir şeyin yinelenmesi. • *Kürur-i a'vam*, yılların art arda geçmesi.

küsbe, A. a. Yağ posası.

-**küsar**, -**güsar**, F. s. Yiyen, içen, kaldıran anlamıyla tamlamalara girer. Bkz. gamküsar, meyküsar.

küsiste. Bkz. güsiste.

küstah, F. s. Arsız, sıkılması olmayan. [ç. küstahan].

küstahane, F. be. [küstah-ane] Küstahçasına.

Küstehem, **Güstehem**, F. a. Eski İran'ın iki ayrı kahramanının adları.

-**küster**, -**güster**, F. s. Döşeyen, yayan anlamıyla tamlamalara girer. • *Adaletküster*, *dâdküster*, *sayeküster*.

küsterde, **güsterde**, F. s. Yayılmış, döşenmiş. [ç. küsterdegân].

küsud, A. a. Kesad.

küsuf, A. a. Güneş tutulması. • *Küsuf-i cüzî*, güneşin bir kısmının tutulması; -*küllî*, güneşin tüm tutulması.

küsür, A. a. [kesr ç.] 1. Artan parça, artık. 2. (Mat.) Kesirler.

küsurat, A. a. [kesr, küsur ç.] Artıklar.

küsüste. Bkz. güsiste.

-**küş**, F. s. Öldüren, öldürücü anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Merdümküş*, adam öldüren; *zebunküş*, düşkün öldüren, z a y ı f a yüklenen.

-küşa, -güşa, F. s. Açan, açıcı anlamlarıyla tamlama yapılmada kullanılır. • *Dehenküşa*, ağızını açan; *dilküşa*, gönül açan, f e r a h l a n d ı r ı c ı; *kişverküşa*, ülke açan, fetheden.

küşad, F. a. 1. Açma. 2. Yeni bir yapının kullanılmaya açılması. 3. Yayın çekilip atılması. 4. Oyun tarzı. • *Resm-i küşad*, açış töreni.

küşade, F. s. 1. Açık. 2. Ferah, neşeli. • *Küşade dil, küşade hatır*, gönlü ferah; *küşade rû*, yüzü açık, kutlu, sevinçli.

küşayış, F. a. Açıklık. Ferahlık. • *Küşayış-i hatır*, iç açıklığı.

küşende, F. s. Öldüren, öldürücü.

küşiş, F. a. Öldürme, öldürüş.

küşte, F. s. Öldürülmüş. [ç. küştegân].

küştenî, F. s. Öldürülmeye layık, öldürülesice.

küşti, F. a. Güreş, pehlivanlık.

küştigîr, F. a. [küşti-gîr] Güreşçi, pehlivan. [ç. küştigîran].

küştigîri, F. a. Güreşçilik, pehlivanlık.

küşude, F. s. Açık, açılmış.

kütle, kitle, A. a. Yığın, küme. Toplu şey.

küttab, A. a. [kâtib c.] Kâtipler.

• *Menşe-i küttab*, kâtip yetiştiren okul (XIX. yüzyıl). *Reis-ül-küttab*, divan kâtipleri başı, Tanzimat'tan az önce Hariciye Nazırı adı verilmiştir.

kütüb, A. a. [kitab c.] Kitaplar.

• *Kütüb-i semaviyye*, kutsal kitaplar; *hafız-i kütüb*, genel kitaplık memuru.

kütübhane, F. a. 1. [kütüb-hane] 1. Kitaplık. 2. Kitapsaray. • *Kütübhane-i umumî*, genel kitaplık.

küül, A. a. Alkol. İspirto. • *Dail-küül*, alkol düşkünlüğü, alkolizm.

küüli, küüliyye, A. s. Alkolle ispiritoyla ilgili, onun gibi olan.

• *Madde-i küüliye, mevadd-i küüliye*, alkol, alkollü maddeler; *meşrubat-i küüliye*, alkollü, ispiritolu içtiler.

küüs, A. a. [ke's ç.] 1. Kadehler. 2. (Bitb.) Çanaklar.

küveys, A. a. (Bitb.) Kadehçik.

küzaz, A. a. (Hek.) Kas gerilmesi, t e t a n o s. • *Küzaz-i fizyoloji*, fizyolojisel tetanos.

L

l, **1**. Arap abecesinin 23., Fars ve Osmanlı abecesinin 26. harfi. **2**. Ebced hesabında 30 sayısını gösterir. **3**. Ay işaretinde de şevval ayını gösterir.

lâ, *A. il.* Olumsuzluk ilgecidir. Türkçe *-sız, -dış* karşılığıdır. • *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bilâh*, (kudret ve kuvvet ancak Tanrı'dadır), *Lâ ilâhe illâllah*, (tek bir Tanrı vardır). XX. yüzyılda terimler yapılırken Fransızca *a-* öneki karşılık olarak kullanılmıştır.

lâ-ahlâkî, *A. a.* Fransızca *amoral* (ahlakdışı) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâ-ahlâkiyye, *A. a.* Fransızca *amoralisme* (ahlakdışıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâakal, *A. s.* [lâ-akal] En azdan, ondan aşağı olmaz.

lâal, **lâ'l**, *A. a.* **1**. Kırmızı, al. **2**. Al renkte değerli süs taşı.

lâalettâyin, *A. s.* [lâ-alet-tâyin] Gelişigüzel, kim olursa, ne olursa.

lâalgûn, *F. s.* [lâal-gûn] Al, kırmızı renkte.

lâalle, *A. il.* Belki, ola ki. *Bkz.* leyte.

lâane, *A. ey.* Lanet olsun!

lâ'b, **lu'b**, *A. a.* **1**. Oyun. **2**. Eğlence.

lâbe, *F. a.* **1**. Yumuşak, uzlaştırıcı sözler. **2**. İstek, rica.

lâ-beis, *A. s.* Zarar yok.

lâbis, *A. s.* Giyen, giymiş.

lâ-biştartin, *A. s.* [lâ-bi-ştartin] Şartsız. Koşulsuz.

la'biyat. *Bkz.* lûbiyat.

lâbüdd, *A. s.* [lâ-büdd] Gerekli, gerek.

lâcerem, *A. s.* [lâ-cerem] Besbelli, ister istemez, elbette.

lâ-cevab, *A. s.* Cevapsız.

lâceverd, *F. a.*, *s.* Lacivert. Koyu mavi renkte değerli bir süs taşı.

lâceverdi, *F. s.* Lacivert renkte. • *Kubbe-i lâciverdi*, gökkubbe.

lâd, *F. a.* Duvar.

lâde, *F. s.* Bön, ahmak, budala.

lâden, *F. a.* Çamdan çıkarılır zift gibi siyah ve kokulu zamk, laudanum.

lâ-dinî, *A. s.* Fransızca *laique* (dindışı) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâedri, *A. ey.* [lâ-edri] Bilmem. (Söyleyeni belli olmayan konuşuklar sonuna konur).

lâedriyye, *A. a.* [lâ-edriyye]

- Fransızca *agnosticisme* (bilinmezlik) karşılığı (XX. yüzyıl).
- lâ-ene**, A. s. Fransızca *non-moi* (bendeğil) karşılığı (XX. yüzyıl).
- lâf**, F. a. **1.** Lakırdı, söz. **2.** Konuşma. • *Lâf ü gûzaf*, boş söz.
- lâfz**, A. a. Ağızdan çıkan söz. (Bunlar anlamlı olursa sözcük, ilgeçler gibi anlamı başkalarıyla oluşursa *harf* bölümlerine ayrılır). [ç. elfaz].
- lâfza**, A. a. Her tek söz ya da sözcük. • *Lâfza-i celâl*, Tanrı adı.
- lâfzan**, A. be. Anlamına değil de o sözcüğün söylenişine, yapısına göre, o bakımdan. • *Lâfzan ve mânen*, lafız ve anlam bakımından.
- lâfzen**, F. s. [lâf-zen] Lafazan, çok söyler, geveze. Övünen, atıp tutan.
- lâfzî**, **lâfziyye**, A. s. Sözcüğün söyleniş ve yapısına ait, onlarla ilgili. • *Tezyinat-i lâfziyye*, sözcük süsleri.
- lâg**, F. a. Şaka, latife.
- lâgar**, F. s. Arık, cılız.
- lâgarî**, F. a. Arıklık, cılızlık.
- lâgv**, A. a. **1.** Boş. **2.** Yanılma, atlama. **3.** Kaldırma, hükümsüz bırakma. • *Yemin-i lâgv*, alışkanlıkla yapılan yemin. [ç. lâgvıyyat].
- lâgz**, F. a. Kayma, sürçme.
- lâgzan**, F. s. Sürçen, kayan.
- lâgzide**, F. s. Sürçmüş, kaymış.
- lâgzidepâ**, F. s. [lâgzide-pâ] Ayağı sürçmüş.
- lâgzış**, F. a. Sürçme, kayma.

- lâh**, F. il. "Yer" anlamıyla tamamlamalar yapılmada kullanılır. • *Divlâh*, cin ve peri bulunan yer; *rudlâh*, akarsuyu bol yer; *senklâh*, taşlık yer.
- lâha**, F. a. (*hı* ile) Yama.
- lâhavle**. Bkz. lâ.
- lâ hayre fih**, A. tüm. Bu işte hayır yok.
- lâhd**, A. a. (*ha* ile) Mezar.
- lâhık**, **lâhıka**, A. s. **1.** Yetişip ulaşan. **2.** Eklenen. **3.** Şimdiki. • *Sabık ve lâhık*, eskisi ve yenisi, önceki ve şimdiki.
- lâhıka**, A. a. Ek. • *Lâhıka-i müteahhire*, sonek; *-mütekaddime*, ö n e k; *-tasrifıyye*, çekim eki.
- lâhime**, A. s., a. Etçil, et yiyen hayvan. (Hayb.) Étoburlar.
- lâhiz**, F. a. (*hı*, *ze* ile) Sel suyu.
- lâhk**, A. a. Lig. Alüvyon.
- lâhlâhiyye**, A. a. (Bitb.) Çiğdemgiller.
- lâhm**, A. a. Et. • *Lâhm-i zaid*, bedende hastalık sonucu olarak çıkan artık et; *lâhm ü şahm*, etle yağ. [ç. lühum].
- lâhmiyye**, A. a. (Bitb.) Damkoruğugiller.
- lâhn**, A. a. **1.** Güzel ve kurula uygun ses. **2.** Ahenk. **3.** Kurula uygun okuma. [ç. elhan].
- lâht**, F. a. Bir şeyin parçası. • *Lâht-i ciğer*, ciğerden kopma parça.
- lâhut**, A. a. Tanrı âlemi.
- lâhutî**, A. s. Lahuta mensup. Lahutla ilgili.
- lâhza**, A. a. **1.** Bir bakış, bir göz atma. **2.** Göz kırpacak denli

süre, an. 3. Bir kez göz kırpması.

lâicabiyye, A. a. [lâ-icabiyye] Fransızca *indeterminisme* (yadgerekircilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâih, Bkz. layih.

lâilâc, A. s. [lâ-ilâc] Çaresiz.

lâim, A. s. [levm'den] Levme eden, çekiştiren.

lâime, A. a. Kınama, çekiştirme.

lâin, A. s. [lâ'n'den] 1. Kovulmuş, istenilemeyen. 2. Herkesin lanet ettiği. • *Şeytan-i lâin*, Tanrı'nın rahmetinden yoksun.

lâkab, A. a. Asıl addan başkaca bir kimseye takılan ad, lakap. [ç. elkab].

lâkayd, A. s. [lâ-kayd] Kayıtsız, ilgisiz.

lâkaydane, F. be. [lâkayd-ane] Kayıtsızca, ilgilenmeden. İlgisize yakışır biçimde.

lâkaydî, F. a. Kayıtsızlık, ilgisizlik.

lâkaydiyye, A. a. Fransızca *quietisme* (dingincilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâkelâm, A. s. Hiçbir diyecek yok!

lâkin, A. il. Biri ötekinin şartı olan iki tümce arasında: ama, fakat, şu kadar var ki, anlamlarıyla kullanılır.

lâkit, **lâkita**, A. a. Sokağa atılmış yeni doğma çocuk.

lâklâk, A. a. Leylek. • *Ameden-i lâklâk*, leyleklerin gelme zamanı.

lâklâka, A. a. Boş, anlamsız söz.

lâklâkıyyat, A. a. Anlamsız sözler, kuru gürültü.

lakve, A. a. (Hek.) Ağzı çarpılma.

lâ'l, Bkz. lâal.

lâl, F. a. Dilsiz. • *Lâl ü ebkem*, çok şaşırıp susup kalmış.

lâlâ, 1. Çocuğa bakan erkek. 2. (Osmanlı İmparatorluğunda padişaha göre) Sadrazam.

lâle, F. a. Lale.

lâlefam, F. s. [lâle-fam] Lale renginde, pembe.

lâlegûn, F. s. [lâle-gûn] Lale renginde, pembe.

lâlereng, F. s. [lâle-reng] Lale renginde, pembe.

lâleruh, F. s. [lâle-ruh] Lale yanaklı. Yanakları lale gibi pembe olan.

lâleruhsar, F. s. [lâle-ruhsar] Lale yanaklı, kırmızı yanaklı.

lâleveş, F. s. [lâle-veş] Lale gibi. Laleye benzer olan.

lâlezar, F. s. [lâle-zar] Lale bahçesi.

lâ'lin, F. s. Kırmızı, kızıl renkte.

lâm, A. a. Arap abecesinde "l" harfinin adı.

lâmaddiyye, A. a., s. [lâm-addiyye] Fransızca *immateralisme* (özdeksizlik) karşılığı.

lâmantikî, A. s. Fransızca *alogique* (mantıkdışı) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâmehale, A. s. [lâ-me-hale] Çaresiz, ister istemez. Başka

- türlü olmaz.
- lâmekân**, A. s. [lâ-mekân] Yersiz. Yere gereksinimi olmayan.
- lâmelîf**, A. a. 1. Arap abecesinin lâm ile elif harflerinin bir arada yazılmış biçimi. 2. Eğri, dolambaç.
- lâmi**, **lâmi'a**, A. s. (ayın ile) [leman'dan] Parlayan. Parlak. • *Lâmi'ün-nur*, nur saçarak parlayan.
- lâmî**, **lâmiyye**, A. s., a. 1. Lâ m harfi şeklinde olan. 2. Lâ m uyağıyla düzenlenmiş kaside. 3. (A. Dilb.) Lâ m ile yapılmış ad tamlaması.
- lâmi'a**, A. s. [leman'dan] Parlayan.
- lâmih**, **lâmiha**, A. s. [lemh'ten] Parlayan, parlak.
- lâmis**, **lâmise**, A. s. (sin ile) [lems'ten] Elle tutan, dokunan.
- lâmise**, A. a. 1. Dokunmakla olan duyma duyusu. 2. (Bitb.) Dokunum. 3. (Ruhb.) Dokunma.
- lâ'n**, **lâan**, A. a. (ayın ile) Lanetleme. İlenc, kargıma. Afaroz.
- lânazîr**, A. s. [lâ-nazîr] Eşsiz, benzersiz.
- lâne**, F. a. Yuva.
- lânegîr**, F. s. [lâne-gîr] Yuva tutan.
- lâ'net**, A. a. Tanrı yargısından yoksunluk. İlenc. Kargıma.
- lâ-nüsellim**, A. ün. Hiç teslim etmeme. Hayır.
- lâreyb**, A. s. [lâ-reyb] Şüphesiz, kuşkusuz.
- lâsık**, A. s. Yapışan, yapışık.

- lâsiyemma**, A. s. Hele, en çok.
- lask**, A. a. Yakı.
- laskî**, A. s. Yakıya ait. Yakıyla ilgili.
- lass**. Bkz. luss.
- lâşe**, F. a. Leş.
- lâşehâr**, F. s. [lâşe-hâr] Leş yiyen.
- lâşekk**, A. s. [lâ-şekk] Kuşkusuz, elbette.
- lâ-şerike-leh**, A. tüm. Onun (Tanrı'nın) ortağı yoktur.
- lâşey**, A. s. [lâ-şey] Bir şey değil, önemsiz.
- Lât**, A. a. İslamdan önce, Arapların Kâbe'de bulunan putlarından biri.
- lâtail**, A. s. [lâ-tail] Boş, manasız, anlamsız.
- lâtenahi**, A. s. [lâ-tenahi] Bitip tükenmez.
- lâtha**, A. a. Leke. • *Lâtha-i saf-ra*, (Gövb.) *macula lutea* (sarı benek) sözünün karşılığı (XX. yüzyıl).
- lâtif**, **lâtife**, A. s. 1. Yumuşak, hoş. 2. Cisimle ilgili olmayıp ruhla ilgili olan. 3. Tanrı adlarındandır.
- lâtife**, A. a. Güldürecek güzel ve tuhaf söz, hikâye. Şaka. [ç. letaif].
- lâtifegû**, F. s. [lâtife-gû] Latife eden. [ç. lâtifegüyan].
- lâtifeperdaz**, F. s. [lâtife-perdaz] Latife eden. İşi latifecilik olan.
- lâtma**, A. a. (tı ile) Tokat.
- lâtmahâr**, F. s. [lâtma-hâr] Tokat yiyen. [ç. lâtmahâran].
- lâübalî**, A. s. İlişiksiz. Kayıtsız.

- Saygısız. Senlibenli.
lâübaliyane, A. be. [laübaliyane] Senlibenli biçimde, saygısızca.
lâvallah, A. ün. [lâ-vallah] Valahi hayırlı
lâ ve naam, A. tüm. Hayır ve evet. Çoğu kez hiçbir fikir söylememe halinde kullanılır.
lâ-vücut, A. s. Fransızca *non-être* (b e n değil) karşılığı (XX. yüzyıl).
lây, A. a. 1. Çamur. 2. Tortu. 3. Kül.
lâyakıl, A. s. [lâ-ya'kıl] Akli başında olmayan, yaptığını bilmez. • *Mest-ı lâya'kıl*, kendinde olmayan, sarhoş.
lâyecuz, A. s. [lâ-yecuz] Caiz değil.
lâyemut, A. s. [lâ-yemut] Ölmez.
lâyemutiyet, A. s. [lâ-yemutiyet] Ölmezlik.
lâyenfek, A. s. [lâ-yenfek] Ayrılmaz.
lâyenkati, A. s. [lâ-yenkati] Kesilmez, durmaz, hep.
lâyetecezza, A. s. [lâ-yetecezza] Parçalanmaz, parçalanamaz. Bütün.
lâyetegayyer, A. s. [lâ-yetegayyer] Değişmez, bozulmaz.
lâyetehammel, A. s. [lâ-yetehammel] Dayanılmaz.
lâyetenahi, A. s. [lâ-yetenahi] Sonu bulunmaz, sonsuz.
lâyetenahiyyet, A. a. [lâ-yetenahiyyet] Sonsuzluk.
lâyezal, A. s. [lâ-yezal] Zeval-

- siz. Bitimsiz.
lâyhâr, F. s. [lây-hâr] Kül yiyen.
lâüh, lâih, A. s. [ley'h'ten] 1. Farlak. 2. Aşıkâr, ortada. 3. Hatıra gelen.
lâyihâ, lâiha, A. a. Hatıra gelen, düşünülen bir şeyin yazı haline dönüştürülmesi, layiha.
lâyik, lâik, A. s. [liyakat'ten] Yakışan. Yakışık.
lâyüadd, A. s. [lâ-yuadd] Sayılamaz. Sayısız. Pek çok.
lâyugleb, A. s. [lâ-yugleb] Yenilemez.
lâyuhsa, A. s. [lâ-yuhsa] Sayılmaz, hesaba gelmez.
lâyühti, A. s. [lâ-yuhti] Hata işlemez, hatasız.
lâyü'kal, A. s. [lâ-yu'kal] Anlaşılmaz. Usla algılanılmaz.
lâyüref, A. s. [lâ-yu'ref] Bilinmez.
lâyutak, A. s. [lâ-yutak] Çekilmez, dayanılmaz, takat gelmez. • *Teklif-i ma lâ-yutak*, dayanılmaz ve kabul olunmaz öneri.
lâyüfhem, A. s. [lâ-yüf-hem] Anlaşılmaz.
lâyüfna, A. s. [lâ-yüfna] Yokalmaz, tükenmez.
lâyüs'el, A. s. [lâ-yüs'el] Sorumsuz. Sorulamaz. • *Lâyüs'el amma yef'al*, Tanrı.
lâzale, lâzalet, A. tüm. [lâ-zale] "Eksik olmasın!" anlamında d u a tümcesi.
lâzebeliyye, A. a. (Bit.) Horozibigigiller.
lâzeval, A. a. [lâ-zeval] Sonsuz, sona ermez.

lâzi, A. a. 1. Ateş. 2. Cehennem altıncı tabakası olup, puta ve ateşe tapanlarla büyü-cüler burada ceza göreceklerdir.

lâzık, A. s. Yapışan, yapışkan.

lâzım, A. a. 1. Gerek. 2. (Dilb.) Geçişsiz. • *Lâzım-i gayr-i müfarik*, onsuз olmaz, çok gerekli; *lâzım melzum*, biri olunca öbürünün de olması şart olan.

lâzım, lâzime, A. a. 1. Gerekli şey. 2. (Mat.) Gerekeç.

lâzib, A. s. 1. Yapışkan, yapışıcı. 2. Duran, sabit, değişmez.

leâl, A. a. [lü'lü' ç.] İnciler.

leali, A. a. [lü'lü' ç.] İnciler.

leamet, A. a. Alçaklık. Bayağılık. Zillet.

leb, F. a. 1. Dudak. 2. Kenar. • *Leb-i derya*, deniz kenarı, kıyı; *gonce leb*, konca dudaklı.

lebabe, A. a. Akıl sahibi olma.

lebaçe, F. a. -Üstlük, cübbe.

lebâleb, F. s. [leb-â-leb] Ağz ağza dolu.

leban, A. a. (Ana.) Göğüs.

lebbeleb, F. be. [leb-beleb] Dudak dudağa.

lebberleb, F. be. [leb-ber-leb] Dudak dudağa.

lebbeste, F. s. [leb-beste] Ağzı bağlı, susan.

lebbeyk, A. ter. Buyur, efendim? makamlarında kullanılır. • *Lebbeyken-i icabet*, (ölen hakkında kullanılır) "Tanrı'nın emrine uydu".

leben, A. a. Süt.

lebenî, lebeniyye, A. s. Süte ait, sütle ilgili. [ç. lebeniyyat].

lebib, lebibe, A. s. [lüb'den] Akıllı.

lebküşa, A. s. [leb'küşa] Dudağı açık, söyleyen.

leblâb, A. a. Sarmaşık.

leblâbiyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *hederacees* (sarmaşık-giller) karşılığı (XIX. yy.).

lebriz, F. s. [leb-riz] Taşkın, taşıcı.

lebs, A. a. (*sin* ile) 1. Giyme. 2. İki şeyi birbirinden ayırt edememe. İltibas.

lebteşne, F. s. [leb-teşne] Susamış. [ç. lebteşnegân].

lecac, lecacet, A. a. Düşmanlıkta ayak direme, çekişme.

lecc, A. a. (*ce* ile) Düşmanlıkta ayak direme.

leccac, A. s., a. İnatçı. İnatçılık.

leclece, A. a. 1. Dil dolaşması. 2. (Hek.) Fransızca *balbutiement* (pepemelik) karşılığı (XIX. yy.).

lecuc, A. s. Çok inatçı, çok çekişken.

lede, A. be. "Sırasında, yapıldığı zaman" anlamlarıyla bileşik sözcükler yapılır.

ledelhace, A. be. [lede-l-hace] Hacet, ihtiyaç görüldükte.

ledelihtiyac, A. be. [lede-l-ihtiyac] İhtiyaç halinde.

ledeliktiiza, A. be. [lede-l-iktiza] Gereklikte, gerektiği zaman.

ledessual, A. be. [lede-s-sual] Sorulduktaki.

ledettahkik, A. be. [lede-t-tahkik] Tahkik olunduktaki.

- ledetteemmül**, A. be. [lede-tteemmül] Düşündükte, düşünülünce.
- ledg**, A. a. Yılan ya da akrep sokması.
- ledün**, A. a. Tanrı yanı. • *İlm-i ledün*, Tanrı sırlarından, niteliklerinden söz eden bilim.
- ledünnî**, A. s. Tanrı bilgisi ve sırlarına ait, onunla ilgili. • *Mevahib-i ledünniyye*, Muhammed Peygambere Tanrının ihsanı olan bilgi.
- ledünniyyat**, A. ç., a. Tanrı bilgisi ve sırları. (Mec.) Bir işin gizli yanları, iç yüz.
- lefâif**, A. a. [lifaf ç.] Sargılar, örtüler.
- leff**, A. a. Sarma, devşirip bağlama. • *Leff ü neşr*, (Ya.) birkaç ad yazdıktan sonra onların her birine ait sıfat ya da eylemleri ayrıca sıralama. Bu sıralama düzgün olursa *leff ü neşr-i mürettep*; karışık olursa *leff ü neşr-i müşevveş* olur.
- leffen**, A. be. Sararak, zarf ya da mektup içine konarak.
- lefif**, A. a. [left'ten] (A. Dilb.) Uç harfli sözcüğün iki harfi *elif* ya da *y* olanı. • *Lefif-i makrun*, bu harfler yan yana olursa; *-mefruk*, aralarında başka harf bulunursa.
- legen**, F. a. Leğen.
- leh**, A. il. 1. Onun için, ona. • *Mağfurun leh*, bağışlanmış; *musa leh*, kendine bir şey vasiyet olunmuş. 2. Birinin yararına davranış. Yana.
- le haz**, A. a. Göz kuyruğu, göz

ucu.

- lehaza**, A. a. Göz kuyruğundan bir nesneye pek dikkatle bakma.
- lehce**, A. a. 1. Söylenilen dil. Bir dilin dallarından her biri. 2. Sözü kullanılışına göre harflerin durumu. 3. Söyleyiş tarzı; lügat, şekil, suret. 4. (Türkçede) Yüz, surat.
- leheb**, A. a. Alev. • *Ebuleheb*, Muhammed Peygamberin amcası, ona düşmanlık edenlerin ünlüsü.
- leheban**, A. a. Ateş alevlenmek.
- lehîb**, A. a. 1. Alev. 2. Ateşin sıcaklığı.
- lehüm**, **lehüma**, A. il. Leh sözcüğünün çoğul ve tesniye (ikilik) biçimleri.
- lehv**, A. a. Oyun. Faydasız ve yaramaz iş. [ç. lehviyyat].
- lehviyyat**, A. a. [lehv ç.] Oyunlar, eğlenceler, işe yaramaz şeyler.
- leîm**, A. s. [levm'den] Alçak, cimri adam.
- leîman**, F. a. [leîm ç.] Alçak kimseler.
- lek**, F. s. Yüz bin.
- leked**, F. a. Tepme, çifte.
- lekedâr**, F. s. [leke-dar] Lekeli.
- lekedhâr**, F. s. [leked-hâr] Çifte yiyen.
- lekedkûb**, F. s. [leked-kûb] Hayvanların ayağı altında ezilen; basılan.
- lekedzen**, F. s. [leked-zen] Tepme vuran, çifteli.
- leklek**, F. a. Leylek.

lem', *A. a.* Parlama, parıldama.

lem'a, *A. a.* Parıldı.

lem'apaş, *F. s.* [lem'a-paş] Parıldayan.

lem'arız, *F. s.* [lem'a-rız] Parlayan, parıldayan.

lemean, *A. a.* 1. Parlama, parıldama. 2. (Fiz.) Gazışı.

lemeat, *A. a.* [lem'a ç.] Parıltılar.

lemehat, *A. a.* [lemha ç.] Bkz. lemha.

lemh, *A. a.* 1. Bakma, göz atma. 2. Parlama, parıldı.

lemha, *A. a.* 1. Bir bakış, bir göz atma. 2. Parlama, parıldı. • *Lemhat ül-basar*, gözün bir kez bakışı kadar, pek az.

lems, *A. a.* (*sin* ile) Dokunma, elle tutma. Dokunmayla duyulan.

lemsî, **lemsiyye**, *A. s.* Dokunmayla ilgili. • *Ihsasat-i lemsiyye*, dokunma duyuları.

lemyezel, *A. s.* [lem-yezel] Kaybolmaz, baki kalıcı.

lemyezelî, *F. a.* Kaybolmazlık, yok olmazlık.

lenf, **lenfa'**, *A. a.* Vücutta damar içinde dolaşan ve eskilerin ahlât-ı erbaa dedikleri dört maddeden biri; lenf, akkan.

lenfa'î, **lenfa'îye**, *A. s., a.* Lenfe ait. Lenf maddesi. Ağır kimse. • *Cümle-i lenfa'îye*, lenf dizgesi.

leng, **lenk**, *F. s.* Topal, aksak.

lenger, *F. a.* Gemi demiri. • *Fekk-i lenger*, demir almış, kalkmış.

lengerendaz, *F. s.* [lenger-en-

daz] Demirlemiş, demir atmış; iyice yerleşmiş.

lenk. Bkz. leng.

lerzan, *F. s.* Titrek, titreyen.

lerze, *F. a.* (*ze* ile) Titreme.

lerzedar, *F. s.* [lerze-dar] Titrek.

lerzenâk, *F. s.* [lerze-nâk] Titrek, titreyici. Titremeye tutulmuş.

lerzende, *F. s.* Titreyen, titrek.

lerziş, *F. a.* Titreme.

les', *A. a.* (*sin*, *ayn* ile) (Yılan, akrep gibi) böcek sokması.

lesag, **lûsag**, *A. a.* (*se* ile) r harfini g ya da l olarak söyleme, dığıdğı.

leşger, **leşker**, *F. a.* Asker.

leşkerghâh, *F. a.* [leşker-gâh] Ordu yeri.

leşkerî, **leşkeriyye**, *F. s.* Asker ait.

leşkerkeş, *F. s.* [leşker-keş] Asker çeken. Asker yöneten.

leşkersiken, *F. s.* [leşker-şiken] Düşman askerini kıran.

let, *A. a.* Dövme, vurma.

letafet, *A. a.* (*tı*, *te* ile) 1. Latiflik, hoşluk, yumuşaklık. 2. Güzellik. Hoşlanılacak hal ve nesne.

letaif, *A. a.* [latife ç.] Latifeler. • *Letaif-ül-hiyel*, savaş oyunları, hileleri.

lethurde, *F. s.* [let-hurde] Dövmüş, dayak yemiş.

levahık, *A. a.* [lahıka ç.] Lahikalar, ekler. • *Levahık-i lâmise*, (Bitb.) Dokunaç.

levaim, *A. a.* [lâime ç.] Çekiştirilecek, kötülenecek işler.

levami, *A. a.* [lâime ç.] Parla-

- malar, nurlar.
- levayih, levaih, A. a.** [laiha, lâ-yiha ç.] Layihalar.
- levazım, A. a.** [lâzime ç.] Gereklî şeyler. Yaşamak, geçinmek, yolculuk için gereken nesnelere. Asker yiyecek, giyecek ve savaş eşyası, bu eşyayla uğraşan daire.
- levazımat, A. a.** [levazım ç.] Levazım çoğulunun ikinci derece çoğulu.
- levend, F. s., a. 1.** Eski askerlikte deniz askeri. **2.** Paşalar yanında ücretli asker. **3.** Çevik, çabuk, hareketli, yakışıklı, kabadayı. **4.** Boylu boslu. • *Şehlevend*, boylu boslu, şen, güzel genç. [ç. levendat].
- levendane, F. s., be.** [levendane] Leventçesine.
- levh, A. a.** Düz, üzerine yazı, resim gibi şeyler yazılabilir yüzey. • *Levh-i hâtir*, h a f i z a, bellek. *Levh-i mahfuz*, Tanrı takdirlerinin, olmuş ve olacak şeylerin yazılı bulunduğu levha; -emles, Fransızca *table rase* karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. elvah].
- levha, A. a.** Duvara asılacak şekilde yazı ya da resim kâğıdı, tablo. • *Serlevha*, başlık.
- levhaşallah, A. tam.** "Allah ırak eylesin, maşallah, aferrin!.." g i b i beğenme, şaşış kalma bildirir.
- levlâ, A. bağ.** Olmasaydı, değil mi? • *Levlâk, levlâke*, Senin (Muhammet) için değil miydi?; *kâf-i levlâke*, "levlâke"nin (Muhammet Peygamberi gösteren adılı) kâf harfi.
- levm, A. a.** Çekiştirme, paylaşma, başa kakma. • *Levm-i lâ-im*, çekiştiricinin kınaması.
- levme, A. a.** Kınanmaya yol açacak şey.
- levn, A. a.** Renk, boya, beniz [ç. elvan].
- levs, A. a.** (se ile) Pislik, murdarlık, kir.
- levsiyyat, A. a.** Kirli, pis şeyler.
- levvam, levvame, A. s.** [levm'den] Çekiştirip dedikodu yapan, başa kakan. • *Nefs-i levvame*, bir kötülüğü yaptıktan sonra insanı tedirgin eden vicdan rahatsızlığı.
- levz, A. a.** (ze ile) Badem.
- levzâî, A. s.** İnce, akıllı.
- levze, levzetan, A. a.** (Ana.) Bademcik.
- levzine, F. a.** Badem helvası.
- levziyyat, A. a.** Bademli tatlılar.
- leyal, leyalî, A. a.** [leyl c.] Geceler.
- leyl, A. a.** Gece. • *Leyl ü nehar*, gece ve gündüz.
- leylâ, A. a.** Pek karanlık gece. Arabi ayların son gecesi. • *Leyle-i leylâ*, çok uzun, azaplı gece.
- Leylâ, Leyli, A. a.** Leylâ'yla Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.
- leylâk, A. a.** Leylak.
- leylâkî, F. s.** Mor renk.
- leyle, A. a.** Bir tek gece. Çoğunlukla kandil geceleri için kullanılır. • *Leyle-i kadr, leyle-i mirac, leyle-i regaib.*

leylen, A. *be.* Gece vakti, geceleyin.

Leyli, A. *s.* Leylâ.

leylî, **leyliye**, A. *s.* **1.** Geceyle ilgili, gece olan. **2.** Gece kalınan, içinde yatılan; gece de kalan.

leyin. *Bkz.* leyyin.

leyk. *Bkz.* lik.

leymon, A. *a.* Limon.

leys, A. *a.* Yokluk.

leys, A. *a.* Aslan.

leysiyye, A. *a.* Fransızca *nihilisme* (hiççilik, nihilizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

leyte, A. *il.* Olsaydı, keşke. • *Leyte lâalle*, bakalım, bugün, yarın gibi sözlerle oyalandırma. Sürüncemede bırakma.

leyyin, **leyin**, A. *s.* Yumuşak. • *Leyyin-ül-canib*, görüşülmesi kolay, kibirsiz, kanı sıcak, uygun adam.

lezaiz, A. *a.* [lezize ç.] Tatlı, hoşça gidecek, zevk alınacak şeyler.

leziz, A. *s.* [lezzet'ten] Tadı güzel, hoşça gider.

lezuk, A. *a.* Yakı gibi vücuda yapıştırılan ilaç.

lezzat, A. *a.* [lezzet ç.] Tatlar, çeşniler.

lezzet, A. *a.* Tat, çeşni. Hoşlanma, zevk alma.

li-, A. *il.* "İçin, yüzünden, ötürü" anlamlarıyla kullanılan önek.

liam, A. *s.* [leim ç.] Alçaklar, pintiler.

lian, A. *a.* Karşılıklı lanet okuma, lanetleşme.

libab, A. *a.* [lebib ç.] Akıllılar.

libas, A. *a.* Giyilecek şey, elbise. • *Libas-üt-takva*, iman, hayâ. [ç. elbise].

licam, A. *a.* Gem.

liebeveyn, A. *s.* [li-ebeveyn] Ana baba bir.

lieb, A. *be.* [li-eb] Baba bir kardeş.

liecl-, A. *tam.* [li-ecl] İçin, maksadıyla. • *Liecl-il-maslaha*, iş için; *liecl-it-tahsil*, okumak için.

lîf, A. *a.* Bitkisel maddelerden çıkan iplik iplik nesne. [ç. el-yaf].

lifafe, A. *a.* Sargı.

lifî, **lifıyye**, A. *s.* Lif gibi, life benzer.

ligâm, **likâm**, F. *a.* Gem, dizgin.

lihaf, **lihafe**, A. *a.* Yorgan. Sargı, zar.

liham, A. *a.* Lehim.

lihazâ, A. *be.* [li-hazâ] Bunun için.

lihikmetin, A. *be.* [li-hikmetin] Bir hikmete dayanmış.

lihyani, A. *s.* Uzun, kaba sakallı.

lihye, A. *a.* Sakal. • *Lihye-i şerife*, Mühammed Peygamberin sakalları kırptıntısından kalmış kıl.

lihyedar, F. *s.* [lihye-dar] Sakallı.

lik, **leyk**, F. *il.* Lakin.

lika', A. *a.* **1.** Surat. Yüz. • *Bkz. bedlika', mehlika'*. **2.** Buluşma, kavuşma. • *Lika-ullah*, kıyamet günü.

likâf, A. *a.* Semer, palan.

likailihi, A. *tak*. [li-kail-ihî] Söz söyleyenin.

likâm. Bkz. ligâm.

likat, A. *a*. (*tı* ile) Başak devşirme.

likin, F. *bağ*. Lakin.

liküllî, A. *il*. [li-küllî] Hepsi.

lilaraziyye, A. *s*. Gökbilim ve fizik terimi olarak Fransızca *geocentrique* (yermerkezli) karşılığı (XX. yüzyıl).

libeşeriyye, A. *s*. [li-l-beşeriyye] Fransızca *anthropocentrique* (insaniçinci) karşılığı (XX. yüzyıl).

lillah, **lillahi**, A. *tam*. Allah için, Allah'a anlamında Arapça tamlamalarda kullanılır. • *Elhamdülillâh*, Allah'a şükür!; *elhükmü lillâh*, hüküm Allah'ındır!; *elminnetü lillâh*, minnet Allah'a mahsustur!; *rızaen lillâh*, Allah rızası için; *Lillâhi ve resulihî*, A l l a h ve Peygamber için; *Lillâhi derrühu*, Tanrı mükâfatlandırsın!

lişemsiyye, A. *s*. Gökbilim terimi olarak Fransızca *heliocentrique* (günmerkezli) karşılığı (XX. yüzyıl).

limaslahatin, A. *be*. [li-maslahatin] İş için.

lîme, F. *a*. Parça, uzun dilim.

limmî, **limmiye**, A. *s*. Fransızca *a priori* (önsel) karşılığı (XX. yy.).

limüellifihî, A. *tam*. [li-müellifihî] Yazarı tarafından.

limünşihî, A. *tam*. [li-münşi-hî] Nesri yazan tarafından.

limütercimihî, A. *tam*. [li-

mütercim-ihî] Çeviren tarafından.

linet, **liynet**, A. *a*. Yumuşaklık.

-lis, F. *s*. Yalayıcı. • *Kâselis*, çanak yalayıcı, dalkavuk.

lisam, A. *s*. (*se* ile) Yüz örtüsü.

lisan, A. *a*. 1. (Ağızdaki) Dil. 2. (Konuşulan) Dil. • *Lisan-i hal*, hal dili, insanın yüz hareketlerinin duruşundan anlaşılacak şey. *İlm-ül-lisan*, dillerin bölümlerinden, yapılarından, benzerliklerinden söz eden bilim. [ç. el sine].

lisanen, A. *be*. Ağızdan.

lisani, **lisaniyye**, A. *s*. Dile mensup, dille ilgili.

lisaniyyat, A. *a*. Fransızca *philologie* (betikbilim, filoloji) ve *linguistique* (dilbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

lise, **lisse**, A. *a*. (*se* ile) Dişeti.

liss. Bkz. luss.

liva, A. *a*. 1. Bayrak. • *Liva-ül-hamd*, Muhammed peygamber ümmetinin, mahşer günü altında toplanacakları bayrak. 2. Fırkayla tabur arasında asker birliği. • *Mirliva*, böyle birlik komutanı; miralayla ferik arasında, paşa. 3. Idare bölümlerinden ilçeye il arasında derece, sancak; mutasarrıf yönetimindeki bölge.

livata, A. *a*. E r k e k l e r arasındaki cinsel alışveriş, lütillik.

livaz, A. *a*. (*zel* ile) 1. Birbirine sığınma. 2. Sığınacak yer tutma.

liyakat, A. *a*. Yararlık, değerlik. Değer, işbecerirlik.

liynet. Bkz. linet.

lizalik, A. be. [li-zalik] Bunun için, b u n d a n ötürü.

lizatihi, A. be. [li-zatihi] Kendiliğinden.

Lokman, A. a. Hikmetli sözleri ve fıkralarıyla ün almış birinin adı.

lûab, A. a. Salya.

lû'b, lûub, lâ'b, A. a. Oyun.

lûbet, A. a. Oyun.

lûbetbaz, F. a. [lûbet-baz] Hayal ya da kukla oynatan.

lûbetgâh, F. a. [lûbet-gâh] Oyun yeri.

lû'biyyat, la'biyyat, A. a. Oyunlar, eğlenceler.

lûgaat, A. a. [lûgat c.] 1. Sözcükler. 2. Sözlükler.

lûgat, A. a. 1. Dil, her kavmin konuştuğu dil. 2. Bir dilin sözcüklerinden her biri, sözcük. 3. Dil sözcüklerinin sıralanıp anlamlarının açıklandığı kitap, sözlük. 4. Özel anlam dışındaki genel anlam, ıstılah, terim karşıtı.

lûgatperdaz, F. s. [lûgatperdaz] Garip sözcükler kullanan.

lûgavî, lûgaviyye, A. s. Sözcükle, sözlükle ilgili.

lûgaviyyun, A. a. Lûgatle uğraşanlar, sözlükçüler.

lûhaza, A. a. Göz ucuyla bir bakma.

lûhud, A. a. [lâhd ç.] Mezarlar.

lûhuk, A. a. Ulaşma.

lûhum, A. a. [lâhm ç.] Etlere.

lûkata, A. a. Yere atılmış, yerden alınmış değersiz şey.

lûkate, A. a. Sokakta bulunup alınan sahibi belli olmayan şey.

lukma, A. a. Lokma.

lûle, F. a. Lüle.

luss, liss, lass, A. a. Hırsız, uğru.

Lut, A. a. İbrahim Peygamberin yeğeni olan peygamber. • *Kavm-i Lut,* Lût peygamberin çağrısına aldırmaıyıp doğal olmayan ahlaksızlığa düşkün-lüklerinden Tanrı tarafından yok edilen Sodom ve Gomora halkı.

lûtf, A. a. Hoşluk, güzellik. İyi muamele.

lûtfen, A. be. Hoşlukla, tatlılıkla. Kerem ve ihsan suretiyle.

lûtî, A. s. (*tı* ile) Lût kavminin işlediği eşcinsellik günahını işleyen.

lûub. Bkz. lu'b.

lûban, A. a. 1. Günlük. 2. İş, meşguliyet.

lûbb, A. a. İç, öz. • *Lûbb-i sinn,* (Ana.) dişözü.

lûbbî, A. s. Özle ilgili, öze ait.

lûcce; A. a. 1. Engin deniz. 2. (Mec.) Kalabalık.

lûgaz, A. a. 1. Bilmece. 2. Yarıltmaç. [ç. elgaz].

lûhat, A. a. (*he* ile) Küçük dil.

lûhayme, A. a. Etçik.

lûknet, A. a. Pelteklik.

lû'lû, A. a. İnci. • *Lû'lû'bar,* inci yağmuru.

lû'lû'paş, F. s. [lû'lû'paş] İnci saçan.

lûsag. Bkz. lesag.

lûsat, A. a. Dişetleri.

lüzeyn, A. a. Dilcik.

lüsün, **lüsün**, A. a. [lisan ç.] Diller. • *Lüsün-i atîka*, eski diller.

lüsuk, A. a. Yapışma.

lüsüs, A. a. [luss ç.] Hırsızlar, uğrular.

lüzucet, A. a. (ze, te ile) Yapışkanlık. Y a p ı ş ı p uzayan şe-

yin durumu.

lüzucî, **lüzuciye**, A. s. Yapışkan.

lüzum, A. a. **1.** İşe yarama, gerek. **2.** Sayma. **3.** Gereklik. • *Lüzum-i gayr-i münfek*, ayrılmazlık; *-malâyülzem*, boş yere fazla bir şeye saygı gösterme.

M

m, a. 1. Arap abecesinin yirmi dörd, Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi yedinci harfi. 2. Ebced hesabında 40 sayısının, 3. Aylardan muharrem'in işaretidir. 4. Belli anlamında "malum" ve gelmiş, hazır anlamında "mevcut" sözlerinin kısaltılmışıdır. 5. K i t a p ve yazıların s o n u n a "temme" (bitti) yerine *m* konduğu olmuştur.

ma-, A. il. 1. "Şu nesne, o şey ki" anlamıyla bileşikler oluşturur. 2. ad. Biz. • Bkz. *ma-ba'd*, *macera*, *madâm*, *ma-hasal*.

ma', A. s. Su. • *Ma'î câri*, akar su; *-billûrî*, billurlaşma suyu; *-leziz*, tatlı su; *-mukattar*, damıtık su; *-rakid*, durgun su; *-zerrin*, altın suyu; *ma'ül-bahr*, deniz suyu; *ma'ül-hayat*, hayat suyu (Bkz. âb-i hayat); *bil-ma'*, hidro; *havz-i ma'*, su havuzu; *kibrit-i ma'*, hidrosülfürük; *klor-i ma'*, hidroklorik; *mikyas-i ma'*, hidrometre; *tedavi bil-ma'*, su tedavisi.

ma', ma'a, A. il. İle, birlikte. • *Ma'afaiz*, faizle birlikte; *ma'aziyadetin*, fazlasıyla, bol bol.

maab, maabet, A. a. (*ayın, elif* ile) Ayıp; eksiklik; ayıp şey, utanılacak nesne. [ç. maayib].

maabid, A. a. [ma'bet ç.] İbadet edecek yerler, tapınaklar.

maabir, A. a. [ma'ber ç.] Geçitler. • *Turuk ü maabir*, yollar ve geçitler.

maacin, A. a. [ma'cun ç.] Macunlar.

maad, mead, A. a. [avdet'ten]

1. Dönülen, dönüp gidilecek yer. 2. Ahret. 3. Dönüş, geri gidiş. (Tas.) Amaç, ulaşılabilecek yer. 4. Dünyadan sonraki yaşama. • *Akl-i maad*, geleceği, bundan sonraki yaşamı kavrama. *İlm-i maad*, yaşam sonu bilgisi, Fr. *eschatologie*; *mebde vü maad*, gelinen ve gidilecek yer, insanın dünyaya gelişi ve tekrar dönüşü; *yevm-i maad*, kıyamet günü, yeniden dirilme günü.

maada, A. a. [ma-adâ] Geçen, başka, fazla.

maadin, A. a. [ma'den ç.] Madenler. • *Maadin-i seb'a*, altın, gümüş, bakır, kalay, demir, kurşun, nikel; yedi ana maden.

maadiyyat, A. a. Fransızca *esc-*

hatalogie (öbürdünya bilgisi) karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'ahaza, A. bağ. [ma-ahaza] Böyleyken, bununla birlikte.

maaiş. Bkz. maayış.

ma'alesef, A. be. [ma'a-l-esef] Yazık ki, esefle.

maali, A. a., ç. **1.** Ululuklar, şerefler. **2.** İnsan düşüncesinin zor yetiyeceği ince düşünce ve işler. • *Idrak-i maali*, yüksek düşünceleri kavrama; *iktisab-i maali*, ululuklar kazanma; *meyl-i maali*, ululuğa, ince şeyler öğrenmeye heves.

ma'aliftihar, A. be. [ma'a-l-iftihar] Onur bilerek, övünerek, övünçle.

maalim, A. a. [ma'lem ç.] Din inançları sorunları. • *Maalim-ül-hayr*, *maalim-ül-yakîn*, bu işe dair yazılmış iki kitap.

ma'alkerahe, A. be. [ma'a-l-kerahе] İstemeyerek.

ma'almemnuniyye, A. be. [ma' al-memnuniyye] Memnunlukla, seve seve, sevine sevine.

ma'amafih, A. be. [ma'a-mafih] Bununla birlikte böyleyken, böyleyse de.

ma'an, A. be. Birlikte.

maani, A. a. A. a. [mâna ç.] Manalar. Anlamlar. • *Ilm-i maani*, (A. Dilb.) sözdizimi ve sözcük sorunlarıyla lafzın halle uygunluğunu konu yapan bilim; *zû-l-maani*, üç ya da daha artık anlamlı (sözcük).

maaric, A. a. [mirac ç.] Merdivenler.

maarif, A. a. [marifet ç.] **1.** Bilimler. **2.** Bilgi, kültür. • *Maarif-i Umumiyye Nezareti*, (XIX. yüzyıl), *Maarif Vekâleti*, *Maarif Vekilliği*, Milli Eğitim Bakanlığı.

maarifperver, F. s. [maarifperver] Maarifin yayılmasına çalışan, maarife ait şeyleri koruyan. [ç. maarifperveran].

maarik, A. a. [ma'reke ç.] Savaş yerleri, alanları.

maasi, A. a. [ma'siyet ç.] Günahlar, isyanlar.

maaş, A. a. [ayş'ten] **1.** Yaşayış, dirlik. **2.** Geçinecek şey. **3.** Aylık. • *Akl-i maaş*, geçim fikri, kazanç düşüncesi; *bedmaaş*, davranışı, yaşayışı kötü; *tenkmaaş*, dar geçimli, sıkıntılı.

maaşir, A. a. [ma'şer ç.] Cemaatler, topluluklar.

ma'atteessüf, A. be. [ma'a-t-teessüf] Yazık ki. Esefle.

maayib, A. a. [ayb'dan] Ayıplar, lekeler.

maayış, **maaiş**, A. a. [maişet ç.] Geçinme için gerekli şeyler.

maaz, A. a. Sığınaçak yer. Sığınma.

ma'azalik, A. bağ. [ma'a-zalik] Bununla birlikte, şu var ki...

maazallah, A. a. [maazallah] Tanrı'ya sığındık.

maazîr, A. a. (*ayın*, *zel* ile) [mi'zar ç.] **1.** Mazeretler, özürler. **2.** Örtüler, perdeler.

ma'aziyadetin, A. be. [ma'a-ziyadetin] Ziyadesiyle, çok çok.

mabâ'd, A. a. [ma-ba'd] Sonra-ki, alttaki (şey). Sonrası, sonu.

• *Maba'd-et-tabiiyye*, fizikötesi (XX. yüzyıl).

mabaki, A. a. [ma-baki] Kalan. Artakalan. Artan.

ma'bed, A. a. [ibadet'ten] İbadet edilcek yer. Tapınak. [ç. maabid].

ma'ber, A. a. [ubur'dan] Geçilecek yer, geçit.

mabeyn, A. a. [ma-beyn] 1. Ara. Aradaki şey. 2. Kadınlar dairesiyle erkekler dairesi arasındaki oda. 3. (XIX. yüzyıl). *S a r a y d a*, vükelâ vb. kimselerin başvuracakları ve padişah yakınlarının bulunduğu daire. 4. Araya soğukluk girmiş olma. • *Mabeyn-i Hümayun*, sarayda padişahın özel erkek kabulleri yaptığı daire; *mabeyn kapısı*, haremle selamlık arasındaki kapı; *mabeyn müşiri*, (XIX. yüzyıl) sarayın mabeyn dairesi başı; *mabeyn olmak*, ara açılmak.

mabeynehüma, A. a. Ara, araları.

mabguz, A. s. (*gayın*, *dat* ile) [bugz'dan] Sevilmemiş, nefret edilmiş.

mabihiliftihar, A. a. [ma-bih-il-iftihar] Kendisiyle övünülen, övünme nedeni.

mabihilistihkak, A. a. [ma-bih-il-istihkak] Hak etme nedeni.

mabud, A. a. [ibadet'ten] 1. Tanrı. 2. İbadet edilen nesne.

mabude, A. a. Kendisine iba-

det edilen peri ve dişi Tanrı. Fransızca *deesse* (Tanrıça) karşılığı (XIX. yüzyıl).

macera, A. a. [ma-cera] Olup geçen şey, serüven.

macid, **macide**, A. s. [mecd'den] Şan ve şeref sahibi.

macin, **macine**, A. a. Hilecilik yolu öğreten.

ma'cun, A. a. [acn'den] 1. Hamur kıvamında olan şey. 2. Hamur kıvamına getirilme ilaç. 3. Uyuşturucu maddelerden yapılmış tatlısı. 4. Yumuşak şeker. [ç. maacin].

ma'da, A. a., *be*. [ma'ada] Başka, tazla, gayrı.

mahadik, **medahik**, A. a. (*min*, *dat*, *kef* ile) [mudhik ç.] Gülünç davranışlılar. Güldürücü kimseler.

mâdam, A. *bağ*. [mâ-dam] Madem, çünkü.

mâdame, A. *tam*. [mâ-dame] Oldukça, olunca. • *Mâdame-l-hayat*, sağ oldukça, ömrü boyunca.

madde, A. a. 1. Madde, özdek. 2. Maya, asıl, cevher, öz. 3. Cisim. 4. İş, mesele, sorun. 5. Sözün özü, ruhu. 6. Yasa ve kuralların rakamla sıralanmış fıkralarından her biri. 7. Sözlüklerde açıklanan sözcüklerden her biri. 8. Erkeklik organı. • *Maddet-ül-fesad*, fesada neden olan iş, fesadın başı. [ç. mevad].

maddeten, A. *be*. 1. Madde ve cisim olarak. 2. Gözle görülüp, elle tutulur biçimde. 3. İş olarak.

maddî, maddiyye, A. s. 1. Maddeye ait, maddeyle ilgili, özdeksel. **2.** Dokunma, görme, işitme, tatmayla duyulan şeyler. **3.** Para ve malca.

maddiyyat, A. a. Gözle görülür, elle tutulur şeyler.

maddiyye, A. a. Fransızca *materialisme* (özdekçilik, materyalizm) karşılığı (XX. yüzyıl). *Lâ maddiyye*, Fransızca *immaterialisme* (özdeksizcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

maddiyyet, A. a. Gözle görülen, elle tutulan şey. Madde kısmı.

maddiyyun, A. a. [maddî ç.] Maddeye inanan ve maddeyi esas k a b u l edenler; *materialistes* (özdekçiler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

ma'delet, ma'dilet, A. a. [adlden] Adalet.

ma'deletkâr, F. s. [ma'deletkâr] Adaletli.

ma'den, A. a. 1. Maden. **2.** (Mec.) Bir haslet ve özelliğin kaynağı olan kimse. • *Ma'den mukataası*, eskiden maden idaresi.

ma'denî, ma'deniyye, A. s. Madenden, madensel.

ma'deniyyat, A. a. [madenî c.] **1.** Madenden şeyler. **2.** Madenler. **3.** Fransızca *mineralogie* (madenbilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

mâder, F. a. Anne, ana. • *Mâder behata*, piç; *mâderender*, üvey ana.

mâderane, F. s. [mâder-ane]

Annece, anaya yakışır biçimde.

mâderî, F. a. Annelik, analık.

mâderiyyet, F. a. Analık.

mâderzad, F. s. [mâder-zad] Anadan doğma. • *Canî-i mâderzad*, Fransızca *criminel-né* (anadan doğma suçlu); *lisan-i mâderzad*, anadili.

madg, mazg, A. a. Çiğneme. Ağızda çiğneyiş.

mâdih, mâdiha, A. s. [medhten] Öven.

ma'dilet. Bkz. ma'delet.

ma'diyan, A. a. Dişi at, kısrak.

madrub, mazrub, A. s. [darb, zarb'dan] **1.** Dövülen (kimse). **2.** Basılmış, d a m g a l a n m ı ş (para). **3.** (Mat.) Çarpan, çarpılan. [ç. madrubat].

madud, madude, A. s. [add'den] **1.** Sayılı, sayılmış. **2.** Belli, belirli. **3.** Bircinsten s a y ı l a n (şeyler). *Eşhas-i madude*, belli birkaç kişi; *eyyam-i madude*, sayılı günler; *gayr-i madud*, *nâmadud*, sayısız, sayılmaz, çok.

madudat, A. a. (Huk.) **1.** Yumurta gibi taneyle satılıp alınan şeyler. **2.** *Eyyam-i madudat*, Kurban Bayramının son üç günü.

madudiyyet, A. a. Sayılma.

ma'dul, ma'dule, A. s. Bazı Farsça sözcüklerde yazıldığı halde okunmayan v, y harfleri.

ma'dum, ma'dume, A. s. [adem'den] Yok olan, mevcut olmayan. • *Ennadirü k-el-*

ma'dum, nadir olan şey yok gibidir; *mevcud-ül-ism*, *ma'dum-ül-cism*, adı var kendi yok.

ma'dumiyyet, *A. a.* Yokluk, yok olma.

madun, *A. a.* [ma-dun] **1.** Alt, aşağı. **2.** Emir altında bulunan, üstü bulunan.

mafât, *A. a.* [ma-fât] Elden çıkan yitik şey. • *Cebr-i mafât*, *telâfi-i mafât*, yitik bir şeye karşılık başka bir şey kazanma.

mafevk, *A. a.* [ma-fevk] **1.** Üst, yukarı. **2.** Üstte bulunan adam, baş. **3.** Maddi durum bakımından ileri.

mafilbab, *A. a.* [ma-fi-l-bab] (Bir kitabın içindeki) babta yer alan şey.

mafilbal, *A. a.* [ma-fi-l-bal] Yürekteki şey.

mafizzamir, *A. a.* [ma-fi-z-zamir] İçten istenilen şey.

mafsal, **mafsıl**, *A. a.* (Ana.) Eklem, oynak yeri. [ç. mafa-sıl].

mafsalî, *A. s.* Eklemlere, oynak yerlerine ait, eklemesel.

maftur, **mafture**, *A. s.* [fitrat-tan] **1.** Yaradılmış. **2.** Yaradılıştaki olan.

ma'fuvv, *A. a.* [afv'den] Suçu bağışlanmış.

magare, *A. a.* Mağara.

magarib, *A. a.* [magrib ç.] Batı yerleri.

magazi, *A. a.* **1.** Gaza hikâyeleri. **2.** Gazalar, savaşlar.

magbun, *A. a.* [gabn'den] **1.**

Alışverişte aldatılmış. **2.** Şaşkın, şaşırılmış.

magbuniyyet, *A. a.* Şaşkınlık.

magbut, *A. s.* [gıbte'den] Gıpta edilmiş, imrenilmiş.

magdub, **magzub**, *A. s.* Gazap edilmiş, kendisine kızılmış olan.

magduben, **magzuben**, *A. be.* [gazab'dan] Gazaba uğrayarak. Öfkeyle.

magdur, **magdure**, *A. s.* [gadr'den] Gadir görmüş, haksızlığa uğramış.

magdure, *A. a.* Mağdur kadın.

magduriyyet, *A. a.* Gadre uğramış kimsenin durumu.

magfiret, *A. a.* [gufran'dan] Tanrı'nın kullarının günahını bağışlaması.

magfur, *A. s.* [gufran'dan] **1.** Tanrı bağışlamasına kavuşmuş olan ya da nail olması için dua edilen (kimse). **2.** Ölmüş kimse.

magfurunleh, *A. s.* [magfurun-leh] Tanrı tarafından suçu bağışlanmış.

maglata, *A. a.* Yanıltmaç. Karşındakini şaşırtmak için söylenen boş söz. Zihin karıştıracak saçma söz.

maglataperdaz, *F. s.* [maglata-perdaz] Zihin şaşırtacak sözler hazırlayan, söyleyen.

maglataperdazî, *F. a.* Yanıltmaç söyleme.

maglûb, **maglûbe**, *A. s.* [galebe'den] Yenilmiş. Zor altında bulunan. Singin.

maglûbane, *A. be.* Yenilmiş

olarak, yenilerek; bitkin ve güçsüz durumda.

maglûbîn, A. s. [maglûb ç.] Yenilmiş kimseler.

maglûbiyyet, A. a. Yenilme. Bir güçlünün emri altında bulunma.

maglûk, A. s. Kapalı, kilitli.

maglûl, A. s. 1. Susuzluktan çok sıkılmış, sıkıntıda. 2. Bağlı, zincire vurulmuş. • *Maglûl-ül-yed*, eli bağlı.

magmum, **magmume**, A. s. [gam'dan] 1. Gamlı, tasalı, üzüntülü. 2. Bulutlu, kapanık.

magmumiyyet, A. a. 1. Gamlı, tasalı olma. 2. Kapanık ve bulutlu olma.

magmur, A. s. 1. Adı sanı yok olmuş. 2. Yıkık, viran.

magres, A. a. [gars'tan] Fidanlık.

magrib, A. a. [garb'den] 1. Batı. 2. Akşam. • *Salât-ül-magrib*, akşam namazı.

Magrib, A. a. Batı taraflarında olan ülkeler, Kuzeybatı Afrika, (İspanya, P o r t e k i z). • *Magrib-i Aksâ*, Fas; *-edna*, Trablus ve Berberiye; *-evsat*, Tunus, Cezayir; *Magrib ocakları*, Trablus, Tunus ve Cezayir. *Bahr-i Magrib*, Atlantik Okyanusu.

magribî, A. s., a. Fas halkından. Magripli. Batı'nın zibidi Arapları.

magruk, A. s. [gark'tan] Suda boğulmuş. [ç. magrukîn].

magrur, **magrure**, A. s. [gurur'dan] 1. Bir şeye güvenen.

2. Güvenilmeyecek bir şeye güvenip aldanan. 3. Övünüp duran, kibirli. Büyüklük taslar.

magrurane, F. s., be. [magrurane] 1. Güvenilmeyecek bir şeye güvenerek, boş bir şeye dayanarak. 2. Gurur ve kibirle.

magruren, A. be. 1. Güvenerek, inanarak. 2. Aldanarak.

magruriyyet, A. a. 1. Bir şeye güvenip aldanma. 2. Övünme, kibirlenme.

magrus, **magruse**, A. s. [gars'tan] Toprağa dikilmiş.

magsel, A. a. [gusl'den] Ölüleri yıkadıkları yer.

magsub, **magsube**, A. s. [gasb'dan] Gasp olunmuş, zorla alınmış.

magsul, **magsule**, A. s. Yıkanmış.

magşi, A. s. [gaşy'den] Bayılmış.

magşiyane, F. s., be. Bayılmış gibi, baygın.

magşuş, **magşuşe**, A. s. [gıştan] Halis ve saf olmayan, karışık; katışık. • *Sikke-i magşuşe*, halitası bozuk, karışma oranları hileli maden para.

magşuşe, A. a. Gümüş ve bakır karışığı akça, metelik.

magşuşiyet, A. a. Halis ve saf olmayış, karışıklık.

magz, F. a. 1. Beyin. 2. İlik. 3. İç, öz. 4. Akıl. • *Bimagz*, beyinsiz, akılsız; *sebükmagz*, hafif beyinli, düşüncesiz.

magzub. Bkz. magdub.

magzuben. Bkz. magduben.

mah, meh, F. a. 1. (Gökcismi)

Ay. **2.** Yılın on ikide bir bölümü. Ay. **3.** Güzel genç ya da kız. • *Mah-i kamerî*, Arabi ayı; -*Kenan*, -*Kenanî*, (Kenan eli ayı) Yusuf peygamber; -*Mukkanna'*, -*Nahşeb*, Mukanna'nın Nahşep'teki yapma ayı; -*nev*, yeni ay, hilal; -*ruze*, -*sıyam*, oruç ayı, ramazan; -*taban*, parlak, parlayıcı ay. (Ed. Ce.): • *Mah-i arş-ârâ*; -*dıraşan*; -*dilâram*; -*kemalât*; -*sabahat*; -*sermedi*; -*teğafül*.

mahabbet. Bkz. muhabbet.

mahabîb, A. a. [mahub ç.]

Mahbuplar, sevgililer.

mahabis, A. a. [mahbes ç.]

Hapishaneler, cezaevleri.

mahabîs, A. a. [mahbus ç.]

Hapsedilmişler.

mahadîm, A. a. [mahdum ç.]

Oğullar. Kibar kimselerin çocukları.

mahafe, mahafet, A. a. Kor-

kunçluk. Korku. • *Mahafetullah*, T a n r ı korkusu.

mahaffe, mahfe, A. a. Mahfe.

Deve ya da katır üzerine konan ve içinde iki kişi oturacak kapalı taşıt.

mahafil, A. a. [mahfel ç.] Mah-

feller.

mahak, mihak, muhak, A. a.

Gökcismi ayın karanlık son üç gecesi.

mahakim, A. a. [mahkeme ç.]

Mahkemeler. • *Mahakim-i adliye*, -*askeriye*, -*nizamiye*, *şer'iye*.

mahakk, mehenk, A. a. Me-

henk. Ayar taşı.

mâhalakallah, A. a.

[mâhalaka-allah] Kalabalık.

mahall, A. a. [hulûl'den] Ma-

hal. Yer. • *Bimahal*, *nâbema-*
hal, yersiz. [ç. mahâl].

mahalle, A. a. Kent ve kasaba-

ların bölündüğü parçalardan her biri. Çoğunda bir imam, iki muhtar ve cami bulunurdu. [ç. mahallât].

mahallî, mahalliyye, A. s. Bir

yere özgü. Yerli. Yerel. Bir yerin malı ya da ü r ü n ü olan.

• *Hükümet-i mahalliyye*, o yerin yönetim kurulu, yerel yönetim.

mahamid, A. a. [mahmedet ç.]

Şükürler, şükür edilmeye değer davranışlar.

mahamil, A. a. [mahmil c.]

Mahmiller. Deve üstünde iki kişilik binilecek sepetler.

maharîb, A. a. [mihrab ç.] Mih-

raplar.

maharic, A. a. [mahrec c.] Çı-

kacak yerler.

maharim, A. a. [mahrem ç.]

Mahremler. Haram şeyler.

mâhasal, A. a. [mâ-hasal] Hâ-

sıl olan şey, sonuç.

mahasin, A. a. [hüs n ç.] **1.** Gü-

zellikler. **2.** İnsanın yüzüne güzellik veren sakal, bıyık. • *Mahasin-i sefid*, ak sakal; *ilm-i mahasin*, Fransızca *l'esthétique* (estetik) karşılığı (XX. yüzyıl).

mahatt, A. a. (*ha, tı* ile) Konak

yeri, menzil.

mâhazar, A. a. [mâ-hazar] Ha-

zır olan, hazır bulunan her ne varsa.

mahazır, A. a. [mahzar ç.]

Mahzarlar, genel dilekçeler.

mahazıl, A. a. [mahzul ç.] Rezil rüsva olmuş kimseler.

mahazin, A. a. [mahzen ç.] Mahzenler.

mahazır, A. a. [mahzur ç.] Korkulacak, sakınılacak şeyler.

mahbemah, F. be. [mah-bemah] Aydan aya.

mahbes, A. a. [habs'ten] Cezaevi. Hükümlülerin kapatıldığı yer. Zindan. (Mec.) Karanlık, sıkıntılı yer.

mahbub, A. s. [hub'dan] Sevilen, sevgili. • *Mahbub-i Huda*, Muhammed Peygamber; *zer-i mahbub*, XVIII. yüzyılda kesilmiş bir altın para.

mahbube, A. s. [hub'dan] Sevilen kadın.

mahbubperest, F. s. [mah-bubperest] Delikanlı seven, oğlançı.

mahbun, A. s. 1. Kıtık için saklanan şey. 2. İkinci harfi düşürülmüş vezin.

mahbus, **mahbuse**, A. s. [habs'ten] Hapsolünmüş, bir yere kapatılmış.

mahbushane, F. a. [mahbus-hane] Cezaevi.

mahbûsîn, A. a. [mahbus ç.] Hapsedilmişler.

mahbusiyyet, A. a. Hapislilik. Hapis süresi.

mahcub, **mahcube**, A. s. [hicab'dan] 1. Örtülü, kapalı. 2. Utanan, utanmış. 3. Utangaç.

mahcubane, F. be. [mahcub-ane] Utanarak, utanmış bir halde.

mahcube, A. s. Namuslu, utanış (kadın).

mahcubîyyet, A. a. Utangaçlık. Sıkılganlık.

mahcuc, A. s. [hucet'ten] Kanıt getirilmiş.

mahcur, A. s. [hacr'den] Hacir altına alınmış.

mahcuz, A. s. [hac'z'den] Hacz edilmiş. Mahkeme hükmüyle rehin haline konulmuş.

mahçe, **mehçe**, F. a. 1. Küçük ay. 2. Minare, kubbe ve bayrak direkleri başındaki küçük ay.

mahçehre, **mahçihre**, F. s. [mah-çehre] Ay yüzlü.

mahdub, **mahzub**, A. s. Boyanmış.

mahdud, A. s. [hadd'den] 1. Sınırlanmış. 2. Sınırlı, dar. 3. Belli. Birkaç. • *Nâmahdud*, *gayr-i mahdut*, sınırsız.

mahdudîyyet, A. a. Sınırlılık. Darlık.

mahdum, A. s. [hidmet'ten] Hizmet olunan. Hizmet edene oranla efendi ya da hanım. • *Mahdum-i kâinat*, Muhammed Peygamber.

mahdum, A. a. 1. Efendi, bey, hükümdar. 2. Erkek evlat.

mahdume, A. a. Kız çocuk.

mahfaza, A. a. [hıfz'dan] Küçük zarf, kab, kutu.

mahfe. Bkz. mahaffe.

mahfel. Bkz. mahfil.

mahfi, **mahfiyye**, A. s. [hafî-

- den] Gizli, saklı.
- mahfil, mahfel**, A. a. 1. Toplanacak yer. Toplantı yeri. 2. Toplanmış kurul. 3. Büyük camilerde hükümdar ya da müezzinler için ayrılmış, parmaklıkla çevrili ya da biraz yüksekçe yer. [ç. mahafil].
- mahfiyyen**, A. be. Gizlice, gizli olarak.
- mahfuf**, A. s. Etrafı kuşatılmış, çevrilmiş.
- mahfuz, mahfuze**, A. s. [hıfz'dan] 1. Saklanmış. 2. Korunup gözetilmiş. 3. Gizlenmiş. 4. Ezber edilmiş. • *Levh-i mahfuz*, Tanrı yargısının ezelde yazılı bulunduğu levha.
- mahfuzat**, A. a. 1. Gizlenilmiş şeyler. 2. Ezber edilmiş şeyler.
- mahfuzen**, A. be. Polis ya da jandarma gibi resmi bir muhafaza altında olarak.
- mahi**, F. a. (*he* ile) Balık. • *Sayd-i mahi*, balık avı. [ç. mahiyan].
- mahî**, A. s. [mahv'dan] Yok eden, mahveden.
- mahir, mahire**, A. s. [meharet'ten] Elinden gelir, becerikli, usta.
- mahirane**, F. be. Ustalıkla, ustaca.
- mahîs**, A. s., a. (*ha, sat* ile) 1. Bir şeyden dönme. 2. Kurtulma.
- mahiyan**, F. a. [mah ç.] 1. Aylar. 2. [mahi ç.] Balıklar.
- mahiyan**, F. a. Ay hesabıyla verilen ücret.
- mâhiye**, A. tüm. [mâ-hiye] O

şey ki.

- mahiyye**, A. a. Mah sözünden Türkçede Arapça kuralla yapılmış ve çok yayılmış söz, aylık.
- mahiyyet**, A. a. Bir şeyin neden ibaret olduğu, aslı; içyüzü.
- mahîz**, A. a. (*ha, dat* ile) [hayz'dan] (Kadınlarda) aybaşı durumu.
- mahkeme**, A. a. [hükm'den] Davaların görülüp hükme bağlandığı yer. Tanzimat'a kadar kadı ya da naip yönetiminde şeriat bakımından hükümler veren mahkeme vardı. Tanzimat'tan sonra Batı hukukuna uygulanarak *adliye* ya da *nizamiye* mahkemeleri kuruldu. Bunlar, *ceza ve hukuk* diye iki bölüme ayrıldı ve *bidayet* ile *istinaf* diye iki dereceyle kademelendirildi. • *Mahkeme-i şer'iyye*, nikâh, miras bölüşmesi ve başka din işleri görür o l d u. *Mahkeme-i kübra*, kıyamet günü.
- mahki**, A. s. [hikâyet'ten] Hikâye olunan, anlatılan.
- mahkûk, mahkûke**, A. s. [hakk'ten] 1. Çelik kalemle sert bir şey üzerine kazılmış. 2. Yazıldıktan sonra çakı ya da kalemтіraşla kazanmış.
- mahkuk**, A. s. (*ha, kaf* ile) 1. Doğrultulmuş. 2. Doğru yapılmış.
- mahkûkât**, A. a. Hakkedilmiş eşya. Hakkâk işleri.
- mahkûm, mahkûme**, A. s. 1. Birinin hükmü, baskısı altında

bulunan. **2.** Bir mahkemece hüküm giymiş, hükümlü. **3.** Sonu mutlak kötü olacak biçimde bulunan. • *Mahkûmün aleyh*, davayı kaybeden; *-leh*, davayı kazanmış olan; *millet-i mahkûme*, bir hükümette din ya da ırk bakımından azınlık olanlar.

mahkur, *A. a.* (*ha* ile) Hakarete uğramış.

mahlas, *A. a.* [hulûs'tan] **1.** Kurtulacak yer. **2.** Bir kimsenin ikinci adı. En çok eskiden yazınla uğraşanlar böylece bir ad edinirlerdi.

mahleb, *A. a.* **1.** Bal. **2.** (Bitb.) İdrisağacı.

mahlîka, *F. s.* [mah-likâ] Ay yüzlü, yüzü ay gibi olan.

mahlû', *A. s.* [hal'den] Tahtından indirilmiş hükümdar. • *Hakan-i mahlû'*, *padîşah-i mahlû'*, tahtından indirilmiş Osmanlı padişahı.

mahlûc, *A. s.* (Pamuk gibi) Atılmış.

mahlûk, *A. s.* [halk'ten] Yaratılmış. Yaratık.

mahlûk, *A. s.* Sakalı tıraş edilmiş.

mahlûka, *A. s.* Başkasının olup da benimsenen nazım.

mahlûkat, *A. a.* Yaratılmış şeyler. Canlılar, yaratıklar.

mahlûl, **mahlûle**, *A. s.* [hall'den] **1.** Çözölmüş, dağıtılmış. **2.** Erimiş, eritilmiş. **3.** Sahipsiz maaş ya da memurluk. **4.** Mirasçısı bulunmayan ve hükümete k a l a n (miras).

mahlûlât, *A. a.* Mirasçısı olmadığı için hükümete (evkafa) kalan miraslar.

mahlûle, *A. s.* Kocası ölmüş kadın. Muhallefe.

mahlûliyyet, *A. a.* Mahlûl olma durumu.

mahlût, **mahlûte**, *A. s.* [hilt'tan] Karışık. Başka bir şey karıştırılmış.

mahmasa, *A. a.* Açlık.

mahmedet, **mahmidet**, *A. a.* Şükredilmeye ve övülmeye değer davranış. Şükür, şükran.

mahmel. *Bkz.* mahmil.

mahmi, **mahmiyye**, *A. s.* [himaye'den] Korunan. Birinin koruduğu.

mahmidet. *Bkz.* mahmedet.

mahmil, *A. a.* **1.** İki kişinin oturabileceği şekilde deve üstüne konan sepet. **2.** Her yıl Haremeyn'e hacı kafilesiyle gönderilen armağanlar.

mahmiyye, *A. a.* [himaye'den] Büyük kent.

mahmud, **mahmude**, *A. s.* [hamd'den] Övölmüş, övölmeye değer. • *Mahmud-ül-hissal*, iyi ahlak sahibi; *makam-i mahmud*, cennet.

Mahmud, *A. a.* Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak için getirdiği filin adı.

mahmude, *A. a.* (Bitb.) Bingözotu.

mahmudî, **mahmudiyye**, *A. s.* **1.** II. Mahmud'a ait, onunla ilgili. **2.** Onun zamanında çıkarılmış ve 25 gümüş kuruş değerinde altın para. **3.** Onun

adına yapılmış eski bir savaş gemisi. **4.** ö. *a.* Bir Kürt aşireti.

mahmul, mahmule, A. s. [haml'den] **1.** Bir hayvan üzerine yüklenmiş. **2.** Bir şey üzerine kurulmuş ya da konulmuş. **3.** *a.* (Dilb., Man.) Yükleme.

mahmum, mahmume, A. s. 1. Sıtmalı, sıtmaya tutulmuş. **2.** Ateşli, ateşi olan.

mahmumane, F. be. [mahmum-ane] Ateşli b i r halde, ateşler içinde gibi. Sayıklarcasına.

mahmur, mahmure, A. s. [hamr'den] **1.** İçkiyle başı sersem. **2.** Sarhoşluktan gelen sersemlik, şaşkınlık içinde. **3.** Uykü basmış, ağırlaşmış (göz). • *Çeşm-i mahmur*, baygın bakışlı göz.

mahmurane, F. be. [mahmurane] Mahmurcasına. Baygın baygın.

mahmuz. *Bkz.* mihmiz.

mahnuk, mahnuka, A. s. [hunk'tan] Boğulmuş, boğuk.

mahnukan, A. be. Boğulmuş olarak.

mahpâre, mehpâre, A. a. [mah-pâre] Ay parçası. Pek güzel kimse.

mahpeyker, mehpeyker, F. s. [mah-peyker] Yüzü ay gibi güzel, nurlu, parlak.

mahrec, A. a. [huruc'dan] **1.** Çıkılacak yer, çıkılacak kapı. **2.** Ses ve harflerin ağızdan çıktıkları yer. **3.** İlmiye rütbelerinden İstanbul tarik-i mevlevive-

tinin ilk basamağı. **4.** (Mat.) Payda. • *Mahrec-i aklâm*, dairelere kâtip yetiştiren okul; *mahrec mevleviyeti*, ilmiye tarihi payesi. [ç. maharic].

mahrek, A. a. [hareket'ten] **1.** (Mat.) Hareketli bir noktanın güttüğü yol. **2.** Bir gökcisminin geometri bakımından yeri, yö-rünge.

mahrem, A. s. 1. Şeriatın yasak ettiği, haram. **2.** Evlenmeyi şeriatın yasakladığı, nikâh düşmeyen. **3.** Yakın akrabadan olduğu için kadınların kendisinden kaçmadığı. **4.** Birriyle içli dışlı, her türlü işlerini bilen. **5.** Gizli, herkese söylenmez; herkesçe bilinmemesi gerek. • *Mahrem-i esrar*, kendisine sır söylenmiş k i m s e. (Tas.) Tanrı sırrına aşına olmaya başlayan sâlik; *nâmahrem*, nikâh düşen, kendisinden kaçılan erkek; yabancı.

mahreman, F. a. [mahrem ç.] Mahremler, gizli şeyler söylenebilenler, konuşabilenler.

mahremane, F. be. [mahremane] Gizli olarak.

mahremiyyet, A. a. Mahrem olma durumu. Mahremlik.

mahrû, mahrûy, F. s. [mah-rû] Ay yüzlü, güzel. [ç. mahrûyan].

mahrûk, mahrûka, A. s. [hark'tan] Yanmış, yanık. • *Mahrûk-ul-fuad*, yüreği yanık.

mahrûkat, A. a. Odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakıt. • *Mahrûkat-i mayia*, akaryakıt.

mahrum, mahrume, A. s. [hirmân'dan] **1.** Nasipsiz, payı olmayan. **2.** İsteddiği, dilediği şeyi elde edemeyen.

mahrumane, F. be. [mahrumane] Mahrumcasına.

mahrumen, A. be. Yoksun kalarak, bir şey elde edemeyerek.

mahrumiyyet, A. a. Mahrumluk.

mahrur, mahrure, A. a. [hararet'ten] Ateşlenmiş, kızışmış.

mahrurane, F. be. [mahrurane] Ateşli ateşli, hararetle bir biçimde.

mahrus, mahrusa, A. s. [haraset'ten] Muhafaza olunan, gözetilen. Eminliği sağlanmış.

mahruse, A. a. B ü y ü k kent.
• *Memalik-i mahruse-i şahane*, Osmanlı ülkesi.

mahrut, A. a. (Geo.) Koni.

mahrutî, mahrutiyye, A. s. (Geo.) Konik.

mahsub, A. a. [hesab'dan] Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş. Hesapta dahil. [ç. mahsubat].

mahsuben, A. be. Hesaba geçirilerek, alacağı tutularak.

mahsud, mahsude, A. s. [hased'den] Haset olunan, imrenilen.

mahsuf, A. s. [husuf'tan] Husufa uğramış, gölgelenmiş.

mahsul, A. s. [husul'den] Hasıl olan, meydana gelen şey, ürün.

mahsulât, A. a. **1.** Elde edilen şeyler. **2.** Toprağın yetiştirdiği şeyler, ürünler. **3.** Ehli hayvan-

lardan elde edilen maddeler.

4. Sanayiden elde edilen maddeler. • *Mahsulât-i arziye*, toprak ürünleri; *-sinaiiyye*, endüstri ürünleri.

mahsuldar, F. s. [mahsul-dar] Mahsul veren, verimli, bereketli.

mahsun, mahsune, A. a. [hısn'dan] Kuvvetlendirilmiş, istihkâmlı.

mahsur, mahsure, A. s. [hasrdan] **1.** Muhasara edilmiş, kuşatılmış. **2.** Hasrolunmuş, belli edilmiş, sınırlanmış. • *Nâmahsur*, sınırlanmamış, pek çok.

mahsur, A. a. (*hi, sin* ile) **1.** Eksiklik, zarar, ziyan. **2.** Yitme. **3.** Doğru yoldan sapma.

mahsus, mahsuse, A. s. [hissiten] **1.** Beş duyudan biriyle anlaşılan. **2.** (Ruhb.) Duyulur. [ç. mahsusat].

mahsus, mahsusa, A. s. [husus'tan] **1.** Başkasında bulunmayan; yalnız bir kimseye ait olan, birine özgü. **2.** Birine ayrılmış olan. **3.** Layık. **4.** Ayrı, başlı başına.

mahsusa, A. s. Mahsus. Özel.
• *Idare-i mahsusa*, *Idare-i Azi ziye* adıyla Abdülaziz zamanında kurulup sonra bu adı alan ve daha sonraları da *Seyri Sefain* denilen Devlet Denizyolları İdaresi.

mahsusan, A. be. Mahsus olarak, ayrıca, bile bile.

mahsusat, A. a. Gözle görülen şeyler. Akılla düşünülebilir şeyler anlamına olan *ma'ku-*

lât karşıtı.

mahsusiyet, *A. a.* Mahsus olma. Hususi olma durumu.

maşer, *A. a.* [haşr'dan] **1.** Kıyamet günü ölülerin dirilip toplanacakları zaman ve yer. **2.** Pek kalabalık.

maşud, **maşude**, *A. a.* Toplanmış, yığılmış.

maşur, **maşure**, *A. a.* [haşr'dan] Toplanmış.

mahtab, *F. a.* [mah-tab] **1.** Ay ışığı. **2.** R e n k l i kibrit.

mahtub, **mahtube**, *A. s.* Evlenmek için istenilen (kadın).

mahtum, *A. s.* (*hı, te* ile) Mühürlü.

mahtur, *A. s.* [hatar'dan] **1.** Tehlikeye yakın. **2.** Düşme.

mahtut, **mahtute**, *A. s.* **1.** Çizilmiş. **2.** Yazılmış. **3.** Çizgilenmiş.

ma'hud, **ma'hude**, *A. s.* [ahd-den] **1.** B i l i n e n, sözleşilen. **2.** S ö z ü geçen.

ma'hude, *A. s.* (Kötüce) bilinen kadın.

mahufiyet, *A. a.* Korkunçluk.

mahuf, **mahufe**, *A. s.* [havf-ten] Korkulu, korkunç.

mahulya. *Bkz.* malihulya.

mâhur, *F. s.* Bir musiki makamı.

mahv, *A. a.* Yok etme, ortadan kaldırma. Batırma. Yok olma. Batma. Bitme. • *Mahv ü isbat*, yazılı bir şeyi düzeltme, ötesini berisini değiştirme.

mahviyyet, *A. a.* Mahv sözünden Türkçede yapılmış; alçakgönüllülük, kendine önem vermesi, hiçe sayma.

mahz, **mahza**, *A. a.* Sırf, sade, katıksız, halis. • *Mahz-i keramet*, tam bir keramet (gibi); *hikmet-i mahza*, tam bir hikmet.

mahzâ, *A. be.* Sade, sırf. Ancak.

mahzar, *A. a.* [huzur'dan] **1.** Huzur yeri, bir büyük kimse-nin önü, yanı. **2.** H a z ı r olma, görünüş, gösteriş. **3.** Birçok kimse tarafından imzalı dilekçe. **4.** Mahkeme sicil defteri.

mahzen, *A. a.* [hazn'den] **1.** Eşya ve mal saklanacak yer. **2.** Bodrum katı. **3.** (Mec.) Karanlık, havasız yer. • *Kurşunlu mahzen*, İstanbul'da Galata'da deniz kıyısında (Tanzimat-ın önce) gümrük binası, eşya depoları.

mahzub. *Bkz.* mahdub.

mahzuf, **mahzufe**, *A. s.* [hazf-ten] Silinmiş, yerinden kaldırılmış.

mahzul, *A. s.* Hor, hakir, perişan. Rüşva.

mahzulen, *A. be.* Hakir, rüşva olarak.

mahzun, **mahzune**, *A. s.* [hüzn'den] Tasalı, kaygılı.

mahzun, **mahzune**, *A. s.* [hazine'den] Hazineye saklanan şey.

mahzunane, *F. s., be.* [mahzun-ane] Tasa ve kaygıyla. Tasalı, kaygılı olarak.

mahzuniyyet, *A. a.* Mahzunluk. Tasalı, kaygılı oluş.

mahzur, *A. a.* [hazer'den] Sa-

kınacak, korkacak şey. Engel, sakınca.

mahzur, A. s. [hazr'dan] Yanına yaklaşılması yasak. Haram.

mahzurat, A. a. [mahzur ç.] Dince yasaklanmış şeyler. • *Ezzarurat lübih-ül-mahzurat*, zaruretler yasak ve haram edilmiş şeyleri mubah kılar.

mahzuz, **mahzuze**, A. s. [haz'dan] Hazret, hoşlanan. Hoşa gitme, hoşlanma.

mahzuzat, A. a., ç. Hoşlanılacak şeyler.

mahzuziyyet, A. a. Hoşlanma.

maî, **maiyye**, A. s. [ma'dan] 1. Suyu ait, suyla ilgili. 2. Su renğinde, mavi.

maide, A. a. 1. Üzerinde yemekler bulunan sofraya. 2. Yemek, ziyafet. • *Maide i Mesih*, İsa peygamberin havarilerle yemesi; -*seniyye*, padişah ziyafeti; -*Süleyman*, Endülüs fatihleri arasında nifaka neden olan ünlü sofraya takımı; *Sûre-i maide*, Kur'an'ın beşinci suresi.

mail, **maile**, A. s. [meyl'den] 1. Bir tarafa eğilmiş, eğik. 2. Bir şey ya da işe yeteneği olan. 3. Hevesli, istekli, düşkün. 4. Taraflı, içten istekli. 5. Çalar, benzer, andırır. 6. (Geo.) Eğik.

mailiyyet, A. a. Maillik, eğrilik.

ma'in, A. a. 1. Saf, akarsu. 2. (Geo.) Eşkenar dörtgen.

ma'îşet, A. a. [ayş'ten] 1. Yaşayış, yaşama. 2. Yaşamak

için gereken şeyler, dirlik. 3. İlmiye tarihinin başlangıcında bulunanlara verilen ödenek.

mâiiyyet, A. a. Kimya için Fransızca *hydrate* karşılığı olarak, mâ (su) sözünden türetilmiştir (XX yüzyıl).

maiyyet, A. a. Beraberlik, birlikte bulunma. Bir büyük memurun emri altında bulunma. • *Maiyyet memuru*, bir amire bağlı, en çok, Mülkiye Mektebi'nden ilk çıkışta valiler yanına atanılan memurlar; *maiyyet vapuru*, kıyı ve ada illeri valilerinin emrinde bulunan vapur, elçiliklerin İstanbul'da bulunan gemileri (XIX. yüzyıl).

makabih, A. a., ç. Çirkin, yakışsız davranışlar.

makabir, A. a. [makbere ç.] Mezarlar, gömütler.

mâkabl, A. a. [mâ-kabl] Önceki, üstteki. Geçmiş bir şeyin kendinden önce olan.

mak'ad, A. a. [kuud'dan] 1. Oturulacak yer. 2. Oturak yeri, geri, kıç.

makadîr, A. a. [makdur ç.] Miktarlar.

makadîr, A. a. [makderet ç.] Kudretler, güçler.

makal, A. a. [kavl'den] Söyleme, söyleyiş.

makalât, A. a. [makale ç.] 1. Sözler, yazılar. 2. Gazete yazıları.

makale, A. a. [kavl'den] 1. Söz. 2. Nutuk, söylev. 3. Tek

bir bahis üzerine yazılmış eser ve Oklides'in elemanlar kitabı. **4.** (XIX. yüzyıl) Gazete yazısı.

makalid, A. a., ç. Kilitler.

makam, A. a. [kiyam'dan] **1.** Durulan yer. Durak. **2.** Memuriyet, büyük memurluk yeri. **3.** Ermişlerin mezarlarının bulunduğu yer. **4.** Musiki ve şarkı tarzı, tonu. **5.** Söz konusu, söze giriş için yol. • *Makam-ı âli*, (yüce kat) nezaretler h a k k ı n d a k u l l a n ı l ı r d ı ; -*evvel*, -*sani*, gezegenlerin yörüngeleri üzerindeki hareket noktaları; -*hizmet*, memurluk yeri, iş görme yeri; -*İbrahim*, Kabe'de saklı bulunan bir taş; -*Mahmud*, kıyamet günü tüm peygamber ve ermişlerin toplanacağı yerde Muhammed Peygamberin y e r i. Bkz. *Kaim-makam*, (Kaymakam); *sahib-makam*, *sahib-i makam*, memurluk y e r i n d e b u l u n a n, asıl memur. [ç. makamat].

makamat, A. a. [makam ç.] Makamlar. Makameler. • *Makamat-i âliyye*, yüce makamlar; -*Hariri*, Arap ozanı Hariri'nin öykü kitabı; -*Rıdvan*, cennetler; *sahib-i makamat*, tasavvuf ve gerçek yolunda yüce aşamalara ermiş olan.

makame, A. a. **1.** Meclis. **2.** Topluluk, kalabalık. [ç. makamat].

makariz, A. a. [mikraz ç.] Ma-

kaslar.

makarr, A. a. [karar'dan] **1.** Durulan yer. Karargâh. **2.** Oturulan yer, konut. **3.** Devlet başkenti. • *Makarr-i hükümet*, -*idare*, -*saltanat*, hükümet merkezi; *cennet-makarr*, durağı cennet olan.

makasid, A. a. [maksad ç.] Maksatlar, niyetler. İstenilen şeyler.

makasir, A. a. [maksara ç.] Tan vakitleri, sabahlar.

makasir, A. a. [maksure ç.] **1.** Maksureler, camide büyüklere mahsus yerler. **2.** Evin pek mahrem yerleri.

makatı, A. a. [makta' ç.] Makatılar.

makatil, A. a. [maktel ç.] Makteller.

makber, A. a. Mezar.

makbere, A. a. Mezar, gömüt. Mezarlık, gömütlük.

makbu, A. s. [kubh'tan] Beğenilmeyen, kötü görülen.

makbul, **makbule**, A. s. [kabul'den] **1.** Alınan, kabul olunan. **2.** Genel olarak istenilen, geçen. **3.** Beğenilen. • *Makbul-üş-şahade*, t a n ı k l ı ğ ı makbul tutulan.

makbuz, A. s. [kabz'dan] **1.** Alınmış, alınan. **2.** Sıkılmış, daraltılmış. **3.** Bir şeyin alındığına karşı verilen yazılı kâğıf, alındı. **4.** (Dilb.) u ve ü sesleriyle okunan v harfi.

makbuzat, A. a. [makbuz ç.] **1.** Alınan paralar. **2.** Alındılar defteri.

makdem, A. a. [kudum'dan]
Gelme. Dönüp gelme.

makderet, makdiret, A. a.
[kudret'ten] Zor, güç, kuvvet.

makduh, makduha, A. s.
[kadh'ten] Beğenilmeyen,
ayıp.

makdur, A. s., a. [kadr'den] **1.**
Kader gereği olan, Tanrı'nın
takdirinden bulunan. **2.** Ka-
der, yazgı. **3.** Elden gelen. •
Makdur-i beşer, insan için ya-
pılabilecek; *makdur-ül-istifa*,
ele geçirilmesi mümkün; *mak-
dur-üt-teslim*, teslimi mümkün
olan; *bezl-i makdur*, sarf-i
makdur, elden gelebileni yap-
ma; *hasb-el-makdur*, bir gü-
cün üstünde, en fazlası.

makdurat, A. a. [makdur ç.]
Makdurlar. (Bir şekli de *maka-
dır*).

maķes, A. a. [aks'ten] Akseden
yer. Akis yeri.

makhur, A. a. [kahr'dan] **1.** Bi-
rinin zoru altında kalan, yenil-
miş. **2.** Bitip tükenmiş, zebun.
3. Tanrı gazabına çarpılmış. •
Makhur-i kahr-i ilâhî.

makhurane, F. be. [makhur-
ane] Kahra uğramış halde.
Kahra uğramışlara yakışır bi-
çimde.

mâkir, mâkire, A. s. [mekr'-
den] Hileci.

makis, makîse, A. s. [kıyas-
tan] Benzetilebilir.

mâkis, A. s. (se ile) Durup din-
lenen, soluklanan.

makıyan, F. a. Tavuk.

maklû, maklû'a, A. s. [kal'den]

Sökülmüş, koparılmış. • *Mak-
lû'an kıymet*, yıkıntı olarak de-
ğer.

maklûb, A. s. [kalb'den] **1.** Ter-
sine çevrilmiş. **2.** Değiştirilmiş,
başka hale konulmuş. **3.** Harf-
leri tersine okunduğu halde yi-
ne aynı olan sözcük ya da ter-
kip. • *Anastas mum satsana*,
bab, mum gibi.

maklûbiyet, A. a. Maklûb ol-
ma hali.

makreme, A. a. Makrama,
mahrama.

makruh, A. s. Yaralanmış.

makrun, A. s. [karn'dan] Ulaş-
mış, kavuşmuş. Yakın. • *Mak-
run-i müsaade*, izne kavuş-
muş, izin verilmiş; *icabetmak-
run*, kabule yakın, yaklaşmış;
lefif-i makrun. Bkz. Lefif.

makruniyyet, A. a. Yakınlık.
Yaklaşma.

makruz, A. s. [karz'dan]
Ödünç verilmiş.

maksad, A. a. [kasd'dan] Kas-
dolunan şey, istenilen şey.

maksim, A. a. **1.** Bir şeyin dal-
lara, bölüklere ayrıldığı yer. **2.**
Suyun kollara ayrılma yeri; sa-
vak.

maksud, maksude, A. s.
[kasd'den] Meram olunan, di-
lenilen şey. [ç. makasid].

maksum, maksume, A. s.
[kısım'dan] **1.** Ayrılmış, bölün-
müş. **2.** a. (Mat.) Bölünen. •
Maksumunaleyh, bölen; *Rızk-i
maksum*, (Tanrı tarafından)
ayrılmış rızık; kismet.

maksumiyet, A. a. Taksim

- olunma, bölünme.
- maksur, maksure**, A. s. [kasr-dan] 1. Kasılmış, kısaltılmış. 2. Alıkonulmuş, bir şeye ayrılmış. 3. (A. Dilb.) y şeklinde yazılan elif harfi, ki, Arapça sözcüklerin sonunda olur. • *Dâvi-dâva* gibi.
- maksure**, A. a. 1. Camilerde büyükler için ayrılmış yüksekçe yer. 2. Bir evin en mahrem yeri. 3. Bölüntü.
- maksus**, A. s. Kesilmiş, kırılmış.
- makta'**, A. a. [kat'dan] 1. Kesilen ya da bir şeyin kesildiği yer. 2. (Mat.) Kesit. 3. (Ya.) Koşukların durak yerleri. 4. Gazel ya da kasidenin son beyti (ki ozan burada mahlasını yazar).
- maktel**, A. a. [katl'den] Birinin öldürüldüğü yer. Öldürülme yeri.
- maktu'**, **maktu'a**, A. s. [kat'dan] 1. Kesilmiş, kesik. 2. Pahası biçilmiş, pazarlık edilmez. 3. Götürü.
- maktu'an**, A. be. Götürü olarak, toptan.
- maktul**, A. s. [katl'den] Öldürülmüş.
- maktulen**, A. be. Öldürülerek.
- maktulin**, F. a. Vurulmuş, öldürülmüş insanlar.
- makud**, A. s. [akd'den] 1. Bağlı, düğümlü. 2. Akdolunmuş, bağlanılmış, sonuç verilmiş.
- makul**, A. s. [kavl'den] 1. Söylenilmiş, denilmiş. 2. Söylenilen şey, söz.

- makul, makule**, A. s. [akl'dan] 1. Akla uygun, aklın kabul ettiği. 2. Akılla bilinir, akılla tanımlanan. 3. Oldukça akıllı, sözü akla yakın. [ç. ma'kulat].
- makulât**, A. a. [makule ç.] Ulamlar, kategoriler.
- makule**, A. a. 1. (Fel.) Ulam, kategori. 2. Bilimce sınıflanmış. 3. Çeşit, soy, boy. Fransızca *categorie* (k a t e g o r i, ulam) ve *predicament* karşılığı (XX. yüzyıl).
- makulî**, A. s. Fransızca *catégorique* (kesin) karşılığı (XX. yüzyıl).
- makûs, makûse**, A. s. [aks'ten] 1. Tersine dönmüş, baş aşağı olmuş. 2. Başka bir şeyin karşıtı. 3. Bir yere vurup geri dönen ya da sureti görünen. 4. Ters, iyi gitmeyen, uğursuz. 5. (Mat.) Evrik. Ters. • *Tali-i ma'kûs*, tersine giden uğursuz talih.
- makûsen**, A. be. Aksine olarak. Karşıt olarak. • *Ma'kûse n mütenasip*, (Mat.) ters orantılı.
- mal**, A. be. 1. Tasarruf olunan değerli ve gerekli şey. 2. Var, varlık, servet. 3. Para, nakit, gelir. 4. Tüccar eşyası. • *Mal-i gaybî*, sahibi belli olmayan mal, bulunma mal; *-menkul*, bina ve topraktan gayrı, taşınabilir mal; *-miri*, miriye, hükümete ait mal; *-nâtik*, canlı mal; *-uhrevî*, ahret için kazanılan sevap; *mal defterdarı*, (Tanzimat'tan önce) devlet

maliyesi işleriyle uğraşan kimse; *-kalemi*, maliye dairesi; *-müdüğü*, kaza maliye memuru; *-sandığı*, devlet geliri sandığı, vezne; *beyt-ül-mal*, (Tanzimat'tan önce) devlet hazinesi, (sonra) şeriat mahkemelelerinde mirasçıları bulunmayan ölü mallarının hesabı görülen daire; *re's-ül-mal*, anapara.

-mal, *F. s.* Süren, sürülen; sarılan, takılan anlamlarıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. • *Bkz. Güşmal, pâymal, rûmal.*

malâkelâm, *A. s.* [ma-lâ-ke-lâm] Söz götürmez, diyecek yok.

malâmal, *F. s.* [mal-â-mal] Dopdolu.

malânihaye, *A. s.* [ma-lâ-nihaye] Sonsuz.

malâya'ni, *A. s.* [ma-lâ-yani] Manasız, anlamsız, yararsız, boş şey.

malâyutak, *A. s.* [ma-lâ-yutak] Dayanılmaz.

maldar, *F. s.* [mal-dar] Zengin.

malezime, **malzeme**, *A. a.* Gerekli şey.

mali, *F. s.* Dolu.

malî, **maliyye**, *A. s.* **1.** Mala, paraya mensup. **2.** Devlet gelir ve giderlerinin idaresine ait. • *Fenn-i malî*, maliye bilgisi; *sene-i maliye*, 1840 (1256) yılından sonra, yılbaşı mart hesabıyla maliye işleriyle resmi işlerde kullanılan tarih. O yıldan sonra otuz altı yılda bir yıl fark göstererek, Batı takvim

sisteminin alınmasına kadar sürmüştür.

malide, *F. s.* Sürmüş, süren anlamıyla bazı tamlamalarda bulunur.

malihulya, **mahulya**, *F. a.* **1.** Karasevda. **2.** Kuruntu. Melankoli.

malik, **malike**, *A. s.* [mülk'ten] **1.** Sahip, efendi. **2.** Bir şeye sahip. • *Malik-ül-mülk*, Tanrı.

Malik, *A. ö. a.* Yedi cehennem in h â k i m i ve kapıcısı, zebanileri yöneten melek.

malikâne, *F. a.* **1.** Kanunun belirttiği koşullarla birine verilen beylik arazi. **2.** (XIX. yüzyıldan sonra) Büyük, zengin köşk.

malike, *A. s.* **1.** Mal sahibi olan kadın. Bir şeye sahip ve tasarruf eden kadın. **2.** Peri, su perisi.

malikiyyet, *A. a.* Malik ve sahip olma.

malış, *F. a.* Övme, sürme, sürüstürme. İyelik.

malışgâh, *F. a.* [malış-gâh] Yüz sürülecek yer.

malışger, *F. s.* [malış-ger] **1.** Sürtücü, ovucu. **2.** Tellak.

maliyyat, *A. a., s.* Maliye işleriyle ilgili. Maliye bilgisi (XIX. yüzyıl).

maliyye, *A. a.* Devlet gelir ve giderleri işiyle uğraşan daire (XIX. yüzyıl), maliye.

malıyyet, *A. a.* Kıymet. Mal olma değeri (XIX. yüzyıl), maliyet.

maliyyun, *A. ç., a.* Maliyeciler, **e k o n o m i c i l e r** (XIX. yüz-

- yıl).
- maliz**, *F. a.* Sülük.
- malperest**, *F. s.* [mal-perest] Mal canlı, mala düşkün.
- ma'lûl, ma'lûle**, *A. s.* [illet'ten] İletli. Sakat.
- ma'lûlen**, *A. be.* Sakat olarak.
- ma'lûlin**, *A. a.* [ma'lûl ç.] Sakatlar. • *Ma'lûlin-i guzat*, Sakat gaziler.
- ma'lûliyyet**, *A. a.* Hastalık, sakatlık.
- ma'lûm, ma'lûme**, *A. s.* [ilm-den] **1.** B i l i n e n, belli. **2.** (Dilb.) Etken (eylem).
- malûmat**, *A. a.* [ma'lûm ç.] **1.** Bilinen şeyler, öğrenilmiş gerçekler. **2.** Biliş. **3.** (Fel.) Bili. Bilgi. • *Malûmat-i cüz'iyye*, az, h a f i f bilgi; -*külliyeye*, temelli bilgi; -*zaruriyye*, gerekli bilgi; *eyyam-i malûmat*, Mekke'deki hacılık günleri.
- Malûmat**, *A. a.* İkinci defa olarak, 23 Mayıs 1895'te, Baba Tahir tarafından çıkarılmaya başlanılmış haftalık dergi olup, Edebiyat-ı Cedide zamanı tartışmalarında önemli bir yer almıştır.
- malûmatfûruş**, *F. s.* [malûmat-fûruş] Bilgi satan, bilgiçlik taslayan.
- malûmiyyet**, *A. a.* Belli olma, bilinme. Bilinen şeyin durum ve niteliği.
- malzeme**. *Bkz.* malezime.
- mamelek**, *A. a.* [ma-melek] Birinin her nesi varsa; varı yoğu; olanca şeyi.
- mameza**, *A. a.* [ma-meza] Ge-

- çen şey. Geçmiş şey. • *Meza mameza*, olan oldu, geçen geçti. Geçmiş unutulmuş.
- ma'mul**, *A. a.* [amel'den] Yapılmış, işlenmiş. • *Ma'mulün bih*, yürürlükte olan amel edilen (kanun, nizam, kural gibi) şey.
- ma'mulât**, *A. a.* [ma'mul ç.] El ya da makineyle yapılmış, işlenmiş eşya. • *Ma'mulât-i dahiliyye*, ülkede yapılan eşya.
- ma'mur, ma'mure**, *A. s.* [umran'dan] Bayındır, şenlikli. • *Beyt-i ma'mur*, Kabe.
- ma'mure**, *A. a.* İnsan bulunan, bayındır y e r. Kent, kasaba.
- ma'muriyyet**, *A. a.* Mamur olma. Bayındırlık.
- ma'na, ma'ni**, *A. a.* **1.** Mana, anlam. **2.** İç, içyüz. **3.** Rüya, düş. **4.** Akla yakın neden. • *Âlem-i mâna*, rüya, düş; *bi-mâna*, manasız, anlamsız, münasebetsiz; *ism-i mâna*, soyut ad. (Ed. Ce.): • *Mâna-yi amik*; -*azm*; -*beliğ*; -*dâvet*; -*elem*; -*endişe*; -*esrar*; -*feragat*; -*feryat*; -*garib*; -*g i r y e d a r*; -*hainane*; -*hande*; -*haşin*; -*hazin*; -*himayet*; -*husran*; -*husumet*; -*m e r h a m e t*; -*muaheze*; -*mütebessim*; -*nazar*; -*nigâh*; -*serzeniş*; -*şetaret*; -*tehlike*; -*teslimiyet*.
- ma nahnü fih**, *A. tüm.* Sözümlü ettiğimiz, üzerinde konuştuğumuz.
- manassa**. *Bkz.* minassa.
- mande**, *F. s., a.* **1.** Kalmış, gitmiş. **2.** Bu anlamla bileşikler oluşturur. • *amelmande*, der-

mande, hâtırmade, hazne-mande, pesmande.

ma'nen, A. be. 1. Anlam bakımından, anlamca. 2. Doğrudan ve açıktan olmayarak. 3. İçten.

manend, F. a., s. Benzer, eş.

manende, F. s. Benzeyen.

ma'nevî, ma'neviyye, A. s. [ma-nî'den] 1. Manevi. Mana ve anlama ait. 2. Somut görünür olmayıp ruh ve içle ilgili olan. Somut olmayan. İçlik. Tinsel. • *Ecr-i mânevî*, somut olmayan karşılık, sevap; *kuvve-i mâneviyye*, iç, yürek gücü; *veled-i mânevî*, ahret çocuğu, oğulluk.

ma'neviyyat, A. a. [ma'nevî ç.] Manevi olan, içe ait olan hususlar.

maneviyye, A. a. Fransızca *manicheisme* (maniheizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'neviyyun, A. a. Tanrı'ya bel bağlamışlar.

ma'ni. Bkz. ma'na.

Manî, F. a. Ünlü Fars ressamı.

mâni, A. s., a. [men'den] 1. Geri bırakan, alıkoyan, engel olan. 2. Engel, özür. [ç. mevani].

mâni'a, A. a. [men'den] 1. Engel, özür. 2. Zorluk.

ma'nidar, F. a. [ma'ni-dar] Manidar, manalı, anlamlı.

mansıb, A. a. [nasb'dan] Büyük memurluk yeri. Makam. [ç. manasıb].

mansub, mansube, A. s. [nasb'dan] 1. Dikilmiş, kon-

muş. 2. Memuriyete konmuş, memur bulunan.

mansube, A. a. 1. Satrançta Nerdin yedinci oyunu. 2. Tedbir, oyun.

mansur, mansure, A. s. [nusr-et'ten] 1. Tanrı yardımıyla yenen, üstün gelen. 2. Müzik perdesi. • *Asakir-i Mansure-i Muhammediyye*, Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra kurulan ordu. *Mansure*, bu kurulun kısa adı.

mansuriyyet, A. a. Tanrı yardımıyla üstün gelme, başarma.

mansus, mansusa, A. s. [nass'tan] Kur'an'da açık açık anlatılan, hakkında ayet bulunan.

mantık, A. a. [nutk'tan] 1. Söz. 2. Akıl dairesinde söz söyleme yöntem ve kurallarından söz eden bilgi. • *Mantık-üt-tayr*, (kuş dili) Şeyh Attar'ın ünlü bir ahlak kitabı.

mantikî, mantıkîyye, A. s. Mantığa, mantık kurallarına uygun, mantıkça, mantıklı.

mantıkîyyun, A. a. Mantık bilgileri. Mantıkla uğraşanlar.

mantuk, mantuka, A. s. [nutk'tan] Söylenilmiş, denilmiş.

mantuk, A. a. 1. Söz. Kelam. Nutuk. Söylev. 2. Anlam. Kavram.

manukan, A. b. Boynu vurularak.

manzar, A. a. [nazar'dan] 1. Görünen yer. 2. Görünen yer.

2. Görünüş. 3. Çehre, yüz. • *Hoşmanzar*, görünüşü güzel; *kerih-ül-manzar*, görünüşü çirkin, kötü yüzlü.

manzara, A. a. [nazar'dan] 1. Bakılıp seyredilen yer. 2. Gözün görebildiği yerin görünüşü ve durumu.

manzum, **manzume**, A. s. [nazm'dan] 1. Sıralanmış, düzenlenmiş. 2. (Ya.) Vezinli, uyaklı söz. Koşuk. [ç. manzumat].

manzume, A. a. 1. Sıra, dizi, takım, dizge, sistem. 2. Vezin ve kafiyeli söz. Uzunca nazım.

manzur, **manzure**, A. s. [nazar'dan] 1. Bakılan, nazar olunan. 2. Gözde olan, beğenilen.

mâr, F. a. Yılan. • *Mâr-ı sermâdide*, uyumuş yılan.

mâran, F. a. [mâr ç.] Yılanlar. • *Şah-i mâran*, yılanlar padişahı.

ma'raz, **ma'riz**, A. a. [arz'dan] 1. Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer. 2. Bir şeyin bildirildiği, arz olduğu makam. 3. (XIX. yüzyıl). Sergi.

maraz, A. a. Hastalık. • *Maraz-ı mevt*, ölüm hastalığı; *-müstevli*, salgın hastalık; *-müzmin*, süregen hastalık. [ç. emraz].

marazi, **maraziyye**, A. s. Hastalığa ait. Hastalıklı.

maraziyyat, A. a. Fransızca *pathologie* karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'rec, **mi'rec**, A. a. Çıkacak

yer, merdiven.

ma'reke, A. a. Savaş alanı.

mârik, A. a. Hak dinden çıkan.

mârid, **mârîde**, A. s. 1. İnâççı.

2. Aldatıcı, kandırıcı. [ç. merede].

ma'rife, A. a., s. Anlam ve kavramı belirtilmiş söz.

ma'rifet, A. a. 1. Bilme, biliş. 2.

Ustalık. 3. Ustalıkla yapılmış

olan şey. 4. Tuhaf, garip durum.

5. Aracı, ikinci el. • *Ma'rifet nazariyesi*,

(Fel.) Fransızca *epistemologie* (bilgi kuramı)

karşılığı.

mârîstan, F. a. [mâr-istan] 1.

Yılanı bol yer. 2. (Bimaristan

kısaltması) hastane.

marîz, **marîze**, A. s. [maraz'dan]

Hasta, hastalıklı. (Ed. Ce.): • *Fikr-i marîz*; *ruh-i marîz*;

sîma-yî marîz; *zevk-i marîz*.

marîzane, F. be. Hastalıklı. Marizcesine.

marpiç, F. a. Marpuç.

marr, **marre**, A. s. [mürur'dan]

Geçen, geçici. • *Marr-ül-beyan*,

marr-üz-zikr, söylenmiş, yukarıda

geçmiş olan.

marrîn, A. a. [mar'dan] Ge-

çerler. • *Marrîn ü âbirin*, ge-

-hus; geçenler. Gelen giden.

mârsus, **marsuse**, A. s. [rasîn'den]

Bir birine yanaştırılmış, sağlam.

ma'rif, **ma'rufe**, A. s. [irfan'dan]

1. Bilinen, tanınmış. 2. Ünlü.

3. Şeriatın emrettiği, iyi bulup beğendiği.

• *Emri bil-maruf nehî an-il-münker*, şe-

riatin emirlerini ve yasaklarını halka bildirme. *K a v l-i ma'ruf*, ünlü söz.

ma'rufiyet, A. a. Ünlülük. Bilinmişlik.

Marut, A. a. Harut'un arkadaşı.

ma'ruz, **ma'ruza**, A. s. **1.** Arz olunmuş, arz olunan. **2.** Bir şeyin karşısında bulunan. **3.** Serilmiş, sergi gibi yayılmış. **4.** Sunulmuş, verilmiş. **5.** Söylenilmiş, denilmiş. • *Ma'ruz-i bendegânemdir*, -çaker-i keminelidir, -daiyanemdir, türlü dilekçe ve büyüklere hitap biçimleri; *el-ma'ruz*, akrandan akrana yazılabilecek hitap; *evrak-i ma'ruza*, hedaya-yi ma'ruza, sunulan kâğıtlar, armağanlar.

ma'ruzat, A. a. [maruz ç.] Küçükten büyüğe bildiren, sunulan şeyler.

marzî, A. a. [rıza'dan] Razılık, hoşnut olma. • *Gayr-i marziye*, beğenilmemiş.

mas, **mass**, **mass'a**, A. a. Emme. Emerek çekme. Soğurma.

masabîh, A. a. [misbah ç.] Işıklar. Meşaleler. Kandiller.

mas'ad, A. a. (*sad*, *ayın* ile) **1.** Yukarıya çıkacak yer. **2.** Merdiven, ip merdiven. [c. masaid].

mâsadak, A. a. [mâ-sa-dak] Uygun, tıpkı.

masadir, A. a. [masdar ç.] Mastarlar. Nesne çıkan yerler.

Masahif, A. a. [mushaf ç.] Mushaflar.

masaib, **masayib**, A. a. [musibet ç.] Musibetler.

masalih, A. a. [maslahat ç.] İşler. • *Ashab-i masalih*, *erbab-i masalih*, hükümet dairelerinde işleri olan kimseler, bu işlerin peşinde olanlar.

masari', A. a. [mısra ç.] Mısralar, dizeler.

masarif, A. a. [masraf ç.] Masraflar, harcamalar, harcananlar. [ç. masarifat].

masayib. Bkz. masaib.

masdar, A. a. [sudur'dan] **1.**

Bir şeyin çıktığı yer, kaynak, temel. **2.** (Dilb.) Eylemlerin çıktığı adlar ki, o l a y a aracılık ederler, fakat zaman bildirmezler. • *Masdar-i mimî*, (A. Dilb.) başında m harfi bulunan mastar. [ç. masadir].

masdariyye, A. a. Tanzimat'tan önceleri şaraptan ve daha bazı maddelerden alınan vergi.

masdariyyet, A. a. Mastarın anlatmak istediği oluş anlamı.

masduk, **masduka**, A. s. Doğru söz, gerçek.

masdur, **masdure**, A. s. **1.** Gönderilmiş, yollanmış olan. **2.** Göğsü incinmiş ya da ağrımış olan.

mâsebak, A. a. [mâ-sebak] Sebkat eden. Geçen, geçmiş.

mâselef, A. a. [mâ-selef] Geçmiş, önceki.

mashub, **mashube**, A. s. Birlikte alınmış, birlikte götürülen.

mashuben, A. be. Birlikte olduğu halde. Yanında bulunarak.

mashara, A. a., s. 1. Zevklenme, eğlenme. 2. Gülünç. 3. Kepaze. 4. Tuhafıklar yapan.

masîr, A. a. [sayruret'ten] Sürüp giden.

mâsiva, A. a. [mâ-siva] Bir şeyden gayrı olan şeylerin tümü. Yaradandan, Tanrı'dan gayrı tüm varlıklar. Dünya ilgileri. • *Terk-i mâsiva*, dünyadan geçmek, Tanrı'dan gayrı her şeyle ilgiyi kesmek.

ma'siyet, A. a. [asa'dan] 1. İsyan. 2. Günah.

masl, A. a. Kan ve sütün içinde doğal olarak bulunan su. • *Masl-ud-dem*, serum.

maslahat, A. a. [sulh'tan] 1. Barış, rahatlık, iyilik yolu. 2. İş. Husus, madde, keyfiyet. 3. Önemli iş. *Bkz.* limaslahatin.

maslahatgüzar, F. a., s. [maslahat-güzar] 1. İş bitiren, işbilir. 2. Elçi vekili, işgüder.

masli, **masliye**, A. s. Serumla ilgili.

maslub, **maslube**, A. s. [salb'den] 1. Asılmış. 2. Asılarak öldürülmüş.

masluben, A. be. Asılarak, asılma suretiyle.

masnu', **masnu'a**, A. s. [sun'dan] 1. Sanatla yapılmış. 2. Uydurma düzme.

masnu'at, A. a. [masnu' ç.] 1. El ya da makineyle yapılmış şeyler. 2. Uydurma, düzme şeyler.

masraf, A. a. [sarf'dan] C e p t e n çıkan para. • *Masraf nazırı*, askerlik dairesinde muha-

sebe başkanı.

masru', **masru'a**, A. s. Saraya tutulmuş, saralı.

masruf, **masrufe**, A. s. [sarf'dan] 1. Harcanmış. 2. Harcanan, kullanılan. 3. Başka yana çevrilmiş, giderilmiş.

mass. *Bkz.* mas.

mastaba, **mıstaba**, A. a. Peyke, sedir.

mastur, **masture**, A. s. [satr'dan] Çizilmiş, yazılmış.

ma'sum, **ma'sume**, A. s. [ismet'ten] 1. Masum. Suçsuz. 2. a. Küçük çocuk.

ma'sumane, F. be. Masumcasına.

ma'sumiyyet, A. a. Masumluk.

masun, **masune**, A. s. [savn'dan] Korunmuş, korunan.

masuniyyet, A. a. Sağlamlık, eminlik. Korunma. Dokunulmazlık. • *Masuniyyet-i teşriiyye*, milletvekilliği dokunulmazlığı.

ma'sur, A. s. Sıkılmış, suyu ya da yağı çıkarılmış.

ma'suriyyet, A. a. Sıkılma, suyu ya da yağı çıkarılma.

maşallah, A. tam. Allah'ın isteği, Tanrı her ne isterse.

ma'şer, A. a. [işret'ten] Birlikte yaşar insanlar topluluğu. Tayfa. Takım.

ma'şerî, A. s. Topluluğa ait. (XX. yüzyıl).

mâşi, **mâşiyye**, A. s. [meşyeden] Yürüyen, ayakla yürür.

maşıta, A. a. Kadın tuvaleti yapan kadın.

maşiyen, A. be. Yürüyerek. Ya-

- ya olarak.
- maşrık, meşrık**, A. a. [şark'tan] Güneşin doğduğu yer ya da yön. [ç. meşarık].
- maşuk, maşuka**, A. s. [aşk'tan] Sevilen.
- maşuka**, A. s. [aşk'tan] Sevilen kadın.
- maşukiyet**, A. a. Sevilme durumu. *Sevilen kimsenin durumu.*
- mat**, F. a. Satrançta yenilgi.
- matabî**, A. a. [matbaa ç.] Matbaalar, basımevleri.
- matabih**, A. a. [matbah ç.] Mutfaklar.
- mataf, mutaf, metaf**, A. a. [tavaf'tan] Tavaf edecek yer. Etrafında dönüp dolaşılacak yer.
- matalî**, A. a. [matla' ç.] Matlalar.
- matalib**, A. a. [matlab ç.] İstenen şeyler.
- matar**, A. a. Yağmur. [ç. emtar].
- matavi**, A. a. [matvi ç.] Kıvrımlar.
- mataya**, A. a. [matiyeye ç.] Binek hayvanları.
- matbaa**, A. a. [tab'dan] Matbaa, basım evi, • *Matbaa-i Âmiri*, Devlet Basımevi (XIX. yüzyıl).
- matbah**, A. a. [tabh'tan] Mutfak. Yemek pişirilen yer.
- matbu, matbua**, A. s. [tab'dan] Basılmış şey.
- matbuat**, A. a. [matbu ç.] Basılmış şeyler. Kitaplar, (en çok) gazeteler, basın (XIX. yüzyıl).

- matbuh, matbuha**, A. s. [tabh'tan] **1.** Pişirilmiş. **2.** Kaynatılmış, haşlanmış (ilaç).
- matbuhat**, A. a. Kaynatılmış ilaçlar, pişirilmiş yemekler.
- mate**, A. ey. Öldü.
- matekaddem**, A. a. [matekaddem] Geçmiş zaman.
- matem**, A. a. **1.** Bir ölü için ağlaşıp siyaha bürünme. Yaş. **2.** Ölü için ağlama. **3.** Kader, yaslı bulunma. **4.** Muharrem ayının ilk on gününde imam Hüseyin için yas tutup mersiye okuma âdeti. (Ed. Ce.): • *Matem-i berpâ; -saadet; -sukut; eda-yi matem; girye-i matem; hücre-i matem; neşaid-i matem; siyah-i m a t e m; ye's-i matem; zemin-i matem.*
- matemdar**, A. s. [matem-dar] Matemli, acılı.
- matemgede**, A. a. [matemgede] Yas evi.
- matemgîr**, F. s. [matem-gîr] Yas tutma. [ç. matemgîran].
- matemî**, A. s. Yaslı.
- matemzede**, F. s. [matemzede] Yasa tutulmuş, yaslı. [ç. matemzedegân].
- matfi**, A. s. [itfa'dan] Söndürülmüş.
- mathun, mathune**, A. s. [tahn'dan] Öğütülmüş.
- matlyye**, A. a. Binek hayvanı.
- matla'**, A. a. [tulû'dan] **1.** Güneş ya da başka bir yıldızın doğması, tulû. **2.** Bunların doğması, tulû. **3.** Bunların doğdukları yer. **4.** (Ya.) Kasi-

de ya da gazelin ilk beyti. [ç. matali].

matlab, A. a. [taleb'den] 1. İstek, istenilen şey. 2. Konu, mesele, sorun.

matlub, **matlube**, A. s. [talebden] 1. İstenilen, aranan şey. 2. Alacak. Ödünç verilmiş. [ç. matlubat].

matmah, A. a. Göz dikilen şey. Göz konulan yer.

matmu', A. s. [tama'dan] Tamah olunmuş; hırsla istenen her şey.

matmur, **matmure**, A. s. Toprak altına konulmuş, gömülmüş.

matmure, A. a. 1. Yeralında öteberi saklamaya mahsus yer. 2. Mezar.

matrah, A. a. [tarh'tan] Tarh edilecek yer. Tarh olunacak nesne.

matrak, **mitrak**, A. a. 1. Sopa. Değnek. 2. Talimci şişi.

matrud, **matrude**, A. s. [tard'dan] Kovulmuş.

matruh, A. s. [tarh'tan] 1. Atılmış. 2. Belirtilip kesilmiş (vergi). 3. Temeli atılmış (bina). • *Matruhinminh*, (Mat.) eksilen.

matruş, A. s. Sakalı tıraşlı, sakalsız.

ma'tuf, **ma'tufe**, A. s. [atf'tan] 1. Eğilmiş, bir yana doğru dönmüş. Çevrilmiş. 2. Birine isnat olunmuş, birinindir denilmiş.

ma'tuh, **ma'tuhe**, A. s. Buna-
mış, bunak.

ma'tuk, **ma'tuka**, A. s. [itak,

atak'tan] A z a t olunmuş (kimse), azatlı.

ma'tumat, A. ç., a. Yenecek şeyler.

ma'tun, **ma'tune**, A. s. [ta'n, taun'dan] 1. Tânedilmiş, yaralı. 2. Vebaya tutulmuş.

ma'tunen, A. be. Vebaya tutularak.

matvi, **matviyye**, A. s. [tayy'dan] 1. Kıvrılmış, bükülmüş. Kıvrılarak toplanmış. 2. Bir şeyin içine sarılmış. Sarılı.

matviyyen, A. be. Sarılı olduğu halde. Bir şeyin içine sararak.

ma'üne, A. a. Mavna.

maunet, A. a. [avn'den] 1. Yardım. 2. Azık, yolda yiyecek şey.

mavaka', A. a. [ma-vaka'] Vaki olan, olup geçen.

mavera', A. a. [ma-vera'] Bir şeyin arkasında, ötesinde bulunan, öte.

maveraî, **maveraîyye**, A. s. Öteye, öteki âlemden.

mavtın, A. a. [vatan'dan] Vatan, yer. Yerleşilip oturlan yer.

maye, F. a. 1. Bir şeyin yapıldığı asıl madde, maya. 2. Gereкли nesne. 3. Para, mal. 4. Bilgi. • *Bkz. Furumaye, sermaye.*

mayedar, F. s. [maye-dar] Kudretli, paralı. [ç. mayedaran].

mayenkasemiyet, A. a. [mayen-kasemiyet] Fransızca *divisibilite* (bölünebilme) karşılığı.

mayetehallel, A. a. [ma-yete-hallel] Hallolunabilir. Eritilebilir.

mayi, **mayia**, A. s. Sıvı. Su gibi akan. Su halinde bulunan. [ç. mayiat].

mayiyyet, A. a. Sıvı halinde olma niteliği.

ma'yub, **ma'yube**, A. s. [ayb'dan] **1.** Ayıplanan. **2.** Bir ekşiği, k u s u r u olan.

ma'yubat, A. a. [ma'yub ç.] Ayıplanacak şeyler, eksiklikler.

mayu'kal, A. s. [ma-yu'kal] Anlaşılır.

mayu'kes, A. s. [ma-yu'kes] **1.** Aksedilebilir. **2.** (Man.) Evrilir.

mayu'refiyyet, A. a. [mayu'refiyyet] Fransızca *cognoscibilite* (bilinirlik) karşılığı (XX. yüzyıl).

mayüfhemiyet, A. a. Fransızca *concevabilite* (kavranabilirlik) karşılığı (XX. yüzyıl).

mazahir, A. a. [mazhar ç.] Eşyanın görüldüğü yerler.

mazaik, **mazayık**, A. a. [mazik ç.] Dar yerler.

mazalim, A. a. [zulm ç.] Zulümler, haksızlıklar.

mazalle, A. a. [zill'dan] Gölgelek.

mazamîn, **muzamîn**, A. a. [mazmun ç.] Mazmunlar.

mazanna, **mazinna**, A. a. [zan'dan] **1.** Hakkında kuşku lanılan. **2.** Ermiş sanılan. • *Mazanna-i hayr*, kendisinden yalnız iyilik umulan kimse; -*ki-ramdan*, e r m i ş sanılanlardan; -*su'*, kendisinden bir k ö-

t ü l ü k beklenen kimse.

mazarr, A. a. [mazarrat ç.] Mazarratlar.

mazarrât, A. a. [mazarrat ç.] Zararlar.

mazarrat, A. a. [zarar'dan] Zarar verme, dokunma.

mazbata, A. a. [zabt'tan] Bir toplantıda konuşulanların sonucunun yazılı biçimi.

mazbut, **mazbute**, A. s. [zabt'tan] **1.** Zaptedilmiş, ele geçirilmiş. **2.** Deftere yazılmış. **3.** Hatırda tutulmuş. **4.** Derli toplu. **5.** Muhafaza altında, korunmuş. **6.** Belli, belirtilmiş.

mazbutat, A. a. [mazbut ç.] Mazbut olan şeyler.

ma'zeret, A. a. [özr'den] **1.** Elde olmadan suç, kabahat işleme. **2.** Zorunlu nedenlerini söyleyerek bağış dileme.

mazg. Bkz. madg.

mazhar, A. a. [zuhur'dan] **1.** Bir şeyin çıktığı, görüldüğü yer, böyle bir kimse. **2.** Nail olma, şereflenme, onurlanma.

mazhariyyet, A. a. Elde etme, nail olma.

mazinna. Bkz. mazanna.

mazi, **maziyye**, A. s. Geçen, geçmiş. • *Ezmine-i maziyye*, *zaman-i mazi*, geçmiş zaman, geçmiş zamanlar.

mazi, A. a. (Dilb.) Geçmiş zaman. • *Elmazi lâyüzker*, geçmiş şey bir daha söylenmez.

mazik, A. a. [zik'tan] Dar yer, sıkıntılı yer.

mazille, A. a. Kıldan yapılmış büyük çadır.

mazlum, mazlume, A. s. [zulm'den] 1. Zulüm görmüş. 2. Sessiz, yavaş kimse.

mazlumane, F. s., be. [mazlum-ane] 1. Zulüm görmüşe yakışır biçimde. 2. Sessizce, sessizlikle.

mazlumîn, A. s. [mazlum ç.] Zulüm görmüş kimseler.

mazlumiyyet, A. a. Zulüm görmüslük. 2. Sessizlik, yavaşlık. (Ed. Ce.): • *Mazlumiyyet-i yetimane; hava-yi mazlumiyyet; rikkat-i mazlumiyyet; ye's-i mazlumiyyet*,

mazmaza, A. a. Abdest alırken ağza su alma, ağız çalkalama.

mazmun, A. a. [zam'dan] Ötreyle, zammeyle okunan.

mazmun, A. a. [zım'dan] 1. Anlam, kavram. 2. Nükteli, cinaslı güzel söz. • *Bikr-i mazmun*, ilk kez söylenmiş mazmun.

mazmunperdaz, F. s. [mazmun-perdaz] Mazmun söyleyen, mazmun düzen.

maznun, **maznune**, A. s. [zandan] 1. Zan altında bulunan, kendisinden kuşkulanan. 2. Şüpheli. 3. Bir suç için muhakeme ve ithamdan önce sorguya çekilen. 4. Sanık. [ç. maznunîn].

mazrub, madrub, A. s. [darb, zarb'dan] 1. Dövülmüş. 2. Basılmış, damgalanmış. 3. (Mat.) Çarpılan. • *Mazrubun fih*, çarpan, [ç. mazruban].

mazrubat, A. a. [mazrub ç.] (Mat.) • *Mazrubata tefrik*, çarpanlara ayırma.

mazrubeyn, A. a. (Mat.) Birbiriyle çarpılan iki sayıdan her biri.

mazruf, mazrufe, A. s. [zarf'tan] 1. Zarf içinde bulunan. Kalıp, kılıflı. 2. Ekli, bir yazının zarfı içine konan. [ç. mazrufat].

mazrufen, A. be. Zarf içinde. Kapalı olarak.

mâzû, F. a. Mazı.

ma'zul, ma'zule, A. s. Memuriyetten çıkarılmış. [ç. ma'zulîn].

ma'zulen, A. be. Azledilmiş olarak.

ma'zuliyyet, A. a. İşinden çıkarılma durumu.

ma'zur, ma'zure, A. s. [özr'den] Özürlü. Özürlü olan.

mea. Bkz. mia.

meab, A. a. 1. Geri dönülecek yer. 2. Sığınılacak yer. • *Şevketmeab, fazailmeab*, şevketin, erdemnin dönüp sığındığı vücut, kimse.

mead. Bkz. maad.

meal, A. a. Anlam, kavram. • *Bimeal*, anlaşılma; *hakikatmeal*, gerçek, içt en. *Hulâsa-meal*, anlamının özü.

mealen, A. be. Kavram yönünden, harfi harfine olmayarak.

mealperver, F. s. [meal-perver] Mana anlatan. Anlamalı.

meatib, A. ç., a. 1. Gerekli şeyler. 2. İstenen şeyler.

meas, A. a. (se ile) Mezhep,

meslek.

measim, A. a., ç. Günah edilecek yerler; günahlar.

measir, A. a., ç. Güzel sesler, izler, nişanlar. • *Measir-i bergüzide*, seçme güzel eserler, izler.

mebad, **mebada**, F. ün., a. Sakin olmaya ki!...

mebadî, A. a. [mebde ç.] Başlangıçlar, ilkeler. • *Mebadi-i âliye*, eflaki hareket ettiren ruhlar; *mebadi-i ulâ*, ilk ilkelere; *mebadi-i ulûm*, ilk bilgiler, bilgi başlangıçları; *mebadi-i nihayât*, oruç (savm), namaz (salât), hac, zekât olan İslamın dört temeli.

mebahis, A. a. [mebhas ç.] 1. Arama, araştırma yerleri. 2. Araştırma ya da tartışma konuları.

mebalig, A. a. [meblâğ ç.] Akçe miktarları. Paralar.

mebanî, A. a. [mebni ç.] 1. Yapılar, binalar. 2. Temeller.

mebde', A. a. 1. Başlangıç. 2. Kaynak, kök. 3. Bilgilerin ilk kısımları. 4. (Tas.) Tanrı gerçeğine erişmek için bir salikin ilk noktası. 5. Fransızca *principe* (ilke) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Mebde-i aslî*, Fransızca *archetype* (ilkörnek) karşılığı. [ç. mebadî].

mebdetiyet, A. a. Başlangıç olma işi.

meberrat, A. ç., a. Şevap için yapılan işler.

mebguz, A. s. [bugz'dan] Sevilmemiş, nefret olunmuş.

mebhas, A. a. 1. Arama, araştırma yeri. 2. Araştırma, fikir söyleme konusu, tartışma. XX. yüzyılda *-logie* (-bilim) sözü bununla karşılanmıştır. • *Mebhas-ül-esmar*, *mebhas-ül-ezhar*, *mebhas-ül-uruk*, irkibilim.

mebhur, A. a. [bühr'den] Har har soluyan. Solugan.

mebhus, **mebhuse**, A. s. Sözü edilmiş, sözü geçmiş. • *Mebhusün anh*, sözü geçmiş nesne. Sözü edilen nesne.

mebhut, A. s. [beht'ten] Sersem, şaşkın.

mebî', A. s. [bey'den] Satılmış mal.

mebît, A. a. [beyt'ten] Geceleyecek yer.

me'biz, A. a. Dizkapağının arkasındaki çukur.

mebiz, A. a. [beyza'dan] Yumurtalık.

meblâğ, A. a. Akçe miktarı, para.

meblû', A. s. [bel'den] Yutulmuş.

meblûl, A. s. Islanmış, ıslak. Nemli, yağ.

mebna, A. a. 1. Yapı yeri, temel. 2. Yapı. [ç. mebanî].

mebniyy, A. s. 1. Yapılmış, kurulmuş. 2. Bir şeye dayanan. 3. ...den ötürü. 4. (A. Dilb.) Son harfi hiçbir şekilde değişmeyen sözcük. • *Mebni alel-hikâye*, bir hikâyeden çıkarılma ya da bir hikâyeye dayanmış olan söz; *mebni aleyh*, üzerine kurulmuş olan.

mebrur, mebrure, A. s. [birr-
den] Beğenilmiş, hayırlı, ya-
rarlı. • *Hidemat-i mebrure*,
hayırlı, beğenilmiş hizmetler.
mebruz, A. s. Sunulmuş, açığa
çıkartılmış ortaya konmuş.
mebsus, A. s. 1. Saçılmış, da-
ğılmış. 2. Yayılıp herkesçe du-
yulmuş.
mebsut, mebsuta, A. s. 1.
Açılmış, yayılmış. 2. Uzun uza-
dıya anlatılan. • *Zamme-i me-
busata*, o sesi.
meb'un, A. s. Orospu huylu er-
kek.
meb'us, meb'use, A. s. 1. Gön-
derilmiş, gönderilen. 2. Pey-
gamber olarak gönderilmiş
(kimse). 3. Halkça seçilip mec-
lise gönderilmiş (kimse), millet-
vekili. 4. Öldükten sonra diril-
tilmiş olan.
meb'usan, A. a. [meb'us ç.]
Mebuslar, milletvekilleri, say-
lavlar. • *Meclis-i mebusan*,
u l u s a l meclisin üyeleri halk-
ça seçilmiş olanı, Millet Mec-
lisi.
mebzul, mebzule, A. s. [bezl-
den] Bol.
mebzuliyet, A. a. Bolluk. Esir-
gememe.
mecaa, mecaat, A. a. Açlık.
mecal, A. a. 1. Güç, kuvvet. 2.
İmkân, olanak, fırsat. *Bkz. bi-
mecal*.
mecali, A. a. [meclâ ç.] Ayna-
lar.
mecalis, A. a. [meclis ç.] Mec-
lisler.
mecami', A. a. [mecma ç.] 1.

Toplanılan yerler. 2. Mecmu-
alar, dergiler.

mecami', A. a. [mecmu'a ç.]
Dergiler.

mecamir, A. a. [micmer ç.] Bu-
hurdanlar.

mecanîn, A. a. [mecnun ç.]
Deliler, akıl hastaları. • *Dar-
ül-mecanîn*, tımarhane, akıl
hastanesi.

mecarî, A. a. [mecra ç.] Yollar,
suyolları, akıntı yerleri.

mecaz, A. a. [cevaz'dan] Ger-
çek anlamıyla kullanılmayıp
benzerlik ve benzetmeyle baş-
ka bir anlamda kullanılan söz.

mecazen, A. be. Gerçek değil
de mecaz yoluyla.

mecazî, mecaziyye, A. s. Me-
caz ya da eğretilmeye ait
olan, ruhsal ya da tasavvufî
olan. Gerçek anlamda olma-
yan. • *Aşk-i mecazî*, dünyada-
ki güzelleri sevmek ki, gerçekte
bu yolla Tanrı'yı s e v m e k;
dost-i mecazî, 1. Gerçek ol-
mayan dost. 2. Tasavvufî sev-
gili. • *Mülk-i hakikî ve meca-
zî*, Tanrı'nın gerçek ve ruhsal
âlemi.

mecazib, A. a. [meczub ç.]
Meczuplar.

mecbul, mecbule, A. s. [cibil-
let'ten] Yaratılmış, yaratılışın-
da bir hal ya da sıfat bulunan.

mecbur, mecbure, A. s.
[cebr'den] Zor görmüş, zorla
bir işe girişmiş.

mecburen, A. be. 1. Zorla, zo-
runlu olarak. 2. Gönlü alınmış
olarak.

meçburî, meçburiyye, A. s. Zor altında, yapma zorunda. • *Hizmet-i meçburiye*, yapma zorunda bulunulan hizmet.

meçburiyyet, A. a. Zor. Zora tutulma.

meccan, A. s. Bedava, ücretsiz, parasız.

meccanen, A. be. Bedava olarak, parasız.

meccanî, meccaniyye, A. s. Bedavacı, parasız.

meçd, A. a. Büyüklük, ululuk. Şan, şeref. • *Dame meçdühu*, ululuğu sürsün; *sure-i meçd*, Kur'an'ın ilk suresi.

meçellât, A. a. [meçelle ç.] Kıtaplara.

meçelle, A. a. 1. Kitap. 2. ö. a. Fıkıh'ın muameleye ait bölümü. Fıkıhtan yeni yaşama (XIX. yüzyıl) uygulanmış medeni kanun bölümleri.

meçhud, A. a. [cehd'den] Çalışılmış, uğraşmış. Güç, kuvvet. • *Bezl-i meçhud, sarf-i meçhud*, olanca gücüyle.

meçul, meçhule, A. s. [cehl'den] 1. Bilinmeyen, meçhul. 2. (Dilb.) Edilgen. • *Meçul-ül-ahval*, neyin ve kimin nesi olduğu bilinmeyen; *meçul-ün-neseb*, kimin çocuğu olduğu bilinmeyen. [ç. meçhulât].

meçhuliyyet, A. a. Bilinmezlik.

meçî, A. a. Gelme, geliş.

meçid, A. s. [meçd'den] Şan ve şeref sahibi. Tanrı sıfatı. • *Abd-ül-meçid*, Tanrı kulu.

meçidî, meçidiyye, A. s., a.

Mecit'le ilgili. • *Mecidiyye altını*, Abdülmecit zamanında çıkarılmış altın lira; *Mecidiyye nişanı*, Abdülmecit zamanında çıkarılmış nişan; *sîm meçidiyye*, yirmi kuruş değerinde gümüş para; *meçidiyye çeyreği*, beş kuruşluk gümüş para.

meclâ, A. a. 1. Çıkma, görünme yeri. 2. Ayna.

meclis, A. a. [cülûs'tan] 1. Oturacak, toplanılacak yer. 2. Bir iş konuşmak için bir araya gelmiş insan topluluğu. 3. Devlet işleri için bir başkanla üyelerden oluşturulmuş topluluk. • *Meclis-i âyan*, Osmanlı İmparatorluğu'nda iki millet meclisinden üyeleri hükümetçe seçilen, senato; -*hass-i vükelâ*, kabine toplantısı; -*kebir-i maarif*, eğitim işleri kurulu (XIX. yüzyıl); -*maliye*, maliye nezareti danışma kurulu (XX. yüzyıl); -*meçusan*, Osmanlı İmparatorluğu döneminde iki millet meclisinden üyeleri halk tarafından seçileni, millet meclisi; -*şer'*, şeyhülislam kapısında ya da kadıların yanında kanun hükmü alınmak üzere yapılan toplantı; -*vükelâ*, kabine toplantısı; *def-i meclis*, bir toplantıya son verme; *sadr-i meclis*, bir toplantıda başkanlık yeri.

meclüb, meclûbe, A. s. [celb'den] 1. Başka yerden getirilmiş olan. 2. Tarafılığı kazanılmış bulunan. 3. Tutkun. [ç.

meclûbin].
meclûbiyyet, A. a. Tutkunluk.
mecma', A. a. 1. Toplanılan yer.
 2. Kavuşulan yer, nokta. • *Mecma'î b a h r e y n*, *mecma-ül-bahreyn*, iki deniz ya da büyük suyun kavşağı.
mecmer, **mecmere**, **micmer**, **micmere**, A. a. Tütsü yapılan kap, buhurdan.
mecmu', **mecmu'a**, A. a. [cem'den] Toplanmış, bir araya getirilmiş şey, tüm, top.
mecmu'a, A. a. 1. Toplanılıp biriktirilmiş şeylerin tümü. Koleksiyon. 2. Seçilmiş yazılardan oluşturulmuş yazma kitap. 3. Türlü konulardan söz etmek üzere çıkarılan r i s a l e, dergi (XIX. yüzyıl).
mecmu'an, A. be. Toptan, birden. Hep.
mecmu'iyet, A. a. Bütünlük, tümlük, tamlık.
mecnun, **mecnune**, A. s. [cinden] 1. C i n tutmuş, çıldırmış, deli divane. 2. Aşırı tutkun, aşk yüzünden kendini kaybetmiş. [ç. mecanîn].
Mecnun, A. a. Leylâ'yla Mecnun öyküsünün erkek kahramanı, Kays.
mecnunane, F. s., be. [mecnunane] D e l i c e. Divanelere yakışır biçimde.
mecnuniyyet, A. a. Delilik.
mecra, A. a. 1. Suyun aktığı yatak, suyolu. 2. Bir işin oluş ya da bir havadisın yayılma yolu. 3. Bedendeki ahlatın akıştığı y o l. • *Mecra-yi tabî*,

bir şeyin normal durumlardan geçişi.

mecruh, **mecruha**, A. a. [cerh'ten] 1. Yaralı, yaralanmış. 2. Kanıtlarla reddolunmuş, b a t t a l edilmiş. [ç. mecruhîn].

mecrur, **mecrure**, A. a. [cerr'den] 1. Çekilmiş, sürüklenmiş. 2. (A. Dilb.) Harf-i cerr ya da ad tamlaması (izafet) durumlarında son harfi ile okunan sözcüğün durumu. [ç. mecrurat].

mec'ul, **mec'ule**, A. s. Yeni yapılmış, yeni konulmuş olan.

mec'ur, **mec'ure**, A. s. [ecr'den] Ecr, sevap ve mükâfat kazanan.

mecus, A. a. Zerdüş'te dininde bulunan halk.

Mecusî, A. s., a. Mecus dininde bulunan. Ateşe tapan ya da bunlara mensup, bunlarla ilgili.

meczub, **meczube**, A. s. 1. Kendine doğru çekilmiş, bir tarafa çekilmiş. 2. Tanrı sevgisine tutulmuş, bu yüzden kendinden geçmiş. 3. Divane. Aptal. [ç. meczubîn].

meczubiyyet, A. a. Birine doğru gönül akması.

meczum, **meczume**, A. s. [cüzam'dan] Miskin illetine tutulmuş, cüzamlı.

meczum, **meczume**, A. s. [cezme'den] 1. Kesilmiş, kesin olarak karar verilmiş. 2. (A. Dilb.) Son harfi harekesiz olarak seslendirilen sözcük.

med, medd, A. a. 1. Uzatma, uzanma. 2. Yayma, döşeme. 3. Bir harfi gereğinden fazla uzatarak seslendirme. 4. Deniz suyunun yükselip kabarması. 5. Seriyeye naiplerinin hizmet zamanlarının uzatılması. • *Medd-i basar*, uzağı görme, presbit; *-bisat*, halı, kilim yayma; *-nazar*, görebildiği kadar, göz alımı; *-yed*, el uzatma; *medd ü cezr*, gelgit; *harfi-medd*, Arapçada hemzeyle elifin birleşmesi.

meda, A. a. 1. Mesafe. 2. Son. Erek.

medahik, Bkz. madahik.

medahil, A. a. [medhal ç.] Girişler, girilecek yerler.

medain, medayin, A. a. [medine ç.] Şehirler, kentler.

Medain, A. a. Eski İran'ın Dicle civarında yedi kenti olup, İslam fetihleri sırasında başkenti oluşturuyordu.

medami', A. a. [medma' ç.] Gözyaşları.

medar, A. a. [devr'den] 1. Dönen bir şeyin merkezinde dandığı yer. Çevresinde dönen nokta. 2. Neden, sebep, vesile, vasita, aracı. 3. (Gökb.) Bir gezegenin güneş çevresinde dönerken çizdiği daire, yörünge. 4. (Coğ.) Ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki daire olup, güneş onların hizasına dek varıp geri döner; bunlardan kuzeydeki *medar-i sere-tan*, yengeç dönencesi, güneydeki *medar-i cedi*, oğlak

dönencesi. • *Medar-i maişet*, geçim aracı yolu.

medaric, A. a. [medrec ç.] Merdivenler. Yollar, meslekler.

• *Aric-i medaric-i ikbal*, yükselme merdivenlerine çıkan.

medaris, A. a. [medrese ç.] Medreseler. • *Medaris-i sahn*, *-semaniye*, İstanbul'da Fatih Camii etrafında bulunan sekiz medrese.

medayih, A. a. [medih ç.] 1. Övülmeye değer davranışlar. 2. Övmeler.

medayin, Bkz. medain.

medd, Bkz. med.

meddah, A. s. [medh'ten] 1. Aşırı öven. 2. a. Söyleyiş taklitleriyle hikâyeler anlatan kimse.

me'debe, A. a. 1. Ziyafet, şölen. 2. Dügün yemeği.

meded, A. a. 1. Yardım. 2. ün. Eyvah, aman, yazık!

mededcu, F. s. [meded-cu] Yardım arayan. [ç. mededcuyan].

mededhah, F. s. [meded-hah] Yardım isteyen; sığınan.

mededkâr, F. s. [meded-kâr] Yardımcı.

mededres, F. s. [meded-res] Yardıma yetişen, yardımcı. [ç. mededresan].

medeni, medeniyye, A. s. [medine'den] 1. Kentli. Kent halkından olan. 2. Çölde yaşamayan, vahşi olmayıp kentli ve bilgili olan, uygar. 3. Bir ülkeye ait, ülkeyle ilgili olan. 4. Arabistan'ın Medine kentine ait olan. • *Medeniyy-üt-tab'*,

yaradılıştan toplu olarak yaşama zorunda bulunan insan; *akvam-i medeniyye*, uygar uluslar; *hukuk-i medeniye*, medeni haklar; *kanun-i medenî*, toplumunun ilişkilerini saptayan yasa, medeni kanun, yurttaşlar yasası, *kavanin-i medeniyye*, medeni esaslar kanunu; *vazaif-i medeniyye*, yurttaşlık ödevleri (XIX. yüzyıl).

medeniyyet, A. a. 1. Kentlilik.

2. Hayattan tam yararlanarak iyi ve rahat yaşama, uygarlık (XIX. yüzyıl).

meder, A. a. Kerpiç. Kesik.

medfen, A. a. [defn'den] Ölüleri gömdükleri yer. Mezar.

medfu', **medfu'a**, A. a. [defden] 1. Defolunmuş, öteye itilmiş. 2. Verilmiş, vezneden çıkarılmış.

medfu'at, A. a. [medfu' ç.] 1. Verilen paralar, kasadan çıkan paralar. 2. Hesap defterinde verilen paraların kaydedildiği sütun.

medfun, **medfune**, A. s. [defnden] Gömülmüş. Toprağın içine konulup örtülü kalmış.

medh, A. a. Birinin iyiliğini, iyi şeylerini söyleme. Övme.

medhal, A. a. [dühul'den] 1. Girecek yer. Kapı. 2. Girilecek taraf. Girinti. 3. Başlangıç. 4. Karışma. Parmak. • *Medhal-i kavaid*, dilbilgisine giriş; *zi-medhal*, bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan.

medhiyye, A. a. Birini övmek

için yazılmış kaside. [ç. medhiyyat].

medhul, **medhule**, A. s. [dahl'den] Ayıplanacak kusu ru olan. Dile düşmüş. • *Medhul-i biha*, gerdek olmuş kadın eş; *gayr-i medhul-i biha*, gerdek olmamış nikâhlı.

medhur, **medhure**, A. s. Kovulmuş, uzaklaştırılmış olan.

medhuş, **medhuşe**, A. s. [dehşet'ten] Ürküpkorkmuş. Şaşırmış.

medhuşane, A. be. [medhuşane] Ürkümüş bir halde, ürkümüş gibi.

medid, **medide**, A. s. [meddten] Uzun, çok uzun süren. • *Müddet-i medide*, pek çok zaman.

medih, **mediha**, A. s. [medhten] Övmeye vesile olan şey. Övme konusu.

mediha, A. a. Övme konulu kaside ya da yazı.

medihagû, F. s. [mediha-gû] Öven, övücü. Övgü söyleyen.

medine, A. a. Kent. [ç. medain].

Medine, A. a. Hicaz'da Muhammed Peygamber'in türbesi bulunan kent. Yesrib. Medine-i Münevvere.

medlül, **medlüle**, A. s. [delâlet'ten] Delâlet olunan, gösterilen. Bir sözcük ya da işaretten anlansa n. • *Maani-i medlüle*, anlaşılan anlamlar.

medma', A. a. Göz. Gözyaşı.

medrec, **medrece**, A. a. 1. Basamaklı yol. Merdiven. 2. Dar

yol, d a ğ yolu.

medrese, A. a. [ders'ten] **1.**

Ders okutulan yer. **2.** Ders gören öğrencilerin yatıp kalktıkları vakıf odaların bulunduğu yapı. • *Medresenisîn*, medreseli.

medsus, **medsuse**, A. s. Gömülerek saklanmış olan. Gizli bulunan.

med'uvv, A. s. [davet'ten] Çağırılmış, davet olunmuş, çağırılı.

med'uvven, A. be. Çağırılarak, davet olunarak.

med'uvvîn, A. a. [med'uvv ç.] Davetliler, çağırılanlar, çağrılılar.

medyun, A. s. [deyn'den] Borçlu. Verecekli.

mefad. Bkz. müfad.

mefahîm, A. a. [mefhum ç.] Mefhumlar, kavramlar.

mefahir, A. a. [mefharet ç.] Övünülecek şeyler.

mefail, A. a. [mef'ul ç.] Baş tepeleri. Başlarda saçın ikiye ayrıldığı noktalar.

mefasıl, A. a. [mafsal ç.] Eklemler.

mefasid, A. a. [mefsedet ç.] Bozukluklar. Kötülükler, azdırmalar. Münafıklıklar.

mefatih, A. a. [miftah ç.] Anahtarlar.

meferr, A. a. [fırar'dan] Kaçacak yer. • *Eyn-el-meferr?* Kaçacak yer yok mu?

mefhar, A. s. [fah'r'den] Övünme nedeni. • *Mefhar-i kâinat*, Muhammed Peygamber.

mefharet, A. a. - [fah'r'den] Övünme. Koltuklar kabarma. [ç. mefahir].

mefhum, A. s., a. [feh'm'den] Anlaşılan, anlaşılmış, kavranmış. Kavram. Kelamdan çıkarılan anlam. [ç. mefhumat].

mefhumiyye, A. a. Fransızca *conceptualisme* (kavramcılık) ile *idealisme* (idealizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

mefkud, **mefkude**, A. s. [fakd'dan] **1.** Olmayan, bulunmayan. **2.** Ölü ya da diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse.

mefkudiyet, A. a. Yokluk, bulunmama.

mefkûre, A. a. [fikr'den] Fransızca *ideal* (ülkü) karşılığı (XX. yüzyıl).

meflûc, **meflûce**, A. s. [felc'den] İnmeli. Kimildamaz, oynayamaz halde.

meflûcen, A. be. Felce uğramış olarak.

mefrag, A. a. [ferag'dan] Dökülecek yer, yol.

mefrak, A. a. Baş tepesi. Başın üstünde saçların ikiye bölündüğü yer.

mefred, A. s. Çok büyük, aşırı iri.

mefrug, **mefruga**, A. s. [ferag'dan] Başka birine bırakılmış.

• *Mefrugun bih*, bir kimseye ferag olunan, bırakılan nesne; *mefrugun leh*, bedeliyle kendisine bir şeyin tasarruf hakkı ferag olunmuş kimse.

mefruk, **mefruka**, A. s. [fark'tan] A y r ı l m ı ş; araya baş-

- ka bir şey girmiş.
- mefruş, mefruşe, A. s.** [ferş'ten] Döşenmiş, döşeli.
- mefruşat, A. a.** [mefruş ç.] Ev döşemeye yarayan eşya.
- mefruz, mefruza, A. s.** [farz'dan] **1.** Farz kılınmış, üste borç olan. **2.** Farz olunmuş. Varsayılmış. Yokken var hükmünde tutulmuş.
- mefruz, mefruze, A. s.** (zel ile) [ifraz'dan] Ayrılmış, bölünmüş.
- mefsedet, A. a.** [fesad'dan] **1.** Bozukluk, kötülük. **2.** Karıştırma, azdırma. Fesat kurma.
- mefseka, A. a.** [fisk'tan] Fısk, günah işlenen yer.
- mefsu, mefsuha, A. s.** [fesh'ten] Hükümsüz bırakılmış. Yürürlükten kaldırılmış, battal edilmiş.
- mefsuhiyyet, A. a.** Mefsu olma, yürürlükten kalkma durumu.
- meftu, meftuha, A. s.** [feth'ten] **1.** Açılmış, açık. **2.** Zaptolunmuş, ele geçirilmiş. **3.** Üstün, yani e ile, okunan.
- meftuhiyyet, A. a.** Açılma.
- meftul, meftule, A. s.** [fetil'den] Bükülmüş, fitil haline konulmuş.
- mefnun, meftune, A. s.** [fitne'den] **1.** Büyülenmiş gibi kendine sahip olamayacak derecede tutkun, vurgun. **2.** Bir şeyi çok beğenmekten şaşırılmış halde olan.
- mefnunane, F. be.** [mefnun-ane] M e f t u n l a r a yakışır hal-

de, tutkuncasına, kendinden geçmiş halde.

mefnuniyyet, A. a. Çok tutkunluk, vurgunluk. Pek fazla beğenme.

meftur, mefture, A. s. [fatur'dan] Bıkmış, bezmiş (XX. yüzyıl).

mefturane, F. be. [meftur-ane] Bezmişçesine. Bitkin bir halde.

mefhuriyyet, A. a. Bezginlik, bikkınlık.

meful, mefule, A. s. [fi'l'den]

1. Yapılmış, i ş l e n m i ş, kılınmış. **2.** Bir öznenin yaptığı iş üstünde belli olan. **3.** (Dilb.) Tümlec. • *Mef'ul-i anh*, -den hali; *-bih*, -i durumu; *-fih*, -de durumu; *gayr-i sarih*, dolaylı tümlec; *ileyh* -den durumu; *-mah*, -le durumu; *-minh*, -den durumu; *-sarih*, d ü z tümlec; *ism-i mef'ul*, ortaç, sıfat-eylem.

megak, F. a. Çukur. Mezar, gömüt.

megakçe, F. a. Küçük çukur.

meger, F. il. Meğer. Ancak, şu kadar ki.

meges, F. a. Sinek.

megesran, F. a. [meges-rân] Yelpeze.

meh. Bkz. mah.

mehabet, A. a. [heybet'ten] **1.** Heybet. Celal. Ululuk. Büyük görünmek. **2.** Büyük görülenlerin karşısında duyulan korku.

mehabil, A. a. [mehbil ç.] Dölyatağı yolları.

mehalik, A. a. [mehlike ç.] Kor-

kulu yerler ya da işler.
mehamm, A. a. [mühim ç.]
 Önemli, büyük işler.
mehanet, A. a. Küçültme; kü-
 çük görülme.
mehar, F. a. Y u l a r. • *Küsiste*
mehar, incelmış, gevşemiş yu-
 lar.
meharet, A. a. Beceriklilik. Us-
 talık.
me'haz, A. a. [ahz'den] Bir şe-
 yin alındığı yer. Kaynak.
mehbil, A. a. Dölyatağı yolu.
mehbit, A. a. [hübut'tan] Dü-
 şecek yer; inilen yer.
mehbut, A. s. Korkudan şaşır-
 mış.
mehcur, **mehcure**, A. s. [hicr'den]
 1. Birakılmış, unutulmuş.
 Kullanılmaz. 2. Uzaklaşmış,
 ayrılmış.
mehcuriyet, A. a. 1. Uzaklık,
 ayrılık. 2. Unutulma, bırakıl-
 ma.
mehçe, **ma'hçe**, F. a. Minare,
 kubbe, bayrak direği ucuna
 takılan küçük hilal.
mehd, A. a. B e ş i k. • *Mehd-i*
ulya, padişah annesi.
Mehdârâ-yi vücud olmak,
 dünyaya gelmek, doğmak.
mehdi, **mehdiyye**, A. s. [hü-
 da'dan] 1. Doğru yolu tutmuş
 olan. 2. ö. a. On ikinci imam
 olup Şii inancına göre, yaşa-
 makta ve kıyameti beklemek-
 tedir. • *Sahib-üz-zaman*.
mehdum, **mehdume**, A. s.
 [hedm'den] Yıkılmış, yıkık.
mehdur, A. s. [hedr'den] Zıyan
 edilmiş, yazık edilmiş, boş ye-

re gitmiş.
mehebb, A. a. Rüzgârın estiği
 yer.
mehenk. Bkz. mahakk.
mehere, A. a. [mahir c.] Usta-
 lar, üstatlar.
mehîb, **mehîbe**, **mühîb**, A. s.
 [heybet'ten] 1. Korkulur, kor-
 kunç. 2. Heybetli, azametli.
mehî, A. a. Vakit verme. Bir işi
 belli bir süreye dek bırakma,
 erteleme. • *Alâmehlin*, yavaş,
 vaktinde.
mehleke, **mehlike**, A. a. Teh-
 likeli yer ya da iş.
mehlîka, F. s. [meh'lik] Ay
 yüzlü, güzel.
mehmaemken, A. be. Müta-
 kün olduğu kadar, olabildiğin-
 ce.
mehmum, A. s. Endişeli, dü-
 şünceli.
mehmus, A. s. (he, sin ile) Giz-
 li.
mehmuz, A. s. (A. Dilb.) Asıl
 harflerinden biri hemze olan
 (sözcük). • İlk harf olursa
mahmuz-ül-fa ('esed); ikinci
 harf olursa *mahmuz-ül-ayn*
 (re'y); üçüncü harf olursa
mahmuz-ül-lam (ber') denir.
mehmuz. Bkz. mihmiz.
mehpâre, F. s. [meh-pâre] Ay
 parçası. (Mec.) Çok güzel.
mehperest, F. s. [meh-perest]
 1. Ay'a tapan. 2. (Mec.) Aşık.
mehr, A. a. Mihir. Evlenirken
 erkek tarafından verilen para.
 • *Mehr-i muaccel*, nikâhta ve-
 rilen ağırlık; -*müeccel*, boşan-
 ma ya da ölüm halinde veril-

- mesi kararlaştırılan para.
mehrû, mehrûy, *F. s.* [meh-rû] Ay yüzlü. Güzel. [ç. mehrûyan].
mehtab, *F. a.* [meh-tab] Mehtap.
mehter, *a.* (Farsça mihter sözcüğünden) **1.** Yüksek dereceli hizmetkâr. **2.** Çadırlara bakan uşak. **3.** Binек ya da yük hayvanlarına bakan uşak. **4.** Mızıkacı takımından olan kimse. **5.** Tanzimat'tan biraz önce Babîâlî çavuş ya da kavası. **6.** Rütbe, nişan müjdecisi, çaylak.
mehteran, *a.* [mehter c.] Mehterler. • *Mehteran-i alem*, bir vezirin alemiyle birlikte bulunan bando takımı; -*hayme*, çadır uşakları, *Baş mehter*, çalgıcı mehterlerin başı, şef.
mehterhane, *F. a.* [mehterhane] Her vezirin, tuğu miktarınca takımları bulunan —ki bunlara *kat* denirdi— bando takımı.
me'huз, me'huze, *A. s.* [ahz'den] **1.** Alınmış. **2.** Ödünç olarak, başka bir yerden alınmış.
me'huзat, *A. a.* [me'huз ç.] Alınan para. Alınan paranın defterde yazıldığı sütun.
mehvar, *F. s.* [meh-var] **1.** Ay gibi. **2.** Aylık.
mehvare, *F. a.* [meh-vare] Aylık ücret, aylık.
mehveş, *F. s.* [meh-veş] **1.** Ay gibi. **2.** (Mec.) Güzel. **3.** Sevgili.
mehzum, mehzume, *A. s.* (*he,*

- zel* ile) Bozulmuş, bozguna uğramış.
mekâid, *A. a.* [mekide ç.] Hileler, düzenler.
mekâil, *A. a.* [mikyal ç.] Tahıl ölçekleri.
mekâmin, *A. a.* [mekmen ç.] Pusular, gizlenilecek yerler.
mekân, *A. a.* [kevn'den] **1.** Yer, mahal. **2.** Durulan yer, oturlan yer, konut. • *Bimekân*, konutsuz, serseri; *cennet mekân*, yeri cennet (ölmüş ve en çok da ölmüş padişahlar hakkında); *lâmekân*, mekânsız, Tanrı.
mekânen, *A. be.* Mahal ve yer bakımından.
mekânet, *A. a.* **1.** Güç, nüfuz, kudret. **2.** Ağırbaşlılık.
mekârih, *A. a.* [mekruh ç.] İnsana tiksinti veren şeyler. Sıkıntılar, dertler.
mekârim, *A. a.* [mekremet ç.] Keremler, cömertlikler. Beğenilen ahlaklar.
mekâsib, *A. a.* [mekseb ç.] Kazançlar. Kazanç yer ve araçları.
mekâtib, *A. a.* [mekteb ç.] Okullar.
me'kel, me'kil, *A. a.* **1.** Yenecek şey. **2.** Geçim yeri, gelir.
me'kele, *A. a.* Yiyecek nesne.
mekful, mekfulе, *A. s.* [kefalet'ten] Keşil olunmuş, keşil olmuş. • *Mekfulün anh*, kendisine kefalet olunan kimse; *mekfulün bih*, kefalet olunan nesne ya da kimse; *mekfulün leh*, kefaletle alacağı sağlan-

miş alacaklı.
mekhul, mekhule, A. s. [kühl-dan] Sürme çekinmiş, sürmeli.
mekîde, mekîdet, A. a. Hile, düzen.
mekîl, A. s. Kileyle ölçülen. [ç. mekilât].
mekîn, mekîne, A. s. [mekân-dan] 1. Yer tutup oturan, yerleşmiş. 2. İktidar ve vekar sahibi.
mekînane, F. be. [mekîn-ane] Sağlamca, ağırbaşlıya yakışır biçimde.
mekînet, A. a. 1. Sağlamlık. 2. Ağırbaşlılık.
mekkâr, mekkâre, A. s. [mekr'den] Hileci, düzenbaz.
Mekke, A. a. Hicaz'da Muhammed Peygamberin doğduğu, Kâbe'nin bulunduğu kent.
Mekkî, Mekkiye, A. s. Mekke'li Mekke'yle ilgili.
mekmen, A. a. Pusu yeri.
meknun, A. s. Saklı, gizli.
meknun, meknune, A. s. Saklı, gizli. İyice korunmuş. • *Dürr-i meknun*, dizi inci.
meknuz, meknuze, A. s. [kenz'den] 1. Yere gömülü. 2. Hazineye konulmuş; saklanmış.
mekr, A. a. Hile, düzen. Bir kimseyi hileyle aldatmak, maksadından caydırmak. • *Mekr-i mahmud*, bir kimseyi, ıyı niyetlerle maksadından caydırmak için yapılan hile; *mezmun*, bunun tersi.

mekremet, mekrümet, A. a. [kerem'den] 1. Kerem, cömertlik. 2. Saygı, ağırlama. • *Mekremetlû, mekrümetlû*, müderris pâyeli ulemaya hitaptır.
mekruh, mekruhe, A. s. 1. İğrenç, tiksinti veren. 2. Şeriatın haram etmediği, fakat çok zorda kalınmayınca da yapılmasına izin verilmeyen. [ç. mekârih].
mekruhat, A. a. Şeriatçe haram olmayan, fakat yapılması da beğenilmeyen şeyler.
mekruhiyyet, A. a. İğrençlik.
mekrûmet. Bkz. mekremet.
meks, A. a. Durma. Dinleme ya da bekleme için kalma.
mekseb, A. a. [kisb'den] 1. Kazanç. 2. Kazanç yeri, kazanç vasıtası.
meksub, meksube, A. s. [kisb'den] Kazanılmış; öğrenilmiş, elde edilmiş.
meksuf, meksufe, A. s. [kü-suf'tan] Küsufa uğramış. Güneş tutulmuş.
meksur, meksure, A. s. [kesr'den] 1. Kırılmış. 2. Kesreyle, yani i sesiyle okunan (harf).
mekşuf, mekşufe, A. s. [keşf'ten] 1. Açılmış, açık. 2. Belli, kapalı değil, açık. 3. Bilinmez değil, keşfolunmuş. • *Gayr-i meksuf*, daha keşfedilmemiş.
mekteb, A. a. Okul. [ç. mekâtib].
mektub, A. a. Mektup. [ç. mekâtib].
mektub, mektube, A. s. Yazı

- lı, yazılmış.
- mektubat**, A. a. Yazılar, yazılı şeyler. Mektuplar.
- mektubî**, A. a. Mektupçu. Nezaret ya da büyük dairelerin yazı işlerini yönetmekle görevli en büyük memur.
- mektum**, **mektume**, A. s. [ketm'den] 1. Saklı, gizli. 2. Hükümete bildirilmeyen. • *Emval-i mektume*, vergi daire-sine haber verilmemiş mallar; *mal-i mektum*, gizli, saklı mal; *nüfus-i mektume*, kütüğe kay-dolunmamış kimseler; *vari-dat-i mektume*, deftere geçiril-meyip şahıs elinde kalmış dev-let geliri.
- mektumat**, A. a. [mektume ç.] Hükümetten kaçırılarak giz-lenmiş, yazdırılmamış nüfus, mal, gelir.
- me'kûl**, A. a. [ekl'den] Yenilmiş.
- me'kûlât**, A. a. [me'kûl ç.] Ye-necek şeyler.
- mekzebe**, A. a. Yalan söz.
- mekzube**, A. a. Yalan söz.
- melâ**, A. a. 1. Dolu olma, do-luluk. 2. Kalabalık, topluluklar. • *Melâ-i âlâ*, ileri gelen me-leklerle peygamberlerin ruhu.
- melâ**, A. a. Ova.
- mel'abe**, A. a. [la'b'dan] Oyun, oyuncak. • *Mel'abe-i sibyan*, ç o c u k oyuncağı.
- melâhat**, A. a. Güzellik. Güzel yüzlülük.
- melâhat**, **milâhat**, A. a. Gemi-cilik.
- melâhi**, A. a., ç. Oyunlar, eğ-

lenceler, cümbüşler. • *Alât-i melâhi*, sazlar.

melâhide, A. a. [mülhid ç.] Dinsizler.

melâhim, A. a. [melhame ç.] Savaş yerleri.

melâib, A. a. [mel'ab, mel'abe ç.] 1. Oyun oynanacak yerler. 2. Oyuncaklar, oyunlar.

melâik, **melâike**, A. a. [melek ç.] Melekler. (Tekil olarak da kullanılır).

melâin, A. a. [mel'un ç.] Mel'unlar, lanetlenmişler.

melâl, A. a. Usanç, usanma. Bıkma, bıkkıntı. Sıkılma. (Ed. Ce.): • *Çehre-i melâl*; *def-i melâl*; *ikaz-i melâl*; *kefenbe-duş-i melâl*; *leb-i melâl*; *nazargâh-i melâl*; *nisab-i melâl*; *râz-i melâl*; *sine-i melâl*; *yâd-i melâl*.

melâlâver, F. s. [melâl-âver] Usanç veren.

melâlet, A. a. Sıkıntı, gam.

melâmet, A. a. [levm'den] Azarlama, kınama. Çıkışma.

melâmetî, A. a., s. Melametiyye tarikatinden olan.

melâmetiyye, A. a. Zikir, fikir, özel giyecek, tekke gibi tören-leri kabul etmeyen bir tarikat.

melâmî, **melâmiyye**, A. s., a. [melâmet'ten] Melametiyye tarikatinden olan, Melametiyye tarikati.

melâmi', A. a. [lem'a ç.] Parıl-tılar, aydınlıklar.

melâmih, A. a. [lemha ç.] Lem-halar. 1. Bir nesnenin başka bir nesneye benzeme noktala-

rı. 2. Güzellik ya da çirkinlik eserleri.

melâmiyyun, A. a. [melâmi ç.] Melami tarikâtı adamları.

mel'anet, A. a. [lâ'n'dan] Lanete neden olan, lanet edilmeğe değer iş ve davranış. • *Mel'anetpîşe*, işi gücü lanet edilecek hallerde bulunma.

mel'anetkârane, F. s., be. [mel'anet-kâr-ane] Lanetlenmeye müstahak olacak biçimde.

melâz, A. a. Sığınacak yer.

melbes, A. a. Giyilecek şey, esvap. • *Melbes ü me'kel*, giyecek ve yiyecek.

melbus, **melbuse**, A. s. 1. Giyilmiş, kullanılmış. 2. Giyinmiş, esvap giymiş. [ç. melbusat].

melce', A. a. Sığınacak, iltica olunacak yer.

meldug, **melduga**, A. s. [ledg'den] Zehirli bir hayvan ısırılmış, sokmuş.

melda', A. s. İnce ve körpe bedenli kız.

melek, A. a. 1. Âlem-i ulviye mensup, Tanrı'nın yakınları bulunan yaratıklardan her biri. 2. (Mec.) Çok güzel yüzlü kimse. Huyu pek güzel insan. • *Melek-i mukarreb*, Tanrı'ya yakınlıkla şerefleşmiş melek; *m e l e k-ül-mevt*, (ölüm meleği) Azrail. [ç. melâik].

melekane, F. be. [melek-ane] Melekçesine, meleklerle yakışır biçimde.

melekât, A. a. [meleke ç.] Yetiler.

melekçehre, F. s. [melek-çehre] Melek yüzlü.

meleke, A. a. 1. İnsanda tekarrarlarla meydana gelen alışıklık, beceriklilik, ustalık. (Fel.) Yeti.

melekhaslet, F. s. [meslek-haslet] Melek huylu.

melekî, **melekiyye**, A. s. Meleğe mensup, onunla ilgili. Temizlik.

melekper, F. s. [melek-per] Melek kanatlı.

melekrû, F. s. [melek-rû] Melek yüzlü. [ç. melekrûyân].

meleksima, F. s. [melek-sima] Melek yüzlü.

melekût, A. a. 1. Hükümdarlık, saltanat. 2. Meleklerin ve ruhların âlemi. • *Âlem-i bâtın*, *âlem-i gayb*, *âlem-i ulvî* ile aynı anlamdadır.

melekûtî, F. s. Melaike ve ruh âlemine ait, âlem-i gayble ilgili.

melel, A. a. Melal.

melevan, A. a. Geceyle gündüz.

melfuf, **melfufe**, A. s. [leff'ten] Sarılmış, devşirilmiş; bir zarf ya da mektup içine konulmuş.

melfufat, A. a. Bir zarf içinde ya da tezkereye ilişik yazılar.

melfufen, A. be. Melfuf olarak, ilişikte.

melfuz, **melfuza**, A. s. [lâfz'dan] Söylenmiş, söylenen. Telfuz olunmuş, ağızdan çıkmış. • *Gayr-i melfuz*, bir sözcük içinde bulunup da okunmayan (harf).

melfuzat, A. a. [melfuz ç.] Bir kimsenin söylediği sözler.

melhame, A. a. Çok kayba yol açan savaş. Büyük ve kanlı savaş.

melhub, A. s. [lehb'den] Alevlenmiş, alevli.

melhud, A. s. [lâhd'den] Lahde konulmuş, mezara sokulmuş.

melhuf, **melhufe**, A. s. Tasalanmış, kaygılı. [ç. melhufan].

melhuz, **melhuze**, A. s. Düşünülebilen, akla gelen, olabilir. [ç. melhuzat].

melih, **meliha**, A. s. Güzel, şirin.

melik, A. a. Hükümdar. [ç. mülük].

melik, A. a. Mal sahibi (Tanrı adlarından).

melikâne, F. s., be. [melik-âne] H ü k ü m d a r a mensup, onunla ilgili. Mülükâne.

melike, A. a. Kadın hükümdar. Hükümdar karısı.

melkut, **melkuta**, A. s. Yerden kaldırılmış şey. Sokağa, cami ya da kilise kapısına bırakılmış (çocuk).

mellâh, A. a. Gemici. [ç. mellâhan].

mellâhîn, A. a. [mellâh ç.] Gemiciler.

melmus, **melmuse**, A. s. [lems'ten] Elle dokunulmuş. [ç. melmusat].

melsâ', A. a. 1. Ayak kayacak, kiraç yer. 2. Şarap.

melsuk, A. s. Bitiştirilmiş, yapıştırılmış.

me'lûf, **me'lûfe**, A. s. [ülfet'ten] Alışılmış. Huy edinilmiş.

me'lûfiyyet, A. a. Alışıklık.

melûl, **melûle**, A. s. [melâl'den] Usanmış, bezmiş, bıkmış.

melûlâne, F. be. [melûl-ane] Acıklı bir durumla.

melûm, A. s. [levm'den] Levmlenmiş, azarlanmış.

me'lum, A. s. Üzüntülü, kederli.

me'lûn, **me'lûne**, A. s. [lâ'n'dan] Lanetli, lanetlenmeye layık.

memalik, A. a. [memleket ç.]

1. Memleketler, ülkeler. 2. Ülke. 3. Bir devlet toprağı. • *Memalik-i mahruse*, -*mahruse-i şahane*, -*Osmaniye*, -*şahane*, Osmanlı ülkesi, Türkiye.

memalîk, A. a. [memlûk ç.] Köleler.

memat, A. a. Ölüm. (Ed. Ce.):

• *Div-i memat*; *reng-i memat*; *rida-yi memat*; *zehr-i memat*.

memdud, **memdude**, A. s. [med'den] Uzatılan. Sesi uzatılarak okunan.

memduh, **memduhe**, A. s. [medh'ten] 1. Övülmüş. 2. Övülmeye değer. [ç. memduhat].

me'men, A. a. [emn'den] Emin, sağlam yer. Sığınılacak yer. • *Me'men-i rıza*. Kâbe.

memerr, A. a. [mürur'dan] Geçecek yer, yol. • *Memerr-i nas*, herkesin geçtiği yol.

memhur, **memhure**, A. s. [mühr'den] Mühürlü, mühürlenmiş.

memkûr, **memkûre**, A. s. Kı-

zila boyanmış. Av kanıyla kir-
lenmiş. • *Memkûre*, yakışıklı,
uyusal (kadın).

memleha, A. a. [milh'ten] Tuz-
la.

memleket, A. a. **1.** Bir devle-
tin toprağı, ülke. **2.** Kent, ka-
saba, il. **3.** Bir kimsenin doğup
büyüdüğü yer.

memlû, A. s. [melâ'dan] Dolu.

memlûh, A. s. [milh'ten] Tuz-
lanmış, tuzlu.

memlûk, **memlûke**, A. s. **1.**
Birin malı olan. **2.** Köle.

Memlûk, A. ö. a. Kölemen
(1250'den 1517'ye dek Mısır'da
hüküm süren Memlûkler /
Kölemenler devleti üyesi).

memlûkâne, F. be. [memlûk-
âne] Köleye yakışır halde. Ço-
ğu kez bir büyüğe sunulan ya-
zılarda kendinden söz eder-
ken kullanılır.

memlûkiyyet, A. a. Kölelik,
kulluk (XIX. yüzyıl).

memnu, **memnu'a**, A. s.
[men'den] Yasak. Yasak edil-
miş. • *Eslîha-i memnu'a*, ya-
sak silahlar; *mıntîka-i mem-
nu'a*, yasak bölge.

memnu'at, A. a. [memnu' ç.]
Yasak şeyler.

memnu'îyyet, A. a. Yasak edil-
me

memnun, **memnune**, A. s. **1.**
Minnet altında bulunan. **2.**
Hosnut, razı. **3.** Sevinmiş, se-
vinçli.

memnunen, A. be. Memnun
olarak, sevinerek.

memnunîyyet, A. a. Sevinç.

Minnet duyma. Razılık.

memsuh, A. s. [mesh'ten] Mes-
holunmuş, elle sıvanmış.

memsuh, **memsuha**, A. s.
[mesh'ten] Suratı daha çirkin
başka bir şekle sokulmuş.

memşa, A. a. [meşy'den]
Ayakyolu.

me'mul, **me'mule**, A. s. [emel-
den] **1.** Umulan. **2.** Olabilen.

me'mun, **me'mune**, A. s.
[emn'den] Sa ğ l a m. Korku-
suz, tehlikesiz.

me'mur, **me'mure**, A. s. [emr-
den] **1.** Bir emir alan. Bir işle
görevlendirilen. **2.** Birine ya-
pılması emrolunmuş, yapılma-
sı emirle olan. • *Hidmet-i me-
mure*, *umur-i memure*, yapıl-
ması emrolunan hizmet ve iş-
ler.

me'muren, A. be. Memur ola-
rak, bir işle görevlendirilerek.

me'murîn, A. a. [memur ç.]
Devlet hizmetinde bulunan
kimseler.

me'muriyyet, A. a. Memurluk.

memzuc, **memzuce**, A. s.
[mezc'den] Karışmak, karış-
mış.

men', A. a. Birakmama. Dur-
durma. Savma. Caydırma.
Yasak etme. Engelleme.

men, A. il. O kimse, kim ki an-
lamında bazı tamlamalarda
bulunur. • *Emr ü ferman
hazret-i m e n leh-ül-emrindir*,
büyük kimselere yazılanlarda
"buyruk sizindir" anlamına
yazılır klişe.

menaat, A. a. Sarplık, çetinlik,

- kavilik. • *Menaat-i mevkiiye*, arazi sarplığı.
- menab**, A. a. 1. Birinin yerini tutma, vekil olma. 2. Vekillik yeri.
- menabi'**, A. a. [menba' ç.] Kaynaklar. • *Menabi'i tabiiyye*, doğal kaynaklar; *-servet*, zenginlik kaynakları.
- menabir**, A. a. [minber ç.] Minberler.
- menadil**, A. a. [mendil ç.] Mendiller.
- Menaf**, A. a. Islamdan önce Arapların putu.
- menafi'**, A. a. [menfaat ç.] Menfaatler, yararlar.
- menafiz**, A. a. [menfez ç.] Menfezler. İki ucu açık delikler.
- menahi**, A. a., ç. Haram olmuş, yapılmaması emredilmiş şeyler.
- menahic**, A. a. [minhac ç.] Açık yollar.
- menafif**, A. a., ç. Dağların sivri tepeleri.
- menair**, A. a. [menar ç.] Minareler.
- menakıb**, A. a. [menkabe ç.] Menkabeler.
- menal**, A. a. 1. Yetişmek, nail olmak. 2. Ele geçen şey. Sahip olunan nesne. • *Mal ül menal*, varı yoğu, bütün eldeki; *asir-ül-menal*, *sa'b-ül-menal*, e l d e edilmesi güç.
- menam**, A. a. [nevm'den] 1. Uyku. 2. Rüya. 3. Düş.
- menar**, A. a. [nur'dan] 1. Fener kulesi. 2. Yol işaretleri.

- menar**, **menare**, A. a. Minare. [ç. menarat].
- menas**, A. a. Sığınacak yer. • *Cây-i menas*, sığınacak yer.
- menasıb**, A. a. [mansıb ç.] Devletin başlıca hizmetleri.
- menasik**, A. a., ç. Hicaz'a hacı olmaya gidenlerin uyacakları davranışlar, yapacakları haller.
- menasim**, A. a., ç. 1. Eserler, izler. 2. Yollar.
- menasir**, A. a., ç. Yırtıcı kuş gagaları.
- menaşir**, A. a. [menşur ç.] Menşurlar.
- Menat**, A. ö. a. (te ile) Islamdan önceki Cahiliye dönemi Araplarının putlarından biri.
- menatik**, A. a. [mıntaka ç.] Bölgeler.
- menazım**, A. a., ç. Sıralar, diziler.
- menazır**, A. a. [manzara ç.] 1. M a n z a r a l a r. 2. Perspektif, görüme.
- menazil**, A. a. [menzil ç.] Duraklar, menziller, konak yerleri.
- menba'**, A. a. [nebean'dan] Kaynak. (Ed. Ce.): • *Menba'i duradür*; *-latif*; *-nema*; *-nur*; *-rahmet*; *-ruh*; *-şule-i safa*; *-ter*; *-ulviyet-i sevda*.
- menber**. Bkz. minber.
- menca**, A. a. Kurtuluş, necat yeri.
- mencenik**, A. a. Mancınık.
- mencuk**, A. a. Bayrak direkleri başına takılan k ü ç ü k hilal, mehçe. Şemsiye.
- mend**, F. s. Eklendiği sözcük-

leri -li anlamlı kılığa koyar. • *Dermend*, dertli; *hiredmend*, akıllı; *sudmend*, yararlı.

mendil, A. a. 1. Peçete, havlu. 2. Yağlık, mendil.

mendil, A. a. Büyü duası okuyanların etraflarına çizdikleri daire.

mendub, **mendube**, A. s. 1. Şeriatın ne yap, ne yapma dediği işlerden olmayıp, yalnız işlenmesi beğenilebilir olan. 2. İyilikleri sayılarak üzerine ağlanan ölü.

menevî, **meneviyye**, A. s. Dölsuyuna ait onunla ilgili.

menfa, A. a. Sürgün yeri.

menfaat, A. a. [nef'den] Fayda, yarar, kâr.

menfaatbahş, F. s. [menfaatbahş] Yararlı, faydalı, çıkar sağlayan.

menfaatperest, A. s. [menfaatperest] Çıkarıcı, çıkarını düşünen.

menfes, A. a. [nefes'ten] Soluk alacak yer, soluk deliği.

menfez, A. a. [nüfuz'dan] Bir şeyin girecek yeri. Delik, ağız.

menfi, **menfiye**, A. s. [nefyden] 1. Sürülmüş, sürgün edilmiş. Sürgün. 2. Her şeyde tersini, olmazlığı ile r i s ü r e n, olumsuz, yıkıcı. 3. (Dilb.) Olumsuz. 4. Negatif.

menfiyyen, A. be. Sürgün olarak.

menfuh, **menfuha**, A. s. [nefh'den] Havayla şişirilmiş.

menfur, **menfure**, A. s. [nefret'ten] Kendisinden nefret

olunan, sevilmeyen. İğrenç.

Mengelûs, F. ö. a. Bengal.

mengûş, F. a. Küpe.

menhec, A. a. Açık, geniş yol. [ç. menahic].

menhi, **menhiye**, A. s. Dince yasak edilmiş.

menhiyyat, A. a. [menhi ç.] Yasak edilmiş şeyler.

menhub, **menhube**, A. a. [mehb'den] Yağma ve zorla alınmış.

menhus, **menhuse**, A. s. [nahs'ten] Uğursuz.

menhut, **menhuta**, A. s. [naht'tan] Naht olunmuş, kazılarak oyulmuş.

meni, F. a. Benlik.

meni', **meni'a**, A. s. [menaat'ten] Sarp, dayanıklı. Zaptı zor.

meniş, F. a. Huy, tabiat. • *Harmeniş*, eşek huylu.

meniyy, A. a. Erkeklik tohumu, dölsuyu, ersuyu, atmık.

meniyye, A. a. Ölüm.

menkabe, A. a. Bir kimsenin erdem ve meziyetlerine aracılık eden fıkra ve bu fıkralardan oluşturulmuş yazı, kitap. [ç. menakıb].

menkabet, A. a. Menkabe.

menkabethan, F. s. [menkabet-han] M e n k a b e okuyucu.

menku', **menku'a**, A. s. (ayın ile) Haşlanmış, suda kaynatılmış.

menku'at, A. a. [menku ç.] Haşlanmış bitki suları.

menkûb, **menkûbe**, A. s. [nekbet'ten] 1. Nektete düşmüş, talihsiz. 2. Gözden ve mevki-

den düşmüş.

menkübiyyet, A. a. Düşkünlük.

menküha, A. s., a. [nikâh'tan]

Nikâhlı kadın.

menkul, **menkule**, A. s. [nakl-

den] 1. Bir yerden başka yere

taşınmış. 2. Ağızdan ağıza

söylenerek gelmiş. 3. Bir an-

lamdan başka bir anlama ak-

tarılmış. • *Emval-i menkule*,

bir yerden başka bir yere ta-

şınabilen mallar, taşınır mallar.

menkulât, A. a. Ağızdan ağ-

za söylenerek bilinen şeyler.

Hadis ve tefsir bilgileri. Ma-

kulât karşıtı.

menkur, **menkure**, A. s.

[nagr'dan] Delinmiş, oyulmuş.

menkûs, **menkûse**, A. s.

[nüks'ten] Tersine dönmüş, baş

aşağı.

menkuş, **menkuşe**, A. s.

[nakş'tan] Resim işlenmiş, re-

sim yapılmış.

menkut, **menkute**, A. s. [nok-

ta'dan] Noktalı, noktası olan.

menkuz, **menkuza**, A. s.

[nakz'dan] Nakzedilmiş, bo-

zulmuş.

menn, A. a. 1. İyilik etme, ni-

metlendirme, ihsan etme. 2.

Başa kakma. 3. Kudret helva-

sı.

menn, A. a. Batman.

mennan, A. s., a. Çoklukla ih-

san eden (Tanrı sıfatlarından-

dır).

mensi, **mensiyye**, A. s. [nis-

yan'dan] Unutulmuş. Hatır-

dan çıkmış. • *Nesyen*, *mensiy-*

yen, tamamıyla unutulmuş.

mensiyyat, A. a. [mensi ç.]

Unutulmuş şeyler.

mensub, **mensube**, A. s. [nis-

bet'ten] Bir şahıs ve şeye nis-

beti olan, ilgisi bulunan. •

Ism-i mensub, Türkçede -li,

Arapçada -î ile yapılan nisbet-

ler: *Bağdadî*, Bağdatlı.

mensubat, A. a. [mensub ç.]

Bir yerin adamları.

mensubîn, A. a. [mensub ç.]

Bir daire ya da meslek adam-

ları.

mensubiyyet, A. a. Bir yere,

kimseye, daireye mensup ol-

ma, ilgili bulunma.

mensuc, **mensuce**, A. s.

[nesc'den] Dokunmuş.

mensucat, A. a. [mensuc' ç.]

Dokumalar, dokuma işleri.

mensuh, **mensuha**, A. s.

[nesh'ten] Hükümsüz bırakıl-

mış, hükmü kaldırılmış.

mensur, A. s. [nesr'den] 1. Sa-

çılmış olan. 2. Nesir biçimin-

de, düzyazı biçiminde.

menşe', A. a. [neş'et'ten] 1. Çı-

kılan yer, esas, kök, köken. 2.

Yetişilen meslek, bitirilen okul.

• *Menşe-i küttab*, Babıseraske-

ri'de sivil memur, kâtip yetiş-

tirmek için kurulmuş okul.

menşur, A. s. 1. Neşrolunmuş,

dağıtılmış, yayılmış. 2. Vezir ve

müşir rütbeleri için padişah ta-

rafından yazılan ferman. 3.

(Geo.) Prizma, biçme.

menun, A. a. Zaman, vakit. •

Reyb-ül-menun, günün, za-

manın olayları.

me'nus, me'nuse, A. s. Alışılmış.

menut, A. s. Asılı. Olması başka bir şeyin vücuduna bağlı.

• *Menut-i re'y-i âli*, yüksek oya bağlı, ancak onunla olur.

menvi, A. a. [niyet'ten] Niyet olunan şey, maksat, meram. • *Menvi-i zamir*, içteki niyet, maksat, amaç.

menzil, A. a. [nezl'den] **1.** Konak yeri. **2.** Bir günlük yol, konak. **3.** Ev, barınak. **4.** Mesafe, atım, erişim. **5.** Derece, orun, mevki. **6.** (Gökb.) Büyü-kayı takımıyıldızının kuyruğundaki üç yıldız.

menzilet, A. a. **1.** Konaklama yeri. **2.** Derece, orun, mevki.

menzilgâh, menzilgeh, F. a. [menzil-gâh] Konaklama yeri, inilecek yer.

menzilhane, F. a. [menzil-hane] **1.** Konak yeri. **2.** Hayvan değiştirilen yer.

mer', A. a. Adam, kişi.

mer'a, A. a. [ra'y'den] Otlak, çayırılık.

meradet, A. a. Güçlülük, kuvvetlilik.

merah, A. a. Yer, mekân. Ferahlanacak yer.

merahil, A. a. [merhale ç.] Konaklar, duraklar, mesafeler.

merahım, A. a. [merhamet c.] Aınalar, merhametler.

merahım, A. a. [merhem ç.] Merhemler.

merai, A. a. [mer'a ç.] Otlaklar, çayırıklar.

merak, A. a. **1.** Karasevda,

dalgınlık. **2.** Bir şeyi anlamak, öğrenmek düşkünlüğü. **3.** İstek, heves, düşkünlük. **4.** Telaş, kuruntu. **5.** İç darlığı.

merakıd, A. a. [merkad ç.] Mezarlar.

merakî, merakıyye, A. s., a. Kuruntu, vesvese içinde bulunan kimse.

merakib, A. a. [merkeb ç.] Binilecek şeyler. • *Merakib-i bahriyye*, deniz taşıtları, tekneleri.

merakid, A. a. [merked ç.] Dinlenecek yerler.

merakiz, A. a. [merkez ç.] Merkezler.

meram, A. a. **1.** İstek. **2.** İçten tasarlanan, niyet.

merambahş, F. s. [merambahş] Bir kimsenin istediğini veren.

meranet, A. a. (Fiz.) Bir madenin çekiçle dövüldüğünde yayılma niteliği.

merare, A. a. (Fizyo.) Ot kesesi.

meraret, A. a. Acılık.

merasıd, A. a. [mirsad ç.] Rasat yerleri.

merasi, A. a. [mersiye ç.] Ağıtlar, mersiyeler.

merasim, A. a. **1.** Resmi muameleler. **2.** Yapılması gelenek olan ayinler. **3.** Tören.

merati', A. a. [merta' ç.] Çayır-lar, otlaklar.

meratib, A. a. [mertebe ç.] Mertebeler, dereceler, rütbeler.

meravih, A. a. [mirvaha ç.] Yel-pazeler.

meravîh, A. a. [mervaha ç.] Ovalar.

merayâ, A. a. [mir'at ç.] Aynalar.

merba', A. a. [rebi'den] Yazlık.
• *Merba'nişîn*, yazlıkta oturan.

merbut, **merbuta**, A. s. [rabtan] 1. Bağlanmış, bağlı. 2. Ulaşmış, bitişik. 3. İliştirilmiş, eklenmiş. 4. Olması başka bir şeyin olmasına bağlı. 5. Birine uymuş, ona bağlı. 6. Ait, dahil. Mensup. [ç. merbutat].

merbutan, A. be. Merbut olarak, bağlanmış olarak, ilişik, ekli.

merbutiyyet, A. a. Bağlılık. Eklilik.

merc, A. a. Çayır. [ç. müruc].

merc, F. s. Herc ile kullanılır. • *Herc ü merc*, karmakarışık, altüst.

mercan, A. a. Mercan.

merci', A. a. [rücu'dan] 1. Dönülecek, geri gelinecek yer. 2. Başvurulacak yer ya da kimse. • *Merci-i kü'l*, bütün işler için başvurulacak makam; *-resmî*, bir idare ya da memurun bağlı bulunduğu üstün yer.

mercu, A. s. [rica'dan] 1. Umulan. 2. Yalvararak istenilen.

mercu, **mercuhe**, A. s. [rüc-han'dan] 1. Kendisine başka bir şeyin üstün tutulduğu şey. 2. Hasmından önce beyyine göstermeye yetkisi olmayan.

mercum, **mercume**, A. s. [recm'den] Taşlanmış, taşa tu-

tulmuş.

merd, F. a. 1. Adam, insan. 2. Erkek. 3. Yiğit, kabadayı, sözünde durur. • *Merd-i garib*, yabancı; *-Huda*, (Tanrı adamı) ermiş; *nâmerd*, korkak, alçak.

merdan, F. a. [merd ç.] İnsanlar, erler, yiğitler. • *Şir-i merdan*, (insanların aslanı) Ali.

merdane, F. s. [merd-ane] 1. Ere, erkeğe yakışır biçimde. 2. Yiğitçe, erkekçe.

merdanegî, F. a. Yiğitlik, cesurluk.

merdbaz, F. a. [merd-baz] Orospu, fahişe.

merdbazî, F. a. Orospuluk, fahişelik.

merdî, F. a. 1. Erlik, erkeklik. 2. Cesurluk. 3. Hamiyet, insanlık.

merdud, **merdude**, A. s. [redd'den] 1. Kovulmuş. 2. Çevrilmiş, geri döndürülmüş, istenmemiş.

merdudîyyet, A. a. Reddolunma. Kovulma, beğenilmeyip geri çevrilme.

merdüm, F. a. İnsan. [ç. merdüman].

merdümâzar, F. s. [merdümâzar] İnsanları inciten, halka eziyet veren.

merdümek, F. a. Küçük adam, bebek. • *Merdümek-i çeşm*, gözbebeği.

merhümhâr, F. s. [merdümhâr] İnsan yiyen. Yamyam.

merdümî, F. a. İnsanlık, adamlık.

merdümküş, F. s. [merdüm-

küs] İnsan öldüren.
merdümzad, *F. a.* [merdümzad] İnsanoğlu.
meremmet, *A. a.* Meramet, üstünkörü onarma.
me'ê, *A. a.* Kadın.
merede, *A. a.* [mürîd ç.] Müritler, yandaşlar.
merede, *A. a.* [mârid ç.] İnatçılar, direnenler.
merfu', **merfu'a**, *A. s.* [ref'den] 1. Kaldırılmış, yükseltilmiş. 2. Kaldırılmış, hükmü yürürlükten çıkmış. 3. (A. Dilb.) Zamme (o, ö, u, ü) ile okunan harf.
merg, *F. a.* Çayır.
merg, **merk**, *F. a.* 1. Ölüm. 2. Öldürücü z e h i r. • *Merg-i muş*, sıçanotu, arsenik; -şadî, sevinç ölümü.
mergâmerg, **mergâmergî**, *F. a.* [merg-â-merg] Kırım, salgın (hastalık).
mergub, **mergube**, *A. s.* [rağbet'ten] 1. İstenilen, sevilen. 2. Herkes tarafından sevilip aranan.
mergubiyet, *A. a.* 1. Beğenilir olma. 2. Sevilip aranır olma.
mergul, **mergule**, *F. a.* 1. Bükülmüş, kıvrıkcık saç. 2. Kuş sesi. Ahenkli ses.
mergzar, *F. a.* [merg-zar] Çayırılık yer. Otlak.
merhaba, *A. ün.* Yeni gelip oturan kimseye hazır olanlar tarafından "Genişlenin" ve "Rahat oturun" anlamıyla hoşgeldiniz yerinde kullanılır. Nazımda övülene hitaptır.
merhale, *A. a.* [rihlet'ten] 1.

Konak, menzil. 2. İki konak arası. Bir günlük yol. [ç. merahil].

merhamet, *A. a.* [rahm'dan] Acıma. Bir kimseyi esirgeme.
merhameten, *A. be.* Acıyarak.
merhem, *A. a.* Yaralara, ağrıyan yerlere sürülmek üzere hazırlanan yağlı ve yarı donmuş kıvamda ilaç. (Mec.) Acı ve sertliği geçirecek, avunduracak neden.
merhemsaz, *F. s.* [merhem-saz] Çare.
merhub, *A. s.* 1. Korkutan. Korkuya yol açan. 2. Korkmuş, korkutulmuş.
merhum, **merhume**, *A. s.* [rahm'dan] 1. Tanrı rahmetine nail, Tanrı rahmetiyle müjdelenmiş. 2. Ölmüş, ölü. • *Ummet-i merhume*, Müslümanlar.
merhun, **merhune**, *A. s.* [rehn'den] 1. Ödünç alınan bir şeye karşılık garanti olarak verilmiş. 2. Belirli süre, bir şeye bağlı.
merî, *A. a.* Yemek borusu.
mer'î, **mer'iyye**, *A. s.* [rü'yet'ten] 1. Sayılan, saygı gösterilen. 2. Gözetilen, yürürlükte ve geçer olan. • *Mer'iyy-ül-hatır*, hatırlı, itibarlı; *kavanin-i mer'iyye*, yürürlükteki yasalar.
mer'î, **mer'iyye**, *A. s.* [rü'yet'ten] Gözle görünen. • *Gayr-i mer'î*, gözle görünemez. [ç. mer'iyyat].
merîd, *A. s.* Başı sert; başkaldırmada direnen.

mer'iyyet, A. a. Gözle görünür şeyler.

merk. Bkz. merg.

merkad, A. a. 1. Yatacak yer, yatak. 2. Mezar.

merkeb, A. a. [rükûb'tan] 1. Binilecek şey. Binek. 2. Eşek. [ç. merakîb].

merked, A. a. Dinlenecek yer. [ç. merakid].

merkez, A. a. [rekz'den] Merkez. [ç. merakiz].

merkezî, merkeziyye, A. s. Merkeze mensup, merkezle ilgili. Merkezde bulunan. • *Devair-i merkeziyye*, merkezde bulunan daireler.

merkeziyyet, A. a. Bir idare şubelerinin her iş için merkeze başvurup danışmaları sistemi. Bütün işlerin merkezileştirilmesi usulü. • *Adem-i merkeziyyet*, idare bölümlerinin kendi kendilerini yönetim sistemi (XX. yüzyıl).

merkûb, merkûbe, A. s. [rükûb'dan] Binmiş, bindirilmiş.

merkum, merkume, A. s., a. [rakam'dan] 1. Yazılmış. 2. Adı yukarıda geçen. 3. (XIX. yüzyıl) En aşağı tabakada, işsiz güçsüz insanlar için resmi dilde kullanılır.

merkuman, A. a. İki kişi hakkında kullanılır.

merkumun, A. a. [merkum ç.] Adları geçen kimseler.

merkûz, merkûze, A. s. [rekz'den] 1. Dikilmiş, saplanmış. 2. (Mec.) Tabiatıta, yaradılıştan olan.

merkûziyyet, A. a. Dikilme, saplanma.

mermer, A. a. Kireçtaşı çeşidi.

mermi, A. a. [remy'den] Ateşli silahlarla atılan dane. [ç. mermiyyat].

mermuz, mermuze, A. s. [remz'den] Açıktan beyan edilmeyip işaret ve remizle anlatılan.

mermuzat, A. a. İşaret ve remizle anlatılan şeyler.

merrat, A. a. [merre ç.] Birçok kez.

merre, A. a. Kez, defa, kere. • *Merre-i vahide*, bir kez; *merreten ba'de uhra*, birbiri ardından birkaç kez.

Merrih, Mirrih, A. ö. a. (Gökb.) Mars yıldızı. Sakit.

mersa, A. a. Geminin demir atıldığı yer, liman. [ç. merasi].

mersad, A. a. [rasad'dan] Cözetleme yeri. Gözlemevi.

mersiye, A. a. Ağıt. [ç. merasi].

mersum, mersume, A. s. [resm'den] 1. Yazılmış, çizilmiş, alametli. 2. Bahsi, adı geçmiş. 3. Müslüman olmayan kişiler hakkında çoğu kez merkum anlamında bu söz kullanılırdı. (Tanzimat'tan önce). 4. Gelenek.

merta', A. a. Otlak, çayır.

mertebe, A. a. 1. Basamak, derece. 2. Rütbe. Paye. 3. Miktar, derece. [ç. meratib].

mertebet, A. a. Mertebe.

mertub, mertube, A. s. (tı ile) [ratb'dan] Nemli, yaş.

mer'ub, mer'ube, A. s. [ru-
b'dan] U r k m ü ş, korkmuş.
mervaha, A. a. Ova. Her tara-
fından yel esen yer.
mervarid, mürvarid, F. a. In-
ci.
Merve, A. a. Mekke'de bir da-
ğın adı. Hacılar bununla Sa-
fa arasında tören yaparlar.
mervi, merviye, A. s. [rivayet-
ten] Başka birinden alınarak,
sağlamca bilmeyerek söylen-
miş, rivayet olunmuş. [ç. mer-
viyat].
Meryem, A. ö. a. İsa peygam-
berin annesi.
merz, F. a. 1. Yer, toprak. 2. Si-
nır.
merza, A. a. [marîz ç.] Hasta-
lar.
merzaga, F. a. Bataklik.
merzagî, F. s. Bataklığa ait, ba-
taklıkla ilgili.
merzat, A. a. [rıza'dan] Rıza,
hoşnutluk. • *Ibtigaen limerza-
tullah*, Allah rızası için.
merzban, merzuban, F. a.
[merz-ban] Sınır beyi, uç beyi.
Sınır muhafızı, valisi.
merzbum, F. a. U l k e, mem-
leket.
merzengûş, F. a. Fesleğene
benzeyen sıçankulağı otu.
merzuban, A. a. Merzban sö-
zünün Arapça biçimi, sınır be-
yi.
merzuk, merzuka, A. s. [rızk-
tan] Rızkı verilmiş. Rızkı çok.
merzul, A. s. Rezil, rüsva edil-
miş.
mes. Bkz. mess.

mesa', A. a. Akşam. • *Subh ü
mesa'*, sabah akşam.
mesabe, A. a. Derece, kadar.
mesacid, A. a. [mescid ç.]
Mescitler.
mes'adet, A. a. [sa'd'den] Sa-
adet, kutluluk.
mesaf, A. a. [saf'tan] Sıra sıra
dizilme yeri. Savaş için dizilen
saflar yeri.
mesafe, A. a. İki nokta arasın-
daki uzaklık. • *Kat-i mesafe*,
yol alma. [ç. mesafat].
mesag, A. a. İzin, yasak olma-
ma. • *Mesag-i kanunî*, kanun-
ca izin verilmiş; -*şer'î*, din iz-
ni, dince yapıma izni.
mesaha, mesahat, A. a. Yer
ölçme.
mesai, A. a. Çalışmalar. •
Mesai-i cemile, güzel çalışma-
lar; *ibzal-i mesai*, bol çalışma.
mesail, A. a. [mesele ç.] Me-
seleler, sorunlar. • *Mesail-i
şetta*, dağınık sorunlar, ötebe-
ri.
mesakin, A. a. [mesken ç.] Ko-
nutlar.
mesakîn, A. a. [miskin c.] Mis-
kinler.
mesalib, A. a. Ayıplar, eksiklik-
ler.
mesalik, A. a. [meslek ç.] 1.
Meslekler. 2. Yollar.
mesam, mesamm, A. a., ç.
Deri üzerindeki ufak delikler,
gözenekler.
mesamat, mesammat, A. a.
[mesame ç.] Deri üzerindeki
delikler, gözenekler.
mesami', A. a. [misma' ç.] İşit-

me aletleri. Kulaklar.
mesamîr, A. a. [mismir ç.] Çiviler, mihlar.
mesane, A. a. (Ana.) Sidik ka-
 vuğu.
mesani, A. a. Bir şeyin katı,
 tekrarı. • *Seb-ül-mesani*, yedi
 ayetten meydana gelmiş olan
 ve Kur'an'ın ilk suresi bulunan
 Fatiha suresi.
mesanid, A. a. [mesned ç.]
 Mesnetler, rütbe ve mevkiler.
 • *Mesanid-i âliyye*, yüksek
 mevkiler.
mesar, A. a. [meserret ç.] Se-
 vinçler.
mesatır, A. a. [mistar ç.] Satır
 çizme aletleri.
mesavi, A. a., ç. Kötülükler.
mesbuk, **mesbuka**, A. s. [se-
 bak'tan] 1. Başkaları ilerle-
 mekle geri kalmış, arkada bı-
 rakılmış. 2. Önde bulunan.
 Ondan önce geçmiş. • *Gayri-
 mesbuk*, *namesbuk*, benzeri
 olmamış, hiç görülmemiş.
mesbûk, **mesbûke**, A. s.
 [sebk'ten] Kalıba dökülmüş.
mescen, A. a. Hapishane, ce-
 zaevi. Zindan.
mescid, A. a. [sücut'dan] Sec-
 de edilecek yer. Küçük cami.
 • *Mescid-i Aksâ*, Kudüs büyük
 camii; *-haram*, Mekke'deki Kâ-
 be. [ç. mesacit].
mesclud, A. s. Secde edilmiş,
 tapılmış. Tanrı.
mesclud, A. s. [sıcın'den] Hap-
 sedilmiş, z i n d a n a konul-
 muş.
mesclud, A. s. 1. Taşkın su. 2.

Alevli ateş.
mesclud, **mesclud**, A. s.
 [sedd'den] Kapalı. Tıkanmış, tı-
 kalı.
mesel, A. a. 1. Örnek, benzer.
 2. Kendisinden çok altındaki
 anlam kastedilen anlamlı, do-
 kunaklı söz. 3. Eğitim ve ah-
 lak için yararlı hikâye. • *Darb-i
 mesel*, atasözü.
meselâ, A. be. Misal olarak,
 sözgelişi, örneğin.
mes'ele, A. a. 1. Sorularak kar-
 şılığı istenen şey. 2. Çözülme-
 si istenen şey, sorun. 3. Önem-
 li, küçük iş. 4. Savaş. • *Mes'-
 ele-i zaile*, geçen savaş.
meserrat, A. a. [meserret ç.]
 Sevinçler.
meserret, A. a. [sürur'dan] Se-
 vinç. Sevinilecek şey. (Ed. Ce.):
 • *İhtilâc-i meserret*; *leb-i me-
 serret*; *meshuf-i meserret*; *ufk-i
 meserret*; *uyun-i meserret*.
mesfur, **mesfure**, A. s. Yazıl-
 mış, adı geçmiş. Eski tarihçiler
 düşman adamlarını horlamak
 için bu sözü kullanırlardı.
mesh, A. a. 1. El sürme, elle sı-
 vama. 2. Yağ, koku sürme. 3.
 Apteş alırken ıslak eli başın bir
 bölüğüne sürme.
mesh, A. a. Biçimini değiştirip
 çok çirkin biçime sokma.
meshuf, **meshufe**, A. s. Susa-
 mış. Suya bir türlü kanmamış.
meshuk, A. s. [sahk'tan] Dö-
 vülmüş, toz haline konulmuş.
meshun, **meshune**, A. s. Isitil-
 miş.
meshur, **meshure**, A. s. [sihr-

den] Büyüye uğramış. Büyülenmiş gibi tutkun.

Mesih, A. ö. a. Üzerine yağ sürülmüş anlamında olan bu sözcük İsa peygamberin lakabıdır.

mesih, A. s. [mesh'ten] **1.** Bir hayvan biçimi ve suretine girmiş (insan). **2.** Fransızcadan *monstre* (c a n a v a r) karşılığı (XIX. yüzyıl).

Mesihâ, A. a. İsa peygamberin adlarından biridir. • *Mesihâ dem*, *Mesihâ nefes*, İsa peygamberin nefesiyle üfleyerek ölüyü diriltme mucizesinden alınarak ölümlere can verecek g ü ç t e soluk anlamına kullanılmıştır.

Mesihî, **Mesihîyye**, A. s. İsa peygamber ve Hıristiyanlıkla ilgili, ona ait.

mesihîyyun, A. a. [mesihî ç.] Hıristiyanlar.

mesil, A. a. [seyelân'dan] Akacak yer, yatak.

mesil, **mesile**, A. s. Benzer.

mesir, **mesire**, A. a. Seyir, gezinti yeri, gezinek.

mesiregâh, F. a. [mesire-gâh] Mesire yeri, gezinek.

meskat, **meskıt**, A. a. [sukut'tan] Bir şeyin düştüğü yer. • *Meskat-i re's*, bir kimsenin doğduğu yer.

mesken, A. a. [sükûn'dan] Oturulan yer. Oturulan ev, konut. [ç. mesakin].

meskenet, A. a. **1.** Miskinlik, fakirlik, yoksulluk. **2.** Beceriksizlik, elden bir şey gelmezlik.

meskub, **meskub**, A. s. [sukb'dan] Delinmiş, delikli.

meskûb, **meskûbe**, A. s. Kalıba dökülmüş, dökme.

meskûk, **meskûke**, A. s. Damgası vurulmuş, para haline konulmuş.

meskûkât, A. a. Sikke haline getirilmiş akçalar, madenden paralar.

meskûn, **meskûne**, A. s. [sükûn'dan] **1.** İçinde insan oturan yapı. **2.** Halk bulunan, şenlik yer. • *Gayr-i meskûn*, insan, halk bulunmayan ev, toprak; *rub-i meskûn*, (eskilerce) dünyanın insan bulunan (dörtte bir) bölümü.

meskût, **meskûte**, A. s. [sükût'tan] Sükûtle duruş. Söylememe.

meslek, A. a. [sülûk'tan] **1.** Yol. **2.** Gidiş, davranış. **3.** Geçim için tutulan iş. **4.** Yaşama için tutulmuş yol.

meslekî, **meslekiyye**, A. s. Meslekle ilgili, mesleğe ait.

meslûb, **meslûbe**, A. s. [selb'den] Soyulmuş, alınmış, gide-rilmiş. • *Meslûb-ül-akl*, aklı alınmış, deli.

meslûh, A. s. Derisi soyulmuş.

meslûl, **meslûle**, A. s. [sell'den] **1.** Kınından çıkarılmış, sıyrılmış. **2.** Sill-ür-rieye tutulmuş, verem. • *Seyf-i meslûl*, kınından çıkarılmış kılıç; *-mücel-lâ*, parıldayan kılıç.

mesmu', **mesmu'a**, A. s. [sem-den] **1.** İşitilmiş, duyulmuş. **2.** Dinlenilir, dinlenmeye değer.

3. Dinlenen, kabul olunan. • *Gayr-i mesmu'*, hiç işitilmemiş çeşitte.
- mesmu'at**, *A. a.* [mesmu' ç.] İşitilenler.
- mesmum**, **mesmume**, *A. s.* [sem'den] Zehirlenmiş.
- mesmumen**, *A. be.* Zehirlenme suretiyle; zehirlenmiş olarak; zehirlenerek.
- mesned**, *A. a.* 1. Üzerine dayanılan şey. 2. Derece, ileri memurluk. • *Mesned-i meşihat*, şeyhülislamlik mertebesi; *-sadet-i uzma*, sadrazamlık mevkii.
- mesnedârâ**, *F. s.* [mesned-ârâ] Mesnede süs veren, o mesnette bulunan.
- mesnedgâh**, *F. a.* [mesned-gâh] 1. Oturulacak yer. 2. Orun, mevki.
- mesnednişin**, *F. s.* [mesned-nişin] Bir mesnet ya da makamda bulunan.
- mesmevi**, *A. a.* 1. Her beyti başka uyaklı olan koşuk. Uyak genişliği olduğu için manzum öyküler çokluk bu yolda yazılırdı. 2. ö. *a.* Mesnevi, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin bu türde Farsça yazmış olduğu yapıt.
- mesneviyyat**, *A. a.* Mesnevi yolunda yazılmış yapıtlar.
- mesnun**, **mesnune**, *A. s.* [sünnet'ten] 1. Gelenek olmuş. 2. Peygamberin yapmasına uyularak, sünnet olarak. • *Emr-i mesnun*, sünnet olan iş.
- mesrud**, **mesrude**, *A. s.* [serd-

den] Bildirilmiş, söylenmiş. [ç. mesrudat].

- mesruk**, **mesruka**, *A. s.* [sirkat'ten] Çalınmış. • *Mal-i mesruk*, çalıntı, çalınmış mal.
- mesrur**, **mesrure**, *A. s.* [şürur'dan] 1. Sevinmiş. 2. Meramına ermiş.
- mesruriyyet**, *A. a.* Sevinme. İsteğe erme. • *İlân-i mesruriyyet*, sevinci açığa vurma.
- mess**, **mes**, *A. a.* 1. Dokunma, değme. 2. Olma, meydana gelme. • *Hacet mess etmek*, gerekmek.
- mest**, *F. s.* Sarhoş. Keyif halinde. • *Bedmest*, etrafa sarkıntılık eden, bulaşık sarhoş; *sermest*, *siyah-mest*, çok sarhoş; *mest-i müdam*, her zaman sarhoş. [ç. mestan]. (Ed. Ce.): • *Mest-i girye*; *-hayat*; *-hamîm-i niyran*; *-rükud*; *-sebab*.
- mestane**, *F. s., be.* [mest-ane] Sarhoşa yakışır şekilde fazla içkili gibi. • *Çeşm-i mestane*, mahmur, baygın göz; *nara-i mestane*, sarhoş narası.
- mestî**, *F. a.* Sarhoşluk.
- mestur**, **mesture**, *F. a.* [setr'den] 1. Örtülü, kapalı, perdeli. 2. Namuslu, açık gezmeyen (kadın). • *Tahsisat-ı mesture*, örtülü ödenek.
- mestur**, *A. s.* [satr'dan] Çizilmiş, yazılmış.
- mesturiyyet**, *A. a.* 1. Örtülülük, kapalılık. 2. Gizlilik.
- mesubat**, *A. a.* [mesube ç.] Hayırlı bir işe karşılık Tanrı tarafından verilen ödüller.

mesube, A. a. Hayırlı bir işe karşı Tanrı ödülü.

mes'ud, mes'ude, A. s. [sa'd'den] Kutlu, bahtiyar.

mes'udane, F. be. [mes'ud-ane] Kutlulara yakışır biçimde. Mesutçasına.

mes'udiyet, A. a. Kutluluk.

mes'ul, mes'ule, A. s. [sual'den] 1. Sorulan. 2. İstenilen. 3. Sorumlu. • *Mes'ul bilmal*, parayla sorumlu ve kefil olan; *-binnefs*, şahsen sorumlu ve kefil olan; *müdir-i mes'ul*, sorumlu müdür; *is'af-i mes'ul*, istenilen şeyi yerine getirme.

mes'uliyet, A. a. Sorumluluk.

mes'um, A. s. (*hemze, se* ile) [ism'den] Suçlu, günahlı sayılan.

mes'ur, A. a. (*hemze, sin* ile) Tutsak edilmiş, yolu kesilmiş.

me'sur, A. s. (*hemze, se* ile) 1. Gelenek olarak aktarılan, geleneksel, tarihsel, söylencesel. 2. Beğenilir, ünlü, saygın. • *Dua-yi me'sur, ed'iye-i me'sure*, Muhammet Peygamber ve sahabeden aktarılan dua(lar).

mesva, A. a. Menzil, ev, mekân.

meşacir, A. a. [meşcer ç.] Ağacı çok yerler, koruluklar.

meşagil, A. a. [meşgale ç.] Meşguliyetler. • *Meşagil-i kesire*, fazla uğraşlar.

meşahir, A. a. [meşher ç.] Sergiler.

meşahîr, A. a. [meşhur ç.] Ünlüler.

meşai, A. a. Peripatetikçi, ge-

zimci.

meşail, A. a. [meş'ale ç.] Meşaleler.

meşair, A. a. [meş'ar ç.] 1. Hacı olma sırasında önemli durak yerleri. 2. Duyular (XIX. yüzyıl).

meşaiyun, meşşaiyun, A. a. Derslerini gezinerek veren, Aristo felsefesi yolunda olanlar. Fransızca *peripateticiens* (gezimciler, peripatetikler).

meşakk, A. a. [meşakkat ç.] Zahmetler, mihnetler.

meşakkat, A. a. 1. Güçlük, sıkıntı. 2. Zahmetli iş.

meş'al, meş'ale, A. a. [şule'den] 1. Işık kabı. Lamba, kandil, çıra. 2. Çıra ve yağlı pacaavraların bir sırık ucunda yakılmasıyla oluşturulan ışık. • *Meş'al-i irfan, meş'ale-i maarif*, bilgi meşalesi. [ç. meşail]. **meş'alkeş**, F. s. [meş'al-keş] Meşaleci.

meşamm, A. a. [şimm'den] Koku alacak yer, geniz. • *Şam-i cennet-mesam*, cennet kokulu Şam; *ta'tir-i meşam*, güzel kokularla burnu kokulama.

meş'ar, A. a. 1. Hacı olurken durulan yerlerden her biri. 2. Duyu.

meşarib, A. a. [meşreb ç.] Mizaçlar, meşrepler.

meşarik, A. a. [meşrik ç.] Yıldızlarla ay ve güneşin doğma dereceleri.

meşate, meşşate, A. a. Kadın süsleyici kadın.

meşayih, A. a. [şeyh ç.] Şeyhler.

meşbu', **meşbu'a**, A. s. [şib', şiba'dan] Doymuş, tok.
meşcer, **meşcere**, A. a. Ağacı çok yer. Koru.
meşfer, **mişfer**, A. a. 1. Dudağ. 2. Kenar. 3. Dişilik organı, vulva.
meşfu', A. s. Şuf'a hakkının konusu olan (şey).
meşgale, A. a. [şugl'den] İş, güç, uğraşılacak iş.
meşguf, A. s. [şagaf'tan] Sevgi yüzünden divane olmuş, tutkun, kendinden geçmiş.
meşgul, **meşgule**, A. s. [şugl'den] 1. Bir işle uğraşan. 2. Dalgın.
meşguliyyet, A. a. Meşgul olma. İşte bulunma.
meşhed, A. a. [şehadet'ten] Bir insanın şehit ya da bir şehidin gömülü olduğu yer. (Tus dolaylarında imam Ali Reza'nın türbesi yakınında bir kent olup, Horasan ili merkezi).
meşher, A. a. Sergi.
meşhud, **meşhude**, A. s. [şuhud'dan] Gözle görülen. • *Cürm-i meşhud*, suçüstü (XIX. yüzyıl).
meşhudat, A. a. [meşhud ç.] Gözle görülen şeyler.
meşhun, A. s. Dolu. Doldurulmuş. (Ed. Ce.): • *Giryeye meşhun*; *hande meşhun*; *nale meşhun*.
meşhur, **meşhure**, A. s. [şöhret'ten] Adli sanlı. Un almış, ünlü. Yayılmış. • *Galat-i meşhur*, yanlış olduğu halde halk arasında kullanılan söz.

meşhurat, A. a. [meşhur ç.] Genel olarak bilinen geçer şey.
meşîb, A. a. Saç ağarma. Yaslılık.
meşîd, A. a. Harçla yapılmış bina.
meşiet. Bkz. meşiyet.
meşihat, A. a. 1. Şeyhlik. 2. Şeyhülislamlık. 3. Şeyhülislam dairesi.
meşime, A. a. Dölyatağı, son.
meşiyet, **meşiet**, A. a. 1. İsteme, istek. 2. Yürüyüş. Yürütme. • *Meşiyet-i ilâhiye*, Tanrı'nın varlıkları üzerindeki iradesi.
meşk, A. a. 1. Yazı örneği. 2. Alışma için yapılan çalışma. Alışma, alıştıрма.
meşk, F. a. Kırba, tulumdan su kabı.
meşkûk, **meşkûke**, A. s. [şakk'tan] Yarılmış, yarık.
meşkûk, **meşkûke**, A. s. [şekk'ten] Şüpheli. • *Meşkûk-ül-ahval*, kim olduğu şüpheli.
meşkûkiyyet, A. a. Şüphelilik.
meşkûr, **meşkûre**, A. s. [şükr'den] Teşekkür olunacak, teşekkür değer.
meşlâh, A. a. Maşlah.
meşmul, A. s. [şümül'den] Kaplanmış. Bir şeyin içinde bulunan.
meşra', A. a. 1. Su oluğu. 2. Yol.
meşreb, A. a. 1. Tabiat, yarıdilişta olan nitelik. 2. Gidiş, yol. • *Hafif-meşreb*, ahlak konusunda kayıtsız (kadın), ağır-

başlı olmayan (erkek); *rind-meşreb*, derviş tabiatlı.

meşrik, maşrik, *F. a.* [şark'tan]

1. Güneşin doğduğu yer ya da yön. **2.** Dünyanın doğu tarafı. [ç. meşarık].

meşru', meşru'a, *A. s.* [şer'den]

1. Şeriatın izin verdiği; şeriate uygun. **2.** Yasanın izin verdiği, yasaya uygun, yasal. • *Emr-i meşru'*, şeriate, yasaya uygun iş; *gayr-i meşru'*, şeriatın, yasanın yasakladığı; *mazeret-i meşru'a*, d i n c e ya da haklı özür; *nâmeşru'*, şeriate, yasaya uymayan; *veled-i meşru'*, yasaca da tanına evlat; *veled-i gayr-i meşru'*, piç. [ç. meşru'at].

meşrub, *A. a.* [şürb'ten] İçilecek şey.

meşrubat, *A. a.* [meşrub ç.] İçilecek şeyler. • *Meşrubat-i küliyye*, alkollü içkiler.

meşruh, meşruha, *A. s.* [şerh'ten]

1. Açıklanmış, ayrıntılı. **2.** Uzun u z a d ı y a anlatılan. • *Bervech-i meşruh*, uzun uzun anlatıldığı yolda; *ibare-i meşruha*, açıklanan ibare; *madde-i meşruha*, mesele-i meşruha, açıklanan, uzun uzun anlatılan madde, iş.

meşruhat, *A. a.* [meşruh ç.] Bir maddenin açıklanması için yazılan şeyler.

meşruuiyyet, *A. a.* Meşru olma. Yasaya uygun bulunma.

meşrut, meşruta, *A. s.* [şart'tan] Şartlı, bir şarta bağlı, koşu l l u. Şart koşulmuş, bir ka-

yıtla bağlanmış. • *Hükümet-i meşruta*, meşrutiyetle, meclisle yönetilen hükümet (XIX. yüzyıl).

meşruta, *A. s.* İlk sahibi tarafından, satılmamak şartıyla, mirasçılara bırakılmış ev, tarla gibi şey.

meşruten, *A. be.* Koşula bağlı olarak, koşullu.

meşrutî, meşrutiiyye, *A. s.* Meşrutiyetle ilgili.

meşrutiiyyet, *A. a.* Hükümdar ve millet meclisiyle yönetilen devlet sistemi (XIX. yüzyıl).

meşta, *A. a.* [şita'dan] Kışlak. Kışla.

meşum, meşume, *A. s.* Uğursuz.

meşur, meşure, *A. s.* Şuurlaşmış, bilinç haline geçmiş. [ç. meş'urat].

meşveret, *A. a.* **1.** Birkaç kişi arasında bir iş konuşulma. **2.** Böyle bir iş için yapılan toplantı, danışma toplantısı.

meşy, *A. a.* Yürüme. • *Meşy-i asker*, asker yürüyüşü.

meta', *A. a.* **1.** Satılacak mal, eşya. **2.** Sermaye, elde olan varlık. [ç. emtia].

metabi', *A. a.* [matbaa ç.] Basımevleri.

metaf. *Bkz.* mataf.

metaib, *A. a.*, ç. Yorgunluklar. • *Metaib-i sefer*, yol ya da savaş yorgunlukları.

metali', *A. a.* [matla' ç.] Matlalar.

metalib, *A. a.* [matlâb ç.] İstenen şeyler.

metanet, A. a. Dayanma. Kuvvetli, sağlam olma.

metarik, A. a. [mitrak ç.] Matraklar.

metbu', **metbu'a**, A. s. [tebden] Kendisine uyulan. • *Metbu'î müfahham*, hükümdar; *hükümet-i metbu'a*, bir kimse-nin uyruklarından olduğu hükümet.

metbu'iyet, A. a. Kendisine uyulan kimsenin durumu.

meters, F. a. 1. Kapının açılması için ardına konan ağaç. 2. Meteris, siper, kale.

metin, **metine**, A. s. [metanet'ten] Dayanıklı, sağlam. Doğru, sağ.

metînane, F. be. Sağlamca, dayanıklı biçimde.

metn, A. a. Kitabın asıl ibaresi. Yazanın sözü olan ibare, metin. [ç. mütün].

metres, **mitris**, **mitres**, A. a. (Farsça "meters"ten) Meteris.

metruk, **metruke**, A. s. [terk'ten] Bırakılmış. Kullanılmaktan vazgeçilmiş. Battal. • *Emval-i metruke*, sahipleri tarafından bırakılmış mallar; *ettal-i metruke*, sokağa bırakılmış çocuklar.

metrukât, A. a. [metruk c.] Bırakılan şeyler. Miraslar.

metruke, A. a. Boşanmış, kadın eş.

metrukiyet, A. a. [terk'ten] 1. Bırakılmışlık, kullanılmazlık. 2. Bir işten çekilip uğraşmama. 3. Boşanmış olma, bırakılma.

me'va, A. a. Yurt, konut. Yer,

makam.

mevacib, A. a., ç. Aylıklar. Maaşlar. Kapıkulunun üçer ayda bir verilen ulufeleri.

mevacibat, A. a. [mevacib ç.] Mevacipler.

mevadd, A. a. [madde ç.] 1. Bir cismin cevherleri, yapısını oluşturan şeyler. 2. İşler, hususlar. 3. Yasa, nizam ya da numaralanmış bir yazının fıkraları. 4. Maddeler. • *Mevadd-ı ibtidaiyye*, ilkel maddeler. Hammaddeler.

mevahib, A. a. [mevhibe ç.] Vergiler, bahşişler, ihsanlar.

mevaiz, A. a. [mev'ıza ç.] Din öğütleri.

mevaid, A. a. [mev'id ç.] 1. Söz vermeler, vaatler. 2. Söz verilen vakitler. Belirtilmiş zamanlar.

mevaîd, A. a. [mev'ud ç.] 1. Vaat olunmuş şeyler. 2. Kesilmiş, belirtilmiş zamanlar. • *Mevaîd-i arkubiyye*, Bkz. arkub.

mevaîd, **mevayid**, A. a. [maide ç.] Sofralar.

mevakı, A. a. [mevki' ç.] Mevkiler.

mevakıf, A. a. [mevkıf ç.] Durak yerleri.

mevakıt, A. a. [mevkıt ç.] Önceden belirtilmiş vakitler.

mevakît, A. a. [mikat ç.] Mikatlar. Önceden belirtilmiş yerler. Hacıların ehrama girdikleri yerler.

mevakib, A. a. [mevkib ç.] Mevkipler.

mevali, A. a. [mevlâ ç.] Mevleviyyet rütbesine ulaşmış ilmiyye adamları. • *Mevali-i kiram*, mevleviyyet payeliler, yüksek rütbeli kadılar, hâkimler.

mevalid, A. a. [mevalid, milâd ç.] Mevlutlar. Doğulan yerler.

mevalîd, A. a. [mevlûd ç.] Doğmuşlar. • *Mevalîd-i selâse*, maden, bitki, hayvan olmak üzere doğanın üç âlemi; doğabilimi.

mevani', A. a. [mani ç.] Engeller.

mevarid, A. a. [mevrid ç.] Gelecek, varacak, yerler.

mevaris, A. a. [miras ç.] Miraslar, kalıtlar, miras kalan mal mülk.

mevasık, A. a. [mevsuk ç.] İnandırılır, gerçek şeyler.

mevasîk, A. a. [misak ç.] Yeminler. Sözleşmeler.

mevasim, A. a. [mevsim ç.] Mevsimler. • *Mevsim-i erbaa*, dört mevsim.

mevaşi, A. a., ç. Binek ve kasaplık dört ayaklıları.

mevat, A. a. [mevt'ten] 1. Cansız şeyler. 2. Sahipsiz, işlenmemiş toprak.

mevatın, A. a. [mavtın ç.] Yurtlar. Yurtlanılmış yerler.

mevayid, **mevaîd**, A. a. [maide ç.] Sofralar.

mevazi', A. a. [mevzi' ç.] Mevziler.

mevbık, A. a. 1. Cehennemde bır yerin adı. 2. Korkulu yer. [ç. mevbıkbat].

mevc, A. a. Dalga. • *Mevcâ-mevc*, pek dalgalı. [ç. emvac]. (Ed. Ce.): *Mevc-i busîş-i naga-mat*; *-hayat*; *-perişan-i şîir*; *-şahab*; *-sarr*; *-tebessüm*.

mevce, A. a. (Bir) Dalga. [ç. emvac].

mevedar, F. s. [mevce-dar] Dalgalı.

mevchîz, F. s. [mevc-hîz] Dalga kaldıran.

mevcud, **mevcude**, A. s. [vü-cud'dan] 1. Var olan, bulunan. 2. Hazır olan, hazır bulunan. 3. a. Bir topluluğu oluşturan bireylerin tümü. • *Nâ-mevcud*, yok. [ç. mevcudîn].

mevcudat, A. a. [mevcud ç.] Var olan tüm eşya. Yaratıklar, kâinat. • *Mefhar-ül-mevcudat*, Muhammed Peygamber.

mevcuden, A. be. Mevcut olarak, kendisi birlikte olarak.

mevcudiyet, A. a. Mevcut olma. Varlık.

mevczen, F. s. [mevc-zen] Dalgalı (deniz).

mevdu', **mevdu'a**, A. s. Emanet bırakılmış. Üstüne verilmiş.

mevdu'at, A. a. [mevdu ç.] Emanet bırakılmış şeyler.

mevdud, **mevdude**, A. s. Sevgi gösterilmiş, dost edinilmiş.

mevecat, A. a. [mevce ç.] Dalgalar.

meveddet, A. a. Sevgi, sevme.

mevfur, **mevfure**, A. s. Ç o k, bol. Çoğaltılmış, çoğalmış.

mevhibe, A. a. Vergi, bahşiş. İhsan. • *Mevhibe-i ilâhiye*, Tanrı vergisi. [ç. mevahib].

mevhil, A. a. [vahl'den] Çamurlu yer.

mevhub, mevhube, A. s. [vehb'den] 1. Verilmiş, ihsan edilmiş, bağışlanmış, bağış. 2. (Fıkıh) Karşılıksız birine mal edilmiş. [ç. mevhubat].

mevhum, mevhume, A. s. [vehm'den] Aslı, vücudu olmadan zihinde vücut bulan (şey), kuruntu. [ç. mevhumat].

mevhume, A. a. Vehim, hayal türünden şey.

mev'ıza, A. a. [va'z'dan] Öğüt.
• *Mev'ıza-i diniyye*, dinsel öğüt.

mev'id, A. a. [va'd'den] 1. Söz verme. Vaat. 2. Söz verilen zaman, yer. • *Mev'id-i mülakat*, buluşma yeri, saati. [ç. meva'id].

mevakif, A. a. [vukuf'tan] Durak yeri. [ç. mevakif].

mevki, A. a. 1. *Mevki*. Yer. 2. Bir şeyin olduğu, bulunduğu yer. 3. Sınıflı yerlerden, sınıflardan her biri. • *Mevki-i iktidar*, hükümet başı (XX. yüzyıl).

mevkib, A. a. Bir büyüğün yanında yavaş yürüyerek giden atlı ve yayaların tümü, alay. • *Mevkib-i hâce*, hacılar alayı; *-hümayun*, padişah alayı. [ç. mevakib].

mevkud, mevkude, A. s. [ikad'dan] Yıkılmış.

mevkuf, mevkufe, A. s. [vakf'tan] 1. Durdurulmuş, alıkonulmuş. 2. Tutulmuş, hapsedilmiş. 3. Vakfedilmiş. 4. (Bir şeye) bağlı, ancak onunla olur. •

Arazi-i mevkufe, vakfolunmuş toprak, vakıf toprağı.

mevkufat, A. a. [mevkuf c.] 1. Bir süre için tutulmuş, alıkonulmuş mal ve para. 2. Vakfedilmiş mal, emlak. 3. Gelirden artıp hazineye mal edilen para.

mevkufati, A. a. Mevkufat işlerine bakan memur.

mevkufen, A. be. Tutuklanarak.

mevkufin, A. a. [mevkuf c.] Tutuklanmış kimseler.

mevkufiyet, A. a. 1. Mahkemece hüküm giyinceye dek tutuklanma. 2. Vakfolunma. 3. Bağlı olma, başka bir şeyle kayıtlı olma.

mevkûl, mevkûle, A. s. [vekâlet'ten] Bir vekile emanet edilen. • *Mevkûlün ileyh*, kendisine bir şey emanet edilen; vekil edilen.

mevkut, mevkute, A. s. [vakit'ten] Vakti belli olan. • *Risale-i mevkute*, belli sürelerde çıkan dergi, süreli yayın (XX. yüzyıl).

mevlâ, A. a. 1. Sahip, efendi. 2. Azatlı, azat olmuş köle. 3. Tanrı. 4. Veli, karışmaya hakkı olan.

mevlânâ, A. a. [mevlâ-nâ] Efendimiz anlamında olup bazı sarıklı ulemaya lakap.

mevlevî, mevleviyye, A. s., a. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin yolu, bu yolda olan kimse. • *Tarik-i mevlevî, tarikat-i mevleviyye*, mevlevilik yolu. •

mevleviyyet, A. a. 1. Mollalık. Mollanın kadılık hükmü geçen bölge. 2. Müderrislikten sonra olan bir ilmiye rütbesi.

mevlid, A. a. [velâdet'ten] 1. Doğma, dünyaya gelme. 2. Doğulan yer. 3. Doğulan zaman. Mevlût.

mevlûd, A. a. [velâdet'ten] Yeni doğmuş.

mevlûdat, A. a. Belli bir süre içinde doğanlar.

mevrîd, A. a. [vürud'dan] Varacak yer, varacak yol. [ç. mevarid].

mevrud, **mevrude**, A. s. [vürud'dan] Gelmiş, ermiş.

mevrudat, A. a. [mevrude ç.] Gelen şeyler.

mevrus, **mevruse**, A. s. [veraset'ten] 1. Miras kalmış. 2. Babayla anadan geçmiş.

mevsil, A. a. [vusul'dan] 1. Kavşak, kavuşacak yer. 2. Ek yeri.

mevsim, A. a. 1. Mevsim. 2. Bir şeyin belli süresi. • *Nâbe-mevsim*, mevsimsiz, olmayacak zamanda. [ç. mevasim].

mevsuf, **mevsufe**, A. s. [sıfat-tan] 1. Vasıflanan, nitelenen (şey). 2. a. (Dilb.) Belirtilen.

mevsuk, **mevsuka**, A. s. [vüsuk'tan] 1. İnandır. Emin. 2. Sağlam. Gerçek. • *Mevsuk-ül-kelim*, sözlerine inandır.

mevsukan, A. be. İnandır biçimde.

mevsukiyet, A. be. Sağlamlık. Gerçeklik. İnandır durum.

mevsul, **mevsule**, A. s. [vusul-

den] Birleşmiş, kavuşmuş.

mevsum, **mevsime**, A. s. [vesm'den] 1. Vesmelenmiş, işaretlenmiş. 2. Adlanmış, ad verilmiş.

mevt, A. a. 1. Ölüm. 2. (Tas.) Beni, benliği öldürme. • *Mevt-i ahmer*, kızıl ölüm, kanlı ölüm. Ö l d ü r ü l m e. 3. (Tas.) Nefse karşı koymak. • *-ahzar*, eski ve yamalı giyme; *-ebyaz*, açlık; *-esved*, halkın ezasına dayanma ve fena filâh. Ansızın ölme (Tas.).

mevta, A. a. [meyyit c.] Ölümler, ölmüşler.

mev'ud, **mev'ude**, A. s. [vaad'den] 1. Vaat olunmuş, söz verilmiş. 2. Vadeli, zamanı belirtilmiş. • *Arz-ı mev'ud*, Musa dininde olanlar için vaat edilmiş toprak (Kudüs); *ecel-i mev'ud*, normal ölüm.

mevvac, A. s. [mevc'den] Çok dalgalı.

mevzi, A. a. [vaz'dan] Yer. Bir şey k o n a c a k yer.

mevzî, **mevzliyye**, A. s. Bir yere özgü olan. Genel olmayan.

mevzu', A. s. [vaz'dan] 1. (Bir yere) Konulmuş. 2. Kurulmuş işlemekte, geçer olan. 3. Gerçek olmayan, uydurma.

mevzu, A. a. K o n u. • *Mevzu-i bahs*, konuşulan madde, söz konusu.

mevzua, A. a. (Fel.) Konut.

mevzuat, A. a. [mevzua ç.] Sözü geçen maddeler. Yürürlükte olan hükümler.

mevzun, **mevzune**, A. s.

[vezn'den] 1. Tartılı, tartışılmış. 2. (Ya.) Vezni yerinde, vezinle yazılmış olan. 3. Yakışıklı düzgün. • *Kamet-i mevzun*, yakışıklı, düzgün boy; *kelâm-i mevzun*, vezne konulmuş söz.

mey, *F. a.* Şarap. • *Mey-i nâb*, halis, katıksız şarap.

mey', *A. s.* (*ayın* ile) Eriyip akma.

mey'a, **mey'at**, *A. a.* Nesnenin ilk zamanı. Tazelik vakti.

meyadin, *A. a.* [meydan ç.] Meydanlar, alanlar.

meyamin, *A. a.* [meymenet c.] Uğurlular, bereketliler. Kutlular, mutlular.

beyan. *Bkz.* miyan.

meyaşam, *F. s.* [mey-aşam] Şarap içen. [ç. meyaşaman].

meydan, *A. a.* 1. Açık, düz yer, alan. 2. Bir işin yapılma alanı. 3. Belli, görünür. 4. Ara, fırsat. 5. Ortalık. 6. Bektaşi tekkelerinin ayin yeri. • *Meydan-i harb*, savaş alanı; *At Meydanı*, (Hipodrom) İstanbul'da Sultanahmet Camii önündeki meydan; *Et Meydanı*, İstanbul'da Aksaray'da Horhor'da, yeniçeri odalarının et tayını da dağıtılan ve talim yeri olan meydanın adı.

meyelân, *A. a.* 1. Doğru durmayıp bir yana eğilmiş olma. 2. Yanlardan birine fazla sevgi gösterme, onu tutma.

meyfüruş, *F. a.* [mey-füruş] Şarap satan. Şarapçı.

meygede, **meykede**, *F. a.* [meygede] Şarap satılan ve

içilen yer.

meygûn, *F. s.* [mey-gûn] Şarap renginde. Şarabi.

meygûsar, **meykûsar**, *F. s., a.* [mey-gûsar] Birlikte şarap içen, içki arkadaşı.

meyhane, *F. a.* [mey hane] Şarapçı dükkânı. İçki satılan ve içilen yer.

meyhâr, **meyhor**, *F. s.* [mey-hâr, mey-hor] Şarap içen.

meyhâre, *F. s.* [mey-hâre] Şarap içen.

meyhoş, *F. s.* Ekşimtirik, ekşimsi, mayhoş.

meykede. *Bkz.* meygede.

meykeş, *F. s.* [mey-keş] Şarap içen. [ç. meykeşan].

meykûsar. *Bkz.* meygûsar.

meyl, *A. a.* 1. Eğilme. Bir yana eğilmiş olma, eğilim. 2. Tarraflardan birini fazla tutma. 3. S e v g i, sempati. 4. Sevme, tutulma.

meyliyyat, *A. a.* Bir yana olan ihtiyarsız meyil ve istek duygusu. • *Meyliyyat-i nefsanîyye*, iç istekleri.

meymene, *A. a.* Ordunun sağ kolu.

meymenet, *A. a.* [yümn'den] Uğur. Kutluluk, mutluluk.

meymun, **meymune**, *A. s.* [yümn'den] Uğurlu, bereketli. Kutlu, mutlu.

meyperest, *F. s.* [mey-perest] Sürekli olarak şarap içen. İçkiye düşkün. [ç. meyperestan].

meyperestî, *A. a.* Şarap düşkünlüğü.

meysere, *A. a.* Ordunun sol kolu.

meyt. Bkz. meyyit.

meyus, me'yuse, A. s. [ye's'ten] Umudu kesmiş, umutsuz.

me'yusane, F. be., s. [me'yusane] Umutsuzca. Umutsuzlukla.

me'yusen, A. be. Umutsuzca, üzüntüyle.

me'yusiyet, A. a. Umutsuzluk.

meyve, F. a. Yemiş.

meyvebar, F. s. [meyve-bar] Yemişli, yemiş veren.

meyvedar, F. s. [meyve-dar] Yemişli, yemiş veren.

meyvefûruş, F. a. [meyve-fûruş] Yemiş satıcı, yemişçi.

meyvehoşk, F. a. [meyve-i hoşk] Kuru yemiş. Kuru yemiş pazarı ve gümrüğü, meyvehoş.

meyyal, A. s. [meyl'den] 1. Çok eğilen. 2. Fazla istekli, düşkün.

• *Meyyal-i inhidam*, neredeyse göçecek; *meyyal-i itilâ*, yükselemeye çok istekli.

meyyit, meyt, A. s., a. [mevt'ten] 1. Ölü, ölmüş. 2. Ölmüş insan, ölü. 3. Çok zayıf. [ç. emvat].

meyyitane, F. s., be. [meyyitane] Ölü gibi, ölüyü andırır-casına.

meyzede, F. s. [mey-zede] Sarhoş.

meza, A. be. Geçti. • *Mezama meza*, geçti.

mezabıt, A. a. [mazbata ç.] Mazbatalar.

mezabih, A. a. [mezbaha ç.] Kasaplık hayvan kesilen yerler.

mezabil, A. a. [mezbele ç.]

Süprüntülükler.

mezad, A. a. Artırmayla satış.

mezahib, A. a. [mezheb ç.] Mezhepler. • *Mezahib-i erbaa*, (Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli) dört mezhep.

mezahim, A. a., ç. Zahmetler, eziyetler.

mezaik, A. a. [mazik ç.] Dar, sıkıntılı yerler.

mezak, A. a. [zevk'ten] 1. Tatma, tat, duyma. 2. Tat duyulan yer, damak. • *Hulv-ül-mezak*, tatlı; *mürr-ül-mezak*, tadı acı.

mezalık, A. a. [mezlaka ç.] Ayak koyacak yerler.

mezamir, A. a. [mizmar, mezmur ç.] Zebur sureleri.

mezar, A. a. [ziyaret'ten] 1. Ziyaret yeri. 2. Mezar.

mezarık, A. a. [mızrak ç.] Mızraklar.

mezari', A. a. (ze ile) [mezra' ç.] Ekilir biçilir tarlalar.

mezaristan, F. a. [mezar-istan] Mezarlık.

mezarr, A. a. [mazarrat ç.] Zararlar, ziyanlar.

mezaya, A. a. [meziyyat ç.] Meziyetler, erdemler.

mezbah, mezbaha, A. a. Hayvan kesilen yer. Kurban yeri.

mezbele, A. a. [zibl'den] Süprüntü yeri. Süprüntülük.

mezbu, mezbube, A. a. Sinekli.

mezbu, mezbuha, A. s. [zebh'ten] 1. Boğazlanmış, eti yenilmek üzere kesilmiş. 2. Kurban edilmiş. İsmail ya da

İshak peygamberler.
mezbuhan, *F. be.* [mezbuhan] Boğazlanır gibi, boğazlanırcasına.
mezbur, **mezbure**, *A. s.* Adı geçen, yukarıda denilmiş olan.
mezc, *A. a.* Katma, karıştırma.
Mezdek, *F. a.* Nuşirevan zamanında (IV. yüzyıl) bir mezhep çıkaran kimse.
Mezdekî, *F. s.* M e z d e k yanlısı.
meze, *F. a.* 1. Tat, lezzet. 2. İçki içilirken yenen çerez. 3. Alay, eğlence. • *Bimeze*, tatsız.
mezellet, *A. a.* Alçaklık, itibarsızlık. Horluk.
mezemmet, *A. a.* 1. Yerme, kınama. 2. Yerilecek, kınanacak iş.
mezen, *A. a.* Adet. Yol, usul.
mezheb, *A. a.* [zehab'dan] 1. Gidilen, tutulan yol. 2. İnanç ve felsefede tutulan yol. 3. Din. 4. Bir dinin dallarından her biri. 5. (Fel.) Fransızca *doctrine* (öğreti) ve *école* (okul) sözcüklerine karşılık olarak kullanıldığı olmuştur (XX. yüzyıl). [ç. mezahib].
mezhere. *Bkz.* müzhere.
mezîd, *A. a., s.* [ziyade'den] Artmış, büyümüş. Çoğaltılmış. Çoğalma, artma.
meziyyet, *A. a.* Bir kimse ya da nesnenin benzerlerinden üstünlüğünü oluşturan nicelik ve nitelik. [ç. meziyyat].
mezk, *A. a.* (ze, kaf ile) Yırtma,

yarma.

mezkûr, **mezkûre**, *A. s.* [zikr'den] Zikrolunmuş, adı geçmiş.
mezlaka, *A. a.* 1. Ayak kayacak yer. 2. (Mec.) Yanılığa düşme nedeni olan durum.
mezmum, **mezmume**, *A. s.* [zem'den] 1. Zemm olunmuş, yerilmiş. 2. Beğenilmemiş. Ayıp.
mezmur, *A. a.* 1. Kavalla taganni olunan ilahi. 2. Davud peygamberin taganni ettiği Zebur surelerinden her biri.
mezru', **mezru'a**, *A. s.* [zer'den] Tarla.
mezru', **mezru'a**, *A. s.* [zer'den] Ekilmiş, çift sürülüp tohum atılmış.
mezru', **mezru'a**, *A. s.* (ze ile) [zira'dan] Arşınlanmış, ölçülmüş.
mezru'at, *A. a.* Ekilip bitmiş tohumlar, ekinler.
me'zun, **me'zune**, *A. s.* [izn-den] 1. İzinli, izin almış. 2. Ders ya da meşk vermeye veya bir sanat işlemeye yetkili. 3. Bir okulu tamamlayıp diploma almış. [ç. me'zunin].
me'zunen, *A. be.* İzinli olarak.
me'zunıyyet, *A. a.* İzinli olma, mezun bulunma. Bitirme.
mıkatta, *A. a.* (kaf, tı ile) Üzerinde kalem kesilen kemik araç, makta.
mıklâd, *A. a.* 1. Anahtar. 2. Kapı dili.
mikleb, *A. a.* Eski kitap ciltlerinin sol kapağındaki uzantı,

okunan yer belli olmak için sayfa arasına konurdu.

mikleme, A. a. Kalem kutusu.

mintaka, A. a. **1.** Kuşak, kemer. **2.** Yeryuvarlağının üstündeki bölge. • *Mintaka-i bâride*, kutup kuşağı; *mintaka-i harre*, ekvator bölgesi; *mintaka-i memnua*, yasak bölge; *mintakat-ül-buruc*, on iki burcun buldukları tutulma daireleri. [ç. menatik].

mıs'ad, A. a. (*sat*, *ayın* ile) **1.** Çıkma aracı. **2.** Merdiven. **3.** (XIX. yy.) Asansör.

mısbah, A. a. Işık, kandil. Meşale. [ç. masabih].

mısdak, A. a. [sıdk'tan] Bir şeyin gerçekliğini tanıtlayan şey, ölçüt.

mısdakıyyat, A. a. Mısdak bilgisi. Fransızca *criteriologie* (ölçütbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

mıskab, A. a. [sıkb'dan] Matkap.

mıskal, A. a. Bir buçuk dirhem ağırlık. Ölçü.

mıskal, A. a. **1.** Maden parlatmada kullanılan cila aygıtı. **2.** Pürüzsüz konuşan kimse, hatip.

mıskale, A. a. Maden parlatmada kullanılan cila aygıtı.

mısr, A. a. **1.** Kent. **2.** Ülke. [ç. emsar].

Mısr, A. a. **1.** Mısır ülkesi. **2.** (Mısır'daki) Kahire kenti.

mısrâ, A. a. **1.** Kapının iki kanadından biri. **2.** Koşuğun herhangi tek satırı, dize. •

Mısrâ-i âzade, tek söylenmiş dize; *mısrâ-i berceste*, en kuvvetli, güzel dize. [ç. masari].

Mısrân, A. ç., a. Kûfe ile Basra kentleri.

Mısrî, **Mısrıyye**, A. s. **1.** Mısır ülkesiyle ilgili. **2.** a. Mısırlı.

mıstaba. Bkz. mastaba.

mıstar, A. a. [sıtr'dan] Satırları doğru yazmak için gereken çizgileri yapmaya yarar araç. Taşçıların da kullandığı cetvel.

mızrab, A. a. [darb, zarb'dan] Telli sazları çalmaya yarayan kemik ya da başka nesneden araç.

mızrak, A. a. Mızrak. [ç. mezarık].

miâ, **meâ**, A. a. (Ana.) Bağırsak. • *Miâ-i a'ver*, körbağırsak; *miâ-i galiz*, kalınbağırsak; *-isna aşer*, onikiparmak bağırsağı; *-müstakim*, kalınbağırsak, göden; *-rakik*, incebağırsak. [ç. em'a].

miad, A. a. [vaad'den] Kesilen zaman, kesilen, belirtilen zaman ya da yer.

miâi, **miâiyye**, A. a. [miâ'dan] Bağırsakla ilgili.

miat, A. s. [mie ç.] Yüzler.

miat, A. a. (Tütsü için) Günlük.

mi'ber, A. a. Su geçme aracı. Köprü.

micmer, **micmere**, **mecmer**, **mecmere**, A. a. Tütsü yapılan kab. Buhurdan. [ç. mecamir].

midad, A. a. Yazı mürekkebi.

mi'de, A. a. Mide.

mi'devî, **mi'deviyye**, A. s. Mi-

deyle ilgili, mideye ait, mideye yarar.

midhat, A. a. Övme.

mie, A. s. Yüz. • *Tis'a mie*, dokuz yüz.

mieteyn, A. a. İki yüz.

miftah, A. a. 1. Anahtar. 2. Şifre cetveli. 3. Dil öğreniminde yapılacak çeviri ve sorunların çözülmüş k' . nleri bulunan kitap.

mig, F. a. 1. Bulut. 2. Sis.

migfer, A. a. Başa giyilen demir tas, tolganın küçüğü.

migzel, A. a. İplik eğirecek araç, iğ.

mih, F. s. Büyük, ulu.

mih, A. a. Mıh, çivi, ekser. Bkz. çarmih.

mihad, A. a. Döşek, yatak. • *Bi's-el-mihad*, cehennem, şiddetli döşek.

mihan, F. s., a. Büyük, ulu.

mihanikî, A. s. Makine gibi, otomatik olarak.

mihen, A. a. [mihnet ç.] Mihnetler, eziyetler.

mihî, A. s., a. Çiviye ait, çivi biçiminde. • *Hatt-i mihî*, çivi yazısı.

mihîn, F. s. Daha büyük.

mihman, F. a. Konuk.

mihmandar, F. a., s. [mihmandar] Konukçu. Misafir ağırlayan kimse.

mihmanhane, F. a. [mihmanhane] 1. Misafir edilecek yer, konuklarevi. 2. (Mec.) Dünya.

mihmannevas, F. s. [mihmannevas] Konuksever, konuğa iyi bakar.

mihmanperver, F. s. [mihmanperver] Konuksever, konuk ağırlayan.

mihmiz, **mahmuz**, **mehmuz**, A. a. Mahmuz.

mihnet, A. a. 1. Zahmet, eziyet. 2. Sıkıntı dert. 3. Bela, musibet. [ç. mihen].

mihnetabad, F. a. [mihnetabad] 1. Gam, keder dolu yer. 2. (Mec.) Dünya.

mihnetgede, **mihnetkede**, F. a. [mihnet-gede] İçinde gam ve keder çekilen ev.

mihnetkeş, F. s. [mihnet-keş] Eziyet çeken. [ç. mihnetkeşan].

mihnetzede, F. s. [mihnetzede] Afet ve belaya uğramış. [ç. mihnetzedegân].

mihir, F. a. 1. Güneş. 2. Sevgi, dostluk. • *Mihir u mah*, güneşle ay. (Ed. Ce.): • *Mihir-i âteşin-i Irak*; -*hakikat*; -*nevbahar*; -*pür-ateş-i tammuz*; -*taban*; -*zemherir*.

mihrab, A. a. 1. Camilerde, tapınaklarda karşısında durulan yer. 2. (Mec.) Umutla bakılan, umut bağlanılan yer. 3. Sevgilinin alını ve kaşları. • *Mihrab-i Cemşid*, güneş.

mihrak, A. a. (Fiz.) Odak (XIX. yüzyıl).

mihrgân, F. a. 1. Farslarda güztüm-gün eşitliği günü. 2. Bu güne rastlayan bayram. 3. Farslarda güneş yılının yedinci ayı (mihir). 4. Güneş yılında her ayın 16. günü. 5. Sonbahar, güz.

mihriban, *F. s.* [mihr-ban] Seven, dost.
mihribanî, *F. a.* Sevgi, dostluk.
mihter, *F. s.* [mih-ter] Daha büyük, ulu.
mihter. *Bkz.* mehter.
mihver, *A. a.* Eksen.
mik'ab. *Bkz.* mükâ'ab.
Mikâil, *A. ö. a.* Dört büyük melekten yaratıkların rızık: sağlamakla görevli olanı.
mîkat, *A. a.* [vakt'ten] Belirtilmiş yer ve vakit. [ç. mevakit].
Mikat, *A. a.* Mekke yolu üzerinde, hacılığa gidenlerin ihrama büründükleri yer.
mikdar, *A. a.* 1. Miktar. 2. Parça, bölük. 3. Değer, kıymet. 4. Fransızca *dose* (düze) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Bimikdar*, önemsiz. [ç. makadir].
mikhâl, *A. a.* Sürme çekme mîli. Sürmelik.
miknese, *A. a.* (*kaf, sin* ile) Süpürge.
miknet, *A. a.* Güç, kudret, kuvvet.
mikraz, *A. a.* Makas.
miksar, *A. s.* Sözü uzatan, geveze.
miksefe. *Bkz.* mükessife.
mikyal, *A. a.* [keyl'den] Ölçek. Tahıl ölçeği.
mikyas, *A. a.* [kiyas'tan] 1. Ölçü aracı, ölçek. U z u n l u k ölçeği. 2. (Gökb., Coğ., Mat.) Ölçek. [ç. mikyasat].
mil, *A. a.* 1. İğne gibi ince ve uzunca araç. 2. Göze sürme çekmeye mahsus araç. 3. Sivri, çelik kalem. 4. Sivri ve tek

dağ tepesi. 5. Yol üzerine dikilmiş işaret taş ya da ağacı. 6. Yol işaretleri arasındaki bir kilometreye yakın uzaklık. 7. Bir çark ya da toparlağın, üzerinde döndüğü eksen. • *Mil-i bahri*, 1825 metre. [ç. emyal].

milâd, *A. a.* [velâdet'ten] 1. Doğum günü. 2. İsa peygamberin doğum günü. • *Milâd-i İsa*, tarih başı sayılan, İsa peygamberin doğduğu yıl ya da 25 aralık; *ba'd-el-milâd*, bu tarihten sonra, İsa'dan sonra; *kabl-el-milâd*, bu tarihten önce, İsa'dan önce.

milâdî, **milâdiyye**, *A. s.* Milatla ilgili. • *Sene-i milâdiyye*, *tarih-i milâdî*, milat yılı, tarihi.

milâhat, **melâhat**, *A. a.* Gemiciilik. Gemi idare bilgisi.

mil'aka, *A. a.* Tahta kaşık.

milel, *A. a.* [millet c.] 1. Milletler, uluslar. 2. Bir din ve mezhepte olan topluluklar. • *Milel-i erbaa*, Osmanlı İmparatorluğunda din ayrılığına göre bulunanlar, Müslüman, Yahudi, Ermeni, Rum; *beyn-el-milel*, uluslararası; *hukuk-i beyn-el-milel*, devletler hukuku.

milh, *A. a.* Tuz. • *Milh-us-saga*, boraks. [ç. emlâh].

milhî, **milhiyye**, *A. s.* Tuza ait, tuzdan.

milk, *A. a.* *Bkz.* mülk. • *Milk-i yemin*, kul.

milkat, *A. a.* (*kaf, tı* ile) 1. Kıs-

kaç, kerpeten. **2.** (Hek.) Forseps. • *Milkat-i cenin*, Fransızca *forceps* (forseps, doğumkaşığı) karşılığı (XIX. yy.).

milkdar, *F. a.* [milk-dar] Mülk sahibi, hükümdar.

milkdarî, *F. a.* Mülk sahipliği, hükümdarlık.

milket, *A. a.* Milk sözcüğünün nazımda kullanılan biçimi.

millet, *A. a.* **1.** Din, mezhep. **2.** Bir din ya da mezhepte bulunanlar topluluğu. **3.** Millet, ulus (XIX. yüzyıl). • *Millet-i beyzâ*, Müslümanların tümü; *-mesihîyye*, Hıristiyanların tümü. [ç. milel].

millî, **milliyye**, *A. s.* Din ve millete ait, onunla ilgili. (XIX. yüzyıl sonlarında başlayarak) Ulusal, millî. • *Âdab-i millîyye*, dine u yg un terbiye ve töreler: *âyad-i millîyye*, kutsal bayramlar; sonraları dinsel sözcüğüyle nitelenen sözler hep millî olarak geçirdi.

milliyyet, *A. a.* Bir kavim ve cinsiyetten olma. Milletseverlik, yurtseverlik (XX. yüzyıl).

milliyetperver, *F. s.* [milliyetperver] Fransızca *nationaliste* (milliyetçi, ulusçu) karşılığı (XX. yy.).

milliyetperverane, *F. be.* [milliyetperver-ane] Ulusçuya yakışır yolda.

mim, *A. a.* "M" harfinin adı.

mi'mar, *A. a.* (*me*, *ayın* ile) [umran'dan] **1.** Bina yapısına bakan, resimlerini hazırlayan kalfa. **2.** Arkitekt, mimar. •

Mi'mar arşını, 78 santim; *mi'mar-i kârhane-i kudret*, Tanrı; *baş mi'mar*, bahriye yapı başı. [ç. mi'maran].

mi'marî, **mi'mariyye**, *A. s.* Mimarlığa ait, mimarlıkla ilgili. • *Fenn-i mi'marî*, arkitekt bilgisi, mimarlık; *usul-i mi'mariyye*, üslup, stil.

mi'mariyye, *A. a.* Bir yapı için mimara verilen para.

mimî, **mimiyye**, *A. s.* "Mim" harfiyle ilgili ya da bu harf bulunan sözcük. • *Masdar-i mimî*, Arapçada başında m bulunan masdar.

min, *A. bağ.* -den, -den beri.

mîna, *F. a.* **1.** Şişe, cam. Billur, sırça. **2.** Mine. • *Kasr-i mîna*, gök kubbesi.

mina, *A. a.* Liman.

Mina, *A. ö. a.* Mekke ile Arafat arasındaki yarı yolda bulunan bir köy.

minafam, *F. s.* [mina-fam] Sırça renkli, cam mavisi.

minakâr, *F. a.* [mina-kâr] Mine işleyen, mine işçisi.

minare, **menare**, *A. a.* [nur'dan] Camilerde ezan okunan yüksek kule. [ç. minarat].

minarenk, *F. s.* [mina-renk] Sırça renginde, gök mavisi.

minassa, **manassa**, *A. a.* **1.** Gelinin oturduğu yüksekçe yer. **2.** Görünme yeri.

minba'd, *A. bağ.* [minba'd] Bundan sonra.

minber, **menber**, *A. a.* Camilerin içinde hocaların çıkıp hutbe okudukları merdivenli

kürsü. • *Minber-i nüh paye*, (dokuz basamaklı minber) dokuz f e l e k üstünde Tanrı tahtı.

mincel, A. a. Orak.

mincihetin, A. bağ. [mincihet-in] Bir cihetten, bir bakıma göre.

mindef, A. a. Hallaç yayı.

minel'an, A. be. [min-el-an] Hâlâ.

minelezel, A. be. [min-el-ezel] Ezelden beri.

minelkadim, A. be. [min-el-kadim] Eskiden beri, çok önceden.

minen, A. a. [minnet ç.] Minnetler. • *Zü'l-minen*, Tanrı.

minfah, A. a. (hı ile) Körük.

min gayri, A. be. Olmayarak. • *Min gayri haddin*, haddim olmayarak; *min gayri resmin*, resmi olmayarak.

minh, **minhü**, A. bağ. [min-hü] Ondan.

minha, A. bağ. [min-ha] Onlardan. • *Anha minha*, şundan bundan, şu bu.

minha, A. a. Çıkarma ve indirme simgesi.

minhac, A. a. 1. Yol. 2. Metot, yöntem, usul. (Mec.) Tutulan, gidilen yol. [ç. menahic].

min... ilâ, A. be. '-den... -ye dek'' anlamında bazı çok kullanılır Arapça sözlerde geçer. • *Min-el-bab il-el-mihrab*, (kapıdan mihraba dek) en küçüktен en büyüğe, baştakine dek, bütün, tüm; *min evvelihi ilâ ahirihi*, başından sonuna dek;

min-es-sera il-es-süreyya, (yerden Süreyya, yani ülker yıldızına dek) yerden göğe dek.

minkale, A. a. İletki.

minkar, A. a. 1. Kuş gagası. 2. Taş yontmaya yarayan kalem, t a ş ç ı kalemi.

minkarî, **minkariye**, A. s. Gagacı biçiminde. Gagayı andırır-casına.

minkaş, **minkaşe**, A. a. 1. Demir kalem. 2. Kıskaç.

minküllilvücu, A. be. [minküll-il-vücu] Her yönden.

minnet, A. a. 1. Birine iyilik etme, bağışta bulunma. 2. Yapılan iyiliği tekrar başa kakma. 3. Görülen iyiliğe karşı teşekkür etme, yük altında kalma. 4. "Şükür, elhamdülillah!" deme. • *Biminnet*, yaptığı iyiliği başa kakmaz. *Veliyünnimet-i biminnet*, padişah. [ç. minen].

minnetdar, F. s. [minnet-dar] Bir iyilik ya da bahşiş görmüş olan.

minnetdarane, F. be. [minnet-dar-ane] Minnet eder yolda, minnet duyarçasına.

minnetdarî, F. a. Minnettarlık.

minnetdide, F. s. [minnet-dide] Nimet, iyilik görmüş.

minnetkeş, F. s. [minnet-keş] Minnet çeken, minnet altında bulunan. [ç. minnetkeşan].

minser, A. a. 1. Kuş gagası. 2. Atlı takımı. 3. Öncü. [ç. menasir].

minşar, A. a. Testere. [ç. menaşir].

- minu**, *F. a.* 1. Cam, sırça. 2. Zümrüt. 3. Felek. Cennet.
- Minuçehr**, *F. a.* F a r s l ı Feridun'un büyük oğlu.
- minval**, *A. a.* Davranış, yol, yöntem. • *Minval-i sabık*, eskiden olduğu gibi.
- mir**, *F. a.* 1. Baş. 2. Komutan. 3. Bey. 4. Vali. • *Mir-i kelâm*, (söz eri) düzgün, güzel söz söyleyen.
- mirâb**, *F. a.* [mir-âb] Bir kentin su işlerine bakan kimse.
- mirâc**, *A. a.* 1. Merdiven. 2. Çıkma, yükselme. 3. Muhammet peygamberin Tanrı katına çıkması. 4. Bunun 26 Recep gecesine rastlayan yıldönümü.
- mirâciyye**, *A. a.* Miraç olayını anlatan şiir.
- mirahur**, *F. a.* [mir-ahur] İmrahor. Sarayın binek ve yük hayvanları ahırlarıyla bunlara bakanların yönetimine bakan kimse. • *Mirahur-i kebîr* ya da *evvel*, *mirahur-i sanî* diye iki kişiydiler.
- miralay**, *A. a.* [mir-alay] Albay (XIX. yüzyıl). Miralaylara *bey* denirdi, yazıda da *izzetlû* lakabı yazılırdı.
- miran**, *F. a.* [mir ç.] Beyler. • *Mir-i miran*, (mirmiran) beylerbeyi; eyalet valisi. (Tanzimat'tan sonra) Sivil memurlardan ulâ sınıf-ı sanisine karşılık bir rütbe olup bazı ileri gelen yerli büyüklere unvan olarak verilir, bu aşamayı almış olanlara *paşa* denirdi.
- mirar**, *A. a.* [merre ç.] Kereler,

defalar.

- miraren**, *A. be.* Defalarla, birçok kez.
- miras**, *A. a.* [veraset, irs'ten] Ölen kimseden hısımlarına kalan mal mülk.
- mirashor**, *F. s.* [miras-hor] Miras yiyen.
- mir'at**, *A. a.* Ayna.
- mircel**, *A. a.* Kazan. [c. mercil].
- mir'ec**. *Bkz.* ma'rec.
- mirfed**, *A. a.* Büyük kâse.
- mirî**, **miriyye**, *F. s.* 1. Beylik. Beyliğe ait, beylikle ilgili. 2. *a.* Devlet hazinesi.
- mirkam**, *A. a.* Kalem.
- mirkat**, *A. a.* Merdiven. Basamak.
- mirfak**, *A. a.* Dirsek.
- mirfaka**, *A. a.* Dirsek dayana- cak küçük yastık.
- Mirrih**. *Bkz.* Merrih.
- mirsâd**, *A. a.* (sat ile) Gözetme yeri. Rasat yeri. • *Mirsâd-i ibret*, ibretle seyretme yeri. [ç. merasid].
- mirvaha**, *A. a.* [rîh'ten] Yel- paze.
- mirvahacünban**, *F. s.* [mirvaha-cünban] Yel- paze sallayan.
- mirza**, *F. a.* 1. Emir oğlu. 2. Bey.
- misafir**, *A. s., a.* Konuk. *Bkz.* müsafir.
- misak**, *A. a.* (se ile) [vüsuk'tan] Yemin. Antlaşma, sözleşme. [ç. mevasik].
- misal**, *A. a.* (se ile) 1. Örnek. 2. Masal. 3. Rüya, düş. 4.

Benzer, andırır, gibi. 5. (A. Dilb.) Baş v yahut y ile başlayan eylem (fiil). • *Âdîm-ül-misal*, eşi, benzeri olmayan; *âlem-i misal*, düş; *bedr-misal*, ay gibi; *bimisal*, örneksiz, eşsiz; *deryamisal*, deniz gibi, gayet çok. [ç. emsal].

misfat, A. a. Su arıtmaya mahsus süzgeç.

misk, A. a. (sin ile) Misk. Bir cins hayvanın göbeğinden çıkarılan güzel kokulu madde.

miskab, A. a. [sakk'dan] Delgi, delme aracı, matkap.

miskal, A. a. 1. Ağırlık. 2. Bir buçuk dirhem ağırlık ölçüsü, yirmi kırat. 3. Bir altın para.

miskal, **miskale**, A. a. (sat ile) Maden parlatmada kullanılan cilacı aracı.

miskat, A. a. (sin, te ile) Su kovası.

miski, **miskiye**, A. s. Misk gibi kara ya da misk kokulu. • *Miskiy-ül-hitam*, *hitamühu misk*, "güzellikle sona erdi" anlamında yazı sonlarında kullanılır deyim.

miskin, F. s. [misk'ten] 1. Miskli. 2. Kara.

miskin, A. s. [meskenet'ten] 1. Zavallı, acınacak halde. 2. Çok fakir. 3. Miskinlik, cüzzam hastalığına tutulmuş.

miskinhane, F. a. [miskinhane] Miskin illetine tutulmuşlar yurdu. Cüzzamlılar hastanesi.

misl, A. a. (se ile) 1. Benzer, eş.

2. Miktar. • *Mukabele bil-misl*, tıpkısını yaparak karşılık verme.

misma, A. a. (sin ile) [semi'den] 1. Kulak. 2. Hastanın ciğer ve kalbini dinleme aleti, dinleteç.

mismar, A. a. Çivi, mih.

mismarî, **mismarîyye**, A. s. Çivi şeklinde. • *Hatt-i mismarî*, çivi yazısı.

misvak, A. a. Özel ağaçtan yapılmış bir çeşit diş fırçası.

miş, F. a. (Hayb.) Koyun.

mişar, A. a. (ayın ile) Onda bir.

mişzar, [miş-zar] F. a. Türkçe *meşe* sözcüğüne Farsça *zar* ilgeci eklenerek; meşelik, küçük koruluk.

mişfer. Bkz. meşfer.

mişin, F. a. Meşin. Tabaklanmış koyun derisi.

mişkât, A. a. İçinde kandil yakılmak üzere duvarda yapılan o y u k, hücre.

mişmiş, A. a. 1. Zerdali. 2. Zerdali, kayısı, erik, vb. yemiş.

mişrat, A. a. Hacamatçı ya da cerrah neşteri. Keskin bıçak.

mişvar, A. a. Gidişat, tavır, tarz.

mithara, A. a. [taharet'ten] Matara.

mitîn, F. a. Külünk. Taşçı aleti.

mitrak, **mitraka**, A. a. 1. Matrak. 2. Değnek. Sopa. 3. Savaş sopası, tokmak. 4. Çekiç.

mitres. Bkz. metres.

mitris. Bkz. metres.

miyah, *A. a.* [ma ç.] Sular. • *Miyah-i harre*, sıcak kaynak suları; *hatt-i içtima-i miyah*, suları bir yere toplayan toprağın sınır. Talweg çizgisi; *hatt-i taksim-i miyah*, suları başka başka yönlerle akan toprakları ayıran sırtlar.

miyan, **meyan**, *F. a.* 1. Bel, meyan. 2. Orta. 3. Ara. Aralık. 4. Şarkı ve bestelerin üçüncü dizesi, meyan. • *Mumiyan*, (kıl belli) ince belli. *Bkz.* germiyan.

miyanbend, *F. a.* [miyan-bend] Kemer, kuşak.

miyanbeste, *F. s.* [miyan-beste] Bel bağlamış, hemen işe hazır.

miyandar, *F. s.* [miyan-dar] 1. Araya giren, aracı, arabulucu. 2. Tellal, komisyoncu. 3. Pezevenk.

miyane, *F. a.* 1. Orta. 2. Ara. 3. Helva gibi bazı yemeklerin pişme kıvamı, meyane. 4. Musiki kârlarının orta hanesi.

mi'yar, *A. a.* [iyar'dan] 1. Ölçü. 2. (Kim.) Ayıraç.

mîz, *F. a.* Sofra.

mizab, *F. a.* [miz-âb] Su yolu, oluk.

mizac, *A. a.* [mezc'den] 1. Bir şeyle karıştırılmış başka şey. 2. İnsandaki ahlatın karışma orantısından meydana gelen hal ve yaradılış durumu. Tabiat, huy. • *Mizac-i asabî*, *-balgamî*, yahut *-lenfaî*, *-demevî*, *-safravî*, dört hilttan birinin çokluğuna göre insan mizaçları; *bedmizac*, kötü huylu;

hadid-ül-mizac, çabuk kızar; *nâ-mizac*, rahatsız; *su-i mizac*, sağlık bozukluğu. [ç. emzice].

mizacgîr, *F. s.* [mizac-gîr] Keyfe göre hizmet eder.

mizacgîrane, *F. be.* [mizac-gîrane] Herkesin keyfine gidecek biçimde, keyfe hizmet ederce-sine.

mizacgîrî, *F. a.* Mizacgirlik.

mizah, **mûzah**, *A. a.* Şaka, eğlence, latife, gülmece.

mizahî, **mizahiye**, *A. s.* Eğlenceli.

mizahnüvis, *F. s.* [mizah-nüvis] Eğlenceli yazı yazar. Eğlence yazısı yazar.

mizan, *A. a.* [vezn'den] 1. Ölçü aleti. 2. Tartı. 3. Ölçek. 4. Terazî. 5. Yarın ahrette işlediklerimiz tartılacağı terazi. 6. Terazi burcu. 7. (Mat.) Sağlama. • *Mizan-ül-harare*, termometre; *mizan-ül-hava*, barometre.

mî'zar, *A. a.* (ayın, zel ile) 1. Perde. 2. Örtü.

mîzban, *F. a.* [miz-ban] Misafir kabul eden adam, konuk sahibi.

mizber, *A. a.* Kamış kalem.

mizmar, *A. a.* 1. Düdük, kaval, flüt. 2. Zebur surelerinin her biri. [ç. mezamir].

molla, **monla**, *a.* [mevlâ-nâ'dan] 1. Büyük kadı. 2. Büyük bilgin. 3. Medrese öğrencisi.

mû, **mûy**, *F. a.* 1. Kıl. 2. Saç. 3. Saç teli. 4. Tüy. 5. Hav. 6. Ülker (yemiş). • *Ser-i mû*, kıl ba-

şı, en az, en ufak.

muabber, A. s. Yorulmuş düş.

muabbir, A. a. Düş yorumcusu, rüyalar üzerine yorum yapan. [ç. muabbirin].

muaccel, **muaccele**, A. s. [acele'den] Peşin, önden. • *Mehr-i muaccel*, nikâhlanmada kıza peşin verilen para, ağırlık.

muaccele, A. a. Beylik ve evkaf kiralalarında peşin alınan kısım. [ç. muaccelât].

muaccelen, A. be. Çabuk olarak. Peşin olarak.

muaccib, **muaccibe**, A. s. [ucb'den] 1. Şaşırtan. 2. Şaşılacak.

muacciz, **muaccize**, A. s. [acz'den] 1. Yorup sıkıcı, bıktırıcı. 2. Yapışkan, sıvışık.

muacelat, A. a. [muaccele ç.] 1. İlaç yapmalar. 2. İlaçla iyi etmeye çalışmalar.

muacele, A. a. [ilaç'dan] 1. İlaç yapma. 2. İlaç kullanma.

muadadat, **muazadat**, A. a. Yardım etme, arka olma.

muadat, A. a. [udvan'dan] Karşılıklı düşmanlık.

muaddel, A. s. [adl'den] Tadil edilmiş, eski hali değiştirilmiş.

muaddid, A. a. S a y a ç (XX. yüzyıl).

muaddil, **muaddile**, A. s. [adl'den] Tadil eden, düzelten, denkleştiren. • *Muaddil-ünnehar*, gün -tün eşitliği çizgisi, bir ucu (hamel) burcunun başında, ötekisi (sünbüle) burcunun sonundadır.

muadele, A. a. [adl'den] 1. İki şey arasında değer, sayı ve tartıca eşitlik, denklik. 2. (Mat.) Denklem. [ç. muadelât].

muadelet, A. a. [adl'den] Eşitlik. Denklik.

muadil, **muadile**, A. s. 1. Beraber. Eşit. 2. (Mat.) Eşdeğer. • *Bimuadil*, eşsiz, benzeri olmayan.

muaf, **muaffe**, A. s. [afv'den] 1. Affolunmuş, bağışlanmış. 2. Ayrıca tutulmuş. 3. Serbest. 4. (Dirb.) Bağışık.

muafiyet, A. a. 1. Affedilmiş olma. 2. Ayrıcalık. 3. (Dirb.) Bağışıklık (XIX. yüzyıl).

muahat, A. a. Kardeşlik edinme.

muahazat, A. a. [muahaze ç.] 1. Tenkitler, eleştiriler (XIX. yüzyıl). 2. Çıkışmalar.

muahaze, A. a. [ahz'den] 1. Başka birinin davranışını beğenmediğini söyleme, çıkışma. 2. Eleştiri (XIX. yüzyıl). (Ed. Ce.): • *Avaze-i muahaze*; *ma'na-yi muahaze*; *nazar i muahaze*; *timsal-i muahaze*.

muahazekâr, F. s. [muahazekâr] 1. Çıkışan, beğenmediğini söyleyen. 2. Eleştirici.

muahede, A. a. [ahd'dan] 1. Karşılıklı ant içme. 2. Antlaşma. • *Muahede senedi*, antlaşma kâğıdı. [ç. muahedat].

muahedename, F. a. [muahede-name] Antlaşma koşullarının yazıldığı kâğıt, antlaşma.

muahhar, **muahhara**, A. s.

[ahar'dan] **1.** Geri d e bu-
lunan, sonraya ve geriye kal-
mış olan. Sonraki. **2.** (Mec.)
Kıç.

muahharen, *A. be.* Sonradan.

muahid, **muahide**, *A. s.* [ahd'den] **1.** Antlaşma yapanlar-
dan her biri. **2.** İslam hüküme-
tine bir para ödeyerek kendi-
ni korutmakta olan (Hıristiyan
ya da başka dinden) kimse.

muahiz, *A. s.* [ahz'den] **1.** Çe-
kiştiren. **2.** Eleştiren (XIX. yüz-
yıl).

muakabe, *A. a.* Birini cezalan-
dırma.

muakade, *A. a.* [akd'den] An-
laşma.

muakale, *A. a.* **1.** Akıl yürütme.
2. Fransızca *speculation* (spe-
külasyon, kurgu) karşılığı (XX.
yüzyıl).

muakıd, **muakıde**, *A. s.* [akd'den] Anlaşan. Anlaşan ya da
sözleşenlerden her biri.

muakkad, **muakkade**, *A. s.*
[ukde'den] Dügümlü, düğüm-
lenmiş. Çözülmesi zor, kapalı
söz.

muakkib, **muakkibe**, *A. s.*
[akab'dan] Bir şeyin ardına
düşen, takip eden.

muakkibin, *A. a.* [muakkib ç.]
Takip ediciler, kovalayıcılar.

mualece, *A. a.* [ilâc'dan] İlaç
yapma, ilaç kullanma.

muallâ, *A. s.* [ulüvv'den] **1.** Yü-
ce, yüksek. **2.** Rütbe, mevki,
derecesi yüce. • *Dergâh-i mu-
allâ*, padişah sarayı; *makam-i
muallâ*, yüce kat (sadrizam-

larla şeyhülislamlar için kulla-
nılırdı).

muallâk, **muallâka**, *A. s.* **1.**
Asılmış, asılı. **2.** Bir yere da-
yanmadan havada ya da boş-
ta duran. **3.** Bir sonuca bağ-
lanmamış öyle duran (iş). **4.**
Bağlı.

muallâkat, *A. a.* İslamdan ön-
ceki Arap ozanlarının beğeni-
lip de Kâbe duvarına asılmış
ünlü kasideleri. • *Muallâkat-i
Seb'a*, (Yedi Askı) bu çeşit ko-
şuklardan ünlü yedi tanesi.

muallâkiyet, *A. a.* Muallak ol-
ma. Askıda olmaklık.

muallel, **muallele**, *A. s.* [illet-
ten] İletli. İlet gösterilerek ku-
surlandırılmış. • *Muallel bilga-
raz*, garazla illetli gösterilmiş.

mualllem, **mualleme**, *A. s.*
[ilm'den] Talim görmüş, talimli.

muallil, **muallile**, *A. s.* [illet-
ten] İlet ve bahane bulan,
gösteren (kimse).

muallim, *A. a.* [ilm'den] Öğre-
ten, öğretici kimse. Öğretmen.
Hoca, müderris, profesör. •
Muallim-i Evvel, Aristo;
muallim-i evvel, iki sınıflı okul-
larla ilkokullarda başöğret-
men.

muallimat, *A. a.*, ç. [muallime
ç.] Kadın öğretmenler. • *Dar-
ül-muallimat*, 1870'te ilk kez
İstanbul'da kurulan Kız Öğret-
men Okulu.

muallime, *A. a.* K a d ı n öğ-
retmen.

muallimin, *A. a.* [muallim ç.]
Öğretmenler. • *Dar-ül-mual-*

limîn, 1848'de ilkin İstanbul'da kurulan Erkek Öğretmen Okulu; *Dar-ül-muallimîn-i âliyye*, Yüksek Öğretmen Okulu.

muamele, A. a. [amel'den] **1.** Birbiriyle iş yapma, aksata etme. **2.** Birine karşı davranış, tutum. **3.** Bir iş hakkında resmi dairede yapılan kayıtlar, işlemler, vb. **4.** Alışveriş. Faizli sarraflık işi. • *Muamele-i cemilekârane*, beğenilir, yaranma muamelesi; *hüsn-i muamele*, iyi davranma; *su-i muamele*, işi düşen birine kötü davranma. [ç. muamelât].

muamma, A. a. [ama'dan] **1.** Anlam: gizli ve güç anlaşılır söz. Bilmece. Yanılmaç. **2.** Anlaşılmaz, çözülmesi güç iş. (Ed. Ce.): • *Muamma-yi âsâb; -dil; -musiki*.

muammem, A. s. [amameden] Amameli, sarıklı sınıfı.

muammer, A. s. [ömr'den] Yaşayan. Hayatta olan. Uzun ömürlü.

muanka, A. a. [unk'tan] Birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma, sarmaşma.

muamber, **muambere**, A. s. [anber'den] Amberlenmiş, güzel kokan. Güzel kokulu.

muaned, A. a. [anud'dan] İnatçılık. Bir işte haklı ya da haksız ayak direme.

muamid, A. s. [anud'dan] İnatçı

muanik, A. s. [unk'tan] Birbirinin boynuna sarılan, kucak-

laşan.

muannid, **muannide**, A. s. İnatçı. Dikbaş.

muaven, **muavene**, A. s. [unvan'dan] Unvanlı, adlı.

muar, A. s. Ödünç olan mal.

muaraza, A. a. [arz'dan] **1.** Birbirine karşı gelme, karşıtlık. **2.** Kavga, çekişme. [ç. muarazat].

muarefe, A. a. [irfan'dan] Bilişme, tanışma. Birbirini bilip tanıma.

muareke, A. a. Kavga, vuruşma. Savaş. [ç. muarekât].

muarız, **muarıza**, A. s. [arz'dan] Karşı gelen. Karşıt bulunan.

muarızın, A. a. [muarız ç.] Muarızlar.

muarra, A. s. [ura'dan] Çıplak, soyulmuş.

muarreb, **muarrebe**, A. s. [arab'dan] Aslında Arap ya da Arapça değilken Araplaşmış, Arapçalaştırılmış.

muarref, A. s. [irfan'dan] **1.** Bildik, belli, tanıdık. Belirtilmiş. **2.** (A. Dilb.) Harf-i tarif (el) bulunan. **3.** (Fel.) Tanımlı. **4.** (Man.) Sınırlı, tanımlanmış.

muarrif, A. s. [irfan'dan] **1.** Tanımlayan, bildiren. **2.** Cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan müezzin ya da derviş. [ç. muarrifan].

muarrik, **muarrika**, A. s. [arak'tan] Terletici.

muasarat, A. a. Aynı yüzyıl ve zamanda yaşama ya da yaşamaş olma.

muasır, muasıra, A. s. [asr'dan] Aynı yüzyılda yaşayanlardan her birinin ötekine göre durumu, çağdaş.

muasırın, A. a. [muasır ç.] Aynı yüzyıl ve aynı zamanda yaşayanlar, çağdaşlar.

muasker, A. a. [asker'den] 1. Ordu yeri. 2. Ordunun savaş zamanı toplandığı yer.

muassel, muassele, A. s. [asel'den] Balla terbiye edilmiş, ballı. [ç. muasselât].

muşaka, A. a. [aşk'tan] Birbirini sevme, sevişme.

muşeret, A. a. Birlikte yaşayıp geçinme. • *Adab-ı muşeret*, görgü; *hüsn-i muşeret*, iyi geçim; *fenn-i muşeret*, *usul-i muşeret*, sosyoloji, toplumbilim (XIX. yüzyıl).

muşık, muşika, A. s. [aşk'tan] Seven, sevişenlerden her biri.

muşır, muşire, A. s. Halkla birlikte yaşayıp geçinen. [ç. muşıran].

muşşer, muşşere, A. s. Onlu, onluk.

muşşir, A. s. Öşr memuru, öşürcü.

muatat, A. a. Verme.

muateb, A. s. [itab'dan] Tekdir olunan, azarlanan.

muatebe, A. s. [itab'dan] İtap etme, çıkışma, azarlama. [ç. muatebat].

muatib, A. s. [itab'dan] Çıkışan, azarlayan.

muattal, muattala, A. s. 1. Bırakılmış, kullanılmaz, battal.

2. İşsiz, boş.

muattar, muattara, A. s. [itr'dan] Güzel kokulu.

muattıs, A. s. [ats'dan] Aksırtan, aksırtıcı.

muavaza, A. a. [ivaz'dan] 1. Değiş tokuş. Trampa. 2. Hileli iş, danişıklı dövüş.

muavazatan, A. be. Muavaza yoluyla.

muavede, muavedet, A. a. [avdet'ten] 1. Geri dönme. 2. Adet edinme.

muavenet, A. a. [avn'den] Yardım etme, yardım. Yardımcılık.

muavin, muavine, A. s., a. [avn'den] 1. Yardımcı. 2. Bir memurun işine yardım, yokluğunda yerine iş gör m e k üzere o l a n ikinci kimse. Yamak. • *Asakir-i muavine*, savaş sırası kurulan başıbozuk askeri (XIX. yüzyıl); *ef'al-i muavine*, etmek, olmak gibi yardımcı eylemler.

Muaviye, A. a. Doğu Emevi halifelerinin ilki (661 yılında).

muavvak, A. s. [avk'tan] Geriye bırakılmış, asılmış, askıda bırakılmış.

muavvec, muavvece, A. s. Eğrilmiş, eğri. Çarpık.

muavvik, A. s. [avk'tan] Geriye bırakan, oyalayıp uzatan.

muavvizeteyn, A. a. Kur'an'da "Kul euzü..." ile basayan iki surenin adı.

muayede, A. a. [id'den] Bayramlaşma.

muayene, A. a. [ayn'dan] 1.

Gözden geçirme. **2.** Bir şeyi iyice yoklayıp gerçeğini anlamaya çalışma.

muayin, A. s. [ayn'dan] Görülmüş olan. Kesin olarak belli olan.

muayyeb, **muayyebe**, A. s. [ayb'dan] Ayıplanmış, ayıp görülmüş.

muayyebat, A. a. Ayıp ve iğrenç şeyler.

muayyen, **muayyene**, A. s. [ay dan] **1.** Tayin ve tahsis olunmuş. **2.** Çevrelenmiş, çevresi belli edilmiş, belirlenmiş, belirli.

muayyenat, A. ç., a. Hükümetçe bağlanmış erzak ve benzerleri.

muayyin, **muayyine**, A. s. [ayn'dan] Belirtici.

muazadat. Bkz. muadadat.

muazzam, **muazzama**, A. s. [azam'dan] **1.** Büyük, iri. **2.** Ulu, ululanmaya değer. **3.** Ağır, önemli. • *Düvel-i muazzama*, büyük devletler: Fransa, Avusturya-Macaristan, Rusya, Almanya, İtalya (XIX. yüzyıl).

muazzamat, A. a. Büyük ve ağır işler.

muazzeb, **muazzebe**, A. s. [azab'dan] Azap içinde bulunan, içten rahatsız olan.

muazzez, **muazzeze**, A. s. [izzet'ten] **1.** İzzet ve şeref sahibi. **2.** Ağırlanan, saygıyla kabul olunan. **3.** Değerli, aziz.

muazzezen, A. be. İzzet ve ikramla ağırılarak. İkram olu-

narak.

muazzib, **muazzibe**, A. s. [azab'dan] **1.** Azap ve eziyet veren. **2.** Birine takılarak rahatsız etmeden hoşlanan, ilişen, muzip.

mubah, **mubaha**, **mubah**, A. s. (ha ile) [ibaha'dan] Şeriatın yap ya da yapma diye bir hükmü altında olmayan nesne, hareket. Yapılmasıyla yapılmaması aynı olan. [ç. mubahat].

mubassir, A. a. [basar'dan] **1.** Gözetici, bekleyici, bakıcı. **2.** Okullarda öğrencilerin sınıf dışı hareketleriyle ilgilenen kimse. **3.** Gümrüklerde arayıcı kâtibî.

mûbemû, F. s. [mû-be-mû] Tel tel, birer birer, çok dikkatle.

mubid, F. a. Zerdüş, Mecusi din adamı. [ç. mubidan].

muceb, A. s. [vücub'dan] **1.** Bir söz ya da emrin gerekçesi, sonuç. **2.** Resmi yazıların hükümleri hakkında en büyük amirin onayını bildiren işareti.

mu'cem, A. a. **1.** Noktalı (harf). **2.** Abece sırasıyla dizilmiş.

mucer, A. s. [icar'dan] Kiraya verilmiş şey.

mucez, A. s. [icaz'dan] İcaz yoluyla, kısa, toplu yazılmış.

muci, A. s. [veca'dan] Ağrıtan, acıtan.

mucib, **mucibe**, A. s., a. [vücub'dan] **1.** İcap eden, gereken. **2.** Sebep, neden, vesile. • *Bilâ mucip*, nedensiz, hiç

yoktan; *esbab-i mucibe*, gerektiren nedenler, gerekçe; *kaziye-i mucibe*, olumlu önerme. [ç. mucibat].

mucid, A. s., a. [vücut'dan] 1.

Yeni bir şey meydana getiren.

2. Kendiliğinden düşün ve anlam yaratmaya yetenekli. • *Mucid-i hakikî*, Tanrı.

mucir, **mucire**, A. s. [ecr'den] Kirayla veren; kiralayan.

muciz, A. s. [icaz'dan] İcaz üzere. Kısa, toplu.

mu'ciz, A. s. [ac'z'den] 1. Başkalarını, yapmada, geri bırakan. 2. Kimsenin yapamayaacağı yolda olan. • *Mu'cizbeyan*, *mu'cizeda*, anlatış ve tavrı herkese benzemeyen ozan ve yazar, yapıt.

mu'cizdem, F. s. [mu'ciz-dem] Nefesi mucize etkili olan.

mu'cize, A. a. [ac'z'den] Peygamber tarafından yapılmış, olağanüstü durumlar ve sözlerin her biri. [ç. mu'cizat].

mu'cizgû, F. s. [mu'ciz-gû] Söyledikleri mucize gibi olan, mucize söyleyen.

muciznüma, F. s. [mu'ciz-nüma] Mucize gösteren, olağanüstü şeyler gösteren.

mudaraba, A. a. [darb'dan] 1. Dövüşme, vuruşma. 2. Bir tarafın sermaye, öteki tarafın emek koymasıyla oluşan ortaklık. [ç. mudarabat].

mudcir, A. s. [ducret'ten] Sıkıntılı bulunan, sıkılmış, kaygılı.

mudhik, **mudhike**, A. s. [dihk'ten] Güldüren, güldürü-

cü.

mudhikât, A. a. [mudhike ç.] Gülünecek şeyler. • *Mudhikât-i dehr*, zamanın gülünecek şeyleri.

mudhike, A. a. Komedi, güldürü (XIX. yüzyıl).

mudi', A. s. [ved'den] Emanet bırakan.

mu'dil, **mu'dile**, A. s. Zor, güç, çetin.

mu'dilât, A. a. Büyük ve ağır işler.

mudill, **mudille**, A. s. [dalâlet'ten] Doğru yoldan sapıtan. Azdıran, baştan çıkarıcı.

mufarrit, A. s. [fart'tan] Aşırı giden. Eksik işleyen, kusur yapan.

mufassal, **mufassala**, A. s. [fasl'dan] Uzun uzadıya anlatılan, ayrıntılı.

mufassalan, A. be. Uzun uzadıya ayrıntılı olarak.

mufavvaz, **mufavvaza**, A. s. Birinin üstüne verilmiş. Yapılması ismarlanmış.

mufavviz, **mufavviza**, A. s. Birine veren, yapmasını ismarlayan.

mufrit, **mufrite**, A. s. [fart'tan] Aşırı, aşkın.

mufritane, A. be. [mufrit-ane] Aşırı, aşkın davranışla.

muftir, A. s. [fitr'dan] İftar eden, oruç açan.

mug, F. a. Mecusi. Ateşperest, ateşe tapan. Zerdüş'te dininde olan.

mugabene, A. s. [gabn'den] İki taraf birbirini aldatma.

mugaudi, mugaddiye, A. s. [gıda'dan] Besleyici.
mugalâta, A. a. [galat'tan] Yanılmak için, yanılacak biçimde söz söyleme. [ç. mugalâtat].
mugalebe, A. a. [galebe'den] Üstün gelmeye uğraşma. Üstün gelmek.
mugalli, mugalliye, A. s. [galeyan'dan] İyice kaynatılmış.
mugammed, mugmed, A. s. [gamd'dan] Örtülü, kılıflı. Kınına konmuş.
mugan, F. a. [mug ç.] Mecusiler, ateşe tapanlar, Zerdüşter. • *Pîr-i mugan*, meyhaneciler eskisi, ihtiyarı.
mugannî, muganniye, A. s., a. [gına'dan] Şarkı söyleyen. Fransızca *chanteur* ile *chanteuse* karşılığı (XIX. yüzyıl).
mugaşşi, mugaşşiyye, A. s. [gaşy'den] Bayılan, bayıltıcı.
mugattı, mugattiyye, A. s. Örtülmüş, üstü örtülü.
mugayeret, A. a. [gayr'dan] Başka türlü olma. Uymama. Karşıt olma.
mugayir, A. a. [gayr'dan] Başka türlü. Uymaz, karşıt.
mugaylân, F. a. (Bitb.) Devedikeni.
mugaylânzar, F. a. [mugaylânzar] 1. Devedikenini biten yer, dikenlik. 2. (Mec.) Dünya.
mugayyebat, A. a. B e ş duyguyla duyulamaz ledünni durumlar, hikemi sırlar.
mugayyer, mugayyere, A. s. [gayr'dan] Değiştirilmiş, baş-

ka türlü edilmiş.

mugbeçe, mugbeççe, F. a. 1. Mecusi çocuğu. 2. Meyhaneci çırağı.
mugbeçegân, F. a. [mugbeçe c.] Genç meyhaneci çırakları.
mugberr, A. s. [gubar'dan] 1. Tozlu, tozlanmış. 2. Gücenmiş, dargin. • *Mugberr-ül-hatır*, hatırı kalmış, gücenik.
mugfel, A. s. [guful'den] Aldatılmış, iğfal olunmuş.
mugfil, mugfile, A. s. [guful'den] Aldatıp gaflette bırakan. Aldatan.
mugis, A. s. [gıyas'tan] Yardıma yetişen, yardım eden.
mugkede, F. a. [mug-kede] Mecusi tapınağı. (Mec.) Meyhane.
muglâk, muglâka, A. s. 1. Kapalı, kilitli. 2. Anlaşılmaz. Terzip düzeni ya da sözcükleri bozuk, garip olmakla zor anlaşılan.
muglâkat, A. a. [muglâk ç.] Anlaşılması zor şeyler.
muglâkiyet, A. s. Muğlaklık, anlaşılmazlık.
muglim, A. a. Luti.
mugmed, Bkz. mugammed.
mugni, mugniyye, A. s. 1. Gına veren, yeter derecede. 2. Zengin eden.
mugşi, A. s. [gaşy'den] 1. Örtülmüş, bürünmüş. 2. Baygın, bayılmış.
mugşiyane, F. be. [mugşi-yane] Kendinden geçercesine.
mugtariyyet, A. a. Fransızca *heteronomie* (yaderklik) karşı-

- lığı (XX. yüzyıl).
- mugtasıb**, A. a. [gasb'den] Zorla alan.
- mugtenem**, A. s. [ganimet'ten] Ganimet olarak alınmış.
- mugtenim**, **mugtenime**, A. a. [ganimet'ten] Ganimet olarak alan, ganimet bilen.
- mugterib**, **mugteribe**, A. s. [gurub'dan] 1. Gurub eden, batan. 2. Gurbete çıkan, ortadan kalkan.
- mugterik**, A. s. [gark'tan] Suda boğulan.
- muh**, A. a. 1. İlik. 2. Beyin. 3. Madde, cevher. • *Muh-i şevkî*, murdarilik.
- muhabbet**, **mahabbet**, A. a. 1. Sevme, sevgi. 2. Dostluk. 3. Dostça konuşma. (Ed. Ce.): • *Muhabbet-i ebedî*; *arz-i muhabbet*; *bezm-i muhabbet*; *çehre-i muhabbet*; *elhan-i muhabbet*; *gülbuse-i muhabbet*; *hava-yi muhabbet*; *kabiliyet-i muhabbet*; *levha-i muhabbet*; *rişte-i muhabbet*; *safiyet-i muhabbet*; *tesis-i muhabbet*.
- muhabbetkâr**, F. s. [muhabbetkâr] Muhabbetli, sevgiyi gösteren.
- muhabbetname**, F. a. [muhabbet-name] Dostça mektup. Sevgi mektubu.
- muhabere**, A. a. [haber'den] Haberleşme. İletişim. Mektuplaşma. • *Muhabere memuru*, telgrafçı; *hutut-i muhabere*, telgraf hatları. [ç. muhaberat].
- muhabir**, A. a., s. [haber'den] Biriyile haberleşen. Bir yerden

- gazeteye haber gönderen, bildirmen (XIX. yüzyıl).
- muhacat**, A. a. Karşılıklı bilmece soruşarak yarış.
- muhacat**, A. a. [hecv, hicv'den] Birbirini hicvetme.
- muhacce**, A. a. İddia edip çekişerek kanıtlar ve tanıtlar gösterme.
- muhacemat**, A. a. (he ile) [muhaceme ç.] Hücumlar, saldırılar.
- muhaceme**, A. a. [hücum'dan] Her taraftan ve birden saldırma, üşüşme.
- muhaceret**, A. a. [hicret'ten] Ailece yerleşmek üzere başka bir ülkeye göçme. Göçme.
- muhacim**, **muhacime**, A. s., a. [hücum'dan] Saldıran, hücum eden. [ç. muhacimin].
- muhacir**, A. s., a. [hicret'ten] Ailece yerleşmek üzere başka ülkeye giden insan. Göçmen.
- muhacirîn**, A. a. [muhacir c.] 1. Göçmenler. 2. Muhammed Peygamberle Mekke'den Medine'ye göç edenler.
- muhadaa**, A. a. Hilecilik. Oyun etme.
- muhadara**. Bkz. muhazara.
- muhadarat**. Bkz. muhazarat.
- muhaddeb**, **muhaddebe**, A. s. 1. Kambur, tümsekli. 2. (Mat.) Dışbükey, konveks.
- muhadded**, A. s. [hadde'den] 1. Sınırlanmış. 2. Bilenmiş.
- muhadder**, **muhaddere**, A. a., s. 1. Kapalı, örtülü. 2. Örtülü, namuslu. 3. Müslüman kadın. [ç. muhadderat].

muhaddes, muhaddese, A. s. [hads'ten] Haber verilmiş, şükredilerek bildirilmiş. [ç. muhaddesat].

muhaddir, muhaddire, A. s. [hadr'den] Uyuşturucu. Duyguları uyuşturan. Narkotik (XIX. yüzyıl). [ç. muhaddirat].

muhaddis, A. a. Peygamberin sözleri demek olan hadisleri bildirmiş olan kimse. [ç. muhaddisîn].

muhaddiş, muhaddişe, A. s. [hads'ten] Tırmalayan, bozukluk yapan.

muhadene, muhadenet, A. a. Barış.

muhadese, A. a. [hadis'ten] Konuşma. Hikâye söyleşme.

muhadi', A. s. [hud'a'dan] Aldatıcı, hileci.

muhafaza, A. a. [hıfz'dan] 1. Koruma, saklama, kayırma. 2. Bırakmama. Değiştirmeme.

muhafazakâr, F. s., a. [muhafaza-kâr] Değişiklik istemeyen. Bırakmama yanlısı, tutucu (XIX. yüzyıl).

muhaffef, muhaffefe, A. s. [hiffet'ten] Hafiflendiren, ağırlığı gideren. • *Esbab-i muhaffefe*, (suç cezasını) hafifletici nedenler.

muhaffif, muhaffife, A. s. [hiffet'ten] Hafifleten, hafiflendiren. • *Esbab-i muhaffife*, (ceza-yı) hafifletici nedenler; *edviye-i muhaffife*, (Hek.) ağrı dindiren ilaçlar.

muhafız, A. s., a. [hıfz'dan] 1. Koruyan, saklayan. 2. Bekçi. Bir yeri koruyup bekleyenler. [ç. muhafızîn].

muhak, mahak, A. a. Arabi ayların son üç gecesi; ayın güneşle birlikte doğup görünmediği geceler.

muhakeme, A. a. [hükm'den] 1. Dava için iki tarafın mahkemeye başvurmaları. Hâkim önünde duruşmaları. 2. İki tarafı dinleyip hüküm verme. 3. Bir işi zihinde inceleme. 4. Yargılama. 5. (Fel.) Uslamlama, usa vurma. [ç. muhakemat].

muhaki, A. s. Benzeyen, benzer olan.

muhakkak, muhakkaka, A. s. [hak'tan] Gerçekliği araştırılmış, belli olmuş. Doğru.

muhakkar, muhakkara, A. s. [hakaret'ten] Tahkir olunmuş. Hor ve hakir tutulmuş.

muhakkem, A. s., a. [hükm'den] 1. Sağlamlaştırılmış, yerleşmiş. 2. (Fıkıh) İki tarafın, davaları için hakem kabul ettikleri kimse; hakem.

muhakkik, A. s. [hak'tan] Bir olay ya da durumun gerçeğini araştırın, gerçeği arayan, gerçeği ortaya çıkaran.

muhakkikane, F. be. [muhakkik-ane] Gerçeği araştırıcıya yakışır biçimde.

muhakkikîn, A. a. [muhakkik ç.] Gerçek araştırınlar, bulunlar.

muhakkir, A. s. [hakaret'ten] Tahkir eden. Hor ve hakir tutan.

muhakkirane, *F. be.*
[muhakkir-ane] Tahkir eder
halde.

muhal, *A. s.* Mümkün olma-
yan. Olmayacak.

muhal, *A. s.* (*ha* ile) [havale:
den] Havale olunan. • *Muhalün aleyh*, havaleyi kabul eden kimse; *muhalün bih*, birine havale olunan mal; *muhalün leh*, kendisine havale edilen kimse, alacaklı.

muhalât, *A. a.* Mümkün olma-
yan şey. Olmayacak şey.

muhalâta, *A. a.* Karışıp giriş-
mek. Görüşme.

muhalefet, *A. a.* [hilaf'ten] **1.**
Uymama, başka türlü olma.
2. Karşıtlık. Düşmanlık.

muhalesat, *A. a.* [hulûs'tan]
Birbirine karşı içten dostluk
gösterme.

muhalif, **muhalife**, *A. s.* [hi-
lâf'tan] **1.** Uymaz. Karşı. **2.**
Karşıt. Aksi taraf ya da fikir-
de olan. [ç. muhalifîn].

muhallâ, *A. s.* [halâ ile hali:
den] **1.** Boşaltılmış. **2.** Süslen-
miş, süs yapılmış.

muhalled, **muhallede**, *A. s.*
[huld'den] Sürekli, kalacak.
Ebedi, sonsuz.

muhalledat, *A. a.* [muhalled
ç.] Kalacak şeyler.

muhallef, **muhallefe**, *A. s.* Ge-
ride kalan. Bir ölünün bıraktı-
ğı mal, tereke. [ç. muhallefat].

muhallefe, *A. a.* Ölen bir ada-
mın dul kalan karısı.

muhalli, **muhalliye**, *A. s.* [ha-
lâ'dan] Boşaltan. • *Muhalli-*

yet-ül-hava, boşaltma tulum-
bası.

muhallid, **muhallide**, *A. s.*
[huld'den] Ebedi kılan, ebedi-
leştiren.

muhallil, **muhallile**, *A. s.*
[hall'den] **1.** Hülleci, haram
bir şeyi helal eden. **2.** Tahlil
eden. (Kim.) Eriten. Analizle-
yen, çözümleyen.

muhamat, *A. a.* Koruma. (XX.
yüzyıl) Avukat.

muhami, *A. s., a.* Koruyan.
(XX. yüzyıl) Avukat.

muhammaz, **muhammaza**,
A. s. Hamızlanmış, paslanmış.

Muhammed, *A. a.* Anlamı bir-
çok defalar hamd ve sena
olunmuş d e m e k olan bu
sözcük. Peygamberimizin adı-
dır.

Muhammedî, **Muhammediye**,
A. s. **1.** Muhammed Peygam-
bere a i t, onunla ilgili. **2.** Müs-
lüman, iman etmiş.

Muhammediye, *A. s.* **1.** Mu-
hammedi. **2. a.** Ahmet Bican-
ın yazmış olduğu ve M u h a m-
m e t Peygamberin yaşamın-
dan söz eden ünlü kitap.

muhammen, **muhammene**,
A. s. Tahmin olunmuş. Sanıy-
la kararlardan hüküm veril-
miş.

muhammer, *A. s.* [hamr'dan]
Mayalanmış, ekşiyip kabarmış.
Yuğurulmuş, şarap gibi
kaynayıp kıvamını bulmuş.

muhammes, *A. s., a* [hums'
tan] **1.** Beşli, beş katlı. **2.** (Ya.)
Beş mısralı parçadan oluşa-

gelmiş koşuk. **3.** (Mat.) Beşgen.

muhammin, A. s., a. **1.** Sanı ile karar veren. **2.** Karar, değer biçen kimse.

muhanna, A. s. **1.** Eğri, çarpık. **2.** Kınalanmış.

muhannes, **muhannese**, A. s. Korkak, alçak. Namert.

muharebe, A. a. [herb'den] **1.** Savaş. **2.** Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. [ç. muharebat].

muharese, **muhareset**, A. a. [hiraset'ten] Koruma, muhafaza.

muharib, **muharibe**, A. s. [harb'den] **1.** Birbiriyle savaşan; düşman. **2.** Savaş etmekte usta, savaşçı.

muharref, **muharrefe**, A. s. [harf'ten] Harf ya da ibaresi değiştirilmiş; gerçek anlamından başka bir anlamla anlamı değiştirilmiş.

muharrefat, A. a. [muharref c.] Değiştirilmiş şeyler.

muharrem, A. a., s. **1.** Haram hükmüne konulmuş. Şeriatçe haram edilmiş. **2.** Hicret yılı aylarının, Arabi ayların ilki. İslamdan önceki zamanlarda bu ay içinde savaş haram olduğu için bu ad verilmiştir. Muharrem'in ilk on günü, "Kerbela vakası"nın yıldönümü olarak yas tutulur, onuncu günü aşure, pişirilir.

muharremat, A. a. [muharrem ç.] Şeriatçe haram edilmiş şeyler.

muharremiye, A. a. **1.** (Hicret yılı hesabıyla) Yeni yıl bahşişi. **2.** Muharrem için söylenilmiş kaside.

muharrer, **muharrere**, A. s. Yazılmış, yazılı.

muharrerat, A. a. [muharrer ç.] Yazılmış şey. Yazılı kâğıtlar. Mektuplar.

muharrib, **muhrib**, A. s. [harab'dan] Yıkıp yok eden.

muharrif, **muharrife**, A. s. Bozan, silen. Hilecilik yapan.

muharrik, **muharrike**, A. s. [hareket'ten] **1.** Oynatan, harekete getiren. **2.** Ayaklandıran, yapmaya teşvik eden, elebaşı.

muharrire, A. s. **1.** Yazan, kâtip. **2.** Yazar. Bir konuyu yazıyla anlatan.

muharririn, A. a. Yazarlar.

muharris, A. s. [hırs'tan] Hırslandıran, hırs ve tamah artıran.

muharriş, **muharrişe**, A. s. Azdıran. Tırmalayan.

muhasama, A. s. [husumet'ten] **1.** İki taraf arasındaki zıtlık, düşmanlık. **2.** İki kişi ya da taraf arasında olan dava, uğraşma, didişme.

muhasamat, A. a. [muhasama ç.] Düşmanlık. • *İlân-i muhasamat*, savaş ilanı.

muhasara, A. a. [hasr'dan] Kuşatma, etrafını çevirme, kapatma.

muhasebat, A. a. [muhasebe ç.] Hesap görmeler. Hesap daireleri. • *Divan-i muhasebat*

bat, Soyıştay.
muhasabe, A. a. [hesab'dan]
 1. Hesaplaşma. Hesap görme. 2. Hesap defteri tutma. 3. Bir dairenin hesap işleriyle uğraşan bölümü.
muhasede, A. s. [hased'den] Hasetleşme.
muhasım, muhasıma, A. s. [husumet'ten] 1. Aralarında düşmanlık bulunanlardan her biri. 2. Bir davada taraflardan her biri.
muhasımîn, A. a. [muhasım ç.] Düşmanlar.
muhasır, A. s., a. [hasr'dan] Muhasara eden. Bir asker mevkiini kuşatan.
muhasib, muhasibe, A. s. [ne-sab'tan] İyi hesap bilen. Muhasabe uzmanı.
muhasal, muhasala, A. s. [husul'den] 1. Hasıl edilmiş, elde olunmuş. 2. Hasılı, hulasa. • *Muhasal-i kelâm*, sözün kıyası.
muhasala, A. a. [husul'den] Bileşke.
muhasan, A. s. [hısn'dan] Kuvvetlendirilmiş, istihkâmlanmış.
muhasas, muhasasa, A. s. [husus'tan] Tahsis edilmiş, atanmış, ayrılmış, ayrılmış. Birine mahsus.
muhasasat, A. s. [muhasas ç.] 1. Bir kimseye verilmiş olan maaş, iâşe ve daha başka şeyler. 2. Devlet dairelerinin bütçede ayrılan paraları.
muhasenat, A. a. 1. Güzel iş-

ler. 2. Üstünlük nedenleri.
muhasıl, muhasıla, A. s., a. [husul'den] 1. Hâsil eden, husule getiren. 2. (Tanzimat'tan önce) Vergi tahsildarı.
muhasıs, A. s. [husus'tan] Tahsis eden, has kılan.
muhaşşi, A. s. Haşiye yazan. Haşiyeleyen.
muhat, A. s. 1. Çevrilmiş, etrafı kuşatılmış.
muhat, A. a. Sümük ve ona benzer sıvışık sıvı. • *Muhat-üşşeytan*, öğle sıcaklığında tel tel gibi gözükken güneş ışını.
muhatab, muhataba, A. s. [hutbe'den] 1. Kendisine söz söylenen. 2. a. (Dilb.) İkinci şahıs.
muhataba, A. a. [hutbe'den] 1. Birbirine hitap etme, söyleşme, konuşma. 2. (Mec.) Çekişme.
muhatabat, A. a. [muhataba ç.] Konuşmalar.
muhatara, A. a. [hatar'dan] Zarar, ziyan ya da can korkusu, tehlike. • *Şirket-i muhatara*, kazançla ziyan ortak olmak koşuluyla yapılmış ortaklık. [ç. muhatarat].
muhatıb, A. s. [hutbe'den] Birine söz söyleyen.
muhati, muhatiyye, A. s. [muhat'tan] Sümük cinsinden. Sıvışkan, sıvı halinde.
muhavere, A. a. Konuşma. [ç. muhaverat].
muhavvel, muhavvele, A. s. [havl'den] 1. Değiştirilmiş. 2. Havale edilmiş; sipariş olunmuş; yükletilmiş.

muhavvelât, A. a. [muhavvel ç.] Devlet borcu olup ödenmesi bir vilayet ya da daireye havale edilen paralar.

muhavvil, **muhavvile**, A. s. [havl'den] Değiştiren; başka duruma getiren. • *Cenab-i muhavvil-ül-havli ve'l-ahval*, durumları başka duruma değiştiren (Tanrı).

muhavvile, A. a. [havl'den] (Fiz.) Fransızca *transformateur* (transformatör, değiştirgeç) karşılığı (XX. yüzyıl).

muhayene, A. a. Belli bir süre için kiralama.

muhayyel, **muhayyele**, A. s. [hayal'den] Hayal edilmiş, zihinde kurulmuş; sanı, kuruntu çeşidinden. [ç. muhayyelât].

muhayyem, A. s. [hayme'den] **1.** Çadırı kurulmuş ordugâh. **2.** Kurulmuş (çadır). **3.** Çadırda yatan (insan).

muhayyer, A. a. [hayr'dan] İki şeyden birinin seçimi arasında serbest bırakılmış. Beğenilirse almak, beğenilmezse geri vermek koşuluyla alınan şey.

muhayyile, A. a. Düş kurma, merkezi olarak Fransızca *imagination* (imgelem) karşılığı bulunan sözcüklerin en çok kullanılanıdır (XX. yüzyıl).

muhayyir, A. s. [hayr'den] İki şey arasında seçim yapılmasını serbest bırakan.

muhayyir, A. s. [hayret'ten] Hayrette bırakan, şaşırtan. • *Muhayyir-i ukul*, akılları dur-

duran, çok şaşırtıcı.

muhazara, A. a. [huzur'dan] Yazın ve tarihe ait fıkralar ve öyküler söyleme; bu konular üzerinde konuşma.

muhazarat, **muhadarat**, A. a. [muazara ç.] Zihinde türlü bilgilere ait tutulan şeylerle yeri geldikçe bunların söylenmesi.

muhazat, A. a. [hiza'dan] Karşı olma, karşı durma.

muhazi, **muhaziye**, A. s. [hiza'dan] **1.** Birbirinin karşısında ve bir hizada bulunan. **2.** (Mat.) Paralel, koşut.

muhbir, **muhbire**, A. a., s. [haber'den] **1.** Haber veren, haberci. **2.** Bir gazete için haber toplayan. • *Muhbir-i sadık*, imzasız mektup yazan.

muheyh, A. a. (Dirb.) Beyincik.

muhibb, **muhibbe**, A. s. [hubb'dan] Muhabbetli. Seven, sevişen.

muhibban, A. a. [muhibb c.] **1.** Muhabbetli olanlar. **2.** Derviş olmadan bir tarikatın yanlısı olanlar.

muhibbane, A. be. [muhibbane] Dostlara yakışır biçimde.

muhibbe, A. a. Kadın sevgili, kadın dost.

muhikk, **muhikka**, A. s. [hak'ten] **1.** Hakkı yerine getiren. Doğrudan ayrılmayan. **2.** Haklı, doğru.

muhikkane, A. be. [muhikkane] Haklı, doğruya yakışırca-sına.

muhîl, A. s. (ha ile) **1.** Birine

ihale eden. **2.** Borcunu başkasına aktaran.

muhill, muhille, A. s. [halelden] Bozan, dokunan. • *Muhill-i asayiş*, güvenliği bozan; *-namus*, namusa dokunan, namusa zarar veren.

muhiş, muvahhiş, A. s. [vahşet'ten] Korku ve dehşet veren. Ürküten, korkutan.

muhit, muhite, A. a., s. [havf'tan] **1.** Bir şeyin etrafını çeviren, çevreleyen. **2.** Bilgisi ve gücü içinde bulunduran. **3.** (Geo). Çevre. • *Muhit-i daire*, (Geo.) çember; *bahr-i muhit*, okyanus.

muhitat, A. a. [muhit ç.] Çevreler (XX. yüzyıl).

muhiy, A. a. [hayat'tan] Diriltten, canlandıran, taze hayat veren.

muhkem, muhkeme, A. s. [hükm'den] Sağlam, kuvvetli, güçlü.

muhkemat, A. a. İçinde hüküm bulunan Kur'an ayetleri.

muhlis, muhlise, A. s. [hulûs'tan] Dostluğu, inancı, davranışları içten olan, katıksız. • *Muhlisiniz*, eski resmi yazıda "ben" anlamında büyükten küçüğe hitap olarak kullanılırdı.

muhlisane, A. be. [muhlis-ane] Dostlukla, içten gelerek, samimi olarak.

muhnîk, muhnîka, A. s. [hunk'tan] Boğan, boğucu.

muhrib, muharrib, A. s. [harab'dan] Yıkıp yok eden.

muhrik, muhrika, A. s. [hark'tan] **1.** Yakan, yakıcı. **2.** Çok acındıran, gönül yakan.

muhsin, muhsine, A. s. [hasen'den] İyilik eden. Bağışta bulunan.

muhtac, A. s. [hocet'ten] **1.** Bir eksiği olup tamamlanma isteyen. **2.** Gereği olan. **3.** Yoksul olan. **4.** Birinden iyilik görüp ona karşı boynu eğik olan.

muhtacın, A. a. [muhtac ç.] Muhtaçlar, ihtiyacı olanlar.

muhtal, muhtale, A. s. [hile'den] Hileci, dalavereci.

muhtale, A. s. Hileci (kadın).

muhtar, muhtare, A. s., a. 1. Seçilmiş, seçkin (Peygamber hakkında kullanılır). **2.** İsteddiği gibi davranabilen. **3.** İdareci kendinde olan, özerk. **4. a.** Köy ya da mahallede işlere bakmak üzere seçilen, muhtar.

muhtariyyet, A. a. Kendi kendine davranabilme. İrade ve iradesi kendi elinde olan. Özerklik.

muhtasar, muhtasara, A. s. [hasr'dan] **1.** Kısa kesilmiş, kısaltılmış. **2.** Gürültüsüz, az masrafla ve kalabalıksız.

muhtasaran, A. be. Muhtasar olarak, kısaca.

muhtass, muhtassa, A. s. [husus'tan] Bir şey ya da şahsa özgü olan.

muhtazar, muhtazır, A. s. [huzur'dan] Can çekişen, yolcu.

muhtazirane, F. be. [muhtazır-

ane] Can çekişircesine.
muhtebes, muhtebese, A. s. [habs'den] Hapsedilmiş.
muhtecib, A. s. [hicab'dan] Örtülü, örtünmüş.
muhtefi, muhteflyye, A. s. [hafî'den] **1.** Gizlenen, saklanan. **2.** Gizlenmiş, saklanmış.
muhtekir, A. s., d. Vurguncu. Gerekli yiyecek, içeceği, eşyayı ucuza alıp sıkıntı zamanlarında çok kârla satan insafsız.
muhtelefün fih, A. s. Hakkında uyuşulamayan.
muhtelic, muhtelice, A. s. [halecan'dan] (Elinde olmadan) titreyen, çırpınan.
muhtelif, muhtelife, A. s. [half'ten] **1.** Bir türlü olmayan. Çeşitli. **2.** Karşıt.
muhtelis, muhtelise, A. s. Beylik maldan çalan, çalıp çırpan.
muhtelit, muhtelita, A. s. [halt'tan] Karışık. Karışmış.
muhtell, A. s. [halel'den] **1.** Bozuk, bozulmuş. **2.** Karışmış. • *Muhtell-iş-suur*, aklından zoru olan, aklında bozukluk olan; *uzv-i muhtell*, (Hek.) Sınır ya da kaslardan birine inme inmesiyle işleminde bozukluk olan üye.
muhtemel, muhtemele, A. s. [haml'den] **1.** Olabilir, olmayacak şey değil. **2.** (Man.) Olası.
muhtemelât, A. a. [muhtemel ç.] Olabilir şeyler.
muhtemer, A. s. [hamr'den] Mayalanarak ekşiyip kabarmış.

miş.
muhtenik, muhtenika, A. s. [hunk'tan] Boğulmuş. Boğuk.
muhtera', A. s. **1.** İcat olunmuş. **2.** İcat olunan şey. [ç. muhtera'at].
muhterem, muhtereme, A. s. [hürmet'ten] Saygıdeğer.
muhteri', muhteri'a, A. s. **1.** İcat eden, ortaya çıkaran. **2.** Bir şeyler uydurarak birine iftira eden.
muhterif, A. s., a. [hiref'ten] Hirfet sahipleri, iş sahibi sanatçılar.
muhterik, muhterika, A. s. [hark'tan] Yanmış.
muhteris, A. a. [hırs'tan] Hırs sahibi.
muhteriz, muhterize, A. s. [hırz'dan] Sakınan, çekinen.
muhterizane, F. be. [muhtarizane] Sakınarak, çekine çekine.
muhtesib, A. a. [hesab'dan] **1.** (Eski) Belediye işleri memuru. **2.** (Eski) Polis ve belediye işine bakan memur.
muhteşem, muhteşeme, A. s. [haşmet'ten] Adamlarının çokluğuyla saygı çeken. Heybetli.
muhteva, A. a. İçerik, kapsam.
muhtevi, A. s. Bir yere toplanan. İçinde bulunan.
muhteviyat, A. a. İçindekiler.
muhtı, muhtie, A. s. [hata'dan] Hata ve günah işleyen.
muhtır, muhtıra, A. s. [hatır'dan] Hatıra getiren. Hatırlatan.
muhtıra, A. a. **1.** Hatıra getir-

mek için yazılan ve sunulan tezkere. **2.** Hatıra gelen bir şeyi unutmamak için yazılan pusula; defter.

muhyi, A. s. [hayat'tan] **1.** Canlandırıcı. **2.** Maddi ve manevi güçleri artırıcı, kuvvetlendirici.

muhzır, A. a. [huzur'dan] İlgilileri mahkemeye çağırmaya, götürmeye memur kimse.

muid, A. a. Öğretmen yardımcısı.

muin, A. s. [avn'den] **1.** Yardımcı. **2.** Yamak.

muizz, A. s. Ağırlayıcı, izzet ve ikram eyleyici.

muka'ar, **muka'ara**, A. s. [ka'r'dan] İçbükey, konkav.

mukabbel, A. s. Öpülmüş.

mukabbız, A. s. [kabz'dan] Daraltan. Sıkan.

mukabbil, A. s. Açık.

mukabele, A. a. [kabl'den] **1.** Karşılık, karşılama. **2.** Karşı gelme. Karşılık verme. **3.** İki şeyi karşılaştırma. **4.** Karşılıklı yapılan okuma. • *Mukabele bilmis*, misilleme; *cebr ü mukabele*, cebir, denklem.

mukabil, A. s. [kabl'den] **1.** Karşı karşıya gelen. **2.** Bir şeye karşı yapılan. **3.** a. Karşılık. **4.** be. Karşılığında.

mukaddem, **mukaddeme**, A. s. [kidem'den] **1.** Önde olan, önden giden. **2.** Zamanca eski olan, önceki. **3.** Üstün olan. **4.** İki yanlı şeyin birinci yanı. **5.** (Man.) Önerti. **6.** Redif askerinin birinci sınıfı.

mukaddema, A. be. Bundan önce. Evvelce.

mukaddemat, A. a. [mukaddeme ç.] **1.** Önceler, başlangıçlar, ilkler. **2.** (Man.) Önertiler.

mukaddeme, **mukaddime**, A. a. **1.** Maksada girmezden önce söylenen söz. Giriş. **2.** Bir kitabın yazılması hakkında önceden söylenen söz, başlangıç, başlamadan önce, ön söz. **3.** Askerin ileride bulunan kısmı, öncü.

mukadder, **mukaddere**, A. s. [kader'den] **1.** Niceliği belirtilmiş. **2.** Tanrı'nın önceden bir iş için belirttiği. **3.** a. Kader, yazgı, Tanrı hükmü.

mukadderat, A. a. [mukadder ç.] Tanrı'nın takdir buyurduğu, mukadder kıldığı şeyler. Yazgı.

mukaddes, **mukaddese**, A. s. [kuds'ten] Kutsal. Temiz. Mübarek.

mukaddesat, A. a. [mukaddes ç.] Kutsal şeyler.

mukaddim, A. s. [kidem'den] Sunan. Bir büyüğe veren.

mukaddime, A. s. Sunulan, bir büyüğe verilen şey.

mukaddime. Bkz. mukaddeme.

mukaddir, A. s. **1.** Takdir eden (Tanrı). **2.** Değer biçen, beğenen, değer bilen.

mukaffa, A. s. Kafiyeli. Kafiyeleşmiş, uyaklı, uyaklanmış.

mukaffel, A. s. [kuffl'den] **1.** Kilitli. **2.** Sıkı sıkı kapanmış. [ç.

- mukaffelat].
mukalled, A. s. [kılade'den] Boynuna gerdanlık takılmış.
mukalled, A. s. [taklid'den] Taklit edilen, öykünülen, örnek tutulan.
mukallib, A. s. [kalb'den] Başka kalıba sokan.
mukallid, A. s. Taklitçi.
mukallidane, A. be. [mukallidane] Taklitçiye yakışırçasına.
mukanfez, A. a. Üzeri yumuşak dikenlerle örtülü hayvan.
mukannen, **mukannene**, A. s. [kanun'dan] Zamanı ya da niteliği belli. Şaşmayan. [ç. mukannenat].
mukantar, **mukantara**, A. s. [kantara'dan] Kemerli. Kemer biçiminde.
mukaraa, A. s. [kur'a'dan] 1. Ad çekişme. 2. Çekişme, vuruşma.
mukarabet, A. a. [kurb'den] Yakınlık. Akrabalık.
mukarenet, A. a. Bitişiklik. Yakınlaşıp ulaşma. Bir yere gelme, kavuşma.
mukarin, A. s. Bitişik. Ulaşmış.
mukarnes, A. s. Merdiven biçiminde dereceleri ve burçları bulunan, kubbe biçiminde olan.
mukarreb, A. s. [kurb'den] Yaklaşmış, yakın. • *Melek-i mukarreb*, Tanrı'ya yakın olarak üstün bulunan melek.
mukarrebîn, A. a. [mukarreb ç.] Yakınlar. Padişahın özel işlerini gören kimseler.
mukarrer, **mukarrere**, A. s.

- [karar'dan] 1. Kararlaştırılmış, kararı verilmiş. 2. Şüphesiz. 3. Anlatılmış, bildirilmiş.
mukarrib, A. s. [kurb'dan] Yaklaştıran. Yakınlaştıran.
mukarrir, A. s. [karar'dan] 1. Anlatan. Bir maddeyi etraflıca anlatan. 2. a. Medresede dersi tekrar ederek anlatan profesör yardımcısı.
mukasama, A. a. [kısım'dan] Paylaşma. Bölüşme.
mukassat, A. s. [kısım'dan] Taksitli.
mukassatan, A. be. Taksitle. Taksitli olarak.
mukassem, **mukasseme**, A. s. [kısım'dan] Ayrılmış, bölünmüş.
mukassır, A. s. [kasr'dan] Taksir eden. Kusur işleyen. Suçlu.
mukassi, A. s. [kasvet'ten] Dar, kasvetli.
mukassim, A. s. [kısım'dan] 1. Ayıran, bölen. • *Kıyas-i mukassim*. 2. (Man.) İkilem, dilemma.
mukataa, A. a. [kat'dan] 1. Arazinin kesime verilmesi. Belli bir kira karşılığı birine bırakılması. 2. Bağ, bahçe, arsa haline konulan ekim toprağı için verilen vergi.
mukatele, A. a. [katl'den] 1. Birbirini öldürme. Vuruşma. 2. Savaş, kavgı.
mukatta', **mukatta'a**, A. a. [kat'dan] Kesilmiş, kesik, ayrı.
mukatta'at, A. a. 1. Kesik şeyler. 2. (Ya.) Eksik koşuk parçaları. Çeşitli gazel ya da kasidelelerden seçilme beyitler. 3.

Her biri bir sözcüğe aracılık eden harfler ve tamamlanmamış tümceler. Fransızca *abbreviation* (kısaltmalar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

mukattar, mukattara, A. s. [katr'dan] İmbikten çekilmiş. Damıtılmış. • *Ma-i mukattar*, damıtık su.

mukavele, A. a. [kavl'den] 1. Sözleşme, söz edişme. 2. İki taraflı kararların yazılı şekli. [ç. mukavelât].

mukavelename, F. a. [mukavele-name] 1. Sözleşme kâğıdı. 2. Sözleşmenin yazılı biçimi. 3. Sözleşme, kontrat.

mukavemet, A. a. 1. Karşı durma, dayanma. 2. (Fel.) Direnç. (Fiz.) Direnç.

mukavim, mukavime, A. s. Karşı duran, direnen.

mukavva, A. a. [kuvvet'ten] 1. Berkleştirilmiş. Sağlamlaştırılmış. 2. a. Mukavva.

mukavves, mukavvese, A. s. [kavs'ten] Yay gibi eğri. Bükülmüş, kemerli.

mukavvi, mukavviyye, A. s. [kuvvet'ten] 1. Kuvvet veren. Kuvvetdiren. 2. Kuvvetlendirici (ilaç).

mukavvim, mukavvime, A. s. 1. Eğriyi doğrultan, düzelten. 2. Kıvama getiren. 3. Fransızca *substrat* ya da *substratum* (dayanak) karşılığı (XX. yüzyıl).

mukayese, A. a. [kıyas'tan] 1. Ölçme. Ölçü. 2. Karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştır-

ma. 3. Benzeterек karar verme.

mukayyed, mukayyede, A. s. [kayd'dan] 1. Bağlı, bağlanmış. 2. Zincirle bağlı. 3. Kayıt ve şarta bağlı. 4. İşine önem verip bakan. 5. Bir deftere geçmiş, defterde yazılı.

mukayyi, A. s. [kayy'dan] Kusturan.

mukayyid, A. a. [kayd'dan] Bir kalemde gelen gideni kaydetmeye memur kimse.

mukbil, mukbile, A. s. [kabl'den] İkbali. Kutlu, mutlu. [ç. mukbilân].

mukdim, mukdime, A. s. [kîdem'den] Bir işte dikkatli ve sürekli çalışan.

mukdimane, F. be. [mukdimane] Dikkatli ve düşkün çalışarak, büyük bir gayretle.

mukırr, mukırre, A. s. [karar'dan] Kabahat ya da ayıbını gizlemeden söyleyen.

mukim, A. s. [kıyam'dan] Sürekli ya da geçici olarak bir yerde oturan.

mukmir, mukmire, A. s. [kamer'den] Ayışıklı, mehtaplı.

mukni, muknia, A. s. [kanaat'ten] Kanaat getirten, kandıran.

mukri, A. s. [kıraat'ten] (Kur'an) okuyan.

mukriz, A. s. [karz'dan] Borç veren.

muktataf, muktatafa, A. s. [iktıtaf'tan] Derlenmiş. [ç. muktatafat].

muktatıf, A. s. [iktıtaf'tan] Der-

- leyen.
- muktaza**, A. s., a. [kaza'dan]
1. İktiza eden, gereken. **2.** Ya-
 sa ya da fermana uygun ola-
 rak yazılan derkenar.
- muktazi, muktaziyye**, A. s.
 [kaza'dan] İktiza eden, gerek-
 li.
- muktaziyat**, A. a. [muktezi ç.]
1. İktiza eden, gerekli şeyler.
2. Sonuçlar.
- muktebes, muktebes**, A. s.
 Bir yerden alınan, alıntılanmış.
 Yararlanılan. [ç. muktebesat].
- muktebis**, A. s. Birinin bilgisin-
 den yararlanan.
- mukteda**, A. s. **1.** Uyulan. Ör-
 nek tutulan. **2.** Önde bulunan.
 Herkesin uyduğu.
- muktedi**, A. s. Uyan, arkadan
 gelen.
- muktedir, muktedire**, A. s.
 [kudret'ten] **1.** Güçlü, kuvvetli.
2. Bir işi yapabilen. Becerebi-
 len.
- muktefa**, A. a. [kafa'dan] Ar-
 dına düşülmüş, örnek tutul-
 muş, önder sayılmış.
- muktefi**, A. s. [kafa'dan] Biri-
 nin ardı sıra giden, uyan; ör-
 nek tutan.
- mukterin**, A. s. [iktiran'dan]
 Yaklaşan, yakın gelen.
- muktesid**, A. s. [iktisad'dan]
 Tutumlu.
- mu'lin, mu'line**, A. s. [ilân dan]
 İlan eden, bildiren.
- mum**, F. a. Mum.
- mumalleyh**, A. s. İşaret olu-
 nan. Adı geçen.
- mûmiyan**, F. s. [mû-miyan] Kıl

belli. İnce belli. [ç. mûmiya-
 nan].

- mumya**, A. a. **1.** Eski Mısırlıla-
 rın ölüleri çürümeyecek hale
 koydukları cenaze. **2.** Bir ma-
 sal ilacı. **3.** Çok zayıf.
- mumzi, mûmzi**, A. s. İmza
 eden, imzacı.
- munafık**, A. s., a. [nifak'tan] **1.**
 İkiyüzlülük eden. Nifak koyan.
2. Muhammed Peygamber
 zamanında yalandan İslam
 olup da kâfirlikte devam
 edenlerden her biri. [ç. muna-
 fîkîn].
- munazzaf, munazzafa**, A. s.
 [nazif'ten] Temizlenmiş, arın-
 mış.
- munbasit, munbasite**, A. s.
 [bast'tan] **1.** Açılmış, yayılmış,
 açık. **2.** Açık, ferah.
- munfasıl, munfasıla**, A. s.
 [fasl'dan] **1.** Ayrılmış, ayrı. Bi-
 tişik olmayan. **2.** Yerinden ay-
 rılmış, memurluktan çıkmış. •
Huruf-i munfasıla, alttan bitiş-
 meyen harfler (elif, d, z, r, zel,
 v.); *zahir-i munfasıl*, (A. Dilb.)
 başka sözcüğe bitişik olmayan
 adil (hüve, enente, ene gibi).
- munhasır, munhasıra**, A. s.
 [hasr'dan] **1.** Her yanı kuşa-
 tılmış, çevrili. **2.** Yalnız bir şey
 ya da bir kimseye özgü olan.
- munhasıran**, A. be. Özel ve
 belli olarak, sadece. Yalnızca.
 Başkaları dahil değil.
- munis, munise**, A. s. [üns'ten]
1. Herkesle görüşen, kanı sı-
 cak. **2.** Insandan kaçmayan,
 alışık.

munkabız, munkabıza, A. s. [kabz'dan] 1. Toplanmış, çekilmiş, büzülmüş. 2. Sıkılmış, sıkıntılı. 3. Pekliği olan, bağır-sakları sıkı.

munkalib. Bkz. münkalib.

munkatı' munkatı'a, A. s. [kat'dan] 1. Kesilmiş, kesik. Aralıklı. 2. Arkası gelmeyen. Son bulan. 3. Arada bağ kalmayan, ayrılmış. 4. Herkesten ayrılıp bir kişiye bağlı kalan. 5. (Geo.) Süreksiz. Kesikli.

munsabb, A. s. (Bir ırmağa ya da denize) Dökülen, karışan.

munsarif, munsarife, A. s. [sarf'tan] 1. Çekilip giden. 2. (A. Dilb.) "in" ve "i" okunan (ad).

munsarih, A. s. [sarahat'tan] Açık, meydanda, alanda.

munsif, munsife, A. s. [nasa-fet'ten] 1. İnsafılı. 2. Kötülükte aşırı gitmeyen.

munsifane, F. be. [munsif-ane] İnsafıca.

muntabı', muntabı'a, A. s. [tab'dan] 1. Yaradılıştan olan. 2. Basılmış, damgalanmış. 3. Hoş görünen, güzel. [ç. muntabı'at].

muntabık, muntabıka, A. a. [tıbk'tan] Uygun. Birbirine tam uyan.

muntafi, A. s. 1. Sönmüş, sö-nük, bastırılmış. 2. (Fiz.) Sö-nümlü.

muntasif, muntasıfa, A. s. [nisf'tan] 1. Yarılanmış, yarı-ya varmış. 2. a. Yarı. Orta.

muntazam, muntazama, A. s.

[nizam'dan] 1. Sıralanmış, düzgün. 2. Tertipli, düzenli. 3. (Mat.) Düzgün.

muntazaman, A. be. Düzgün olarak.

muntazar, A. s. [nazar'dan] Beklenilen, gözetilen. Gelmesi umulan.

muntazır, muntazıra, A. s. [nazar'dan] Bekleyen, göze-ten.

munzamm, munzamma, A. s. [zamm'dan] Katılan, üste ko-nan.

mur, F. a. (Hayb.) Karınca.

murabaha, A. a. Yasadan aşır-ı alınan faiz.

murabba, A. a. Tatlı olarak pi-şirilen meyve.

murabba', murabba'a, A. s. [ru-bu'dan] 1. Dörtlü. Dört şey-den oluşma. 2. Dört köşeli. 3. (Mat., Geo.) Kare, dördül.

murabıt, A. a. [rabıt'tan] 1. İbadete düşkün kimse. 2. (Fas'ta) Şeyh, derviş unvanı. [ç. murabıtın].

murad, A. a. 1. İstek. 2. Mak-sat. • *Lafz-ı murad*, anlamı için değil, lafzı için söylenmiş sözcük, söz.

murafaa, mürafaa, A. a. [ref-den] 1. Mahkemeye başvur-ma. Mahkemeye getirme. Duruşma. 2. Mahkemede yüzleşip yargılanma. [ç. mu-rafaat].

murafakat, mürafakat, A. a. Arkadaşlık. Birlikte bulunma.

murafık, A. s. [refakat'ten] Yol arkadaşı, yoldaş.

murahham, A. a. Kısaltılma. Fransızca *abbreviation* (kısaltma) karşılığı.

murahas, **murahhasa**, A. s. [ruhsat'tan] 1. İzinli. 2. Bir devlet ya da kurul adına bir işi sonuca ulaştırma için gönderilen, delege.

murahhasa, A. a. Ermeni piskoposu (XIX. yüzyıl).

murahık, **mürahik**, A. a. Yeniyetme. Büluğ çağına, yani 12 yaşına basmamış çocuk.

murakaba, A. a. 1. Bakma; gözetme. 2. (Tas.) Dalıp kendinden geçme. 3. Murakabe, denetleme (XX. yüzyıl).

murakasa, A. a. [raks'tan] Dans.

murakıb, A. s. Denetçi (XX. yüzyıl).

murakka', A. s. [rik'a'dan] Yama yama üstüne dikilmiş, yamalı. • *Delk-i murakka'*, ikiyüzlülerin kendilerini derviş göstermek için giydikleri yamalı hırka.

murakka'a, A. a. Birbirine yapıştırılan mukavva yapılmış kâğıtlar üzerine yazılmış güzel yazı örneği.

murakka'at, A. a. [murakka'ç.] Güzel yazı örnekleri.

murakkak, A. s. [rakik'ten] İncelmiş, ince.

murakkam, A. a. [rakam'dan] 1. Yazılmış, yazılı. 2. Sayı konulmuş. Numaralanmış.

murakkım, A. s. [rakam'dan] Pusulanın iğnesi.

murane, F. be. [mur-ane] 1. Ka-

rıncavari. 2. Utak, âcizce.

murassa', **murassa'a**, A. s. 1. Değerli taşlarla donanmış. 2. (Ya.) İki dize ya da iki fıkrası sözcük sözcük birbiriyle aynı uyakta, aynı vezinde olan (söz ya da beyit).

murassas, **murassasa**, A. s. Kalay ya da kurşunla kaplanmış.

murçe, F. a. (Hayb.) Karıncacık.

murdar, F. s. Mundar. Pis.

murdiâ, **murziâ**, A. a. [rıza'dan] 1. Çocuğa süt veren, süt emziren. Emzikli. 2. Sütline.

murg. Bkz. mürğ.

muris, **murise**, A. s. [veraset'ten] 1. Getiren, veren, kazandıran. 2. Mirasçılara miras bırakan.

murtabıt, **murtabıta**, A. s. Bağlanmış, bağlı. İlgisi olan.

murtağ, A. s. [redd'den] İslam dinini bırakıp başka bir dine giren.

murtaız, A. a. Talimli tay.

murtaza, A. s. [rıza'dan] 1. Beğenilmiş. Seçilmiş. 2. ö. a. Halife Ali'nin lakabı.

murtaza'vî, A. s. Halife Ali'yle ilgili.

Musa, **Musi**, A. a. Peygamber. Mısır'da Firavunların Beni İsrail'e zulüm işledikleri sırada dünyaya gelmiş; ölümden kurtarılmak için bir sepet içinde Nil nehrine atılmış, kurtarılarak büyüdüğü zaman Firavun'a, bir asânın (en ünlüsü Asây-i Musa) yılan haline gel-

mesi gibi mucizeler göstererek kavmini Mısır'dan çıkarma iznini almış, Kızıldeniz kıyısına varınca denize asâsıyla vurarak ikiye bölmüş, kavmi geçtikten sonra, peşinden gelen Firavun'la adamları tekrar birleşen su içinde boğulmuşlardır. Sina yarımadasında Vadi-i Eymen'de Tur dağında kendisine Tanrı görünerek hitabına mazhar olmuştur. Kavmine 10 Buyruk'ta (Evamir-i Aşere) köklü töre ve inanç ilkeleri verilmiştir.

musa, A. a. [vesayet'ten] Bir vasiyetin yürümesi işiyle ödevlendirilmiş. • *Musa bih*, vasiyet olunan şey; *musa leh*, vasiyet olunan kimse.

musab, A. s. Üzerine düşmüş, rastlamış. Düşkün, yakalanmış. Bir kötülüğe tutulmuş. [ç. musabın].

musabere, **musaberet**, A. a. Katlanma, sabretme.

musabiyyet, A. a. Bir kötülüğe yakalanma, bir hastalığa tutulma.

musadakat, A. a. [sıdk'tan] Karşılıklı dostluk.

musaddak, **musaddaka**, A. s. [sıdk'tan] Gerçeklendirilmiş. Gerçek ve geçer olduğu resmi olarak yazıyla bildirilmiş.

musaddar, A. s. [sudur'dan] Çıkmış, sudur etmiş.

musaddık, **musaddıka**, A. s. [sıdk'tan] Gerçekleştiren. Gerçek ve geçer olduğunu resmi olarak bildiren.

musadefe, **musadefet**, A. a.

Rastgelme. Rastlama.

musademe, **müsademe**, A. a. [sadme'den] 1. Çarpışma, çatma, birbirine çarpıp vuruşma. 2. Düşman iki asker kıtası arasındaki ufak çarpışma. [ç. musademat].

musadere, **müsadere**, A. a. [sudur'dan] 1. Tanzimat'tan önce herhangi bir kimsenin malının padişah adına zaptı. 2. Yasak bir şeyin yasaya uygun olarak alınması. • *Musadere ael-matlub*, (Man.) Bir şeyi kendisiyle kanıtlamaya kalkmak işi. [ç. musaderat].

musadif, **musadife**, A. s. Rastlayan, rastgelen.

musafaha, A. a. [safh'tan] El ele tutuşma, selam ve dostluk için el ele verme.

musafaka, A. a. El sıkışma. Pazartlık kesişme.

musafat, A. a. [safvet'ten] Samimi ve gerçek dostluk.

musaffa, A. s. [safvet'ten] Tasfiye olunmuş, yabancı maddelerden ayrılmış; sızdırılmış, süzölmüş.

musaffi, **musaffiye**, A. s. [safvet'ten] Tasfiye eden. Süzen, sızırان.

musafih, A. s. Musafaha edenlerden her biri.

musaggar, **musaggara**, A. s. Küçültölmüş, -cik, -cak anlamında olan.

musahabe, **musahabet**, A. a. [sohbet'ten] Sohbet etme, konuşma, görüşme, söyleşi. [ç. musahabat].

musaheret, A. a. [sıhr'den] Evlenmeyle olan akrabalık.

musahhaf, A. s. Yanlışlıkla değiştirilmiş.

musahhah, **musahhaha**, A. s. [sıhhat'ten] Tashih olunmuş, düzeltilmiş.

musahhih, A. a. [sıhhat'ten] Düzelten, düzeltici, düzeltmen. [ç. musahhihin].

musahib, A. s., a. [sohbet'ten] **1.** Biriyle konuşan, arkadaşı. **2.** Bir büyük adamın yanında bulunup kendisini konuşma ve latifeleriyle eğlendiren. **3.** Pağışahların özel hizmetlerinde bulunanlardan her biri.

musahibe, A. s., a. [sohbetten] Kadın musahib.

musakkafat, A. a. [sakf'ten] Vakfın binalar ve akar geliri.

musalaha, **müsalaha**, A. a. [sulh'tan] **1.** Barışma. Uzlaşma. **2.** Barış. Güvenlik. [ç. musalahat].

musalih, A. s. [sulh'ten] Barışan, sulh olan.

musalla, A. a. **1.** Namaz kılmaya mahsus açık yer. Namazgâh. **2.** Camilerde cenazeleri koyup önünde namaz kılınacak yeç. • *Seng-i musalla*, cenaze konacak taş.

musallat, A. s. Üzerine düşüp rahat bırakmayan.

musallî, A. s. [salât'tan] Beş vakit namazını hep kılan.

musallit, A. s. Birine musallat olan, peşini bırakmayıp şaşıyan.

musammat, A. s. Beyitleri takti

bakımından dört mısra da sayılabilecek koşuk biçimi.

musammem, **musammeme**, A. s. Kesin olarak kararı verilmiş.

musammet, **musmet**, A. a. **1.** - İçi boş, kof olmayan şey. **2.** Arap abecesinde (b, f, l, m, n, r'den başka tüm harfler).

musanna', **musanna'a**, A. s. [sun'dan] **1.** Sanatla yapılmış, usta işi. **2.** Çok süslü. **3.** Uydurulmuş.

musannef, **musannefe**, A. s. [sınıf'tan] Sıraya konmuş. Telif edilmiş, yazılmış. Derilmiş, toplanmış.

musannefat, A. a. Yazılmış kitaplar. Kalem ürünleri.

musannif, A. s., a. [sınıf'tan] **1.** Tasnif eden, yazar. Muharrir, yazar. **2.** Sıralamaya yarayan araç, sıralaç.

musannifan, F. a. [musannif c.] Yazarlar.

musannifîn, A. a. [musannif ç.] Yazarlar.

musaraa, A. a. Güreşme. Pehlivanlık.

musarra', A. s. Dizeleri uyaklı, bir beyitlik nazım.

musarrah, **musarraha**, A. s. [saraha'ten] A ç ı k açık, ayrıntılarıyla anlatılmış. Söz götürmeyecek biçimde açık.

musarrahan, A. be. Açık olarak. Açıkça, kesin olarak.

musattah, **musattaha**, A. s. [sath'tan] Düzletilmiş, yassı. Düzlem.

musattar, A. s. [satr'dan] Tas-

tir olunmuş, yazılmış.

musavver, musavvere, A. s. [suret'ten] **1.** Resimli. **2.** Zihin-de tasarlanmış, düşünülmüş. • *Ruh-i musavver*, cisimlenmiş ruh.

musavvir, musavvire, A. s., a. [suret'ten] **1.** Suret veren, tasvir eden, betimleyen. **2.** Res-sam, resimci. **3.** *Madde-i mu-savvire*, protoplazma. [ç. mu-savvıran].

musavvire, A. a. (sat ile) **1.** Su-ret veren, tasvir eden, biçim-lendiren. **2.** Imgeleme yetisi. **3.** Imge, düş, hayal.

musaykal, musaykala, A. s. [saykal'dan] Cilalı, parlak.

mushaf, A. a. [suhf'dan] **1.** Sayfa halinde yazılmış şey. Ki-tap. **2.** Kur'an.

musi, A. s., a. [vesayet'ten] Va-siyet eden, birini vasiliğe gös-teren kimse.

musib, musibe, A. s. [savab-dan] İsbet eden, yanılma-yan.

musibet, A. a. Ansızın gelen bela, sıkıntı. [ç. mesaib].

musikar, F. a. **1.** Gagasında birçok delikler bulunduğu için yel estikçe türlü sesler çıkaran bir masal kuşu. **2.** Ağız armo-nikası biçiminde bir düdük.

musiki, A. a. Musiki, müzik.

musikişinas, F. s. [musiki-şinas] Müzikçi. [ç. musikişinasan].

musil, A. s. [vusul'den] Ulaştı-ran, yetiştiren.

musile, muvassile, A. s. Mü-derrislikte ikinci yüksek dere-

ce. • *Musile-i sahn, -Süleyma-niye*, Fatih ve Süleymaniye müderrislikleri olan en yüksek dereceye basamak.

musirr, musirra, A. s. İsrar eden, ayak direyen.

musirrane, F. be. İnat ve ısrar edercesine, ayak direyerek.

muslih, A. s. [sulh'tan] **1.** Dü-zelten. **2.** Barış görüş eden, ara iyileştiren. [ç. muslihun].

muslihane, F. be. [muslih ane] **1.** Düzeltici, yolda. **2.** Arabu-luculukla, uzlaştırıcı yolda.

musmet. Bkz. musammet.

mustabir, A. s. Sabreden.

Mustafa, A. s. [safvet'ten] Se-çilmiş anlamında olup, Mu-hammed Peygamberin adla-rındandır.

Mustafavî, Mustafaviyye, A. s. Peygamber Muhammed Mus-tafa'ya mensup, onunla ilgili. • *Ahlâk-i mustafaviyye, aha-dis-i mustafaviyye*, Muham-med Peygamberin ahlakı, ha-disleri.

mustahzar, A. s. [zahr'dan] Dayanan, arka veren, arka çı-kan.

mustahzir, A. s. [zahr'dan] Dayanan, arka veren.

mustalah, mustalaha, A. s. 1. Terim çeşidinden olan. **2.** Ga-rip sözcük ve az kullanılır söz-cük ve terimlerle dolu olup pek anlaşılmayan.

mustalahat, A. a., s. [musta-lah ç.] Teknik terimler.

mustar. Bkz. muztar.

mustarib. Bkz. muztarib.

mustashib, A. s. [sohbet'ten] Birini yanına alan, birlikte götüren.

mustashiben, A. be. Yanında olduğu halde, birlikte.

mustatab, A. s. [tayyib'den] İyi, güzel, âlâ. • *Kitab-i mustatab*, güzel kitap.

mustatil, A. s. [tul'den] Uzunca, boyuna. (Geo.) Dikdörtgen. • *Müstatil-ür-re's*, uzun kafalı (dolichocephale).

mustazill, **mustazille**, A. s. [zill'den] 1. Gölgelenen. 2. Birinin koruyuculuğu altında. Korunan. Gölgesinde sığınmış.

mustazref, A. s. 1. Zariflik, nükte. 2. Havi, muhit.

muş, F. a. (Hayb.) Fare.

muşamma', A. s. [şem'den] Muşamba.

muşek, F. a. Fare yavrusu.

mûşikâf, F. s. [mû-şikâf] Kılı kırk yarar gibi inceden inceye araştıran.

mûşikâfane, F. be. [mû-şikâf-ane] Çok inceden inceye.

muşt, F. a. Yumruk. Avuç.

muştzen, F. s. [muşt-zen] Yumruk vuran, yumrukçu, boksör.

muta', **muta'a**, A. s. [tav'dan] 1. İtaat olunan, boyun eğilen. 2. Başkalarının kendisine itaat ettikleri. • *Evamir-i muta'a*, uyulan buyruklar; *cihanmuta'*, dünyanın uyduğu, boyun eğdiği.

mu'ta, A. s. [ata'dan] 1. Verilmiş olan. 2. (Fel.) Veri (XX. yüzyıl).

mutaassıb, **mutaassıba**, A. s. [asab'dan] 1. Kendi tarafını aşırılıkla tutan, savunan. 2. Kendi dinini, eski gelenek ve görenekleri aşırı tutan, onların dışındakilere düşman olan, hiçbir yenilik kabul etmeyen. 3. Koyu sofu. Bağnaz.

mutaassıbane, F. be. [mutassıb-ane] Mutaassıpça, bağnazca.

mutabakat, A. a. [tabak'tan] 1. Uygunluk. Birbirini tutar olma. 2. Uyuşma.

mutabbak, A. s. [tıbak'tan] Tatbik olunmuş, uydurulmuş.

mutabık, **mutabıka**, A. s. [tıbk'tan] Birbirine uyan. Uygun.

mu'tad, **mu'tade**, A. s., a. 1. Alışılmış, âdet olunmuş. 2. Her zaman yapılan şey. Olağan. • *Bermutad*, her zaman yapıldığı üzere. Yine.

mu'taden, A. be. Alışıldığı gibi, alışılan yolda.

mu'tadî, **mu'tadiyye**, A. s. Alışılmış, her zamanki.

mutaf. Bkz. mataf.

mutahassis, A. s. [husus tan] 1. Bir işe ayrılmış, bir işte kullanılan. 2. Bir bilgi kolu ya da bir işte derinleşmiş olan, uzman (XIX. yüzyıl).

mutahhar, **mutahhara**, A. s. [taharet'ten] 1. Temizlenmiş. 2. Temiz, mübarek. • *Ravza-i mutahhara*, kutsal türbe. [ç. mutahharrat].

mu'tak, **mu'takka**, A. s. [atak'tan] Azat edilmiş, azatlı.

mutalebat, A. a. [mutalebe ç.] İstenilen şeyler.

mutalebe, A. a. [taleb'den] Hakkını isteme. Dava, iddia, sav.

mutallâ, A. s. [tilâ'dan] Yıldızlanmış, yıldızlı.

mutallaka, A. a. [talak'tan] Boşanmış kadın eş.

mutalsam, **mutalsama**, A. s. [tılsım'dan] Tılsım ve büyüyle yapılmış. Tılsımlı, büyülü. Açılmaz, yapılmaz.

mutalsım, A. s. [tılsım'dan] Tılsım ve büyü yapan. Tılsımlayan.

mutantan, **mutantana**, A. s. [tantana'dan] Tantanalı. Gürültülü, patırtılı; çok parlak.

mutarassıd, A. s. [rasad'dan] Gözleyen, göziyici.

mutaredat, A. a. [mutarede ç.] Vuruşmalar, çarpışmalar.

mutarede, **mutaredet**, A. a. [tard'dan] 1. Karşılıklı saldırma. Birbirine saldırıp savaşma.

mutarıza. *Bkz.* muterize.

mutarra, A. a. [taravet'ten] Çok taze. Parlak.

mutarraz, **mutarraza**, A. s. [tıraraz'dan] İşlenmiş.

mutasaddır, A. s. [sadr'dan] Başa geçip oturan. Başta kurulan.

mutasaddi, A. s. 1. Bir işe giren. 2. Başka birine takılan.

mutasallıt, A. s. Musallat olan, sataşan.

mutasallıtane, F. be. [mutasallıt-ane] Sataşırçasına,

musallat olurçasına.

mutasallib, A. s. [sulb'den] 1. Sertleşmiş, katılaştırmış. 2. Sağlam, sert. 3. Din işlerine çok gayretli.

mutasallibane, F. be. [mutasallib-ane] Mutasallip olana yakışırçasına.

mutasallif, A. s. Aşırı bilgiçlik ve incelik taslayan. Fransızca *pedant* karşılığı (XX. yüzyıl).

mutasallifane, F. be. [mutasallif-ane] Mutasalliflere yakışırçasına.

mutasarıf, **mutasarıfa**, A. s. [sırf'tan] 1. Bir işi istediği gibi yöneten. 2. Bir malın sahibi. 3. a. Tanzimat'tan sonra yönetim bölümlerinde ilçeye il arasındaki bölümün idare memuru.

mutasavver, A. s. [suret'ten] 1. Tasarlanan. 2. Tasarlanıp yapılmak istenen. 3. Akla gelebilir, olabilir.

mutasavvıf, A. s., a. [sof'tan] 1. Sofi tarikatından olan. 2. İlahiyatla, Tanrı hikmetiyle uğraşan, bunu yaymaya çalışan.

mutasavvıfa, A. a. Mutasavvıflar. Sofular.

mutasavvıfane, F. be. [mutasavvıf-ane] Sofice, sofilere yakışır biçimde.

mutasavvıfın, A. a. [mutasavvıf ç.] Sofiler.

mutasavvir, A. s. [suret'ten] Tasarlayan, zihninde düşleyip karar veren.

mu'tasım, A. s. 1. Eliyle tutan, yapışan. 2. Günahattan çekinen.

mutatabbib, mutabbibe, A. s. [t'ib'dan] Yalandan hekim, şarlatan.

mutatahhir, mutatahhire, A. s. [taharet'ten] Maddi ve manevi temizlenen.

mutatavil, mutatavile, A. s. Uzun olan, uzanan, uzatmak suretiyle yükselen.

mutatayyir, A. s. Üzerine uğursuzluk geliyormuş sanan. Uğursuzluk sayan.

mutavaat, A. a. [tav'dan] 1. Bağlı olma. İtaat edip baş eğme. 2. (Dilb.) Dönüşlü, öze dönüşlü (eylem).

mutavassıl, mutavassıla, A. s. [vasl'dan] Eren, kavuşan. • *Mutavassıl-i ilâlah*, Tanrı'ya kavuşan.

mutavassıt, mutavassıta, A. s. [vasat'tan] 1. Araya giren. Aracı. 2. Orta boy, ikisi ortası. 3. Fransızca *bourgeoisie* (kentsoylu) karşılığı (XX. yüzyıl).

mutavattın, mutavattına, A. s. [vatan'dan] Bir yeri vatan tutup yerleşen. Yerleşmiş.

mutavazzıh, A. s. [vuzuh'tan] Açıklanan, a ç ı k olan.

mutavele, A. a. [tul'dan] Sürüncemede bırakma, işi uzatma.

mutavi', A. s. [tav'dan] İtaat eden. İtaatli.

mutavvak, A. s. [tavk'tan] Hal-kalı, zincirli. Boynunda halka olan.

mutavvel, mutavvele, A. s. [tul'den] 1. Uzatılmış, uzun

uzun. 2. Tafsil edilmiş. 3. ö. a. Arap yazını bilgisine dair ünlü bir kitap olup uzun süre medreselerde okunmuştur.

mu'tayat, A. a. [mu'ta ç.] (Fel.) Veriler.

mutayebat, A. a. [mutayebe ç.] Eğlenceli öyküler, fıkralar.

mutayebe, A. a. [tayyib'den] Şakalaşma. Latife etme.

mutayyeb, mutayyebe, A. s. [tayyib'den] 1. Güzel kokular sürülmüş. 2. Hatırı hoş edilmiş, kutlu.

mutazallil, A. s. [zıl'den] 1. Gölgede bulunan. 2. Korunan.

mutazallim, A. s. [zulm'den] Kendisine yapılan haksızlıktan sızlanan.

mutazallimane, F. be. [mutazallim-ane] Sızlanarlara uyacak biçimde.

mutazammın, A. s. [zımn'dan] 1. İçine alan, kapsayan. 2. Üstüne alma, kefil olma.

mutazarri', mutazarri'a, A. s. Alçalarak yalvaran. Kendisini aşağı tutarak dileyen.

mutazarırır, A. s. [zarar'dan] Zarar gören.

mutbik, mutbika, A. s. [t'ibk-tan] Genel olan, değişmeyip süren. • *Cünun-i mutbik*, sürekli delilik; *humma-yi mutbika*, iyileşemeyip süren humma.

mu'teb, A. s. Azarlanmış, paylanmış.

muteber, mutebere, A. s. [ubur'dan] 1. Geçer, geçerli, sayılır, kullanılır. 2. İtibarı

olan, sözü geçen, saygın.
muteberan, *A. a.* [muteber c.]
1. İtibarlı kimseler. **2.** Bir yerin, bir mesleğin, bir sınıfın ileri gelenleri.
muteberat, *A. ç., a.* [muteber ç.] İtibarlı, geçer nesnelere.
mu'tedd, *A. s.* [add'den] Sayılmış.
mu'tedil, **mu'tedile**, *A. s.* [adl'den] **1.** Orta halde bulunan. **2.** Yavaş. Pek ileriye varmamış olan. İlimli.
mu'tedilâne, *F. s., be.* [mutedilane] Mutedil surette, orta halde.
mu'tekad, *A. a.* [akd'den] İnanılan, itikat olunan şey.
mu'tekadat, *A. a.* [mutekad ç.] İnanılan, iman edilen şeyler.
mu'tekid, **mu'tekide**, *A. s.* [akd'den] **1.** İnanan, bir şeye inanmış olan. **2.** İnanç sahibi, dinine bağlı.
mu'tekif, **mu'tekife**, *A. s.* Bir tapınak ya da bir türbe yanına çekilip ibadetle uğraşan.
mu'tell, **mu'telle**, *A. s.* [illeten] **1.** İlet sahibi, illetli. **2.** (A. Dilb.) Asıl harfleri arasında elif, vav, ye harflerinden biri bulunan. • *Mu'tell-ül-ayn*, ikinci harf olursa; *mu'tell-ül-fa*, birinci harf olursa; *mu'tell-ül-lâm*, üçüncü harf olursa.
mu'temed, **mu'temed**, *A. s.* [amd'den] **1.** Güvenilen, güvenilir. **2.** *a.* Güvenilir kimse.
mutena, *A. s.* Dikkatle bakılmaya değer, önemli. Dikkatle bakılmış, özenilmiş.

muteref, *A. s.* [irfan'dan] Gizlenmeyip söylenmiş, itiraf olunmuş.
muterif, **muterife**, *A. s.* [irfan'dan] Kendi kusur ve kabahatini bilip söyleyen. Gizlemeyip anlatan.
muteriz, **muterize**, *A. s.* [arz'dan] **1.** İtiraz eden, karşı gelen. **2.** Başkalarına karşı fikirce karşıt bulunan. **3.** Bir şeyi beğenmeyip bozulmasını isteyen. • *Cümel-i muterize*, sözün arasına sözgelişi sokulmuş ve çoğu kez muterize (ayraç) içinde bulunan tümce.
muterize, **mutarıza**, *A. a.* Parantez, kavseyn denilen () işaretinin adı (XIX. yüzyıl). Ayraç.
mu'terizîn, *A. a.* [mu'teriz ç.] İtiraz edenler.
mu'tesif, **mu'tesife**, *A. s.* İtisaf eden, zulmeden. Doğru yoldan, adaletten ayrılıp haksızlık yapan.
mu'teyat, *A. a.* [mu'ta ç.] Mutalar. (Fel.) Veriler (XX. yüzyıl).
mu'tezil, **mu'tezile**, *A. s.* [azl'den] Cemaatten ayrılıp bir yana çekilen.
mu'tezile, *A. a.* Ehl-i sünnetten ayrılan ve Vâsil bin Atâ yolundan olan kimseler; kaderi inkâr edenler.
mu'tezir, **mu'tezire**, *A. s.* [özr'den] Özür dileyen.
mu'tezirane, *F. be.* [mu'tezirane] Özür dileyerek, özür diler gibi.
mutfi, *A. s.* (*fi* ile) Söndüren.
muti', **muti'a**, *A. s.* [taat'tan] **1.**

İtaat eden, baş eĝen. **2.** Tabi, baĝlı. **3.** Rahat ve uslu.

mu'ti, A. s. [atâ'dan] Veren. İta eden.

mut'im, A. s. [taam'dan] Yemek verici, yedirici, doyuran.

mutlak, mutlaka, A. s. [talâk'tan] **1.** Kayıtsız şartsız. Genel olarak. **2.** Salıverilmiş, başıboş. **3.** Salt, saltık. • *Mutlak-ül-inan*, yuları bırakılmış, başıboş. *Hayr-i mutlak*, salt iyilik; *hükümet-i mutlaka*, bir hükümdarın kayıtsız şartsız yönetimi altında bulunan hükümet; *vekil-i mutlak*, her istediğini yapmakta, hiçbir kayıt ve koşululla baĝlı olmayan vekil (sadr-razam); *vücut-i mutlak, zat-i mutlak*, Tanrı.

mutlaka, A. be. Kayıtsız şartsız, ille.

mutlakiyyet, A. a. Bir hükümdarın kayıtsız şartsız yönetimi altında bulunan hükümet biçimi. • *Mutlakiyyet-i idare*, bir kişinin isteğine baĝlı yönetim sistemi.

mutmain, A. s. Zihnini bir şeye yatırıp rahatlamış, kuşkusuz kalmayıp kanmış.

mutrib, mutribe, A. a. [tarab'dan] Çalgıcı, saz çalan. Hanende, şarkı, ilahi okuyan. • *Mutrib-i felek*, Venüs, Zühre yıldızı.

muttali, muttalia, A. s. [tulû'dan] Bir işten haberli, bilgili olan.

muttarid, muttaride, A. s. [tard'dan] Sıralı, düzgün, bidüziye giden, tekdüze.

muttariden, A. be. Hiç deĝişmeden, bidüziye, biteviye.

muttasıf, muttasıfa, A. s. [vasf'tan] **1.** Bir durum ya da sıfatla nitelenmiş. **2.** Kendisinde bir durum ve sıfat bulunan.

muttasıl, muttasıla, A. s. [vasl'dan] **1.** Bitişik. Başka bir şeye ulaşmış. **2.** Ara vermeden, aralıksız.

muttasılan, A. be. Bitişik olarak. Bidüziye.

muvicehe, A. a. [vech'den] **1.** Yüzleşme, yüz yüze gelme. **2.** Karşı, ön. • *Bilmuvicehe*, yüzleştiyerek, yüze karşı. [ç. muvicehat].

muvedea, A. a. [adavet'ten] Düşmanlığı bırakıp barışma.

muvafaka, muvafakat, A. a. [vefk'ten] **1.** Uyuma, uygunluk. **2.** Uzlaşma. **3.** Razi olma, "peki" deme. • *Muvafakat-i tarafeyn*, iki tarafın razı olması; *bilmuvafaka* razı olarak.

muvaffak, muvaffaka, A. s. [vefk'ten] **1.** Tanrı yardımına uğrayan, işi rastgelen. **2.** Başaran, beceren, başarılı.

muvaffakiyyet, A. a. **1.** Tanrı yardımıyla başarı gösterme. **2.** Ele geçirme, başarma, başarı. [ç. muvaffakiyyat].

muvaffık, A. s. [vefk'ten] Muvaffak eden, başarıyı sağlayan (Tanrı). • *Cenab-i muvaffık-ül-umur*, işleri başarttıran (Tanrı).

muvafık, muvafıka, A. a. [vefk'ten] **1.** Uygun, uyar. **2.** Taraflı.

muvahhad, A. s., a. [vahdet-ten] Bir ve tek duruma getirilmiş. • *Düyun-i muvahhade*, birleştirilmiş borçlar (XIX. yüzyıl).

muvahhid, **muvahhide**, A. s. [vahdet'ten] Tanrı'nın birliğine inanan.

muvahhidane, A. be. [muvahhid-ane] Muvahhide yakışırmasına.

muvahhidin, A. a. [muvahhid ç.] 1. Tanrı birliğine inananlar. 2. Fas ve İspanya'da hüküm sürmüş olan bir hanedan.

muvahhiş, **muvahhişe**, **muhhiş**, A. s. [vahşet'ten] Korkutup ürküten.

muvakkar, **muvakkara**, A. s. [vekar'dan] Ağırlanmış, hakında saygı gösterilmiş olan. Vekarlı, ağır tavırlı.

muvakkat, **muvakkate**, A. s. [vakt'ten] Belirli bir vakte özgü. Sürekli olmayan, geçici. • *Hükümet-i muvakkate*, geçici hükümet.

muvakkaten, A. be. Az bir süre için, şimdilik, geçici olarak.

muvakkir, A. s. [vekar'dan] Ağırlayan, ululayan. Saygı gösteren.

muvakkit, A. a. [vakt'ten] Vakti belirten kimse.

muvakkithane, F. a. [muvakkithane] Çoklukla büyük camilerin yanında ve zaman saptayan muvakkitle bu işe ait aygıtların ve saatlerin bulunduğu yer.

muvalât, A. a. Dostluk. Karşı-

lıklı sevgi, koruma, yardım.

muvanese, **muvaneset**, A. a. [üns'ten] Birbirine alışıp birlikte yaşama. İnsandan kaçmayı, alışma.

muvanıs, A. s. [üns'ten] Alışık, insandan kaçmayan.

muvarede, A. a. [vürud'dan] 1. Gidip gelme. 2. İki ozana aynı düşüncenin gelmesi. [ç. muvaredat].

muvasala, A. a. [vusul'den] Yetişme, ulaşma. • *Tarik-i muvasala*, bir yere ulaşma yolu.

muvasalat, A. a. Varma, ulaşma. Yetişme.

muvasat, A. a. 1. Yardım, dostluk. 2. Memur ailesine bağlanan maaş.

muvasıle. Bkz. musile.

muvaşşah, **muvaşşaha**, A. s. 1. Süslenmiş, süslü. 2. (Ya.) Dizelerinin ilk harfleri bir ad sözü oluşturan koşuk. Akrostiş (adlama).

muvażaa, A. a. (dat, ayın ile) [vaz'dan] 1. İki kişi karşılıklı birleşerek yalandan iş görme. 2. Danışıklı dövüş.

muvażabet, A. a. (zı ile) Bir işe ara vermeden çalışma. Bidüziye uğraşma.

muvażat, A. a. 1. Paralel olma. 2. Mukavemet, direnme.

muvażatiye, A. a. Paralellik, koşutluk. Fransızca *parallelisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

muvażene, A. a. (ze ile) [veznden] 1. İki şey ağırlıkta denk olma. 2. Karşılıklı iki şeyin denkliği, uygunluğu. 3. Gelirle

giderin bir olması. 4. Ölçü, kıyas. 5. (Mat.) Denge. • *Muvazene defteri*, bütçe (XIX. yüzyıl); *muvaazene-i düveliyye*, devletlerin tarafça bir gelmesi, bir kararda bulunması; *muvaazene-i maliyye*, devletin geliriyle giderinin bir olması, bütçenin denklığı.

muvazenet, A. a. [vezn'den] Bkz. Muvazene. (Mat.) Denge. • *Muvazenet-i gayri-müstakirre*, kararsız denge; *gayri-mütehavvile*, bozulmaz denge; *-maiyyat*, hidrostatik; *-müstakirra*, kararlı denge.

muvazib, **muvazıba**, A. s. (zı ile) Bir işte durmadan çalışan.

muvazi, **muvaziye**, A. s. (zı ile) Biri öbürünün karşısında olarak birbirine yaklaşıp uzaklaşmadan uzanan. (Mat.) Paralel, koşut.

muvazin, **muvazine**, A. s. [vezn'den] Ağırlıkta bir ve eşit olan. Uygun, denk.

muvazzaf, **muvazzafa**, A. s. (zı ile) 1. Bir iş görmekle ödevli, görevli. 2. Maaş ve tayını olan. 3. İlk askerlik kademesi.

muvazzah, **muvazzaha**, A. s. [vuzuh'tan] Açıklanmış. Açık açık gösterilmiş.

muvazzahan, A. be. Açıktan açığa. Aşikâre.

muvazzih, **muvazziha**, A. s. [vuzuh'tan] Açıklayan.

mûy. Bkz. mû.

muye, F. a. Sesle ağlama. • *Muyezen*, sesle ağlayan.

mûyî, **mûyîn**, A. s. 1. Kıldan. 2. Kürkten.

mûyîne, F. a. Kürk.

mûytab, F. a. [mûy-tab] Kıl dokuyan, mutaf.

muz, A. a. Muz (yemişi).

muzaaf, **muzaafa**, A. s. [zıf'tan] İki kat. • *Cezri muzaaf*, (Mat.) İki kat kök.

muzadd, **muzadde**, A. s. [zıd'dan] Karşı, karşıt. Fransızca *anti* ile olan terimlerin karşılığı olarak (XIX. yüzyıl). • *Muzadd-iklor*, antiklor; *-taaffün*, antiseptik; *-tahammür*, maya-bozan.

muzaf, **muzaffe**, A. s. 1. İzafe olunmuş. 2. (Dilb.) Başka bir ada ulanılmış ve onu tamamlamış ad, belirtilen. Öteki ada da *muzafünileyh*, tamlayan durumu denir; *-in* hali, *muzafun* ileyh halidir.

muzafat, A. a. [muzaf ç.] 1. Bir şeyin ekleri. 2. Bir merkezin dalları, kolları.

muzaffer, **muzaffere**, A. s. [zaffer den] 1. Üstün. 2. Başarmış, elde etmiş.

muzafferane, F. be. [muzafferane] Muzaffer olana yakışır-casına.

muzafferan, A. be. Muzaffer olarak, kazanarak, üstün gelerek.

muzafferiyet, A. a. Düşmana üstün gelme. Bir işi istenilen şekilde başarma.

muzaharet, A. a. [zahr'dan] Arkalama, arka olma. Yarıdım.

muzahat, A. a. Bir şeye benze-
mek.

muzahi, A. s. Benzeyen, ben-
zeyici.

muzahir, **muzahire**, A. s.
[zahr'dan] Arka çıkan, arka
olan, yardım eden.

muzallel, A. s. [zill'dan] Göl-
geli. Gölgeleşmiş.

mu'zam, A. a. (zı ile) Bir şeyin
en büyük kısmı.

mu'zamat, A. a. Büyük görül-
müş, büyütülmüş şeyler.

muzamîn. Bkz. mazamîn.

muzari', A. a. (dat ile) (Dilb.)
Geniş zaman.

muze, F. a. Çizme.

muzeduz, F. a. [muze-duz] Çiz-
me diken, çizmecici.

muzırr, **muzırır**, A. s. [zarar'
dan] Zararlı, zarar veren, za-
rarı dokunan.

muzi', **muzi'e**, A. s. [ziya'dan]
Işık veren, aydınlatan. • *Ec-
ram-i muzi'e*, ışık veren gökci-
simleri. (Ed. Ce.): • *Halka-i
muzi'e*; *ufk-i muzi*.

mu'zi, A. s. [eza'dan] İnciten,
eziyet veren.

mu'zib, A. s. (ayın ile) [azab'
dan] 1. Azap verici, eziyet ve-
ren. 2. Şakacı, takılan.

muzîk, **muzîka**, A. s. (dat ile)
[zik'tan] Sıkıştıran, darlaştı-
ran.

muziyat, A. a. [muzi ç.] Eziyet
veren, rahatsız eden küçük
şeyler, hayvancıklar.

muzlim, **muzlime**, A. s. [zul-
met'ten] 1. Karanlık. 2. Bilin-
meyen, şüpheli. 3. Kara, uğur-

suz. (Ed. Ce.): • *Dühur-i muz-
lime*; *genc-i muzlim*; *süt-re-i
muzlim*; *şîr-i muzlim*.

muzmahill, A. s. Darmadağın
olan, yok olan.

muzmerr, **muzmerre**, A. s. 1.
Gizli, saklı, örtülü. 2. İçte saklı,
dışarı vurulmamış.

muztaci', A. s. Yan üstü yatan,
yan tarafına uzanan.

muztar(r), **mustar**, A. s. [zaru-
ret'ten] Zorlanmış, yapma zo-
runda kalmış. Çaresiz kalmış.

muztarib, **mustarib**, A. s. Si-
kıntı içinde bulunan; rahatsız,
çirpınıp duran.

muztaribane, F. be. [muztarib-
ane] Sıkıntıyla, acılı biçimde.

mübaade, **mübaadet**, A. a.
[bu'd'dan] 1. Birbirinden
uzaklaşma. 2. Zıtlık, iğrenme.

mübadele, A. a. [bedel'den] 1.
Bir şeyin başka bir şeyle değış-
tirilmesi, trampa, değış tokuş.
2. Ulemanın medrese ve ka-
dılık değışmeleri. (1654'ten
sonra bu söz yerine "mesafe"
kullanılmıştır). [ç. mübadelât].

mübaderet, A. a. Bir şey yap-
maya hemen girişme.

mübadil, A. s., a. Mübadele
olunmuş, başkasının yerine
getirilmiş (XX. yüzyıl).

mübadir, A. s., a. Bir işe he-
men girişen.

mübah. Bkz. mubah.

mübahase, A. a. [bahs'ten] 1.
Bir iş hakkında iki kişi arasın-
da olunan söz. 2. Bir iş hakkın-
da görüşme. 3. İddialı konuş-
ma, tartışma. [ç. mübahaset].

mübahat, A. a. (he ile) Övünme. • *Sermaye-i mübahat*, haklı olarak övünme nedeni.

mübahi, A. s. Övünen.

mübahis, A. a. [bahs'ten] Bir konu üzerinde konuşan. Tartışan. [ç. mübahisin].

mübalâga, A. a. 1. Mübalağa. Bir işte çok ileri varma. 2. Artık, fazla, çok, aşırı. 3. Büyütme. Küçük bir şeyi büyük gösterme, abartma. • *Mübalâga-i Acemane*, Acemlere yakışır biçimde abartma; *mübalâga ile ism-i fail*, (A. Dilb.) fa'al sözüne uygun sözcüklerin anlattığı, "çok, en, pek" anlamlı hali. *Bkz. Allam, cerrar, gaddar, kerrar* gibi. [ç. mübalâgat].

mübalât, A. a. Dikkat. Saygı. • *Adem-i mübalât*, dikkatsizlik, aldırış etmeme.

mübalât-kâr, F. s. [mübalât-kâr] Dikkat ve özenle davranan.

mübarek, **mübareke**, A. a. [bereket'ten] 1. Bereketli olan. 2. Saygıya değer. 3. Uğurlu mutlu. 4. (Horlukla) Kötü eşya ve insan. • *Id-i mübarek*, kutsal bayram; *Nil-i mübarek*, verimli Nil nehri.

mübarekbad, F. ün., a. [mübarek-bad] Birini tebrik için. "Kutlu olsun!" yerine söylendiği gibi, tebrik etme anlamında da kullanılır.

mübareke, A. s., a. 1. Mübarek. 2. Karşılıklı birbirini tebrik. • *Emakin-i mübareke*, (kutsal yerler) Mekke, Medine, Kudüs, Necef, Kerbela ve

benzerleri; *leyal-i mübareke*, (Ramazan, kandil... vb.) gibi kutsal geceler.

mübarekî, F. a. Mübareklik. Tebrik, göz aydın.

mübareze, A. a. [büruz'dan] İki düşman taraftan birer kişinin çekişmeye tutuşmaları. (XIX. yüzyıl). Düello. • *Kılıçla mübareze*, eskrim. [ç. mübarezat].

mübariz, A. a., s. Kavgaya, pehlivanlığa kalkışan iki kişiden her biri. [ç. mübarizan].

mübaşeret, A. a. Başlama, girişme, tutuşma.

mübaşir, A. a. 1. Geçici bir ödev olarak merkezden bazı emirleri götüren icra yetkisi de olan kimse, denetçi. 2. (XIX. yüzyıl) Yargıç emirlerini bildirmeye memur kimse. 3. s. Bir işe başlayan.

mübatana, A. a. Bir konu üzerinde karşılıklı çekişme.

mübatın, A. s. 1. Kinli, içinden pazarlıklı. 2. Karnı çökük olan, zayıf.

mübayaa, A. a. [bey'den] Satın alma. [ç. mübayaat].

mübayeat, A. a. [bey'at'tan] Uyuşma. El sıkışma. Sözleşme.

mübayenet, A. a. [beyn'den] 1. Ayrılık. 2. Karşıtlık. 3. Tutmazlık.

mübayin, **mübayine**, A. s. 1. Başka türlü, ayrı. 2. Karşıt.

mübdî, **mübdî'a**, A. s. 1. İcat eden, yeni bir şey bulan, söyleyen. 2. Din işlerinde bid'at ehlinde olan.

mübeccel, mübeccele, A. s. Ululanmış, büyütülmüş.

mübeddel, mübeddele, A. s. [bedel'den] Değişmiş, değiştirilmiş.

mübekki, mübki, A. s. Ağlatıcı (XX. yüzyıl).

mübelliğ, A. s. [bilâğ'dan] **1.** Haber veren, bildiren. **2. a.** Büyük camilerde imamın dediklerini tekrar eden kimse.

müberhen, müberhene, A. s. [burhan'dan] Tanıt ya da kanıtla gerçekliği belli edilmiş.

müberra, A. s. [beraet'ten] Arığa çıkmış, aklanmış.

müberrid, müberride, mübrid, A. s., a. [berd'den] Soğutan, soğutucu. Karlık.

mübeşşer, mübeşşere, A. s. [beşaret'ten] Müjdelenmiş, muştulanmış. • *Afv ile mübeşşer, bağışlanacağı önceden haber verilmiş; aşere-i mübeşşere, cennetlik oldukları sağlıklarında peygamber tarafından müjdelenmiş olan on kişi.*

mübeşşir, mübeşşire, A. s. [beşaret'ten] Müjde veren, muştulayan, iyi haber vererek sevindiren.

mübeşşirat, A. a., ç. [mübeşşir ç.] Hayırlı alametler.

mübeşşirîn, A. a. [mübeşşir ç.] Müjdeleyiciler, muştucular.

mübeyyen, mübeyyene, A. s. [beyan'dan] Açıkça söylenen ve açıklanan.

mübeyyin, A. s. [beyan'dan] Açıklayan, meydana koyan.

mübeyyiz, A. a. [beyaz'dan] Müsveddeleri beyaza çeken kâtip.

mübeyyiza, A. a. [mübeyyiz ç.] Horasanlı Mukanna yanlısı ve aklar giyinen bir mezhep. Bir de kara giyenler vardı, onlara *müsevvide* denirdi.

mübeyyizîn, A. a. [mübeyyiz ç.] Müsveddeleri temize çeken kâtipler.

mübezzir, A. s. Gereksiz harcayan, israf eden.

mübhem, mübheme, A. s. 1. Belli olmayan. **2.** Her tarafa çekilebilecek surette olan. **3.** (Dilb.) Belgisiz.

mübhemat, A. a. 1. Mübhem olan işler. **2.** (Dilb.) Belgisiz sıfatlar, adılar, ilgeçler.

mübhemiyet, A. a. Bellisizlik.

mübi', A. s. [bey'den] Satılmış şey.

mübîn, mübîne, A. s. 1. İyi kötüyü, hayrı ve şerri ayırt eden. **2.** Açık, besbelli. • *Din-i mübîn, Kur'an-i mübîn.*

mübki. Bkz. mübekki.

mübrem, mübreme, A. s. Mutlaka olacak olan. • *Kaza-i mübrem, önlenemez kader. [ç. mübremat].*

mübrez, A. s. Gösterilmiş, meydana konulmuş.

mübrid. Bkz. müberrid.

mübrim, mübrime, A. s. Zorlayan, zorlayıcı. İnsanın üstüne düşüp sıkıntı veren kimse.

mübriz, A. s. [büruz'dan] Gösteren, meydana koyan.

mübteda, A. a. [bed'den] **1.**

Başlangıç, baş. **2.** (Dilb.) Ad tuncelerinde özne. **3.** Kelâmın başı olan sözcük.

mübtedi, A. s. [bedî'den] Yeni başlayan, acemi. Müptedi.

mübtedi', **mübtedi'a**, A. s. **1.** Yeni şeyler meydana çıkaran, yeni bir şey peyda eden. **2.** *Taife-i mübtedi'a*, bir İslam mezhebi adı.

mübtediyan, F. a. [mübtedi ç.] Acemiler, ilk başlayanlar.

mübtediyan, F. be. [mübtedi-yane] Acemicesine.

mübtega, A. a. İstenen, dilenen şey.

mübtetic, A. s. [behcet'ten] Sevinen, sevinmiş.

mübtetil, A. s. Yalvaran, dua ederek dileyen.

mübtelâ, A. s. [belâ'dan] **1.** Bir şeye düşkün ve tutulmuş olan. **2.** Düşkün, tutkun.

mübtela', A. s. [belâ'dan] Yutulmuş. Yenilmiş.

mübteli', A. s. [bel'den] Yutan, yiyip sindiren.

mübtena. Bkz. mübteni.

mübteni, **mübtena**, A. s. [bina'dan] **1.** Bina edilmiş, kurulmuş. **2.** Müstenit, dayanmış.

mübtetim, A. s. [tebesüm'den] Gülümseyen.

mübtazel, **mübtezele**, A. s. [bezî'den] **1.** Hor kullanılan, değersiz. Kepaze. **2.** Bol ve ucuz.

mücab, A. s. [cevab'dan] Kabul cevabı almış olan. Duası kabul edilen.

mücadele, A. a. [cedel'den] **1.**

İki kişi bir konu üzerinde çekişme. **2.** Bir iş için ya da bir işe karşı uğraşma. **3.** Savaşma, savaş. [ç. mücadelât].

mücadil, A. s. Mücadele eden. Çekişen, savaşan, uğraşan.

mücadele, F. a. [cehd'den] **1.** Uğraşma, savaşma. **2.** Nefsi yenmeye olan çalışma. **3.** Din uğrunda savaşma. [ç. mücahedat].

mücahid, **mücahide**, A. s. [cehd'den] **1.** Savaşan, uğraşan. **2.** Savaşçı.

mücahidane, F. s., be. [mücahid-ane] Mücahit olana yakışircasına.

mücahidîn, A. a. [mücahid ç.] Mücadele edenler. Uğraşanlar, savaşanlar.

mücalese, **mücaleset**, A. a. [cülûs'tan] Birlikte oturma.

mücalis, A. s. [cülûs'tan] Birlikte oturan.

mücamaa, **mücamaat**, A. a. [cima'dan] Cima etme. Çiftleşme.

mücamele, A. a. Karşılıklı güzel davranış, iyi geçinme.

mücanebet, A. a. [cenb'den] Bir şeyden sakınma. Çekinme, çekilme. Uzak durma.

mücaneset, A. a. [cins'ten] Bir cinsten olma.

mücanib, A. s. Çekinen. (Mat.) Sunuşmaz.

mücanis, A. s. [cins'ten] Aynı cinsten olan. Mütecanis, türdeş.

mücaraha, A. a. [cerh'ten] Karşılıklı birbirini yaralama.

mücaseret, A. a. [cesaret'ten]

Cesaret etme.

mücasır, A. s. Cesaret eden.

mücadebe, A. a. [cevab'dan]

Birbirine cevap verme. Cevaplaşma, yanıtlaşma.

mücaveret, A. a. [civar'dan] 1.

Komşuluk, yakınlık. 2. Bir mabet ya da tapınak yanına çekilip dünyayla ilişkisini kesme.

mücavir, **mücafire**, A. s. [civar'dan] 1.

Komşu. 2. Mabet ya da tekke yakınına çekilip oturan. • *Mücaviran-i felek*, yedi gezegen.

mücaz, **mücazze**, A. s. [civaz'dan] 1.

Caiz görülmüş, yapılabılır. 2. İcazet almış; kendine izin verilmiş; diplomalı.

mücazat, A. a. [ceza'dan] 1.

Karşılık. 2. Bir suçta karşı ceza verme.

mücazefe, A. a. Götürü satma.

mücbir, **mücbire**, A. s. [cebrden]

Zorlayan; zorla iş yaptıran; zorlayıcı.

mücedded, **müceddede**, A. s.

Yeni. Yenilendirilmiş.

müceddeden, A. be. Yeni olarak,

yeni baştan.

mücedder, A. s. Çiçekbozuğu

adam.

müceddid, **müceddide**, A. s.

Yenileyen. Yeni haline koyan; yeni bir şekil ve biçim veren.

müceddidane, A. be.

[müceddid-ane] Yenilik yapana yakışırçasına.

müceddidîn, A. a. [müceddid

ç.] Yenilik yapanlar.

mücefe, A. a. İçi boş.

mücehhez, **mücehheze**, A. s.

[cihaz'dan] 1. Hazırlanmış; gerekli şeyleri tamamlanmış, donatılmış. 2. Her eşyası tamam (gemi).

mücehhiz, A. s. [cihaz'dan]

Gerekli eşyası hazırlayan.

mücellâ, A. a. [cila'dan] Cila-

lanmış, parlak.

mücelled, **mücellede**, A. s.

Ciltlenmiş.

mücelledat, A. a. [mücelled ç.]

Ciltlenmiş kitaplar.

mücellî, A. a. 1. Cila verici. 2.

Açıp temizleyici.

mücellid, A. a. [cild'den] Cilt

yapan, ciltçi.

mücelliyat, A. a. [mücellî ç.]

Çıban, sivilce gibi şeyleri giderip cilde tazelik veren ilaçlar.

mücemmed, **mücemmede**,

A. s. Dondurulmuş.

mücenneh, **mücenneha**, A. a.

[cenah'tan] Kanatlı.

mücerreb, **mücerrebe**, A. s.

[tecrübe'den] Denenmiş.

mücerreban, F. a. [mücerreb

ç.] Denenmişler. Denenmiş olanlar.

mücerrebat, A. a. [mücerreb

ç.] Denenmiş şeyler, görgü.

mücerred, **mücerrede**, A. a.

1. Çıplak, soyulmuş. 2. Tek, yalnız. Bekâr. 3. Karışık ve katışık olmayan. 4. Cismi olmayan. 5. (Dilb.) Yalın. Soyut. 6. (Fel.) Soyut. 7. (Mat.) Abstre.

• *Bu'd-i mücerred*, soyut uzaklık; *pâye-i mücerrede*, ulemaya özgü mevkisiz önemli bir rütbe. [ç. mücerredat].

mücerredat, A. a. [mucered ç.] Cismi olmayan, akılla düşünülebilene alem.

mücerrib, **mücerribe**, A. s. Deneyen. İşlerin inceliklerini bilen.

mücerriban, F. a. [mücerrib ç.] Deneyenler.

mücerribîn, A. a. [mücerrib ç.] Deneyenler.

mücerrid, **mücerride**, A. s. Yalıtılan, yalıtılan.

mücessem, **mücesseme**, A. s. [cism'den] **1.** Cismi olan. **2.** Cisimlendirilmiş, görünür biçime konulmuş. **3.** Uzunluğu, enliliği, kalınlığı olan cisim. • *Hendese-i mücesseme*, uzay geometri; *istihkâmat-i mücesseme*, yerli ve temelli istihkâmlar; *küre-i mücesseme*; *yerküre*; *namus-i mücessem*, çok namuslu kimse; *nur-i mücessem*, canlı şekil almış nur, çok parlak güzel.

mücessemat, A. a. [mücessem ç.] Katılar, üç boyutlu olan matematik şekilleri. • *Mücessemat-i Eflâtuniyye*, Eflatun'un beş düzgün şekli: dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü.

mücessime, A. a. "Müşebbihe" ile birlikte Fransızca *anthropomorphisme* (insanbilimçilik, antropomorfizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

mücehver, **mücevhère**, A. s. [cevher'den] **1.** Elmasla donanmış, elmaslı. **2.** Arap abecesinde noktalı olan harf.

mücehverat, A. a., ç. Elmas ve benzerleri değerli süs taşlarıyla donanmış takımlar.

mücevvef, **mücevvefe**, A. s. [cevf'ten] Oyuk, içi boş şey.

mücevvez, A. s. [cevaz'dan] Caiz görülmüş, izin verilmiş.

mücevveze, A. a. Eskiden başa giyilen resmi kavuk.

mücevid, **mücevide**, A. s. [tecvîd'den] Kur'an'ı tecvitle okuyan, tecvîd bilgini.

müci'b, **müci'be**, A. s. [cevabdan] Kendisinden sorulana cevap veren, isteneni yapan.

müci'dd, A. s. [cidd'den] Elinde geldiğince çalışan.

müci'ddane, A. s., be. [müci'ddane] Gayret sahibine yakışır-casına, büyük bir çalışkanlıkla.

müci'z, A. s. [icazet'ten] İcazet veren, izin veren.

müci'mel, A. s., a. [cümle'den] Kısa ve az sözle anlatılmış. Öz, özet.

müci'melen, A. be. Kısa olarak, az sözle.

müci'rim, **müci'crime**, A. s. [cürm'den] Suçlu.

müci'rimîn, F. a. [müci'rim ç.] Suçlular.

mücteba, A. s. Seçilmiş, seçkin.

müctehid, A. s., a. [cehd'den] Kur'an ayetleriyle peygamber sözleri olan hadislerden hüküm çıkarmak gücünde olan bilgin. İran'da Şia bilginlerinin tümüne bu ad verilir.

müctemi', **müctemi'a**, A. s. [cem'den] Toplanmış, toplu.

Bir yere gelmiş, birleşmiş. • *Memalik-i müctemi'a*, Amerika Birleşik Devletleri.

müctemi'an, A. be. Toplu bir halde, cemaatle.

müctena, A. s. Devşirilmiş, toplanılmış.

müctenib, **müctenibe**, A. s. [canib'den] Çekinen, uzak duran. Bir tarafa çekilip karışmayan.

müctenih, A. s. [cenah'tan] Bir yana eğilen.

mücteri, A. s. [ictifa'dan] Cesaret eden, cüret eden.

mücterre, **müctirre**, A. a. (Hayb.) Geviş getirenler.

müdafa'a, A. a. [defi'den] **1.** Bir saldırıya karşı durma. **2.** Koruma, korunma. **3.** Savunma. • *Müdafa'a-i milliye*, millî müdafa'a, millî savunma; *müdafa'a-i nefis*, kendini koruma. [ç. müdafaat].

müdafa'aten, A. be. Savunma, korunma amacıyla.

müdafi', **müdafi'a**, A. s. [defi'den] Koruyan, müdafa eden, savunan, dayanan. • *Vekil-i müdafi'*, savunma avukatı.

müdafi'in, A. s. [müdafi' ç.] Bir saldırıya karşı koyanlar, dayananlar, savunanlar.

müdahale, A. a. [duhul'den] **1.** Karışma, sokulma, el sokma. **2.** Araya girme. [ç. müdahâlât].

müdahene, A. a. Özel yarar için birini yüzüne karşı övme. Koltuklama. Dalkavukluk. Yağcılık.

müdahhar, **müdahhara**, A. s. Biriktirilmiş, toplanılıp saklanılmış.

müdahhir, A. s. Toplayıp saklayan, biriktiren.

müdahil, A. s. [dahl'den] Karışan.

müdahin, **müdahine**, A. s. Yüze gülücü.

müdam, **müdam**, A. s. [devam'dan] Süren, sürekli. Arası kesilmez. • *Şübh-i müdam*, sürekli içiş; *zevk-i müdam*, sürekli zevk.

müdam, A. a. Şarap. Eski şarap. • *Mest-i müdam*, (eski) şarap sarhoşu.

müdamkâre, F. s. [müdamkâre] Her zaman işleyici.

müdani, A. s. Yakın. Benzer, eş. • *Bimüdanî*, eşsiz, benzersiz.

müdara, F. a. Yüze gülme. Yalandan dostluk gösterme. [ç. müdarat].

müdashese, A. a. [ders'ten] Ders verme. Ders alıp verme.

müdava, A. a. Hastaya bakıp ilaç verme.

müdat, A. a. [deva'dan] Hastaya bakıp ilaç verme.

müdavele, A. a. [düvel'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Verip alma, değiştirme. **3.** Elden ele gezdirme.

müdashemet, A. a. [devam'dan] **1.** Bir işte aralıksız, sürekli çalışma. **2.** Bir yere her vakit gidip gelme.

müdavi, A. s. [deva'dan] **1.** İyileştiren. **2.** İlaç veren. • *Tabib-i müdavi*, tedavi eden doktor.

müdavim, müdavime, A. s. [devam'dan] **1.** Bir işte aralıksız çalışan. **2.** Bir yere hep gidip gelen.

müdbir, müdbire, A. s. Talih-siz, düşkün. İdbara uğramış.

müddea, A. a. [dava'dan] **1.** Dava olunan şey. Davacının isteği. **2.** İddia olunan şey. **3.** Aslı faslı olmayan, ileri sürülen şey. • *Nakîz-i müddea*, antitez, karşısav.

müddeayat, A. a. **1.** İddialar. **2.** Esassız olarak istekler.

müddei, müdekiye, A. a. [dava'dan] **1.** Dava eden adam, davacı. **2.** İddia eden. Temelsiz bir hak isteyen, haksız bir şey isteyen. • *Müdde-i umumi*, savcı (XIX. yüzyıl).

müddet, A. a. **1.** Bir şeyin uzayıp sürdüğü zaman, süre. **2.** Zaman, vakit. **3.** Belirli vakit.

müdebbir, müdebbire, A. s. Her işin arkasını ve sonunu düşünüp önceden çare arayan. Tedbirci.

müdebbirane, A. be. [müdebbir-ane] Tedbirli birine yakışırcaasına.

müdebdet, müdebdete, A. s. Debdebeli.

müdekkik, müdekkika, A. s. [dikkat'ten] Tetkik eden. İnce-den inceye arayan.

müdekkikane, A. be. [müdekkik-ane] Tetkik ederek, inceleyerek, araştırarak.

müdekkikîn, A. a. [müdekkik ç.] Her sorunu inceleyip araştıranlar.

müdellet, müdellete, A. s. [delâlet'ten] Tanıtla kanıtlanmış.

müdemmag, A. s. Aptal, budala.

müdemmer, A. s. Yok edilmiş.

müdenne, A. s. Kirletilmiş.

müdenne, A. s. Kirleten.

müderri, A. a., s. [ders'ten] **1.** Ders veren. **2.** Medrese dersi veren. **3.** Profesör (XIX. yüzyıl). [ç. müderrişin].

müdevven, müdevvene, A. s. [divan'dan] **1.** Divan biçimine konulmuş. **2.** Derlenip toplanmış. **3.** Bir araya getirilip düzenlenmiş.

müdevvenat, A. a. [müdevven c.] Sıralanmış, bir araya konulmuş.

müdevver, müdevvere, A. s. [devr'den] **1.** Yuvarlak. **2.** Terkerlek, değirmi.

müdevvin, müdevvine, A. s. Toplayıp bir araya getiren, kitap haline koyan.

müdevvir, müdevvire, A. s. [devr'den] Döndüren, çeviren.

müdgam, A. s. (A. Dilb.) İdgam olunmuş. Aynı cinsten olan iki harfin tek harf olduğu zamanki biçimi.

müdhiş, müdhişe, A. s. [dehşet'ten] Ürküten, korkutan.

müdir, müdire, A. s. [devr'den] **1.** İdare eden. **2.** Çeviren. Bakan. **3.** İdare bilir. **4.** a. İdare memuru. **5.** Bucaklarda en büyük memur. Müdür.

müdiran, A. a. [müdir ç.] Müdürlük.

müdiriyyet, A. a. Müdürlük.

müdirr, müdirre, A. s. Süt, kan, sidik gibi içsılgıları bol akıtan (ilaç).

müdrük, müdrüke, A. s. [derk'ten] 1. Yetişen, ulaşan. 2. Anlayış vaktine gelen, olgunlaşan. 3. Ergin. [ç. müdrükât].

müdrüke, A. a. Fransızcadan *percept* ve *intellect* (anlık) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müdrir, A. s. İdrar veren. İdrarı çoğaltan, idrar söktüren.

müdün, A. a. [medine ç.] Kentler, şehirler.

müebbed, müebbede, A. s. [ebed'den] 1. Sonsuz, ebedi. 2. Ömrün sonuna dek sürecek olan.

müebbeden, A. be. 1. Sonsuz olarak. 2. Ömrü oldukça.

müeccel, müeccele, A. s. [ecl'den] 1. Peşin olmayan. 2. Gelecekte belirli bir sürede olacak olan.

müeccil, A. s. Erteleyen.

müedda, A. a. [eda'dan] Anlam. Kavram.

müeddeb, müeddebe, A. s. [edeb'den] Edepli.

müeddi, A. s. 1. Doğuran, çıkaran. 2. Yol açan.

müeddib, A. s. [edeb'den] Bilgi ve terbiye veren. Eğiten.

müekked, müekkede, A. s. 1. Sağlamlaştırılmış. 2. Tekrar edilmiş. Bir daha emir ya da ihtar olunmuş.

müekkel. Bkz. müvekkel.

müekkid, müekkide, A. s. 1. Sağlamlaştırılan. 2. Tekrar eden.

müekkil. Bkz. müvekkil.

müellef, müellefe, A. s. [ülfet'ten] 1. Bir y e r e getirilmiş, birleştirilmiş. 2. Yazılmış, toplanmış.

müellefat, A. a. Telif olunmuş, yazılmış kitaplar, yapıtlar.

müellif, A. s., a. Kitap yazan, yazar. • *Limüellifihi*, kitabın yazarı tarafından söylenilmiş koşukların başına konur.

müellim, müellime, A. s. 1. Acıtan, ağrıtan. 2. Acı veren.

müemmen, A. s. [emn'den] Sağlanmış, güvenceye alınmış.

müennes, A. s. 1 Dişi. 2. (A. Dilb.) Gerçek ya da lafızca, ya da öyle olarck dişi olan ya da tutulan (sözcük)

müesses, müessese, A. s. [esas'tan] Kurulmuş. Temeli atılmış.

müessesaf, A. a. [müesses ç.] Kurulmuş yapılar, daireler, kurumlar

müessese, A. s. Müessesesat-tan biri. Kurum.

müessif, müessife, A. s. [esef'ten] Acı veren, eseflendiren.

müessir, müessire, A. s. [eser'den] 1. Etki yapan, iz bırakan. 2. İşleyen, hükmünü yürüten. 3. İçe işleyen, çok duyulan. 4. Dokunan, dokunaklı. 5. Eser sahibi.

müessirane, F. be. [müessir-ane] İçe dokunacak biçimde, etkileyici yolda.

müessis, A. s., a. [esas'tan] 1. Kuran, temel atan. 2. Kuran,

kurucu, meydana getiren. [ç. müessisîn].

müevvel, A. s. Tevil edilmiş. Görünür anlamından başka bir anlamda açıklanmış.

müevvil, **müevvile**, A. s. Başka anlam veren. Başka anlamla açıklayan.

müeyyed, **müeyyede**, A. s. 1. Kuvvetlendirilmiş. Kuvvetli, sağlam. 2. Yardım gören.

müeyyid, **müeyyide**, A. s. 1. Kuvvetlendiren. 2. Yardım eden.

müeyyide, A. a. Fransızca *sanction* (yaptırım) karşılığı (XX yüzyıl).

müezzîn, A. a. [ezan'dan] Namaz vaktini haber vermek için ezan okuyan kimse.

müfad, **mefad**, A. a. Anlam. Kavram.

müfagama, A. a. 1. Öpme. 2. (Ana.) Ağızlaşma (XIX. yüzyıl).

müfahare, A. a. [fah'r'den] Karşılıklı övünme.

müfaharet, A. a. [fah'r'den] Övünme.

müfaheme, A. a. [feh'm'den] Anlaşma.

müfahham, **müfahhama**, A. s. [fahamet'ten] Ulu tanınmış.

müfahham, A. s. [fahm'dan] 1. Kömür olmuş. 2. Kömür halini almış.

müfahîr, **müfahîre**, A. s. [fah'r'den] Övünen.

müfam, A. s. Yükselmiş, kabarmış (su).

müfarakat, A. a. [fark'tan] 1.

Ayrılma, uzaklaşma. 2. Bir yeri bırakıp gitme. 3. Karı-koca arasında ayrılma, boşanma.

müfark, A. s. [fark'tan] Ayrılmış. Ayrılan. • *Lâzîm-i gayr-i müfark*, ayrılmaz, onsuz olmaz.

müfavaza, A. a. Ortaklık. İşbirliği.

müfaz, A. s. [feyz'den] Bol, bereketli.

müfekkîr, **müfekkîre**, A. s. [fîkr'den] 1. Düşünen. Fikir işleyen. 2. Düşündüren.

müfekkîre, A. s. Düşünce gücü, düşünce yetisi.

müferrih, **müferriha**, A. s. [ferah'tan] 1. Ferahlık veren. İç açan. 2. Sıkıntı gideren, iç açan (ilaç).

müferrik, A. s. [fark'tan] Ayıran. Ayırıcı.

müfesser, **müfessere**, A. a. Tefsir edilmiş. Açıklanmış. Yorumlanmış.

müfessîr, **müfessîre**, A. s. Kapalı ve kısa bir şeyi genişletip anlam ve kavramını meydana çıkaran, açıklayan. Yorumlayan.

müfessîrîn, A. a. Kur'an metnini açıklayıp anlatanlar. Tefsirciler. Yorumcular.

müfettih, A. s. [feth'ten] 1. Açan, açıcı. 2. Tıkanık bir yeri açan (ilaç). 3. Geçirme getiren.

müfettiş, A. a. Bir şeyi etraflıca araştırıp durumu inceleyen kimse, denetçi, denetmen.

müfid, **müfide**, A. s. 1. Anla-

tan, ifade eden. Manalı, anlamlı. **2.** Faydalı. Yararlı.

müfiz, A. s. [feyz'den] Feyzlendiren (Tanrı sıfatıdır).

müflih, müfliha, A. s. [felâh'tan] Selamete çıkan.

müflis, müflise, A. s. [füls'ten] **1.** Parasız, züğürt. **2.** Top atmış, ticaret gücü tükenmiş.

müfni, A. s. [fena'dan] Yok eden.

müfred, müfrede, A. s. [ferd'den] **1.** Tek. **2.** Basit. **3.** (Dilb.) Tekil. **4.** (Ya.) Bir tek beyit.

müfredat, A. a. **1.** Basit şeyler. Birleşik olmayanlar. **2.** Toptan bilinen şeylerin ayrıntıları, birer birer sayılmışları.

müfrez, müfreze, A. s. Bir bütünden ayrılıp bir tarafa konmuş, bölünmüş.

müfreze, A. a. Büyük bir birlikten ayrılmış asker kolu.

müfrid, A. a. Fransızca *isolateur* (yalıtkan) için az kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

müfsid, müfside, A. s. [fesad'dan] **1.** Bozan, fenalaştırıcı. **2.** Fesat koyan. ara açan.

müft, F. s., be. Bedava, beleş.

müftadih, müftazih, A. s. (*dat* ile) Rezil, rüsva olan.

müftehir, müftehire, A. s. [fah'dan] **1.** Övünen. **2.** Şanlı, şerefli. **3.** Fahri, parasız iş gören.

müftekir, A. s. [fakr'dan] **1.** Fakir, züğürt. **2.** Muhtaç.

müftereyat, müfteriyat, A. a. Başkasına yalandan isnat olunmuş suçlar, kabahatler.

müfteri, A. s. Başkasına aslı olmayan bir suç, kabahat atan.

müfteris, müfterise, A. s. Yaladığı başka hayvanları paralayıp yiyen. Yırtıcı.

müfti, A. a. [fetva'dan] Şeriat işlerinde kendisine sorunlar sorulan, İslamların din işleriyle uğraşan kimse. • *Müfti-lenâm*, şeyhülislam.

mühendis, A. a. [hendese'den] Geometri bilen. Geometriye uygun olarak işler yapan kimse.

Mühendishane, F. a. [mühendis-hane] Mühendis yetiştirmeye mahsus olmak üzere açılan Hendesehane'nin sonraki adı. • *Mühendishane-i berri-i hümayun*, Topçu Okulu.

mühendisîn, A. a. [mühendis ç.] Mühendisler.

müheykel, müheykele, A. s. [heykel'den] Heykel gibi.

müheyya, A. s. Hazırlanmış.

müheyyî, A. s. **1.** Hazırlayan. **2.** Bir hastalığa yetenek kazandıran.

müheyyic, müheyyice, A. s. [heyecan'dan] Heyecan uyandıran.

mühîb, mühîbe, mehîb, A. s. [heybet'ten] **1.** Heybetli. **2.** Korkulur, tehlikeli.

mühimm, mühimme, A. s. **1.** Önemli. **2.** Düşündürücü. **3.** Gerekli.

mühimmat, A. a. Gerekli şeyler. Savaş eşyası.

mühimme, A. a. Düşündürücü,

- uğraştırın iş.
- mühîn, mühîne**, A. s. 1. Hor gören. 2. Hakir, alçak, hor. 3. Hain.
- mühlet**, A. a. Vakit verme. Bir işi belli bir süre için geri bırakma.
- mühlik, mühlike**, A. s. [helâk'tan] Öldüren, öldürücü.
- mühmel, mühmele**, A. s. 1. Bırakılmış. Bakılmamış. İhmal olunmuş. 2. (Arap abecesinde) Noktasız harf. 3. Önem-siz, anlamsız.
- mühmelât**, A. a. [mühmel ç.] Anlamsız, manasız lafızlar.
- mühmil, mühmile**, A. s. İhmal eden, bakmayan.
- mühr**, F. a. Mühür. • *Mühr-i Süleyman*, Süleyman peygamberin mühründe bulunduğu söylenen birbirine girmiş iki üçgen şekli.
- mühre**, F. a. 1. Kâğıt, deri, vb.ni cilalamakta kullanılan cam küre, deniz böceği kabuğu ya da kemikten, demirden araç. 2. Bu araçlarla verilen cila. 3. İri boncuk, cam küre, bıllır top. 4. Dama taşı, oyun zarı.
- mührebaz**, F. a. [mühre-baz] Mühreci, cilacı.
- mühredar**, F. s. [mühre-dar] Mühreli, cilalı.
- mührekeş**, F. a. [mühre-keş] Mühreci, cilacı.
- mührezen**, F. a., s. [mühre-zen] Mühreleyici, cilalayıcı.
- mühtedi, mühtedie**, A. s. (*he, te* ile) 1. Doğru yolda gider

olan. 2. Başka dindeyken İslam olan.

müj, F. a. 1. Kirpik. 2. Kara bulut.

müjd, F. a. 1. Müşteri, Jüpiter. 2. Muştu, müjde.

müjde, F. a. 1. Sevindirecek haber. 2. İyi haber getirene verilen bahşiş. 3. Muştu.

müjdegânî, müjdegâne, F. a. [müjde-gânî] Müjdeye karşı verilen bahşiş.

müjderes, müjderesan, F. s., a. [müjde-res, -resan] Müjdeci, muştucu.

müje, F. a. Kirpik. • *Tig-i müje, tir-i müje*, kirpiğin kılıcı, oku (bakışın öldürücülüğü).

müjgân, F. a. [müje ç.] Kirpikler. • *Hâr-i müjgân; naveg-i müjgân; nişter-i müjgân; suzen-i müjgân*.

mükâ'ab, mik'ab, A. s. Mikâp, kûp (Geo.).

mükâbere, A. a. [kibr'den] Tartışmada kurala aykırı olarak ağız kalabalığıyla karşısındaki alt ermeye çalışma.

mükâfat, A. a. [kifayet'ten] Bir hizmet ya da iyiliğe karşı yapılan iyilik, ödül.

mükâfi, A. s. [kifayet'ten] Eşit, beraber. • *Kat'i mükâfi*, (Geo.) parabol.

mükâlemat, A. a. [mükâleme ç.] Konuşmalar.

mükâleme, A. a. [kelâm'dan] 1. Konuşma. Söyleşme. 2. Bir işi sonuçlamak için iki devlet temsilcilerinin görüşmesi.

mükâri, A. a. [kira'dan] Mekâ-

- ri. Kiraya veren.
- mükâşefe**, A. a. [keşf'ten] (Tas.) Gerçek ehline: 1. Tanrı sırlarının görünmesi. 2. Onların Tanrı nurunu görmeleri.
- mükâşeha**, A. a. Birine karşı kin besleme.
- mükâtebat**, A. a. [mükâtebe ç.] Mektuplar.
- mükâtebe**, A. a. Birbirine yazma. Yazışma. Mektuplaşma.
- mükâtib**, A. a., s. Mektup yazan. Mektuplaşan.
- mükâvaha**, A. a. Savaşta üstün gelme. Alt etme. Yenme.
- mükedder**, A. s. [keder'den] 1. Bulanık, bulandırtıcı. 2. Kederli, uzuntulu.
- mükeddir**, A. s. [keder'den] 1. Bulandıran. 2. Keder veren.
- mükehhâl, mükehhale**, A. s. [kühl'den] 1. Sürmeli, sürme çekilmiş. 2. Yeşillikle örtülü (toprak). • *Mükehhâl bittab'*, doğuştan sürmeli.
- mükelleb**, A. s. Bukağı ve benzeri şeylerle bağlı.
- mükellef, mükellefe**, A. s. [külfet'ten] 1. Bir işi yapmaya ya da bir vergiyi vermeye zorunlu olan. 2. Çok resmi, mükemmel biçimde yapılmış olan.
- mükellel**, A. s. [iklil'den] Taçlı. Başında taç olan.
- mükemmel, mükemmele**, A. s. [kema'l'den] Tam. Olgun. Kemal bulmuş.
- mükemmeliyyet**, A. a. Tamlik, olgunluk, eksiksizlik.
- mükemmil**, A. s. [kema'l'den]

- Tamlayan. Tamlayıcı.
- mükenna**, A. s. [künye'den] Künyesi olan.
- mükerrem, mükerreme**, A. s. [kerem'den] Saygıdeğer. Sayılan, ululandırılan.
- mükerremen**, A. be. Saygıyla, ikramla.
- mükerrer, mükerrere**, A. s. Tekrar olunmuş, yinelenmiş. Birbiri üstüne iki ya da daha çok kez olmuş.
- mükerrerat**, A. a. [mükerrer c.] Mükerrer şeyler.
- mükerreren**, A. be. Tekrar olarak, bir daha, yeniden.
- mükerrir, mükerrire**, A. s. 1. Tekrar eden, yinelenen. 2. İki ya da daha çok suç işleyen.
- mükesser, mükessere**, A. s. [kesr'den] Kırık, kırılmış. • *Cem'i mükesser*, (A. Dilb.) Kuraldışı çoğullar.
- mükessif, mükessife**, A. s. [kesafet'ten] Koyulaştırıcı.
- mükessife, mükessife**, A. a. Fransızca *condensateur* (kondansatör, yoğunlaştırıcı) karşılığı (XX. yüzyıl).
- mükessir**, A. s. [kesr'den] Kıran.
- mükevkeb**, A. s. Yıldızlı.
- mükevven, mükevvene**, A. s. [kevn'den] Yapılmış, vücut bulmuş, meydana getirilmiş.
- mükevvenat**, A. a. Yaratıkların tümü.
- mükevvin, mükevvine**, A. s. [kevn'den] Yapan, meydana getiren.
- mükeyyifat**, A. a. Keyif veren

şeyler. Sarhoşluk getiren ve tir-yakilik veren şeyler.

mükezzib, mükezzibe, A. s. [kizb'den] Yalancı çıkarıcı. Yalanlayan.

mükıbb, A. s. Bir şeyin üzerine çok düşen. Başını eğip uğraşan.

mükrehan, A. be. Zorla.

mükrem, A. a. Kerem ve şerefle nitelenmiş olan.

mükrem, mükreme, A. s. İkrâm edilmiş; ağırlandı.

mükrim, mükrim, A. s. [kerem'den] İkrâm eden. İkrâm-cı. Ağırlandı. Konukseven.

müktefi, müktefiye, A. s. [ki-fayet'ten] Yeter bulan.

mükteseb, müktesebe, A. s. [kisb'den] Kazanılan, kazanılmış. Ele geçirilmiş.

müktesebat, A. a. {mükteseb ç.} Elde edilmiş bilgiler.

müktesib, müktesibe, A. s. [kisb'den] Kazanan, elde eden.

mül, F. a. Şarap.

mülâaba, A. a. [lû'b'dan] Oynaşma.

mülâbese, mülâbeset, A. a. [lebs'ten] **1.** Benzeyen iki şeyin birbirinden ayırt edilemeye-yerek karıştırılması. **2.** Münasebet, yakınlık.

mülâhaza, A. a. [lahz dan] **1.** Dikkatle bakma. **2.** İyice düşünme. [ç. mülâhazat].

mülâhham, mülâhhama, A. s. [lâhm'dan] Etili, şişman.

mülâhhas, mülâhhasa, A. s. Özü ve önemli noktasından

gayrısı çıkarılarak özetlenmiş. **mülâkat**, A. a. [lika'dan] Buluşma. Birleşme. Görüşme.

mülâki, A. s. [lika'dan] Buluşan, kavuşan. Görüşen.

mülâkkab, mülâkkabe, A. s. [lâkab'dan] Lakaplı. Lakaplanmış.

mülâmese, A. s. [lems'ten] Birbirine dokunma. Temas etme.

mülâsık, mülâsıka, A. s. [lûsuk'tan] Bitişik, yapışık. Yanyana bulunan.

mülâtafa, A. a. [lûtf'tan] **1.** Lüt-fetme. Yumuşak davranma. **2.** Latife söyleşme. Şakalaşma.

mülâtafat, A. a. [mülâtafa ç.] Latifeler, şakalaşmalar.

mülâtıf, A. a., s. [lûtf'tan] Yumuşatıcı (ilaç).

mülâyemet, A. a. **1.** Uygunluk. **2.** Yumuşaklık. **3.** Bağırsakların yumuşaklığı.

mülâyenet, A. a. Yumuşaklık.

mülâyim, mülâyime, A. s. **1.** Uygun, uyar. **2.** Yavaş, yumuşak. **3.** Pekliği olmayan.

mülâzemet, A. a. [lüzum'dan] **1.** Bir şey ya da kimseye ayrılmaz şekilde bağlanma. **2.** Gidip gelme. Bir işle sürekli uğraşma. **3.** Bir memurluğa geçmek için bir daireye maaşsız olarak gidip gelme.

mülâzım, A. s. [lüzum'dan] **1.** Bir yere ya da bir kimseye tutunup kalan. **2.** a. Bir daireye maaşsız olarak gidip gelen, stajyer. **3.** Teğmen.

mülcem, A. a. Gem, yular.

mülci, A. s. Zorlayan, zorla

- yaptıran.
mülebbes, A. s. [lebs'ten] 1. Giyilmiş. 2. Ayırt edilmez, karışık, benzeşimli, andırışlı.
müleffef, A. s. Bir zarf içinde olan, örtülü.
müleffika, A. a. [telfik'ten] Fransızca *les eclectiques* (seçmeciler) karşılığı (XX. yüzyıl).
mülemma, A. s. 1. Alaca. Renk renk. 2. (Ya.) Her dizesi başka dilde koşuk. 3. Sivanmış, bulaşmış.
mülevven, **mülevvene**, A. s. [levn'den] 1. Renkli. 2. Boyalı, boyanmış. • *Sem'i mülevven*, (Ruhb.) Fransızca *audition coloree* (renkli işitme) karşılığı (XX. yüzyıl).
mülevves, **mülevvese**, A. s. [levs'ten] 1. Pis. Bulaşık. 2. Karmakarışık.
mülevvin, A. a. [levn'den] Boyayan. Renk veren.
müleyyen, A. s. Yumuşatılmış.
müleyyin, **müleyyine**, A. s. [liynet'ten] Yumuşatan. Liynet veren.
mülga, A. s. [lâgv'den] Kaldırılmış.
mülhak, **mülhaka**, A. s. [lühuk'tan] 1. Katılmış. Eklenmiş. 2. Bağlı, ait.
mülhakat, A. a. [mülhak ç.] 1. Katmalar, ekler. 2. Bir merkeze bağlı yerler.
mülhem, **mülheme**, A. s. İlham olunmuş, esinlenmiş. Tanrı tarafından zihnine, kalbine ilkan olunmuş.
mülhid, **mülhide**, A. s., a.

[lâhd'den] Dinsiz, imansız. [ç. melahide, mülhidin].

- mülhim**, **mülhime**, A. s. [ilham'dan] İlham eden (kadın).
mülimme, A. s., a. Felaket.
mülk, **milik**, A. a. 1. Toprak ve akar gibi irat getiren taşınmaz mal. 2. Vakıf olmayıp sahibinin malı olan toprak ya da akar. 3. Bir devletin ülkesi.
mülken, A. be. Ülkece, ülke yönünden.
mülkî, **milikî**, A. s. 1. Bir ülkeye ait, ülkeyle ilgili. 2. Ülke idaresine ait, onunla ilgili. 3. Asker ve sarıklı sınıftan başka (memurlar).
mülkiyye, **milkiyye**, A. a. Asker ve sarıklı sınıfının dışındaki memurlar sınıfı. • *Mekteb-i Mülkiye*, idare memuru yetiştirmek üzere kurulmuş okul.
mülkiyyet, **milkiyyet**, A. a. Vakıf olmayan toprakların, akarların niteliği ve durumu.
mültasık, **mültasıka**, A. s. 1. Bitişik, yapışık. 2. Birbirine bağlanmış.
mültebis, **mültebise**, A. s. [lebs'ten] İltibası olan, Diğer bir şeyden ayırt edilemez.
mülteca, A. a. Sığınılacak yer.
mülteci, A. a. Sığınan.
mültefet, A. s. İltifat edilmiş.
mülteff, A. s. Birbiri üzerine ya da içine sarılmış.
mültefit, **mültefite**, A. s. 1. İltifat eden. 2. Önem veren.
mültehib, **mültehibe**, A. s. [lehb'den] 1. Alevlenmiş, tutuşmuş. 2. Yanıp yakaran.

mültehiik, mültehiika, A. s. [lühuk'tan] İltihak etmiş. Katılmış, katıştırılmış.

mülteim, mülteime, A. s. Onulan, iyileşen. Kapanan (yara).

mülteka, A. s. [lika'dan] Kavuşma, buluşma, birleşme yeri, kavşak noktası.

mültekım, A. s. [iltıkam'dan] Yutan.

mültekıt, A. s. [lâkt'tan] Yerde bulunan şeyi kaldırıp alan. Derleyen.

mültemes, mültemese, A. s. [lems'ten] Biri tarafından tutularak işinin görülmesi rica edilen.

mültemi', mültemi'a, A. s. Parlayan, parıldayan.

mültemis, A. s. [lems'ten] İltimas eden. Biri için aracılık edip işinin görülmesini dileyen.

mültevi, mülteviyye, A. s. Eğilmiş, bükülmüş. Sarılmış.

mültezem, mültezeme, A. s. [lüzum'dan] Gerekli sayılarak olmasına çalışılan.

mültezim, mültezime, A. s. [lüzum'dan] 1. Bir şey ya da bir kimseyi gerekli sayıp tarafılık gösteren. 2. a. Bir devlet gelirini götürü olarak üstüne alıp toplayan.

mülûk, A. a. [melik c.] Hükümdarlar.

mülûkâne, F. be. [mülûk-ane] Hükümdara layık. Onunla ilgili.

mülzem, mülzeme, A. s. [lüzum'dan] Tartışmada söyleyecek söz bulamayıp susan. Susturulmuş.

mülzim, mülzime, A. s. [lüzum'dan] Susturan, karşılığa yer bırakmayan.

mümanaat, A. a. [men'den] Karşı durma, razı olmama.

mümarese, mümareset, A. a. Tekrar edile edile, çok yapıla yapıla kazanılan ustalık. Beceri. Alışıklık. Alıştırma. [ç. mümaresat].

mümas, A. s., a. [mess'ten] 1. Dokunan, ilişen. 2. (Geo.) Teğet. 3. (Trigo.) Tangent.

mümasalet, A. a. [mis'l'den] 1. Benzeyiş. 2. (Fel.) Benzemiş. 3. (Mat.) Homoteti.

mümasil, mümasile, A. s. [mis'l'den] 1. Benzeyen. (Mat.) Homotetik.

mümaşat, A. s., a. 1. Birlikte yürüme. Yoldaşlık. 2. Yalandan uyma. 3. Geçinmek için evet deme.

mümatala, A. a. Bugün yarın diye işi uzatma.

mümehhed, A. s. [mehd'den] 1. Yayılmış, serilmiş. 2. Düzeltmiş, düzgün hale getirilmiş.

mümehhid, mümehhide, A. s. [mehd'den] 1. Yayan. 2. Düzenleyen.

mümessek, A. s. [misk'ten] Misklenmiş. Mis kokulu.

mümessil, mümessile, A. s. [mis'l'den] 1. Temsil eden, benzeten. 2. Kitap bastıran, yayıncı, editör. 3. Temsilci, birinin adına davranan. 4. Aktör,

oyuncu, rol temsil eden. 5. Fransızca *assimilateur* (özümleyen, eriten) (XIX. yüzyıl).

mümevveh, mümevehe, A. s. Hayali, görünüşte haklı olan.

mümeyyiz, mümeyyize, A. s. 1. İyiyi kötüyü, eğriyi doğruyu ayırt eden. 2. *a.* Bir dairede kâtiplerin yazdıklarını düzelden kâtip. 3. Öğrencilerin sınavlarında bulunup bilgilerini yoklayan kimse.

mümidd, mümidde, A. s. [meded'den] Yardımcı. İmdatçı.

mümill, mümille, A. s. [melâl'den] Biktıran, usanç veren.

mü'min, mü'mine, A. s., a. [emn'den] Tanrı birliğine. Muhammed Peygambere ve İslam dininin öteki temellerine inanan, İslam, Müslüman.

mü'minat, A. a. [mü'min ç.] İslam kadınları.

mü'minin, A. a. [mü'min ç.] Müminler. • *Emîr-ül-müminîn*, İslam halifesi.

mümkîn, mümkîne, A. s. [mekânet'ten] Mümkün. Olabilen. Olağan.

mümkînat, A. a. [mümkîn ç.] Olabilir şeyler.

mümsik, mümsike, A. s. 1. Çok imsak eden. 2. Pinti. Eli sıkı.

mümtaz, mümtaze, A. s. 1. Başkasından ayrılmış. 2. Ayrı tutulan. 3. Özel idare olunan.

mümtaziyyet, A. a. Mümtazlık.

mümtedd, mümtedde, A. s. [med'den] Uzayan. Süren, sü-

rekli.

mümtehan, A. s. [mihnet'ten] Deneyen. Sınayan.

mümteli, A. s. [melâ'dan] 1. Dolu, dolgun. Dolmuş. 2. Mide dolgunluğuna uğramış.

mümteni' mümteni'a, A. s. [men'den] 1. İmtina eden, razı olmayan. 2. Olmayacak. 3. (Man.) Olamazlı.

mümtesil, A. s. [misl'den] Aldığı emre uyan.

mümtezic, mümtezice, A. s. [mezc'den] 1. Karıştırılır. 2. Birbirine çok uygun. 3. Tamamıyla kapanan, aralık bırakmayan. 4. Herkesle iyi geçinir.

mümza, A. s. (*dat i l e*) İmza olunmuş, imzalı.

mümzi, mümziyye, mumzi, A. s. İmza eden. İmza sahibi.

münacat, A. a. 1. Tanrı'ya dua etme, yalvarma. 2. Tanrı'ya dua konulu konuşuk.

münada, A. a. [nida dan] Seslenme, çağırma.

münademe, münademem, A. a. [nedm'den] Nedimlik etme.

münadî, A. a. [nida'dan] Tellal.

mün'adim, A. s. (*ayın* ile) [adem'den] Yok olan.

münafat, A. a. [nefy'den] Birbirine karşıt olma.

münaferet, A. a. [nefret'ten] Nefret etme. Sevişmeme.

münafese, münafeset, A. a. [nefs'ten] Birbirine kin, gizli düşmanlık gösterip çekememe.

münafi, münafiyye, A. s. [nefy'den] Karşıt, uymaz. Uyuşamaz.

münakalât, A. a. [münakale ç.] Nakil, işlettirme. Ulaştırma işleri.

münakale, A. s. [nakl'den] 1. Taşıma. 2. Ulaştırma. 3. Aktarma.

münakasa, A. a. (sat ile) [naks-tan] Eksiltme. [ç. münakasat].

münakaşa, A. a. [naks'tan] 1. Atışma, çekişme. 2. Tartışma.

münakeha, A. a. [nikâh tan] Nikâh kıyışma. [ç. münakehat].

münakız, **münakıza**, A. s. [nakz'dan] Bir birini tutmayan, karşıt olan.

mün'akid, **mün'akide**, A. s. [akd'den] 1. Bağlanmış, bağlı, düğümlü. 2. İki taraf arasında resmi olarak kabul edilmiş.

mün'akis, **mün'akise**, A. s. [aks'ten] 1. Tersine dönmüş, çevrilmiş. 2. Bir yere çarpıp geri dönmüş (ışık, ses).

münakkah, **münakkaha**, A. s. 1. Soyulmuş, ayıklanmış. 2. En iyileri seçilmiş, seçkin. 3. İdare için fazlası kesilmiş (gider). 4. (Ya.) Duru.

münakkahiyet, A. a. (Ya.) Münakkah olma durumu, duruluk.

münakkaş, A. s. [naks'tan] Nakışlı, resimli.

münakkat, **münakkata**, A. s. [nokta'dan] Noktalı. Nokta konmuş.

münasafa, A. a. [nisf'tan] Yarı yarıya paylaşma. İki eşit parçaya ayırma.

münasafeten, A. be. Yarı yarıya.

münasebat, A. a. [münasebet ç.] Münasebetler. İlgiler. İlişkiler. İki kimse ya da heyet arasındaki bağlar, alışveriş.

münasebet, A. a. [nisbet'ten] 1. İki şey arasındaki uygunluk. 2. Yakışma. 3. İlgî. İlişki. Yakınlık, bağ. 4. Yanaşma, vesile.

münasib, **münasibe**, A. s. [nisbet'ten] 1. Uygun. 2. Yakışık, yaraşık.

münâşede, A. s. [neşide'den] Karşılıklı neside (koşuk) söyleme.

mün'atîf, A. s. [atf'tan] Sapan. Bir yöne doğru dönen.

münavebe, A. s. [növet'ten] Nöbetleşme. Nöbetle iş görme.

münavebeten, A. be. Nöbetle, sırayla.

münavele, A. a. Sunma. Sunuşma.

münazaa, A. s. [nez'den] Ağız kavgası. [ç. münazaat].

münazara, A. a. [nazar'dan] Kurala uygun olarak karşılıklı konuşma, tartışma.

münazaüfnth, A. s. Üzerinde birlik kurulmamış, ayrılık olan şey. Kavgalı, davalı.

münazır, A. s. Münazara eden. Tartışan. [ç. münazırîn].

münazi', **münazi'a**, A. s. [nez'den] Ağız kavgasına giren. Kavgacı.

mün'azil, A. s. [azl'den] 1. Ayrılmış, el etek çekmiş. 2. Memurluktan çıkarılmış.

münbagi, A. s. Yakışan, layık. **münbais**, A. s. 1. Gönderilmiş.

2. Bir şeyden ileri gelmiş. Bir şeyin çıkardığı.
- münbasıt**, A. s. [bast'tan] 1. Açılmış, yayılmış, açık. 2. Açık, ferah.
- münbit**, **münbite**, A. s. [nebat'tan] Ekilen şeyi güzel yetiştiren, verimli, bitek.
- münceli**, A. s. [cılâ'dan] 1. Parlayan. Parlak. 2. Meydana çıkıp besbelli görünen.
- müncemid**, **müncemide**, A. s. [cümud'dan] 1. Donmuş, donuk. 2. Buz halinde olan.
- müncerr**, A. s. [cerr'den] 1. Sürülen, bir tarafa kayıp giden. 2. Varıp sona eren.
- müncezb**, A. s. [cezb'den] Beriye çekilen.
- münci**, A. s. [necat'tan] Kurtaran.
- mündefi'**, **mündefi'a**, A. s. [def'den] Geçmiş, savulmuş.
- mündefi'at**, A. a. Yaralardan çıkan cerahat gibi şeyler.
- mündemic**, **mündemice**, A. s. 1. Bir şeyin içine sokulmuş ya da sarılmış. Konulmuş. 2. (Fel.) İçkin.
- münderic**, A. s. [derc'den] Bir şeyin içinde bulunan. İçine konulmuş, sıkıştırılmış.
- mündericat**, **münderecat**, A. a. Bir kitap, dergi ya da gazetenin içinde bulunanlar, içindekiler.
- münderis**, **münderise**, A. s. İzi, nişanı kalmamış. • *Evkaf-i münderise*, yıkılıp gitmiş vakıflar.
- münebbih**, **münebbihe**, A. s.

1. Uyandıran. Uykudan kaldıran. 2. Dalgınlıktan kurtaran.
- münecc**, **münecciy**, A. s. [necat'tan] Kurtarıcı.
- müneccim**, A. a. [necm'den] 1. Yıldızları gözleyen, yıldız bilgisini iyi bilen. 2. Yıldızların durumundan hükümler çıkararak, falcı.
- münekkid**, A. s. Tenkitçi, eleştirmen (XX. yüzyıl).
- münevver**, **münevvere**, A. s. [nur'dan] Parlatılmış. Aydınlatılmış. Işıklı.
- münevvim**, **münevvime**, A. s. [nevm'den] Uyutan, uyku getiren (ilaç).
- münevvir**, A. s. [nur'dan] Parlatan, aydınlatan.
- münezzeh**, **münezzehe**, A. s. [nezahet'ten] Arı, temiz. Bir sıfatla nitelenmeyen ya da bir şeye muhtaç olmayan.
- münfail**, **münfaile**, A. s. [fiil'den] 1. İçine işlemiş. Alınmış, gücenmiş. 2. Fransızca *passif* (eylemsiz, etkisiz) sözünün karşılığı olarak. 3. (Dilb.) Edilgin. 4. (Kim.) Dingin.
- münfasıl**, **münfasıla**, A. s. 1. (İşinden) Ayrılmış. 2. Ayrı. Bitişik değil. 3. Ayrılık.
- münfehim**, A. s. [fehm'den] Anlaşılan, kavranılan.
- münfekk**, A. s. [fekk'ten] Ayrılmış, çıkmış, sökülmüş. • *Gayr-i münfek*, ayrılmaz, bitişik.
- münfelik**, A. s. [felâk'tan] 1. Açılan, görülen. 2. Patlayan.
- münferic**, **münferice**, A. s. [fürc'ten] Arası açık, geniş. İki

yanı birbirinden uzak. • *Zaviye-i münferice*, (Geo.) geniş aç.

münferid, **münferide**, A. s. [ferd'den] **1.** Yalnız, tek. Kendi başına. Ayrı. **2.** Fransızca *isole* (yalıtılmış) karşılığı.

münferiden, A. be. **1.** Yalnız, tek olarak. **2.** Ayrı ayrı, birer birer.

münfesih, **münfesiha**, A. s. [fesh'ten] Hükmü kaldırılmış.

münfetih, A. s. [feth'ten] Açılmış, açık.

münfık, A. s. [nafaka'dan] Nafaka veren, besleyen.

münhadib, A. s. [hadeb'den] Kamburlanmış. Eğri.

münhadir, A. s. İnşili. Eğik.

münhall, **münhalle**, A. s. [hall'den] **1.** Çözülmüş. **2.** Açık olan, memuru olmayan yer. **3.** (Kim.) Eriş, erimiş.

münhallât, A. a. Açık memurluklar.

münhani, **münhaniyye**, A. s. **1.** Eğri, kamburlu. **2.** (Geo.) Eğri, eğrili, eğrisel.

münhanik, A. s. [hunk'tan] Boğulmuş. Boğuk.

münharif, **münharife**, A. s. **1.** Sapan, doğru gitmeyen. **2.** Çarpık. Sapa. **3.** Sağlam olmayan. **4.** (Geo.) Dörtkenar.

münhasır, A. s. [hasr'dan] **1.** Her tarafı kuşatılmış. **2.** Yalnız bir şey ya da bir kimseye özgü.

münhasıran, A. be. Yalnız, sadece.

münhasif, **münhasife**, A. s.

[husuf'tan] **1.** Sönükleşme, sönmüş gibi olma. **2.** Tutulmuş (ay).

münhatt, A. s. Yeri aşağı olan, alçak. Çukur.

münhazim, **münhazime**, A. s. [hazm'den] Hazm olunan, sindirilen.

münhebit, A. s. [hübut'tan] Yukarıdan aşağıya inmiş. Düşmüş.

münhedim, **münhedime**, A. s. [hedm'den] Yıkılmış, harap olmuş.

münhemik, A. s. Bir işin üstüne çok düşen. B i r işle çok uğraşan.

münhezim, **münhezime**, A. s. [hezimet'ten] Bozulmuş, bozguna uğramış.

münhezimen, A. be. Yenilerek, bozularak.

münib, **münibe**, A. s. Azgınlığı bırakarak Tanrı'ya yönelen.

münif, **münife**, A. s. Yüksek, ulu.

mün'im, A. s. [nimet'ten] **1.** Niyet veren, yedirip içirten. **2.** Velinimet.

mün'imane, A. s., be. İkramcı, velinimet bir kimseye yakışır-casına.

münîr, **münîre**, A. s. [nur'dan] Nurlandıran, parlak, ışık veren.

münkad, A. s. Bağlı, boyun eğmiş.

münkalib, **münkalibe**, A. s. [kalb'den] **1.** İnkılap eden, değişen. **2.** Başka şekle giren. **3.** (Kim.) Evirik.

münkarız, münkarıza, A. s. [karz'dan] Tükenip bitmiş. Arkası kesilmiş, sönmüş.

münkasem, A. s. Bölünmüş, bölümlere ayrılmış.

münkasım, A. s. Bölünen, bölümlere ayrılan.

münkazı, A. s. [kaza'dan] Bitmiş, tükenmiş, ardı kesilmiş.

münker, münkere, A. s. [nekr'den] **1.** Kabul olunmayan. **2.** Beğenilmeyen, inkâr olunan. **3.** Şeriatça yapılması hoş görülmeven.

münkerat, A. a. Şeriatın yasak ettiği, uygun görmediği şeyler.

münkesif, münkesife, A. s. [küsuftan] Küsufa uğramış, tutulmuş (güneş).

münkestir, münkestire, A. s. [keş'ten] **1.** Meydana çıkmış. Açık, görünen. **2.** Yeni bulunmuş.

münkestren, A. be. **1.** Kırarak, kırılarak. **2.** Darıtarak, darıtarak, gücendirerek, gücenecek.

münkeşif, münkeşife, A. s. [keş'ten] **1.** Meydana çıkmış. Açık, görünen. **2.** Yeni bulunmuş.

münkir, münkire, A. s. [nekr'den] **1.** İnkâr eden. Kabul etmeyen. **2.** ö. a. Mezarda soru soracak olan iki melekten biri.

münsaak, A. s. **1.** Birine bağlı olan ve peşinden giden. **2.** Gönderilmiş olan.

münsecil, A. s. [sicil'den] Mahkeme defterine yazılmış, sici-

le geçmiş.

münsecim, A. s. İncicamlı, düzgün.

münsedd, münsedde, A. s. [sedd'den] Tıkanmış, tıkalı, kapalı.

münselib, münselibe, A. s. [selb'den] Kaldırılmış, kaçırılmış.

münselih, A. s. [selh'ten] **1.** Soyulmuş, derisi yüzülmüş. **2.** Son gününe yetişmiş (ara ayı).

münselik, A. s. [silk'ten] Bir yola girip orada giden. Bir tarikata girmiş, bir meslek tutmuş.

münşakk, A. s. [şakk'tan] Yarılmış. Yarma.

münşeât, A. a. Kaleme alınmış şeyler. Nesir yazılar. Mektuplar.

münşeib, A. s. [şi'b'den] Kollara ayrılmış, dallanmış.

münşerih, münşeriha, A. s. [şerh'ten] Açık, ferahlı, eğlenen, sıkılmayan.

münşi, A. s., a. Nesir yazı (düzyazı) yazan. İyi kâtip.

münşiyane, F. be. [münşi-yane] İyi düzyazı yazarlara yakışır biçimde.

müntahab, müntahabe, A. s. [nahb'den] Seçilmiş. Seçkin.

müntahabat, A. a. Seçilmiş eserler ya da fıkralar.

müntahib, müntahibe, A. a. [nahb'den] Seçen. Seçmen.

müntahil, A. s. [nahl'den] Başkasının eserini çalan, kendininmiş gibi gösteren.

müntahir, müntahire, A. a.

[nahr'den] Kendini öldüren.
müntakid, A. s. Fransızca *le critique* (eleştirmen) karşılığı (XIX. yüzyıl sonları).
müntakil, **müntakille**, A. s. [nakl'den] 1. İntikal eden. Miras kalmış. 2. Ölmüş.
müntakim, **müntakime**, A. s. [nakm'den] Öç alan.
müntefi, A. s. [nefy'den] Görünmez olan.
müntefî, A. s. [nef'ten] Yarar gören, kâr kazanan.
müntefih, **müntefiha**, A. s. [nefh'ten] Şişmiş. Şişkin. Havayla dolmuş, üfürülmüş.
münteha, **müntehaive**, A. s. [nihayet'ten] 1. Bir şeyin varabildiği son yer. 2. Son. Uç.
müntehî, **müntehiyye**, A. s. [nihayet'ten] 1. Son dereceyi bulan. 2. Biten. Sona eren. 3. Son, en son. 4. Bir şeyi tamamlayan.
müntehib, **müntehibe**, A. s. [nehbhden] Yağma eden. Çapulculuk yapan.
müntehiz, A. s. Vakit ve fırsatı kaçırmayan.
müntesah, A. s. İstinsah edilmiş, kopyası çıkarılmış.
müntesib, **müntesibe**, A. s. [nisbet'ten] Birine çatmış, birinin adamı olmuş. Bir şeyle ilgili.
müntesic, A. s. [nesc'den] Dokunmuş.
müntesik, A. a. [nesak'tan] 1. Bir sıraya dizilmiş, düzgün. 2. (Fel.) Düzenleşik.
müntestr, A. s. [nesr'den] Da-

ğınık, yayınık.
münteşir, **münteşire**, A. s. [neş'den] 1. Yayılmış. Açılmış, dağınık. 2. Duyulmuş. Etrafa yayılmış. 3. Basılmış ve yayılmış.
müntic, A. s. Sonuç veren. Görünen. Sonuca eren.
müntin, **müntine**, A. s. Pis kokan, kokmuş. Bozuk. • *Bahr-i Müntin*, Azak denizi.
münzecir, A. s. Yasak edilmiş ve yapılmaması emredilmiş.
münzel, **münzele**, A. s. [nuzul'den] İndirilmiş, gökten inmiş.
münzevi, **münzeviyye**, A. s. 1. İnziva etmiş, köseye çekilmiş. 2. a. Köşesine çekilip kimseyle görüşmeyen kimse.
münzir, **münzire**, A. s. [nezd-den] Doğru yolda yürümeyi sağlamak için kandırıcı sözlerle korkutan.
müraat, A. a. [riayet'ten] Saygı. Gözetme, bakma, koruma. • *Müraat-i nazir*, (Ya.) anlam bakımından birbirine uygun sözcükleri bir ibarede toplama.
müracaat, A. a. [rücu'dan] 1. Geri dönme. 2. Başvurma, danışma, yardım isteme. [ç. müracaât].
müracaatgâh, F. a. [müracaat-gâh] Başvurulacak yer.
müradif, **müradife**, A. s. [redf'ten] 1. Bir anlamda olan, eşanlam. 2. Arkadaş.
mürafaa. Bkz. murafaa.
mürafakat. Bkz. murafakat.
mürahik. Bkz. murahik.

- mürai**, **mürayi**, **müraiye**, A. s. [ruyet'ten] İkiyüzlü.
- müraiylene**, A. be. İkiyüzlülükle, ikiyüzlülüğe yakışır biçimde.
- müraselât**, A. a. [mürasele ç.] Mektuplar.
- mürasele**, A. a. [resül'den] **1.** Mektuplaşma. **2.** Resmi kadı mektubu.
- müravede**, A. a. **1.** İstek. **2.** Sövme.
- mürayât**, A. a. [ruyet] Gösteriş. İkiyüzlülük.
- mürci**, **mürci'e**, A. s. [rücudan] (Kim.) İndirgen.
- mürcie**, A. a. Din firkalarından biri.
- mürd**, F. s. Ölmüş, gebermiş. [ç. mürdegân].
- mürde**, F. a., s. Ölü, ölmüş. • *Mürdedil*, duygusuz, ölü yürekli.
- mürdesenk**, F. a. Kurşundan çıkarılan madde. Fransızca *litharge* (kurşun oksit) karşılığı.
- mürdeşûy**, F. a. [mürde-şûy] Ölü yıkayıcı.
- mürebî**, **mürebîye**, A. s., a. Çocuk terbiye eden kimse. • *Mürebî bizzat*, Fransızca *autodidacte* (özöğrenimli) karşılığı (XX. yüzyıl).
- mürebîye**, A. a. Çocuk terbiyesiyle uğraşan kadın.
- müreccah**, **müreccaha**, A. s. [rüçhan] Üstün tutulan.
- mürecceb**, A. s. Kutlu. (Yalnız recep ayı için *Receb-i mürecceb* sözünde kullanılır).
- müreccih**, A. s. [rüçhan'dan]

Üstün tutan.

- müreffeh**, **müreffeh**, A. s. Geçineceği ve gerekli şeyleri sağlanmış, rahata kavuşturulmuş.
- müreffehen**, A. be. Rahat ve varlık içinde olarak.
- mürekkib**, **mürekkibe**, A. s. [rüküb'dan] İki ya da daha çok şeyin karışmasından oluşan. Birleşik. [ç. mürekkebat].
- mürekkibat**, A. a. Birleşikler.
- mürekkibe**, A. a. (Bitb.) Fransızcadan *composees* (bileşikgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- mürekkib**, **mürekkibe**, A. s. Terkip eden. Bir bileşiği oluşturan.
- müressem**, A. s. [resm'den] **1.** Yazılmış, çizilmiş. **2.** Resimler, çiçeklerle süslenmiş.
- müretteb**, **mürettebe**, A. s. [rütbe'den] **1.** Sıralanmış. **2.** Kurulmuş, düzenlenmiş. **3.** Teyin olunmuş, atanmış.
- mürettebat**, A. a. **1.** Bir gemi personeli. **2.** Bir yer için düzenlenmiş kimseler.
- mürettib**, A. s. [rütbe'den] **1.** Tertip eden, sıraya koyan. **2.** a. Basımevinde yazı dizgicisi. [ç. mürettibîn].
- mürevvak**, A. s. Süzülüp durulmuş.
- mürevvic**, **mürevvice**, A. s. [revac'dan] **1.** Geçiren, sürüm kazandıran. **2.** İtibar veren, yürüten.
- mürg**, **murg**, F. a. Kuş. • *Mürg-i seher*, (sabah kuşu) bülbül. [ç. mürgan]. (Ed. Ce.): • *Mürg-i*

aşk; -elhan; -hevadar ü figanperver; -hevahâh; -muhabbet.

mürgab, *F. a.* [mürg-ab] **1.** Su kuşu. **2.** Ördek.

mürgan, *F. a.* [mürg ç.] Kuşlar.

mürgdil, *F. s.* [mürg-dil] Yürek-siz, korkak.

mürid, *A. a.* [rud'dan] **1.** Emreden, buyuran. **2.** Bir şeyhe kendini teslim eden kimse. [ç. müridan].

müridane, *F. s., be.* [mürid-ane] Müride yakışircasına.

mürk, *F. a.* Sümük.

mürr, *A. s.* Acı.

mürsel, **mürsele**, *A. s.* [resül-den] Gönderilmiş, yollanmış.

• *Mürselun ileyh*, kendisine bir şey gönderilmiş olan*

mürselât, *A. a.* **1.** Gönderilen şeyler. **2.** Melâikeler.

mürselîn, *A. a.* [mürsel ç.] Peygamberler.

mürsil, **mürsile**, *A. s.* [resül-den] Gönderen, yollayan.

mürşid, **mürşide**, *A. s., a.* [rüşd'den] **1.** Doğru yolu gösteren. Kılavuz. **2.** Müritlere yol gösteren şeyh. **3.** Gafletten uyandıran.

mürtecel, **mürtecele**, *A. s.* Hemen söylenmiş söz.

mürteci, *A. s.* [reca'dan] Umutlu, arzulu.

mürteci', **mürteci'a**, *A. s.* {rücu'dan} Geriye dönmek isteklisi. Fransızca *reactionnaire* (gerici) karşılığı (XX. yüzyıl başı).

mürtecil, **mürtecile**, *A. s.* He-

men, düşünmeden şiir söyleyen ya da karşılık veren. Hazırcevap.

mürtecilen, *A. s.* Hemen şiir ya da söz söyleyerek.

mürtedd, *A. s.* İslam dinini bırakıp başka dine geçen.

mürtedi', **mürtedi'a**, *A. s.* Yasaklanan şeyden geri duran, çekinen.

mürtefi', **mürtefi'a**, *A. s.* [ref-den] Yükselmiş. Yüksek. Yüce.

mürtehil, *A. s.* [rihlet] **1.** Göç eden. **2.** Ölen.

mürteid, *A. s.* [ra'd'den] Ürküt titreyen.

mürteiş, **mürteişe**, *A. s.* [raşe'den] Titreyen.

mürtekib, **mürtekibe**, *A. s.* {rükûb'dan} **1.** Kötü ve yakışmaz iş yapan. **2.** Rüşvetle iş gören.

mürtesem, **mürteseme**, *A. s.* [resm'den] Resmedilmiş. Resimlenmiş.

mürtesim, *A. s.* Resmi çıkan, resmedilmiş olan.

mürteşi, *A. s.* [rişvet'ten] Rüşvet alan.

mürteşif, *A. s.* Yudum yudum içen.

mürteşih, *A. s.* [reşh'tan] Süzülmüş.

mürtezik, *A. s.* [rızk'tan] Rızıklanan.

mürtezika, *A. a.* [rızk'tan] Ulu fe sahipleri.

müruc, *A. a.* [meriç ç.] Çayır-lar.

mürur, *A. a.* **1.** Geçme. Bir taraftan girip öteden çıkma. **2.**

- Geçip gitme. Sona erme. • *Mürur-i zaman*, süreaşımı.
- mürüvvet**, *A. s.* 1. Yiğitlik, mertlik. 2. İnsanlık. 3. Çocuklarının önemli hayat dönemlerini anne-babanın görme zevinci. • *Bimürüvvet*, insaniyetsiz.
- mürüvvetmend**, *F. s.* [mürüvvet-mend] Mürüvvetli, insaniyetli.
- mürvarid**. *Bkz.* mervarid.
- müsaade**, *A. a.* 1. Yardım. 2. İzin. [ç. müsaadat].
- müsaafa**, *A. a.* 1. İş bitirme, yardım etme. 2. Fransızca *tolerance* karşılığı (hoşgörü) (XX. yüzyıl).
- müsab**, *A. s.* [sevab'dan] Sevap kazanan.
- müsabaka**, *A. a.* [sebak'tan] Birbirini geçmeye ve ileri olmaya çalışma. Yarışma.
- müsabakat**, *A. a.* [sebak'tan] Yarış, yarışma.
- müسابeret**, *A. a.* Sürekli olarak uğraşma.
- müsademe**. *Bkz.* musademe.
- müsadere**. *Bkz.* musadere.
- müsadif**. *Bkz.* musadif.
- müsaferet**, *A. a.* [sefer'den] 1. Yolculuk, seyahat. 2. Konukluk.
- müsafir**, *misafir*, *A. s.* [seferden] 1. Yolculuk eden, yolcu. 2. Yolculuk sırasında birinin evine konan, konuk. 3. Hatır sorma ya da görme için birinin evine giden. 4. Gözde olan leke. [ç. müsafirîn].
- müsafirhane**, *misafirhane*, *F.*

a. [müsafir-hane] 1. Han, otel. 2. Misafir olarak geçen resmi kimselerin konaklayacağı yer.

müsaahale, *A. a.* [sehl'den] Kolaylık ve yumuşaklık gösterme, aksilik çıkarmama.

müsaahhan, **müsaahhane**, *A. s.* [suhunet'ten] Isıtılmış.

müsaahhar, **müsaahhare**, *A. s.* [sihr'den] Büyülenmiş. Büyüyle aldanmış.

müsaahhar, **müsaahhare**, *A. s.* Teshir olunmuş, zaptedilmiş. Fetholunmuş.

müsaahhir, *A. s.* Teshir eden, zapteden.

müsaaid, **müsaide**, *A. s.* [süud-dan] 1. Yardım eden. 2. İzin veren. Uygun. • *Gayr-i müsaaid*, *nâmüsaaid*, uygun olmayan, elverişsiz.

müsakat, *A. a.* (*sin* ile) Meyvelerden bir bölümünü almak koşuluyla ağacı ya da bağı birine verme biçimindeki ortaklık.

müsakkab, *A. s.* [sakk'dan] Delinmiş.

müsal, *A. a.* Sakal.

müsalaha. *Bkz.* musalaha.

müsaleme, **müsalemet**, *A. a.* Taraflar arasındaki barışıklık.

müsalemetkâr, *F. s.* [müsalemet-kâr] Barışçı.

müsamaha, *A. a.* [semahat-tan] 1. Görmezliğe gelme, göz yumma. 2. Dikkat, aldırış etmeme.

müsamahakâr, *F. s.* [müsamaha-kâr] Aldırmayan, ihmalcı, göz yuman.

müsamahakârane, *F. s., be.* [müsamaha-kâr-ane] Müsamaha ve ihmâl ederek, aldırmayarak.

müsamere, *A. a.* Gece toplantı ve eğlenceleri. [ç. müsamerat].

müsamih, *A. s.* [semahat'tan] Göz yuman, aldırış etmeyen.

müsanede, **müsanedet**, *A. a.* Yardım etme, arka çıkma.

müsarâat, *A. a.* Sürat ve acele etme. İvme.

müsarâaten, *A. be.* Süratli, acele olunarak. İvedilikle.

müsaraka, *A. a.* Çalma, hırsızlama.

müsavat, *A. a.* Aynı hal ve derecede olma. Eşitlik, denklik.

müsavî, *A. s.* Aynı hal ve derecede bulunan. Eşit, denk.

müsayefe, *A. a.* [seyf'ten] Kılıçla vuruşma. Düello.

müsbet, **müsbette**, *A. s.* [sübut'tan] 1. Kanıt gösterilmiş, tanıtlanmış. 2. (Mat.) Pozitif. • *Ulûm-i müsbeste*, pozitif bilimler.

müsbît, **müsbîte**, *A. s.* [sübuttan] Tanıtlamaya yarayan, tanıtlayan. • *Evrak-i müsbite*, kanıt olabilecek kâğıtlar, belgeler.

müsebba', **müsebba'a**, *A. s.* [seb'den] Yedili. Yedizli. Yedi parçadan oluşma.

müsebbeb, **müsebbebe**, *A. s.* [sebeb'den] Sebep olunarak meydana getirilmiş olan.

müsebbib, **müsebbibe**, *A. s.* [sebepten] 1. Sebep olan, yol

açan. 2. Kuran, ortaya çıkarın. • *Müsebbib-ül-esbab*, bütün sebeplerin sebebi (Tanrı).

müsebbih, **müsebbiha**, *A. s.* [tesbih'ten] Süphanallah diyen.

müsebbiha, *A. s.* Sağ elin ikinci parmağı, şahadet parmağı.

müsebbihan, *A. a.* [müsebbih ç.] Tespih edenler, Süphanallah diyenler. • *Müsebbihan-i felek*, melekler.

müsebbît, **müsebbîte**, *A. s.* [sebt'ten] Saptayıcı, sağlayıcı, sürekli kılan.

müsecca', **müsecca'a**, *A. s.* [seccî'den] Tümcelerinin sonu uyaklı olan (düzyazı).

müseccel, **müseccele**, *A. s.* [sicil'den] Sicile, deftere geçirilmiş. Mahkeme defterine kaydolunmuş, sicilli.

müseccil, *A. s., a.* Şer'î mahkeme siciline geçiren arşiv memuru.

müseddes, *A. s.* [süds'den] 1. Altı kısımdan oluşan, altılı. 2. (Ya.) Altışar dizeli bentlerden oluşmuş koşuk. 3. (Geo.) Altıgen.

müsekkîn, **müsekkîne**, *A. s.* [sükûn'dan] Ağrı ve sızıyı durduran, uyuşturucu. • *Devâ-i müsekkîn*, *edviye-i müsekkîne*, uyuşturucu ilaçlar.

müsellah, **müsellaha**, *A. s.* [silah'dan] Silahlandırılmış; silahlı. • *Kuva-yi müsellaha*, silahlandırılmış, silahlı kuvvetler; *sulh-i müsellah*, silahla sağlanan barış.

müsellahan, A. be. Silahlı olarak.

müsellem, **müselleme**, A. s. Teslim olunmuş, kimse tarafından inkâr ya da reddedilmeyen.

müselleman, A. a. Yeniçeri zamanında yol işleriyle görevli asker kısmı.

müsellemat, A. a., ç. Genel olarak kabul edilmiş kaziyeler.

müselleme, A. a. Fransızca *dilemme* sözünün karşılığı, yardımcı teorem (XX. yüzyıl).

müselles, **müsellese**, A. s., a. [selâse'den] **1.** Üçlü. Üç bölükten oluşan. **3.** (Geo.) Üçgen. **3.** Kaynatılarak üçte ikisi buharlaştırılan içki. • *Müselles-i kaim-üz-zaviye*, dik üçgen; *-muhtelif-ül-adla'*, çeşitkenar üçgen; *-münferic-üz-zaviye*, geniş açılı üçgen; *-mütesaviy-ül-adla*, eşkenar üçgen; *-mütesaviy-üs-sakeyn*, ikizkenar üçgen; *ittifak-i müselles*, I. Dünya Savaşına kadar Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya arasındaki antlaşma.

müsellesat, A. a. Trigonometri.

müsellesî, A. s. Üçgenle ilgili, üçgene benzeyen.

müsellim, A. a., s. **1.** Teslim eden, veren. **2.** Osmanlı İmparatorluğunda vilayet düzenlemesi yapıncaya dek, eyalet bölümleri olan yerlerde memur; ya da bir vali adına iş gören kimse.

Müselman. Bkz. Müsliman.

müselmel, **müselsele**, A. s. [sile'den] Zincir gibi birbirine bağlı olan.

müselsele, A. be. Birbirinin ardından, aralıksız.

müsemma, **müsemmaiye**, A. s. [ism'den] Bir adı olan, adlanan. • *Müsemma binna-kiz*, hal ve davranışlarının karşıtını gösteren bir adı olan.

müsemmen, **müsemmene**, A. s. [semane'den] **1.** Sekizli, sekiz parçadan oluşan. **2.** (Mat.) Sekizgen.

müsemmim, A. s. [semm'den] Zehirleyici, ağulayan.

müsenna, **müsennaiyye**, A. s. İkili, iki bölümden oluşmuş.

müsennaiyyet, A. a. (Fel.) İkili bölü.

müserrec, **müserrece**, A. s. Eyerlenmiş, eyerli.

müsever, **müseverre**, A. s. [sur'dan] Surlarla çevrili.

müsevid, **müsevide**, A. a., s. [sevad'dan] Müsvedde yapan. Bir yazıya karşılık yazılacak müsveddeyi hazırlayan memur.

müseyyeb, A. s. İşine bakmayan, tembel, üşengen. İhmalci.

müşhil, **müşhile**, A. s., a. [sehl'den] İshal yapan, yumuşatan.

müşil, A. s. [seyelân'dan] Akıtan.

müsinn, **müsinne**, A. s. [sinden] Yaşlı.

müskir, **müskire**, A. s. [sekrden] Sarhoş eden, sarhoşluk veren.

müskirat, A. a. Sarhoşluk veren şeyler.

müskit, müskite, A. s. [sükût-tan] Susturan. Karşılığa meydan vermeyen. • *Cevab-i müskit*, bir söz söyletmeyecek karşılık, susturucu yanıt.

müslim, müslime, A. s., a. İslam dininde olan. [ç. müsli-mîn].

Müsliman, Müselman, A. s., a. İslam dininde olan, Müslüman.

Müslimanan, F. a. [müsliman ç.] Müslümanlar.

Müslimun, A. a. [müslim ç.] Müslümanlar.

müsmir, müsmire, A. s. [semer'den] 1. Yemiş veren, yemişli. 2. Ürün veren. 3. Yarar, faydalı. 4. Sonuç yeren, etkisi olan. • *Gayr-i müsmir*, boş, faydasız, yararsız.

müsned, A. a. 1. İsnat edilmiş, nispet edilmiş. 2. (Dilb.) Yükleme. • *Müsnedünileyh*, özne.

müsrî, müsrîa, A. s. [sür'at-ten] Acele eden, iveden.

müsrif, müsrife, A. s. [sürf'ten] İsraf eden. Malını boş yere yok eden, harcayan; savurgan.

müsrifane, F. s., be. [müsrif-ane] Boş yere malını harcayıp tüketerek, savurganca.

müsta'cel, müsta'cele, A. s. [acele'den] Çabuk yapılması gereken, sıkıştırılan, ivedi.

müsta'celen, A. be. Çabuk olarak, ivedilikle.

müsta'cil, müsta'cile, A. s.

[acele'den] 1. İvedi olmasını isteyen. 2. İvedi giden, çabuk kaybolan.

müsta'fi, A. s. [afv'den] 1. İstifa eden, bir işten kendi isteğiyle çekilen. 2. Suçunun bağışlanmasını isteyen.

müstagallât, müstagillât, A. a., ç. Üstü kapalı olmayan iratlardan başka, tahıl ya da zahire gibi iratlar getiren vakıf mallar.

müstagas, A. s. [gıyas'tan] Kendisinden yardım istenen (Tanrı).

müstagfir, A. s. [gufran'dan] Günahlarının bağışlanmasını Tanrı'dan dileyen.

müstagîs, A. s. [gıyas'tan] Yardım dileyen.

müstagni, A. s. [gani'den] 1. Müstagni, gözü tok. 2. Çekinen, nazlanan. 3. Gerekli bulmayan.

müstagniyane, F. be. [müstagni-yane] Müstagnilere yakışırçasına, tokgözlülükle.

müstagrak, A. s. [gark'tan] Dalmış daldırılmış. Batmış.

müstagreb, A. s. [garabet'ten] Şaşılacak, garip görülmüş.

müstagrib, A. s. [garabet'ten] Şaşakalan, şaşırılmış.

müstagrik, A. s. Batan.

müstahab, müstahabbe, A. s. [hubb'dan] 1. Sevilen, beğenilen. 2. Farzla vacipten sonra gelen sevaplı iş.

müstahak, müstahakka, A. s. Hak kazanmış.

müstahber, müstahbere, A. s.

[haber'den] Haber alınmış, işitilmiş, duyulmuş.
müstahberat, A. a. Alınmış, öğrenilmiş haberler.
müstahdem, **müstahdeme**, A. s. [hizmet'ten] Hizmette bulunan, ücretle çalışan.
müstahdemîn, A. a. Müstahdemler, çalışanlar.
müstahdim, **müstahdime**, A. s. Hizmette kullanan.
müstahfaz, A. s. [hıfz'dan] Korunmuş, korunan.
müstahfız, **müstahfıza**, A. s. [hıfz'dan] 1. Koruyan. 2. Tanzimat'tan sonra düzenlenen asker düzeninde muvazzaf ve rediflikten sonra kırk yaşını aşınca başlayan askerlik hizmeti.
müstahfızın, A. a. Müstahfızlar.
müstahık, **müstahıkka**, A. s. [hak'tan] Hak kazanmış, layık.
müstahil, **müstahîle**, A. s. [havl'den] Olması imkânsız bulunan.
müstahilât, A. a. [müstahil ç.] Olanaksız şeyler. Manasız, anlamsız, saçma şeyler.
müstahkar, **müstahkara**, A. s. [hakaret'ten] Hakaret gözüyle bakılan, hakir. İtibarsız, değersiz.
müstahkem, **müstahkeme**, A. s. [hük'mden] 1. Sağlam. 2. Sağlamlaştırılmış. Etrafına kale, siper, tabya yapılmış. • *Mevki-i müstahkem*, askerlikçe sağlamlaştırılmış yer.
müstahkır, **müstahkıra**, A. s.

[hakaret'ten] Hakir gören, küçümseyen.
müstahlas, **müstahlasa**, A. s. [halas'tan] Kurtarılmış.
müstahleb, A. s. Süt haline, kıvamına getirilmiş ilaç. Sübye.
müstahlef, **müstahlefe**, A. s. [halef'ten] Kendi yerine geçirilmiş. Başkasının yerine konulmuş.
müstahlif, **müstahlife**, A. s. [halef'ten] Kendi yerine geçiren.
müstahlis, **müstahlise**, A. s. [halas'tan] Kurtaran, kurtarıcı.
müstahrec, **müstahrece**, A. s. [huruc'dan] Bir yerden çıkarılmış. Bir kitaptan alınmış.
müstahsal, **müstahsala**, A. s., a. [hâsıl'dan] Husule gelmiş, getirilmiş şey; ortaya çıkmış, çıkarılmış, üretilmiş.
müstahsen, **müstahsene**, A. s. [hasen'den] Herkesin güzel bulup beğendiği. • *Adat-i müstahsene*, beğenilmiş âdetler; *üslûb-i müstahsen*, beğenilmiş tarz, tutum.
müstahsil, A. s. Ürün yetiştiren. Husule getiren, elde eden.
müstahzar, **müstahzara**, A. s. [huzur'dan] 1. Huzura getirilmiş hazır ve mevcut olan. 2. Hazırlanmış. 3. Zihinde tutulmuş, hatırlanan.
müstahzarat, A. a. [müstahzar ç.] 1. Akılda tutulmuş, hatırlanan şeyler. 2. Hazır bulunan ilaçlar.

müstahzır, A. s. [huzur'dan] 1. Huzura getiren. 2. Hazırlayan.

müstaid, **müstaidde**, A. s. 1. Bir şeye yeteneği olan, yetenekli. 2. Eğitilmeye hazır olan. Uyanık, akıllı.

müstaiddan, F. a. [müstaid ç.] İstidatlı, yetenekli kimseler.

müstain, A. s. [avn'den] Yardım isteyen.

müstainen, A. be. Birinin yardımına sığınarak. • *Müstainen billâhiteâla*, Tanrı'nın yardımına sığınarak.

müstakarr, A. a. [karar'dan] Yerleşilen, durulan yer. Karargâh.

müstakbah, **müstakbaha**, A. s. [kubh'dan] Tiksinilen, beğenilmeyen.

müstakbel, **müstakbele**, A. s., a. [kabl'den] 1. Önde bulunan, ilerdeki, gelecek. 2. Gelecek zaman.

müstakbelât, A. a. Gelecek zamanlar.

müstakbih, A. s. [kubh'tan] Beğenmeyen, tiksinen.

müstakbil, A. a. [kabl'den] Karşılıyan.

müstakbilîn, A. a. [müstakbil ç.] Karşılıyıcılar.

müstakill, **müstakille**, A. s. 1. Kendi başına. Bir yere bağlı olmayan. 2. Ayrıca, kendi kendine. 3. Bağımsız.

müstakillen, A. be. 1. Kendi başına olarak. 2. Ancak, sırf.

müstakim, **müstakime**, A. s. [kiyam'dan] 1. Doğru, düz. 2.

Temiz, namuslu. Doğru iş görür.

müstakirr, **müstakirre**, A. s. [karar'dan] Yerleşmiş, karar bulmuş. Oynamaz.

müstakraz, **müstakraza**, A. s. [karz'dan] Borç alınmış.

müstakrazat, A. a. [müstakraz ç.] Borç alınmış paralar.

müstakrib, **müstakribe**, A. s. [kurb'dan] Yakınlaştıran.

müstakriz, A. s. Borç eden.

müstakrizîn, A. a. [müstakriz ç.] Borç para alanlar.

müstaktab, A. s. (Fiz.) Fransızca *polarise* (polarılmış, ucaylanmış) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müstaktıb, A. s. (Fiz.) Fransızca *polariseur* (polargı, ucaylayıcı) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müsta'lli, **müsta'liye**, A. s. [istilâ'dan] Yükselen. Üstün gelen, üste çıkan.

müsta'mel, **müsta'mele**, A. s. [amel'den] Kullanılmış.

müsta'mer, **müsta'mere**, A. s. [umran'dan] Bir devletçe göçmen gönderilerek, yerlileri çalıştırılarak şenlendirilmiş yer, sömürge (XIX. yüzyıl).

müsta'merat, A. a. [müsta'mere ç.] Sömürgeler (XIX. yüzyıl).

müsta'mir, A. s. [ümran'dan] Sömüren, sömürgeci (XIX. yüzyıl).

müstantik, A. a. [nutuk'tan] İstintak eden, sorgu yargıcı (XIX. yüzyıl).

müsta'raz, **müsta'raza**, A. s. (Geo.) Enine.

müsta'rib, **müsta'ribe**, A. s.

[Arab'dan] Araplaşmış. • *Arab-i müsta'ribe*, başka cinstenken Araplaşmış Arap.

müştahab, müştahaba, A. s. [sohbet'ten] Birinin yanına ve arkadaşlığına alınmış, katılmış olan.

müştean, A. s. [avn'den] Kendisinden yardım istenen, yardımını dilenen (Tanrı sıfatlarındandır).

müştear, müşteare, A. s. [ariyet'ten] Ödünç alınmış. Geçici bir süre kullanılmak üzere alınmış. Kendi malı olmayan.

müşteb'ad, A. s. [bu'd'dan] Uzak görünen. Olacağı sanılmayan.

müşteban, A. s. [beyan'dan] Ortada olan. Açık, şüphe bırakmayacak biçimde anlaşılır.

müştebel, A. s. [bedel'den] Değiştirilmiş.

müştebdil, müştebdile, A. s. [bedel'den] Değiştiren.

müştebidd, müştebidde, A. s. [istibdad'dan] İstibdat yapan.

müştebiddane, A. be. [müştebidd-ane] Müştebitçe.

müştebşir, A. s. **1.** Müjde veren, muştulayan. **2.** Müjdeyle sevinen.

müştecab, müştecabe, A. s. [cevab'dan] Kabul edildiği cevabını alan. İsteddiği kabul olunan. • *Müştecab-üd-da've*, duası kabul olunan.

müştecer, A. s. [icare'den] Kiralanan şey.

müştecir, müştecire, A. s., a.

1. Bir şeyi kirayla tutan. **2.** Kiracı.

müşteclib, A. s. [celb'den] Kendine doğru çeken.

müştecmi, müştecmi'a, A. s. [cem'den] Toplanan. Toplayan.

müsted'a, A. s. [dava'dan] **1.** Dilenen, istenen. **2.** Dilekçeyle istenen. [ç. müsted'ayat].

müstedam, A. s. [devam'dan] Sürekli, sürüp giden.

müstedell, müstedelle, A. s. A. s. [delâlet'ten] Bir kanıtla tanıtılan. Kanıtla yakın bir ipucuyla anlaşılır.

müsted'i, müsted'ie, A. s., a. [dava'dan] Dilekçe veren kimse.

müstedill, müstedille, A. s. [delâlet'ten] Kanıtla tanıtılan.

müstedim, müstedime, A. s. [devam'dan] Devamlı, sürekli.

müstedir, müstedire, A. s. [devr'den] Daire biçiminde olan, dönüp dolaşan.

müştefad, A. s. [istifade'den] **1.** Kazanılmış. **2.** Anlaşılmış.

müştefhim, A. s. [fehm'den] Anlamak isteyen, soran.

müştefid, müştefide, A. s. Fayda gören, yararlanan.

müştefiz, A. a. [feyz'den] Feyz kazanan, feyizlenen.

müştefreşe, A. s. [fıraş'tan] Odalık.

müştefrig, müştefriga, A. s. [ferag'dan] Kusan.

müştefsir, müştefsire, A. s.

[tefsir'den] Soruşturup anlamak isteyen. Açıklanmasını, geniş anlatılmasını isteyen.

müstefti, müsteftiye, A. a. [fetva'dan] Bir müftüye başvurup bir konu hakkında fetva isteyen.

müstehabb, A. s. [habb'dan] 1. Sevilen, beğenilen. 2. Farz ve vacipten gayri sevaplı hareket.

müsteham, müstehamme, A. s. Şaşırması, hayran.

müstehas, A. s. Toprağın altında kalıp saklanmış (XIX. yüzyıl).

müstehasat, A. a. Fransızca *paleontologie* (taşıtbilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müstehasa, A. a. Fransızca *fossile* (fossil, taşıl) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müstehecen, müstehecene, A. s. [hücnat'ten] Ayıp, açık saçık.

müstehdif, A. s. [hedef'ten] Hedef tutan. Hedef tutulan.

müstehle, A. s. [helâk'ten] Yenip içilerek bitirilen.

müstehlik, müstehlike, A. s. [helâk'ten] Yiyip içerek bitiren. Tüketen. Tüketici.

müstehti, A. s. Biriyle eğlenen. Eğlenmek huyunda olan.

müstehtiyane, F. be. Eğlenecek, alaylı alaylı.

müstekin, A. s. Gizlenip saklı olan.

müstekmil, müstekmile, A. s. [kemal'den] Tam, olgun kılan, tamlayan.

müstekreh, müstekrehe, A. s. [kerabet'ten] İğrenç. [ç. müstekrehat].

müstekrih, A. s. İğrenen, tiksinen.

müstelezzat, A. a. Tadı alınacak şeyler.

müstelizz, müstelizze, A. s. [lezzet'ten] Tat alan. Tadına varan.

müstelzim, müstelzime, A. s. [lüzum'dan] Gereken, gerektiren.

müste'men, A. s. [emn'den] 1. Kendisine aman verilmiş olan. 2. Yabancı bir devlet ülkesinde oturan.

müstemend, müstmend, F. s. Biçare, zavallı, kederli [ç. müstemendan].

müstemendane, F. be. [müstemend-ane] Zavallıca, mahzunlukla.

müstemi, müstemî'a, A. s. [semi'den] Dinleyen, dinleyici. [ç. müstemî'in].

müstemidd, A. s. [meded'den] Yardım isteyen.

müste'min, müste'mine, A. s. [emn'den] Sığınan. Canını kurtarmak koşuluyla teslim olan.

müstemirr, müstemirre, A. s. [mürr'den] 1. Sürekli. 2. Sabit, köklü.

müstemirren, A. be. Sürekli, aralıksız.

müstemleke, A. s. Sömürge.

müstenbat, A. s. Zımnen anlaşılan.

müstenid, müstenide, A. s. [sened'den] 1. Bir şeye daya

nan. **2.** Bir kanıt ya da tanıtı olan. [ç. müstenidat].
müsteniden, *A. be.* Dayanarak, güvenerek.
müste'nif, müste'nife, *A. s.* Davasını istinaf eden. Birinci derecede mahkemedен onun daha üstüne baş vuran. [ç. müste'nifin].
müstenir, *A. s.* Nur alan, parlak.
müstenker, *A. s.* İnkâr edilmiş, yadsınmış.
müstenkif, *A. s.* Çekimser.
müstenkir, *A. s.* İnkâr eden, yadsıyan.
müste'nis, müste'nise, *A. s.* [üns'ten] Alışık, yabaniliği giderilmiş.
müstensih, müstensiha, *A. s.* [nesh'ten] **1.** Yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran. **2.** Şapirograf.
müsterah, *A. a.* **1.** Dinlenme yeri. **2.** Aptesane.
müsterak, *A. a.* [sirkat'ten] Çalınmış. Hırsızlama.
müsterca, *A. s.* [reca'dan] **1.** Umulan. **2.** Yalvarılan.
müsterha, müsterhi, *A. s.* Sarkık, gevşek.
müsterham, müsterhame, *A. s.* [rahm'den] Yalvarılan, birinin merhameti istenilen.
müsterhim, *A. s.* Yalvaran.
müsterhimane, *F. be.* [müsterhim-ane] Yalvarırcasına.
müsterih, müsteriha, *A. s.* [rahat'tan] Rahat eden, rahatlanan. • *Müsterih-ül-bâl*, içi, gönlü rahat.

müsterihane, *F. be.* [müsterihane] Rahatça, rahatlıkla.
müstes'ad, *A. s.* [sa'd'dan] Uğurlu sayılmış.
müstes'id, *A. s.* [sa'd'dan] Uğurlu sayan. Uğur sayan.
müsteskal, *A. s.* [sıklet'ten] Ağır ve soğuk görülüp soğuklukla karşılanan, böyle muamele gören.
müsteski, müsteskiye, *A. s.* [saki'den] **1.** İstiska illetine tutulmuş, karnına su dolmuş. **2.** Yağmur duasına çıkmış.
müteskıl, *A. s.* [sıklet'ten] İstiskal eden. Kovarcasına davranan.
müstesna, müstesnaiyye, *A. s.* **1.** Kural dışı. Başkalarına benzemeyen. **2.** Üstün. Benzerlerinden baskın. **3.** Ayrık.
müteş'ar, *A. s.* [şuur'dan] Bildirilen.
müteşar, *A. s.* [meşveret'ten] Kendisine iş danışılan.
müteşfi, *A. s.* [şifa'dan] Şifa, iyilik dileyen. Kendine baktıran.
müteşhed, *A. s.* Tanık tutulan, tanıtılarak gösterilen. [ç. müteşhedat].
müteşrik, müteşrika, *A. s.* [şark'tan] Doğu ülkeleriyle, en çok da dil ve yazınlarıyla uğraşan Batılı (bilgin), doğubilimci.
müsettir, *A. s.* [setr'den] Örtülü. Gizlenen.
müstevcib, müstevcibe, *A. s.* [vücub'dan] Layık. Kendi hakkında icap ettiren.

- müstevda'**, A. s. Emanet bırakılmış. Emaneti kabul eden.
- müstevdi'**, **müstevdi'a**, A. s. Emanet bırakan.
- müstevfa**, **müstevfi**, A. s. [vefa'dan] Yeter, yetiştir. Tam, mükemmel.
- müstevi**, **müsteviye**, A. s. 1. Düz, her yanı bir. 2. (Geo.) Düzlem.
- müstevli**, **müstevliye**, A. s. [veli'den] 1. Yönetimi altına alan, ele geçiren. 2. Yayılan, her yanı kaplayan. 3. Salgın.
- müstezadd**, **müstezadde**, A. s. [ziyade'den] 1. Artmış, çoğalmış. 2. (Ya.) Dizelerine aynı vezinde bir parça katılan köşük.
- müste'zin**, A. s. [izn'den] İzin isteyen.
- müstemend**. Bkz. müstemend.
- müsul**, A. a. (se ile) Huzura kabul edilme.
- müsül**, A. a. (se ile) [misal ç.] 1. Örnekler. 2. (Fel.) Eflatun'un *idees* (idealar) sözü karşılığı.
- müsvedde**, A. a. (sin ile) [sevad'dan] Beyaz edilmek üzere ilkin yazılmış yazı. [ç. müsveddat].
- muşa'**, A. a. (ayın ile) [şüyudan] 1. Yayılmış, herkese duyurulmuş. 2. Ortaklar arasında kullanılan, hisselerle ayrılmamış.
- müsaare**, A. a. [şiiir'den] Şiir söyleşme. Şiir yarışması.
- müşabehet**, A. a. [şebeh'ten] Benzeme. Benzeyiş. [ç. müşa-

behat].

- müşabihi**, **müşabihe**, A. s. [şebeh'ten] Benzer.
- müşacere**, A. a. [secer'den] Dövüşme. Kavga. [ç. müşacerat].
- müşafehat**, A. a. [müşafehe ç.] Konuşmalar. (Ed. Ce.): • *Müşafehat-i berr ü bâd; -hubb ü dâd; -kalb ü leb; -mevc ü şeb; -riyah.*
- müşafehe**, A. a. [şife'den] Ağız ağıza söyleşme. Karşılıklı konuşma.
- müşagabe**, A. a. Fransızca *eristique* (didişimcilik, eristik) karşılığı, (XX. yüzyıl).
- müşahed**, A. s. Görülen, görülmüş, gözlenmiş.
- müşahedat**, A. a. [müşr.hede ç.] Gözlemler. Gözle görülen şeyler.
- müşahede**, A. a. [şühud'dan] 1. Gözle görme. 2. (Tas.) Tanrı âlemini görme.
- müşahhas**, **müşahhasa**, A. s. [şahs'tan] 1. Şahıs suretine girmiş. 2. Şahıs belirtilmiş, tanınmış. 3. Ayırt edilmiş. 4. Çeşidi anlaşılmalı. 5. Somut.
- müşahhasat**, A. a. [müşahhas ç.] Fransızca *sciences concretes* (somut bilimler) karşılığı (XX. yüzyıl).
- müşahhis**, A. s. [şahs'tan] 1. Ayıran. 2. Hastalığın adını koyan.
- müşahid**, A. s. [şühud'dan] Gözle gören. Gözcü. [ç. müşahidîn].
- müşakıl**, A. s. [şekl'den] Baş-

ka bir şeye uygun olan, onu andıran.

müşar, A. s. İşaret olunan. İşaretle gösterilen. • *Müşarün bilbenan*, parmakla gösterilen.

müşarebe, A. a. [şürb'den] Birlikte içme.

müşareket, A. a. [şirket'ten] 1. Bir işte başkalarıyla birlikte bulunma. 2. Ortaklık. 3. (Dilb.) İşteşlik. [ç. müşarekât].

müşareze, A. a. Çekişme. Geçimsizlik.

müşarik, A. s., a. [şirket'ten] 1. Bir işte birlikte bulunan. 2. Ortak.

müşariz, A. s. Çekişen.

müşarünileyh, A. s. İşaret olunan, adı geçen. Tanzimat'tan sonra rütbelere belirtildiği zaman en yüksek dereceler için bu söz kullanılmıştır.

müşa'sa', **müşa'sa'a**, A. s. [şaa'dan] 1. Parlayan, parıldayan. 2. Gürültülü, patırtılı, suntuurlu.

müşateme, A. a. [şetm'den] Sövüşme, atışma. [ç. müşatemat].

müşavere, A. s. [meşveret'ten] İki ya da daha fazla kişi arasında, danışma.

müşavir, **müşavire**, A. s. [meşveret'ten] Danışılan, danışman.

müşayaa, A. a. 1. Birbiriyle dostluk etme.

müşbi', A. s. (*ayın* ile) Doyuran.

müşebba', **müşebba'a**, A. s. [şibi'den] 1. Doymuş, tok. 2.

Fransızca *sature* (doyuk) karşılığı.

müşebbeh, **müşebbehe**, A. s. [şebeh'ten] Benzetilen.

müşebbek, A. a. [şebek'ten] Ağ ve kafes gibi örülmüş olan.

müşebbihe, A. a. (Fel.) Fransızca *anthropomorphisme* (insanbiçimcilik, antropomorfizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

müşedded, **müşeddede**, A. s. [şiddet'ten] 1. Kuvvetlendirilmiş, şiddeti artırılmış. 2. Keskinleşmiş, şiddet peyda etmiş. 3. (A. Dilb.) Şeddeli.

müşeddid, **müşeddide**, A. s. [şiddet'ten] 1. Kuvvet veren, şiddetlendiren. 2. Azdıran, azdırıcı.

müşeddide, A. a. (Fiz.) Fransızca *amplificateur* (yükselteç) karşılığı, (XX. yüzyıl).

müşekkek, A. s. [şekk'ten] Şüphesi olan. Kuşkulu.

müşekkel, **müşekkele**, A. s. [şekl'den] 1. Şekil ve kıyafeti yerinde. Yalnız kılığı mükemmel olan. 2. İri, kocaman, şekli gösterişli.

müşemma', A. a. 1. Balmumu-na batırılmış. 2. Muşamba.

müşemmes, A. s. [şems'ten] Güneşe serilmiş, çok güneşli.

müşemmis, **müşemmise**, A. s. [şems'ten] 1. Güneşe seren, güneşlendiren. 2. Güneşe tapan.

müşennef, A. s. Küpe takılmış, küpeyle süslenmiş.

müşerref, **müşerrefe**, A. s. [şeref'ten] Şereflenmiş.

müşerrez, *A. s.* Şirazesî olan.
müşerrih, **müşerriha**, *A. s.* [şerh'ten] Teşrih yapan. Fransızca *anatomiste* (yapıt bilimci) karşılığı [ç. müşerrihîn].
müşevvek, *A. a.* [şevk'ten] Dikenli. Diken biçiminde sivri.
müşevveş, **müşevveşe**, *A. s.* Karışık, karmakarışık.
müşevvik, **müşevvika**, *A. s.* [şevk'ten] Teşvik eden. İstek artıran. [ç. müşevvikîn].
müşeyyed, **müşeyyede**, *A. s.* Yükseltilmiş, sağlamlştırılmış.
müşfik, **müşfika**, *A. s.* [şefkat'ten] **1.** Acıyan. **2.** Seven.
müşfikane, *F. be.* **1.** [müşfikane] Acıyarak. **2.** Ana baba sevgisi gibi.
müş'ir, **müş'ire**, *A. s.* [şuur'dan] Bildiren, haber veren.
müşir, *A. s.* [şuur'dan] **1.** Emir ve işaret eden. **2. a.** Mareşal. [ç. müşiran].
müşk, *F. a.* Mis. • *Müşk-i bid*, sultani söğüt, acemsöğüdü.
müşkbar, *F. s.* [müşk-bar] Mis yağıdır.
müşkbû, *F. s.* [müş-bû] Mis kokulu.
müşkefşan, *F. s.* [müşk-efşan] Mis saçan.
müşkfam, *F. s.* [müşk-fam] Mis renginde, kara.
müşkfürüş, *F. a.* [müşk-fürüş] Mis satan. [ç. müşkfürüşân].
müşkil, **müşkile**, *A. s.* [sekliden] Zor, güç, çetin.
müşkilât, *A. a.* [müşkil ç.] Çözülmesi, sona erdirilmesi güç işler.

müşkilküşa, *F. s.* [müşkil-küşa] Güç işleri sona erdiren, bitiren.
müşkilpesend, *F. s.* [müşkil-pesend] Güç beğenir, bir şey beğenmez. Her şeye bahane bulur. [ç. müşkilpesendan].
müşkilpesendane, *F. be.* [müşkil-pesend-ane] Bir şey beğenmeyen adama özgü ve layık biçimde.
müşkilter, *F. s.* [müşkil-ter] Çok güç.
müşkin, **müşgin**, *F. s.* **1.** Mis kokulu. **2.** Kara renkli.
müşksâ, *F. s.* [müşk-sâ] Misk gibi.
müşmeiz, **müşmeize**, *A. s.* [işmizaz'dan] Yüzünü buruşturan, iğrenen.
müşrif, *A. s.* [şeref'ten] **1.** Etrafa bakan. Etrafı gören. **2.** Bir hal almaya yaklaşmış olan. **3.** Yüz tutmuş. • *Müşrif-i harap*, harap olmaya yüz tutmuş, neredeyse yıkılacak.
müşrik, *A. s., a.* [şirk'ten] Tanrı'ya ortak koşan. Birden fazla Tanrı inancında olan. [ç. müşrikîn].
müştagil, **müştagille**, *A. s.* [şugl'den] Bir işle uğraşan.
müştail, **müştaille**, *A. s.* [şu'l'den] Yanmış, tutuşmuş. Alev almış, alevlenmiş.
müştak, *A. s.* [şevk'ten] **1.** Özleyen. **2.** Göreceği gelmiş olan. **3.** Can atan.
müştakane, *F. be.* [müştakane] Çok istekle, can atarak.
müştakk, **müştakka**, *A. s.*

[şakk'tan] Türemiş, türeme.
müştakkat, *A. a.* [müştakk ç.] Müştaklar. Türemeler.
müştebih, **müştebihe**, *A. s.* Şüphelenen. Şüpheci.
müştedd, **müştedde**, *A. s.* Şiddetlenmiş.
müştefi, *A. s.* [şifa'dan] iyileşmiş.
müşteha, *A. a.* [iştiha'dan] istenen. [ç. müşteheyyat].
müştehi, **müştehiyye**, *A. s.* [şehvet'ten] İştahı olan, isteyen.
müştehir, *A. s.* [şöhret'ten] Ünlü. Adlı sanlı.
müştekâ, *A. s.* [şekva'dan] **1.** Şikâyet olunan. **2.** Sızlanma. Yakınma.
müşteki, **müştekiyye**, *A. s.* [şekva'dan] Şikâyet eden, yakınan.
müştemel, *A. s.* [şümul'den] Bir şeyin içinde bulunan, bir şeyin havi olduğu, kapsanan.
müştemil, *A. s.* [şümul'den] Saran, kavrayan, kapsayan.
müştemilât, *A. a.* [müştemil ç.] Bir şeyin meydana geldiği parçalar, içinde bulunan ona bağlı şeyler. Eklentiler.
müştera, *A. s.* [şira'dan] Parayla alınmış.
müşterek, **müştereke**, *A. s.* [şirk'ten] İki ya da daha çok kişi arasında kullanılan. Ortaklaşa kullanılan.
müştereken, *A. be.* Ortak olarak, ortaklaşa.
müşteri, *A. a.* [şira'dan] **1.** Satın alan. **2.** Tüccar ya da es-

nafla alışverişte olan. **3.** İstekli. [ç. müşteri'n].

Müşteri, *A. a.* Jüpiter. Münecimler buna, *Sa'd-i ekber*, ya da *Kadı-i felek* derlerdi. Bütün iyi huylar bunun niteliklerindedir.

müt'a, *A. a.* Geçici nikâh.

mütabaat, *A. a.* [teb'den] Birine tâbi olma, arkası sıra gitme. Uyma.

mütalaa, *A. a.* [tulû'dan] **1.** Bir işi etraflı ve iyice düşünme. **2.** Bir iş hakkında meydana gelen düşünce ve oy. **3.** Okuma.

mütali', *A. s.* [mütalâa'dan] Okuyan. [ç. mütali'n].

mütareke, *A. a.* [terk'ten] Savaşa iki tarafça geçici bir zaman için ara verilmesi, bırakma.

müteabbid, **müteabbide**, *A. s.* [ibadet'ten] Tanrı'ya kulluk ve ibadet eden.

müteabbis, *A. s.* Suratını ekşiten.

müteaccib, *A. s.* [ucb'dan] Şaşakalan. Şaşan.

müteaccibane, *F. be.* [müteaccib-ane] Şaşarak, şaşkın bir halde.

müteaddi, **müteaddiye**, *A. s.* [udvan'dan] **1.** Saldıran. **2.** (Dilb.) Geçişli.

müteaddid, **müteaddide**, *A. s.* **1.** Birkaç tane olan. **2.** Türlü türlü, birçok, birkaç.

müteaffin, *A. s.* [ufunet'ten] Kokmuş. Bozulup fena kokan, çürük, çürümüş.

müteahhid, *A. s.* [ahd'den] Bir

- işi üzerine alan.
- müteahhir, müteahhire**, A. s. [ahar'dan] Sonra gelen, sonraki. [ç. müteahhirîn].
- müteâhid**, A. s. Antlaşanlardan her biri, antlaşmacı.
- müteakıb**, A. s. [akab'dan] **1.** Sırayla birinin arkasından gelen. **2.** Adından gelen. Arkası sıra gözüken.
- müteakıben**, A. be. Ardı sıra, arkası sıra.
- müteakıd**, A. s. Aralarında anlaşma olanlardan her biri.
- müteal, mütaal**, A. s. [ulüvv'den] Yüce, yüksek.
- müteali**, A. s. [ulüvv'den] Yükselen, yüksek olan.
- müteallik**, A. s. [alâka'dan] **1.** Asılı, bağlı. **2.** İlgili, dair.
- müteallikat**, A. a. [müteallik ç.] **1.** Yakın kimseler. Akraba. **2.** (Dilb.) Bir tümcenin anlamını bütünleyen ve açıklayan sözcükler.
- müteallim, müteallime**, A. s., a. [ilm'den] Bilgi öğrenen. Okuyan, öğrenci.
- müteami, müteamiyye**, A. s. Görmezlikten gelen.
- müteammid, müteammide**, A. s. [amd'den] Bilerek, tasarlayarak yapan. • *Gayr-ı müteammid*, tasarlamadan yapan.
- müteammik**, A. s. Derinleşen, derine giden.
- müteammim, müteammime**, A. a. [umum'dan] Yaygın, yayılmış.
- müteannid**, A. s. [inad'dan]

- İnat eden. Direnen.
- mütearef**, A. s. Herkesin bildiği, ünlü.
- müteanz, müteanza**, A. s. Birbirine karşıt olan. [ç. mütearızîn].
- mütearif**, A. s. **1.** Birbirini tanıyan, tanışan. **2.** Bilinir.
- mütearife**, A. a. **1.** Tanıtlanması gerekmeyen söz. **2.** Aksiyom, belit.
- mütearrız, mütearrıza**, A. s. Saldıran. Başkasının hak ve sınırına geçen. [ç. mütearrızîn].
- mütearri**, A. s. Soyunan, çıplak olan.
- mütearrib, mütearribe**, A. s. Aslında Arap olmayıp, sonradan Araplaşmış.
- mütearrif**, A. a. [taarrüf'ten] Bir nesneyi araştırarak bilen.
- müteassif**, A. s. **1.** Doğru yoldan sapan. **2.** Yolsuzluk eden.
- müteassir**, A. s. [üsr'den] Güç, çetin. Zor, zahmetli.
- müteayyin, müteayyine**, A. s. [ayn'dan] **1.** Belli olmuş. Karar verilmiş. **2.** İleri gelenlerden. [ç. müteayyinan].
- müteayyiş**, A. s. [ayş'ten] Yiyip içen, geçinen.
- müteazzı**, A. s. [uzuv'dan] Fransız *organise* (örgütlü, örgütlenmiş) karşılığı (XX. yüzyıl).
- müteazzım, müteazzıma**, A. s. [azamet'ten] Büyüklük satan, kibirli, azametli.
- müteazzir, müteazzire**, A. s. [özr'den] **1.** Özürlü, özrü olan. **2.** Güç, zor. Meydana

gelmesi kolay olmayan.
mütebadil, mütebadile, A. s. [bedel'den] **1.** Birbirinin yerine geçebilen, nöbetle değişen. **2.** (Geo.) Karşılıklı.
mütebadir, mütebadire, A. s. [büdur'dan] Görünen, çıkan.
mütebahhir, A. s. [bahr'dan] Bilgisi deniz gibi engin olan. [ç. mütebahhirin].
mütebahhir, A. s. [buhar'dan] Buharlaşan, buğu haline gelen, dumanı çıkan.
mütebaid, mütebaide, A. s. [bu'd'dan] Uzaklaşan.
mütebakı, mütebakıye, A. s. [beka'dan] Geri kalan. Artan.
mütebaki, A. s. [bükâ'dan] Ağlar gibi olan, yalandan ağlayan.
mütebariz, A. s. [büruz'dan] Görünen. Belli olan, belirgin.
mütebasbıs, A. s. Yaltaklanan.
mütebasbısane, F. be. [mütebasbıs-ane] Yaltaklanarak.
mütebassır, A. s. [basar'dan] Dikkatle bakan, iyice düşünen. Basiretli. [ç. mütebassıran].
mütebassırane, F. be. [mütebassır-ane] İyice düşünerek, basiretlice.
mütebayın, mütebayine, A. s. [beyn'den] **1.** Karşıt. **2.** Birbirine karşıt.
mütebeddil, A. s. [bedel'den] Değişmiş, başka türlü olmuş.
mütebellir, A. s. [billur'dan] **1.** (Kim.) Billurlaşmış. **2.** Belirgin, belirmiş.

müteberrik, müteberrike, A. s. [bereket'ten] Uğurlu, mübarek.
mütebessim, A. s. [besm'den] **1.** Gülümseyen, güler. **2.** Sırıtan, yılık.
mütebessimane, A. s., be. [mütebessim-ane] Gülümseyerek, gülerek.
mütebeyyin, mütebeyyine, A. s. [beyan'dan] Meydana çıkmış. Tanıtlanmış.
mütecahil, mütecahile, A. s. [cehl'den] Bilmezlikten gelen. Bilmez görünen.
mütecahilâne, F. be. [mütecahil-ane] Bilmezlikten gelerek, bilmiyor görünerek.
müteca'id, A. s. [ca'd'den] Kıvrıkcık, kıvrak.
mütecanib, mütecanibe, A. s. Sakınan. Çekingen.
mütecanis, mütecanise, A. s. [cins'ten] **1.** Bircinsten olan, türdeş. **2.** (Fel.) Bağdaşık. **3.** (Fiz.) Homogen, biryapımlı. **4.** (Dilb.) Eşsesli, sesteş.
mütecasir, mütecasire, A. si. [cesaret'ten] Küstah. Sağı solu düşünmez.
mütejavir, mütejavire, A. s. [civar'dan] Civarda bulunan komşu. [ç. mütejaviran].
mütejaviz, A. s. [cevaz'dan] **1.** Geçen, aşan. **2.** Sarkıntılık eden. **3.** Saldırgan. **4.** Fazla, artık, çok.
mütecebbir, mütecebbire, A. s. [cebr'den] Zorba. Zorbalıkla iş gören.
müteceddid, müteceddide,

A. s. [cedid'den] Yenilenen.
mütecehhiz, A. s. [cihaz'dan] Donanmış.
mütecellî, A. s. [cilâ'dan] **1.** Görünen. Ortaya çıkan. **2.** Parlak.
mütecellid, mütecellide, A. s. İnatçı ve direnici olan.
mütecellidane, F. b. [mütecellid-ane] İnatla, direnerek.
mütecemmi', mütecemmi'a, A. s. [cem'den] Toplanmış, birikmiş, yığılmış.
mütecemmil, mütecemmile, A. s. [cema'l'den] Bezenmiş, süslenmiş. Donanmış.
mütecennin, mütecennine, A. s. [cin'den] Delirmiş, çıldırmış.
mütecerrid, mütecerride, A. s. [mücerred'den] Tek kalmış, tek başına olan.
mütecessid, A. s. [cesed'den] Vücut peyda eden.
mütecessim, mütecessime, A. s. [cism'den] Cisimlenen. Gözle görünen.
mütecessis, mütecessise, A. s. [ces'ten] **1.** Yoklayan. **2.** Gizli şeyleri öğrenmeye çalışan. **3.** Meraklı.
mütecessisane, F. be. [mütecessis-ane] Gizli şeyleri öğrenmeye çalışarak, merakla.
mütecezzi, A. s. [cüz'den] **1.** Paralanan, parça parça ayrılan. **2.** (Coğ.) Ufalanmış.
mütedahil, mütedahile, A. s. [dühul'den] **1.** Birbirine geç-

miş, karışmış. **2.** Biri işlemişken henüz ödenmemiş (maaş).
mütedair, A. s. [devr'den] Dair, müteallik. İlişik, ilişkin, için, dolayı, üzerine.
mütedavi, A. s. [deva'dan] Kendi kendine ilaç yapan ve bakan.
mütedavil, mütedavile, A. s. Tedavül eden, sürümde olan. Geçen, kullanılan. Alınıp verilen.
mütedenni, mütedenniye, A. s. Gerileyen. Geri giden. Aşağılayan.
mütederric, mütederrice, A. s. Basamaklı, basamak basamak, dereceli.
mütederris, A. s. Ders alan.
mütedeyyin, mütedeyyine, A. s. [din'den] Dine bağlı, din işlerini sıkı güden.
mütedarik, A. s. [derk'ten] **1.** Yetişip ulaşan. **2.** (Ya.) Mütefâilün (..—.—) vezni.
müteeddib, müteeddibe, A. s. [edeb'den] Edep öğrenen, terbiye olunan.
müteehhib, A. s. Kendi kendini hazırlayan.
müteehhil, müteehhile, A. s. [ehl'den] Evlenmiş, evli.
müteekkid, A. s. [ekid'den] Tekrarlanan. Sağlamlaşan.
müteellif, A. s. [ülfet'ten] Ülfet edinir. Alışmış, alışkan.
mütellim, müteellime, A. s. [elem'den] **1.** Elemlî, acılı. **2.** Acıyan. Ağrıyan. **3.** Huzursuz.
müteemmil, müteemmile, A. s. [emel'den] Düşünen, dalgın.

müteemmim, A. s. 1. Teyemmüm eden. 2. Emniyette olan.

mütenni, **mütenniye**, A. s. Ağır davranan. Acele etmeyen.

müteessif, **mütessife**, A. s. [esef'ten] Eseflenen. Acıklanan. Tasa eden.

müteessir, **müteessire**, A. s. [eser'den] 1. Hüzünlü, kederli. 2. Başkasının acısıyla acıklanma. 3. (Ruhb.) Duygulanmış.

müteeyyid, A. s. [teyyid'den] Kuvvetlenen. Teyyüt eden, teyyit edici, doğrulayıcı.

müteezzi, A. s. [eza'dan] İncinen, sıkılan.

mütefahhis, **mütefahhisa**, A. s. [tefahhus'tan] Araştıran. Sorup inceleyen.

mütefahhir, **mütefahhire**, A. s. [fah'r'den] Övünen.

mütefahhirane, F. be. [mütefahhir-ane] Övünerek, kurularak.

mütefahir, **mütefahire**, A. s. [fah'r'den] Övünen, kurumlanan.

mütefahiş, A. s. 1. Fahiş söz söyleyen. 2. Fahiş iş işleyen.

mütefakkih, A. s. [fikh'tan] Fıkıh bilgisini, fıkıhla uğraşan.

mütefakkid, A. s. Araştırıp soran.

mütefavit, **mütefavite**, A. s. [fevt'ten] Farklı, çeşitli. Aralarında fark olan.

mütefavvız, A. s. 1. Üstüne alan. 2. Mal sahibi olan.

mütefazıl, A. s. [fazl'dan] Bilgi ve fazilet yarışına çıkan.

mütefecci, A. s. Acıklanan, acınan.

mütefeccir, A. s. [fecd'den] Açılan, görünen.

mütefehhim, A. s. Kavrayan, anlayan.

mütefe'il, A. s. [fal'dan] 1. Fala açan, fala bakan. 2. Hayra yoran, uğur sayan.

mütefekkik, A. s. [fek'ten] Alıklığından ötürü her zaman dalgın, sersem.

mütefekkir, **mütefekkire**, A. s. [fikir'den] 1. Düşünen, dalgın. 2. Düşünceli. [ç. mütefekkiri'n].

mütefelsif, A. s. [felsefe'den] Filozoflaşan. Filozofi yapan.

mütefennin, **mütefennine**, A. s. [fen'den] Bilgin. Teknik bilgisi olan, teknikle uğraşan.

müteferri, **müteferri'a**, A. s. [fer'den] 1. Dallanan. Bir kökten ayrılan. 2. Bir temel ve kökle ilgili olan.

müteferric, A. s. Gezinen. Gezip eğlenmeye giden.

müteferrid, **müteferride**, A. s. [ferd'den] 1. Tek ve تنها. Çekilip yalnız kalmış. 2. Başkaldıran. Kendi başına yönetilen.

müteferrih, **müteferriha**, A. s. [ferah'tan] Ferahlanan, içi açılan.

müteferrik, A. s. [fark'tan] Ayrılmış, dağılmış. • *Müteferrik-ul-vüreykat-i ke'siye*, (Bitb.) ayırı çanakyapraklılar.

müteferrika, A. a. 1. Çeşitli küçük harcamalar için olan para. 2. (Eski)Padişahın, vezirle-

rin, sadrazamın buyruklarını götüren kimse.

müteferriş, müteferrişe, A. s. A. s. [feraset'ten] Anlayan. Anlayışlı.

mütefessih, mütefessiha, A. s. [tefessüh'ten] Kokmuş.

mütefevvik, mütefevrika, A. s. [fevk'ten] Üste gelen. Üstün.

mütegabın, mütegabine, A. s. [gabn'den] Birbirini aldatan.

mütegafil, mütegafile, A. s. [gaflet'ten] Gafil gibi davranan.

mütegalib, mütegalibe, A. s. [galebe'den] Zorba. [ç. mütegalibin].

mütegalibane, F. be. [mütegalib-ane] Zorbaca. Zorbalıkla.

mütegalibe, A. a. Zorla bir idare ele geçirmiş. Zorba takımı. Derebeyleri.

mütegarrib, A. s. [gurbet'ten] Gurbete çıkan.

mütegayır, mütegayire, A. s. 1. Değişik. 2. Karşıt.

mütegayyib, A. s. [gayb'den] Kaybolan. Görünmez olan.

mütegayyir, mütegayyire, A. s. [gayr'den] 1. Değişmiş, başkalaşmış. 2. Bozulmuş. Bozuk.

mütehabb, mütehabbe, A. s. [hubb'dan] Sevişen. Birbirine dost olan. • *Düvel-i mütehabbe*, dost devletler.

mütehaccir, mütehaccire, A. s. [hacer'den] Taş haline geçmiş, taş olmuş.

mütehaci, mütehaciye, A. s.

[hicv'den] Birbirini hicveden, yeren.

mütehacim, mütehacime, A. s. [hücum'dan] Birbirine saldıran. Saldıran, hücum eden.

mütehaddi, A. s. [hud'a'dan] Bilerek aldanan.

mütehaddib, A. s. Kambur olan, kamburlaşan.

mütehaddid, A. s. Hızla aşağı inen.

mütehaddir, mütehaddire, A. s. Örtünen, bürünen. Perde ehli, namuslu.

mütehaddis, mütehaddise, A. s. [hudus'tan] Meydana gelen, yoktan var olan.

mütehaffız, A. s. [hıfz'dan] Korunup sakınan.

mütehaffit, A. s. Bir şey üzerine istekle saldıran.

mütehakkık, mütehakkıka, A. s. [hak'tan] Doğruluğu ortaya çıkan. Gözle görünür hale gelen.

mütehakkim, mütehakkime, A. s. [hükm'den] Hâkimlik tanınan. Hâkim ve amir kesilen.

mütehalhil, A. s. Açılıp parçalara ayrılmış olan. Kabarmış, kabartılmış olan.

mütehalif, mütehalife, A. s. [hulf'ten] Birbirine uymayan.

mütehalik, mütehalike, A. s. [helâk'ten] Kendini tehlikeye atacak denli istekli bir işe koşan.

mütehalikâne, F. be. [mütehalik-ane] Büyük bir çabuklukla.

mütehalli, mütehalliye, A. s. 1. Donanmış, süslenmiş, be-

zenmiş. **2.** İyi nitelikleri olan.
mütehallif, mütehallife, A. s.
 Değişebilir, değişken.
mütehallik, mütehallika, A. s.
 [hulk'tan] Bir huy kazanmış.
mütehallil, mütehallile, A. s.
 [hall'den] **1.** Erimiş. **2.** Çözül-
 müş.
mütehallim, A. s. [hilm'den] **1.**
 Yalandan yumuşak huylu gör-
 rünen. **2.** (Ana.) Meme gibi
 yuvarlaklaşan. Memeleşen.
mütehallis, mütehallise, A. s.
 [halâs'tan] **1.** Kurtulmuş. **2.**
 Nazımda takma bir adı olan.
mütehamık, mütehamıka, A. s.
 [humk'tan] Kendini ahmak
 gibi gösteren.
mütehami, A. s. Sakınan, ken-
 dini koruyan.
mütehammık, A. s. [humk'
 tan] Ahmaklaşan. Ahmak gi-
 bi konuşan ya da davranan.
**mütehammız, mütehammı-
 za, A. s.** [humz'dan] Ekşiyen.
mütehammil, mütehammile, A. s.
 [haml'den] Dayanabilen.
 Yüklenebilen, çeken.
müteharib, müteharibe, A. s.
 [harb'den] Savaş yapanlardan
 her biri.
müteharrik, müteharrike, A. s.
 [hareket'ten] **1.** Kimildanan.
 Oynayan. **2.** (Arap abecesi)
 Harekesi olan (harf). **3.** (Fel.,
 Fiz.) Hareketli. • *Müteharrik*
bizzat, otomobil, otomat.
müteharriş, A. s. İrkitilmiş.
müteharrişiyet, A. a. İrkitil-
 me.
mütehasım, mütehasıma, A.

s. [hasm'dan] **1.** Karşılıklı düş-
 manlık eden. **2.** Karşılıklı da-
 va eden.
mütehassıl, mütehassıla, A. s.
 [husul'den] Vücut bulan, hu-
 sule gelen.
mütehassın, mütehassına, A. s.
 [hısn'dan] Kaleye kapanmış.
mütehassıs, mütehassısa, A. s.
 [husus'tan] **1.** Bir şeye ay-
 rılmış. Ayrı bir işte kullanılan.
2. Bir işin bir dalını çok iyi bi-
 len. Uzman.
mütehassir, mütehassire, A. s.
 [hasr'den] Pıhtılanmış.
mütehassir, A. s. [hasret'ten]
 Hasret çeken. Özleyen.
mütehassis, mütehassise, A. s.
 [hiss'ten] Duygusu çok, pek
 duygulu.
mütehaşi, mütehaşi'a, A. s.
 (hı, ayın ile) [huşu'dan] Huşu
 ile eğilen.
mütehaşi, mütehaşiye, A. s.
 (ha ile) Korkup çekinen.
mütehaşşı, A. s. [huşu'dan]
 Kendini alçak tutan, alçakgö-
 nüllü.
mütehaşşib, A. s. [haşeb'den]
 Odunlaşan, odunlaşmış.
mütehaşşid, mütehaşşide, A. s.
 Yardım için koşuşup toplā-
 nan.
mütehattı, A. s. **1.** Atlayıp ge-
 çen. **2.** Hata işleyen, yanılan.
mütehattır, A. s. [hatur'dan]
 Hatırına getiren, hatırlayan.
mütehattim, mütehattime, A. s.
 [hatm'den] Gerekli. Mut-
 laka olacak.
mütehavin, A. s. [hevn'den]

İşinde gevşek ve kayıtsız olan.
mütehavvil, mütehavvile, A. s. [havl'den] **1.** Değişmiş. Başka durum haline gelmiş. **2.** Çabuk değişen. Bir halde kalmayan. **3.** (Mat.) Değişken.
mütehayvil, mütehayvile, A. s. [hayal'den] Hayal kuran. Dalgın, hayale dalmış.
mütehayvile, A. s. [hayal'den] Fransızca *imagination* (imgelen) karşılığı (XX. yüzyıl).
mütehayyir, mütehayyire, A. s. [hayret'ten] Şaşmış, şaşır-mış. Ne yapacağını bilmez.
mütehayyirane, F. be. [mütehayyir-ane] Şaşkınca. Şaşkın şaşkın.
mütehayyiz, mütehayyize, A. s. [hayyiz'den] **1.** Bir yer tutan. **2.** Önem sahibi, ileri gelen. [ç. mütehayyizan].
mütehazzir, A. s. [hazer'den] Dikkatli davranan, sakınan.
mütehecci, mütehecciyeye, A. s. [heca'dan] Heceleyen.
müteheddi, A. s. **1.** Doğru yola giren, hidayete eren. **2.** Armağan veren.
mütehekkim, mütehekkime, A. s. [tehekküm'den] Alay eden. Öfkeyle alay eden.
mütehevvir, mütehevrire, A. s. [tehevür'den] Gözü dumanlı, coşkun. Kızgınlıktan sonunu düşünmeden saldıran.
mütehevvirane, F. be. [mütehevvir-ane] Son derece kızgınlık sonunda düşünmeden saldırarak, coşkunlukla.
müteheyi', A. s. Hazırlanmış,

hazır.
müteheyyci, müteheyycice, A. s. [heyecan'dan] Heyecana gelmiş. Coşkun. Savruk.
mütehezziz, mütehezzize, A. s. Titreyen, zıngırdayan.
mütekabbız, mütekabbıza, A. s. [kabz'dan] Toplanan, buruşan. Çekilen.
mütekabbil, mütekabbile, A. s. [kabal'den] Kabul eden, üstüne alan.
mütekabil, mütekabile, A. s. [kabl'den] **1.** Karşılıklı, biri öbürünün karşısında olan. **2.** (Mat.) Yöndeş, karşılıklı. **3.** (Mat.) Karşıt.
mütekabilen, A. s. (Mat.) Karşıt olarak.
mütekabiliyyet, A. a. **1.** Karşılıklı davranış. **2.** (Fel.) Karşılık.
mütekaddim, mütekaddime, A. s. [kidem'den] **1.** Önde bulunan. Baştaki. **2.** Geçmiş, eskimiş. **3.** Sunulan.
mütekaddimîn, A. a. Eski insanlar. Eskiler.
mütekaddis, A. s. [kuds'ten] Kutsal olan, aşırı temiz.
mütekâfil, A. s. **1.** Yapmayı üstlenmiş. **2.** Kefil olmuş.
mütekaid, A. s. [kuud'dan] Emekli. [ç. mütekaidîn].
mütekallid, A. s. **1.** Boynuna takan. **2.** Kuşanan. **3.** Üstüne alınan. Tavır takınan.
mütekallil, A. s. [kalil'den] Azalan, azalmış olan.
mütekallis, mütekallise, A. s. [tekallus'tan] Gerilen, kasılan.

Gerilmiş, kasılmış.
mütekâmil, mütekâmile, A. s. [kemal'den] Olgun.
mütekarib, mütekaribe, A. s. [kurb'dan] 1. Yakın. Birbirine yakın olan. 2. (Ya.) Dört feülün (..—) yinelenen vezin. 3. (Mat.) Yakınsak.
mütekarrib, mütekarribe, A. s. [kurb'dan] Yaklaşan. Yaklaşmaya çalışan. [ç. mükarribîn].
mütekarrih, mütekarriha, A. s. [karh'tan] 1. Yaralı, çibanlı. 2. Cerahatli (yara, çiban).
mütekarrir, A. s. [karar'dan] Takarrür eden. Kararlaştan. Yerleşip kuvvet bulan.
mütekâsif, mütekâsife, A. s. [kesafet'ten] Sıklaşmış, koyulaşmış, yoğunlaşmış.
mütekâsil, mütekâsille, A. s. [kesl'den] Üşenen, gevşek.
mütekâsiliyye, A. a. Bu dünyaya gelmek can beslemek içindir, başka bir şey yoktur, diye her şeyi bırakıp dilencilik ederek dolaşır, her ne bulursa yer bir tarikat.
mütekâsir, mütekâsire, A. s. [kesret'ten] 1. Çok, çoğalmış. 2. (Ya.) Aruz ölçüsü.
mütekatı', mütekatı'a, A. s. [kat'dan] 1. Birbirini kesen, birbirinin üstünden geçen. 2. (Geo.) Kesişen, birleşen.
mütekatır, mütekatıra, A. s. [katre'den] Katre katre dökülen. Damlayan.
mütekattı', mütekattı'a, A. s. [kat'dan] 1. Biteviye olmayan, kesik. 2. (Coğ., Fel.) Kesikli.

mütekavvis, mütekavvise, A. s. [kavs'ten] Yay gibi eğri. Eğrilmiş, bükülmüş.
mütekayyid, A. a. [kayd'den] Dikkatli davranan.
mütekayyih, mütekayyiha, A. s. [kih'ten] Irinli, cerahat bağlamış.
mütekazı, A. s. [tekaza'dan] Takaza eden. Borçluyu ödeme için sıkıştıran.
mütekebbir, mütekebbire, A. s. [kibr'den] Kibirli, ululuk satan.
mütekebbirane, F. be. [mütekebbir-ane] Kibirli kibirli. Azametle.
mütekeddir, A. s. [keder'den] 1. Kederli. 2. Bulanık.
mütekeffil, mütekeffile, A. s. [kefalet'ten] Kefil olan.
mütekellif, mütekellife, A. s. [külfet'ten] Külfetli, zahmetli iş tutan.
mütekellim, mütekellime, A. s. [kelâm'dan] 1. Söyleyen, söz eden. 2. (Dilb.) Birinci kişi. 3. Nutuk söyleyen.
mütekellimîn, A. a. İlm-i kelam bilginleri. İslam inançlarının incelikleriyle uğraşanlar.
mütekellis, A. s. [kils'ten] Kireçleşmiş, kireçlenmiş.
mütekemmil, mütekemmile, A. s. [kemal'den] Olgunlaşan. Eksiği kalmayan.
mütekemmin, A. s. [kemin-den] Pusuya yatmış, pusu tutmuş olan.
mütekerrir, mütekerrire, A. s. [kere'den] Tekerrür eden, bir-

den çok yinelenen.
mütekessir, A. s. [kesr'den] Kırılan. Parçalanın.
mütekessir, A. s. [kesret'ten] Çoğalan, artın.
mütekevvın, mütekevvine, A. s. [kevn'den] Vücuda gelen, oluşın.
mütelâffız, A. s. [lafz'dan] Bir sözü ağızından çıkaran, söyleyen.
mütelâfi, mütelâfiye, A. s. Kaybettiği bir şeye karşı başka bir şey kazanan.
mütelâhık, mütelâhıka, A. s. [luhuk'tan] Birbiri arkasından gelen. Birbiri ardında yetişip birleşen.
mütelâhi, mütelâhiye, A. s. [levh'den] Sazla, oyunla uğraşın.
mütelâkı, mütelâkıye, A. s. Kavuşmuş, ulaşmış.
mütelâkkı, A. s. Alan, kabul eden.
mütelâkkıb, A. s. [lakab'dan] Lakaplanmış.
mütelâl, mütelâli, A. s. Parıldayan.
mütelâsık, mütelâsıka, A. s. [lusuk'tan] Birbiriyle birleşmiş olan, bitişik.
mütelâşi, A. s. Telaş eden, bir şeye gerektiğinden çok önem vererek acele eden.
mütelâşiyane, F. be. [mütelâşiyane] Telaşla.
mütelâtıf, A. s. [lütf'tan] Kibar, nazik muamelesi olan.
mütelâtım, mütelâtıma, A. s. A. s. Birbirine çarpan, çarpı-

şın, çalkalanın, çarpıntılı. Dalgalı.

mütelâttıf, A. s. [lütf'tan] Yumuşak ve nazik davranın.
mütelebbis, A. s. [libas'tan] Giyinmiş.
mütelehhi, A. s. [lehv'den] Sazla, oyunla vakit geçiren.
mütelehhib, mütelehhibe, A. s. Alevlenmiş, alev çıkaran.
mütelehhif, mütelehhife, A. s. Acıklanan. Yanıp yakılan, özleyip duran.
mütelemmi', A. s. [lem'den] Parıldayan.
mütelevvin, mütelevvine, A. s. [levn'den] 1. Renkli, boyalı. 2. Alaca. 3. Dönek, çabuk fikir değiştiren.
mütelevvis, A. s. [levs'ten] Kirli. Pis, mundar.
müteleyyin, müteleyyine, A. s. [leyyin'den] Yumuşak olan. Gevşeyip yumuşayan.
mütelezziz, mütelezzize, A. s. [lezze'ten] Tadını duyan, tat alan. Hoşlanan.
mü'telif, mü'telife, A. s. [ülfet'ten] 1. Ülfet etmiş, alışık. 2. Uygun, denk.
mütemadi, mütemadiye, A. s. 1. Uzanan, süren. 2. Arasız, her zaman.
mütemadiyen, A. be. Arasız olarak, sürekli olarak.
mütemadiyet, A. a. Sürerlik (XX. yüzyıl).
mütemahhız, mütemahhıza, A. s. Yürekten inançla çalışın. [ç. mütemahhızın].
mütemarız, mütemarıza, A. s.

[maraz'dan] Yalandan hasta olan. [ç. mütemarızîn].
mütemasik, A. s. İyi, sıkı tutan.
mütemasil, mütemasile, A. s. [misl'den] **1.** Birbirine benzer. **2.** (Mat.) Homolog.
mütemayıl, mütemayile, A. s. [meyl'den] Bir yana eğilmiş.
mütemayız, mütemayize, A. s. **1.** Temayüz eden, sivrilen. **2.** (Tanzimat'tan sonra) Saniye rütbesinin birinci sınıfı (askerde miralay = albay karşılığı).
mütemeddih, A. s. [medh'ten] Kendini öven, övünen.
mütemeddin, mütemeddine, A. s. [müdün'den] Uygarlık halinde olan.
mütemehdi, A. s. [mehdi'den] Mehdilik iddiasında bulunan.
mütemehhid, A. s. [mehd'den] Yayılmış, serilmiş.
mütemekkin, mütemekkiye, A. s. [mekânet'ten] Oturan.
mütemellik, mütemellika, A. s. Alçakçasına yalvaran. Yalpak.
mütemellik, mütemellike, A. s. [milk'ten] Mülk edinen. Malın sahibi olan.
mütemelmil, A. s. (Ruhb.) Taşkın.
mü'temen, A. s. [emn'den] Emniyetli. Güvenilir, inanılır.
mütemenna, A. s. İstenen, dilenen. İstenilen.
mütemenni, A. s. İsteyen, dileyen.
mü'temer, F. a. Fransızca *congres* (kongre, kurultay)

karşılığı (XIX. yüzyıl).
mütemerkiz, A. s. [merkezden] Merkezlenmiş. Bir yere toplanmış.
mütemerrid, mütemerride, A. s. Kötü bir yolda direnerek devam eden, inatçı. [ç. mütemerridan].
mütemerridane, F. s., be. [mütemerrid-ane] Kötülükte direnerek. İnatla.
mütemeshir, A. s. Maskaralık eden. Eğlenen.
mütemessik, mütemessike, A. s. **1.** Sıkı sıkıya yapışıp tutan. **2.** Bir şeyi kanıt ve tanıt tutan. Ona dayanan.
mütemessil, mütemessile, A. s. [misl'den] **1.** Kendini benzeten. Birinin şekline giren. **2.** Cisimlenen. Cisimlenip görünen.
mütemetti', mütemetti'a, A. s. Kazanan, kâr eden.
mütemevvic, mütemevvice, A. s. [mevc'den] **1.** Dalgalanan, dalgalı. **2.** Bir kararda durmayan, oynak.
mütemevvil, mütemevvile, A. s. [mal'dan] Zengin. Mal sahibi. [ç. mütemevvilân].
mütemeyyi', mütemeyyi'a, A. s. Sıvık olan, sıvıklaşan. Sulanıp akan.
mütemeyyiz, mütemeyyize, A. s. **1.** Seçilen. Seçkin. **2.** (Fel.) Seçik.
mütememm, mütememme, A. s. Tamamlanmış. Eksiği kalmamış.
mütemmim, mütemmimime, A. s. [temam'dan] **1.** Bitiren, ta-

mamlayan. **2.** (Fel.) Tümleç, tümler. **3.** (Dilb.) Tümleç. **4.** (Mat.) Bütünler.

mütenadi, mütenadiye, A. s. [nida'dan] Birbirini çağırır. Ünleşen.

mütenadir, mütenadire, A. s. [nedret'ten] Az bulunur.

mütenafi, mütenafiye, A. s. [nefy'den] Birbirine karşıt olan.

mütenafir, mütenafire, A. s. [nefret'ten] Birbirini sevmeyen, birbirine uymayan.

mütenahi, mütenahiye, A. s. [nihayet'ten] Biten. Sona eren.
• *Gayr-i mütenahi, namütenahi*, sonsuz, bitmez tükenmez.

mütenahnih, A. s. Hırıltıyla so-luyan.

mütena'im, mütena'ime, A. s. [nimet'ten] Varlık içinde büyüyen, nazlı alışmış.

mütenakıs, mütenakısa, A. s. [noksan'dan] Azalan, gittikçe azalır küçülen.

mütenakız, mütenakıza, A. s. [nakz'dan] **1.** Birine karşıt olan, birbirini çürüten. **2.** (Man.) Çelişik.

mütenakır, mütenakire, A. s. Bilmezlikten gelen. Bilmez görünen.

mütenasık, mütenasıka, A. s. [nesak'tan] Bir boyda. Benzeşen.

mütenasır, A. s. [nâsır'dan] Birbirine yardım eden, yardımlaşan.

mütenasib, mütenasibe, A. s.

[nisbet'ten] **1.** Birbirine her bakımdan uygun. Denk. **2.** (Mat.) Orantılı.

mütenassih, mütenassıha, A. s. [nush'tan] Öğüt dinleyip uslanan.

mütenassır, A. s. [nasr'dan] Hıristiyan olan. Hıristiyanlığı kabul eden.

mütenavib, mütenavibe, A. s. [nevbet'ten] **1.** Nöbetleşe tekrarlanıp giden. **2.** (Fel.) Almaşık.

mütenavil, A. s. [tenavül'den] Alıp yiyen.

mütenavım, A. s. [nevm'den] Uyur gibi görünen.

mütenazır, mütenazıra, A. s. [nazar'dan] **1.** Birbirine bakan, birbiri karşısında bulunan, bakışık, bakışıklı. **2.** (Kim.) Bakışık. **3.** (Mat.) Simetrik. **4.** (Topb.) Karşılık.

mütenebbi, A. s. Peygamberlik taslayan.

mütenebbih, mütenebbihe, A. s. Uyanık, uyanan, uslanan, aklını başına alan.

mütenebbit, A. s. Ot gibi yerden biten.

müteneffir, A. s. [nefret'ten] Nefret eden.

müteneffis, A. s. [nefes'ten] Soluk alan.

müteneffiz, müteneffize, A. s. Nüfuz sahibi, sözü geçer. [ç. müteneffizan].

mütenekkir, A. s. [nekre'den] İsteyerek tanınmayacak bir duruma gelen, takma bir adla kendini belli etmek istemeyen.

mütenekkiren, A. be. Tebdil olarak, kendinin kim olduğunu belli ettirmeden.

mütenessik, A. s. [nesk'ten] Bıteviye olan.

mütenessim, A. s. Rüzgâr koklayan. Rüzgâr kokusu alan.

mütenevvi, **mütenevvi'a**, A. s. [nev'den] Türlü türlü, çeşit çeşit.

mütenevvim, **mütenevvime**, A. s. 1. Uykulayan. Uyuyan. 2. Düş gören.

mütenevvir, **mütenevvire**, A. s. [nur'dan] Nurlanan, parıldayan.

mütenezzih, A. s. 1. Gezip eğlenen. 2. Arı, temiz, ilgisi yok.

mütenezzil, A. s. [nüzl'den] Alçalan, layıksız bir işi işleyen.

müteradif, **müteradife**, A. s. [redf'ten] Aynı anlama gelen, anlamı bir olan. Eşanlam, anlamdaş [ç. müteradifat].

müterafi', A. s. Duruşma için yargıca giden.

müterahhim, A. s. [rahm'den] Acıyan, merhamet eden.

müterahi, A. s. Geri duran. Ağır davranan.

müterakib, A. s. [rükûb'dan] Kiremit gibi birbiri üstüne binmiş olan.

müterakim, **müterakime**, A. s. Birikmiş, yığılmış. Toplanmış.

müterakkab, A. s. Beklenilen, umulan.

müterakkıb, **müterakkıba**, A. s. Gözeten, bekleyen, uman.

müterakki, **müterakkiye**, A. s. İlerlemiş. Yukarı çıkmış. Yük-

selmiş.

müterassıt, A. s. [rasad'dan] Gözeten, bekleyen, kollayan.

müterazi, A. s. [rıza'dan] Karşılıklı birbirinden razı, hoşnut olan.

mütercem, **müterceme**, A. s. [terceme'den] Başka dilden çevrilme.

mütercim, A. s. [terceme'den] Başka dilden çeviren. [ç. mütercimîn].

müterecci, A. s. [reca'dan] 1. Uman. 2. Yalvaran.

mütereddi, **mütereddiye**, A. s. Soysuzlaşmış.

mütereddid, **mütereddide**, A. s. [redd'den] 1. Gidip gelen, devam eden. 2. Karar veremeyen, kararsız.

mütereddidane, F. be. [mütereddid-ane] Kararsızca.

mütereffi', A. s. [ref'den] 1. Yükselen. 2. Ululuk gösteren.

müterekkib, **müterekkibe**, A. s. Bolluk ve rahatta yaşayan.

müterekkib, **müterekkibe**, A. s. [rükûb'dan] Birleşmiş, iki ya da daha çok cismin birleşmesinden oluşan.

müterennim, A. s. Terennüm eden, güzel sesle yavaşça ırlayan.

müteressib, **müteressibe**, A. s. [rüsub'dan] Dibe çöken, durulan.

mütereşşih, **mütereşşiha**, A. s. [reşh'ten] Ter gibi sızan, terleyen.

müterettib, A. s. [rütb'den] 1. Sıralanmış. 2. Üste düşen, ait.

3. Gereken, sonuç olan.
mütesadif, A. s. [tesadüf'ten] Rastgelen.
mütesadim, A. s. [sadme'den] Çarpışan, birbirine vuran.
mütesahib, A. s. Sahip çıkan, arka olan.
mütesahil, A. s. Kolay sanan, gevşek davranan.
mütesaid, A. s. [suud'dan] Yükselen, yukarı çıkan.
mütesail, A. s. Dilenen, dilenci. [ç. mütesailin].
mütesakit, **mütesakita**, A. s. Birbiri ardınca düşen.
mütesalib, **mütesalibe**, A. s. [sâlib'den] (Man.) Çapraz.
mütesamih, A. s. Müsamaha gösteren. Görmezlikten gelen.
mütesavi, **mütesaviye**, A. s. Birbirine eş olan, birbiri kadar.
mütesaviyen, A. s., b. Birbirine eşdeğerde.
müteşebbib, A. s. [sebeb'den] Yol açan, sebep olan.
müteselli, **müteselliye**, A. s. Avunan, acıyı unuttur gibi olan.
mütesellim, A. s., a. 1. Teslim edilen şeyi alan. 2. Vergi ve resimlerin alınmasına memur edilmiş kimse, muhassıl.
müteselsil, **müteselsile**, A. s. [silsile'den] Zincir gibi birbirine bağlı olan, ardı kesilmeden peşi sıra gelen.
müteselsilen, A. be. Sırayla, birbiri peşi sıra.
mütesemmim, **mütesemmime**, A. a. [sem'den] Zehirlenen.

müteserrî, A. a. [sür'at'ten] Koşan, acele davranan.
müteseyyib, **müteseyyibe**, A. s. Kayıtsız davranan, aldırış etmeyen. [ç. müteseyyiban].
müteseyyid, A. s. Seyyit olmadığı halde kendinin seydit olduğunu söyleyen.
müteşabih, **müteşabihe**, A. s. [şihb'ten] 1. Birbirine benzer. 2. Dış görünüş anlamıyla değil de başka bir maksat için misal diye söylenen.
müteşabihat, A. a. [müteşabih ç.] Kur'an'ın, dış anlamıyla değil, örnek olarak söylenen ayetleri.
müteşaddık, A. s. 1. Avurt çatlatacak konuşan. 2. İstilahlı konuşan.
müteşahhis, A. s. 1. Şahıslanan, gözle görünür durumda. 2. Şahsını tanıyan. 3. Şahsı fark olunmuş olan.
müteşâ'ib, A. s. [şa'b'den] 1. Şubelenmiş, dallanmış. 2. Kollara ayrılmış.
müteşair, **müteşaire**, A. s. [şir'den] Ozanlık satmak isteyen, ozanlık taslayan.
müteşâ'ir, A. s. [şair'den] Kılıcı.
müteşakil, A. s. [şekl'den] 1. Şekli bir olan. 2. Şekil, suretçe birbirine benzeyenlerin her biri.
müteşebbek, A. s. [şebeke'den] Ağ gibi birbirine geçen.
müteşebbih, **müteşebbihe**, A. s. [şebh'ten] Benzeyen.
müteşebbis, **müteşebbise**, A. s. [teşebbüs'ten] Bir işe girişen.

müteşeddîd, müteşeddide, A. s. [şiddet'ten] 1. Şiddetlenen. 2. Katılaştırmış, pekleştirmiş olan.

müteşeffî, A. s. [şifa'dan] 1. Şifa bulan, sağlaştıran. 2. Öcünü almakla yüreği soğuyan.

müteşehhî, müteşehhiye, A. s. İştahlanan.

müteşe'im, müteşe'ime, A. s. Uğursuz sayan. Uğursuzluk gelecek sanan.

müteşekki, A. s. [şekva'dan] Şikâyet eden.

müteşekkik, müteşekkike, A. s. Şüphe, sanı içinde olan. Sanıdan kurtulamayan.

müteşekkil, müteşekkile, A. s. [şekl'den] 1. Şekillenmiş olan. 2. Çeşitli maddelerden meydana gelen.

müteşekkir, A. s. [şükr'den] İyilik bilen, iyiliğe karşı nazik davranan.

müteşemmir, A. s. İşe hazırlanmış olan.

müteşemmis, A. s. Güneşe çıkan, güneşlenen.

müteşerri', A. s. [şer'den] Şeriat işleriyle uğraştıran. Fıkıh ve şeriatte bilgisi çok olan.

müteşevviş, müteşevvişe, A. s. [teşevvüş'ten] Karışık, karmakarışık, anlaşılabilir.

müteşeyyîd, müteşeyyide, A. s. Yükselten, sağlaştıran.

müteşeyyih, A. s. 1. Yaşlılık taslayan, yaşlı görünmek isteyen. 2. Şeyhlik taslayan.

mütetabi', mütetabi'a, A. s. [teb'den] Birbiri ardınca ge-

len. [ç. mütetabi'in].

mütetabi'an, A. be. Birbiri ardınca.

mütetebbi', A. s. [teb'den] Te-tebbu eden. Arkasına düşüp araştıran, irdeleyen.

mütetevvic, A. s. [taç'dan] 1. Taç giymiş. Taçlı. 2. (Bit.) Taç yapraklı.

mütevafık, mütevafıka, A. s. [vefk'ten] 1. Birbirine uygun. 2. Uyan, uygun olan.

mütevafir, mütevafıe, A. s. [vefur'dan] Çoğalan.

mütevaggıl, A. s. Bir şeyin çok ilerisine, derinliğine varan. Uğraştıran.

mütevahhiş, A. s. [vahş'tan] Ürkümüş, korkmuş.

mütevakkı', A. s. [vak'dan] Uman, bekleyen.

mütevakkı, A. s. [vikaye'den] Sakınan, kendini gözetten.

mütevakkıf, A. s. [vakf'tan] 1. Duran. Kıvılcıdamayan. 2. Bir şeye bağlı olan, onunla iş görecektir olan. 3. İlerlemeyip duran.

mütevali, mütevaliye, A. s. [vely'den] Artsız arsız. Aralık vermeden süren. Bidüziye olan.

mütevaliyen, A. be. 1. Aralık vermeden. 2. Bidüziye.

mütevarî, A. s. [vera'dan] 1. Saklı, gizli. 2. Bir şey arkasına ya da altına geçip saklanan.

mütevarid, mütevaride, A. s. [vürud'dan] Birlikte gelen.

mütevaris, mütevarise, A. s.

[veraset'ten] Miras kalan. Babadan oğula kalarak sırayla geçen.

mütevassıl, mütevassıla, A. s.

[vasl'dan] Birbirine bitişmiş.

mütevassı, A. a. ; 1. Birbirine benzeyen. 2. (Fel.) Tekanlamlı.

mütevassır, mütevassıre, A. s.

Ağızdan ağza yayılan. Halk arasında söylenen.

mütevassı, mütevassı'a, A. s.

[vaz'dan] Kendini aşağı tutan, alçakgönüllü. Kibirsiz.

mütevassı'ane, F. be. [mütevassı'ane] Kibirsizce, alçakgönüllülikle.

mütevassı, mütevassıyye, A. s.

[muvassı'den] (Geo.) Paralel.

mütevassın, mütevassıne, A. s.

[vezn'den] Birbirine uygun. Tartıları bir olan.

mütevassıyyet, A. be. Paralel olarak, koşut olarak.

mütevassız, mütevassızha, A. s. Açıklanan. Açıklık peyda eden.

mütevassız, mütevassızhe, A. s.

[vech'ten] 1. Bir yere doğru gitmeye kalkan, yola çıkan.

2. Birine karşı iyi düşüncesi ve sevgisi olan.

mütevassızhen, A. be. 1. Zihne koyarak. 2. Bir yere doğru.

mütevassı, mütevassıyye, A. s.

[vefat'tan] Ölü, ölmüş.

mütevassız, A. s. [vehm'den]

1. Kuruntulu. 2. Ürkek.

mütevassız, A. s. [tevekkül'den]

Her işi Tanrı'ya, Tanrı iradesine bırakıp Tanrı'dan gele-

ne razı olan.

mütevassız, F. be.

[mütevassız-ane] Tevekkülle, kadere boyun eğerek.

mütevassız alallah, A. tüm.

1. Tanrıya sığınarak. 2. Tevekkül ederek.

mütevassız, mütevassızyye, A. s., a.

[veli'den] Bir vakfın yönetimiyle görevli olan kimse.

mütevassız, mütevassızyye, A. s.

1. Doğan. Dünyaya gelen. 2. Hâsıl olan, çıkan.

mütevassız, A. s. [vera'dan] Din emirlerini sıkıca tutan.

mütevassız, mütevassızyye, A. s.

[verem'den] 1. Şiş, kabarık.

2. Verem olmuş. [ç. mütevassız-ıman].

mütevassız, mütevassız'a, A. s.

[vüsat'tan] Genişleyen.

mütevassız, A. s. [vesile'den]

Bir vesileyle yanışmaya çalışsan.

mütevassız, A. be. Vesile tutarak, dayanarak.

mütevassız, A. s. [yakın'dan]

Kesin olarak bilen.

mütevassız, mütevassız'a, A. s.

[yakaza'dan] 1. Uyanık.

Uyanmış. 2. Gözü açık olan.

mütevassız, F. s., be.

[mütevassız-ane] Uyanıklıkla.

mütevassız, A. s. [yümn'den]

Uğurlu, kutlu.

mütevassız, A. s. [yüsr'den]

Kolay yapılır. Yapılması kolay.

mütevassız, mütevassız'a, A. s.

[zıd'dan] Birbirine karşıt olan.

Birbirinin karşıtı olan.

mütevassız, A. s. [ziham'dan]

Birbirini iterek, birbirinin üstüne çıkararak biriken, kalabalık toplanan.

mütezaid, mütezaide, A. s.

[ziyade'den] Artan, çoğalan.

mütezaif, mütezaife, A. s.

[zif'tan] İki ya da birkaç katı olan. Kat kat artan.

mütezezbiz, A. s. Kararsız.

mütezehhir, A. s. Çiçeklenen, çiçekli.

mütezellil, mütezellile, A. s.

[zillet'ten] Alçaklanan, zillete katlanan.

mütezellilâne, F. be.

[mütezellil-ane] Zelilce, bayağı ve alçaklara yakışırcasına.

mütezelzil, mütezelzile, A. s.

[zelzele'den] Sarsılan, oynayan, sallanan, zıngırdayan.

mütezevvik, A. s. **1.** Birkaç kez

tadan. **2.** Zevk ve safa eden.

mütezevvic, A. s. [zevc'den]

Evli. Evlenmiş.

mütezeyyin, A. s. [ziynet'ten]

Süslenen.

mütimm, mütimme, A. s. [te-

mam'dan] **1.** Tamamlayan. **2.**

Tamamlamaya yarayan.

mütlif, mütlife, A. s. [telef'ten]

Yok eden, öldüren. Tehlikeli.

müttakı, A. s. [vikaye'den] Gü-

nah ve haramdan sakınan.

müttefik, müttefika, A. s.

[vefk'ten] **1.** Uyuşmuş, birleşmiş. **2.** Aynı düşüncede, uygun.

müttefikân, A. be. Oybirliğiyle.

müttehaz, müttehaze, A. s.

[ahz'den] Kabul edilen, be-

nimsenen, yürürlükte olan, kullanılan.

müttehem, A. s. [vehm'den] **1.**

Suçlu. **2.** Kabahatli.

müttehid, müttehide, A. s.

[vahdet'ten] Birleşmiş, birlik olan.

müttehiden, A. be. Birlikte. Bir-

lik olarak.

müttehim, müttehime, A. s.

Suçlandırılmış.

müttehiz, müttehize, A. s.

[ahz'dan] Kabul eden.

müttekâ, A. a. Dayanılacak

alet. Koltuk değneği.

müttekın, A. s. İyice bilen. Bir

şeyin bir türlü olmasına aklı yatmış olan.

mütteki, müttekiye, A. s. Da-

yanmış, dayanan, sağlamca dayanan.

müttesi', müttesi'a, A. s. Ge-

nişleyen.

mütun, A. a. [metn ç.] Metin-

ler.

müvekkel, müekkel, A. s., a.

[vekâlet'ten] Biri tarafından vekil yapılmış.

müvekkil, müekkil, müvek-

kile, A. s., a. [vekâlet'ten] Vekil yapan. İş sahibi.

müvellâ, A. a. [veli'den] Şeri-

atın bir iş araştırması için görevlendirdiği memur.

müvelled, müvellede, A. s.

[velâdet'ten] **1.** Doğmuş, doğurulmuş. **2.** İki cinsin birleşmesinden oluşan, melez. **3.**

Aslında ve esasen yokken sonradan oluşmuş. • *Lûgat-i mü-*

vellede, yeni türetilmiş sözcük.

müvelledat, A. a. 1. Doğmakla oluşmuş canlılar. 2. Sonradan türetilmiş sözcükler.

müvellid, A. a. [velâdet'ten] 1. Doğurtan, ebe. 2. (Kim.) Meydana gelen, meydana getiren.

müvellide, A. a. Ebe kadın.

müverrah, A. s. [tarih'ten] Tarihi konulmuş. Tarihi.

müverrih, A. a. [tarih'ten] 1. Tarih yazan kimse. Tarihçi. 2. Bir olay için manzum, ebced hesabıyla tarih düşüren kimse. [ç. müverrihîn].

müvessî, **müvessî'a**, A. s. [vesî'den] Genişlettiren.

müvesvis, **müvesvise**, A. s. [vesvese'den] Kuruntucu.

müvezzi, A. s. 1. Dağıtan. 2. a. Posta mektuplarını dağıtan. 3. Gazete satan.

müyesser, A. s. [yüsr'den] Kolay bulunup yapılan. Kolay gelen. Kolaylıkla olan.

müzab, A. s. 1. İzabe olunmuş. Eritilmiş. 2. (Kim.) Ergimiş. 3. (Mec.) • *Lâ'li müzab*, şarap.

müza'fer, A. s. Safranlanmış, sarı renkli.

müzah. Bkz. mizah.

müzahame, A. a. [zahm'den] 1. Birbirini ite sıkıştırma hücum etme. 2. Zahmet, sıkıntı verme.

müzaheret, A. a. [zahr'dan] Arka, yardım.

müzahim, **müzahime**, A. s. 1. Sıkıntı veren. 2. Aykırı gelen.

müzahir, A. s. [zahr'dan] Birine yardım eden, taraflı çıkan.

müzahref, **müzahrefe**, A. s. Yalancı yıldızlar ve parlak

kalp boylarla süslü.

müzahrefat, A. a. 1. Parlak ve sahte boyalar ve süsler. 2. Pislik, süprüntü.

müzakere, A. a. [zıkr'den] 1. Bir iş hakkında konuşma, görüşme. 2. Bir iş için önceden söyleşme. 3. Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmalarını. [ç. müzakerat].

müzavece, A. a. 1. Evlenme. 2. Çift olma.

müzayaka, A. a. [zik'tan] 1. Darlık, sıkıntı. Güçlük, zorluk. 2. Yokluk, zügürtlük. Geçinme darlığı.

müzayede, A. a. [ziyade'den] Arttırma.

müzcat, A. s. Az şey, az.

müzd, F. a. Karşılık. Ücret. Mükâfat.

müzdad, A. s. [ziyade'den] Artmış, çoğalmış.

müzdahim, A. s. [zahm'dan] Kalabalıklı. Pek sıkışık.

müzdecir, **müzdecire**, A. s. Zorla yasaklayan.

Müzdelif, A. a. Kâbe'de Arafat'la Mina arasında bir hac durağı.

müzdevic, **müzdevice**, A. s. Izdivaç etmiş, birleşmiş, eşleşmiş.

müzdevice, A. a. Fransızca *conjuguees* (kavuşur suyosunları) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müzdür, **müzdver**, F. s. [müzdver] Ücretle işleyen.

müzebzeb, **müzebzeb**, A. s. 1. Bir şeye karar veremeyen. Elinden iş gelmez. 2. Karma karışık.

müzehheb, müzehhebe, A. s. [zeheb'den] Altın suyuna batırılmış, yaldızlanmış.

müzehher, müzehhere, A. s. [zühre'den] Çiçekli, çiçeklenmiş.

müzehhib, müzehhibe, A. a. [zeheb'den] Tezhipçi. Yaldızcı.

müzekkâ, A. s. 1. Arılanmış, paklanmış. **2.** Tezkiye olunmuş. **3.** Zekâtı verilmiş.

müzekker, müzekkere, A. s., a. [zeker'den] **1.** Erkek, er. **2.** (A. Dilb.) Gerçek ya da lafız bakımından eril gösteren (ad, adil, sıfat, eylem).

müzekkere, müzekkire, A. a. [zıkr'den] Bir iş hakkında üstün mevkie sunulan yazı.

müzekki, müzekkiye, A. s. 1. Arılayan, temizleyen. **2.** Cenaze töreninde tezkiye eden. **3.** Mahkeme tanıklarını araştırıp durumlarını mahkemeye bildiren.

müzekkir, A. s. 1. Andıran, hatıra getiren. **2.** Zikreden, (Allah ve Muhammed adlarıyla) tespih çeken.

müzellil, A. s. [zill'den] Zelil ve hakir eden.

müzerkeş, A. s. Sırmayla işlenmiş. Sırmalı.

müzevva, müzevvaiye, A. s. [zaviye'den] Köşeli.

müzevec, müzevece, A. s. [zevc'den] Çiftleştirilmiş.

müzever, müzevvere, A. s. Uydurulmuş, düzme.

müzevir, müzevire, A. s. Ya-

lancı, sahteci. Dolap, düzen. **müzevirane, A. be.** [müzevirane] Tezvirciye yakışırçasına. Yalanla dolanla.

müzeyyel, müzeyyele, A. s. [zeyl'den] **1.** Zeyli, katılmış maddesi olan. **2.** Ekleme parçası olan. **3.** Altına cevabı yazılıp geri gönderilen (tezkere).

müzeyyelât, A. a. Katılmış, eklenmiş şeyler.

müzeyyelen, A. be. Altına ek olarak karşılığı yazılarak.

müzeyyen, müzeyyene, A. s. [ziynet'ten] Süslenmiş, donanmış. [ç. müzeyyenat].

müzeyyif, müzeyyife, A. s. 1. Tezyif eden. **2.** Eğlenen. **3.** Çürüğe çıkarıcı, çürüten.

müzeyyifane, F. be. [müzeyyifane] Eğlenir yolda, alay ederek.

müzeyyin, A. s. [ziynet'ten] Süsleyen. Süsleyici.

müzhere, mezhere, A. a. Çiçek bahçesi. [ç. mezahir].

müz'ic, müz'ice, A. s. Usandıran, rahatsız eden.

müz'icane, F. be. [müz'ic-ane] Usandıracı yolda, rahatsız edici biçimde.

müzil, müzile, A. s. [zevalden] Yok eden. • *Müzil-üllevn*, (Kim.) Renk gideren.

müzmin, müzmine, A. s. Eskimiş, üzerinden zaman geçmiş. Eskiyerek yerleşmiş, sürengen (hastalık).

müznib, müznibe, A. s. [zeneb'den] Günah işlemiş, suçlu. [ç. müznibîn].

N

n, 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi sekizinci, Arap abecesinin yirmi beşinci harfidir. 2. Ebced hesabında 50 rakamını gösterir. 3. Aylardan da ramazan ayına işaretler.

nâ, nây, *F. a.* Ney.

-na, nay, *F. il.* Sıfatlara takılarak yer adları oluşturur. • *Tengna.*

nâ, *F. s.* Olumsuzluk ilgecidir. Başına getirildiği sözcükleri olumsuzlaştırır. Arapça sözcüklere ulanması kurala uygun olmamakla birlikte kimi kez katıldığı olmuş, bu yüzden XIX. yüzyıl sonlarında bir tartışma çıkmıştır (nâkâfi).

naaş, na'ış, na'ş, *A. a.* İçinde ölü olan tabut. Kefene sarılıp tabuta konmuş ölü.

nâaşina, *F. s.* [nâ-âşina] Yabancı.

naat, nât, *A. a.* 1. Överek anlatma ve nitelme. 2. (Ya.) Muhammed Peygamber üzerine yazılmış kaside. [ç. nuut].

naatgû, *F. s.* [naat-gû] Naat yazmış olan.

naathân, *F. a.* [naat-hân] Cuma günleri büyük camilerde ya da tekkelerde naat okuyan

kimse.

na'b, *A. a.* Karga sesi.

nâb, *A. a.* 1. Azıdışi. 2. Ağzın sonundaki dört büyük diş. [ç. enyab].

nâb, *F. s.* Arı, saf. Katıksız, halis. Berrak.

nâbeca, *F. s.* [nâ-beca] Yolsuz, yerinde değil. Münasebetsiz. Uygunsuz.

nâbedid, *F. s.* [nâ-bedid] Görünmez, kayıp. Belirsiz.

nâbehencar, *F. s.* [nâ-behencar] Yolsuz, usulsüz, kural-sız.

nâbehengâm, *F. s.* [nâ-behengâm] Vakitsiz.

nâbekaide, *F. s.* [nâ-be-kaide] Kurala uymayan, kuralsız.

nâbekâr, *F. s.* [nâ-be-kâr] 1. İşsiz, işe yaramaz. 2. Hayırsız, yaramaz.

nâbemahal, *F. s.* [nâ-be-mahal] Yerinde ve uygun olmayan. Yolsuz, yersiz.

nâbercâ, *F. s.* [nâ-ber-câ] Yolsuz, yersiz.

nâbesud, *F. s.* [nâ-be-sud] Faydasız, yararsız. Kârsız.

nâbi, *A. a.* Yüksek, yüce.

nabiga, *A. s.* 1. Ulu, şerefli kimse. 2. Sonradan ozan olan.

nâbina, *F. s.* [nâ-bina] Kör. Doğuştan kör.

nâbit, nâbite, *F. s.* [nebat'tan] Yerden çıkıp büyüyen, biten. [ç. nevabit].

Nabt, Nebt, *A. a.* Süryanilerden bir takım olup, Arap yarımadasının kuzeyinde otururdu.

Nabtî, *A. s.* Nabt kavmine mensup, onunla ilgili.

nâbud, *F. s.* [nâ-bud] Yok olan. Bulunmaz.

nabz, *A. a.* Atar ve vurur damar. Bilek damarı.

nabzan, *A. a.* Damar vurma, nabız atma.

nabzâşinâ, *F. s.* [nabz-âşinâ] Karşısındakinin zayıf yanını bilen, yaranan.

nabzgîr, *F. s.* [nabz-gîr] Her tabiat ve insana göre davranan, yaranmasını bilen.

nabzi, nabziyye, *A. s.* Damarın atmosferiyle ilgili.

nabzşinas, *F. s.* [nabz-şinas] 1. Nabızdan anlayan, iyi hekim. 2. (Mec.) Adamını tanır. [ç. nabzşinasan].

nâcaiz, *F. s.* [nâ-caiz] Caiz olmayan, yapılmaması gereken, yapılmaz.

nâcesban, nâcesban, *F. s.* [nâcesban] Yaranmaz, uygunsuz.

nâci, nâciyye, *A. s.* [necat'tan] 1. Kurtulmuş, selamete kavuşmuş. 2. Cehennemden kurtulmuş, cennetlik.

nâcins, *F. s.* [nâ-cins] 1. Cinsi bozuk. 2. Aynı cinsten olmayan.

nâçar, *F. s.* [nâ-çar] 1. Çaresiz. Zorda kalmış. 2. Zavallı, acınacak. • *Çarnaçar*, ister istemez, mutlaka.

nâcesban, *F. s.* [nâ-cesban] Yakışık olmayan.

nâçiz, *F. s.* [nâ-çiz] Hiç hükmünde olan. Çok küçük, önemsiz (şey). [ç. nâçizan].

nâçizane, *F. s., be.* [nâçiz-ane] Pek ufak, önemsiz bir şey olarak.

nâdan, *F. s.* [nâ-dan] 1. Nobran, terbiyesiz. 2. Bilmez, cahil. 3. Kaba, kendini bilmez.

nâdanest, nâdaneste, *F. s.* Bilmez, cahil.

nâdanî, *F. a.* 1. Bilmezlik. 2. Kabalık.

nadar. *Bkz.* nazar.

nade. *Bkz.* nazc.

nâdi, *A. a., s.* [nida'dan] 1. Bağır. Çağır. 2. Meclis, toplantı.

nâdide, *F. s.* [nâ-dide] 1. Görülmemiş, görülmedik. 2. Pek seyrek bulunan, çok değerli.

nâdim, nâdime, *A. s.* [nedamet'ten] Nedamet getiren, pişman. [ç. nâdiman].

nâdimane, *F. be.* [nâdim-ane] Pişman olana yakışircasına, pişmanlıkla.

nâdimiyyet, *A. a.* Pişmanlık.

nâdir, nâdire, *A. s.* [nedret'ten] Az bulunur. Bulunmaz. Seyrek. • *Nâdir-ül-vücut*, pek az bulunan; *el-nâdirü kelmâ-dum*, az bulunan şey yok gibidir.

nadîr. *Bkz.* nazîr.

nâdirat, *A. a.* [nâdir ç.] Az ve seyrek bulunur şeyler.

nâdire, *A. a.* **1.** Az bulunan şey. **2.** Tuhaf hikâyeye, fıkra.

nâdiredan, *F. s.* [nâdire-dan] Garip hikâyeler, tuhaf fıkralar bilen.

nâdiregû, *F. s.* [nâdire-gû] Garip fıkralar, nükteli sözler söyleyen.

nâdiren, *A. be.* Pek az bulunur, çok seyrek, çok aralıklı, çok az.

nâdiresenc, *F. s.* [nâdire-senc] Garip fıkralar, nükteli sözler kullanan. Zarif. [ç. nâdiresencan].

nadret. *Bkz.* nazret.

nâdürüst, *F. s.* [nâ-dürüst] **1.** Doğru olmayan, eğri. **2.** Sağlam, gerçek olmayan. **3.** Yanlış, haksız. **4.** Hain, harami.

nâdürüstî, *F. a.* Rahatsızlık, hastalık.

nâehl, *F. a.* [nâ-ehl] Ehlil olmayan. Ehliyetsiz. [ç. nâehlân].

nâendiş, *F. s.* [nâ-endiş] Uzun uzadıya düşünmeye değmez; mutlak, açık, muhakkak.

nâf, *F. a.* **1.** Göbek. **2.** (Mec.) Orta. • *Nâf-i şeb*, gece yarısı; *zemin*, Mekke.

nafaka, **nefaka**, *A. a.* **1.** Geçim için gerekli para. **2.** Yetimlere, boşanmış kadınlara verilen geçim parası. [ç. nafakat].

nafe, *F. a.* **1.** Bir çeşit ahunun göbeğinden çıkarılan mis, koku. **2.** Tilki ve başka hayvanların değerli kürklerinin göbek tarafı. **3.** (Mec.) Güzelin saçı.

nâfercam, *F. s.* [nâ-fercam] Sonu çıkmaz. Boş, asılsız.

nafta, *A. a.* Bayındırlık işleri.

nafi', **nafi'a**, *A. s.* [nef'den] **1.** Yarar. Kârlı. **2.** Tanrı adlarından. • *Abdünnafi'*, ö. a. Muhammed Peygamberin kölesinin adı.

nafi, **nafiyye**, *A. s.* [nefy'den] Olumsuzlaştırıcı. Giderici, yok edici.

nafic, **nafice**, *A. a.* Nafe, misk (keçisi) göbeği.

nâfih, **nâfiha**, *A. s.* [nefh'ten] Üfürücü, üfleyici.

nafile, *A. a.* **1.** Zaman ve mükellefiyet dışı sevap için kılınan namaz. **2.** Boş, işe yaramaz. [ç. nevafile].

nafir, **nafire**, *A. s.* [nefret'ten] **1.** Nefret eden. **2.** Korkak, ürkek.

nafiz, **nafize**, *A. s.* [nüfuz'dan] **1.** Delip geçen. **2.** İçeriye giren, işleyen. **3.** Etki yapan, sözü dinlenen. • *Nafiz-ülkelim*, sözü geçen.

nafur, **nafure**, *A. a.* Fıskıye.

nâgâh, **nâgeh**, *F. s.* [nâ-gâh] **1.** Vakitsiz. **2.** Ansızın.

nagam, *A. a.* [nagme ç.] Nağmeler, ezgiler.

nagamat, *A. a.* [nagme ç.] Nağmeler, ezgiler.

nâgehân, **nâgehâni**, *F. s.* [nâgehân] Ansızın. Birdenbire.

nagme, *A. a.* Ahenk. Ezgi. Avaz.

nagmekâr, *F. s.* [nagme-kâr] Şarkı söyleyen. [ç. nagmekârân].

nagmeperdaz, *F. s.* [nagme-perdaz] Nağme söyleyen, türkü söyleyen.

nagmesaz, *F. s.* [nagme-saz] Şarkı söyleyen. [ç. nagmesazan].

nagmesera, *F. s.* [nagme-sera] Şarkı okuyan.

nâgüvar, nâgüvare, *F. s.* [nâ-güvar] 1. Tatsız, yutulmaz. 2. Sindirimi zor, ağır.

nahafet, *A. a.* (*ha* ile) Arıklık. Zayıflık.

nâhah, *F. be.* (*hı, he* ile) İsteme-yen, razı olmayan. Zoraki. • *Hah ü nâhah*, ister istemez.

nâhakk, *F. s.* [nâ-hakk] Haksız yere.

nâhalef, *F. s.* (*hı* ile) [nâ-halef] Soyuna çekmemiş. Hayırsız (evlat).

nâhast, *F. s.* (*hı, sin, te* ile) [nâ-hast] 1. İstenilmemiş. 2. İstemeden.

nahcir, *F. a.* (*hı* ile) 1. Av hayvanı. Yaban keçisi. 2. Av.

nahcîrgâh, *F. a.* Avlak.

nâhemta, *F. s.* (*he, te* ile) [nâ-hemta] Denk olmayan. Eşit olmayan.

nâhemvar, *F. s.* [nâ-hemvar] 1. Düz olmayan. 2. Uygunsuz. Uymayan.

nahhas, *A. a.* (*hı, sin* ile) Esirci, esir satıcısı.

nahhaset, *A. a.* Esircilik.

nahık, nahıka, *A. s.* (*he, kaf* ile) [nehk'tan] Anıran. Eşek sesli.

nâhi, nâhiyye, *A. s.* [neh'y'den] Meneden, yasak eden.

nahib, nahibe, *A. s.* [nehb'den]

Zorla alan, yağma eden.

nahid, nahide, *F. a.* 1. Venüs (Zühre) yıldızı. 2. Yeniyetme kız.

nahif, *A. s.* [nahafet'ten] Arık. Zayıf.

nahîl, *A. a.* (*hı* ile) [nahl ç.] Hurma ağaçları.

nahîr, nahîre, *A. s.* [nahr'den] Boğazlanmış, kesilmiş.

nahiye, *A. a.* 1. Yan. Kenar. Bölük. 2. Civar. 3. Küçük yer. Bölge. 4. Bucak.

nahl, *A. a.* (*ha* ile) Balarısı.

nahl, *A. a.* (*hı* ile) Hurma ağacı.

nahlbend, *F. a.* 1. Ağaç budayıp düzelten kimse. 2. Balmumu taklidi süs ağacı yapan kimse.

nahle, *A. a.* 1. Tek arı. 2. Tek hurma ağacı.

nahlîstan, *F. a.* [nahl-istan] 1. Hurmalık, hurma ormanı. 2. Fidanlık, ağaçlık.

nahliyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *palmiers* (hurmalar), *apides* (arılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nahlzar, *F. a.* [nahl-zar] 1. Hurmalık. 2. Ağaçlık.

nahnaha, *A. a.* 1. Öksürük. 2. Hırıltıyla soluma.

nâhoş, *F. s.* (*hı* ile) [nâ-hoş] 1. Hoşa gitmeyen. Tatsız. 2. Hasta.

nâhoşgüvar, *F. s.* (*hı, kâf-i ace-mi* ile) [nâ-hoş-güvar] 1. Sindirimi zor. 2. Tatsız.

nâhoşî, *F. a.* Kötülük, iğrençlik.

nâhoşnud, *F. s.* [nâ-hoşnud]

Hoşnut olmayan, razı olmayan.

nâhoşnudi, *F. a.* Hoşnutsuzluk.

nahr, *A. a.* (*ha* ile) Boğazlama, kesme.

nahs, *A. a.* 1. Uğursuzluk. 2. Uğursuz şey.

nahsan, **nahseyn**, *A. a.* İki uğursuz (Zühal/Satürn ile Merih/Mars).

naht, *A. a.* Oyma, yontma.

nahuda, *F. a.* Gemici. Kaptan. [ç. nahudayan].

nâhuda, *F. s.* [nâ-huda] Tanrısız. Tanrıtanımaz.

nâhuda ters, *F. s.* Tanrı'dan korkmaz.

nahun, *F. a.* Tirnak.

nahv, *A. a.* (*ha* ile) 1. Sözdizimi. 2. Yön, etraf.

nahvet, *A. a.* (*hı* ile) 1. Kibir, gurur. 2. Ululanma, kurulma. 3. Böbürlenme.

nahvetfüruş, *F. s.* [nahvet-fürüş] Böbürlenen. Ululuk satan.

nahvî, **nahviyye**, *A. s.* Sözdizimine ait, sözdizimiyle ilgili.

nahviyyun, *A. s.* Dilbilimciler.

na'ış. *Bkz.* naaş.

naib, *A. s., a.* 1. Vekil. Birinin yerine geçici bir süre için oturan. 2. Kadı vekili. 3. Kadı, şeriat yargıcı. 4. Nöbetle gelen. [ç. nüvvab].

naibe, *A. a.* Bela. Kaza, musibet. [ç. nevaib].

nail, **naile**, *A. s.* [neyl'den] Ele geçiren. Murada eren.

nailiyyet, *A. a.* Ele geçirme.

nâim, **nâime**, *A. s.* [nevm'den]

Uyuyan. Uykuda olan.

naim, **naime**, *A. s.* 1. Taze. 2. Yumuşak. 3. Kemiksiz.

naim, *A. a.* 1. Bollukta yaşayış. 2. ö. *a.* Cennetin bir tabakası.

naime, *A. ö.* Fransızca *mollusques* (yumusakcalar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nâ'ir, **nâ'ire**, *A. s.* Parlak, parlayan, alevli.

nâ'ire, *A. a.* Ateş, alev. • *Nâ'ire-i adavet*, düşmanlık alevi, düşmanlık; *-harb-ül kıtal*, savaş ve kırım ateşi.

-nâk, *F. s.* Adlara ulanarak sıfatlar meydana getirir. • *Ateş-nâk*; *derdnâk*; *elemnâk*; *ferahnâk*; *feyznâk*; *gamnâk*; *giryenâk*; *hatarnâk*; *hevlânâk*; *hişmnâk*; *nemnâk*; *tarabnâk*; *süznâk*; *şerernâk*; *zahmnâk*; *zehrânâk*.

nâka, *A. a.* (*kaf* ile) Dişi deve.

nakabet, **nikabet**, *A. a.* 1. Nakıplık. 2. Vekillik. 3. Başkanlık. • *Nakabet-i eşraf*, peygamber soyundan gelenlerin işlerine bakıp hükümetle aralarındaki muamelelere vekillik eden kimsenin işi.

nâkabil, *F. s.* [nâ-kabil] 1. Olmayacak, olamayacak. 2. İstidatsız, kabul etmez.

nâkâfi, *F. s.* [nâ-kâfi] Yetmez, kâfi değil, yetersiz.

nakais. *Bkz.* nekais.

nakaiz. *Bkz.* nekaiz.

nakale, *A. a.* [nakil ç.] Nakledenler, haberciler.

nâkâm, *F. s.* [nâ-kâm] İsteğine

erememiş. Mahrum, yoksun.
nâkâmî, *F. a.* [nâ-kâmî] İsteği-
 ne erememe. Mahrumluk,
 yoksunluk.
nakarât, *A. ç., a.* 1. Şarkı bent-
 lerinin sonlarında tekrarlanan
 beyit ya da mısralar. 2. (Mec.)
 Durmadan yinelenen aynı
 şeyler.
nakare. *Bkz.* nakkare.
nakb, *A. a.* 1. Delme. 2. Delik
 ya da lağım açma.
nakbzen, *F. a.* [nakb-zen] Del-
 lik ya da lağım açan işçi.
nakd, *A. a.* 1. Akçe, madenden
 para. 2. Para olarak bulunan
 servet. 3. Peşin para. • *Nakd-i*
can, en değerli şey; -*mevcud*,
 elde bulunan para. [ç. nukud].
nakden, *A. be.* 1. Para olarak,
 parayla. 2. Peşin, elden.
nakdî, **nakdiyye**, *A. s.* Akça ya
 da paraya ait, onunla ilgili. •
Bedel-i nakdî, eskiden asker
 ocağındakilerin askerlik için
 ödedikleri para; *ceza-yi nak-*
dî, para cezası.
nakdine, *F. a.* 1. Hazır ve pe-
 şin para. 2. Değerli mal. •
Nakdine-i hayat.
nâkes, *F. s.* 1. İnsaniyetsiz, al-
 çak. 2. Cimri, pinti. [ç. nâke-
 san].
nâkesane, *F. be.* [nâkes-ane]
 Nakeslikle.
nakî, **nakî'a**, *A. a.* İlaç olarak
 kaynatılan otlardan çıkarılan
 su.
nakîa, *A. a.* Ziyafet. Düğün ye-
 meği. Ziyafet için kesilen hay-
 van.

nakîb, *A. a.* [nakabet'ten] 1.
 Bir kavim ya da kabile başka-
 nı ya da vekili. 2. Bir tekkede
 şeyhe yardım eden en eski
 derviş ya da dede. • *Nakîb-*
ül-eşraf, peygamber soyun-
 dan olanların işlerini görmek
 üzere hükümetçe atılan me-
 mur. [ç. nukaba].
nâkîd, *A. s.* Eleştirici. Ayarçı.
nakîyye, *A. a.* (Hayb.) Fransız-
 ca *infusoires* (haşlamlılar) kar-
 şılığı (XIX. yüzyıl).
nâkıl, **nâkîle**, *A. s.* [nakl'den]
 1. Taşıyan. 2. Geçiren. 3. (Bir
 dilden) Çeviren. 4. İşittiğini
 anlatan.
nâkîliyyet, *A. a.* 1. Geçirme ni-
 teligi. 2. (Fiz.) İletkenlik.
nakîr, *A. a.* Küçük, önemsiz
 şey. • *Nakîr ü kıtmir*, hepsi, iş-
 neden ipliğe dek.
nâkîs, *A. s.* 1. Eksik. Noksan.
 Tam olmayan. 2. Kusuru olan,
 kusurlu. 3. (A. Dilb.) Sözcüğün
 asıl maddesinin son harfinin a,
 e, i, ü olması. 4. (Mat.) Eksik
 (—) işareti.
nakîs, *A. s.* [noksan'dan] Eksik.
nâkîs, *A. s.* Bayağı, alçak, baş
 aşağı sarkan. [ç. nevakis].
nakîsa, *A. a.* Eksiklik. Kusur,
 ayıp. [ç. nekais].
nakîyy nakîyye, *A. s.* Temiz.
nâkîz, **nâkîza**, *A. s.* [nakz'dan]
 Bozan, bozucu.
nakîz, **nakîza**, *A. s.* [nakz'dan]
 Karşıt, zıt. • *Müsemma bin-*
nakîz, adı durumuna ve dav-
 ranışına uymayan; *nakîz-i*
müddea, antitez, karşısav.

- nakıza**, A. a. Birbirine karşıt, olan şey, iş. [ç. nekaiz].
- nakkab**, A. s. [nakk'dan] Delik açıcı, delici.
- nakkad**, A. s., a. [nakk'den] 1. Akçanın kalpını sağından ayıran. 2. Bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. 3. Tenkitçi, eleştirici, eleştirmen.
- nakkare, nakare**, A. a. Eski küçük bir çeşit davul.
- nakkarehane**, F. a. [nakkarehane] Çalgı takımı ve çalgı yeri.
- nakkaş**, A. a. [nakş'tan] Yağlı boya işleyen. Duvar ve tavanlara boyalı resim yapan. • *Nakkaş-i ezel*, Tanrı.
- nakl**, A. a. 1. Bir yerden bir yere götürme. Taşıma. 2. Ev ya da yer değiştirme, taşınma. 3. Aynını başka bir şey üzerine alma. 4. Hikâye söyleme. 5. Ağızdan ağıza ya da kitaplarla gelip bilinen ve akılla bulunmayabilecek şey. 5. Bir dilden başka bir dile çevirme.
- naklen**, A. be. 1. Nakil suretiyle. 2. Anlatma ya da hikâye yoluyla.
- nakli, nakliyye**, A. s. 1. Taşımayla ilgili. 2. Nakille öğrenilen. • *Mazi-i nakli*, (Dilb.) -miş'li geçmiş; *masarif-i nakliye*, taşıma parası; *vesait-i nakliye*, taşıt.
- nakliyyat**, A. a. [nakl, nakliyye ç.] 1. Taşıma, göç işleri. 2. Söylenenlerden öğrenilen şeyler.
- nakliyye**, A. a. 1. Eşya ve her

türlü şey, taşıma işi. 2. Taşıma işi için verilen para. Asker taşıma gemisi.

- nakmet, nıkmət**, A. a. Eza vererek cezalandırma. Öç alma.
- nakr**, A. a. Oyma. Kazma. Taş oyma, heykel yapma. • *Fenn-i nakr*, Fransızca *sculpture* karşılığı (heykeltıraşlık) (XIX. yüzyıl).
- naks**. Bkz. noksan.
- nakş**, A. a. 1. Resim. 2. Duvarlara, tavanlara yapılan yağlı ya da sulu boya resimle bunların yapılması. 3. İpek ya da sırmayla işleme. 4. (Mec.) Bir kıtalık şarkı. 5. (Mec.) Hile, renk. • *Nakş-i ber-âb*, süresiz şey; *-cebîn*, alınyazısı; *-dilfirib*, gönül aldatıcı suret.
- nakşbend**, A. a. [nakş-bend] 1. Kumaşların nakışlarını bağlayıp ipek tellerle tezgâha hazırlayan kimse. 2. Ressam.
- Nakşbend, Nakşbendiyye**, A. s. Şeyh Muhammet Nakşbend'in sofuluk yolunda olan dervişi.
- nakur**, A. a. Düdük, boru.
- nakus**, A. a. 1. Kilise çanı. 2. (Kim.) Çan şeklinde şişe, cam.
- nakz**, A. a. 1. Bozma. Çözme, kırma. 2. Bir sözleşmeyi yok sayma.
- nakzen**, A. be. Bozarak, bozmayla.
- nâl**, F. a. 1. Kamış. 2. Kamış kalem. 3. Kamış ve kalem içindeki saz. 4. Kamış düdük.
- na'l**, A. a. 1. Ayakkabı. 2. At ve benzerleri hayvan ayaklarına

mıhlanan demir. Takav.
nalân, *F. s.* İnleyen.
nâlâyık, *F. s.* [nâ-lâyık] Layık değil, layıksız.
nal'bend, *F. a.* [na'l-bend] Nalbant.
nal'ber, *F. a.* Nalbur.
nal'çe, *F. a.* Nalça.
nale, *F. a.* İnleme. İnilti.
nalekünan, *F. be.* [nale-künan] İnleyerek, feryat ederek.
nalende, *F. s.* İnleyen, inleyici.
nalesenc, *F. s.* [nale-senc] İnleyen. İnildeyen.
nalezen, *F. s.* [nale-zen] İnleyen. İnildeyen.
nalezenan, *F. be.* İnleyerek, inilideyerek.
nal'î, *A. s.* Nal biçiminde olan.
nal'in, **nal'eyn**, *A. a.* Nalın.
naliş, *F. a.* İnleme, inilti.
nalişkâr, **nalişker**, *F. s.* [nalişkâr] İnleyen. İnildeyen.
nam, *A. a.* **1.** Ad. İsim. **2.** Ün. Lakap. **3.** Adres. **4.** Yerine. Vekillik. • *Nam-i diğêr*, öteki adı; *nam-i müstear*, (kendini belli etmemek için alınan) takma ad. • *Bednam*, *benam*, *gümmam*, *niknam*. [ç. naman].
nâmadud, *F. s.* [nâ-madud] Sayılmaz, sayısız, çok.
nâmahdud, *F. s.* [nâ-mahdud] Sınırsız, kıyasız kenarsız.
nâmahrem, *F. s.* [nâ-mahrem] **1.** Şeriat bakımından düşüp kalkılması haram olan. **2.** Yabancı.
nâmahremiyyet, *A. a.* [nâ-mahremiyyet] Namahremlik.
nâmahsur, *F. s.* [nâ-mahsur] Si-

nirlanmamış, sonu olmayan, sonsuz.
nâmakbul, *F. s.* [nâ-makbul] Beğenilmeyen, makbule geçmez.
nâma'kul, *F. s.* [nâ-ma'kul] Akıl almayan, akla karşıt olan.
nâmalum, *F. s.* [nâ-malum] Bilinmeyen. Bilinmez.
naman, *F. a.* [nam ç.] Adlı kişiler.
nâmaruf, *F. s.* [nâ-maruf] Tanınmayan.
nâmarzî, *F. s.* [nâ-marzî] Beğenilmeyen, uygun olmayan. İğrenç.
nâmatbu, *F. s.* [nâ-matbu] **1.** Tabiate uygun olmayan. **2.** Basılmamış olan.
namâver, *F. s.* [nam-âver] Ad salmış, ünlü. [ç. namâveran].
namaz, *F. a.* Namaz.
namazgâh, *F. a.* [namaz-gâh] Namaz kılınan meydan. Açık mescit.
namcû, *F. s.* [nam-cû] Ün arayan. Yiğit.
namdar, *F. s.* [nam-dar] Ünlü. [ç. namdaran].
namdarî, *F. a.* Ünlü olma. Ünlülük.
name, *A. a.* **1.** Mektup. **2.** Sevgi ve sevgili mektubu.
-name, *F. s.* "Yazılı, yazılmış; kitapçık" anlamlarıyla bileşikler yapılmıştır. • *Ahdname*; *bahname*; *bername*; *beyanname*; *emrname*; *fethname*; *Hamzaname*; *ilânname*; *itimadname*; *kanunname*; *kararname*; *muhabbetname*; *ni-*

zamname; salname; sefaretname; sername; sitemname; sulhname; şahadatname; şahname; şartname; şehname; tahkimname; talimname; tâbirname; telgrafname; vekâletname; zafername.

nameber, *F. s.* [name-ber] Mektup götüren. [ç. nameberan].

nâmelhum, *F. s.* [nâ-methum] Anlamsız, anlaşılmaz.

nâme'mul, *F. s.* [nâ-me'mul] Umulmadık.

nâmerbut, *F. s.* [nâ-merbut] Rabitasız, birbirini tutmayan.

nâmerd, *F. s.* [nâ-merd] **1.** İnsaniyetsiz. Alçak tabiatlı. **2.** Korkak.

nameres, *F. a., s.* [name-res] Mektup ulaştırıcı.

nâmergub, *F. s.* [nâ-mergub] Beğenilmez.

nâmer'î, *A. s.* [nâ-mer'î] Görülmez.

nâmesbuk, *F. s.* [nâ-mesbuk] Benzeri hiç olmamış, geçmiş.

nâmesmu', *F. s.* [nâ-mesmu'] **1.** İşitilmemiş. **2.** İşitilmeye değer.

nâmes'ud, *F. s.* [nâ-mes'ud] Kutsuz, uğursuz.

nâmeşhud, *F. s.* [nâ-meşhud] Gözle görülmemiş.

nâmeşru, *F. s.* [nâ-meşru] Meşru olmayan, kanunsuz, yasadışı.

nâmevzun, *F. s.* [nâ-mevzun] **1.** Ahenksiz, orantısız. **2.** Vezni olmayan. Vezni düşük (koşuk).

namî, **namîyye**, *A. s.* [nûmüv'den] Yerden biten, olan, yetişen.

namî, *F. s.* [nam'dan] Ünlü.

nâmihiban, *F. s.* [nâ-mihiban] Sevmez, sevgisi olmayan.

namîye, *A. a.* Olma, yerden bitme kuvveti.

nâmizac, *F. s.* [nâ-mizac] Keyifsiz, hasta.

nâmurad, *A. a.* [nâ-murad] İsteğine ulaşmamış.

namus, *A. a.* **1.** Kanun, yasa, nizam. **2.** Irz. **3.** Temizlik, doğruluk. **4.** Tanrı'ya yakın melek. • *Namus-i ekber*, Cebrail. [ç. nevamış].

namuskâr, *F. a., s.* [namus-kâr] **1.** Namuslu. **2.** Doğru.

namuskârane, *F. be.* [namuskâr-ane] Namuslu kimseye yakışırcaısına. Namusluca, namus çerçevesinde.

nâmutasavver, *F. s.* [nâ-mutasavver] Hatır ve hayale gelmez.

nâmuvafık, *F. s.* [nâ-muvafık] Uygun olmayan, uymaz.

nâmübarek, *F. s.* [nâ-mübarek] Uğursuz, kutsuz.

nâmühezzib, *F. s.* [nâ-mühezzib] İslah edilmemiş, terbiye görmemiş.

nâmülâyim, *F. a.* [nâ-mülâyim] **1.** Uymaz, uygunsuz. **2.** Sert, çetin.

nâmünasib, *F. s.* [nâ-münasib] Uygun olmayan, münasebetsiz.

nâmüsaid, *F. s.* [nâ-müsaid] Elverişsiz.

nâmüstahak, *F. s.* [nâ-müstahak] 1. istihkakı olmayan, ehli bulunmayan. 2. Hak edilmemiş, istihkak olunmamış.

nâmüstaid, *F. s.* [nâ-müstaid] Yeteneksiz.

nâmütenahi, *F. s.* [nâ-mütenahi] Sonsuz, nihayetsiz, kenarı yok.

namver, *F. s.* [nam-ver] Adlı, ünlü.

namzed, *F. s., a.* [nam-zed] 1. Nişanlı. 2. Aday.

nan, *F. a.* Ekmek. • *Nan-i aziz*, ekmek; *-cevîn*, arpa ekmeği; *nan ü nemek*, tuz ve ekmek (hakkı); *nan ü nimet*, iyilik, bağış.

na'na', *A. a.* Nane.

nancû, *F. a.* [nan-cû] Dilenci.

nanhor, *F. s.* [nan-hor] Dilenci.

nankör, *F. s.* [nan-kör] Gördüğü iyiliği unutan.

nanpâre, *F. a.* [nan-pâre] 1. Ekmek parçası. 2. Geçime yarayan memurluk ya da iş.

nâpak, *F. s.* [nâ-pak] Pis, murdar.

nâpâydar, *F. s.* [nâ-pây-dar] Süreksiz, durmaz. Geçici.

nâpesend, *F. s.* [nâ-pesend] Beğenilmez.

nâpesendide, *F. s.* [nâ-pesendide] Beğenilmez.

nâpeyda, *F. s.* [nâ-peyda] Belkisiz. Görünmeyen.

nâpezir, *F. s.* [nâ-pezir] 1. Kabul etmez. 2. Olmaz, unmaz.

nâpuhte, *F. s.* [nâ-puhte] 1. Ham, çiğ, pişmemiş. 2. Acemi,

toy.

nâpuşide, *F. s.* [nâ-puşide] Örtülmemiş, örtüsüz, açık.

nar, *F. a.* Nar.

nâr, *A. a.* 1. Ateş. 2. Cehennem. 3. (Ateş gibi) yakıcı şey. • *Nâr-i beyza*, (Fiz.) akkor; *küre-i nâr*, (Yerb.) ateşyuvar.

nârast, *F. s.* [nâ-rast] Doğru olmayan, eğri.

narcil, *A. a.* Hindistancevizi.

narçil, *F. a.* Hindistancevizi.

nardenk, *F. a.* Nar. (Erik, elma, kızılçık gibi şeylerden çıkarılan) ekşi pekmez.

nardîn, *F. a.* Bir çeşit sümbül.

na're, *A. a.* Nara. Yüksek sesle uzun bağırtı.

nârefte, *F. s.* [nâ-refte] Gidilmemiş, geçilmemiş. Kimsenin geçmediği.

nârenc, *F. a.* 1. Turunç. 2. Portakal.

nârenci, **nârenciye**, *A. s.* Turuncu, turunç renginde.

nârenciyye, *A. a.* Turunçgiller.

nâreng, *F. a.* 1. Narenc. 2. Turunç.

nârengî, *F. s.* 1. Turuncu. 2. *F. a.* Mandalina.

nâresâ, *F. s.* [nâ-resâ] 1. Yetişmemiş, ham. 2. Uygun olmayan.

nâreside, *F. s.* [nâ-reside] 1. Bulğa ermemiş. 2. Ermemiş, ham.

nâreşid, *F. s.* [nâ-reşid] 1. Olgunlaşmamış. 2. Erginleşmemiş.

nâreva, *F. s.* [nâ-reva] Yakışmaz.

nârevan, *F. s.* [nâ-revan] Akmayan, geçmez, gitmez.
nargil, **nargile**, *F. a.* Nargile.
narh, *A. a.* Ekmek, et gibi zorunlu eşyaya hükümetçe konulan fiyat.
narî, *F. s.* **1.** Cin, peri. **2.** Cehennemle ilgili.
narî, **narîyye**, *A. s.* **1.** Ateşle ilgili, ateşten. **2.** Yanar, tutuşur, patlar.
nârin, *F. s.* **1.** İnce, zayıf. **2.** Taze. **3.** Parlak. **4.** Süslü.
narven, *F. a.* Karaağaç.
nâs, *A. a.* [insan ç.] İnsanlar. • *Alâ-mele-in-nâs*, halk arasında, açıkça.
nasafet. *Bkz.* nasfet.
Nasârâ, *A. a.* [Nasrani ç.] Hıristiyanlar.
nâsavab, *F. s.* [nâ-savab] Yol-suz, yanlış, haksız.
nâsaz, *F. s.* [nâ-saz] Uygunsuz, uymaz.
nâsazî, *F. a.* Düzensizlik, uygunsuzluk.
nâsazkâr, *F. s.* [nâ-saz-kâr] Ugun olmayan, karşıt.
nasb, *A. a.* **1.** Dikme. Saplama. **2.** Bir memurluğa atanma. **3.** Bir rütbe alma. **4.** (A. Dilb.) Adın i'rabı.
nâsencide, *F. s.* [nâ-sencide] **1.** Tartılmamış, ölçülmemiş. **2.** Değerlenmemiş, iyi düşünülmemiş.
nâseza, *F. s.* [nâ-seza] Uygun olmayan, layıksız.
nasfet, **nasafet**, *A. a.* İnsaf, haklılık.
nâsıb, **nâsıbe**, *A. s.* [nasb'dan]

Bir yere dikici.
nâsıf, **nâsıfa**, *A. s.* **1.** (Geo.) Açığırtay. **2.** İkiye bölün.
nâsıh, **nâsıha**, *A. s.* [nush'tan] Öğüt veren.
nâsık, *A. s.* [nesak'tan] Düzgün.
nâsır, **nâsıra**, *A. s.* [nasr'dan] Yardımcı, yardım eden.
nasıye, *A. a.* Alın. [ç. nevası].
nâsi, **nâsiye**, *A. s.* (*sin* ile) Unutan. Unutucu.
nasıb, *A. a.* (*sat* ile) **1.** Pay. **2.** Bir kimsenin elde edebildiği şey. **3.** Tanrı'nın kısmet ettiği şey.
nâsıbe, *A. a.* Yollara dikilen işaret taşı, mil.
nâsılc, **nâsılc**, *A. s.* [nesc'den] Dokuyan.
nâsıh, **nâsıha**, *A. s.* [nesh'ten] **1.** Battal eden. **2.** Kitabın kopyasını çıkaran.
nasihat, *A. a.* Öğüt. [ç. nesi-ih].
nasihatpezir, *F. s.* [nasihat-pezir] Öğüt dinler.
nâsik, *A. s.* (*ref* ile) Dine bağlı. Din buyruklarını tam olarak yerine getiren.
nâsir, **nâsire**, *A. s.* [nesr'den] **1.** Yayan, saçan. **2.** Nesir yazan.
nasir, *A. s.* (*sat* ile) Yardımcı. İmdatçı.
nasr, *A. a.* **1.** Yardım. **2.** Üstünlük, yenme.
Nasranî, **Nasraniyye**, *A. a., s.* **1.** Hıristiyan. **2.** Hıristiyanlıkla ilgili. [ç. nasârâ].
Nasraniyyet, *A. a.* Hıristiyanlık.

nasrî, A. s. Tanrı yardımıyla üstünlük ve ülke almakla ilgili.

nass, A. a. (*sat* ile) 1. Açıklık, kesinlik. 2. Kur'an'da ya da hadiste bir iş hakkında olan açıklık ve bu açık söz. [ç. nusus].

nassıyye, A. a. (Fel.) Fransızca *dogmatisme* (dogmatizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

Nasturî. Bkz. Nesturi.

nasuh, **nasuha**, A. s. [nasihat'ten] 1. Öğütçü. 2. Halis, temiz. • *Tövbe-i nasuh*, bozulmaz tövbe.

nâsuhte, A. s. [nâ-suhte] 1. Yanmamış. 2. Pişmemiş, çiğ.

nasur, A. a. Basur deliği. Fistül. [ç. nevasır].

nasut, A. a. İnsanlık. İnsan ve insanlara ait şeyler.

nâsüfte, F. s. [nâ-süfte] Delinmemiş. Deliksiz.

naş. Bkz. naaş.

nâşad, F. s. [nâ-şad] Hüzünlü, kederli.

nâşayeste, F. s. [nâ-şayeste] Layık olmayan. Layık değil.

nâşekib, F. s. [nâ-şekib] Sabırsız, dayanıksız. Çabuk usanan.

nâşekibane, F. be. [nâ-şekibane] Sabırsızlıkla.

naşi, A. s. [neşet'ten] 1. İleri gelen. 2. be. Dolayı, ötürü. Sebebiyle, nedeniyle.

naşid, **naşide**, A. s. [neşide'den] Şiir söyleyen. Şiir okuyan. Şiir yazar.

nâşinas, F. s. [nâ-şinas] Bilmez. İdraksiz.

nâşinide, F. s. [nâ-şinide] İşitilmemiş, duyulmamış.

naşir, **naşire**, A. s., a. [neşr'den] 1. Dağıtan, yayan, serpen. 2. Bir kitap yayımlayan.

naşiz, **naşize**, A. s. Kalkmış; durmadan atan (damar).

nâşüküfte, F. s. [nâ-şüküfte] Açılmamış.

nâ't. Bkz. naat.

nat'. A. a. 1. Üzerinde yemek yemek için yere serilen sofraya. 2. Meşinden yapılmış yolcu döşegi.

nâtamam, F. s. [nâ-tamam] Bitmemiş, tamam olmamış.

nath, A. a. Boynuzlu hayvanın boynuzuyla vurması, süsme, tos vurma.

nâtık, **nâtıka**, A. s. [nutk'tan] 1. Söyleyen. Lakırdı eden. 2. Fikir ederek düşünen. 3. Bir ifadesi olan. Bir şeyi gösteren. Beyan edici, bildirici.

nâtıka, A. a. 1. Düşünüp söyleme niteliği. 2. Düzgün, dokunaklı söz söyleme.

nâtıkaperdaz, F. s. [nâtıka-perdaz] Düzgün, etkili söz söyleyen. [ç. nâtıkaperdazan].

nâtıkapîra, F. s. [nâtıka-pîra] Güzel, doğru söz söyleyebilen.

nâtıkıyyet, A. a. [nukt'tan] Söz söylemeklik.

natır. Bkz. natur.

nâtıraş, F. s. [nâ-tıraş] Yontulmamış, terbiye görmemiş. Ham, kaba.

nâtıraşide, F. s. [nâ-tıraşide] Yontulmamış, kaba. Terbiye-

siz, ham.
natron, *A. a.* 1. Küherçile. 2. Boraks.
natuk, *A. s.* [nutk'tan] 1. Kolaylıkla söz söyleyen. Nutuk söylemede usta. 2. Düzgün söz söyler, çeneli.
natur, **natır**, *A. a.* 1. Bağ, bahçe bekçisi. 2. Hamam hademesi.
nâtüvan, *F. s.* [nâ-tüvan] Zayıf. Güçsüz.
naur, *A. a.* Değirmen kanadı.
nâure, *A. a.* Su dolabı. [ç. ne-vair].
nâümid, *F. s.* [nâ-ümit] Umut-suz.
nâüstüvar, *F. s.* [nâ-üstüvar] Sağlam olmayan, dayanaksız.
navdan, *F. a.* Oluk.
navek, *F. a.* Ok. • *Navek-i çeşm*, Kirpik.
navekendaz, *F. s.* [navek-endaz] Ok atan, okçu.
naver, *F. a.* Olabilir, mümkün.
naverd, *F. a.* Savaş.
naverdgâh, *F. a.* [naverd-gâh] Savaş yeri. Cenk alanı.
nay, **ney**, *F. a.* 1. Kamış. 2. Kamıştan yapılan düdük, ney.
-nay, *F. il.* Yer göstermek üzere sözcüklere ulanan -na ilgecinin başka bir şekli.
nâyab, *F. s.* [nâ-yab] 1. Bulunmaz. 2. Benzeri olmaz.
nayçe, *F. a.* Küçük ney.
nayî, *F. a.* Ney çalan kimse.
nayîha, *A. a.* Parayla ölüye ağlayan kadın.
nayîn, *F. s.* Kamıştan yapılmış, sazdan.

naypâre, *F. a.* [nay-pâre] 1. Kamış parçası. 2. Kalem.
nayzen. *Bkz.* neyzen.
naz, *F. a.* (ze ile) 1. Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık davranış. 2. Bir şey beğenmiyor gözükme. 3. Sımarıklık.
nazair, *A. a.* (zı ile) [nazîre ç.] Nazireler.
nazan, *F. s.* Nazlı.
nazar, **nadar**, *A. a.* (dat ile) Tazelik.
nazar, *A. a.* 1. Bakma, bakım, göz atma. 2. Düşünme, mülâhaza. 3. İltifat. 4. Göz değme. 5. Bir türlü kabul etme. 6. Yan bakış. • *Atf-i nazar*, bakma; *cây-i nazar*, düşünme; *hüsn-i nazar*, iyi gözle görme; *im'an-i nazar*, bakıp süzme; *nur-i nazar*, göz nuru; *sarf-i nazar*, şöyle dursun; *sarf-ı nazar etmek*, vazgeçmek. [ç. enzar].
nazaran, *A. be.* 1. Göre, bakılırsa. 2. Kıyaslayarak.
nazarbaz, *F. s.* [nazar-baz] Şuhlukla bakan.
nazarbazî, *F. a.* [nazar-bazî] Şuhlukla bakış.
nazarendaz, *F. s.* [nazar-endaz] Göz atıp bakan.
nazargâh, **nazargeh**, *F. a.* [nazar-gâh] Bakılan ya da bakılacak yer.
nazarî, **nazariyye**, *A. s.* 1. Bakışa ait, bakışla ilgili. 2. Yalnız bilgi halinde olan. Uygulanmamış. Kuramsal. [ç. nazariyyat].
nazariyye, *A. a.* Kuram.

nazarrüba, *F. s.* [nazar-rüba] Göz çeken.
nazc, **nadc**, *A. a.* (*nun*, *dat* ile) Olma, olgunluk. Yetişme.
nazende, *F. s.* Nazlı. Hoş edalı. Sevgili.
nazenîn, *F. s.* 1. Oynak, cilveli. 2. Çok nazlı yetiştirilmiş. Şımarık. 3. (Horlukla) Şu, bilinen. Mahut. • *Tarik-i nazenîn*, Bektaşî tarikatı.
nâzım, **nâzıme**, *A. s.* 1. Düzenleyen. 2. Nazım haline koyan, koşuk yazar. • *Nâzım-i menâzım-i umur-i cumhur*, halkın işlerini sıraya koyan, düzenleyen. 3. (Fiz.) Düzengeç. 4. (Mat.) Normal.
nazır, **nazıra**, *A. s.* [nazar, nezaret'ten] 1. Bakan, nazar eden. 2. Bakan, idare eden. 3. Bir yüzü bir tarafa olan. 4. *a.* Bakan, bir işin yönetimine memur olan baş. 5. Kabine üyelerinden her biri. [ç. nuzar].
nazif, **nazife**, *A. s.* [nezafet'ten] Temiz.
nazik, **nazük**, *F. s.* 1. İnce. 2. Güzel. 3. Terbiyeli.
nazikâne, *F. be.* [nazik-ane] İncelikle, kibarlıkla, nazik bir kimseye yakışırcasına.
nazikeda, *F. s.* [nazik-eda] Nazik davranışlı.
nazikter, *F. s.* [nazik-ter] Çok nazik.
nazil, **nazile**, *A. s.* [nüzul'den] 1. Yukardan aşağıya inen. 2. Bir yere konan, konaklayan.
nazile, *A. a.* 1. Bela, sıkıntı. 2.

İnme, nüzul. 3. Nezle.
nazîm, *A. a.* Sıra sıra, dizi dizi olan şey.
nazîr, *A. s., a.* [nazar'dan] Benzer.
nazîr, **nadîr**, *A. a.* (Gökb.) Ayakucu.
nazîre, *A. a.* 1. Örnek. Karşılık. 2. (Ya.) Bir ozanın şiirini taklit ederek yazılan şiir. [ç. nazair].
nazm, *A. a.* 1. Sıra, tertip. 2. Vezinli, kafiyeli söz.
nazmen, *A. be.* Manzum olarak.
nazperver, *F. s.* [naz-perver] Naz eden.
nazperved, *F. s.* [naz-perverd] Naz içinde büyütülmüş. Nazlı.
nazra, *A. a.* (Bir tek) bakış. (Ed. Ce.): • *Nazra-i hayran*; *-mahmur*; *-münacat*; *-nefrîn*; *-perişan*; *şefkat*; *-şum*.
nazret, **nadret**, *A. a.* Tazelik. Yeşillik.
nazük. *Bkz.* nazik.
neb, **nebean**, *A. a.* Yerden su kaynamak.
neba, *A. a.* Haber. [enba].
nebahet, *A. a.* Şeref, onur.
nebaill, *A. a.* [nebile ç.] Yüceler, yüksekler.
nebalet, *A. a.* 1. Zekilik. 2. Cömertlikte ululuk. 3. Ululuk.
neban, **nebean**, *A. a.* (Su) Kaynama, çıkma.
nebat, *A. a.* Toprakta biten her türlü bitki.
nebatat, *A. a.* [nebat ç.] 1. Bitkiler. 2. Botanik, bitkibilim.
nebatî, **nebatîyye**, *A. s.* Bitkiyle

ilgili. Bitki soyundan, bitkisel.
nebatiiyun, *A. ç., a.* Botanik bilginleri, bitkibilimciler.
nebbal, *A. a.* Okçu. Ok yapıp satan kimse.
nebbas, *A. s.* Kefen soyucu. Mezar açıcı.
neberd, *F. a.* Savaş, kavga.
neberdâzma, *F. s.* [neberd-âzma] Savaşta denemesi olan. Savaşa alışık.
neberdgâh, *F. a.* [neberd-gâh] Savaş yeri.
neberdpîşe, *F. s.* [neberd-pîşe] Savaşçı. İşi gücü savaş olan.
nebevî, **nebeviyye**, *A. s.* Peygambere ait, onunla ilgili.
nebî, *A. a.* [nebe'den] **1.** Haberci. **2.** Peygamber. [ç. enbiya].
nebîh, **nebîhe**, *A. s.* Ünlü, şerefli, onurlu.
nebîl, **nebîle**, *A. s.* **1.** Güzel huylu. **2.** Zekâ sahibi. **3.** Ünlü, onurlu.
nebîr, **nebîre**, *F. a.* Torun.
nebise, *A. a.* Torun.
nebiz, *A. a.* **1.** Hurma sırası, şarabı. **2.** Şarap.
nebl, *A. a.* Ok. Arap oku. [ç. nibal].
nebs, *A. a.* **1.** Gömülü şeyi yerden çıkarma. **2.** Bir şeyi başka bir şeyle ortaya çıkarma. Eşeleme.
Nebt. *Bkz.* Nabt.
nebt, *A. a.* Bitme, yerden çıkma. Meydana gelme.
nebze, *A. a.* Az şey.
necabet, *A. a.* Soyluluk.
necan, *A. a.* İstedigine ulaşma.

necaib, *A. a.* [necib ç.] Necip şeyler.
necaset, *A. a.* Pislik.
necaşi, *A. a.* Habeş hükümdarı.
necat, *A. a.* Kurtulma.
neccah. *Bkz.* *A. s.* Yorgancı.
neccar, *A. s.* **1.** Dülger. **2.** Marangoz.
Necd, *A. a.* Arap yarımadasının orta bölgesi.
necdet, *A. a.* Yiğitlik.
Necf, *A. a.* Asıl anlamı "tepe" demektir. Kûfe civarında, Halife Ali'nin mezarı olan yer.
neces, *A. a.* Pislik, murdarlık.
necib, **necibe**, *A. s.* Soylu. [ç. necaib, nüceba].
necîl, **necîle**, *A. s.* Soylu, kişizade.
necîs, *A. s.* **1.** Unulmaz hastalık. **2.** Pis, mundar.
necl, *A. a.* **1.** Oğul. **2.** Kuşak, nesil. [ç. encal].
necliyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *geraminees* (buğdaygiller) karşılığı (XX. yüzyıl).
necm, *A. a.* Yıldız. [ç. encüm, nücüm].
necmî, **necmiyye**, *A. s.* Yıldızla ilgili, ona ait.
nedamet, *A. a.* Pişmanlık.
nedametkâr, *F. s.* [nedamet-kâr] Pişman olan.
nedaret. *Bkz.* nezaret.
nedbe, **nedebe**, *A. a.* Yara izi.
nedeb, *A. a.* **1.** Yara, çıban yeri katılaşıp iyileşme. **2.** Yara izi.
nedebî, **nedebiyye**, *A. s.* Yara iziyle ilgili.
nedem, *A. a.* Pişman olma.

nedim, nedime, A. s. 1. Meclis arkadaşı. 2. Büyük bir kimseye hikâye ve fıkra söyleyerek eğlendiren. 3. Güzel söz söyleyen, iyi öykü anlatan.

nedime, A. s. 1. Kadın nedim. 2. Bir büyük ya da zengin kadına arkadaşlık eden kadın.

nedret, A. a. Az bulunma, seyreklik.

nedve, A. a. Konuşma, iş üzerine görüşme. • *Dar-ün-nedve*, Mekke'de Cahiliye döneminde kurulmuş ünlü ev.

nef, A. a. Çıkar, kâr. • *Nef' ü zarar*, kârla zarar.

nefad, A. a. Bitme, tükenme. Yok olma. • *Binefad*, tükenmez.

nefahat, A. a. [nefha ç.] Üfürmeler, esintiler.

nefais, A. a. [nefis, nefise ç.] Değerli, beğenilir şeyler.

nefaka. Bkz. nafaka.

nefaset, A. a. Değerlilik. Beğenilir olma.

nefaz, A. a. 1. Geçme. İşleyip öteye geçme. 2. Sözü geçme.

nefer, A. a. 1. Bir kişi. 2. Er, asker. 3. İnsan sayısı bildiren sözler için kullanılır. [ç. neferat].

neferat, A. a. [nefer ç.] Erler, askerler.

nefes, A. a. 1. Soluk. 2. Soluk alacak kadar süre, an. 3. Okuyup üfleme, üfürükçülük. [ç. enfas].

nefh, A. a. 1. Güzel koku yayılma. 2. Rüzgâr esme.

nefh, A. a. 1. Üfleme, şişirme.

2. Boru çalma. • *Neth-i Sûr*, İsrail'in kıyamette çalacağı borunun üflenmesi, kıyamet kopması.

nefha, A. a. 1. Güzel koku. 2. Yelin bir esişi. [ç. nefahat].

nefha, A. a. 1. Üfürme. 2. Şişme.

nefi, A. s. Çıkarla ilgili. Faydacı.

nefir, A. a. 1. Topluluk, cemaat. 2. Boynuzdan boru. 3. Çılgıltı, bağırıtı. • *Nefir-i âmm*, cemaati toplama, halkı askere sürme; *eyvm-i nefir*, hacıların Mina'dan Mekke'ye dönmeleri.

nefis, nefise, A. s. Çok güzel, hoş giden şey. [ç. nefayis].

nefiyye, A. a. (Fel.) Fransızca *utilitarisme* (yararcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

nefi, A. a. 1. Vacip olmayan ibadet. 2. Fazladan ibadet.

nefret, A. a. 1. Ürküp kaçma. 2. İğrenç bulup tikslenme.

nefrin, F. a. 1. İlenc, lanet okuma. 2. Sövüp sayma.

nefs, nefis, A. a. (*sin* ile) 1. Ruh, can, hayat. 2. İnsanır yeme içme gibi gereksinimleri. 3. Kişi, kendi. 4. Asıl, mayya. 5. Bir şeyin ta kendisi. 6. Dölsuyu. • *Nefs-i emmare*, (aşırı zorlayıcı, buyuran nefis) insanı kötülüğe sürükleyen nefis; *-hayvanî*, (canlılık nefsi) canlılardaki anlayış ve hareket kuvvetleri; *-küll*, (tüm nefis) arş; *-levvame*, (kakıcı nefis) kötülüğten sonra içte rahatsızlık

uyandıran nefis; -*mütmainne*, iyilikle kötülüğü ayırt eden, temizlenerek kişiyi Tanrı'ya yaklaştıran yeti; -*mütekellim*, (Dilb.) birinci kişi; -*natıka*, insan ruhu, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevher; *binefsıhi*, *binnefs*, kendisi; *nefs-el-emr*, *nefs-el-emrde*, aslında; *kefil binnefs*, bir kimşenin istenildiği zaman kendisini teslim etmek üzere kefil olan kimse. [ç. nüfus].

nefs, A. a. (se ile) Tükürükle üfürme. Üfleme. • *Nefs-üddem*, gırtlak ile sümüksel zarın kanamasıyla kan tükürme.

nefsa', A. a. 1. Loğusa. Yeni doğmuş kadın. 2. Yeni doğumdan sonra gelen kırk günlük durum.

nefsanî, **nefsanıyye**, A. s. 1. Canlılığın uyandırdığı isteklerle ilgili. 2. Kin ve garazla ilgili.

nefsanıyyet, A. a. Gizli düşmanlık. Kin, garaz.

nefsî, **nefsıyye**, A. s. 1. Nefisten doğan-şeyle ilgili. 2. Kişiyeye, kendisine ait, onunla ilgili.

neft, F. a. Yerden çıkan ya da çam gibi bazı ağaçlardan çıkarılan yanabilir yağ.

neftî, F. s. Koyu yeşil ile kahverengi arası (renk).

nefy, A. a. 1. Sürme. 2. (Dilb.) Olumsuzluk. • *Nefy-i an-ilbeled*, kentten sürme; -*ebed*, bir daha gelmemek üzere sürgün etme; -*mülk*, bir malın

başkasının olduğunu söyleme. *Edat-i nefy*, eylemlere katılan me ilgeci; *nefy-i âlem*, (Fel.) Fransızca *acosmisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

nehar, A. a. Gündüz. • *Leyl ü nehar*, gece gündüz; *nısfınnehar*, meridyen.

neharen, A. be. Gündüzün.

nehari, A. s. Gündüzlü. Gündüzle ilgili.

nehb, A. a. Yağma, çapul.

nehc, A. a. Yol, usul. • *Ber nehc-i şer'i*, şeriat yolunda olarak.

neheng, **niheng**, F. a. Timsah.

neh hac, A. s. [nehc'den] Kılavuz, doğru yol gösterici.

nehîb, **nehîbe**, A. s. [neheb'ten] 1. Çapulcu, yağmacı. 2. Korku, ürküntü.

nehik, A. a. Eşek anırması. Anırtı.

nehim, A. a. 1. Açgözlü, doymaz. 2. Yırtıcı.

nehr, **nehir**, A. a. Akarsu, çay. İrmak. • *Mavera'ün-nehr*, (nehirin ötesi). Ceyhun ötesi bölge. [ç. enhar, nühur].

nehren, A. be. Nehir yoluyla.

nehreyn, A. a. İki nehir. • *Mabeyn-en-nehreyn*, (iki ırmak arası) Fırat ile Dicle arası.

nehri, **nehriye**, A. s. İrmakla ilgili, ırmağa ait. • *Idare-i nehriye*, ırmakta işleyen vapurlar idaresi.

nehy, A. a. 1. Yasak etme. 2. (Dilb.) Emir kipinin olumsuzu, emrin karşıtı. • *Emr ü nehy*,

buyurma ve yasaklama; *neh-yi an-il-munkir*, şeriatın yasakladığı şeyleri yaptırmama.

nejad. Bkz. nijad.

nekâbet, A. a. Dönme, vazgeçme. Cayma.

nekahet, A. a. Hastalıktan yeni kalkmış olma durumu. Bu durumdan ileri gelen zayıflık, ağırlık.

nekais, **nakais**, A. a. [nakîsa ç.] Eksiklikler.

nekaiz, **nakaiz**, A. a. [nakîza ç.] Birbirine karşıt, birbirini çelen şeyler.

nekâl, A. a. 1. Şiddetli ceza, eziyet. 2. İbret.

nekbet, A. a. 1. Talihsizlik. 2. Düşkünlük. Felaket.

nekbetzedede, F. s. [nekbet-zede] Belaya tutulmuş, felakete uğramış.

neked, A. a. Sıkıntı, dert, bela.

nekheth. Bkz. nühketh.

Nekîr, A. a. Mezarda ölüleri sorguya çekecek olan meleklerden birinin adı.

nekîr, A. a. 1. Bilmezlik, bilmez, bilisiz. 2. Yadsıma, öyle değildir deme.

nekre, A. a., s. 1. (Dilb.) Belirsiz ad. 2. Garip ve gülünç fıkralar. 3. Aracılığı belli olmayan ad. 4. Gülünç fıkra söyleyen kimse.

nekgregû, F. s. [nekre-gû] Gülünç fıkralar söyleyen.

nem, F. a. 1. Az yaşlık, hafif ıslaklık. 2. Havada, yapı içinde, duvarlarda olan yaşlık. 3. Çiy.

nema' A. a. 1. Artma, çoğal-

ma. 2. Büyüme, uzanma. 3. Faiz. • *Neşv ü nema'*, bitkilerin gelişmesi.

nema'dar, F. s. [nema'dar] 1. Artan, büyüyen. 2. Yararlı, faiz getiren.

nemaim, **nemayim**, A. a. [nemime ç.] Kovuculuklar, çekiştirmeler.

nemarik, A. a., ç. Yastıklar.

nemat, A. a. Usul, yol. Tarz. • *Nemat-i takrir*, söyleme yolu.

nemdar, F. s. [nem-dar] Islak, nemli.

nemed, F. a. Keçe. Aba.

nemedîn, F. s. Abadan, keçeden yapılmış.

nemedpuş, F. s. [nemed-puş] Keçe ya da aba giyen.

nemek, F. a. Tuz.

nemekdan, F. a. [nemek-dan] Tuzluk.

nemekharam, F. s. [nemek-haram] Nankör.

nemekîn, F. s. 1. Tuzlu. 2. Tadı yerinde.

nemeliyye, A. a. (Hayb.) Fransızca *formicidees* (karıncalar) karşılığı.

nemide, F. s. Umutsuz.

nemika, A. a. Mektup.

nemîm, A. s. 1. Fısıltı. 2. Kovucu.

nemîme, A. a. Kovuculuk. Ağzı karalık.

nemîmekâr, F. s. [nemîme-kâr] Kovucu, ağzı kara.

neml, A. a. (*nun*, *mim*, *lam* ile) Karınca.

nemle, A. a. 1. Bedende olan karıncalanma. 2. Tek karınca.

nemmm, A. a. Birinin sözünü başkasına götürüp ikisinin arasını bozma, kovuculuk.

nemmam, A. s. Kovcu, arabozan. Münafık.

nemnâk, F. s. [nem-nâk] Nemli, ıslak.

nemr, **nimr**, A. a. Kaplan.

Nemrud, A. a. 1. Babil'in kurucusu denilen hükümdar (İ.Ö. 2640) olup, İbrahim peygamberi ateşe attırmıştır. Babil kulesinin de bunun zamanında yapıldığı söylenir. 2. (Mec.) Zalim. [ç. nemaride].

neng, F. a. 1. Ayıp, utanma. 2. Un. • *Bineng*, namussuz, utanmaz; *nam ü neng*, ad ve ün.

ner, F. s. Er, erkek. • *Engüşt-iner*, başparmak; *şîr-i ner*, erkek aslan.

nercis, A. a. Nergis.

nerd, A. a. Tavla oyunu.

nerdüban, F. a. Merdiven.

nere, **nerre**, F. s. Erkek.

nergis, F. a. 1. Nergis. 2. Güzelin gözü.

nergisiyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *amaryllidecees* (nergisgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nerîm, F. s. Pehlivan, yiğit.

Neriman, F. a. Rüstem'in dedesi Sâm'ın babası.

nerm, F. s. Yumuşak. • *Nerm-dil*, yüreği yumuşak, merhametli.

nermîn, F. a. Yumuşak.

nerre, **nere**, F. s. Erkek.

nesa', A. a. Kalça kemiğinden ayakların ucuna dek olan si-

nir. • *Arak-ün-nesa'* (Hek.) siyatik.

nesaic, A. a. [nesice ç.] Dokunmuş kumaşlar.

nesaih, **nesayih**, A. a. (*sat*, *haile*) [nasihat ç.] Öğütler.

nesaim, A. a. [nesime ç.] Hafif, hoş gider rüzgârlar.

nesak, **nesk**, A. a. Tarz, üslup, yol. • *Nesak-i vahid*, bir düzende; *yeknesak*, biteviye.

nesc, A. a. 1. Dokuma, dokuyuş. 2. (Dirb.) Doku. • *Nesc-i adalî*, kasdoku; *-asabî*, sinirdoku; *-beşere-i muhati*, epitelyum; *-daimî*, değişmez doku; *-demevî*, kandoku; *-isfencî*, sünger doku; *-kavî*, pekdoku; *-kesif*, tıkızdoku; *-muhatî*, sümükdoku; *-muîn*, destekdoku; *-rasafî*, kaldırım doku; *-temessül*, özümleme dokusu. [ç. nesayic].

nescî, **nesciyye**, A. s. Dokumayla, dokuyla ilgili.

neseb, A. a. Soy. Atalar zinciri. • *Meçhul-ün-neseb*, soyu sopu bellisiz. [ç. ensab].

neseben, A. be. Soyca, soy bakımından.

nesebî, **nesebiyye**, A. s. Soya, kuşağa ait, onunla ilgili.

nesebiyyet, A. a. 1. Soy, atalar zinciri. 2. Soy sop güdücülük.

nesf, A. a. Bir yapıyı temelden yıkma.

nesh, A. a. 1. Hükümsüz bırakma. 2. Bir şeyin aynısını çıkarma, kopya etme. 3. Yakut-i Mustasîmî'nin yazdığı yazı usulü.

nesib, **nesibe**, *A. s.* (*sin* ile) [neseb'den] **1.** Soylu, soydan. Baba tarafından soydan. **2.** (Ya.) Kaside başlangıcındaki betimleme kısmı.

nesic, **nesice**, *A. a.* Dokunmuş şey. [ç. nesayic].

nesim, *A. a.* Hafif ve hoş a gider rüzgâr. [ç. nesayim].

nesimî, **nesimiyye**, *A. s.* Nesimle, hafif esen rüzgârla ilgili. • *Hava-yi nesimî*, solunuma yarar hava, Fransızca *atmosphere* (havayuvuru) karşılığı.

nesk. *Bkz.* nesak.

nesl, *A. a.* **1.** Nesil, kuşak. **2.** Soy, döl, dös [ç. ensal].

nesnas, *A. a.* **1.** Yarı insan, tek gözlü, tek el ve ayaklı sıçrayarak yürür masal hayvanı. **2.** Büyük maymun (goril ve benzerleri) cinsinin adı.

nesr, *A. a.* **1.** Yayma, saçma. **2.** Manzum olmayan söz.

nesr, *A. a.* (*sin* ile) Akbaba kuşu.

nesren, *A. be.* Nesir olarak.

nesrîn, **nesteren**, **nesterin**, *F. a.* Yabani gül, ağustos gülü.

nessab, *A. a.* [neseb'den] Ünlü kimselerin neseplerini araştıran bilgin. İlm-i ensab bilgini.

nessac, *A. a.* [nesc'den] Dokumacı, çulha.

nesteren, **nesterin**. *Bkz.* nesrîn.

Nestur, *A. ö. a.* Süryani rahibi. Nestorius.

Nesturî, **Nesturiyye**, *A. s.* Nes-

torius'un kurduğu mezhepte olan, bu mezheple ilgili.

Nesturiyyun, *A. ö. a.* [Nesturi ç.] Nesturiler.

nesy, *A. a.* Unutma, unutuş. • *Nesyen mensiyyen*, büsbütün unutulmuş, hatırdan çıkarılmış.

neşa, *A. a.* Nişasta.

neşak, *A. a.* (Su vb.) Buruna çekme.

neşat, *A. a.* Sevinç, keyif.

neşe, *A. a.* **1.** Neşe. **2.** Yeniden peyda olma. **3.** Keyif, sevinç.

4. Az sarhoşluk. • *Neşe-i saniye*, *-uhra*, ölümle ölümden sonra yeniden (mahşerde) dirilme; *neşe-i ulâ*, ruhun bedene girmesi.

neşet, *A. a.* **1.** Yetişme, meydana gelme. **2.** İleri gelme, kaynak olma.

neşeyab, *F. s.* [neşe-yab] Neşeli, sevinçli, keyifli.

neşf, *A. a.* Suyu çekip emme.

neşide, *A. a.* **1.** Ünlü beyit ya da mısra. **2.** Manzume, koşuk. [ç. neşaid].

neşr, *A. a.* **1.** Dağıtma, yayma.

2. Herkese duyurma. **3.** Gazeteye yazma, yazdırma. **4.** Kitap, gazete bastırıp çıkarma. **5.** Kıyamet günü insanların dirilmesi. [ç. neşriyat].

neşren, *A. be.* Yayın yoluyla. Gazetede yazarak.

neşriyyat, *A. a.* Yayım.

neşşal, *A. s.* Pişmemiş yemeğe saldıran.

-neşur, *A. s.* [neşr'den] Çok dağıtan.

neşv, *A. a.* Bitki ve canlıların bit-

mesi, büyümesi; büyüme, boy atma.
neşvan, A. s. Sarhoş.
neşvat, A. a. [neşvet ç.] Keyifler, sevinçler.
neşve, A. a. Sevinç.
neşvebahş, F. s. [neşve-bahş] Keyif veren. Neşelendiren.
neşvedar, F. s. [nesve-dar] Keyifli.
neşvegâh, F. a. [neşve-gâh] Neşe, keyif yeri.
neşvemend, F. s. [neşve-mend] Sevinçli, keyif halinde olan.
neşvet, A. a. Keyif, sevinç. Sarhoşluk.
neşveyab, F. s. [neşve-yab] 1. Sevindiren, neşelendiren. 2. Hafif sarhoşluk veren, keyiflendiren.
netaic, **netayic**, A. a. [netice ç.] Neticeler, sonuçlar.
netice, A. a. 1. Sonuç. 2. Öz, özet. 3. Yemiş. 4. Son.
neticepezir, F. s. [netice-pezir] Sonuçlanmış, son bulmuş.
netn, A. a. Kötü kokma. Kokma, çürüme.
neuzübillâh, A. ün. "Tanrı'ya sığındık!" anlamındadır.
nev, F. s. 1. Yeni. 2. Son zamanda çıkmış. 3. Taze, körpe.
nev', A. a. 1. Çeşit, türlü. 2. Cins. 3. Sınıf.
neva, **nevay**, F. a. 1. Ses. 2. Ahenk. 3. Azık, geçinecek şey. 4. Nasip. 5. (Mus.) Bir makam. • *Bineva*, aç susuz.
nevaciz, A. a. [naciz ç.] Azıdış-
nevadi, A. a. [nâdi ç.] Meclis-

ler, toplantılar.

nevadir, A. a. [nadire ç.] Az bulunan şeyler. [ç. nevadirat].
nevafil, A. a. [nafile ç.] Farzla vacip olandan başka yapılan ibadetler.
nevahat, F. a. 1. Okşama. 2. Saz çalma.
nevahi, A. a. [nahiye ç.] 1. (Ana.) Yanlar, taraflar. 2. Bucaklar.
nevahi, A. a. [nehy'den] Yasak şeyler. • *Evamir ü nevahi*, buyruklar ve yasaklar.
nevahte, F. s. 1. Okşanmış. 2. Saz çalmış.
nevai, F. s. 1. Makam ve ahenkle, nasiple ilgili. 2. ö. a. Ali Şir'in lakabı.
nevaib, A. a. [naibe ç.] Belalar, kazalar, musibetler. • *Nevaib-i eyyam*, günlerin musibetleri.
nevair, A. a. [naire ç.] Ateşler, alevler.
nevakis, A. a. [noksan ç.] Eksikler. • *Ikmal-i nevakis*, eksikleri tamamlama.
nevakis, A. a. [nakus ç.] Çanlar.
neval, A. a. 1. Talih, kısmet. 2. Bahşış, bağış. • *Deryaneval*, bağışı deniz gibi çok olan.
nevale, A. a. 1. Vergi, bağış. 2. Nasip, kısmet. 3. Yiyecek, içecek.
nevaleçîn, F. s. [nevale-çîn] Kısmetini alan, yiyecek toplayan.
nevamis, A. a. [namus ç.] Kanunlar. Şeriatlar.
nev'an, A. be. Çeşit bakımından cinsçe.

nevânev, *F. s., be.* [nev-â-nev]
Yeni yeni.

nevarus, *F. a.* [nev-arus] Yeni gelin. [ç. nevarusan].

nevasi, *A. a.* [nasiye ç.] **1.** Alınlar. **2.** Bir topluluğun ileri gelenleri. Ulular.

nevat, *A. a.* Çekirdek.

nevâyın, *F. s.* [nev-âyin] **1.** Yeni üslup. **2.** Yeni üslup çıkaran.

-nevaz, -nüvaz, *F. s.* "Okşayan, okyaşıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bendenevaz; dilnevez; garibnevaz; hatırnevaz; mihmannevaz; ruhnevaz.*

-nevazi, *F. a.* Okşama, "nevaz" ile yapıli sözcükleri adlaştıırır: *-bendenevazi, dilnevazi*, bendeye iltifat edicilik; gönül okşayıcılık.

nevazil, *A. a.* [nazile ç.] **1.** Olaylar. Belalar. **2.** Nezleler.

nevaziş, nüvaziş, *F. a.* Okşama. İltifat etme. Gönül alma.

nevazişger, *F. s.* [nevaziş-ger] Okyaşıcı.

nevazişkâr, *F. s.* [nevaziş-kâr] Okşayan, iltifat eden. Gönül alan.

nevazişkârane, *F. be.* [nevaziş-kâr-ane] Okşayarak, iltifat ederek, gönül alarak.

nevbahar, *F. a.* [nev-bahar] İlk bahar.

nevbare, nevbave, *F. a.* [nevbave] **1.** Turfanda yemiş. **2.** Yeni yeşillik.

nevbenev, *F. s.* [nev-benev] Yeniden yeniye. Tazeden tazeye.

nevber, *F. a.* [nev-ber] **1.** Yeni yemiş. **2.** Memeleri yeni geli-

şen kız. [ç. nevberan].

nevbet. *Bkz.* nöbet.

nevbetî, *F. a.* Mehterbaşı.

nevbünyan, *F. s.* [nev-bünyan] Yeni yapılmış.

nevbüride, *F. s.* [nev-büride] Yeni kesilmiş, yeni koparılmış.

nevcah, *F. s.* [nev-cah] Tahta yeni oturmuş.

mevcevan, nevcivan, nevcüvan, *F. a.* [nev-cevan] Taze, genç. Delikanlı. [ç. nevcevanan].

nevcevanî, *F. a.* Delikanlılık.

nevcivan. *Bkz.* nevcevan.

nevcüvan. *Bkz.* nevcevan.

nevdelet, *F. s.* [nev-devlet] Yeni görmüş. Büyüklüğü sindirememiş. [ç. nevdevletan].

neveda, *F. s.* [nev-eda] Yeni tarz. Yeni eda.

-neverd, *F. s.* "Dönen, dolaşan, gezen" anlamlarıyla sözcüklere ulanılır. • *Rehneverd.*

nevfel, *A. a.* Deniz.

nevh, *A. a.* **1.** Ölü üzerine ağlama, sağı sağma. **2.** Güvercin makamla ötme.

nevha, *A. a.* Ölüye sesle ağlama.

nevhager, *F. s.* [nevha-ger] Ölü ağlayıcısı. [ç. nevhageran].

nevhat, *A. a.* [nevha ç.] Ölüye ağlamalar. Sağular.

nevhatt, *F. s.* [nev-hatt] Sakal başı yeni çıkmaya başlamış (genç).

nevhayat, *F. s.* [nev-hayat] Yeni canlanan. Yaşama yeni atılan.

nevheves, *F. s.* [nev-heves] **1.**

Bir işe yeni başlayan, amatör, özenci. **2.** Sık sık iş değiştiren, maymun iştahlı. [ç. nevhevesan].

nevhîz, *F. s.* [nev-hîz] **1.** Genç.

2. Yeni yetişmiş, yeni çıkmış.

nev'i, **nev'iyye**, *A. s.* [nev'den] Türle ilgili. Nev'e ait.

nevid, *Bkz.* nüvid.

nevin, *F. s.* Yeni.

nevk, **nûk**, *F. a.* Sivri uç.

nevkâr, *F. s.* [nev-kâr] Yeni iş başlamış. Acemi.

nevl, *A. a.* Navlun. Vapur parçası.

nevm, *A. a.* **1.** Uyku. **2.** Rüya, düş. • *Beyn-en-nevm vel yakaza*, uykuyla uyanıklık arası.

nevmî, **nevmiyye**, *A. s.* Uykuya ilgili.

nevmid, *F. s.* [nâ-ümid'den] Umutsuz.

nevmidane, *F. be.* [nevmidane] Umutsuzca.

nevmidî, *F. a.* Umutsuzluk.

nevnihal, *F. a.* [nev-nihal] Taze fidan.

nevpeyda, *F. s.* [nev-peyda] Yeni çıkma.

nevres, *F. s.* [nev-res] Yeni yetişen, yeni biten.

nevreside, *F. s.* [nev-reside] Yeni yetişmiş, yeni olgunlaşmaya başlamış. [ç. nevresidegân].

nevresm, *F. s.* [nev-resm] Yeni çıkma. Yeni moda.

nevreste, *F. s.* [nev-reste] Yeni bitmiş, yeni hâsil olmuş.

nevruz, *F. a.* [nev-ruz] Güneşin Koç Burcuna girdiği gün olup,

ilkbahar başlangıcı ve Celali takvimine göre yılbaşı.

nevruziyye, *A. a.* Nevruz günü için hazırlanan macun.

nevsale, *F. s.* [nev-sale] Küçük, genç, kaze.

nevşah, *F. a.* [nev-şah] **1.** Yeni dal. **2.** Yeni bitmiş, geyik boynuzu.

nevşüküfte, *F. s.* [nev-şüküfte] Yeni açılmış.

nevtarz, *A. s.* [nev-tarz] Yeni tarz, yeni yöntem, yeni moda, yeni çıkma.

nevtî, **nutî**, *A. a.* (te ile) Gemici.

nevvab, *A. s.* Naiplik eden, vekillik eden.

nevzad, *F. a., s.* [nev-zad] Yeni doğmuş. Yeni doğmuş çocuk.

nevzemin, *F. s.* [nev-zemin] Yeni biçim.

nevzuhur, *F. s.* [nev-zuhur] Yeni çıkma. [ç. nev-zuhuran].

ney, *Bkz.* nay.

ney', *A. s.* Çiğ. Pişmemiş.

neyistan, *F. a.* [ney-istan] Kamışlık. Sazlık.

neyl, *A. a.* Merama erme. İsteğe ulaşma.

neypâre, *F. a.* [ney-pâre] **1.** Kamış parçası. **2.** Kalem.

neyrenc, *Bkz.* nireng.

neyşeker, *F. a.* [ney-şeker] Şekerkamışı.

neyyir, **neyyre**, *A. s.* [nur'dan] **1.** Nurlu, parlak. **2.** Işıklı cisim. Cisimlenmiş nur. • *Neyyir-i âzam*, güneş; -*asgar*, ay.

neyyireyn, *A. a.* (İkileşmiş, iki nur) Güneşle ay.

neyzar, *F. a.* [ney-zar] Kamışlık, sazlık.

neyzen, nayzen, *F. a.* Ney çalan kimse.

nez, *A. a.* (*ayın* ile) 1. Çekip koparma. 2. Can çekişme. • *Halet-i nez'*, can çekişme.

nezafet, *A. a.* (*zı* ile) Temizlik, paklık. • *En-nezafetü min-el-iman*, temizlik imandan gelir.

nezahet, *A. a.* (*ze* ile) Temizlik, paklık.

nezaket, *A. a.* 1. Naziklik. 2. Zariflik. İncelik. 3. Terbiye, edep. 4. Önem. Dikkat edilmesi gerekli.

nezare, *A. a.* 1. Bakma. 2. Seyir.

nezaret, nedaret, *A. a.* (*dat* ile) Tazelik. Letafet, parlaklık.

nezaret, *A. a.* [*nazar*'dan] 1. Bakma, bakış. 2. Gözetme, gözden geçirme. 3. İdare. Başkanlık. 4. Devlet yönetim mekanizmasından her birinin en büyük yönetimi, bakanlık.

nezd, *F. be.* 1. Yan, kat. 2. Göre. Fikrince.

nezdik, *F. be.* Yakın.

nezf, *A. a.* Kan gitme. Kanama.

nezfî, nefsiyye, *A. a.* Kanamakla ilgili.

nezih, nezihe, *A. s.* Temiz pak.

nezîr, nezîre, *A. s.* [*nezd*'den] Bir iş için gözdağı vererek çok korkutan.

nezle, *A. a.* 1. Burnun akması-na yol açan hastalık. 2. Vücutun herhangi bir noktasında olan akıntı. [*ç. nevazil*].

nezd, *A. a.* Adama. [*ç. nüzur*].

nezzam, *A. a., s.* [*nizam*'dan] Nizam veren, düzenleyen.

nezzare, *A. a.* Seyirci. Bir şeye bakan.

nikmet. *Bkz.* nakmet.

nikris, *A. a.* (*kaf, sin* ile) El ve ayak parmakları ağrısı, şiş, damla hastalığı, gut.

nısab. *Bkz.* nisab.

nısf, *A. a.* (*sat* ile) Yarım, yarı.

nısfıyye, *A. a.* Yarım ney.

nısfıyyet, *A. a.* 1. Yarımlık. 2. Yarı yarıya bölme.

nışadır, *A. a.* *Bkz.* nisadır.

nışasta, *A. a.* Nişasta.

nial, *A. a.* [*na'l* ç.] 1. Ayakkabılar, pabuçlar. 2. Hayvanların ayağına mihlanan demirler, nallar, tavaklar. • *Saff-i nial*, pabuçluk, en geri, en aşağı yer.

niam, *A. a.* [*ni'met* ç.] Nimetler. • *Veliy-ün-niam*, nimetler veren.

nibah, nübah, *A. a.* (*hı* ile) Köpek ürümesi.

nibal, *A. a.* [*nebl* ç.] Oklar.

nicad, *A. a.* 1. Kılıç bağı. 2. Hamayıl, çapraz asılı şey. • *Tavil-ün-nicad*, uzun boylu adam.

nida', *A. a.* 1. Çağırma, seslenme. Ses verme. 2. (Dilb.) Ünlem.

nifak, *A. a.* 1. Müslüman görünüp de kâfir olma. 2. İkiyüzlülük. 3. Bozşukluk.

nifas, *A. a.* (*sin* ile) Loğusalık.

nifasî, nifasiyye, *A. s.* Loğusalığa ait, loğusalıkla ilgili.

niğâh, niğeh, *F. a.* Bakış. Bak-

ma. • *Ahu-nigâh*, ahu bakıslı.

nigâhban, **nigehban**, *F. a.* [nigâh-ban] Gözcü, bekçi.

nigâr, *F. a.* 1. Resim. 2. (Resim gibi) güzel sevgili. 3. s. "Resmi yapılmış, resmedilmiş" anlamıyla sözcüğe ulanır. • *Hatırnigâr*, hatırdan resmolunmuş gibi yerleşen.

nigârende, *F. s.* Ressam.

nigârhane, *F. a.* [nigâr-hane] 1. Resim ve heykeller bulunan yer. 2. Puthane. 3. Güzeli çok yer, güzellerin toplanma yeri.

nigârin, *F. a.* Resim gibi güzel sevgili.

nigâristan, *F. a.* [nigâr-istan] 1. Resim ve heykeller dolu bulunan yer. 2. Puthane. 3. Güzellerin çok bulunduğu yer, onların toplantı yeri.

nigârîş, *F. a.* Resim yapma.

nigâşte, *F. s.* Resmolunmuş.

nigeh, **nigâh**, *F. a.* Bakış, bakma.

nigehban, *F. a.* [nigeh ban] Bekçi, gözcü.

nigehbanî, *F. a.* Bekçilik.

nigehdar, **nigâhdar**, *F. a., s.* [nigeh-dar] Koruyan, gözleyici.

nigehendaz, *F. s.* [nigeh-endaz] Bakan, bakıcı.

nigeran, *F. s.* Bakan. Bakıcı.

nigîn, *F. a.* 1. Mühür. 2. Mühür yüzük.

nigû. *Bkz.* nikû.

nigûhiş, *F. a.* Çekiştirme, yeme.

nigûn, *F. s.* 1. Tersine dönmüş,

başasağı. 2. Ters, aksi, uğursuz.

nigûnsâr, *F. s.* [nigûn-sâr] Başasağı.

-nih, *F. s.* "Koyan" anlamıyla sözcüğe ulanır. • *Kadem-nih*, ayak koyan, basan.

nihad, *F. a.* Tabiat, huy. Yarıdılış.

nihade, *F. s.* Koymuş, komuş. Konmuş, konulmuş. • *Fürunihade*, aşağı indirilmiş, çıkarılmış; *kademnihade*, ayak koymuş, ayak basmış.

nihâî, **nihâiyye**, *A. s.* Sonla ilgili, en sonuncu.

nihal, *F. a.* (*he* ile) Fidan. Taze sürgün. • *Nevnihal*, taze fidan.

nihal, *F. a.* (*ha* ile) [nihle ç.] Din şubeleri; mezhepler.

nihalistan, *F. a.* [nihal-istan] Fidanlık.

nihale, *A. a.* 1. Fidan. 2. Avcı korkuluğu. 3. Döşeme. Döşenecek şey.

nihali, *F. a.* Sofrada sahan altına konan şey, nihale.

nihan, *F. s.* 1. Gizli. Saklı. 2. Bulunmayan. Görünmeyen. 3. a. Sır.

nihanhane, *F. a.* [nihan-hane] 1. Saklanacak yer. 2. Mağara. Bodrum.

Nihavend, *F. a.* İran'ın batı tarafından ünlü bir kent.

nihavend, *F. a.* Dügâhla Hicaz kürdisi arasında bir musiki makamı.

nihayat, *A. a.* [nihayet c.] Sonlar, bitimler.

nihaye, nihayet, *A. a.* 1. Son, bitim. 2. Son derece. • *Nihayet-ül-emr*, sonuç, işin sonunda; *nihayet-ün-nihaye*, en son derecede; *binihaye*, uçsuz, sonsuz; *ilânihaye*, son dereceye kadar.

niheng, neheng, *F. a.* (Hayb.) Timsah.

nihle, *A. a.* Din şubesi, mezhep.

nihrîr, *A. a., s.* (ha ile) İyi, denemesi çok bilgin.

nijad, nejad, *F. s.* Soy. • *Pâknijad*, soylu.

nîk, *F. s., be.* İyi, hoş. • *Nîk ü bed*, iyi ve kötü.

nikab, *A. a.* Yüz örtüsü, peçe.

nikabet. *Bkz.* nakabet.

nikâh, *A. a.* Nikâh.

nikahter, *F. s.* [nîk-ahter] Talihi, yıldızı iyi.

nîkân, *F. a.* [nîk ç.] İyiler, hoşlar.

nikat, *A. a.* (tı ile) [nokta ç.] Noktalar.

nikât, *A. a.* [nükte ç.] Nükte-ler. Kavranması akıl inceliğine bağlı şeyler.

nîkbaht, *F. s.* [nîk-baht] Bahtı iyi, mutlu.

nîkbîn, *F. s.* [nîk-bîn] İyimser.

nîkendiş, *F. s.* [nîk-endiş] İyilik düşünen.

nîkfal, *F. s.* [nîk-fal] Talihi olan.

nîkfercam, *F. s.* [nîk-fercam] Sonu iyi, hayırlı.

nîkhah, *F. s.* [nîk-hah] İyilik isteyen.

nîkhaslet, *F. s.* [nîk-haslet] İyi huylu.

nîkhu, nîkhuy, *F. s.* [nîk-hu] İyi huylu.

nîkî, *F. a.* İyilik.

nîkkirdar, *F. s.* [nîk-kirdar] Yapışları iyi.

nîkmanzar, *F. s.* [nîk-manzar] Gösterişli, gösterişi iyi.

nîknam, *F. s.* [nîk-nam] İyi adlı, iyi ünlü.

nîknamî, *F. a.* İyi adlılık.

nîknihad, *F. s.* [nîk-nihad] Aslı, yaratılışı iyi.

nîkû, nîgû, *F. s.* Güzel, iyi.

nîkûyi, nîgûyi, *F. a.* Güzellik, iyilik.

nil, *A. a.* Çivit.

Nil, *A. a.* Mısır'dan geçen, Akdeniz'e dökülen ünlü ırmak.

nilfam, *F. a.* [nil-fam] Çivit rengine, lacivert.

nilgûn, *F. s.* [nil-gûn] Mavi renkte, çivit rengi.

nilî, *A. s.* Çivit rengine. Çividi.

nilüfer, *F. a.* (Bitb.) Nilüfer.

nîm, *F. a.* Yarım.

nîmal, *A. a.* [nemel ç.] Karıncalar.

nîme, *F. a.* Yarım. • *Dünime*, ikiye bölünmüş.

nî'me, *A. il.* Ne güzel, ne âlâ.

• *Nî'mematlub*, tam aradığımız; *nî'mettesadûf*, ne iyi rastlantı.

nî'met, *A. a.* 1. İyilik. Bahşış. 2.

Yaşama için gerekli şeyler. 3. Tanrı vergisi olan yiyecek, içecek. [ç. niam].

nî'metşinas, *F. s.* [nî'met-şinas] İyilikbilir.

nîmmuzlim, *F. s.* [nîm-muzlim]

Yarı karanlık.
nimr, nemr, A. a. Kaplan. [ç. enmar, nimar, nûmur].
nîmruz, F. a. [nîm-ruz] Öğle.
nîmşeb, F. a. [nîm-şeb] Gece yarısı.
nîmten, F. a. [nîm-ten] Mintan.
nîmzulmet, F. s. [nîm-zulmet] Yarı karanlık.
nîran, A. a. [nâr ç.] 1. Ateşler. 2. Cehennem.
nîran. Bkz. A. a. [nur ç.] Nurlar.
nîrenc. Bkz. nireng.
nireng, nirenc, neyrenç, F. a. 1. Düzen, hile. 2. Büyü, afsun. 3. Resim, taslak.
nirengi, F. a. Haritası çıkarılacak bir alanın üçgenlere bölünmesi işi, üçgenleme.
nîru, F. a. Zor, kuvvet, güç.
nîrumend, F. s. [nîru-mend] Güçlü, kuvvetli, zorlu.
nîrumendî, F. a. Güçlülük, kuvvetlilik.
nisa', A. s., a. Kadınlar.
nisab, nisab, A. a. 1. Asıl, esas. 2. Bir malın zekâtı verilmek için varması gerekli miktar. 3. Yeter sayı. • *Nisab-i ekseriyet*, çoğunluk derecesi; *kitab-i hikmet-nisab*, asıl ve esas hikmet olan kitap.
nisacet, A. a. Dokumacılık, çulhalık.
nisai, **nisaiyye**, A. s. Kadınla ilgili, kadına ait.
nisaiyye, A. a. Kadın hastalıkları (bilgi ve bakımı).
nisaiyyun, A. a. Fransızca *féministe* (kadın hakları yanlı-

rı) karşılığı (XX. yüzyıl).
nisan, F. a. Nisan. • *Ebr-i nisan*, (nisan bulutu) bolluk, bereket, cömertlik.
nisar, A. a. 1. Saçma, serpme. 2. Dügünde saçılan para, saçıcı.
-nisar, A. s. "Saçan, saçıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bedayinisar; cevhernisar; durnisar; gevhernisar; pertevnisar; zernisar*.
nisbet, A. a. 1. Bağlılık, ilgi, bağıntı. 2. Kıyaslama. 3. Oran, ölçü.
nisbeten, A. be. Nispetle, göre. Kıyaslanarak, bir ölçüde, oldukça.
nisbî, nisbiyye, A. s. 1. Kıyaslamayla olan, görelî, görece. 2. Bağlı, bağıntılı.
nistî, F. a. Yokluk. • *Hestî vü nistî*, varlık ve yokluk; *âlem-i nistî*, yokluk dünyası. Adem.
nisvan, A. a., ç. Kadınlar.
nisvani, nisvaniyye A. s. Kadınla ilgili, kadınca.
nisvî, nisviyye, A. s. Kadınlarla ilgili.
nisyan, A. a. Unutma. Hatırdan çıkarma.
niş, F. a. 1. (Arı, akreb gibi) böcek iğnesi. 2. Diken. 3. Zehir, ağu.
nişa, A. a. Nişasta.
nişadır, nişadur, nişadır, A. a. Nisadır.
nişan, A. a. 1. İz, nişan. 2. İşaret, fabrika işareti. 3. Yara izi. 4. Amaç, vurulması istenen nokta. 5. Vurulacak noktaya

silahı çevirme. **6.** Yavukluluk işareti. **7.** Anı için dikilen taş. **8.** Tuğra. **9.** İyi halleri görülenlere devletçe verilmesi Tanzimat'tan biraz önce usul tutulan madalya.

nişande, *F. s.* Durmuş. Dikilmiş.

nişane, *F. a.* İz, alamet, im.

nişangîr, *F. s.* [nişan-gîr] Çizgi çizme aleti.

nişaste, *F. a.* Nişasta.

nişest, *F. s.* Oturma.

nişeste, *F. s.* Oturmuş, oturan. [ç. nişestegân].

nişestgâh, *F. a.* [nişest-gâh] Oturacak yer.

nişîb, *F. a.* (Yukarıdan aşağıya) İnîş. • *Nişîb ü firaz*, iniş ve yokuş.

nişîbgâh, *F. a.* [nişîb-gâh] Çukur yer.

nişîmen, *F. a.* Oturacak yer.

nişîmengâh, **nişîmengeh**, *F. a.* [nişîmengâh, -geh] Yurt, durak. Toplantı yeri.

-nişîn, *F. s.* "Oturana, oturmuş" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Güşenişîn; halvetnişîn; mastabanişîn; medresenişîn; mesnednişîn; postnişîn; sadrnişîn; tahtnişîn.*

nişter, *F. a.* Neşter.

nitac, *A. a.* Yavru doğurma. Yavrulama.

nitak, *A. a.* **1.** Kuşak, kemer. **2.** Bölge. Kuşak yeri. • *Zat-ün-nitakeyn*, Ebubekir'in lakabıdır.

niyabet, *A. a.* **1.** Naiplik, vekillik. **2.** Kadı vekilliği, kadılık.

niyah, **niyahat**, *A. a.* Ölü üzerine ağlayıp sızlanma.

niyam, *A. a.* [naim ç.] Uykuda olanlar.

niyam, *F. a.* Kılıf. Kın.

niyaz, *F. a.* **1.** Yalvarma. **2.** Dua. **3.** Bazı tarikatlerde küçüğün büyüğe selam ve duası. **4.** İhtiyaç, muhtaçlık.

niyazkâr, *F. s.* [niyaz-kâr] **1.** Yalvaran. **2.** İhtiyacı olan.

niyazkârane, *F. be.* [niyaz-kârane] **1.** Yalvararak. **2.** Muhtaçlıkla, muhtaç olarak.

niyazmend, *F. s.* [niyaz-mend] **1.** Yalvaran. **2.** İhtiyacı olan, muhtaç. [ç. niyazmendân].

niyazmendane, *F. be.* [niyaz-mend-ane] **1.** Yalvararak. **2.** Muhtaçlıkla, muhtaç olarak.

niyyât, *A. a.* [niyyet ç.] Niyetler.

niyyet, **niyet**, *A. a.* **1.** Niyet. Kurma. **2.** Namaz, oruç gibi bazı din işlerinde bunlara özgü sözleri söyleme.

niza', *A. a.* [nez'den] Çekişme. Kavga. Tutuşma.

nizam, *A. a.* **1.** Dizi, sıra. **2.** Düzen, kural. **3.** Zamanın gereğine göre yapılan yasa. **4.** Yeni sistem asker. **5.** Bir işi düzenleyen kimse.

nizamât, *A. a.* [nizam ç.] Nizamlar, düzenler.

nizamen, *A. be.* Nizam daire-sinde. Nizama göre.

nizamî, **nizamiyye**, *A. s.* **1.** Düzenli, tertipli. **2.** Yasa ve nizama ait, onunla ilgili.

nizamiyye, *A. a.* **1.** İlk askerlik dönemi. **2.** Bu çeşit askerlik işleriyle uğraşan daire.

nizamname, *F. a.* [nizam-name] 1. Bir iş için konulan düzen. 2. Bu düzenin yazılı biçimi. 3. Tüzük.

nizamperver, *F. s.* [nizam-perver] Yasalara, kurallara uyan.

nizar, *F. s.* Lağar, arık, zayıf.

nîze, *F. a.* Kargı. Mızrak.

nîzedar, *F. s., a.* [nîze-dar] Kargılı. Mızraklı.

nîzegüzar, *F. s.* [nîze-güzar] Mızraklı. [ç. nîzegüzaran].

nizek, *F. a.* Cariye.

nîzezen, *F. s.* [nîze-zen] 1. Mızraklı. 2. Mızrakla vuran, mızrak saplayan.

nohud, *F. a.* Nohut.

nohudî, *F. s.* Nohut rengi.

noksan, *A. a.* 1. Eksiltme, azalma. 2. Eksiklik, azlık. 3. Yokluk.

noksani, *A. s.* Eksiklikle ilgili.

noksaniyyet, *A. a.* Eksiklik.

nokta, *A. a.* 1. Benek, leke. 2. (Arap abecesinde) Bazı harflere konan bir, iki ya da üç nokta. 3. Nokta.

noktateyn, *A. a.* İki nokta (:).

növbet, **nevbet**, *A. a.* 1. Sıra. 2. Kere, kez. 3. Sırayla görülen işte herkese düşen bölüm. 4. Karakol ve nokta hizmeti. 5. Padişah ve vezir kapılarında belli sürelerde çalınan mızık. 6. Bazı ateşli hastalıkların belli sürelerde tutması. 7. Sıtma.

növbetzen, *F. s.* [növbet-zen] 1. Növbet çalan (mehter, mızık). 2. Nöbetçi. 3. Sıra bekleyen.

nuas, *A. a.* (*nun*, *ayın* ile) Uyuklama, pinekleme, ımızganma.

nuasî, *A. s.* İmızganmayla ilgili.

Nuh, *A. a.* Nuh peygamber. • *Sefine-i Nuh*, Nuh peygamberin Tufan'dan korunmak için yapıp bütün canlılardan birer çift aldığı gemi. • *Ömr-i Nuh*, çok uzun ömür; *Tufan-i Nuh*, Nuh peygamber ümmetini cezalandırmak üzere olan su baskını.

nuha, *A. a.* Mundar ilik. • *Nuha-i şevki*, omurilik.

nuhame, *A. a.* Balgam.

nuhas, *A. a.* 1. Bakır. 2. Bakır para.

nuhasî, **nuhasiyye**, *A. s.* Bakırlı, bakırla ilgili, bakırdan.

nuhat, *A. a.* Nahiv (sözdizimi) bilginleri.

nuhbe, *A. a.* Her şeyin seçilmişsi. Seçkin, seçilmiş, ayırtlanmış.

nuhre, *A. a.* Kemikdokusunun çürümesi.

nuhuset, *A. a.* Uğursuzluk.

nuhust, *F. s.* İlk, birinci.

nuhustîn, *F. s.* İlk, birinci.

nukaba, *A. a.* [nakib ç.] Nakipler.

nukat, *A. a.* [nokta ç.] Noktalar.

nukave, **nakave**, *A. a.* Her şeyin iyisi. Temizlik, paklık.

nukbe, *A. a.* 1. Delik. 2. Yol.

nûk. *Bkz.* nevk.

nuker, *F. a.* Kul, köle.

nukre, *A. a.* Külçe halinde gümüş. • *Nukre-i ham*, eritilmiş gümüş; *-kafa*, ense çukuru.

nukud, A. a. [nakd ç.] Nakitler, paralar.
nukul, A. a. [nakl ç.] Nakiller. Rivayetler.
nukuş, A. a. [nakş ç.] Nakışlar. Resimler.
nukz, A. a. Bina yıkıntısı. [ç. enkaz].
nu'man, A. a. 1. Kan. 2. ö. a. İmam-i A'zam'ın adı.
numune, **nümune**, F. a. Örnek.
nun, A. a. Arap elifbesinde "n" harfinin adı.
nun, A. a. Balık. • *Zünnun*, Yunus peygamber.
nur, A. a. 1. Aydınlık, ışık. 2. Parlaklık. • *Nur-i ayn*, -çeşm, -dide, pek sevgili kimse, (en çok evlat için kullanılırdı); -*iman*, iman parlaklığı; -*mübin*, -*nuhustîn*, Muhammed Peygamber; *nurun âlä nur*, daha iyi, daha âlä; *cebel-i Nur*, *cebel-ün-Nur*, (Nur dağı) Mekke'deki Harra dağı. [ç. envar, nîran].
nuranî, **nuranîyye**, A. s. 1. Nurlu, ışıklı. 2. Görünüşü saygı uyandırır, saygıdeğer.
nuranîyyet, A. a. 1. Nurlu olmanın hali. 2. Parlaklık. Nurluluk.
nurbahş, F. s. [nur-bahş] Parlatan, aydınlatan.
nurefşan, **nurfeşan**, F. s. [nurefşan, -feşan] Etrafa aydınlık veren, ortalığı ışık içinde bırakan.
nusara, A. a. [nasir c.] Yardımcılar.
Nusayrî, A. s., a. Nusayr'e

mensup, onun tarikatından olan. Antakya tarafında bulunan ve Nuseyr'in tarikatından olan.

nush, A. a. Öğüt.

nusret, A. a. 1. Yardım. Tanrı yardımı. 2. Başarı, üstünlük.

nussah, A. a. [nâsîh ç.] Öğütçüler.

nussar, A. a. [nâsîr ç.] Yardımcılar.

nusul, A. a. [nasl ç.] Mızrak temrenleri.

nusus, A. a. [nass ç.] Naslar.

nuş, F. a. 1. Tatlı, bal. 2. İçki, iştret. 3. s. Tatlı.

-**nuş**, F. s. "İçen, içici" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Arak-nuş*; *badenuş*; *meynuş*; *zehrabenuş*.

nuşabe, F. a. Abıhayatla eşanlamlıdır.

nuşânuş, F. s., be. [nuş-â-nuş] Sürekli içme. İçtikçe içerek, içe içe.

nuşdâru, F. a. [nuş-dâru] 1. Tiryak. 2. Panzehir. 3. Şarap.

nuşîn, F. s. Tatlı.

Nuşirevan, F. a. İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş olan, adaletiyle ün almış Sasoni Şahı. • *Nuşirevan-i âdil*.

nutfe, A. a. Dölsuyu.

nutk, A. a. 1. Nutuk. Söylev. 2. Söz. 3. Söyleyiş, söyleme yetisi. • *Nutk-i ifitahi*, açış söylevi.

nutuf, A. a. [nutfe ç.] Dölsuları.

nuumet, A. a. Yumuşaklık.

nu'ut, A. a. [naat ç.] Peygamber üzerine yazılmış koşuklar.
nuuz, A. a. Harekette bulunma, uyanık olma.
nuzzar. Bkz. nüzzar.
nübah. Bkz. nibah.
nübea, A. a. [nebî ç.] Peygamberler.
nübüvvet, A. a. Peygamberlik.
nüceba, A. a. [necib c.] Necipler.
nücum, A. a. [necm ç.] Yıldızlar.
nücumî, nücumîyye, A. s. 1. Yıldızlarla ilgili. 2. a. Yıldızla uğraşan.
nüdbe, A. a. Ölüye ağlama, sağı.
nüdema, A. a. [nedim ç.] Nedimler.
nüfur, A. s., a. Ürküp kaçma, dağılma.
nüfus, A. a. [nefs c.] 1. Ruhlar, canlar. 2. İnsanlar. Kimseler, şahıslar.
nüfuz, A. a. 1. İçe geçme, işleme. 2. Sözü dinlenme, sözü geçer olma.
nüh, F. s. Dokuz. • *Nüh felek, nüh kubbe, nüh tak, dokuz gök.*
nüha, A. a. Akıl. Us. • *Ul-ün-nüha*, akıl ve anlayış sahipleri.
nühak, A. a. Eşek anırtısı.
nühul, A. a. Çok zayıflık, lağarlık.
nühuz, A. a. Deprenip kalkma.
nühüft, F. s., a. 1. Gizli, saklı. 2. Musiki makamı.
nühüfte, F. s. Gizli, saklı.

nühüm, F. s. Dokuzuncu.
nüket, A. a. [nükte ç.] Nükte-ler.
nükhet, nekhet, A. a. Güzel koku.
nüks, A. a. Hastalığın geri dönmesi, tepmesi.
nükte, A. a. 1. Sözü anlamından çıkartılan ince şey. 2. İnce, iyi düşünülmüş şey.
nüktedan, F. s. [nükte-dan] Nükte bilen. İnce (kimse).
nüktedani, F. a. Nüktecilik.
nükteperdaz, F. s. [nükte-perdaz] Nükteli söz bulup söyleyen.
nükteşinas, F. s. [nükte-şinas] Nükte anlayan.
nükûl, A. a. Vazgeçme, geri dönme, cayma.
-nüma, F. s. "Gösteren, bildiren" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cihannüma; çehrenüma; hünernüma; kıblenüma; nümunenüma; rehnüma; sıhhatnüma.*
nümayan, F. s. Görünür, meydana. Görünen.
nümayende, F. s. Gösterici, görünücü.
nümayış, F. a. 1. Gösteriş, gösteri. Görünüş. 2. Yalandan gösteriş, göz boyama. • *Nümayış-ı âb*, (su gösterişi) serap.
nümayışgâh, nümayış-geh, F. a. [nümayış-gâh] Gösteriş yeri.
nümayışkâr, F. s. [nümayış-kâr] Gösterişli.
-nümud, F. s. 1. Gösteren. 2. Görünen, benzeyen anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Rû-*

nümud, saadetnümud, zafer-nümud.

nümudar, *F. s., a.* 1. Görünen.

2. Örnek.

nümude, *F. s.* Görünmüş, gösterilmiş, gözükmüş.

-nümün, *F. s.* "Gösteren" anlamıyla sözcüklere ulanır.

nümune. *Bkz.* numune.

nümunehane, *F. a.* [nümunehane] Bir aralık *musee* (müze) karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).

nümüzec, *A. a.* Enmuzeç. Örnek.

nümüvv, *A. a.* (Canlılarda) Büyüme, yetiştirme, bitme, gelişme.

nüşah, *A. a.* [nüşa ç.] Nüşahlar. • *Tekmil-i nüşah etmek*, medresedeki dersleri okuyup bitirmek.

nüşare, *A. a.* 1. Saçılan şey. 2. yemek döküntüsü.

nüşg, *A. a.* Özsu.

nüşa, *A. a.* 1. Yazılı bir şeyden çıkarılan suret. 2. Muska. [ç. nüşah].

nüşateyn, *A. a.* İki nüşa.

nüşabe, *A. a.* Temrenli ok. [ç. nüşab].

nüşare, *A. a.* Talaş, yonga.

nüşur, *A. a.* Dağıtma, yayma. • *Yevm-i nüşur*, kıyamet, mahşer günü.

nütu', *A. a.* (*te*, *hemze* ile) Yumru, çıkıntı.

nüvahten, *F. a.* (*hı* ile) Çalgı

çaldırmak.

nüvaz. *Bkz.* nevaz.

nüvaziş. *Bkz.* nevaziş.

nüve, *A. a.* Çekirdek.

nüveyt, *A. a.* Çekirdekkik.

nüvid, **nevid**, *A. a.* Müjde, muştı.

-nüvis, *F. s.* "Yazan, yazıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. (Bir ara *-graphie* ekini karşılamak üzere telgraf karşılığı *dür-nüvis* denilmiş ise de, tutmamıştır). • *Vak'a-nüvis*, olayları sırayla yazan tarihçi.

nüvisende, *F. a.* Yazıcı.

-nüvişt, *F. s.* "Yazılı, yazılmış" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Sernüvişt*, alinyazısı.

nüvişte, *F. a.* Yazılmış. Mektup.

nüvvab, *A. a.* [naib c.] Naipler, kadı vekilleri. • *Mekteb-i Nüvvab*, naip yetiştiren okul.

nüzhet, *A. a.* (*he*, *te* ile) 1. Eğlenme, gönül açacak yere gidip gezme. 2. Tazelik, sevinç.

nüzhetefza, **nüzhetfeza**, *F. s.* [nüzhet-efza] Eğlenceli, gönül açacak (yer).

nüzhetgâh, *F. a.* [nüzhet-gâh] Gezinti, seyir yeri.

nüzur, **nüzür**, *A. a.* [nezir ç.] Nezirler, adaklar.

nüzül, *A. a.* (*ze* ile) 1. Aşağı inme. 2. Konağa inme, konaklama. 3. İnme, nüzul.

nüzzar, **nuzzar**, *A. a.* (*zı* ile) [nazir ç.] Nazırlar, Bakanlar.

O

o, Arap abecesinin elif'le başlayan sözcüklerinin kalın zammelelerinin sesini karşılar.

ocag, Türkçe "ocak" sözcüğüyle yabancı kurallara uyularak tamlamalar yapılmıştır. • *Seramedan-i ocag*, (Yeniçeri) ocağının ileri gelenleri; *ocag-i mihmannevaz*, konuk ağırlayan ocak (hanedan).

ordu, Türkçe olan bu sözcükle • *Ordu-yi hümayun*, *ordugâh* gibi yabancı kurallarla tamlama

ve sözcükler yapılmıştır.

ordugâh, *F. a.* [ordu-gâh] Ordunun konakladığı yer.

osmanî, **osmaniyye**, *A. s.* [Osman'dan] 1. Osman ile ilgili.

2. Osmanlı İmparatorluğuyla ilgili.

Osmaniyan, *F. ç., a.* [osmanî ç.] Osmanlılar.

otag, "Otak" sözcüğü. • *Otag-i hümayun*, *-nühtıbak* gibi tamlamalar yapılmıştır.

otaga, *F. a.* Sorguç.

Ö

ö, Arap abecesinin ayın'la başlayan sözcüklerinden kimi hafif zammelilerinin sesini karşılar.

Ömer, *A. ö. a.* İkinci halife Hat-tab oğlu Ömer. • *Faruk* lakabıdır.

Ömeryn, *A. a.* (İki Ömer) **1.** Birinci halife Ebubekr ile ikinci halife Ömer. **2.** İkinci halife Ömer'le onu andıran Ömer bin Abdülaziz.

ömr, *A. a.* Yaşam, hayat.

örf, *A. a.* **1.** Şeriat ve yasaca olmayıp yerine ve zamanına göre olan gelenek ve hüküm. **2.** Tanzimat'tan önce sarıklıların

giydikleri bir çeşit kavuk. **3.** Bağış ve bahşiş.

örfen, *A. be.* Örfçe, örf bakımından.

örfi, **örfiye**, *A. s., a.* Vaktin gereğine göre sivil yönetim yerine asker yönetimi koyma. • *Idare-i örfiye*, sıkıyönetim.

öşr, **üşr**, *A. a.* (ayın ile) **1.** Öşür. Onda bir. **2.** Esası şeriattan alınan, ürünlerde onda bir olan vergi. Ondalık. [ç. a'şar].

özr, *A. a.* **1.** Suçunu söyleyerek bağışlanması için ileri sürülen neden. **2.** Suçun bağışlanması. **3.** Engel. **4.** Kusur, eksiklik. [ç. a'zâr].

P

p, **1**. Sami dillerde bu ses olmadığı için Arap abecesinde olmayan bu harf, Acemlerce kullanılarak Türkçe abeceye de üçüncü harf olarak girmiştir. **2**. Ebced hesabınca b, yani 2 sayılır.

pâ, **pây**, *F. a.* **1**. Ayak. **2**. Ayaklık.

pâbend, **pâybend**, *F. a.* [pâ-bend] Ayakbağı. Köstek. (Mec.) Engel, bağ.

pâbercâ, *F. s.* [pâ-ber-câ] Ayağı yerde. Yerinde sağlam duran.

pâberikâb, *F. s.* [pâ-be-rikâb] Ayağı üzengide, hemen gitmeye hazır, çabuk savulan.

pâbeste **pâybeste**, *F. s.* [pâ-beste] Ayağı bağlı, kımıldanmaz.

pâbus, *F. s.* [pâ-bus] Ayak öpen. • *Pâbusî*, ayak öpme.

pâbürehne, *F. s.* [pâ-bürehne] Yalınayak. Daltaban.

pâcame, *F. a.* [pâ-came] Don, şalvar, çakşır.

pâçan, *F. s.* Saçıcı, saçan.

pâçe, *F. a.* [pâ-çe] Küçük ayak. Bacağın dizden aşağısı, paça.

paçenk, *F. a.* Küçük pencere, delik. Baca.

pâçile, *F. a.* Karda yürümek

üzere ince çubuklarla ipten yapıma pabuç. Selbur.

pâdâm, **pâydâm**, *A. a.* [pâ-dâm] Tuzak.

pâdaş, *F. a.* **1**. Ödül. **2**. (Türkçe *a.*) Ayaktaş.

pâdergil, *F. s.* [pâ-der-gil] Ayağı çamurda, davranamaz.

pâderikal, *F. s.* [pâ-der-ikal] Ayağı köstekli, davranamaz.

pâderpâ, *F. s.* [pâ-der-pâ] Ayak ayağa, yan yana.

pâdişah, **pâdişeh**, *F. a.* Büyük şah, hükümdarlar hükümdarı. [ç. pâdişahan].

pâdişahane, *F. s.* [pâdişah-ane] Padişaha yakışırçasına.

pâdişahî, *F. s.* Padişahın olan, onunla ilgili bulunan. *a.* Padişahlık.

pâdişeh, *F. a.* Padişah.

pâdzehr, **pâdizehr**, *F. a.* Panzehir.

pâk, *F. s.* Temiz, pak. Arık.

pâkân, *F. a.* [pâk ç.] **1**. Arıklar, temizler. **2**. (Mec.) Evliyalar, ermişler.

pâkbaz, *F. s.* [pâk-baz] **1**. Hilesiz oynayan. **2**. Her şeyini kumarda yitiren. **3**. Dindar, sofu. **4**. Sadık âşık. [ç. pâkbazan].

pâkdâmen, *F. s.* [pâk-dâmen]

1. Eteği temiz. 2. Namuslu.

pâkî, *F. a.* Temizlik. Arılık.

pâkîze, *F. s.* 1. Temiz. 2. Leke-siz.

pâkûb, *F. a.* [pâ-kûb] Çengi.

pâkzad, *F. s.* [pâk-zad] Temiz asıllı.

palâhenk. *Bkz.* palehenk.

palan, *F. a.* Palan. Semer, eyer.

palanduz, *F. a.* [palan-duz] Semer dikici, semerci.

palâs. *Bkz.* pelâs.

palavan, **palaven**, *F. a.* Süzgeç, kevgir.

palav, *F. a.* Yedek at.

palehenk, **palâhenk**, **pel-**

henk, *F. a.* 1. Dizgin, yular.

Cılbır. 2. Av, suçlu bağlanacak

kement. 3. Tazı boynuna ge-

çirilen ağaç halka. 4. Kemer.

pâlenk, *F. a.* Postal, çarık.

palide, *F. s.* 1. Süzülmüş, arın-
mış. 2. Büyümüş, artmış.

pâlû, *F. a.* Siğil.

palûde, *F. a.* Paluze denen pel-
te.

pâmal, **pâymal**, *F. s., a.* [pâ-
mal] Ayak altında kalmış, çiğ-
nenmiş.

pânihade, *F. s.* [pâ-nihade]
Ayak koymuş, ayak basmış,
- gelip erişmiş.

papak, *F. a.* Papak. Acem kü-
lahı.

pâpuş, *F. a.* [pâ-puş] Papuç.

parçe, *F. a.* [par-çe] Ufak şey,
küçük nesne. Parça.

pardüm, *F. a.* Paldım.

pâre, *F. a.* 1. Parça. Bir bütün-
den bölük. 2. Sayı, bölük. 3.

Para.

-pâre, *F. a.* "Parça" anlamıyla
birleşik sözcükler yapılır. •
Berfpâre, *mehpâre*, *semâpâ-*
re, *şemspâre*, *yekpâre*, *hezar-*
pâre.

pârenc, *F. a.* [pâ-renc] Ayak te-
ri, ücret.

parin, **parine**, *F. s.* Geçen yıl
olan, bildirki.

pars, *F. a.* (Hayb.) Pars.

Pars, *F. a.* 1. İran'ın Şiraz böl-
gesinin adı. 2. Genel olarak
İran.

pârsâ, *F. s., a.* Dine fazla bağ-
lı, hep onunla uğraşır kimse.

parsâl, *F. a.* Geçen yıl, bildir.

parse, *F. a.* Parsa.

pârseng, **parseng**, *F. a.* Per-
senk.

Parsi, *F. s., a.* Farisi, İran ülke-
sine ait, İran'la ilgili. İran'da
söylenen dil.

pâs, *F. a.* 1. Gecenin sekizde bi-
ri. 2. Bekleme, gözetleme.

pâsar, *F. a.* Tekme, tepme.

pâsban, *F. a.* [pâs-ban] Gece
bekçisi, pazvan. • *Pâs-ban-i*
felek, *-tarüm*, Satürn (Zuhâl).

pâsbanî, *F. a.* Bekçilik.

pâsdar, *F. a.* [pâs-dar] Gece
bekçisi.

pâsebük, *F. s.* [pâ-sebük] Aya-
ğı hafif, işine iyi sarılmış.

pasuh, *F. a.* Cevap, karşılık, ta-
nıtma.

pâsüvar, *F. s.* [pâ-süvar] Yaya.

pasvan, *F. s.* Pasban, gece bek-
çisi.

-pâş, *F. s.* Saçan, sepen, dağı-
tan anlamlarıyla birleşik söz-

cükler yapar. • *Eşk-pâş; güher-pâş; hunpâş; pertevpâş; şeke-rpâş; şükrpâş; zerpâş; ziya-pâş.*

pâşâ, Türkçe "paşa" sözcüğü bu yolda uzatılarak terkipler yapılırdı.

pâşende, *F. s.* Saçıcı, serpici.

pâşib, **pâyşib**, *F. a.* 1. Merdiven. 2. Basamak.

pâşide, *F. s.* Saçılmış, serpilmiş, dağılmış.

pâşine, **pâşine**, **pâşna**, *F. a.* 1. Topuk, ökçe. 2. Kapı mili.

pây, **pâ**, *F. a.* 1. Ayak. 2. (Mec.) Dip, kök, temel. 3. Dayanma, karşı koyma. 4. Sürekli. • *Dest ü pây*, elle ayak. *Pây-i hum*, küp dibi; *-hisar*, kale dibi, kale temeli; *serâpâ*, *serbe-pâ(bak.)*. *Pây tâ ser*, ayaktan başa dek.

pâyâb, *F. a.*, *s.* 1. Güç, kudret. 2. Sığ olan, derin olmayan.

payan, *F. a.* 1. Son, bitim. 2. Uç, kenar. 3. (Tas.) Sofinin ulaşacağı birlik. • *Bipayan*, sonsuz.

paybaf, *F. a.* Çulha.

pâybind, **pâbind**, *F. a.* [pây-bend] Ayakbağı. Payvant.

pâybeste, **pâbeste**, *F. s.* [pây-beste] Ayağı bağlı, bağlı, esir, tutsak.

pâydam. *Bkz.* pâdâm.

pâydar, *F. s.* [pây-dar] Iyice yerleşmiş, sağlam, sürekli.

pâydergil, **pâdergil**, *F. s.* [pây-der-gil] 1. Ayağı çamurda. 2. (Mec.) Sıkıntıda.

pâyderhava, **pâderheva**, *F. s.*

[pâ-der-heva] 1. Ayağı havada. 2. (Mec.) Çürük.

pâyderikal, *F. s.* [pây-der-ikal] Ayağı köstekli.

pâye, *F. a.* 1. Rütbe, derece. 2. Sarıklılar yolunun rütbesi. • *Ba pâye-i...*, filanca rütbeyle.

pâyendaz, *F. s.*, *a.* [pây-endaz] Ayak atan, ayak atmış. Bir büyük kimsenin yolu üzerine döşenen değerli kumaş.

pâyende, *F. s.* Duran, sürekli. Payanda.

pâyendegân, *F. s.* [pâyendegân] Öbür dünya insanları, öbür dünyada sürüp gidecek şeyler.

pâyendegî, *F. a.* Kalıcı, sürekli oluş.

pâygâh, **pâygeh**, *F. a.* [pây-gâh] Derece, rütbe. Pabuçluk.

pâyiz, *F. a.* 1. Güz, sonbahar. 2. Yaşlılık.

pâykûb, **pâkûb**, *F. a.* [pây-kûp] Ayak döven. Köçek.

pâymal. *Bkz.* pâmal.

pâyşib. *Bkz.* pâşib.

pâytaht, *F. a.* [pây-taht] Başkent.

pâyzen, *F. a.* [pây-zen] Ayağına pranga vurulmuş, forsa, deniz esiri.

pâzac, *F. a.* 1. Ebe. 2. Sütline.

pâzede, *F. s.* [pâ-zede] Çiğnenmiş.

Pazend, *F. a.* Mecusilerin din kitabı olan *Zendavesta*'nın Pehlevi dilinde yorumu olan *Zerdüş'tün* kitabı.

pazenk, *F. s.* Pezevenk.

pâzır, *F. a.* Destek, dayak.

peder, *F. a.* Baba. [ç. pederan].

pederane, *F. s., be.* [peder-ane]

Babaya yakışırca, o şekilde.

pederî, *F. s.* Babayla ilgili.

pedermade, *F. s.* [pedermade] Babadan kalma.

pederşahî, *F. a.* [peder-şahî] (Topb.) Fransızca *patriarcal* (ataerkil) karşılığı (XX. yüzyıl).

pedid. *Bkz.* bedid.

pedrud, *F. a.* Ayrılışma, esenleşme.

pefteri. *Bkz.* befteri.

pehlevan, **pehlüvan**, *F. a.* Pehlivan. Güreşçi. Yiğit.

Pehlevî, *F. s., a.* 1. İran'da İsfahan iliyle dolaylarındaki bölge halkı. 2. Bu bölgede konuşulan dil.

pehlû, *F. a.* Gövdenin iki yanı. Ege.

pehn, **pehna**, *F. s.* Enli, geniş.

pehnaver, *F. s.* Enli, geniş; yaygın.

pejmürde, *F. s.* Solmuş, hırpalanmış.

pejuh, **pijuh**, *F. s.* Soruşturma, araştırma.

pejvin, *F. s.* Kirli, pis. Çirkin.

pelâs, **palâs**, *F. a.* Çul ve abayla bunların eskileri.

pelâspâre, *F. s.* [pelâs-pâre] Eski püskü, yırtık pırtık, bayağı giyecek.

pelâspuş, *F. s.* [pelâs-puş] Çula bürünen. Fakir, zavallı.

pele, **pelle**, *F. a.* Terazi kefesi.

peleng, *F. a.* Kaplan. [ç. pelengân].

pelengâne, *F. be.* [peleng-ane] Kaplana yakışır, kaplanla ilgili

yolda.

pelesenk, *F. a.* (Bitb.) Hindistan ve Yenidünya'da yetişen bir ağaç cinsi. Balsam.

pelhenk. *Bkz.* palehenk.

pelid, *F. s.* Pis, murdar.

penagâh, **penageh**, *F. a.* [penahgâh'tan] Sığınacak yer.

penah, *F. a.* 1. Sığınma. 2. Sığınacak yer.

-penah, *F. s.* Bir şeyin sığınağı, koruyucusu, dayanağı anlamlarıyla tamlamalar yapmada kullanılır. • *Adaletpenah; âlempenah; çampenah; hilâfetpenah; cihanpenah. Nezaretpenah*, nazır; *resaletpenah*, Muhammed Peygamber.

penahgâh, *F. a.* [penah-gâh] Sığınacak yer.

penahî, *A. s.* -penahlı sözcüklerinin ad durumlarında aldığı biçimlerde kullanılır. • *Zaman-i vezaretpenahîlerinde*, -penahîlerinde, -penahîleri...

penbe, *F. a.* Pamuk. • *Penbeder gûş*, (kulağı tıkalı) söz işitmez, laf anlamaz.

penbezar, *F. a.* Gömleklik ince bez.

penc, *F. s.* Beş. • *Penc erkân*, İslamlığın (tevhit, namaz, oruç, hac, zekât) beş koşulu.

pencah, *F. s.* Elli.

pence. *Bkz.* pençe.

pencere, *F. a.* Pencere.

pencgâne, *F. s.* [penc-gâne] Beşli, beşten ibaret. • *Namaz-i pencgâne*, beş vakit namaz.

pencpâ, **pencpâye**, *F. a.* [penc-

pâ, -pâye] 1. Yengeç. 2. Yengeç burcu.

pencşenbih, *F. a.* [pencşenbih] Beşinci gün, perşembe.

pencüm, *F. s.* Beşinci.

pencümin, *F. s.* Beşinci.

penç. *Bkz.* penc.

pençe, **pence**, *F. a.* 1. Parmaklarla birlikte el ayası. 2. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. 3. (Mec.) Kuvvet, kudret, güç. • *Pençe-i âl-i âba*, Muhammed Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin. 4. Fermanlara, mektuplara imza gibi tasdik yerine konan işaret.

pend, *F. a.* Öğüt.

pendname, *F. a.* [pend-name] Öğüt kitabı. • *Pendname-i Attar*, Ferideddin Attar'ın ünlü kitabı.

peynir, *F. a.* Peynir.

per, **perr**, *F. a.* Kanat. • *Bal ü perr*, kanat.

perakende, *F. s.* Dağınık. Dağıtma.

perâver, *F. s.* [per-âver] Çabuk uçan.

perçem, *F. a.* Tepede ya da alında olan uzunca saç.

perçin, *F. a.* Perçin.

perdaht, *F. a.* Cila, parlaklık.

perdahte, *F. s.* Düzeltilmiş, parlatılmış.

perdaz, *F. s.* Düzeltici, düzenleyen anlamıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Gazelperdaz; kârperdaz; kasideperdaz; lâtifeperdaz; na-*

direperdaz; nazireperdaz; nükteperdaz; kârperdaz. (İran devleti) konsolosu.

perde, *F. a.* 1. Kapı ya da pencereye asılan örtü. 2. Saz perdesi. 3. (Mec.) Namus. • *Ehli perde*, namuslu.

perdeberdar, *F. s.* [perdeberdar] Perde kaldıracı, perde açıcı.

perdeberendaz, *F. s.* [perdeberendaz] Perdeyi kaldırıp atan, utanmayı filan bırakan.

perdebirun, *F. s.* [perdebirun] Utanmaz.

perdedar, *F. a.* [perde-dar] Büyük bir kimsenin kapısında bekleyen ve içeri gireceklere kapı perdesini açan perdecî, kapıcı.

perdedarî, *F. a.* [perde-darî] Perdecilik.

perdeder, *F. s.* [perde-der] Perde yırtıcı, arsız.

perdegî, *F. a.* [perde-gî] İyi örtünmüş, namuslu kadın.

perdekeş, *F. s.* [perde-keş] Perde çekici, örtücü. Engel.

perdenişin, *F. s.* [perde-nişin] Perdeli yerde oturan, bir köşeye çekilip kimseyle ilgili olmayan.

perdepuş, *F. s.* [perde-puş] Örtücü, örten.

perdesera, *F. s.* [perde-sera] 1. Saz çalan, çalgıcı. 2. Şarkı söyleyen, şarkıcı.

perdeşinas, *F. s.* [perde-şinas] Şarkı söyleyen, okuyucu. [ç. perdeşinasan].

pere, **perre**, *F. a.* Uç, kenar.

peren, *F. a.* Ülker yıldızı. Per-
vin, ikd-i süreyya.

perend, *F. a.* 1. Düz renkli ipek
kumaş, atlas. 2. Kılıç ya da
hançer cevheri.

perendâver, *F. s.* Çok keskin kılı-
lıç, hançer, pala.

perende, *F. a.* Çark gibi döne-
rek kılınan takla.

perendebaz, *F. a.* [perende-
baz] 1. Takla atan oyuncu. 2.
Köçek. [ç. perendebazan].

perendu, **perendun**, **peren-
duş**, **perendvar**, *F. a.* Önceki
gece.

-perest, *F. s.* "Tapan, tapınan,
taparcasına seven" anlamlarıyla
birleşik sözcükler yapılmada
kullanılır. [ç. perestan].

• *Âteşperest; badeperest; büt-
perest; Hudaperest; hodpe-
rest*, kendini beğenen; *dünya-
perest; meyperest, zenperest.*

perestar, *F. a.* Hizmetçi, kul.
Besleme. • *Perestar-i hayal,*
şair, ozan.

pereste, *F. a.* Mabut, tapınılan
(şey).

perestende, *F. s.* Tapınan, ta-
pınıcı.

perestide, *F. s.* Sevgili. Sevilen.
[ç. perestidegân].

perestiş, *F. a.* Tapınma, tapma.
Tapar gibi sevme.

perestişkâr, *F. s.* [perestiş-kâr]
Tapan, tapınan. Taparcasına
seven, düşkün. [ç. perestişkâ-
ran].

perestişkârane, *F. s., be.*
[perestiş-kâr-ane] Tapana ya
da taparcasına sevene uyar

halde; böyle bir sevgiyle.

perestişkârî, *A. a.* Tapma. Ta-
parcasına sevme.

pergâl, **pergâr**, *F. a.* Perkâr,
pergel, yayçizer.

pergâle, *F. a.* 1. Parça. 2. Ka-
lın, sert iplikle dokunmuş ku-
maş.

pergârvâr, *F. s.* [pergâr-vâr]
Pergel gibi.

perhaş, *F. a.* Savaş, cenk, kav-
ga. • *Perhaş-i dilhiraş, savaşı-i
perhaş.*

perhiz, *F. a.* 1. Perhiz. 2. (Mec.)
Dinin yasakladığı şeylerden
kesinlikle uzak durma.

perhizkâr, *F. s.* [perhiz-kâr]
Nefsini tutan, sofu. [ç. perhiz-
kâran].

peri, *F. a.* 1. Cin taifesinin pek
güzel varsayılan kadın kısmı.
2. (Mec.) Çok güzel insan.

periçehre, *F. s.* [peri-çehre] Peri
yüzlü, güzel yüzlü.

peride, *F. s.* Uçmuş, soluk.

periderenk, *F. s.* [peride-renk]
Rengi uçmuş, solmuş.

peripeyker, *F. s.* [peri-peyker]
Peri yüzlü, gayet güzel. [ç. pe-
ripeykerân].

perirû, *F. s.* [peri-rû] Peri yüzlü.

periruhsar, *F. s.* [peri-ruhsar]
Peri yanaklı, güzel yüzlü.

perişan, *F. s.* 1. Dağınık. 2. Ka-
rışık. 3. Kederli, kaygılı. •
Evrak-i perişan, dağınık, karı-
şik yapraklar; kağıtlar; *giysu-
yi perişan*, karışık uyku, düş,
karabasan.

perişanhal, *F. s.* [perişan-hal]
Acınacak halli. Hali bozuk,

- gamlı.
- perişanî**, *F. a.* Dağınıklık. Karışıklık. Acıklılık.
- perivâr**, *F. s.* [peri-vâr] Peri gibi.
- periveş**, *F. s.* [peri-ves] Peri gibi, çok güzel.
- perizad**, *F. s.* [peri-zad] Peri çocuğu, çok güzel.
- perküşa**, *F. s.* [per-küşa] Kanat açıcı, ucucu.
- perniyan**, *F. a.* 1. İşlemeli, değerli ipek kumaş. 2. Üzeri nakışlı atlas.
- perr**, **per**, *F. a.* Kanat. *Bkz.* per.
- perran**, *F. s.* Uçan, uçucu.
- perrende**, *F. s.* Uçan, uçucu.
- pertab**, **pertav**, *F. a.* 1. Atılma, sıçrama. 2. Atılmaya hız almak için geriden koşarak atılma.
- perte**, *F. a.* Işık, parlaklık.
- perteveşan**, *F. s.* [pertev-eşan] Işık saçan.
- pertevendaz**, *F. s.* [pertevendaz] Işık saçan, ışıklı.
- pertevpaş**, *F. s.* [pertev-paş] Işık saçıcı, aydınlandırıcı.
- pertevriz**, *F. s.* [pertev-riz] Işık dökücü, aydınlandırıcı.
- pertevsuz**, *F. a.* [pertev-suz] Pertavsız, büyüteç.
- perva**, *F. a.* 1. Korku. 2. Çekinme. 3. İlgî, bağ. • *Biperva*, korkusuz; *bilâperva*, korkmadan.
- pervâne**, *F. a.* 1. Gece keleş. 2. Fırıldak, çark. 3. Haberci, kılavuz.
- pervânegân**, *F. a.* [pervâne ç.] Gece keleşleri.

- pervar**, **pervare**, **pervarî**, *F. s.* Besili.
- pervâz**, *F. a.* 1. Uçma, uçuş. 2. Saçak (dam ve giyecekte). 3. Dolap. 4. Ayna. 5. Hücre. 6. İnce, uzun tahta.
- pervâz**, *F. s.* "Uçan, uçucu" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapar. • *Bâlâpervâz*, yüksekte uçan, atıp tutan; *bülendpervâz*, iddiacı, büyük iddia da bulunan.
- pervâze**, *F. a.* 1. Gezinti nevalisi. 2. Gece eğlentisi ışığı. 3. Altın ve gümüş varakları kırınıtısı.
- pervâzgâh**, **pervâzgeh**, *F. a.* [pervâz-gâh] Uçacak yer. Havalanı.
- perver**, *F. s.* "Besleyen, besleyici, yetiştiren, eğiten" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Dehaperver*, deha eğiten, dâhi yetiştiren; *figanperver*, figana, acıya neden alan; *fukaraperver*, fakara besleyen, gözeten; *hamiyetperver*, hamiyetli; *hayalperver*, hayalle eğitilmiş; *maarifperver*, maarifi koruyan, ilerlemesine çalışan; *nazarperver*, *sükûnperver*; *vatanperver*, yurtsever. [ç. -perveran]. • *Bendeperver*; *dinperver*; *fusunperver*; *giryeperver*; *hafaperver*; *handeperver*; *hasretperver*; *hayalperver*; *iltifatperver*; *mahperver*; *mealperver*; *merahimperver*; *na-gamperver*; *nazarperver*; *neşeperver*; *nevhaperver*; *ni-*

- zamperver; nurperver; ruhperver; sayeperver: sükûnperver; şuleperver; temaşaperver; tiyatroperver.*
- perverd**, *F. s.* Perver.
- perverde**, *F. s.* Beslenmiş. Eğitilip yetiştirilmiş. [ç. perverdegân].
- Perverdîgâr, Perverdgâr**, *F. a.* Tanrı.
- perverende**, *F. s.* Besleyen, büyüten.
- perveriş**, *F. a.* 1. Besleme, beslenme. 2. Eğitme, eğitilme.
- perverişyab**, *F. s.* [perveriş-yab] Eğitilene, yetiştirilen.
- Pervin**, *F. a.* Ülker takımıyıldızı. Süreyya.
- perviz**, *F. a.* 1. Üstün. 2. Elek, süzgeç. 3. Balık. 4. Güzellik. 5. ö. *a.* İran hükümdarı Hüsvrev'in lakabı.
- pervizen, pervîzen**, *F. a.* Kalbur, elek, süzgeç.
- pes**, *F. il.* İmdi.
- pes**, *F. a.* (*sin* ile) Art, arka. Geri. • *Pes ü pîş*, artla ön; *pes perde*, perde ardı, gizli.
- pesadest**, *F. a.* Veresiye alış veriş.
- pesend**, *F. a.* Beğenme, seçme.
- pesend**, *F. s.* "Beğenen, beğenmiş" anlamıyla birleşik sözcükler yapılıdır. • *Dilpesend, hodpesend.*
- pesendane**, *F. s., a.* [pesendane] -pesendle yapılmış sözcüklerin belirteç biçimi. • *Avampesendane, hodpesendane.*
- pesendide**, *F. s.* Beğenilmiş, se-

çilmiş.

- pesîn**, *F. s.* Sonraki, gerideki.
- pesmande**, *F. s.* [pes-mande] 1. Geri kalmış, geride bulunan. 2. Artık, artmış. • *Pesmandehor*, artık yiyen. [ç. pesmandegân].
- pespâye**, *F. s.* [pes-pâye] Payesi, derecesi, aşağı, bayağı. [ç. pespâyegân].
- pest**, *F. s.* 1. Aşağı, alçak. 2. Yavaş; yavaş sesle söylenen. • *Pestbaht*, talihi aşağı, kısmeti kötü; *pestperde*, alçak, hafif sesle.
- pestî**, *F. a.* Alçaklık.
- pestzinde**, *F. a., s.* (Topb.) Fransızca *survivance, survivant* (artakalma) karşılığı (XX. yüzyıl).
- peşe, peşşe**, *F. a.* Sivrisinek.
- Peşen**, *F. a.* 1. Bir savaşçı. 2. Tus kenti dolaylarında bir yer adı.
- Peşenk**, *F. a.* Efrasyab'ın babası.
- peşiman**, *F. s.* Pişman. Nedamet getirmiş.
- peşimanî**, *F. a.* Pişmanlık.
- Peşin**, *F. a.* Keykubad'ın üçüncü oğlu.
- peşin**. *Bkz.* pişin.
- peşiz, peşize**, *F. a.* 1. Pul. Mangır. 2. (Bitb.) Katırboncuğu. 3. Peçiç oyunu.
- peşm**, *F. a.* Yün yapağı.
- peşmîn, peşmîne**, *F. s.* Yünden, yapağıdan yapılmış. *a.* Sofu elbisesi.
- peşşe, peşe**, *F. a.* (Hayb.) Sivrisinek.

- pey**, *F. a.* Art, arka iz.
- peyam**, *F. a.* Haber, başkasından gelen bilgi.
- peyamâver**, *F. s.* [peyam-âver] Haber getiren, haberci. [ç. peyamâverân].
- peygamber**, *F. a.* [peygam-ber] Haber getiren peygamber.
- peyâpey**, *F. be.* [pey-â-pey] Birbiri arkasından, azar azar.
- peyda**, *F. s.* Meydanda, açıkta.
• *Nâpeyda*, görünmez, bulunmaz; *nevpeyda*, yeni çıkma.
- peydayi**, *F. a.* Peyda olmak, çıkmak.
- peyderpey**, *F. be.* [pey-der-pey] Birbirinin ardı sıra, yavaş yavaş.
- peyem**, *F. a.* Peyam hafifi. Haber. • *Peyemres*, haber getiren.
- peyember**, *F. a.* Haber ulaştırıcı.
- peyenderpey**, *F. s.* [pey-ender-pey] Art arda, ardı sıra, durmadan, azar azar.
- peygam**, *F. a.* Haber.
- peygamber**, *F. a.* [pey-gamber] Tanrı tarafından haber getirip insanlara Tanrı buyruklarını haber veren kimse. [ç. peygamberan].
- peygamberane**, *F. be.* [peygamber-ane] Peygamberlere yakışırcasına, olacağı bilir gibi.
- peygamberî**, *F. a.* [peygamberî] Peygamberlik.
- peygâr**, **peykâr**, *F. a.* Savaş, cenk.

- peygule**, *F. a.* Köşe bucağ. • *Peygulegüzin*, bir köşeye çekilip dünyayla ilgisini kesen.
- peyk**, *F. a.* 1. Haber getirip götürün. • *Peyk-i ecel*, Azrail. 2. (Mec.) Her hareketinde birine bağlı bulunan. 3. (Eski) Yeniçeri örgütünde atlıların yanında koşarak giden kimse.
- peykân**, *F. a.* Okun ucundaki sivri demir, temren.
- peykâr**. *Bkz.* peygâr.
- peyker**, *F. a.* Yüz, surat.
- peyma**, *F. s.* "Ölçen, ölçücü" anlamıyla birleşik sözcük yapılır. • *Badpeyma*, yelölçen, pek çabuk giden.
- peyman**, *F. a.* Ant. • *Peyman-şiken*, andını bozan.
- peymane**, *F. a.* Büyük kadeh, bardak. Ölçek. • *Peymanekes*, içki içen; *peymane peyma*, şarap içen; *peymane şiken*, kadeh kıran.
- peymude**, *F. s.* Ölçülmüş.
- peyrev**, *F. s.* [pey-rev] Ardı sıra giden. Uyan.
- peyvend**, *F. a.* Ulaşma, varma, bağ.
- peyvest**, *F. s.* Ulaşma, kavuşma. • *Dest-i kerempeyvest*, keremle dolu el, cömert eli.
- peyveste**, *F. s., be.* 1. Ulaşmış. 2. Her zaman, daima.
- pezir**, *F. s.* "Kabul eden; alan; kabul edebilir" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Hitampezir*, sona eren; *ıslahpezir*, ıslah edilebilir; *terbiyeppezir*, eğitilebilir; *devanâpezir*, ilacı olmayan

- hastalık.
- pezira**, *F. s.* Kabul eden, olan, olabilen. • *Nâpezira*, kabul etmeyen.
- pezire**, *F. a.* Karşılama, karşılaşma.
- peziriş**, *F. a.* Kabul etme, ediş.
- pîç**, *F. s.* Büklüm, kıvrım. Dolaşık. • *Pîç ü tâb*, sıkıntı, ıstırap; *pîç ender pîç*, pek dolaşık, karmakarışık.
- pîçan**, *F. s.* Bükülücü, kıvrılcı.
- pîçâpîç**, *F. s.* [pîç-â-pîç] Pek dolaşık, kıvrım kıvrım.
- pîçide**, **bîçide**, *F. s.* Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış. • *Pîçide mûy*, saçı kıvrılmış.
- pîçiş**, *F. s.* Büklüm, kıvrım, dolaşık.
- pîh**, *F. a.* İçyağı.
- pîjuh**. *Bkz.* pejuh.
- pil**, *F. a.* 1. Okçe. Topuk. 2. Çadır eteği tuturmada kullanılan küçük değnek. 3. Çelik çomak.
- pîl**, *F. a.* (Hayb.) Fil.
- pîlban**, *F. a.* [pîl-ban] Fil sürücüsü.
- pîle**, *F. a.* İpek kozası, ipek.
- pîlever**, *F. s.* Çerçi.
- pîlten**, *F. s.* [pîl-ten] 1. Fil vücutlu. İri, kuvvetli adam. 2. ö. a. Rüstem'in lakabı.
- pindar**, *F. a.* 1. Sanma, zannetme. 2. Böbürlenme.
- pîne**, *F. a.* Yama.
- pîneduz**, *F. a.* [pîne-duz] Yamacı, eskici.
- pingân**, *F. a.* 1. Tas. 2. Fincan.
- pinhan**, **pünhan**, *F. s.* Gizli.
- pîr**, *F. a.* 1. Yaşlı, ihtiyar, koca.

- *Pîr-i fani*, pek yaşlı ve zayıf adam. 2. Tarikat kuranlardan her biri. • *Hazret-i pîr*, Mevlâna. 3. Her meslek ya da işin yaratıcısı, başı. • *Pîrimiz*, üstadımız. *Pîr-i mugan*, meyhaneci (Mec.). İrşat eden. [ç. pîran].
- pîra**, *F. s.* "Donatıcı, süsleyici, yapıp yakıştırıcı" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılır. • *Belâgatpîra*, belagete süs veren, belagatli.
- pirahen**, **pirehen**, *F. a.* Gömlek. • *Pirahen-i mesmum*, (zehirli gömlek) ölüm hükümlüsü kimselere giydirilir, gömlek.
- pîramen**, **pîramun**, *F. a.* Çevre, etraf.
- pîramenkerd**, *F. s.* [pîramenkerd] Etrafı kaplayan.
- pîran**, *F. a.* [pîr ç.] 1. Yaşlılar, ihtiyarlar. 2. Erenler, ermişler.
- pîrane**, *F. s., be.* [pîr-ane] Yaşlılara yakışır yolda olan, yakışırçasına.
- pîraste**, *F. s.* Donatılmış, süslü.
- pîraye**, *F. a.* Donatma, süsleme.
- pîrayende**, *F. s.* Donatıcı, süsleyici.
- pîrayiş**, *F. a.* 1. Düzen, intizam. 2. Süs.
- pirehen**, **pirahen**, *F. a.* Gömlek.
- pirezen**, *F. a.* Kocakarı.
- pîrî**, *F. a.* Yaşlılık.
- pîristu**, *F. a.* Kırlangıç.
- piruz**, **firuz**, *F. s.* Uğurlu, hayırlı. • *Ruz-i piruz*, hayırlı gün.
- piruze**, **firuze**, *F. a.* Gök renkli değerli süs taşı.

- pistan**, *F. a.* Meme.
piste, *F. a.* 1. Fıstık. 2. (Mec.) Ağız.
pister, bister, *F. a.* Yatak, döşek.
pîş, *F. a.* Ön.
pîşahenk, *F. s.* Öne düşen. Önde giden.
pîşan, *F. s.* En ön, en ileri.
pîşanî, *F. a.* Alın.
pîşdar, *F. a.* [pîş-dar] Öncü. [ç. pîşdaran].
pîşe, *F. a.* Sanat, iş. Huy, alışkanlık.
-pîşe, *F. s.* "Alışmış, huy edinmiş" anlamıyla birleşik sözcükler yapmada kullanılır.
 • *Hünerpîşe*, hünerli; *fesadpîşe*, kötülükle uğraşan; *şakavetpîşe*, işi gücü eşkiyalık olan, eşkiyalığı huy edinmiş bulunan.
pîşegâh, pîşegeh, *F. a.* [pîşegâh] 1. İşlik, atölye. 2. Fabrika.
pîşekâr, *F. s.* 1. Sanatçı. 2. Hokkabazla ortaoyununda ustanın yordakçısı.
pîşever, *F. s.* [pîşe-ver] 1. Sanatçı. 2. İşçi.
pîşgâh, pîşgeh, *F. a.* [pîş-gâh] Ön.
pîşgîr, *F. a.* [pîş-gîr] Peşkir.
pîşin, peşin, *F. s.* 1. Önceki, eski. 2. Peşin.
pîşiniyan, *F. a.* Eskiler, öncekiler, atalar.
pîşkadem, *F. a.* [pîş-kadem] Tekkelerde tören için önyak olan derviş.
pîşkeş, *F. a.* [pîş-keş] Peşkeş.

Armağan.

- pîşrev**, *F. s.* [pîş-rev] 1. Önden giden. 2. Peşrev. 3. Güreş ve savaşta asıl işe girişmeden önceki gösteri.
pîštahta, *F. a.* [pîş-tahta] İşyerinde öne konup üzerinde iş görülen masa, çekme, tezgâh.
pîşva, pîşüva, *F. a.* Başkan, önder. [ç. pîşüvayan].
piyade, *F. a.* 1. Yaya. 2. Satranç taşlarından biri. [ç. piyadegân].
piyale, *F. a.* Kadeh, şarap bardağı.
piyaz, *F. a.* Soğan.
post, *F. a.* 1. Tüylü hayvan derisi. 2. (Mec.) Mevki, makam, sandalye.
postîn, pustîn, *F. a.* Kürk.
postnişîn, *F. a.* [post-nişîn] Posta geçen, postta oturan, tekke şeyhi. [ç. postnişinan].
puç, *F. a.* 1. Kaba, çirkin. 2. Boş şey, yararsız.
pûd, *F. a.* Argaç. • *Târ u pûd*, arısla argaç.
puhte, *F. s.* Pişmiş, pişkin, olgun. • *Nâpuhte*, çiğ. Toy, ham insan.
pujine, *F. a.* Kantar.
pul, *F. a.* Para, mangır.
pulâd, *F. a.* Çelik.
pûr, *F. a.* Oğul.
puside, *F. s.* Çürümüş.
-puş, *F. s.* "Giyen, giyinmiş" ve "örtlen" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır.
 • *Aybpuş*, ayıp örtlen; *serpuş*, baş örtlen, başlık; *hırkapuş*, hırka giyen; *ahenpuş*, *gûlpuş*,

semenpuş. [ç. *puşan*].
puşende, *F. s.* Örtün, örtücü.
puşide, *F. a.* Örtü. Perde.
puşideni, *F. a.* 1. Örtü. 2. Giyecek, örtünecek şey.
puşış, *F. a.* Örtü, örtecek şey.
pute, *F. a.* 1. Maden dökmek için kalıp, pota. 2. Ok atışlarında dikilen nişan tahtası. Pota.
puya, puyan, *F. s.* 1. Koşan. 2. (Mec.) Dalmış.
puye, *F. a.* Seğirtme, koşma.
puyende, *F. s.* Seğirtici, koşucu.
puzine, *F. a.* (Hayb.) Maymun.
puziş, *F. a.* Özür, özür dileme.
püfkerde, *F. s.* Söndürülmüş.
pül, *F. a.* Köprü.
pünhan. *Bkz.* pinhan.
pür-, *F. s.* Dolu. Bununla "çokluk, fazlalık, bolluk, doluluk" bildiren tamlamalar yapılır. • *Pürâhenk; pürâmâl; pürateş; pürçelâl; pürcezbe-i temaşa; pürçuş; pürçür'et ü nahvet; pürdaraban; pürdud; püremel; pürenvar; pürfer; pürfeveran; pürfeyz; pürgaleyân; pürgarabet; pürgaraib; pürgaram; pürgazab; pürgubar; pürgurur; pürhalecan; pürhande; pürhareret; pürhâtıra; hürhayat ü huzur; pürhayret; pürhâzen; pürhazer; pürheves; pürhun; pürigbirar; pürihtizaz-i bükâ; püritina; pürkeder; pürkesafet; pürlerze; pürlerziş;*

pürlehib; pürmehabet; pürmeharet; pürnur; pürnalis; pürneşe; pürnişyan; pürpîç; pürsafet; pürsaye; pürseher; pürsükûn; pürsükût; pürsürud; pürşagaf; pürşemim-i hayal; pürşevk; pürşule; pürtâb; pürtaab; pürtaleb; pürtanin; pürtaravet; pürteessür; pürtehalük; pürtehevür; pürvaad ü emel; pürzahm; pürzehr; pürzemzeme.
pürbad, *F. s.* [pür-bad] 1. Çok rüzgârlı. 2. Kibirli.
pürçîn, *F. s.* [pür-çîn] 1. Çok düşünceli, öfkeli. 2. Kırıksık.
pürdil, *F. s.* [pür-dil] Yürekli, cesur.
pürgû, *F. s.* [pür-gû] Çok söyleyen. Çok konuşan.
pürhun, *F. s.* [pür-hun] Kan içinde.
pürhüner, *F. s.* [pür-hüner] Çok usta.
pürnur, *F. s.* [pür-nur] Nur içinde, çok aydınlık.
pürsa, pürsan, *F. s.* Soran, sorucu.
pürsiş, *F. a.* Soruş, sorma.
püser, *F. a.* Oğul. Erkek çocuk. [ç. *püseran*].
püşt, *F. a.* Arka, sırt.
püşte, *F. a.* Yığın, tepe.
püştiban, püştivan, *F. a.* Destek, payanda.
püştmal, *F. a.* [püşt-mal] Peştemal.
püştvare, *F. s.* Bir hamal yükü.

R

r, **1.** Arap abecesinin onuncu, Fars ve Osmanlı abecesinin on ikinci harfi. **2.** Ebced hesabında 200 sayısını gösterir. **3.** Arabi aylarda da Rebiülahire işaretidir.

ra, re, A. a. "r" harfinin sesi. **râ.** Bkz. rây.

rabb, A. a. Efendi, sahip. • *Rabb-üd-dâr*, ev sahibi.

Rabb, Rabbi, A. a. Tanrı. • *Ya Rabb, ya Rabbi*, Tanrım, Allahım.

rabbânî, rabbaniyye, A. s. [rabb'dan] Tanrı'ya mensup, Tanrı'yla ilgili.

rabbaniyyun, A. a. [rabbânî ç.] Tüm düşüncesini Tanrı'ya çevirmiş kimseler.

rabbat, A. a., ç. Kadınların sahipleri, efendileri. • *Rabbat-ül-hical*, güveyler.

rabbe, A. a. Uveyana.

râbih, A. s. [rihb'ten] Faydalı, yararlı; kazançlı, kazanan.

râbit, râbita, A. s. [rabt'tan] **1.** İki şeyi birbirine bağlayan nesne. **2.** İlgî, münasebet. **3.** Bağlılık, mensupluk. **4.** Düzen, tertip. [ç. revabit].

rabî, rabî'a, A. s. (ayın ile) Dördüncü.

rabî'a, A. a. (Tanzimat'tan sonra) Sivil rütbelerden yüksekte aşağı dördüncü, aşağıdan yukarıya ikinci rütbe.

rabî'an, A. be. Dördüncü olarak.

rabt, A. a. 1. Bağlama, iliştiirme. **2.** (Dilb.) Tümceleri gerekli ilgeçlerle birbirine bağlayarak yoluyla sıralama. **3.** Tamamıyla bir şeye bağlanma. • *Edat-i rabt*, bağlaç; *zabt ü rabt*, ülkenin düzen ve güveni, disiplin.

rabtî, rabtiyye, A. s. Bağ ve bağlamayla ilgili. • *Sıyga-i rabtiyye*, zaman ulacı.

rabtiyye, A. a. Raptiye, bağ aracı.

râci, râcie, A. s. [reca'dan] Yalvaran, rica eden.

racî, racî'a, A. s. [rücu'dan] **1.** Geri dönen. **2.** Dokunan, ilgili bulunan. **3.** (Dilb.) Kişi adlarının gösterdiği.

racih, raciha, A. s. [rüchandan] Öbüründen üstün, daha önce.

racil, racile, A. s. 1. Yaya. **2.** (Mec.) Bilgisiz.

racilen, A. be. Yaya olarak, yürüyerek.

raciyane, *F. s., be.* [raci-yane]

Yalvarır yollu, yalvarırcasına.

ra'd, *A. a.* Gök gürlemesi. •

Ra'd ü berk, gök gürlemesiy-le şimşek.

radde, *A. a.* 1. Derece, mertebe, kerte. 2. Aşağı yukarı.

ra'dendaz, *F. s.* [ra'd-endaz] 1.

Gürleyen, gürleyici. 2. Korkunç sesli.

radiye, *A. ey.* Razi olsun. • *Radiyallahü anhü*, Tanrı ondan razı olsun!

radi', *A. a.* (*dat* ile) [rida'dan]

Sütkardeş.

radif, **radife**, *A. a.* Kıyamet zamanı çalınacak Sûr'un ikinci ötüşü.

ra'din, *F. s.* Gürültülü, gürleyen.

rafız, *A. s.* (*dat* ile) Bırakan, koyveren, terkeden.

Rafıza, *A. a.* (*dat* ile) Şii fırkalarından biri. Ali çocuklarına yandaş olmakla ayrılan.

Rafîzî, **Rafîziyye**, *A. s.* Rafıza fırkasından olan. Ebubekir'le Ömer'in halifelliğini kabul etmeyen.

râfi', **râfi'a**, *A. s.* (*ayın* ile) [ref-den] Kaldıran, yükselten. Tanrı sıfatlarındandır.

rafih, *A. s.* Rahat ve varlık içinde yaşayan.

rafz, *A. a.* (*dat* ile) 1. Bırakma. 2. Rafizilik.

rag, *F. a.* (*gayın* ile) Dağ eteği.

• *Bag ü rag*, çayırılık çimenlik, bağlık bahçelik.

Ragaib, **Regaib**, *A. a.* Muhammed Peygamberin dölyatağına düştüğü recep ayının ilk cu-

ma gecesi.

ragbet, *A. a.* 1. İstek, arzu. 2.

İyi karşılama, iyi sayılma. •

Ragbet-i umumiyye, herkes tarafından istenme, beğenilme.

ragıb, **ragıba**, *A. s.* [ragbet'ten] İstekli, isteyen.

ragıbe, *A. a.* 1. İstenilecek şey.

2. Büyük ve pek beğenilen insan.

ragîf, *A. a.* Pide.

ragm, *A. a.* Ziddına, inadına davranma. Körlük ve nispet.

ragmen, *A. be.* Inadına, körlük olsun diye, karşın. •

Ragmen alâ enfihi, kibrini kırmak için, tahkir niyetiyle; *alâ ragm-il-aduv*, düşmana körlük vermek için.

rah, *A. a.* (*hı* ile) Şarap, içki.

rah, **reh**, *F. a.* (*he* ile) 1. Yol. 2.

Tutulan yol, meslek, usul. •

Rah-i Hak, Tanrı yolu; *-rast*, *-savab*, doğru yol; *harcırah*, yol masrafı; *hemrah*, yoldaş; *şahrah*, cadde, ana yol.

rahal, *A. a.* Semer, palan. [ç. rihal].

rahat, *A. a.* 1. Dinlenme. 2. Sıkıntısızlık. Dinçlik.

rahber, **rehber**, *F. s.* [rah-ber]

Yol gösteren, kılavuz.

rahdar, *F. s.* [rah-dar] Derbent bekçisi, kolcu. [ç. rahdaran].

rahe, *A. a.* El ayası, avuç içi.

rahîb, *A. a.* Manastırda oturan Hıristiyan din adamı, keşiş, karabaş.

rahibe, *A. a.* Kadın rahip.

rahîk, *A. a.* Duru ve kokulu şarap.

râhil, râhile, A. s. [rihlet'ten]
Göçen, göç eden.

rahîl, A. a. Gitme, göçme. •
Kûs-i rahîl. 1. Göç davulu. 2.
Ölüm.

rahile, A. a. (*ha* ile) Yük hay-
vanı.

rahim, A. a. 1. Dölyatağı. 2.
Akrabalık. • *Sıla-i rahim*, gur-
bette bulunanın ülkesine gidip
akrabasına kavuşması.

râhim, râhime, A. s. [rahm'-
den] Acıyan. [ç. râhimîn].

rahim, rahime, A. s. Esirgeyen,
acıyan.

rahimane, F. s., be. [rahîm-ane]
Acıyan kimseye mensup,
onunla ilgili. Acıyarak.

rahîs, rahîse, A. s. (*hı, sat* ile)
Ucuz. Yumuşak. • *Mevt-i ra-
hîs*, ansızın ölüm.

rahîye, A. a. Balarısı.

rahl, A. a. (*ha* ile) 1. Semer, pa-
lan. 2. Yolculuk gereçleri. •
Sedd-i rahl, yola çıkma.

rahle, A. a. Kitap okuma, yazı
yazma için olan dar, küçük
masa. • *Rahle-i tedris*, ders
masası.

rahm, A. a. Acıma, esirgeme,
koruma.

Rahman, A. a., s. Kullarına acı-
ması çok olan Tanrı.

rahmanî, rahmaniyye, A. s. 1.
Tanrı'ya mensup. 2. Tanrı'dan
gelen ve hayırlı olan.

rahmet, A. a. 1. Esirgeme,
merhamet. 2. Yağmur. • *Rah-
metullahi aleyhi*, Allah rahmet
eyleye. (Ölülere dua).

rahmî, rahmiyye, A. s. Dölya-

tağıyla ilgili.

rahname, F. a. [rah-name] 1.
Yol gösteren kâğıt. 2. Yol ta-
rifesi.

rahne, F. a. (*hı* ile) 1. Gedik, yı-
kık. Bozuk yer. 2. Zarar, bo-
zukluk.

rahnedar, F. s. [rahne-dar] 1.
Gedik ve yıkığı olan. 2. Eksi-
ği, bozuğu olan. 3. Zarara
uğramış.

rahnüma, rehnüma, F. s. (*he*
ile) [rah-nüma] Yol gösteren,
kılavuz.

rahş, F. a. Yürük, gösterişli at.
• *Rahş-i bahar*, baharda olan
sürekli ve bulutlu yel; -*hurşit*,
güneş ışınları; -*gayret*, ateşli
gayretlenme; -*sabareftar*, çok
çabuk giden at.

rahşa, rahşan, F. s. (*hı* ile) Par-
lak.

rahşende, F. s. Parıldayıcı, pa-
rıldayan.

rahşiş, F. a. Parlaklık.

raht, F. a. 1. At takımı. 2. Yol
levazımı. 3. Döşeme ev takı-
mı. 4. Pencere ve kapıların
menteşe takımı.

raht, reht, A. a. (*re, he, tı* ile)
Soy sop, aile.

rahtî, rahtiyye, A. s. Fransızca
sexuel (cinsel) karşılığı (XX.
yüzyıl).

rahvar, F. a. Eşkin yürüyen at.

rahzen, rehzen, F. s. [rah-zen]
Yol vuran, eşkiya.

râî, râiyye, A. s., a. [râ'y den]
1. Sürü güdüp otlatan, çoban.
2. (Mec.) Bir ülkeyi yöneten.

raî, raiyye, A. s. 1. r harfine

- mensup, re ile ilgili. • *Kaside-i raiyye*, kafiyesi r olan kaside.
- 2.** Gören, ruyet eden.
- raib, raibe**, A. s. (*ayın* ile) Korkmuş.
- raid, raide**, A. s. (*ayın, dal* ile) [ra'd'den] Gürleyen. Gürüldeyen.
- raif, raife**, A. s. Acıyıp merhamet edici.
- raik, raika**, A. s. (*raf* ile) Sade, saf.
- raiş, rayış**, A. s. Rüşvet alanla veren arasında aracılık eden.
- raiyan**, F. s. Çobanlığa ait, çobanca. • *Eş'ar-i raiyan*, Fransızca *pastoral* (çobanlama şiirleri) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- raiyye, raiyyet**, A. a. **1.** Otlatılan hayvan sürüsü. **2.** Bir hükümdar yönetimindeki vergi veren halk.
- raiyyetperver**, F. s. [raiyyetperver] Halkına iyi bakan.
- rakabe**, A. a. **1.** Boyun. **2.** Bir malın sahipliği. **3.** Köle, halayık. [ç. rakabat].
- rakabet**. Bkz. rekabet.
- rakam**, A. a. **1.** Yazma. Yazıyla işaret. **2.** Sayıları yazmaya özgü işaret. [ç. erkam, rukum].
- rakamkeş**, F. s. [rakam-keş] Yazan, çizen.
- rakamzede**, F. s. [rakam-zede] Yazılmış, söylenen, yazılan.
- rakamzen**, F. s. [rakam-zen] Yazan. Kayıt ve işaret eden.
- rakd**, A. a. (*kaf, dal* ile) Uyuma.
- rakde**, A. a. Uyku.

- râkım, râkıme**, A. s. **1.** Yazan. **2. a.** Bir yerin denizden yüksekliği, kot (XIX. yüzyıl). • *Râkım-i huruf, râkım-ul-huruf*, bu harfleri yazan (yazarlar çoğu kez kendilerinden bu yolda söz ederlerdi).
- râki, râkia**, A. s. (*ref, ayın* ile) [rükûdan] **1.** Namaz kılariken rükûa varan. **2.** Eğilen, iki kat olan.
- râkian**, A. be. Rükû halinde, iki kat olarak.
- râkiane**, F. s. [râki-ane] Rükû eder gibi iki büklüm olarak.
- râkib, râkıbe**, A. s. (*ref, be* ile) [rükûb'dan] **1.** Binen, binici. **2.** Taşıta binen, binmiş olan.
- rakîb, rakîbe**, A. a., s. (*kaf, be* ile) [rekabet'ten] **1.** Başka biriyle aynı şeye istekli olan. **2.** Bir işte çalışanlarla yarış ederek, onları çürütüp ilerlemek isteyenlerden her biri öbürüne göre, rakip. [ç. rükaba].
- rakîban**, F. a. [rakîb ç.] Rakipler. Yarışanlar.
- râkıben**, A. be. Binerek, binmiş olduğu halde.
- rakid, rakide**, A. s. [rükûd'dan] Durgun, kımıldayıp oynamaz. • *Ma'î rakid, miyah-i rakide*, durgun su, sular.
- rakik, rakika**, A. s. [rikkat'ten] **1.** İnce. **2.** Köle ya da cariye. **3.** Yufka yürek.
- rakîme**, A. a. Yazılmış kâğıt, mektup.
- rakk**, A. a. **1.** Yazı yazılan deri, ceylan derisi. **2.** Beyaz sayfa.

rakka, A. a. Büyücü.
rakkas, rakkase, A. s. [raks-tan] 1. Oynayan, köçek, dans eden. 2. a. Sarkaç.
rakkase, A. s. [raks'tan] Dans eden kadın çengi.
raks, A. a. Oynama, dans etme. • *Rakskünan*, oynaya oynaya.
raksan, A. s. Raksedici.
rakta, A. a. (*kaf, tı, hemze* ile) 1. Alacalı dişi hayvan. 2. (Ya.) Bir harfi noktalı öbürü noktasız harfle düzenlenmiş ibare.
râm, F. s. İtaatli, teslim olunmuş, kendini birinin eline bırakmış.
ramak, A. a. 1. Hayat kalıntısı, ancak nefes alacak kadar. 2. Az bir şey. • *Sedd-i ramak*, ölmeyecek kadar az geçinme, çok az azık.
ramazan, A. a. (*dat* ile) Arabi ayların dokuzuncusu, oruç ayı.
ramî, ramiyye, A. s. [remy'den] Atan, atıcı.
ramişger, F. a. Saz çalan, çalıcı. [ç. ramışgerân].
ran, F. a. Oyluk.
-ran, F. s. Süren, sürücü, hükmeden anlamlarıyla sözcükler yapmada kullanılır. • *Bkz. Esbran, hameran, hükümrân.*
ra'na, A. s. Rana. Güzel. Hoş görünen.
rasad, A. a. (*sat* ile) 1. Gözleme, gözetme. Pusu kurma. 2. Gözlem.
rasadgâh, F. a. [rasad-gâh] Gözetme yeri. Gözlemevi.

rasadhane, F. a. [rasad-hane] Gözlemevi.
rasanet, A. a. Sağlamlık.
rasas, A. a. Kurşun. Kalay.
rasf, A. a. Kaldırım döşeme, kaldırımlama.
rasîd, A. s. [rasad'dan] Gözleyen, gözeten. Gözlem yapan.
rasîdan, F. a. [rasîd ç.] Rasitlar.
rasî, rasiyye, A. s. 1. Kıvılda-yan, sağlam, sabit. 2. Demir üzerinde duran (gemi).
rasîa, A. a. (*sat* ile) 1. Kabara. 2. Kabara gibi çakılmış süs çivileri.
rasîf, A. s. Dayanıklı.
rasih, rasiha, A. s. [rûsuh'tan] 1. Sağlam, temeli güçlü. 2. Bir bilgide, eskiden din bilgilerinde, çok bilgili olan.
rasihîn, A. a. (*sin, hı* ile) [rasih ç.] Din bilgilerinde derinleşmiş kimseler.
rasim, rasime, A. s. [resm'den] Resim yapan. Çizgi çizen.
rasime, A. a. Âdet, eskiden kalma âdet. Tören. (Tanzimât'tan önce) Mersum.
rasîn, rasîne, A. s. [rasanet'ten] Sağlam.
rassad, A. s. [rasad'dan] Çok dikkatle gözleyen. Rasatçı. [ç. rassadan].
rast, F. s. 1. Doğru. 2. Sağ. 3. Hak, gerçek. 4. Musiki makamı. • *Cep ü rast*, solla sağ; *reh-i rast*, doğru yol.
rastgû, F. s. [rast-gû] Doğru söyleyen. [ç. rastgûyan].
rastî, F. a. Doğruluk, gerçeklik.
rastkâr, F. s. [rast-kâr] İşi doğru.

ra'shan, *F. s.* (*ayın* ile) Titreyici, titreyen.

ra'se, *A. a.* Titreme. Korku ya da soğuktan titreyiş. *Ra'se-i dest*, el titremesi.

ra'seâver, *F. s.* [*ra'se-âver*] Titretici (XIX. yüzyıl).

ra'sedar, *F. s.* [*ra'se-dar*] Titreyen, ürken.

ra'senâk, *F. s.* [*ra'se-nâk*] Titretici.

ra'sever, *F. s.* [*ra'se-ver*] Titretici.

râşi, **râşiye**, *A. s.* [*rişvet'ten*] Rüşvet veren.

raşid, **raşide**, *A. s.* [*rüşd'den*] Doğru yola giden.

ratb, *A. s.* Taze, yeşil. • *Ratb-ül-lisan*, yumuşak sözlü, güzel bir şey söyleyen; *ratb ü yâbis*, münasebetli münasebetsiz, yerli yersiz.

râtıb, **râtıba**, *A. s.* (*tr* ile) Yaş, ıslak, taze (XIX. yüzyıl).

râtıb, **râtıbe**, *A. s.* (*te* ile) Sıralandırıcı.

ratıb, **ratıbe**, *A. s.* 1. Çok yaş, ıslak. Nemli. 2. Taze, yeşil.

ratıbe, *A. a.* Maaş, vazife, tayin, atama. [*ç. revatib*].

ratınc, *A. a.* Reçine.

ratıncıyye, *A. a.* Fransızca *gluciacées* (reçineliler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

rauf, *A. s.* [*re'fet'ten*] Pek esirgeyici, çok acıyan.

ravend, *F. a.* (Bitb.) İlaç olarak kullanılan bitki kökü.

ravendiyye, *A. a.* Fransızca *polygonacees* (karabuğdaygiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

ravi, **raviyye**, *A. s.* [*rivayet'ten*] Rivayet eden, haber veren. • *Ravi-i hadis*, hadis rivayet eden; *-kıssa*, hikâye anlatan, bir olayı hikâye eden.

raviyan, *F. a.* [*ravi ç.*] Rivayet edenler. • *Raviyan-i ahbar*, haber rivayet edenler.

ravza, *A. a.* 1. Sulu, su yatağı yer. 2. Bahçe. • *Ravza-i mutahhara*, Muhammed Peygamberin Medine'deki mezarı; *-Rıdvan*, Cennet. [*ç. ravzat, riyat*].

ra'y, *A. a.* (*ayın* ile) 1. Otlatma, gütme. 2. Otlatmak. 3. Teslim olma. Reaya olma.

ray, *F. a.* Hint meliklerinin lakabı. Race.

rây, **râ**, *F. a.* Arapça *re'y* sözünün Fars şivesine uydurulmuş biçimi. "Fikir, oy" anlamı sözcükler türetir. • *Bedrây*, kötü düşünceli; *hodrâ*, *hodrây*, kendi bildiğinden şaşmaz; *tirerây*, kötü fikirli.

rayegân, **raygân**, *F. a.* Karşılıksız elde edilen şey. Zahmetsiz ele geçen. Parasız.

râyet, *A. a.* Bayrak. [*ç. rayât*].

rayic, **raic**, **raice**, *A. s.* [*revac'dan*] Revaçta olan, sürümü olan. • *Rayic akçe*, paranın halk arasındaki değeri; *rayic-i vakt*, bir şeyin zamanındaki değeri.

rayiha, *A. a.* Koku. [*ç. revayih*].

rayihadar, *F. s.* [*rayiha-dar*] Koku.

rayihanisar, *F. s.* [*rayiha nisar*] Koku saçan.

râz, *F. a.* Sır. Gizli şey, gizlenen şey. • *Râz-i derun*, içteki gizli şey; *-nihan*, gizli tutulan sır; *işsa-i râz*, sırrı söyleme; *keşf-i râz*, gizli bir şeyin farkına varma; *ketm-i râz*, sırrı söyleme, saklama.

râzdan, *F. s.* (ze ile) [râz-dan] Sır bilir, sırta ortak dost.

razı, *A. s.* (dat ile) [rıza'dan] Rıza gösterici, boyun eğen, kabul eden.

razık, **razıka**, *A. s.* (ze, kaf ile) [rızk'tan] Rızık veren.

Razî, *F. s.* İran'ın Rey kentinden olan.

razi, *A. a.* (re, dat, ayın ile) Süt-kardeşi.

raziyane, *F. a.* Rezene, yabansı dereotu.

reaya, *A. a.* [raiyye ç.] **1.** Bir hükümdar yönetimi altında bulunan ve vergi veren halk. **2.** Bütün halk. **3.** Hıristiyan uyruklar. • *Terfi-i reaya*, halkın refahını sağlama.

reb', *A. a.* (Bahar) evi.

rebab, **rûbab**, *A. a.* Tambur biçiminde kısa saplı saz. (XIX. yüzyıl) *lyr* çevirmesi.

rebabî, **rebabiyye**, *A. s.* Rebap çalan (XIX. yüzyıl). Fransızca *lyrique* sözü karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

rebi', **rebi'a**, *A. a.* Bahar. • *Rebi'ül-ahir*, Arabi ayların dördüncüsü; *rebi'ül-evvel*, Arabi ayların üçüncüsü.

rebib, *A. a.* Üvey oğul.

rebibe, *A. a.* **1.** Üvey kız. **2.** Dadı kadın.

rebîî, **rebîiyye**, *A. s.* Bahara ait, baharla ilgili.

reca, **rica**, *A. a.* Ümma, dileme. • *Munkati-ür-reca*, umdu kesilmiş, umutsuz.

rebun, *A. a.* Pey.

rec'a, *A. a.* (ayın ile) Öldükten sonra yeniden dünyaya gelme.

recc, *A. a.* Sallayıp sarsma, sallanıp sarsılma.

receb, *A. a.* Heybetli, azametli, saygıdeğer anlamına olan bu söz Arabi ayların yedincisinin adıdır.

recefan, *A. a.* Sarsılma.

recez, *A. a.* Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün vezninin bahri. Ürcuze.

recfe, *A. a.* Şiddetle sarsılma, deprenme.

recîm, *A. a.* [recm'den] Taşlanmış.

recm, *A. a.* Taşa tutma. Taşlama. Birine atılan taş.

recs, **recse**, *A. a.* Şiddetli gök gürültüsü.

recül, *A. a.* **1.** Ergin, yetişmiş erkek. **2.** Bir işin başarıcısı, ehli. [ç. rical].

recüliyyet, *A. a.* Erkek olma. Erkeklik.

red. *Bkz.* redd.

reda', *A. a.* Önleme, yasak etme. Bırakma.

reda'. *Bkz.* rıda'.

reda', **reda'at**, *A. a.* (dat ile) Süt emme.

redaet, *A. a.* Kötülük. Fenalık, bayağılık.

redd, **red**, *A. a.* Geri döndür-

de. Döndürülme. Çevirme. Kabul etmeme. Kabul edilmeme.
 • *Redd-i cevab*, cevap, karşılık verme; *-kelâm*, söze itiraz etme, karşılık verme; *-selâm*, selama karşı selam verme; *redd ü kabul*, yapıp yapma.
reddet, A. a. Çirkinlik, kötülük.
reddiye, A. a. Bir sorun hakkında karşıt karşılık.
rede, A. a. Sıra. Bir duvardaki tuğla ya da taş sırası.
redî, **redî'e**, A. s. Kötü, bayağı.
redif, **redife**, A. a. 1. Arkadan gelen, birinin ardından giden. 2. (XIX. yüzyıl). Askerlik hizmetinin ikinci dönemi. 3. Koşuklarda ayak yerinde yinelenen aynı sözcük.
redm, A. a. Bir deliği tıkama. Bir şeyin önüne set yapma.
ree. Bkz. rie.
ref, A. a. 1. Yukarı kaldırma. 2. Kaldırma, yüceltme. 3. Kaldırma, giderme, yerinden çıkarma. 4. Arapça bir sözcüğün sonunu ötre okuma. • *Ref-i cidal*, *-meclis*, toplantıya son verme; *-niza'*, çekişme ya da kavgaya son verme.
refah, **refahet**, **refahiyet**, A. a. (he ile) Rahatlık.
refakat, A. a. Yoldaşlık, arkadaşlık. • *Hasb-er-refaka*, arkadaşlık dolayısıyla.
refes, A. a. (se ile) 1. Terbiyesizce konuşma. 2. Çapkınca sözler söyleme.
re'fet, A. a. (hemze ile) Çok

esirgeme, çok acıma.
reff, A. a. Raf.
refhan, A. s. Varlık içinde yaşayan.
refi, **refia**, A. s. Yüce, yüksek.
 • *Refi-ül-kadr*, kadri, şanı yüce.
refih, **refihe**, A. s. (he ile) Rahat ve varlık içinde bulunan.
refik, A. s. 1. Arkadaş. Yoldaş. 2. Ortak. 3. Yardak, yamak. 4. Erkek eş. [ç. rüfeka].
refika, A. a. 1. Kadın eş. 2. Kadının arkadaş.
refref, A. a. 1. İnce, yumuşak kumaş. 2. Kenar saçağı. 3. Döşek, döşeme. 4. Kuşu çok çimenlik. 5. Dalları salkım salkım ağaç.
refrefe, A. a. Kuş kanatlarını oynatma, açıp yayma.
reft, F. a. (te ile) Gitme. • *Amed ü reft*, gelip gitme.
reftar, F. s. Salınarak edalı yürüme, güzel gidiş.
refte, F. s. Gitmiş, geçmiş. • *Ref-te refte*, azar azar, gitgide. *Nârefte*, gidilmemek.
reftiyye, A. a. Eskiden, ülkeden çıkarılan eşyadan alınan çıkış vergisi.
refu, A. a. Örme, örgü. Yama.
refuger, F. a. [refu-ger] Örucü, örgücü. Belirsiz yama yapan.
refukârî, F. a. Örucülük.
reg. Bkz. rek.
regad, A. a. Varlık, genişlik.
regaib, **ragaib**, A. a. [ragîbe ç.] Rağbet olunan şeyler. • *Leyle-i Regaib*, Recep ayının ilk cuma gecesi olan kandil (Muham-

med Peygamber o gece döl-yatağına düşmüştü).

reh, rah, F. a. (*he* ile) **1.** Yol. **2.** Usul, kural. **3.** Makam (musiki). • *Reh-i nârefte*, gidilmemiş yol.

reha, F. a. Kurtulma.

reha', A. a. **1.** Bollukla geçinme, genişlik. **2.** Gevşek ve sölpük olma.

reha, A. a. (*ha, ye* ile) Değirmen.

rehabîn, A. a. [*rahîb ç.*] Rahipler, ruhban.

rehafeşan, F. s. [*reha-feşan*] Kurtarıcı.

rehain, A. a. [*rehine ç.*] Rehineler. Garanti olarak elde tutulanlar.

rehamet, A. a. (*hı* ile) Ses ya da söz yumuşaklığı, tatlılığı.

rehaset, A. a. (*hı, sat, te* ile) **1.** Tazelik. **2.** Yumuşaklık. **3.** İncelik. **4.** Ucuzluk. **5.** Bir işi gevşek tutma.

rehavet, A. a. (*hı, te* ile) **1.** Gevşeklik. Sölpüklük. **2.** Tembellik.

rehavi, F. a. **1.** Reha (Urfa) şehrine ait. **2.** Küçük sandıklı bir çalgı (1 ile 2 arasında *ha* ve *he* ayrılığı vardır). **3.** Bir musiki makamı.

rehayab, F. s. [*reha-yab*] Kurtulan. Kurtulmuş.

rehayafte, F. s. [*reha-yafte*] Kurtulmuş.

rehayî, F. a. Kurtulma.

rehb, A. a. Çok korku. • *Rehb ü heras*, korku.

rehbanlyet, A. a. Rahiplik, ke-

şişlik. Bir manastıra kapanma hali.

rehber, rahber, F. a. [*reh-ber*] Yol gösteren kılavuz.

rehbet, A. a. Çok korku.

rehbeten, A. be. Çok korku yüzünden, korkuyla.

rehel, A. a. (*he* ile) (Doğumdan sonra gelen) son.

rehgûzar, rehgûzer, F. s. [*reh-gûzar, reh-gûzer*] Gececek yol, geçit.

rehîn, A. s. [*rehn'den*] **1.** Rehin edilmiş, bir şeye garanti olarak bırakılmış. **2.** Yakın, nerdeyse.

rehîne, A. a. Bir şeye garanti olarak tutulan.

rehn, A. a. Garanti olarak verilen şey. Tutu.

rehneverd, F. s. [*reh-neverd*] Yol tutan, yola çıkan, yolcu. [*ç. rehneverdan*].

rehnûma, rahnûma, F. a. [*reh-nûma*] Yol gösteren, kılavuz. [*ç. rehnûmayan*].

rehnûmun, F. a. [*reh-nûmun*] Yol gösteren, kılavuz.

rehnûmunî, F. a. Kılavuzluk.

rehpeyma, F. s. [*reh-peyma*] Yol ölçücü.

rehpeymayî, F. a. Yolculuk.

rehrev, F. s. [*reh-rev*] Yola giden, yolcu. [*ç. rehrevan*].

reht. Bkz. raht.

rehyab, F. s. [*reh-yab*] Yol bulan, ulaşan.

rehzen, rahzen, F. s. [*rah-zen*] Yol kesen, haydut. [*ç. rahzenan*].

reis. Bkz. re's.

reis, A. a. Başkan.
rek, reg, F. a. Damar. • *Rek-i can*, can damarı.
rekabet, rakabet, A. a. 1. Gözleme, gözetleme. 2. Kendi işini yürütmeye çalışma. 3. Benzerleriyle yarışa çıkma.
rekâket, A. a. 1. Zayıflık, gevşeklik. 2. Sözü kusurlu olması. 3. Kekeleme, dil tutukluğu.
rekânet, A. a. Vakarlılık, ağırbaşlılık.
rek'at, A. a. 1. Bel eğilmek, yüz üstü kapanmak. 2. Namazda secdeye varmazdan önce eğilmek.
rekb, A. a. (*kef* ile) [rakib c.] Atlılar, atlı kafilesi.
rekeât, A. a. [rek'ât ç.] Eğilmeler.
rekik, rekike, A. s. [rekâket'ten] 1. Kusurlu, tutuk. 2. *Rekik-ül-lisan*, dili tutuk, peltek.
rekîn, A. s. Yüce, yüksek. Sağlam, vakarlı.
rekûb, rekûbe, A. a. Binek hayvanı.
rekz, A. a. Yere saplayıp dikme.
rekz, A. a. (*dat* ile) Tepme, tepilme.
rem, F. a. Ürkme. • *Remkerde*, ürkmüş.
remad, A. a. Kül.
remadî, remadiyye, A. s. 1. Küle mensup, küle ilgili. 2. Kül rengi.
reman, A. s. Ürkek.
reme, A. a. Büyük sürü, hayvan sürüsü.
remed, A. a. Göz ağrısına. • *Remed-i Mısri*, Mısır göz ağ-

rısı.

remel, A. a. Aruz vezinlerinden bir bölümün adı.
remende, F. s. Ürkek, ürkcü.
remide, F. s. Ürkmüş, çekingen.
remil, reml, A. a. Bazı işaretlerle kayıptan haber çıkarma.
remîm, remime, A. s. Çürümüş, çürük. • *Azm-i remîm*, *izam-i remîme*, çürümüş kemik(ler).
reml, A. a. Kum.
remmal, A. s. Remil döken, fal açan. Kayıptan haber veren.
remy, A. a. Atma.
remz, A. a. Meramı, gizliden işaretle anlatma. İm. Simge. [ç. rümuz, rümuzat].
remzâşinâ, F. s. [remz-âşinâ] Anlamı gizli olan sözlerle işaretlerin anlamını kavrayan kimse. [ç. remzâşinâyân].
remzî, remziyye, A. s. İşaret ve gizliliğe mensup, onlarla ilgili.
renan, rennan, A. a. 1. Çok ses çıkaran, çınlayan. 2. İnleyen.
renanet, A. a. İnleme, sesle inleme.
renc, F. a. 1. Sıkıntı, illet. 2. Ağrı, sızı.
rencber, F. s., a. Rençber. Irgat.
rence, F. a. Zahmet, sıkıntı. Eziyet.
rencide, F. s. İncinmiş, kırılmış. [ç. rencidegân].
renciş, F. a. Sızlanış, inciniş.
rencur, F. s. Sıkıntılı, incinmiş. Rahatsız.
rende, F. a. Rende.
rendide, F. s. Ufatılmış, ufalanmış.

reng. Bkz. renk.

rengâميز, *F. s.* [renk-âmiz]
Renk renk, türlü renklerde
olan.

rengârenk, *F. s.* [renk-â-renk]
Çeşit çeşit renkli.

rengin, *F. s.* 1. Boyalı, renkli. 2.
Güzel, tabiata hoş gelen.

renîn, *A. a.* Haykırma, inleme.
Bağırma.

renk, reng, *F. a.* 1. Renk. 2. Hi-
le, oyun. 3. Suret, şekil, biçim.
(Ed. Ce.): • *Reng-i âl; -adem;*
-behişti; -garib; -hakikat; -
hayat; -inbisat; -memat; -serd;
-sîmîn; -sükûn; -teellüm; -
tehalûf; -tereddüd; birengi; bi-
renk; gülrenk; hemrenk; lâle-
renk; rengârenk; siyehrenk;
şulerenk.

rennan. Bkz. renan.

re's, reis, *A. a.* 1. Baş. 2. Uç,
tepe. 3. Birinci, baş, başkan.

4. (Coğ.) Burun. 5. Baş, baş-
langıç. 6. Canlı hayvan tane-
si. 7. En baş mevki. • *Re's-i*
kâr, iş başı, devleti yöneten
mevki; *-sene-i efrenciye,* 1
ocak; *-sene-i hicriyye,* 1 mu-
harrem; *-sene-i maliyye,* 1
mart; *-sene-i milâdiyye,* 1
ocak; *re's-ül-hikmeti muhale-*
fetullah, ya da *-muhabbetul-*
lah, hikmetin başı, Tanrı kor-
kusu (ya da) sevgisidir; *re's-ül-*
mal, re's-el-mal, ana para,
sermaye; *bire'sihi,* kendi başı-
na, doğrudan; *meskit-i re's,*
bir kimsenin doğduğu yer. [ç.
rûûs].

-res, *F. s.* "Erişen, yetişen,

ulaşan" anlamlarıyla birleşik
sözcükler yapımında kullanılır.
Bkz. destres, feryâdres, müj-
deres.

-resa, *F. s.* Yetişen, yetiştiren.

resail, *A. a.* [risale ç.] 1. Tek ko-
nuda yazılmış küçük kitaplar.
2. Dergiler (XIX. yüzyıl).

resalet. Bkz. risalet.

-resan, *F. s.* "Yetiştiren,
getiren" anlamıyla sözcükle-
re ulanır. • *Müjderesan,* müj-
de getiren; *şerefresan,* şeref
getiren.

resanende, *F. s.* Getirici, ulaştırıcı.

resaset, *F. a.* Eksiklik. Yıpran-
mış olma.

resatık, *A. a.* [rüstak ç.] Köy-
ler, çiftlikler.

resaye, *A. a.* Bir ölünün iyilik-
lerini sayıp ağlama.

re'sen, *A. be.* Kimseye danışma-
dan, kendi başına, doğrudan
doğruya.

resen, *F. a.* İp, organ, halat.

resenbaz, *F. s.* [resen-baz] İp
cambazı.

resenbend, *F. s.* [resen-bend]
Halatla bağlı.

resîd, *F. a.* Maliye hesapların-
da kayıt silme, hükümsüzlüğü-
nü işaretleme.

reside, *F. s.* Yetişmiş, erişmiş. •
Reside-i hitam, sona erişmiş,
bitmiş; *nâreside,* yetişmemiş,
körpe; *nevreside,* yeni yetiş-
miş.

resîl, *A. a.* (sin ile) Elçi.

resîs, resîse, *A. s.* (se, se ile) Es-
ki.

resm, A. a. 1. Yazma. Çizme. 2. İz, nişan. 3. Suret. 4. Düzen, tertip. Plan. 5. Resim, fotoğrafla alınan resim. 6. Tarz, üslup. 7. Adet, davranış. 8. Alay, tören. 9. Resmi. 10. Vergi. • *Resm-i geçid*, geçit töreni; *-gümrük*, gümrük vergisi; *-kadîm*, eski usul; *-küşad töreni*; *-selâm*, asker selamı, asker protokoluna uygun selam; *min gayr-i resmin*, resmi olmayaarak, özel olarak.

resmen, A. be. 1. Devlet adına, devletçe beğenilecek biçimde ve usulüne uygun olarak. 2. Adet yerini bulsun diye, görünüşte.

resmî, **resmiyye**, A. s. 1. Devlet tarafından ya da devlet adına olan. 2. Alay ve törenle olan. 3. Resme, yazı ve çizgiye ait. 4. Çok ciddi, sert. 5. Adet yerini bulsun diye yapıp ciddi ve samimi olmayan. • *Gayr-i resmî*, resmi olmayan; *nîm resmî*, yarı resmi; *suret-i resmiyyede*, resmi olarak.

resmiyyat, A. a. Resmi işler.

resmiyyet, A. a. Resmîlik.

ress, A. a. 1. İçi taşla örtülü kuyu. 2. Semud kavminin peygamberlerini içine atıp ağzını ördükleri kuyu. • *Beni Ress*, *eshâb-ür-ress*.

ressam, A. a. [resm'den] Resim yapan.

reste, F. s. Kurtulmuş.

restegân, F. a. [reste ç.] Kurtulmuşlar.

resul, A. a. 1. Elçi. 2. Peygamber. 3. Haberci. • *Resulullah*, Muhammed Peygamber.

resye, A. a. (Hek.) Eklem ve baş ağrısı. Romatizma. Gezer sızı.

reşad, A. a. Manevi doğru yol bulup ona koyulma, hak yolda yürüme.

reşadetlû, F. s. Şeyhler hakkında kullanılır resmi lakap.

reşakâ, A. a. 1. Bel inceliği. 2. Davranma ve kıvılcıktanmadaki incelik, hoşluk.

reşaş, **reşşe**, A. a. Serpinti, çisinti.

reşehat, A. a. [reşha ç.] Sızıntılar (su).

reşf, **reşfe**, A. a. Suyu emerek içme.

reşh, A. a. Sızma, sızıntı. Terleme.

reşha, A. a. Sızıntı. Damla.

reşhapaş, F. s. [reşha-paş] Damla saçıcı.

reşid, **reşide**, A. s. [rüşd'den] 1. Doğru yolda giden. 2. Akıllı, iyi davranan. 3. Ergin.

reşih, A. a. Ter.

reşik, **reşika**, A. s. Uzun, güzel boylu.

reşk, F. a. 1. Kiskanma. 2. Kiskanmayı uyandıran.

reşkâver, F. s. [reşk-âver] Kiskanmayı uyandıran.

reşkin, F. s. Haset edici, kıskanıncı.

reşş, A. a. 1. Su, sıvı serpme. 2. Çisinti.

reşvet. Bkz. rüşvet.

retk, A. a. Yırtık ve yarığı onar-

- ma. • *Retk u fetk*, idare.
- rev**, *F. s.* "Giden, yürüyen" anlamlarıyla sözcükler yapılmada kullanılır. • *Ahesterev*, ağır giden; *kalemrev*, kalemin yürüdüğü yer, ülke; *peyrev*, arından giden; *pişrev*, peşrev, önden giden; *sazda faslın ilk kısmı*; *tizrev*, çabuk giden.
- reva**, *F. s.* Layık, uygun. *Caiz*. • *Kâmreva*, isteği yerine gelmiş; *nâreva*, uygun olmayan.
- revabıt**, *A. a.* [rabita ç.] Bağlar.
- revac**, *A. a.* 1. Sürüm. 2. Geçerlik, itibarda olma, herkesçe aranılma.
- Revafız**, *A. a.* [Rafıza ç.] Rafaziler. Şiiler. (Eski tarihlerde) İranlılar.
- revah**, *A. a.* Güneş battıktan gece oluncaya dek geçen süre.
- revahi**, *A. a.*, ç. (Hayb.) Balarları.
- revaid**, *A. a.* [raide ç.] Gürüldeyenler. Gürüldemeler.
- revak**, **rivak**, **rüvak**, *A. a.* 1. Ev önündeki saçak. 2. Kemer, kubbe.
- revakiyye**, *A. a.* (Fel.) Zenon felsefesinin adı olan *portique* ve *stoïcisme* (stoacılık) karşılığı (XX. yüzyıl).
- revan**, *F. s.* Giden, yürüyen, akan. • *Ab-i revan*, akarsu.
- revan**, *F. a.* Ruh, can. Nefs-i nâtika.
- revanbahş**, *F. s.* [revan-bahş] Canlandırıcı, can bağışlayıcı.
- revane**, *F. s.* Giden, yürüyen.

- revatib**, *A. a.* [ratibe ç.] Vazifeler, maaşlar.
- revayih**, *A. a.* [rayiha ç.] Kokular.
- revende**, *F. s.* Giden, yürüyen. • *Âyende vü revende*, gelen giden. [ç. revendegân].
- revgan**, **rugan**, *F. a.* 1. Yağ. • *Revgan-i gül*, gülyağı; *-sade*, sadeyağ; *-zeyt*, zeytinyağ. 2. Hafif esen yelin verdiği rahatlık.
- revh**, **revha**, *A. a.* 1. Rahat. 2. İç açıklığı. • *Revh-i ruh*, can rahatı; *revhullah*, Tanrı rahmeti; *revh ü reyhan*, rahatla rızık.
- revhanî**, *A. s.* Gönül açan, güzel görünüşlü, havadar (yer).
- revi**, *A. a.* Uyak olan sözcüğün son harfi.
- reviş**, *F. a.* 1. Gidiş, yürüyüş. 2. Tarz, üslup. 3. Geçiş, oluş.
- reviyyet**, *A. a.* Bir işin her yönünü iyice düşünüp taşınma.
- revk**, *A. a.* 1. Perde. 2. Ev önü. 3. Saf, katıksız. 4. Boynuz.
- revnak**, *A. a.* Parlaklık, güzellik. Tazelik, süs.
- revnakdar**, *F. s.* [revnak-dar] Parlak.
- revnakefza**, *F. s.* [revnak-efza] Bir şeyin parlaklığını arttıran güzelleştiren.
- revzen**, *F. a.* Pencere. • *Revzen-i mahlû*, indirilmiş pencere (Tevfik Fikret'in tahttan indirilmiş olan Abdülhamit'i kastederek yazdığı siyasi bir koşunun adı).
- revzene**, *A. a.* Pencere.

re'y, A. a. **1.** Görme, görüş. **2.** Fikir. Bir iş hakkında söylenen söz. **3.** Oy. • *Re'y-el-ayn*, kendi gözüyle görerek; *re'y-i âmm*, genel oy; *re'y-i salim*, doğru fikir.

reyahîn, A. a. [reyhan ç.] Fesleğenler.

rey'an, **reycan**, A. a. Her şeyin ilk zamanı, tazelik zamanı.

reyb, A. a. Şüphe, sanı. • *Reyb-el-menun*, dünya olayları; *bilâreyb*, *bireyb*, kuşkusuz.

reybe, **reybet**, A. a. Kuşkuya düşme. Kuşkuculuk.

reybî, **reybiyye**, A. s. Kuşkucu.

reybiyyun, A. a. [reybi ç.] Kuşkucular.

reycan. Bkz. rey'an

reyhan, A. a. Fesleğen.

reyhani, A. s. **1.** Fesleğen gibi ince nakışlı. **2.** Rızık. Geçinecek şey. • *Hatt-i reyhani*, fesleğen gibi satır dolduran bir tür divani yazı.

reyn, A. a. **1.** Kir. **2.** Kalb kasveti.

reyya, A. a. Güzel koku.

reyyan, A. s. Suya kanmış.

rez, F. a. Asma, bağ kütüğü. • *Duht-i yahut duhter-i rez*, (üzüm ağacının kızı) şarap.

rezail, A. a. [rezile ç.] Alçakça ve utanılacak işler.

rezalet, A. a. **1.** Alçaklık. **2.** Utanılacak durum. Utanç verici şey, maskaralık.

rezanet, A. a. Ağırılık, ciddilik, önem.

rezil, **rezile**, A. s. **1.** Alçak. **2.** Maskara. **3.** Bayağı.

rezile, **rezilet**, A. a. Kötü, fena huy. [ç. rezail].

rezin, **rezine**, A. s. Ağır, sağlam.

rezm, F. a. Savaş.

rezmgâh, **rezmgeh**, F. a. [rezm-gâh, -geh] Savaş alanı.

rezzak, A. s. [rızk'tan] Bütün yaratıkların rızkını veren Tanrı.

rezze, A. a. Reze.

rı, A. a. "r" harfinin adı.

rib', A. s. Dört günde bir. • *Humma-yi rib'*, dört günde bir gelen sıtma nöbeti.

rida', **reda'**, A. a. Süt emme.

ridvan, **rızvan**, A. a. Razılık, hoşnutluk. • *Ridvanullahü aleyh*, Tanrı razı olsun.

Rıdvan, A. a. Cennet kapıcısı melek.

rıfk, A. a. Yavaşlık. Yumuşaklık.

rıfkî, **rıfkıyye**, A. s. Yumuşaklığa mensup, onunla ilgili.

rih, A. a. **1.** Yel, rüzgâr. **2.** Yel, sızı.

rihlet. Bkz. rihlet.

rıka', A. a. [ruk'a ç.] **1.** Yazı yazılacak deriler ya da kâğıtlar. **2.** Sunulmuş yazılar. Dilekçeler.

rık'a. Bkz. ruk'a.

rıkk, A. s., a. Kul, köle. Kulluk. • *Kayd-i rıkk*, kölelik kaydı, bağı.

rıkkıyyet, A. a. Kulluk, kölelik.

ritl, A. a. **1.** Bir litre kadar olan bir sıvı ölçüsü. **2.** Şarap kadehi. • *Ritl-i giran*, ağızına kadar dolu kadeh.

rıyaz, rıyaz, A. a. (*dat* ile) [*ravza ç.*] Bahçeler.

rıza, A. a. 1. Hoşnutluk, memnunluk. 2. Rız olma, "peki" deme. 3. İstek, kendi isteği. 4. Tanrı'nın yazdığına boyun eğme. • *Rızaen lillah*, Tanrı rızası için, bir karşılık için değil de sevap için; *rıza-i tarafeyn*, iki tarafın rızılığı, hoşnutluğu.

rızacû, F. s. [*rıza-cû*] Rız etmeye çalışan.

rızadade, F. s. [*rıza-dade*] Rıza vermiş, rız olmuş.

rızaen, A. be. Kendi isteğiyle.

rızk, A. a. 1. Yiyecek içecek şey. Azık. 2. Tanrı'nın herkese nasip kıldığı nimet. • *Rızk-ı maksum*, Tanrı'nın ayırdığı kısmet, nimet; *rızk-ı mukadder*, Tanrı'nın takdir edip ayırdığı nimet.

rızvan. Bkz. rıdvan.

riayet, A. a. (*ayın, te* ile) 1. Gözetme. 2. Sayma. 3. Ağır-lama.

riayeten, A. be. Sayarak.

riayetkâr, F. s. [*riayet-kâr*] Sayan. Saygı gösteren.

riba, A. a. Faiz.

ribahâr, ribahor, F. s. [*riba-hâr, hor*] Faizci.

ribat, A. a. 1. Bağ. 2. Sağlam yapı. 3. Han, konak, tekke gibi konaklanacak, konuk yeri. 4. (Ana.) Bazı sınırlar.

ribe, ribet, A. a. Şüphencilik, şüpheye düşme.

ribh, A. a. Faiz, fayda, yarar, kâr.

ribka, A. a. Kement bağı, boy-na atılan halka, ilmik.

rica. Bkz. reca.

rical, A. a. [*recül ç.*] 1. Erkekler. 2. Yaya olanlar. 3. Rütbeli, mevki sahibi kimseler.

ric'at, A. a. Geri dönme. Vazgeçme. • *Ric'at-i kahkarî*, arkasını dönmeyerek gerisin geriye gitme, acele geri çekilme; *hatt-i ric'at*, geri çekilme yolu.

ric'i, ric'iyye, A. s. Geri dönmeye ait, onunla ilgili. • *Talak-ı ric'i*, bir ya da iki kez karısını boşamış erkeğin tekrar onu alması.

ricl, A. a. Ayak.

rics, ricz, A. a. (*sin, ze* ile) 1. Azap, sevinç. 2. Ezince ulaştırılan davranış, putataparlık. 3. Pislik, murdarlık.

rida, A. a. (*dal, hemze* ile) Bel-den yukarıya örtülen örtü.

riddet, A. a. İslamdan dönme.

ridf, A. a. 1. Arka. 2. Rediften önce gelen elif, he, ye harfleri.

rie, ree, A. a. Akciğer. • *Sill-ür-rie*, verem; *zat-ür-rie*, akciğer zarı yangısı.

rieteyn, A. a. İki akciğer.

rievî, rievîyye, A. s. Akciğere ait.

rifaî, rufaî, rüfaî, A. s. Rifaiyye tarikatinden olan, rüfai.

rifaîyye, A. a. Seyyit Ahmet-ür-Rifaî'nin kurduğu tarikat, rifaîlik, rüfaiilik.

rifat, A. a. (*ayın, te* ile) Yücelik. Yüksek ve büyük rütbe.

rîh, A. a. (*ha* ile) 1. Yel. 2. Rüzgâr.

rihal, A. a. [*rahal ç.*] Palanlar,

semerler.
rihale, *A. a.* At semeri, kaltaksız eyer.
rihan, *A. a.* (*he* ile) Ödül koyma, bahis tutuşma.
rihat, *A. a.* **1.** Kayış yapılan deri. **2.** Kayış.
rihlet, *A. a.* **1.** Göç, göçme. **2.** Ölme.
rihte, *F. s.* Dökülmüş, akıtılmış.
rihteger, *F. a.* [rihte-ger] Dökmece. [ç. rihtegeran].
rik, *F. a.* (*kef* ile) **1.** Kum. **2.** Yazı kurutmada kullanılan ince kum, rih.
rik, *A. a.* (*kef* ile) Salya.
rikab, *A. a.* (*kaf* ile) [rakabe ç.] Kullar. Köleler. Enseler.
rikâb, *A. a.* (*kef* ile) **1.** Üzengi. **2.** Büyük bir kimsenin katı, önü.
rikâbdar, *F. a.* [rikâb-dar] Üzengi tutan.
rikdan, *F. a.* [rik-dan] Rih hokkası.
rikkat, *A. a.* **1.** İncelik. Yufkalık. **2.** Acıma, yürek etkilenme.
rikkatamiz, *F. s.* [rikkat-amiz] Acıma uyandıran, acındıran.
rikkatengiz, *F. s.* [rikkat-engiz] Acıklı, acı uyandıran.
rikkatyab, *F. s.* [rikkat-yab] Acıyan, incelik gösteren.
rimâh, *A. a.* (*ha* ile) [rumh ç.] Mızraklar. Süngüler. Kargılar.
rimal, *A. a.* [reml ç.] Kumlar.
rimayet, *A. a.* Ok, kurşun, güle gibi şeyleri atma.
rim, *F. a.* Irin.
rime, *F. a.* Çapak.
rimm, *A. a.* Çürümüş kemik.

Kemik çürümesi.
rind, *F. s., a.* Dünya işlerini hoşgörür, aldırış etmez kimse. [ç. rindan].
rindane, *F. be.* [rind-ane] Rinde yakışırçasına.
rindî, *F. a.* Rintlik.
risâ, **risayet**, *A. a.* (*se* ile) Bir ölüyü anarak acıyıp ağlama.
risale, *A. a.* **1.** Mektup. **2.** Bir konuda kısa yazılmış kitap. **3.** Dergi (XIX. yüzyıl).
risalet, **resalet**, *A. a.* **1.** Elçilik. **2.** Peygamberlik. **3.** Haber ulaştırma, habercilik.
risaletpenah, *F. s., a.* [risalet-penah] Muhammed Peygamber.
risaset, *A. a.* (*se*, *se* ile) Eski-lik, yıpranmışlık.
risman, *F. a.* İp, halat. • *Asman ü risman*, akıllı sözülle saçma söz.
riş, *F. a.* Sakal.
riş, *F. a.* **1.** Yara. **2.** s. Yaralı. • *Dilriş*, yüreği yaralı.
riş, *A. a.* Kuştüyü. (Ana) Telek.
rişdar, *F. s.* [riş-dar] Sakallı.
rişe, *F. a.* **1.** Saçak. Püskül. **2.** (Bitb.) İnce, saçaklı kök.
rişhand, *F. s.* [riş-hand] Bıyık altından gülme, alay.
rişte, *F. a.* **1.** İplik. **2.** İlgî, bağ. • *Serrişte*, ipucu.
riştefûruş, *F. a.* [rişte-fûruş] İplik satan. İplikçi.
rişvet. *Bkz.* rüşvet.
rîv, *F. s.* Hile, düzen.
rivak, **rûvak**, **revak**, *A. a.* **1.** Üstü örtülü, önü açık yer. **2.** Kemerli yer, kemer altı. **3.** Sun-

- durma, çardak.
- rivakî**, A. a., s. Eski Yunan filozoflarından Zenon'un yolu, o yolda olan, stoacı.
- rivayet**, A. a. 1. Bir söz ya da olay öyküsü. 2. Hikâye olunan söz ya da olay. 3. Halk ağzına düşmüş söz. [ç. rivayat].
- rivayetkerde**, F. s. [rivayetkerde] Rivayet edilen, söylenen. Uydurulan.
- riya'**, A. a. İkiyüzlülük. Yalandan gösteriş.
- riyah**, A. a. [rîh ç.] 1. Yeller. 2. Rüzgârlar. • *Mürsil-ür-riyah*, rüzgârlar gönderici (Tanrı).
- riya'kâr**, F. s. [riya'kâr] İkiyüzlü.
- riya'kârane**, F. be. [riya'kârane] İkiyüzlüce, ikiyüzlüye yakışır biçimde.
- riyaset**, A. a. 1. Baş olma. 2. Başlık, başkanlık.
- riyasetpenah**, F. s. [riyasetpenah] Başkan olan, başkanlık eden.
- riyasetpenahî**, F. s. Başkana ait, onunla ilgili.
- riyaziyyat**, A. a. [riyazî ç.] Matematik bilgileri.
- riyaziyyun**, A. a. Matematik bilginleri, matematikçiler.
- rîz**, F. s. "Dökme, akıtma" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Abrîz; arakrîz; dem'arîz; eşkrîz; hunrîz; şerefrîz.*
- rîzan**, F. s. Dökülen, akan.
- rîze**, F. a. Ufak parça, kırıntı. Saçıntı.
- rîzeçîn**, F. s. [rîze-çîn] Döküntü, saçıntı toplayan.

- rîziş**, F. a. Dökülüş, akış.
- rod**. Bkz. rud.
- rospî, ruspî**, F. a. Orospu.
- rû, rûy**, F. a. 1. Yüz. 2. Yüzey. • *Rûy-i arz*, yeryüzü; -*derya*, deniz yüzü.
- ru**, F. s. "Biten, olan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Hodru*, kendiliğinden biten.
- rua, ruat**, A. a. [râi ç.] Çobanlar.
- ruaf**, A. a. (ayın ile) Burundan akan kan. Burun kanama.
- ruam**, A. a. (Atlarda) Mankafa hastalığı.
- ru'b**, A. a. (ayın ile) Korku.
- rub**, F. a. 1. Süpürge. 2. Süpürme. • *Reft ü rub*, gezip tozma.
- rub', rubu'**, A. s. (ayın ile) Dörtte bir.
- rubah, rubeh**, F. a. (he ile) Tilki.
- rubehane**, F. be. [rubeh-ane] Tilkicesine. Kurnazca.
- rubehî**, F. a. Tilkilik, kurnazlık.
- rûberah**, F. s. [rû-be-rah] Gitmeye hazır.
- rûberû**, F. s. [rû-be-rû] Yüz yüze.
- rub'iyye**, A. a. Eskiden kullanılan bir altın paranın dörtte biri.
- rud, rod**, F. a. 1. Irmak. 2. Kemente, saz. 3. Saz kırışi, saz teli.
- rudâverd**, F. a. Sellerin getirdiği ağaç, dal vb.
- rudbar**, F. a. Çay, akarsu.
- rude**, A. a. Bağırsak.
- rûdsâz**, F. a. [rûd-saz] Çalgıcı.
- rufai**. Bkz. rifai.

ruga, **revga**, *A. a.* **1.** Yağ. **2.** Cila için kullanılan ispirotolu yağ.

rugandan, *F. a.* [ruga-dan] Yağ kandili.

rûgerdan, *F. s.* [rû-gerdan] Yüz çeviren, yüz çevirici.

ruh, *A. a.* **1.** Ruh. **2.** Etki. **3.** Öz. **4.** İspirto gibi uçucu gaz. • *Ruh-ül kuds*, Cebrail; *ruhullah*, İsa peygamber; *ziruh*, canlı. [ç. ervah].

ruh, *F. a.* Yanak. • *Ruh-i âl*, pembe yanak; *-zerd*, sarı, solgun yanak (yüz). • *Ruh-i gül-nar*; *-hurşid*; *-rengin*; *-ziba*.

ruh, *A. a.* **1.** Anka kuşu. **2.** Satranç oyununda bir taşın adı.

ruham, *A. a.* (*hı* ile) Mermer.

ruhanî, **ruhaniye**, *A. s.* [ruh-tan] **1.** Ruha ait, ruhla ilgili. **2.** Gözle görülemeyen, cismi olmayan. **3.** Mezhep işlerine ait olan, ahretle ilgili olan.

ruhanî, *A. a.* Ruhtan ibaret olan melek. [ç. ruhaniyyun].

ruhaniyyat, *A. a.* Ruhlar dünyası; madde dünyasının dışındaki dünyalar.

ruhaniyyet, *A. a.* **1.** Ruhanilik. yalnız ruhtan ibaret olanın hal. **2.** Ölmüş bir kimsenin ruhça olan varlığı. **3.** İslamdan gayri dinlerde dinadamlarının durumu.

ruhban, *A. a.* [rahib c.] Rahipler.

ruhbanıyyet, *A. a.* Rahiplik, keşişlik. Dünyayı bırakarak bekâr yaşama.

ruhefza, **ruhfeza**, *F. s.* [ruh-

efza, -feza] Canlılık katan, ruh katan.

ruhî, **ruhiyye**, *A. s.* Ruha mensup, ruhla ilgili.

ruhiyyat, *A. a.* Fransızca *psychologie* (ruhbilim) karşılığı kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

ruhiyye, *A. a.* Fransızca *spiritualisme* (spritüalizm, tinselcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

ruhnevaz, *F. s.* [ruh-nevaz] Ruh okşayan.

ruhperver, *F. s.* [ruh-perver] Ruha güç ve açıklık veren.

ruhsar, **ruhsare**, *F. a.* Yanak.

ruhsat, *A. a.* İzin. Müsaade.

ruhsatname, *F. a.* [ruhsat-name] İzin kâğıdı.

ruhsatiyye, *A. a.* Satıcılık yapmak için verilen izin kâğıdı.

ruhsude, *F. s.* [ruh-sude] Yanığı, yüzünü süren, sürmüş.

ruk'a, **rik'a**, *A. a.* **1.** Yazma. **2.** Dilekçe.

rukaba, *A. a.* [rakib ç.] Rakipler.

rukad, *A. a.* Uzun uyku.

rukud, *A. a.* Uyuma.

rukye, *A. a.* Büyücü, üfürükçülerin okudukları dua; afsun.

Rum, *A. a.* **1.** Romalı. **2.** Arap ilinden başka ilden olan kimse. **3.** Anadolu. **4.** Osmanlı. • *Molla-yi Rum*, Mevlâna Celâlettin.

rûmal, **rûymal**, *F. s.* [rû-mal] Yüz süren.

rûmalî, *F. a.* Yüz sürme. Yüz sürücülük.

rumî, **rumiyye**, *A. s.* **1.** Arap ilinden başka bir ülkeli olan.

2. Rum cinsinden olan.
rumuz, *A. a.* [remz c.] Remizler. İşaretler. İmler. Simgeler.
rûnüma, *F. s.* [rû-nüma] Yüz gösteren, ortaya çıkan.
rûnümayî, *F. a.* Yüz göstericilik, ortaya çıkma.
rûnûmun, *F. s.* [rû-nûmun] Yüz gösteren. Ortaya çıkan.
rûpuş, *F. a.* [rû-puş] Yüz örtüsü, peçe.
rusg, *A. a.* Bilek. • *Rusg-ül-kadem*, ayak bileği; *rusg-ul-yed*, el bileği.
rûsiyah, **rûsiyeh**, *F. s.* Yüzü kara. Kara yüzlü. Ayıby olan.
ruspî. *Bkz.* *rospî*.
rusta, *F. a.* Köy.
rustahîz, *F. a.* [rusta-hîz] Kıyamet, mahşer.
rustaî, **rustayî**, *F. s.* 1. Köylü. 2. Köyle ilgili. 3. (Ya.) Fransızca *pastorale* (çobanlama) karşılığı (XX. yüzyıl).
rustak, *A. a.* Köy. Çiftlik. [ç. *resatîk*].
rustehîz, *F. a.* Kıyamet. Mahşer.
ruşen, *F. s.* 1. Aydın, parlak. 2. Belli, meydanda, ortada.
ruşena, *F. s.* Aydın. Işıklı.
ruşenayî, *F. a.* Aydınlık.
ruşendil, *F. s.* [ruşen-dil] Gönüllü aydınlık. Gerçekleri bilen. [ç. *ruşendilân*].
ruşenî, *F. a.* Aydınlık. Açıklık. Belli olma.
ruşenzamir, *F. s.* [ruşen-zamir] İçi ziyalı (ışıklı), gerçekleri bilen.
rutubet, *A. a.* 1. Yaşlık, nemli-

lik. 2. Hava ya da yapı içindeki nem.
ruud, *A. a.* [ra'd ç.] Gök gürlemeleri.
ruşnet, *A. a.* 1. Bönlük. Sünepelik. 2. En ağır gelecek muamele yapma, tavır gösterme.
rûy, **rû**, *F. a.* *bkz.* *Rû*. • *Ruy-i nigâr*, 1. Pembe taneli bir cins üzüm. 2. Bir çeşit zambak.
ruy, *F. a.* Tunç.
ruya, *F. s.* Biten, bitici (bitki).
ru'ya. *Bkz.* *rû'ya*.
ruyûr, *F. s.* Tunçtan.
ruz, *F. a.* Gün, gündüz.
ruze, *F. a.* Oruç.
ruzedar, *F. s.* [ruze-dar] Oruç tutan, oruçlu. [ç. *ruzedaran*].
ruzehâr, *F. s.* [ruze-hâr] Oruç yiyen, oruçsuz.
ruzgâr, **rüzgâr**, *F. a.* 1. Zaman. 2. Devir. 3. Takip. 4. Yel, esinti. 5. Eser, şey.
ruzi, *F. a.* 1. Azık, rızık. 2. Nasisip.
ruzine, *F. s.* Gündelik.
ruzinedar, *F. a.* [ruzine-dar] Gündelikçi.
ruziresan, *F. s.* [ruzi-resan] Rızık yetiştiren. Tanrı.
ruzmerre, *F. s.* Her günkü.
ruznamce, *F. a.* Muhasebe kâtiplerinin kayıt defteri, küçük ruzname.
ruzname, *F. a.* [ruz-name] 1. Her günkü gelir ve giderin kaydedildiği defter. 2. Takvim. 3. Her günkü olaylar kaydedilen kâğıt, gazete. 4. Gündelik anı yazılan defter, günce, günlük, jurnal (XIX. yüzyıl).

-rüba, *F. s.* "Kapan, kapıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. *Bkz. Dilrüba, hoşrüba, kehrüba.*
rûbab. *Bkz. rebab.*
rûbai, *A. a.* Belli ölçülerle yazılan dört dizelik koşuk. [ç. rûbaiyyat].
rûbubiyet, *A. a.* 1. Efendilik. 2. Tanrılık.
rûbude, *F. s.* Kapılmış, kapılan.
rûchan, *A. a.* Üstün olma. Üstünlük.
rûchanıyyet, *A. a.* Üstün olmaklık.
rûcu, *A. a.* (ayın ile) 1. Geri dönme. 2. Cayma, sözü, fikri değiştirme.
rûcum, *A. a.* [recm ç.] Taşlamalar, taş tutmalar.
rû'esa, *A. a.* [reis ç.] Reisler, başkanlar.
rûfaî. *Bkz. rifai.*
rûfeka, *A. a.* [refik ç.] Refikler, arkadaşlar.
rûkban, *A. a.* [rakîb ç.] Binenler, binmişler.
rûkbe, *A. a.* Diz.
rûkeb, *A. a.* [rûkbe ç.] Dizler.
rûkn, *A. a.* 1. Bir şeyin en sağlam yanı. Temel direği. 2. Kolon, direk. 3. Önemli kimse. [ç. erkân].
rûkû, *A. a.* Namazda elleri dizlere dayayarak eğilme hareketi.
rûkûb, *A. a.* 1. Binme. 2. Taşıta binme.
rûkûd, *A. a.* Durulma. Durgun olma.
rûkûdet, *A. a.* Durulma, durgunluk.

rûkum, *A. a.* [rakam ç.] Rakamlar, sayılar.
rûkûn, *A. a.* Bir şeye içtenlikle sarılma, eğilimi olma.
rûkûnet, *A. a.* Ağırbaşlılık.
rûmat, *A. a.* [rami ç.] (Ok) atıcılar, nişancılar.
rûmh, *A. a.* 1. Mızrak, kargı, süngü. 2. (Mec.) Yoksulluk. [ç. rimah].
rûmman, *A. a.* Nar yemişi.
rûmmanî, *A. s.* Nar çiçeği renginde.
rûmmaniyye, *A. a.* Nargiller (XIX. yüzyıl).
-rûste, *F. s.* "Bitmiş, yetmiş" anlamıyla sözcüklere ulanır.
Rûstem, *F. ö. a.* Zal'ın oğlu ünlü Fars kahramanı, pehlivanı, Zaloğlu Rûstem. • *Rûstem-i destan, -sagzî, -Zal, -Zal zar, Zaloğlu Rûstem.*
rûstemane, *F. s.* [rûstem-ane] Rûstemcesine, Rûstem gibi.
Rûstemdar, *F. ö. a.* Rûstem ülkesi, Hazer'in güneyinde Mazenderan ili.
rûstemî, *F. a.* Rûstemlik, yiğitlik, kahramanlık.
rûsteminan, *F. s.* [rûstem-inan] Rûstem gibi, yiğit, kahraman.
rûstemrikâb, *F. s.* [rûstem-rikâb] Rûstem gibi, yiğit, kahraman.
rûsub, *A. a.* (sin ile) Tortu, telve. Çöküntü. [ç. rûsubat].
rûsuh, *A. a.* 1. Sağlamlık. 2. Bir bilginin inceliğine, derinliğine varma.
rûsum, *A. a.* [resm ç.] 1. Vergiler. 2. Metot, yöntem, kural.

rûsumat, A. a. [rûsum ç.]
Gümrük idaresi.

rûsumî, rûsumîyye, A. s.
[resm'den] 1. Vergiyle ilgili. 2.
Resmilikle ilgili, protokolle ilgi-
li.

rûsûl, A. a. [resûl ç.] Peygam-
berler. • *Enba-ir-rûsûl*, pey-
gamberlerden haberler; *ha-
tem-ür-rûsûl*, peygamberlerin
sonu (Muhammed Peygam-
ber).

rûsva. *Bkz.* rûsvay.

rûsvay, rûsva, F. s. Rezil, mas-
kara. Ayıpları ortaya çıkarıl-
mış.

rûşd, A. a. 1. Doğru yolda git-
me. Doğru yolu bulma. 2.
Doğru düşünme. 3. Erginlik.

rûşdî, rûşdiyye, A. a. Ortao-
kul.

rûşeym, A. a. Embriyon. Oğul-
cuk.

rûşvet, rişvet, reşvet, A. a.
Görevliye bir iş gördürmek
için verilen para ya da hedi-
ye.

rütbe, A. a. 1. Sıra, basamak.
2. Nicelik, derece. 3. Memur
derecesi.

rütbet, A. a. Rütbe. • *Rütbet-
lû*, patriklerin ünvanları.

rüteb, A. a. [rütbe ç.] Rütbeler.
• *Rüteb-i askeriyye*, askerlik
rütbeleri; *-ilmiyye*, sarıklılar sı-
nıtındaki rütbeleri; *-mül-
kiyye*, mülki memurların rütbe-
leri.

rütebî, A. s. Derece, sırayla il-
gili.

rû'us, A. a. [re's ç.] 1. Başlar.
2. Sadrazamın verebileceği
küçük rütbelere için verilen res-
mi yazı. 3. Sarıklı, ulema de-
recesi, rütbesi.

rûvak. *Bkz.* revak.

rûvat, A. a. [ravî ç.] Rivayetçiler.

rûveyha, A. a. İncelik. Zariflik.

rû'ya, ru'ya, A. a. Düş.

rû'yet, A. a. 1. Görme. 2. Bak-
ma, idare etme, çevirme.

rûzelâ, A. a. (zel ile) [rezil ç.]
Reziller.

rûzgâr. *Bkz.* ruzgâr.

S

s, **1.** Arap abecesinin *se, sin, sad* harflerini karşılar. **2.** Uç noktalı olduğu için "sa-i müsellese" de denen "se" harfi Osmanlı ve Fars abecelerinin beşinci, Arap abecesinin dördüncü harfidir, ebced hesabında 500 sayısını gösterir. **3.** "Sin" harfi Osmanlı ve Fars abecelerinin on beşinci harfi. Arap abecesinin on ikinci harfidir. **4.** Ebced hesabında 60 sayısını gösterir. **5.** "Sad" harfi ise Osmanlı ve Fars abecelerinin on yedinci, Arap abecesinin on dördüncü harfidir. **6.** Ebced hesabında 90 sayısını gösterir.

s., "Sual" sözcüğünün kısaltılmış biçimi.

sa, *A. a.* Se harfinin Arapça adı.

-sâ, *F. s.* "âsâ" benzetme ilgecinin hafifletilmişidir. • *amber-sâ*, amber gibi.

-sâ, -sây, *F. s.* "Süren, sürücü" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cebhesâ*, alın süren (yüzüstü yere kapanan); *cebinsâ*, aynı anlamda.

saab. *Bkz.* sa'b.

saad. *Bkz.* sa'd.

saade, saadet, *A. a.* Mutluluk.

• *Bab-i saadet* (*Bab-üs-saade*), İstanbul Topkapı Sarayında karaağaların beklediği kapı; *Der-saadet* (*Der-i saadet*), İstanbul'a verilen adlardan biri; *vakt-i saadet*, *zaman-i saadet*, Muhammed Peygamber zamanı.

saadetbahş, *F. s.* [saadet-bahş] Mutluluk verici.

saadethane, *F. a.* [saadethane] Ulu bir kimsenin evi.

saadetmend, *F. s.* [saadetmend] Mutlu. [ç. saadetmendan].

saadetpenah, *F. s.* [saadetpenah] Mutluluk yeri.

saâlik, *A. a.* [sa'lûk ç.] Dilençiler.

saât, *A. a.* [saat ç.] Saatler.

saat, *A. a.* **1.** Bir günün yirmi dörtte biri. **2.** Vakit, zaman. **3.** Vakti bildiren alet. **4.** Belirli vakit. **5.** Kıyamet. • *Eşrat-i saat*, kıyamet belirtileri; *eşref-i saat*, uğurlu vakit.

sa'b, saab, *A. s.* (*şat, ayın* ile) [suubet'ten] Güç, zor, çetin. • *Sa'b-ül-meal*, anlamına varılması güç; *sa'b-ül-mürur*, geçilmesi zor (yer).

sabâ, A. a. 1. Gün doğusundan esen hafif ve tatlı yel, tanyeli. • *Sabâ-beraber*, saba rüzgârına eşit, onun gibi hafif ve tatlı; *sabâ-reftar*, yel gibi hafif ve çabuk yürüyüslü. 2. (Mus.) Doğu müziğinde makam.

sabah, A. a. Sabah. • *Al-es-sabah*, sabahleyin erkenden. **sabahat**, A. a. (*sat, ha* ile) Güzellik.

sabavet, A. a. Çocukluk.

sabaya, A. a. [*sabiyye ç.*] Küçük kızlar. Kız çocuklar.

sabb, A. a. Şiddetli akış. Güçlü akıntı.

sabbag, sabbaga, A. s. 1. Boyayan. 2. Deri altındaki boyalı madde.

sabbar, A. a. 1. (Bitb.) Atlasçiçeği (kaktüs). 2. Frenkinciri.

sabbariyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *cactees* (atlasçiçeğigiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

sabg. Bkz. sıbg.

sabık, sabıka, A. a. [*sebk'tan*] 1. Geçmiş, geçen. 2. Şimdikinden bir önceki memurluk ya da işte bulunmuş olan, eski. 3. Önde bulunan, ilerde olan. • *Sabık-ul-beyan, sabık-uz-zikr*, zikri geçmiş, yukarıda söylenilmiş; *asr-i sabık*, bundan önceki yüzyıl; *sene-i sabıka*, bundan önceki zaman, yıl. [*ç. sabıkîn, sabıkun*].

sabıka, A. a. 1. Geçmiş şey. Geçmiş olay. 2. Geçmişte yapılmış, hükme bağlanmış suç. • *Sabıka-i mükerrere*, birden

çok suç işleme. [*ç. savabık*].

sabıkan, A. be. Bundan önce. Evvelce.

sabıkîn, A. a. [*sabık ç.*] Geçmişler, önce gelmiş olanlar.

sabıkun, A. a. [*sabık ç.*] Geçmişler, önce gelip geçmiş olanlar.

sabi, sabiy, A. a., s. (*sat* ile) Buluş çağına gelmemiş, çocuk. [*ç. sıbyan*].

sâbi', sâbi'a, A. s. (*sin, ayın* ile) Yedinci. • *Sâbi' aşr*, on yedinci.

sâbi', A. a., s. Yıldızlara tapanlardan. Sebaalı (Harran'da bulunurlardı). [*ç. sâbi'un*].

sâbian, A. be. Yedinci olarak.

sâbih, sâbiha, A. s. [*sebahet'ten*] Yüzen, yüzücü. • *Havz-i sâbih*, yüzen havuz. [*ç. sâbihat*].

sabih, sabiha, A. s. (*sat, ha* ile) Güzel, şirin. Latif.

sabiha, A. a. (*sin, ha* ile) Gemi.

sabiîn, A. a. [*sabi ç.*] Yıldız tapanlar.

sâbir, sâbire, A. s. (*sat* ile) [*sabr'den*] 1. Sabreden, acele etmeden bekleyen. 2. Bir kötülüğe karşı kızmayıp dişini sıkarak dayanan.

sâbirîn, A. a. [*sâbir ç.*] Sabırlılar. • *Fukara-i sâbirîn*.

sabit, sabite, A. s. 1. Yerinde duran, kımıldayan. 2. İspatlanmış, kanıt ve tanıtla belli edilmiş. [*ç. sevabit*].

sabitat, A. a. (*se, te, te* ile) [*sa-bite ç.*] Gezegen olmayan

gökcisimleri.
sabite, A. a., s. (se ile) Gezenlerden başka gökcisimlerinden her biri.
sabitekadem, A. s. [sabit-kadem] Yerinde ya da sözünde duran, direnen.
sabiy, sabi, A. a. Buluğa ermemiş çocuk.
sabiyye, A. a. Buluğa ermemiş kız çocuğu. [ç. sabaya].
sabr, A. a. 1. Başa gelen acı şeye diş sıkıp dayanma. 2. Gelecek ya da olacak bir şey için acele etmeden bekleme. 3. Sokatra adasında çıkan ve hekimlikte kullanılan bir bitki. • *Sabr-i cemil*, Tanrı'dan gelen bir acıya sabretme; *sabr-i Eyüp*, Eyüp peygamberin dillere destan olan sabrı.
sabuh, A. a. 1. Sabahleyin içilen şarap. 2. Mahmurluk açan içki.
sabun, A. a. (sat ile) Sabun.
sabunî, sabuniyye, A. s. 1. Sabuncu. 2. Sabun karışık, sabunlu. 3. Sabun çeşidinden.
sabur, sabure, A. s. [sabr'dan] Çok sabırlı.
sac, A. a. Hindistan'dan gelen sert ve değerli kerestesi olan ağaç.
sacid, sacide, A. s. [secde'den] Secdeye varan. Yere yüz süren.
sad, A. a. "s" harfinin adı. Noktasız olduğu için "sad-i mühmele" de denir.
sad, F. s. (sat ile) Yüz. 100.
sa'd, saad, A. a. (sin, ayın ile)

1. Kutluluk. 2. Uğur getiren şey. Uğur. • *Sa'd-i asgar*, Venüs (Zühre, Nahid) yıldızı; *-ekber*, Jüpiter (Müşteri) yıldızı.
sada, seda, A. a. 1. Seda, ses. 2. Yankı.
sadak. Bkz. mâsadak.
sadak. Bkz. sıdak.
sadaka, A. a. 1. Tanrı hoşnutluğu için fakirlere verilen şey. 2. (Peygamber zamanında) zekât. • *Sadaka-i fitr*, fitre, Şeker Bayramında verilen para. [ç. sadakaat].
sadakat, A. a. [sıdk'tan] 1. Dostluk. 2. Görülen iyiliğe bağlılık, doğruluk.
sadaret, A. a. [sadr'dan] 1. Başta bulunma, öne geçme. 2. Sadrazamlık. 3. Rumeli ve Anadolu kazaskerliklerinin her biri.
sadaretpenah, F. s. [sadaret-penah] Sadrazam bulunan (kimse).
sadaretpenahî, F. s. Sadrazama ait, sadrazamlıkla ilgili.
sâdat, A. a. [seyyid ç.] 1. Seyyitler, ulular. 2. Muhammed Peygamber soyundan olanlar.
sadberk, F. a. [sad-berk] Yüz yapraklı, katmerli. • *Gül-i sadberk*, katmerli bir gül çeşidi.
saad, A. s., a. 1. Kapayan, engel olan. 2. Aksu denen göz perdesi.
sade, F. s. 1. Karışık olmayan, düz, basit. 2. Süssüz. 3. Karışksız, katıksız. 4. Doğru, halis (kimse). 5. Çok derin düşünmez, bön, saf. 6. Bir katlı.

7. Yalnız, onun için.
saded, *A. a.* 1. Yakınlık. 2. Fikir, niyet. 3. Asıl konu. Konuşulan madde. • *Haric ez saded*, konudışı; *sadede gelmek*, konuya dönmek, konu dışı sözleri bir yana bırakmak.
sadedil, *F. s.* [sade-dil] Saf gönüllü. Bön. [ç. sadedilan].
sadedilane, *F. be.* [sade-dilane] Bönülükle. Safçasına.
sadef, *A. a.* 1. Kabuklu deniz böceklerinin kabuğu. 2. Böyle kabuklulardan her biri. [ç. esdaf].
sadefçe, *A. a.* Küçük sadef.
sadefe, *A. a.* 1. Bir deniz böceği. Bunun kabuğu. 2. (Ana.) Kulak kepçesi.
sadefî, sadefiyye, *A. s.* Sadefle ilgili, kabuksal.
sadefkâr, *F. s.* [sadef-kâr] Sedef işi yapan.
sadefkâri, *F. a.* Sedefli iş.
sâdegi, *F. a.* Sadelik. Süssüzlük.
sadekâr, *F. s.* [sade-kâr] 1. Kuyumcu taslakçısı. 2. Süssüz, sade.
sadelevh, *F. s.* [sade-levh] Bön.
sademat, *A. a.* [sadme ç.] Sadmeler.
saderû, *F. s.* [sade-rû] Yüzü tüssüz. Taze (delikanlı). [ç. saderûyan].
sadeyn, *A. a.* (İki uğurlu) Venüs (Zühre) ile Jüpiter (Müşteri) yıldızları.
sadhezar, *F. s.* Yüz bin.
sadık, sadıka, *A. s.* [sıdk'tan] 1. Doğru, gerçek. 2. Sadakati olan. • *Sadık-ul-va'd*, sözün-

- de duran; *kavl-i sadık*, gerçek söz; *subh-i sadık*, gerçek sabah. [ç. asdika, sadıkan].
sadıkane, *F. s., be.* [sadık-ane] Sadık olanlara yakışırcasına.
sâdır, sâdırâ, *A. s.* [sudur'dan] Çıkan.
sadîk, *A. a.* Doğru, gerçek dost. [ç. asdika].
sâdis, sâdisse, *A. s.* Altıncı. • *Daire-i sâdisse*, altıncı daire (Beyoğlu Belediye dairesi).
sâdisen, *A. be.* Altıncı olarak.
sa'diyye, *A. a.* (Bitb.) *Fronuzca cyperacees* (papirüsgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
sadme, *A. a.* 1. Çarpma. Çatma. 2. Birden başa gelen bela. 3. (Kim.) Patlama. [ç. sademat].
sadpâre, *F. s.* [sad-pâre] Yüz parça.
sadr, *A. a.* 1. Göğüs. 2. Yürek. 3. Her şeyin önü, başı, ilerisi. 4. Yüce yer. Oturulacak en iyi yer. 5. Baş, başkan. 6. Sadrazam sözünün hafifletilmiş. • *Sadr-i Anadolu*, Anadolu kazaskeri; -*âzam*, (sadrâzam) başbakan; -*Rum*, Rumeli kazaskeri. [ç. sudur].
sadrâzam, *F. s.* [sadr-âzam] 1. Padişahın vekili. 2. Başvezir. Başbakan.
sadreyn, *A. a.* [İki sadr] Rumeli ve Anadolu kazaskerleri.
sadrî, sadriyye, *A. s.* Göğüsle ilgili, göğse ait.
sadrnişîn, *F. a.* [sadr-nişîn] Bir toplantıda üst başta oturan.
sâf, *A. s.* 1. Katıksız, karışksız.

2. Temiz, berrak, arı, duru. **3.** İçi karışık olmayan, sade, bön. (Ed. Ce.): • *Cebhe-i sâf; eşkâl-i sâf; firaş-i sâf; hafa-yi sâf; hande-i sâf; iltimâ-i sâf-i kamer; kalb-i sâf; leb-i sâf; nasiye-i sâf; ruh-i sâf; sine-i sâf; şeb-i sâf tevekkül-i sâf; vaz-i sâf; vech-i sâf; zemezme-i sâf.*

saf, saff, A. a. 1. Sıra, dizi. **2.** Sıralanmış asker. • *Saff-i nial*, pabuçların dizildiği yer, pabuçluk. [ç. sufuf].

safa', A. a. 1. Sıfık, berraklık. **2.** Rahat, düşüncesizlik, dertsizlik. • *İhvan-i safa'*, (*ihvan-üs-safa'*), eski bir bilginler sınıfı, dervişler, ermişler. (Ed. Ce.): • *Canbahş-i safa'; leyal-i safa'; mevc-i safa'; sermaye-i safa'; sine-i safa'; subh-i safa'; sûr-i safa'.*

Safa, A. a. Mekke dolaylarında bir yer. Hacılar burasıyla Merve adında olan yer arasında Hacer ile İsmail peygamberin hareketini taklit ederek yedi kez gidip gelirler.

safa'bahş, F. s. [safa'-bahş] Rahatlandıran, eğlendiren.

safa'cu, F. s. [safa'-cu] Rahat, eğlence arayan. [ç. safa'cu-yan].

safahat, A. a. [safha ç.] Bir şeyin düz, yassı yanları.

safaih, A. a. [safiha ç.] Düz şeyler. Levhalar.

safa'yab, F. s. [safa'-yab] Neşeli, şen.

safbeste, F. s. [saf-beste] Saf bağlamış, sıra sıra dizilmiş.

safder, F. s. [saf-der] Düşman askerlerinin saflarını yarıp geçen, yiğit.

safderane, F. be. [saf-der-ane] Yiğitçesine. Cesaretle. Yüreklilikle.

sâfderun, F. s. [sâf-derun] İçi saf, bön. [ç. şâfderunan].

sâfderunane, F. be. [sâf-derun-ane] Bönülükle.

sâfdil, F. s. [sâf-dil] Yüreği sade. Bön.

sâfdilane, F. be. [sâf-dil-ane] Bönncesine.

safer, A. a. Arabi aylarının ikincisi.

Safevî, A. s. Safi adlı kimsenin soyundan olan, Fars hükümdarı Şah İsmail'in soyu.

saff. Bkz. saf.

saffet. Bkz. safvet.

saffeyn, A. a. İki sıra; savaşta karşılaşan iki taraf.

safh, A. a. 1. Yüz çevirme. **2.** Suç bağışlama.

safha, A. a. 1. Bir şeyin düz yüzü. **2.** Bir cismin gözle görülen yanlarının her biri. **3.** Yazılmış ya da yazılabilir yüz. **4.** İnce, geniş cisim, levha. [ç. safahat].

sâfi, sâfiyye, A. s. [saffet, safa'dan] **1.** Katıksız. **2.** Karışık-sız, ayırtlanmış. **3.** Masraf çıktıktan sonra kalan kâr.

safiha, A. a. 1. Yassı, düz yüz. **2.** Tahta halinde maden, sac. [ç. safaih].

safil, safile, A. s. Aşağı bulunan, alçak.

safinat, A. ç., a. (*sat* ile) Soyadlar.

sâfir, A. s. [sefer'den] Yola çıkmaya hazır. Yolcu.

safir, A. a. Gökyakut.

safir, A. a. Islık biçiminde çıkan ses.

safirî, **safiriyye**, A. s. Islığı andırır (soluk).

sâfiy, A. s. [saffet'ten] Temiz, halis, katıksız. • *Sâfiyy-ullah*, Adem peygamber. [ç. asfiya].

sâfiyane, F. be. [sâfi-yane] Safça, bönce.

sâfiyyet, A. a. 1. Saflık. 2. Bönlük: (Ed. Ce.): • *Cevher-i sâfiyyet*; *cezbe-i sâfiyye*; *cümbüş-i sâfiyyet*; *çehre-i sâfiyyet*; *esir-i sâfiyyet*; *umk-i sâfiyyet*.

safra, A. a. Sarı renkli.

safra, A. a. 1. Öd. 2. Eskilerin ahlat-ı erbaa dediklerinden biri ki, ödde bulunan yeşilimsi tırak sıvı.

safravî, **safraviyye**, A. s. 1. Ödle ilgili. 2. Safraya ait.

safret, A. s. Beniz sarılığı.

safsaf, A. a. Söğüt ağacı.

safsafiyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *salicines* (söğütgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

safsata, A. a. Görünüşte düzgün ve gerçekte düzgün olmayan, karşısındakini alt etmek için gerçek süsü verilmiş yalan tasım.

safşiken, F. s. [saf-şiken] Düşman saflarını kıran, bozan.

safvet, **saffet**, A. a. Saflık, temizlik, arılık.

zafzen, F. s. [saf-zen] Düşman askerlerinin sıralarını vuran,

cesaretli. Yiğit.

sagair, A. a. [sagire ç.] Küçük günahlar.

sâgar, F. a. Kadeh. İçki bardağı.

sagar, **sagr**, A. a. 1. Sınır. 2. Derbent ağzı, korkulu yer. [ç. sügur].

sagir, **sagire**, A. s. 1. Küçük. Ufak. 2. Buluğa ermemiş çocuk.

sagîre, A. a. (Öldürme ya da zina etme çeşidinden olmayan) küçük günah. [ç. sagair].

sah. Bkz. sahh.

sahâ, A. a. El açıklığı, cömertlik.

saha, A. a. 1. Açık yer, meydan. Alan. 2. Evin önünde ya da yanındaki açık yer. [ç. sahat].

sahabe, A. a. [sahib, sahabi ç.] Ashap. Sahipler, sahip çıkanlar, tutanlar.

sahabet, A. a. Sahip çıkma. Benimseyip yardım etme, arka olma. Koruma.

sahabî, A. a. (*sat*, *ha* ile) Muhammed Peygamberi görmüş olan kadın.

sahafet, A. a. Zayıflık. Bozukluk. Hafiflik. Akıl kıtlığı.

sahaif, **sahayif**, A. a. [sahife ç.] Sahifeler. Sayfalar.

sahari, A. a. [sahra ç.] Sahralar.

sahavet, A. a. El açıklığı, cömertlik.

sahavetkârane, F. be. [sahavetkâr-ane] Cömertçesine.

sahb, A. a. [sahabi, sahib ç.]

Peygamberi görmüş kimseler.
sahba', A. a. (*sat, he* ile) Şarap.
sahh, sah, A. be. "Doğrudur, yanlış yoktur" anlamıyla resmi yazılara konulan işaret.
sahhaf, A. a. [*suhf'tan*] (Eski) kitap alıp satan kimse.
sâhi, A. s. (*sin* ile) [*sehv'den*] Yanılan, yanlış yapan.
sahi, sahiy, A. s. [*seha'dan*] Cömert, eli açık. [ç. *eshiya*].
sahib, sahibe, A. a., s. [*sahb'dan*] 1. Sahip. 2. Bir niteliği olan. 3. Bir şeyi elde etmiş olan. 4. Bir şey yapmış bulunan. 5. Koruyan, arka çıkan. • *Sahib-i hane*, ev sahibi; -*hayrat*, (çeşme gibi) hayırlı işler yaptırıp bırakmış kimse; -*imtiyaz*, imtiyaz sahibi. [ç. *ashab*].
sahib, A. a. [*sohbet'ten*] Konuşulan, arkadaş. [ç. *ashab, sahabe, sahab*].
sahibkıran, F. s. [*sahib-kıran*] Her zaman başarı gösteren, üstün gelen hükümdar.
sahif, sahife, A. s. (*sin, hı* ile) [*sahafet'ten*] Gevşek, boş. Hafif, zayıf.
sahife, A. a. Sayfa. [ç. *Sahaif, suhuf*].
sahih, sahiha, A. s. [*sihhat'ten*] 1. Gerçek. 2. Sağ, sağlam. 3. Tam, eksiksiz. 4. (A. Dilb.) Asıl harfleri arasında illet harfi (elif, vay, ye) bulunmayan.
sahihan, A. a. Gerçekten.
sahil, A. a. Su ve deniz kenarı. Kıyı, yalı. [ç. *sevahil*].
sahilhane, F. a. [*sahil-hane*]

Deniz kıyısındaki yapı, yalı.
sahilî, sahiliyye, A. s. Kıyı ve kara ile ilgili.
sahilsaray, F. a. [*sahil-saray*] Deniz kıyısında büyük yapı, büyük yalı.
sahin, A. s. [*suhunet'ten*] Sıcak, kızgın.
sahir, sahire, A. s. [*seher'den*] Uykusuz. Gece uyumayan.
sahir, sahire, A. s. [*sahr'den*] 1. Büyücü. 2. Büyüler gibi etki yapan güzel. [ç. *sehere*].
sahire, A. a. [*sahr'den*] Büyücü kadın.
sahire, A. a. Yeryüzü. • *Sahire-i gabra*, yeryüzü.
sahk, A. a. Dövme. Ezme. Kıрма.
sahleb, A. a. Salep.
sahlebî, F. a. Salepçi.
sahlebiyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *orchidacees* (salepgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
sahm, A. a. Karaltı, karanlık.
sahn, A. a. 1. Avlu. 2. Boşluk, boş yer. 3. Orta, meydan, alan. 4. Büyük kâse. 5. Sahne. • *Sahn-ı semaniye*, (sekiz medrese) Fatih medresesi. Sarıklıların medrese öğretmenliği yolunda bir aşama. [ç. *su-hun*].
sahn. Bkz. sihan.
sahn, A. a. Sıcaklık.
sahne, A. a. Sahne (XIX. yüzyıl).
sahr, A. a. (*sat, hı* ile) Kaya. [ç. *suhur*].
sahra, A. a. 1. Kaya. 2. (Yerb.) Külte. • *Sahratullah*, Beyt-i

Mukaddes'te Beniisrail peygamberlerinin ibadet ettikleri ünlü kaya; *sahra-i indifaiyye*, (Yerb.) püskürük külte; *-mülta-sıka*, yapışık külte; *-müstaile*, yanar külte. [ç. suhur].

sahra', A. a. (*sat, ha, hemze* ile) 1. Ova, kır. 2. Çöl. Yaban. [ç. sahari].

sahra'î, sahra'iyye, A. s. Kira ya da çöle ait.

sahra'nişîn, F. a. [sahra-nişîn] Kırdan ya da çölde oturan. [ç. sahra'nişinan].

sahra'neverd, F. s. [sahra'neverd] Çölde, kırdan dolaşan.

sahrınc, A. a. Sarnıç.

saht, F. s. (*sin, hı, te* ile) 1. Katı, sert. 2. Güç, zor. 3. Güçlü, sağlam.

sahtdil, F. s. [saht-dil] Katı yürekli.

sahte, F. s. Yapma, uydurma, düzme. Yalandan, taklit.

sahtegî, F. a. [sahte-gî] Sahtelik. Yalan. Düzme.

sahtekâr, F. s., a. [sahte-kâr] Sahteci. [ç. sahtekâran].

sahtevekar, F. s. [sahte-vekar] Yalandan tavır takınan, kendini satmaya çalışan.

sahtgîr, F. s. [saht-gîr] Bir şeyi sıkıca tutan.

sahtî, F. a. 1. Katılık, sertlik. 2. Güçlük. 3. Sıkıntı.

sahtıyan, F. a. (*sin, hı, te* ile) Deri, meşin.

sahtıyani, F. a. Derici.

sahur, sehur, A. a. Temcit yemeği.

sahur, A. a. Uykusuzluk. Gece

uyuyamama.

sahv, sahve, A. a. Ayıklık. Akli başında uyanık olma.

sai, saiyye, A. s., a. [sa'y'dan]

1. Çalışan. Sa'yeden. 2. Haber götüreren. Haberci. [ç. saiyân].

saib, saibe, A. s. [savab'dan] 1. Amaca doğru ulaşan. 2. Yanlışlık yapmayan. Maksada uygun.

saib, A. a. (*se* ile) Yağmur öncesi rüzgâr, bora.

saibe, A. a. Başiboş bırakılmış hayvan.

said, A. a. Bilek.

said, saide, A. s. [sa'd'den] 1. Kutlu. 2. Tanrıca beğenilmiş, öbür dünyayı sağlamış.

said, A. s. [suud'dan] Yukarı çıkan.

saik, saika, A. s. (*sin, hemze* ile) [sevk'ten] Götüren. Sevk eden. Yöneten.

saika, A. a. (*sat, ayın* ile) Yıldırım. • *Siper-i saika*, paratoner.

saika, A. a. [sevk'ten] Götüren, sürükleyen durum. Neden.

sail, saile, A. s. [sual'den] 1. Soran, sual eden. 2. Dilenen, dilenci.

sail, A. s. [savlet'ten] Saldıran, saldırcı.

sail, A. s. (*sin* ile) [sayelan'dan] Akan.

sailiyyet, A. a. Akıcılık. Akan şeylerin durumu.

saim, saime, A. s. [savm'dan] Oruç tutan. Oruçlu.

saim, A. s. Otlığa başiboş sa-

liverilmiş hayvan.
sâir, sâire, A. s. [seyr'den] **1.** Yürüyen. **2.** Geçen, dolaşan.
sair, A. s. Başka. Gayrı.
sâir, A. a. Ateş. Cehennem.
sais. Bkz. sayıs.
sait, saite, A. s. [savt'tan] Sesli. Ses çıkartan.
saiyan, F. a. [sai ç.] **1.** Çalışanlar. **2.** Haberciler.
sak, A. a. **1.** Baldır, incik. **2.** (Bitb.) Sap. **3.** (Geo.) Kenar. • *Sak-i cezri*, koksap; *-mültasık*, (Bitb.) yapışık sap; *-mütehafit*, (Bitb.) sarılgan sap; *-zâhif*, (Bitb.) sürüngen sap.
sak. Bkz. sakk.
sâka, A. a. [sevk'ten] Ordunun gerisinde bulunan asker. Artıcı.
sa'ka, A. a. Bayılma.
sakaf. Bkz. sakf.
sakaleyn, A. a. **1.** İnsan, cin. **2.** Dünya, ahret. **3.** Arap, Acem. **4.** Ağır, hafif şeyler.
Sakalibe, A. a., ç. İslavlar.
sakam, A. a. Hastalık, illet. [ç. eskam].
sakamet, A. a. Bozukluk, noksanlık, sakatlık. Yanlışlık.
sakankur, A. a. **1.** Mısır'da bulunan kum kertenkelesi. **2.** Sahangur denen tülbent.
Sakar, A. a. Cehennem.
sakat, A. a. **1.** Bir şeyin düşük ve işe yaramaz kısmı. **2.** Kötü, yaramaz kısmı. **3.** Kötü, yaramaz şey. **4.** Yanlış. **5.** s. Bedende bir eksikliği olan. **6.** Yanlış, doğru olmayan.
sakatat, A. a. **1.** Düşük yerler.

Eksikler, yanlışlar. **2.** Ciğer, işkembe gibi şeyler.
sakb, A. a. (se ile) Delme.
sakbe, sukbe, A. a. Delik.
sakf, sakaf, A. a. (sin ile) Dam, çatı. [ç. sukuf].
sâkı, A. a. [saky'den] **1.** Su veren. Su dağıtan. **2.** Kadeh, içki sunan.
sâkî, sâkiyye, A. s. [sak'tan] Baldıra ya da baldır kemiğine ait, onunla ilgili.
sâkıb, sâkıba, A. a. [sakk'dan] **1.** Bir yandan bir yana delen, delik açan, delip geçen. **2.** Pek parlak, ışıklı.
sâkıt, sâkita, A. s. [sukut'tan] **1.** Düşen, düşmüş. **2.** Yürürlükten kalkmış, önemi kalmamış. **3.** Vakitsiz dolyatağından düşen.
sakiye, A. a. [saky'den] **1.** Su veren, içki sunan kadın. **2.** Su cetveli, su dolabı.
sakib, sakibe, A. s. Dökülen, dökülücü.
sakil, sakile, A. s. [sıklet'ten] **1.** Ağır. **2.** Sıkıntılı, can sıkıcı. **3.** Çirkin. **4.** Söylenilmesi ağır ve kalın olan (hece). [ç. sukalâ].
sakim, sakime, A. s. [sakamet'ten] **1.** Hasta, hastalıklı. **2.** Yanlış. **3.** Söyleyeni pek gerçek ve sağlam olmayan (hadis).
sakin, sakine, A. s. [sükûn'dan] **1.** Oynayamayan. Hareketsiz. **2.** Oturan, bir yerin halkından olan. **3.** Durgun. **4.** Kendi halinde. **5.** (A. Dilb.)

Harekeyle okunmayan harf.
[ç. sekene].

sakinan, *F. a.* [sakin ç.] Oturanlar.

sakinane, *F. be.* [sakin-ane] Sessizce. Sakin bir kimseye yakışırçasına.

sakit, sakite, *A. a.* [sükût'tan] Susan, ses çıkarmayan.

sakitane, *F. be.* [sakit-ane] Sessizce, ses çıkarmadan.

sakk, sak, *A. a.* **1.** Şeriat mahkemelerinden verilmiş olan hüccet, ilam, berat. **2.** Bu gibi yazıların kompozisyonu, bunlardaki terim ve deyimler. [ç. sükûk].

sakka, *A. a.* [saky'den] Arkada ya da hayvanla su taşıyan adam. Saka.

sakkâk, *A. a.* [sakk'ten] İlam ve hüccet yazmada usta şeriat makemesi kâtibi.

sakl, *A. a.* Törpüyle eğeleme. Cilalama.

saky, *A. a.* Sulama.

sâl, *F. a.* Yıl.

sal', *A. a.* Baş tepesinin kılsızlığı. Dazlak.

salâ', *A. a.* **1.** Cuma namazına ya da cenazeye çağırma için minarelerde okunan salavat. **2.** Meydan okuma. **3.** Ayı ayrı mahalle çocuklarının kavgası.

salâbet, *A. a.* [sulb'den] **1.** Kâtılık. Peklik. **2.** Dayanma, kuvvet.

salâh, *A. a.* **1.** İyilik. **2.** Barış, rahatlık. **3.** İyi davranış, dine bağlılık.

salâhiyyet, *A. a.* **1.** Bir işi yapmaya ya da ona karışmaya hakkı olma. Vazife dolayısıyla hakkı olma. **2.** Bir davaya bakılma.

salâr, *F. a.* **1.** Baş, başkan. **2.** Komutan. [ç. salâran].

salât, *A. a.* **1.** Namaz. **2.** Muhammed Peygambere aleyhis-selâtü vesselâm, salâvatullahi aleyh, sallâllahü aleyhi ve sellem dualarından birini okuma.

salâvat, *A. a.* [salât ç.] **1.** Namazlar. **2.** Muhammed Peygambere dua okuma.

salb, *A. a.* (*sat* ile) **1.** Asma. Darağacına çekme. **2.** Haça germe.

salben, *A. be.* Asarak, darağacına çekerek.

sâldar, *F. s.* (*sin* ile) [sâl-dar] Yaşlı, kocamış.

sâldide, *F. s.* [sâl-dide] Yaşlı. Tecrübeli.

sâle, *F. s.* Yıllık, yaşında.

sa'leb, *A. a.* (*se*, *ayın* ile) Tilki. [ç. saalib].

sâlhâ, *F. a.* [sâl ç.] Yıllar.

sâlhorde, **sâlhurde**, *F. s.* [sâl-hurde] Yaşlı, geçkin.

salib, *A. a.* [salb'den] Haç.

sâlib, **sâlibe**, *A. s.* [selb'den] **1.** Kapıp götüren, alan. **2.** (Dilb.) Olumsuzlaştıran.

salibî, **salibiyye**, *A. s.* **1.** Haça kutsal diye bakan. Hıristiyan. **2.** Haçlılardan olan. **3.** (Ana., Bitb.) Haç şeklinde olan.

salibiyye, *A. a.* (Bitb.) Turpail ler.

salif, salife, A. s. [selef'ten]
Geçen, geçmiş.

salih, saliha, A. s. [salâh'tan]
1. İyi, yarar. 2. Salahiyeti, hakkı olan. 3. Din buyruklarına uygun davranan. [ç. suleha].

salihat, A. a., ç. Şeriatın buyurduğu ahlak ve insanlıkça beğenilebilecek işler.

salik, salike, A. s. [sülûk'ten]
1. Bir yol tutturana, bir yolda giden. 2. (Tas.) Bir tarikate girmiş olan.

salikîn, A. a. [salik ç.] Bir meslek ya da tarikate girmiş olanlar.

salim, salime, A. s. 1. Sağ. Sağlam. 2. Noksansız. 3. Korkusuz, emin olan. 4. (A. Dilb.) Sözcük harfleri bozulmadan çoğul eki katılarak meydana gelen (çoğul).

salimen, A. be. (sin ile) 1. Sağ, sağlam olarak. 2. Emin olarak, emniyetle

salimîn, A. a. Sağ ve sağlam olanlar.

salis, salise, A. s. (se, se ile) Üçüncü.

salise, 1. Sivil rütbelerden üçüncü derece. 2. Saniyenin altmışta biri.

salisen, A. be. Üçüncü olarak.

salname, F. a. [şâl-name] Yıllık.

salsal, A. a. 1. Kumla karışık ince çamur. 2. Lüleci çamuru.

salsala, A. a. Madenden nesnelere birbirine çarpmasından çıkan ses.

salsalî, A. s. Çamur kıvamında.

saltanat, A. a. 1. Hükümdarlık. 2. Devlet, hükümet. 3. Tanta, gürültülü gösteriş.

salûs, F. s. İki yüzlü. Riyacı.

salûsî, F. a. İki yüzlülük.

salvele, A. a. Muhammed Peygambere dua.

sâlyane, F. a. Yılda bir alınan vergi.

Sam, A. a. Nuh peygamberin oğullarından biri.

Sam, F. a. Rüstem Zal'in babası.

sam. Bkz. samm.

sâman, F. a. 1. Servet, bir kimsenin varı yoğu. 2. Rahat. Dinçlik. 3. Düzgünlük ve düzen nedenleri.

Saman, A. a. Samani devletinin kurucusu.

samani, A. a., s. Samani devletine mensup, onunla ilgili. [ç. samaniyan].

sâmansuz, F. s. [sâman-suz]
Varı yoğu, rahatlık nedenlerini yakan, yok eden.

samed, A. a. Kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan (Tanrı).

samedanî, samedaniyye, A. s. Tanrı'ya mensup, onunla ilgili.

samedaniyyet, A. a. Tanrılık.

samem, A. a. Sağlıklı.

samg, A. a. Zamk.

samgî, A. s. Zamk halinde olan ya da zamk gibi olan.

samî, samiyye, A. s. Sam soyundan olan.

samî, samiyye, A. s. [sümüv'den] Yüksek, yüce (sadrazam-

la ilgili ve sadaret makamına ait işler için kullanılırdı).

sami', **sami'a**, *A. s., a.* [sem-den] **1.** İşiten. **2.** Dinleyen. **3.** Dinleyici. [ç. sami'in].

sami'a, *A. a.* İşitme yetisi.

samih, **samiha**, *A. s.* [sema-hat'ten] Cömert.

sami'in, *A. a.* [sami' ç.] Dinleyiciler.

samim, **samime**, *A. a.* Her şeyin için, göbeği, merkezi. Aslı, en temel kısmı.

samimane, *F. be.* [samim-ane] İçtenlikle, içten gelerek.

samimî, **samimiye**, *A. s.* Yüreğin içinden gelen içten, yürekten. Ciddi, gerçek.

samimiyyet, *A. a.* Samimilik, içtenlik.

sâmin, *A. s.* Sekizinci.

sâminen, *A. be.* Sekizinci olarak.

samir, *A. s.* (se ile) Yemişli, yemiş tutmuş (ağaç).

samit, **samite**, *A. s.* [samt'tan] **1.** Susan. Lakırdı etmeyen. **2.** Sessiz, ses çıkarmaz. Sağır. **3.** Cansız (mal).

samlah, *A. a.* (sat, mim, ha ile) (Hek.) Kulak kiri.

samm, **sam**, *A. s.* [sem'den] Zehirleyen.

samsam, *A. a.* Keskin kılıç.

Samsame, *A. ö. a.* Arap kahramanı ve ozanı Amr bin Mâdikerib'in kılıcı; Zülfikar'dan sonra ikinci ünlü kılıç.

samt, *A. a.* Susma.

samul, **sumul**, *A. a.* (Hek.) Katılık, sertlik. Kuruluk.

samut, *A. s.* [samt'tan] Az söz söyler. Susmuş.

-san, *F. s.* "Benzer, andırır" anlamıyla sözcüklere ulanır. *Bkz.* yeksan.

sanaat, **sınaat**, *A. a.* **1.** İnsana gerekli eşyadan birini meydana getirmek için yapılan iş. **2.** Ustalık. [ç. sanayi].

sanadîd, *A. a.* [sindid ç.] Başlar, başkanlar. İleri gelenler.

sanadik, *A. a.* [sanduk ç.] Sandıklar.

san'at, *A. a.* Sanat.

san'atger, *F. a.* [san'at-ger] Sanatçı.

san'atkâr, *F. a.* [san'at-kâr] **1.** Sanatçı. **2.** Usta. **3.** Fransızca *artiste* karşılığı. [ç. sanatkâran].

san'atkârane, *F. be.* [sanat-kâr-ane] Sanatkârca. Bir sanatçıya yakışırcasına.

sanavber, *A. a.* **1.** (Bitb.) Çamfıstığı ağacı. **2.** Çamfıstığı kozalağı. **3.** Sevgilinin boyu. [ç. sanavberan].

sanavberî, *A. s.* Kozalak biçiminde, koni biçiminde.

sanavberiyye, *A. a.* **1.** Kozalaklılar. **2.** (Bitb.) İğneyapraklılar.

sanayi', *A. a.* [sanaat ç.] Sanatlar.

sand, **sandal**, *A. a.* Hindistan'dan gelen bir tür güçlü kereste.

sanduk, *A. a.* Sandık.

sanduka, *A. a.* Mermerden ya da çuha kaplı mezar üstü.

sandukçe, *F. a.* Küçük sandık.

sanem, *A. a.* **1.** Put. **2.** Güzel

kimse. [ç. asnam, evsan].
Sani', *A. s.* [sun'dan] Yapan, işleyen. Yaradan. • *Sani'i hakikî*, Tanrı.
sani', **sani'a**, *A. s.* (*sat*, *ayın* ile) İşlenmiş (iş), yapılan (iş.)
sâni, **sâniyye**, *A. s.* (*se* ile) İkinci.
sania, *A. a.* (*sat* ile) **1.** İş. **2.** Uydurma. İftira. Düzen.
sanih, **saniha**, *A. s.* (*sin*, *ha* ile) [sünüh'tan] Zihin ve düşünce-de olup çıkan, fikre doğan.
saniha, *A. a.* Çok düşünmeden fikre doğan. [ç. sanihat].
saniye, *A. a.* **1.** Sivil rütbelerden ikinci derece (saniye, sınıfı sani ve mütemayiz olarak ikiye ayrılırdı). **2.** Dakikanın altmışta biri. [ç. sevani].
saniyen, *A. be.* İkinci olarak, ikinci derecede, ikincisi.
sâr, *A. a.* (*se* ile) Oc.
sâr, *F. a.* (Hayb.) Sığircık kuşu.
-sar, *F. il.* (*sin* ile) Yer bildirerek sözcüklere ulanır. • *Çeşmesar*.
sara, *F. s.* Halis, katıksız. • *Anber-i sara*, hilesiz, katıksız amber.
sar'a, *A. a.* (Hek.) Tutarak.
sarahat, *A. a.* Açıklık. Açık anlatım.
sarahaten, *A. be.* Açık açık. Açıktan açığa.
saramet, *A. a.* Yiğitlik.
sarban, *F. a.* Deveci. Deve sürücüsü.
sarf, *A. a.* **1.** Harcama, gider. **2.** Kullanma. Uğraştırma. **4.** Gramer, dilbilgisi. [ç. masarîf, sarfiyyat, suruf].

sarfi, **sarfiyye**, *A. s.* **1.** Giderle, harcamayla ilgili. **2.** Dilbilgisiyle ilgili.
sarfiyyat, *A. a.* **1.** Harcamalar, giderler. **2.** Vücudun çıkartıları, salgıları.
sarfiyyun, *A. a.*, ç. Dilbilgisi bilginleri, gramerciler.
sâri, **sâriyye**, *A. s.* (*sin* ile) [sirayet'ten] Bulaşan, bulaşıcı.
sarif, **sarife**, *A. s.* [sarf'tan] **1.** Sarfeden, harcayan. **2.** Değiştiren.
sarih, **sariha**, *A. s.* [sarahat'ten] **1.** Açık. **2.** Belli. **3.** Sade, halis.
sarik, **sarika**, *A. s.*, *a.* [sirkat'ten] **1.** Çalan, hırsızlık eden. **2.** Hırsız. [ç. sütrak].
sârim, **sârime**, *A. s.* Keskin. • *Seyfi sârim*, keskin kılıç. [ç. savarim].
sarir, *A. a.* Gıcırıtı, cızırtı. • *Sarir-i hame*, kalem cızırtısı.
sarr, **sarre**, *A. s.* [sürur'dan] Seviniren, sevinçli.
sarraf, *A. a.* Sarraf. [ç. sarrafan].
sarrafıyye, *A. a.* Sarraflık hakkı.
sarsar, *A. a.* Şiddetli, soğuk rüzgâr.
sa'ter, *A. a.* Zater. Kekik.
sath, *A. a.* **1.** Bir şeyin dış yanı, yüz. **2.** Üstten görünen kısım. **3.** (Geo.) Yüzey.
sathan, *A. be.* Dıştan, dış yüzden.
sathî, **sathıyye**, *A. s.* **1.** Dış yüzle ilgili. **2.** Derinden değil, üstünkörü. • *Mesaha-i sathiy-*

ye, yüzölçümü.
sathiyyen, A. be. 1. Dış yüzden, dıştan. 2. Üstten. 3. Sudan.
satı', satı'a, A. s. Yükselip ortaya çıkan. Yükselerek belli olan.
sâtir, sâtire, A. s. [setr'den] Örtün, kapatan.
satl, A. a. (*sin, tı* ile) Tas. Küçük leğen.
satr, A. a. Satır. [ç. sutur].
satranç, A. a. Satranç.
satur, A. a. Satır, büyük bıçak. [ç. savadır].
satvet, A. a. Birinin üzerine kuvvet ve şiddetle sıçrama.
savab, A. a. (*sat* ile) 1. Doğruluk. 2. Doğru davranış. 3. Doğru düşünce.
savabdide, F. s. [savab-dide] Doğru görülmüş, doğru bulunmuş.
savaik, A. a. [saika ç.] Yıldırımlar.
savami', A. a. [savmaa ç.] Tekkeler.
savarif, A. a., ç. 1. Değişiklikler. 2. Değişmeler.
savatır, A. a. [satır c.] Satırlar, büyük bıçaklar.
savb, A. a. Yön, taraf.
sa've, A. a. (Hayb.) Kuyruksalayan kuşu.
savl, A. a. Saldırma, atılma.
savlecan, A. a. Çevkân. Cirit oynayanların eğri sopası.
savlet, A. a. Saldırma. Ilgar.
savm, A. a. Oruç.
savmaa, A. a. İbadet yeri. Tekke. [ç. savami].

savmaanişin, F. s. [savmaanişin] Tekkeye çekilmiş oturan.
savn, A. a. Koruma.
savt, A. a. 1. Ses. 2. Bağırma. [ç. esvat].
savt, A. a. Kamçı, kırbaç. [ç. asvat].
savti, savtiyye, A. s. Sesle ilgili. Ses çıkarıcı harf.
savtiyat, A. a. Fransızca *phonetique* (sesbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).
-sây. Bkz. -sâ.
sa'y, A. a. 1. Çalışma, çabalama. Emek. 2. Geçinmek için işleme. 3. (Hacta Safa ile Merve arasında) Koşma, yürüme.
sayd, A. a. (*sat, dal* ile) Av.
saydalâni, A. s. Eczacılıkla ilgili.
saydale, A. a. Eczacılık.
saydgâh, F. a. [sayd-gâh] Av yeri. Avlak.
saye, F. a. (*sin* ile) 1. Gölge. 2. Koruma, sahip çıkma.
sayeban, F. a. [saye-ban] 1. Gölgecik. 2. Koruyan.
sayebâr, F. s. [saye-bâr] Gölge salmış.
sayedar, F. s. [saye-dar] 1. Gölge veren. Gölgesi olan. 2. Sahip çıkan, koruyan.
sayegâh, F. a. [saye-gâh] Gölgecik yer.
sayeküster, F. s. [saye-küster] 1. Gölge salan, gölge eden. 2. Koruyan.
sayenişin, F. s. [saye-nişin] 1. Gölgede oturan. Bir şeyin gölgesine sığınan. 2. Korunan, korunma halinde bulunan.

sayezar, *F. s.* [saye-zar] Gölge-lik.

sayf, *A. a.* (*sat* ile) Yaz.

sayfî, **sayfiyye**, *A. s.* Yaza ait, yazla ilgili.

sayfiyye, *A. a.* Yazlık.

sayha, *A. a.* Bağırma. Nara.

sayıl, *A. s.* (*sin* ile) [seyelan'dan] Akan, akıcı.

sayıs, *A. a.* [siyaset'ten] Ata bakıp tımar eden hizmetçi. Seyis.

saykal, *A. a.* Cilacı. Cila aleti.

sayref, **sayrefî**, *A. a.* 1. Sarraf.

2. İşini, hesabını, çıkarını bilir kimse. [ç. sayarîf, sayrefiyan].

sayruret, *A. a.* Olma, edilme, kılınma. Bir halden başka bir hale değişme.

sayyad, *A. a.* [sayd'dan] Avcı.

sayyag, *A. a.* [sıyagat'ten] Kuyumcu.

saz, *F. a.* 1. Çalgı. 2. Silah. 3. Sıra, düzen. 4. Öğrenme, ustalık.

-**saz**, *F. s.* "Yapan, uyduran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bkz.* çaresaz, nasaz.

sazec, *A. s.* Sade.

sazende, *F. a.* 1. Çalgıcı. 2. Yapıcı, düzeltici. [ç. sazende-gân].

sazkâr, *F. s.* [saz-kâr] Uygun.

sazkârî, *F. a.* Uygunluk.

sealib, *A. a.* (*se* ile) [sa'leb ç.] Tilkiler.

seb', **seb'i**, *A. s.* Yedi.

Seba, *A. a.* Yemen'de eski bir kent. Hükümdarı Belkis'in Süleyman peygamberle ilişkisiyle ün almıştır.

seb'a, *A. s.* Yedi. • *Seb'a-i seyyare*, (yedi gezegen) Kamer (Ay), Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Şems (Güneş), Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zühhal (Satürn): *acaib-i seb'a-i âlem* (dünyanın yedi harikası), Babil asma bahçesi, İskenderiye feneri, Rodos heykeli, Çin seddi, Keops piramidi, Halikarnas'taki türbe (mozole), Olymp'teki Zeus tapınağı; *Cezair-i seb'a-i Yunaniye*, (yedi Yunan adası) İyoniyen adaları.

sebahat, *A. a.* Suda yüzme.

sebaik, *A. a.* [sebike ç.] Eritilip parça halinde dökülmüş madenler. Külçeler.

sebak, *A. a.* Ders.

sebakamuz, *F. a.* [sebak-amuz] Ders öğreten. Öğretmen.

sebakhân, *F. s.* [sebak-hân] Ders okuyan.

sebat, *A. a.* Yerinde durma. Kılmıdamama. • *Bisebat*, sebat-sız, bir şey ve bir yerde durmaz; geçici.

sebatkâr, *F. s.* [sebat-kâr] Sebat eden, vazgeçmeyen.

sebatkârane, *F. be.* [sebat-kâr-ane] Sebat ederek, yılmadan, yorulmadan.

sebaya, *A. a.* [seby ç.] Köle ya da cariye edilmek üzere esir alınanlar.

sebb, *A. a.* Sövme. Sövüp sayma.

sebbabe, *A. a.* Şehadet parmağı. Sağ elin baştan ikinci

- parmağı. • *Sebbabe-geza*, şaşarak parmak ısırın.
- sebbah**, A. a. [sebahat'ten] Suda yüzen. Yüzgeç. Yüzücü.
- sebbî**, A. a. [seby'den] Esir edilmiş.
- sebeb**, A. a. **1.** Bir şeyin olmasını gerektiren şey, neden. **2.** Bahane. **3.** İlgi. **4.** Araç. **5.** Alet. **6.** (Ya.) Aruzda iki harften oluşan parça. • *Sebebi hayat*, baba; *bilâ sebeb*, sebepsiz, nedensiz, hiç yoktan; *lisebebin*, bir işten dolayı bir nedenin etkisiyle. [ç. esbab].
- sebebî**, **sebebiyye**, A. s. Nedenle ilgili.
- sebebiyyet**, A. a. Neden olma. Gerektirme.
- sebel**, A. a. Gözde olan hafif perde. Dumanlı, bulanık görme hastalığı.
- sebele**. Bkz. seblet.
- sebelnak**, F. a. [sebel-nak] Sebel hastalığına tutulmuş.
- sebh**, A. a. (Suda) Yüzme.
- sebhale**, A. a. (*sin*, *ha* ile) **1.** "Sübhanallah" deme. **2.** "Sübhanallah" sözünün adı.
- seb'i**, A. s. Yedi günde bir olan (nöbet vb.).
- sebike**, A. a. Külçe. Eritilip parça olarak dökülmüş maden. [ç. sebaik].
- sebîl**, A. a. **1.** Yol. **2.** Sebil, su dağıtma yeri. **3.** Parasız dağıtılan su (ve başka şeyler). • *Ebna-yi sebîl*, yolcular, yolda olan kimseler; *fi sebîlullah*, Tanrı uğruna; *ibn-i sebîl*, yolcu, yolda kalmış kimse. [ç. sü-

bül].

- sebîlhane**, F. a. [sebîl-hane] Sebil olarak su dağıtılan yer.
- seb'in**, A. s. (*sin*, *ayın* ile) Yetmiş, 70.
- sebît**, A. s. Sağlamca oturmuş, sabit.
- sebiyy**, A. s. Savaşta esir alınmış.
- Seb'iyye**, A. a. Batınileri andırır bir Şia kolu (Yediler).
- sebk**, **sebkât**, A. a. **1.** İleri geçme. İlerleme. **2.** Yarış kazanan hayvan.
- sebk**, A. a. **1.** Bir madeni eritip kalıba dökme. **2.** (Ya.) İbarenin düzeni.
- sebkât**, A. a. Geçme, ilerleme.
- seblâ**, A. s. Uzun kirpikli (göz).
- seblet**, **sebele**, A. a. Bıyık.
- sebt**, A. a. (*sin* ile) Cumartesi. • *Ashab-üs-sebt*, Yahudiler.
- sebt**, A. s. (*se* ile) Bir yere yazma. Yazı halinde tutma.
- sebû**; F. a. **1.** Testi. **2.** Şarap kabı.
- sebu'**, A. a. Yırtıcı hayvan. [ç. siba].
- sebûçe**, F. a. Küçük şişe, küçük testi.
- sebuh**, A. a. [sebh'ten] Yüzgeç.
- seb'un**, A. s. Yetmiş, 70.
- sebük**, F. s. **1.** Hafif. Yeğni. **2.** Çabuk. **3.** Ağırlığı, ağırbaşlılığı olmayan.
- sebükbâr**, F. s. [sebük-bâr] Yüklü hafif. Ağırlicsız. Derdi, düşüncesi olmayan.
- sebükdest**, F. s. [sebük-dest] Eline çabuk, becerikli.
- sebühkiz**, F. s. [sebük-hiz] Tez,

- çevik, tezcanlı, yeğni.
sebûki, *F. a.* Hafiflik. Yeğnilik.
sebûk-magz, *F. s.* [sebûk-magz] Hafif beyinli, akılsız. [ç. sebûk-magzan].
sebûk-magzane, *F. be.* [sebûk-magz-ane] Akılsızca.
sebûk-mizac, *F. s.* [sebûk-mizac] Hafif tabiatlı. Çocuk gibi. Hoppa.
sebûkpâ, *F. s.* [sebûk-pâ] Ayağına çabuk.
sebûk-pervaz, *A. s.* [sebûk-pervaz] Çabuk ve çok uçan.
sebûk-rev, *F. s.* [sebûk-rev] Çabuk giden.
sebûk-ruh, *F. s.* [sebûk-ruh] Ağır canlı olmayan. Görüşmesi hoş olan, hoşça giden. [ç. sebûk-ruhân].
seby, *A. a.* Düşman ülkesinden kadın-erkek esir alma.
sebz, *F. s.* Yeşil. • *Berk-i sebz*, yeşil yaprak; *hatt-i sebz*, gençlerin sakal ve bıyıktan önce gelen tüyleri.
sebze, *F. a.* 1. Yeşillik. 2. Yemeği yapılan yeşillik.
sebzevat, *F. a.* [sebze ç.] Zerzevat.
sebzezar, *F. a.* [sebze-zar] Yeşillik olan yer. Çayırılık, çimenlik.
sebzgûn, *F. s.* [sebz-gûn] Yeşil renkli.
sebzî, *F. a.* Yeşillik.
sebzîn, *F. s.* Yeşil, rengi yeşil.
sec', *A. a.* 1. Nesirde yapılan uyak (kafiye). 2. İbarenin uyaklı olan tümce sonlarının her biri.

- secavend**, *F. a.* Kur'an'daki yazıların üzerine doğru okunmak için konan işaret. Böylece işaretleme. Bir aralık Fransızca *punctuation* (noktalama) karşılığı olarak kullanılmak istenilmişse de tutmamıştır.
secaya, *A. a.* [seciyye ç.] Seciyeler.
secc, *A. a.* Su akma.
seccac, *A. s.* (se ile) Şarıltıyla akan.
seccade, *A. a.* [secde'den] Üzerinde namaz kılınacak küçük halı.
seccadenişin, *F. s.* [seccadenişin] Seccadede oturan. Şeyh. İmam.
seccan, *A. a.* [sicn'den] Gardiyan. Zindancı. Tomrukçu.
secde, *A. a.* Namazda eğilip yere kapanma, yüzünü yere sürme. • *Secde-i sehv*, namaz sırasında yapılan bir yanlış için secdeye varma; *secde-i şükran*, büyük bir sevince karşılık yapılan secde.
secdegâh, **secdegeh**, *F. a.* [secde-gâh] Secde edilecek yer.
secencel, **secencele**, *A. a.* Ayna.
seciyye, *A. a.* 1. Tabiat. Huy, yaradılış. 2. Fransızca *caractere* (karakter, ıra, özyapı) karşılığı (XX. yüzyıl).
seda, **sedî**, *A. a.* (se ile) Meme. [ç. sedaya].
seda' *Bkz.* sada'.
sedab, *A. a.* (Bitb.) Sedefotu.
sedacet, *A. a.* Sadelik.

sedad, A. a. 1. Doğruluk. Doğru ve haklı şey. 2. Akıl.

sedaya, A. a. [seda ç.] Memeler. • *Zat-üs-sedaya*, (Hayb.) Memeliler.

sedd, A. a. 1. Kapama. Tıkama. 2. Engel olma. 3. Bütçe. • *Sedd-i nutk*, susma; -*ramak*, açlıktan ölmeyecek kadar yiyecek içecek.

seddad, A. a. 1. Tıpa. 2. Tampon, cerrah tıkaçı.

sedebiyye, A. a. (Bitb.) Sedefotugiller (XIX. yüzyıl).

sedî, seda, A. a. (se ile) Meme. [ç. sedaya].

sedid, sedide, A. s. [sedadan] Doğru. Hak.

sedin, A. a. Etili, gövdeli, semiz (kimse).

sedir, A. a. Odanın üst tarafına konan minder ve yastıklı kerevet. • *Sedir-i ezhar*, -*naz*.

seele, A. a. [sail ç.] Dilenciler.

sefa, A. a. (*sat* ile) Bkz. safa.

sefahet, A. a. 1. Sonunu düşünmeden gereksiz yere elindeki harcama. 2. Yasak şeylere, eğlence ve zevke düşkünlük.

sefain, A. a. [sefine ç.] Gemiler. • *Sefain-i harbiyye*, savaş gemileri.

sefalet, A. a. 1. Aşağılık, hakirlik. 2. Çok sıkıntıda yaşama. Yokluktan çekilen sıkıntı.

sefihane, A. be. Sefihçe, akılsızca.

sefaret, A. a. Elçilik. Sefirlik.

sefarethane. F. a. [sefaret-hane] Elçilik konağı.

sefeh, A. a. Akılsızlık.

sefele, A. a. [sâfil ç.] Aşağıda bulunanlar, alçaklar.

sefen, A. a. Nasir. Siğil. Tavukgötü.

sefer, A. a. 1. Yolculuk. 2. Savaşta gitme. Savaş. 3. Askerin savaşta hazır bulunma durumu. [ç. esfar].

seferber, F. s. [sefer-ber] Savaşta yollanmış ya da yollanmak üzere bulunan (asker). Savaşta hazırlanmış (devlet).

sefercel, A. a. Ayva.

sefergüzin, F. s. [sefer-güzin] Yolculuk yapan, yol giden.

seferî, A. s. 1. Yolculukla ilgili. 2. Savaşla ilgili. 3. Bazı din buyruklarını hafifletici yolculukla ilgili.

seffak, A. s. [sefk'tan] Kan dökcü.

sefid, sefide, F. s. Ak. • *Bahr-i Sefid*, Akdeniz.

sefidac, F. a. Ustübeç.

sefih, sefihe, A. s. İsrâfçı. Malını düşünmeden harcayan. Akılsız. [ç. süfeha].

sefil, sefile, A. s. [sefalet'ten] 1. Sefalet çeken. Yoksul. Çok sıkıntıda. 2. Alçak. 3. Uslu tabiatlı. 4. (Mec.) Orospu, fahişe.

sefine, A. a. 1. Gemi. 2. Çeşitli konuları olan kitap. • *Sefine-i Nuh*, Nuh'un gemisi; *sefinet-üş-şuâra*, (Ya.) Ozanlar yaşamöyküsü. [ç. sefain, süfün].

sefir, A. a. [sefaret'ten] Elçi. [ç. süfera].

sefire, A. a. 1. Elçi eşi. 2. Ka-

din elçi.
sefk, *A. a.* Dökme, akıtma. • *Sefk-i dima'*, kan dökme. Kan dökücülük.
sefl, *A. a.* Çöküntü, tortu.
sefuf. *Bkz.* süfuf.
seg, sek, *F. a.* Köpek, it.
segâbî, *F. a.* [seg-âbî] (Zoo.) Kunduz.
segâh, *F. a.* Kürdi ile buselik arasında musiki makamı.
segban, sekban, *F. a.* **1.** (Yeniçeri örgütünde) Hafif asker. **2.** Av köpeklerine bakan kimse (seymen).
segbeçe, *F. a.* [seg-beçe] Köpek yavrusu.
seh, *F. s.* (*sin* ile) Üç, 3.
seha', *A. a.* (*sin, ha* ile) (Ana.) Beyin zarı.
sehab, *A. a.* **1.** Bulut. **2.** Karanlık. **3.** Kalabalık uçuşan (çekirge gibi) böcek. [ç. sahaib].
sehabâlûd, *F. s.* [sehab-âlûd] Bulutlu.
sehabe, *A. a.* Tek bulut.
sehabî, sehabiyye, *F. s.* Bulut-su. Bulutla ilgili.
sehafet, *A. a.* Akılsızlık. Akıl hafifliği.
sehaî, sehaiyye, *A. s.* Beyin zarına ait, onunla ilgili.
sehaib, *A. a.* [sehabe ç.] Bulutlar.
sehanet, *A. a.* (*sin, hı* ile) Sıcaklık.
sehanet, *A. a.* (*se, hı* ile) **1.** Kalınlık. **2.** Sıklık.
sehaya, *A. a.* [seha' ç.] Beyin zarlara.
seher, *A. a.* (*he* ile) Gece uyu-

mamak illeti. Uykusuzluk.
seher, *A. a.* (*ha* ile) Sabah açılmaya başladığı vakit. • *Ales-seher*, sabah erkenden. [ç. eshar]. (Ed. Ce.): • *Biseher*; *cebhe-i seher*; *lika-yi seher*; *necm-i seher*; *pür-seher*; *reng-i seher*; *şule-i seher*.
sehergâh, *F. a.* [seher-gâh] Seher zamanı. • *Ah-i sehergâh*, sabahları edilen ah; geceyi bekleyerek geçirenlerin sabah anları.
seherhîz, *F. s.* [seher-hîz] Sabahları erken kalkan. Erkençi.
seherî, seheriyye, *A. s.* Sabah ve tan zamanıyla ilgili. • *Mürg-i seherî*, bülbül.
sehhaka, *A. s.* Sevici kadın.
sehhar, sehhare, *A. s.* [sihrden] **1.** Büyücü. **2.** Büyü gibi bir kuvvetle çeken. Büyüleyici.
sehin, *A. s.* (*sin, hı* ile) Kalın, sıkı, pek.
sehiy. *Bkz.* sehy.
sehl, *A. s.* **1.** Kolay. **2.** *Sehl-i mümteni*, (Ya.) kolay ve sade görüldüğü halde bulunup söylenmesi, benzeri yapılmaması güç olan.
sehlen, *A. be.* Kolaylıkla. • *Ehlen ve sehlen*, sefa geldiniz.
sehm, *A. a.* **1.** Ok. **2.** Pay, aksiyon, hisse. [ç. esham, siham].
sehm, *F. a.* (*sin, he* ile) Korku.
sehmîn, *F. s.* [sehm-gîn] Korkunç. Korkulu.
sehmnâk, *F. s.* [sehm-nâk] Korkunc, korkulu.

sehpâ, *F. a.* [seh-pâ] Sehpa. Üç ayaklı (masa), sıpa.

sehşenbih, *F. a.* [seh-şenbih] Üçüncü gün, saltı.

sehtare. *Bkz.* setare.

sehur, *sahur*, *A. a.* Sahur.

sehv, *A. a.* Yanlış. • *Sehv-i kalem*, yanlışlıkla yazma; -*mürettip*, dizgici yanlış; -*tertip*, dizgi yanlış. [ç. sehviyyat].

sehven, *A. be.* Yanlışlıkla. Yanılarak.

sehy, **sehiy**, *F. s.* 1. Doğru, düz. 2. Fidan gibi (boy).

sek. *Bkz.* seg.

sekam, *A. a.* Hastalık, illet. [ç. eskam].

sekâbi, *F. a.* (Hayb.) [sek-âbi] Kunduz.

sekebe, *A. a.* Örme takke.

sekebe, *A. a.* (Başta olan) Kepek.

sekb, *A. a.* Suyu dökme.

sekan. *Bkz.* segban.

sekenat, *A. a.*, ç. Durma(lar), duruş(lar). • *Harekât ü sekenat*, (kımıldanmalar ve duruşlar) davranış.

sekene, *A. a.* [sakin ç.] Oturanlar.

sekerat, *A. a.*, ç. Sarhoşluk. • *Sekerat-ül-mevt*, can çekişirken gelen kendinden geçme.

sekîne, **sekînet**, *A. a.* 1. Karar, rahat dinlenme. 2. Yürek rahatlığı, kafa dinçliği. İnanç. 3. Beni İsrail'e ihsan olunan bir mucize (Tabutla gezdirilen On Buyruk. Kendilerine inanç, düşmanlarına korku verirdi).

seklî, *A. s.* Çocuğunu kaybet-

miş (ana).

sekr, *A. a.* Sarhoşluk.

sekran, *A. s.* [sekr'den] Sarhoş. [ç. sükâra].

sekre, **sekret**, *A. a.* 1. Sarhoşluk. 2. Şaşkınlık, şiddet. [ç. sekerat].

sekt, *A. a.* 1. Sesi soluk almadan durdurma. 2. (Ya.) *Sekt-i melih*, nazımda hareke düşüklüğünden ileri gelme ahenk kırıklığı.

sekte, *A. a.* 1. Durgunluk, kesilme. 2. Bozukluk, zarar. 3. Kanın birdenbire durması. Damla.

sektedar, *F. s.* [sekte-dar] Zarara uğrama.

sel. *Bkz.* sell.

sel'a, *A. a.* (ayın ile) Baştaki yarık.

Selâcika, *A. a.* [Selçuk ç.] Selçuklar.

selâm, *A. a.* 1. Barış, rahatlık. 2. Son, iyi ve hayırlı olma. 3. Fani olmama, zevalsizlik (Tanrı sıfatı). 4. Tanış. 5. Selam. • *Dâr-üs-selâm*, 1. Cennet. 2. Bağdat kenti; *Medine-üs-selâm*, Bağdat kenti.

selâmet, *A. a.* 1. Salim olma. 2. Emin olma. 3. İyi son. 4. Kurtulma. 5. (Ya.) İbarenin düzgün ve doğru olması.

selâse, *A. se.* (se ile) Üç, 3.

selâset, *A. a.* (sin ile) (Ya.) Anlatıştaki kolaylık ve rahatlık. Kolay ve akıcı anlatış.

selâsil, *A. a.* [silsile ç.] 1. Zincirler. 2. Zincirleme giden şeyler. 3. Sıradağlar. • *Selâsil-i*

müşgin, sevgilinin saçı.
selâsin, selâsun, A. a. Otuz.
selâtin, A. a. [sultan ç.] Sultanlar.
selb, A. a. 1. Kapma, zorla alma. 2. Kaldırma, giderme. 3. Olumsuz hale koyma.
selbî, selbiyye, A. s. Olumsuzlukla ilgili.
selc, A. a. (*se* ile) Kar. [ç. sülûç].
selcem, A. a. (*sin* ile) Şalgam.
Selçukî, Selçukiyye, A. s. Selçuklu.
seleb, A. a. 1. Birinden kapılıp alınan şey. 2. Birinden soyularak alınan şey.
selef, A. a. 1. Bir yerde başka birinden önce bulunmuş olan kimse. 2. Eski adam. [ç. eslâf].
selem, A. a. Peşin parayla veresiye mal alma.
selh, A. a. 1. Yüzme, soyma. Derisini çıkarma. 2. Arabi ayın son günü.
selhhane, F. a. [selh-hane] Salhane.
selîb, A. s. 1. Soyulmuş, giderilmiş. 2. Tıraş olunmuş. 3. Akli başından gitmiş.
selika, A. a. Güzel söyleme ya da yazmadaki yetenek. Düzgün ve temiz söyleme.
selim, selime, A. s. [selâmet'ten] Kusursuz. Sağlam. • *Akl-i selim, hiss-i selim, tab'î selim, zevk-i selim*.
selis, selise, A. s. [selâset'ten] Düzgün, akıcı (anlatış).
sell, sel, A. a. Yavaşça çekip çıkarma. Sıyırma. • *Sell-i seyf*,

kılıç çekme.
selle, A. a. Sele, sepet.
selle, A. a. 1. Davar sürüsü. 2. Yıkma.
sellebaf, F. a. [selle-baf] Sepetçi.
sellem, A. be. "Selam etsin, selamet versin!" anlamıyla dualarda söylenir.
selm. Bkz. silm.
selsal, A. a. Hafif, soğuk tatlı su.
Selsebil, A. a. 1. Cennette bir ırmak ya da çeşme. 2. (Mec.) Tatlı su çeşmesi.
selva, A. a. Beni İsrail'in Tih sahrasında bulunduğu süre "men" ile birlikte Tanrı ihsanı olan (bildircına benzer) kuş.
selvet, A. a. Yürek rahatı.
sem. Bkz. semm.
sem, A. a. (*ayın* ile) 1. İşitme. 2. Dinleme, kulak asma. 3. Kulak.
semâ, A. a. Gök. [ç. semavat].
sema, A. a. (*ayın* ile) 1. İşitme. 2. Mevlevî ayin dönüşü.
semacet, A. a. Çirkinlik. Kötü görünüş.
sema'en, A. be. İşiterek.
semahat, A. a. Cömertlik, elaçıklığı.
sema'î, sema'iyye, A. s. 1. Kurala bağlı olmayan, işitilmekle öğrenilen. 2. a. Özel makamı olan ve bir kıtalık bulunan şarkı.
semaî. Bkz. semavî.
sem'an, A. be. 1. İşiterek. 2. Dinleyerek. • *Sem an ve taaten*, "baş üstüne".

seman, semaniye, A. s. Sekiz, 8.

semanet, A. a. Semizlik, yağlılık.

semanîn, semanun, A. s. (se ile) Seksen, 80.

semaniye, A. s. Sekiz. • *Medrese-i semaniye*, Fatih'in, Fatih camii'nin çevresinde yaptırdığı sekiz medrese.

semavat, A. a. [sema ç.] Gökler.

semavî, semaî, semaviyye, A. s. 1. Gökle ilgili. 2. Tanrı'dan olan, Tanrı işi.

semek, A. a. Balık. [ç. esmak].

semen, F. a. Yasemin. • *Berg-i semen*, yasemin yaprağı.

semen, semn, A. a. Semizlik, yağlılık.

semen, A. a. (se ile) Değer, tutar. [ç. esman].

semenber, F. s. [semen-ber] Göğsü yasemin gibi beyaz. Yasemin göğüslü.

semenbû, F. s. [semen-bû] Yasemin kokulu.

semend, F. a. 1. Kula at. 2. Çevik ve güzel at. • *Semend-i hame*, kalemi, çevik bir ata benzetme, eski yazıda çok geçirdi.

semender, F. a. 1. Ateşte yasar bir masal hayvanı (salamandre). 2. Soğukluğuyla ün almış bir cins su kertenkelesi.

semenfam, F. s. [semen-fam] Yasemin renkli.

semeni, A. a. Tereyağı.

semer, A. a. (se ile) Yemiş. [ç. simar, esmar].

semerat, A. a. [semere ç.] Yemişler. Faydalar. Sonuçlar.

semere, A. a. 1. Yemiş. 2. Fayda, kâr. 3. Sonuç, elde edilen şey. • *Semere-i fuad*, evlat. [ç. semerat].

semeredar, F. s. [semere-dar] 1. Yemiş veren. 2. Verimli, kârlı.

semî, semî'a, A. s. [sem'den] İşiten.

sem'î, sem'iyye, A. s. İşitmekle ilgili, işitsel.

semih, semiha, A. s. Cömert, eliaçık.

semile, A. a. 1. Artmış, artık şey. 2. Dere içinde kalan su artığı.

semîn, semîne, A. s. Çok değerli, pahalı.

semin, semine, A. s. Semiz, yağlı.

semir, A. a., s. Arkadaş. Aynı nitelikte olan.

semiy, semiiyye, A. s. Adaş, aynı adda olan.

semm, sem, A. a. Ağrı, zehir. • *Semm-i katil*, öldürücü etkide zehir; *semm-ül-fâr*, sıçanotu. [ç. sümum].

semmî, semmiyye, A. s. Zehirli, zehirle ilgili.

semmiyyet, A. a. Zehirlilik, ağıllık.

semmur, F. a. Samur.

semmuriyye, A. a. Fransızca *mustelidees* (susamurugiller) karşılığı (XX. yüzyıl).

semn, A. a. Tereyağı.

semra, A. s. Esmer.

semt, A. a. 1. Yön, taraf. 2.

(Gökb.) Açıklık. • *Semt-i kadem*, (Gökb.) ayakucu; *sem-ür-re's*, (Gökb.) başucu.
semuh, A. s. [semahat'ten] Çok cömert.
semum, A. a. Çölden geldiği için sıcak ve zehirli olan rüzgâr, sam.
sena. Bkz. sina.
sena', A. a. Överek ve ululayarak niteleme. [ç. esniye].
senabik, A. a. (*sin*, *kef* ile) [sünbük ç.] At tırnakları.
senabil, A. a. [sünbüle ç.] Başaklar.
senâhân, F. s. [sena'hân] Birini öven, metheden.
senâkâr, F. s. [senâ-kâr] Överek ve ululayarak niteleyen. [ç. senakâran].
sena'kârane, F. s., be. [sena'kâr-ane] Öven birine ait, onunla ilgili. Öven birine yakışırçasına.
sena'kârî, F. s. Överek niteleme. (Eski mektup yazışmada kullanılır deyim).
sena'ver, F. s. (*se* ile) [sena'ver] Öven.
sena'verane, F. s. [sena'ver-ane] Birini övercesine.
sena'verî, F. s. Birini övene ait, onunla ilgili.
senaya, A. a. [seniyye ç.] Öndeki dört dişler.
senbek. Bkz. sünbük.
-senc, F. s. "Tartan, ölçen, değerlendiren" anlamıyla sözcüklere ulanır.
sencab. Bkz. sincab.
sencide, F. s. 1. Tartılmış, ölçü-

lü. 2. İyi düşünülmüş, tam yerinde (söz).
sendan, **sindan**, A. a. Örs.
sendanî, A. s. Örs gibi, örsü andırır.
sene, A. a. Yıl. [ç. senevat, sinin, sünun].
sened, A. a. 1. Dayanılacak şey. 2. Senet. 3. Tapu. 4. Kuvvetli, kanıt olacak söz. [ç. senedat].
seneteyn, A. s. İki yıl.
senevat, A. a. [sene ç.] Yıllar.
senevî, **seneviyye**, A. s. Yılda bir olan ya da bir yıl içinde olan.
senevî, **seneviyye**, A. s. [sünâ-i'den] Biri hayır, öteki şer için olan iki Tanrı sanısında bulunan.
seng, **senk**, F. a. Taş.
sengdil, F. s. [seng-dil] Taş yürekli, acımaz.
sengdilâne, F. be. [seng-dil-ane] Katı yüreklilere yakışırçasına.
sengin, F. s. Taştan olan. • *Dil-i sengin*, taştan yürek.
sengistan, F. a. [seng-istan] Taşlık yer.
senglâh, F. a. Taşlık, taşı çok yer.
sengpâre, F. a. [seng-pâre] Taş parçası.
sengsar, F. a. Taşlama.
sengzar, F. a. [seng-zar] Taşlık, taşlı yer.
sengzen, F. s. [seng-zen] Taş atan.
seniy, A. s. Yüce, yüksek.
seniyye, A. a. 1. Öndeki dört

tane dış. [ç. senaya].
senk. Bkz. seng.
sepa, *F. a.* Sehpa.
seped, *F. a.* Sepet.
sepend. Bkz. sipend.
sepid, *F. s.* Ak.
sepidedem, *F. a.* Sabah aydınlığı.
ser, *F. a.* 1. Baş, kafa, kelle. 2. Baş, başkan. 3. Tepe doruk. 4. Uç, kenar. 5. Son, nihayet.
ser-, *F. s.* "Baş, başkan" anlamıyla sözcük başlarına ulanır.
 • *Serkâtip, sermuharir, sermürettip.*
sera', 1. Toprak. 2. Yeryüzü. • *Eyn-es-sera' ve-s-Süreyya,* yer nerede, Ülker nerede?; *fevk-es-sera',* toprak üstü; *taht-es-sera',* toprak altı.
sera. Bkz. seray.
-sera, *F. s.* "Şarkı söyleyen, terennüm eden" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Nağmesera, suhansera.*
serab, *F. a.* Sıcak günlerde çorak yerlerde gündüz ortasında su gibi görünen buğu, sis. Alkim salkım.
serabî, *A. a.* 1. Serapla ilgili. 2. Serap gibi.
serabil, *A. a.* [sirbal ç.] Gömlekler.
serabistan, *F. a.* [serab-istan] 1. Serap görünen yer. 2. Bu dünya.
seraçe, *F. a.* Küçük saray, saraycık.
seradik. Bkz. süradik.
seragaz, *F. a.* [ser-agaz] Yeniden başlama. Baştan başla-

ma.

serah, *A. a.* (Eşini) Boşama.
serahenk, *F. a.* [ser-ahenk] Çalgı takımı başı. Orkestra şefi. [ç. serahengân].
serair, *A. a.* [serire ç.] Gizli şeyler.
seramed, *F. a.* [ser-amed] Başta gelen. Başta bulunan, başkan. [ç. seramedan].
serâpâ, *F. s., be.* [ser-â-pâ] Baştan ayağa, bütün, tüm, hep.
seraperde, *F. a.* [sera-perde] 1. Saray perdesi. Bir büyük konağın kapısında ya da haremlle selamlık arasındaki büyük perde. 2. Padişah çadırı. 3. Çadır perdesi, tozluk.
serar, *serare,* *A. a.* Ayın son gecesi.
serarî, *A. a.* [süriyye ç.] Cariyeler, odalıklar.
serâser, *F. s., be.* [ser-â-ser] Baştan başa, bütün. Bidüziye.
serasime, *F. s.* Sersem.
serasimegî, *F. a.* Sersemlik.
serasker, *F. a.* [ser-asker] 1. Asker, ordu komutanı (Yeniçeri zamanında). 2. Milli Savunma Bakanı (Tanzimat'tan sonra).
seraskerî, *F. s.* (Tanzimat'tan sonra) Seraskerlikle ilgili, Milli Savunma Bakanlığına ait. • *Bab-i Seraskerî,* (Serasker kapısı) Serasker dairesi (İstanbul'da şimdiki Üniversite binası).
seravil, *A. a.* [serval ç.] İç donları. Şalvarlar.
seray, *sera,* *F. a.* 1. Saray. Büyük konak. 2. Hükümet konağı.

seraya, *A. a.* [seriyye ç.] Düşman üzerine gönderilen asker müfrezeleri.

seraydar, *F. a.* Ayvaz. Büyük yerlerde yemek ve sofraya işlerine bakan kimse.

serayende, *F. s.* Şarkıcı. Şarkı söyleyen. [ç. serayendegân].

serâzad, *F. s.* [ser-âzad] Serbest, hür, özgür, başıboş.

serb, *A. a.* (se ile) Bağırsakları saran yağ. İçyağı. [ç. sürub].

serbaz, *F. s.* [ser-baz] 1. Korkusuz. Cesaretli. 2. İran'da bir sınıf asker. [ç. serbazan].

serbazî, *F. a.* Cesurluk, yiğitlik.

serbeceyb, *F. s.* [ser-be-ceyb] Utanma ya da kederlenme, yahut düşünmekten başı göğsü üzerine sarkmış olan.

serbeha, *F. a.* [ser-beha] Baş pahası. Diyet, haraç.

serbend, *F. a.* [ser-bend] Başa sarılan ya da bağlanan şey.

serbeser, *F. s.*, *be.* [ser-be-ser] Baştan başa, büsbütün.

serbest, *F. s.* 1. Başıboş. Kayıtsız, istediği gibi davranan. 2. Sıkılmayan. Engelsiz.

serbestane, *F. be.* [serbest-ane] Serbestçe.

serbeste, *F. s.* Başı bağlı ya da örtülü. Gizli.

serbestî, *F. a.* Serbestlik.

serbestiyet, *F. a.* Serbestlik.

serbesücad, *F. s.* [ser-be-sücad] Secde edici. Başını yere değdirici.

serbezemin, *F. s.* [ser-be-zemin] Başı yere eğilmiş olan.

serbülend, *F. s.* [ser-bülend]

Başı yüksek. Yüce. [ç. serbülendân].

serbülendî, *F. a.* Başı yükseklik. Yücelik.

serc, *A. a.* (sin ile) Eyer. [ç. süruc].

serçeşme, *F. a.* [ser-çeşme] 1. Çeşme başı. Pınar, su başı. 2. (Tanzimat'tan önce) Yardımcı askerin maddi işlerine bakan kimse. 3. Pir. Baş.

serd, *F. s.* 1. Soğuk. 2. Sert. 3. Kaba, hoyrat.

serd, *A. a.* (Sözü) birbirini ardınca düzgün ve iyi söyleme.

serdâb, **serdâbe**, *F. a.* Çok sıcak zamanlarda sığınılacak yeraltı odası.

serdâbe. *Bkz.* serdâb.

serdâde, *F. s.* [ser-dâde] Baş vermiş, baş göstermiş olan.

serdar, *F. a.* Asker başı, komutan. • *Serdar-i ekrem*, başkomutan.

serdarî, *F. a.* 1. Serdarlık. 2. *a.* Serdarlığa layık, serdarlıkla ilgili.

serdefter, *F. s.* [ser-defter] Defterin başında yazılı olan. En başta olan, ileri geçen.

serdî, *F. a.* Soğukluk.

seref, *A. a.* Boş yere harcama. İsrâf.

serefkende, *F. s.* [ser-efkende] Başını eğen.

serefraz, **serfiraz**, *F. s.* [ser-efraz] Başını yükselten, benzerlerinden üstün olan.

sereka, *A. a.* [sarik ç.] Hırsızlar.

serencam, *F. a.* [ser-encam] Son, sonuç. Başa gelen şey sonuc.

seretan, *A. a.* **1.** Yengeç, çağanoz. **2.** Yenirce hastalığı. **3.** (Gökb.) Güneşin haziran 22'de girdiği Yengeç burcu.
serfiraz. *Bkz.* serefraz.
serfüru, *F. s.* [ser-füru] Baş eğme. Söz dinleme.
serfürübürde, *F. s.* [ser-fürübürde] Baş eğmiş.
sergerdan, *F. s.* [ser-gerdan] Baş dönmüş. Sersem.
sergerdanî, *F. a.* Baş dönme. Sersemlik.
sergerm, *F. s.* [ser-germ] Baş kızmış, kızgın. Coşmuş, sarhoş. [ç. sergerman].
sergeşte, *F. s.* [ser-geşte] Baş dönmüş, sersem, şaşkın. [ç. sergeştekan].
sergîn, *F. a.* Gübre, fıski.
sergiran, *F. s.* [ser-giran] Baş ağır, sersem. Çok sarhoş.
sergiranî, *F. a.* Sarhoşluk. Mahmurluk.
sergüzeşt, *F. a.* [ser-güzeşt] Bir insanın başından gelip geçen şey, serüven.
serhadd, *F. a.* [ser-hadd] Serhat. Sınır.
serhaddar, *F. a.* [ser-hadd-dar] Sınır muhafızı. [ç. serhaddaran].
serhan, *A. a.* (*ha* ile) (Yırtıcı hayvanlardan) Kurt.
serhas, *F. a.* (Bitb.) Eğreltiotu.
serhasiye, *A. a.* (Bitb.) Eğreltiotugiller.
serhayl, *F. a.* [ser-hay] **1.** Kervan başı. **2.** Baş, başkan.
serheng, *F. a.* Çavuş. Yasakçı. [ç. serhengân].

serhoş, *F. s., a.* [ser-hoş] Sarhoş. [ç. serhoşan].
serhoşane, *F. be.* [ser-hoş-ane] Sarhoşça, sarhoş gibi.
seri, **seri'a**, *A. s.* [sür'at'ten] Çabuk. • *Seri'ül-hareke*, hızlı giden; *seri'üz-zeval*, çabuk kaybolan, süreksiz.
seri'an, *A. be.* Çabuk olarak.
serimû, *F. be.* Kıl kadar.
serir, *A. a.* **1.** Yatacak yer. **2.** Taht.
serirârâ, *F. s.* [serir-ârâ] Taht süsleyen. Tahtta oturan.
serire, *A. a.* Gizli şey. [ç. seririr].
serirî, **seririye**, *A. s.* Fransızca *clinique* (klinik) karşılığı (XIX. yüzyıl).
seririyat, *A. a., ç.* Hastanelerde hasta yatakları yanında hekimler tarafından öğrencilere verilen hekimlik dersleri.
seriyye, *A. a.* Düşman üzerine yollanan asker takımı.
serkâr, *F. a.* [ser-kâr] İşbaşı. Müdür. Kâhya.
serkâtib, *F. a.* [ser-kâtib] (Tanzimat'tan sonra) Mabeyin kâtiplerinin başı.
serkerde, *F. a.* **1.** (Kötü anlamda) Bir topluluk başı. **2.** Gönüüllü asker başı.
serkeş, *F. s.* Başkaldıran. İnatçı, dik başlı, itaatsiz.
serkeşane, *F. s., be.* [ser-keş-ane] İtaatsizlikle. İnatla.
serkeşi, *F. a.* İnatçılık. İtaatsizlik.
serkûb, *F. a.* [ser-kûb] **1.** Başa vurma. **2.** Başa vuracak şey.

serlevha, *F. a.* [ser-levha] (Yazıda) başlık.
serma, *F. a.* Kış. Soğuk.
sermadide, *F. s.* [serma-dide] Pek üşümüş, donmuş.
sermaye, *F. a.* 1. Anamal. 2. Bir malın malolduğu değer. 3. Bilgi, ustalık.
sermayedar, *F. a.* [ser-mayedar] Sermaye sahibi. Sermayesi olan.
sermed, *A. a.* Hep sürerlik. Hiç yok olmama.
sermedî, **sermediyye**, *A. s.* Soğuk olmayan, sonsuzluk. Baki, sürer durur.
sermediyyet, *A. a.* 1. Bakilik, sonsuzluk. Sürerlik. 2. (Fel.) İlsizlik.
sermest, *F. a.* [ser-mest] Sarhoş.
sermestî, *F. a.* Sarhoşluk.
sermuharrir, *F. a.* [ser-muharrir] Başyazar.
sermüneccim, *F. a.* [ser-müneccim] Müneccimbaşı.
sername, *F. a.* [ser-name] 1. Mektup başlığı. 2. Yazı başlığı adı. 3. Bir topluluğun başı.
sernigûn, *F. a.* [ser-nigûn] 1. Baş aşağı, tersine dönmüş. 2. Talihsiz.
sernüvişt, *F. a.* [ser-nüvişt] 1. Başa yazılan, alın yazısı. 2. Başlık, yazının adı.
serpaş, *F. a.* Çomak. Gürz.
serpençe, *F. a.* Kuvvetli, güçlü kimse, zorluk.
serpuş, *F. a.* [ser-puş] Başa giyilecek şey.
serra, *A. a.* Genişlik, bolluk, ra-

hatlık durumu.
serrac, *A. a.* Saraç.
serrişte, *F. a.* [ser-rişte] 1. İpu-cu. 2. Tutamak.
sersam, **sersem**, *F. s.* Sersem, başı dönmüş, şaşkın, budala, alık, akılsız, unutkan.
serseri, *F. s., a.* 1. Başiboş. 2. İşsiz güçsüz. 3. Kayıtsız, düşüncesiz.
serseriyane, *F. be.* [serseri-yane] Serserice.
serşar, *F. s.* 1. Dökülecek derecede dolu. 2. Çok, taşkın.
sertab, *F. s.* İnatçı.
sertâbekadem, *F. be.* [ser-tâ-be-kadem] Baştan ayağa dek.
sertâbepâ, *F. be.* [ser-tâ-be-pâ] Baştan ayağa dek.
sertabib, *F. s.* [ser-tabib] Başhekim.
sertac, *F. a.* [ser-tac] 1. Baş tacı, başa giyilen tac. 2. Çok sayılan kimse, baş tacı edilecek değerde kimse.
sertâpâ, *F. be.* [ser-tâ-pâ] Baştan ayağa dek, baştan aşağı.
sertâser, **serteser**, *F. s., be.* [ser-tâ-ser] Baştan başa, hep, bütün.
sertîz, *F. s.* [ser-tîz] Ucu sivri, keskin.
serv, *F. a.* 1. Servi, selvi. 2. (Mec.) Sevgilinin boyu bosu. • *Serv-i simîn*, (gümüş servi) ay ışığının denizde yaptığı ışıktan yol.
servâzad, *F. a.* [serv-âzad] 1. Düz ve dalları doğru bitmiş bir çeşit selvi. 2. (Mec.) Sevgilinin güzel boyu bosu.

server, A. s. Baş, başkan. Bir takımın en ileri geleni. • *Server-i enbiya, -kâinat*, (peygamberlerin, kâinatın en ilerdeki kimsesi) Muhammed Peygamber. [ç. serveran].

serverî, F. a. Baslık, başkanlık. Ululuk.

servet, A. a. 1. Zenginlik. 2. Zenginliği oluşturan şey. • *İlm-i servet*, sonraları "iktisat" sözüyle karşılanan *economie* karşılığı (XIX. yüzyıl).

servistan, F. a. [serv-istan] Servilik.

servkadd, F. s. [serv-kadd] Selvi boylu, boylu boslu.

servnaz, F. a. [serv-naz] Dalları yana sarkan servi.

servsehiy, F. a. [serv-sehiy] Doğru büyümüş iki daldan servi. (Güzellerin boyu buna benzetilir).

serzede, F. s. [ser-zede] Baş vurmuş, baş göstermiş.

serzeniş, F. a. [ser-zeniş] Başa kakma. Çıkışma, takdir.

serzenişkâr, F. s. [ser-zeniş-kâr] Başa kakan, çıkışan, sitem eden.

seta, F. a. 1. Üç telli saz. 2. Tambur.

setare, sehtâre, F. a. 1. Üç telli saz. 2. Düzen, uyum.

setîr, setîre, A. s. [setr'den] Gizli, örtülü. Kapalı.

setr, A. a. Örtme, kapama. • *Setr-i avret*, ayıp yerlerini kapama.

settar, settare, A. s. [setr'den] Örtten. • *Settar-ül-uyub*, ayıp-

ları (günahları) örtten, bağışlayan (Tanrı).

seva, A. s. Bir, eşit, denk.

sevab, A. a. 1. İyi bir davranışa karşı Tanrı ödülü. 2. Fıyrlı davranış.

sevabık, A. a. [sabıka ç.] Geçmiş şeyler.

sevabit, A. a. [sabite ç.] Sabiteler. Gök cisimleri, yıldızlar

sevad, A. a. 1. Karanlık. 2. Yazı karalama. 3. Uzaktan karaltı halinde görülen kalabalık. 4. Bir kentin çevresi, bağ, bostanlar. • *Sevad-i a'zam*,

ulu kent; *sevad-ül-ayn*, gözbebeği; *sevad-ül-kalb*, yüreğin ortasında varsayılan kara benek; *teksir-i sevad*, boş yere yazı yazma.

sevadhân, F. s. [sevad-hân] Yazı okuyabilen, çıkarabilen.

sevail, A. a. [safıl ç.] Aşağılar, alçaklar.

sevahil, A. a. [sahil ç.] Kıyılar.

sevalm, A. a., ç. Başiboş otlayan hayvanlar.

sevakıb, A. a. [sakıbe ç.] Parlak yıldızlar.

sevakıt, A. a. [sakıt ç.] Düşükler, düşmüşler. • *Sevakıt-i Fâtîha*, Fâtîha suresinde bulunmayan harfler.

sevalif, A. a. [salif, salife ç.] Geçmişler. Geçmiş insanlar.

sevamm, A. a. [samm ç.] Zehirleyici şeyler.

sevanih, A. a. (*sin, ha* ile) [saniha ç.] Yüreğe doğan düşünceler.

sevati', A. a. [satı' ç.] Belli ve

yüksek olan şeyler.
sevb, *A. a.* (*se* ile) Giyecek şey. [ç. *esvab*, *siyab*].
sevda, *F. a.* Sevgi.
sevda', *A. a.* 1. İnsanı oluşturan dört hılttan biri. 2. Bu hılttan oluşan düşünce, merak. 3. Aşk, sevgi. 4. Aşırı sevgiden ileri gelen bir tür hastalık. 5. İstek, heves. 6. Kara.
sevdağer, *F. s.* [*sevda-ger*] 1. Sevdalı. 2. Tüccar, bezirgân.
sevda-kâr, *F. s.* [*sevda-kâr*] Sevdalı.
sevda-perest, *F. s.* [*sevda-perest*] 1. Tamahkâr. 2. Pek düşkün, tutkun.
sevda-vî, **sevda-viyye**, *A. s.* 1. Meraklı, kuruntulu. 2. Sevdayla ilgili.
sevda-zede, *F. s.* [*sevda-zede*] Sevdalı, âşık.
seveban, *A. a.* (*se* ile) Hasta iyiliğe yüz tutma, sağalma.
sevgend, **sevkend**, *F. a.* Ant, yemin.
seviy, *A. a.* (*sin*, *vav*, *ye* ile) 1. Düz, doğru. 2. Bir, birlikte.
seviyye, *A. a.* 1. Düzlük, doğruluk, düzey. 2. Birlik, beraberlik. • *Ales-seviyye*, eşit olarak.
sevk, *A. a.* 1. Öne katıp sürme. 2. Bir sonuca bağlama. 3. Gönderme.
sevkıyyat, *A. a.*, ç. Asker, yiyecek, içecek, asker eşyası gönderme işleri.
sevr, *A. a.* (*se*, *vav* ile) 1. Öküz, boğa. 2. (Gökb.) Boğa burcu.
sevseniyye, *A. a.* (Bitb.) Süsen-

giller (XIX. yüzyıl).
sevvab, *A. a.* Esvap satan, elbiseci.
seyadet. *Bkz.* *siyadet*.
seyahat, **siyahat**, *A. a.* Yolculuk.
seyelân, *A. a.* 1. Akma. 2. (Coğ.) Sellenme. 3. (Fiz.) Akı.
seyf, *A. a.* Kılıç. [ç. *esyaf*, *sü-yuf*].
seyfi, **seyfiyye**, *A. s.* 1. Kılıçla ilgili, askerliğe ait. 2. Kılıç biçiminde.
seyl, *A. a.* 1. Sel. 2. Şiddetle gelen şey. • *Seyl-ül-arim*, Seba kentini batıran ünlü sel.
seylâb, **seylâbe**, *F. a.* Sel, su.
seylhîz, *F. s.* [*seyl-hîz*] Taşkın ve coşkun.
seyr, *A. a.* 1. Yürüme, yürüyüş, gitme. 2. Yolculuk. 3. Gezme, gezinme. 4. Eğlenmek için bakma. 5. Uzaktan bakıp karışmama. 6. Gezilecek, görülecek şey. • *Seyr filmenam*, uyurgezerlik.
seyran, *F. a.* 1. Gezinme. 2. Bakıp görme, gözden geçirme.
seyrangâh, *F. s.* [*seyran-gâh*] Seyir yeri. Gezme yeri, gezi.
seyrüsefer, *A. a.* [*seyr-ü-sefer*] Gidiş geliş. Trafik.
seyyaf, *A. a.* [*seyf'ten*] 1. Kılıçlı. 2. Kılıççı. 3. Cellat.
seyyah, *A. a.* [*seyyahat'ten*] Seyyah. Gezgin. Yolcu. [ç. *seyyahîn*].
seyyahatname, *A. a.* [*seyyahat-name*] Bir gezginin gezip gördüğü yerler ve şeylere ait yazdığı kitap.

seyyahin, A. a. Seyyahlar, gezginler, yolcular, turistler.

seyyal, A. s. [seyelân'dan] 1. Akan, akıcı, sıvı. 2. (Fiz.) Akışkan.

seyyale, A. a. Akan şey. Sıvı cisim. • *Seyyale-i berkiye*, elektrik akımı (XIX. yüzyıl).

seyyan. Bkz. siyyan.

seyyanen. Bkz. siyyanen.

seyyar, **seyyare**, A. s. [seyr'den] 1. Gezen, dolaşan. 2. Yerli olmayıp istenilen yana taşınabilen. 3. (Gökb.) Durmayıp yer değiştiren gök cisimi.

seyyare, A. a. (Gökb.) Güneş çevresinde dolaşan gezegen. [ç. seyyarat].

seyyat, A. a. [seyyie ç.] 1. Kötülükler. 2. Suçlar, günahlar. 3. Kötülük karşılığı çekilenler.

seyyib, **seyyibe**, A. a. Dul kadın.

seyyid, A. a. 1. Efendi, ağa. 2. Muhammed Peygamberin soyundan olan kimse. [ç. sadât].

seyyie, A. a. 1. Kötülük. 2. Suç, günah. 3. Kötülük karşılığı çekilen sıkıntı.

seza, F. s. (*sin*, *ze* ile) Uygun, yararlı.

sezabiyye, A. a. (Bitb.) Sedefotugiller (XX. yüzyıl).

sezavar, F. s. [seza-var] Uygun, yararlı.

sıbag, A. a. (*sat*, *gayın* ile) 1. Boya. 2. Yaradılış.

sıbg, **sabg**, A. a. 1. Boya. 2. Hıristiyanların vaftizi. 3. Din, mezhep. 4. İspirtoda eritilmiş boya maddesi. 5. (Kim.) Ten-

tür.

sıbt, A. a. (*sin*, *be*, *tı* ile) Torun. Evlat evladı. [ç. esbat].

Sıbteyn, A. a. (iki torun) Muhammed Peygamberin iki torunu Hasan'la Hüseyin.

sıbyan, **sübyan**, A. a. [sabi ç.] Çocuklar.

sıdak, **sadak**, A. a. (*sat*, *dal*, *kaf* ile) Kadın eşe verilen nikâh parası.

sıddîk, **sıddîka**, A. s. [sıdk'tan] Pek doğru, hiç yalan söylemez.

Sıddîk, A. ö. a. Adaletiyle ün alan birinci halife Ebubekir'in lakabı.

sıdk, A. a. 1. Doğruluk. Gerçeklik. 2. Yürek temizliği.

sıfat, A. a. [vasf'tan] 1. Bir şahıs ya da nesnenin geçici hali. 2. Lakap, unvan. 3. Surat. 4. (Dilb.) Bir şahıs ya da nesnenin geçici hal ve niteliğini gösteren sözcük.

sıfât, A. a. [sıfat ç.] Sıfatlar. Bkz. *Sıfât-i adediye*, sayı sıfatları, sayılar; *-istifhamiyye*, soru sıfatları; *-işariyye*, işaret sıfatları; *-mübheme*, belgisiz sıfatlar; *-tavsifiyye*, niteleme sıfatları; *-tâyiniyye*, belirtme sıfatları.

Sıffıyn, A. a. Fırat dolaylarında Rakka yakınında bir yer olup, Ali'yle Muaviye arasında geçen savaştan ün almıştır.

sıfır, A. a. Sıfır. • *Sıfır-ul-yed*, eli boş.

sıhhat, A. a. 1. Gerçeklik. 2.

Sağlamlık. **3.** Doğruluk. **4.** Sağlık.

sıhhi, **sıhhiyye**, A. s. **1.** Sağlıkla, sağlamlıkla ilgili. **2.** Hekimliğe ait.

sıhhiyye, A. a. Hekimlik işleri, sağlık işleriyle uğraşan daire.

sıhhiyyun, A. a. Hekimlerin sağlık koruma işine önem veren kısmı (eskiden).

sıhr, A. a. Güvey, enişte, evlenmekle akraba geçerliğine kavuşan kimse.

sıhrî, A. s. (*sat*, *he* ile) Evlenmeden ileri gelen (akrabalık).

sıhriyyet, A. a. Nikâhla oluşan akrabalık.

sıkaye, A. a. (*sin* ile) Su içecek kab.

sıkayet, A. a. Kâbe sakalığı, zemzem dağıtma işi.

sıklet, A. a. (*se* ile) **1.** Ağırlık. **2.** Sıkıntı.

sıkt, A. a. Ölü düşen çocuk.

sıla, A. a. [*vasl'dan*] **1.** Ulaşma. **2.** Yurdu, hısım akrabayı gidip görme. **3.** (Dilb.) Bağ eylem (fiil).

sımah, A. a. Kulak deliği.

sımam, **sımame**, A. a. **1.** Tıpa, tıkaç. **2.** Kan damarlarında tıkanıklık yapan kan pıhtısı.

sımt, A. a. Dizi. Diziye konulmuş şey.

sınaat, **sanaat**, A. a. **1.** İnsan gereksinmelerinden herhangi birini oluşturmak için yapılan iş. **2.** Pratikte elde edilen bilgi. **3.** Ustalık. [*ç. sanayi*].

sınab, A. a. Hardal terbiyesi.

sinaî, **sinalıyye**, A. s. **1.** Sanat

ve sınaatla ilgili. **2.** Doğadan olmayan, yapma. İnsan yapısı.

sındid, A. a., s. Baş, başkan, ileri gelen. [*ç. sanadid*].

sımf, **sımf**, A. a. Sınıf. [*ç. es-daf*].

sırat, A. a. **1.** Yıl. **2.** Cennete geçilmek üzere cehennemin üzerinde kurulmuş pek dar ve zor geçilir köprü. **3.** (Mec.) Çetin ve korkulu yol. • *Sırat-i müstakim*, doğru yol, Hak dini.

sırdaş, F. s. (Birinin) gizli kapaklı işlerini bilen, sırlarını paylaşan.

sırf, **sırfa**, A. s. **1.** Katıksız, hâlis. **2.** Büsbütün. **3.** *be.* Ancak, yalnız.

sırr, A. a. **1.** Gizli söz, gizli iş. **2.** İnsan aklının eremediği Tanrı hikmeti. • *İfşa-yi sırr*, gizli bir şeyi açığa vurma; *ketm-i sırr*, sır saklama. [*ç. serair*].

sırran, A. *be.* Gizli olarak, gizlice.

sırrî, **sırrıyye**, A. s. Gizlilikle ilgili. Bir ara Fransızca *mystique* sözcüğüne karşılık kullanılmıştır.

sıyag, A. a. [*sıyga ç.*] Siygalar, kipler. • *Sıyag-i inşaiyye*, dilek kipleri.

sıyagat, A. a. Kuyumculuk.

sıyam, A. a. Oruç. • *Hal-i sıyam*, oruç hali; *şehr-i sıyam*, oruç ayı (ramazan ayı).

sıyanet, A. a. Koruma.

sıyasi, A. a. [*sıysa ç.*] **1.** Kaleler. **2.** Köşkler. **3.** Sığınacak yerler.

sıyga, A. a. (Dilb.) Kip; eylemin

- çekiminden oluşan biçimlerin her biri. • *Sıyga-i ihbariyye*, bildirme kipi; *-iltizamiyye*, istek kipi; *-rabtiyye*, ulaç. [ç. sıyag].
- sıyt**, A. a. 1. Iyi ün. 2. Çatırtı patırtı gibi ses.
- si**, F. s. Otuz. • *Si vü dü*, otuz iki.
- sia**, A. a. [vüs'at'ten] Genişlik. Bolluk.
- siayet**, A. a. Kovuculuk. Bir kimseyi başka birine çekıştirme, dedikodu.
- sîb**, F. a. Elma. • *Sîb-i zenahdan*, sevgilinin çenesi.
- siba'**, A. a. (*sin*, *ayın* ile) [sebu ç.] Yırtıcı hayvanlar.
- sibak**, A. a. [sebk'tan] 1. Bir şeyin üst tarafı, geçmişi. 2. Bağ, bağlantı. • *Siyak ü sibak*, sözün (öncesiyle sonrası) gelişi.
- sical**, A. a. [secl ç.] Büyük, dolu su kovaları.
- sicill**, A. a. 1. Şeriat mahkemelerinde karar ve buyrukların kaydedildikleri defter. 2. Memurların iş ve güçleriyle bunlarda olan değişikliklerin kaydedildiği yer. [ç. sicillât].
- sicn**, A. a. 1. Zindan. 2. Cezaevi. 3. Tomruk. [ç. sicîn, sucun].
- sidad**, A. a. Fransızca *tampon* karşılığı (tıkaç) (XIX. yüzyıl).
- sidre**, A. a. 1. Arabistan kirazı. 2. Arş-i âzam altında ve kürsü karşısında olan ve yedinci kat gökte bulunan bir makam. • *Sidret-ül-müntehâ*, o yerin adı.
- sidrenişinan**, F. a. [sidre-

- nîşinan] Sidre'de bulunan melekler.
- sifad**, A. a. Hayvanların çiftleşmesi.
- sifal**, **sifale**, F. a. Toprakta yapılmış (çanak çömlek gibi) şey.
- sifalin**, F. a. Çamurdan yapılmış şey. Çanak, çömlek.
- sifariş**, F. a. İsmarlama. Sipariş.
- sifle**, A. s. Alçak. Terbiyesiz.
- siflekâm**, F. s. [sifle-kâm] Bayağların işine yarayan.
- sifleperver**, F. s. [sifle-perver] Bayağı, alçak kimseleri kullanan, onlara yanlı olan.
- sifr**, A. a. 1. Kitap, yazılmış şey. 2. Kitap cildi. 3. Tevrat'ın beş kitabından her biri.
- sigar**, A. a. [sagir ç.] Küçükler.
- sigâl**, F. a. Düşünme. Fikir. • *Bedsigâl*, kötü düşünceli; *nîk-sigâl*, iyi düşünen. [ç. sigâlân].
- sigâliš**, F. a. Düşünüş, kuruş.
- sigar**, A. a. Küçüklük. • *Sigar-i sinn*, yaş küçüklüğü.
- sîh**, F. a. (*sin*, *hı* ile) Demir şiş.
- siham**, A. a. (*sin*, *he* ile) [sehm ç.] Oklar.
- sihan**, **sahn**, A. a. (*se*, *hı* ile) Kalınlık. İçi boş şeyin kalınlığı.
- sihr**, A. a. 1. Büyü. 2. Büyü kadar etkili şey, fetanlık. 3. Şiir ve güzel söz söyleme gibi insanı bağlayan sanat, ki böylesine *sihr-i helâl*, (haram olmayan büyüçülük) derler.
- sihrâmiz**, F. s. [sihr-âmez] Büyü gibi, üstün etkili.
- sihrbaz**, F. s., a. [sihr-baz] Büyüçü.

sihrbazane, *F. be.* [sihr-bazane] Büyücülükle, büyücü gibi.

sihrî, sihriyye, *A. s.* Büyüyle ilgili.

sika, *A. a.* [vüsuk'tan] 1. İnanç. Güven. 2. İnanılır, güvenilir kimse. [ç. sikat].

Sikender. *Bkz.* Iskender.

sikke, *A. a.* 1. Para üzerine vurulan damga. 2. Damgalanmış para. 3. Madeni para. 4. Düz sokak ya da yol.

sikkezen, *F. a.* [sikke-zen] Para kesen ustalardan her biri.

sikkîn, *A. a.* Bıçak.

sîl, *F. a.* Sel.

sîl'a, *A. a.* 1. Bedende olan ur. 2. Ticaret malı. 3. Sülük.

silah, *A. a.* Savaş aleti.

sîli, *F. a.* Tokat. Şamar.

silk, *A. a.* 1. İplik. 2. Dizi, sıra. 3. Sıra, tertip. 4. Yol. Tutulan yol, meslek.

sill, *A. a.* Verem.

sille, (Türkçede yapılmıştır) Tokat, sille.

silm, selm. *Bkz.* *A. a.* Barış. Barışıklık.

sils, *A. s.* 1. Kolay, hafif. 2. Yumuşak. • *Sils-il-bevl*, sidiğini tutamama hastalığı.

silsile, *A. a.* 1. Zincir. 2. Birbirine bağlı bir sıra meydana getiren şey. 3. En yukarıdan en aşağıya doğru sıralanma ve düzenlenme. 4. Babadan çocuğa sırayla yazılarak oluşturulan kütük.

silsilename, *F. a.* [silsile-name] Ünlü kimselerin kuşaklarını

göstermek için yazılmış kitap, yapılmış levha.

sîm, *F. s.* 1. Gümüş. 2. Gümüşten sırma.

sîma, *A. a.* Beniz, çehre.

sîmâb, *F. a.* [sîm-âb] Cıva.

sîmar, *A. a.* (se ile) [semer ç.] Yemişler.

-sîmat, *A. a.*, ç. (te ile) Damgalar, işler.

sîmat, *A. a.* (sin ile) 1. Sofra. 2. Yemek.

sîmber, *F. s.* [sîm-ber] Göğsü gümüş gibi beyaz.

sîme, *A. a.* 1. Nişan. İz. 2. Damga. 3. Fransızca *schema* (şema) karşılığı (XX. yüzyıl).

sîmeviyye, *A. s.* Fransızca *schematique* (sematik) karşılığı (XX. yüzyıl).

sîmhak, *A. a.* (Ana.) Kemikleri örten ince deri ya da zar.

sîmîn, *F. s.* 1. Gümüşten. 2. Gümüş gibi beyaz, gümüş gibi saf.

sîmînber, *F. s.* [sîmîn-ber] Gümüş vücutlu; vücudu gümüş gibi duru beyaz olan.

sîmînten, *F. s.* [sîmîn-ten] Teni gümüş gibi duru beyaz olan.

sîmiya'. *Bkz.* *simya'*.

sîmkeş, *F. a.* [sîm-keş] Hadde-den gümüş tel çeken sanatçı.

sîmkeşhane, *F. a.* [sîm-keşhane] 1. Gümüş tel çeken sanatçıların işliği. 2. Bu işliklerin topluca bulunduğu yer.

sîmsar, *A. a.* Sîmsar, komisyoncu.

sîmsim, *A. a.* Susam.

sîmten, *F. s.* [sîm-ten] Gümüş

- bedenli.
- Simürg**, *F. a.* Kafdağı'nda bulunduğu söylenen masal kuşu. Anka.
- sımya'**, **sımiya'**, *A. a.* Eski kimya.
- sin**, *A. a.* "s" harfinin Arap elif-besindeki sesi, noktasızlığından dolayı *sin-i mühmele* de denir.
- Sîn**, *A. ö. a.* Çin.
- sın**. *Bkz.* sinn.
- Sina'**, *A. a.* Arap yarımadasının Mısır'la birleştiği yerde bir üçgen gibi olan yarımada. Mısır'dan çıkan Beni İsrail kırk yıl buradaki çölde dolaşmış, Musa peygamber, buradaki Tur-i Sina'da Tanrı hitabına nail olmuştur.
- sina'**, **sena'**, *A. a.* Çeşitleri olan bir ot. • *Sina'-i Mekki*, (sürgün için kullanılan) sinameki.
- sinan**, *A. a.* Mızrak, sürgün gibi şeylerin sivri ucu. [*ç. esinne*].
- sincab**, *F. a.* 1. Sincap. 2. Kakum. 3. Bunların kürkü.
- sincabî**, *F. s.* 1. Sincapla ilgili. 2. Sincap rengi, koyu kurşuni.
- sincerf**, *A. a.* Sülüğün boya.
- sindan**, **sendan**, *A. a.* Örs.
- sine**, *A. a.* 1. Göğüs. 2. İç, yürek. • *Sine-i billur*, çok beyaz göğüs; *-hırs*, hırs dolu göğüs, yürek; *-pürkine*, kinle dolu yürek; *-sâf*, lekesiz (bembeyaz) göğüs; *-sîmîn*, gümüş beyazlığında göğüs.
- sine**, *A. a.* Uyuklama, uyku başlangıcı.
- sineçak**, *F. s.* [*sine-çak*] Göğ-

- sü, yüreği yaralı.
- sînesaf**, *F. s.* Sarılıp kucaklaşmış.
- sînesuz**, *F. s.* [*sine-suz*] Yürek yakan, insanı çok acındıran.
- sînezen**, *F. s.* [*sine-zen*] Göğüs döven. Göğsüne vurarak yas gösteren. [*ç. sinezenan*].
- sinh**, *A. a.* (*sin*, *hı* ile) (Dişlerin gömülü olduğu) Yuva. [*ç. esnah*].
- sîni**, **sîniyye**, *F. s.* 1. (*sin* ile) Çin'le ilgili, Çin'den gelme. 2. *a.* Sini, yuvarlak büyük tepsi. 3. Çini. 4. Porselen. 5. *s.* Porselenden.
- Sinimmar**, *A. ö. a.* Havarnak sarayını yapan mimar, bir eşini daha yapamamış diye saray damından atılarak öldürülmüştür.
- sinin**, *A. a.* [*sene ç.*] Yıllar.
- Sinin**, *A. a.* Tur-i Sina.
- sinn**, **sin**, *A. a.* 1. Diş. 2. Yaş. • *Sinn-i lâhime*, etobur dişi; *-nâbi*, köpekdişi; *hadaset-i sinn*, (yaş tazeliği) gençlik; *sinn-i temyiz*, ayırdetme yaşı; *-vukuf*, duraklama yaşı; *tahdid-i sinn*, yaş haddi.
- sinnen**, *A. be.* Yaş bakımından, yaşça.
- sinnevr**, *A. a.* (Hayb.) Kedi.
- sînnî**, **sînniyye**, *A. s.* Dişe ait, dişle ilgili.
- sipah**, **sipeh**, *F. a.* 1. Asker. 2. Ordu.
- sipahdar**, *F. a.* [*sipah-dar*] En büyük asker, serasker.
- sipahî**, *F. a.* 1. Timar sahibi süvari askeri. 2. Süvari ocağı

- (Nizam-i Cedit'ten önce). **3.** Ata iyi binen.
- sıpar**, -**süpar**, *F. s.* "Veren, feda eden" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cansıpar*, canını feda eden.
- sıparış**, *F. a.* **1.** Ismarlama. **2.** Bir şeyin bir yerden alınmasını söyleme, havale. **3.** Askerlerin başka yerde bulunan ailesine ayırdığı miktar. [ç. siparişat].
- sıpas**, *F. a.* Şükretme, yetinip dua etme. • *Hamd ü sıpas*, Tanrı'ya şükür.
- sıpasgüzar**, *F. s.* [sıpas-güzar] Şükreden.
- sıpeh**, **sıpah**, *F. a.* **1.** Asker. **2.** Ordu.
- sıpehbed**, **sıpehbüd**, *F. a.* [sıpeh-bed] Başkomutan.
- sıpehdar**, *F. a.* [sıpeh-dar] Başkomutan.
- sıpehdarî**, *F. s.* [sıpeh-dar-î] Başkomutanlığa ait, onunla ilgili.
- sıpehsalâr**, *F. a.* [sıpeh-salâr] Başkomutan.
- sıpehsalârî**, *F. s.* Başkomutanlığa ait, onunla ilgili.
- sıpenc**, *F. a.* **1.** Konaklama yeri. **2.** Dünya. • *Saray-i sıpenc*, dünya.
- sıpend**, **sepend**, *F. a.* (Tütsü olarak kullanılan) Üzerlik otu.
- sıper**, *F. a.* **1.** Kalkan. **2.** Arkasına saklanılacak şey. • *Sıper-i saika*, paratoner; *sıper-i şems*, *şems-i sıper*, şapka kenarı.
- sıperde**, **sıpürde**, *F. s.* Ismarlanmış, sipariş edilmiş.

- sıpergam**, *F. a.* (Bitb.) Fesleğen.
- sıpihr**, *F. a.* **1.** **1.** Gök. **2.** Talih.
- sîr**, *F. s.* **1.** Tok. Doymuş, kanmış. **2.** Sarmısak. • *Dilsîr*, yüreği tok, kanmış.
- sîr**, *A. a.* Narh. [ç. es'ar].
- sîrâb**, *F. s.* [sîr-âb] **1.** Suya kanmış. **2.** Taze. Sulu. • *Gül-i sîrâb*, taze gül; *sünbül-i sîrâb*, taze sümbül.
- sırac**, *A. a.* Işık, kandil.
- sırâce**. *Bkz.* *A. a.* (Hek.) Sıraça.
- sırayet**, *A. a.* **1.** Geçme. Bulaşma. **2.** Geçme, yayılma. Dağılma.
- sırbal**, *A. a.* Gömlek. [ç. serabil].
- sıret**. *Bkz.* sıyret.
- sırışk**, *F. a.* Gözyaşı.
- sırışt**, *F. a.* Yaradılış, huy. Tabiat.
- sırışte**, *F. s.* Yuğurulmuş.
- sırvat**, *A. a.* Hırsızlık. Çalma. Çalınma
- sırke**, *F. a.* Sirke.
- sırkefuruş**, *F. s.* [sırke-furuş] **1.** Sirke satan, sirkeci. **2.** (Mec.) Ekşimiş yüzlü.
- sırkencübin**, *A. a.* *Bkz.* sirkengebin.
- sırkengebîn**, *F. a.* Ekşi bal şerbeti.
- sırad**, **sıted**, *F. a.* Alma, alış. • *Dâd ü sırad*, alım satım.
- sıtâm**, *F. a.* Altın ve gümüşle işlemeli at başlığı.
- sitan**, *F. s.* "Alan, alıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cansitan*, can alan.

-**sitan**, -**istan**, *F. s.* Katıldığı sözcüklere yer anlamı katar. • *Gülistan*, güllük, gül bahçesi; *neyistan*, kamışlık, sazlık.
sitare, *F. a.* Yıldız. • *Sitare-i rahşâh*, parlak yıldız. [ç. sita-regân].
sitâyiş, *F. a.* 1. Övme, övüş. 2. s. Öven.
sitâyişkâr, *F. s.* [sitâyiş-kâr] Metheden, öven.
sitâyişname, *F. a.* [sitâyiş-name] (Ya.) Methiye, övgü.
sitebr, *A. a.* Kalın, kaba.
sited. *Bkz.* sitad.
sitem, *F. a.* 1. Haksızlık, zulüm. 2. Eziyet. 3. Çıkışma.
sitemdide, *F. s.* [sitem-dide] Haksızlık görmüş zulme uğramış. [ç. sitemdidegân].
sitemger, *F. s.* [sitem-ger] Haksızlık eden, zulüm eden.
sitemkâr, *F. s.* [sitem-kâr] Zulüm ve haksızlık eden.
sitemkeş, *F. s.* [sitem-keş] Zulüm ve haksızlık çeken.
sitiz, **sitize**, *F. a.* (*sin*, *te*, *ze* ile) Kavga. Çekişme. • *Pürsitiz*, çok kavgacı.
sitizecu, *F. s.* [sitize-cu] Kavga arayan.
sitizekâr, *F. s.* [sitize-kâr] Kavgacı.
sitr, *A. a.* 1. Perde. 2. Örtü. [ç. *estar*, *sittur*].
sitt, *A. s.* Altı, 6.
sitt, *A. a.* Bayan, kadın.
sitte, *A. s., a.* 1. Altı, 6. 2. Altılık. • *Sitte-i sevr*, güneşin Boğa burcunda bulunduğu (nisan) zaman içindeki altı

günlük fırtına; *rûsum-i sitte*, Osmanlı yönetiminde Düyun-i Umumiye'ye bırakılmış altı vergi.

sitti, *A. a.* Bayan, kadın.

sittîn, *A. s.* Altmış, 60.

sittûn, *A. s.* Altmış, 60.

sittûr, *A. a.* [sitr ç.] Perdeler, örtüler.

siva, *A. a.* Başka, gayr. • *Mâ-siva*, yaratıklar.

sivar, **süvar**, *A. a.* (*sin*, *ve*, *re* ile) Bilezik.

siyab, *A. a.* (*se* ile) [sevb ç.] Giyecek şeyler.

siyadet, **seyadet**, *A. a.* (*sin* ile) 1. Efendilik, sahiplik. 2. Seyyitlik, peygamber soğundan olma.

siyah, **siyeh**, *F. s.* Kara.

siyahat. *Bkz.* seyahat.

siyahî, *A. s.* Zenci, kara (adam).

siyak, *A. a.* [sevk'ten] 1. Sözün gelişi. 2. Tarz, üslup.

siyakat, *A. a.* 1. Bir nesneyi arkasından ileri kakma. 2. Eskiden defterlere yazılan çengel-li, çarpık, noktasız yazı.

siyaset, *A. a.* 1. Ülke yönetimi. 2. Ceza. Ceza olarak öldürme. 3. Politika. 4. Diplomati-klik.

siyaseten, *A. be.* Siyaset bakımından. Diplomati-klikça.

siyasetgâh, *F. s.* [siyaset-gâh] Hükümetçe öldürülecek kim-selerin öldürüldüğü yer.

siyasî, **siyasiyye**, *A. s.* 1. Siyaset gereğinden olan. 2. Dip-lomatça olan.

siyasiyyat, *A. a.* Politika işleri.

siyasiyyun, A. a. Politikacılar, diplomatlar.

siyeh, **siyah**, F. a. Kara.

siyehbaht, F. s. [siyeh-baht] Kara talihli.

siyehdil, F. s. [siyeh-dil] Kötü yürekli.

siyehfam, F. s. [siyeh-fam] Karaya boyanmış, kara renkli. Kapkara.

siyehkâr, F. s. [siyeh-kâr] Kötü işler işlemiş, günaha girmiş.

siyehmest, F. s. [siyeh-mest] Çok sarhoş.

siyehpuş, F. s. [siyeh-puş] Karalar giyinmiş.

siyehruz, F. s. [siyeh-ruz] Talih-siz.

siyemma, A. be. *Lâ siyemma, velâsiyemma*, suretlerinde kullanılır ki, "hele, özellikle, her şeyden önce" anlamlarına gelir.

siyer, A. a. [siyret ç.] 1. Yollar, gidişler. 2. Konusu Muhammed Peygamberin hayatı olan kitap.

siyret, **siret**, A. a. 1. Bir kim-senin içi, tabiatı, ahlakı. 2. Yaşamöyküsü. [ç. siyer].

siyyan, **seyyan**, A. a. Eşit. Birbirine denk.

siyyanen, **seyyanen**, A. be. (Türkçede yapılmıştır) Eşit olarak.

sof, **suf**, A. a. (*sat* ile) 1. Yün. 2. Yün dokuması.

soffa, **suffa**, **soffe**, **suffe**, A. a. 1. Sofa. 2. Kapı yanlarında oturacak peyke. 3. Bahçelerde oturacak set.

sofi. Bkz. *sufî*.

sohbet, A. a. Görüşüp konuşma, söyleşi.

-stan. Bkz. *sitan*.

su, A. a. Kötülük. • *Su'î ahlâk*, ahlak kötülüğü, kötü ahlak; -*hal*, hal, durum kötülüğü; -*hareket*, davranış kötülüğü; -*hazm*, sindirim kötüye kullanış; -*kast*, cana kıymaya hazırlanma; -*muamele*, kötü muamele; -*niyet*, bozuk niyet; -*telâkki*, kötüye çekme; -*teşekkül*, vücut yapısındaki kötü kuruluş; -*zan*, kötü sanma; -*su'il-kinye*, genel halsizliğe yol açan, sürgün ve benzerleri durumlarla olan hastalık.

sû, **sûy**, F. a. Yan, taraf.

suada, A. ç., a. [said ç.] Kutlu kimseler.

sual, A. a. (*sin*, *hemze* ile) 1. Sorma. Soru. Soruşturma. 2. Sorulan nesne. 3. Dilenme. Dilencilik. [ç. es'ile].

sual, **sûal**, A. a. (*sin*, *ayın* ile) Öksürük. • *Sual-i dikî*, boğmaca öksürüğü.

su'ban, A. a. (*se*, *ayın* ile) [sa'b ç.] Su yolları.

su'ban, A. a. (*se*, *ayın* ile) Pek büyük yılan. Ejderha.

sûbesû, F. be. [sû-be-sû] Taraf taraf. Her yana, her yanda.

subh, A. a. 1. Sabah. Sabah vakti. 2. Tan zamanı. • *Subh-i kâzib*, tan olmadan önceki geçici aydınlık; -*sadık*, gerçek tan zamanı.

subh-dem, F. be. [subh-dem] Sabah zamanı, sabahleyin erken.

subhgâh, *F. a.* [subh-gâh] Tan yeri.
sud, *F. a.* (*sin* ile) Kazanç, gelir, kâr. • *Bisud*, yararsız, yaramaz; *çisud* neye yarar.
suda, *A. a.* (*sat*, *ayın* ile) 1. Baş ağrısı. 2. Rahatsız etme, sıkıntı verme, sıkma.
sude, *F. s.* 1. Sürmüş, sürülmüş. 2. Ezilmiş, dövülmüş.
sudg, *A. a.* (*sat*, *dal*, *gayin* ile) Şakak.
sudgî, *A. s.* Şakakla ilgili, şakağa ait.
sudmend, *F. s.* [sud-mend] Kazançlı, kârlı.
sudur, *A. a.* [sadr ç.] 1. Göğüsler. 2. Sadrazamlar. 3. Kazaskerler.
sudur, *A. a.* Meydana çıkma. olma.
suf, **sof**, *A. a.* 1. Yün, yapağı, ibrişim. 2. Yünden yapılm dokuma.
sufar, *F. a.* 1. İğne deliği. 2. Ok gezi.
suffa, **soffe**, **soffa**, **suffe**, *A. a.* (*sat* ile) Sofa.
sufî, **sofî**, *A. a.*, *s.* 1. Sofu. 2. Tasavvufa düşkün, tasavvulla uğraşan.
sufiyye, *A. a.* Tasavvufçuluk. Tasavvuf taifesi.
sufiyyane, *F. s.* 1. Sofice. 2. Sofilere yakışır yolda.
sufiyyun, *A. a.* [sufi ç.] Tasavvulla uğraşanlar.
sufra, *A. a.* Sofra, üzerinde yemek yenen yaygı ve benzerleri.
sufret, *A. a.* Sarılık, sarı beniz-

lilik, solgunluk.
sufuf, *A. a.* [saf ç.] Saflar, sıralar.
sugra, *A. a.* (Man.) Küçük önerme.
sugra, *A. s.* Daha ya da pek küçük.
suhan. *Bkz.* sühan.
sûhan, *F. a.* (*sin*, *he* ile) Törpü. • *Sûhan-i ruh*, ruh törpüsü.
suhte, *F. s.* 1. Yanmış, tutuşmuş. Yanık. 2. *a.* Softa. [ç. suhtekân, suhtevat].
suhuf, *A. a.* [sahife ç.] 1. Sayfalar. 2. Bazı peygamberlere gelen Tanrı buyrukları.
suhur, *A. a.* [sahr ç.] Kayalar, külteler.
suk, *A. a.* Çarşı. Pazar. • *Suk-i sultanî*, mezar yeri; -*Ukâz*, Arap yarımadasında İslamdan önce çok ünlü bir panayırı, Arap ozanları da toplanır şiir yarısı yaparlardı. [ç. esvak].
suka, *A. a.* Çarşılı, çarşı adamı, esnaf.
sukata, *A. s.* Kırıntı, döküntü, artık. • *Sukataçin*, artık toplayan.
sukbe, **sakbe**, *A. a.* (*se* ile) Delik.
sukî, *A. a.* 1. Çarşı, pazarla ilgili. 2. Çarşılı, pazarlı. [ç. sukıyan].
sukubat, *A. a.* [sukbe ç.] Delikler.
sukuf, *A. a.* [sakf ç.] Çatılar, damlar.
sukûk, *A. a.* (*saf*, *kef* ile) [sakk ç.] Sakklar. Şeriat mahkemesi

hüccetleri.
sukut, *A. a.* (*sin, kaf, tı* ile) **1.** Aşağı inme, düşme. **2.** Sarkma. **3.** Büyük bir mevkiden ayrılmış olma. **4.** Çocuğun vaktisiz ya da eksik dünyaya gelmesi. **5.** Yaprak dökümü.
su'la, *A. a.* (*sat, ayın* ile) **1.** Başın kılsız yeri. **2.** Kilları dökülmüş baş tepesi.
sulb, *A. a.* **1.** Omurga kemiği. **2.** Döl. [ç. aslâb].
sulb, sulbe, *A. s.* [şalabet'ten] **1.** Katı, sert. **2.** (Fiz.) **3.** Taş gibi.
sulbî, sulbiyye, *A. s.* Birinin sulbünden gelme, onun çocuğu olma.
sulbiyyet, *A. a.* **1.** Katılık, sertlik. **2.** Cisimlerin katı halî. **3.** Duygusuzluk, taş gibi olma.
suleha, *A. a.* [salih ç.] Salih insanlar.
sulh, *A. a.* **1.** Barış. **2.** Rahatlık. **3.** Uyuşma, uzlaşma.
sulhainiz, *F. s.* [sulh-amiz] Barıştırmacı, ara bulucu.
sulhan, *A. be.* Barış yoluyla.
sulhî, sulhiyye, *A. a.* Barışa ait, barışla ilgili.
sulhname, *F. a.* [sulh-name] Barış kâğıdı.
sulta, *A. a.* Fransızca *autorite* (yetke, yetki) sözüne karşılık olarak (XX. yüzyıl).
sultan, *A. a.* **1.** Hükümdar. **2.** Hükümdar ailesinden (anne, kız kardeş, kız çocuk gibi) kadınlardan her biri. [ç. selâtin].
sultani, sultaniyye, *A. s.* Hükümdara ait, hükümdarla ilgi-

li. • *Mekâtib-i sultaniyye*, lise-ler; *Mekteb-i Sultani*, Galatasaray Lisesi.

Sumenat, *A. a.* Hindistan'ın Gücerat bölgesinde ünlü bir puthane, tapınak (Gazneli Mahmut tarafından yıkıldığı söylenir).

sumak, summak, *A. a.* Sumak.

summ, *A. s.* (*sat, mim* ile) [asamm ç.] Sağırklar, işitmezler.

sumul, samul, *A. a.* **1.** Sertlik, katılık. **2.** Diklik.

sun', *A. a.* (*sat, nun, ayın* ile) İş yapış.

sunî, *A. s.* **1.** Yaradılıştan olmayan, yapma. **2.** Uydurma, yapma.

sunuf, *A. a.* [sınıf ç.] Sınıflar.

sûr, *A. a.* (*sat* ile) **1.** Büyük boy-nuzdan boru. **2.** Kıyamet günü İsrail'in üfleyeceği boru.

sur, *A. a.* (*sin* ile) Kent ve kasabalar etrafını çeviren yüksek duvar, kale. [ç. esvar].

sûr, *A. a.* (*sin* ile) Düğün.

surah, *F. a.* (*sin, hı* ile) Delik.

surahl, *A. a.* (*sat, ha, ye* ile) Uzun boyunlu su ve şarap şişesi.

sure, *A. a.* (*sin* ile) Kur'an'ın 114 bölümünden her biri.

suret, *A. a.* (*sat, te* ile) **1.** Dıştan görünen biçim. Kılık. **2.** Dış gösteriş. **3.** Surat, yüz. **4.** Gidiş, yol. **5.** Resim. **6.** Nüsha, kopya. **7.** Aksilik, yüz ekşiliği. [ç. suver].

suretâ, *A. be.* Görünüşte.

suretnüma, *F. s.* [suret nüma]

Meydana gelen, yüz gösteren.

suretpezir, *F. s.* [suret-pezir]

Meydana çıkan. Biçimlenen.

suretyab, *F. s.* [suret-yab] Biçimlenen. Meydana çıkan.

sûrgâh, *F. a.* [sûr-gâh] 1. Düğün evi. 2. Eğlence, cümbüş yeri.

suri, *suriyye*, *A. s.* Görünürde olan. İçten olmayan.

surre, *A. a.* 1. Para kesesi. 2. Hükümdar tarafından Mekke ve Medine'ye her yıl gönderilen para ve eşya.

sus, *A. a.* Miyan kökü.

sus, **süs**, *F. a.* 1. Güve. 2. Kurtçuk.

susam, *A. a.* Susam.

susen, *A. a.* Susam çiçeği.

suseniyye, *A. a.* (Bitb.) Süsen-giller (XIX. yy.).

susmar, *F. a.* Kertenkele.

sutu', *A. a.* 1. Yükselme, yukarı çıkma. 2. Belli olma, görünme.

sutuh, *A. a.* [sath ç.] Yüzeyler.

sutur, **sütur**, *A. a.* [satr ç.] Satırlar.

suubet, *A. a.* Güçlük, zorluk.

sûud, *A. a.* Yukarı çıkma.

suver, *A. a.* [suret c.] Suretler.

suz, *F. a.* Yanma, tutuşma.

-suz, *F. s.* "Yakan, yakıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cansuz; çiğersuz; dilsuz; hanmansuz; takatsuz; vicdansuz.*

suzan, *F. s.* 1. Yakan. 2. Yanan.

suzen, *F. a.* İğne.

suzende, *F. s.* Yakan. Yakıcı.

suzenî, *F. a.* İnce bir nakış çe-

şidi.

suzış, *F. a.* 1. Yanma. Yakma.

2. Dokunma, etki yapma. 3. Yürek yanması, büyük acı.

suznâk, *F. a.* 1. Bir musiki makamı. 2. *a.* Yakan. 3. Dokunaklı.

süb'. *Bkz.* Sübu'.

sübaî, **sübaliyye**, *A. s.* [seb'den] 1. Yedili. 2. Yedilik.

sübat, *A. a.* (Hek.) 1. Soğuk sıtma denen uzun uyku. Uzun, uyku biçiminde baygınlık. 2. *Litagors*, *lisagors* denilen ve (XIX. yüzyıl) "nevm-i müstagrak"la karşılanan *lethargus* karşılığı (XX. yüzyıl).

Sübbuh, *A. a.* Tanrı.

sübha, *A. a.* 1. Doksan dokuzlu tespih. 2. Tespih tanesi. • *Sübha-i zâkir*, zikir eden kimseğin tespihi. *Sübha-i tespih*, tespih tanesi.

sübhakeş, *F. s.* [sübha-keş] Tespih çeken.

Sübhan, *A. a.* Tanrı. • *Sübhanallah*, Tanrı'yı takdis ve tenzih ederim.

sübhanî, **sübhaniyye**, *A. s.* Tanrı'yla ilgili.

sübhaşümar, *F. s.* [sübha-şümar] Tespih çeken.

sübu', **süb'**, *A. s.* Yedide bir.

sübut, *A. a.* Meydana çıkma. Kesin ve aydın olarak belirme.

sübül, *A. a.* [sebil ç.] Yollar.

sübyan. *Bkz.* sıbyan.

sücut, *A. a.* Namazda ya da kulluk göstermek için yüzü yere sürme, yere kapanma.

sücutun, *A. a.* [sücut ç.] Zindanlar.

südasî, südasiyye, A. s. 1. Altılı. 2. Altılık

südde, A. a. 1. Kapı, eşik. 2. (Dirb.) Tutkunluk.

südüs, A. a. Altıda bir.

süfeha, A. a. [sefiş ç.] Sefihler.

süfelâ, A. a. [sefil ç.] Sefiller.

süfera, A. a. [sefir ç.] Elçiler.

süfl, A. a. 1. Çöküntü, tortu. 2. Çıkartı.

süflâ, A. s. [safil'den] Daha ya da pek aşağı.

süflî, süfliyye, A. s. 1. Aşağıda bulunan. 2. Alçak, bayağı, değersiz. 3. Kılıksız. 4. (Gökb.) Yeryüzüyle güneş arasında bulunan Utarit'le Venüs (Zühre) gezegenleri.

süflî, süfliyye, A. s. Tortu ve çıkartıya ait.

süfliyyat, A. a. (Tas.) Dünyayla ilgili bayağı işler, şeyler.

süfliyyeyn, A. a. İki süfli: Utarit (Merkür) ile Venüs (Zühre) gezegenleri.

süfliyyet, A. a. Süflilik. Bayağılık.

süfte, F. s. Delinmiş.

süfuf, sefuf, A. a. Toz halinde ilaç:

süfün, A. a. [sefine ç.] Gemiler.

sügur, A. a. [şagr ç.] Sınırlar.

Süha, A. a. Büyükhayı yıldızı takımından parlak bir yıldız.

sühan, suhan, F. a. Söz. Lakırdı.

sühanârâ, F. s. [sühan-ârâ] Düzgün söyleyen.

sühançin, F. s. [sühan-çin] Bir yerden söz toplayıp başka ye-

re götüreren. Dedikoducu.

sühandân, F. s. [sühan-dân] Güzel söz söyler, söz bilir.

sühangû, F. s. [sühan-gû] Söz söyleyici, söz söyleyen.

sühanperdaz, F. s. [sühanperdaz] Güzel, düzgün söz söyleyen.

sühanperver, F. s. [sühanperver] Söz söylemesini iyi bilen.

sühanrân, F. s. [sühan-rân] Güzel söyleyen

sühansenc, F. s. [sühan-senc] Söylediğini iyice tartıp düşünen. Gereksiz söylemeyen.

sühanserâ, F. s. [sühan-serâ] Ahenkli söz söyleyen. [ç. sühanserâyan].

sühanşinas, F. s. [sühan-şinas] Söz bilir, söz değerini ayırt edebilir.

sühanver, F. s. [sühan-ver] Güzel, düzgün söyleyen. [ç. sühanveran].

Süheyl, A. a. Parlak yıldızlardan biri olup güney taraflarında görünür. Yemen'de en iyi görüldüğü için *Süheyl-i Yemânî* de denir.

Sührab, F. ö. a. Zaloğlu Rüstem'in oğlu.

sühulet, A. a. 1. Kolaylık. 2. Kolaylık aracı. 3. Yavaşlık. 4. Elverişli. Kullanışlı. 5. Parakımından kolaylık.

sühuletbahş, F. s. [sühuletbahş] Kolaylık veren, kolay kullanılır.

sühunet, A. a. Sıcaklık. Kızgınlık.

sükalâ', A. a. [sakıl ç.] Ağırlar. Çirkinler. Kabalar. Sözü sohbeti çekilmeyen kimseler.

sükâra, A. a. [sekran ç.] Sarhoşlar.

sükkân, A. a. [sakin ç.] Oturanlar. • *Sükkân-ı belde*, kent sakinleri; *-hane*, hane sakinleri.

sükker, A. a. Şeker.

sükkerî, **sükkeriyye**, A. a., s. 1. Şekerden yapılmış tatlı. 2. Şekerle ilgili.

sükna, A. a. Oturulan yer.

sükub, A. a. [sakk ç.] Delikler.

sükûn, A. a. 1. Durma. 2. Rahat. 3. Durgunluk. 4. Dinme, kesilme. 5. (A. Dilb.) Bir harfin a, e, i, o okunmayıp yalnız ses vermesi, cezm sözündeki z harfinin durumu.

sükûnet, A. a. 1. Durgunluk. 2. Rahat. 3. Durma, dinme, azalma.

sükûnetyâb, F. s. [sükûnet-yâb] Durgunlaşan, duran, durulan.

sükût, A. a. Susma. Lakırdı söylememe.

sükûtî, A. s. Çok söylemez. Susmayı seven. Suskun.

süla', A. a. Diken.

sülâf, **sülâfe**, A. a. (*sin*, *lâmelif*, *fe* ile) Şarap.

sülâle, A. a. Soy. Oğullar, torunlar.

sülâmî, A. a. Parmak kemiği.

sülâsi, A. a. [selâse'den] 1. Üçlü. 2. (A. Dilb.) Kökü üç harf olan sözcük.

sülhafa, A. a. Kaplumbağa. İstiridyeler.

sülhafiyye, A. a. (Hayb.) Fransızca *chelonies* (kaplumbağalar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

süllâf, A. a. [selef ç.] Selefler. Önce gelip geçmişler. Önceller.

sülle, A. a. 1. İnsan topluluğu, kalabalık. 2. Çok para.

süllem, A. a. 1. Merdiven. 2. Kulak içindeki boşluk.

sülme, A. a. Gedik. Çatlak.

sülûc, A. a. (*se* ile) [selc c.] Karolar.

sülûk, A. a. [silk'ten] 1. Bir yola girme. 2. Özel bir gruba katılma. 3. (Tas.) Dervişlik yolu, bir tarikata girme.

sülüs, A. s., a. 1. Üçte bir. 2. Bir tür yazı.

sülüsan, **sülsan**, A. s. Üçte iki.

süm, A. a. (*se* ile) Sarmısak.

süm, A. a. (At, öküz... gibi) Hayvanların ayak tırnakları. Toynak.

süm'a, A. a. Başkalarına göstermiş olmak için yapılmış iş, davranış.

sümmak, A. a. Sumak.

sümmettedarik, A. se., be. İşin olup bitmesinden sonra düşünülmüş. Sonradan uydurma.

sümpare, F. a. Zımpara.

sümre, **sümret**, A. a. Esmerlik. Karayağzlık.

sümühat, A. a. Eli açıklık, cömertlik.

sümum, A. a. [semm ç.] Zehirler, ağılar.

sümün, A. s. Sekizde bir.

sümüvv, A. a. Yükseklik. s. Yücelik.

sünâî, sünâiyye, A. s. (se ile)
1. İkili. **2.** İkilik.
sünbük, senbek, A. a. At tırnağı. Toynak.
sünbül, F. a. **1.** Sümbül. **2.** (Mec.) Güzellerin saçı.
sünbüle, A. a. **1.** Başak. **2.** (Gökb.) Güneşin ağustosta girdiği Başak burcu. [ç. senabil, sünbülât].
sündüs, A. a. Eski, değerli bir kumaş türü.
sünen, A. a. [sünnet c.] Sünnetler.
sünnet, A. a. **1.** Muhammed Peygamberin, yaptıklarıyla söylediklerinden her biri. **2.** Erkek çocukların sünneti.
Sünnî, A. a., s. [sünnet'ten] Ehl-i sünnetten olan.
sünüh, A. a. Akla, hatıra gelme. [ç. sünühat].
sünüh, A. a. Sağlam ve güvenli olma. Adamakıllı bilme. [ç. sanihat].
-süpar. Bkz. -sipar.
süpare, F. a. Kur'an cüzlerinden her biri.
süpürde, F. s. **1.** İsmarlanmış. **2.** Bırakılmış, verilmiş.
süradik, seradik, A. a. (sin ile)
1. Saray perdesi. **2.** Padişahın büyük çadırı. [ç. süradikat].
sürag, F. a. İz, işaret.
-sür'at, A. a. Çabukluk. Az zamanda çok hareket etme. • *Sür'at-i intikal*, kavrama çabukluğu; *-seyr*, gidiş hızı.
Süreyya, A. a. Ülker yıldızı.
sürfe, A. a. (Bitb.) Kurtçuk. Tırtıl. Böcek.

sürh, F. s., a. **1.** Kırmızı. **2.** Kırmızı mürekkep.
sürhâb, F. a. [sürh-âb] **1.** Kırmızı su (kan ya da şarap). **2.** Bir tür ördek.
sürhî, F. a. Kırmızılık.
sürhser, F. a. [sürh-ser] Kızılbaş.
sürm, A. a. Kalınbağırsağın alt kısmı. Göden.
sürme, F. a. Sürme.
sürna, F. a. Zurna.
sürri, A. a. Yeni doğmuş çocuğun kesilen göbeği.
sürrak, A. a. Hırsızlar.
sürre, A. a. Göbek.
sürri, A. s. Göbeğe ait, göbekte ilgili.
sürub, A. a. [serb ç.] İçyağları.
süruc, A. a. [serc ç.] Eyerler.
sürud, F. a. Şarkı, türkü.
sürur, A. a. Sevinç.
süruş, F. a. **1.** Melek. **2.** (Tanrı haberi ulaştırın) Cebail. [ç. süruşan].
Süryanî, A. s., a. Eski Suriye (Şam) halkından, onların eski dinlerinden olanlar.
süs. Bkz. sus.
süst, F. s. Gevşek. Sölpük.
süstî, F. a. Gevşeklik.
sütre, A. a. Perde, örtü.
sütude, F. s. **1.** Övülmüş. **2.** Övülmeye değer.
sütuh, F. s. Yorgun, bezgin.
sütun, F. a. **1.** Dırek. **2.** Gazete sayfasının yukardan aşağı olan bölümlerinden her biri, kolon.
sütur, F. a. Binek ve yük hayvanı.

sütur, *A. a.* [sitr ç.] Örtüler, perdeler.

sütur, sutur, *A. a.* [sitr ç.] Satırlar.

sütüre, *F. a.* Ustura.

sütürg, *F. a.* 1. Büyük, iri. 2. Kuvvetli. 3. Kızgın.

süul, *A. a.* Et beni.

-süvar, *F. s., a.* 1. Ata binmiş, binici. 2. "Binen, binici" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Esbsüvar*, atanan binen; *ester-süvar*, katıra binen; *hecinsüvar*, hecin devesine binen. [ç. süvaran].

süvar, sıvar, *A. a.* Bilezik. [ç. esavir, esvire].

süvari, *F. a.* 1. Atlı. 2. Atlı as-

ker. 3. Gemi kaptanı.

süver, *A. a.* [sure ç.] Sureler.

süveyda', *A. a.* 1. Yüreğin ortasındaki kara benek. 2. Yürekteki gizli günah. 3. (Bitb.) 1. Besidoku. 2. Besiörü.

süveyk, *A. a.* (Bitb.) Sapçık.

süvüm, *F. s.* Üçüncü.

süyuf, *A. a.* [seyf ç.] Kılıçlar. • *Süyuf-i meslûle*, kınından çekilmiş kılıçlar; *bakıyyet-üs-süyuf*, kılıçtan artakalanlar, kılıç artıkları, savaştan kurtulabilenler; *ehl-i süyuf*, kılıç ehli, askerler.

süyûh, *A. a.* 1. Akarsular. 2. Çizgili giyecekler.

süyul, *A. a.* [seyl ç.] Seller.

Ş

ş, 1. Arap abecesinin on üçüncü, Osmanlı ve Fars abecesinin on altıncı harfidir. 2. Ebced hesabında 300 sayısının karşılığıdır. Ay hesabında da şaban ayını gösterir.

şâb. Bkz. şabb.

şa'b, A. a. (ayın ile) Kabile, taife, cemaat. [ç. şuub].

şab, F. a. Şap.

şa'ban, A. a. Arabi ayların sekizincisi.

şabaş, F. a. Beğenme. "Aferin!" deme.

şabb, **şâb**, A. s., a. Genç. Delikanlı. • *Şabb-i emred*, sakalı bıyığı gelmemiş genç.

şad, F. s. Sevinçli.

şadâb, F. s. [şad-âb] Suya kanmış. Sulu. Taze.

şadâbter, F. s. Aşırı sulanmış.

şadan, F. s. Sevinçli.

şadırvan, F. a. Şadırvan.

şadî, F. a. Sevinç. Gönül ferahlığı.

şadkâm, F. s. [şad-kâm] Talihi düzgün olmakla halinden memnun bulunan.

şadman, F. s. Sevinçli.

şadmanî, F. a. Sevinç. • *Izhar-i şadmanî*, sevindiğini gösterme.

şadmerg, F. a. [şad-merg] Se-

vinç ölümü. Sevinme aşırılığından ölme.

şafak, A. a. 1. Güneş batmasından sonra olan alacakaranlık. 2. Tan zamanı. Güneş doğmadan önceki alacaklık.

şafak, A. a. Acıma, sevme, esirgeme. [ç. eşfak].

şafakalûd, F. s. [şafak-âlûd] Şafak renginde, şafak gibi.

şafakgûn, F. s. [şafak-gûn] Şafak renkli.

şafi, **şafiye**, A. s. [şifa'dan] 1. Şifa veren, sağaltan, iyi eden.

2. Kandıran. İnanıran, yeter görülen. • *Cevab-i şafi*, yeter görülen karşılık; *deva-i şafi*, iyi eden ilaç.

şafi', A. s. [şefa'at'ten] Şefa'at eden. Birinin bağışlanması için araya giren. • *Şafi'-i ruz-i ceza*, (ceza gününün şefa'atçisi) Muhammed Peygamber.

Şafii, A. s. İmam Şafii mezhebinde olan.

Şafii, A. a. İslamın dört mezhebinden birinin imamı olan kişi (767-819).

Şafiiyye, A. a. 1. İmam Şafii mezhebi. 2. Bu mezhepte olanlar.

şagab, A. a. Fitne uyandıran.

şagal, şegaf, A. a. Çıldırasıya sevmek.

şagalâlûd, F. s. [şagal-âlûd] Delirtici, deli edecek halde.

şagalıdar, F. s. [şagal-dar] Delirtici.

şagal, şakâl, F. a. (Hayb.) Çakal.

şagıl, A. s. [şugl'dan] 1. İşgal eden. 2. Tutan.

şagird. Bkz. şakird.

şah, F. a. (hı ile) 1. Dal, budak.

2. Geyik ve benzerleri hayvanların dallı boynuzları. • *Şah-i ahû*, ceylan boynuzu; -*gül*, gül dalı.

şah, şeh, F. a. (he ile) 1. Padişah. 2. İran hükümdarı unvanı. • *Şah-i merdan*, -*velayet*, halife Ali. [ç. sahan].

şaha, F. a. Boyunduruk.

şahab, şihab, A. a. Alev. Ateş parçası.

şahadet, şehadet, A. a. 1. Şahitlik, tanıklık. 2. Bir şeyin gerçekliğine inanma. 3. İşaret, iz.

4. "Eşhedü..." tümcesini söyleme. 5. Din uğrunda ölme, şehit olma. 6. Gözle görülen şeyler, dünya, tüm varlık. • *Alem-i şahadet*, tüm maddi, gözle görülen şeyler; *âlim-ül-gayb veş-şahade*, (görülen ve görülmemeyen şeyleri bilen) Tanrı.

şahadetname, F. a. [şahadet-name] 1. Diploma. 2. Bir işi yapabilme için resmi izin kâğıdı. 3. İyilik kâğıdı.

şahan, F. a. [şah ç.] Padişahlar, şahlar.

şahane, F. s. [şah-ane] 1. Hükümdara uyarçasına. Hükümdara layık. 2. Bir hükümdara layık, yakışır tamlıkta.

şahbal, şehbal, F. a. [şah-bal] Kuş kanadının en uzun tüyleri.

şahbaz, şehbaz, F. a. [şah-baz] 1. Beyaz, iri doğan kuşu. 2. (Mec.) Gösterişli, yiğit kimse.

şahbender. Bkz. Şehbender.

şahbeyt, F. a. [şah-beyt] Bir kuşğun en güzel beyti.

şahdane, şehdane, F. a. [şah-dane] 1. İri inci tanesi. 2. Kendir tohumu.

şahdar, F. s. [şah-dar] 1. Dallı (ağaç). 2. Dallı boynuzlu (hayvan).

şahdarû, F. a. [şah-darû] Şarap.

şâhıs, A. a. [şahs'tan] Ölçme için dikilen ve işaret tutulan nişan.

şahî, F. a., s. 1. Padişahlık. 2. Nişasta ve yumurtalı bir çeşit helva. 3. İnce bir çeşit patiska. 4. Küçük bir İran parası. 5. Eski bir çeşit top. 6. Hükümdara layık. 7. İran Şahıyla ilgili.

şahid, A. a. [şehadet'ten] 1. Tanık. 2. (Ya.) Büyük bir yazar ya da yapıttan alınan örnek. • *Şahid i âdil*, tanıklığı kuşku götürmeyen tanık; -*zor*, yalan yere tanıklık eden, yalan tanık.

şahid, F. a. Güzel. Sevgili. • *Şahid-i bazar*, orospu; -*devran*, ünlü güzel.

şahik, A. s. Yüce, yüksek (dağ, yapı....).

şâhika, A. a. (he ile) Dağ tepesi. [ç. şevahik].

şahin, F. a. 1. Doğan. 2. Terazi dili.

şahinşah şehinşah, şehinşeh, şehenşah, F. a. Şahlar şahı, ulu hükümdar.

şahinşahî, F. a. Padişahlık.

şahka, A. s. Keskin çığlık, ses.

şahm, A. a. 1. İcyağı. Etlar arasında bulunan yağ. 2. (Kim.) Katıyağ, donyağı. • *Şahm-i madenî*, mineral yağ.

şahme, A. a. (ha ile) İcyağı parçası.

şahname, F. a. [şah-name] 1. Hükümdarların biyografisini manzum olarak anlatan kitap. 2. ö. a. Tus'lu Firdevsi'nin ünlü manzum destanı.

şahne, A. a. 1. İnzibat, emniyet memuru. 2. Harman bekçisi.

şahnişin, şehnişin, F. a. [şahnişin] Odanın sokak tarafına olan çıkıntısı. Balkon.

şahper, şehper, F. a. [şeh-per] Kuş kanadının en uzun tüyleri.

şahrah, şehrah, F. a. 1. Büyük yol. 2. (Mec.) Şaşırılması mümkün olmayan doğru ve açık yol.

şahs, A. a. 1. Şahıs. 2. İnsanın görünen kalıbı. 3. Kişi, kimse. • *Şahs-i manevi*, (ortaklıklar ve bankalar gibi) kişi muamelesi yapılan, tüzel kişi; -*salis*, (üçüncü şahıs) davada iki taraftan da olmayan. [ç. eşhas].

şahsar, F. a. [şah-sar] Dallı budaklı ağaçlar. Ağaçlık yer.

şahsen, A. be. 1. Cisimce, gövdece, biçim itibarıyla. 2. Kendisi.

şahsî, şahsiyye, A. s. Kişinin kendi özüne ait, kendisiyle ilgili, kişisel.

şahsiyyat, A. a. 1. Kişinin kendine ait işler. Özel işler. 2. Birinin şahsıyla ilgili uygunsuz sözler.

şahsiyyet, A. a. Kişilik. Özlük.

şahsüvar, şehsüvar, F. s. [şahsüvar] Ata iyi binen.

şahtere, şehtere, F. a. (Hek.) Şahtere otu (Dövülerek yapılır, hapı uyuz hastalığında kullanılır).

şahterecciyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *fumariacees* (şahtereğiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şahvar, şehvar, F. s. [şah-var] 1. Hükümdara uygun biçimde. 2. a. İri taneli inci.

şahzade, şehzade, F. a. [şahzade] Şahın oğlu, prens.

şaik, şaika, A. s. [şevk'ten] İstekli. Şevkli.

şalbe, A. a. 1. Leke. Eksiklik. 2. Kötü eser, iz. [ç. şevaib].

şaik, şaika, A. s. Dikenli.

şaikane, F. be. [şaik-ane] İsteklilik, şevkli olarak.

şair, A. a., s. Şair, ozan. [ç. şairan, şuara].

şair, A. a. Arpa.

şairan, F. a. [şair ç.] Şairler, ozanlar.

şairane, F. s., be. [şair-ane] Ozanca. Ozana yakışırmasına.

şaire, A. a. Kadın ozan. [ç. şevair].

şaire, *A. a.* Arpa tanesi.

şakâl. *Bkz.* sagal.

şakî, *A. s.* (*kaf* ile) [şekavet'ten]

1. Her türlü günahı işleyecek bahtsız. 2. Haylaz, habis. 3. Haydut, yol kesen. [ç. eşkiya].

şâki, **şâkiyye**, *A. s.* (*kef* ile) [şikâyet'ten] Şikâyetçi.

şakik, *A. a.* 1. İkiye bölünmüş bir şeyin yarısı. 2. Ana-baba bir erkek kardeş.

şakika, *A. a.* 1. Ana-baba bir kız kardeş. 2. Yarım başağrısı.

şakikiyye, *A. a.* (Bitb.) Dügün-çiçeğigiller.

şakir, **şakire**, *A. s.* [şükr'den] Şükreden. Gördüğü iyiliğe karşı dua eden.

şakird, **şagird**, *F. a.* 1. Öğrenci. 2. Çırak. 3. Stajyer. [ç. şakirdan].

şakk, *A. a.* (*kaf* ile) 1. Yarma, çatlama. 2. Yırtma, paralama. 3. Kıрма. 4. Yarıık, yarma. Çatlak. • *Şakk-i şefe*, ağız açma, söz söylenen.

şâkk, **şâkka**, *A. s.* [meşakkat'ten] Eziyetli, zahmetli. • *Hidemat-i şâkka*, ağır ve kaba işler.

şakul, *A. a.* Çekül.

şakulî, **şakuliyye**, *A. s.* (Geo.) Düşey.

şal, *F. a.* Şal.

şalgam, *F. a.* Şalgam.

şam, *F. a.* Akşam. • *Şam ü seher*, akşam sabah.

şâme, *A. a.* Ben. Bedendeki kara nokta. [ç. şâmat].

şame, *F. a.* Başörtüsü.

şamgâh, *F. a.* [şam-gâh] Akşam vakti.

Şamî, **Şamiyye**, *A. s.* Şam kentinden olan. Şam kentiyle ilgili.

şamih, **şamiha**, *A. s.* Yüksek, yüce. [ç. şamihat].

şamil, **şamile**, *A. s.* [şümülden] 1. Kaplayan, çevreleyen.

2. Genel. Herkese ait. • *Şamil-ül-afak*, dünyayı kaplamış olan.

şamm, *A. s.* [şemm'den] Koklayan. Koku alan.

şamme, *A. a.* Koku alma yetisi. Koklam.

şan, *A. a.* Şan. Un. Gösteriş, çalım.

şane, *F. a.* Tarak.

şanesaz, *F. a.* [şane-saz] Tarak yapan.

şanezen, *F. s.* [şane-zen] Baş tarayan.

Şapur, *F. ö. a.* 1. Birkaç Fars kralının adı. 2. Husrev'le Şirin'e aracılık yapan ressam. • *Şapur Zu'l-Ektaf*, (Kürek kemikli Şapur) tutsaklarının kürek kemiklerini çıkardığı için bu adla anılan Fars hükümdarı.

şâr, *A. a.* (*ayın* ile). Kıl.

şarab, *A. a.* Şarap. • *Şarab-i nab*, katıksız şarap.

şarabhane, *F. a.* [şarab-hane]

1. Meyhane. 2. Şarap yapılan yer.

şarabî, *F. s.* Kırmızı şarap rengine olan, şarap rengi.

şârik, **şârîka**, *A. s.* [şark'tan] Doğup parlayan.

şâri', **şârî'a**, *A. a., s.* (*re*, *ayn* ile)

1. Yasa koyan. 2. Şeriat koyan.

şarî, **şarîyye**, A. s. (Fiz.) Kılcal.

şarib, A. s. [şürb'den] İçen. • *Şarib-ül-leben*, süt içen; *şarib-ül-leyl ven-nehâr*, gece gündüz içen, alkol düşkünü.

şarib, A. a. Bıyık. [ç. şevarib].

şarih, A. a. [şerh'ten] Bir kitaba açıklama yazan kimse. [ç. şurrah].

şarîyye, A. a. Şehriye.

şarîyyet, **şârîyyet**, A. a. (Fizyo.) Fransızca *capilarite* (kılcallık) karşılığı (XX. yüzyıl).

şark, A. a. 1. Şark, doğu. 2. Doğu yönleri.

şarkan, A. be. Gün doğusu yönünden.

Şarkî, **Şarkîyye**, A. s. 1. Doğuyla ilgili. 2. Doğu ülkeleriyle ilgili.

şarkîyyat, A. a. [şark'tan] Fransızca *orientalisme* (doğubilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şarkîyyun, A. a. Doğulular.

şart, A. a. (tı ile) Şart, koşul.

şartî, **şartîyye**, A. s. Şartla ilgili, şart gibi olan. Şartlı, koşullu.

şartname, F. a. [şart-name] Bir sözleşmede olan koşulların yazıldığı resmi kâğıt.

şast, F. s. Altmış (60).

şast, F. a. 1. Okçuların baş parmaklarına taktıkları yüksük. 2. Balık oltası.

şa'saa, A. a. 1. Parlaklık, parlama. 2. Gösteriş, dış süs, yaldız.

şa'saadar, F. s. [şa'saa-dar] Gösterişli, parlak.

şa'saapaş, F. s. [şa'saa-puş] Parıltılı, ışık saçan.

şat, A. a. (te ile) Koyun.

şathiyyat, A. a. Eğlenceli fıkralar.

şathiyye, A. a. Şeriata aykırı düşen ve vahdet-i vücud'ta aşırılığını görüşü bildiren sözler.

şatiyye, A. a. (Hayb.) Fransızca *echassiers* (uzunbacaklılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şâtır, **şâtıra**, A. s. [şetaret'ten] 1. Neşeli, istekli. 2. Bir büyük kimsenin atı yanında giden hizmet adamı.

şâtım, **şâtıme**, A. s. [şetm'den] Sövüp sayan.

şatranç, A. a. Satranç.

şatt, A. a. Büyük ırmak. • *Şatt-ül-Arab*, Dicle ve Fırat ırmaklarının birleşmesinden oluşan büyük ırmak.

şayan, F. s. Yakışır, yaraşır; uygun; layık, değer.

şayed, F. il. Şart ilgecidir. Belki, ola ki, olabilir ki.

şayeste, F. s. Yaraşır. Uygun.

şayestegî, F. a. [şayeste-gî] Yaraşıklık. Uygunluk.

şaygân, F. s. 1. Uygun. 2. Bol. • *Genc-i şaygân*, Husrev Perviz'in hazinesi.

şayi', **şayi'a**, A. s. [şüyü'dan] 1. Duyulmuş, işitilmiş. 2. Ortaklar arasında pay edilmemiş.

şayi'a, A. a. Yayılmış haber. [ç. şayi'at].

şazz, **şazze**, A. s. (zel ile) Kuraldışı. Kurala uymayan. [ç. şüzuz].

şeair, A. a., ç. Âdetler, töreler.

şeamet, A. a. Uğursuzluk. [ç. şeamât].

şeb, *F. a.* Gece. • *Şeb ü ruz*, *ruz ü şeb*, gece gündüz; *şeb-i hicran*, hicran, ayrılıkla geçirilen gece; *-yelda*, yılın en uzun gecesi (22 aralık).

şebab, *A. a.* Gençlik. • *Ahd-i şebab*, gençlik dönemi.

şebabet, *A. a.* Gençlik.

şebahet, *A. a.* Benzeme, benzeyiş.

şeb'an, *A. s.* [şibi'den] Tok. Karnı doymuş.

şeban, *F. a.* [şeb ç.] Geceler.

şebane, *F. s.* Gecelik, gece olan.

şebahgâh, **şebangeh**, *F. a.* 1. Gece vakti. 2. Gecelenecek yer.

şebanruz, *F. a.* (Yirmi dört saatlik) gün.

şebb, **şabb**, *F. a.* Şap.

şebbû, **şebbûy**, *F. a.* [şeb-bû] Şebboy çiçeği.

şebçirag, **şebçerag**, *F. a.* [şeb-çirag] Şimşirek taşı.

Şebdiz, *F. a.* Husrev Perviz'in karayağız atı.

şebeh, *A. a.* Gövde, cisim, şahıs. [ç. eşbah].

şebeh, *A. a.* (he ile) Benzer. Benzeyiş.

şebeke, **şebike**, *A. a.* 1. Ağ, balık ağı. 2. Demiryollarının tümü. 4. Izgara. 5. (Ana.) Ağ ve kafes biçiminde olan zar, dokular. 6. Kötü amaçlarla gizli kurulan topluluk.

şebekî, **şebekiyye**, *A. s.* (Ana.) Ağsı.

şebengiz, *F. a.* Yarasa.

şebgerd, *F. s.* [şeb-gerd] 1. Ge-

ce dolaşan kol, bekçi. 2. (Gökteki) ay.

şebgîr, *F. s.* [şeb-gîr] 1. Gece uyumayan. 2. Keşvan. 3. Sabah vakti. 4. Sabah kuşu.

şebgîrî, *F. a.* Fransızca *agrypnie* (gece uyumsuzluk) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şebgûn, *F. s.* [şeb-gûn] Gece renkli, kara.

şebhîz, *F. s.* (hî, ze ile) [şeb-hîz] Gece kalkan. Gece iş gören.

şebhun, **şebihun**, *F. a.* (hî ile) [şeb-hun] Gece baskını.

şebih, *A. s.* (me ile) Benzer. Aynı, tıpkı.

şebike. *Bkz.* şebeke.

şebistan, *F. a.* 1. Yatak odası. 2. Harem dairesi. 3. Gece ibadet yeri.

şebnem, *F. a.* [şeb-nem] Çiy.

şebpere, *F. a.* [şeb-pere] Yarasa.

şebrenk, *F. s.* [şeb-renk] Gece rengi, kara.

şebrev, *F. s.* [şeb-rev] Gece giden. Gece yolcusu, karanlıkta yürüyen.

şebtab, *F. a.* [şeb-tab] Ateşböceği.

şebzindedar, *F. s.* [şeb-zindedar] Geceyi boş geçirmeyip ibadet eden. Geceleyin uyanık duran.

şecaat, *A. a.* (ayın ile) Yiğitlik, yüreklilik.

şecc, *A. a.* Başparmak.

şecen, *A. a.* Dal, budak, kol. [ç. şücün].

şecer, *A. a.* Ağaç. • *Şecer-i hayat*, (Bitb.) hayat ağacı; *-mîş-*

- mis*, (Bitb.) kayısı ağacı; *-rumman*, nar ağacı; *-Süleyman*, katran ağacı; *-temr*, hurma ağacı; *-tin*, incir ağacı; *-tuffah*, elma ağacı; *şecer-ül-hur*, kavak ağacı.
- şecere**, *A. a.* **1.** Tek bir ağaç. **2.** Bir ailenin kökünü gösteren cetvel, kütük. Soyağacı.
- şeci'**, *A. s.* (*ayın* ile) [*şecaat'ten*] Yiğit, yürekli. [*ç. şüc'an, şücea*].
- şedaid**, *A. a.* [*şedide ç.*] **1.** Eziyetli, zahmetli durumlar. **2.** Belalar, büyük sıkıntılar.
- şedd**, *A. a.* **1.** Sıkı bağlama, sıkma. **2.** Hızlı, çabuk gitme. • *Şedd-i nitak-i himmet*, himmet kuşağını kuşanma, işe sıkı başlama; *-rihal*, semerleri bağlama, hareket etme, gitme.
- Şeddad**, *A. a.* Yemen'de Ad kavminin hükümdarı. Büyük binaları, bu arada cennete benzetmek isteğiyle yaptırdığı İrem bağıyla ün almıştır. Bu bağdaki köşke girmeden Tanrı gazabına uğrayarak tümü yerin dibine geçmiştir.
- şeddadane**, *F. be.* [*şeddadane*] Şeddad'inki gibi, o yolda. (En çok büyük, sağlam yapılar için kullanılır).
- şedde**, *A. a.* Arap abecesinde bir harfin iki kez okunmasını gösteren işaretin adı.
- şedid**, **şedide**, *A. s.* [*şiddet'ten*] **1.** Sert, katı. **2.** Sıkı.
- şedide**, *A. a.* Bela, büyük sıkıntı. [*ç. şedaid*].
- şefa**. *Bkz. şüf'a.*
- şefa**, *A. a.* Bağışlanmasını dileme. Birine arka olma, sahip çıkma.
- şefe**, **şife**, *A. a.* Dudak. [*ç. şefevat, şifah*].
- şefef**, *A. a.* Yaramaz, kötü yaradılışlı kimse.
- şefetan**, *A. a.* İki dudak.
- şefevat**, *A. a.* [*şefe ç.*] Dudaklar.
- şefevî**, **şefeviyye**, *A. s.* Dudakla mensup, dudakla ilgili. Dudaksıl.
- şefeviyye**, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *labiées* (ballıbabagiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- şeffaf**, *A. s.* Bakıldığı zaman arkasındaki cisim görünen, saydam.
- şefi'**, *A. s.* **1.** Suç bağışlanması için araya giren. **2.** Satılacak bir mal için almada üstünlük hakkı olan. • *Şefi'i müznibîn*, günahlıların şefaathçisi (Muhammed Peygamber). [*ç. şüfe*].
- şefik**, **şefika**, *A. s.* [*şefkat'ten*] Şefkatli, acıyıp esirgeyen.
- şefkat**, *A. a.* Acıyarak ve esirgeyerek sevme.
- şefkatnisar**, *F. a.* [*şefkat-nisar*] Şefkat saçan, şefkat dağıtan.
- şeftalû**, *F. a.* **1.** Şeftali. **2.** Öpücük.
- şegaf**, *A. a.* Yürek zarı.
- şegaf**. *Bkz. şagaf.*
- şegal**, *F. a.* Çakal.
- şeh**. *Bkz. şah.*
- şehadet**. *Bkz. şahadet.*
- şehamet**, *A. a.* Akıllılıkla birlikte olan yiğitlik (İran Şahının

- unvanlarından).
- şehba'**, *A. s.* Külrengine yakın akçıl renk. Kır (at). • *Haleb-üş-şehba'*, (uzaktan görünüşü akçıl olan) Halep kenti.
- şehbal, şahbal**, *F. a.* [şeh-bal] Kuş kanadının uzun tüyü.
- şehbaz, şahbaz**, *F. a.* [şeh-baz] Doğan kuşu.
- şehbender, şahbender**, *F. a.* Konsolos.
- şehbeyt, şahbeyt**, *F. a.* [şeh-beyt] Koşuğun en güzel beyti.
- şehd**, *A. a.* **1.** Gömec balı. **2.** Bal.
- şehdâb, şehdâbe**, *F. a.* (he ile) [şehd-âb] Bal şerbeti.
- şehdane, şahdane**, *F. a.* **1.** Ke-nevir tohumu. **2.** İri tane inci.
- şehdhân**, *F. a.* (he, hı ile) [şehd-hân] Bal sofrası.
- şehdkâm**, *F. s.* [şehd-kâm] Ta-di damağında kalmış.
- şehenşah**. *Bkz.* şahinşah.
- şehvî, şehvî, sheviyye**, *A. s.* Şehvetle ilgili, kösnül.
- şehî, şehiyye**, *A. s.* [şehvet'ten] İştahlandırıcı. İstek uyandıran. • *Et'ima-i şehiyye*, iştah uyandıran yemekler.
- şehid, şehide**, *A. s.* [şehadet-ten] Din uğrunda ölen. Savaşta ölen. • *Şehid-i Kerbelâ*, Muhammed Peygamberin torunu imam Hüseyin. [ç. şüheda].
- şehik**, *A. a.* **1.** Nefesi içeri alırken ses verme, hıçkırık. **2.** Soluk alma.
- şehîm, şehîme**, *A. s.* [şeha-

- met'ten] Şehametli.
- şehinşah, şehinşeh**. *Bkz.* şahinşah.
- şehir, şehîre**, *A. s.* [şöhret'ten] Un almış, ünlü.
- şehka**, *A. a.* Kuvvetli kahkaha.
- şehkâr**, *F. s.* [şeh-kâr] Baş eser. En güzel eser. Fransızca *chef-d'oeuvre* (başyapıt) karşılığı (XX. yüzyıl).
- şehlâ**, *A. s.* **1.** Ela gözlü (kadın). **2.** Koyu mavi, ela. **3.** Tatlı şaşı, yarım şaşı. • *Ayn-i şeh-lâ, çeşm-i şeh-lâ*, ela göz (ya da) tatlı şaşı bakan göz.
- şehlevend**, *F. s.* [şeh-levend] Boylu boslu, şen, güzel genç. [ç. şehlevendan].
- şehnaz**, *F. a.* Bir musiki makamı.
- şehnişîn, şahnişîn**, *F. a.* [şeh-nişîn] Binanın dışarı çıkıntısı, balkon.
- şehper, şahper**, *F. a.* [şeh-per] Kuş kanadının uzun tüyü.
- şehr**, *A. a.* **1.** Yeni ay, hilal. **2.** Bir aylık süre, ay. [ç. şühur].
- şehr**, *F. a.* (he ile) Kent.
- şehrah, şahrah**, *F. a.* [şeh-rah] Büyük yol.
- şehrârâ**, *F. s.* [şehr-ârâ] Kenti süsleyen, kente süs veren.
- şehrâyin**, *F. a.* [şehr-âyin] Donanma.
- şehrî**, *F. s., a.* **1.** Kentli. **2.** İstanbullu. **3.** (Mec.) İnce, kibar.
- şehrî, şehriyye**, *A. s.* Aylık, aya mensup, ayla ilgili.
- şehristan**, *F. a.* Büyük kent.
- şehriyar, şehryar**, *F. a.* Hükümdar.

şehriyârî, *F. s.* Hükümdara mensup, hükümdarla ilgili.

şehsüvar, şahsüvar, *F. a.* Usta ve ünlü (ata) binici. [ç. şeh-süvaran].

şehtere. *Bkz.* şahtere.

şehvanî, şehvaniyye, *A. s. 1.* Şehvetle ilgili. **2.** Şehvete düş-künlüğü çok (kimse).

şehvar, şahvar, *F. s. 1.* Hüküm-dara uygun biçimde. **2. a.** İri taneli inci.

şeh(e)vat, *A. a.* [şehvet c.] **1.** Kuvvetli istekler. **2.** Nefis düş-künlükleri.

şehvet, *A. a. 1.* Şehvet. Bir şeyi sevip aşırı isteme. **2.** Nefis. **3.** Cinsel istek.

şehvetengiz, *F. s.* [şehvet-engiz] İştihâ, istek uyandıran.

şehvetperest, *F. s.* [şehvet-perest] Nefsine, isteklerine çok düşkün.

şehvî. *Bkz.* şehevî.

şehzade, şahzade, *F. a.* [şeh-zade] Hükümdar oğlu, prens. [ç. şehzadegân].

şeka', *A. a.* (*raf, hemze* ile) **1.** Kutsuzluk. Bahtı karalık. Mih-net. **2.** Rezalet. Alçaklık.

şekavet, *A. a. 1.* Kutsuzluk. **2.** Yaramazlık, kötü iş işleme. **3.** Haydutluk, yol kesicilik.

şekayık, *A. a.* Şakayık çiçeği.

şekayıkıyye, *A. a.* (Bitb.) Deniz şakayıkları.

şeker, şekker, *F. a.* Şeker. • *Şir ü şeker*, (sütle şeker) uygun.

şekerâb, *F. s.* [şeker-âb] İki dost arasındaki kırgınlık, aradaki soğukluk.

şekerbar, *F. s.* [şeker-bar] Şeker yağdıran. Etrafa şeker saçarcasına tatlı. • *Hande-i şekerbar*, tatlı gülümseme.

şekergüftar, *F. s.* [şeker-güftar] Sözü şeker gibi tatlı.

şekerhâb, *F. a.* [şeker-hâb] Otururken gelen tatlı uyku. İmızganma.

şekerhand, şekerhande, *F. a.* (*hı* ile) [şeker-hand] Şeker gibi tatlı gülme.

şekerî, *F. s.* Şekerle ilgili.

şekeristan, *F. a.* Şekerkamış tarlası.

şekerkand, *F. a.* [şeker-kand] Şekerkamışından yapılmış şeker.

şekerleb, *F. s.* [şeker-leb] Dudağı şeker gibi tatlı.

şekerrenk, *F. s.* [şeker-renk] **1.** Sarıya çalar beyaz renk. **2.** (Mec.) Bozuşmuş, bozuşuk.

şekeriz, *F. s.* (*ze* ile) [şeker-riz] Şeker saçan. Pek tatlı.

şekerşiken, *F. s.* [şeker-şiken] Tatlı söz söyler (güzel).

şekib. *Bkz.* şikib.

şekime, *A. a. 1.* Gem. **2.** Dayanma, kolay teslim olmama.

• *Kaviy-üş-şekime, sedid-üş-şekime*, çok dayanıklı, kuvvetle dayanır; kimseye baş eğmez.

şekk, *A. a.* (*kef* ile) Sanı. Kuşku. [ç. şukûk].

şekker. *Bkz.* şeker.

şekl, *A. a.* (*kef* ile) **1.** Şekil. **2.** Biçim. **3.** Benzer. **4.** Taslak. **5.** Beniz, çehre. **6.** Tür, çeşit. [ç. eşkâl].

şeklen, A. be. Biçim bakımından.

şekli, şekliyye, A. s. 1. Biçimce. 2. Biçimle ilgili.

şekliyyat, A. a. Fransızca *morphologie* (biçimbilgisi) karşılığı (XX. yüzyıl).

şekliyye, A. a. Fransızca *formalisme* (biçimcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

şekûr, şekûre, [şükr'den] Tanrı vergilerine karşı hep şükreden.

şekva, A. a. Şikâyet, sızıltı.

şekve, A. a. Şikâyet, sızıltı.

şelâle, A. a. Büyük çağlayan.

şelal, şell, A. a. 1. (Bitb.) Vücutta olan renkli leke. 2. Çolaklık. El ya da kol tutmaması. • *Şelal-i asfar*, (Dirb.) sarı benek; *-intaşiiyye*, çimlenme beneği.

şelvar, F. a. Şalvar.

şem', A. a. 1. Balmumu. 2. Mum. • *Şem'-i kâfur*, kâfurdan yapılmış beyaz mum; *-şebistan*, gece mumu (kandili).

şem'a, A. a. (*ayın* ile) Mumlu fitil, muma batırılmış fitil.

şemal, A. a., ç. Huylar, ahlaklar, tabiatlar.

şemaim, A. a., ç. Güzel kokulu şeyler. Kokulu küçük kavun.

şemate, şematet, A. a. Şamata. Kuru gürlütü.

şem'dan, F. a. [şem-dan] Şamdan.

şemim, şemîme, A. s. [şemm'den] İyi kokan, güzel kokulu.

şemîme, A. a. Güzel kokulu şey.

şemle, A. a. 1. Kıldan örtü. 2. Sarık.

şemm, A. a. Koklama, koku alma.

şemmame, A. a. Koklanmaya yarar küçük kavun biçiminde bir meyve.

şemmas, A. a. (*sin* ile) Başının tepesi tıraşlı papaz.

şemme, A. a. 1. Bir kez koklama. 2. Az şey.

şemmî, şemmiye, A. s. Koklamayla ilgili. Koklamaya ait.

şems, A. a. Güneş. • *Şems ü kamer*, güneşle ay; *şems-i mü'nir*, parlak güneş; *gurub-i şems*, güneşin batması; *keş-şems*, güneş gibi; *tulû-i şems*, güneşin doğması. [ç. şümus].

şemsâbâd, F. s. [şems-âbâd] Güneşi bol yer.

şemse, A. a. Güneş biçiminde işleme, süs.

şemsi, şemsiyye, A. s. Güneşle ilgili, güneşe ait.

şemsiyye, A. a. 1. Şemsiye. 2. s. Güneşle ilgili. • *Huruf-i şemsiyye*, Bkz. huruf; *manzume-i şemsiyye*, güneş dizgesi; *sene-i şemsiyye*, güneşin 12 burcuyla hesaplanan yıl.

şemsiyye, A. a. (Hayb.) Fransızca *heliozoaires* (günsüler) karşılığı (XX. yüzyıl).

şemşir, şimşir, F. a. Kılıç.

şe'n, A. a. (*hemze* ile) 1. İş. 2. Yeni iş. Yeni olan durum. [ç. şüun, şüunat].

şen, F. a. 1. Naz, cilve. Göze ve gönle hoş görünen durum. 2. Ferahlı, sevinçli. 3. Şenlik,

bayındır.
şenaat, A. a. Kötülük.
şenayi, A. a. [şeni'a ç.] Kötü ve ayıp işler.
şenbih, F. a. 1. Gün. 2. Cumar-tesî günü. • *Yekşenbih*, pazar; *düşenbih*, pazartesi; *seşenbih*, salı; *çeharşenbih*, çarşamba; *pencşenbih*, perşembe.
şeni, **şeni'a**, A. s. Kötü, fena. Utanılacak, ayıp. • *Fiil-i şeni*, cinsel ilişki.
ş'ni, **ş'niyye**, A. s. Bir ara Fransızca *pragmatique* (kılıklı) karşılığı kullanılmak istenilmişse de tutmamış, *reel* (gerçek) karşılığı kullanılmıştı (XX. yüzyıl).
şeni'a, A. a. Kötü ve ayıp iş. [ç. şenayi].
ş'niyyet, A. a. Fransızca *realite* (gerçek, gerçeklik) karşılığı (XX. yüzyıl).
şer', A. a. (*ayın* ile) Tanrı buyruğu, ayet, hadis, icma-i ümmet esaslarıyla kurulmuş din kuralları.
şerafet, A. a. 1. Şerefli olma. 2. Soyluluk. 3. Şereflik (imam Hasan soyundan olarak peygamber soyundan gelme). • *Şerafet-i Mekke-i Mükerreme*, Mekke şerifliği.
şerai'. Bkz. şerayi'.
şerait, A. a. (*tı* ile) [şart, şarita ç.] Şartlar. Koşullar.
şer'an, A. be. (*ayın* ile) Şeriat bakımından. Şeriate göre.
şerare, **şirare**, A. a. Kıvılcım.
şeraret, A. a. Kötülük. Şer işleme. Şerirlik.

şeraset, A. a. (*sin*, *te* ile) Titizlik, huysuzluk. Geçimsizlik.
şerat, A. a. 1. İz, işaret. 2. Bir şeyin en bayağısı, aşağılığı. [ç. eşrat].
şerayi', **şerai'**, A. a. [şeria ç.] 1. Şeriatler. 2. Şeriat hükümleri.
şerayin, A. a. [şiryân ç.] Atardamarlar.
şerbet, A. a. 1. Şerbet. 2. Sıvı olarak içilecek ilaç, müshil.
şerc, A. a. Anüs.
şeref, A. a. 1. Ululuk. Yükseklik. 2. Övünme. 3. Üstünlük, beğenilme. 4. Onur. • *Şeref-i ârizî*, *-izafî*, rütbe ya da mevkiden gelen ululuk; *-zatî*, kişinin öz ululuğu.
şerefbahş, **şerefbahşa**, F. s. [şeref-bahş] Şeref veren, şeref lendiren.
şerefe. Bkz. sürfe.
şerefefza, F. s. [şeref-efza] Şerefi artıran, şeref veren.
şerefiyye, A. a. Bir yerin bayındırılmasından alınan para.
şerefresan, F. s. [şeref-resan] Şeref yetiştiren, ulaştıran.
şerefriz, F. s. [şeref-riz] Şeref veren.
şerefsâdır, F. s. [şeref-sâdır] Şerefle çıkan (padişah emri).
şerefsanîh, F. s. [şeref-sanîh] Şerefle akla gelen (padişah emri).
şerefsudur, F. s. [şeref-sudur] Şerefle çıkan (padişah emri).
şerefsünuh, F. s. [şeref-sünuh] Şerefle akla gelen, akıldan buyrulan.
şerefyab, F. s. [şeref-yab] Şeref

- bulan, şeref kazanan.
şereh, A. a. Açgözlülük.
şerer, A. a. [şerare ç.] Kıvılcımlar.
şererfeşan, F. s. [şerer-feşan] Kıvılcım saçan.
şerernâk, F. s. [şerer-nâk] Kıvılcım saçan.
şerh, A. a. 1. Açma, yarma. 2. (Bir ibare ya da kitabı) Açıklama. 3. Açıklama yolunda yazılmış kitap. 4. (Mec.) Açık açık anlatma.
şerha, A. a. 1. Kesme ya da yarma eseri. 2. Dilim. Parça parça.
şerhân, A. s. Bir şeye çok düşkün. Aşırı hırslı.
şer'î, **şer'iyye**, A. s. Şeriatla ilgili. • *Hükm-i şer'î*, şeriatla uygun hüküm; *mahkeme-i şer'iyye*, şeriat hükümlerine göre davaları gören mahkeme.
şeriat, A. a. 1. Doğru yol. 2. Tanrı buyruğu. 3. Ayetler, hadisler, icma-i ümmet, imamların içtihadıyla kurulmuş temel.
şerif, **şerife**, A. s. 1. Kutsal, mübarek. 2. Soylu. 3. Peygamber soyundan olan. [ç. eşraf, şürefa].
şerihâ, A. a. 1. Et dilimi. 2. Bedenden kopmayarak ayrılmış et.
şerik, **şerike**, A. a., s. 1. Ortak. 2. Arkadaş. [ç. şürekâ].
şerir, **şerire**, A. s. Kötü, hayırsız, fesatçı, yaramaz. [ç. eşirra, esrar].
şerit, A. a. Hurma kabuğun-

- dan ip ya da uzun sargı.
şerita, A. a. Sözleşmeyi meydana getiren maddelerden her biri. [ç. şerait].
şerm, F. a. Utanma. • *Bişerm*, utanmaz.
şermende, F. s. 1. Utangaç. 2. Utanacak bir iş yapmış olan.
şermendegî, F. a. [şermendegî] Utanma.
şermîn, F. s. Utangaç.
şermnâk, F. s. [şerm-nâk] Utangaç.
şermsar, F. s. [şerm-sar] Utangaç.
şermsarî, F. a. Utanma.
şerr, A. a. 1. Kötülük. 2. Kavga, gürültü. [ç. sürur].
şerr, A. s., a. 1. Kötü adam. 2. Daha, en kötü. [ç. esrar].
şerri, **şerriyye**, A. s. Kötülüğe ait, kötülükle ilgili.
şersuf, A. a. (Ana.) Kaburga kemiklerinin ön taraf uçlarındaki kırıkta.
şeş, F. s. Altı (6). • *Şeş cihet*, altı yön; (tavla oyununda) *şeş ü dü*, altıyla iki; *şeş cihar*, altıyla dört; *şeş ü se*, altıyla üç; *dü şeş*, altı altı, (Mec.) iyi rastlama.
şeşder, F. a. [şeş-der] (Altı kapı) Dünya. • *Şeşder-i fena*, -fenk, (bu) dünya.
şeşhane, F. a. [şeş-hane] İçi altı köşeli, namlusu yivli tüfek.
şeşper, F. a. [şeş-per] Dilli topuz, soğancık denen savaş aleti.
şeşüm, F. s. Altıncı.
şetaret, A. a. (tı, te ile) Neşeli

- olma. Şenlik.
- şetm**, A. a. (*te* ile) Sövme. • *Şebb ü şetm*, sövüp sayma. [ç. şutum].
- şetta**, A. s., ç. Dağınık, çeşitli maddelerden oluşma. Ayrı ayrı, başka başka. • *Mevadd-i şetta*, çeşitli maddeler; *ulûm-i şetta*, çeşitli bilgiler.
- şevahid**, A. a. [şahide ç.] Tanıt olarak gösterilen örnekler.
- şevahik**, A. a. [şâhika ç.] Yüksek yerler, tepeler.
- şevaib**, A. a. [şaiibe ç.] 1. Kuş-kular, şüpheler. 2. Ayıplar, lekeler.
- şevamih**, A. a. [şamiha ç.] Yüksekler, tepeler.
- şevanik**, A. a. [şarika ç.] Aydınlıklar.
- şevarib**, A. a. [şarib ç.] Bıyıklar.
- şevarid**, A. a. [şarid ç.] Dağılmış, dağınık şeyler.
- şevaz**, A. a. (*zel* ile) Şazlar, kurala uymayanlar. Kuraldışılar. Müstesnalar. Ayırıklar.
- şevher**, F. a. Erkek eş. Koca.
- şevk**, A. a. 1. Şiddetli istek. 2. Keyif, istek, neşe. 2. (Türkçede) Işık. [ç. eşvak].
- şevk**, A. a. Diken. [ç. eşvâk].
- şevkalûd**, F. s. [sevkalûd] Sevkli.
- şevke**, A. a. Deve dikenli.
- şevkefza**, F. s. [şevk-efza] 1. Şevklendiren, neşe artıran. 2. Bir musiki makamı.
- şevkengiz**, F. s. [şevk-engiz] Aşırı isteklendiren, neşelendiren.

- şevkeran**, F. a. Baldıran.
- şevket**, A. a. Ululuk (Padişah için kullanılırdı).
- şevketmeab**, F. s. [şevket-meab] Şevketin bulunduğu yer (Padişah nitelemeye kullanılırdı).
- şevkî, şevkiyye**, A. s. (*kaf* ile) [şevk'ten] Şevkle, neşeye ilgili.
- şevkî, şevkiyye**, A. s. (*kef* ile) [şevk'ten] Dikene ait, dikensi.
- şevval**, A. a. Arabi ayların onuncusu olup, ilk üç günü Ramazan (Şeker) Bayramıdır.
- şey'**, A. a. Nesne, şey. [ç. eşya].
- şeyatin**, A. a. [şeytan ç.] Şeytanlar.
- şeyb**, A. a. Saç sakal ağarması. İhtiyarlık, yaşlılık.
- şeyba'**, A. s. 1. Ak, kırçıl. 2. Ayın son gecesi. 3. Gelinin gerdek gecesi.
- şeybiyye**, A. a. (Bitb.) Fransızca *lichenées* (likener) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- şeyda**, F. s. Sevgiden aklını yitirmiş. Şaşkın, divane. • *Aşık-i şeyda*, *bülbül-i şeyda*.
- şeydaî, şeydayî**, F. a. Sevgiden ileri gelen divanelik.
- şeyh**, A. a. [şeyhuhet'ten] 1. Yaşlı adam. 2. Tekkede bulunan başkan. 3. Arabistan'da kabile başkanı. • *Şeyh-ül-ekber*, Muhiddin Arabi; *şeyh-ül-harem*, harem-i şerif heyetinin başkanı; *şeyh-ül-islâm*, şeyhülislam.
- şeyheyn**, A. a. "İki şeyh" anlamına olup Halife Ebubekir'le Ömer'in unvanları.
- şeyhuhet**, A. a. Yaşlılık. Kocama.

şey'i, şey'iyye, A. s. Fransızca *objectif* (nesnel) karşılığı (afaki ile birlikte, XIX. yüzyıl).

şeyn, A. a. Leke, ayıp.

şeytan, A. a. (*tı* ile) Şeytan. [ç. şeytatin].

şeytanet, A. a. Şeytanlık. Kurnazlık. Hilecilik.

şeytanetkârane, F. be. [şeytanet-kâr-ane] Şeytanlıkla. Hilecilik ve fesatçılıkla.

şeytanî, şeytaniyye, A. s. Şeytanla ilgili, şeytana yaraşır.

şeytaraciyye, şitriciyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *plumbaginees* (dişotugiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şeyyad, A. a. 1. Sıvacı. 2. Yüze gülen, riyakâr.

şeza, A. a. Kokulu şeylerin kokusu.

şezre, A. a. 1. Maden içinden işlenmeden çıkarılmış altın. 2. Süs için asılan inci ve altın taneleri. [ç. şuzur, şezrat].

şıkk, A. a. 1. İkiye bölünmüş şeyin bir parçası. 2. Bir işin iki yönünden her biri. • *lki şıktan birini tercih etme, ya onu ya bunu yapma.*

şıtriciyye. Bkz. şeytaraciyye.

şia, A. a. 1. Taraffılar, yardımcılar. 2. Halife Ali yanlısı.

şîâb, A. a. [şuab, şube ç.] Şubeler.

şiar, A. a. 1. İz, işaret. 2. Ayırıcı işaret. 3. Âdet. İyi ve ayırt edici âdet.

-şiar, A. s. "İyi, üstünlük veren işaret, âdet" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Merhametşi-*

ar, (hep) merhametli; şöhretşiar, ünlü, ün alarak belirmiş; zaferşiar, (her zaman) üstün gelmiş.

şib, F. a. İniş. Aşağı doğru eğiklik.

şib', A. a. (*ayın* ile) Doyma, tokluk.

şib, A. a. (*ayın* ile) Dar yol.

şibh, A. a. 1. Benzeme, benze-yiş. 2. Bir şeyin benzeri. 3. Benzeyen şey. 4. (XIX. yüzyılda) Hekimlik ve matematik terimlerinde *forme ve ide* soneklerini karşılamada kullanılmıştır. • *Şibh-i beşere, (epidermoide - üstderimsi); -billûri, (crystalloide - billursu); -cezire, (yarımada); -cezri, (rhizioide - köksü); -cild, (dermoide - cildimsi); -insaniye; -beşer, (anthropoide - insanimsılar); -isfen-ci, (spogoide - süngersi); -kalevî, (alcaloide - alkaloit); -maden, (metalloide - madensi); -münharif, (trapeze - yamuk); -necliyye, (graminidees - buğdaysılar); -zill, (penombre - yarıgölge).*

şibr, A. a. Karış.

şidad, A. a. [şedid ç.] Sertler, katılar.

şiddet, A. a. 1. Peklik, çokluk. 2. Sertlik. 3. Sıklık.

şiddî, A. a. Hastalıktan kurtulma, iyileşme.

şifa'bahş, F. s. [şifa'-bahş] İyilik veren, iyileştiren.

şifah, A. a. [şefe ç.] Dudaklar.

şifa'hane, F. a. [şifa-hane] 1. Hastane. 2. Timarhane.

şifahen, *A. be.* Ağızdan, söyleyerek.

şifahî, şifahîyye, *A. s.* Ağızdan olan, sözle olan, sözlü.

şifa' pezir, *F. s.* [şifa'-pezir] İyi leşebilir, geçebilir.

şifa' resan, *F. s.* [şifa'-resan] İyi eden, şifa veren.

şifa'saz, *F. s.* [şifa'-saz] İyi eden.

şifa'yab, *F. s.* [şifa'-yab] Şifa bulma.

şife. *Bkz.* şefe.

şifte, *F. s.* Düşkün, tutkun, kaçık.

şiftegî, *F. a.* [şifte-gî] Kaçıklık. Çok tutkunluk.

şihab. *Bkz.* şahab.

Şîî, Şîiyye, *A. s.* Şia mezhebinde olan. Ali yanlısı İslam fırkası.

-şikâf, *F. s.* "Yaran, yırtan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Canşikâf, dilşikâf, muşikâf.*

şikak, *A. s.* Uyuşmazlık. Bozuşma.

şikâr, *F. a.* 1. Av. 2. Avlama. 3. Avlanan hayvan. 4. Kılıç hakkı geçen şey.

şikârgâh, *F. a.* [şikâr-gâh] Avlak.

şikârî, *F. a.* (Şahin ve doğan gibi) Av kuşu.

şikâristan, *F. a.* [şikâr-istan] Av yeri, avlak.

şikâyât, *A. a.* [şikâyet ç.] Şikâyetler.

şikâyet, *A. a.* Sızlanma. Sızıldanma.

şikâyetimiz, *F. s.* [şikâyet-amiz] Sızıldanan, inilleyen.

şikem, *F. a.* Karın.

şikembe, işkembe, *F. a.* İşkembe.

şikemperest, *F. s.* [şikemperest] Boğazına düşkün, obur.

şikemperver, *F. s.* [şikemperver] Boğazına düşkün olan. [ç. şikemperveran].

şiken, *F. a.* Büklüm. Kıvrım.

-şiken, *F. s.* "Kıran, kırıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bütşiken; dilşiken; hâtırşiken; peymanşiken; safşiken; sipehşiken.*

şikenc, *F. a.* Büklüm, kıvrım. • *Şikenc-i gisu; -turra; -zülf.*

şikence, *F. a.* İşkence.

şikest, *F. a.* 1. Kıрма. 2. Yenilme.

şikeste, *F. s.* 1. Kırılmış, kırık. 2. Yenilmiş. 3. Kırılmış.

şikestebâl, *F. s.* [şikeste-bâl] Kırık kanatlı kanadı kırık.

şikeste beste, *F. s.* Kırık dökük.

şikestedil, *F. s.* [şikeste-dil] Yüreği kırık.

şikestegî, *F. a.* [şikeste-gî] Kırıklık.

şikib, şekib, *F. a.* Sabır.

şimal, *A. a.* 1. Sol yön. 2. Kuzey.

şimalen, *A. be.* Kuzey yönden.

şimalî, şimaliyye, *A. s.* Kuzeye mensup, kuzeyle ilgili.

şime, *A. a.* Huy, tabiat. [ç. şiyem].

şimşad, *F. a.* Şimşir (çimşir) ağacı.

şimşir, şemşir, *F. a.* Kılıç.

şin, *A. s.* "ş" harfinin adı.

şinah, *F. a.* (he ile) Suda yüzme.

-**şinas**, *F. s.* "Tanıyan, bilen, anlayan" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Musikişinas, tarihşinas.*

şinaver, *F. s.* Suda yüzücü, yüzgeç.

şinev, *F. s.* İşiten, dinleyen.

şinid, *F. a.* İşitme.

şinide, *F. s.* İşitilmiş. • *Nâşinide*, işitilmemiş.

şîr, *A. a.* (*ayın* ile) 1. Anlama. 2. Şiir.

şîr, *F. a.* Süt. • *Şir-i mader*, ana sütü.

şîr, *F. a.* (Hayb.) Aslan.

şîrâ', *A. a.* (*ayın* ile) Yelken.

şîrâ', *A. a.* Satın alma. • *Bey ü şîrâ'*, alım satım.

şî'ra, *A. a.* İki yıldızın adı.

şîrane, *F. s., be.* [şîr-ane] Aslanca. Aslana yakışırçasına. • *Hamle-i şîrane*, aslanca saldırma.

şîrar, **şerar**, *A. a.* Kıvılcım.

şîrar. *Bkz.* şerar.

şîrare, **şerare**, *A. a.* Kıvılcım.

şîraze, *F. a.* 1. Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ibrişimden şerit. 2. (Mec.) Düzen. Düzenlülük.

şîrazebend, *F. s.* [şîraze-bend] Düzen veren. Düzenleyen.

şîrb, *A. a.* Ekin sulama ve hayvan suvarma nöbeti.

şîrdan, *F. a.* (Hayb.) Geviş getiren hayvanlarda ikinci mide.

şîrdil, *F. s.* [şîr-dil] Aslan yürekli.

şîre, *F. a.* Şıra.

şîrgîr, *F. s.* [şîr-gîr] Aslan tutacak kadar güçlü; yarı sarhoş, az keyifli.

şîrhâr, *F. s.* [şîr-hâr] Süt emen, süttten kesilmemiş.

şîrî, *F. a.* Aslanlık.

şîrî, **şîriyye**, *A. a.* Şiirle ilgili, şiirsel.

şîrin, *F. s.* 1. Tatlı. 2. Sevimli, cana yakın. 3. ö. *a.* Ferhat'ın sevgilisi.

şîrineda, *F. s.* [şîrin-eda] Tatlı edalı.

şîrinî, *F. a.* Şirinlik. Tatlılık.

şîrinkâm, *F. s.* [şîrin-kâm] Tatlılığı damağında kalmış.

şîrinkâr, *F. s.* [şîrin-kâr] Tatlı, hoş muamele eden.

şîrinter, *F. s.* [şîrin-ter] Daha, çok tatlı.

şîrinzeban, *F. s.* [şîrin-zeban] Tatlı dilli. [ç. şîrinzebanan].

şîriyyet, *A. a.* Şairanelik, ozansılık.

şîrk, *A. a.* Tanrı'ya ortak koşma.

şîrket, *A. a.* Ortaklık.

şîrpençe, *F. a.* [şîr-pençe] En çok ensede çıkan öldürücü çibân.

şîrret, *A. a.* Kötülük, şerirlik.

şîryan, *A. a.* (Ana.) Atardamar.

• *Şîryan-i sübatî*, şahdamar; -*sezen*, soluk borusu; -*taht-et-terkova*, köprücükaltı atardamarı.

şîrzime, *A. a.* Küçük, önemsiz bir topluluk.

şîşe, *F. a.* Şişe, sırça.

şîtâ', *A. a.* (tı ile) Kış. • *Mevsim-i şîtâ'*, kış mevsimi.

şîtab, *F. a.* Çabukluk. Segirtme.

şîtaban, *F. s.* Koşan, çabuk olan. Segirten. Acele eden.

şitâ'i, şitâ'iyye, A. s. Kışa ait, kışla ilgili.
şitâ'iyye, A. s. 1. Kışlak. 2. a. Kış tasviriyile başlayan kaside.
şitevi, şiteviyye, A. s. Kışa ait, kışla ilgili.
şive, F. a. 1. Ağız, tarz. Üslup. 2. Naz, eda.
şivebaz, F. s. [şive-baz] Şiveli, naz ve cilve eden.
şiveger, F. s. [şive-ger] Şiveli.
şivekâr, F. s. [şive-kâr] Şiveli.
şiven, F. a. İnleme, sızlanma. Yas.
şivengâh, F. a. [şiven-gâh] Yas yeri.
şiyem, A. a. [sime ç.] Huylar.
şoban. Bkz. şuban.
söhre, A. s. Ünlü. Ün alıp ağızlarında dolaşan. • *Şöhre-i afak*, dünyaca bilinen; *-şehr*, tüm kentin dilinde gezen.
şöhret, şühret, A. a. Ün. Ad verme. Ad, san.
şöhretgîr, F. s. [şöhret-gîr] Ün almış, ünü dünyayı tutan.
şöhretşiar, F. s. [şöhret-şiar] Ünlü.
şöhretyab, F. s. [şöhret-yab] Ünlü, ünlenen.
-şû, -şûy, F. s. "Yıkayan, temizleyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Mürdeşûy*, ölü yıkayıcı.
şû, şûy, F. a. Yıkama. • *Yüst ü şû*, yıkama, temizleme.
şua, A. a. 1. Güneşten ya da bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri, ışın. • *Şua-i şems*, güneş ışınları. 2. (Mat.) Vektör. [ç. eşia'].

şuab, A. a. (ayın ile) [şube ç.] Şubeler, dallar, kollar.
şua'i, şua'iyye, A. s. Işınla, vektörle ilgili.
şua'iyye, A. a. (Hayb.) Fransızca *radiolaires* (ışınılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).
şuara, A. a. [şair ç.] Ozanlar. • *Şuara-yi Câhiliyye*, İslam dininden önceki Arap ozanları.
şuban, şoban, F. a. Çoban. • *Şuban-ı vâdi-i eymen*, Musa peygamber.
şu'be, A. a. 1. Şube. 2. Dal, budak. 3. Bölük. Bölüntü.
şu'bede, F. a. Elçabukluğu, hokkabazlık.
şu'bedebaz, F. a. [şu'bede-baz] Hokkabaz.
şu'bedebazane, F. be. [şu'bede-baz-ane] Elçabukluğuyla, hokkabazcasına.
şugl, A. a. 1. İş, uğraşacak şey. 2. Dert, uğraşma. [ç. eşgaal].
şuh, F. s. Neşeli ve davranışlarında serbest olan. Kıvrak, oynak. Nazlı. [ç. şuhan].
şuhî, F. a. Şuhluk. Kıvraklık, oynaklık.
şuhum, A. a. [şahm ç.] Yağlar.
şukka, A. a. 1. Parça. Kumaş ya da kâğıt parçası. 2. Küçük tezkere.
şukuk, A. a. [şakk ç.] Çatlaklar, yarıklar.
şu'le, A. a. Alev, ateş alevi.
şu'ledar, F. s. [şu'le-dar] Alevli, alevlenmiş.
şu'legîr, F. s. [şu'le-gîr] Alevlenen, tutuşan.
şu'lenüma, F. s. [şu'le-nüma]

- Alevli, alev gösteren.
şu'leriz, *F. s.* [şu'le-riz] Alev sa-
 çan parıl parıl ışıldayan.
şum, Uğursuz, kutsuz.
şur, *F. a.* **1.** Tozlu, çorak yer. **2.**
 Kavga, gürültü.
şûra, *A. a.* Konuşma yeri. Ko-
 nuşma için toplanma. • Şûra-
 yı devlet, Devlet Şûrası, Danış-
 tay.
şurabe, *F. s.* **1.** Acı su. **2.** Göz-
 yaşı.
şurba, *F. a.* Çorba.
şure, *F. a., s.* Çorak toprak.
şurefgen, *F. s.* [şur-efgen] Ka-
 rışıklık çıkarıcı.
şurengiz, *F. s.* [şur-engiz] Kav-
 ga, gürültü çıkarıcı.
şurezâr, *F. a.* [şure-zar] Çorak-
 lık yer.
şurgâh, *F. a.* [şur-gâh] Karga-
 şalık yeri. Kavga yeri.
şuride, *F. s.* **1.** Karışıklık. **2.** Tut-
 kun, âşık.
şuridebaht, *F. s.* [şuride-baht]
 Bahtsız. Talihsiz.
şuridegî, *F. s.* [şuride-gî] **1.** Ka-
 rışıklık. **2.** Tutkunluk, düşkün-
 lük.
şuridehal, *F. s.* [şuride-hal] Hali
 perişan.
şuridehâtır, *F. s.* [şuride-hâtır]
 Gönlü, içi karışık, akli dağınık.
suriş, *F. a.* Karışıklık, kargasa-
 lık.
şurişgâh, *F. a.* [şuriş-gâh] Kav-
 ga, karışıklık yeri.
şurrah, *A. a.* [sarih ç.] Şerhçi-
 ler. Şerh yazarlar.
şurta, *A. a.* **1.** (Yelkenliye) Uy-
 gun rüzgâr. **2.** Çarkacı askeri.

- şurub**, *A. a.* Şurup.
şuub, *A. a.* (ayın ile) [şa'b ç.]
 Cemaatler, taifeler, kabileler.
şu'ur, *A. a.* (ayın ile) Anlama,
 anlayış. Bilinç.
şüban, *F. a.* Çoban.
şübban, *A. a.* [şâb ç.] Gençler,
 delikanlılar.
şübeh, *A. a.* (he ile) [şübhe ç.]
 Şüpheler. Kuşkular.
şübhe, *A. a.* Şüphe. Kuşku.
şübhedâr, *F. s.* [şübhe-dar]
 Şüpheli, kuşkulu, işkilli.
şuca', *A. s.* **1.** Yiğit. **2.** (Gökb.)
 Aslan ve Yengeç arasındaki
 yıldız kümesi.
şüc'an, *A. a.* (ayın ile) [şeci' ç.]
 Cesaretliler, yiğitler. Yürekli-
 ler.
şücea, *A. a.* [şeci ç.] Cesaretliler,
 yiğitler.
şücüm, *A. a.* [şecün ç.] Dallar,
 budaklar.
şüd, *F. a.* Gitme. Gidiş. • Âmed
 ü şüd, gelip gitme.
şüfa, **şefa**, *A. a.* Satılık bir ma-
 la ortak ya da komşu olanın
 aynı parayla alma hakkı üs-
 tünlüğü.
şüfea, *A. a.* [şefî ç.] Şefaathçi-
 ler, yanlı çıkarıcılar.
şüfre, *A. a.* **1.** Yassı bıçak. **2.** Kı-
 lıç ağzı. **3.** Kirpik biten yerler.
şüheda, *A. a.* [şehid ç.] Şehit-
 ler.
şühret. *Bkz.* şöhret.
şühud, *A. a.* **1.** Hazır bulunup
 görme. **2.** Gözle görünecek
 halde biçimlenme. Görünme.
 • Âlem-i şühud, gözle görülen
 âlem (bu dünya).
şühud, *A. a.* (he ile) [şahid ç.]

- Şahitler, tanıklar.
şühur, *A. a.* [şehr ç.] (Yıldaki) Aylar.
şükât, *A. a.* [şâki ç.] Şikâyet edenler. Şikâyetçiler.
şükür, *A. a.* Görülen iyiliğe karşı memnuluk gösterme.
şükran, *A. a.* İyilik bilme.
şükrane, *F. a.* İyilik bilme nişanesi.
şükrgüzar, *F. s.* [şükr-güzar] İyilikbilir.
şükrgüzarî, *F. a.* İyilik bilme.
şükûfe, **üşkûfe**, *F. a.* Çiçek.
şükûfezar, *F. a.* [şükûfe-zar] Çiçek yeri, çiçek bahçesi.
-şükûfte, *F. s.* "Açılmış" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Nâ-şükûfte*, açılmamış; *nevşükûfte*, yeni açılmış.
şükûh, *F. a.* (he ile) Ululuk.
şükûk, *A. a.* [şekk ç.] Şüpheler, kuşkular, sanılar.
şümar, *F. a.* Sayı. • *Bişümar*, sayısız.
şümarende, *F. s.* Sayan, sayıcı.
şümü, *A. a.* (ayın ile) [sem' ç.] Mumlar.
şümul, *A. a.* 1. İçine alma, kaplama. 2. Bildirme, anlamlar arasında bir anlamı daha olma.
şümus, *A. a.* [şems ç.] Güneşler.
şümürde, *F. s.* Sayılmış.
şürb, *A. a.* İçme. • *Şürb-i hamr*, şarap içme; *-müdam*, durmayıp içme, sarhoşluk; *ekl ü şürb*, yeme ve içme.
şürefa, *A. a.* [şerif ç.] Şerifler.
şürefat, *A. a.* [şerefe, şürfe ç.] Minarelerdeki ezan okunan

- yerler, şerefeler.
şürekâ, *A. a.* [şerik ç.] Ortaklar.
şürfe, **şerefe**, *A. a.* Minarenin ezan okunan yeri.
şüru, *A. a.* (ayın ile) Başlama.
şüruh, *A. a.* (ha ile) [şerh ç.] Şerhler, açıklamalar.
şürur, *A. a.* [şerr ç.] Serler, kötülükler, kavgalar gürültüler.
şürut, *A. a.* (tı ile) [şart ç.] Şartlar, koşullar.
şüst, *F. a.* (te ile) Yıkama. • *Şüst ü şüy*, yıkama.
şüste, *F. s.* Yıkanmış.
şüş, *F. a.* Akciğer.
şütüm, *A. a.* (te ile) [şetm ç.] Küfürler. Sövmeler. Sövüp saymalar.
şütür, *F. a.* Deve.
şütürban, *F. a.* [şütür-ban] Deveci, deve çobanı.
şütürgürbe, *F. s.* [şütür-gürbe] Deveyle kedi, iyiyile kötü. Karışık, uygun olmayan, orantsız.
şüun, *A. a.* [şe'n ç.] Olaylar.
şüunat, *A. a.* [şüun ç.] Olaylar.
şüyû, *A. a.* Duyulma, herkesin işitmiş olması, yayılma. Dağılma. • *Şüyû-i aslî*, (Huk.) Akit yapıldığı sıra var olan şüyû; *şüyû-i târî*, aktin sonunda doğan şüyû.
şüyuh, *A. a.* [şeyh c.] 1. Şeyhler. 2. Yaşlılar. 3. Kabile başları.
şüzur, *A. a.* [şezre ç.] 1. Maden içinde toplanan altın parçaları. 2. Süs olarak takılan altın ve inci parçaları.
şüzuz, *A. a.* (zel ile) [saz ç.] Kurala uymayanlar, kuraldışı kalanlar.

T

t, **1.** Arap abecesinin üçüncü, Osmanlı ve Fars abecelerinin dördüncü harfi olan "te" ve Arap abecesinin on altıncı, Osmanlı ve Fars abecelerinin on dokuzuncu harfi olan "tı" harfini karşılar. **2.** Ebced hesabında te 400, tı 9 sayısına işaretir.

ta, *F. a. Kat.* • *Duta*, iki kat; *yek-ta*, bir kat, tek.

tâ, *F. il. Dek*, kadar. • *Tâ besabah*, sabaha dek; *tâ beseher*, *tâ besubh*, sabaha dek.

ta', *A. a.* "Te" harfinin Arapça adı. İki noktası olduğu için "ta-i müsennat", noktaları üstte olduğu için de "ta-i fevkaniyye" denir.

ta, *A. a.* "Tı" harfinin Arapça adı. "Zı"dan ayırt edilmek için noktasız olmasından dolayı, "ta-i muhmele" denir.

taab, *A. a.* **1.** Yorgunluk. **2.** Sıkıntı, eziyet. **3.** (Hek.) Sinirlerin zayıflığından kaslarda duyulan şiddetli sancı. • *İstihkâr-i taab*, yorgunluğu hiçe sayma, çalışkanlık.

taabâver, *A., F. s.* [taab-âver] Yorgunluk veren.

taabbuz, *A. a.* Abaza çekme.

taabbüd, *A. a.* [abd'den] Kul-luk etme, ibadet etme. Tapma, tapınma.

taabbüs, *A. a.* Yüz ekşitme. Somurtma. [ç. taabbüsat].

taaccüb, *A. a.* [ucb'den] Şaşakalma.

taaccül, *A. a.* [acele'den] Acele etme. Acelecilik.

taaddi, *A. a.* [adu'dan] **1.** Öteye geçme, saldırma. **2.** Zulmetme. Adaletsizlik. **3.** Gelenek ve şeriat kuralının sınırlarını aşma. **4.** (Dilb.) Eylemin geçişli olması. [ç. taaddiyat].

taaddüd, *A. a.* [add'den] Birden çok olma, birkaç tane olma. • *Taaddüd-i ezvac*, çokkocalılık; birkaç kadınla evlenme.

taaffüf, *A. a.* [iffet'ten] **1.** İffetli olma. **2.** Ahlaka dokunacak şeylerden çekinme. **3.** İffetli görünme.

taaffün, *A. a.* [ufunet'ten] Çürüyüp kokma. Leş kokma. • *Taaffün-i nefes*, nefesin kokması. [ç. taaffünat].

taahhüd, *A. a.* [uhd'den] **1.** Üzerine alma, yapacağına söz verme. **2.** Bir işi yapmaya resmi olarak sözleşme. **3.** Pos-

taya verilen bir şeyin yerine ulaşmasını sağlama. [ç. taahhüdât].

taahhüdname, *F. a.* [taahhüdname] Taahhüt kâğıdı. Bir şeyi üstüne aldığı bildirilen resmi kâğıt.

taakkud, *A. a.* [ukde'den] **1.** Dügümlenme. **2.** Bağlanma. **3.** Anlaşılmaz duruma gelme.

taakkul, *A. a.* [akl'den] Zihin yorarak anlama. Akıl erdirmeye.

taakküs, *A. a.* (*te, ayın, kef, sin* ile) [aks'ten] Tersine dönme.

taalli, *A. a.* Yükselme.

taallük, *A. a.* **1.** Asılı olma, asılma. **2.** İlişik, ilgi. **3.** (Tas.) Dünya ilgisi.

taallükat, *A. a.* [taallük ç.] **1.** Akraba, hısımlar. **2.** Bir kimse'nin adamları.

taallül, *A. a.* [illet'ten] Yalandan bahanelerle bir işten kaçma, kaçınma. [ç. taallülât].

taallüm, *A. a.* [ilm'den] Öğrenme. Okuyarak, ders alarak elde etme.

taallün, *A. a.* (*te, ayın* ile) Ortaya çıkma, açığa çıkma.

ta'am, ta'm, *A. a.* (*tı* ile) Yemek.
• *Bad'et-ta'am*, yemekten sonra; *esna-yi ta'amda*, yemek sırasında, *kabl-et-ta'am*, yemekten önce. [ç. et'ima].

ta'amiyye, *A. a.* **1.** Yemek parası. **2.** Tekkelere bağlanan yemeklik.

taammi, *A. a.* [ama'dan] Kör olma. Görmez hale gelme.

taammuk, *A. a.* [umk'tan] Derinleşme. [ç. taammukat].

taammüd, *A. a.* [amd'den] Bilererek ve isteyerek bir iş yapma. [ç. taammüdat].

taammüden, *A. be.* Bile bile, önceden hazırlayarak.

taammüm, *A. a.* [umum'dan] **1.** Umumi olma. Genelleşme. **2.** Sarık sarma. **3.** Amca olma.

taanni, *A. a.* Güçlük çekme, emek harcama.

taannüd, *A. a.* [inad'dan] İnat etme. Direnme.

taannüf, *A. a.* [unf'ten] Tekdir etme, azarlama, darılma.

taannüt, *A. a.* (*te, ayın, te* ile) Herkesin yanlışını arama.

taarri, *A. a.* [ura'dan] **1.** Soyunma. Uryan olma. **2.** Bir şeyden, bir işten beri ve boş olma.

taarruk, *A. a.* [arak'tan] Terleme.

taarruz, *A. a.* **1.** Sataşma, takılma. **2.** Düşmana saldırma. [ç. taarruzat].

taarruzî, taarruziyye, *A. s.* Taarruz, saldırma, takılmayla ilgili.

taarrüf, *A. a.* Bir şeyi araştırarak öğrenme, bilme. [ç. taarrüfat].

taarrüs, *A. a.* (*te, ayın, sin* ile) Kocanın karısına sevgi göstermesi.

taassub, *A. a.* [asab'dan] **1.** Birine taraflı olma. **2.** Din işlerinde aşırı taraflılık edip başka dinde olanlara düşman oluş. Bağnazlık. **3.** Fransızca *fanatisme* (bağnazlık) karşılı-

ğı olarak (XIX. yüzyıl).
taassüf, A. a. (*sin* ile) Zulüm, kıyıcılık yapma.
taassür, A. a. [*usr*'den] Güçleşme. Güç olma.
taaşşuk, A. a. Âşık olma.
taât, A. a. [*taat* ç.] İbadetler.
taat, A. a. 1. Tanrı buyruklarına uymak. 2. İbadet.
taattuf, A. a. [*atf*'tan] 1. Acıma. 2. Fransızca "tecazüp"le birlikte *sympathie* (duygudaşlık) karşılığı (XX. yüzyıl).
taattul, A. a. (*te*, *tı* ile) [*atalet*'ten] 1. İşsiz güçsüz kalma, boşa olma. 2. İşlemez olma.
taattur, A. a. Güzel kokular sürünme.
taattus, A. a. (*te*, *tı*, *sin* ile) [*ats*'tan] Aksırma.
taavvuk, A. a. [*avk*'tan] Oylanıp eğlenme, gecikme.
taavvuz, A. a. [*ivaz*'dan] Bir şeye karşılık alma. Bir şey karşılığı olarak alınma.
taavvüc, A. a. Eğrilme, eğri olma.
taavvüz, A. a. [*iyaz*'dan] "Eüzü" deme, Tanrı'ya sığınma.
taayyün, A. a. [*ayn*'dan] 1. Ortaya çıkma. Belli olma. 2. Ayan sırasına gelme. İtibarlanma. [ç. *taayyünat*].
taayyüş, A. a. [*ayş*'ten] Yaşama. Geçinme.
taazzi, A. a. Uzuv peydah etme, şekillenme XX. yüzyıl), örçönleşme.
taazzum, A. a. [*azm*'den] Ulluluk satma, kibirlenme.

taazzuv, A. a. [*uzuv*'dan] Organlaşma, örgenleşme.
taazzüb, A. a. (*te*, *ayın*, *ze* ile) Evlenmeme, bekâr kalma.
taazzül, A. a. (*ze* ile) [*azl*'den] 1. Çekilme. 2. Ayrılma. 3. Çekinme.
taazzür, A. a. [*özr*'den] 1. Özür söyleme. 2. Zor olma.
tâb, F. a. 1. Güç, kuvvet. 2. Parlaklık. 3. Tazelik. 4. Kıvrım, büküm. 5. Sıkıntı, eziyet. 6. Öfke.
-tâb, F. s. "Parlayan, parlatan" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Âlemtab*, *cihantab*, dünyayı aydınlatan.
tab', A. a. (*tı* ile) 1. Tabiat, huy. 2. Mühür ve damga basma. 3. Kitap basma. • *Bittab'*, doğal olarak, tabiatıyla.
tab'a, A. a. Bir kez basılma. • *Tab'a-i ulâ*, birinci baskı.
tababet, A. a. Tabiplik, hekimlik.
tabahat. Bkz. tıbahat.
tabak, A. a. (*tı* ile) 1. Tabak. 2. İnce kat. [ç. *atbak*].
tabaka, A. a. 1. Kat, tabaka. 2. Grup, derece. • *Tabaka-i karniye*, (Ana.) 1. Saydam tabaka. 2. Boynuzsu kat. -*kuza-hiyye*, (Ana.) iris; -*mantariyye*, (Bitb.) mantar tabaka; -*meşimiyye*, (Ana.) damartabaka; -*müvellide*, (Bitb.) belyütken doku; -*sulbe*, (Dirb.) sert tabaka; -*şebekiyye*, (Ana.) ağtabaka. [ç. *tabakat*].
tabakat, A. a. [*tabaka* ç.] Tabakalar. • *Tabakat-ül-arz*, yer-

bilim, jeoloji; *tabakat-ül-fukaha*, fakihlerin sınıf ve derece üzerine biyografileri; *tabakat-üş-şuara*, ozanlar sınıfı, ozanlar biyografisi.

tabakçe, *F. a.* [tabak-çe] Küçük tabak.

tâban, *F. s.* (*te* ile) Parlak, ışıklı. • *Mahtâban*, parlak ay; *necm-i tâban*, parlak yıldız; *rûyi tâbân*, *vech-i tâban*, parlak yüz.

tab'an, *A. a.* (*tı* ile) Doğal olarak, kendiliğinden. Yaradılıştan.

tabance, *F. a.* Avuç içi, el ayası.

tab'anıyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *naturalisme* (doğalcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tabankeş, *F. s.* [taban-keş] Taban çeken, yayan yürüyen.

tabasbus, *A. a.* Alçakça yalvarma, yaltaklanma. • *Tabasbus-i kelbî*, *tabasbus-i kelbane*, köpekçesine yaltaklanma. [ç. tabasbusat].

tabassur, *A. a.* [basar'dan] Dikkatle bakıp esasını kavrama. Dikkatle gözetiş.

tâbâver, *F. s.* [tâb-âver] Güçlü, kudretli. Dayanıklılı. • *Tâbâver-i mukavemet*, karşı durabilen.

tabayî, *A. a.* (*tı* ile) [tabiat ç.] Tabiatlar, huylar. • *Tabayî-i beşeriye*, insan huyları.

tabbah, *A. a.* (*tı* ile) [tabh'tan] Aşçı. [ç. tabbahin].

tâbdar, *F. s.* [tâb-dar] 1. Işıklı, parlak. 2. Büklümlü, kıvrımlı.

tâ be, *F. be.* '-ye kadar'' anla-

mıyla sözcüklere ulanır. • *Tâ besabah*, *tâ bekiyamet*, *tâ be-mahşer*.

tabe, *F. a.* Tava. • *Tabe-i zer*, (Altın tava) Güneş.

tâbekey, *F. s.* Ne zamana kadar?

tabel, **tabil**, *A. a.* Yemeklere konan bahar. [ç. tevabil].

tâbende, *F. s.* (*te* ile) Parlayan, ışık veren. • *Tâbende izar*, parlak yanaklı.

taberzed, *A. a.* (*tı*, *ze* ile) 1. Beyaz şeker. 2. Kaya tuzu.

tabe serah, *A. be.* "Toprağı temiz olsun!" anlamında ölümler için edilen dua.

tabh, *A. a.* 1. Kaynatma, pişirme. 2. İlaç kaynatma.

tâbhane, *F. a.* [tâb-hane] 1. Kişevi, kış odası. 2. Hastane.

tâbî, *A. s.* [teb'den] 1. Birinin arkası sıra giden, ona uyan. 2. Birine bağlı olan, emri altında bulunan. 3. (A. Dilb.) Kendinden önceki sözcüğe göre hareke alan. [ç. tâbiin, tâbiun, teb'a, tevabi].

tabî', *A. s.* (*tı* ile) [tab'dan] Kitap basan. Bastıran.

tabiat, *A. a.* (*tı* ile) 1. Tabiat, yaradılış, huy. 2. Tabiat, doğa, yaradılıştaki durum ve nitelik. Dünyanın esası. 3. Varlığın düzen ve kuralı (Arapça tamlamalarda *tabia* biçiminde bulunur). • *Mafevk-et-tabia*, *mavera-üt-tabia*, doğa ötesi. [ç. tabayî].

tabib, *A. a.* [tıbb'dan] Hekim, doktor. • *Sertabib*, başhekim.

[ç. etibba, tabiban].

tâbih, tâbiha, A. a. [tabh'tan]

1. Pişiren, aşçı. 2. (Hek.) Ateş getiren, yakan. Ateşli.

tabîî, tabiiyye, A. s. 1. Doğayla ilgili. Doğa gereğinden olan. Doğal. 2. Olağan.

tâbiî, A. a. Muhammed Peygamberi görmüş olanlar zamanında yetişmiş olan ikinci kuşak Müslümanı.

tâbiîn, A. a. [tâbi. tâbiî ç.] Muhammed Peygamberi görmüş olanları görüp onlardan hadis dinlemiş olanlar. • *Tebe-i tâbiîn*, tabiinden birinden, yani ikinci derecede olarak, hadis nakletmiş olan.

tabiiyyat, A. a. (tı ile) Doğal bilimler.

tabiiyye, A. a. 1. Doğa bilgisi. 2. Fransızca *naturalisme* (doğalcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tâbiyyet, A. a. Tâbi olma. Uyrukluk.

tabiiyyet, A. a. Tabiiilik, doğallık, doğal olma, doğal davranma.

tabiiyyîn, A. a. Doğa bilginleri.

tabiiyyun, A. a. 1. Tabiiyeciler, doğa bilginleri. 2. Fransızca *naturalistes* (doğalcılar) karşılığı (XX. yüzyıl).

tâbir, A. a. (te ile) [ubur'dan]

1. İfade, anlatım. 2. Bir anlamı olan söz. 3. Deyim. 4. Terim. 5. Düş yorumu. • *Hüsn-i tâbir*, edep ve terbiyeye uygun olarak anlatma; *su-i tâbir*, edep ve terbiye dışı sözle an-

latım. [ç. tâbirat].

tâbirname, F. a. [tâbir-name]

Düşlerin yorumları bulunan kitap. Düş yorma kitabı.

tabistan, F. a. (te ile) Yaz mevsimi.

tabiş, F. a. Parlama.

tabişgeh, F. a. [tabiş-geh] Parıltı yeri.

tâbiye, A. a. Yerli yerine koyup hazırlama. Tertip etme. • *Tâbiyet-ül-ceyş*, strateji.

tabl, A. a. (tı ile) 1. Davul. 2. Kulak zarı. [ç. tubal].

tablbâz, F. a. [tabl-bâzcu, davul çalan kimse.

table, A. a. Tabla.

tablekâr, F. a. 1. Ufak tefek eşya satan gezici, satıcı. 2. Yemek sırası iş gören hizmetçi.

tablhane, F. a. [tabl-hane] Büyük davul.

tablî, A. s. 1. Davulla ilgili. 2. Kulak zarına ait.

tablzen, F. a. [tabl-zen] Davulcu.

tâbnâk, F. s. [tâb-nâk] Parlak.

tahsıra, A. a. (se, sat ile) 1. Açıkça anlatma, ortaya koyma, gösterme. 2. Uyarma, ibret alacak örnek verme. 3. Gözü açacak, dikkati çekecek şey.

tabsil, A. a. Soyup soğana çevirme.

tabsir, A. a. Tanımlama, açıklama.

tâbut, A. a. 1. Ölü taşınan sandık. 2. İsrailoğulları için Musa Peygambere gelen kutsal emirlerin bulunduğu sandık: •

- Tâbut-ül-ahd, tâbut-üs-sekine* [ç. tevâbit].
- tac, F. a. 1.** Hükümdarların başlarına giydikleri değerli taşlarla işlenmiş giyecek. **2.** Bazı şeyh ve dervişlerin baş giyecekleri. **3.** Gelin başlarına takılan süs taşlı başlık. **4.** Bazı kuşların başlarındaki tarak biçiminde başlık. [ç. tican].
- tacdar, F. s., a.** [tac-dar] Taç giyen. Hükümdar. [ç. tacdaran].
- tacdarane, F. be.** [tac-dar-ane] Hükümdarca. Hükümdara yakışırca.
- tacdarî, F. s., a. 1.** Hükümdarlıkla ilgili. **2.** Hükümdarlık.
- tacgâh, F. a.** [tac-gâh] Hükümet merkezi.
- tacîb, A. a.** [ucb'den] Şaşırtma.
- Tacik, F. a.** Müslüman. Farslı.
- tacîl, A. a.** [acele'den] Acele etirme, çabuklaştırma, sıkıştırma.
- tacîm, A. a.** Noktalama, harflere nokta koyma.
- tacîn, A. a.** Yoğurma. Hamur yapma.
- tacir, A. a.** [ticaret'ten] Ticaret yapan kimse. [ç. tüccar].
- tacîz, A. a.** [acz'den] **1.** Âciz bırakma. **2.** Tedirgin etme, rahatsız etme.
- tacver, F. a.** [tac-ver] Hükümdar.
- tadaccu', tazaccu', A. a.** (*te, dat, ayın* ile) Üşenip gevşek davranma.
- ta'dad, A. a. 1.** Sayma. **2.** Birer birer söyleme, sayıp dökme.
- tadadcur, tazaccur, A. a.** [ducret'ten] Sıkılma. Yürek daralma.
- tada'du, A. a. 1.** Alçakgönüllük gösterme. **2.** Hor olma. **3.** Viran olma.
- tadcir, A. a.** Yürek daraltma. Can sıkma.
- ta'did, A. a. 1.** Sayma, sayım. **2.** Hazır etme, hazırlama.
- ta'dil, A. a.** [adl'den] **1.** Doğrultma, doğrulama. **2.** Değiştirme. Değiştirip hafifletme. [ç. tadelât].
- ta'diye, A. a.** (*te, ayın* ile) (Dilb.) Bir eylemi geçişli hale koyma.
- tadlil. Bkz.** tazlil.
- tafaddul, tafazzul, tafaddul, A. a.** [fadl, fazl'dan] Üstünlük taslama.
- tafahhus, tafahhus, A. a.** İnceden inceye araştırma. [ç. tafahhusat].
- tafakkud, tafakkud, A. a.** Hazır olmayan birini arayıp sorma.
- tafakkuh, tafakkuh, A. a.** [fikih'tan] Fıkıh bilgisi öğrenme.
- tafakkur, tafakkur, A. a.** [fakr'den] Fukaralaşma.
- tafattun, A. a.** [fetanet'ten] Farkına varma, anlama.
- tafattur, A. a.** Yarılma. Ayrılma.
- tafdih, A. a.** [fedahat'ten] Rezil etme. Kötülüklerini yayararak adını lekeleme.
- tafdil, F. a.** [fadl'dan] Birini öbüründen üstün tutma.
- tafra, A. a.** (*tı* ile) **1.** Yukarı sıçrama, atlama. **2.** Yüksekten

atma. **3.** Sarıklılardan rütbe alma.

tafrafürüş, *F. s.* [tafra-fürüş] Üst perdeden atıp tutan.

tafsil, *A. a.* [fasl'dan] Geniş olarak ve her yanını ayrı olarak bildirme. Uzun uzadıya açıklama, ayrıntı. [ç. tafsilât, tefasil].

tafsilât, *A. a.* [tafsil ç.] Ayrıntı(lar).

tafsilen, *A. be.* Uzun uzadıya, ayrıntılarıyla.

tagaddi, **tagazzi**, *A. a.* [gıza, gıda'dan] Beslenme, gıdalanma.

tagaddub, **tagazzub**, *A. a.* [gadab, gazab'dan] Gazaplanma, öfkelenme.

tagafful, *A. a.* [gaflet'ten] Gaflet gösterme. Bilmezlikten gelme.

tagalli, *A. a.* [galiye'den] a-liye sürünme.

tagallüb, *A. a.* [galebe'den] Zorla hüküm sürme. Zorbalık. [ç. tagallübat].

tagallüf, *A. a.* [gilâf'tan] Kılıflanma.

tagallût, *A. a.* [galat'tan] Yanılma. [ç. tagallûtat].

tagamüz, *A. a.* Göz ucuyla işaretleşme.

taganni, *A. a.* [gına'dan] **1.** Zenginleşme. **2.** Muhtaç olma. Yetinme. **3.** Makamla okuma.

tagannüc, *A. a.* [günc'den] Nazlanma. [ç. tagannücat].

tagarrüd, *A. a.* (Kuş) güzel sesle ötme.

tagarrür, *A. a.* **1.** Kendini tehlikeye atma. **2.** Gururlanma. **3.** Borçlanma.

tagassül, *A. a.* [gusl'den] Yıkanma.

tagaşşi, *A. a.* [gışa'dan] **1.** Örtünme, bürünme. **2.** Kendinden geçme.

tagavvül, *A. a.* Renkten renge girme.

tagayyuz, *A. a.* (zı ile) [gayz'dan] Öfkelenme, darılma.

tagayyüb, *A. a.* [gayb'den] Gözden kaybolma. Görünmeme. [ç. tagayyübat].

tagayyüm, *A. a.* [gaym'dan] Bulutlanma.

tagayyür, *A. a.* [gayr'dan] **1.** Değişme, başkalaşma. **2.** Renk değişme. **3.** Bozulma, kokma. [ç. tagayyüurat].

tagazzi. *Bkz.* tagaddi.

tagazzub, **tagaddub**, *A. a.* [gazab'dan] Öfkelenme.

tagazzül, *A. a.* [gazel'den] Gazel söyleme.

tagbir, *A. a.* [gubar'dan] Toza bulama, bulanma.

tagdiye, **tagziye**, *A. a.* Besleme.

tagfil, *A. a.* [gaflet'ten] Gafil avlama, avlanma.

tâgi, **tâgiye**, *A. s.* [tugyan'dan] **1.** Azgın. **2.** İsyan eden, söz dinlemez.

taglib, *A. a.* [galebe'den] (Dilb.) Bir bilgi ya da ilişikten dolayı bir sözcüğü başka bir anlamı da içerecek biçimde kullanma. Ana ile babaya ebeveyn denilmesi gibi.

- taglif**, A. a. [gılâf'tan] Kına koyma.
- taglik**, A. a. Kapama, kilitleme.
- taglit**, A. a. [galat'tan] 1. Yanlış çıkartma. 2. Yanıltma, yanıltılma. [ç. taglitat].
- tagliye**, A. a. 1. Kaynatma. 2. Pahalalanma.
- tagliz**, A. a. [gızlet'ten] Kaba-laştırma. Kaba söyleme.
- tagmid**, A. a. Kınına koyma.
- tagmis**, A. a. Batırma.
- tagniye**, A. a. Birini zengin etme.
- tagrib**, A. a. [gurbet'ten] 1. Birini gurbete gönderme. 2. Ülkeden çıkarma. 3. Kovma. [ç. tagribat].
- tagrid**, A. a. (Kuş) güzel sesle ötme.
- tagrik**, A. a. [gark'tan] (Suya) batırma.
- tagrim**, A. a. Ödenme. Ödetme.
- tagrir**, A. a. Müşteriyi aldatma. [ç. tagrirat].
- tagris**, A. a. [gars'tan] Ağaç dikme.
- tagşiş**, A. a. [gış'tan] Karıştırma. Saflığını giderme.
- tagşiye**, A. a. [gışa'dan] Örtme, örtünme, bürünme.
- Tagut**, A. ö. a. (tı ile) 1. İslam-likten önce Mekke'deki putlardan biri. 2. Şeytan, İblis. 3. a. Put. 4. Büyücü, bilici.
- tagviye**, A. a. [gava'dan] Azdırıp yoldan çıkarma, saptırma.
- tagyir**, A. a. [gayr'dan] 1. Başkalaştırma. Değiştirme. 2.

- Bozma. [ç. tagyirat].
- tagyız**, A. a. (zı ile) [gayz'dan] Öfkelenendirme, darıltma.
- tagziye**. Bkz. tagdiye.
- tahabbüs**, A. a. [habs'ten] Kendi kendini bir yere kapama.
- tahaccüm**, A. a. [hacm'dan] Hacim peydahlama, irileşme, büyüme.
- tahaccür**, A. a. [hacer'den] Taş kesilme, toş gibi katılaşma.
- tahaddu'**, A. a. [hud'a'dan] Bilerek aldanma.
- tahaddu'**. Bkz. tahazzu'.
- tahaddüb**, A. a. Kamburlaşma.
- tahaddür**, A. a. [hadr'dan] 1. (Kadın) Örtünme. 2. (Hek.) Uyuşma, uyuşturulma.
- tahaddür**, A. a. [hadr'den] İnişe doğru akıp gitme. Yokuş aşağı hızla inme. • *Tahaddür-i miyâh*, suların akıp gitmesi.
- tahaddüs**, A. a. [hudus'tan] Yokken ortaya çıkmış olma.
- tahaddüs**, A. a. [hads'ten] (Ruhb.) Fransızca *intuition* (sezgi) karşılığı (XX. yüzyıl).
- tahaddüsü**, **tahaddüsüye**, A. s. (Ruhb.) Fransızca *intuitif* (sezgili) karşılığı (XX. yüzyıl).
- tahaddüsüye**, A. a. (Ruhb.) Fransızca *intuitionnisme* (sezgicilik) karşılığı (XX. yüzyıl).
- tahaffuz**, A. a. [hıfz'dan] Sakınma, korunma. [ç. tahaffuzat].
- tahaffuzhane**, F. a. [tahaffuzhane] Karantina bekleme yeri.
- tahaffuzî**, **tahaffuziyye**, A. s. Korunmayla ilgili.
- tahaffuzkârane**, F. s., be.

- [tahaffuz-kâr-ane] 1. Korunma, savunma için olan. 2. Korunma, savunma isteğiyle.
- tahaffûf**, A. a. Hafiflenme.
- tahakkud**, A. a. Kin tutma. Kinlenme.
- tahakkuk**, A. a. [hakk'tan] Gerçek olduğu belli olma. Meydana çıkma. [ç. tahakkukat].
- tahakküm**, A. a. [hükm'den] Hüküm sürme. Zorbalıkla hüküm sürme.
- tahallûk**, A. a. [hulk'tan] Bir huy ya da tabiat edinme. [ç. tahallûkat].
- tahalli**, A. a. [halâ'dan] Tenha ya çekilme, yalnız kalma. Boşalma.
- tahalli**, A. a. [hali'den] Donanma, süslenme. [ç. tahalliyat].
- tahallûs**, A. a. [hulûs'tan] 1. Kurtulma. 2. Mahlas, takma ad kullanma. [ç. tahallûsat].
- tahallut**, A. a. (te, hı, tı ile) [hâlt'tan] Karışma, karışık olan.
- tahallüb**, A. a. 1. Sızma. Ter çıkarma. 2. Süt peydah etme.
- tahallüd**, A. a. [huld'den] Bir yerde sürekli kalma.
- tahallûf**, A. a. [hilâf'tan] 1. Geride kalma. Arkada bırakılma. 2. Değişme. Uygun olma. [ç. tahallûfat].
- tahallül**, A. a. [hall'den] Hal-lolma, birbirinden ezvası ayrılma. [ç. tahallülât].
- tahallül**, A. a. [halel'den] 1. Bozulma. 2. Ekşime, sirkeleşme. 3. Araya girme. [ç. tahal-

lülât].

- tahammî**, A. a. Korunma. Perhiz etme. [ç. tahammiiyet].
- tahammuz**. Bkz. A. a. [humz'dan] Ekşime. [ç. tahammuzat].
- tahammül**, A. a. [haml'den] 1. Bir yükü üstüne alma, yüklenme. 2. Ağır bir şeye katlanma. Ses çıkarmadan çekme.
- tahammülfersa**, F. s. [tahammül-fersa] Dayanmayı azaltıcı.
- tahammülgüdaz**, F. s. [tahammül-güdaz] Dayanmayı yok eden.
- tahammülsuz**, F. s. [tahammül-suz] Dayanmayı tüketen, bitiren.
- tahammür**, A. a. [hamr'den] Mayalanma, ekşime. [ç. tahammürat].
- tahannün**, A. a. [hanin'den] Çok acınma. Çok isteme.
- taharet**, A. a. 1. Temizlik. 2. Temizlenme.
- taharri**, A. a. Araştırma. Seçme için inceleme. [ç. taharriyat].
- taharruk**, A. a. (hı ile) Yırılma, koparılma, sökülme.
- taharrüc**, A. a. (hı ile) 1. Öğrenimi bitirerek çıkma. 2. Usta çıkma.
- taharrük**, A. a. [hareket'ten] 1. Kımıldama. Oynama. 2. Arap abecesinde harf harekelenme. Bir harekeyle okunma.
- taharrükiyyet**, A. a. Hareketlilik. Kımıldama hali.
- taharrüm**, A. a. [haram'dan] Sakınma.

taharrüs, A. a. Sakınma, korunma.

taharrüş, A. a. Tirmalanma, örselenme.

taharrüz, A. a. Çekinme, sakınma. Korunma.

tahassul, A. a. [husul'dan] Hasil olma, sonuç olarak çıkma.

tahassun, A. a. [hısın'dan] **1.** Bir kaleye kapanma. **2.** Sarp bir yere sığınma.

tahassus, A. a. [husus'tan] Özel olma.

tahassür, A. a. [hasret'ten] Elden çıkan ya da elde edilmesi istenen bir şey için acı duyma. [ç. tahassürat].

tahassür, A. a. (te, ha, se ile) (Kan) Pıhtılaşma.

tahassüs, A. a. (te, ha, sin ile) [hiss'ten] İçten duyma. [ç. tahassüsat].

tahaşşi, A. a. (tı ile) Korkma.

tahaşşu', A. a. [huşu'dan] Alçakgönüllü olma.

tahaşşun, A. a. [huşunet'ten] Sertelme. Katılaşma.

tahaşşüd, A. a. Birikme, yığılma. [ç. tahaşşüdat].

tahatti, A. a. Atlayıp geçme.

tahattur, A. a. Hatıra getirme. Hatıra gelme.

tahattüm, A. a. [hatm'den] Gerekli olma. Yapılması gerekli.

tahavvuf, A. a. (hı ile) [havftan] Korkma.

tahavvül, A. a. Değişme, bir halden bir hale geçme. [ç. tahavvülât].

tahayyül, A. a. [hayal'den] Ha-

yal kurma. Hayalleme. [ç. tahayyülât].

tahayyür, A. a. [hayret'ten] Şaşakalma. Hayran olma.

tahayyüz, A. a. [hayyiz'den] **1.** Yer tutma, yer alma. **2.** Önemlileşme, ileri mevki alma. • *Tahayyüz-i ecsâm*, cisimlerin boşlukta yer alması.

tahazzu', **tahaddu'**, A. a. **1.** Kendini alçaltma. **2.** Kibir ve ululanmadan uzak durma.

tahazzur, A. a. (te, ha, sat ile) **1.** Göz önünde bulunma, birinin katında bulunma. **2.** Hazır olma.

tahazzün, A. a. [hüzn'den] Kederlenme, hüzünlenme.

tahazzür, A. a. [hazer'den] Sakınma. Korunma.

tahbir, A. a. [haber'den] Haber etme.

tahbiz, A. a. "Habbeza" (ne güzel!) deme.

tahcil, A. a. [hacle'den] Gerdeğe koyma.

tahcil, A. a. [hac'l'den] Utandıрма.

tahdib, **tahzib**, A. a. (Saç, sakal) Boyama.

tahdib, A. a. [hadbe'den] Kamburlaştırma.

tahdid, A. a. [hudud'dan] **1.** Sınırlama. **2.** Belli etme. Tarif etme, tanımlama. **3.** Bir sınır koyma, sınırlama. [ç. tahdidat].

tahdik, A. a. [hadeka'dan] Gözünü dikip bakma, dikkatle bakma.

tahdir, A. a. [hadr'den] Örtme,

örtü bulundurma.
tahdir, *Bkz.* tahzir.
tahdis, *A. a.* [hudus'tan] **1.** Söyleme, birinden haber alıp söyleme. **2.** Peygamber sözünü tekrar etme. **3.** Bir şükür, teşekkür etme. [ç. tahdisat].
tahdiş, *A. a.* [hadş'ten] Tirmalama. Tırnaklayıp incitme. Kurcalama. • *Tahdiş-i ezhan*, zihinleri kurcalama, karıştırma.
tahfif, *A. a.* [hiffet'ten] **1.** Hafifletme, yükünü azaltma. **2.** Kolaylaştırma. [ç. tahfifat].
tahfir, *A. a.* [hufre'den] Çukur kazma.
tahhan, *A. a.* (*tı, ha* ile) Değirmenci.
tahîn, *A. a.* **1.** Öğütülmüş tahıl. *Un.* **2.** Darı unu. **3.** Şekerle karıştırılarak helvası yapılan darı unu. **4.** Tahin.
tahir, **tahire**, *A. s.* [taharet'ten] **1.** Temiz. **2.** Aptes bozan şeylerden biri bulunmayan. **3.** Bir musiki makamı.
tahiyye, **tahiyyet**, *A. a.* Birine, "Tanrı ömür versin!" diyen selam. [ç. tahiyyat].
tahkik, *A. a.* [hak'tan] **1.** Gerçek olup olmadığını araştırma. **2.** Gerçeğini tanıtlama. [ç. tahkikat].
tahkikat, *A. a.* [tahkik ç.] **1.** Araştırma(lar). **2.** Soruşturma(lar).
tahkim, *A. a.* [hükm'den] **1.** Sağlamlaştırma. Berkitme. **2.** (Bir dava için) Hakem atama.
tahkimat, *A. a.* Siper kazma, savunma işlerini kuvvetlendir-

meler.
tahkir, *A. a.* [hakaret'ten] Hor ve hakir görme. horlama, alçaltma. [ç. tahkirat].
tahkiramiz, *F. s.* [tahkir-amiz] Hakaretle karışık.
tahkiye, *A. a.* (Türkçede kullanılmıştır) Hikâye etme, öyküleme, anlatma.
tahli, *A. a.* [hal'den] Söküp çıkarma. Koparma.
tahliat, *A. a.* [hilât'ten] Hil'at giydirmeler.
tahlid, *A. a.* [huld'den] Ebedi olarak oturtma.
tahlif, *A. a.* [half'ten] Yemin etme, ettirme. Ant içme.
tahlif, *A. a.* [half'ten] Birini kendi yerine bırakma.
tahlik, *A. a.* Tıraş etme.
tahlil, *A. a.* [hall'den] **1.** Bir şeyi incelemek üzere parçalarına ayırma. **2.** Analiz, çözümleme. [ç. tahlilât].
tahlim, *A. a.* [hilm'den] Kızgınlığını giderme, yumuşatma.
tahlis, *A. a.* [halâs'tan] Kurtarma. • *Tahlis-i giriban*, yakayı kurtarma, kurtulma.
tahlisiyye, *A. a.* Cankurtaran.
tahlit, *A. a.* [half'tan] **1.** Karıştırma. **2.** Sağlığını giderme. **3.** Bozma.
tahliye, *A. a.* [hilli'den] Süsleme, donatma. Bezeme.
tahliye, *A. a.* [halâ'dan] **1.** Boşaltma. Boş bırakma. **2.** Bir kenti, bir istihkâmı bırakma. • *Tahliye-i sebil*, cezaevinden bir tutukluyu salıverme.
tahmid, *A. a.* [hamd'den] Şük-

- retme. [c. tahmidat].
- tahmik**, A. a. [humk'tan] Ahmak deme. Ahmak olduğunu söyleme.
- tahmil**, A. a. [ham'lden] 1. Yükleme. 2. Bir işi bir kimse üzerine bırakma.
- tahmin**, A. a. [hamn'den] Kesin olmadan, aşağı yukarı bir tutar ya da fikir söyleme.
- tahminat**, A. a. Tahminler.
- tahminen**, A. be. Aşağı yukarı.
- tahmir**, A. a. [hamr'dan] Mayalandırma.
- tahmis**, A. a. [hums'tan] 1. Bir şeyi beş kat ya da beş köşe etme. 2. (Ya.) Bir ozanın bir koşğunun beyitlerine üçer dize katarak beserli bentler haline koyma.
- tahmis**, A. a. (ha, sin ile) Kavurma.
- tahn**, A. a. Öğütmek, değirmenden geçirmek.
- tahnik**, A. a. [hunk'tan] Boğma.
- tahnit**, A. a. Mumyalama.
- tahrib**, A. a. [harab'dan] Yıkıp bozma. Bayındırlığını yok etme. [ç. tahribat].
- tahribkâr**, F. s. [tahrib-kâr] Yıkıcı.
- tahric**, A. a. [huruc'dan] 1. Çıkartma. 2. Diploma verme. 3. Peygamber sözünü ilk rivayet eden çıkarma.
- tahrif**, A. a. [harf'ten] 1. Bir adın ya da ibarenin harflerinin yerini değiştirme, bozma. 2. Bir ibarenin anlamını karıştırma, değiştirme. [ç. tahrifat].

- tahrif**, A. a. (te, hı ile) Birine bu-nak deme.
- tahrik**, A. a. [hareket'ten] 1. Oynatma, kimildatma. 2. Harekete getirme, etki yapma. 3. Kışkırtma. 4. (A. Dilb.) Harekeleme, harekeyle okuma. "akl" sözcüğünü "akıl" okuma.
- tahrik**, A. a. (te, hı, kaf ile) Yırma, koparma, sökme.
- tahrikâmiz**, F. s. [tahrik-âmiz] Kışkırtıcı.
- tahrikât**, A. a. [tahrik c.] Fena işler için ayaklandırma, kışkırtma.
- tahrim**, A. a. [haram'dan] 1. Din bakımından kutsal sayıp yaklaşmayı yasak etme. 2. Haram kılma. • *Kerahet-i tahrimiyye*, sıkı olarak mekruh. [ç. tahrimat].
- tahrim**, A. a. Namaza başlar-ken söylenen tekbir.
- tahrimî, tahrimiyye**, A. s. Harama ait, haramla ilgili.
- tahrir**, A. a. 1. Yazma. 2. Yazı olarak meydana getirme. 3. Kaydetme, kayda geçirme. [ç. taharir, tahrirat].
- tahrirat**, A. a. Postayla gönderilen resmi mektup.
- tahriri, tahririyye**, A. s. Yazılı.
- tahris**, A. a. [hırs'tan] Birinin tamahını uyandırma, tutku-landırma.
- tahriş**, A. a. 1. Tırmalama. 2. Azdırma.
- tahriz**, A. a. İyi bir şeye teşvik etme.
- tahsil**, A. a. [husul'den] 1. Ele

geçirme. **2.** Vergi ya da irat toplama. **3.** Bilgi edinme. [ç. tahsilât].

tahsilât, *A. a.* [tahsil ç.] Devlet gelirinin toplanması.

tahsildar, *F. a.* [tahsil-dar] Para toplayan kimse. [ç. tahsildaran].

tahsin, *A. a.* [hüs'n'den] Beğenip alkışlama.

tahsin, *A. a.* [hıs'n'dan] Kale gibi sağlamlaştırma.

tahsinhân, *F. s.* [tahsin-hân] "Aferin!" deyici, beğenici.

tahsinkerde, *F. s.* [tahsin-kerde] Beğenilmiş.

tahsis, *A. a.* [husus'tan] Bir şeyi birinin ya da bir yerin kılma. Bir şey için ayırma. [ç. tahsisat].

tahsisan, *A. be.* Tahsis suretiyle. Hele, en çok.

tahsisat, *A. a.* [tahsis ç.] Bir kimse ya da bir daire için ayrılmış para, ödenek.

tahşid, *A. a.* Yığma, biriktirme.

tahşiye, *A. a.* [haşy'den] Haşiye yazma.

tahşiye, *A. a.* [haşyet'ten] Ürperme, ürpertilme.

taht, *F. a.* (*hı* ile) Hükümdarın oturduğu özel sandalye, koltuk, makam.

taht, *A. a.* (*ha* ile) Alt. Aşağı.

tahtani, **tahtaniyye**, *A. a.* Aşağıda bulunan.

tâhte, *F. s.* Yağmalanmış.

tahte, *F. a.* Tahta.

tahtelarz, *A. a.* [taht-el-arz] Yeraltı.

tahtelbahr, *A. a.* [taht-el-bahr]

Denizaltı.

taltelhıfz, *A. a.* [taht-el-hıfz] Muhafaza altında.

tahtgâh, **tahtgeh**, *F. a.* [taht-gâh] Taht yeri, başkent.

tahtia, *A. a.* [hata'dan] Yanlışını çıkarma.

tahtıt, *A. a.* [hat'tan] Çizme. Çizgilerle belli etme.

tahtim, *A. a.* [hatm'den] Mühür basma. Mühürleme.

tahtnişin, *F. s.* [taht-nişin] Hükümdar olan. Tahtta oturan. Padişah.

tahtrevan, *F. a.* [taht-revan] İki katır ya da dört insan tarafından taşınır taşıt.

tâhun, *A. a.* Değirmen. [ç. tavahin].

tahur, **tahure**, *A. a.* [taharetten] Pek temiz. Temizleyici.

tahvif, *A. a.* [havf'ten] Korkutma, ürkütme.

tahvil, *A. a.* [hal'den] **1.** Değiştirme. **2.** Bir durumdan başka bir duruma koyma. **3.** Borç senedi. **4.** Aksiyon, eylem.

tahvilât, *A. a.* [tahvil ç.] Aksiyon, eylem.

tahvin, *A. a.* (*hı* ile) Birine hain deme, birini hayınlıkla suçlama.

tahyib, *A. a.* [hiybet'ten] Eli boş. Yoksun kılma.

tahyil, *A. a.* [hayal'den] Hayalleme. Akla, zihne getirme; canlandırma.

tahyir, *A. a.* [hayr'dan] İki şey arasında seçme durumunda bırakma. İsteddiğini seçmeyi önerme.

tahzib, tahdib, A. a. (*hi, dat* ile) Boyama, boyanma.

tahzib, A. a. (*ha, ze* ile) [hızb-den] Takım takım toplama.

tahzil, A. a. (*hi, zel* ile) Aşağılama, aşağılanma.

tahzin, A. a. [hüz'n'den] **1.** Kerderlendirme. **2.** Hazin hazin okuma.

tahzir, tahdir, A. a. Yeşil renk verme.

tahzir, A. a. [hazer'den] Sakındırma.

taî'. Bkz. tayî'.

taib, taibe, A. s. [tövbe'den] Tövbe eden.

taif, A. s. [tavaf'tan] **1.** Tavaf eden. **2.** Dönen, dolaşan.

Tâit, A. a. Arabistan yarımadasında, Mekke yakınında bir kasaba.

taife, A. a. **1.** Bölük, özel bir bölük oluşturan adamlar. **2.** Kavim, kabile. **3.** Tayfa. [ç. tavâif].

tail, A. a. (*ti, hemze* ile) Yarar, fayda. • *Bitail, lâtail*, boşuna, yararsız.

tair, A. s. [tayaran'dan] Uçan, uçucu.

tair, A. a. Kuş. • *Tair-i cennet*, cennet kuşu.

tak, A. a. **1.** Kemer. **2.** Sedir, taht üstündeki kubbe. • *Tak-i ebru*, kaş kemeri, kemer biçiminde kaş; *-zafer*, bir zafer için kurulan anıt; *-çartak*, çardak.

tâk, F. a. (*te, kef* ile) Asma, üzüm kütüğü.

takabbuh, A. a. [kubh'den] Çirkin görme, kötü sayma.

takabbuz, A. a. [kabz'dan] **1.** Toplanıp çekilme, büzülme. **2.** Kabız olma, peklik.

takabbül, A. a. [kabal'den] Kabul etme. Üstüne alma.

takaddese, A. be. "Kutlu, mutlu olsun" anlamında dua sözü.

takaddüm, A. a. [kidem'den] **1.** İleri geçme, ileride bulunma. **2.** Zamanca, mevkice ileri bulunma, önde bulunma. **3.** Teşrifatça önden geçme ya da daha yukarı oturma hakkı. • *Hakk-i takaddüm*, öncelik hakkı; *fazl-i takaddüm*, öncelik meziyeti.

takaddüs, A. a. Mübarekleme, kutlu kılma. Kutsama.

takallüb, A. a. [kalb'den] **1.** Dönme, bir yandan bir yana çevrilme. **2.** Değişme, başka kalıba girme.

takallübat, A. a. [takallüb ç.] Değişmeler.

takallüd, A. a. **1.** Muska gibi boyna geçirme. Takınma, kuşanma. **2.** Bir işi üstüne alma.

takallüs, A. a. Bir şeyin gerilip büzülmesi. [ç. takallüsat].

takannün, A. a. Kanunlaşma, yasalaşma. Değişmez halde, kesin olarak belirme.

takarruh, A. a. [karha'dan] Yara olma. Yara içinde kalma.

takarrüb, A. a. [kurb'dan] **1.** Yaklaşma, yanaşma. **2.** Vakti yakın gelme.

takarrür, A. a. [karar'dan] **1.** Yerleşme. **2.** Kararı verilme.

takass, A. a. Takas, ödeşme.

takassur, A. a. [kasr'dan] Bir işi bile bile yapmama.
takaşşür, A. a. [kışr'dan] Kabuğu soyulma.
tâkat, A. a. Güç, kuvvet.
tâkatfersa, F. s. [tâkat-fersa] Takat götürmez, dayanılmaz.
tâkatşiken, F. s. [tâkat-şiken] Takatı tüketen.
tâkattür, A. a. [katre'den] Damlama. Damla damla akma. [ç. takattürat].
takatür, A. a. [katr'dan] Damlama. Damla damla akma.
takavvi, A. a. [kuvvet'ten] Kuvvetlenme.
takavvum, A. a. [kıvam'dan] 1. Kıvam ve karar bulma. 2. Doğrulma. 3. Kuvvetlenme.
takavvut, A. a. (te, te ile) Beslenme, geçinme.
takavvül, A. a. [kavl'den] Yalan uydurma.
takayyüd, A. a. [kayd'dan] 1. Bağlanma, bağlı olma. 2. Çalışma, çabalama. [ç. takayyüdat].
takayyüh, **tekayyüh**, A. a. [kih'ten] Irinlenme, irin peyda etme. [ç. takayyühat].
takaza. Bkz. tekaza.
takbih, A. a. [kubh'tan] Çirkin görme. Beğenmeme. [ç. takbihat].
takbil, A. a. Öpme.
tâkçe, F. a. 1. Küçük tak, zafer takının iki yanındaki kemerler. 2. Küçük pencere.
takdim, A. a. [kıdem'den] 1. Öne geçirme, ileri sürme. 3. Bir büyüğün önüne bir şey gö-

türme, bir şey verme. 3. Sunma. 4. Birini başka birine tanıtmaya. • *Takdim ü tehir*, bir ibaredeki sözlerin yerlerini değiştirerek düzeltme.

takdime, A. a. Kendine göre üst sayılan birine verilen armağan.

takdir, A. a. [kader'den] 1. Kader. Tanrı'nın yaratıkları hakkında olan ezeldeki kararı. 2. Değer biçme. 3. Değer tanıma. 4. Beğenme. 5. Sayma, öyle sanma.

takdirî, **takdiriyye**, A. s. 1. Kaderden olan. 2. (Dilb.) Görünürde olmayıp öyle denilen.

takdirname, F. a. [takdirname] Beğenilen bir işe karşı verilen yazılı belge.

takdis, A. a. 1. Kutsal sayma. 2. Tanrı'ya şükretme. 3. (Mec.) Ululama, büyük saygı gösterme.

tâkey, F. s. [tâ-key] Ne vakte dek.

takfil, A. a. [kufil'den] Kilitleme.

takfiye, A. a. [kafiye'den] Kafiyeleme. Kafiye bulma, uyaklama.

takhir, A. a. (he ile) [kahr'dan] Ezme, bastırma.

ta'kım, A. a. [ukm'dan] 1. Kısırlaştırma. Çıkamaz ya da olmaz duruma koyma. 2. Mikropsuzlaştırma (XIX. yüzyıl).

takıyy, **takıyye**, A. s. 1. Sakınan. 2. Kendini gözetken. 3. Tanrıdan korkan.

takıyye, **takıye**, A. a. Takke.

ta'kib, A. a. [akab'dan] 1. Ar-

kası sıra gitme. **2.** Kovalama, peşine düşme. **3.** Arkasını bırakmama. [ç. takibat].

ta'kid, A. a. [ukde'den] **1.** Dügüleme. **2.** (Ya.) Tümce ya da ibareyi anlaşılacak biçimde düzenleme.

takli', A. a. [kal'den] Kökünden söküp koparma.

taklib, A. a. [kalb'den] **1.** Döndürme, çevirme. **2.** Bir şeyin şekil ve kalıbını değiştirmek. • *Taklib-i hükümet*, hükümet basındakileri ya da hükümet biçimini yasaya aykırı değiştirmek.

taklid, A. a. **1.** Takma, asma, kuşanma. **2.** Benzemeye ya da benzetmeye çalışma, öykünme. **3.** Kalpını yapma. **4.** Başka birinin davranışını tekrarlayarak alay etme.

takliden, A. be. **1.** Benzerini yaparak, öykünerek. **2.** Gü-lünç yanını belirterek.

taklil, A. a. [killet'ten] Azaltma, indirme.

taknin, A. a. [kanun'dan] Kanun koyma (XX. yüzyıl).

takri', A. a. Kınama, başa kakma, azarlama, paylama.

takrib, A. a. [kurb'dan] **1.** Yanaştırma, yaklaştırma. **2.** Kesin olarak değil de aşağı yukarı bir şey söyleme. **3.** Baha-ne.

takriben, A. be. Aşağı yukarı, yaklaşık.

takribî, takribiyye, A. s. Kesin olmayan, aşağı yukarı denilen.

takrin, A. a. [karin'den] Birlikle bulundurma. Yaklaştırma.

takrir, A. a. [karar'dan] **1.** Yerleştirme. Yerini belli etme. **2.** Sağlamlatma. **3.** Ağızdan anlatma. **4.** Resmi olarak yazıyla bildirme. **5.** Politika yazısı, nota. **6.** Mal satarken tapu idaresinde mal sahibinin memur önündeki ifadesi. **7.** Resmi dairelerin Babıali'ye sadece mühürlenmiş gönderdikleri yazı.

takriz, A. a. [karz'dan] (Yapıt) Övme.

taksim, A. a. [kısm'dan] **1.** Taksim. **2.** Bölme. **3.** Akarsuların ayrıldığı yer. Savak. **4.** Çalgıcıların yalnızca çaldıkları parça. [ç. taksimat].

taksir, A. a. [kasr'dan] **1.** Kısaltma. **2.** Bir işi eksik yapma. Kusur etme. • *Pürtaksir*, kusurlu, kabahatli.

taksirat, A. a. [taksir ç.] **1.** Kusurlar. **2.** Tanrı tarafından bir belaya uğramaya yol açan bir suç ya da günah.

taksit, A. a. [kist'tan] Parça parça belli zamanlarda ödenecek paranın her parçası. [ç. tekasit].

takşir, A. a. Kabuğunu soyma.

takti', A. a. [kat'dan] **1.** Kesme, parça parça etme. **2.** (Ya.) Koşuğu vezin parçalarına göre ayırarak okuma. [ç. takti'at].

taktil, A. a. Çok öldürme.

taktir, A. a. [katre'den] **1.** Damla damla akıtma, damlatma. **2.** Damıtma.

takva, *A. a.* [vikaye'den] Tanrı'dan korkup dinin yasak ettiği şeylerden çekinme. • *Ehl-i takva*, din emirlerine sıklıdan sıkıya uyan kimse ya da kimseler. *Takva-Allah*, Tanrı korkusu.

takvid, *A. a.* Yedmek, yedilmek.

takvil, *A. a.* [kavl'den] Birine söylemediği sözü yüklemek.

takvim, *A. a.* 1. Doğrultma, düzeltme, yoluna koyma. 2. Takvim. • *Takvim-i sâl*, yılın takvimi; *takvim-ül-büldan*, kent ve ülkelerin coğrafya ve topografya durumunu gösteren kitap; *hüsn-i takvim*, insan.

takvis, *A. a.* (*sin* ile) [kavs'ten] Yay biçimine sokmak.

takviye, *A. a.* 1. Kuvvetlendirme. 2. Sağlama, sağlamlaştırma.

takviyet, *F. a.* Bkz. takviye.

takyid, *A. a.* [kayd'dan] 1. Kayıtlama. 2. Bağlama. 3. Bukaya vurma.

tal', *A. a.* (Bitb.) Çiçeklerin üreme organı olan sarı toz. • *Gubar-i tal'*, çiçektozu.

talâ, *F. a.* Bkz. tılâ'.

talâk, *A. a.* Boşama. Nikâhli eşten ayrılma.

talâkat, *A. a.* Dil açıklığı. Kolay ve serbest söz söyleme.

talân, *F. a.* Talan, çapul.

tal'at, **tel'at**, *A. a.* 1. Yüz, surat. 2. Güzellik. Aydınlık ve açık yüz.

talâvet, *A. a.* Güzellik.

tâle, *A. be.* [tul'den] • *Tâle ömrü*, ömrü uzun olsun.

taleb, *A. a.* 1. İsteme, dileme. 2. İstek. • *Arz ü taleb*, sunu ve istem.

talebdâr, *A., F. s.* [taleb-dâr] Alacaklı.

talebe, *A. a.* [talib ç.] 1. İstekliler. 2. Öğrenci.

talebkâr, *A., F. s.* [taleb-kâr] İstekli.

talh, *A. a.* Zamk ağacı.

tali', **tali'a**, *A. s.* Doğan.

tali', *A. a.* (*ti* ile) Kısmet. Talih.

tali, **taliye**, *A. s.* 1. Sonradan gelen. 2. İkinci derece. 3. Kur'an okuyan. 4. (Man.) Sonurlu.

talia, *A. a.* (As.) Öncü.

talib, **talibe**, *A. s.* [taleb'den] 1. İsteyen. 2. İstekli. [ç. talebe, tullâb].

talid, *A. a.* Bir kimsenin (köle, cariye, hayvan gibi) canlı malvarlığı.

tal'ik, *A. a.* 1. Asma. 2. Bir şeye bağlı gösterme. 3. Geciktirme.

tal'ik, *A. s.* 1. Güleryüzlü (kimse). 2. Düzgün söz söyleyen (kimse).

tal'ikat, *A. a.* [ta'lik ç.] Bir yapıtın açıklaması olarak kenarına ya da ayrıca yapıt olarak yazılan notlar.

tal'il, *A. a.* [illet'ten] 1. Neden, bahane gösterme. 2. (Fel.) Fransızca *deduction* (tümdengelimi) karşılığı (XX. yüzyıl).

ta'lim, *A. a.* 1. Öğretme, belletme. 2. Okutma, ders verme.

2. Meşkle alıştırma. **4.** Egzersiz, alıştırma.
ta'limat, *A. a.* [ta'lim ç.] Bir iş hakkında nasıl davranılacağı-nı gösteren emir, yönerge.
ta'limatname, *F. a.* [ta'limat-name] Yönetmelik.
ta'limname, *F. a.* [ta'lim-name]
1. Alıştırma kitabı. **2.** Askerlik kurallarını sıralayan kitap.
ta'lin, *A. a.* Ortaya çıkarma, açığa vurma.
ta'liye, *A. a.* Yükseltme, yüceltme.
talk, *A. a.* Mika.
taltif, *A. a.* [lüft'dan] **1.** Bir iyilikle gönül alma. **2.** Yumuşatma. Yumuşaklık için ilaç alma.
ta'm, **ta'am**, *A. a.* **1.** Yeme. **2.** Tat. [ç. tuum].
tama', *A. a.* Doymazlık. Çok isteme. Aç gözlülük. • *Tama-i ham*, olamayacak istek.
tama'kâr, *F. s.* [tama'kâr] Açgözlü, tamah sahibi. Pinti, cimri.
tamam, **temam**, *A. a.* **1.** Tamam, bitme, bitirme, son. **2.** Olgunlaştırma, tamamlama. • *Bitamamihi*, tam olarak, eksiksiz; *nâtamam*, tam değil, eksik.
tamamen, *A. be.* Bütün bütün. Tam ve eksiksiz olarak.
tamami, **tamamiyye**, *A. s.* Noksan tamamlamaya özgü, onunla ilgili.
tamamiyyet, *A. a.* Tamlik, bütünlük. • *Tamamiyyet-i mülkiyye*, ülkenin dokunulmazlığı, bütünlüğü.

tamat, *F. s.*, ç. Saçmasapan sözler.
tame, *A. a.* **1.** Kıyamet. **2.** Keskin çığlık.
tami', *A. s.* [tama'dan] Tamahçı. Tamah eden.
ta'mid, *A. a.* (*te*, *ayın* ile) Vaf-tiz etme.
ta'mik, *A. a.* [umk'tan] **1.** Derin kazma, derinleştirme. **2.** Kökleri anlayacak şekilde inceleme, derinleşme.
ta'mim, *A. a.* **1.** Genleştirme, genelleştirme. **2.** Genelge.
ta'mimen, *A. be.* Genelgeyle. Genleştirerek.
ta'mir, *A. a.* Onarma, düzeltme. Tamir.
ta'miye, *A. a.* **1.** Körletme, köreltme. **2.** Kapalı şekilde anlatma. **3.** (Ya.) Manzum tarihlerde ebced hesabını doldurmak için çıkartılacak ya da katılacak sayıları belirtme.
tamm, **tamme**, *A. s.* **1.** Bütün, eksiksiz. **2.** Olgun, tamam.
tams, *A. a.* Âdet görme, aybaşı.
tams, *A. a.* Yoketme, belirsizleştirme.
ta'n, *A. a.* Sövme. Yerme.
tanbur, **tunbur**, *A. a.* Tambur.
tanburî, Tambur çalmada usta kimse.
ta'ne, *A. a.* Sövme, zemmetme, yerme, çekiştirme.
ta'nezen, *F. s.* [ta'ne-zen] Söven. Çekiştiren, yeren.
ta'nif, *A. a.* Şiddetle azarlama, darılma.
tanîn, *A. a.* Tınlama, çınlama.

taninendaz, *F. s.* [tanin-endaz] Tınlayan, çınlayan.

tannan, tannane, *A. s.* Tınlayan, çınlayan.

tannaz, tannaze, *A* s.* [tanz'dan] Herkesle eğlenen, alaycı (güzel).

tansif, *A. a.* [nisf'tan] Yarı yarıya bölme.

tansir, *A. a.* Hıristiyanlaştırma.

tansis, *A. a.* [nass'dan] **1.** Kayıtları ve ayrıntıları dikkatle inceleme. **2.** Kur'an ya da hadisten tanık göstererek bir davayı savunma.

tansis, *A. a.* (saf ile) İyice araştırıp, inceleyip karar verme.

tantana, *A. a.* **1.** Gürültü, patırtı. **2.** Gürültülü gösteriş. • *Tantana-i şevket ü iclâl*, ululuk ve azamet gürültüsü.

tanz, *A. a.* (tı, ze ile) Herkesle eğlenme, alay etme.

tahzif, *A. a.* (zı ile) [nezafet'ten] Temizleme.

tanzifat, *A. a.* Temizlik işleri.

tanzim, *A. a.* [nazm'dan] **1.** Sıralama, sıraya koyma, dizme. **2.** Düzen verme. **3.** Tertipleme, manzum ya da mensur olarak yazma. **4.** İslah, düzeltilme.

Tanzimat, *A. a.* **1.** 3 Kasım 1839'da Gülhane'de okunan bir padişah fermanıyla temelleri açıklanan düzenleme. **2.** Bunun 1877 Rus savaşına dek süren dönemi.

tanzir, *A. a.* [nazar'dan] **1.** Benzetme. **2.** (Ya.) Bir koşuğun anlamca, biçimce benzerini oluşturma.

tapide, *F. s.* (tı ile) Sıkıntı içinde. Rahatsız.

târ, *F. a.* **1.** Tel, iplik. **2.** (Dokumada) Arş. • *Târ târ*, tel tel; *târ-i ankebut*, örümcek ağı; *-zûlf*, saç teli.

târ, *F. s.* Karanlık. • *Şeb-i târ*, karanlık gece.

tarab, *A. a.* Sevinç, şenlik. İç açıklığından gelme coşkunculuk ve tepinme.

tarabengiz, *F. s.* [tarab-engiz] Sevindirici, coşturucu.

tarabgâh, *F. a.* [tarab-gâh] Sevinç, coşkunculuk yeri.

târâc, *F. a.* Yağma, çapul.

târâcger, *F. s.* [târâc-ger] Yağmacı. [ç. târâcgeran].

taraf, *A. a.* **1.** Yan, yön. Altı yönden (ön, arka, sağ, sol, alt, üst) her biri. **2.** Ülke, memleket. **3.** Bir kimsenin yanı. **4.** Tarafllılık, sahip çıkma, koruma. **5.** Bölük, aralarında ayrılık bulunanlardan her biri. **6.** Savaş ya da yargılamada, yarışmada birbirine karşı çıkan her biri. [ç. etraf].

tarafdar, *F. s.* [taraf-dar] Taraf tutan. Tarafllı.

tarafdarî, *F. a.* Taraf tutma.

tarafeyn, *A. a.* İki taraf.

tarafgir, *F. s.* [taraf-gîr] Taraf tutan. Taraflardan birine sahip çıkan, onun gayretini güden.

tarafgîrî, *F. a.* Tarafllılık.

taraf taraf, *A. be.* Yer yer, her yanda.

tarâif, *A. a.* [tarife ç.] Az bulunur, ince şeyler.

taraik, *A. a.* [tarikât ç.] Tarikatlar.

tarassud, A. a. [rasad'dan] Gözleme. Gözetme. Dikkatle bekleme.

taravet, A. a. Tazelik.

tard, A. a. 1. Kovma, sürme, çıkarma. 2. Okuldan, hizmetten kovulma.

tardiyye, A. a. (Ya.) Bir mesnevi arasında söylenen gazel ve buna benzer koşuk.

tare, A. a. Defa, kere, kez.

tarek, F. a. Tepe, başın tepesi.

tarem. Bkz. tarüm.

tareten, A. be. Bir kez ya da bazı kere. • *Tareten ba'de uhrâ*, defalarla, birçok kez.

tareyan, A. a. Birdenbire çıkma. Geliverme, oluverme.

tarf, A. a. 1. Bakış. 2. Göz ucu.

tarfe, A. a. Gözkapağının bir açılıp kapanması. • *Tarfe-i ayn*, *tarfet-ül-ayn*, göz yumup açincaya dek olan an.

tarh, A. a. 1. Atma, koyma, bırakma. 2. Dağıtma, bölme. 3. Kurma. 4. (Mat.) Çıkarma. • *Tarh-i esas*, temel atma.

tarhefken, F. s. [tarh-efken] Kuran, düzenleyen.

tarhendaz, F. s. [tarh-endaz] Temel kuran, düzenleyen.

Târık, A. a. Sabah yıldızı. Venüs.

târî, A. a. [tareyan'dan] Birdenbire çıkan. (Bir kimse ya da şeyde) Ansızın beliren.

tari(y), A. s. Taze.

ta'rib, A. a. [Arab'dan] Arapçalaştırma.

târîd, A. a. [tard'dan] Kovan. Çıkartan.

tarîd, A. a. (*tr* ile) Kovulmuş, çıkartılmış nesne.

tarîf, **tarîfe**, A. s. Az bulunur, zarif.

ta'rif, A. a. [irfan'dan] 1. İnce-den inceye anlatma. Belirli noktalarla, belli işaretlerle bildirme, tanıtlama. 2. Bir maddeyi tüm gereklerini kapsayacak şekilde bir ibareyle anlatma, tanım, tanımlama. • *Harf-i ta'rif*, (A. Dilb.) "el" eki, tanımlık. [ç. tarifât].

ta'riife, A. a. Tarife.

ta'rifname, F. a. [ta'rif-name] Bir şeyin yapılışını, kullanılmasını anlatan yazı.

tarih, A. a. Tarih. [ç. tevarih].

tarîh, A. a. İşe yaramaz diye bir kenara atılmış nesne.

tarihî, **tarihiyye**, A. s. Tarihle ilgili, tarihsel.

tarihnüvis, F. a. [tarih-nüvis] Tarih yazarı, tarihçi. [ç. tarihnüvisan].

ta'rik, A. a. [arak'tan] Tere yattırma, terletme.

târîk, F. s. Karanlık.

târîk, **târîke**, A. s. [terk'ten] Bırakan, vazgeçen. • *Târîk-i dünya*, dünyadan el çekip bir yana çekilen.

tarîk, A. a. 1. Yol. 2. Meslek, uğraş. 3. Tanrı'ya ulaşma için bir ulunun tuttuğu yol. 4. Araç. • *Tarîk-i amm*, *-sultani*, geniş ve genel yol; *-askeriye*, *-ilmiyye*, *-kalemiyye*, asker, sarıklı, sivil meslek; *-müstakim*, doğru yol. [ç. turuk, turukat].

tarika, **tarikât**, A. a. Tanrı'ya

ulaşma isteğiyle tutulan yol.
tarim, *Bkz.* tarüm.
ta'riye, *A. a.* Soyma, çıplaklaş-tırma.
ta'riz, *A. a.* Dokundurma. Dokunaklı söz söyleme, taş atma. [ç. tarizat].
tarmar, **tarümar**, *F. s.* Karma-karışık. Dağınık.
tarraka, *A. a.* Gümbürtü.
tarrar, *A. s., a.* Yankesici.
tarsı', *A. a.* 1. Değerli taşlar ka-karak süsleme. 2. (Ya.) İki fik-ranın sözcüklerini vezin ve uyakça denkleştirme. [ç. tarsı-at].
tarsin, *A. a.* [rasanet'ten] Sağ-lamlaştırma.
tarsis, *A. a.* (Kim.) Kurşunlama. Kurşun haline getirme.
tartib, *A. a.* İslatma. • *Tartib-i lisan*, (güzel bir şey söylemek-le) dili ıslatma.
tarüm, **tarem**, **tarim**, *F. a.* 1. Çardak. 2. Kubbe. 3. Gökyü-zü.
tarümar, **tarmar**, *F. s.* Darma-dağın.
târüpud, *F. a.* Arısla argaç.
tarz, *A. a.* (*ti, ri, ze* ile) 1. Bi-çim, kılık. 2. Yol, üslup.
tarziye, *A. a.* [rıza'dan] 1. Ra-zı ve hoşnut etme. 2. Bir kusu-ra karşı özür dileme. 3. "Ra-dıyallahü ahn" (Tanrı ondan razı olsun) deme.
tas, *F. s.* Tas. Su kabı.
tasabbur, *A. a.* [sabr'dan] Sa-bırlanma.
tasaddi, *A. a.* Bir işe girişme. [ç. tasaddiyat].

tasaddu', *A. a.* (*sad, ayın* ile)
 1. Dağılma. 2. Yarılıp çatla-ma.
tasadduk, *A. a.* [sadaka'dan] Sadaka verme.
tasaddur, *A. a.* [sadr'dan] Ba-şa geçme. En başta oturma.
tasaffi, *A. a.* Durulma, saflaş-ma.
tasallub, *A. a.* [sulb'dan] 1. Ka-tılaşma. 2. Sağlamlaşma. 3. Gayret gösterme.
tasalluf, *A. a.* Kendi gücü dı-şında görünerek övünme.
tasallut, *A. a.* 1. Birinin başı-na hâkim kesilip rahat bırak-mama. 2. Son derece rahat-sız etme, peşini bırakmama.
tasannu', *A. a.* Zorlayarak bir şeyi daha süslü, değerli gös-terme. Yapmacık.
tasarruf, *A. a.* [sarf'tan] 1. Sa-hip olma. 2. İdareyle kullan-ma, tutum. 3. Bir kadın eş al-ma.
tasarrufat, *A. ç., a.* İdareden artan para.
tasa'ub, *A. a.* [suubet'ten] Güç-leşme.
tasa'ud, *A. a.* [suud'dan] (Bu-ğulaşıp) Yükselme, kalkma. [ç. tasa'udat].
tasavvuf, *A. a.* Kişinin kalbini dünya ilgilerinden kesip Tanrı sevgisine bağlamasıdır.
tasavvur, *A. a.* [suret'ten] 1. Zi-hinde biçimlendirme, kurma, tasarım. 2. Zihne, hayale ge-tirme. 3. İstek, dilek kurma.
tasavvurat, *A. a.* (Man.) Öner-melerin zihinde oluşturuluşu,

bunların kuramını konu yapan bölüm. *Tasdikat* karşıtı.

tasavvurî, tasavvuriyye, A. s. Tasavvura ait, tasavvurla ilgili.

tasavvut, A. a. [savt'tan] (Dilb.) Perdelenme.

tasayyüf, A. a. (*sad* ile) [sayf'tan] Yazlıkta oturma, yazlama.

tasdi', A. a. [suda'dan] **1.** Baş ağrıtmaya. **2.** Rahatsız etme. Sıkma. [ç. tasdi'at].

tasdik, A. a. [sıdk'tan] Gerçek olduğunu söyleme. Birinin sözünü gerçekleştirme.

tasdikname, F. a. [tasdik-name] Bir şeyin doğruluğunu gösteren belge.

tasdir, A. a. [sadr'dan] **1.** Başa koyma, başa geçirme. Bir şeyle başlama. **2.** Çıkarma, çıkartma.

tase, F. a. Tasa.

tasfif, A. a. [safh'tan] **1.** Alkışlama. **2.** Yaprak yaprak yapma, safhalandırma.

tasfik, A. a. Kanat çırpma.

tasfir, A. a. [safr'dan] **1.** Sarartma. **2.** Islık çalma.

tasfiye, A. a. Temizleme, arıtma, saflaştırma. • *Tasfiye-i düyun*, borçları temizleyip faizini ödeme; -*kalb* (-*derun*), yüreği temizleme; -*rüteb*, rütbe-leri yasaya göre düzeltme.

tasgir, A. a. **1.** Küçültme, ufaltma. **2.** (Dilb.) Ad ya da sıfatı, küçük anlamı verecek biçime koyma.

tashif, A. a. Yazı yazarken yanılarak yanlış sözcük yazma,

sözcüğü yanlış yazma. [ç. tashifat].

tashih, A. a. [sihhat'tan] **1.** İyiletme; **2.** Yanlışlığı doğrultma. [ç. tashihat].

tashin, A. a. [sahn'den] Sahneye koyma, oynatma. Sahnede oynanacak biçime koyma (XX. yüzyıl).

tasi', A. s. [tis'a'dan] Dokuzuncu.

tasi'an, A. be. Dokuzuncu olarak.

tas'ib, A. a. [suubet'ten] Güçleştirme. [ç. tas'ibat].

tas'id, A. a. (*sat*, *ayın* ile) [sut'tan] **1.** Yukarı çıkarma, yükseltme, ağdırma. **2.** Damıtma, uçunma, buğulaştırma.

ta'sil, A. a. (*sin* ile) [asel'den] Ballama, ballandırma.

ta'sir, A. a. [üs'r'den] Güçleştirme.

ta'sir, A. a. [asr'dan] Sıkıp suyunu çıkarma.

taskıl, A. a. [saykal'dan] Cila-lama.

taslib, A. a. [salb'den] **1.** Haç germe. **2.** Haç çıkarma. **3.** Katılaştırma.

taslit, A. a. Sataştırma. Musal-lat etme, (birini başka birine) saldırma. [ç. taslitat].

tasliye, A. a. "Aleyhisselatü vesselâm" ya da "Sallallahü aleyhü ve sellem" duasını okuma.

tasmim, A. a. İyice niyet etme. Zihinde yapmaya kesin karar verme. [ç. tasmimat].

tasni', A. a. [sun'dan] **1.** Uydur-

ma, yapma. Yakıştırma. **2.** Yalandan uydurma. **3.** (Fel.) Yaptı. [ç. tasnî'at].
tasnif, A. a. [sınıf'tan] **1.** Sınıf sınıf etme, sıralama. **2.** Kitap yazma. **3.** (Fel., Hayb.) Sınıflama. [ç. tesanif, tasnifat].
tasrif, A. a. [sarf'tan] **1.** İsteddiği yolda idare. **2.** (Dilb.) Bir sözcüğün çekimi. [ç. tasrifat, tesarif].
tasrih, A. a. Açık açık anlatma, belirleme. [ç. tasrihat].
tastih, A. a. [sath'tan] Yassılatma, düz etme.
tastir, A. a. [satr'dan] Yazı yazma. Satırlar meydana getirme.
tasviḥ, A. a. [savab'dan] Doğru bulma.
tasvir, A. a. [suret'ten] **1.** Resmini yapma. **2.** Resmini yapar gibi anlatma. **3.** Resim. [ç. tasvirat].
tasvit, A. a. [savt'tan] Seslendirme, ses çıkarma.
ta'sir, A. a. [üsr'den] **1.** Ona çıkarma ya da ona bölme. **2.** Üsrünü, ondalığını alma.
taşt, F. a. Leğen.
Tat, F. a. Türklerden gayri olanlar.
tatabbub, A. a. [tibt'dan] Hekimlik taslama.
tatafful, A. a. [tufl'dan] Dalkavukluk, çanakyalayıcılık.
tatahhuḥ, A. a. (Hek.) Dalak şişkinliği.
tatahhur, A. a. [taharet'ten] Temizlenme.
Tatar, F. a. (te, te ile) Tatar.

Tatarî, F. s. Tatarlara ait, onlarla ilgili.
tatarrub, A. a. (te, tı ile) Coşma, neşelenme.
tatarruf, A. a. (te, tı ile) Bir yana çekilme.
tatarruk, A. a. [tarik'ten] **1.** Yol bulma. Yol bulup girme. **2.** Çekeleyip, vurup durma.
tatavvu', A. a. (te, tı, ayın ile) Nafile namazı kılma.
tatavvuk, A. a. (te, tı ile) Boyuna süs eşyası takma, gerdanlık takma.
tatayyub, A. a. Güzel koku sürünme.
tatayyur, A. a. [tayran'dan] Fal. Uğursuz sayma.
tatbik, A. a. [tibt'kan] **1.** Uydurma, yakıştırma. **2.** Benzetme, uydurma. **3.** Karşılaştırma. **4.** Bir yasa ya da kuralı uygulama. [ç. tatbikat].
tatbikan, A. be. Uydurarak, onun gibi yaparak.
tatbikat, A. a. Uygulama.
tatbikî, **tatbikiyye**, A. s. Uygulama yoluyla uygulamalı, yaparak.
tatbil, A. a. (te, tı ile) Davul çalma.
tathin, A. a. [tahn'dan] Öğütme, un haline getirme.
tathir, A. a. (te, tı, he ile) Temizleme, paklama. [ç. tathirat].
ta'til, A. a. **1.** İşsiz halde bırakma. **2.** Geçici bir süre için işi bırakma. **3.** Durdurma, kesme.
ta'tilname, F. a. [ta'til-name] Tanzimat'tan sonra gazetenin

geçici bir süre için kapatıldığı hakkında yazılan resmi tezkere.
ta'tir, A. a. (*te, ayın, tı* ile) Güzel kokuyla kokulandırma. [ç. ta'tirat].
ta'tis, A. a. [tas'tan] Aksırtma.
ta'tiş, A. a. (*te, ayın, tı* ile) Susatma.
tatlik, A. a. **1.** Boşama. Bırakma, ayırma. **2.** Bazı ağaçlara dişilerini asarak yemişlendirme.
tatliye, A. a. [tıl'a'dan] Sıvama.
tatmin, A. a. İnsan yüreğini inandırma, rahatlandırma.
tatrib, A. a. (*te, tı* ile) Coşturma, neşelendirme.
tatrız, A. a. (*te, tı* ile) Giysiye, kumaşa süs için kenar geçirme, kenar çevirme.
tature, **tatule**, A. a., *be.* Tutula.
tatvık, A. a. (*te, tı* ile) Boyna süs eşyası takma.
tatvil, A. a. [tul'den] Uzatma. • *Tatvil-i kelâm*, sözü uzatma. [ç. tatvilât].
tatyib, A. a. [tayb'den] Hoşlandırma. İyi davranma. • *Tatyib-i hâtır*, gönül alma. [ç. tat-yibat].
taun, A. a. (*tı, elif, ayın* ile) Veba, yumurcak dedikleri salgın hastalık. [ç. tavain].
taus, **tavus**, A. a. Tavuskuşu. [ç. etvas, tavavis].
tav', A. a. **1.** Boyun egme. Dinleme. **2.** İsteyerek bir şeyi yapma. • *Bit'tav ver-rıza*, isteyerek.
tavaf, A. a. (*tı* ile) **1.** Etrafını do-

laşma. **2.** Hacı olmak için Kâbe'nin çevresini dolaşma.
tavagi, **tavagit**, [tagut ç.] Putlar.
tavahin, A. a. Öğütücü dişler, azıdişleri.
tavahin, A. a. [tahune ç.] **1.** Öğütülmüş şeyler. **2.** Su değirmenleri.
tavaif, A. a. [taife ç.] Taifeler. • *Tavaif-i mülûk*, Abbasilerin yıkılmasından sonraki küçük devletler.
tavaîn, A. a. [taun ç.] Taunlar.
tavali', A. a. [tali ç.] Talihler, kismetler.
tavamir, A. a. [tomar ç.] Tomarlar.
tav'an, A. *be.* İsteyerek. Zorlanmadan. • *Tav'an ve kerhen*, razı olarak ya da zorla, ister istemez.
tavarık, A. a. [tarik, tarika ç.] **1.** Gece gelen belalar. **2.** Tarihler, kabileler.
tavassub, A. a. Hastalanıp peşişan olma.
tavassul, A. a. [vasl'dan] **1.** Ulaşma, bitişme. **2.** Nikâh yoluyla hısım akraba olma.
tavassut, A. a. [vasat'tan] Araya girme, aracılık.
tavaşi, A. a. (*tı* ile) Hadım ağası.
tavattun, A. a. [vatan'dan] Yerleşme. Yurt tutma, yurtlanma.
tavavis, A. a. [taus ç.] Tavuskuşları.
tavazzu', A. a. [vuzu'dan] Ap-tes alma.
tavazzuh, A. a. [vuzuh'tan]

Açıklanma, aydınlığa kavuşma.

tavf, *A. a.* (*tı, ve, fa* ile) Tavaf, dolanma.

ta'vic, *A. a.* (*te, ayın* ile) Eğme, eğilme, eğiltme, eğip bükme.

ta'vid, *A. a.* (*te, ayın* ile) Alıştırma.

ta'vik, *A. a.* [*avk'ten*] Geri bırakma, alıkoyma, geciktirme. [*ç. ta'vikat*].

tavil, **tavile**, *A. s.* [*tul'den*] **1.** Uzun. **2.** Çok sürer. **3.** (Ya.) Aruzda bir vezin.

tavile, *A. a.* **1.** Hayvan katarı. **2.** Tavla, ahır. **3.** Çayıra salınan hayvanların ayaklarına bağlanan ip.

taviyyet, *A. a.* İnsanın gönlünde gizli olan istek. Niyet.

ta'viz, *A. a.* [*iyaz'dan*] Nazar değmesine ve başka türlü kötülöklere karşı olan muska.

ta'viz, *A. a.* (*te, ayın, dat* ile) [*iyaz'dan*] Karşılık bir şey verme. Ödün. [*ç. tavizat*].

tavizan, *A. be.* Karşılık alınmak koşuluyla. Karşılık olarak.

tavk, *A. a.* **1.** Gerdanlık. **2.** Tasma, halka. **3.** Bazı kuşların boyunlarındaki çizgi. **4.** Güç. [*ç. atvak*].

tavr, *A. a.* **1.** Davranış. **2.** Yapma ve uydurma davranış. [*ç. atvar*].

tavsif, *A. a.* [*vasf'tan*] Niteleme. [*ç. tavsifat*].

tavsil, *A. a.* [*vasl'den*] Ulaştırma, vardırma.

tavsit, *A. a.* [*vasat'tan*] Araya koyma. Aracı bulma.

tavsiye, *A. a.* **1.** Vasiyet bırakma. **2.** Ismarlama, sipariş etme. **3.** Birini iyi tanıtmaya, işinin olmasını dileme.

tavtia, *A. a.* Anlatılacak amaçca uygun olarak önceden bazı sözler söyleme.

tavtin, *A. a.* [*vatan'dan*] **1.** Yurtlanmak, vatan edinmek. **2.** Bir şeye bağlanıp onu sonuçlama.

tavus, **taus**, *A. a.* Tavuskuşu. **tavvaf**, *A. s.* Kâbe'yi tavaf eden.

tavzif, *A. a.* [*vazife'den*] Görevlendirme. İşe alma, iş verme.

tavzih, *A. a.* [*vuzuh'tan*] Açma, açıklama. Açık anlatma. [*ç. tavzihat*].

tayaran, *A. a.* (*tı* ile) **1.** Uçma, uçuş. **2.** Gaz olup havaya karışma.

tayf, *A. a.* **1.** Uykuda ya da karanlıkta korkudan gözde görünen hayal. **2.** (Fiz.) Tayf, görüntü, izge.

tayfbîn, *F. a.* [*tayf-bîn*] Spektroskop, izgeölçer.

tayi', **taï'**, **tayl'a**, *A. s.* [*tav'dan*] Bir işi kendi isteğiyle yapan.

tayl'an, *A. be.* İsteyerek.

ta'yib, *A. a.* [*ayb'den*] Tayip, ayıplama.

ta'yin, *A. a.* [*ayn'dan*] **1.** Ayırma, belli etme. **2.** Bir memurluğa yerleştirme. Atama. **3.** Tayin. Maaştan başka olan yiyecek ve erzak. [*ç. ta'yinat*].

ta'yir, *A. a.* Kabahatini yüzüne vurarak utandırma, yüzleme.

tayr, *A. a.* Kuş. • *Tayr-üd-devle*,

(devlet kuşu) hüma, *muntık-ut-tayr*, kuş dili.

tayı, A. a. 1. Sarma, bükme. 2. Kesme. 3. Çıkarma, kaldırma.

• *Tayı-i mekân*, -*zaman*, yer ve zamanı olağanüstü bir güçle aşma.

tayyar, **tayyare**, A. s. [tayaran'dan] 1. Uçan, uçucu. 2. Gaz olan, gaza dönüşen. • *Cafer Tayyar*, iki kolu savaşta kesilerek kollarının yerine kanatlar peyda olduğu peygamber tarafından görülen bir zat; *rih-i tayyar*, yer değiştirerek gezen sızılar, sinir ağrıları, romatizma.

tayyarat, A. a. [tayyar ç.] Havadan gelen servet.

tayyare, A. a. Uçak. (XX. yüzyıl).

tayyib, **tayyibe**, A. s. İyi, hoş. • *Kelime-i tayyibe*, yatıştırıcı, uyuşturucu, hoş söz. [ç. tayyibat].

tayyibe, A. a. İyi iş. Güzel davranış. [ç. tayyibat].

Tayyibe, A. a. Medine kenti.

taz, F. a. Koşma, "tek"le *tek ü taz* olarak kullanılır.

tazaccu', **tadaccu'**, A. a. (*te*, *dat*, *ayın* ile) Üşenip gevşek davranma.

tazaccur, **tadaccur**, A. a. [ducret'ten] İç sıkılma. Sıkıntı.

tazallül, A. a. [zıll'den] Gölgeleme. Gölge altına girme.

tazallüm, A. a. [zulm'den] Yanıp yakılma. • *Tazallüm-i hal*, halinden şikâyet etme.

tazammun, A. a. [zımn'dan] 1.

Başka şeyler arasında bir şeyi daha havi olma. 2. [zımn'dan] Kefil olma.

tazannun, A. a. (*te*, *zı* ile) Sanma, sanıyla iş görme.

tazarru', A. a. Kendini alçaltarak yalvarma. [ç. tazarru'at].

tazarrur, A. a. [zarar'dan] Zarar görme. Zarara uğrama.

tazayyuk, A. a. [zik'ten] Sıkışma, daralma.

taze, F. s. 1. Yeni. 2. Bayatlamamış, buruşmamış.

tazegî, A. a. Tazelik.

tazende, F. s. Koşucu.

Tazi, F. s., a. Arap.

ta'zib, A. a. [azab'dan] Eziyet etme. Boşuna yorma. [ç. ta'zibat].

taz'if, A. a. [zı'f'tan] İki kat etme. Bir o kadar daha artırma.

ta'zil, A. a. Ayıplama.

ta'zil, A. a. (*ze* ile) [azl'den] İşten çıkarma, uzaklaştırma, azletme.

ta'zim, A. a. [azm'den] 1. Büyütme, ağırlama. 2. İkram etme. Saygı gösterme. [ç. ta'zimat].

ta'zir, A. s. (*te*, *ze* ile) Yalan özür söyleme.

ta'zir, A. a. Tekdir etme. Azarlama. [ç. ta'zirat].

Taziyan, F. s. a. [Tazi-yan] Araplar.

taziyan, F. a. 1. Kamçı. 2. Çalgı tellerini çalmaya mahsus alet, tezene. 3. (Mec.) Araç. Sebep. Neden. • *Taziyan-i teşvik*, şevklendirme kamçısı (aracı).

ta'ziye, A. a. [aza'dan] Başsağlığı.

ta'ziyet, F. a. Taziye.

ta'ziyetname, F. a. [ta'ziyetname] Başsağlığı dileyen yazı, mektup.

ta'ziz, A. a. Şerefli, kutlu kılma. [ç. ta'zizat].

tazlil. Bkz. taddil.

tazlil, A. a. (zı ile) [zıll'dan] Gölgeleme, gölge altına alma.

tazmin, A. a. [zımn, zıman'dan] 1. Zarar ve ziyarı ödeme. 2. Başkasının sözünü kendi koşuğuna alma. [ç. tazminat].

tazminat, A. a. [tazmin ç.] Bir zararın karşılığı verilen şey, ödence.

tazrir, A. a. (dat ile) Zarara uğrama.

tazyi', A. a. [ziya'dan] Bırakıp kaybetme. Kaybına neden olma. Boşuna harcama.

tazyik, A. a. [zik'tan] 1. Sıkıştırma, darlaştırma. 2. Zorlama. 3. Sıkıntı verme. 4. Bası. 5. Basınç.

tedai, A. a. [adu'dan] Ara açılma, düşmanlık. [ç. teadiyat].

teadud, A. a. [adud'dan] Kol kola tutuşma. Birbirini tutma, karşılıklı yardımda bulunma.

teadül, A. a. [adl'den] Birbirine denk gelme. [ç. teadülât].

teahhur, A. a. Geri kalma, gecikme. [ç. teahhurat].

teahi, A. a. Birisiyle kardeş olmak, birini kardeş edinmek.

teahüd, A. a. [ahd'dan] Sözleş-

me, antlaşma. [ç. teahüdât].

teakub, A. a. [akab'dan] 1. Birbiri arkasından gitme. 2. Birbiri ardından gelme.

teakud, A. a. [akd'den] Bağlaşma.

tealâ, A. a. "Yüksek olsun" anlamında eylem sözüdür. Tanrı adıyla kullanılır. • *Allahütealâ*, *Hak tealâ* ve *takaddes*.

teali, A. a. [ulüvv'den] Yükselme, ululanma. • *Tealiperver*, yükselmeyi isteyen.

teâlüm, A. a. [ilm'den] Bir şeyi herkes bilme, herkesçe bilinme.

teami, A. a. [amy'den] Görmezliğe gelme. Yalandan körlük satma.

teamül, A. a. [amel'den] 1. İş. Muamele. Bir işin oluşu. 2. Bir yerde insanlar arasında olagelen muamele. Töre. • *Teamül-i kadim*, eskiden beri yapılagelen muamele ve davranış. [ç. teamülât].

teanuk, A. a. [unk'tan] Birbirine karşıt olma. Karşıtlık. [ç. teanukat].

tearuz, A. a. (dat ile) Birbirine karşıt olma, karşıtlık.

tearûf, A. a. [aref'ten] Birbirini tanıma. Tanışma.

teasür, A. a. [üs'r'den] Bir şey güçleşme, güç olma.

teati, A. a. [ata'dan] Birbirine verme. Verişme.

teatuf, A. a. [atıfet'ten] Birbirine sevgi, şefkat gösterme.

teâ'viz, A. a. (zel ile) [ta'viz ç.] Muskalar.

teavün, *A. a.* [avn'den] Birbirine yardım etme, yardımlaşma.

teb, *F. a.* (*te, be* ile) 1. Sıtma. 2. Ateş.

tebaa, *A. a.* [tâbi ç.] Uyruk.

tebab, *A. a.* Zıyan.

tebabia, *A. a.* Eski Yemen hükümdarlarının unvanları. • *Dâr-üt-tebabia*, Mekke'de Muhammed Peygamberin doğduğu ev.

tebadül, *A. a.* [bedel'den] Değişme.

tebadür, *A. a.* Birdenbire zihne gelme.

tebaen, *A. be.* Uyarak.

tebaguz, *A. a.* (*dat* ile) [bugz' Gizli düşmanlık.

tebah, **tebeh**, *F. s., a.* (*he* ile) 1. Yıkılmış, tükenmiş. 2. Bozuk, harap.

tebahhur, *A. a.* (*hı* ile) [buhar'dan] 1. Buğulanma. 2. Tütsü. [ç. tebahhurat].

tebahhür, *A. a.* [bahr'den] Bir şeyin içine dalma. Pek derine varma. Derin okumak.

tebahî, *A. a.* Övünme.

tebahkâr, *F. a.* [tebah-kâr] 1. Fena eden, bitiren. 2. Bozuk amelli.

tebahtür, *A. a.* Ululanarak yürüme.

tebaiyyet, *A. a.* Tabi olma. Uyuma.

tebaiyyeten, *A. be.* Uyarak.

tebakî, *A. a.* Ağlar görünme.

tebance, *F. a.* Tokat.

tebar, *A. a.* Yok olma, bitme.

tebar, *F. a.* Soy. • *Âlitebar* ulu soylu.

tebareke, *A. a.* "Mübarek etsin!" anlamıyla dua deyimlidir. • *Tebarekâllah*, Tanrı mübarek etsin!

tebarüz, *A. a.* [büruz'dan] 1. Görünme, gözükme. Belirme. 2. İki düşman boğuşmak için birbirine karşı meydana çıkma.

tebaşîr, *A. a.* 1. Müjdeler. 2. Her şeyin ilk zamanı. • *Tebaşîr-i subh*, sabahın yeni açılmaya başlama zamanı.

tebaşîr, *F. a.* Tebeşîr.

tebaüd, *A. a.* [bu'd'dan] Uzaklaşma. Birbirinden uzak düşme.

tebaül, *A. a.* Karı koca cilvesi.

tebayün, *A. a.* [beyn'den] 1. İki şey arasındaki karşıtlık. 2. Aykırılık.

tebcil, *A. a.* Ululama, ağırlama. [ç. tebcilât].

tebdî, *A. a.* 1. Yeni bir şey çıkarma. 2. Bir şeyi yeni çıkmış sayma. 3. Bid'atçı sayma.

tebdil, *A. a.* [bedel'den] Değiştirme. Başka kılığa koyma. [ç. tebdilât].

tebdilen, *A. be.* Değiştirerek.

tebeddu', *A. a.* (*te, dal, ayın* ile) Ehl-i sünnettenken başka mezhebe girme.

tebeddül, *A. a.* [bedel'den] Değişme. [ç. tebeddülât].

tebegguz, *A. a.* (*te, gayın, dağ* ile) [bugz'dan] Düşmanlık gösterme.

tebeh. *Bkz.* tebah.

tebakküm, A. a. Söz söylerken tutulup kalma.
tebelbül, A. a. Dillerin çeşitliliği ve karışıklığı. Dil sözcüklerinin karışıklığı. [ç. tebelbülât].
tebellüd, A. a. 1. Şaşırıp kalma. 2. Aptallaşma.
tebellüg, A. a. Yetişme, erişme. Anlayıp alma.
tebellüh, A. a. Ahmaklaşma. Ahmak gibi görünme.
tebellül, A. a. Islanma, nemlenme.
tebellür, A. a. [billur'dan] Billurlaşma.
tebenni, A. a. Oğulluğa kabul etme. Oğul edinme.
teber, F. a. 1. Balta. 2. Dervişlerin taşıdıkları ve yarım ay biçiminde olan balta.
teberdar, F. a. Baltacı. [ç. teberdaran].
teberku', A. a. Peçelenme, yüzünü örtme.
teberra, A. a. 1. Uzaklaşma, uzak durma. 2. Halife Ali'ye uymayanlardan yüz çevirme.
teberri, **teberru**, A. a. Beri olma, sevmeyip yüz çevirme, uzaklaşma.
teberru', A. a. (ayın ile) Bağış. [ç. teberru'at].
teberrüd, A. a. [berd'den] Soğuma.
teberrük, A. a. [bereket'ten] Uğur sayma. [ç. teberrükât].
teberrüken, A. be. Uğur sayarak.
teberrür, A. a. Tanrı rızasına çalışma.
teberrüz, A. a. Meydana çık-

ma, görünme.
teberzed, F. a. 1. Beyaz şeker. 2. Kaya tuzu.
tebessül, A. a. Somurtma, ekşi yüzlü durma.
tebessüm, A. a. Gülümseme. [ç. tebessümat].
tebeşbüş, A. a. Güteryüzle iltifat etme.
tebettül, A. a. Dünyadan el ayak çekip Tanrı'ya bağlanma.
tebe'uz, A. a. (te, ayın, dat ile) Bölüm bölüm, parça parça olma.
tebevül, A. a. [bevl'den] (Hek.) İşeme. • Tebevül-i sükker, şeker hastalığı; -dem, kanlı idrar.
tebeyyün, A. a. Meydana çıkma. Görülüp anlaşılma. [ç. tebeyyünat].
tebhal, **tebhale**, A. a. (Hek.) Uçuk, dudak kabartısı.
tebhic, A. a. [behic'den] Güzelleştirme. Güzelleştirilme.
tebhil, A. a. [buhl'den] Biri için hasis, pinti deme.
tebhîr, A. a. [buhar'dan] 1. Buğu haline koyma. 2. Tütsüleme. 3. Etüvden geçirme. [ç. tebhîrat].
tebi', A. a. Yardımcı, yordak.
tebid, A. a. [bu'd'dan] 1. Uzaklaştırma. 2. Uzağa gönderme. 3. Sürme.
tebid, A. a. (hemze ile) [ebed'den] Ebedileştirme.
tebkî, A. a. 1. Başa kakma. 2. Kanıt ve tanıtla karşısındakini susturma.

tebkiye, A. a. [bükâ'dan] Ağıt okutarak ağlatma. Ağlattırma.

teblig, A. a. [bülûğ'dan] 1. Yetiştirme. Eriştirme. 2. Götürme. Taşıma. [ç. tebligat].

teblil, A. a. İslatma, ıslatılma.

tebliye, A. a. Eskitme, eskitilme.

tebn. Bkz. tibn.

tebrid, A. a. [bürudet'ten] 1. Soğutma. 2. (Mec.) Ara açılma, soğutma.

tebrîe, **tebrîye**, A. a. [beraet'ten] 1. Birini bir kuşkudan kurtarma. Temize çıkarma. 2. Borçtan kurtarma.

tebrîk, A. a. [bereket'ten] Uğurlu olmayı dileme, uğur dileme.

tebşîr, A. a. Müjde verme. Müjdeleme. [ç. tebşîrat].

tebyîn, A. a. [beyan'dan] Açık açık anlatma.

tebyîz, A. a. [beyaz'dan] 1. Ağartma. 2. (Bir ilk yazıyı) beyaza çekme, temiz olarak yazma.

tebzede, F. s. [teb-zede] Sıtmalı.

tebzîr, F. a. Dağıtma, serpmeye, israf. [ç. tebzîrat].

tecah. Bkz. tücah.

tecahül, A. a. [cehl'den] Bilmez gibi görünme. Bilmezlenme. • *Tecahül-i ârifâne*, (Ya.) bilinen bir şeyi bir nükteyle bilinmiyormuş gibi gösterme sanatı.

tecahülât, A. a. Cahil gibi görünmeler, bilmemezlikten gelmeler.

tecahülkâr, A., F. s. [tecahülkâr] Bilmezlikten gelen.

tecanüb, A. a. [ictinab'dan] Çekinme, sakınma.

tecanüs, A. a. [cins'ten] Aynı cinsten olma. Cinsi uygun olma. [ç. tecanüsat].

tecarîb, A. a. [tecribe ç.] Denemeler.

tecasür, A. a. [cesaret'ten] Cesaretlenme.

tecavüb, A. a. Cevaplaşma.

tecavül, A. a. Karşılıklı dolaşma.

tecavür, A. a. Komşu olma.

tecavüz, A. a. [cevaz'dan] 1. Ötesine geçme, aşma, atılma. 2. Sınırı aşma. Başkasının hakkına dokunma. 3. Geçme, daha ileri varma. 4. Saldırma, saldırı. [ç. tecavüzat].

tecavüzkâr, F. s. [tecavüz-kâr] Saldıran, saldırgan, sataşan.

tecazüb, A. a. [cezb'den] Fransızca *sympathie* (duygudaşlık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tecbin, A. a. Korkaklıkla suçlama, korkak deme.

tecbîr, A. a. Kırık kemiği sarıp onma.

tecdîd, A. a. [cid'den] Yeni etme. Yenileme. Yenileme.

tecdîden, A. be. Yenileterek.

tecebbür, A. a. [cebr'den] Zor gösterme. [ç. tecebbürat].

teceddüd, A. a. [cid'den] Yenileme. Tazeleme. [ç. teceddüdat].

teceffüf, A. a. Kuruma. Kuruyup katılma.

tecehhüz, A. a. [cihaż'dan] Çeyizlenme. Hazır bulunma.

tecellâ, **tecelli**, A. a. 1. Gö-

rünme. **2.** Tanrı güç ve sırrının kişilerde ve eşyada eserinin görünmesi. **3.** Tanrı lütfuna uğrama. [ç. tecelliyat].

tecelligâh, tecelligeh, F. a. [tecelli-gâh] Tecelli yeri.

tecellizar, F. a. [tecelli-zar] Tanrı gücünün eserleriyle dolu yer.

tecellüd, A. a. **1.** Yalandan ve güçlü cesaret gösterme. **2.** İnat, direnme. [ç. tecellüdat].

tecemmu', A. a. [cem'den] Toplanma, yığılma, birikme. [ç. tecemmu'at].

tecemmüd, A. a. Donma.

tecemmül, A. a. [cema'l'den] Süs. Süslenme.

tecemmülât, A. a. [tecemmül ç.] Süslenme için olan ağır ve pahalı eşya.

tecenni, A. a. **1.** Meyva devşirme. **2.** Suçlama.

tecennüb, A. a. Sakınma, çekinme.

tecennün, A. a. [cinn'den] Delirme. Çıldırma.

tecerru', A. a. Yudum yudum içme. Süze süze içme. [ç. tecerru'at].

tecerrüd, A. a. **1.** Soyunma. **2.** Her şeyden boş olma. **3.** Bütün ilgilerden geçip Tanrı'ya bağlanma. **4.** Evlenmeyip bekâr olarak yaşama. [ç. tecerrüdat].

tecessüd, A. a. [cesed'den] Gövde peydahlama.

tecessüm, A. a. [cisim'den] **1.** Cisimlenme. **2.** Görünme, göz önüne gelme.

tecessüs, A. a. **1.** Yoklama, arama. **2.** Bir şeyin içyüzünü araştırma. Gözleme. [ç. tecessüsât].

tecevvüf, A. a. [cevf'ten] **1.** İçi boşalma, kovuk olma. **2.** İçine işleme.

tecevvüz, A. a. (ze ile) **1.** Caiz olmayı caiz görme. **2.** Sözü mecaz olarak söyleme.

tecezzi, tecezzü, A. a. Ecza-ya ayrılma, parça parça bölünme. Ufalanma.

tecfif, A. a. Kurutma, kurutulma.

techil, A. a. [cehl'den] Birinin bilgisizliğini ortaya koyma.

techiz, A. a. Gerekli şeyleri tamamlama. Donatma, donatım. [ç. techizat].

te'cic, A. a. **1.** Tutuşturup alevlendirme. **2.** Öfkelendirme, kızdırma.

tec'id, A. a. Kıvırcıklaştırma, büküm büküm etme.

te'cil, A. a. [ecl'den] Erteleme. Sonraya bırakma. Acele etme. [ç. te'cilât].

teclid, A. a. [cilt'ten] Ciltleme. Kitaba kap geçirme.

teclil, A. a. (Hayvan) Çullama.

tecliye, A. a. [cilâ'dan] Cilalama, cilalanma, parlatma, temizleme.

tecmid, A. a. Dondurma, dondurulma.

tecmil, A. a. Güzelleştirme, süsleme.

tecnis, A. a. [cinas'tan] İki anlamlı söz söyleme. Cinas yapma. [ç. technisat].

- tecri'**, A. a. Yudum yudum içirme.
- tecrib**, A. a. Deneme, sınama.
- tecribe**. Bkz. tecrübe.
- tecribî**, **tecribiyye**, A. s. Denemeyle ilgili, deneysel.
- tecrîd**, A. a. **1.** Soyma. **2.** Bir tarafta tutma, ayırma. **3.** (Tas.) Dünyayı yürekten çıkarıp Tanrı'ya yönelme. **4.** (Fel.) Soyutlama. • *Ehl-i tecrid*, dünyadan geçmiş olan dervişler. [ç. tecridat].
- tecrîden**, A. be. Ayırarak; (Fel.) soyutlayarak; (Fiz.) yalıtarak.
- tecrih**, A. a. [cerh'ten] Yaralama.
- tecrim**, A. a. [cürm'den] **1.** Cezime alma. **2.** Cezalandırma. [ç. tecrimat].
- tecrübe**, **tecribe**, A. a. Deneme, sınama. Tecrübe. Görgü.
- tecrübî**, **tecrübiyye**, A. s. Denemeyle ilgili.
- tecsim**, A. a. [cism'den] Vücut verme. Cisimlendirme.
- tecvî'**, A. a. (*ayın* ile) [cu'dan] Acıktırma, acıktırılma.
- tecvîd**, A. a. **1.** Kur'an'ı okuma kurallarını yazan kitabın adı. **2.** Bu okumayı öğreten bilim.
- tecvif**, A. a. [cevf'ten] Oyma. Oyuk haline getirme.
- tecvir**, A. a. [cevr'den] Cevretme. Zor ve sıkıya koyma.
- tecviz**, A. a. [cevaz'dan] İzin verme, verilme. Yapılmasına razı olma.
- teczie**, **teczieye**, A. a. **1.** Parçalanma. **2.** Cezalandırma (XIX. yüzyıl).

- teczir**, A. a. [cezr'den] (Mat.) Karekökünü almc.
- tedabir**, A. a. [tedbir c.] Tedbirler, önlemler. Çözümler. Yollar.
- tedafû'**, A. a. [def'den] **1.** Birini iteleme, itişme, kakışma. **2.** Savunma.
- tedafûî**, **tedafûiyye**, A. s. Kendini savunmayla ilgili.
- tedahül**, A. a. [dühul'den] **1.** Birbiri içine girme. **2.** Bir takstitin ödenmeden öbürünün gelmesi, ödemede gecikme. [ç. tedahülât].
- tedai**, A. a. [davet'ten] (Ruhb.) Çağrışım.
- tedarîk**, **tedarük**, A. a. [derk'ten] **1.** Araştırıp bulma. **2.** Elde edip hazırlama. • *Sümmed-tedarik*, hemen bulunmuş, derme çatma. [ç. tedarikât].
- tedavi**, A. a. [deva'dan] İlaç verme. İyileştirme için bakma.
- tedavül**, A. a. **1.** Elden ele gezme, dolaşma. Kullanılma. Sürüm. **2.** Dilde dolaşma. [ç. tedavülât].
- tedavür**, A. a. [devr'den] Sırayla yapma. Karşılıklı yapma.
- tedbir**, A. a. **1.** Bir işin sonunu düşünerek başarısını sağlama çaresine başvurma. **2.** Bir işin başarısı için düşünülen yol, önlem. • *Tedbir-i menzil*, (Topb.) Fransızca *economie domestique* karşılığı (XIX. yüzyıl); *hüsn-i tedbir*, iyi düşünülererek tutulan yol; *su-i tedbir*, yanlış yol, kötü tutulmuş yol. [ç. tedabir, tedbirat].
- tedebbür**, A. a. Duruma uygun

Javranma.
tedeffün, A. a. [defn'den] Gö-
 mülme, gömülü olma.
tedehhün, A. a. (he ile) [dühn-
 den] Yağlanma. Yağ sürünme.
tedehhüş, A. a. [dehşet'ten]
 Dehşete düşme, dehşetlenme,
 korkma. Yılma.
tedelli, A. a. [dell'den] Naz-
 lanma.
tedemmu', A. a. (ayın ile)
 [dem'den] Göz yaşarma.
tedemmuğ, A. a. [dimag'dan]
 (Fel.) Fransızca *cerebration*
 (beyinleşme) karşılığı (XX. yüz-
 yıl).
tedenni, A. a. [denaet'ten]
 Aşağı inme. Aşağılama. [ç. te-
 denniyat].
tedennüs, A. a. Kirlenme.
tederrü', A. a. Zırhlanma, zırh
 giyme.
tederrüs, A. a. [ders'ten] Ders
 alma. Ders olarak okuma.
tedeyyün, A. a. [din'den] 1. Di-
 ne bağlı olma. 2. Dinine sıkı
 bağlı olma. 3. Borçlanma.
tedfin, A. a. [defn'den] Göm-
 me. Defnetme.
tedhîn, A. a. (hı ile) [duhan-
 dan] Dumanlama. Tütsüleme.
tedhin, A. a. (he ile) [dühn'den]
 Güzel kokulu yağ sürme.
tedhiş, A. a. Şaşırtma, ürküt-
 me. Yıldırma.
te'dib, A. a. [edeb'den] 1. Ter-
 biye verme, eğitme. 2. Edeplendirmeye. Terbiyesini verme. 3. Azarlama, ceza verme. • *Hadd-i te'dib*, bir suç işleyenin aklını başına getirecek, başka-

larına da ders olacak biçimde cezalandırma (muahaze, tazir, darp gibi). [ç. te'dibat].
te'diye, A. a. [eda'dan] 1. Ode-
 me. 2. (Borcunu) verme. [ç. te'diyat].
tedkik, A. a. [dikkat'ten] 1. İnceletme, ufak ufak kırıp ezme. 2. İnceleme. [ç. tedkikat].
tedlis, A. a. Alışverişte satıcının mal kusurunu müşteriden gizlemesi; hile.
tedmir, A. a. Sındırma. Tepeleme. Yok etme.
tednis, A. a. Kirlenme.
tedrib, A. a. (Eğitb.) Yetiştirim.
tedric, A. a. Derece derece ilerleme, ilerletme. Azar azar hareket. • *Allettedric*, tedric üzere; *bittedric*, azar azar, dereceyle.
tedricen, A. be. Yavaş yavaş, azar azar.
tedricî, tedriciyye, A. s. Yavaş yavaş yapılan.
tedris, A. a. [ders'ten] Ders verme, öğretme.
tedrisat, A. a. [tedris ç.] (Eğitb.) Öğretim.
tedrisî, tedrisiyye, A. s. Dersle ilgili.
tedvin, A. a. [divan'dan] 1. Koşukları divan şekline sokma. 2. Kitap yapma. [ç. tedvinat].
tedvir, A. a. [devr'den] 1. Çevirme, döndürme. 2. Yönetme. 3. Daire biçimine koyma. [ç. tedvirat].
teebbi, A. a. [eb'den] Bir kimseyi baba edinme, baba sayma.

tebbüd, A. a. 1. Ürküp çekinme. 2. Ergen kalma, evlenme.

tebbüh, A. a. 1. Kibirleşme. 2. Göz tokluğuyla bir şeyden vazgeçme.

tebbün, A. a. İze uyma, birinin gittiği yana yönelme.

teccüc, A. a. Tutuşup alevlenme.

teccül, A. a. Belli bir vakte dek ertelenme isteme.

teccüm, A. a. Öfkelenme.

teeddüb, A. a. [edeb'den] Edeplenme. Çekinme.

teeddüben, A. be. Edep ve terbiye kurallarına uyarak.

teeffüf, A. a. "Öf, öf!" diye sızıntıyı belli etme.

tehhül, A. a. [ehl'den] Evlenme. [ç. tehhülât].

tehhür, A. a. Sonraya kalma, gecikme. [ç. tehhürat].

tekküd, A. a. Sağlama. Kavileştirme.

tekkül, A. a. (Yaranın) yenmesi. Oyutup açılması, büyümesi.

teellüf, A. a. [ülfet'ten] Alışma, hoş geçinme. [ç. teellüfat].

teellüm, A. a. [elem'den] Kederlenme. Eseflenme. Tasalanma. [ç. teellümat].

teemmi, A. a. Cariye edinme.

teemmül, A. a. [emel'den] Etraflıca düşünme. • *Bilâ teemmül*, düşünmeden. [ç. teemmülât].

teemmüm, A. a. [üm'den] Ana edinme.

teemmür, A. a. [emr'den]

Amirlik taslama.

teenni, A. a. Yavaş davranma. Yavaşlık. Gecikme. [ç. teenni-yat].

teennüs, A. a. [üns'ten] 1. Ünsiyet etme. Alışkanlık gösterme. 2. Kadınlaşma.

teerrüb, A. a. Kendini zeki göstermeye uğraşma. [ç. teerrübat].

teessüf, A. a. [esef'ten] 1. Acıma, acıdığını gösterme. • *Maatteessüf*, esefle. 2. Yazıklanma. [ç. teessüfat].

teessüm, A. a. [ism'den] Günahattan sakınma.

teessür, A. a. [eser'den] 1. Bir şeyin etkisini duyma. 2. Etkilenme. 3. Acı, keder duyma. • *Seri-üt-teessür*, çabuk etkilenen. [ç. teessürat].

teessür, A. a. Oyalandırma. İşten alıkoyma.

teessüs, A. a. [esas'tan] 1. Temelleşme, yerleşme. 2. Kurulma.

teevvi, A. a. [iyva'dan] Oturacak yer edinme. Yurtlanma.

teevvüd, A. a. Eğrilme, iki kat olma, bükülme.

teevvüh, A. a. İnleme, figan etme. Eyvahlanma.

teevvül, A. a. Başka anlama gelme. Anlamı başka olma.

teeyyüd, A. a. Kuvvetlenme. Sağlama.

teezzi, A. a. [eza'dan] İncinme.

teezzür, A. a. [izar'dan] Örtünme. Bürünme.

tet, F. a. 1. Sıcak. 2. Buhar.

tefaddul, **tefazzul**, A. a. [fadl,

fazl'dan] Üstünlük, meziyet iddiasında bulunma.
tefahhum, A. a. [fahm'den] (Kim.) Kömürleşme.
tefahhur, A. a. [fah'r'den] Övünme, kurulma.
tefahhus, A. a. İyice araştırma. [ç. tefahhusat].
tefahur, A. a. [fah'r'den] Övünme. [ç. tefahhusat].
tefaîl, A. a. [tef'ile ç.] (Ya.) Tefileler. Mısra ya da beytin vezin parçaları.
tefakkud, A. a. Arayıp sorma.
tefakkuh, A. a. [fikh'tan] Fıkıh öğrenme.
tefakum, A. a. (İş) büyüyüp güçleşme.
tefaric, A. a. [tifice ç.] Yırmaçlar. Aralıklar.
tefarik, A. a. [tefrik ç.] 1. Ayırmalar, seçmeler. 2. Ufak, küçük armağanlar.
tefasil, A. a. [tafsil ç.] Tafsiller, ayrıntılar.
tefasir, A. a. [tefsir ç.] Tefsirler, yorumlar.
tefavût, A. a. [fev'ten] İki şey arasındaki fark.
tefazul, A. a. [fazl'dan] 1. Fazilet ve keremde yarışma. 2. Fark, miktar fazlası.
tefazzul. Bkz. tefaddul.
tefci, A. a. 1. Acıtma, acıtip bağırma. 2. Üzme, dertlendirme.
tefcir, A. a. 1. Su akıtılma. 2. Akaçlama, drenaj.
tefeccu', A. a. Acıyıp dertlenme.
tefeccür, A. a. Tan yeri atma,

şafak sökme.
tefehüm, A. a. [feh'm'den] Ağır ve azar azar anlama. Farkına varma.
tefeküh, A. a. 1. Pek hoşlanıp şaşırma. 2. Pişman olma.
tefekür, A. a. [fikh'r'den] Düşünme. Akıl yorma. [ç. tefekürat].
tefelsüf, A. a. [feslefe'den] Filozoflaşma. Felsefe sözleri söyleme.
tefennün, A. a. [fen'den] Fen öğrenme. Birçok şeyler bilme.
teferru', A. a. [fer'den] 1. Dalanıp budaklanma. 2. Birçok bölüme ayrılma. 3. Bir kökten çıkıp ayrılma.
teferru'at, A. a. Bir şeyin bütün noktaları, ayrıntılar.
teferrug, A. a. [ferag'dan] 1. Bir işi bitirip kurtulma. 2. Satın alınan bir mülkün tapu işini yaptıрма, kendi üzerine çevirme.
teferruh, A. a. (ha ile) [ferah'tan] İçi açılma, ferahlama.
teferruk, A. a. [fark'tan] Ayrılma, dağılma.
teferruc, A. a. [ferec'den] 1. Açılma, ferahlanma. 2. Eğlenmek için gezme, seyir.
teferrucgâh, F. a. [teferrucgâh] Gezinti yeri.
teferrud, A. a. [ferd'den] 1. Tek, تنها kalma, herkesten ayrılma. 2. Benzersiz olma. 3. Kendi başına olma.
teferriis, A. a. [feraset'ten] Sezme, farkına varıp anlama.
teferriis, A. a. [fer'sten] Yayıl-

- ma, serilme.
- teferrüz**, A. a. [ifraz'dan] Ayırılma.
- tefer'un**, A. a. Firavunlaşma, ululanma, inatçılılaşma.
- tefessüh**, A. a. [fesh'ten] Çürüyüp dökülme. [ç. tefessühat].
- tefe'ül**, A. a. [fal'dan] 1. Uğur sayma. 2. Fala bakma, fal açma. [ç. tefe'ülât].
- tefevvuk**, A. a. [fevk'ten] Üste çıkma, üstün olma.
- tefevvüh**, A. a. 1. Ağza alma, söyleme. 2. Dil uzatma.
- tefevvühat**, A. a. [tefevvüh ç.] Münasebetli münasebetsiz sözler. Dedikodu. Yasaca cezalandırılacak sözler.
- tefeyyüz**, A. a. [feyz'den] İlerleme, yükselme, bollaşma.
- tefhim**, A. a. (he ile) [feh'm'den] Anlatma. Anlatılma.
- te'fif**, A. a. (hemze ile) "Öf!" diye sıkıntı gösterme. Oflama.
- te'fik**, A. a. Yalan söyleme.
- tefri'**, A. a. [fer'den] Asıl sorundan yenilerini çıkarma, dalandırıp budaklandırma.
- tefrid**, A. a. [ferd'den] (Tas.) Bütün varlığı, Tanrı varlığında bulup dünyadan geçerek Tanrı ile meşgul olma.
- tefrig**, A. a. [feragat'ten] 1. (Dolu kabı) boşaltma. 2. Vazgeçirme.
- tefrih**, A. a. [ferah'tan] (İçi) Açma, ferahlandırma. [ç. tefrihat].
- tefrih**, A. a. Filizlenme. Gelişme.
- tefrık**, A. a. [fark'tan] 1. Ayır-

- ma. 2. Ayrı tutma, seçme.
- tefrika**, A. a. 1. Ayrılma, ayrılık. 2. Bozuşma, nifak. 3. Gazete ya da benzerlerinde parça parça yayımlanan uzun yazı.
- tefriş**, A. a. [ferş'ten] 1. Yayma. 2. Döşeme. [ç. tefrişat].
- tefrit**, A. a. [fart'tan] Ortalamanın çok altında kalma. Ortalamanın çok üstünde demek olan "ifrat" sözünün karşıtıdır, çok kez iki ucu göstermek için *ifrat ü tefrit* de denirdi.
- tefsid**, A. a. [fesad'dan] Fesada verme.
- tefside**, F. s. Kızgın, ateşli.
- tefsik**, A. a. [fisk'ten] Birini günah işlemekle suçlama.
- tefsir**, A. a. 1. Açıklama. Anlamını anlatma için genişletme. Yorum. 2. Kur'an'ın anlamında yapılan açıklamalar. 3. Bu iş için yazılmış eserler.
- teftih**, A. a. [feth'ten] 1. Açma. 2. Açıp ferahlık verme. 3. Geçirme.
- teftik**, A. a. [fetk'ten] 1. (Pamuk) atma. 2. (Yün) tarama.
- teftik**, A. a. (te, te, kaf ile) [fetk'ten] Yarma, yarıma.
- teftil**, A. a. 1. Fitol yapma. 2. Bükme, eğirme.
- teftin**, A. a. (te, te ile) 1. Fitneye düşürme, ayrılık sokma. 2. Meftun etme, ayartma.
- teftir**, A. a. (te, te ile) Bıkkınlık verme, usandırma.
- teftiş**, A. a. Araştırma. Bir şeyin doğrusunu bulmak için her yanı arayıp tarama. Denetle-

- me. [ç. teftişat].
- teftit**, *A. a.* (*te, te, te* ile) Ufalama.
- tefviz**, *A. a.* **1.** Birine verme. **2.** (Bir malı) üste etme. • *Tefviz-i umur*, işleri birine bırakma.
- tegabün**, *A. a.* [gabn'den] Birbirini aldatma.
- teğafül**, *A. a.* [gaflet'ten] Bilmezliğe gelme. Bilmiyor görünme.
- tegalüb**, *A. a.* [galebe'den] Üstün gelme. Yenme.
- tegayür**, *A. a.* [gayr'den] Başkalaşma. Karşıt olma. [ç. teğayürat].
- tegerg**, *F. a.* (Yağan) Dolu.
- teh**, *F. a.* **1.** Dip. • *Teh-i çah*, kuyunun dibi; *teh-i deryâ*, denizin dibi. **2.** (Mec.) Kat, mertebe. • *Teh-i kâşâne*, köşk katı.
- tehaci**, *A. a.* [heca'dan] **1.** Hicivleşme. **2.** Hicvetme, yerme.
- tehadüm**, *A. a.* [hücum'dan] Birlikte ve birden hücum etme. Üşüşme. [ç. tehadümat].
- tehadu'**, *A. a.* [hud'a'dan] Aldanmış görünme.
- tehafüt**, *A. a.* Birbiri üstüne atılma. Üşüşme.
- tehalüf**, *A. a.* Yargıcın iki tarafa da yemin ettirmesi.
- tehalüf**, *A. a.* [hulf'ten] Birbirine uymama. Birbirine karşıt olma. [ç. tehalüfat].
- tehalük**, *A. a.* [helâk'ten] İstekle atılma. Tehlikeye aldırma. Birbirini çiğneyecek gibi koşuşma.
- tehami**, *A. a.* **1.** Kendini sakınma, koruma. **2.** Avukatlık et-

- me.
- teharüm**, *A. a.* [herm'den] Yaşlılık taslama.
- tehasum**, *A. a.* [hasm'den] Düşmanlık gösterme, düşmanlaşma.
- teharüş**, *A. a.* Hırıldayıp dalaşma.
- tehasüd**, *A. a.* [hased'den] Haset etme, imrenme.
- tehaşa**, *F. a.* Çekinme.
- tehaşi**, *A. a.* Korkup çekinme. Sakınma.
- tehavün**, *A. a.* [hevn'den] Aldırış etmeme. Önemsiz görme. Hafifseme.
- tehaya**, *A. a.* (*ha* ile) [tahiyye ç.]. Dualar, selamlar.
- tehcir**, *A. a.* [hicret'ten] Göç ettirme (XX. yüzyıl).
- tehdid**, *A. a.* Verilecek bir cezayla korkutma. [ç. tehdidat].
- tehdidimiz**, *F. s.* [tehdid-amiz] Tehditle karışık.
- tahdidkâr**, *F. s.* [tehdid-kâr] Tehdit edici, korkutucu.
- tehdidkârane**, *F. be.* [tehdid-kâr-ane] Tehdit eder biçimde, korkuturcasına.
- tehdim**, *A. a.* [hedm'den] Yerle bir etme, yıkma.
- tehdie**, *A. a.* [ihda'dan] Armağan verme. Bağışlama.
- tehecci**, *A. a.* [heca'dan] Heceleme.
- teheccüd**, *A. a.* **1.** Gece uymayıp namaz kılma. **2.** Gece namazı.
- teheddi**, *A. a.* (*he* ile) Hidayete erme, doğru yolu bulma.
- teheddüm**, *A. a.* (*he* ile) Yıkılma.

tehekküm, *A. a.* Ciddi görünür gibi eğlenme. [ç. tehekkümat].

Tehemten, *F. a.* Zal'ın oğlu Rüstem'in lakabıdır.

tehennüc, *A. a.* Çocuk ana karnında oynama.

tehattük, *A. a.* (*he* ile) 1. Yırtılma. 2. Yırtıklık; sıyrık olma.

tehevüd, *A. a.* Yahudi olma.

tehevür, *A. a.* Sonunu düşünmeden bir işe saldırma. Kızma, köpürme.

teheyül, *A. a.* Hazırlanma.

teheyüb, *A. a.* [heybet'ten] Korkutma. Korkma.

teheyüc, *A. a.* [heyecan'dan] Heyecana gelme, coşma. [ç. teheyücat].

tehezzüz, *A. a.* İnce bir surette titreme. Deprenme.

tehi, *F. s.* Boş. • *Tehidest*, eli boş, züğürt; *tehimagz*, boş kafalı; *tehimiyân*, içi boş.

tehidest, *F. s.* [tehi-dest] Eli boş, yoksul, züğürt. [ç. tehidestan].

tehie, *A. a.* [heyet'ten] Hazırlama. Hazır etme.

tehil, *A. a.* 1. Konuğun hatırını sorma, gönlünü alma. 2. Ehil görme, yetenekli bulma. 3. Layık görme.

tehim, *A. a.* (*he* ile) Suçlanan, suçlu.

tehir, *A. a.* [ahar'dan] Geriye, sonraya bırakma, erteleme. Geciktirme.

tehlik, *A. a.* (*te*, *he*, *kef* ile) Öldürme.

tehlike, **tehlüke**, *A. a.* [helâk'

ten] Ölümle sona erebilecek durum. Tehlike.

tehlil, *A. a.* "Lâilâhe illallah..." sözünü söyleme.

tehlilhân, *F. s.* [tehlil-hân] Tehlil edip duran, tehlil sözünü makamla okuyan.

tehlüke. *Bkz.* tehlike.

tehniyet, *A. a.* Kutlama, mübarekleme.

tehrîb, *A. a.* (*te*, *he* ile) Kaçırma, kaçırılma.

tehrim, *A. a.* (*te*, *he* ile) Kocaltma.

tehtik, *A. a.* (*he* ile) 1. Yırtma. 2. Namusa zarar verme.

tehvîd, *A. a.* (*he* ile) Yahudi etme, edilme.

tehvîl, *A. a.* [hevl'den] Korkuya düşürme.

tehvîm, *A. a.* İmızganma. Hafif uyku.

tehvîn, *A. a.* [hevn'den] 1. Kolaylaştırma. Hafifletme. 2. Ucuzlatma. 3. Karmakarışık etme. 4. Alçaltma.

tehvîş, *A. a.* Karmakarışık etme.

tehyîb, *A. a.* (*he* ile) Heybetli gösterme, gösterilme.

tehyîc, *A. a.* [heyecan'dan] Coşturma. Heyecanlandırma. [ç. tehyicat].

tehzîb, *A. a.* Düzeltme. Temizleme. İslah etme. [ç. tehzibat].

tehzîl, *A. a.* 1. Zayıflatma. 2. Alaya alma. Alay şekline sokma. [ç. tehzilât].

tehzîz, *A. a.* İnce ve uzun uzun titreme. [ç. tehzizat].

tek, *F. a.* Koşma, seğırtme. •

- Tek ü pu, tek ü tâz*, durmayıp koşma. Koşuşmalar.
- tekabul**, A. a. [kabl'den] **1.** Karşı karşıya gelme. Yüzleşme. **2.** Karşılık olma, bir şeye karşılık olma ya da yerini tutma.
- tekadim**, A. a. [takdime ç.] Armağanlar.
- tekadir**, A. a. [takdir ç.] Alın yazıları, yazgılar.
- tekadüm**, A. a. Geçmiş bulunma. • *Tekadüm-i ezmine*, zaman geçmesi.
- tekâfi, tekâfû**, A. a. Birbirine küfüv olma. Akran olma. Birbirinin dengi olma.
- tekâhhul**, A. a. [kuhl'den] Gözlere sürme çekme.
- tekâhül**, A. a. Dikkatsizlik, ihmâl.
- tekalib**, A. a. [taklib c.] Dönüşler, döndürüşler; çevrilmeler; içi dışa çevirmeler.
- tekâlif**, A. a. [teklif ç.] **1.** Teklifler. **2.** Vergiler. • *Tekâlif-i emiriyye*, hükümdarın kestiği vergi; *-harbiyye*, savaş zamanı olan olağanüstü vergi ve alımlar; *-şer'iyye*, dinin buyurduğu vergiler.
- tekâlüb**, A. a. [kelb'den] Köpek gibi dalaşma.
- tekâmül**, A. a. [kemal'den] Olma, olgunlaşma. Evrim. [ç. tekâmülât].
- tekâmüliyye**, A. a. (Fel.) Fransızca *evolutionisme* (evrimcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).
- tekâpu**, F. a. **1.** Öteye beriye seğirtme, bir şeyler araştırma. **2.** Dalkavukluk, kavuk sallama.

ma.

- tekarir**, A. a. [tekarir ç.] Takrirler, önergeler.
- tekarun**, A. a. [karin'den] Birbirine yanaşma.
- tekarüb**, A. a. [kurb'dan] **1.** Birbirine yakın gelme, yaklaşma. **2.** (Fiz.) Yakınsama.
- tekasit**, A. a. (*te, tı* ile) [taksit ç.] Taksitler.
- tekâsüf**, A. a. [kesafet'ten] Sıklaşma. Koyulaşma. Yoğunlaşma.
- tekâsül**, A. a. [kesel'den] Üşenme, kayıtsızlık. [ç. tekâsülât].
- tekâsür**, A. a. [kesr'den] Kırılma. Kırınım.
- tekâsür**, A. a. [kesret'ten] **1.** Çoğalma. **2.** Çok övünme.
- tekatîr**, A. a. (*te, tı* ile) [taktir ç.] Damlamalar. Damıtıklar.
- tekatû**, A. a. [kat'dan] Birbirini kesme, kesişme.
- tekatül**, A. a. [katl'den] Birbirini öldürme. Vuruş.
- tekaüd**, A. a. Emeklilik. Emekli.
- tekaüdiyye**, A. a. Emeklilik aylığı.
- tekâver**, F. a. Koşucu, seğirtici.
- tekavim**, A. a. [takvim ç.] Takvimler.
- tekavvüs**, A. a. [kavs'ten] Yaylanma. Yay biçimine girme.
- tekâya**, A. a., ç. Tekkeler.
- tekâyüd**, A. a. [keyd'den] Birbirine hile yapma. [ç. tekâyüdat].
- tekayyüh**. Bkz. takayyüh.
- tekaza, takaza**, A. a. [kaza-dan] **1.** Borcunu ödemesi için

- borçluyu sıkıştırma. **2.** Takaza, çekişme.
- tekbib**, A. a. Kebap yapmak.
- tekbir**, A. a. [kibr'den] "Allahü ekber" (Tanrı uludur) sözünü söyleme.
- tekbirhân**, F. s. [tekbir-hân] Tekbir okuyan.
- tekdir**, A. a. [keder'den] **1.** Bulandırma. **2.** Kederlendirme. Keder verme. **3.** Azarlama. [ç. tekdirat].
- tekebbüd**, A. a. [kebed'den] (Bitb.) Katılma. Kebed şişmesi. Ciğer illeti.
- tekebbür**, A. a. [kibr'den] Kibirleşme, ululuk satma. Burun büyüme.
- tekeddür**, A. a. [keder'den] Bulanma, duruluğunu yitirme. • *Tekeddür-i hâtır*, kederlenme.
- tekeffül**, A. a. [kefil'den] Birine kefil olma. Kefalet verme.
- tekehul**, A. a. (*kef, ha* ile) [kühl'den] Gözüne sürme çekme.
- tekehün**, A. a. (*kef, he* ile) Bilicilik, falcılık. bakıcılık yapmak.
- tekellüf**, A. a. [külfet'ten] **1.** Güçlüğe katlanma. **2.** Özenme, gösterişe kapılma. **3.** Gösteriş, özentî. Yapmacık davranış. • *Bilâtekellüf, bitekellüf*, külfetsiz, sıkıntısız, özenmeden. [ç. tekellüfat].
- tekellüm**, A. a. [kelâm'dan] Söyleme. Söz etme.
- tekellüs**, A. a. [kils'ten] Kireçleşme.
- tekemmül**, A. a. [kemal'den] Olgunlaşma. Kemale gelme.
- tekemmün**, A. a. [kemn'den] Pusu tutma, gizlenme.
- tekenni**, A. a. [künye'den] Künyeye alma, ad alma.
- tekerrür**, A. a. Bir daha olma. Tekrarlanma.
- tekessül**, A. a. (*sin* ile) Gevşek davranma.
- tekessür**, A. a. [kesret'ten] Çoğalma.
- tekessür**, A. a. [kesr'den] Kırılma.
- tekevün**, A. a. [kevn'den] Var olma. Meydana gelme. Oluş. Biçimlenme. • *Tekevün-i evvel*, Fransızca *preformation* (öneluşum) karşılığı; *-cibal*, (Yerb.) Fransızca *orogenie* (dağoluş) karşılığı; *-ferdî*. (Dirb.) Fransızca *ontogenie* (bireyoluş) karşılığı; *-nev'i*, (Bitb.) Fransızca *phylogenie* (soyoluş) karşılığı.
- tekeyyüf**, A. a. [keyf'ten] Keyiflenme. Keyiflendirecek bir şey alma.
- tekeyyüs**, A. a. Zeki görünme, akıllı geçinme.
- tekil**, A. a. [kefalet'ten] Kefil gösterme.
- tekin**, A. a. [kefen'den] Kefene sarma. Kefenleme.
- tekir**, A. a. [küfr'den] Birine kâfir deme.
- tekhil**, A. a. (*kef, ha* ile) [kühl'den] Göze sürme çekme, sürmeleme, sürmelenme.
- tekid**, A. a. **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Bir iş için evvelce yazılanı

bir daha tekrarlama. 3. (Dilb.) Pekiştirme.

tekke, tekye, A. a. 1. Dayanma. 2. Tekke.

teklif, A. a. [külfet'ten] 1. Eziyetli bir iş isteme. 2. Resmi ve çekingен muamele. 3. Vergi yükleme. 4. Önerge. 5. Öneri. • *Teklif-i ham*, münasebet-siz, ağır öneri; -*mâlâ-yutak*, ağır ve yapılamayacak öneri.

teklil, A. a. [iklil'den] Taçlama. Taç giydirme.

teklis, A. a. [kils'den] Kireç haline getirme. Kireçleştirme.

tekmil, A. a. [kema'l'den] 1. Kemale erdirmе. 2. Bitirme, tamamlama. • *Tekmil-i enfâs*, ölme; -*selâsin*, (ay görülemediği zaman) Arabi ayını 30 gün sayma.

tekmile, A. a. Ek, katma gibi tamlama için sonradan yapılan iş.

tekmin, A. a. [kemin'den] Pusuya, sipere yerleştirme, yatırma.

tekiye, A. a. [künye'den] Künye koyma. Künyeleme.

tekrar, A. a. Bir şeyi iki ya da daha çok kez yapma. • *Alet-tekrar*, -*be tekrar*, birçok kez.

tekrek, tegreg, F. a. (Yağın) Dolu.

tekrîh, A. a. (*kef, he* ile) Kerih, çirkin, iğrenç gösterme; sevdirmeme.

tekrîm, A. a. [kerem'den] Ulu lama, saygı gösterme.

tekrîmen, A. be. Saygı göstererek. Saygı olarak.

tekrir, A. a. Bir daha yapma ya da söyleme. Tekrarlama.

teksib, A. a. (*kef, sin* ile) [kıs-b'den] Kazandırma.

teksif, A. a. [kesafet'ten] 1. Koyu ya da sık yapma. Yoğunlaştırma. 2. Saydamlığını giderme.

teksir, A. a. [kesret'ten] Çoğaltma. Çoğaltılma.

teksir, A. a. [kesr'den] Kıрма.

tekşif, A. a. [keşf'ten] Çok açma, açılma.

tekin, A. a. [kevn'den] 1. Var etme. 2. Yaratma. • *Âlem-i tekin*, vücut ve hudus âlemi. *Kitab-üt-tekin*, Tevrat'ın birinci bölümü.

tektiz, A. a. [kizb'den] Yalanlama. Yalan olduğunu söyleme. [ç. tektizat].

telaffuz, A. a. [lâfz'dan] Bir harf ya da sözcüğü seslerini iyi çıkararak söyleme.

telâfi, A. a. Elden çıkmış bir şeyin ya da o değerinde olanın yerine getirilmesi. • *Telâfi-i mâfât*, olan bir ziyandan bir kısmını çıkarma; *nâ-kaabil-i telâfi*, yerine konamaz.

telâfif, A. a. 1. Birbirine dolaşmış büyük bitkiler. 2. (Ana.) (Beyindeki) kıvrımlar.

telâhhum, A. a. [lâhm'dan] (Yara) Etlene. Et peyda etme. Semirme.

telâhi, A. a. [lehv'den] Oyunkula vakit geçirme.

telâhuk, A. a. [lühuk'tan] Birbiri arkasından gelip birleşme. Birbirine katılma.

telâhuz, A. a. (*ha*, *zı* ile) Göz ucuyla bakma, göz ucuyla bakışma.

telâki, A. a. [lika'dan] Birbirine ulaşma. Kavuşup birleşme.

telakki, A. a. [lika'dan] **1.** Alma, kabul etme. **2.** Sayma, fikir sahibi olma. • *Telakki bil-kabul*, kabullenerek.

telakkub, A. a. [lâkab'dan] Lâkapanma.

telakkum, A. a. Parçalayıp lokma lokma yutma.

telâl'ü, A. a. [lü'lü'den] Parıldama.

telâmiz. Bkz. tilâmiz.

telâmize. Bkz. tilâmize.

telâsuk, A. a. [lûsuk'tan] Yapışma, birbirine bitişik olma.

tela'süm, A. a. Karşılık verememek, kekelemek. • *Bilâ tela'süm*, kekelemeden, doğrudan doğruya.

telâş, A. a. Sıkıntıyla karışık acele.

telâşi, A. a. **1.** Önemini yitirme. **2.** Telaş.

tel'at. Bkz. tal'at.

telatuf, A. a. [lûff'tan] Lütuf ve nezaketle davranma.

telâtum, A. a. [lâtm'dan] (Dalgalar) Birbirine çarpma.

telâtumgâh, **telâtumgeh**, F. a. Dalgaların çarpıştığı yer, dalgası çok olan yer.

telâ'ub, A. a. [la'b'dan] **1.** Oynama. **2.** Salyanın akması.

telâun, A. a. Lanetleşme, uğursuzlaşma. Sövüşme.

telbis, A. a. [lebs'ten] Bir şeyin ayıbını örterek sahteleştirme.

Hile, oyun. • *Iblis-i pürtelbis*, çok hileci şeytan.

telbiye, A. a. Hacıların ziyaret sırasında "Lebbyek!" diye seslenmeleri.

telebbüs, A. a. [libas'tan] Giyinme. Giyme.

teleclüc, A. a. Anlaşılır anlaşılmaz biçimde söyleme, sözün ağzının içinde çiğneme, geveleme.

telef, A. a. **1.** Yok etme, öldürme. **2.** Bozma.

telefât, A. a. [telef c.] Öldürülen kimseler, geberen hayvanlar.

teleffüt, A. a. Etrafa iltifat etme, bakma.

telehhi, A. a. Oynama. Oyuna vakit geçirme.

telehhüb, A. a. [lehb'den] **1.** Alevlenme, tutuşma. **2.** İltihap, yangı.

telehhüf, A. a. Acınarak sızlanma, yanıp yakılma. [ç. telehhüfat].

telemmu', A. a. [lem'a'dan] Parıldama.

telemmüs, A. a. [lems'ten] Dokunma.

telemmüz, A. a. Öğrencilik etme. Bir şey öğrenme için devam etme.

telessüm, A. a. (*te*, *se* ile) Yaşamak tutunma. Yaşmaklanma.

televvün, A. a. [levn'den] **1.** Renkten renge girme. Renk değiştirme. **2.** Döneklik. Kararsızlık.

televvüs, A. a. [levs'ten] Kirlenme. Pisenme. Bulaşık, mundar

- duruma gelme.
- teleyyün**, A. a. [leyyin'den] Yumuşama.
- telezzüc**, A. a. (*te, zel, cim* ile) [lüzucet'ten] Yapışkan olma.
- telezzüz**, A. a. [lezzet'ten] Tat alma. Zevke gitme. Hazzetme.
- telfif**, A. a. [leff'ten] Sarma, bürüme. Örtme.
- telfik**, A. a. Birleştirme. Birleştirip ulaştırma.
- telh**, F. s. (*te, hı* ile) Acı.
- telhâb**, **telhâbe**, F. a. [telh-âb] Acı su.
- telhî**, A. a. Acılık.
- telhib**, A. a. (*te, he, be* ile) [lehb'den] Alevlendirme, tutuşturma.
- telhid**, A. a. (*ha* ile) **1.** Mezar çukuru kazma. **2.** Ölüyü gömme.
- telhif**, A. a. Acınma, acıklanma.
- telhin**, A. a. (*ha* ile) **1.** Okurken sözcüğü değiştirme. **2.** Ezgiyle, makamla okuma.
- telhis**, A. a. **1.** Uzun bir şeyi kısaltma. Özetleme. **2.** Sadrazam tarafından padişaha yazılacak şeylerin özetlenmesi.
- telhisî**, F. a. Babiâli'den padişaha yazılacak şeylerin özeti yapan memur.
- telhkâm**, F. s. [telh-kâm] Damağı acı. Her şey kendisine acı gelen. Acılı, acıklı.
- telhkâmi**, Kederlilik.
- telhnâk**, F. s. Lezzeti acı olan, hoş olmayan.
- telid**, **telide**, A. a. Bir kimsenin (köle, cariye) gibi canlı mal

- varlığı.
- te'lif**, A. a. [ülfet'ten] **1.** Uzlaştırma, barıştırma. **2.** Toplayıp yazma. **3.** Toplanıp yazılmış kitap. • *Te'lif-i beyn*, ara bulma, uzlaştırma.
- te'lifat**, A. a. (*te, hemze* ile) [te-lif ç.] Yazılmış eserler.
- te'lifkerde**, F. s. [te'lif-kerde] Yazılmış eser.
- te'lih**, A. a. (*te, hemze, he* ile) [ilah'tan] Tanrılaştırma.
- tel'in**, A. a. [lâ'n'den] Lanetleme. Lanet okuma.
- tel'inat**, A. a. [tel'in ç.] Lanetlemeler.
- telkib**, A. a. [lakab'dan] Lakap koyma. Lakaplandırma.
- telkih**, A. a. Aşı yapma, aşılama. • *Telkih-i bakarı*, inekten alınma serumla yapılan aşı; *-cederî*, kendinden alınma serumla yapılan aşı (ikisi de çiçek hastalığına karşı yapılırdı).
- telkim**, A. a. [lokma'dan] Lokma verme, yedirilme.
- telkın**, A. a. **1.** Birine bir şey anlatıp zihnine koyma. **2.** Ölü gömüldükten sonra imam tarafından söylenen söz. **3.** Fransızca *suggestion* (aşılama) karşılığı (XX. yüzyıl).
- tell**, **tel**, A. a. Tepe, küme, yığın. [ç. tilâl].
- telmi'**, A. a. [lemean'dan] (Ya.) Mısraları başka başka dillerde (Arapça, Türkçe, Farsça) olan küçük yazma.
- telmiḥ**, A. a. **1.** Söz arasında başka bir şey kastederek manalı söyleme. Açıkça söyleme.

Dokundurma. **2.** (Ya.) Bir öykü, bir söz, bir mesel, bir koşuk, bir olayı, işaretle söyleme.

telsim, *A. a.* Ağzını öpme. Öpme. [ç. telsimat].

telvi', *A. a.* Yakınıp dertlendirme.

telvih, *A. a.* **1.** Söz arasında manalı söyleme. **2.** Açıklama. Açık ve belli etme.

telvim, *A. a.* [levm'den] Azarlama. Paylama.

telvin, *A. a.* [levn'den] Renk verme. Boyama.

telvis, *A. a.* [levs'ten] **1.** Bulaştırma, kirletme. **2.** (Mec.) Berbat etme. İşi olmayacak biçime sokma.

telvin, *A. a.* [leyyin'den] **1.** Yumuşatma. **2.** Kabzı hafifletme, içi yumuşatma.

telziz, *A. a.* (*te, ze, ze* ile) [lezzet'ten] Tatlandırma. Tatlandırılma.

temacüd, *A. a.* [mecd'den] Ululuğunu çoğaltma.

temadi, *A. a.* Uzanma, sürme. Sürüp gitme.

tema'dün, *A. a.* [maden'den] Maden haline geçme (XIX. yüzyıl).

temalük, *A. a.* Kendine hâkim olma, Nefsini zaptetme. Kendini tutma.

temam. *Bkz.* tamam.

temaruz, *A. a.* [maraz'dan] Yalandan hasta olma. Kendini hasta gösterme. [ç. temaruzat].

temasîl, *A. a.* (*se* ile) [timsal ç.] Timsaller, semboller, simgeler.

temass, *A. a.* [mess'ten] Birbirine dokunma, değme. Temas.

temasül, *A. a.* (*se* ile) [mislden] Benzeme, benzeyiş.

temaşa, *F. a.* **1.** Bakıp seyretme. **2.** Gezme. • *Şayan-i temaşa*, görülmeye değer.

temaşağâh, *F. a.* [temaşa-gâh] Seyir ve gezinti yeri.

temaşager, *F. a.* [temaşa-ger] Seyirci, izleyici. [ç. temaşageran].

temaşahane, *F. a.* [temaşa-hane] **1.** Tiyatro. **2.** Çalgılı dans yeri.

temaşakâr, *F. s.* [temaşa-kâr] İzleyici, seyirci.

temayül, *A. a.* [meyl'den] **1.** Bir yana eğilme, çarpılma. **2.** Bir yana ya da bir adama yanlı olma. [ç. temayülât].

temayüz, *A. a.* (*te, ze* ile) Yükselme, üstün olma.

temcid, *A. a.* [meced'den] **1.** Ululama. Ağırlama. **2.** Sabah ezanından sonra minarelerde okunan dua. [ç. temcidat].

temdid, *A. a.* [medd'den] **1.** Çekip uzatma. **2.** Uzatma, sürdürme.

temdih, *A. a.* (*te, de, ha* ile) [medh'ten] Fazla övme.

temdin, *A. a.* Medenileştirme, uygarlaştırma. (XX. yüzyıl).

temeccüd, *A. a.* Ululanma.

temeccüs, *A. a.* Mecusi olma.

temeddüh, *A. a.* Kendi kendini övme. Övünme. [ç. temeddühat].

temeddün, *A. a.* [medeniyet'ten] Uygur olma. Uygarlaşma.

temehdi, A. a. (*he* ile) Mehdi-lik savında bulunma, Mehdi-lik taslama.

temehhüd, A. a. (*he* ile) Yayılıp döşenme.

temehhür, A. a. (*he* ile) Ustalık, beceri kazanma.

temekkün, A. a. [mekânet'ten] Yerleşme, yer tutma.

temelluk, A. a. Yaltaklanma.

temellük, A. a. [milk'ten] Sahip olma. Mülk edinme.

temellül, A. a. 1. (Hek.) Fransızca *agitation* (çarpınma) karşılığı (XIX. yüzyıl). 2. Bir uyruğu ya da dini benimseme, kendini bir ulustan sayma.

temenna, A. a. Elle selam verme. Temenna.

temenni, A. a. 1. İstek. 2. İstenecek şey. 3. Dua. Dilek. [ç. temenniyat].

temer. Bkz. temr.

temerküz, A. a. [merkez'den] 1. Merkez tutma. 2. Toplanma. 3. Birikme, yığılma.

temerrüd, A. a. Karşı durma. Dik gelme, inat.

temeshur, A. a. 1. Maskaralık etme. 2. Maskaraya alma, zevklenme.

temeskün, A. a. Miskin olma, miskinleşme.

temessuh, A. a. (*sin*, *ha* ile) [mesh'ten] Bir şeye el sürme, sürünme.

temessük, A. a. 1. Tutunma, sarılma. 2. Borç senedi.

temessül, A. a. [misl'den] 1. Bir şekil ve surete girme. Cisimlenme. 2. Benzeşme. 3.

(Bitb.) Özümleme.

temeşşi, A. a. Yürüme.

temeşşuk, A. a. [meşk'ten] Meşk alma. Meşk yazma.

temettu', A. a. 1. Kâr etme. Kazanma. 2. Kâr, fayda. • *Hisse-i temettu'*, bir şirket ortaklarından her birine düşen kâr.

temevvüc, A. a. [mevc'den] Dalgalanma. Çalkalanma. Deniz karışıp dalgalar kalkma. [ç. temevvücat].

temevvül, A. a. [mal'dan] Mal edinme. Zenginleşme.

temevvüt, A. a. [mevt'ten] (Hek.) Bir organın ya da bir beden parçasının çürüyüp ölü haline gelmesi (XIX. yüzyıl).

temeyyü', A. a. [mayi'den] Sulanma. Sıvılaşma.

temeyyüh, A. a. (Hek.) Sulanma. • *Temeyyüh-i dem*, kanın sulanması.

temeyyüz, A. a. Benzerlerinden ayrılıp sivrilme. Farklı olma, seçilme.

temga, F. a. Damga.

temhid, A. a. [mehd'den] 1. Yayma, döşetme. 2. Düzeltme, İslah etme. [ç. temhidat].

temhil, A. a. (*he* ile) [mehl'den] Erteleme, mehil verme.

temhir, A. a. Mühürleme.

temime, A. a. Nazar boncuğu, nazarlık.

te'min, A. a. [emn'den] 1. Korkusunu giderme, eminlik verme. 2. Sağlama. Kesin bir hale koyma. 3. Sağlama.

te'minat, A. a. [temin ç.] Sağlamlık için gösterilen kefil, ve-

rilen söz ya da para. Güvence.

temkin, A. a. [mekânât'ten] 1. Ağırılık. Ağırbaşlılık. • *Pürtemkin*. 2. (Hek.) İletin bir yere yerleşmesi.

temlih, A. a. [milh'ten] 1. Tuzlama. Tuza yatırma. 2. (Ya.) Söz arasında güzel bir mazmun söyleme.

temlik, A. a. [milk'ten] Birine mülk kazandırma. Mülkü ona verme, onun üstüne devretme.

temlikten, A. be. Mülk olarak.

temme, **temmet**, A. a. Bitti.

temr, **temer**, A. a. Hurma. • *Temr-i Hindî*, Hint hurması, demirhindi.

temrin, A. a. 1. Tekrarla alışma, alıştırma. 2. İdman.

temsil, A. a. [misl'den] 1. Benzetme. 2. Bir şeyin aynını yapma. 3. Örnek. Örnek söz. 4. (Ti.) Oyun. 5. Özümleme. 6. (Birin ya da bir topluluğun) adına hareket.

temsîye, A. a. "Tünaydın!" deme.

temşit, A. a. Tarama, taranma.

temşiyet, A. a. Yürütme, ilerleme. • *Temşiyet-i umur*, işleri yürütme.

temti', A. a. (*te*, *ayın* ile) 1. Yararlandırma. 2. Kâr ettirme.

temvih, A. a. 1. Sözü yaldızlama, süsleme. 2. Eğri söze doğru süsü verme.

temvil, A. a. [mal'dan] Mal sahibi etme, edilme.

temyiz, A. a. 1. Ayırma, seçme. 2. İyi kötüden ayırt etme. 3.

Tanzimat'tan sonra bir davanın üçüncü ve son görülme derecesi. 4. (A. Dilb.) Sayıları, belirsiz adları belirten sözcük. • *Mahkeme-i temyiz*, yargıtay.

temzik, A. a. Yırtma.

ten, F. a. 1. Gövde. 2. İnsan gövdesinin dış yüzü, etle deri.

tenaci, A. a. Fısıldaşma.

tenadd, A. a. Birbirinden ürküp kaçma, darmadağın olup kaçışma. • *Yevm-i tenadd*, *yevm-üt-tenadd*, kıyamet günü.

tenadi, A. a. Birbirini çağırma, birbirine seslenme. • *Yevm-üt-tenadi*, kıyamet günü.

tenadüm, A. a. Birbiriyle söyleşme, sohbet etme.

tenadür, A. a. Azalma, nadirleşme.

tenafür, A. a. [nefret'ten] 1. Birbirinden ürküp kaçma. 2. (Ya.) Sözcük seslerinin uygun-suzluğundan ileri gelen söyleme ağırlığı. [ç. tenafürat].

tenafüs, A. a. Haset etme, çekememe. [ç. tenafüsat].

tenaggum, A. a. [negam'dan] Şarkı söyleme.

tenahi, A. a. [nihayet'ten] Bitme, tükenme. • *Bitenahi*, bitip tükenmez, sonsuz.

tenahnuh, A. a. (*ha* ile) Boğazını ardı ardına hırıldatma.

tenakul, A. a. [nakl'den] Bir yerden başka bir yere göçme.

tenakus, A. a. [naks'tan] Eksilme. Azalma.

tenakuz, A. a. [nakz'dan] İnsanın sözlerindeki birbirini tut-

- mazlık, karşıtlık, çelişme.
- tenaküh**, A. a. [nikâh'tan] Nikahlanma.
- tenakür**, A. a. [nekr'den] 1. Bilmezlenme. 2. (Ruhb.) Karşıt duygu.
- tenassub**, A. a. (sat ile) 1. Dikilip durma. 2. Aklını bir şeye verme; bir şeye saplanma.
- tenassuh**, A. a. (sat, ha ile) Öğüt alma, öğütten yararlanma.
- tenassur**, A. a. Hıristiyan olma.
- tenasuh**, A. a. A. a. [nesh'ten] 1. Ruhun bir cisimden ötekine, bazı kez de insandan hayvana ve hayvandan insana geçmesi. 2. (Fel.) Fransızca *metempsychose* (ruhgöçü, ruh sıçraması) karşılığı.
- tenâsur**, A. a. [nâsr'dan] Yardımlaşma.
- tenâsüb**, A. a. [nisbet'ten] Uyuma, uygunluk. Tutma, yakışma. Orantı.
- tenâsül**, A. a. [nesl'den] Birbirinden doğup üreme. Türeme, nesil yetiştirme. • *Alât-ı tenâsül*, üretme organları.
- tenasüli**, **tenasüliyye**, A. s. Üremeye, türemeye ilgili.
- tenaşüd**, A. a. Birbirine şiir okuma.
- tena'um**, A. a. [nime'ten] Bolluk içinde, naz ve nimetle yaşama.
- tenâver**, F. s. [ten-âver] Vücutlu, iri. İriyari.
- tenavüb**, A. a. [nevbet'ten] Nöbetleşme.
- enavül**, A. a. [neval'den] Alıp

yeme ya da içme.

- tenavüm**, A. a. [nevm'den] Uyur görünme.
- tenazu'**, A. a. (te, ze, ayın ile) [niza'dan] Çekişme, uğraşma.
- tenazur**, A. a. [nazar'dan] 1. Birbirinin karşısında olma. Birbirine bakma. 2. (Mat.) Bakışım, simetri.
- tenazzuf**, A. a. (zı ile) Temizlenme, arınma.
- tenazzur**, A. a. (zı ile) Dikkatle bakarak düşünme.
- tenbakû**, F. a. Tömbeki.
- tenbel**, F. s. 1. Üşenen, üşengen, tembel. 2. İşinde ağır davranan.
- tenbelhane**, F. a. [tenbel-hane] Tembeller yurdu. İş görmez daire.
- tenbelid**, **tenbelit**, F. a. Hayvan yükü, küçük yük.
- tenbih**, A. a. 1. Uyandırma. 2. Sıkı emir verme.
- tencim**, A. a. [necm'den] Yıldız bilgisiyle uğraşma.
- tendiye**, A. a. İslatma, nemleme.
- tendürüst**, F. s. [ten-dürüst] Sağlam, kuvvetli, güçlü (kimse).
- tene**, F. a. Gövde, vücut.
- tenebbü'**, A. a. Yalan olarak peygamberlik iddiasında bulunma.
- tenebbüh**, A. a. 1. Uyanma, uykudan kalkma. 2. Gafletten kurtulma, kendine gelme. 3. (Ruhb.) Uyarım. [ç. tenebbühat].
- tenebbüt**, A. a. (Bitb.) Bitkilen-

- me. Çimlenme.
- teneddüm**, A. a. [nedamet'ten] Pişman olma.
- teneffu'**, A. a. [nef'ten] Faydalanma. Yararlanma.
- teneffür**, A. a. [nefret'ten] 1. İğrenme, tikslenme. 2. Çekinme, kaçınma.
- teneffüs**, A. a. [nefes'ten] 1. Soluk, soluk alma. 2. Geçici olarak işi bırakıp dinlenme, soluklanma. 3. Tanyeri ağarma. 4. Deniz suyunun dalgayla kıyıya vurması.
- tenekkür**, A. a. [nekr'den] Kendini bildirmeme. Tebdil gezme.
- tenekküs**, A. a. Baş aşağı olma.
- tenemmül**, A. a. Karınca gibi kaynamak.
- tenessüm**, A. a. [nesim'den] Rüzgâr koklama.
- tenessür**, A. a. (se ile) Dağılma, saçılma.
- teneşşür**, A. a. 1. Açılıp yayılma. 2. Haber yayılıp duyulma. 3. Söylenti yayılma. 4. Cenaze yıkanma.
- tenevvu'**, A. a. [nev'den] Birkaç çeşit olma, çeşitlenme, çeşit çeşit.
- tenevvüh**, A. a. [nevha'dan] (Ölü için) feryat edip ağlama.
- tenevvür**, A. a. [nur'dan] Parlama, ışılama.
- tenezzehe**, A. tüm. ~Ber ve uzaktır" anlamında Tanrı için kullanılır.
- tenezzüh**, A. a. [nüzhet'ten] Eğlenmek için gezip dolaşma.
- tenezzül**, A. a. [nüzul'dan] 1.

- İnme, aşağılama. 2. Gönül alçaklığı, kibirsizlik.
- tenfih**, A. a. [nefh'ten] Çok üfleme. Üfleyip şişirme.
- tenfir**, A. a. [nefret'ten] İğrendirme, tiksindirme.
- tenfis**, A. a. [nefes'ten] Soluklandırma.
- tenfis**, A. a. Pamuk gibi atma. Yün gibi ditme.
- tenfiz**, A. a. [nüfuz'dan] Hükümünü yürütme.
- teng**, **tenk**, F. s. 1. Dar. 2. Eşya.
- tengçeşm**, F. s. [teng-çeşm] Açgözlü.
- tengçeşmî**, F. a. Açgözlülük.
- tengdest**, F. s. [teng-dest] Eli dar, züğürt.
- tengdestî**, F. a. Züğürtlük.
- tengdil**, F. s. [teng-dil] Yüreği dar, sıkıntılı.
- tengdili**, F. a. Dar yüreklilik. İç sıkıntısı.
- tengî**, F. a. 1. Darlık. 2. Züğürtlük.
- tengna**, F. a. 1. Darlık, sıkıntı. 2. Dar, sıkıntılı yer.
- tenha**, F. s. 1. Yalnız, tek. 2. Boş.
- tenha**, F. a. Boş yer.
- tenhanişîn**, F. s. [tenha-nişîn] Yalnız oturan.
- tenharev**, F. s. [tenha-rev] Yalnız giden.
- tenhayî**, F. a. Yalnızlık, ıssızlık.
- tenide**, F. s. 1. Dokunmuş. 2. a. Dokuma. 3. Örümcek ağı.
- ten'im**, A. a. Nimetlendirme, nimetlendirilme.
- te'nis**, A. a. (A. Dilb.) Bir söz-

cüğü müennes (dişil) yapma. (Arapçada sözcüğün sonuna "te" katılarak yapılır).

te'nis, *A. a.* [üns'ten] Alıştırma. Ürkekliğini giderme.

tenize, *A. a.* Uç, etek.

tenk. *Bkz.* teng.

tenkâr, *F. a.* (Kim.) Boraks. Kuyumcu lehim.

tenkîh, *A. a.* Bir şeyin fazla, gereksiz parçalarını çıkarıp kısaltarak düzeltme.

tenkîhat, *A. a.* [tenkîh ç.] Bir dairede çalışanları azaltarak, paralarını kısararak gelir gideri düzenleme.

tenkîs, *A. a.* [noksan'dan] Azaltma. İndirme.

tenkîş, *A. a.* [nakş'tan] İşleme, resim yapma.

tenkît, *A. a.* [nokta'dan] Noktalamama.

tenkîye, *A. a.* 1. Ayıklayıp temizleme. 2. İç temizleme ve bu iş için yapılan ilaç.

tenkid, *A. a.* Eleştirme. [ç. tenkidat].

tenkîh, *A. a.* [nikâh'tan] Nikâh kıyma, evlendirme.

tenkil, *A. a.* 1. Uzaklaştırma. 2. Örnek olacak bir ceza verme.

tenkir, *A. a.* [nekr'den] 1. Bilinmeyecek, tanınmayacak duruma getirme. 2. (A. Dilb.) Bir adı belirsiz yapma, yani eliflamsız kullanma.

tenkis, *A. a.* Baş aşığı etme.

tenmik, *A. a.* 1. Güzel yazıyla yazma. 2. Yazma.

tenmiye, *A. a.* [nema'dan] Ne-

malandırma.

tennub, *A. a.* Çam ağacı.

tennubiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *abietinees* (çamgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

tennur, *A. a.* 1. Fırın. 2. Fransızca *etuve* karşılığı (XIX. yüzyıl), kurutma dolabı.

tennure, *A. a.* Mevlevi dervişlerin giydikleri geniş etekli elbise. Eteklik.

tenperest, *F. s.* [ten-perest] 1. Keyfine, rahatına düşkün. 2. Kendini seven. 3. Aşırı tembel.

tenperver, *F. s.* [ten-perver] Vücudunu beslemeyi düşünen. Yiyip içmekle, kendi keyif ve rahatıyla uğraşan.

tensib, *A. a.* Uygun bulma.

tensik, *A. a.* [nesak'tan] 1. Düzene koyma. Sıralama, düzeltme. 2. (Ya.) Bir ada birkaç sıfat sıralama. • *Tensik-us-sifât*.

tensikat, *A. a.* Düzenleme, ıslah. (1908 Meşrutiyetinden sonra memurlar arasında yapılmıştır).

tensuh, *F. a.* 1. Az bulunur güzel şey. 2. Türlü biçimlerde yapılan güzel koku yuvarlağı.

tenşif, *A. a.* 1. Suyu, nemliliği alma, kurutma. 2. Teri kurutma.

tenşir, *A. a.* 1. Açıp yayma. 2. Serpme.

tenşit, *A. a.* [neşat'tan] Şenlendirme, keyiflendirme.

tenşû. *Bkz.* tenşûy.

tenşûy, **tenşû**, *F. a.* [ten-şûy] Teneşir.

tenumend, *F. a.* Gövdeli, güç-

- lû, kuvvetli, boylu boslu.
- tenük**, *F. a.* Yufka. İnce, dayanıksız.
- tenvî**, *A. a.* [nev'den] Türlü türlü etme. Çeşitlendirme.
- tENVİM**, *A. a.* [nevm'den] Uyutma. Uyutulma.
- tENVİN**, *A. a.* [nun'dan] (A. Dilb.) Sözcüğün sonunu "nun" gibi okutan işaret, iki üstün, (-en), iki esre (-in), iki ötrü (-ün).
- tENVİR**, *A. a.* [nur'dan] Aydınlatma.
- tenzih**, *A. a.* [nüzhet'ten] 1. Kabahat ve eksiği yok etme. 2. Tanrı'nın hiçbir eksikliği ve insan niteliğinde bulunmadığına inanıp bunu söyleme. Berileme.
- tenzil**, *A. a.* [nüzul'den] 1. İndirme, aşağılama. 2. Azar azar indirme (bu anlamda Kur'an anlaşılır).
- tenzir**, *A. a.* (zel ile) Bir şey bildirerek korkutma.
- ter**, *F. s.* 1. Yaş, ıslak. 2. Taze.
• *Ter ü taze*, pek körpe, pek hoş; *çeşm-i ter*, *dîde-i ter*, yaş, ıslak, göz; *gül-i ter*, *meyve-i ter*, *müşk-i ter*, taze gül, meyve, mis.
- ter**, *F. il.* Sözcükleri pekiştirir, büyültür: • *Balâter*; *efzunter*; *füzunter*; *hubter*; *huşter*; *kemter*; *müşkilter*; *nazikter*.
- terabbu'**, *A. a.* Bağdaş kurarak rahatça oturma.
- teracim**, **teracüm**, *A. a.* [terceme ç.] Çevirmeler. • *Teracim-i ahval*, hal tercüme-

leri, biyografiler, yamaşöyküleri.

- teracu'**, *A. s.* [rücu'dan] 1. Birinden ayrılma. 2. Bir yere, bir kimseye dönme. 3. vazgeçme, dönme.
- teradüf**, *A. a.* 1. Birbiri arkasından gitme. 2. (Ya.) İki ya da daha çok sözcüğün anlarında olması.
- terafu'**, *A. a.* (Huk.) Duruşmaya girme.
- terafük**, *A. a.* 1. Arkadaş olma. 2. Aynı zamanda olma.
- terah**, *A. a.* Tasa, acı, keder.
- terahhum**, *A. a.* [rahm'dan] Acıma.
- terahhumen**, *A. be.* Acıyarak.
- terahî**, *A. a.* Gevşeme. İşte gayretsizlik gösterme.
- teraib**, *A. ç., a.* Göğüs kemikleri, göğüs tahtası.
- terak**, **tirak**, *F. a.* 1. Çatlak, yarık. 2. Çatırtı, gürültü.
- terakîb**, *A. a.* [terkiç ç.] 1. Terkipler. 2. (Dilb.) Tamlamalar. Takımlar.
- Terakime**, *A. a.* [Türkmen ç.] Türkmenler.
- terakki**, *A. a.* 1. Yukarı kalkma, yükselme. 2. Çoğalma, artma. 3. İlerleme. İleri gitme. 4. Bilgi ve uygarlıkta ilerleme. [ç. terakkiyat].
- terakkicu**, *A., F. s.* [terakki-cu] İlerlemeden yana olan.
- terakkiperver**, *F. s.* [terakkiperver] İlerlemeyi seven. İlerlemeden yana olan.
- terakkub**, *A. a.* Bekleme, gözetme. Umma.

teraküm, A. a. Birikme, toplanma, yığılma. [ç. terakümat].
terâne, F. a. 1. Ahenk, makam, nağme. 2. (Ya.) Rubai. • *Terâne-i seher*, sabah nağmesi.
terâneperdaz, F. s. [terâne-perdaz] Makamla şarkı söyleyen.
terânezar, F. a. [terâne-zar] Ahenkli yer.
terasül, A. a. Haberleşme, mektuplaşma.
teravih, A. a. [terviha ç.] Ramazan geceleri yatsı namazından sonra kılınan yirmi rekâtlik namaz. (Halife Ömer zamanında başlamıştır).
terazi, A. a. (*te*, *dat* ile) [rıza-dan] Birbirini razı etme. • *Bit-terâzi*, iki tarafın razılığıyla.
terazu, F. a. (*te*, *ze* ile) Terazi.
terbi', A. a. 1. Dörtleme, dörde çıkarma. 2. (Gökb.) Dördün. 3. (Ya.) Başkasının bir koşuğuna mısralar katarak dörtlü bentler yapma.
terbiye, **terbiyet**, A. a. 1. Besleyip yetiştirme. Büyütme. 2. Eğitim. 3. Alıştırma. 4. Hafif ceza. 5. Salça, sos.
terbiyekerde, F. s. [terbiye-kerde] Eğitilmiş. Terbiye edilmiş.
terbiyet, F. s. Bkz. terbiye.
terceman, **tercüman**, A. a. 1. Bir dilden başka bir dile çevirip maksadı anlatan kimse, çevirmen, dilmaç. 2. Bektaşî törenlerinde tarikat uluları için okunan dualar.
terceme, **tercüme**, A. a. 1. Bir

dilden başka bir dile çevirme, çeviri. 2. Bir kimsenin özel yaşamı, durumu. • *Terceme-i hal*, yaşamöyküsü.

terci', A. a. [rücu'dan] Geri çevirme, döndürme. • *Terci-i bend*, her bendinin sonunda aynı beyit yinelenen uzun koşuk.

tercih, A. a. [rüchan'dan] Bir şeyi ötekinden üstün tutma, yeğleme, daha çok beğenme. • *Tercih bilâ müreccah*, nedensiz bir üstün tutma.

tercüman. Bkz. terceman.

tercüme. Bkz. terceme.

terdamen, F. s. [ter-damen] Namussuz, bulaşık.

terdest, F. s. [ter-dest] Eli işe yatan. Usta.

terdid, A. a. [red'den] 1. Geriletme, geri çevirme. 2. (Ya.) İki olasılı düşünce anlatma.

terdif, A. a. Ardi sıra yürütme.

terdifen, A. be. Ardi sıra yürüterek.

terdiye, A. be. [rida'dan] Örtüyle kapatma.

tereddi, A. a. [redi'den] Soysuzlaşma (XX. yüzyıl).

tereddüd, A. a. [redd'den] 1. Birinin yanına gidip gelme. 2. Karar veremeyiş. 3. Nöbetli hastalıkların yineleyişi. • *Bilâ-tereddüd*, *bitereddüd*, düşünmeden, hemen karar vererek. [ç. tereddüdat].

tereffu', A. a. [rifat'tan] Yukarı kalkma, yükselme.

tereffuk, A. a. [rifk'tan] Tatlı dil ve güler yüzle davranma.

- tereffüh**, A. a. [refah'tan] Refah bulma. Geçimde bolluğa kavuşma.
- terehhub**, A. a. 1. Tanrıya tam kulluk etme, kendini Tanrı'ya adama. 2. Rahip olma.
- terekât, terikât**, A. a. [terike ç.] Terekeler. Ölmüş birinin bıraktığı şeyler.
- tereke, terike**, A. a. Bir ölünün bıraktığı malların tümü. Tereke.
- terekküb**, A. a. Birkaç parçadan oluşma. [ç. terekkubat].
- terekkün**, A. a. [rükn'den] Rükünleşme. Erkân sırasına geçme.
- teren**, F. a. Nesrin ya da neşteren denen gül, yaban gülü, ağustos gülü.
- terencebin**, A. a. Devedikeni üzerine geceleri düşen ve yenmesi tatlı madde. Kudret helvası.
- terennüm**, A. a. Güzel ve yavaş sesle şarkı söyleme. [ç. terennümat].
- terennümsaz**, F. s. [terennümsaz] Şarkı söyleyen, ahenk yapan.
- teressüb**, A. a. [rüsub'dan] Tortulanma. Dibe çökme. Durulma. [ç. teressubat].
- teressüm**, A. a. [resm'den] Resim gibi canlı şekillenme.
- tereşsuh**, A. a. [reşha'dan] Sızma. Ter gibi ufak damlalar halinde çıkma. Terleme. [ç. tereşsühat].
- terettüb**, A. a. 1. Sıralanma. Sırası gelme. 2. Gerekme. 3. So-

nuç olarak çıkma.

- terevvuh**, A. a. (ha ile) Koku alma, koku duyma.
- terfende**. Bkz. türfende.
- terfi'**, A. a. [ref'ten] 1. Yukarı kaldırma, yükseltme. 2. Rütbe verme. 3. Rütbe alma.
- terfi'an**, A. be. Rütbe alarak, rütbesi yükseltilerek.
- terfih**, A. a. Bollukta yaşatma. Rahat yaşamasını sağlama.
- terfik**, A. a. [refik'ten] Arkadaş etme. Yanına katma.
- tergib**, A. a. [rağbet'ten] İstek verme, isteklendirme. [ç. tergibat].
- tergim**, A. a. Yere sürme. (Çoklukla enf "burun" sözcüğüyle kullanılır).
- terhib**, A. a. (te, ha ile) "Merhaba!" deme.
- terhim**, A. a. [rahmet'ten] "Tanrı rahmet eylesin!" deme.
- terhim**, A. a. [ruhm'dan] 1. Bir adı kısaltma. 2. Fransızca *abreviation* (kısaltma) karşılığı (XIX. yüzyıl). [ç. terhimat].
- terhis**, A. a. [rahs'dan] 1. İzin verme. 2. Askeri sivil hayata geçirme, terhis. 3. Ucuzlatma.
- terhib**, A. a. (te, he ile) Çok korkutma.
- terhibi, terhibiyye**, A. s. Çok korkutucu. Çok korkmayla ilgili. • *Mücazat-i terhibiyye*, (öldürme, küreğe konma, sürgün edilme, memurluktan çıkarılma, memur olamama, uygar haklardan düşürülme gibi) ağır cezalar.
- terhin**, A. a. [rehn'den] Rehin

olarak verme. Emanet bırakma.

terid. Bkz. tirid.

terikât. Bkz. terekât.

terike, A. a. Evlenemeyip evde kalmış kız.

terike. Bkz. tereke.

-terîn, F. il. "-ter" ilgecinin bir derece daha yükseği. Türkçe "en" ile karşılanır. • *kemterîn,* en küçük.

terit. Bkz. tirid.

terk, A. a. 1. Bırakma, koyverme, salıverme. 2. Vazgeçme. 3. Boşama. 4. Bakmama, ihmâl etme.

terkeş, F. a. [tirkeş hafifi] Tirkeş, okluk.

terki, A. a. [rık'a'dan] Yama. Yama koyma.

terkık, A. a. [rikk'tan] 1. Kul, köle etme. 2. İnceltme. 3. Yumuşatma.

terkım, A. a. [rakam'dan] 1. Rakam koyma. Rakamlama. 2. Yazma.

terkın, A. a. 1. Boyama, yazma. 2. Yazılı bir şeyi silme, çizme. • *Terkın-i kayd,* kaydını silme.

terkis, A. a. (*sat* ile) [raks'tan] Oynatma, raksettirme.

terkib, A. a. 1. Birkaç şeyi karıştırıp meydana getirme, bileşim, bileştirme. 2. Birkaç bentten oluşturulmuş şey. 3. (Dilb.) Tamlama, takım. • *Terkib-i bend,* (Ya.) birkaç bentten oluşturulmuş koşuk; -*izafî,* ad tamlaması; -*kelâm,* sözdizimi; -*sakîm,* kurala uymayan

tamlama; *tavsifî,* sıfat tamlaması. [ç. terkibat].

terkibî, A. s. Fransızcadan *synthetique* karşılığı (XIX. yüzyıl), bireşimsel.

terkiz, A. a. (*kef,* *ze* ile) [rekz'den] Saplama, mıhlama.

termim, A. a. Onarma. [ç. termimat].

termizac, F. s. [ter-mizac] Bulttan nem kapan, alingan.

terniyan, A. a. Sazdan örme sepet.

ters, F. a. Korku.

tersa, F. a. Hıristiyan.

tersabeçe, F. a. [tersa-beçe] Hıristiyan çocuğu, genci. [ç. tersabeçegân].

tersan, F. s. Korkan. • *Tersan tersan,* korka korka.

tersayan, F. a. [tersa ç.] Hıristiyanlar.

tersib, A. a. Tortusunu durultma.

tersil, A. a. Ahenkle okuma.

tersim, A. a. Çizme, resmini yapma.

tersnâk, F. s. [ters-nâk] Korkak.

terşih, A. a. Süzme, sızdırma.

tertib, A. a. 1. Sıralama. Sıraya koyma. 3. Çeşitli şeyleri bir araya getirip düzenleme. 4. Usul, düzen. 5. Kuruntu, niyet. Tasar. 6. Sıralanmada olan takım, sınıf. 7. Reçete. 8. Dizme, dizgi. Harfleri bir araya getirme. 9. Forma (8, 16, 32 sayfa). [ç. tertibat].

tertibhane, F. a. [tertib-hane] Basımevlerinde dizgi bölümü, mürettiphane, dizgiyevi.

tertibname, *F. a.* [tertib-name]

1. Program, izlence. 2. Reçete. (XIX. yüzyıl).

tertil, *A. a.* (Kur'an'ı) iyi ses ve kuralla okuma.

tervic, *A. a.* [revac'dan] 1. Değerini artırma. 2. Geçirme, yaptırma.

tervih, *A. a.* 1. Korkutma, korkusunu artırma. 2. Rahatlandırma.

terviha, *A. a.* Ramazan geceleri kılınan namazın her dört rekâtı. [ç. teravih].

tervik, *A. a.* Durultma, saflaştırma.

terviye, *A. a.* Sulama. Su verme. • *Yevm-i terviye*, Kurban Bayramından iki gün önce (hacılar yanlarına su alarak, su bulunmayan Mina'ya giderler).

terzeban, *F. a.* [ter-zeban] Hazırcevap.

terzik, *A. a.* [rızık'tan] Besleme.

terzil, *A. a.* Rezil rüsva etme.

tesabür, *A. a.* Bir şeyi sürekli olarak yapma.

tesadüf, *A. a.* Rastgelme. Aramadan bulma. • *Alettesadüf*, rastlama üzerine, rastgele; *bit-tesadüf*, tesadüf ederek, aramadan. [ç. tesadüfat].

tesadüfen, *A. be.* (*te, sat* ile) Rastgele.

tesadüfi, **tesadüfiyye**, *A. s.* Rastgele olan.

tesadüm, *A. a.* Çarpışma, tokuşma.

tesagur, *A. a.* Küçük görünme.

tesahhun, *A. a.* (*sin, hı* ile) Isın-

ma, kızma.

tesahub, *A. a.* 1. Arkadaşlık etme. 2. Sahip çıkma, koruma, arka çıkma.

tesahül, *A. a.* (*te, sin, he* ile) [sehl'den] Yumuşak davranma.

tesakkub, *A. a.* (*se* ile) Delme, delinme.

tesakul, *A. a.* (*te, se* ile) Ağır-dan alma, oyalanma.

tesakut, *A. a.* Birbiri ardına düşme. Düşüşme.

tesamuh, *A. a.* [semahat'ten] 1. Hoşgörü. 2. Dikkatsiz, kayıtsız davranma. [ç. tesamuhat].

tesamum, *A. a.* [sum'dan] Sağırlaşma. Sağır görünme.

tesanif, *A. a.* [tasnif c.] Kitaplar, eserler, yapıtlar.

tesanüd, *A. a.* (Topb.) Fransızca *solidarite* (dayanışma) karşılığı (XX. yüzyıl).

tesanüdiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *solidarisme* (dayanışçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tesarîf, *A. a.* [tasrif c.] 1. (Tanrı'nın) istediği yola hüküm ve iradesi. 2. (Dilb.) Tasrifler, çekimler.

tesaru, *A. a.* Birbiriyle güreş etme. Güreşme.

tesaud, *A. a.* [suud'dan] 1. Yukarı çıkma. Ağma. 2. (Fiz., Kim.) Süblimleşme, uçunma, uçunum. [ç. tesaudat].

tesaüb, **tesavüb**, *A. a.* Esneme. Boş bulunma.

tesaül, *A. a.* [sual'den] Birbirine sorma, soruşturma.

tesavi, A. a. [sevi'den] Beraber ve bir derecede bulunma. Eşit olma. • *Tesavi-i leyl ü nehar*, (Gökb.) gün-tün eşitliği; -*kuva*, kuvvetlerin eşitliği; -*nakızeyn*, (Man.) çatışkı.

tesavir, A. a. [tasvir c.] Resimler.

tesavüb. Bkz. tesaüb.

tesbi', A. a. [seb'den] Yediye çıkarma, yedileme.

tesbih, A. a. [subhan'dan] 1. "Süphanallah" sözünü söyleme. 2. Tespih. [ç. tesbihat].

tesbhiyye, A. a. (Bitb.) Fransızca *melicees* (tespihağacıgiller) karşılığı (XX. yüzyıl).

tesbik, A. a. [sebk'ten] Eritip kalıba dökme.

tesbil, A. a. [sebil'den] 1. Tanrı yoluna bağlama, onun için ayırma. 2. Yola koyma, yolcu etme.

tesbit, A. a. [sebt'ten] Sağlamca yerleştirme. Yerinden oynamaz duruma getirme.

tesci', A. a. [seci'den] Nesirde uyak kullanma, tümceleri uyaklandırma.

tescil, A. a. [sicl'den] 1. Davanın mahkeme defterine geçirilmesi. 2. Bir şeyin resmileşmesi için deftere kaydı.

tescin, A. a. [sicc'den] Zindana koyma.

tesciye, A. a. [seciye'den] Fransızca *characterisation* (ıralama) karşılığı pek az kullanılmıştır. (XX. yüzyıl).

tesdid, A. a. [sedd'den] Hayırlı işe doğru yöneltme.

tesdis, A. a. [süds'ten] Altiya

çıkarma. Altılama.

tesebbüt, A. a. [sebt'ten] Sebat gösterme. Dayanma, direnme.

teseccüd, A. a. [secde'den] Secde etme. Başını secdeye koyup Tanrı'yı kutlama.

tesehhür, A. a. [sehr'den] Gece uyumama. Uyanık kalma.

tesekkün, A. a. [sükün'dan] Yatışma.

tesekkür, A. a. (*sin*, *kef* ile) 1. (Hek.) Şeker hastalığına yakalanma. 2. Sarhoş olma.

tesellâ, A. a. Bkz. teselli.

teselli, **tesellâ**, A. a. Avutma, avundurma.

teselliâmiz, F. s. [teselli-âmiz] Avunduran.

tesellibahş, F. s. [teselli-bahş] Avutucu, avundurucu.

tesellipezir, F. s. [teselli-pezir] Avutulabilir, avundurulabilir. • *Teselli nâpezir*, avundurulamaz.

teselliyab, F. s. [teselli-yab] Teselli bulan. Avunan.

teselliyat, A. a. [teselli ç.] Avutmalar, avundurmalar.

tesellüb, A. a. Soyunma. Eşi ölen kadının yas elbisesi giymesi.

tesellül, A. a. [sell'den] 1. Verem olma. 2. İçinden sıyrılıp çıkma.

tesellüm, A. a. Verilen bir şeyi alma. Aldığını kaydetme. [ç. tesellümat].

teselsül, A. a. [silsile'den] Zincirleme. Zincir gibi sırayla uzama.

tesemmi, A. a. [ism'den] Adlanma.

tesemmüm, A. a. [sem'den] Zehirlenme.

tesemmün, A. a. [semen'den] Semirme, şişmalama.

tesennün, A. a. [sinn'den] Diş çıkarma, dişlenme.

teserri, A. a. Odalık edinme.

teserru', A. a. [sür'at'ten] Koşma, çabuk davranma.

tesettür, A. a. [setr'den] Örtünme, gizlenme. • *Tesettür-i nisvan*, kadınların erkeklerden örtünmeleri.

tese'ül, A. a. [sual'den] Dilenme.

tesevvi, A. a. Tesviye etme, düzeltme.

tesevvüb, A. a. (se ile) 1. Sevap kazanma. 2. Farzdan sonra nafile namazı kılma.

teseyyüb, A. a. Kayıtsızlık. Üşenme, tembellik.

teseyyüb, A. a. (se ile) Kadın dul kalma.

tesfif, A. a. (ilaç için) dövüp ezme, toz haline getirme.

tesfih, A. a. (te, sin, he ile) [sefahet'ten] Sefih sayma, sefih görme.

tesfil, A. a. [süfl'den] Aşağılamak.

teshil, A. a. [sehl'den] Kolaylaştırma. [ç. teshilât].

teshin, A. a. Isıtma, kızdırma.

teshir, A. a. Zaptetme, ele geçirme.

teshir, A. a. [sihr'den] Büyü yapma. Büyüleme.

tes'id, A. a. [sa'd'dan] Kutla-

ma.

te'sim, A. a. [ism'den] Günahkâr sayma.

tes'ir, A. a. [sa'r'dan] 1. Narh koyma. 2. Ateşi yakıp alevlendirme.

te'sir, A. a. [isr'den] 1. İz bırakma. 2. Dokunma, içe işleme. 3. Kederlendirme. 4. Etki. [ç. te'sirat].

te'sis, A. a. (te, hemze, sin ile) [üss'ten] Temelleştirme. Kurma.

te'sisat, A. a. 1. Kurumlar. 2. Birbirine bağlı döşenmiş aletler ya da araçların tümü.

teskib, A. a. [sukbe'den] Delme, delik açma.

teskil, A. a. [siklet'ten] Ağırлатma, ağırlığını artırma.

teskim, A. a. [sakh'dan] 1. Hasta etme. 2. Yanlış sayma.

teskiye, A. a. [saky'den] 1. Su verme, suvarma. 2. Sulama.

teskin, A. a. [sükün'dan] 1. Yatıştırma. 2. (A. Dilb.) (Bir harfi) sakin okuma.

teskir, A. a. [sekr'den] Sarhoş etme.

teskit, A. a. [sükût'tan] Susturma.

teslih, A. a. (te, sin, ha ile) [silah'tan] Silahlandırma. Silahlandırılma.

teslih, A. a. (te, sin, hi ile) [selh'ten] Derisini yüzüp çıkarma.

teslihat, A. a. Silahlandırmalar, silahlandırılmalar. • *Adem-i teslihat*, silahsızlandırma; *teslihat-ı askeriyye*, askerin silahlandırılması.

teslil, A. a. (te, sin ile) [sell'den] Sıyırıp çekme.

teslim, A. a. 1. Elden ele verme. 2. Dayanamayıp pes deme. 3. (Tas.) Kendini Tanrı kaderine bırakma. 4. Kabul etme, razı olma. • *Teslim-i can, -ruh*, ölme.

teslimat, A. a. [teslim ç.] Parça parça ödeme, ödenen paralar.

teslimiyet, A. a. Boyun eğme. Teslim olma.

teslis, A. a. [süls'ten] 1. Üçleme, üçe çıkarma. 2. Şarabı üçte biri uçuncaya dek kaynatma. 3. *Erbâb-ı teslis, eshâb-ı teslis*, Tanrı'nın üç olduğuna inanma. (Baba-Oğul-Kutsal Ruh).

tesliye, A. a. Avutma, teselli verme. • *Tesliye-i hâtır*, gönlü alınma.

tesliyet, A. a. Avutma, teselli verme.

tesliyetbahş, F. s. [tesliyetbahş] Avutucu, avundurucu.

tesliyetkâr, F. s. [tesliyet-kâr] Avutucu, avundurucu.

tesmi, A. a. [sem'den] İştirme, duyurma.

tesmim, A. a. [semm'den] Zehirlenme. Zehirlenme.

tesmimen, A. be. Zehirlenerek.

tesmin, A. a. [sümn'den] 1. Sezikleme. 2. Paha biçme.

tesmîn, A. a. [semen'den] Semirtme. Yağlatma.

tesmir, A. a. [semer'den] 1. Ağaçların yemiş bağlaması. 2.

Malın bereketlenip çoğalması.

tesmiye, A. a. 1. Ad koyma, adlandırma. 2. Besmele çekme.

Tesnim, A. a. Cennetteki ırmaqlardan birinin adı. • *Ma'î Tesnim*, Tesnim ırmağının suyu, Cennet suyu.

tesniye, A. a. 1. (A. Dilb.) Arapçaya özgü olan ve ikilik çoğulu gösteren siyga; sözcüğün sonuna "an" ya da "eyn" eklenerek yapılır. • *Tarafeyn*, iki taraf. 2. Bir kimseyi överek ya da yererek bildirme.

tesri, A. a. (te, sin, ayın ile) [sür'at'ten] Acele ettirme. Çabuklaştırma.

tesrib, A. a. (Askır) Yollama, gönderme.

tesrib, A. a. Ayıplama, darılma, başa kakma.

tesrik, A. a. (sin, kaf ile) Birine hırsız deme, hırsızlıkla suçlama.

tesrir, A. a. [sürur'dan] Sevin-dirme. Sevindirilme.

tesriye, A. a. Üzüntüyü bırakma.

tesvib, A. a. (se ile) Karşılığını verme, ödüllendirme.

tesvid, A. a. [sevad'dan] 1. Karartma. 2. Müsvedde yazma. Karalama yazma.

tesvif, A. a. Gereksiz yere sonraya bırakma. Atlama, geciktirme.

tesvil, A. a. Kötü bir şeyi güzel göstererek aldatma. [c. tesvilât].

tesviye, A. a. [sevi'den] 1. Beraber etme. 2. Düz etme. 3. Sonucu bağlama. 4. Verip ödeme. • *Tesviye-i deyn*, borç ödeme; *-umur*, işlerin görülüp sonuçlandırılması; *-türabiye*, (yol için) toprak düzlenmesi.

tesyar, tisyar, A. a. Gönderme.

tesyir, A. a. [seyr'den] Gönderme, yollama.

teşabüh, A. a. [şibh'ten] Birbirine benzeme, benzeşme.

teşacür, A. a. [şecer'den] Odunla vuruşma. Birbirine girme, kavga, dövüş.

teşadduk, A. a. Lügat paralararak, avurt çatlatıp konuşma.

teşahhus, A. a. [şahs'tan] Şahıslanma.

teşaki, A. a. [şekva'dan] Birbirinden şikâyet etme.

teşakkuk, A. a. [şikk'tan] Yarıılma, ikiye ayrılma.

teşakül, A. a. [şekl'den] Şekil ve görünümce bir olma. Benzeşme.

teşarük, A. a. [şirket'ten] Ortak olma.

teşâşu, A. a. [şâ'saa'dan] Şâ'saalanma. Parıldama.

teşatüm, A. a. [şetm'den] Sövuşme.

teşâ'ub, A. a. Dallanma. Dal budak salma.

teşâ'ul, A. a. [şul'den] Parlama, tutuşma.

teşâ'ur, A. a. [şâ'r'dan] Killanma.

teşâür, A. a. [şir'den] Ozanlık

savında olma. Zorla ozan olma.

teşavür, A. a. [şûra'dan] Birbirine danışma.

teşaytun, A. a. (*te, tı* ile) Şeytanca davranma.

teşbib, A. a. [şebab'dan] 1. (Ya.) Bir kadının güzelliğini şirle övme. 2. Kasideye bir güzel övmekle girişme.

teşbih, A. a. [şibh'ten] Benzetme. • *Lâteşbih*, benzetmeden, benzemez.

teşbik, A. a. [şebeke'den] Ağ biçimine koyma.

teşci, A. a. [şecaat'ten] Gayrete getirme. Yüreklendirme. [ç. teşciat].

teşdid, A. a. [şiddet'ten] 1. Şiddet ve güç verme. 2. Sağlamlaştırma. 3. (A. Dilb.) Bir harfi çift okutan işaret.

teşebbüh, A. a. [şibh'ten] Zorla benzemeye çalışma. Benzetmeye özenme.

teşebbük, A. a. [şebeke'den] Ağ şeklini alma.

teşebbüs, A. a. (İşe) sarılma. Dikkatle başlama, girişme, girişim.

teşeddüd, A. a. [şiddet'ten] Daha güçlü ve sert olma.

teşeffi, A. a. [şifa'dan] 1. İyi olma. 2. Rahatlanma. Öç alma.

teşehhi, A. a. (*te, he* ile) [işteha'dan] İştahlanma. Hırsla isteme.

teşehhüd, A. a. [şehadet'ten] Namazda oturulduğu zaman "ettehiyyat" suresini okuma.

teşekki, A. a. [şekva'dan] Şi-

- kâyet etme.
- teşekkük**, A. a. (*kâf* ile) [şekk'ten] Kuşkuda kalma.
- teşekkül**, A. a. [şekl'den] Biçimlenme. Bir biçim alma.
- teşekkür**, A. a. [şükr'den] Bir iyiliğe karşı minnetini söyleme.
- teşelşül**, A. a. 1. Yukardan gelen su şarılıyla akma. 2. Soğuk su banyosu, duş (XIX. yüzyıl).
- teşemmu'**, A. a. (*te*, *ayın* ile) [şem'den] Mumlaşma.
- teşemmül**, A. a. İhrama bürünme.
- teşemmüm**, A. a. [şemm'den] Bir şey koklama.
- teşemmür**, A. a. İşe hazırlanma. Sıvanma.
- teşemmüs**, A. a. [şems'ten] 1. Güneşlenme. 2. Güneş çarpma.
- teşennüc**, A. a. 1. Buruşma. 2. Sinirlerin çekilip büzülmesi, ispazmoz.
- teşennüf**, A. a. Küpe takınmak.
- teşerru'**, A. a. [şeriat'ten] Şeriate uygun davranma.
- teşerrüf**, A. a. [şeref'ten] Şereflenme. Saygı gösterme. Şeref bulma.
- teşettüt**, A. a. Birçok dallara ayrılma. Ayrışma, çatallaşma.
- teşe'üm**, A. a. (*hemze* ile) Uğursuz gözüyle bakma. Uğursuz sayma.
- teşevvuk**, A. a. [şevk'ten] İstek gösterme, şevklenme.
- teşevvüş**, A. a. Karışma, karmakarışık olma.
- teşeyyu'**, A. a. [şia'dan] Şii ol-

ma.

- teşeyyuh**, A. a. [şeyh'ten] 1. İhtiyarlama. 2. Şeyhlik taslama.
- teşeyyüd**, A. a. Yükseltme ve sağlamlaştırma.
- teşfiye**, A. a. [şifa'dan] Şifalandırma, iyileştirme.
- teşhir**, A. a. 1. Şöhretlendirme. 2. Bir şeyi herkesin göreceği gibi yayıp gösterme, sergileme. 3. Silah çekme. 4. Bir suç sahibine verilen ibret olmak üzere herkese gösterilme cezası. • *Teşhir-i silah*, silah çekme.
- teşhis**, A. a. [şahs'tan] 1. Şahıslandırma, cisim ve suret verme. 2. (Kim ya da ne olduğunu) seçme, ayırma. 3. Hastalığın ne olduğunu bilme, tanı. 4. (Ya.) Canlılandırma, gücünü, kuvvetini artırma.
- teş'ib**, A. a. [şi'b'den] Şubelelere ayırma. Dallandırma.
- teş'il**, A. a. [şu'l'den] Parlatma, tutuşturma, alevlendirme.
- teş'ik**, A. a. (*te*, *taf* ile) [şikk'tan] Parça parça yarma.
- teşkil**, A. a. [şekl'den] 1. Bir şeye biçim, suret verme. 2. Vücut verme, meydana getirme.
- teşkilât**, A. a. [teşkil ç.] Yapışlar. Kuruluşlar. Düzen verişler. Örgütler. • *Teşkilât-adliyye*, adalet örgütü; -*esasîyye*, anayasa; -*mahâkim*, mahkemelelerin kuruluşu.
- teşmi'**, A. a. [şem'den] Balmuna batırma. Mumlama.
- teşmil**, A. a. Yayma, içine aldırma.

teşmim, A. a. [şemm'den] Koklatma.

teşmir, A. a. Sığama. • *Teşmir-i said, -sak*, (yenleri, parçaları sıvama) büyük bir gayretle çalışmaya hazırlanma.

teşmiş, A. a. [şems'ten] 1. Güneşe serme, serilme. 2. Güneşlendirme, güneşlenme.

teşmit, A. a. (*te, te* ile) 1. Umutsuzlandırma. 2. Aksıran kimseye "çok yaşa" deme.

teşne, F. s. 1. Susamış. 2. Çok istekli.

teşnedil, F. s. [teşne-dil] Can ve yürekten isteyen.

teşnegân, F. a. [teşne ç.] Susamışlar. İstekliler.

teşnegî, F. a. Susama.

teşneleb, F. s. [teşne-leb] Du-dağı kurumuş, çok susamış.

teşni', A. a. [şenaat'ten] Ayıp diye görme. Ayıplama.

teşnif, A. a. 1. Küpe takma. 2. Süsleme.

teşri', A. a. [şer'den] 1. Peygamberin şeriata dair buyrukları. 2. Kanun yapma, yasama (XIX. yüzyıl).

teşrid, A. a. 1. Ürkütüp kaçırma. 2. Kovup uzaklaştırma.

teşrif, A. a. [şeref'ten] 1. Şereflendirme, onurlandırma. 2. Gelmesiyle bir yere şeref verme gelme.

teşrifat, A. a. 1. Büyük, resmi olan ziyaret ve kabullerde davranış. 2. Törenlerde yapılacak şeyler, davranışlar. Protokol.

teşriîatî, A. a. Teşrifat memuru,

ru, protokol memuru.

teşrih, A. a. [şerh'ten] 1. Açma, yayma, inceden inceye didikleme. 2. (Hek.) Bir ölü gövdesini kesip parçalara ayırma, otopsi. 3. Anatomi. 4. İskelet.

teşrihane, F. a. [teşrih-hane] Otopsi salonu.

teşriî, **teşriîyye**, A. s. Yasa ile, yasa yapmayla ilgili. • *Kuvve-i teşriîyye*, yasama gücü.

teşrik, A. a. [şirk'ten] 1. Ortak etme. 2. (Tanrı'ya) ortak koşma. • *Teşrik-i mesai*, işbirliği.

teşrik, A. a. (*kaf* ile) [şark'tan]

1. Eti parçalayıp güneşte kurutma. 2. Doğuya yönelme, doğuya gitme. 3. Yüzünü doğuya çevirme. • *Eyyam-i teşrik*, kurban bayramında kurbanın kesildiği günü izleyen ve etlerin kurutulduğu üç gün (11, 12, 13 zilhicce). • *Tekbir-i teşrik*, "Allahü ekber, Allahü ekber, lâilâhe illallah vallahü ekber allahü ekber velhamdülillah" demek.

teştî, A. a. Dağıtma, dağıtılma. [ç. teştitat].

teşvik, A. a. [şevk'ten] Şevklendirmiş.

teşvir, A. a. Kaplama, içine alıp gizleme. İçinde bulunma.

teşviş, A. a. Karıştırma. Karıkarışık etme.

teşyî', A. a. Uğurlama. Selametleme.

teşyid, A. a. Yükseltip sağlamlaştırma.

tetabu', A. a. [teb'den] Aralık-

- sız, birbiri ardından gelme. • *te-tabu'z-i izafet*, zincirleme ad takımı.
- tatabuk**, A. a. [tıbk'tan] Birbirine uygun gelme. Uyma.
- tetali**, A. a. Birbiri ardınca gitme, birbiri ardınca olma.
- tetavül**, A. a. [tul'den] 1. Uzanma, uzama. • *Tetavül-i leyl*, gecenin uzaması. 2. Zulüm.
- tetayür**, A. a. [ʔayan'dan] 1. Uçuşma, uçuşup dağılma. 2. (Kim.) Sıvıların gaz haline geçmesi.
- tetebbü'**, A. a. Bir şeyi etraflıca inceleme. Bir şey hakkında geniş bilgi edinme.
- tetevvüc**, A. a. [taç'dan] Taç giyme, taçlanma.
- tetimme**, **tetümme**, A. a. [tamam'dan] Bir eksiğin tamamlanması için katılan şey. Bir şeyin tam olması için gerekli nesne.
- tetmim**, A. a. [tamam'dan] Bitirme, tamamlama.
- tetvic**, A. a. [taç'dan] Taç giydirme.
- tevabi'**, A. a. [tâbi ç.] 1. Bir kimisenin adamları. 2. Bir kimseye düşünce bakımından bağlı olanlar. 3. Uşaklar, yardaklar. 4. Bir merkeze bağlı olan yerler. 5. (A. Dilb.) Önündeki sözcüğe göre harekelenen sözcükler.
- tevabil**, A. a. [tabil ç.] Yemeğe konan baharlar.
- tevabit**, A. a. [tabut ç.] Tabutlar.
- tevacüh**, A. a. Karşı karşıya ol-

- ma, yüz yüze gelme.
- tevadü**, A. a. (iki taraf) düşmanlıktan vazgeçip barışma.
- tevaffuk**, A. a. [vefk'ten] Başarma.
- tevacuk**, A. a. [vefk'ten] Uyma. Uygun gelme.
- tevacür**, A. a. [vefur'dan] Çoğalma, artma.
- tevacgöl**, A. a. Bir işle aşırı uğraşma, pek ilerisine varma. [ç. tevacgölât].
- tevacıhud**, A. a. Tek olma, eşsiz olma, benzeri olmama.
- tevacıhuş**, A. a. [vahşet'ten] 1. Yalnızlıktan çekinme, ürkme. 2. Yabancı hayvan gibi korkma, ürkme. Emin olmayarak bakma.
- tevacı'**, A. a. [tevacı' ç.] Fermanlar.
- tevacıkı**, A. a. [vikaye'den] Sakınma, çekinme.
- tevacıku'**, A. a. [vuku'dan] Bekleme. Umma. İsteme.
- tevacıkud**, A. a. [ikad'dan] Tutuşup yanma.
- tevacıkuf**, A. a. [vukuf'tan] 1. Durma. 2. (Olmaması bir şeye) bağlı. O olmadıkça öteki olmaz. • *Bitevacıkuf*, durmadan.
- tevacıkur**, A. a. [vekar'dan] Vekar peyda etme.
- tevacıkül**, A. a. [vekil den] Birbirini vekil etme.
- tevacılı**, A. a. [veyl'den] Arası kesilmeden sürüp gelme. Birbiri arkasından gelme. • *Ale-tevacılı*, birbiri ardına, bidüziye.
- tevacılıd**, A. a. Doğma, doğurma.

tevani, A. a. Gevşeklik, gevşek davranma.

tevari, A. a. [vera'dan] Bir şeyin arkasına gizlenip görünmez olma.

tevarih, A. a. [tarih ç.] Tarihler.
• *Ehl-i tevarih*, tarihçiler.

tevarüd, A. a. [vürud'dan] 1. Birbiri arkasından gelme. Her taraftan gelip birikme. 2. İki ozanın ayrı ayrı olarak aynı dize ya da beyit söylemeleri.

tevarüs, A. a. [veraset'ten] 1. Mirasa konma. 2. Miras gibi geçme.

tevası, A. a. (*sat* ile) Birbirine salık verme.

tevasuk, A. a. (*se* ile) [misaktan] Sözleşme, anlaşma, antlaşma.

tevasul, A. a. [vasl'dan] Ulaşma. Birleşme.

tevasüb, A. a. (*se* ile) Birbirine saldırma, atlama.

tevatür, A. a. Bir haberin ağızdan ağıza geçerek yayılması.

teva'ud, A. a. [va'd'den] Birbirine söz verme.

tevazu', A. a. Alçakgönüllülük.

tevazün, A. a. [vezn'den] Denk olma. Tartıda bir gelme.

tevazzu, A. a. Konma, konuş.

tevbe. *Bkz.* tövbe.

tevbih, A. a. Azarlama.

tevcib, A. a. Gerekli kıлма.

tevcih, A. a. [vech'den] 1. Yönelme. Döndürtme. 2. Bir kimseye bakma ya da söz atma. 3. Anlam verme, yorumlama. 4. Rütbe verme. 5. (Ya.) İki anlama gelebilecek ve an-

lamca birbirinin karşıtı söz kullanma.

tevcihat, A. a. [tevcih ç.] Rütbe verişler, verilmiş rütbeler.

tevdî', A. a. 1. Birakma, emanet etme. 2. Vedalaşma. [ç. tevdî'at].

tevdî'an, A. be. Vererek, emanet olarak.

tevdî'at, A. a. (Bir bankaya) yatırma, koyma.

teveccu', A. a. [veca'dan] Ağrıma.

teveccüd, A. a. [vecd'den] Hallenme, coşma.

teveccüh, A. a. [vech'ten] 1. Yönelme. Doğrulma. Bir yöne doğru gitme. 2. Gelme, yaklaşma. 3. Sevgi, hoşlanma. İyi gözle görme. [ç. teveccühat].

teveddüd, A. a. [vüdd'den] Sevişme. Sevgi. Dostluk etme.

tevehhül, A. a. Yanıltmaya çalışma.

tevehhüm, A. a. [vehm'den] Kurma, sanma. Asılsız kuşkuya düşme. [ç. tevehhümat].

tevehhüs, A. a. Bir işe dikkatle koyulma.

tevekkül, A. a. İş Tanrı'ya bırakıp kadere razı olma, güvenme.

tevellâ, A. a. 1. Birine yaklaşma. 2. Birini dost tutma. 3. Ehl-i beyti, Ali'yi sevenler, onlara bağlılık.

tevellüd, A. a. Doğma. • *Tevellüd bi-nefsihi*, bir hayvanın ya da bitkinin kendi kendine doğması; *tevellüd kabl-el-miâd*,

- (Hek.) vaktinden önce doğma. [ç. tevellüdat].
- tevellüh**, A. a. [veleh'ten] Şaşıp sersemleşme.
- tevelvül**, A. a. [velvele'den] Gürültü patırtı etme.
- tev'em**, A. a. (te, hemze ile) 1. İkiz. 2. Eş.
- tev'eman**, A. a. (Çift) İkizler.
- tev'emiyyet**, A. a. İkizlik.
- teverru'**, A. a. [vera'dan] Din işlerine bağlı, sağlam, perhizli olma. Yasak edilmiş şeylerden çekinme.
- teverruk**, A. a. [varak'tan] Yapraklanma.
- teverrüm**, A. a. [verem'den] Verem olma, vereme tutulma. (Asıl anlamı ciltte kabartı ve şiş olmalıdır).
- teverrüs**, A. a. [veraset'ten] Mirasçı olma.
- tevessuh**, A. a. Kirlenme, paslanma.
- tevessuk**, A. a. (se, kaf ile) Güvenerek dayanma.
- tevessü'**, A. a. [vüs'at'ten] Genişleme.
- tevessül**, A. a. [vesile'den] 1. Sarılma, inanma. 2. Neden sayma. 3. Girişme, başlama.
- teveşşuh**, A. a. Süslenme, takıp takıştırma.
- tevettür**, A. a. Gerilme, gerginlik, gerilim. [ç. tevettürat].
- teveyyül**, A. a. Vaveyla etme. Bağırıp, ah etme.
- tevezzül**, A. a. [tevzi'den] 1. Dağılma. 2. Yer tutma.
- tevfik**, A. a. [vefk'ten] 1. Uydurma. Uygunlaştırma. 2.

- Tanrı yardımı. [ç. tevfiyat].
- tevfikan**, A. be. Uyarak, uygun olarak.
- tevfir**, A. a. [vefret'ten] Çoğaltma, artırma.
- tevhid**, A. a. [vahdet'ten] 1. Birkaç şeyi bir etme, birleştirme. 2. Birliğine inanma, bir sayma. 3. Lâilâhe sözünü yineleme. • *Ehl-i tevhid*, Tanrı birliğine inananlar.
- tevhim**, A. a. (te, he ile) Vehme düşürme. Vehimlendirme.
- tevhin**, A. a. Zayıf düşürme. Zayıflatma.
- tevhiş**, A. a. [vahşet'ten] Ürkütme, ürküp kaçmasına neden olma.
- te'vid**, A. a. Eğiltme.
- te'vil**, A. a. [meal'den] 1. Bilinen anlamından başka bir anlamla yorumlama. 2. Başka anlam verme. Zoraki anlam. [ç. te'vilât].
- tevkı'**, A. a. [vuku'dan] 1. Padişah buyruklarına çekilen nişan. 2. Padişahın nişanlı buyruğu. • *Tevki-i refi-i hümayun*, padişahın yüce buyruğu.
- tevkıd**, A. a. [vakt'dan] Tutuşturup yakma.
- tevkıf**, A. a. [vukuf'tan] 1. Durdurma. 2. Alıkoyma. 3. Tutma. Tutuk halinde bekletme. [ç. tevkifat].
- tevkı'i**, F. a. Padişah buyruklarına nişan işaretini yapan mehur. • *Tevki'i-i divan-i hümayun*.
- tevkır**, A. a. [vekar'dan] İyileştirme, karşılama, ağırlama, ululama.

tevkıt, A. a. [vakit'ten] Vakit ve saati belli etme.

tevkid, A. a. [ekid'den] Sağlama, sağlamaştırma.

tevkil, A. a. [vekâlet'ten] Birini vekil etme.

tevlid, A. a. [velâdet'ten] 1. Doğurma. 2. Doğurtma. 3. (Mec.) Vücuda getirme. Neden olma.

tevlıyet, A. a. Vakıf işine bakma görevi. Mütevellilik.

Tevrat, A. a. Musa peygamberin kutsal kitabı.

tevrıh, A. a. Tarih atma. Tarihleme.

tevrıs, A. a. [veraset'ten] Mirasçı yapma.

tevrıye, A. a. [vera'dan] 1. Meramını gizleme. 2. (Ya.) Birkaç anlamı olan bir sözcüğü en uzak anlamında kullanma.

tevsen, A. a. 'At. Sert, azgın at.

tevsi', A. a. [vüs'at'ten] Genişletme. [ç. tevsı'at].

tevsid, A. a. Yastığa dayatma.

tevsih, A. a. 1. Kirletme, mundaarlama. 2. Paslandırma.

tevsik, A. a. [vusuk'tan] 1. Sağlamaştırma. 2. Yazılı duruma getirme.

tevsim, A. a. [vesm'den] 1. (Bir işaretle) Vücudu dağlama. 2. Ad takma, adlandırma. 3. Hacıların hac zamanı toplanmaları.

tevşı', A. a. Süsleme.

tevşıh, A. a. 1. Süsleme, süslendirme. 2. (Ya.) Çifte uyak.

tevşim, A. a. [veşm'den] Bedene dövme yapma. İğneyle ya-

zı yazma ya da şekil yapma.

tevvab, A. a. [tevbe'den] Kullarının tövbesini kabul eden (Tanrı).

tevzi', A. a. 1. Dağıtma. 2. Herkese payını üleştirme. [ç. tevzi'at].

tevzin, A. a. [vezn'den] Denkleştirme.

teyakkun, A. a. [yak'in'den] Tam ve iyiden iyi bilme.

teyakkuz, A. a. 1. Uyanma. Uykudan kalkma. 2. (Mec.) Uyanıklık, göz açıklığı.

teybis, A. a. Kurutma, kurulama.

teyebbüs, A. a. Kuruma, kuru olma.

teyemmüm, A. a. Su bulunmadığı yerde temiz toprak ve başka şeylere ellerini sürerek aptes alma.

teyemmün, A. a. [yümn'den] Uğur sayma.

teyemmünen, A. be. Uğur sayarak.

teyessür, A. a. [yüsr'den] 1. Kolaylaşma. 2. Başarıyla bitme.

te'yid, A. a. Kuvvetlendirme. Güçlendirme. Sağlamaştırma.

te'yidat, A. a. [te'yid ç.] Sağlamalar, kuvvetlendirmeler, güçlendirmeler.

te'yıs, A. a. [ye's'ten] Umutsuzlaştırma. Yeise düşürme.

teys, A. a. (te, ye, sin ile) Erkek keçi, teke.

teysir, A. a. Kolaylaştırma.

teyyar, A. a. 1. Dalga. 2. s. Ha-

- zır, bitmiş şey.
- teyyar**, A. s. Hazırlanmış.
- tezadd**, A. a. [zıdd'dan] 1. Birbirinin aksine olma. Karşıtlık. 2. (Ya.) Karşıtlama. 3. Terslik.
- tezahüf**, A. a. Savaşta iki taraf askerinin karşılaşması, çatışması.
- tezahüm**, A. a. Kalabalık yığılma. Kalabalıkla bir şeyin çevresini çevirme.
- tezahür**, A. a. [zahir'den] 1. Görünme. 2. Birbirine arka olma.
- tezahürat**, A. a. Bir şey hakkında toplu bir halde gösteri yapma, gösteri.
- tezakir**, A. a. [tezkire ç.] Tezkereler.
- tezakum**, A. a. Güçlkle yutma.
- tezauf**, A. a. [zıftan] İki kat olma.
- tezavür**, A. a. Birbirini gidip görme.
- tezeyüd**, A. a. [ziyade'den] Artma, çoğalma.
- teza'zu**, A. a. Deprenme.
- teza'zu**, A. a. Öleme, engel olma.
- tezbib**, A. a. Yaş yemişi kurutma.
- tezbil**, A. a. Gübreleme.
- tezbir**, A. a. Yazma, yazılma.
- tezebbüd**, A. a. (ze ile) Köpüklenme, kaymak tutma, kaymaklanma.
- tezezbüb**, A. a. Kararsızlık. Karışıklık.
- tezehhüd**, A. a. [zühd'den] Din işlerine dalma.

- tezehhür**, A. a. Çiçeklenme.
- tezekki**, A. a. Temizlenme.
- tezekkür**, A. a. [zıkr'den] 1. Hatıra getirme. 2. Birkaç kişi toplanıp bir iş üzerine konuşma.
- tezelluk**, A. a. Kayma, sürçme.
- tezellül**, A. a. [zillet'ten] Zillet katlanma. Kendini alçak tutma. Alçalma.
- tezelzül**, A. a. [zelzele'den] Sallanma, sarsılma.
- tezemmul**, A. a. (ze ile) Bürünme, sarınma.
- tezenduk**, A. a. Sındıklaşma.
- tezerv**, F. a. (Hayb.) Sülün.
- tezevvuk**, A. a. [zevk'ten] Tat alma. Zevk alma.
- tezevvüc**, A. a. [zevc'den] Evlenme. Kadın eş alma.
- tezevvüd**, A. a. Yanına azık alma, azıklanma.
- tezeyyün**, A. a. [zeyn'den] Süslenme.
- tezfıt**, A. a. Zift sürme, ziftleme.
- tezhıb**, A. a. [zeheb'den] 1. Yıldızlama. 2. Altın sürme. 3. Süsleme. 4. (Hek.) Dişlere altın dolgu yapma.
- te'zin**, A. a. (te, hemze, zel ile) [izn'den] İzin verme.
- tezkâr, tızkâr**, A. a. Anma, hatıra getirme.
- tezkere**. Bkz. tezkire.
- tezkir**, A. a. [zıkr'den] 1. Hatıra getirme, hatırlatma. 2. (Dilb.) Bir sözcüğü müzekker kullanma. 3. Vaaz ve nasihat etme.
- tezkire, tezkere**, A. a. [zıkr'den] 1. Tezkere. 2. Resmi makamdan yazılan yazı. 3. Bazı

meslek sahipleri için yazılan biyografi eseri. [ç. tezakir].
tezkiye, A. a. 1. Temize çıkarma. Ayıptan temizlenme. 2. Birinin halini tanıyanlardan soruşturma. 3. Malın zekâtını verme.
tezlîk, A. a. Kaydırma. Sürçtürme.
tezlîl, A. a. [zillet'ten] Tahkir etme. Hor görme.
tezmîl, A. a. (ze ile) Sarma, sarınma, bürünme.
teznîb, A. a. 1. Kuyruk takma. 2. Ekleme.
tezvîb, A. a. Eritme.
tezvîc, A. a. [zevc'den] Evlendirme. Kocaya verme.
tezvîd, A. a. Azıklandırma.
tezvîk, A. a. (te, zel ile) [zevk'ten] Tattırma. Zevk aldırma.
tezvîr, A. a. (te, ze ile) 1. Yalan karıştırma. 2. Dolandırma. Hile kullanma. [ç. tezvîrat].
tezyîd, A. a. [ziyade'den] Artırma. Artırılmış.
tezyîf, A. a. 1. Çürütme. 2. Eğlenme, maskaraya alma.
tezyîl, A. a. (te, ze, ye ile) [zeyl'den] Ekleme. Altına devam etme.
tezyîl, A. a. Dağıtmak. Perişan etmek.
tezyîn, A. a. [ziynet'ten] Süsleme. [ç. tezyinat].
tı, Arapça ta harfinin sesi ve adı.
tîb, A. a. Güzel koku. Güzel kokulu şey.
tîba', A. a. 1. Tabiat, yaratılış. 2. (Çoğul gibi) Tabiatlar, ya-

radılışlar.

tîbaa, **tîbaat**, A. a. Kitap ve başka şeyler basma işi. • *Dar-üt-tîbaa*, sonradan *Matbaa-i Âmire* denen devletin resmi basımevi.
tîbahat, **tabahat**, A. a. (tı, be, hı, te ile) Aşçılık. Yemek pişirme işi.
tîbak, A. a. (tı, be, kaf ile) 1. Uyma, uygunluk. 2. Tabaka.
tîbb, A. a. (tı, be ile) Hekimlik. Doktorluk.
tîbben, A. be. Hekimlik bakımından.
tîbbî, A. s. Hekimlikle ilgili.
tîbbîyye, A. a. Tıp okulu.
Tîbhâne-i âmire, A. a. Tıp öğrenimi için 1827'de açılan okul.
tîbk, A. a. (tı, be, kaf ile) Tıpkı. Aynı.
tîfl, A. a. Küçük çocuk. [ç. et-fal]. (Ed. Ce.): • *Tıfl-i bidar*; *-bihaber*; *-canruba*; *-handeperver*; *-hayalî*; *-melekçehre*; *-muazzez*; *-muhabbet*; *-münfail*; *-natüvan*; *-püremel*; *-uryan-ten*.
tîflane, F. be. [tıfl-ane] Çocukça.
tîflîyyet, A. a. Çocuk sapaklığına ait olarak Fransızca *infantilisme* (çocuksuluk) karşılığı (XX. yüzyıl).
tîhal, A. a. (tı, ha ile) (Dirb.) Dalak.
tîksar, A. a. Gerdanlık.
tîlâh, **talâ'**, A. a. 1. Sürülecek şey. 2. Madene sürülecek sıvı yaldız. 3. Sürülecek merhem ya da yağ.

- tilâ**, *F. a.* Altın.
tilâduz, *F. a.* [tilâ-duz] Sırmacı.
tilâkâr, *F. a.* [tilâ-kâr] Yıldızcı.
tilâkârî, *F. a.* Yıldızlı.
tılsım, **tılsım**, *A. a.* 1. Tılsım. 2. (Mec.) Çare. Olağanüstü etki. 3. (Tas.) Sırları bir türlü anlaşılamayan insan gerçeği. [ç. tılsımat].
tınab, *A. a.* Kazığa bağlanan çadır ipi.
tîn, *A. a.* (*tı*, *nun* ile) Çamur, balçık. Yaradılışı.
tînnet, *A. a.* Çınlama.
tıraz, *A. a.* 1. İpek ve sirmayla işleme. Giyeceklere nakışla yapılan süs. 2. Süs. 3. Üslup, tutulan yol. 4. Fransızca *devise* karşılığı (XIX. yüzyıl).
-tıraz, *F. s.* "Donatan, süsleyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bedayi'tıraz; bediatıraz; cevahirtıraz; heykeltıraz, nakştıraz.*
tırazende, *F. s.* Süsleyen. Donatan, süsleyici. Düzüp koşan.
tırs, *A. a.* (*tı*, *sin* ile) 1. Yazı. 2. Yazılı sayfa, kâğıt.
tynet, *A. a.* Yaradılış.
Tibbet, **Tübbet**, *F. ö. a.* Tibet.
tibn, **tebn**, *A. a.* (*te*, *be*, *nun* ile) Saman.
tibr, *A. a.* (*te*, *be*, *re* ile) 1. Toz halinde altın. 2. Altın külçesi.
tıbyan, *A. a.* Açık anlatma, bildirme.
tic, *A. a.* (*te* ile) [tac ç.] Taçlar.
ticah. *Bkz.* tücah.
tican, *A. a.* [tac ç.] Taçlar.
ticaret, *A. a.* Ticaret.

- ticaretgâh**, *F. a., s.* [ticaret-gâh] Ticaret yeri, tecimevi. Ticaret yapmaya elverişli.
ticarethane, *F. a.* [ticaret-hane] Ticaret evi, tecimevi.
tig, *F. a.* Kılıç.
tigbend, *F. s.* [tig-bend] Kılıç bağlayan, kılıç kuşanan.
tigdar, *F. s.* [tig-dar] Kılıç taşıyan. Kılıçlı.
tigzen, *F. s.* [tig-zen] Kılıç vuran. Kılıç çeken.
tih, *A. a.* (*te*, *ye*, *he* ile) 1. Çöl. Susuz, kuru sahra. 2. ö. a. Mısır'la Şam arasında Tur-i Sina'nın bulunduğu yarımada bir çöl. Musa peyamber Mısır'dan çıktıktan sonra halkıyla birlikte bu çölde kırk yıl dolaşmış, burada Tanrı kendisine tecelli etmiştir, bu yüzden yazında adı çok geçer.
Tihame, *A. ö. a.* Mekke.
tihu, *F. a.* Çil kuşu.
tilâl, *A. a.* [tell ç.] Tepeler.
tilâmiz, **telâmiz**, *A. a.* [tilmiz ç.] Öğrenciler.
tilâmize, **telâmize**, *A. a.* [tilmiz ç.] Öğrenciler.
tilâvet, *A. a.* Güzel sesle ve kurala (Kur'an) okuma.
tilka', *A. a.* (*te*, *lâm*, *kaf* hemze ile) 1. Taraf. Hiza. 2. Görüşme. Buluşma.
tilmiz, *A. a.* 1. Öğrenci. 2. Çırak, kalfa. 3. (Bir ulunun) ardından gideni. [ç. tilâmiz, tilâmize].
tilmizane, *F. be.* [tilmiz-ane] Bir tilmize yakışacak biçimde.
timar, *F. a.* 1. Hastaya bakma,

sağaltma. **2.** Hayvana, bağ ve bahçeye bakma. **3.** Yaptığı ya da yapacağı askerlik hizmetine karşılık, üç bin akçeden yirmi bin akçeye dek bağışlanan gelir. • *Ashab-i timar, sahib-i timar, timar sahipleri, sahibi, timarlı.*

timarhane, F. a. [timar-hane] **1.** Hastane. **2.** Akıl hastanesi, timarhane.

timsah, A. a. Sıcak ülkelerde, büyük nehirlerde yaşar büyük, yırtıcı hayvan.

timsal, A. a. Suret. Resim. • *Timsal-i mücessem, heykel.* (Ed. Ce): • *Timsal-i cehalet; -hadşe-âver; -esfeliyyet; -hüsne; -muahaze; -zafer.*

tîn, A. a. (*te, ye, nun* ile) İncir.

tinbal, A. s. Kısa, bodur (kimse).

tinnin, A. a. **1.** Büyük yılan, ejderha. **2.** (Gökb.) Yedi burç boyunca uzanan hafif beyazlık.

tîr, F. a. Ok. • *Tîr-i kaza, (ok gibi rastlayan) kaza ve kader; tîr ü keman; okla yay (Sevgilinin kirpiği ve kaşı).*

tiraje, F. a. Eleğimsağma. Gökkuşağı.

tirak. Bkz. terak.

tıraş, F. a., s. **1.** Üstten ve üstünkörü yontma. **2.** Yontan, yontarak düzlenen.

tıraşe, F. a. Yonga. Talaş.

tıraşende, F. s. Tıraş eden.

tıraşide, F. s. **1.** Tıraş olmuş. **2.** Yontulmuş. • *Nâtıraşide, yontulmamış, kaba.*

tîrdan, F. a. [tîr-dan] Ok kuburu, okluk, gedeleş.

tîre, F. s. Karanlık.

tîrebaht, F. s. [tîre-baht] Kutsuz, talihsiz.

tîredil, F. s. [tîre-dil] Kalbi kara, kötü yürekli.

tîregî, F. a. Bulanıklık, karanlık.

tîregûn, F. s. [tîre-gûn] Rengi bulanık, kara renkli.

tîrendaz, F. s. [tîr-endaz] Ok atan, okçu.

tîrendazi, F. a. Okçuluk.

tîrhal, A. a. Yola çıkma. Göç etme.

tîrid, terid, terit, F. a. Tirit.

tîrkeş, terkeş, F. s. [tîr-keş] Okluk, tirkeş.

tiryak, diryak, A., F. a. **1.** Ağulanmaya ve bazı hastalıklara karşı kullanılan macun. **2.** Panzehir. **3.** Afyon

tiryakı, F. s. **1.** Afyon düşkünü. **2.** Keyif veren şeylerden birine düşkün. **3.** (Mec.) Huysuz, aksi, titiz.

tîrzen, F. s. [tîr-zen] Ok vuran, okçu.

tis'a, A. s. (ayın ile) Dokuz, 9.

tis'in, A. a. Doksan, 90.

tısyar, tesyar, A. a. Gönderme. **tîşe, F. a.** Balta; nacak. • *Tîşe-i Ferhat, Ferhat'ın dağ açmada kullandığı külünk.*

tiz, F. s. (*te, ye, ze* ile) **1.** Keskin. **2.** Çabuk. **3.** Sabırsız.

tizâb, F. a. [tiz-âb] Kezzap.

tizçeşm, F. s. [tiz-çeşm] Gözü keskin.

tizdest, F. s. [tiz-dest] Eline çabuk, becerikli, çabuk iş görür.

tizî, *F. a.* 1. Keskinlik. 2. Çabukluk.

tizkâr, tezkâr, *A. a.* Anma, hatıra getirme.

tizmeşreb, *F. s.* [tiz-meşreb] Tiz, aceleci.

tizpâ, *F. s.* [tiz-pâ] Ayağı çabuk.

tizper, *F. s.* [tiz-per] Çabuk uçucu.

tizreftar, *F. s.* [tiz-reftar] Çabuk yürüyüşlü.

tizrev, *F. s.* [tiz-rev] Çabuk yürüyüşlü.

tohm, *F. a.* Tohum.

tomar, *A. a.* 1. Tomar. 2. Uzununa deri, kâğıt, defter. 3. Sarılıp tomar şekline konmuş eşya. [ç. tavamir].

töhmet, *A. a.* İşlenildiği sanılan, henüz gerçekliği ortaya çıkmamış suç.

tövbe, tevbe, *A. a.* Tövbe. • *Tövbe-i nasuh*; tövbeler tövbesi; *sure-i tövbe*, Kur'an'ın dokuzuncu suresi.

tövbekâr, *F. s.* [tövbe-kâr] Töveli, tövbe etmiş. [ç. tövbekârân].

tövbeşiken, *F. s.* [tövbe-şiken]

1. Tövbesini bozan; 2. Herkesin tövbelerini bozduran.

tu, tuy, *F. a.* (te ile) Kat. Katmer.

tuba, *A. ün.* (tı ile) Ne güzel! Ne âlâ!

Tuba, *A. a.* Cennet'te Sidre'de bulunan ve dalları tüm cenneti gölgeleyen bir ağaç. •

tuba, *A. a.* 1. Hayır. Rahat. 2. Esenlik. Güzellik. İyilik.

tubul, *A. a.* [tabl ç.] Davullar.

tude, *F. a.* Küme, yığın. • *Tude betude*, *tude ber tude*, yığın

yığın üstüne. (Ed. Ce.): • *Tude i ates*; *-ezhar*; *-siyah*; *-zinde*, *-zulmet*.

Tufan, *A. a.* Nuh peygamber zamanında sapıtılmışları kahr için Tanrı tarafından yağdırılan büyük yağmur ve fırtına Bunun sonunda yeryüzünde ki tüm canlılar yok olmuş, yalnız Nuh peygamberin gemisi ne alınmış olan çiftlerden ikinci kez olarak canlılar türemiştir.

tufan, *A. a.* (tı ile) Ortalığı kaplayan genel ve güçlü yağmur, fırtına.

tufeyl, *A. a.* 1. Küçük çocuk. 2.

Ö. a. Dügünlere çağrısız giden Kûfeli bir ozanın adı, (Mec.) dalkavukların piri. • *Tufeyl-ul-a'ras*, *tufeyl-ul-ara'is*, (dügünlerin Tufeyl'i) dalkavukların, asalakların başı.

tufeylânîyyet, *A. a.* Fransızca *commensalisme* (ortakçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tufeylî, tufeyliyye, *A. s.* 1. Dalkavuk. Çanakyalayıcı. 2. (Bitb.) Asalak.

tufeyliyyat, *A. a.* (Dirb.) Fransızca *parasitologie* (asalakbilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

tufu', *A. a.* Sönme.

tufu, *F. a.* "Tuh!". Tükürme.

tufulâne, *F. be.* Çocukçasına.

tufulet, tufuliyyet, *A. a.* Çocukluk. Küçüklük.

tugat, *A. s.* (tı, gayın, te ile) [tagi ç.] Ayaklanmışlar. İsyan etmisler.

tugra, *A. a.* Tura. Padişah dam gası.

tugrakes, *F. a.* [tugra-keş] Tuğra işareti yapan memur. Nişancı vekili.

tugrayi, *A. a.* Tuğra işareti yapan memur.

tugyan, *A. a.* 1. Taşma, taşkınlık. 2. Azgınlık. (Ed. Ce.): • *Tugyan-i acz; -bükâ; -cinnet; -hiddet; -sirişk.*

tuhaf, *A. a.* [tuhfe ç.] Hediyeler. Ufak tefek ince, güzel şeyler.

tuhfe, *A. a.* 1. Armağan. 2. Yeni çıkma, görülmemiş güzel şey. (Ed. Ce.): • *Tuhfe-i iştiyak; -mahmidet; -sevda; -samimiyyet.*

tuhme, *A. a.* (Bitb.) Mide dolgunluğu.

tul, *A. a.* 1. Uzunluk, boy. 2. Zaman çokluğu. 3. Çokluk. 4. (Coğ.) Boylam. • *Tul-i emel*, tamah, bitmez tükenmez istek; *-mevc*, dalga uzunluğu (XX. yüzyıl); *-müddet*, uzun süre; *-ömr*, ömür çokluğu. [ç. atval].

tulâ, *A. s.* [atvel'den] Pek, çok uzun. • *Yed-i tulâ*, çok uzun el, büyük güç.

tulâni, *A. s.* [tul'den] Boyuna.

tulen, *A. be.* 1. Boyca, boyuna. 2. (Coğ.) Boylam bakımından, boylamca.

tullâb, *A. a.* [talib ç.] Öğrenciler.

tulû', *A. a.* 1. Doğma. Bir gök cisminin doğudan görünmesi. 2. (Mec.) Görünme, ortaya çıkma. Zihne gelme. [ç. tulû-at].

tulû'at, *A. a.* [tulû' ç.] 1. Zih-

nen doğan şeyler. 2. Bir mehtin olmadan akla geliverdiği gibi oynanan oyun.

tu'm, *A. a.* (*tı*, *ayın*, *mim* ile) 1. Yiyinti. Azık. 2. Tat, çeşni.

tu'me, *A. a.* 1. Yiyinti, azık. 2. Lokma.

tummaniyyet, *A. a.* (*tı*, *mim*, *nun*, *ye*, *te* ile) Yürek rahatlığı.

tumturak, *A. a.* Söyleniş ahenkli, parlak olan. Gösterili.

tunbur. *Bkz.* tanbur.

tur, *A. a.* 1. Dağ. 2. ö. *a.* Sina yarımadasındaki dağ ki, Musa peygambere Tanrı tecelli etmiştir. • *Tur-i Sina*, *Tur-i Sinin*.

turfe, *A. a.* 1. Turfa. Yeni, görülmedik şey. 2. Garip, şaşılacak şey. 3. İsrailoğullarına göre yenilip kullanılmayacak şey. 4. Kaçınılacak şey. • *Turfeneva*, görülmemiş (yeni) ahenkli.

turra, *A. a.* Alın saçı. Kıvrıkcak saç lülesi.

turş. *Bkz.* türş.

turuk, *A. a.* (*tı* ile) [tarik ç.] Tarikler, yollar.

tuti, *F. a.* İştiiği sesi taklit eden, kimi sözleri ezberleyip yineleyen papağan cinsinden bir kuş. • *Tuti-i şekerha*, (şeker çiğneyen papağan) güzel söz söyler, güzel. [ç. tutiyan].

tutiya, *tutyä*, *A. a.* 1. Çinko oksit, tutyä. 2. Görüşü güçlendiren herhangi madde, göz otu, göz ilacı. 3. Çinko oksitten yapılan sürme. • *Tutiya-i devlet*, devlet adamlığı, yerinde önlem.

tuveys, *A. a.* Küçük tavus kuşu.
tuyur, *A. a.* [tayar ç.] Kuşlar. (Ed. Ce.): • *Tuyur-i evvel*; -*nur*; *aheng-i tuyur*; *güruh-i tuyur*.
Tübbet. *Bkz.* Tibbet.
tücah, tecah, ticah, *A. a.* Karşı yön. Karşı taraf.
tüccar, *A. a.* [tacir c.] Tüccarlar. [ç. tüccaran].
tüfek, tüfenk, *F. a.* Tüfek.
tüfekendaz, *F. a., s.* [tüfekendaz] Tüfek kullanan.
tüffah, *A. a.* (*te, ha* ile) Elma.
tühem, *A. a.* (*ti, he* ile) [töhmet ç.] Töhmetler.
tükme, *F. a.* Dügme.
tünd, *F. s.* Sert. Katı.
tündbad, *F. a.* [tünd-bad] Sert rüzgâr, kasırğa.
tündçehre, *F. a.* [tünd-çehre] Çatık yüzlü.
tündhu, *F. a.* [tünd-hu] Sert huylu.
tündî, *F. a.* Sertlik. Katılık.
tündlicam, *F. a.* [tünd-licam] Başı sert hayvan.
tündmizac, *F. a.* [tünd-mizac] Sert huylu.
tündreftar, *F. s.* [tünd-reftar] Çabuk giden.
tündrû, *F. a.* [tünd-rû] Sert çehreli, katı yüzlü.
tündzeban, *F. s.* [tünd-zeban] Düzgün söz söyleyen.
türab, *A. a.* (*te, re, be* ile) 1. Toprak. Toz. 2. *Ebu Türab*, Halife Ali'nin lakabı. [ç. etrube, etrab].

türabî, türabiyye, *A. s.* Toprağa ait, toprakla ilgili.
türbe, *A. a.* 1. Mezar. 2. Mezar üzerine çatılmış yapı.
türbedar, *F. a.* [türbe-dar] Türbe bekçisi. [ç. türbedaran].
türbet, *F. a.* Türbe.
türfende, terfende, *F. a.* Turfanda.
Türk, *A. a.* Türk. [ç. Etrak, Türkân].
Türkî, Türkiyye, *A. s.* Türk'e ait, Türkle ilgili.
Türkiyyat, *A. a.* 1. Türkçe yazılmış eserler. 2. Fransızca *turcologie* karışığı (XX. yüzyıl).
türktaz, *F. a.* Koşup saldırarak yağma etme. Seğirtme.
türrehat, türrühat, *A. a., ç.* Saçma sapan sözler.
türs, *A. a.* (*sin* ile) Kalkan.
türş, turş, *F. s.* Ekşi.
türşrû, *F. s.* [türş-rû] Ekşi yüzlü. [ç. türşrûyan].
türünc, *A., F. a.* Turunç.
türüncî, *F. a.* Turunç biçiminde, turunç gibi, turuncu, turunç rengi.
tüs, *A. s.* Dokuzda bir.
tütuk, *A. a.* Örtü, perde. Tutuk.
tüvan, *F. a.* Güç. • *Tab ü tüvan*, güç; *nâtüvan*, güçsüz, bitik.
tüvana, *F. s.* Güçlü.
tüvanger, *F. s.* Zengin. Mal, mülk sahibi. [ç. tüvangeran].
tüveyc, *A. a.* [tac'dan] 1. Küçük taç. 2. (Bit.) Taç.
tüveycat, *A. a.* [tüveyc ç.] (Bit.) Taçyapraklar.

U

- u**, Arap abecesinin elif ve ayınla başlayan sözcüklerinden zammeli bazılarının sesini karşılar.
- ubab**, A. a. (*ayın, be* ile) Taşkın sel suyu.
- ubeyd**, A. a. [*abd'den*] Küçük kul. Değersiz ufak köle.
- ubeydane**, F. s., *be*. [*ubeydane*] Hakir ve değersiz kula yakışırçasına. • *Maruzat-i ubeydane*, eski inşada büyüklerle karşı kullanılır klişe.
- ubudiyet**, A. a. (*ayın* ile) 1. Kulluk, kölelik. 2. Bağlılık, aşırı mensupluk. • *Arz-i ubudiyet* bağlılığını bildirmek.
- ubur**, a. a. (*ayın* ile) Bir suyun öte yakasına geçme. Oldukça zor geçme, atlama. • *Mürür ü ubur*, gelip geçme.
- ubus**. *Bkz.* abus.
- ubuset**, A. a. 1. Yüz ekşiliği. 2. Çehre çatıklığı. Somurtkanlık.
- ucale**, **ucalet**. *Bkz.* icalet.
- ucaleten**, **icaleten**, A. *be*. Aceleyle, hemen, çabuk.
- ucb**, A. a. (*ayın, ce, be* ile) 1. Kendini beğenmişlik. 2. Kibir, gurur.
- ucbe**, A. a. Acayip, şaşılacak şey.

- ucma**, A. a. (*ayın* ile) Söz söyleyemeyen.
- u'cube**, **a'cube**, A. a. (*elif, ayın* ile) [*aceb'den*] Pek acayip, garip şey.
- ud**, A. a. 1. Ağaç, odun. 2. Yakıldığı zaman güzel koku çıkaran ve Hint'ten gelen ağaçla onun kokusu, öd, ödağacı. 3. Saz, çalgı. Ut.
- udal**, A. a. Zor, yenilmez, çaresiz. • *Da'i udal, derd-i udal*, ilaçsız, çaresiz hastalık.
- uhdiyye**, A. a. (*elif, dat, ha* ile) Kuşluk vakti kesilen kurban. Kurban Bayramı.
- uhduke**, A. a. [*dihk'ten*] Gülünecek şey. Komedi, güldürü. • *Udhukeperkdaz*, güldüren, komik.
- uhdume**, A. a. (*elif, dat, ha* ile) Bohça, yastık.
- udî**, A. s. Ut çalan, utçu.
- udul**, A. a. 1. Sapma, yoldar çıkma. 2. Dönme, vazgeçme.
- udul**, A. a. [*âdil ç.*] Hakkı teslim edenler. Âdiller. • *Heyet-udul*, bir ara Fransızca *jury* karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).
- udvan**, A. a. 1. Düşmanlık. 2. Haksızlık, zulüm.

ufk, A. a. (*elif, fe, kaf* ile) Ufuk. (Gökb.) Çevren. Göğün kenarı. [ç. afak]. (Ed. Ce.): • *Ufk-i hayat*; *-meserret*; *-mübhem*; *-münevver*; *-nevhayat*; *-saa-det*; *-sevda*; *-şeffaf*.

ufkî, ufkiyye, A. s. Ufka paralel olan. (Geo.) Yatay.

ufufet, A. a. Afiflik, temizlik, arılık.

ufunet, A. a. 1. Yara ya da çıban etleri çürüyüp fena kokma. 2. Kötü koku. Çürük kokusu. 3. Ağırılık.

ıglûte, A. a. (*elif, gayin* ile) Yanılmaç. [ç. uglûtat].

ugniyye, A. a. Şarkı, ilahi, türkü. • *Ugniyet-ül-aganî*, Süleyman peygamberin kitabı.

uhcuve, A. a. Bilmece.

uhde, A. a. 1. Söz verme, bir işi üzerine alma. 2. Bir kimse- nin üstünde olan iş. 3. Becerme, yapma. 4. Sorumluluk. • *El'uhdetü alerravi*, gerçek olup olmaması sorumluluğu rivayet edenin, günahı söyleyenin boyunna.

uhra, A. s. (*elif, hı* ile) Başka, diğer. • *Merreten ba'de uhra*, birbiri arkasından, birkaç kez; *neş'e-i uhra*, *neş'etu uhra*, ahret hayatı, öbür geliş; *zade fittanburi*, *nagmetün uhra*, tanburda bir nağme daha arttı, yeni bir fikir daha katıldı.

uhrevî, uhreviyye, A. s. Ahrette ait, ahretle ilgili.

uhreviyyat, A. a. Ahretle ilgili işler. Ahret konusu.

uht, A. a. (*elif* ile) Kızkardeş. [ç.

ahavat].

uhteyn, A. a. İki kızkardeş. • *Cem'î uhteyn*, iki kızkardeşle evlenme.

uhud, A. a. (*ayın, he* ile) [ahit ç.] Ahitler. Yeminler. Antlaşmalar.

uhuvvet, A. a. Kardeşlik. (Mec.) Dostluk, bağlılık.

uhuvvetkâr, F. s. [uhuv-vetkâr] Kardeş gibi davranan.

ukab, A. a. (*ayın* ile) 1. Karakuş, tavşancıl kuşu. 2. Muhammed Peygamberin alemlerinden biri (bayrak). 3. (Gökb.) Nesir burcu, Kartal takımyıldızı.

ukaban, A. a. [ukab ç.] Karakuşlar.

ukad, A. a. [ukde ç.] 1. Dügümler. 2. (Ana.) Bezler. • *Hallal-ül-ukad*, tüm zorlukları halledici, düğümleri çözücü.

ukalâ', A. a. [akıl ç.] 1. Akıllılar. 2. Bilmişlik taslayan.

Ukâz, A. ö. a. (*ayın, zı* ile) Mekte yakınında Nahle ile Taif arasında eskiden panayırıyla ün almış bir yer. • *Suk-i Ukâz*, Ukâz panayırı.

ukba, A. a. Ahret, öbür dünya. • *Dâr-i ukba*, mükâfat ve mücazat yeri, ahret; *dünya ve ukba*, bu dünyayla öbür dünya.

ukde, A. a. 1. Dügüm. 2. Zor iş, muamma. 3. (Ana.) Bez. 4. (Gökb.) Bir gezegen yörüngesinin zodyak üstündeki iki ucundan her biri. • *Ukde-i derun*, içte dert olma, iç derdi; *-lisan*, serbest söylemeyip keke-

- leme, tutukluk. [ç. ukud].
- ukdeküşa**, *F. s.* [ukde-küşa] Zorluğu halleden, çözen.
- ukdeteyn**, *A. a.* (Gökb.) Bir gezegenin zodyak üstündeki yönünün iki ucu. Biri, *ukde-i re's*, öteki *zeneb*.
- ukdî**, **ukdiyye**, *A. s.* (Ana.) Bezze mensup, bez gibi.
- ukhuvan**, *A. a.* (Bitb.) Papatya.
- ukm**. *Bkz.* akm.
- uknuk**, *A. a.* (*elif*, *kaf* ile) Asil. [ç. ekanim].
- ukr**, *A. a.* Kısırlık.
- ukubât**, *A. a.* [ukubet ç.] Cezalar, azaplar.
- ukubet**, *A. a.* (*ayın*, *kaf*, *be*, *te* ile) **1.** Ceza. **2.** Azap. İşkence.
- ukud**, *A. a.* [akd ç.] İki tarafça kararlaştırılıp kabul edilen şeyler. Bağlar, koşullar.
- ukud**, *A. a.* [ikd ç.] Diziler. • *Ukud-ül-cevahir*, mücevher dizileri.
- ukuk**, *A. a.* Anaya babaya asi olmak.
- ukul**, *A. a.* [akl ç.] Akıllar, uslar. • *Ukul-i zaife ahabından*, akılcı zayıf olanlardan; *ehl-i ukul*, akıllılar.
- ukûs**, *A. a.* [aks ç.] Akisler, çarpmalar.
- ulâ**, *A. s.* Birinci.
- ulb**, **ulbe**, *A. a.* Kapsül.
- ulema**, *A. a.* (*ayın* ile) [âlim ç.] **1.** İlimiye mensupları. Müderis ve kadılık yolunda olup özel giyimleri bulunanlar. **2.** Bilginler (XIX. yüzyıl).
- ulû**-, **uli**-, (*elif* ile) "Zu" ilgecinin çoğulu, "sahipler, iyeler".

- ulûf**, **alûf**, *A. a.* [alef ç.] Hayvan yemleri.
- uluf**, *A. a.* (*elif* ile) [elf ç.] Binler.
- ulûfe**, *A. a.* **1.** Hayvan yemi. **2.** Yeniçeri ve sipahi kapıkulu yevmiyesi.
- ulûfehâr**, *F. a.*, ç. [ulûfe-hâr] Ulufe yiyenler, ulufeciler.
- ulûhiyyet**, **ülûhiyyet**, *A. a.* Tanrılık, Allahlık.
- ulûlazm**, *A. s.* (*elif*, *ze* ile) [ulû-l-azm] Azim sahipleri. Peygamberliklerini büyük bir dikkatle yerine getirmiş olan Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed.
- ulûlebsar**, *A. a.* [ulû-l-ebsar] Göz sahipleri, dikkatle görenler. • *Fateberru ya ulûlebsar*, "ey dikkatle görenler, ibret alınınız!".
- ulûlelbab**, *A. a.* [ulû-l-elbab] Akıl sahipleri.
- ulûlemr**, *A. a.* [ulû-l-emr] Emir sahipleri. Halifelerle onların adına hükümler veren kadılar, idare memurları.
- ulûm**, *A. a.* [ilm ç.] İlimler, bilimler. • *Ulûm-i akliyye*, doğa bilgileri ve matematik gibi us esaslı üzerine kurulu bilimler; *-aliyye*, sarf ve nahiv (dilbilgisi, sözdizimi) gibi başka bilimlerin elde edilmesine yarayan araç, alet bilgileri; *-âliyye*, din konulu bilgiler; *-diniyye*, din bilgisi (XIX. yüzyıl); *-garibe*, kayıptan haber verme; gizli şeyler bilme ve bulma gibi bazıları dince yasak bilgiler; *-hi-*

kemiyye, ahlak ve eşya gerçeğini konu yapan bilgiler; *-nakliyye*, fıkıh, hadis ve tefsir gibi nakil ve rivayet üzerine kurulmuş bilgiler; *-riyaziyye*, matematik bilgiler; *-tabiiyye*, doğa bilimleri (XIX. yüzyıl). *Ulûm ü fûnun*, kuramsal ve pratik bilgiler. *Dar-ül-ulûm*, medrese.

ulüvv, A. a. Büyüklük, yücelik.

• *Ulüvv-i cenab*, âlicenaplık, kerem; *-efkâr*, fikir yüceliği (XIX. yüzyıl); *-himmet*, himmet ve gayret büyüklüğü; *-şan*, şan ve şeref yüceliği.

ulvan, A. a. 1. Mektup ve yazı başlığı. 2. Övünme.

ulvî, **ulviyye**, A. s. 1. Yüce. 2. Göğe ya da manevi âleme mensup.

ulviyyat, A. a. [ulviye ç.] Moral yücelikler.

ulviyyet, A. a. Yücelik, yükseklik. Büyüklük.

ulya, A. a. Âlâ, pek yüce. • *Atebe-i ulya*, padişah katı; *mehd-i ulya*, padişah anası; *Mısır-i ulya*, Yukarı Mısır.

umde, A. a. 1. Dayanacak, inanılacak şey. 2. Güvenilecek yer, kimse.

umk, A. a. (*ayın*, *mim*, *kaf* ile) Derinlik.

umkan, A. be. Derinliğine.

ummal, A. a. [amil ç.] İdare amirleri. Tahsildarlar.

Umman, A. ö. a. 1. Arap yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan açık deniz. 2. (Mec.) Büyük, engin deniz.

umran, **imran**, A. a. Bayındır-

lık. Bayındırlaşma.

umranî, **umraniyye**, A. s. Bayındırlığa ait, bayındırlıkla ilgili.

umre, A. a. Hacılık için belli olan vaktin dışında Kâbe'yi, Mekke'yle öteki kutsal yerleri ziyaret etme.

umuh, **umuhet**, A. a. 1. Tutulacak yol ve meslek işinde şaşırıp kalma, kararsız olma. 2. (Hek.) Fransızca *ablepsie* (körlük) karşılığı (XIX. yüzyıl).

umum, A. a. 1. Genel olma. 2. Hep, herkes. • *Alelûmum*, genel olarak, bütün; *bilum:um*, hep, herkes, ayırt olmadan.

umumen, A. be. Bütün, hep.

umumet, A. a. (*ayın* ile) Amcalık. Amca akrabalığı.

umumet. *Bkz.* ümumet.

umumî, **umumiyye**, A. s.

Umuma, herkese müteallik, herkesle ilgili, genel. • *Afv-i umumî*, tüm suçluların salıverilmesi, genel af; *ahval-i umumiyye*, genel durum; *Emniyet-i Umumiyye*, polis kuvvetleri genel müdürlüğü; *Harb-i Umumî*, 1914-1918 genel savaşı; *müdir-i umumî*, genel müdür; *müdüriyet-i umumiyye*, genel müdürlük; *tarih-i umumî*, genel tarih.

umumiyyat, A. a. [umumiyyet ç.] Genel konular.

umumiyyet, A. a. Umumilik, genel oluş, genellik. • *Umumiyyetle*, genel olarak.

umur, A. a. (*elif*, *mim*, *te* ile) [emr c.] 1. İşler. 2. Maddeler

3. Şeyler. • *Umur-i askeriyye*, askerlik işleri; *-belediyye*, belediye işleri; *-beytiyye*, ev işleri; *-hayriyye*, hayır işleri; *-memure*, her memurun yapmakla yükümlü bulunduğu işler; *-mühimme*, önemli işler; *-mülkiyye*, sivil işler, askerliğin dışında olan işler, (Tanzimat'tan biraz önce) içişleri; *-nafia*, bayındırlık işleri; *-siyasiyye*, siyasi, politika işleri; *-zatiyye*, özel işler.

umurâşinâ, *F. s.* [umur-âşinâ] İş bilir.

umurdide, *F. s.* [umur-dide] İş görmüş, tecrübeli, deneyimli.

umyan, *A. a.* [a'ma ç.] Körler.

umye, *A. s.* Azgın, gümrak.

unât, *A. a.* Tutsaklar.

unf, *A. a.* (*ayın*, *nun*, *fe* ile) Sertlik, kabalık.

unfen, *A. be.* Sertlikle, kabalıkla. Zorla.

unfi, **unfiyye**, *A. s.* Sert, şiddetli. Kaba.

unfuvan, *A. a.* Gençlik ve güzelliğin başlangıcı, en parlak zamanı. Tazelik, parlaklık. • *Unfuvan-i civan*, *-şebab*, tazelik, gençlik çağı.

unk, **unak**, *A. a.* Boyun. • *Darb-i unk*, boynunu vurma.

unkud, *A. a.* Salkım.

unnab, *A. a.* Hünnap.

unnabî, *A. s.* Hünnap renginde.

unsur, *A. a.* **1.** Mürekkep cisimleri oluşturan basit cisimlerden her biri, öge. **2.** Bir bütünden ayrılıp ayrı bir fırka oluşturan

kısım. **3.** Madde, esas, kök. [ç. anasır].

unud, *A. a.* (*ayın* ile) İnatçılık, kıyıcılık.

unuf, *A. a.* [unf ç.] Burunlar. • *Tergim-i unuf*, burunları yere sürme, kibir kırma.

unvan, *A. a.* **1.** Kitap, risale, fasıl, bap adı. Başlık. **2.** Ad, lakap. • *Sahib-i unvan*, yüce mevki.

unve, **anve**, *A. a.* Zor, kuvvet gösterme.

unveten, **anveten**, *A. be.* Zorla.

ur, *A. a.* [a'ver ç.] **1.** Tek göz-lüler. **2.** Silahsız ve mühimmat-sız olanlar.

ura, *A. a.* Çıplaklık.

uraze, *A. a.* **1.** Armağan. **2.** Misafire çıkarılan yiyecek.

urban, *A. a.*, ç. Çöl arapları.

urefa, *A. a.* [arif c.] Arifler, irfan sahipleri.

urkub. *Bkz.* arkub.

urs, *A. a.* Dügün yemeği.

uruc, *A. a.* Yukarı çıkma, yükselme. • *Uruc-i İsa*, İsa peygamberin göğe çıkışı.

uruk, *A. a.* [ırk ç.] Irklar. Damarlar. Kökler.

uruş, *A. a.* [arş ç.] Arşlar, gökler, tavanlar.

uruz, *A. a.* Arız olma. Sonradan olma.

uruz, *A. a.* [arz ç.] **1.** Afızlar. **2.** Bildirmeler.

urve, *A. a.* (*ayın*, *ke* ile) Kova kulpu. Kulp. • *Urve-i vuska*, *urvet-ül-vuska*, sağlam sap, İslamlık.

uryan, A. s. Çıplak.
uryanî, A. a. Çıplaklık. Bir çeşit erik.
urza, A. a. Hedef.
usare, A. a. Sıkılan şeylerden çıkarılan su, öz. • *Usare-i ineb*, şıra; *-mideviyye*, mide salgısı.
usat, A. a. [âsi ç.] Asiler, başkaldıranlar.
usefa, A. a. [asif ç.] Irgatlar. Rençperler.
usr, A. a. 1. Güçlük. Zor iş. 2. Sıkıntı, kıtlık.
usret, A. a. 1. Zor, güçlük. 2. Darlık, sıkıntı. (XIX. yüzyıl). Zorluk, güçlük, işlemezlik anlamıyla bazı hekimlik terimleri yapılmıştır. • *Usret-i bel'*, yutkunma zorluğu; *-bevl*, sidik zoru; *-hazm*, sindirim güçlüğü; *-teneffüs*, nefes alma darlığı.
usturlâb, üsturlâb, A. a. Güneş irtifa aleti.
usul, A. a. [asl ç.] 1. Bir ilim ya da tekniğin asıl konusundan önce öğrenilmesi gereken başlangıç bilgileri. 2. Başlangıç. 3. Tertip, düzen. 4. Fransızca *methode* (yöntem) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Usul ve fûru'*, bir kimsenin ataları ve çocukları, kendinden öncekilerle sonrakiler.
usulî, usuliyye, A. s. Usule ait, usulle ilgili.
usuliyyat, A. a. (Fel.) Fransızca *methodologie* (metodoloji, yöntembilim) karşılığı (XX. yüzyıl).
usuliyyun, A. a. 1. Fıkıh ve ha-

dis usulleriyle uğraşan bilgiler. Bunlara dair eser yazanlar. 2. Fransızca *methodistes* (yöntembilimciler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

us'us, A. a. Kuyruk sokumu.
uşb, A. a. (*ayın, şe, be* ile) Taze ot.

uşş, A. a. Kuş yuvası.

uşşak, A. a. [âşik ç.] 1. Aşıklar. 2. Doğu musikisinde bir makam.

Utariđ, A. a. Gezegenlerin güneşe en yakın olanı, Merkür, Arzidilek. Farsça *Debir* denilir. Yazarların piri sayılır, *kalem-i utariğ rakam*, (Utariđ gibi yazan kalem) deyimini bundan ileri gelir.

utat, A. a. (*ayın, te, elif, te* ile) [ati ç.] Utüvv sahipleri, asiler, serkeşler.

uteka, A. a. [atik ç.] Azatlılar. Azat olmuş köle ya da cariyeleler.

uth. Bkz. ateh.

utufet. Bkz. atufet.'

utüvv, A. a. Serkeşlik, asilik. Serkeşlikle karışık kibir ve azamet satma.

uvan. Bkz. avar.

uvvar, A. a. 1. Dağ kırlangıcı. 2. Korkak adam.

uyub, A. a. [ayb ç.] Ayıplar, utanacak durumlar. • *Setr-i uyub*, ayıpları örtme, gizleme; *Settar-ül-uyub*, ayıpları örtücü olan (Tanrı).

uyun, A. a. [ayn ç.] 1. Gözler. 2. Pınarlar, kaynaklar.

uzbe, A. a. Bekârlık, arçılık.

uzema, A. a. [azîm ç.] Görünüşte, mevkice ulular, büyükler.
uzeyvat, A. a. "Küçük uzuv" anlamında uydurulmuş "uzeyve"nin çoğulu. • *Uzeyvat-i hurdebiniyye*, bakteriler (XX. yüzyıl).
uzlet, A. a. (*ayın*, *ze* ile) Bir yana çekilip kendi kendine oturma.
uzletgâh, **uzletgeh**, F. a. [uzletgâh, -geh] Uzlet yeri. Tenha oturulan yer.
uzletgüzin, F. s. [uzlet-güzin] Tenha bir yana çekilen.
uzletnişîn, F. s. [uzlet-nişîn] Bir kenara çekilip تنها oturan.
uzm, A. a. Kibirlenme. Ululama.
uzma, A. a. [a'zam'dan] Büyük, ulu. • *Beliyye-i uzma*, çok büyük dert; *sadaret-i uzma*, yüce sadrazamlık mevkii.

uzubet, A. a. (*ze*, *te* ile) Bekârlık.
uzubet, A. a. Tatlılık, şirinlik. • *Uzubet-i ifade*, anlatış şirinliği; *-lisan*, dil tatlılığı.
uzv, A. a. Canlıyı oluşturan parçaların her biri. Üye, organ. [ç. âza].
uzvaniyyet, A. a. (Fel.) Fransızca *organicisme* karşılığı (XX. yüzyıl), örgencilik.
uzvî, **uzviyye**, A. s. Canlı olan. Uzuvla ilgili bulunan, örgensel.
uzviyyat, A. a. [uzvî ç.] Örgensel cisimler.
uzviyyet, A. a. Canlılık.
uzviyyun, A. a. (Hek.) Her hastalığın nedenini bir örgenin maddi bozukluğunda gören bir hekimlik mesleği, Fransızca *organicisme* karşılığı, örgensellikçilik.

Ü

ü, Arap abecesinin elif'le başlayan sözcüklerinden hafif zamme okunanlarının sesini karşılar.

übab, A. a. (*ayın* ile) Zorlu, büyük sel.

übbehet, **übhet**, A. a. (*elif*, *he*, *te* ile) Ululuk, azamet. Sadrazamlıktan ayrılmışlara özgü resmi lakap (XIX. yüzyıl).

übüvvet, A. a. (*elif*, *ve*, *te* ile) [eb'den] Babalık, atalık.

ücac, A. a. Acı su.

ücem, A. a. (*elif*, *cim* ile) Sık ağaçlık yerler. • *Şîr-i ücem*, kükremiş aslan.

ücret, A. a. 1. Emeğe karşı verilen akça. Gündelik, haftalık, aylık, yıllık. 2. Taşıt ve benzerleri için ödenen para. • *Bilâ-ücretin*, ücretsiz olarak. [ç. Ücurât].

ücur, A. a. [ecr ç.] İyi bir davranışa karşı olan ahret mükâfatları, sevaplar. • *Ucur-i cezile*, bol sevaplar.

ücum, A. a. Kale, palanka.

üdeba, A. a. [edip ç.] Edipler.

üfkûhe, A. a. Şaşılacak şey.

üftade, F. s. Düşmüş. Düşkün. Biçare. Aşık.

üftadegân, F. a. [üftade ç.]

Düşkünler. Tutkunlar. Âşıklar.

üftadegî, F. a. Düşkünlük.

üftan, F. s. Düşen, düşerek.

Uftan ü hizan, düşse kalka.

üful, A. a. (*elif*, *fe* ile) Batma.

üfule, A. a. (*elif*, *ayın* ile) Fransızca *fonction* (görev, işlev) karşılığı (XX. yüzyıl).

üfulevî, A. s. (Eğitb.) Fransızca *fonctionel* (işlevsel, görevsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

ühciyye, **ühcüvve**, A. a. Bilmece, yanıltmaç.

ühküme, A. a. Alaylı (XX. yüzyıl).

ükâf, A. a. (*elif*, *kef* ile) Palan.

ükle, A. a. Lokma.

ükre, A. a. 1. Çukur. 2. Yuvarlak şey.

ükrome, A. a. Kerem. Bahşiş.

ükül, A. a. 1. Yemek, yiyecek. 2. Yemiş. 3. Pay, nasip. 4. Akıl, us, zekâ. 5. Dokunun sıklığı.

ükzube, A. a. (*elif*, *zel* ile) Yalan.

ülfet, A. a. 1. Alışma, kaynaşma. 2. Görüşme, konuşma. 3. Dostluk. • *Germ ülfet*, sıkı sıkı konuşan, içli dışlı.

ülûf, A. s. [elf ç.] Binler.

ülûhiyyet, **ulûhiyyet**, A. a. Tanrılık.

üm. Bkz. ümm.

ümem, A. a. [ümmet ç.] Ümmetler, insanlar, insan toplulukları. • *Ümem-i kadime, ümem-i salife,* eski, geçmiş zaman ümmetleri, toplulukları; *hayr-ül-ümem,* İslamlar.

ümena, A. a. [emin c.] 1. İnanılır kimseler. 2. Emanet adlı ödevlerin başları.

ümera, A. a. [emîr ç.] 1. Emîrler. 2. Askerlikte fermanlı subaylar; binbaşı, kaymakam, miralay (XIX. yüzyıl). Bu rütbelerin altına *zabitan,* üstüne de *erkân* denirdi. • *Emîr-ül-ümera,* beylerbeyilerin lakabı (Tanzimat'tan önce). İstabl-i amire ile mirmiranlık arasında sivil rütbe, sahiplerine *izzetlü paşa* denirdi (Tanzimattan sonra).

Ümeyye, A. ö. a. Emevi soyunun, Emevi halifeliğini kuran Muaviye bin Ebu Süfyan'ın atası; Muhammed Peygamber'in dedesinin kardeşi olan Abdüşşems'in oğlu. Halife Osman bu soydandı. • *Benî Ümeyye,* (Emevî soyu) 14 halifedir. Haşimilere, ehl-i Beyt'e büyük kin gütmüşlerdir.

ümid, ümmid, F. a. (elif ile) Umu, umut.

ümidbahş, F. s. [ümid-bahş] Ümitlendiren, umut veren.

ümidgâh, ümidgeh, F. a. [ümid-gâh, -geh] Ümit yeri, bir şey umulan yer, makam.

ümidvar, F. s. [ümid-var] Uman, umutlu.

ümmiyane, A. be. Ummice, bilisizlere yakışır yolda, bilisizce.

ümm, üm, A. a. Ana, anne. • *Ümm-i dünya,* Mısır, Kahire; *-Kur'an,* Kur'an'ın Fâtiha suresi; *-veled,* çocuk anası olan satılamaz cariye; *ümm-ül-fazail,* bilgi; *ümm-ül-habais,* şarap; *ümm-ül-kitap,* levh-i mahfuz; Fâtiha suresi; *ümm-ül-kura,* Mekke; *ümm-ül-mü'minîn,* Muhammed Peygamberin kadın eşleri; *ümm-ür-reis,* dimağ; *ümm-ür-rezail,* cehalet, bilmezlik.

ümmehat, ümmühat, A. a. [ümm ç.] 1. Analar. 2. Bir bilimde yazılmış belli başlı, ana kitap.

ümmet, A. a. 1. Bir dille konuşan insanların tümü. 2. Bir peygamberin hak dine çağırıldığı insan topluluğu. • *Ümmet-i davet,* hak dine çağırılıp da kabul etmeyenler; *-icabet,* bu çağırışı kabul edenler; *-Muhammed,* İslam dininde olanlar; *-ullah,* halk.

ümmî, ümmiyye, A. s. [ümm-den] Anasından doğduğu gibi öyle kalıp okuyup yazma öğrenmemiş kimse. • *Ümm-i sadık,* Muhammed Peygamber.

Ümmühani, A. ö. a. Hazreti Ali'nin kızkardeşi. Mi'rac gecesi Muhammed Peygamber bunun evinde bulunuyordu.

ümmühat. Bkz. ümmehat.

ümniyye, A. a. 1. Umu, umut. 2. İstek. 3. Niyet, kuruntu.

ümumet, umumet, A. a. (*elif, mim, ve, mim, te* ile) [ümm²den] Annelik, analık.

ünafî, A. s. Büyük burunlu.

ünas, A. a. [nüs'ten] Halk.

ünbube. Bkz. enbube.

ünmuzec. Bkz. enmuzec.

üns, A. a. Alışıklık, alıştıрма. • *Unsaüns*, alışkanlığı çok. *Üns tutmak*, alışmak, düşüp kalkmak.

ünsa, A. a. (*elif, se* ile) Dişi. [ç. inas].

ünsiyet, A. a. (*elif, sin* ile) Alışkanlık, sokulganlık. Düşüp kalkma.

ürcufo, A. a. Yalan, uydurma söz.

ürcuhe, A. a. Salıncak.

ürcuvan, ercuvan, A. a. Erguvan.

ürcuze, A. a. [recz'den] Dizeleleri uyaklı, vezni kısa nazım.

ürdibeğişt, F. a. 1. Nisan ayı. 2. Cennet gibi.

ürume, erume, A. a. 1. Ad kovminin mezarları. 2. Dip, kök.

ür'uvve, A. a. Boyunduruk.

ürz. Bkz. erz.

üs, A. a. Bkz. üss.

üsara, üsera, esara, A. a. [esir ç.] 1. Tutsaklar. Esirler. 2. Kullar.

üşbu', A. a. Hafta. [ç. esabî].

üşbu', A. a. (*elif, sin, ayın* ile) 1. Parmak. 2. Eski ölçü (isbî). [ç. asami'].

üşbu'î, üsbu'yye, A. s. Haftalık. Her hafta yayınlanan. • *Ceride-i üsbu'yye*, haftalık

gazete (XIX. yüzyıl).

üsera, üsara, esara, A. a. [esir ç.] 1. Esirler, tutsaklar. 2. Kullar, köleler.

üşkuf, eskaf, A. a. Papaz. Piskopos.

üşlûb, A. a. 1. Tarz, yol, biçim. 2. İfade yolu, selika (XIX. yüzyıl), deyiş, biçem. • *Üşlûb-i hakîm*, kışkırtıcıya, huysuza karşı sözü onun isteğinin aksine idare etme. [ç. esalip].

üşr, A. a. Sidik zoru, sidik tutulma.

üşre, A. a. Söz ve hadis nakletme.

üşrûb, A. a. Kurşun.

üşrûş, F. a. 1. Güzel ses. 2. Melek. 3. Güneş ayının her on yedinci günü.

üss, A. a. 1. Temel. 2. Kök. 3. (Mat.) Üs. • *Üss-i bahri*, deniz üssü; *-mizan*, kazanılan türlü sayıların ortalamasının olması gereken sayı; *Üss-i Zaffer*, Yeniceri ocağının kaldırılması hakkında Esat Efendinin yazdığı ve ebced hesabınca da onun zamanı olan 1241 (1825) yılını gösteren kitap; *Üss-ül-hareke*, asker hareketini yönetim merkezi.

üstad, üstaz, F. a., s. 1. Öğretmen, eğitmen. 2. Herhangi bir alanda en bilgili kimse. 3. Usta. • *Üstad-ı âzam*, büyük üstat, bir bilginin en yetkili insanı. Farmasonlukta büyük derece; *-küll*, birçok bilgileri iyi bilen. [ç. üstadan].

üstadane, F. be. s. [üstad anı]

Üstada yakışır, usta elinden çıkmış. Üstaca.

üstaz, *A. a.* Bkz. üstad. [ç. esatize].

üsture, *A. a.* (*tı* ile) **1.** Yalan, batıl, temelsiz. **2.** Uydurma masal, söz. **3.** Fransızca *mythologie* (mitoloji, söylencebilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

üsturevi, *A. s.* Fransızca *mythologique* (mitolojik, söylencebilimsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

üstühvan, *F. a.* (*elif, sin, hı* ile) Kemik. • *Üstühvanrûba*, *üstünvanrend*, *üstünvanrenk*, masal kuşu olan Hüma'nın adı. Her vakit kemik yediği sandığından böyle adlanmıştır.

üstühvanpâre, *F. s.* [üstühvanpâre] Kemik parçası.

üstürlâb. Bkz. usturlâb.

üstüvan, *F. s.* Sağlam.

üstüvane, *A. a.* (*elif, sin, tı* ile) **1.** Direk. **2.** İçi boş direk. **3.** (Geo.) Silindir.

üstüvanî, *A. a.* Üstüvane biçiminde.

üstüvar, *F. s.* (*elif, sin, te* ile) Sağlam, kuvvetli. Dayanıklı.

üsve, *A. a.* **1.** Yol, meslek, tutum. **2.** Önder, öncü. **3.** Dert ortağı.

üşabe, *A. a.* Bayram yeri, panayır.

üşgur, *F. a.* **1.** Kirpi, oklu kirpi. **2.** Porsuk.

üşkûfe, **şükûfe**, *F. a.* Çiçek.

üşkûh, *F. a.* Bkz. şükûh.

üşne, **eşne**, *A. a.* (*elif, şe* ile) Yosun.

üşniyye, **eşniyye**, *A. a.* Suyosunu.

üşr. Bkz. öşr.

üştülüm, *F. a.* **1.** Kavga, gürültü, çekişme. **2.** Baskı, kıyım. **3.** Zoralımı.

üştür, *F. a.* Deve. • *Üştürdil*, kinci fesatçı; *üştürhu*, deve huylu, kinci.

üştürban, *F. a.* (*elif, te, re* ile) Deveci.

üştürgâv, *F. a.* Zürafa.

ütrüc, **ütrücce**, *A. a.* Ağaç kavunu, limon.

üveyl, *A. a.* Çılgılık.

üzeyn, *A. a.* Küçük kulak (Ana.) Kulakçık, kulacık.

üzn, *A. a.* (*elif, zel* ile) Kulak.

V

v, *A. a.* Arap abecesinin yirmi altıncı, Fars abecesiyle Osmanlı abecesinin yirmi dokuzuncu harfidir. Ebced hesabında 6 sayısını gösterir. Ünsüz olarak kullanıldığı gibi, ünlü işini de görür. Bu durumda makbuz-i sakil (u sesi), makbuz-i hafif (ü sesi), mebsut-i sakil (o sesi), mebsut-i hafif (ö sesi) adlarını alır.

v, *A. il.* Arapça ant ilgeci olup Allah sözcüğüyle birleşir. • *Vallahi*, Allah için, Allah hakkı için.

vâ, *F. il.* "Geri, arkada" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Vâ-mande*, geride kalmış; *vâpe-sin*, en gerideki, en sondaki.

vâ, *A. ün.* "Vah!, yazık!" anlamıyla esef, hayf, hasret gibi sözcüklerle birlikte kullanılır.

va, *A. a.* Çakal.

vâbeste, *F. s.* [vâ-beste] Bir şeyin arkasında bağlı, ancak onunla olabilir.

vacib, *A. s.* [vücub'dan] **1.** Bırakılması caiz ve mümkün olmayan, yapılması gerekli. **2.** Dince yapılması gerekli olan, farzdan sonra gelen emir derecesi. • *Vacib-ül-eda*, *-ül-ifa*,

yapılması gerek; *-ül-izale*, yok edilmesi gerekli; *vacib-ül-vücut*, varlığı gerek (Tanrı).

vacibat, *A. a.* [vacibe ç.] Yapılması gerek olan şeyler.

vacibe, *A. a.* Din bakımından vacip olma derecesinde gerekli şey.

vacid, **vacide**, *A. s.* [vücud'dan] **1.** Vücuda getirici. **2.** Zengin.

va'd, *A. a.* **1.** Söz verme, üste alma. **2.** Peşinden haber verme.

• *El-va'dü ked-deyn*, vaat, borç gibidir. [ç. mevoid]. (Ed. Ce.): • *Vaad i baid*; *-mugfil*; *-muhal*; *-visal*; *-zaif*.

va'de, *A. a.* **1.** Önden belirtilen süre. **2.** Bir işi geri koymak için belirtilen süre. **3.** Ecel, ölüm vakti.

vâdi, *A. a.* **1.** İki dağ arasındaki dar, uzun düzlük, koyak. **2.** Bir nehrin aktığı yer, yatak. **3.** (Mec.) Yol, tarz, konu. • *Vâdi-i Eymen*, Muhammed Peygamberin Tanrı hitabına nail olduğu Tur dağı dolayında bir dere; *vâdi-i kadim*, eski tarz, eski yol.

vâfi, **vâfiye**, *A. s.* [vefad'dan] **1.** Tam, elverişli, yeter. **2.** Sözün

de duran. • *Vâfi ve kâfi*, yer-ter!
vâfir, **vâfire**, *A. s.* [vefret'ten] Çok, bol. • *Bahr-i vâfir*, (Ed.) aruzda şiir vezni.
vah, *A. a.* Çöl ortasında sulu ve yeşillik yer.
vah, *A. be., ün.* "Ay!, yazık!, vay!" • *Ah ü vah*, inleyip sızlama.
vâha, *A. a.* Çöl ortasında sulu ve yeşillik yer.
vâhât, *A. a.* [vaha ç.] Çöl ortasında sulak ve yeşillik yerler.
vahal, *A. a.* Balçık, bataklık. Çamur. [ç. evhal].
vahalgâh, *F. a.* [vahal-gâh] Bataklik.
vahalnâk, *F. s.* [vahal-nâk] Çamurlu.
vaham, **viham**, *A. a.* Gebe kadının aş yermesi.
vahamet, *A. a.* **1.** Sindirim ağırlığı. **2.** Ağırılık. Sonu tehlikeli ve ağır şeyin durumu. • *Vahamet-i hava*, havanın ağırlığı.
vâ hasretâ, *A. ün.* [vâ-hasretâ] "Eyvah!, yazık!"
vâ hayfâ, *A. ün.* [vâ-hayfâ] "Eyvah!, yazık!"
vahdanî, *A. a.* Tanrı'nın birliği-ne, bir olan Tanrı'ya ait, onunla ilgili.
vahdaniyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *monotheisme* (tektanrıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).
vahdaniyyet, *A. a.* Tanrı'nın birliği ve varlığı.
vahdet, *A. a.* (*ha* ile) **1.** Birlik,

bir ve tek olma. **2.** Yalnızlık, kendi kendine kalış. **3.** (Tas.) Tanrı yakınlığı. Tanrı'ya ulaşma. • *Vahdet-i vücud*, varlıkların tek asıldan çıkma inancı.
vahdetgâh, *F. a.* [vahdet-gâh] Yalnız kalınacak yer.
vahdetgüzin, *F. s.* [vahdet-güzin] Vahdette oturan, vahdete çekilen.
vahdetiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *monisme* (bircilik, monizm) karşılığı (XX. yüzyıl).
vâhî, **vâhiye**, *A. se.* (*he* ile) Boş, manasız, anlamsız, önemsiz.
vahib, **vahibe**, *A. s.* [vehb'den] Bağışlayan, bağışlayıcı. • *Vahib-ül-âmal*, emelleri gerçekleştiren (Tanrı); *vahib-ül-ataya*, bağışlayıcı, ihsanlar edici (Tanrı).
vahid, **vahide**, *A. s.* (*ha* ile) [vahdet'ten] Tek, bir. • *Vahid-i kıyasî*, birim; *vahiden ba'de vahidün*, birbirinden sonra, teker teker.
vahîd, *A. s.* [vahdet'ten] **1.** Yalnız, tek. **2.** Benzeri olmayan. • *Vahid-i zaman*, *vahid-ül-asr*, zamanın tek insanı.
vahim, *A. a.* (*hı* ile) [vahamet'ten] Sonu tehlikeli, korkulu.
vâhim, **vâhime**, *A. s.* [vehm'den] Kuran, kuruntulu.
vahime, *A. a.* (*hı* ile) Kuruntu kurma yetisi.
vahş, *A. a., s.* (*ha* ile) Yabani, insandan kaçın. [ç. vuhuş].
vahşet, *A. a.* **1.** Yabanilik, vahşilik. **2.** İssızlık, tenhalık. **3.** İssız yerlerde duyulan ürküntü, korku.

vahşetâbâd, *F. s.* [vahşet-âbâd] Çok ıssız.

vahşetâgîn, *F. s.* [vahşet-agîn] Çok ıssız, korkunç.

vahşetâmîz, *A., F. s.* [vahşet-âmîz] Vahşetle karışık.

vahşetâver, *F. s.* [vahşet-âver] Ürküntü getiren, korku veren.

vahşetengiz, *F. s.* [vahşet-engiz] Ürkütücü, korkunç.

vahşetgâh, *F. a.* [vahşet-gâh] Korku yeri, ıssız yer.

vahşetnâk, *F. s.* [vahşet-nâk] Korkulu, korku veren.

vahşetzar, *F. a.* [vahşet-zar] Yabancı, ıssız yer.

vahşî, **vahşiyye**, *F. s.* **1.** Yabancı, insana alışık olmayan. **2.** İlkçağdaki insanlar halinde kalmış olan, o şekilde yaşayan. **3.** Insanlardan kaçan, ürkek.

vahşî, *A. s.* (*hi* ile) [Bir çeşit hayvan hastalığı olan "vahş"tan] • *Himar-i vahşî*, (Hayv.) zebra; *reng-i vahşî*, zebra renginde, belli bir renk üzerinde, uzun, kuşak biçiminde renk (XX. yüzyıl).

vahşiyane, *F. s., be.* [vahşiyane] Vahşilikle, yabancice. Ürküp kaçarak.

vahy, *A. a.* Bir fikir ya da buyruğun Tanrı tarafından bir peygambere duyurulması. Evliyanın ilham, herhangi bir insanın keşiftir. • *Vahy-i münzel*, Kur'an. *Emin-ül-vahy*, Tanrı tarafından peygambere vahy getirmeye memur Cebrael.

vaız, **va'z**, *A. a.* Din öğütlemesi.

vâiz, *A. s.* [va'z'dan] Din öğütleri veren. Öğütleyen.

vâizîn, *A. a.* [vâiz ç.] Camilerde Kur'an ve hadisten öğütler veren kimseler.

vaîd, *A. a.* Cezasını söyleyerek kötülükten korkutma, yıldırma. • *Va'd ü vaîd*, iyi ve ürkütücü şeyler vaat etmek.

vajgûn, **vajgûne**, *F. s.* Ters, uğursuz.

vak', *A. a.* Ağırılık, ağırbaşlılık.

vak'a, *A. a.* **1.** Olup geçen şey, olay. **2.** Savaş. **3.** Mesele. Sorun. • *Vak'a-i hayriye*, Yeniçeri ocağının kaldırılması.

vakaa, *A. be.* Gerçekten, her ne kadar.

vakahat, **vikahat**, *A. a.* Arsızlık, utanmazlık, küstahlık.

vak'anüvis, *F. a.* [vak'a-nüvis] Zamanın olaylarını kayıtlarla görevli resmi devlet tarihçisi.

vakar, *A. a.* Ağırılık onuru koruması. Onurlu olma. • *Sahte vakar*, yalandan ve yersiz büyüklük satan; *zivakar*, vakar sahibi, onurlu. (Ed. Ce.): • *Vakar-i asalet*, *hava-yi vakar*; *ihtişam-i vakar*; *-kalb*, *-şuhane*; *-validiyet*.

vakayî, *F. a.* [vakıa ç.] Vakalar, olaylar.

vakayiname, *F. a.* [vakayiname] **1.** Olaylar kitabı, tarih. **2.** Bir olay üzerine yazılmış yapıt. **3.** Kronoloji dizelgesi.

vakf, *A. a.* **1.** Duruş, durma. Kılmıdamama. **2.** Bir mal ya da mülkü satılmamak koşuluyla

bir hayır işine bağışlayıp bağlama. (Ed. Ce.): • *Vakf-i dikkat*; *-fikir*; *-hayat*; *-hayret*.

vakfe, A. a. 1. Durak, durak yeri. 2. Hacılık koşullarından, hacıların bir yerde durmasıyla yapılan hareket. 3. Duraklama anı. (Ed. Ce.): • *Vakfe-i musahabe*; *-sükûn*; *-tereddüd*.

vakfi, **vakfiyye**, A. s. Vakfa mensup, vakıfla ilgili.

vakfiyye, A. a. Bir vakfın koşullarını göstererek şeriat hükümlerine uygun düzenlenmiş senet. • *Vakıfname*.

vakıfname. Bkz. vakıfname.

vakı', **vakı'a**, A. s. (*kaf*, *ayın* ile) [vuku'dan] 1. Vuku bulan, olan. 2. Olağan, olagelen. 3. Rastlanan. 4. Geçen, geçmiş olan. Bkz. filvaki.

vakı, **vakıye**, A. s. [vikaye'den] Koruyan, saklayan. Bir hastalık çıkmasından önce korunmak için alınan (ilaç, önlem).

vakı'a, A. a. 1. Olan madde, düşkü. 2. Rüya, düş.

vakı'at, A. a. [vakı'a ç.] Başa gelen, baştan geçen olaylar.

vâkif, **vâkifa**, A. s. 1. Ayakta duran. 2. Arafat'ta hacılık sırasında vakfede duran. 3. Bir işten haberi olan. 4. Bir şey vakfeden. • *Vâkif-i ahval*, işlerden haberi olan; *-hafaya*, işin gizli yanlarını, gizli şeyleri bilen; *şart-i vâkif*, vakfı yapanın koştuğu şart.

vakıfname, **vakfname**, F. a. [vakf-name] Bir vakfın koşulları yazılı resmi kâğıt, vakfiye.

vakıyye, A. a. Dört yüz dirhemlik tartı.

vakkad, A. s. Ateş gibi. Parlak.

vakkas, A. s. (*raf*, *sat* ile) Savaşçı (Okçu).

vakt, A. a. 1. Zaman, vakit. 2. Saat, günün çeşitli saatleri. 3. Mevsim. 4. Uygun zaman. 5. Boş zaman, işsiz zaman. 6. Geçim. 7. Çağ, zaman. 8. Fırsat. 9. Belirtilmiş zaman. • *Vakten minel -evkat*, zamanlardan bir zaman, bir aralık; *vakt-i asr*, ikinci zamanı; *-fecr*, Şafiilerin sabah zamanı; *-gurubî*, alaturka saat, ezani saat adı da verilen güneşin batmasıyla hesaplanan süre; *-hakikî*, rasada göre saptanan gerçek süre; *-hazar*, barış zamanı; *-nücumî*, yıldızlara göre düzenlenen süre; *-sefer*, savaş zamanı; *-zevalî*, alafanga saat de denilmiş olan güneşin öğle anından hesaplanan süre.

vakta ki, F. be. O vakit ki, ne zaman ki, olduğu vakit (XIX. yüzyıl).

vakud, A. a. Yanacak şeyler. Ateş yakmaya yarayan şeyler.

vakur, A. s. [vakar'dan] Ağır, ağırbaşlı.

vakurane, F. s., be. [vakur-ane] Ağırbaşlılıkla, onurla.

vakvak, A. a. Yemişleri insan biçiminde olduğu söylenen bir masal ağacı. • *Şecer-i Vakvak*, İstanbul'da Atmeydanı'nda bir çınara verilen ad. Öldürülen bazı büyüklerin başları bu

ağaca asılırdı.
vakvaka, *A. a.* Kurbağa sesi.
valâ, *F. s.* Yüce, yüksek.
valâcah, *F. s.* [valâ-cah] Rütbesi, mevkii yüce.
valâkad, *F. s.* [valô-kad] Boyu yüksek, uzun boylu.
valâşan, *F. s.* [valâ-şan] Şanı yüce.
vali, *A. a.* [velâyet'ten] Bir eyaletin, vilayetinin en büyük memuru.
valid, *A. a.* [vilâdet'ten] Doğurtan. Ana. Baba.
valide, *A. a.* Ana.
valideyn, *A. a.* İki doğurtan, ana ile baba.
validiyyet, *A. a.* Analık, annelik.
valih, **valihe**, *A. s.* (he ile) [veh'ten] Şaşakalmış.
valihane, *F. be.* [valih-ane] Şaşkınca.
vallahî, *A. tüm.* [v-Allah] Allah için, Tanrı hakkı için.
vam, *F. a.* Borç.
vâmande, *F. s.* [vâ-mande] Geri kalmış, geride.
vamdar, *F. s.* [vam-dar] Borçlu.
vamhah, *F. s.* [vam-hah] Alacaklı.
Vamık, *A. a.* Asıl anlamı "sev-dalı, âşık" olan bu söz *Vamık-la Azra* öyküsünün erkek kahramanının adıdır.
vâpesin, *F. s.* [vâ-pesin] En gerideki, en sondaki. • *Nefes-i vâpesin*, son nefes.
-var, **-vare**, *F. il.* 1. Sahiplik. 2. Benzetme. 3. "Bar" gibi kez,

defa bildirir. -
varak, *A. a.* 1. Ağaç ya da ot yaprağı. 2. Kâğıt ya da kitap yaprağı. 3. Yazılmış kâğıt. 4. İnce yıldız yaprağı.
varaka, *A. a.* 1. Tek yaprak kâğıt. 2. Yazılmış kâğıt. • *Varaka-i sahiha*, resmi damgalı değerli kâğıt.
Varaka, *A. a.* *Varaka'yla Gülşah* öyküsünün kahramanı.
varakî, *A. s.* Yaprğa ait ya da yaprak biçiminde.
varakpâre, *F. a.* [varak-pâre] 1. Kâğıt parçası. 2. Önemsiz yazı, tezkere.
-vare. *Bkz.* -var.
vareste, *F. s.* Kurtulmuş, rahat. İstemez.
varestegî, *F. a.* Serbestlik, rahatlık.
varid, **varide**, *A. s.* [vürud'dan] 1. Gelen, erişen. 2. Bir şey hakkında söylenen, uygulanan. 3. Akla gelen.
varidat, *A. a.* [varide ç.] 1. Gelir. 2. Akla gelen, yüreğe doğan (Daha çok manevi olan düşünceler için kullanılmıştır).
varide, *A. a.* Resmi daireye gelen kâğıtlar.
varidîn, *A. a.* [varid ç.] Gelenler.
vâris, *A. s., a.* [veraset'ten] Mirasçı. Miras yiyen.
varta, *A. a.* (tı ile) Kuyu gibi oyuk ve derin yer. Uçurum. Tehlike.
varun, **varune**, *F. s.* Ters, aksi. Uğursuz. • *Baht-i varun*, *çarh-i varun*, *künbed-i varune*, si-

pehr-i varune.

vasat, *A. a.* 1. Orta. 2. Ara, merkez. 3. Bel. 4. İki ortası olan şey. 5. Cemiyet muhiti (ortam) (XX. yüzyıl).

vasatî, vasatiyye, *A. s.* İki ortası, orta halde, ortalama.

vasf, *A. a.* 1. Bir kimse ya da nesnenin durumu, sıfatı, nitelik. 2. Bir şahıs ya da nesnenin durumunu anlatarak tanımlama, nitelendirme. 3. Övme. 4. (Dilb.) Sifat. • *Vasf-i terki-bî*, bir ad ile Farsça bir emir eklenerek yapılan sözcük.

vasfî, vasfiyye, *A. s.* Hale, nicelik ve niteliğe, beyan ve tanıma ait, onlarla ilgili.

vasib, vasıba, *A. s.* (*sat, be* ile) Sürekli. Yerinde duran.

vâsif, *A. s.* [*vasf'tan*] VASFEDEN, bildiren, öven.

vâsık, *A. s.* [*vüsûk'tan*] İnanan, güvenen.

vâsıl, *A. s.* 1. Erişen, ulaşan. 2. Kavuşan. 3. (Tas.) Hakka eren.

vâsıla, *A. s.* (Fel.) Fransızca *adventice* (dıştan) karşılığı (XX. yüzyıl).

vasılîn, *A. a.* [*vâsıl ç.*] Hakka erenler. • *Gavs-ül-vasılîn*, erenlerin başı.

vâsıt, *A. s.* [*vasat'tan*] Ortada bulunan, ikisi ortası.

vasıta, *A. a.* 1. İki şeyi birbirine bitişiren. 2. Araya giren, aracı. 3. Karışma, el. 4. Alet, araç. 5. Soy kuşağının her bir derecesi. • *Bilâvasıta*, vasitasız, aracısız, dolaysız, doğru-

dan doğruya; *bilvasıta*, aracıyla, dolaylı, birinin araya girmesiyle. [*ç. vesait*].

vasî, *A. a.* [*vesayet'ten*] Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur kimse.

vâsî, vâsî'a, *A. s.* [*vüs'at'ten*] Geniş. Enli. Bol. • *Arzuhallahü vâsî'an*, Tanrı'nın yeri geniştir.

vasif, *A. a.* Genç hizmetkâr, hizmetçi.

vasîl, *A. s.* Birinden asla ayrılmaz (kimse).

vasiyyet, *A. a.* Bir ölünün, sağlığında, ölümünden sonra yapılmasını istediği şeyler hakkındaki isteği. [*ç. vesaya*].

vasiyyetname, *F. a.* [*vasiyyetname*] Yazılı vasiyet.

vasl, *A. a.* 1. Ulaşma, birleşme. 2. Kavuşma, vuslat.

vasm, *a. a.* (*sat* ile) Ayıp, utanacak şey. Eksiklik.

vasmet, *A. a.* 1. Kırıklık, güçsüzlük. 2. Ayıp, eksiklik. • *Vasmet-i cehalet*, cahillik ayıbı.

vassaf, *A. s.* [*vasf'tan*] Nitelenen ve tanımlayan, öven.

vatan, *A. a.* Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, yurt. • *Vatan-i sani*, (ikinci vatan) sonradan yerleşilen yer. [*ç. evtan*].

vatandaş, *F. a., s.* Bir ülke halkından olan, yurttaş. Hemşeri.

vatanî, vataniyye, *A. s.* Vatanla ait, vatanla ilgili.

vatanperver, *F. s.* [*vatanperver*] Yurtsever (XIX. yüzyıl).

vatanperverane, *F. s., be.*

- [vatan-perver-ane] Yurtsevere yakışircasına (XIX. yüzyıl).
- vatar**, *A. a.* İş. • *Kaza-i vatar*, aptes bozma.
- vatvat**, *A. a.* **1.** Dağ kırlangıcı. **2.** Yarasa. **3.** Korkak, geveze adam.
- vaty**, *A. a.* **1.** Çiğneme, basma. **2.** Çiftleşme.
- vav**, *A. a.* V harfinin adı. • *Vav-i atifa*, (atıf vavı) aynı türden iki sözcük arasına gelen "ve" (ü), *vav-i kasem*, Allah sözünün başına eklenip "Vallahi" ant bildiren "ve" harfi.
- vaveyl**, *A. ün.* [va-veyl] "Yazık!, eyvah!"
- vaveylâ**, *A. ün.* [va-veylâ] **1.** Eyvah!, yazık!. **2.** Çıglık, fer-yat.
- vaye**, *A. a.* Nasip, kısmet. • *Bi-vaye*, nasipsiz, kısmetsiz.
- vayedar**, *F. s.* [vaye-dar] Nasibi olan.
- vayemend**, *F. s.* [vaye-mend] Nasipli, pay sahibi.
- vaz**, *A. a.* **1.** Koyma, bırakma. **2.** Tayin etme, atama. **3.** Kurma, icat etme. **4.** Duruş, davranış. • *Vaz-i esas*, temel atma; *-haml*, doğurma; *-yed*, el koyma. (Ed. Ce.): • *Vaz-i ada- vet*; *-bimecelâne*; *-dilber*; *-ic- tinab*; *-mealperver*; *-müked- der*; *-pürigbirar*; *-sâf*; *-tema- şakâr*; *-vakurane*; *-yetimane*.
- vazaif**, *A. a.* (zı ile) [vazife ç.] Vazifeler. Görevler.
- vaz'an**, *A. be.* Durumu itibarıyla. Asıl sözlük anlamı bakımından.

- vâzi'**, **vâzî'a**, *A. s.* [va'z'dan] **1.** Koyan. **2.** Kuran, temel koyan. • *Vâzî-i imza*, imza koyan, imzalanmış bulunan; *-kanun*, yasa koyucu; *vâzî-ül-yed*, el koyan, eline alan.
- vazî**, **vazîa**, *A. s.* (*dat* ile) [vaz'dan] Alçak, deni, adi, bayağı.
- vazî**, **vaz'îyye**, *A. s.* Vaz'a mensup, onunla ilgili.
- vazih**, **vazîha**, *A. s.* [vuzuh'tan] Açık, meydanda. Kapalı ve düşümlü olmayıp açıktan anlatılan, kuşku bırakmayan. [ç. vazihat].
- vazih**, **vazîha**, *A. s.* [vuzuh'tan] Çok açık. Besbelli. Meydanda. Ortada.
- vazihan**, *A. be.* Açık açık.
- vazihat**, *A. a.* [vazih ç.] Açık ve meydanda şeyler.
- vazife**, *A. a.* **1.** Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş. Bir kimse üzerine yapılması yükümlenilmiş iş, görev, ödev. **2.** Önem verilen iş. **3.** Bir kimseye her gün verilmesi kararlaştırılmış iş ücreti. [ç. ve-zâif].
- vazifedar**, *F. s.* [vazife-dar] Vazifeli. Görevli. Memur.
- vazifehâr**, **vazifehor**, *F. s.* [vazife-hâr, -hor] Ücret alan, ulufesi olan.
- vazifeşinas**, *F. s.* [vazife-şinas] Vazife ya da işini dikkatle, titizlikle yapan.
- vazifeten**, *A. be.* Vazifeyle görev olarak.
- vaziyyet**, *A. a.* Durum, duruş (XIX. yüzyıl).

- ve**, *A. il.* Dahi, de, hem, ile.
ve, *F. il.* Çoğu kez, "ü" gibi ve sesli harfle biten sözcüğün sonra "vü" olarak okunur. • *Ruz u şeb*, geceyle gündüz.
vea, **via**, *A. a.* (*ve*, *ayın*, *elif* ile)
1. Kab. Mahfaza. **2.** (Dirb.) Damar.
veaî, **viaî**, *A. s.* (Hek.) Damarlarla, özellikle kan damarlarıyla ilgili. • *Cümle-i veaiyye* (*systeme vasculaire*), damar dizgesi; *hücre-i veaiyye* (*cellule vasculaire*), damar gözesi (XIX. yüzyıl).
veba, *A. a.* **1.** (Hek.) Yumrucuk illeti, taun. **2.** Genel olarak salgın hastalık.
ve ba'dü, *A. tüm.* "İmdi, ondan sonra" anlamıyla Tanrı ve peygambere edilen dualardan sonra amaca giriş için kullanılırdı.
veba'i, **veba'iyye**, *A. s.* Vebaya ait, vebayla ilgili.
vebal, *A. a.* Bir davranışın ahretçe olan sorumluluğu, günah.
veber, *A. a.* **1.** Kıl, tüy. **2.** (Hek.) Hav, tüy.
veca, *A. a.* Ağrı sızı, acı. • *Veca-i mefasil*, eklem ağrısı, (romatizma türünden).
vecahet, *A. a.* (*he*, *te* ile) **1.** Güzellik, güzel yüz. **2.** İtibar, onur. Haysiyet.
vecaib, *A. a.* [vecibe ç.] Vecibeler.
vecazet, *A. a.* (*ze*, *te* ile) Sözüün veciz, kısa oluşu.
vecd, *A. a.* Kendinden geçecek

- derecede dalgınlık. (Tas.) Kendinden geçecek derecede Tanrı sevgisine dalma. Yüksek heyecan (XX. yüzyıl).
vecdâver, *F. s.* [vecd-âver] Büyük heyecan verici.
vecdî, *A. a.* Vecde mensup, vecdle ilgili.
vecenî, **veceniyye**, *A. s.* Yanığa ait, yanakla ilgili.
vech, *A. a.* **1.** Yüz, surat. **2.** Üst yan. **3.** Ön, alın. **4.** Tarz, biçim, üslup. **5.** Neden. **6.** Varsıta. Araç. • *Vechen min-el-vücu*, hiçbir neden ve ilişkiyle; *vech-i ahar*, başka yüzden, başka yönle; *-ahsen*, en iyi yol; *-maaş*, maişet, geçim aracı; *-mülâhaza*, Fransızca *point de vue* (görüş noktası) karşılığı; *ber vech-i olduğu üzere*, olduğu gibi anlamında tamlamalar yapılır; *bervech-i âti*, *-balâ*, *-meşruh*, *-muharrer*, *-peşin*, *-zir*, aşağıda, yukarıda anlatıldığı gibi, yazıldığı gibi, peşin olarak, aşağıda olduğu üzere; *-yesir*, kolayca kolaylıkla; *minvechin*, bir bakımdan. [ç. vücu]. (Ed. Ce.): • *Vech-i dilber*; *-güzin*; *-igbirar*; *-ketum*; *-pürguber*; *-sâf*.
veche, *A. a.* (*ce*, *he* ile) Yüz. Yan, taraf. • *Veche-i azimet*, gidiş yönü.
vechen, *A. be.* **1.** Yüzce, yüz bakımından. **2.** Bir yönden, bir bakımdan.
vechî, **vechiyye**, *A. s.* Yüze mensup, yüzle ilgili. • *Zaviye-i*

- vechiyye*, alın açısı.
- vecibe**, *A. a.* Gerek ve vacip olan şey. Borç hükmünde olan görev, ödev. Yapılması gerek şey. • *Vecibe-i zimmet*, boyun borcu. [ç. *vecaib*].
- vecih**, **vecihe**, *A. s.* [vecahet-ten] **1.** Güzel hoş. **2.** Uygun, layık, münasip. • *Tevcih-i vecih*, iyi, uygun yorma; *vech-i vecih*, en uygun biçim.
- veciz**, **vecize**, *A. s.* (ze ile) [vecazer'ten] Kısa, derli toplu.
- vecize**, *A. a.* Özdeyiş (XIX. yüzyıl).
- vecne**, *A. a.* Yanak yumrusu, elmacık, yanak.
- veda'**, *A. a.* Ayrılma, ayrılık. (Ed. Ce.): • *Veda'i hayat*; *buse-i veda'*; *-nazari*; *nazar i veda'*; *-sakin*.
- vedad**, *A. a.* Sevme, sevgi. Dostluk.
- vedai'**, **vedayi'**, *A. a.* [vedi'a ç.] Emanet olarak bırakılan şeyler.
- vedd**, **vidd**, **vüdd**, *A. a.* Sevgi.
- veddua**, *A. tüm.* Mektup sonlarına "dualarımız sizinle beraberdir" anlamında yazılırdı.
- vedi'**, *A. s.* (*de*, *ayın* ile) Başkasının malını saklamaya memur kimse..
- vedi'a**, **vedi'at**, *A. a.* Emanet. Saklanılmak üzere bırakılan şey. • *Vedi'at-Allah*, Tanrı emaneti olan halk; ruh, can.
- vedid**, **vedide**, *A. s.* Sevgisi çok olan.
- vedud**, *A. s.* Pek çok muhabbetli, pek şefkatli (Tanrı sıfatların-

dan).

- vefa'**, *A. a.* **1.** Sözde durma. **2.** Sevgi ve dostlukla durma. **3.** Yetişme, yetme. **4.** Ödeme. • *Bey-i bilvefa'*, bir malı, alınan para ödenince geri vermek üzere satma; *bivefa'*, vefasız, hercai.
- vefa'dar**, *F. s.* [vefa'-dar] Vefalı, dostluk ya da sevgisinde duran, unutmayan.
- vefa'darî**, *F. a.* Vefalılık.
- vefa'kâr**, *F. s.* [vefa'-kâr] Vefalı.
- vefa'şiar**, *F. s.* [vefa'-şiar] Vefalı. Vefa huyu ile yaratılmış.
- vefat**, *A. a.* Ölüm.
- vefd**, *A. a.* **1.** Gelme. **2.** Birlikte gelen insan heyeti. **3.** Elçi gibi gönderilen insan topluluğu. Farsça kuralla *seci* olarak *nezd-i maalivefd* diye de kullanılır.
- vefik**, **vefika**, *A. s.* [vefk'ten] Uygun, aynı düşüncede.
- vefir**, **vefire**, *A. a.* [vefret'ten] Çok. • *Sinîn-i vefire*, çok yıllar.
- vefk**, *A. a.* **1.** Uyma, uygun gelme. **2.** Dua yazılı muska. • *Ber vefk-i dilhah*, *ber vefk-i meram*, gönlün isteğine, merama göre, onlara uygun olarak.
- vefret**, *A. a.* Çokluk. Bolluk.
- vega**, *A. a.* Gürültü, patırtı. Savaş.
- ve gayruhu**, *A. tüm.* Ondan başkaları, sairleri, öbürleri.
- veh**, *F. ün.* "Vah!".
- vehb**, *A. a.* Vergi, bağışlama. Bağış, hibe.
- vehbî**, **vehbiyye**, *A. s.* Tanrı vergisi.

ve helümme cerra, *A. tüm.*

Ötekileri de buna kıyas eyle, onlar gibi çek.

vehhab, *A. s.* Çok çok ihsan eden, çok bağışlayan (Tanrı sıfatlarındanadır).

Vehhabî, *A. s.* Abdülvehhab tarafından kurulan bir mezhep ve buna uymuş kimse.

vehham, *A. s.* [vehm'den] Pek kuruntulu.

vehle, *A. a.* Dakika, an, lahza.

• *Vehle-i ulâ*, ilk, iptida, birdenbire.

vehleten, *A. be.* Birdenbire. İlk.

vehm, *A. a.* 1. Esassız, batıl düşünce. 2. Kuşku, kuruntu. 3. Yersiz korku.

vehmî, **vehmiyye**, *A. s.* Gerçekte olmayan fakat sanılan, kurulan.

vehmiyyat, *A. a.* [vehmi ç.] Gerçekte olmayıp var sanılan şeyler.

vehmnâk, *F. s.* [vehm-nâk] Kuruntulu.

vehn, *A. a.* (*he*, *nun* ile) Gevşeklik, kuvvetsizlik.

ve illâ, *A. il.* Yoksa.

vekâlet, *A. a.* 1. Başkasının işini görmeye memur olma, vekillik. 2. Bir kimse başkasını işinde kendi yerine koyma. 3. Birinin yerini tutma. 4. Nezaret, Bakanlık. 5. Sadrazamlık, Başbakanlık. 6. Konut. 7. Han, kervansaray. • *Vekâlet-i devriyye*, bir başkasına devredilebilecek, yani bir başkasını vekil edecek şekilde birine vekil

olma; *-mutlaka*, (Osmanlı İmparatorluğu) sadrazamlık; *-umumiyye*, bir kimseye genel şekilde vekil olma, genel vekâlet; *-uzma*, sadrazamlık; *Başvekâlet*, (XIX. yüzyıl), Sadrazamlık; (Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde) Kabin başkanlığı, Başbakanlık; *dava vekâleti*, avukatlık; *ders vekâleti*, (Osmanlı İmparatorluğu) Şeyhülislamlıkta öğretim işleriyle uğraşan daire.

vekâleten, *A. be.* Vekil olarak, başkasının adına.

vekâletname, *F. a.* [vekâletname] Vekil atanan kimsenin noterce (mukavelât muharriri, kâtib-i adilce) düzenlenmiş senedi.

vekâletpenah, *F. s.* [vekâletpenah] Padişahın vekili olan sadrazam.

vekâletpenahî, *F. s.* Padişahın vekili olan sadrazama mensup, onunla ilgili.

ve kıs, *A. be.* (*kaf*, *sin* ile) "Var buna uydur!" anlamındadır.

vekil, *A. a.* 1. Başkasının işini gören kimse. 2. Birinin adına söz söyleyen. İş gören. 3. Bir memurun yerine geçici olarak işe bakan. 4. Bakan. • *Vekil-i harc*, (vekilharç) masraf görmeyle ödevli kimse; *müşahhar*, mahkemeye getirilemeyen, hakkında dava olunan kimse için mahkemece atanılmış avukat; *Başvekil*, Başbakan; *dava vekili*, avukat.

vekn, *A. a.* (*kef, nun* ile) Kuş yuvası. [ç. evkân].

vekr, *A. a.* Kuş yuvası. [ç. evkâr].

velâ, *A. a.* Sahiplik, yakınlık. Sahibin azat ettikleriyle olan ilgisi ve onlar üzerindeki hakkı.

velâdet, **vilâdet**, *A. a.* Doğma, doğuş.

velâdî, **vilâdî**, *A. a.* Anadan doğma.

velâperver, *F. s.* [velâ-perver] Dostluk besleyen, gösteren.

velâya, *A. a.* (*hemze* ile) [velî ç.] Veliler. Ermişler.

velâyet, **vilâyet**, *A. a.* 1. Velilik, ermişlik. 2. Veli olan kimşenin durumu, şanı. 3. Başkasına sözünü geçirme. • *Şah-i velayet*, Hazreti Ali.

veled, *A. a.* Çocuk, evlat. Oğul. Eskiden Hıristiyan künyelerinde *oğlu* yerine kullanılırdı. • *Veled-i mânevî*, ahret evladı, ahretlik; -*zina*, yasaya uygunsuz evlenmeden dünyaya gelen çocuk; *pic*; *bilâ veled*, evlat bırakmadan; *ümm-i veled*, çocuğu olan nikâhsız cariyeye; -*sulbî*, öz oğul.

veleh, *A. a.* Şaşkınlık, şaşakalma.

velehzede, *F. s.* [veleh-zede] Şaşırmış.

velehu, *A. ün.* "Bu da onun" anlamıyla dize ya da beyitle re ulanırdı.

velehza, *F. s.* [veleh-za] Şaşırmış.

velehzede, *F. s.* [veleh-zede]

Şaşkınlığa çarpılmış, uğramış.

velev, *A. il.* Olsa da, hatta, bile.

velhan, *A. s.* (*ve, he* ile) [veleh'ten] Şaşakalmış. Sersem.

velhâsıl, *A. be.* [ve-l-hâsıl] Sözüün özü, sonuç, kısaca.

velî, **veliyye**, *A. a., s. 1.* Sahip.

2. Küçük çocuğun işlerine karışan, halinden sorumlu olan kimse. 3. Ermiş. • *Veliyy-ül-emr*, emir sahibi, amir; *veliy-yi nimet*, (velinimet) nimet sahibi, besleyen.

velî, **velik**, **velikin**, *F. s.* [velikin] Lakin, fakat.

veliahd, **veliy-i ahd**, *A. a.* Bir hükümdardan sonra hükümdar olacak kimse, tahtın adayı.

velîd, *A. a.* Çocuk. Köle.

velime, *A. a.* Dügün cemiyeti, dügün ziyafeti.

velinimet, *A. s.* Birinin geçimini sağlayan, nimetlendiren.

veliyye, *A. a.* Ermiş kadın.

veliyyullah, *A. a.* Ermiş kimse.

velûd, *A. s.* Doğurgan, verimli.

velûdiyyet, *A. a.* Doğurganlık, verimlilik.

velval, *A. a.* Kaygı, tasayla ağlama.

velvele, *A. a.* Gürültü, patırtı, şamata. (Ed. Ce.): • *Velvele-i hayat*; -*iftirak*; -*neşve*; -*savlet*.

velveleendaz, *F. s.* [velveleendaz] Gürültü patırtı eden.

vely, *A. a.* Birbiri arkasından gelme, çıkma.

vemîz, *A. a.* Bulut arasından

- görünen ışık.
- ver**, *F. il.* "Sahip, usta" anlamıyla sözcüklere ulanır. [ç. -veran]. • *Behrever; danışver; handever; hünerver; kinever; namver; raşever; pişever; suhanver; tacver.*
- verâ**, *A. a.* **1.** Arka. **2.** Öte. • *Maverâ'*, (bir şeyin) arkasında, ötesinde bulunan şey.
- vera**, *A. a.* Haramdan kaçınma. Din buyruklarına bağlılık.
- vera**, *A. a.* **1.** Halk, âlem. **2.** Yaratıklar. • *Hayr-ül-vera*, (yaratıkların hayırlısı) Muhammed Peygamber.
- veraset**, *A. a.* Mirasçılık. Miras ta pay sahibi olma.
- verb**, *A. a.* Yabani hayvan ini.
- verd**, *A. a.* Gül. • *Ma-ül-verd*, gülsuyu.
- verdî**, *verdiyye*, *A. s.* Gülle ilgili.
- verdiyye**, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *rosacees* (gülgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
- verek**, **verk**, *A. a.* (*kef* ile) Kalça kemiği. Kaynak yeri.
- verekî**, **verekiyye**, *A. s.* Kalçaya ait, kalçayla ilgili.
- verem**, *A. a.* **1.** Şiş. **2.** Verem. [ç. evram].
- verese**, *A. a.* [vâris ç.] Mirasçılar. • *Beyn-el-verese*, mirasçılar arasında.
- verid**, *A. a.* (Dirb.) Toplardamar, siyah kan damarı. • *Verid-i bab*, kapı toplardamarı; *-ecvef-i süflâ*, alt ana toplardamarı; *-ecvef-i ulya*, üst ana toplardamarı; *-fevk-al-*

kebed, karaciğer üstü toplardamarı; *keylisî*, keylus damarı; *-vidaî*, boyun toplardamarı; *habl-ül-verid*, şahdamarı. [ç. evride].

- veridî**, **veridiyye**, *A. s.* (Dirb.) Toplardamarla ilgili. • *Efvah-i veridiyye; imtias-i veridî, kanevat-i veridiyye, nabz-i veridî, zeir-i veridî.*
- verka**, *A. a.* **1.** Yabani güvercin. **2.** Açık boz renk.
- verz**, **verze**, *F. a.* **1.** İş, uğraş, meslek. **2.** Çiftçilik, tarım.
- verzide**, *F. s.* Ekilmiş.
- verziş**, *F. a.* Çalışma. İşleme. • **verzkâr**, *F. a.* [verz-kâr] **1.** Çiftçi. **2.** İşçi, rençper.
- vesah**, *A. a.* Kir, pas. Pislik, murdarlık.
- vesaid**, *A. a.* (*sin*, *hemze* ile) [visade ç.] Yastıklar, şilteler.
- vesaik**, *A. a.* (*se*, *hemze* ile) [vesika ç.] Belgeler.
- vesail**, *A. a.* [vesile ç.] Vesileler, nedenler.
- vesait**, *A. a.* [vasita ç.] Vasıtalar, araçlar. • *Vesait-i harbiyye*, savaş araçları; *-nakliyye*, taşıtlar.
- vesak**. *Bkz.* visak.
- vesamet**, *A. a.* Güzellik. Güzel olma.
- vesatet**, *A. a.* (*sin*, *tı*, *te* ile) Araya girme, aracı olma.
- vesavis**, *A. a.* [vesvese ç.] Vesveseler, kuruntular. • *Vesavis-i şeytaniyye*, şeytanın akla getirdiği kuruntular.
- vesaya**, *A. a.* [vasiyet c.] **1.** Ismarlanan şeyler, öğütler. **2.** Si-

parişler. **3.** Vasiyetler.
vesayet, *A. a.* **1.** Vasilik. **2.** Vasiyet. **3.** Emir, tembih, tavsiye.
vesen, *A. a.* Uykü ağırlığı, Uyuqlama.
vesî, **vesî'a**, *A. s.* (*sin*, *ayın* ile) Geniş bol, ferah.
vesîk, *A. s.* Çok sağlam, kuvvetli.
vesika, *A. s.* **1.** İnanacak, sağlam kanıt. **2.** Belge.
vesile, *A. a.* **1.** Yol, vasıta. **2.** Bahane, neden. **3.** Fırsat, ara.
 • *Vesile-i cemile*, güzel neden; *bivesile*, *bilâvesile*, ortada bir neden ve bahane olmadığı halde; *ni'm-el-vesile*, fırsattan istifade. [*ç.* vesail]. (Ed. Ce.):
 • *Vesile-i adavet*; *-cidal*; *-intikam*; *-istihkar*; *-mazeret*; *-niza*; *-töhmet*.
vesilecu, *F. s.* [*vesile-cu*] Neden ve bahane arayan.
vesîm, **vesîme**, *A. s.* **1.** Güzel. Hoş çehre. **2.** Damgalı.
vesm, *A. a.* **1.** Dağlamak, damgalamak. **2.** Dövme.
vesme, *A. a.* **1.** Hayvana basılan kızgın damga. **2.** Kaş boyası, rastık.
vesmedar, *F. s.* [*vesme-dar*] **1.** Damgalı. **2.** Rastıklı.
vesn, *A. a.* Put. [*ç.* evsan].
vesnan, *A. s.* Uykusu basmış olan. Uyuqlayan.
vesselâm, *A. tüm.* **1.** "Artık bitti, işte bu kadar!" diye sözü kısa kesme deyimi. **2.** "Bundan sonrası selam!" anlamına mektup sonlarına yazılır deyim.

vesvas, *A. a.* Şeytan.
vesvese, *A. a.* Kuşku, tereddüt. İç rahat etmeme, kuruntu. [*ç.* vesavis].
-veş, *F. s.* Benzetme ilgeci olup, "gibi" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bülbülveş*, bülbül gibi; *gonceveş*, konca gibi.
veşak, *F. s.* Vaşak.
veşm, *A. a.* İğneyle ve renkli tozla vücuda şekiller yapma, dövme.
veted, *A. a.* **1.** Ağaç kazık. **2.** Aruzda üç harften mürekkep nazım parçası. **3.** (Ana.) Ense kemiği. [*ç.* evtad].
veter, *A. a.* **1.** Yay çilesi, kiris. **2.** Saz teli, kiris. **3.** (Geo.) Kiris. • *Veter-i kaime*, hipotenüs. [*ç.* evtar].
vetire, *A. a.* **1.** Dar yol. **2.** Üslup. Tarz. Biçim. **3.** Burnun iki deliğini ayıran zar. **4.** (Fel.) Süreç.
veyl, *A. a.*, *ün.* "Yazık!".
Veyl, *A. a.* Cehennemde bir derenin adı.
vezan, *F. s.* Esen, esici.
vezaret, *A. a.* Vezirlik. Vezir rütbesi. Bu rütbe sahiplerine *paşa* denirdi. • *Vezaret-i uzma*, sadrazamlık.
vezb, *A. a.* Su gibi akmak.
veziden, *F. a.* Yel esme.
vezir, *A. a.* Mülkiye rütbelerinin son derecesi olan rütbeye ulaşmış kimse. • *Vezir-i âzam*, padişahın vekili olan birinci vezir, sadrazam, kabine başkanı; *kubbe veziri*, Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat'

tan önce bir nevi kabine oluşturan ve sayıları zaman zaman değişen vezirler; İstanbul Topkapı Sarayında bulunan Kubbealtı'nda toplanırlardı.

vezirane, *F. be.* [vezir-ane] Vezirce, vezire yakışırçasına.

vezme, *A. a.* Kış sonu.

vezn, *A. a.* **1.** Tartı tartma. **2.** Ağırlık. **3.** Nazmın belli kalıplarından her biri. [ç. evzan].

vezne, *A. a.* **1.** Tartı aleti, terazi. **2.** Akça alınıp verilen yer. **3.** Ateşli silahlarda barut konan yer, hazne.

veznedar, *F. a.* [vezne-dar] Vezne memuru, sandık emini.

vezzan, *A. s.* [vezn'den] Çok tartan, kantarcı.

via. *Bkz.* vea.

vica', *A. a.* [veca' ç.] Ağrılar.

vicah, *A. a.* [vech'den] Yüz yüze gelme, yüzleşme.

vicahen, *A. be.* Yüz yüze, yüzüne karşı.

vicahî, **vicahiyye**, *A. s.* Yüz yüze olan.

vicdan, *A. a.* **1.** Bulma, bir şeyi bir halde görme. **2.** Duyma, duygu. **3.** Dalma, kendinden geçme. **4.** Din, inanç. **5.** İnsanın içinde olan ve iyiyle kötüyü ayırt eden duygu (XIX. yüzyıl). • *Hürriyet-i vicdan*, din inancında, din töreni yapmada serbestlik, inanç özgürlüğü.

vicdanen, *A. be.* İçten, yürekten.

vicdanî, *A. s.* Vicdana ait, iç duyguyla ilgili.

vicdaniyyat, *A. a.* Vicdana ait durumlar, nitelikler.

vicdansuz, *F. s.* [vicdan-suz] Vicdana acı veren, yürek paralayıcı.

vidac, *A. a.* (Dilb.) Boyun damarı.

vidd. *Bkz.* vedd.

vifak, *A. a.* **1.** Uygunluk. Aynı düşüncede olma. **2.** Barış.

vikahat. *Bkz.* vakahat.

vikaye, *A. a.* **1.** Kayırma, koruma. **2.** Sahip çıkma. Koruma. **3.** Önünü alma.

vikayet, *A. a.* Koruma, sahip çıkma.

vilâ', *A. a.* **1.** Birbirinin ardı sıra gelmek. **2.** Ahbaplık, dostluk.

vilâd, *A. a.* Doğurma.

vilâdet, **velâdet**, *A. a.* Doğma.

vilâdî, **vilâdiyye**, *A. s.* Anadan doğma.

vilâyât, *A. a.* [vilâyet c.] İller.

vilâyet. *Bkz.* velâyet.

vilâyet, *A. a.* Vali yönetiminde bulunan ülke bölümü. İl.

vildan, *A. a.* [velid ç.] **1.** Yeni doğmuş çocuklar. **2.** Kullar, köleler.

viran, *A. s.* **1.** Yıkık. (Mec.) **2.** Gamlı, tasalı, tesellisiz.

virane, *F. a.* **1.** Yıkılmış yapı kalıntısı. **2.** Eski, yıkılmaya hazır halde yapı.

viranî, *F. a.* Yıkıklık.

vird, *A. a.* Belli vakitlerde okunması âdet edinilen Kur'an cüzleri, bazı dualar. • *Vird-i zeban*, her vakit tekrar edilen, ağızdan düşmeyen, ağız ge-

- vişi. [ç. evrad].
- visab**, A. a. Atlama, sıçrama.
- visad**, **visade**, A. a. Dayanıp rahat edilecek yastık ya da şilte.
- visak**, **vesak**, A. a. 1. Kalın, kuvvetli bağ. 2. Antlaşma, yeminle söz verişme.
- visal**, A. a. [vasl'dan] Sevdiği-ne kavuşma. (Ed. Ce.): • *Amal-i visal*; *ân-i visal*; *humma-yi visal*; *leyal-i visal*; *nevîd-i visal*; *nokta-i visal*; *safa-yi visal*; *ümmid-i visal*; *va'd-i visal*.
- visam**, A. a. [vesîm ç.] Güzel, hoş çehreler. Damgalanmış şeyler.
- vişah**, A. a. Boyundan koltuk altına doğru kuşanılan sırma ve cevahirle süslü hamail.
- vişam**, A. a. [veşm ç.] Dövme-ler.
- vişnâb**, F. a. [vişne-âb] Vişne şurubu, şerbeti.
- vişne**, F. a. Vişne.
- vitir**, A. a. Tek olan şey. • *Salât-i vitir*, yatısı namazından sonra kılınan üç rekât namaz.
- vizr**, A. a. Günah. [ç. evzar].
- vuhul**, A. a. [vahal ç.] Çamurlu bataklık yerler.
- vuhuş**, A. a. [vahş ç.] Yabani-ler, vahşiler. Yabani hayvanlar.
- vuku'**, A. a. 1. Düşme, olma. 2. Rastlama, gelip çatma. 3. Geçme, olma. • *Vuku'-i hal*, bir olayın çıkışı ve geçişi; *adîm-ül-vuku'*, hiç olmayan, olması olanaksız; *kesir-ül-vuku'*, çok, sık sık olan; *nadir-ül-vuku'*,

seyrek rastlanan.

- vuku'at**, A. a. [vak a ç.] 1. Olaylar. 2. Normal geçen ya-şam dışında sayılacak işler. 3. Kavga, yaralama gibi durum-lar.
- vukud**, A. a. Tutuşma. Yanıp ateş alma.
- vukuf**, A. a. 1. Durma, duruş. 2. Bir halde durma, artıp ek-silmeme. 3. Öğrenme, haberli olma. • *Ehl-i vukuf*, haberi olanlar, bılığlılar, bilirkişi; *kesb-i vukuf*, haberi olma, öğren-me.
- vuslat**, A. a. Sevenin sevdiğine kavuşması.
- vusta**, **vustai**, A. v. Orta. • *Asya-yi vusta*, Ortaasya; *kurun-i vusta*, ortaçağ (XIX yüzyıl).
- vusul**, A. a. Varma, erişme, ulaşma, yetişme.
- vuzu'**, A. a. Abdest alma, ha-kir görme.
- vuzuh**, A. a. 1. Açık ve belli ol-ma. 2. Anlaşılır olma. Açıklık.
- vüceha**, A. a. (*he*, *hemze* ile) [vecîh ç.] 1. Onur, şeref sahip-leri. 2. Güzel, yakışıklı olanlar.
- vücub**, A. a. A. a. Vacib ve ge-rekli olma. Bırakılması müm-kün olmama.
- vücübî**, **vücubiyye**, A. s. 1. Vü-cuba ait, onunla ilgili. • *Fî'l-i vücübî*, gereklik kipi. 2 (Man.) Olumlu.
- vücut**, A. a. 1. Bulunma, ol-ma, varlık. 2. Vücut, isim, gövde, beden.
- vücutiyye**, A. a. (Tel) Fransız

ca *pantheisme* (tüm tanrıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

vücut, A. a. [vech ç.] 1. Yüzler, çehreler. 2. Bir kent ya da kasabanın ileri gelenleri. 3. Suretler, olanaklar. 4. Kur'an'ın okunuşundaki bazı ayrımlar.

vüdd, vedd, vidd, A. a. Sevme, sevgi, dostluk.

vüfud, A. a. Gelme, erişme.

vüfud, A. a. [vefd ç.] Heyetler, vekiller.

vüfur, A. a. Bolluk, çokluk.

vükelâ, A. a. [vekil ç.] 1. Vekiller. 2. Osmanlı İmparatorluğunda kabine üyeleri, bakan.

• *Vükelâ-yi deavi*, avukatlar; *meclis-i vükelâ*, kabine toplantısı, bakanlar kurulu.

vükûl, A. a. Biriyle işe girişme, işbirliği.

vülat, A. a. [vali ç.] Valiler.

vülû', A. a. Bir şeye fazla düşkünlük.

vülûc, A. a. Girme, sokulma.

vüreyka, A. a. Küçük yaprak,

yaprakçık.

vüreykat, A. a. [vüreyka ç.] Küçük yapraklar.

vürud, A. a. Varma, gelme, yetiştirme.

vüs', A. a. 1. Güç, kudret, yapabilme kuvveti. 2. Zenginlik, bolluk. • *Vüs-i beşer*, insanlığının yapabileceği.

vüs'at, A. a. 1. Genişlik, bolluk. 2. Para bakımından durum. 3. Boş alan, fırsat.

vüska, A. a. [vüsuk'tan] Pek sağlam ve kuvvetli olan. • *Urvet-ül-vüska*, (pek sağlam kulp) Müslümanlık.

vüsub, A. a. Sıçrama, atlama.

vüsuk, A. a. Sağlam surette inanma, güvenme. İnanç.

vüsüd, A. a. [visade ç.] Yastıklar.

vüşat, A. ç., a. Kovucular. Yalanla fitne uyduranlar.

vüşum, A. a. [veşm ç.] Dövmeler.

vüzera, A. a. [vezir c.] Vezirler. • *Şeyh-ül-vüzera*, vezirlerin en eskisi olan kimse.

Y

y, *A. a.* **1.** Arap abecesinin yirmi sekizinci, Fars ve Osmanlı abecesinin otuz birinci harfidir. **2.** Ebced sayısında 10 işaretidir.

ya!, *A. ün.* "Ey!, hey!" ünlemi.

-yab, *F. s.* **1.** Bulan. **2.** "Bulunan, ele geçen" anlamlarıyla tamlamalara girer. • *Feyzyab; fırsatyab; kâmyab; kem-yab; nayab; şerefyab; şifayab; zaferyab.*

yaban, *F. a.* Yaban.

yabanî, *F. a.* Yabana mensup. İssiz yerde yaşayan. Vahşi.

yabenak, *A. s.* Bulan, bulucu.

yabende, *F. s.* Bulan. Bulucu.

yâbis, **yâbise**, *A. s.* Kuru. • *Ratb ü yâbis*, taze, kuru, her türlüden.

yâd, *F. a.* **1.** Anma, hatıra getirme. **2.** Hatır, gönül.

yâddar, *F. s.* [yâd-dar] Hatırda tutan, unutmayan.

yâddaşt, *F. a.* [yâd-daşt] Hatırda tutulan. Hatıra. Anı.

yâde, *F. a.* Hatıra, anı.

yâdest, *F. a.* Lades oyunu.

yadigâr, *F. a.* Bir kimse ya da nesneyi anımsatacak şey.

Yafes, *A. a.* Peygamber Nuh'un üçüncü oğlu. Tufan'dan

sonra Hazer denizi kuzeyine yerleşmiş ve o taraftaki soy zincirini ona çıkarmıştır.

-yafte, *F. s.* Bulmuş, bulunmuş, bulunan anlamıyla tamlamalar yapılır. • *Husulyafte*, meydana gelmiş olan; *şerefyafte*, şeref bulmuş.

yafte, *F. a.* Yafta.

ya'fur, *A. a.* **1.** Toprak renginde ahu. **2.** Gecenin beşte, altıda bir gibi bölümü.

yagfirullahü, *A. tam.* "Tanrı mağfiret etsin!"

yagma, *F. a.* Zorla mal kapma. Çapul. • *Han-i yagma*, fakirler için tertip edilen sofrası.

yagmager, *F. s., a.* [yagma-ger] Çapulcu.

yagmageran, *F. a.* [yagmager ç.] Çapulcular.

yah, *F. a.* Buz.

yahbeste, *F. s.* [yah-beste] Buz tutmuş, donmuş.

yahçe, *F. a.* **1.** Dolu. **2.** Çiy.

yahpâre, *F. a.* [yah-pâre] Buz parçası.

yahu, *A. ün.* "Ey, hey!" çağrısıyla "bana bak!" anlamlarıyla kullanılır.

yahud, *F. il.* İki şey arasında seçenek bildirir, ya da.

Yahud, Yehud, A. ö. a. 1. Peygamber Yakub'un oğlu Yahuda soyundan gelenler. **2.** Yahudi.

Yahuda, A. a. Peygamber Yakub'un on iki oğlunun en büyüğü.

Yahudi, A. a., s. Yahuda'ya mensup olan, Beni İsrail dininden bulunan.

yakaza, A. a. Uyanıklık. • *Beyn-en-nevm vel yakaza*, uykuyla uyanıklık arasında.

yakîn, A. a. Kesin olarak bilme. Kapanmış olma. • *Hakk-el-yakîn*, gerçekliğine hiç kuşku olmayan; *ilm-el-yakîn*, kesin olarak edinilmiş bilgi; *kesb-i yakîn*, kesin olarak öğrenme, bilme.

yakînen, A. be. Hiç kuşkulana-cak yeri bulunmamacasına, kesin olarak.

yakîni, yakîniyye, A. s. Kesin ve kuşkulanılmayacak bilgiye ait, onunla ilgili.

yakîniyyat, A. a. Yakınle, kesin olarak bilinen şeyler.

Yakub, A. a. Peygamber Yakub. Oğlu Yusuf peygamberin başına gelenler dolayısıyla ün almış, yazında gam, kaygı simgesi olmuştur.

Yakubî, A. s., a. Yakub adlı bir piskopos tarafından çıkarılan bir mezhep olup, Suriye'de yanlıları vardır; bu mezhepten olan kimse, bu mezheple ilgili.

yakut, A. a. 1. Değerli süs taşlarından biri. Kırmızı, mavi, sarı, beyaz renkleri olur, en

değerlisi kırmızısıdır, bu yüzden sade yakut sözcüğüyle kırmızı renk de anlatılır. **2** (Mec.) Şarap. **3.** Güzelin (kırmızı) dudağı. • *Yakut-i ahmer*, kırmızı yakut, şarap; *-ham*, (işlenmemiş yakut) güzelin dudağı; *-kebud*, gökyakut; *-müzab*, (erimiş yakut) gözyaşı. Kırmızı şarap. Kan; *-revan*, (akan yakut) gözyaşı, kırmızı şarap; *-rümmani*, (nar tanesi gibi yakut) en değerli yakut; *-serbeste*, güzelin ağzı, kapalı dudağı; *-zerd*, (sarı yakut) güneş. [c. yevakit].

yakutfam, F. a. [yakut-fam] Yakut rengi, kırmızı.

yakzan, A. s. Uyanık.

yal, F. a. 1. Boyun, boynun gövdeye bittiği yer. **2.** Kuvvet, güç, zor. • *Yal ü bâl*, boy bos, endam.

yalvane, F. a. Kırlangıç kuşu.

ya'mur, A. a. Oğlak.

ya'ni, A. il. Kendinden önce gelen tümceyi açıklama yerinde kullanılır.

yâr, F. a. 1. Dost. **2.** Sevgili. **3.** Tanıdık, ahbap. **4.** Yardımcı. • *Yâr-i can*, candan dost; *-gaar*, (mağara dostu) Muhammed Peygambere mağarada arkadaşlık eden Ebubekir; (Mec.) çok vefalı arkadaşı; *-kadîm*, eski dost; *Cihar yâr*, *Cihar yâr-i güzîn*, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; *zülfi yâr*, (sevgilinin saç) dokunaklı, anlamlı söz.

yârâ, F. a. Güç, takat. • *Yârây-i suhan*, söz söyleme gücü.

ya Rab, ya Rabbi, A. ün. [ya-Rabb] Ey Rabbim!, Ey Tanrım!
yâran, F. a. [yâr ç.] Dostlar. • *Bezm-i yâran*, dostlar meclisi.
yare, yara, F. a. Yara sözüyle yapılmış tamlamalar yaygın bir hal almıştır. • *Yare-i dil*, gönül yarası; *yare-i hicran*, ayrılık yarası.
yârî, F. a. 1. Dostluk. 2. Yardım.
yasemen, yesemin, F. a. Yase-min.
yas'ub, A. a. 1. Arıbeyi. 2. Ulu, baş.
yave, F. a. Boş söz, saçma sapan söz.
yavegû, F. s. [yave-gû] Saçma sapan söyleyen.
yavegûyan, F. a. [yavegû ç.] Saçma sapan konuşanlar.
yavegûyî, F. a. Saçma sapan konuşma.
yaver, F. s. Yardımcı, imdatçı. • *Yaver-i ekrem*, Sultan Hamid sarayında müşir yaverler; *-fahri*, maaş ve ödeneği olmadan padişah yaverliği yapan; *-harb*, büyük komutan yaveri (XIX. yüzyıl).
yaveran, A. a. [yaver ç.] Yaverler.
yaverî, F. a. Yardımcılık. Yardım.
yazdeh, F. s. On bir, 11.
yaafir, A. a. [yahur ç.] Ahular.
yaakîb, A. a. [ya'kub ç.] Erkek keklikler.
yaasib, A. a. [ya'sub ç.] Arı beyleri.
yebab, A. s. Yıkık, bozuk. • *Harab ü yebab*, yıkık dökük.
yebruh, bebruh, A. a. • *Yeb-*

ruh, yebruh-üs-sanem, adanotu.

yeb, A. a. (Islak şey) Kuruma.
yed, A. a. 1. El. 2. Kudret, güç. 3. Yardım. 4. Vasita. Araç. 5. Mülk. • *Yed beyed, yeden bi-yed*, elden ele, doğrudan doğruya; *yed-i beyza*, (beyaz el) Musa peygamberin parlayan eli, mucize, ilk mucizeci, keramet; *-emin*, yasanın inşinilir kimse olarak seçtiği insan; *-tasarruf*, sahiplik; *-tulâ*, (uzun el) tam, geniş bilgi, ustalık; *-vâhid*, tek; *yedullah*, (Tanrı eli) Tanrı gücü. [ç. eyadi, eydi].

yeg. Bkz. yek.

yegâne, F. s. Tek.

yegânegi, F. a. Teklik.

yegân yegân, F. s. Birer birer, ayrı ayrı.

Yehud. Bkz. Yahud.

yek, yeg, F. s. 1. Bir. 2. Tek. 3. Birlik, bir oluş. • *Yekbeyek*, tek tek, *yekdüse*, bir iki üç.

yekahenk, F. s. [yek-ahenk] Aynı ahenkte, hiç değişmeden.

yekâviz, F. a. Bir cins kılıç.

yekâyek, F. s. [yek-â-yek] 1. Bir bir, tek tek. 2. Ansızın.

yekbar, yekbare, F. s. [yek-bar] Bir defa, bir kere. Bir kez.

yekcihet, F. s. [yek-cihet] Oylar bir olarak, birlikte. • *Yekdil ve yekcihet*, gönül ve oybirliği.

yekçeşm, F. s. [yek-çeşm] 1. Tek gözlü. 2. Güneş.

yekdane, F. s. [yek-dane] Eşi, benzeri olmayan, tek.

yekdem, *F. s.* [yek-dem] Bir dem, bir nefes, çok kısa.
yekdeme, *F. s.* Bir dem olan, sürmez olan.
yekdest, *F. s.* [yek-dest] Elbirliğiyle çalışanların her biri.
yekdiğer, *F. s.* [yek-diger] Birbirine, birbirini.
yekdil, *F. s.* [yek-dil] Kalpleri birbirine uygun. Gönüldeş.
yeke, *F. s.* Tek. Bir. Yalnız.
yekesucar, *F. s.* Binicilikte eşsiz olan; yiğit atlı.
yeketaz, *F. s.* Tek başına saldıran savaşçı. Yiğit.
yekpâ, *F. s.* [yek-pâ] Tek ayaklı. Topal.
yekpâre, *F. s.* [yek-pâre] Bir Parçadan ibaret. Bütün, som. Parçasız.
yekran, *F. a.* Soyu belli, cins at.
yekrenk, *F. s.* [yek-renk] Bir renkte, alaca olmayan.
yekrû, **yekrûy**, *F. s.* [yek-rû] 1. Bir yüzlü, riyasız. 2. Halis dost.
yekruze, *F. s.* [yek-ruze] Bir günlük. Geçici.
yeksal, **yeksale**, *F. s.* [yek-sal] Bir yıllık. Bir yaşında.
yeksan, *F. s.* 1. Düz. 2. Bir, beraber. 3. Her zaman, bir düzeyde. • *Hak ile yeksan*, top-rakla bir, yıkık.
yekser, **yeksere**, *F. s.* 1. Baştan başa. 2. Birlikte, hep beraber.
yeksucar, *F. s.* [yek-sucar] Arkadaşı olmayan atlı.
yekşebe, *F. s.* [yek-şebe] Bir gecelik.
yekşenbih, *F. a.* [yek-şenbih]

Pazar günü.

yekta, *F. s.* Tek, eşsiz, benzersiz. • *Dürr-i yekta*, tek inci.
yektene, *F. s.* Yalnız başına, tenha.
yekûn, *A. a.* Toplam.
yekvücut, *F. s.* [yek-vücut] Hep birden, tek bir insan gibi.
yekzeban, *F. s.* [yek-zeban] Bir dil kullanan. Sözleri bir.
yel, *F. s., a.* Pehlivan, yiğit.
yelân, *F. a.* [yel ç.] Pehlivanlar, yiğitler.
yelda, *F. a.* Uzun ve kara şey. • *Şeb-i yelda*, (20-26 aralık) yılın en uzun gecesi.
yem, **yemm**, *A. a.* Deniz.
Yemanî, **Yemaniyye**, *A. s.* Arap yarımadasındaki Yemen ülkesine ait, onunla ilgili. • *Hitta-i Yemanî*, Yemen ülkesi; *Şîra-yi Yemanî*, (Gökb.) Akyıldız, Sirius.
Yemen, *A. a.* Arap yarımadasının güneybatı tarafını oluşturan bölge.
yemin, *A. a.* 1. Sağ. 2. Ant. 3. Sözü Tanrı adıyla güçlendirme. • *Yemin ü yesar*, sağ ve sol; *ked-i yemin*, el emeği, el emeğiyle kazanılan.
yenbagi, *A. be.* *Kema yenbagi*, gerektiği yolda.
yenbu', *A. a.* Pınar, kaynak, ayazma. [ç. *yenabî'*].
yeraa, *A. a.* 1. Kamış kalem. 2. Ateşböceği. • *Yeraa cunban*, (kalem oynatan) yazı yazan.
yeraazen, *F. s.* [yeraa-zen] Kalem oynatan, yazan.

yerbu', A. a. Tarla faresi. [ç. yerabi].

yerekan, A. a. Sarılık hastalığı. Ekine vuran sap hastalığı.

yerhamükâllah, A. tüm. "Tanrı sana merhamet etsin!" anlamında dua.

yerlig, F. a. Türkçe "yarlıg" sözünden. Ferman buyruk. • *Yerlig-i beliğ*, padişah buyruğu.

ye's, A. a. Umutsuzluk. Umüt kesme.

yesag, F. a. 1. Yasak. 2. Yasa, nizam.

yesar, A. a. 1. Sql. 2. Zenginlik varlık, genişlik.

yesaret, A. a. 1. Zenginlik. 2. Kolaylık.

ye'sâver, F. s. [ye'sâ-ver] Umitsizlik verici, veren.

yesir, A. s. [yüsr'den] 1. Kolay. 2. Az.

yesr, A. a. Kolay, kolaylık.

Yesrib, A. a. Medine.

yeşb, A. a. Yağmur taşı.

yeşem, **yeşim**, F. a. Yağmur taşı.

yetami, A. a. [yetm ç.] Babaları ölmüş çocuklar.

yetim, A. s., a. 1. Tek, eşsiz. 2. Babası, yahut babası, anası ölmüş çocuk. • *Yetim-üt-tarafeyn*, baba ve anası ölmüş çocuk; *dürr-i yetim*, büyük taneli, eşsiz inci.

yetimane, A. be. [yetim-ane] Yetimlere yakışır biçimde, yetimce, kimsesizlikle.

yetime, A. s., a. 1. Yetim kız. 2. Eşsiz. • *Yetimet-üd-dehr*,

benzeri olmayan inci.

yetimhane, F. a. [yetim-hane] Yetim çocukların bakımevi, çocuk esirgeme yurdu.

yevakît, A. a. [yakut ç.] Yakutlar. • *Dürer ü yevakît*, inciler ve yakutlar.

yevm, A. a. 1. Yirmi dört saatlik süre, gün. 2. Gündüz. • *Yevm-i kamerî*, ayın; *-nücumî*, bir yıldızın; *-şems*, güneşin meridyene iki kez gelmesi arasındaki süre; *-şekk*, ramazan ayının tanıtlanamayan günü; *yevm-ül-cem'*, *-cevab*, *-ceza*, *yevm-üd-din*, *yevm-ül-ahd*, *-feza'ül-ekber*, *-haşr*, *-hisab*, *-ivaz*, *-karar*, *-karia*, *-kiyam*, *-kiyame*, *-mev'ud*, *-miad*, *-misak*, *-mizan*, *-va'd*, *-vakia*, *yevm-üs-sual*, kıyamet günü. Bunlardan, çoğu Fars kuralıyla *yevm-i kıyam*, *yevm-i misak*, tarzında da kullanılır. *Yevmen feyevma*, günden güne, gittikçe; *yevmen min-el-eyyam*, günlerden bir gün; *fi yevmina*, günümüzde, *küllü yevmin*, her gün. [ç. eyyam].

yevmî, **yevmiyye**, A. s. Gündelik. • *Yevmî gazete*, *ceride-i yevmiyye*, gündelik gazete.

yevmiyye, A. a. 1. Bir günlük iş için verilen ücret. 2. Günlük olayları günü gününe kaydetmeye mahsus defter.

yez. Bkz. yiz.

Yezdan, F. a. 1. (Zerdüşt dininde) Hayır ilahı. 2. Tanrı.

yezdani, F. s. Tanrı'ya ait, Tanrı ile ilgili.

Yezdcürd; A. a. Eski Fars hükümdarlarından Behram Gûr'un babası, Nuşirevan'ın torunu.

Yezidî, A. s., a. Musul taraflarında ve Kürtler arasında yaygın bir mezhep. Bu mezhep adamı.

yiz, yez, F. a. 1. Bağ. 2. Duvar yapılmış dikenli çalı.

Yunus, A. ö. a. Beni İsrail peygamberlerinden. Bir balık tarafından yutulup yine sağ çıkmakla ün almıştır.

Yusuf, A. ö. a. Beni İsrail'den Yakub peygamberin oğlu olup, kardeşleri tarafından kuyuya atılıp, Mısır'da köle diye satılan ve sahibinin karısı bulunan Züleyha'nın, sevgisine karşılık vermediği için zindana atılan, Mısır hükümdarının düşünüyü yorumlamakla zindandan çıkıp Mısır'ın yöneti-

mi başına geçen ünlü peygamber. Güzellik simgesi. Yusuf'la Züleyha olayı Kur'an'da anlatıldığı gibi Doğu yazarlarının önemli konularından biri olmuştur.

yuz, F. a. Kaplanı andırır yırtıcı bir hayvan, pars.

yuze, F. s. Yüzsüz, edepsiz dilenci.

yübuset, A. a. Kuruluk.

yümn, A. a. Uğur, mut, bereket.

yümnâ, A. s. Sağ yön.

yümnî, **yümnîyye**, A. s. Uğurla ilgili.

yümum, A. a. [yemm ç.] Denizler.

yüsr, A. a. 1. Kolaylık, rahat. 2. Zenginlik.

yüstra, A. a. Sol yön.

yüsret, A. a. Kolaylık, rahat.

yüsür, A. a. Kolaylık.

yüus, A. a. [ye's ç.] Yeisler. Umutsuzluklar.

Z

z, Arap abecesinin *dat* harfinden bazılarıyla *zel*, *ze* harflerini karşılar.

za, *A. ad.* Sahip, malik anlamıyla ve "zi, zu" şekilleriyle kullanılır. Tarihte zilkade ayına işarettir.

-za, *A. s.* Bu, şu anlamıyla kimi Arapça sözcüklerle birleşik olarak bulunur. • *Ba'deza*, bundan sonra; *hakeza*, bunun gibi, yine; *keza*, böyle, böylece.

-zâ, *F. s.* Doğuran anlamıyla birleşik sözcük oluşturur. • *Nadirezâ*, nadir şey meydana getiren; *suhanzâ*, söz doğuran.

zaaf, **za'f**, *A. a.* Arıklık, kuvvetsizlik. • *Zaaf-i pîrî*, yaşlılıktan gelen güçsüzlük; *zaaf-i basar*, miyopluk.

zaafir, *A. a.* [za'feran ç.] Safranlar.

zaamet, **ziamet**, **zeamet**, *A. a.* Osmanlılar zamanında sipahilere verilen en büyük timar.

zâbita, *A. a.* **1.** Kent güvenliğini sağlamakla görevli esenlik örgütü, polis. **2.** Kural, bağ. [ç. zavabit].

zabıtname, *F. a.* [zabit-name] Bir toplantı ya da mahkemenin görüşülen, kararlaştırılan şeylerini saptamak üzere düzenlenen resmi yazı. Tutanak.

zabi, *A. a.* (zı ile) Karaca. Ahu.

zâbih, **zâbiha**, *A. s.* (ze, ha ile) [zeb'h'ten] Boğazlayan. Boğazlayıp kesen.

zâbit, *A. a.* (As.) Askerlere komuta eden ve kendilerini yöneten rütbeli asker, subay.

zâbitan, *F. a.* [zâbit ç.] Zâbitler, subaylar. • *Zâbitan-i ak-lâm*, resmi dairelerde kalem başları.

zabt, *A. a.* (zı ile) **1.** Sıkı tutma, iyi tutma. **2.** Yönetimi altına alma, kendine mal etme. **3.** Silah gücüyle bir yeri alma, fetih. **4.** Zorla alma. **5.** Anlama, kavrama. **6.** Kaydetme, özeti yazma. • *Zabt ü rabt*, düzen, disiplin.

zabtiyye, *A. a.* Zaptiye. Tanimat'tan sonra yurttan güvenlik ve esenlik işleriyle görevli daireye verilen ad. Bu işle görevli polis, jandarma. İstanbul'da Zaptiye Nezareti vardı.

zac, *A. a.* Demir sulfat. Zaçyağı.

zacir, **zacire**, *A. s.* (*ze, elif, ce* ile) [zacr'den] Buyuran ve yasak eden.

zad, *A. a.* (*ze* ile) Azık, yiyecek. Kumanya.

-zad, *F. s.* Doğma, doğmuş anlamıyla birleşik sözcükler yapar. • *Maderzad*, anadan doğma; *melezzad*, melekten doğma; *nevzad*, yeni doğmuş; *perizad*, periden doğmuş.

zad. *Bkz.* dad.

zade, *A. be.* "Çok olsun, artsın" anlamında dua sözü. • *Zade ömrühü*, ömrü artsın; *zadet fazailühu*, erdemleri artsin.

zade, *F. a.* Evlat, oğul. [ç. za-degân].

zade, *F. s.* (*ze, de* ile) Doğmuş, meydana gelmiş anlamıyla sözcükler yapmada kullanılır. • *Zade-i tab'*, (bir kimsenin) tabiatından meydana gelmiş eseri; *haramzade*, piç; *merdümzade*, insanoğlu; *perizade*, periden doğmuş; *şeyhzade*, şeyhoğlu.

zadegân, *F. a.* [zade ç.] Belirli ve ünlü aileler topluluğu, sınıfı (XIX. yüzyıl). Fransızca *aristocrates* karşılığı olarak kullanılmıştır.

zadegî, *F. a.* Zadelik, tanınmış bir kimsenin çocuğu olma.

zafer, *A. a.* (*zı* ile) **1.** Maksada ulaşma, başarıma. **2.** Düşmanı yenme, üstün gelme.

zaferan, *A. a.* (*ze, ayın* ile) Saf-ran.

zaferyab, *F. s.* [zafer-yab] Başarı gösteren, isteğine erişen. Üstün gelen.

za'fiyyet, *A. a.* (*dat, ayın* ile) Zayıflık. Güçsüzlük.

zag, *F. a.* (*ze* ile) Karga.

zagan, *F. a.* [zag ç.] Kargalar.

zagbece, *F. a.* [zag-bece] Karga yavrusu.

zagçeşm, *F. s.* [zag-çeşm] Mavi gözlü. Uğursuz.

zahair, *A. a.* [zahre ç.] Zahirler.

zahf, *A. a.* (*ze, ha* ile) **1.** (Çocuk) emekleme. **2.** Ayağını sürüyerek yürüme. **3.** Düşmana karşı asker yürüme. **4.** Kalabalık asker.

zahib, *A. s.* (*zel* ile) [zehab'dan] **1.** Gidici, giden. **2.** Bir düşünce ya da sanıya uyan, kapılan. **zahid**, **zahide**, *A. s., a.* [zühd-den] Din emirlerine aşırı bağlı, tüm düşüncesi bu emirlerin yerine getirilmesi olan. [ç. züh-had].

zahidane, *A. be.* [zahid-ane] Zahitlere yakışırcasına.

zâhif, **zâhife**, *A. s.* (*ze, elif, ha* ile) Yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen sürüngen.

zahif, **zahife**, *F. s.* Kibirli.

zâhife, *A. a.* Yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen hayvan, sürüngen.

zahil, *A. s.* (*zel, he* ile) [zühul-den] İhmal eden, unutan.

zahir, *A. a.* (*ze, he* ile) İç ağrısı.

zahir, *A. s.* Semiz. Tavlı ve bol olan.

zahir, zahire, A. s. (*ze, he* ile) Parlak. • *Nücum-i zahire*, parlak yıldızlar.

zahir, zahire, A. s. Taşkın, coşkun (deniz). • *Bahr-i zahir*, coşkun deniz.

zâhir, zâhire, A. s. [zuhûr'dan] Meydanda olan. Açık, belli, görünür.

zâhir, zâhire, A. s. Bir şeyin dış görünüşü. Meydanda olan biçimi.

zâhîr, A. s. (*zı, he* ile) [zahr'dan] Arka çıkan, yardımcı.

zâhîrbîn, F. s. [zâhir-bîn] Bir şeyin yalnız dışına bakan, görünüşe bakan.

zahire, A. a. Vaktinde harcanmak için ambara konup saklanan yiyecek. Tahıl.

zâhîren, A. be. Görünüşte.

zahiri, zahiriyye, A. s. (*zı* ile) Dıştan görünen. Meydanda olan.

zahiriyyat, A. a. Dış görünüşler.

zâhirperest, F. s. [zâhir-perest] Göze görünecek yanlara dikkat edip iç yüze aldırış etmeyen.

zahm, F. a. (*ze, hı* ile) Yara. • *Zahm-i çeşm*, (göz yarası) göz değmesi.

zahmdar, F. s. [zahm-dar] Yaralı.

zahme, F. a. 1. Vurma. 2. Yara. 3. Saz çalacak alet. 4. Üzenge kayışı.

zahmet, A. a. 1. Sıkıntı, rahatsızlık. 2. Zor, güc. 3. Yorgunluk.

zahmhorde, F. s. [zahm-horde] 1. Vurulmuş, çarpılmış. 2. Yaralı.

zahmkâr, F. s. [zahm-kâr] Yaralayan, yaralayıcı.

zahmnâk, F. s. [zahm-nâk] Yaralı.

zahmzede, F. s. [zahm-zede] Yaralı.

zahr, zahir, A. a. (*zı, he* ile) 1. Arka, sırt. 2. Kâğıt ve sairinin arka yanı, gerisi. • *Kuvve-i zahr*, kuvvet-üz-zahr, arkada olan yardımcı güç, arkalayan, arkayı tutan.

zaid, zaide, A. s. [ziyade'den] 1. Artan, artırılan. 2. Fazla, gereksiz. 3. (Mat.) Artı. [ç. zevaid].

zaif, zaife, A. s. [zaaf'tan] 1. Gücsüz. 2. İtibarsız, kuvvetsiz. Gevşek. 3. Arık, lağar.

zaik, zaika, A. a. [zevk'ten] Tadandan, lezzet duyan.

zaika, A. a. (*zel, hemze, kaf* ile) [zevk'ten] Tatma. Tadım.

zail, zaile, A. s. [zeval'den] 1. Sona eren, sürekli olmayan. 2. Geçen, geçmiş olan.

zâim, A. s. Zeameti olan.

zâim, A. a. [zeamet'ten] 1. Zeamet sahibi. 2. Kefil. [ç. zua-ma].

zair, zaire, A. s. [ziyaret'ten] Ziyaret eden, görmeye, hatırsormaya giden.

zâki, A. s. (*ze* ile) Temiz, saf, davranışları doğru (kimse).

zakir, zakire, A. s. [zıkr'den] Zikreden. Tekke hanendesi.

zakire, A. a. (Fel.) Fransızca

memoire (bellek) karşılığı (XX. yüzyıl).

zakkum, A. a. 1. Yemişi acı bir çeşit ağaç. 2. Cehennemde yetişen bir ağaç.

Zal, F. a. "Yaşlı, ak sakallı adam" anlamında olan bu sözcük eski Fars kahramanlarından ünlü pehlivan Rüstemin babasının adıdır.

zal, A. a. Arapça "zal-i muceme" denilen harfin adı. Türkçede "dal ze'si" de denirdi.

zâlâl, A. s. Gölge eden. Gölgesi olan.

zalâm, A. a. 1. Karanlık. 2. Haksızlık.

zaleme, A. a. [zalim ç.] Zalimler, kıyıcılar.

zâlîke, A. ad. Şu, o. • *Binaen alâzâlik*, bundan dolayı, bunun üzerine; *kezâlik*, keza, bu da öyle; *maazâlik*, bununla birlikte, şu var ki.

zalîl, A. s. [zill'den] Koyu gölgesi.

zalim, **zalime**, A. s. (zı ile) Haksızlık eden zulmeden. [ç. zaleme].

zalimane, F. s., be. [zalim-ane] Zulümle yapılan. Zalim insana yakışır biçimde.

zalimîn, A. a. [zalim ç.] Zalimler.

zalûm, A. s. Aşırı zalim olan.

zam, **zamm**, A. a. (*dat*, *mim* ile) 1. Katma, ekleme. 2. Artırma, fazla olarak verme. 3. (A. Dilb.) Bir harfin mazmum (yani, "o" diye) okunması.

zamaim, A. a. [zamime ç.] Ekler, artırmalar.

zamair, A. a. [zamir c.] Zamirler.

zaman, **zeman**, A. a. Zaman. • *Zemin ü zaman*, münasebet, uygun düşürme. *Hemzaman*, zamandaş, çağdaş.

zaman, A. a. 1. Kefil olma, kefalet. 2. Bir şeyin mislini ya da değerini vermek üzere zarara karşı kefil olma.

zamane, A. a. (Genellikle küçümsemeyle) 1. Vakit, zaman, dönem, çağ. 2. Şimdiki zaman. 3. Dünya. 4. Talih, baht, felek.

zamanî, A. s. Zamanlı, ilâhî.

zamile, A. a. Küçük yük. Yuk hayvanı.

zamime, A. a. Zarar görmüş, eklenmiş şey.

zâmin, A. s. [zaman d-] Kefil olma. Tazmin edici.

zamîn, A. s. (*dat* ile) [zaman'dan] Tazmin eden, kefil olan.

zamir, A. a. 1. İç. Her şeyin yüzü. 2. Yürek, vicdan. 3. (Dilb.) Bir adın yerini tutan sözcük, qdıl. • *Levh zamir*, içteki (gönüldeki) l a.

zamm. Bkz. zam.

zamme, A. a. Otrü üenen ve "v" yazılıp, o, ö, u, ü okunan Arap harfleri harekesi. • *Zamme-i makbuza-i hafife*, ü sesi; *-makbuze-i sakile*, u sesi; *-mebsuta-i hafife*, ö sesi; *-mebsuta-i sakile*, o sesi veren ve harfi.

zan, **zann**, A. a. (zı, nun ile) 1.

Sanma, sanı. **2.** Kuşku, kesin bilmeme. **3.** Kuşku, işkil. • *Zann-i galib*, kuvvetli, gerçeğe en yakın zan; *hüs-n-i zan*, iyi düşünce besleme; *su-i zan*, kötü düşünce besleme, kötü sanma. [ç. zunun].

zanbak, A. a. Zambak.

zânî, **zânîye**, A. s. [zina'dan] Zina eden erkek ya da kadın.

zank, **dank**, A. s. Darlık, sıkıntı.

zann. Bkz. zan.

zannî, A. s. Zanla ilgili.

zannîyyat, A. a. [zannî ç.] Zanla ilgili şeyler. Asılsız kuşku, tereddütlü sanmalar.

zanu, F. a. Diz.

zanubezanu, F. s. [zanu-bezanu] Diz dize.

zanubezemîn, F. s. [zanu-bezemîn] Diz çöken.

zanuzede, F. s. [zanu-zede] Diz çökmüş.

zanuzen, F. s. [zanu-zen] Diz çökmüş.

zâr, F. a. **1.** Sesli ağlama, inleme. **2.** Zayıf, dermansız. • *Zâr zâr*, sesle ağlaya ağlaya, yanık yanık.

zâr, F. s. Sesle ağlayan, inleyen. • *Âşık-i zâr*, *bülbül-i zâr*, *dil-i zâr*, inleyen, sızıldayan âşık, bülbül, gönül.

-zar, F. il. Ad olan sözcüklere ulanarak yer bildirir. • Bkz. *Bağzar*, *çemenzar*, *gonce zar*, *gülzar*, *harabezar*, *huldzar*, *kârzar*, *lâlezar*, *sayezar*, *sengzar*.

zaraat, **daraat**, A. a. (*dat*, *ayın*

ile) Alçalma, kendini küçültme.

zarafet, A. a. Naziklik, incelik. Davranış ve söyleyiş, giyim kuşam inceliği. (Ed. Ce.): • *Zarafet-i müstesna*; *-nadire*; *ihtiyac-i zarafet*; *muvafık-i zarafet*; *nokta-i zarafet*; *zevk-i zarafet*.

zaragım, A. a. [zırgam ç.] Aslanlar.

zaraif, A. a. [zarife ç.] Zarif, ince şeyler.

zarar, A. a. Zıyan, eksiklik. Kayıp.

zarardide, F. s. [zarar-dide] Kayba, ziyana uğramış.

zarb, **darb**, A. a. (*dat* ile) **1.**

Vurma, dövme. **2.** Maden üzerine para damgası vurma.

3. (Mat.) Çarpma. **4.** Dikme, kurma. **5.** Kudret, güç.

zarbhane. Bkz. darbhane.

zarbzen. Bkz. darbzen.

zarf, A. a. (*zı* ile) **1.** Kab, kılıf, mahfaza. **2.** Mektupların içine konduğu kâğıt kap. **3.** (Dilb.) Yer ve zamanı gösteren sözcük, belirteç.

zarfiyyet, A. a. Bir sözcüğün belirteç olma hali, bu halde kullanılması.

zari', A. s., a. [zer'den] Ekin eken, çiftçi.

zarî, F. a. Ağlayıp sızlama.

zarif, **zarife**, A. s. (*zı* ile) Nazik, ince, beğenilir tavır ve edalı, güzel, yakışıklı kimse.

zarifane, F. be. [zarif-ane] İncelikle, zarifçe.

zarîh, **darîh**, A. a. (*dat* ile) Mezar.

zarr, **darr**, **zarre**, **darre**, **A. s.** (*dat* ile) Zarar nedeni.
zarr, **darr**, **A. a.** Zarar, ziyan.
zarta, **A. a.** Osuruk.
zarurât, **A. a.** [zaruret ç.] Zaruretler, zorunluluklar.
zarure, **zaruret**, **A. a.** 1. Çaresizlik. 2. Yoksulluk, fakirlik. 3. Yasak bir şeyin yapılmadığı halde ölüm ya da ölüme yakın durum, zorunluluk. • *Biz-zarure*, çaresiz, ister istemez.
zarurî, **zaruriyye**, **A. s.** İster istemez olacak olan zorunlu iş. • *Emr-i zarurî*, ister istemez olacak iş; *ihtiyacat-i zaruriyye*, yaşama için mutlaka gerekli olan şeyler.
zaruriyyat, **A. a.** [zarurî ç.] Mutlaka olan ve yapılan şeyler.
zat, **A. a.** 1. Kendi. 2. Asıl, öz, cevher. 3. Saygıdeğer, sayılır kimse. • *Zat-i âlileri*, sen ya da o; *zat-ül-beyn*, iki ya da daha çok kimse arasındaki ilişki; *zat-üs-sudur*, yürekte gizli olan şeyler; *bizzat*, kendisi; *hadd-i zatında*, aslında sonradan değil; *ism-i zat*, zat bildiren ad.
zat, **A. s.** 1. Sahip, malik (kadın), -li. 2. Birçok hekimlik, bitkibilim ve hayvanbilim terimlerinde hastalık ve -li, -giller anlamıyla bulunur. • *Zat-ül-cenb*, ciğer zarı yangısı; *zat-ül-ercül-ül-batniyye*, karından bacaklılar; *zat-ül-ercül-ül-cezriyye*, köktenbacaklılar; *zat-ül-filkateyn*, ikiçenekliler; *zat-ül-hareke*, otomatik; *zat-ül-*

ilkah-i hafiiyye, çiçeksiz bitkiler; *zat-ül-kasabat*, traneliler. *Zat-ül-kürsî*, Kasyope (Cassiopee) takımyıldızı; *zat-üs-sedaya*, memeliler (XIX. yüzyıl); *zat-üz-zevc*, kocalı (kadın).

zaten, **A. be.** Normal ve yarıdışı olan, olarak. Kendiliğinden olup yapma olmayarak.

zatî, **zatiyye**, **A. s.** 1. Cevhere, asla ait olan, sonradan olmayan. 2. Bir kimsenin kendine, şahsına mahsus olan, özel. • *Muamelât-i zatiyye*, zat (özlük) işleri.

zatiyyat, **A. a.** 1. Zat, şahıs işleri (XIX. yüzyıl). 2. Sahsiyat (XX. yüzyıl).

zavabıt, **A. a.** [zabıta ç.] Kurallar nizamlar, usuller. • *Zavabıt-i idare*, idare, yönetim kuralları; *-nahviyye*, sözdizimi kuralları.

zavahir, **A. a.** [zahir ç.] Bir nesne ya da kimsenin meydana gelen görünür yanları.

zaviye, **A. a.** 1. Köşe, bucak. 2. Bir sofunun ibadet için çekildiği تنها yer. 3. Küçük tekke. 4. (Mat.) Açı. [ç. zevaya].
zaya'. *Bkz.* ziya.

zay'a, **day'a**, **A. a.** 1. Yapısı olmayan arsa. 2. Geliri olan yapı. 3. Tarla, çiftlik.

zayf. *Bkz.* dayf.

zayı', **A. s.** [ziya'dan] Elden çıkan, kaybolan. Yitik.

zayı'at, **A. a.** [zayı' ç.] Kayıplar, yitikler.

zayıççe, **F. a.** [zeyç'ten] Yıldızla-

rin belli bir süredeki yer ve durumunu gösterir cetvel.

zeab, A. a. [zi'b] (Yırtıcı) Kurtlar.

zebad, A. a. **1.** Kalemis yağı. **2.** Mis kedisi.

zeamet. Bkz. zaamet.

zeban, F. a. Dil. • *Ateszeban*. Bkz. *düzeban*, iki ağızlı, iki dilili; Bkz. *terzeban*.

zebanâver, F. s. [zeban-âver] Dile getirme, bol söyleme.

zebandıraz, F. s. [zeban-dıraz] Dil uzatan, atıp tutan.

zebane, F. a. **1.** Terazi gibi kimi aletlerin dili andıran parçaları. **2.** Alev, yalın.

zebanekeş, F. s. [zebane-keş] Alevli, alevlenen.

zebanî, A. a. Cehennemlikleri cehenneme atmaya memur melek.

zebanıyan, F. a. Zebaniler.

zebanıye, A. a. (ze ile) [zebanî ç.] Zebaniler, cehennem melekleri.

zebanzed, F. s. [zeban-zed] **1.** Dil persengi. **2.** Alışılmış, kullanışlı, yayılmış (söz).

zebayih, A. a. [zebiha ç.] Kurbanlar. Kurbanlık hayvanlar.

zebb, A. a. Kovmak.

zebed, A. a. Köpük. [ç. ezbad].

zeber, F. s. Üst. • *Zir ü zeber*, altüst.

zeberced, A. a. Zümrütten daha açık yeşil renkte bir süs taşı.

zeberdest, F. s. [zeber-dest] Eli üstün. Amir, hâkim.

zebh, A. a. **1.** Boğazlama, kesme. **2.** Kurban kesme. **3.** Baş-

la boyun arasındaki eklemi kesme, ayırma.

zebhiyye, A. a. Kasapların kestikleri hayvanlardan alınan vergi.

zebib, A. a. Kuru üzüm.

zebîh, **zebîha**, A. s. [zebh'ten] Kesilmiş ya da kesilecek kurban.

zebîha, A. a. **1.** Kurbanlık hayvan. **2.** Boğazlanan hayvan.

zebun, F. s. (ze ile) Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.

zebunî, F. a. Zayıflık.

zebunküş, F. s. [zebun-küş] Kendinden zayıfa acımayan, kendinden zayıfa gücü yeten.

zebur, A. a. **1.** Kitap. **2.** Mektup. **3.** ö. a. Davud peygamberin kutsal kitabı.

zeccac, A. s. [zücac'dan] Camcı, şişe ve cam yapan.

zecr, A. a. **1.** Yasak etme, yaptırmama. **2.** Zorlama, zorla yaptıрма. **3.** Angarya işletme. **4.** Ezizet. Sıkma.

zecen, A. be. Zorlayarak, zorla. Ceza olarak.

zecrî, **zecriyye**, A. s. Zorlayıcı.

zecriyye, A. a. Alkollü içkiler vergisi.

zed, F. a. (ze, de ile) Vurma, dövme. • *Zed ü hord*, savaş.

-zed, F. s. "Vuran, vurucu" anlamıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. • Bkz. *güşzed*, *zebanzed*.

-zede, F. s. "Vurulmuş, uğramış, yakalanmış" anlamıyla tamlamalar meydana getirmede kullanılır. • Bkz. *afetzede*, *be-*

lâzede, harikzede, kazazede, musibetzede, serzede, sevdazede.

-**zedegân**, *F. s.* [-zede ç.] Bkz. -zede.

zeferat, *A. a.* (ze ile) [zefir ç.] Soluk almalar.

zefir, *A. a.* Nefes verme.

zegan, *F. a.* (ze, gayın, nun ile) Çaylak.

zhab, *A. a.* (zel, he ile) **1.** Gitme. **2.** Bir düşünce ve sanıya uyma. Sapma. Bir düşünce ya da sanıda bulunma. • *Iyab ü zhab*, gidip gelme.

zihadet, *A. a.* Zahitlik.

zehirif, *A. a.* [zuhrüf ç.] Yalancı süsler.

zeheb, *A. a.* Altın. • *Eb-üz-zeheb*, altın babası, çok zengin insan.

zehebî, *A. s.* Altından yapılmaya da altınla ilgili.

zehhar, *A. a.* (ze, hı ile) Çok taşkın coşkun (deniz).

zehîb, *A. s.* (zel, he ile) Altın yaldızlı.

zehîy, *F. ün.* "Ne güzel!, ne mutlul!" anlamında ünlem. Alay için de kullanılır.

zehr, *F. a.* Zehir, ağı. (Ed. Ce.): • *Zehr-i bürudet; -hakikat; -memat; -tekaza.*

zehr, zehre, *A. a.* (ze, he ile) Çiçek.

zehra', *A. a.* Yüzü pek parlak olan.

Zehra, *A. a.* Muhammed Peygamberin kızı Fatma'nın lakabı. • *Fatımat-üz-Zehra.*

zehrâb, *F. a.* [zehr-âb] Acı su.

zehrâbe, *F. a.* Acı zehir gibi su. (Mec.) Acılık, acı, kaygı.

zehrâlûd, *F. s.* [zehr-âlûd] Zehirli. Zehir gibi.

zehrâmez, *F. s.* [zehr-amiz] Zehirli. Acı.

zehrbar, *F. s.* [zehr-bar] Zehir yağdıran, pek acı.

zehre, zehr, *A. a.* Çiçek. [ç. ezhar].

zehre, *F. a.* (ze, he ile) **1.** Öd, safra. **2.** Yiğitlik, yüreklilik.

zehreçâk, *F. s.* [zehre-çâk] Ödükopmuş, korkak.

zehrâdar, *F. s.* [zehre-dar] Yiğit, yürekli.

zehrâterak, *F. s.* [zehre-terak] Ödükopmuş, çok korkmuş.

zehrhand, *F. a.* [zehr-hand] Acı gülme.

zehrîn, *F. s.* Zehir gibi, acı.

zehr-nâk, *F. s.* [zehr-nâk] Zehirli ağılı.

zehuk, *A. a.* (ze, he, kaf ile) Kısa ömürlü, geçici.

zeir, *A. a.* **1.** Aslan kükremesi. **2.** (Hek.) İç organlardan işitilen ses.

zekâ', *A. a.* (zel ile) Zihin keskinliği. Çabuk anlama.

zekâ, *A. a.* (ze ile) Safalık, doğruluk. Hal düzgünlüğü.

zekan, *A. a.* İki çene kemiğinin birleştiği nokta. • *Çah-i zekan*, çene çukuru.

zekât, *A. a.* İslamın beş şartından biri, mal ve paranın paklığını, helallliğini sağlamak için kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.

zekâvet, *A. a.* Zekâ. Zekilik

zeker, A. a. (ze ile) 1. Erkek. 2. Erkeklik organı.
zeki, **zekiyye**, A. s. Zihni keskin, çabuk anlayışlı.
zekî, **zekiyye**, A. s. (ze, kef ile) [zekâ'dan] Temiz, halis. Hali temiz olan kimse.
zel. Bkz. zell.
zelak. Bkz. zelka.
zelâlet, A. a. (zel ile) Alçaklık, horluk.
zelâzil, A. a. [zelzele ç.] Yer sarsıntıları, depremler.
zelâzil, A. a. [zilzil ç.] Uzun etekler.
Zeliha, A. a. Bkz. Züleyha.
zellil, **zelile**, A. s. [zillet'ten] Hor, hakir, alçak.
zellilâne, F. be. [zellil-ane] Alçakça, aşağılaşarak.
zelka, **zelak**, A. a. Sürçme, kayma. • *Zelka-i kadem*, ayak sürçmesi.
zell, **zelle**, A. a. (ze, lâm ile) 1. Ayak sürçme, kayma. 2. Yanılma, yanlış. [ç. zellât].
zellât, A. a. [zelle ç.] 1. Suçlar, günahlar. 2. Ayak sürçmeler, hatalar.
zelûl, A. s. Yavaş ve yumuşak huylu.
zelzal, **zilzal**, A. a. Deprem.
zelzele, A. a. Deprem.
zem. Bkz. zemm.
zemaım, A. a. [zemime ç.] Kötü durumlar, şeyler.
zeman. Bkz. zaman.
zemherir, A. a. (ze, he ile) Karakış.
zemîm, **zemîme**, A. s. (zel ile) [zemm'den] Kötü, beğenilme-

yecek.

zemîme, A. a. (zel ile) [zemm'den] Zemmedilmeye, yerilmeye layık şey. Kötü durum, davranış.
zemin, F. a. (ze ile) 1. Yeryüzü. 2. Üzerinde nakışlar bulunan bir şeyin asıl rengi. 3. Tarz, eda. 4. Konu, tema. • *Zemin ü zaman*, yer ve konu uygunluğu, münasebet; *nev-zemin*, yeni yolda, yeni üslupta; *-rûy-i zemin*, yeryüzü; *taht-ez-zemin*, yeraltı; *zir-i zemin*, yeraltı, yerin dibi. (Ed. Ce.): • *Zemin-i cidal*; *-izdivac*; *-mekal*; *-muhakeme*; *-mütalâa*; *-tatbik*; *-zevk*.
zeminbus, F. a. Yer öpme.
zeminbusî, F. a. [zemin-busî] Yer öpmeklik.
zemindar, F. a. [zemin-dar] Vali, hâkim.
zemistan, F. a. (ze ile) Kış.
zemm, **zem**, A. a. Birinin kötülüğünü söyleme. Ayıplama, yerme, çekiştirme.
zemmam, A. s. [zemm'den] Çok zemmeden, çekiştiren, fassal, dedikoducu.
Zemzem, A. a. Kabe yanında ünlü bir kuyu. • *Ab-i Zemzem*, Zemzem kuyusu suyu; *bi'r-i Zemzem*, *çah-i Zemzem*, Zemzem kuyusu.
zemzemat, A. a. (ze, ze ile) [zemzeme ç.] İrlamalar, nağmeli sesler.
zemzeme, A. a. Ezgili ses. Terrenüm, teganni. Davud'un *Mezamir*'ini, yahut *Makamat-i*

Zend'i okuyanların teranesi. (Ed. Ce.): • *Zemzeme-i dura-dur*; *-mestiâver rû'ya*; *-saa-det*.

zen, *F. a.* Kadın. • *Pîrezen*, kocakarı.

-zen, *F. s.* (*zen*, *nun* ile) 1. Vuran, çalan. 2. Kesen. 3. Basan. 4. Atan; anlamlarıyla tamlamalar yapmada kullanılır. • *Destzen*, el vuran, el uzatan; *handezen*, *lâfzen*. Bkz. *nârazen*, nara atan; *rehzen*, yol kesen, eşkiya; *sikkezen*, madenden para kazan, para basan; *şemşirzen*, kılıç çeken, kılıç çalan. (Ed. Ce.): • *Handezen*; *kahkahazen*; *mevczen*; *muştezen*; *nalışzen*.

zenabil, *A. a.* [zenbil ç.] Zembiller.

zenabîr, *A. a.* [zenbur c.] Eşek arıları.

zenadik, **zenadika**, *A. a.* [zındık ç.] Zındıklar.

zenah, **zenahdan**, *F. a.* (*ze*, *nun*, *hı* ile) Çene. • *Çah-i zenahdan*, çene çukuru.

zenan, *F. a.* [zen ç.] Kadınlar. • *Mekr-i zenan*, kadınlar hilesi.

-zenan, *F. s.* "Vurarak" anlamıyla tamlamalar meydana getirir. • *Ta'nezenan*, söverek.

zenane, *F. s.* Kadına özgü, kadın işi.

zenanîr, *A. a.* [zünnar ç.] Zünnarlar.

zenb, *A. a.* Günah, suç, kaba-hat.

zenbak, *A. a.* Zambak.

zenbil, *A. a.* Zembil.

zenbur, *F. a.* Arı.

zenburek, *F. a.* (*ze* ile) Zemberek.

zenc, *A. a.* Kara, siyah.

zencar, *A. a.* Bakır pası çeşidinden göztaşı.

zencebil, *A. a.* 1. Zencefil. 2. Şarap.

zencî, **zenciyye**, *A. s., a.* Afrikalı, kara ırktan. Kara adam, Sudanlı.

zencir, *F. a.* Zincir.

zencirbend, *F. s.* [zencir-bend] Zincirle bağlı, prangaya vurulmuş.

zend, *A. a.* (*ze* ile) 1. Çakmak demiri. 2. Bilek kemiği.

Zend, *F. a.* Mecusi dinini kurmuş olan Zerdüşt'ün bıraktığı kitap. Eski Fars dili. • *Zendavesta*.

zendeka, *A. a.* Tanrı'yı, ahreti, hasrı yadsıma, inkâr etme. Dinsiz olma.

zendost, *F. s.* [zen-dost] Kadınlardan hoşlanan, zampara.

zeneb, *A. a.* (*ze* ile) Kuyruk. • *Zuzeneb*, kuyruklu.

zeneh zenehdan, *F. a.* Çene. • *Çah-i zenehdan*, çene çukuru; *sib-i zenehdan*, yuvarlak çene; elmayı andırır çene.

zenek, *F. a.* Küçük kadın.

zeng, *F. a.* 1. Zenc, zenci. 2. Ceng, pas. 3. Zil. Çalpara.

zengâr, *F. a.* Bakır pası soyundan göztaşı.

zengî, *F. a.* Zenci.

zengül, **zengüle**, **zengül**, *F. a.* Çan, çingirak. Tef pulu. Doğu musikisinde bir makam adı.

zenne, *A. a.* [Farsça zenan-dan] **1.** Kadın kısmı. **2.** Kadın rolü yapan erkek. **3.** Kadın işi, kadın eşyası.

zenpare, *F. s.* [zen-pare] Zam para.

zenperest, *F. s.* [zen-perest] Kadına düşkün. Kadın peşinde dolaşır (kimse). [ç. zenperes-tegân].

zer', *A. a.* (*ze, ayın* ile) **1.** Tøhum saçma, ekme. **2.** Ekilip bitmiş olan, tahıl. Ekin.

zer, *F. s.* Sarı.

zer, *F. a.* (*ze* ile) **1.** Altın. **2.** Akçe, para. **3.** (Tas.) Nöbet, oruç. Çile. • *Zer-i mahbub*, (eski) yirmi beş kuruş değerinde bir altın para; *-mablüb*, kalp altın; *pute-i zer*, altın potası; *sîm ü zer*, gümüşle altın.

zerâb, *F. a.* [zer-âb] **1.** Yıldız mürekkep. **2.** Beyaz şarap.

zeraf, *zürâf*, *F. a.* Zürafa.

zerari, *A. a.* [zürriyyet ç.] Züriyetler. Kuşaklar. Evlat, çocuklar.

zeravend, *F. a.* (Bitb.) Zera-
vend.

zerbaf, *F. a.* [zer-baf] Ustufacı. Sırmalı kumaş dokuyan kimse.

zerbafte, *F. a.* [zer-bafte] Sırmalı kumaş. Ustufa.

zerbeft, *F. a.* Sırmalı kumaş. Ustufa.

zerbeft, *F. a.* Sırmalı kumaş. Ustufa.

zerd, **zered**, *A. a.* Halka halka örölmüş zırh, savaşçı zırhı.

zerd, *F. s.* **1.** Sarı. **2.** Soluk, solgun. • *Rüy-i zerd*, sararmış,

soluk yüz.

zerdâb, *F. a.* [zerd-âb] **1.** Beyaz şarap. **2.** Safra. **3.** Cerahat, irin.

zerdâlû, *F. a.* Zerdali.

zerde, *F. a.* **1.** Safranla tatlı olarak pişirilmiş pilav. **2.** Yumur-tanın sarısı. **3.** Safra. • *Pilav zerde*, düğün.

zerdeçav, **zerdeçûb**, *F. a.* Zer-deçal boyası.

zerdfam, *F. s.* [zerd-fam] Sarı renkte, sarı renkli.

zergûş, **zergûşe**, *F. s.* **1.** Ürkek, korkak. **2.** İkiyüzlü.

zerdî, *F. a.* Sarılık. Sarı renkte olma.

zerduz, *F. a.* [zer-duz] **1.** Sırma işleyici. **2.** Sırmalı, kılaptanlı.

Zerdüş, *F. a.* Zerdüş.

Zerdüşti, *F. s., a.* Zerdüş dininde olan kimse. Ateşperest, ateşe tapan. Mecusi.

zerefşan, *F. s.* [zer-efşan] **1.** Altın saçıcı. **2.** Altın kakmalı.

zerendud, *F. s.* [zer-endud] Altın yaldızlı.

zenger, *F. a.* [zer-ger] **1.** Altın işleyen. **2.** Kuyumcu.

zengeran, *F. a.* [zenger ç.] Kuyumcular.

zengerî, *F. a.* Kuyumculuk.

zergûn, *F. s.* [zer-gûn] Altın gibi, sarı renkte.

zerhîrid, **zerhîride**, *F. s.* [zer-hîrid] Satın alınmış (kimse), köle.

zeri', *A. s.* (*ze, re, ayın* ile) Çabuk, kolay. • *Mevt-i zeri'*, çabuk ölüm.

zer'i, *A. s.* Arşınla ölçülen (şey).

zerî', *A. a.* Araya giren, şefaatiçi.
zeria, *A. a.* Vesile, bahane, fırsat. [ç. zerai'].
zerin, **zerrin**, *F. s.* Altından ya da altına benzer olan.
zer'iyat, *A. a.* Ekim.
zerk, *F. a.* (*ze*, *kaf* ile) İkiyüzlülük. Hile.
zerk, *A. a.* Şırına etme.
zerka, *A. s.* **1.** (Uygunsuzluğuyla ün salmış bir Arap kadının adından) Gök gözlü kadın. **2.** Gök mavisisi. **3.** Mavi (göz).
zerkalûd, *F. s.* [zerk-alûd] Riyalı, riya içinde.
zerkâr, *F. s.* [zer-kâr] Altın işleme. Sırma işlenmiş.
zerkârî, *F. a.* Altın işlemecilik.
zerkeş, *F. s.* [zer-keş] Altın tel yapıcı, sırmacı.
zerkfûruş, *F. s.* [zer-fûruş] Hileci, ikiyüzlü.
zerkûb, *F. a.* [zer-kûb] Altın dövücü. Altın yaprak, sarı yıldız yapan.
zernigâr, *F. s.* [zer-nigâr] Altınla işlenmiş.
zernişan, *F. s.* [zer-nişan] Kılıç ve başka şeyler üzerine kakma altınla işlenmiş yazı ve başka şeyler.
zerra', *A. a.* İkinci. Çiftçi.
zerrak, *A. s.* [zerk'ten] Ziyade mürayi, ikiyüzlü.
zerrat, *A. a.* [zerra ç.] Zerreler.
zerre, *A. a.* Pek küçük parça.
zerrevâr, *F. s.* Zerre kadar. Çok önemsiz.
zerrin, **zerin**, *F. s.* **1.** Altından yapılmış, altın. **2.** Altın gibi,

sarı. (Ed. Ce.): • *Giysu-yi zerrin; pervane-i zerrin; zühre-i zerrin.*

zerrişte, *F. s.* [zer-rişte] Altın tel. Sırma. Sarı.
zerşinas, *F. s.* [zer-şinas] Altın tanıyan. Sarraf.
zertâr, *F. s.* [zer-târ] Altın tel sırma. (Mec.) Güneş ışını.
zertarî, *F. a.* Altın tel ya da sırmayla işlenmiş ya da dokunmuş.
zerver, *F. s.* Altın yaldızlı olan.
zevacır, *A. a.*, ç. Yasak şeyler.
zevad, **zevade**, *F. a.* Azık stoğu. • *Zad ü zevad*, azıklar.
zevahif, *A. a.* [zahife ç.] Sürüngeçerler.
zevahir, *A. a.* [zahir ç.] Coşkun denizler.
zevahir, *A. a.* [zühre ç.] Çiçekler.
zevalb, *A. a.* (*zel*, *hemze* ile) [ze'b ç.] Perçemler, kâküller.
zevaid, *A. a.* [zaide ç.] Ziyade, çok, fazla şeyler.
zevail, *A. a.* (*ze* ile) [zaile ç.] Baki olmayan, zeval bulucu şeyler.
zeval, *A. a.* **1.** Zail olma, sona erme. **2.** Aşağılama, inme. **3.** Bir nesne yerinden ayrılıp geçme. **4.** Güneşin başucunda bulunma zamanı. • *Zevalnâpezir*, zeval bulmaz; *bizeval*, zevalsiz; *seri-üz-zeval*, çok dayanmayan, çabuk geçen.
zevalî, *A. s.* Zevalle ilgili, zevale ait. • *Saat-i zevalî*, öğle vakitini esas alan saat.
zevalpezir, *F. s.* [zeval-pezir]

Sona eren, geçici olan.
zevamil, A. a. [zamil ç.] Küçük yükler. Yük hayvanları.
zevan, F. a. Zivana.
zevat, A. a. (zel, te ile) [zat ç.] Zatlar, kimseler.
zevaya, A. a. [zaviye ç.] (Geo.) Açılar.
zevaya, A. a. [zaviye ç.] Zaviyeler, tekkeler.
zevb, A. a. Bkz. zeveban.
zevc, A. a. 1. Çift. İki şeyden meydana gelen takım. 2. Bir çiftin her biri, eş. 3. Koca ve karının her biri. [ç. ezvac].
zevcat, A. a. [zevce ç.] Kadın eşler.
zevce, A. a. (ze ile) Kadın eş. [ç. ezvac, zevcat].
zevceyn, A. a. Kadınla erkek çift.
zevcî, zevciyye, A. s. Karı kocayla ilgili.
zevciyyet, A. a. Kocalık, karılık. Karı koca durumu.
zeveban, A. a. (zel ile) Erime.
zevi-, A. a. [zu ç.] Sahipler.
zevilerham, A. s. [zevi-l-erham] Ana (kadın) tarafından akraba.
zevilervah, A. s. [zevi-l-ervah] Ruh sahipleri, canlılar.
zevilhayat, A. a. [zevi-l-hayat] Canlılar.
zevilihtiram, A. s. [zevi-l-ihitiram] Saygıdeğer kişiler.
zevilukul, A. s. [zevi-l-ukul] Akıl sahipleri, insanlar.
zevk, A. a. (zel, kaf ile) 1. Tatma, tat. 2. Beş duygudan tat alma duygusu. 3. İyiyle kötü-

yü ayırt etme yetisi. 4. Eğlenme, cümbüş. 5. Alay etme, eğlenme. (Ed. Ce.): • *Zevk-i ani*; *-marîz*; *-nefaisperestî*; *-nefa-set*; *-nefis*; *-telebbüs*; *-zarafet*; *erbab-ı zevk*; *hayat-i zevk*; *hisseyîn-i zevk*; *humma-yi zevk*; *zemîn-i zevk*.
zevkıyyat, A. a. Zevk, eğlence işleri.
zevkiyab, F. s. [zevk-yab] Tat alan, zevk alan.
Zevra, A. a. Bağdat kenti.
zevrak, A. a. 1. Kayık. 2. Mekke'de yapılan ve Zemzem koyma kabı, ibrik. Zemzem şişesi.
zevrakçe, F. a. (ze ile) Küçük kayık, sandal.
zeya' Bkz. zıya'.
zeybak Bkz. zibak.
zevc Bkz. zic.
zeyf, A. a. (ze, ye, fe ile) Kalp, silik para.
zeyg, A. a. (ze, ye, gayın ile) Yanılma. Kuşkulanma.
zeyl, A. a. (zel, ye, le ile) 1. Etek. 2. Bir nesnenin devamı, altı, eki. [ç. ezyal].
zeylen, A. be. Ek olarak, altta.
zeyliyyat, A. a., ç. Zeyl olarak yazılan şeyler.
zeyn, A. a. Süs.
zeyrek, zirek, F. s. Zeki, anlayışlı, uyanık.
zeyt, A. a. 1. Zeytinyağı. 2. Yağ. [ç. ezyat, züyut].
zeytiyye, zeytuniyye, A. a. Fransızca *oleacees, olecinees* (zeytingiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
zeytun, A. a. Zeytin.

zeytunî, A. s. 1. Zeytinle ilgili.

2. Zeytuni, zeytin rengi, koyu yeşil.

zeyyat, A. a. [zeyt'ten] 1. Zeytinyağı çıkararak kimse. 2. Zeytinyağı satan kimse, zeytinyağcı.

zıdd, A. a. 1. Bir şeyin karşılığı, aksi. 2. Karşıt. [ç. ezdad].

zıddan, A. a. [zıdd ç.] İki karşıt. • *Zıddan-i lâyectemian*, bir yere gelmesi olanaksız iki karşıt şey.

zıddeyn, A. a. İki karşıt şey. • *İçtima-i zıddeyn*, iki karşıtın birleşmesi.

zıddiyyet, A. a. Zıtlık, karşıtlık.

zı'f, **zıf**, A. a. Bir şeyin iki katı. [ç. ez'af].

zıfr, A. a. 1. Tırnak. 2. Çengel. 3. Pençe. [ç. azfar].

zîk, A. a. Darlık, sıkıntı. • *Zîk-i maaş*, geçim darlığı; *-nefes*, nefes darlığı; *-sadr*, göğüs darlığı.

zıl. Bkz. zıll.

zılal, A. a. (zı ile) [zıll ç.] Gölgeler. • *Zılal-i ahval*; *-giryeperver*; *-hamuş*; *leyl-i zılal*; *sine-i zılal*.

zılalâlûd, F. s. [zılal-âlûd] Gölgesi.

zılale, A. a. Gölgecik.

zılf, A. a. Tırnak. [ç. azlâf, zulf].

zıll, **zıl**, A. a. 1. Gölge. 2. (Mec.) Koruma. Sahip çıkma. • *Zıllullah*, *zıllullahi fi'l-âlem*, (Tanrı gölgesi, dünyada Tanrı'nın gölgesi) İslam halifesi.

zımn, A. a. 1. İç yan. 2. Açıkta anlatılmayıp öteki sözler-

den çıkarılan gizli maksat. 3. Maksat, amaç, istek.

zımn, A. be. (dat ile) Açıkta olmayarak, dolayısıyla.

zımnî, **zımnıyye**, A. s. Açıkta olmayarak, dolayısıyla anlatılan.

zındık, A. s. Tanrı'ya ve ahrette inananmayan.

zınn, A. a. Cimrilik.

zırgam, A. a. (dat, gayın ile) Aslan. [ç. zaragım].

zırh, **zırh**, F. a. (ze, he ile) Demirden örme ya da dökme savaş giyeceği.

zırhpuş, F. s. [zırh-puş] Zırh giyinmiş. [ç. zırhpuşan].

zırh. Bkz. zırh.

zıya', **zeya'**, A. a. (dat, ye, ayın ile) [zayı'den] Kaybolma. (Felsefe terimlerinin 1915'teki karşılıkları sırasına a- öneki için bu söz kullanılmıştır. Ayrıca, doğruluğu sağlanmak için de zeya şeklinde harekelenmiştir). • *Zıya-i elem*, analgie, analgesie (acı yitimi, analjesi); *-hafıza*, amnesie (bellek yitimi); *-his*, anesthesie (duyum yitimi, anestezi); *-intizam*, ataxie (devim yitimi); *-kelâm*, alalie, aphasie (söz yitimi, afazi); *-kıraat*, alexie (okuma yitimi, aleksi); *-mismar*, amusique; *-şahsiyet*, depersonnaisation (benlik yitimi); *-şemm*, anosmie (koklama yitimi). *Zıya-i ebedî*, ölme.

zıya', A. a. (dat, ayın ile) [zay'a ç.] Tarlalar küçük çiftlikler.

zi-, A. s. "Sahip" anlamında

olarak sözcük başlarına ulanır. (Ed. Ce.): • *Ziahenk*; *zifikret*; *zihicab*; *zikelmal*; *ziletafet*; *zimekal*; *zişaşaa*; *zivaşet*; *zivekâr*.

zia, A. a. İşlenir toprak, tarla.

ziab, A. a. [zib'den b. ç.] Kurtlar.

ziamet. Bkz. zaamet.

zî'b, A. a. (*zel*, *hemze* ile) Kurt.

• *Dâ-üz-zî'b*, (kurt hastalığı) açlık, doymazlık.

zîb, **ziyb**, F. a. Süs.

zîba, F. s. (*ze* ile) 1. Süslü. 2. Yakışıklı. 3. Güzel.

zibak, **zeybak**, A. a. Cıva.

zibakî, **zeybakî**, A. s. Cıvayla ilgili. Cıvalı.

zîbâver, F. s. [zîb-âver] Süslen-diren. Süsleyen.

zîbayî, F. a. 1. Süslülük. 2. Yakışıklılık.

zîbefza, F. s. [zîb-efza] Süs artıran. Güzelleştiren.

zîbende, F. s. Yaraşıklı. Yakışıklı.

zibha, A. a. (*zel* ile) Kuşpalazı hastalığı.

zibr, A. a. (*ze* ile) 1. Yazı. 2. Mektup. 3. Kitap.

zic, **zeyc**, A. a. Yıldızların yerlerini ve dolaşmalarını göstermek için düzenlenmiş cetvel.

zida, F. s. Pasını açma, cilalama.

zîde, **zîdet**, A., F. a. "Artsın, çoğalsın, çok olsun!" anlamlarıyla dualar yapmada kullanılır. • *Zidet fazluhu*, fazlı, bilgisi çok olsun; *zîdet kadrühu*, kadri, itibarı çok olsun; *zîdet fazailühu*, faziletleri çok olsun.

zifaf, A. a. Gerdeğe girme. • *Hücre-i zifaf*, gerdek odası; *leyle-i zifaf*, gerdek gecesi.

zîfan. Bkz. dîfan.

zift, A. a. Çamdan ve madenden çıkarılan yarı katı, kara madde.

zih, F. a. 1. Kiriş. 2. Yay kirişi. 3. Kaytan, şerit. 4. Kenar çizgisi.

zihaf, A. a. (Ya.) Koşuklarda vezin zorundan, sözcüğün harflerinden birini düşürme ya da okumamak üzere yazma.

zihafat, A. a. (*ze*, *ha* ile) [zihaf ç.] Zihafklar.

ziham, A. a. Çok adam dar yere sıkışma. Kalabalık, sıkışıklık.

zihayat, A. s. [zi-hayat] Yaşar, canlı.

zihgîr, F. a. [zih-gîr] Ok atanların parmaklarına geçirdikleri halka.

zihn, A. a. (*zel*, *he* ile) Zihin. Bellek. [ç. ezhan].

zihnen, A. be. Zihince, zihinde, zihinden.

zihni, **zihniyye**, A. s. Zihinle ilgili. Zihne ait. • *Hesab-ı zihni*, (yazmadan) akıldan hesap.

zihniyye, A. a. (Fel.) Fransızca *intellectualisme* (anlıkçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

zihniyyet, A. a. Düşünce, düşünce yolu (XX. yüzyıl).

zikıymet, A. s. [zi-kıymet] Değerli. Kıymetli.

zıkr, A. a. 1. Anma, hatıra getirme. 2. Ağza alma, adını söyleme. 3. Anlatma, ifade etme. 4. Övme, iyilikle anma. 5.

(Tas.) Tanrı adlarını anma, böylece gerçeğe doğru yönelme. *Zikr-i bilhayr*, hayırla anma; *zikr-i cemîl*, güzelliğini, iyiliğini anma; okullarda beğenilen öğrencilere verilen mükâfat; *ânif-üz-zikr*, *salif-üz-zikr*, yukarıda söylenen, adı geçen; *halka-zikr*, dervişlerin bir halka kurarak Tanrı adı söyledikleri topluluk; *âtiy-üz-zikr*, aşağıda söylenen. [ç. ez-kâr].

zikra, A. a. 1. Anma, hatırlama. 2. İbret, örnek. 3. Mev'ize, öğütleme.

zikudret, A. s. [zi-kudret] Güçlü, kudretli.

zilâl, A. a. (ze ile) Zeliller. Hor ve hakir olanlar.

zilhicce, A. a. Arabi ayların on ikincisi olup onuncu günü Kurban Bayramıdır, hacı olma töreni bu ayda yapılır.

zilka'de, A. a. Arabi ayların on birincisi.

zillet, A. a. (ze ile) Alçaklık, aşağılık.

zilyed, A. a. [zi-l-yed] Sahip.

zilzal, **zelzal**, A. a. (ze, ze ile) Deprem, yer sarsıntısı.

zilzil, A. a. Etek. [ç. zelâzil].

zimam, A. a. Yular.

zimamdar, F. a., s. [zimamdar] Yular elinde olan. İdare eden. Yöneten.

zimamdarın, F. a. [zimamdar ç.] İdare edenler, yönetenler.

zimem, A. a. (ze ile) [zimmet ç.] Mirinin şahıslardan alacağı.

zimemat, A. a. [zimem ç.] Borçlar.

zimmet, A. a. 1. Sahip çıkma, koruma zorunda kalma. 2. Üst, üste olan olan şey. 3. Borç. • *Beraet-i zimmet*, (bir suçtan) sıyrılıp kurtulma, temize çıkma; *beri-üz-zimme*, suçsuz, ilişkisiz; *ehl-i zimmet*, bir İslam devleti uyruğu olan Hıristiyanlar. [ç. zimem, zime-mat].

zimmî, **zimmiyye**, A. s., a. [zimmet'ten] İslam devleti uyruğu olan Hıristiyan. Haraç veren. Raiyye.

zîn, F. a. (Binek atına vurulan) Eyer. • *Zir-i zîn*, eyer vurma.

zina', A. a. (ze, hemze ile) Yasasız çiftleşme. • *Veled-i zina'*, piç.

zinab, A. a. [zeneb ç.] Kuyruklar.

zinabe, A. a. (Her şeyin) Ardı, arkası.

zinad, A. a. Çakmak demiri. • *Zinad-ül-hacer*, çakmak taşı.

zindan, F. a. Karanlık, yeraltı hapisanesi. Pek karanlık, sıkıntılı yer.

zinde, F. s. 1. Diri, canlı. 2. Dinç, sağ, sağlam.

zindebad, F. ün. [zinde-bad] "Yaşat, sağol!"

zindegân, F. a. [zinde ç.] Diriler.

zindegânî, F. a. 1. Dirilik, hayat. 2. Yaşayış. Geçim.

zindegî, A. a. Dirilik, canlılık.

zinet. Bkz. ziyet.

zinhar, F. ün. "Sakin!, aman!"

zinnur, A. s. [zi-n-nur] Işıklı, nurlu, parlak. • *Zinnureyn*, ö. a. (iki nurlu) Muhammet Peygamberin iki kızıyla evlenmesinden dolayı Halife Osman'ın lakabı.

zînpuş, F. a. [zîn-puş] Eyer örtüsü.

zîr, F. s. (ze ile) Alt, aşağı.

zir, A. a. Sazın en ince teli. • *Zir ü bem*, sazın en ince ve en kalın teli.

zira', A. a. Dirsekten orta parmak ucuna dek olan uzunluk ölçüsü. 75 ile 90 santim arasında değişen çeşitleri vardı.

zira, F. il. "Çünkü, şundan ötürü" anlamlı ilgeç.

ziraat, A. a. Tarım.

zirai, **ziraiyye**, A. s. Tarımsal.

zirdest, F. a. [zir-dest] El altındaki. Ahali.

zirdestan, F. a. [zir-dest ç.] El altındakiler. Uyruk.

zire, F. a. (ze ile) Kimyon.

zirek. Bkz. zeyrek.

zîrîn, F. s. Alttaki, aşağıdaki.

zirnih, **zirnik**, A. a. Zirnik.

ziruh, F. s. (ze ile) [zi-ruh] Canlı.

zirve, A. a. (zel ile) Dağın en yüksek noktası, doruk.

zişan, F. s. [zi-şan] Ünlü, şanlı.

zişt, F. a. (ze ile) Çirkin.

ziştî, F. a. Çirkinlik.

ziver, F. a. (ze ile) Süs, bezek.

ziya', A. a. Işık, aydınlık. (Ed. Ce.): • *Aks-i ziya'*, *ânât-i ziya'*; *emvac-i ziya'*; *mızrab-i ziya'*.

ziya'dar, F. s. (dat ile) [ziya-dar] Parlak, ışıklı.

ziyade, A. a. 1. Artma, çoğal-

ma. 2. Artan, fazla kalan. 3. Çok bol. 4. Aşırı. Artık.

ziyafet, A. a. Misafir kabul etme. Misafire yedirip içirme. Şölen.

ziya'î, **ziya'iyye**, A. s. Ziyayla ilgili, ziyaya ait.

ziyan, F. a. (ze ile) Zarar kazandıran kayıp.

ziyankâr, F. s. [ziyan-kâr] Ziyancı, zarar veren.

ziyaret, A. a. 1. Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme.

2. Dua için ve hayır kazanmak için kutsal bir yere gitme. • *lade-i ziyaret*, yapılan bir ziyarete karşı görüşmeye gitme.

ziyaretgâh, F. a. [ziyaret-gâh] Ziyaret yeri, türbe.

ziyb. Bkz. zîb.

ziynet, **zinet**, A. a. Süs.

ziyy, A. a. Dış görünüş, kılık kıyafet. Her sınıfın giyeceği, kıyafeti. • *Ziyy-i ulema*, ulema kılığı.

zizefun, A. a. Ihlamur (ağacı).

zizefuniyye, A. a. (Bitb.) Ihlamurgiller.

zokak, A. a. Sokak. [ç. ezikka].

zor, **zur**, A. a. (ze ile) Yalan, asılsız iş. • *Şahid-i zor*, yalancı tanık.

zor, F. a. 1. Güç, kuvvet. 2. Zorbalık, sıkı. • *Zor-i bazu*, kol kuvveti.

zorbaz, F. s. [zor-baz] 1. Kuvvetli, güçlü. 2. Sert, hoyhat.

zorkâr, F. s. [zor-kâr] Zorlayan.

zormend, F. s. [zor-mend] Kuvvetli, güçlü.

zu, **zü**, A. s. (zel ile) Sahip.

Arapça kurula göre yapılan tamlamaların belirteni olarak kullanılır. • *Zu-erbaat-ül-adla*, (Geo.) dörtgen; *zu-erbaat-ül-vücu*, (Geo.) dörtyüzlü; *zu-haddeyen*, (Mat.) iki terimli; *-hadd-i vahid*, (Mat.) bir terimli; *zu-hudud-i kesire*, (Mat.) çokterimli.

zu', A. a. (*dat, vav, hemze* ile) Işık. Aydınlik.

zuabe, A. a. Zülûf, perçem. [ç. zevaib].

zuafa, A. a. (*dat, ayın, fe* ile) [zaif ç.] Zayıflar. Hastalıktan dermansızlaşmışlar.

zuama, A. a. [zaim ç.] Zaimler.

zud, F. s. Çabuk, hemen olan.

zufr, A. a. (*zi* ile) Tirnak. [ç. azfar].

zuhr, **zuhur**, A. a. Öğle. Öğle zamanı. • *Ba'd- ez-zuhr*, öğleden sonra; *kabl- ez-zuhr*, öğleden önce; *salat- üz-zuhr*, öğle namazı; *vakt-i zuhr*, öğle zamanı.

zuhrûf, A. a. (*ze, hı* ile) Yalançı süs. [ç. zeharîf].

zuhûr, A. a. 1. Görünme, ortaya çıkma. 2. Belli olma. • *Nâgeh-zuhûr*, ansızın, vakitsiz oluveren; *nev-zuhûr*, yeni çıkma.

zuhûrat, A. a. [zuhûr ç.] Umulmadığı halde oluveren, ortaya çıkan şeyler. Esintiler.

zuhûrî, A. a. Ortaoyununda komik rolünü yapan kimse. • *Zuhûrî kolu*, ortaoyunu takımı.

zuhûriyye, A. a. (Fel.) Fransızca emanatisme (türümcülük)

karşılığı (XX. yüzyıl).

zulm, A. a. Zulüm. Haksızlık.

Eziyet. [ç. mezalim, zulümat].

zulma, A. s. Karanlık.

zulmanî, A. s. Karanlıkla ilgili.

Karanlığa ait.

-zulmat. Bkz. zulümat.

zulmen, A. be. Zulüm yaparak, haksızlıkla.

zulmet, A. a. Karanlık.

zulümat, **zulmat**, A. a. [zulmet ç.] Karanlıklar. Eskiden, en çok bilinmeyen yer parçaları için kullanılırdı. Dünyanın keşfedilmemiş yerleri için söylenirdi. İskender'in Âbihayat'ı aramak için dolaştığı yerler. • *Bahr-i Zulmat*, Atlas (Atlantik) Okyanusu.

zu'm, A. a. (*ze, ayın* ile) 1. Sanı zan. 2. Kuşku. Sanı.

zu'miyyat, A. a. Zanlarla ilgili şeylen.

zunun, A. a. (*zı* ile) [zann ç.] Sanılar, zanlar.

zurefa. Bkz. zürefa.

zuruf, A. a. [zarf ç.] Zarflar.

zuruf, A. a. (*zı* ile) [zarf ç.] Zarflar.

zuyuf, **duyuf**, A. a. (*dat, ye, fe* ile) [dayf, zayf ç.] Konuklar, misafirler.

zuzeneb, A. a. [zu-zeneb] Kuyruklu.

zü-, **zu-**. Bkz. zu.

züabe, A. a. 1. Saç örtüsü. 2. Yele. • *Zuzüabe*, kuyruklu yıldız.

zübab, **zübabe**, A. a. (*zel* ile) Sinek. • *Cenah-i zübab*, sinek kanadı; *tanin-i zübab*, sinek vızıltısı.

zübale, A. a. Mum. Kandil. Mum fitili.

zübâ, A. a. Tereyağı. Kaymak.

zübde, A. a. **1.** Bir şeyin en seçkin parçası. **2.** Öz, sonuç. • *Zübde-i makal*, sözün özü.

zübül, A. a. (*zel* ile) Sararıp solma. Buruşma.

zübulyafte, F. s. [zübül-yafte] Gübrenip kuvvetlenmiş olan.

zubar, **zübür**, A. a. [zebur ç.] **1.** Kitaplar. **2.** Yazılı şeyler.

zübür. Bkz. zubar.

zücac, **zücace**, A. a. Sırça, cam şişe.

zücacî, **zücaciyye**, A. s. Cam ve sırçayla benzerlerinden olan.

zücaciyye, A. a. Cam ve sırça kaplar.

zügabe, A. a. Şiş. Tümör.

Zühal, A. a. Satürn gezegeni. NaHS-i ekber sayılır; gam, kaygı vericidir; ahmaklık, cahillik, pintilik, yalan, kötülük bu yıldız altında doğanlarda olur.

zühd, A. a. Her türlü hazdan kendini alıkoyarak perhiz etme. Kendini ibadete verme. Eski yazında kaba sofuluk karşılığı sayılır, yerilirdi.

zühdi, **zühdiyye**, A. s. Zühtle, çileyle, kaba sofulukla ilgili.

zühdiyye, A. a. (Fel.) Fransızca *ascetisme* (çilecilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

zühhad, A. a. [zahid ç.] Zahitler.

Zühre, A. a. Çobanyıldızı, Çul-

pan, Kervankıran, Venüs. Sa'd-i asgar olup yüreğe ferahlık verir.

zührevî, **zühreviyye**, A. s., a. Frengi ve belsoğukluğu gibi hastalıklar (XIX. yüzyıl).

zühuk, A. a. Bitip tükenme, yok olma.

zühul, A. a. (*zel*, *he* ile) İsteyerek ya da elde olmadan unutmama, geçiştirme.

zühur, A. a. Darlık zamanı için saklanıp biriktirilen şey.

zühur, A. a. Parıldama.

zükâm, **zükâm**, A. a. Nezle.

zükür, A. a. Yürekte olan düşünce. [ç. izkâr].

zükûr, A. a., ç. Erkekler.

zül. Bkz. züll.

zül-, A. a. "Sahip" anlamıyla sözcüklerin başına eklenen

"zu-el" sözünün hafifidir.

zülâl, A. a. **1.** Saf, hafif, tatlı su.

2. Fransızca *albumin* (yumurta akı) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Şibh-i zülâl*, Fransızca *albuminoide* karşılığı (XIX. yüzyıl).

zülâli, **zülâliyye**, A. s. Yumurta akı niteliğinde olan.

zülcelâl, A. a. [zü-l-celâl] Celâl, ululuk sahibi, Tanrı adlarındanır.

zülcenah, A. s. [zü-l-cenah] Çok yanlı. Her yana, her tarafa gelebilir.

zülcenaheyn, A. a. (Hayb.) Fransızca *dipteres* (çiftkecanatlılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

zülehdab, A. a. [zü-l-ehdab] (Hayb.) Fransızca *cilies* (kirpikliler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

Züleyha, Zeliha, F. a. Yusuf peygamberle olan menkıbele-ri Kur'an'da geçen kadın. Yusuf'la Züleyha öyküsünün kadın kahramanı.

zülfi, F. a. 1. Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi. **2.** Sevgilinin saçı. • *Sülf-i anberâlûd; -anberbû; -anbereşan; -anberin; -cadu; -canâviz; -dilbend; -dilkeş; -dilkûşa; -dilrüba; -galiyebâr; -galiyefam; -gülbûy; -hambehâm; -hindu; -kemen-dendaz; -lâlepuş; -kâfirmizac; -müşk-fam; -nesrinpuş; -müşk-sâ; -perişan; -pîçâpîç; -seher-puş; -semensâ; -siyah; -siyeh-kâr; -şebgîr; -tarmâr; âşiyân-i zülfi; çengâl-i zülfi; bag-i zülfi; çevkân-i zülfi; çin-i zülfi; dal-i zülfi; dam-i zülfi; dar-i zülfi; ejder-i zülfi; esir-i zülfi; halka-i zülfi; heva-i zülfi; hüma-i zülfi; kemend-i zülfi; küfr-i zülfi; mâr-i zülfi; nafe-i zülfi; saye-i zülfi; sevda-i zülfi; silsile-i zülfi; sipah-i zülfi; şahin-i zülfi; şam-i zülfi; şebdiz-i zülfi; tar-i zülfi; tatar-i zülfi; taus-i zülfi; taziyan-e-i zülfi; zag-i zülfi; zincir-i zülfi; zünнар-i zülfi.*

zülfe, A. a. 1. Ufak saçak. **2.** Kimi şeylerin başındaki püskül-cük.

Zülfikar, A. a. Muhammed Peygamber'in kullanıp Ali'ye armağan ettiği, Ali'nin kahra-manca kullanışlarıyla ün almış olan ağız çatalı kılıç.

zülfilkatayn, A. a. [zü-l-filkateyn] (Bitb.) Zatulfilkatayn-

le birlikte Fransızca *dicotyle-dones* (ikiçenekliler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

zülhasale, A. a. [zü-l-hasale] (Bitb.) Fransızca *glumiflores* (kavuzlular) karşılığı. (XIX. yüzyıl).

zülkadr, A. s. (zel ile) İtibar, şeref, onur, haysiyet sahibi.

Zülkarneyn, A. a. [zü-l-karneyn] "iki boynuzlu" anlamında olan bu adın kim hakkında kullanıldığı karışıktır. Büyük İskender için de kullandığı bu arada söylenir.

züll, zül, A. a. (zel ile) Horluk, hakirlik, alçaklık.

zülmaîşeyn, A. a. [zü-l-maîşeyn] (Dirb.) Fransızca *amphibie* (ikiyaşayışlı) karşılığı.

zülvecheyn, A. a. [zü-l-vecheyn] (Geo.) İki yüzlü, iki düzlemli.

zümer, A. a. (ze ile) [zümre ç.] Zümreler, takımlar, topluluklar.

zümre, A. a. 1. Cemaat. **2.** Topluluk. **3.** Sınıf. **4.** Cins. **5.** Grup. **6.** (Hayb.) Alttakım. • *Zümre-i huban*, güzeller topluluğu. [ç. zümer].

zümrevî, A. s. Toplulukla ilgili.

zümürüd, zümürüd, A. a. 1. Zümürüt. **2.** (Mec.) Pek yeşil renk.

zümürüdî, zümürüdîn, F. s. Zümürüt renginde, yemyeşil.

züneyb, A. a. 1. Küçük kuyruk. **2.** Sapçık.

zünнар, A. a. 1. Keşişlerin bel-

lerine bağlayıp uçlarını sarkıttıkları kıldan ve sert kuşak. **2.** (Mec.) Güzelin saçı.

zünub, A. a. [zenb ç.] Günahlar.

Zünnun, A. a. Yunus peygamberin lakabı.

zürâf, **zeraf**, F. a. Zürafa.

zürâfe, A. a. (be ile) Zürafa.

zürêfa, **zurefa**, A. a. (zı ile) [zarif ç.] **1.** Zarifler, ince davranışlı kimseler. **2.** (Türkçede) Seviciler.

zürkat, A. a. (ze, kaf, te ile)

Göklük, morarma.

zürra', A. a. [zâri ç.] Çiftçiler, ekinciler.

zürriyyet, A. a. Kuşak, soy, nesil.

zürü', A. ç., a. Ekilmiş tarlalar.

zûvvar, A. a. [zair ç.] Ziyaretçiler.

züyuf, A. a., ç. (Madenden) Kalp, silik para.

züyul, A. a. (zel ile) [zeyl ç.] Ekler. Kuyruklar.

züyut, A. a. (ze ile) [zeyt ç.] Yağlar.

ISBN 975-10-0092-0

